Google

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

135 b 2-3

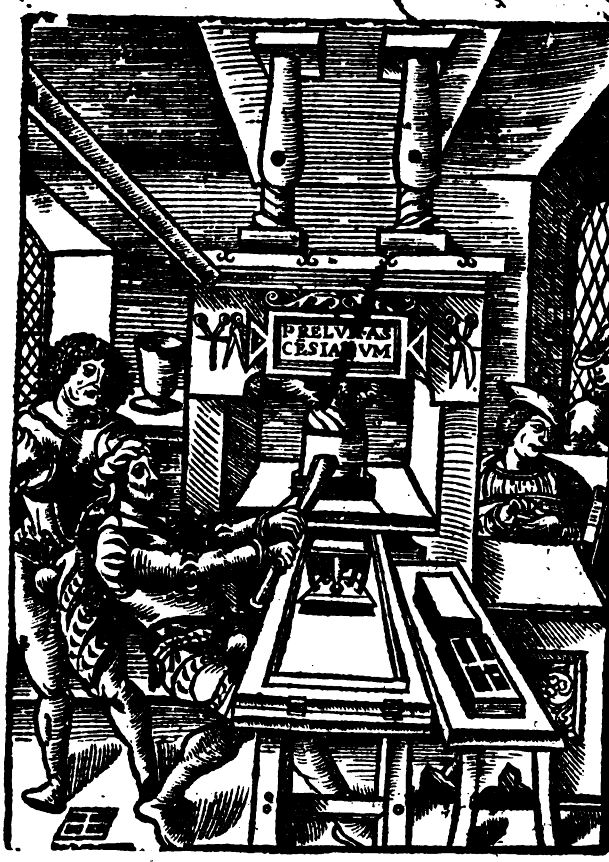
N°. 2597

~~77-1~~

S. Lombardus

Google

PETRI LONGOBARDI, Magiſtri Sententiarum, Pariſienſ. quondam Epiſcopi, in omnes D. Pauli Apoſt. Epiſtolas COLLECTANEA, ex DD. Auguſtino, Ambroſio, Hieronymo, aliisque nonnullis S. ſcripturæ primariis Interpretibus, ſumma arte diligentiaq; contexta. Opus eximium, & anno MCXL conſcriptum, nunc primum in lucem editum.

Pro Hæredibus Iod. Badii Aſcenſii MDXXXV, Menſe Decembri.

Libreria del Collegio Theologo de Alcala

INDEX Sentẽtiarũ & vocum inſignium in Collectaneis P.Lombardi in D. Pauli Epiſtolas.

A

ABba pater cur cõiungi ſoleāt, & quid ſignificent. 39 F.153 c
Abraham quomodo iuſtificatus ex fide.18 E.
Abraham cur nondum circunciſo facta eſt promiſſio.19 F
Abrahã pater oĩm gentiũ.21. A
Abrahæ volẽtis occidere filium laudatur pietas.260 D
Abraham an angelos hoſpitio receptos homines putauit. 264 F
Abſtinentia vera,qua abſtinetur a peccato.265 D
Acceditur ad deũ nõ locorũ interuallo,ſed ſimilitudine.95 F
Accidentium nobis differẽtiæ. 180 F
Actiões hominis quatuor.39 A
Actiones noſtræ quales exigantur.39 C
Adæ duo.24 D
Adæ peccatum nõ longe ab idolotatria abeſt.25 F
Adam forma Chriſti,ſed ab effectibus diſparibus.26 A
Adam ſe prior,& per hoc omne ſemẽ ei ſubiectũ vẽdidit.34 C
Adam rectus & ſine culpa creatus.34 E
Adam cur cadere permiſit deus. 34 E
Adam non propter pomũ, ſed inobediẽtiã & cupiditatẽ mortem inuenit.62 B
Adam & Eua typus Chriſti & eccleſiæ.175 B C
Adæ cur extaſis data.175 C
Adam ꝙ ſeductus non eſt, ſed Eua.212 F
Adam mulieri obſecutus eſt,nõ victus cõcupiſcẽtia carnali, ſed beneuolẽtia amicabili. 212 A
Adam typus rationis.213 B
Adoptione filii nos quomodo dicamur,& quando.3 B
Adoptio quid.41 B
Adoptione, ſancti dii vocantur. 87 D
Adoptionẽ recepimus per Chriſtum.153 B
Aduẽtũ domini ſigna quæ præcedent.205 D E F
Aduẽtus carnalis Chriſti exitus vocatur & introitus.233 F
Aedificare aurũ argentũ lapides precioſos,fœnũ ſtipulam ſuper fundamẽtum quid ſit.73 D E
Aegyptiorũ mors in mari rubro peccatorum ablationem ſignificat.91 F
Aemulari domino quid.94 B
Aemulatio quid, & quod duplex eſt.133 D
Aenigma quid.105 B
Aetate XXX annorum omnes reſurgemus.171 B
Aeternus deus ſolus proprie dicitur.66 A
Aeterna tempora quæ intelligẽda.66 A
Aeternitas ſiue mẽſura ẽ.111.A
Agi plus eſſe q̃ geri.39 D
Agricola deus eſt,nos eius agricultura.73 C
Alieni qui.22 F
Alimonia qũo ſumẽda. 69 F
Altioribus abſtinẽdum coram imperitis. 242 E
Altitudo crucis.169 A
Allegoria quæ dicitur.155 E
Amaritudo quæ.173 B
Ambulare ſecũdũ carnẽ.38 B
Ambulare ſecũdũ ſpiritũ.38 B
Amẽ vocabulũ Hebraicũ.107 A
Amicus ſponſi non ſibi, ſed ſpõſo zelat.133 D
Amor huius ſeculi.209 D
Amoris humanæ gloriæ vires. 197 C
Anathema quid.44 C.141 F
Angeli an doleant.41 C
Angelis pares futuri ſum9.43 A
Angelos iudicabũt ſancti.79 D
Angeli cur ĩ ſcripturis,vt homines non vocentur dii.87 E
Angelus officii nomen.87 E
Angelica perfectio quæ. 93 A
Angeli nobis tũc potiſſimũ adſunt cũ diuinis vacamus.96 F
Angelorum tres ordines.137 B
Angeli quid deo annunciẽt cũ omnia ſciat.186 D.
Angelus mediator eſſe non potuit.212 C
Angeli mali quodãmodo medii ſunt.212 D
Angeli non ſolum ex deo,ſed ex effectu cognoſcunt.213 D
Angelos multis apparuiſſe credendum eſt.234 A
Angelus officii nomen. 234 A
Angeli Chriſtum hominẽ adorare iubentur.234 A
Angeli in ſalutẽ noſtram q̃ ſint incumbentes.235 A
Angelis æquales nos fore per filium ſuum certificauit deus. 264 A
Angeli hoſpitio excepti, an cogniti.264 F
Animalis homo quis.72 C
Anima ſimul & corpus per ſpiritum viuificatur.39 A
Animæ corporiſque differentia. 39 C
Anima pro homine, a parte ſuperiore, 62 F
Anima in corpore viuit, ſed nõ viuificat.112 F
Annunciatio quæ deo fit,qualis ſit.186 D
Animam non contaminat corpus.194 C
Animalis vita & ſenſus.72 C
De Antichriſti aduentu. 202 E
Antichriſtus præcedet aduentũ domini.205 D
Antichriſtus vbi naſcetur.205 F
Antichriſtus refuga.205 E
Antichriſtus vnde dictus 205 E
Antichriſti qui.227 E
Aporos quid.122 C
Apoſtoli vnde dicti.11 D
Apoſtoli officium.4 C
Apoſtolus luctans non ſubiugatur.36 B
Apoſtoli cur omnium linguis locuti ſunt.40 B
Apoſtoli veri nõ ſunt,niſi miſſi. 50 B
Apoſtolus quomodo ſe Chriſtum ſecundum carnem neget cognoſcere.125 C
Apoſtolus quid neſciuit dicẽs, Neſcio,deus ſcit.136 C.
Apoſtolicæ poteſtatis debitum, onus eſt.198 D
Apprehenſio beatorum quam Apoſtolus nondum habuit: 184 D.
Aqua de petra quid.91 E

Digitized by Google

Aquila. 65 A.
Arbiter. 12 C
Arguendi authoritatem vinolẽtiã tollit. 174 D
Arguentes alios nihil magis q̃ vinolẽtia dedecet. 174 D
Ariſtobolus. 65 C
Arræ promiſſionis dei. 23 A
Arra & pignus. 163 E F
Artifex ex attentione operum quæritur. 8 B
Aſcendere & deſcendere quid. 125 A
Aſtutia quæ. 172 D
Attributa homini conueniẽtia, deo quomodo attribuũtur tropo locutionis. 72 F
Auaritia idololatriæ æquatur. 173 D
Auaritia radix omnium malorum 194 D
Auaritia & idololatria par malitia. 194 D
Augusti & Hieronymi diſſenſio de reprehenſione Pauli aduerſus Petrum. 135 C
Auaritia. 10 A
Auaritia quid, & quòd ſit radix omnium malorum. 218 C
Auarus quis. 265 A
Auxilium diuinũ nemo debet expectare in eo quod ipſe per ſe facere poſſit. 136 A
Auxilii tempus & gratiæ eſt in hac vita. 141 E
Azyma 78 D
Althaſar regis viſio. 136 B E F
In baptiſmo oẽs omni peccato moriuntur. 30 A
Baptiſmus in Chriſto *vnicus* ſufficit. 30 A
Baptiſmus quomodo perficit verbum 49 E
Baptiſmus ſolam fidem requirit 54 A
Baptiſmus tãtum valet per hominẽ cõtẽptibilem, quãtũ per Apoſtolũ datus. 68 B E F
Baptizare minoris eſt officii q̃ euangelizare 68 F
Baptizãdi poteſtatẽ ſibi cur retinuit dominus, ſeruis autẽ miniſteriũ conceſſit. 68 B
Baptiſmus Ioannis 68 B
Baptiſmi poteſtas quæ. 68 C
Baptiſmus iterari nõ põt 154 D
Baptiſmus triplex & tamẽ vnũ confitemur 243 B
Beati qui habent quod volunt, & recte volunt 19 D
Beati an doleant 41 C
Beatus nemo eſt dei donis, qui donanti exiſtit ingratus 72 B.
Bella duo nobis, alterũ aduerſus dæmones, alterũ ĩ ſeipſũ 176 D
Bellum carnis 158 F
Benedictiões a deo petẽdæ, ſine quo nihil boni poſſum⁹ 140 B
Benignitas domini fecit corpora noſtra membra ſua, ac templum ſpirituſſancti. 81 B
Binomines & trinomines. 1 C
Blaſphemia ſiue peccatũ in ſpiritũſanctũ eſt impœnitẽtia. 11 A
Blaſphemiæ in deum interdum ſunt mala opera. 94 E
Blaſphemia quæ. 173 B
Blaſphemia. 194 E
Bonus & iuſtus differunt. 23 B
Bonum agere & perficere quomodo differant. 36 F
Boni ex afflictionibus malorũ proficiũt. 44 F
Bona voluntas & operatio non eſt ex libero arbitrio, ſed miſericordia dei. 45 D
Bona temporalia cur tã bonis q̃ malis dantur. 85 C
Bona facere coram hominibus, quomodo debeamus. 121 F
Bonis ex fide viuentibus qui imperant ſeruiunt eis, & ſi contra videtur. 198 C
Bonus ſolus deus. 66 A
Brauium quid. 91 B
Brauium quomodo non vnus, ſed omnes in curſu perſeuerantes accipiunt. 91 B
Brian quid. 59 E
C ÆCitas cordis eſt pœna peccati, vnde in grauia peccata cadimus, 8 F
Cæcum naſcitur genus humanum quod ex primo parẽte traxit. 165 C
Cælum tertium quid. 136 D
Cæli tres. 136 D
Cæli perierunt per diluuium, & peribunt. 234 E
Cæremonias nõ obſeruaſſe, veteribus peccatum fuit, nobis nõ item & quare. 193 B
Caius. 65 F
Calceamentã. 176 E
Calciari ſandaliis. 176 E
Calix benedictionis & communicationis. 93 D
Carnis prudentia quid. 38 C
Canum natura in allatrando. 183 A
Canes in eccleſia. 183 A
Canticum quid. 174 D
Captiuare captiuitatem. 171 D
Caput mulieris quomodo vir. 95 B
Caput omnium ſenſuum corporalium receptaculum. 95 B
Caput Chriſti deus quomodo. 95 B C
Captiuam captiuitatem duxit Chriſtus. 170 D
Caput eccleſiæ Chriſtus, pro magno dono datur. 164 E F
Caput corporis principatum tenet. 189 D
Cardinaliũ virtutũ opera 137 A
Carnis voluptates etſi delectãt, paſſiones ſunt tamen naturæ. 9 C
Carnis ſuæ rebellionem cur nobis propoſuit Apoſtolus. 36 C
Caro Chriſti ſimilitudinẽ peccati in quo habuit 38 A
Caro omnis hominũ præter q̃ Chriſti peccatrix. 38 A
In carne eſſe. 38 E
Carnem non eſſe malam, eique neceſſaria miniſtranda. 39 C
Carnalis idẽ qui animalis. 73 A
Caro Chriſti duplex. 99 A
Caro noſtra incorrupta erit poſt reſurrectionem. 113 F
Caro Chriſti, caro Mariæ 246 C
Caro Chriſti ſola ſine vitio. 252 F
Carnem Chriſti hoc eſt humanitatem deitati vnitam adoramus, vnum eundemque deum inſeparabiliter. 153 E
Carbones ignis quid. 57 E
Carnis filii qui. 156 E
Caro concupiſcens quid. 158 F
Carnis nomine, totus homo intelligitur ſecundum ſe viuens. 159 B.
Carnem ſuam quomodo nemo odio habuit. 175 A B

Digitized by Google

De carne & oſſibus eſſe quid 175 B
Carne orare 177 A
Carne ſeruire deo 183 A
Carnis nomine mortalitas interdum ſignificatur 193 A
Caſtitas non ſolum continentium, ſed etiam coniugatorum dei donum eſt. 82 c
Cataphrygarum hæreſis de nuptiis ſecundis 86 c
Cauſas quorũdam occulit deus. 168 A
Charitas dei mira erga nos 4 E
Charitas omnium virtutum forma 6 F
Charitas donum maximũ 22 d
Charitas auget cognitionem & perficit eam Ibidem.
Charitas vna eademq; in deum & proximum. 22 E
Charitas proprium donũ ſpiritusſancti & fons ſingularis 22 f
Charitas quomodo diffunditur in cordibus noſtris 39 E
Charitate dei, nullum bonum certius 43 E
Charitas impenſa multiplicatur 58 E
Charitas etiam reddita debitorem detinet 58 E
Charitatis præcepta duo, vnum ſunt 58 F
Charitas etiã debita reddita debitorem detinet 58 A
Charitas impenſa multiplicatur 58 F
Charitatem habens, quomodo omnes virtutes habeat. 59 B
Charitas mater omnium bonorum. 87 A
Charitas fons bonorum 104 A
Charitatis magnitudo & commendatio 104 A B D E
Charitas vbi adeſt, omnia fruſtra haberi 104 b c
Charitas an euacuabitur 104 F
Charitas in patria augmentabitur 105 A
Charitas quomodo fide & ſpe maior 105 c
Charitas faciet vt in regno quod ſingulis proprium, cõmune ſit omnibus 112 D
Charitas qũo violenta 223 C.
Charitas perfecta 138 F
Charitas nõ per affectum carnis ſed ſpiritus habenda 158 c
Charitatis longitudo, latitudo, ſublimitas, profunditas 168 F
Charitas fructus ſpiritus, 159 c
Charitas omnium virtutũ radix & fundamentum 159 D
Charitas cur toties tantopere cõmendetur 159 D
Charitas ſupereminẽs 169 D
Charitas eſt actio recti itineris. 169 F
Charitas timorem ſeruilem foras mittit 177 E
Charitas hũilitatis eſt præmiũ 181 B
Charitatis filius Chriſtus 189 B
Charitas tunica inconſutilis. 195 c
Charitas perfectionis vinculum 195 c
Charitas eminẽtior virtus & via oĩbꝰ præceptis & ſciẽtiæ 195 c
Charitas, præcepti finis 209 B
Chatitas quid 209 D
Chiragraphum peccati deleuit Chriſtus 192 E
Cherubin myſterium 250 D
Chiragrapha peccatorum per fuſionem ſanguinis deleta 193 b
Chordæ præceptorũ decẽ 59 B
Chriſma & Chriſtus 234 D
Chriſti etymon 1 D
Chriſtus vnctus non oleo viſibili, ſed plenitudine gratiæ ſpiritualis 1 D
Chriſti duplex natura & ortus. 1 F
Chriſtus quomodo factus dicitur 2 A
Chriſtus quid erat, & quid factus eſt 2 A
Chriſtus quomodo ſeipſo minor factus eſt 2 B
Chriſti gemina ſubſtãtia 2 c
Chriſti exinanitio quæ 2 c
Chriſtus an dicendus ſit creatura 2 D
Chriſtus ex ſemine quomodo factus dicitur 2 D
Chriſtus prædeſtinatiõis & gratiæ lumen 11 E
Chriſtus prædeſtinationis caput & fidei principium & perfectio 111 A
Chriſtus qũo aſſumptus intelligatur a filio dei 3 D E
Chriſtus cur dominus noſter vocatur 4 B
Chriſti & Adæ diſpares cauſarũ effectus 26 D
Chriſtus eſt hæreditas ſuorum, & ſui hæreditas eius 40 c
Chriſtus quotidie interpellat pro nobis ad patrem 43 c
Chriſtus finis noſter & quare & quomodo 49 B
Chriſtus lapis offenſionis, & petra ſcandali 48 E
Chriſtus finis legis 49 B
Chriſtianus cur in fronte ſignetur 50 A
Chriſti vita, & noſtra & morũ eſt diſciplina 63 F
Chriſtus Ieſus quomodo oſtiũ & paſtor 67 F
Chriſtus qũo ſapiẽtia dei 70 B
Chriſtus quomodo nobis factus eſt ſapientia 70 D
Chriſtũ qui vere prædicat 70 F
Chriſtus caput noſtrum, cuius corpus eccleſia, & membra corpora noſtra 81 A
Chriſtus an ſit nobis dicẽdus pater, vt deũ patrẽ dicimus 87 E
Chriſtus vna perſona eſt geminæ ſubſtantiæ 87 B
Chriſtus loculos habuit, quos Iudæ commendauit 88 E
Chriſtus qũo petra erat 91 F
Chriſtus panis in altari 82 A
Chriſtus ab omnibus ſemper ſequendus 95 A
Chriſtus poſt reſurrectionem an Cephæ primũ apparuit. 109 B
Chriſtus caput viri aliter, q̃ vir caput mulieris. 95 B
Chriſtus quare Adam, & nouiſſimus dictus 113 A
Chriſtum quomodo peccatum fecit pater 125 F
Chriſtus reſurgens iam nõ vltra moritur quomodo 115 D
Chriſtus qũo ſe amodo vidẽdũ diſcipulus negauit 125 D
Chriſtus rex & ſacerdos 254 c
Chriſtus deus natura eſt 153 E
Chriſtus filius dei per naturam. nos per adoptionem 153 B
Chriſtiani plures quàm Iudæi 156 D
Chriſtiani vt nũc cõuerſatione

Digitized by Google

ſunt diſſimiles, ita & in futura retributione 157 A
Chriſtianus ſi malus non ſaluabitur 159 c
Chriſtus cur palam deſpectus mori voluit 160 E
Chriſtus crucem ſuam portans. 161 E
Chriſtus lapis eſt angularis &c 166 D. 167 A
Chriſtus fundamentum fundamentorum vt Apoſtolorũ &c. 166 F
Chriſto gratia data ſine menſura 170 c
Chriſtus dedit & accepit dona. 170 D
Chriſtus dedit ſecundum deitatem non humanitatem 170 F
Chriſtus quomodo nouus homo. 172 c
Chriſtus noſter ſol iuſtitiæ & veritatis. 172 D E
Chriſtus vnctus. 172 E
Chriſtus hoſtia in odorem ſuauitatis. 173 c
Chriſtus quomodo patrem deſeruit. 175 B
Chriſtus & eccleſia, vna caro ſunt. 175 B
Chriſtus moritur vt fiat eccleſia 175 B
Chriſtus ſemper equalis patri. 180 D E
Chriſt9 quõ ſe exinaniuit 180 d
Chriſtus deus & homo, creator & creatus 180 E
Chriſtus ſeipſo minor factus eſt 180 E
Chriſtus homo minor patre, deus æqualis patri 180 E
Chriſtus homo & deus vna perſona 180 F
Chriſtus quõ genitus 189 G
Chriſtus patri cooĩpotẽs 189 c
Chriſtus quomodo primogenitus. 189 c
Chriſtus imago patris 189 c
Chriſtus caput eccleſiæ ſecundũ diuinitatẽ & hũanitatẽ 189 D
Chriſtus quõ primogenitus ex mortuis 189 E
Chriſtus adhuc patitur in membris ſuis 190 c
Chriſtus ſapientia & ſcientia noſtra. 191 B
Chriſtus quomodo vmbrarũ & figurarũ corpus 193 c
Chriſti aduentus cauſa, peccatorum ſalus 210 a
Chriſtus mediator eſt noſter & ſolus 212 c
Chriſtum mortuum fatentur omnes, Chriſtiani ſoli reſurrexiſſe. 222 A
Chriſtus vt propheta & prophetarum dominus: ſic & angelus & angelorum dominus 232 A
Chriſtus quõ hæres. 232 A
Chriſtus ſplendor quõ 232 B
Chriſtus angelis cõfertur, & eis præfertur 233 D
Chriſtus in quo Paulo minoratus ab angelis 236 E
Chriſtus filius per naturam, nos per adoptionum, & quanta eſt differentia 236 F
Chriſtus non fuit in lũbis Abrahæ. neque decimatus vt Leui. 246 c
Chriſtus ſacerdos & non ſacerdos 242 B
Chriſti omnis actio, preces fuerunt pro hominibus. 242 b c
Chriſtus rex iuſtitiæ & pacis. 245 E
Chriſtus rex ſemper fuit, ſacerdos poſt carnem aſſumptam factus 248 A
Chriſtus terrena cõtempſit, & mala ſuſtinuit nos erudiens. 261 E
Chriſtus immolandus ſignificabatur per immolationem aĩalium veteris ſacrificii 276 c
Cibos qui diſcernit peccat. 52 c
Circunciſio cordis quæ 14 A
Circunciſio quid & eius dignitas 19 F
Circũciſio quõ fiebat 20 A
Circunciſio cur in baptiſmum mutata, & vtriuſque differẽtia. 20 c
Circunciſio cur data, & cur octauo die fiebat 20 A
Circunciſio cur in carne præputii iuſſa fieri 20 B
Circunciſio antiquis quod nobis baptiſmus 20 B
Circunciſione etiam facta peccatorum remiſſio 20 c
Circũciſio quid ſignificat 156 e
Circũciſio cur VIII die 157 E
Circũciſus ſi nihil prodeſt, Chriſtus cur: & Timotheum circũcidit Paulus 157 B
Circunciſio quomodo nos ſumus 233 A
Circunciſionis ſignificatio 183 A B C
Circunciſio & huiuſmodi cur veterib. data. 246 D
Ciuitas ſuperna. 156 c
Ciuitates duas in toto mundo faciunt duo amores Hieruſalẽ & Babylonia. 156 F
Clamare noſtrum quale eſſe debet 29 F
Clamor in ſcripturis quid deſignat. 153 c
Clarificatio Chriſti poſt reſurrectionem 131 c
Coæternum non eſt in creatura 232 c
Cõpunctionis ſpũs quid 51 F
Coæternum & coæuum differunt 242 c
Communicatio paſſiouũ Chriſti eſt noſtra virtus 184 A
Cõmutare gloriam dei 8 D
Commutare gloriã dei quid 9 a
Compedes noſtræ quæ 179 D.
Cogitatio quęq; aut nocentem aut innocentem facit 13 A
Cogitationes inuicem patebũt in iudicio 76 c
Cognati oẽs ſpũ ſumus 65 B
Cogitatio proprii periculi maxime ad miam inclinat 190 A
Cognoſcere deum, & cognoſci a deo quid 42 A
Cognoſcere facere quieſcere dei quomodo intelligantur 154 a
Cognitio dei, qua nos cognoſcere dicitur 154 A
Cognitio perfecta hic non eſt in hac vita 185 A
Coitus in cõiugatis quãdo excuſabilis, & quando peccatum. 82 C. 83 A B
Quantum ad coitum coniugalem, eadem authoritas in muliere & viro 82 F
Colẽdus eſt deus gratis & caſte amandus 67 B
Colim' deũ, & de' colit nos 73 c
Coma iudicium velaminis vnde Comata mulier. 97 B

Comprehendiſſe nondũ ſe Paulus quid dicat 184 D E F
Concaptiui omnes ſumus 65 B
Concordia vera 95 F
Ex vno concubitu cur natos dicit non eandem gratiam habuiſſe 44 E
Cócupiſcétia quid denotet 30 d
Cócupiſcétia generale peccatũ, qua omnia peccata continentur 33 A
Concupiſcétiã prohibéte lege, omnia peccata prohiberi 33 a
Concupiſcentia quid 33 B
Concupiſcentia quomodo aucta per legem 35 C
Non concupiſces, hoc præcepto omnia peccata prohiberi 33 A
Concupiſcentia radix omnium malorum 34 c
Concupiſcentia omnia peccata oriri 36 B
Non cócupiſcere perfecti eſt, nõ poſt eas ire, luctantis & laborãtis 36 D
Concupiſcentiæ ſuæ conſentiés operatur peccatum 36 E
Concupiſcentia lex eſt peccato. 37 A
Concupiſcentia in hac vita finiri non poteſt ſed minui 37 c
Condelectari legi dei 35 D
Condemnationis nihil quibus. 37 D
Confeſſio oris fit ad ſaluté 49 F
Cófeſſio etiã laudis eſt. 63 B
Confeſſio laudis eſt 63 c
Confiteri quid eſt 49 F
Configurari morti Chriſti quid 184 B
Confundi quis dicatur 22 D
Coniugium efficit non coitus, ſed ſolus conſenſus ſiue voluntas 82 B
Coniugium quid 82 B
Coniugium vnum de ſacramentis eccleſiæ 92 B
Coniugium contrahit ſola prolis procreatio 82 B
Cóiugium a quibus perſonis legitime illegitimeq; cótrahitur. 82 c
Cóiugii bona tria, fides, proles, ſacramentum 82 c
Coniugii ſeparatio gemina ſpiritalis & corporalis 82 c
Cóiugiũ quare ſacramentum, & an ſit ſacramentum 82 c
Conſcientia hominis abyſſus. 76 A B
Conſcientia & bona fama quomodo diuerſimode ſint nobis neceſſaria 130 F
Conſcientiæ malæ trepidatio. 127 A
Cóſentire faciétibus quid 10 B.
Conſentire legi dei 36 c
Conſperſio quid 78 D
Contentio 10 A
Contétio & æmulatio vnde, & quõo iis reſiſtatur 59 F
De contentione in iudicio pro ſecularibus rebus 79 c d
Contentio quæ 173 B
Contriſtare ſpiritum ſanctum. 172 F. 173 A
Conuerſatio hoĩm notanda cũ quibus conuerſemur 185 D
Cóuerſio ſine dei adiutorio nõ fit 48 F
Conuerſio panis & vini in corpus & ſanguinem qualis 99 D
Cor quid in ſcripturis 8 c
Cor paſſeri, caro turturi comparatur 213 c
Corinthii 66 E
Coronatur nemo anteq̃ vincat. 44 B
Coronã iuſtus iudex non redderet, niſi dediſſet ãte gratiã pius pater 225 A
Corpus per peccatum mortuũ factum. 38 F
Corpora noſtra quomodo membra Chriſti 81 A
Corpus & ſanguiné Chriſti reuera ſpiritaliter manducare quid ſit 81 B
Corpora noſtra templum ſpiritusſancti 81 B
Corporis & ſanguinis Chriſti participé fieri, quid ſit 93 E
Corpus ſuum & ſanguiné Chriſtus dedit poſt typi & agni ſũptionem 98 F
Corpus Chriſti verum eſſe in altari 99 B
Corpus ſpiritale non eſt ſpiritus 112 F
Corporaliter quomodo in Chriſto habitat omnis diuinitatis plenitudo 192 B
Corporis ſub onere ingemiſcés non vult eo ſpoliari, ſed ſuperueſtiri 123 E
Corporis propria ſunt huius vitæ omnia opera 124 D
Corporis dolores plerunq; immittunt angeli Satanæ, ſed niſi permiſſi 137 E F
Corpus vnũ efficimur cũ Chriſto per ſpiritũ cóſociãté 170 A
Corpori an accedet magnitudo aut diminutio fiet vlla in reſurrectione 171 b c
Corpus carnis quid 172 B
Corpus Chriſti eccleſia eſt 190 c
Corpus carnis, id eſt caro 192 d
Corpus multarum rerũ nomen 192 D
Corpus nõ contaminat animã 194 c
Corpus cur tabernaculum dicitur 265 E
Corpus Chriſti a quibus edendum 265 F. 266 A
Correctio non poteſt contingere, niſi ſuperno iuuante medico 222 B
Correctio quid 362 c
Correctioni nec defueris, nec ſtudueris certami ni 222 F
Correptio an ĩ occulto, an palã fieri debet 217 b c
Creatura quid ſit 40 D
Creatura & filii nos dicimur, ſed diſtincte 40 D
Creatura omnis homo dicitur, & in homine eſt 41 A
Creaturas bonas eſſe creatas a bono deo 214 A
Creationem ſuam homo non promeruit 21 B
Creata omnia eademq; eſſe a patre, ſed per filium 87 F
Creati in Chriſto quomodo ſumus 166 A
Creata omnia per Chriſtum 189 c
Creauit deus cælum & terram. 257 F
Credere deo & in deum differũt 18 F
Credere non poteſt niſi volens. 49 F
Credenda quæ 185 A
Non credens neq; in patria eſt, neq; in via 124 B

Credere quid 119 E
Credere nũq̃ poſſemus, niſi virtus dei in nobis hoc operaretur. 155 F
Credere in nobis operatur deus 193 D
Credita & fides differunt 170 B
Credituri non omnes ſunt, & ſi præordinati in vitam æternã, prædeſtinati in adoptionẽ filiorum 207 E
Non credere hi dicti qui noluerunt 221 E
Criminum quorundam vindicta, eſt eorum augmentum 9 E
Crimina criminibus vindicantur. 9 E
Crimen eſt peccatũ graue. 226 E
Sine crimine multi, ſine peccato nemo viuit 226 B
Crux Chriſti figuratur per virgã qua percuſſa eſt petra. 92 c
Crucis prædicatio Iudæis erat ſcandalum, & quare 158 B
Crucifigere concupiſcẽtias quid 159 D
Crux Chriſti cur in frõtibus noſtris fixa. 161 D
Cruciatus carnis 169 A
Crux quando tollitur. 169 A
Crucis Chriſti altitudo longitudo profunditas latitudo. 169 a
Crucis latitudo longitudo altitudo profundum 169 A B
Crucis inimici qui 185 D
Crucis turpior mors 189 F
Crux ſaluatoris non mors ſed peccati 193 A
Culpã noſtrã præſentẽ præteritã & futurã Chriſtus deleuit 29 f
Cultus Iudæorum ab aduentu Chriſti impietas eſt 54
Cupiditas & timor portæ duæ quibus diabolus intrat. 172 E
Cupiditas omnium malorum radix 218 c
Cura de bona fama & nomine habenda 142 A
Curis ſecularibus non occupandus animus militãtis Chriſto 221 B
Curſum quomodo cõſummaſſe ſe dicit Apoſt. cui paſſionis certamen reſtabat. 225 A
Curſus brauii amor facit. 91 B
Currere in incertum quid. 91 c

D

Dæmones non cognouiſſe Chriſtũ natũ. 71 B
Dæmones a ſcientia dicti 86 F
Dæmones & idola nũcupatiue dii quoq; vocantur 87 D
Dæmonibus inſita malitia nobis nocendi 94 A
Cum dæmonibus pacta conſultationes & quicquid huiuſmodi ſuperſtitioſa ſunt 94 A
Damnatio multorum iuſta immo omnium 17 B
Damnatur nullus anteq̃ peccet ſicut nullus coronatur anteq̃ vincat 44 B
Dãnati nũq̃ liberabuntur 159 c
Dati & fructus diſcretio 187 D
Dauid cur nominetur, in generatione Chriſti potiſſimum, cum Abrahæ ſit facta promiſſio. 2 E
Decalogi diuiſio 59 B
Decimatus non fuit Chriſtus vt Leui 246 c
Declinare a deo quid 16 A
Defendere a crimine non eſt laudare 33 F
Defunctis quomodo proſunt quæ facit eccleſia. 124 D
Defunctis quid, & qualiter proſit defunctis 201 c
Delibatio quid 52 D
Delicta quæ 192 D
Delictorum gradus tres 19 d
Delictum, Peccatum 159 F
Deſerit quõ nos deus. 9 A
Deſperationis peccatum 11 B
Deſperandum non eſſe de non credentibus 40 F
Deuotatio quid 141 F
Deuteroſis Iudæorũ quid 209 a
Dextera patris quid 43 B
Ad dexteram patris quomodo filius ſedeat 164 d
Detrectatores 10 A
Deus meus a quo recte dicatur. 4 F
Deus Abraham, Iſaac & Iacob, quõ & cur dicatur 4 F
Deus quomodo a nobis videatur 8 A
Deus ex adminiſtratione totius mundi intelligitur, ſicut anima ex meliore & adminiſtratione corporis 8 B
Deus operatur in cordibus hominum inclinando ſiue ad bona ſiue mala 49 A
Deus in ſermonibus ſuis quomodo iuſtificatur 14 E
Deus vltor rei eſt, cuius author non eſt 15 B
Deum videre peccata, eſt punire peccata 19 d
Deus cur & quõ mortuus 23 A
Deus diligebat nos & aderat ãte reconciliationem 23 E
Deus ſimul aderat & diligebat nos ante recõciliationẽ. 23 E
Deo authore, quid 30 B
Deus cur hunc liberet, non illũ, non eſſe ſcrutandum 46 c
Deo ſoli ſpiritus ad menſurã nõ datur 56 c
Deus ſolus proprie æternus, bonus, ſapiens, immortalis &c. 66 A B C.
Deo quomodo eſt gloria per Ieſum Chriſtum. 66 c d
Deus proprie eorum, qui eũ diligunt. 67 c
Deus agricola vere eſt, nos agricultura eius 73 c
Deus licet ſit totus vbiq;, non tamen in omnibus habitat 75 b
Deus in nobis quomodo habitat 75 B
Deus ſumus peculiariter per redemptionem 82 F
Deus non poteſt eſſe pars alicuius 87 B
Deus non eſt pars perſonæ quæ Chriſtus eſt. 87 B C
Deus tribus modis dicitur 87 d
Deus ſubſtantiue trinitas dicitur. 87 D
Dii etiam ſancti appellantur in ſcripturis. 87 D
Deus deorum rex magnus ſuper omnes deos quomodo intelligendum 87 E
Deus quomodo rebus omnibus adeſt 102 A
Deus omnia in omnibus quomodo erit 111 B
Deus in ſpecie qua eſt quomodo videatur 137 B
Deus agit vt ſanet oĩa, ſed ſuo ordine. 137 F
Deus pauper quomodo pro nobis factus 129 c

Digitized by Google

Deus quō magnificandus ex cō uerſione Pauli 143 D
Deus bonus quomodo excæcet 121 E
Deus verus quis 153 E
Deus pater, deus & pater eſt. 164 B
Deformitas Chriſti pulchritudo noſtra 161 E
Deus hoīs vita eſt 172 F
Deum qui caſti quærunt in eccleſia 178 B
Deus qui fecit te ſinē te, iuſtificat te ſine te 182 F
Deus quia melior in rebus oībus, plus omnibus colendus & diligendus 185 D
Deus vbiq; præſens, & vbiq; totus, non vbiq; habitat 192 A
Deus quomodo patribus viſibilis exhibitus eſt 210 c
Deum ſecundam naturam vidit nemo 219 A
Deus cōtra naturam nihil facit, & quō interdum ſic facere dicatur. 53 b
In deo ſunt omnia, & deus eſt ſuper omnia 223 A
Deus omnibus vtitur ex ſententiæ voluntate 234 B
Deum cur alio q̄ Iudæi ritu colamus 249 B
Deus omnia nouit anteq̄ fierēt. 258 A
Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, cur dicitur 259 B
Deus in nouo teſtamento alia q̄ in vetere promittit 260 D
Diabolus per mortem Chriſti prius iuſtitia ſuperatus eſt non potentia: vtroq; tamen modo victus 23 F
Diabolus potentiæ eſt amator, & iuſtitiæ deſertæ oppugnator acerrimus 24 A
Diabolus Iudæos induxit ad Chriſti occiſionem 24 A
Diabolus iniuſte hominē detinebat, & ſi homo iuſte detinebatur 24 B
Diabolus poſt legē homini magis inſtitit 34 c
Diabolus nullā poteſtatē habet niſi datam deſuper 63 B
Diaboli bonos oppugnant, nō expugnant 189 A
Diabolus victus quādo ſe viciſſe credebat 189 B
Diabolus in cruce victus 252 c
Diabolus Iob tentandum petēs exauditus a deo, Paulus vero non 138 A
Diaconi euāgeliſtæ ſunt 171 A
Dies iræ, iudicii tempus 11 D
Dies pro tempore 11 d
Dies domini quis 73 F. 74 B
Dies hominis quis 73 F
Dies humanus quis 76 A
Dies malos faciunt malitia & miſeria 174 B
Digitus dei 119 D
Dignitatem amiſiſſe peius eſſe q̄ non habuiſſe 44 A
Dilexit prior nos deus vt eū diligeremus 4 D
Dilexit nos deus quantum, & quales 23 E
Dilectionis mutuæ commendatio 68 F
Dilectio dei & proximi in quibus probetur 59 A
Dilectio dei & proximi connectuntur 59 B
Diligēda vt duo de9 & proxim9 ita duo diligendi modi 105 A
Dilectio perfecta, nō fruſtra præcipitur 175 B
Dilectionem ordinatam habere debemus 209 c
Diſcernimur ſolum a malis, per Chriſti gratiam 76 D
Diſceſſio quando fiet 206 A
Diſciplina quid 262 c
Diſcipulorum Chriſti perfectio gaudium & corona magiſtrorum 129 c
Diſſenſio charitatis peſtis 158 e
Diſſenſio primum malum, vnde cætera oriuntur 97 d
Diſpenſatio myſteriorū fit tam per bonos q̄ malos 75 F
Diſpēſator quō quis dicitur 89 f
Diuinitas vt maxime humiliata eſt, ſic humanitas exaltata, & hoc ipſum prædeſtinatū eſt. 4 A
Diuinitatis plenitudo omnis quomodo corporaliter in Chriſto habitet 192 B
Diuites ſunt intus omnes fideles 129 F
Diuitiæ abundantis gratiæ quæ 165 E
Diuitiæ non timendæ, ſed morbus earum 219 B
Doctrina euangelii 31 A
Doctrina prauorum quaſi vētus & tempeſtas 172 d
Doctores gloriæ incrementum præter illud omnibus commune habebunt 164 A
Doctores cur paſtores dicuntur. 171 A
Doctorum ſiue prædicantium ordo quadruplex 178 E
Dolus 10 A
Cum domino quomodo ſemper erimus 202 B
Donec particulæ vſus 110 F
Dona dei ſūt merita noſtra 23 f
Donum dei ſpirituſſanct. 170 E
Donis dei beatus eſſe nemo poteſt, qui eſt donanti ingratus. 72 B
Dorſum curuum habere 52 A
Dulia 183 B

E

E Brietas vnde dicta 59 E.
Eccleſia ſuper petram nō Petrum fundata 68 B
Eccleſiaſtici iudicii forma deſcribitur 79 D E
In eccleſia gradus maiores & minores 95 A
Eccleſia quomodo regnum dei. 110 C
Eccleſia ſponſa Chriſti 133 D
Eccleſia tota vna eſt virgo 133 e
Eccleſiam cōtinet & vegetat ſpirituſſanctus 170 A
Eccleſia veſtis dealbata ſuper niuem 174 F
Eccleſia ex morte Chriſti facta. 175 B
Eccleſia cum Chriſto vna caro. 175 B
Eccleſiæ typus cum ſponſo Chriſto eſt Adam cum Eua 175 B
Eccleſia congregata operāte deo patre 197 c
Eccleſia cum ab Abel cœperit, quomodo Chriſtus caput eorū 203 c
Eccleſia hic magna domus intelligenda 223 D
Efficientia quomodo quædam dicuntur, & tamen ipſa nō efficiant 21 A

Egregius quis 183 C
Elati 10 A
Eleemoſyna vtilior facienti q̃ recipienti 130 A
Eleemoſynæ etiam malis, peccatoribusque tradendæ 161 B
Eleemoſyna odor ſuauitatis, & incenſum dei 187 D
Elegit nos deus dum non eramus 21 B
Electio eſt nullis præcedentibus meritis 41 F
Electio gratiæ eſt non meritorũ, 51 E
Electi quõ qui non erãt 162 E
Eleméta cur infirma vocat Paulus & egena 154 C
Epheſii qui 162 B
Epimenides Cretẽſis cur ab apoſtolo non nominetur 227 B
Epiſcopi verbo & exemplo docere debent 171 A
Epiſcopi preſbyterorum nomine 177 E
Epiſcopatum deſiderãs opus bonum deſiderat 213 C
Epiſcopi interpretatio 213 C
Epiſtolæ Pauli generales ſunt inſtructiones 196 E
Epiſtolam ad Hebræos Pauli eſſe 231 C
Epiſtola ad Hebræos cur elegantius ſcripta 231 D
Non erubeſcendũ eſt de Chriſto 50 A
Eſau odium vnde 45 A
Eſau quàm lõge a religione fuit, 263 A
Eſau quõ pœnitentiam non inuenit 263 B
Eſſe dei quid 7 F
Eſſe qui dicantur, qui non eſſe, 21 A
Eſſe in carne quid 38 B,E
Eua typus carnis 212 B
Euangelii etymon 1 E
Euangelium non ſubitũ, ſed longe ante annunciatum 1 F
Ad Euangelium ſola gratia Chriſti peruenimus 4 C
Euangelizãdum nõ vt mãducemus, ſed manducãdum vt euãgelizemus 89 F
Quantũ ſeruus a domino, tantũ diſtat euãgeliũ a lege 5 C
Euãgelium virtus dei quõ 6 B
Euangelii fructus quantus 6 C
Euangelium dei non eſſe erubeſcendum 6 C
Euangelium iuſtitiam dei quomodo reuelat 6 D
Euangelizantes bene qui 50 C
Euãgelizare minus eſt quàm baptizare 68 F
In euangelizantes propter lucrum 89 F
Euangelium non innititur terrenis 176 E
Euangeliſtæ qui 171 A
Euangelium non vendere licet, ſed ex eo viuere 221 C
Euchariſtia cur panis angelorũ, 91 B
Euchariſtiæ ſacramentũ in duabus ſpeciebus datum 99 B
De Euchariſtiæ manducatione multa 99 B, & ſeq.
Exaltatio Chriſti ſecundũ quòd homo 181 C
Exaudit deus alios ad volũtatẽ, ad ſanitatem alios 138 A
Non exaudimur miſericorditer interdum 138 A
Excæcatio meritorum eſt 51 E
Excæcatio mentis quõ ad deum pertinet 121 E
Exceſſus mentis 124 F
Exceptus a paſſione flagellorũ, exceptus eſt a numero filiorũ, 261 F
Excluſores qui 7 F
Excõicatio nõ debet fieri, niſi in confeſſo, aut aliquo iudicio nominato atq; conuicto 79 A
Excõicationis ſententia non temere ferenda 79 B
Exẽplaſſe quõ in ſe dicitur Chriſtus poteſtates & principatus diaboli 193 B
Exẽplar & exẽplum 248 F
Exequiarũ pompæ quatenus ferendæ 201 B, & ſeq.
Exinanitio Chriſti quæ 2 C
Exire ab homine 127 E
Expedire nihil poſſe quod non liceat 80 C
Qui non expedit quod licitum eſt 83 E
Extaſis quod 124 F
Extẽſio eſt tota vita nr̃a 184 D E
Extollendi non ſumus de dono dei 204 D
Exuere veterem hominẽ 172 A
F
Abulas quid vocet Apoſtolus 209 A
Facie ad faciem videre. 105 B
In faciem 135 B
Faciens quod non vult, quomodo conſentit legi 35 A
Factores legis quomodo iuſtificare dicantur 12 E
Fallax dulcedo 33 E
Falſi aliquid de deo dicere perhorrẽdũ eſt, etiãſi ad laudẽ eius pertinere videatur 109 F
Falſa doctrina veri ſemper aliquid intermiſcet 143 E
Falſitas non minore ſcelere laudatur in deo q̃ veritas vituperatur 109 F
Fama bona q̃ neceſſaria 130 F
Fato Chriſtus non eſt ſubiectus neq; ſub eo natus, ſed eius hora & tempus eſt eius voluntas. 152 D E
Fermẽtum quid in ſcrip. 157 C
Feruere ſpiritu quõ dictũ 56 F
Fiat & huiuſmodi quibus imprecari videtur, non optantis ſunt ſed prophetantis 52 A
Fidei principium & perfectio Chriſtus 3 A
Fides verborum 6 E
Fides quid ſit & quando 6 E 212 D
Fides rerum quid 6 E
Fides cum charitate fundamentum omnium virtutum & bonorum 6 F
Fides dæmonum quæ 6 F
Fides tribus modis accipitur. 6 F
Fides merces vita æterna 7 A
Fides & iuſtitia Chriſti quomodo dicantur 17 A
In fide & per fidem indifferenter dicit Apoſtolus 18 c
Fides qualis a nobis exigit 18 F
Fidei laus & merces 49 E
Fides differentiam non admittit 58 D
Fides noſtra de trinitate habenda 54 F
Fides vera fundamentum eſt, & Chriſtus 73 D
Fides ſola ſine charitate & bonis operibus non ſufficit 73 D

Digitized by Google

Fidelis cum infideli manere vel non manere poteſt 83 E
Fidelis diſcedens ab infideli cohabitare volentian poteſt alteram ducere 84 A,C,D
Fidelis infidelẽ odio fidei diſcedentẽ ſequi non debet, ſed aliã ducere poteſt 84 C
Fides dei nummus 102 B
Fides patrum per noſtra eadem aquæ vtroſque ſaluauit 122 E
Fidei lux, ſimilis eſt paradiſo, 133 E
Fideles omnes per apoſtolos credunt 143 E
Fides in nullo fuit ante gratiam 151 E
Fidei opus, dilectio ſine qua inanis eſt 157 E
Fides ſine operibus 157 E
Fides per dilectionem Chriſtianos facit 157 E
Fides dæmonum quæ 157 E
Fideles qui 162 C
Fides in nobis, eſt Chriſtus in nobis 168 E
Fides integra non eſt in ſolo patre, nec in ſolo filio 169 D
Fides & Credita differũt 170 B
Fides catholica vnde 170 B
Fides ſcutum eſt iuſtitiæ 176 F
Fidei commendatio 184 A
Fides certa cognitione vtrunq; inchoat 185 A
Fidem habere poſſe ſicut charitatem eſt natura hominum: habere autem fidem ſicut charitatem eſt gratia fidelium 207 E
Fieri non poteſt, quod iuſte non fit 155 A
Fieri aliud, aliud naſci 2 D
Figulus eſt deus 47 F
Figurata magis mouere debent q̃ figuræ 92 C,F
Figuræ ipſæ quomodo vmbræ dicantur 192 B
Filius a patre & ſpiritu ſancto miſſus 152 F
Filii iræ naſcimur 165 C
Filii charitatis dei patris Chriſtus 189 B
Filii ſunt opera 213 B
Filii nomen proprietatem oſtendit non adoptionem 233 E
Filius & ſpiritusſanctus per ſubiectam creaturam viſi immutabiles ſunt vt pater 234 F
Filius omnis hominis homo, ſed non omnis homo filius hominis poteſt intelligi 236 A
Filium Chriſtum deo patre minorem non eſſe 162 F
Filius dei vnicus vt ſine flagello non eſſet, carne indutus eſt. 261 F
Filius dei ſine peccato, nõ tamẽ ſine flagello fuit 262 A
Filii dei noſcimur ſi ſumus pacifici 262 E
Finis legis Chriſtus 49 A
Finis noſter Chriſtus 49 B
Fines ſeculorum qui 13 F
Finis conſummationis & conſumptionis 111 A,B
Finis ſine fine 245 F
Flagella patris toleranda 262 B
Flere tãquam non flẽtem 85 D
Flammam ignis facit deus miniſtros ſuos 234 B
Fluimus & effluimus quomodo 235 D
Formari Chriſtũ in nobis quid 155 B
Fornicatio 10 A
Fornicantis hominis cor fit ſeruum corporis 81 D
Fornicatiõe ſola quomodo quis in corpus proprium peccat, ſecus tamen in aliis fornicarios 81 D
Fornicatio ſola fuga vincitur, 81 D
Fornicatio maximum potentiſſimumq; flagitium 81 D,E
Fornicatio generalis qua nõ adhærens quis deo, adhæret mũdo 81 E
Fornicatione generali quomodo quiſq; in corpus proprium peccat 81 E
Fornicatio ſola diuortium poteſt 83 D
Fornicatio eſt etiam idololatria & quilibet prima ſuperſtitio, 83 E
Fornicatio mentis eodem modo quo carnis diuortium facit 83 E,F
Fractio panis quomodo fit in ſacramento altaris 99 E
Fratres quos vocet Paulus 5 F
Fratres Chriſti qui 42 E
Fratres quatuor modis in ſcripturis dicuntur 142 A
Fratres Chriſti quõ ſunt 237 B
Frons Chriſtiani cur ſignetur. 50 A
Fruendum quibus, quibus vtendum 219 C
Fugere quibus liceat Chriſtianis 136 A
Fundamentũ Chriſtus eſt & fides quæ per dilectionem operatur 73 D
Fundamẽtum ſpiritalis fabricæ in ſummo 84 D
Fures ſi vitare non poſſumus in eccleſia, exẽplo Chriſti erga Iudã tolerare diſcamus 88 E
Fur & latro quis 178 F
Fures & latrones in eccleſia cauendi 181 D
Futura nõ ſunt in natura ſed in præſentia dei 21 A
Futurũ tẽpus quõ per præteritũ ſeruetur in ſcripturis 50 E

G

Alatæ qui 140 F
Galea ſalutis 176 F
Gemere ſpiritus quõ intelligitur 41 F
Gemitus columbæ 42 A
Genethliaci 94 A
Geneſeos II verba de Adã & Eua ad Chriſtũ pertinere 175 C
Gentes quæ legis ſunt quõ facere dicantur 12 E
Gentes cur potius q̃ Iſraelitæ iuſtitiam apprehenderunt 48 D
Gentilis quõ deum cognoſcere potuit 7 B
Genus non ſaluat 44 E
Gloria Moſi quomodo euacuata 120 B,C
Gloriari ſapiẽter quõ potuit apoſtolus 137 C
Gloriari ĩ ſemetipſo quid 160 B
Gloria dei eſt fidelium incremẽtum 163 E
In gloria dei patris eſſe qd 181 E
Gloria Chriſti eſt, implere deſideria ſuorum 187 B
Gloriæ humanæ vires 197 C
Gratia quid eſt 4 D
Gratia quando dicitur 4 D
Gratia eſt ſpecialiter remiſſio peccatorum: pax vero reconciliatio 4 D
Gratias deo agere quid 4 E

Digitized by Google

Gratia ſub meritum non cadit, 17 B
Gloria dei quid, & cur nominata 17 B
Gratiæ deo neceſſariæ habendæ 17 B
Gratia dei quid, & quod ſola iuſtificat 17 C
Gratia gratis datur 17 C
Gloriatio laudabilis 17 F
Gratia, quia gratis datur 19 A
Gratia Chriſti efficacior ad ſalutem, quàm Adæ peccatum ad damnationem 26 B, 27 A
Gratia Chriſti multiplex 26 B
Gratia meretur augeri 22 A
Gratia Chriſti, virtutum perfectio, quæ in Chriſto homine fuit 26 C
Gratia Chriſti abundans 26 D
Gratia quomodo ſuperabundauit vbi abundauit delictum, 28 D E
Gratia merita noſtra bona facit 31 F
Gratia pro gratia redditur ſaluatis 31 F
Gratia pro gratia quid 32 A
Gratia iuſtificationis, & glorificationis 32 A
Gratia vocatur vita æterna, & quare 32 A
Gratia liberat ſi máſerit 36 A
Gratia ſola redemptos diſcernit a damnatis 46 A
Gratia gratis data quæ 46 C
Gentiles quomodo dicebantur non gens 51 A
Gratia, virtus eſt ſacramétorum, 92 D
Gratia non tollit liberum arbitrium 109 D
Gratia non ſecũdum merita datur 109 D
Gratia dei ſola liberamur a malo 140 A
Gratia meritũ præceſſit, non cõtra 165 F
Gratia eſt prædeſtinationis effectus 166 A
Gratia Chriſto nõ ad méſuram data 170 C
Gratiæ diuinæ augmentãdæ modus 184 E
Gratiam reddit deus pro gratia præmians ob merita 225 B
H
Abere, & non habere quid dicatur 72 B
Habitare in nobis quomodo Chriſtus dicatur 192 B
Habitu quomodo inuentus homo Chriſtus 181 A
Hæredes dei quõ ſumus nõ defuncti 40 C
Hæreticorũ peruerſitas in corrũpendis ſcripturis 26 A
Hæreditas æterna, ſors dicitur, 188 F
Hæreticorũ error, ſerpés 33 F
Hæreſis nõnullorũ de animarũ creatione, qq; nõ peccauerint in cælo priuſquã infundantur corporibus 46 B
Hæretici quomodo exercent eccleſiam 97 E
Hæreticorum ex inquietudine quãta ſequitur vtilitas 97 E
Hæreſis nõ in ſcriptura & ſermone, ſed ĩ ſenſu & ĩtelligẽtia 96 E
Hæreticis deꝰ bene vtitur ad vtilitatem catholicorum 97 E
Hæreticos diabolꝰ quãdo & cur excitauit 97 D
Hæretici ſuo malo quõ proſint, 97 E, F
Hæreticus quis 97 F
Hæreticorum animoſitas ſemper inquieta 223 E
Heretici perdici cõparant, 223 E
Hebræi vnde dicti 183 C
Hiacintus quid 85 C
Hieruſalem ſuperna 156 B C
Hieruſalem terrena 156 D
Hilariter dandum 131 C
Hodie genui te, quomodo intelligendum 233 E
Homicidia 19 A
Homines ſunt electi vt Chriſtus glorificatus 3 E
Homo creatura mundi dicitur per excellentiam 7 E
Homo quõ in poteſtaté diaboli traditus intelligatur 23 F
Homo iuſte tenebatur a diabolo, tametſi iniuſte eum diabolus teneret 24 B
Homo duplex 33 D
Homo interior 35 E
Homo aduerſario quando poſſit reſiſtere 35 F
Homo nolés omnia ſacraméta accipere poteſt, credere nõ niſi volens 49 F
Hominibus ſpiritus ad menſuram datur 56 C
Homo optimus quis 59 A
Homo animalis quis 72 C
Hoĩes nihil fiũt cũ peccãt 87 A
Homo dicitur factus ad imaginem dei propter imparé ſimilitudinem 95 F
Hõ ſibimet abyſſus 76 A
Homines quõ dii appellati ſunt & non angeli 87 D E
Homines nos ſpe angeli ſumus, & quare 93 B
Homo interior & exterior vnus homo 123 A
Homo tã exterior q̃ interior percipiet poſt reſurrectioné habitatiõis celeſtis dignitaté 123 A
Homo quatenus ad imaginem dei creatus 123 A
Hominibꝰ datũ ad méſurã: deus nõ ad méſurã accipit 171 A
Homo exterior corpus, interior anima 172 A
Hominem veterem exuere quid 172 A
Hõ in quo eſt imago dei 172 B
Homo quo irrationabilibus antecellat 172 B
Homo numus dei 189 C
Hõ imago dei imitando 189 C
Homo vetus, vita vetus 194 F
Homo in quo creatꝰ eſt ad imaginem dei 194 F
Homo ad imaginé dei factus ſecundũ rationalé animã 195 A
Honorare patrem quid 175 F
Hortus concluſus quibus conſtet 222 B
Hoſtia quomodo nulla relinquitur pro peccatis noſtris 254 D
Humanitas Chriſti, pes eius eſt, 164 E
Humanꝰ homo & ſermo 210 B
Humana omnia dubia 230 D
Humilitas diſpoſitio ad purgationem mentis & contemplationem 8 C
Humilitas vera 97 B, C
Humilitas cuſtodit in omni tẽtatione 93 B
Humilitas Chriſti vſq; ad quid extendatur 181 A
Humilitas ſuperbiæ medicamẽtum 181 B

Digitized by Google

Humilitas Chriſti maxime in paſſione apparuit 181 A
Humilitas charitatis meritum, 181 B
Hymnus quid 174 D

I

Iacobus minor quō frater domini 142 F
Idolum quid 87 B
Idolum nihil eſſe in mūdo quō intelligendum. Ibid.
Idola per ſe nihil eſſe 94 A D
Idololatria luſui puerorum ſimilis 92 E
Idolatriam zelo inuidiæ Satan inuenit 94 B
Ieſu etymon 1 D
Ieſus proprium eſt nomē, Chriſtus ſacramenti 1 D
Ieſus ſaluator omnium 210 C
Ignes duo futuri 74 A
Ignis tentationis & tribulationis 74 B
De igne purgatorio 74 A, B
Ignē quē miſit de⁹ in terrā 57 A
Ignis inferni æternus, nō tamē vt deus æternus 66 A
Ignis non eſt ſine ſplēdore, nec pater ſine filio 232 D
Ignominia & ignominioſus q̄d 9 C
Ignorantia dei peccatum eſt, & pœna peccati 20 D
Ignorat quis quod non approbat 36 B
Ignorantia fidelis melior, q̄ temeraria ſcientia 46 C
Ignorās ignorabitur quō 108 D
Ignorantia fidei neminem excuſat a toto, licet bene excuſet a tanto 12 D
Ignotum dei quid 7 D
Illicitis qui abſtinet, laudē habet qui vero ab licitis ſe temperat præmium & laudem 195 G
Illuminet deus quō omnem hominem 212 B
Imago dei in anima humana non omnino detrita eſt 12 E
Imago, æqualitas, & ſimilitudo differunt 12 F
Imago patris Chriſtus 189 C
Imago quō eſt aliter in numo q̄ in filio 189 C
Imago quæ coli debet 189 C
Immunditia 194 C
Immundum non tāgere 127 E
Impietas in deum 7 B
Implebimur quō in omnē plenitudinem dei 169 C
Impœnitētia eſt blaſphemia ſiue peccatum in ſpiritum ſanctum 11 A
Impœnitentia in nullo viuente certe cognoſcitur 11 B
Impoſtura tenebras q̄rit 107 E
Incarnatio Chriſti & omnis exinanitio occultum eſt myſterium 190 D
Incarnationē Chriſti ad purum non intellexiſſe angelos, ante completam paſſionem 167 E
Incompoſiti 10 A
Increpantes vt plurimum verbo dubitationis vtuntur 86 D
Indignatio quid 194 E
Indignatio quæ 173 B
Induentes Chriſtum 151 F
Induere Chriſtum quid 172 G
Indurati quomodo credere non poſſunt 50 D
Inexcuſabiles quos vocet ſcriptura 8 B
Infantes etiam Chriſtus ſaluat 210 C
Infidelitas malignam vitam facit 239 C
Infirmitatem noſtrā noſſe, melius eſt q̄ naturam rerum 86 F
Inhabitat deus in nobis aliter, q̄ homo in domo 75 B
Inimico familiari nulla peſtis maior 128 C
Iniquitas, in homines 7 B
Iniquitatis partes 9 F
Iniquus & præuaricator differunt 20 E
Iniquitatis myſterium quod, 206 A
Innocentia a deo commendata 195 F
Inſeminauit deus omni animæ principia intellectualia 232 D
Inſipientes 10 A
Inſtauratio omnium 165 C
Intelligibilia quæ 7 F
Intelligenda quæ 185 A
Intentio bonū opus facit, intentionē dirigit fides 18 C
Interior homo 37 A
Inueniendum quō ſit & quærendum 185 A
Inuidia 10 A
Inuidiæ zelus in diabolo quantus 159 E
Inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt cognoſci 7 E
Inuocatio quid poſſit 50 A
Inuocare nemo vere poteſt ſine fide 50 A
Ioannis baptiſmus 68 B
Ira dei pro pœna & vindicta, 27 D
Ira dei pro pœna in ſcripturis, 7 A
Ira quæ, cum qua omnes naſcimur 165 C
Ira durans, diabolo orationem dat 172 D
Iraſci & non peccare 172 D
Iraſci nobiſmetipſis quid 172 E
Ira quæ 173 B
Ira res inconſiderata 195 F
Iſaac non ſine magnæ rei figura contra naturam generationis fuit promiſſus 21 D
Iſaac & Hiſmaelis generatio, & quid vterq; nobis ſignificent, 155 E F
Iſaac filios gratiæ ſignificat, 156 E
Iſmaelis ſunt omnes qui in eccleſia terrenam felicitatem quærunt 156 F
Iſrael quō audiſſe & cognouiſſe dicatur aduentum dei & euangelii doctrinam 51 A
Iſraelitæ quare iuſſi ſunt mulieres alienigenas dimittere, & quo pacto viros inducebant ad idola 83 F
Iſrael duplex carnalis & ſpiritalis 93 F
Iudā cur Chriſtus non abiecit, 78 C
Iudæus Græco præponitur ordine & cauſa patrum nō gr̄a 6 D
Iudæus qui plus diſciplinæ ſuſcipit, plus puniendus eſt 18 A
Iudæus vere quis 13 F
Iudæi quomodo gentib. digniores 13 B
Iudæus vnde? 13 B
Iudæorum iactantia 13 C
Iudæi etſi ordine priores q̄ gentiles, gratia tamē æquales 15 F
Iudæos, quo cōſilio lex data eſſet, neſciſſe 28 A
Iudæi capſarii noſtri 44 F

Digitized by Google

Iudæi quomodo credere nõ po-
terant 50 D
Iudæi & audiuiſſe & cognouiſſe
quæ de deo dicta 50 F, 51 A.
Iudæorũ caſus & tribulatio nob.
profuit 53 B
Iudæorum caſus non incompa-
rabilis 52 B
Iudæos Helias conuertet 53 D
Iudæorum pars aliqua cur excæ-
cata, pars non 53 B
Iudicium habere contra aliquẽ,
eſt peccatum 80 A
Iudaizãdum nunc non eſt 145
D, & ſeq.
Iudas quõ Chriſtum tradidit, &
Chriſtus ſe 173 D
Iudiciũ dei verũ & infallibile, cõ
tra humanum 10 D
Iudex iuſtus iudicatus iniuſte.
14 F
Iudicii diem quõ filius neſcire
dicatur 42 A
Iudicium & miſericordiam deo
ſpecialiter ineſſe 56 E
Iudicis non eſt ſine accuſatore
damnare 78 C
Iudicãdus homo quõ ab homi-
ne, non ex arbitrio ſuſpitionis,
nec vſurpato iudicio extraordi
nario, ſed ex lege dei ſecundum
ordinem eccleſiæ 79 B
Iudicii dies non quãdo futurus,
ſed quomodo futurus ſit ſcire
expedit 202 D
Iudicabitur talis qualis quiſque
moritur 205 D
Iudicium occultum quod meri-
to vnius peccati cadit in aliud,
207 A
Iurat apoſtolus 5 A
Iuratur etiam non dicendo per
&c. 5 A
Iuſiurandum niſi neceſſarium
nobis indultum 5 B
Iuſiurandum a malo illius, pro-
pter quem iuratur 5 B
Iuſiurãdũ exigens, etiamſi neſcit
iuraturũ falſum an peccet 5 B
Iugum Chriſti quomodo ſuaue
126 C
Iuſtitiam dei quõ iniquitas no-
ſtra commendat 15 A
Iuſtitia dei quõ, & quare ſic di-
cta 6 D
Iuſtitia dei ſine lege eſt, ſed non
ſine lege manifeſtata 17 A
Iuſtitia quõ per legem & prophe
tas teſtificata 16 F
Iuſtitia dei quid 16 E
Iurare verum non eſt peccatum
111 E
Iuſtitia nõ ex operibus: ſed ope-
ra ex iuſtitia 18 A
Iuſtificatur quis ſine operibus
præcedentibus, non ſine ſequẽ
tibus ſuſceptionẽ fidei 18 B
Iuſtificari hominem ſine operi-
bus legis quõ intelligatur 18 A
Iuſtificationes duæ 18 E
Iuſtificati gratis ſumus quanuis
ex fide 22 A
Iuſtificare impium, grauius eſſe,
quàm iuſtos ſaluare 23 D
Iuſtitia dei in morte, potẽtia in
reſurrectione 24 A
Iuſtificari non plures per Chri-
ſtum quàm per Adam cõdẽnã
tur 26 C
Iuſtitia plena plus exigit quam
peccatum 31 B
Iuſtitiam cum iniquitate appen
dit 31 C
Iuſtitiæ ſtipendium quare nõ vi
ta dicitur, ſicut peccati ſtipen-
dium mors 31 F
Iuſtitiam dei vituperare nõ poſ-
ſent, etiamſi omnes damnaren
tur 46 A
De iuſtitia non præſcientia iudi
cat deus 47 E
Iuſtitia dei 49 A
Iuſtitia legis quid 49 C
Iuſtitia fidei 49 C
Iuſtitia legis quæ 182 D, F
Iuſtitia ex Chriſto non ex lege,
49 AC
Iuſtitia duplex, diuina & huma
na 49 B, C
Iuſtitiæ ſpes, Chriſtus 157 E
Iuſtitiã legis quõ ſectabatur Pau
lus, & an damnũ ſit in ea fuiſſe
182 D
Iuſtitia noſtra tẽperãda in corri-
gendo 172 D
Iuſtitia ex fide Chriſti 182 F
Iuſtum eſſe melius eſt quàm ho
minem eſſe 182 F
Iuſtificat te ſine te, qui fecit te ſi
ne te 182 F
Iuſtitia vera 185 A
Iuſtus hic nemo ſine pctõ 226 E
Iuſtus, quiq; iniuſtus dicẽdus ve
nit 6 D
Iuſtus quõ ex fide viuat 6 F
Iuſti qui Chriſti aduentũ præceſ
ſerunt, in inferno detinebãtur
vſq; ad eius paſſionem 17 E
Iuſti veteres non ſolius verbi fi-
de liberati, ſed fide incarnatio-
nis Chriſti venturi 27 C
Iuſtus ſi patitur, quid iniuſto cõ
tinget? 204 D
Iuſto quomodo lex non eſt po-
ſita 210 A
Iuuencæ ruffæ myſtica ratio,
252 D

L

Abores & omnia huius ſe-
culi mala quæ procedunt
de peccato originali, cur re
maneant remiſſo peccato 52 C
Lac gregis eſt quicquid diſtribui
tur præpoſitis 88 F
Lapis offenſionis Chriſtus 48 E
Latria ſoli deo debita 55 A
Latria 183 A
Laudandus deus non ſolum vo
ce, ſed operibus & vita 94 E
Laus gloriæ dei eſt, cũ multi ad
fidem veniunt 173 E
Lepra quid ſit 143 E
Legalia quibus permiſſa, quibus
non 157 B
Legis dei ignorantia inexcuſabi
lis 12 B
Lex dei quæ ſit & qui ſine ea pec
cant, ſine ea peribunt 12 B
Legis factores quomodo iuſtifi-
centur 12 D
Legis quæ ſunt quæ gentes face-
re dicantur 12 F
Lex quæ quantaque ſignificet,
16 C
Legis opera quæ 16 D
Legis opera non iuſtificãt, quan
do faciẽs ea ſibi tribuit 16 E
Lex ſibi quomodo quis eſſe po-
teſt 12 F
Lex quid oſtendit 16 F
Lex operum & fidei quid diffe-
rant 18 A
Legis ſtatus per quæ firmatur,
18 C
Lex impletur per gratiam fidei,
18 C
Lex ſine gratia non modo non
aufert peccatum, immo auget,
21 A

Lex peccatum auferre non potuit. 25 A
Lex naturalis,& ſcripta 25 A
Lex Moſi nõ adiuuare poterat; ſed tantum præcipere 85 C
Lex naturalis 25 D
Lex quõ in naturæ adiutorium data 28 A
Lex data, vt homo infirmitatẽ ſuam agnoſceret 28 B
Lex mediocri pædagogus: perfecto ſignũ, duro flagellũ. 28 B
Lex quid, quibuſque modis accipiatur 28 B
Lex cur Iudeis tantũ data 28 C
Lex data omnibus, ſed non pro omnib. & pro quibus 28 C
Legalia quæ dicantur 28 D
Lex carnis quid 30 C
Lex ſpiritus cur 32 E
Lex mortis cur 32 E
Legem non eſſe malam probatur 32 F
Legẽ non eſſe peccatum, ſed peccati indicem 33 A
Lex ad quid data 33 A
Legem tantum gratiam habentibus prodeſſe 34 B
Lex ſancta & bona 4 A
Lex euangelii, lex ſpiritus 34 D
Lex Moſi ſancta & ſpũalis 34 D
Legis datæ vtilitas, & ad quid data 27 F
Legis infirmitas 27 F
Leges quatuor 35 F
Legem concupiſcentiam nolle quomodo dicatur 36 D
Lex, peccati fomes cur 35 E
Lex peccati cur 85 E
Lex preſbyterorum carnis quæ, 37 A
Lex carnis, peccati, & mortis. 37 E
Lex ſpiritualis, & lex ſpiritus differunt 37 E
Lex ſpiritus, lex gratiæ 38 F
Lex quomodo infirmata per carnem 58 B
Legis finis Chriſtus 49 B
Legalia an poſt Chriſtũ ſine peccato ſeruari poterãt 90 D
Lex data, vt eius infirmitate ad gratiam accelerarent 171 D
Lex inſtar pædagogi 151 E
Lex cur dicitur elementa mundi 152 C
Lex infirma 154 B
Lex poſt Chriſtũ nũc nõ diſtat ab antiqua idololatria 154 B
Lex ſynagogæ vir 156 C
Libertas vera ſeruum Chriſti facit 158 C
Lex omnis completur dilectione 159 D
Sub lege eſſe quid 159 A
Lux interior 171 F
Latitudo charitatis & crucis, 159 B
Lux interior quæ 171 F
Legem adimplens timore pœnæ an iuſtus 182 F
Lex quomodo bona ſi non eſt iuſto poſita 200 A
Legalia cur Chriſtianis legendæ ſint 246 D
Leges ſcriptæ in cordibus noſtris 249 E
In lege non permanſerũt Iudæi vitio ſuo 249 E
Lex quando impletur 261 E
Libera & Agar quid ſignificent, 155 D,E,F
Liberãtur cur nõ omnes 47 A
Libertas vera quæ 31 D
Liber & liberatus differũt 31 E
Libertate noſtra non abutendũ nobis 158 C
Libertas Chriſtiana nõ eſt flagitãda Iudæorũ more 218 A
Liberum arbitrium in peccatore non omnino preiiſſe, & qui per ipſum maxime peccẽt 31 E
Liberum arbitrium a nobis nõ aufertur 35 B
Liberum arbitrium non tollit gratia 109 D
De libero arbitrio nullo modo præſumendum 165 F
Liberum arbitrium bonam voluntatẽ facere nõ poteſt 182 A
Libidinis vſus naturalis 9 C
Licita quæ dicuntur 80 D
Libido 194 C
Licita ſola charitate tractanda, 80 D
Licere poteſt aliquid, & non expedire, & non contra 80 C
Linguarũ diuerſitas humani generis ſocietates in Chriſto 170 B
Literæ vetuſtas 32 E
Locum dare diabolo 172 E
Longanimitas & patientia differunt 10 F
Loquendi modus per præteritũ de futuro in ſcripturis 50 E
Loquẽdi modus, cum quod ſemper fieri dicitur in aliquo, cum ab eo cognoſci cœperit 110 F
Lorica iuſtitiæ 176 E
Lotio pedum diſcipulorũ quod nobis eſt exemplum 115 B
Loth vxor in ſtatuam ſalis conuerſa quid deſignet 216 B
Luſus Hiſmaelis Paulus perſecutionem vocat 156 F
M Agiſtri fruct⁹, diſcipuli obedientia 199 C
Magnus non eſt qui a nobis viſus explicari poteſt 137 C
Maiores & minores qui 150 A
Mala non eſſe faciẽda, vt veniãt bona 15 E
Maledictum quõ Chriſtus pro nobis factus 9 F
Mala noſtra ad quid proſint, 42 C
Male viuere, de noſtro eſt 47 F
Malis quomodo vtatur ad profectum noſtrũ deus 53 E
Malum ſi perſequeris, malum te facis 57 E
Male agentibus compendium, cita mors 78 F
Mali tolerãdi quãdo per iudiciũ auerti nõ poſſunt 79 B
Malis etiã benefaciẽdum 161 B
Malus duobus modis non maculat 173 F
A malis quomodo ſeparandi ſumus in hac vita 173 F
Malitia 10 A, 78 E, 194 A
Malum pro malo reddere quid, 203 C
Malignitas 10 A
Mãdatũ quõ ad mortem 33 E,F
Manducare ex fide quid 62 D
Manducare corpus & ſanguinẽ reuera ſpiritaliter quid ſit 81 B
Mãducare Chriſtũ vita eſt 93 D
Manducans & bibens modeſte, frugaliter & temperanter laudat dominum 94 E, Cõtra per immoderate ſumptum cibum blaſphematur deus. Ib.
Manichæorum hæreſis 32 F
Manichæorum error de anima & corpore hominum 37 C

Digitized by Google

Manicheorum error. 38 D
De manifeſtis iudicare licet. 217 E
Manna vnde parabatur. 91 E
Mãna quid figurabat. 91 E 92 a
Mãſiones multæ in patria. 111 B 112 D
Manus expandere quid. 51 B
Maranatha quid. 115 C
Maria quõ concepit. 2 E
Mariarũ triũ hiſtoria. 142 F
Maria mater domini filia Annæ & Ioachim. 142 F
Maris rubri tranſitus, baptiſmi figura. 91 F
Martyres differẽter pro Chriſto patiũtur, & Chriſtus pro ipſis. 43 D
Martyrẽ nõ facit pœna, ſed cauſa. 43 D
Martyres quõ vindictã a domino petant. 57 D
Martyres aduerſus peccata vſque ad ſanguinem certant. ibi. F
Martyrũ dilectio perfectiſſima eſt. 261 F
Mater Chriſti virgo fabro nupta nobilitatis extinxit typũ. 261 E
Mathematici. 94 A
Matrimonii tripertitũ bonum. 83 B
Matrimonii indiſſolubile vĩculũ vtraq; parte viuẽte. 84 C
Matrimoniũ ratũ nõ eſt, quod ſine dei deuotione eſt. 84 C
Matrimonium plura quære in Coniugium.
Mediator noſter eſſe debuit deus & homo. 24 A, 212 C
Mediator noſter Chriſtus, & vnde nomen ſumptum. 150 F
Medicus ſummus ægros omnes inuenit. 38 D
Medico cõparatur deus, Paulus ſautio. 138 A
Medici vt famã acqrant, deſperatos ægros ſanãdos eligũt. 210 C
Melchiſedech. 245 D
Memor & oblitus quomodo capiatur. 5 B
Mẽdax quiſnã iudicãdus. 117 B
Mendax eſt omnis homo. 14 D
Menſa quid. 51 F
Mẽs ſuperior vis animæ. 105 E
Mẽdaciũ fidem corrũpit. 133 E
Mentiendũ in doctrina religionis omnino nõ eſſe. 146 C
Mentiendum nunquam. 194 E
Mercatoris modũ expleuit Chriſtus. 237 F
Mercenarius. 178 F
Mercenarii in eccleſia tolerãdi. 179 A
Merita hominis bona, etiã eſſe dei munera. 31 F
Merita noſtra bona vt ſint efficit gratia. 31 F
Merita noſtra cũ coronat deus ſua merita conat. 32 A
Meritorũ præſumptio non ſinit credere in Chriſtum. 50 E
Merita ſiunt bona poſt gratiam 109 D
Meretrici adhærẽs quõ vnũ corpus eſt cum ea. 81 C
Miſeria hominis cõis. 184 C
Miſeri qui. 19 D
Miſericordia dei nõ ſufficit, niſi adſit voluntas. 45 E
Miſericordia & iudiciũ deo ſpecialiſſ. ineſſe. 56 E
Miſericordia medicina quotidiana. 56 E
Mĩa quõ fieri debeat. 56 F
Miſericordiã dei conſequũtur & ſciẽter peccantes, & facilius qui ignoranter. 210 C
Miſſæ ordo oſtenditur. 211 D
Mors Chriſti tam peccata tulit quam reſurrectio, & vtraque iuſtificant, & ſi vtriuſque ſit differentia. 21 F
Mors filii dei quõ facta eſt noſtra reconciliatio. 23 E
Mortis regnum quid. 25 B
Mortis regnũ ſola Chriſti gratia deſtruit. 25 B
Mori peccato quid. 28 F
Mors & reſurrectio Chriſti, non tantum res, ſed etiam ſacramẽta ſunt. 29 C
Mors victa, non penitus interempta. 29 F
Mortu' pctõ Chriſt' quõ. 30 A
Mortẽ deus nõ fecit, ſed hõ ſibi per peccatũ accerſiuit. 30 B
Mors a deo eſſe quõ dicatur, & non eſſe. 30 B
Mortua lex quãdo dicitur. 32 C
Mors non ex ipſa lege, ſed hominum vitio. 34 A
Mortuum & mortale differunt. 39 A
Mors etſi de peccato carnis martyrib. tamen vtilis fuit. 42 C
Mortem Chriſtus quomodo ſenſit. 71 C
De manducatione corporis & ſanguinis Chriſti. 93 D. E
Mors Chriſti ſi deo odor ſuauis quõ qui eum occiderunt, peccauerunt? 173 E
Mors cita male agentibus compendium. 78 F
Morituri an ſint qui aduenien te Chriſto viuent. 202 A
Mors Chriſti magna polliceri debuit. 253 C
Mortis Chriſti & Adæ comparatio. 110 A
Mors noſtra eſt pœna peccati mors Chriſti hoſtia pro peccato. 110 B
Mori cur homines deus voluit. 201 D
Mediator & deus & homo eſſe debuit. 212 C
Mortis author diabolus. 237 C
Mori cur Chriſt' voluit. 237 D
Mortuum tangere. 243 B
Moſes idolOlatras paucos quõ gladio vindicauit. 78 A b
Moſes mare rubrum tranſiens Chriſtum figurat. 91 F
Moſes quomodo deũ videre cõcupiuit. 137 A
Mundus, vniuerſum genus hominum. 24 E
Mulier a viro & legitime diſcedens, viuente viro nubere non poteſt, ſimiliter & vir aliã ducere. 83 D
Mulieres ſanctæ Chriſtũ, & poſt apoſtolos ſecuti ad præparãda victui neceſſaria, & quare. 88 E
Mulier facta in adiutorium viri nõ ad cõcupiſcẽtiã carnis 96 A
Mulier ſenſualitas eſt. 86 D
Mulier quid in ſcript. 153 A
Mundus cur factus. 7 D
Mundum nobis crucifigere debemus, & nos mundo. 161 E
Mundi rectores. 176 B
Munda mundis omnia quõ intelligantur. 227 D
Murmurantes in deum reprobat. 46 E

Digitized by Google

Muſcipulā diabolo Chriſtus tetendit 37 E
Myſteria antiqui non plene intellexerunt 66 B
Myſteria omnis ſacramenti dei in Chriſto ſunt 191 C
NAti ſecundum carnē perſequūtur filios ſpūs 156 E
Natū quod de deo eſt, deus eſt 232 E
Natura cōmunis omnibus eſt, ſed non gratia 21 B
Natura bona à deo creata 32 A
Natura humana ſola fide & ſanguine Chriſti iuſtificatur 49 B
Contra naturā nihil facit deus 53 B
Contra naturam quid fieri quō intelligatur 53 B
Natura humana in Chriſto ſolus deus maior eſt 226 E
Naufrago idē eſt quibus aquis operiatur 139 C
Negatio fit factis quoq; 227 E
Nequitia 10 A, 78 E
Neronem quō quidā Antichriſtum ſuſpicati 206 B
Nitimur in vetitum 33 E
Nobilitas Iudæorū quæ 182 D
Nocendi poteſtas bonis & malis prodeſt 58 A
Nolēs omnia poteſt, credere nō niſi volens 49 F
Nomen dei inter gētes quomodo blaſphematur 13 D
Nominis mutatio vnde in ſacris 1 C
Nominatio quid Paulo 79 A
Noſtra quō omnia ſint 75 D
Notum dei quid 7 C
Nouatianorum hæreſis de ſecūdis nuptiis 86 C
Noua quomodo omnia facta ſunt 125 E
Noui teſtamenti promiſſiones 149 E
Nouū teſtamētū in lege vix vſq̄ nominatū & expreſſum 249 D
Noua creatura, noua vita eſt. 161 F
Nouus homo quis 172 A
Nubes in mari rub. ſpūſſancti figura 91 F
Numero toti quandoq; attribuitur quod maiori parti conuenit 109 B
Nūcios habet deus propter nos 178 A
Nuptias probandas doce t 82 B
Nuptiæ ad quid cōceſſæ 82 E, & ꝙ bonæ & laudabiles 83 B
Nuptiis quomodo ſecundum veniam coitus concedi intelligitur 83 B
Nubere eſſe melius q̄ vri quō intelligatur 83 C
Nuptiæ inuitæ prouectus malos ſolent habere 86 C
Nuptiæ primæ tantū à domino inſtitutæ & benedictione ſublimes: ſecūdæ vero permiſſæ, & in præſenti, gloria carētes 86 C
Nuptiæ ſecūdæ etiā beatæ ſunt, ſed viduitas beatior 86 C
Nuptiæ nec tertiæ nec quartæ dānandæ, q̄q̄ nō ſint ſine verecundia 86 D
OBduratio quomodo iuſta, & quid ſit 46 C
Obdurat deus quō 46 A
Obduratio tēporalis tātū 46 D
Obedientiæ laus 27 E
Obediētia quali modo adhibenda 58 B
Obedientia quali modo adhibēda poteſtatibus 8 B
Obſecratio quid 5 C, 211 D
Obſeruantiæ omnes vet. teſt. futurorum vmbræ 192 B
Obſonii immunditia non timēda ſed cupiditatis 62 B
Obſeruare dies, menſes, annos, & tempora quid 154 B
Obſtinatio quid 2 B
Obtēperari ſibi velle a minoribus & nolle obtēperare maioribus iniquiſſimum eſt 97 C
Ocium ſanctum quærit charitas 213 D
Ocium & actuoſitas temperāda ſunt 213 D
Odibiles deo 10 A
Odor bonus qui 119 A
Offenſionis lapis Chriſtus 48 E
Offenſio dei in Iſraelitas cur tāta 62 B
Oleo ſpiritali vnctus Chriſtus 234 D
Oleum exultationis eſt ſpiritus ſanctus 234 E
Olea in oleaſtrū inſeri ſolet non contra 53 B
Oleæ inſertio 52 E, F
Oibus per omnia placere 94 F
Omnes homines, pro omni genere hominum 212 B
Onera diuerſa 160 C
On⁹ ſuū quiſq; portabit, & alter alteri⁹ portare iubemur 160 C
Orādū quid ſit neſcimus 41 E
Oratio noſtra infirma à ſpiritu iuuatur 41 E
Oratio etiam gratiæ donum eſt quicquid impetrat 41 E
Oratio neceſſaria eſt 50 A
Orare nemo vere poteſt, niſi prius credat 50 A
Oratio quare neceſſaria 57 A
Orandū ſpiritu & carne 167 A
Orat ſemper, qui bene ſemper agit 203 C
Orare ſpiritu & mēte 106 F
Orationes quæ 311 D
Originale peccatū quib⁹ noībus vocetur, & quid ſit 19 B, C
Originale pec. quō per baptiſmū dimittitur, & tamen in poſteritate remanet 19 C
Originalis pec. generalitas 23 F
Originale pec. etiā ſolū ad dānationem ſufficit 26 D
Originale peccatum vt cætera ex voluntate eſſe 27 E
Oris cōfeſſio fit ad ſalutē 49 F
Origenis error 41 C
Operatur ī nobis de⁹ inclinādo ſiue ad bona ſiue ad mala 9 A
Opera iuſtificatū ſequūtur, non præcedunt iuſtificādum 18 C
Opera ſunt vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam 18 C
Opus bonum intētio facit, intētionē dirigit fides 18 C
Opera ſola bona quæ ſunt ex dilectione 18 F
Operis remuneratio etiā ex gratia dei retribuentis 19 A
Opus nullū ex debito remunerationē a deo repoſcit 19 A
Opera quædam bona videtur & non ſunt 49 B
Operari pro accipere 88 E
Opera mala blaſphemiæ in deū 94 E
Opera ex gratia nō cōtra 165 F

Opera bona non ex quantitate ſui, ſed ex charitate plus vel minus proſunt 104 C
Opera bona & pia nō fruſtrabūtur ſua remuneratione 165 F
Operāte & cooperāte deo, & bona volumus & facimus 177 F
Operatur in nobis deus & velle & operari 182 A
Oportunitas eſt omni medicamento neceſſaria 224 C
Oppugnant non expugnant bonos diaboli 189 A
Oſculum ſanctum 65 C
Oſtiū claudere diabolo 172 E
P Aedagogus quid 151 E
Pædia quid 262 C
Participes Chriſti qui. 234 D
Panes occulti, ſunt hæreticorū errores 224 B
Paradiſus quomodo hic accipiatur 137 B
Parentum merita non eſſe differentia in generatis 44 E
Parentum curam filius habere debet 216 C
Paſcendis ouibus non quæ noſtra ſed quæ Chriſti quærenda. 213 B
Paſcha Hebraicū nomen 28 D.
Paſcha tranſitus 78 D
Paſcha immolatio eſt 78 E
Paſchæ diuerſa celebratio, & celebrationis ſignificatio 263 E
Per paſſionis ſacramentū, quid Chriſtus a nobis exigat 29 C.
Paſſionibus mori quid 32 F
Paſſionē Chriſti vere noſcit qui per eam ad ſalutem peruenire credit. 184 B
Paſſionibus Chriſti defuiſſe creditur, quicquid mēbrum eius hic patitur 190 C
Paſtores cur dicūtur doctores & epiſcopi 171 A
Paſtor quis 178 F
Paſtoris officia 223 B
Pater cæleſtis moritur nobis in ænigmate 4 C
Pater in diuinis non habet patrem vt ſit ſicut filius 55 B
Pater non ſolus ſapiens 66 C
Pater operatus eſt cum filio, nō paſſus, nec natus nec reſurgēs &c. 152 E
Patris & filii inſeparabilis operatio 87 F
Pater cur dicitur dediſſe ꝙ diuinitas filii dare poterat 181 D
Patres antiqui per mortē Chriſti ſeruati 192 F
Pater quomodo ſolus deus, & inuiſibilis dicatur 210 E
Patris & filii æqualis potentia. 219 A
Pater non vocādus qui ex adulterio genuerit 262 B
Patientia & longanimitas differunt 19 F
Patienter viuentes 179 D
Ptienter morientes 179 D
Patientiæ exempla in patribus quoq; mira fuiſſe 261 A
Paulus vude nomen aſſumpſit. 1 B
Paulus omnibus debitor 6 A
Paulus cur alio exordio Corinthiis ſcribat q̃ fo. 67
Paulus mauult negocia Chriſtianorum per contemptibiles iudicari, q̃ in forum deferri. 79 E
Paulo ad vitandā elationem, ſtimulus carnis datus 86 F
Paulus cur nihil a Corinthiis accipere noluit 189 B
Paulus ꝙ Iudæus Iudæis factus eſt &c, Deniq; omnibus omnia non per mendacium ſed compaſſionem 90 D E F
Paulus tāq̃ ægrotus ægrotis miniſtrabat 90 C
Paulus libertate prudenti congruebat conſuetudini Iudæorū 90 F
Paulus in quo plus laborauit. 109 D
Paul⁹ quō nuditatē paſſus, quærens primo regnum dei 135 E
Paulo etiam fugienti cura gregis fuit 136 A
Paulus quomodo arcana vidit. 136 D. & ſeq.
Paulus non ex euāgelio datum ſed fructum quærebat 138 E
Paulus per Chriſtum vt deū nō vt hominem mortalem factus eſt apoſtolus 141 B
Pauli authoritas vnde acquiſita. 143 D.
Pauli tædium 179 E
Paulus cur Petrū arguit 145 C
Paulus quomodo in lege ſine querela conuerſatus ſit. 182 D.
Paulus primus peccator. 210 D
Pax quid. 4 D
Pacem habere cum deo facit fides, & qui eam cum deo habeant. 22 B
Pax mundi quæ 22 B
Pacem euangelizare quid 50 C
Pax vinculum eſt vnitatis. 169 C.
Pax dei an ſuperet humanū intellectum & non angelicum. 186 E
Pax neceſſaria ad myſteriū vnitatis 93 E
Pacem charitas facit & tuetur. 195 C
Pax Chriſti quid 195 C
Peccatores quomodo Chriſti dicantur eſſe 3 F
Peccatum omne, quod citius pœnitendo non tegitur, & cauſa eſt & pœna peccati & quare & quomodo 8 F
Peccatum vitari non poteſt, niſi adſit gratia 16 E
Peccati cognitio, quomodo ex lege 16 E
Peccatum in ſpiritum ſanctum, quod, & ꝙ dupliciter committitur 11 A
Peccaſſe omnes, quomodo intelligatur 17 B
Peccata videre deum, punire eſt peccata 19 D
Peccata quō tecta ſunt. 19 D
Peccatū quō per virū & non per fœminam intrauit 24 E
Peccatum in omnes tranſiens, quid 25 A
Peccatū nō imputari quid 25 B
Peccare in ſimilitudinē Adæ. 25 C
Peccatum ante legem quomodo ignotum 25 D
Peccatū per legē abūdauit 28 A
Peccati prohibitio niſi adſit gratia auget eius deſiderium 31 E
Peccatum nō poſt legem acceſſit & non ante 33 B
Peccans contra mandatum ſupra nondum peccat 34 C
Peccatū per legem reuixit 33 E
Peccatum quō ante legem mortuum intelligitur 33 D

Peccatum omne mortale concu piſcendo committitur 35 C
Peccatũ quomodo in carne habitat. 35 B
Peccatores non noſſe ſe quomodo Chriſtus dicat 36 B
Peccata vniuerſa baptiſmo ſoluuntur 37 D
Peccatum quomodo in nobis habitat 36 E
Peccatum de peccato quomodo damnatum in corpore. 38 A
Peccatores in peccatis præſcitos eſſe, nõ præparatos: licet pœna præparata ſit ſecundum quod præſciti 42 E
Peccati natura cui ſimilis 74 D
Peccata aliqua per ſanctos viros quare morte nonnunq̃ punita ſunt 78 A B
Peccatum eſt, iudicium habere contra aliquem 80 A
Peccare eſt in poteſtate malorũ, ſed nõ hoc vel hoc genere 53 E
Peccatum nihil eſt 87 A
Peccare in Chriſto & in Chriſtũ diuerſe dicitur 88 B
Peccatũ ſtimulus mortis 114 a c
Peccatũ veluti ſcorpius 114 C
Peccatũ quomodo Chriſtus factus 125 F
Peccatum quid in ſcripturis interdum ſignificet 125 F
Peccata parua ſed crebra, collecta aggrauant & opprimunt. 139 C
Peccator grauius ſonat q̃ peccans, ſicut irriſor q̃ irridẽs 148 c
Peccatum, Delictum 159 F
Peccatori quia hõ eſt, non quia peccator ſubueniendum 161 b
Peccatoribus viſcera miſericordiæ non eſſe claudenda 161 B
Peccatorum remiſſio eſt in ſpiritu ſancto 170 A
Sine peccato niſi vnigenitus dei eſſe nemo potuit 203 E
Peccantem corripere quãdo priuatim, quando publice decet. 217 B C
Non peccare quibus eſt datum, non naturæ id eſt, ſed gratiæ. 219 A
Sub pedibus Chriſti qũo omnia ſubiecit pater 164 E
Pelagianorum error de peccato originali. 24 F
Per præpoſitionis inſolẽtia 20 c
Peregrinari quid 124 B
Peregrinamur in corpore 124 b
Perfectum quod in ſpe eſt dicitur. 165 E
Perfectionis quid adhuc Apoſtolo defuit 184 D E
Perfectus nemo in præſenti vita 184 C
Perfecti quomodo hic ſint in curſu, non in affectu. 185 B
Peripſema quid 77 B
Permittere aliud quàm præcipere. 83 A
Perſcrutandum nõ eſſe cur deus hunc non illum liberet 46 C
Perſecutio Chriſtianorum quæ. 224 A
Perſonæ in euangelio tres, paſtores mercenarii & furis 178 F
Perſona noſtra, perſona eſt eccleſiæ corporis Chriſti 190 A
Perſonarum nulla eſt acceptio apud deum 195 B
Perturbatio multorum correctorum profuit poſtea ad ſalutem 224 C
Petra ſcandali Chriſtus 48 E
Petra non Petrus fundamentũ eccleſiæ 68 B
Petra quomodo Chriſtus erat. 91 F
Petrus ore non corde Chriſtum negauit 49 F
Petrus a Petra, non Petra a Petro 68 A
In Pharaone lingua erat, in Ioſeph prophetia 105 F
Phariſæi qui 183 C
Phebe in Cenchris 65 A
Philippi vrbs 177 E
Philoſophi cognouerunt deum non eſſe corporeum, nec mutabilẽ, nec ab alio, ſed cuncta ab eo eſſe producta 7 F
Philoſophi vtrũ trinitatis notitiam habuerint 8 A
Philoſophorũ gẽtiliũ vanitas 8 c
Pie viuere volentes ſemper patiẽtur perſecutionem 324 A
Pie viuens torquetur vitiis alienis 224 A
Pignus & arra 163 E F
Pigri in conuerſatione diuina ſine ſpe ſunt 56 F
Placere hominibus propter veritatem bonum eſt 94 F
Placere oĩbus per oĩa quid 94 F
Placere & non placere, ſed differẽter debemus hoĩb⁹ 142 A, B
Placet ille deo qui fidem rectam executione virtutum & perfectæ operationis decorat 200 C
Platonici libri Auguſtino allati 90 D
Quõ implebimur in omnẽ plenitudinem dei 149 C
Plenitudo omnis quõ in Chriſto & eſſe & habitare dicatur, 89 E
Plures nõ comparatiue ſemper ſed abſolute iterdũ pro multis dici 26 C
Pœna duplex, quã Chriſtus vtrãque deleuit 29 F
Pœnæ peccantium ad hoc relatæ, vt corrigamur 92 F
Ad pœnitentiam agendam nõ ſufficit mores in melius permutare, ſed de præteritis ſatisfacere domino per pœnitẽtiæ dolorem &c. 139 C
Pœnitentia bonorũ pene quotidiana 139 C
Pœnitentiæ agẽdæ opus eſt pœnitentia 226 F
Pœnitẽtiæ ſemper locus 254 D
Pontifices vnde nomina mutent 1 C
Populus tranſiens mare rubrũ, fidelium figura 91 F
Portæ duæ per quas diabolus intrat cupiditas & timor 172 E.
Potentia dei in reſurrectione, iuſtitia autem in morte 24 A
Potentia ſola deus hominem liberare poterat, ſed humilitate maluit 24 B
Potentia ſola deus hominem liberare poterat 24 B
Portare deum in corpore quid, 82 A
Poteſtas omnis a deo 58 A
Poteſtatis nomine quid deſignetur 58 B
Poteſtatibus quo modo obediẽdum 58 B
Poteſtas omnis a deo 63 A
Poteſtas nocendi bonis & malis prodeſt 63 A

Digitized by Google

Poteſtatis nomine quid ſignificetur 58 B
Poteſtas ſiue potentia dei quid. 68 C
Poteſtatem omnẽ & principatũ quomodo euacuabit Chriſtus, 111 A
Poteſtas interior diaboli occiſa. 192 F
Poteſtas tenebrarum 165 A
Poteſtas tenebrarum 169 B
Poſtulationes quæ 211 D
Pro poteſtatibus quomodo orãdum & cur 211 D E
Præceptorum decalogi diuiſio, 59 B
Præcepta duo de dilectione quã inuicem cohærentia 158 D
Prædeſtinatio quid 42 D
Prædeſtinatio quid 2 E
Prædeſtinatio verũ de eo quod ſemper fuerit, an de eo quod nõ ſemper ſit. 3 A
Prædeſtinatus eſt Chriſtus ſecũdum humanitatem nõ diuinitatem 3 A
Prædeſtinatiõis caput Chriſtus ſancti membra 3 A
Prædeſtinatio gratiæ eſt præparatio, gratia ipſa donatio & prædeſtinationis effectus 166 A
Prædicatores malos malis cur mittit deus aliquando 50 C
Prædicatio Chriſtiana cultu orationis non indiget 69 A
Prædicatorũ labor ingẽs 155 B
Quia prædicit deus, ideo non facit 50 D
Prælatus bonus, nutritor eſt malus tentator 62 F, 62 F
Prælatio etſi dignitas maior adminiſtratoria tamen 174 E
Præoccupari in delicto quid 159 F
Præputium quid 13 E
Præſcitos malos deus non crearet, niſi bonorum vſibus accõmodare ſciretur 47 C
Præſcire pro prædeſtinare interdum ponitur 51 C
Præſcientia quid 42 D
Præſcientia quid 47 D
Præſcientia dei nõ cogit ad peccandum 50 D
Præſcientia dei 166 A
Præſumptio diabolica 93 A
Præſumptio meritorum non ſinit credere in Chriſtũ 50 E
Cõtra præſumentes & gloriantes in ſeipſis 76 D
Præter & præterq̃ pro contra accepta 141 E
Præterita poſtponenda 184 F
Præcepta duo charitatis vnum ſunt 58 E
Precationes quæ 211 D
Scripturæ ſanctæ cur dicantur. 53 F
Præsbyteri qui epiſcopi 177 E
Primitiæ ſpiritus 41 B
Primogenitos inter multos fratres Chriſtus quid 42 E
Primogenitus quomodo Chriſtus. 189 C
Priſca ſiue Priſcilla 65 A
Probati deo qui dicuntur. 97 F
Proceſſio ſpiritus, ſicut generatio filii inſcrutabilis 39 B
Profundum crucis 169 A
Prohibitione mali, niſi adſit gratia deſiderium mali creſcit. 33 E
Prohiberi quæ dicantur, & quæ permitti. 6 D
Promittere plus eſſe quàm prædicere & præſcire 21 E
Promiſſionum tempus 231 F
Propagationis non imitationis peccatum in omnes tranſiit. 24 E
Propheta tripliciter dicit 105 F
Prophetia cur in enumeratione gratiarũ primũ eſt donũ 56 E
Prophetæ in nouo teſtamẽto ſcripturarũ interpretes. 171 A
Propitiatorium 150 D
Propoſiti fraudatio, damnabilis 216 B
Propoſitum dei quid 42 C
Proprium nomen ponendi pro pronomine modus 3 F
Proximi dilectio qualis eſſe debeat 59 A
Proximi nomine, omnis homo intelligitur 59 B
Proximus quis 59 B
Proximus quis dicatur 172 C
Prudẽtia carnis & ſpiritus 37 C
Pſallere quid 196 B
Pſalmus quid 174 D
Pudicitia virginalis coniugali præſtantior 86 C
Pueri etiam non ſecundũ quod geſturi erant ſi diutius viuerẽt, ſed ſecundũ quod per alios geſſerint iudicabuntur 124 D
Puer naſcitur ſuæ miſeriæ propheta 174 B
Pugna adulti baptizati 29 E
Pugna nobis continua in corpore mortis huius 37 C
Puto, non dubitantis ſed increpantis apud Paulum, Puto q̃ ſpiritum dei habeo. i. ad Corinth. vii. fo. 86 D.

R

Ami oleaſtri inſerti ſunt patriarchæ 53 A
Rami fracti 52 E
Ratio cur in viro ſignificata. 96 D
Recedere a nobis 127 E
Reconciliatio per mortem filii dei quõnã intelligẽda 23 E
Recõciliare nos deus alio modo q̃ per mortem filii ſui potuit: ſed nullus ſanandæ miſeriæ noſtræ conuenientior 23 E
Reconciliationis noſtræ preciũ 24 B
Recõciliationis vis quãta 34 B
Redemit nos Chriſtus nõ emit. 17 C
Redẽptio nobis data eſt in ſanguine Chriſti fuſo 189 B
Per redẽptionẽ peculiariter dei ſumus 81 F
Redẽptiõis noſtræ preciũ 189
Redimere tempus quid 174 B
Redemptio noſtra in ſanguine Chriſti 253 E
De refectione corporis & ſanguinis domini 93 D
Reformatio vera 99 E
Reformare ſe mẽs humana nõ poteſt ſicut deformare 172 B
Regeneratis Chriſtus plus præſtat q̃ Adam generatis nocuit 26 B
Regnum dei quid 61 A
Regnum dei, electi 210 C
Regnum deo quomodo tradit Chriſtus 110 C
Regnũ dei eſt hic id eſt in mundo, ſed non hinc, id eſt de mundo 189 A
Regnum dei qui ſunt 188 A
Remiſſionis effectus duplex 157 E

Remiſſio peccatorum cur ſpiritui attribuitur 40 A
Remiſſio peccatorum eſt in ſpiritu ſancto 176 A
Remuneratio operis etiã ex gratia dei retribuentis 19 A
Remunerationé nõ accipiet de eo quod inuitus quis fecit 89 e
Renouamur de die in dié 123 a
Renouari ſecundũ deum & ſecũdum imaginem dei 194 F
Repetere ſua quoad perfectis imperfectiſq; liceat 77 A
Reprobatio temporalis & æterna 46 D
Requies noſtra per ſabbatum figurata 240 F
Res ſignificans nomine rei quã ſignificat nominari interdum ſolet 91 F
Reſipere quid 223 A
Reſurrectio duplex 3 F
Reſurrectio Chriſti omnem ambiguitatem,& diffidẽtiã abſtulit & compreſſit 4 A B
Reſurrectio Chriſti, generalis noſtra reſurrectio 4 B
Reſurrectiõis cõmẽdatio 110 C
Gloria reſurgẽtium diuerſa erit. 112 C
Reſurrectionem futuram qualiter Iudæi credebant 113 C
Reſurrectio fieri non poteſt,niſi præcedente morte 113 D
Reſurrectiones duæ 222 A
Reſurrectionis credulitas ſola nos a paganis diſtingit 222 A
Reſurgemus ea ætate qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit. 171 B
Reſurgemus omnes in virũ perfectum quomodo. 171 A B C
Reſurrectio ſanctorum erit ſine vllo vitio 171 C
Reſurrectio Chriſti ad quid nobis profuit. 184 A
Reſurrectio ſanctorũ & impiorum differet 184 B
Reſurrectio Chriſti,noſtra eſt iuſtificatio 184 B
Retributio quid 52 A
Retributio æqualis peccato erit 235 D
Reuelatio quid 106 B
Non auſcultandũ falſis rumoribus de aduentu domini 245 E

S

Sacerdotium Leuiticum. 246 A
Sacerdotũ dignitas 246 a
Sacerdotes oẽs præterq̃ Chriſtus neceſſitatem habent quotidie. 248 A
Sacerdos omnis purgatiõe eget præter Chriſtum 248 E
Sacerdotum Iudæorum figura fuit noſtri 143 E
Sacerdotes ante Aaron omnes primogeniti erant 263 A
Sacramentum aliud,aliud ſacramenti virtus 92 A
Sacramẽta omnibus cõmunia, ſed nõ ſacramentorũ virtus,id eſt gratia 92 D
Sacramentũ & rem ſacramenti quomodo bon⁹ accipere,malus vero ſacramẽtũ tantum dicitur. 99 C
Sacramẽti omnis dei myſteriũ in Chriſto 191 C
Sacrificium verum 55 D
Sacrificium quatuor reſpiciunt. 243 D
Sacrifiiciũ quod deo gratũ 248 d
Salomon & Daniel & alii cur tã ſapientes 191 C
Samaritanorum origo 90 C
Salus domini 126 A
Saluos oẽs fieri quomodo vult deus,cum non omnes ſaluabũtur 212 A B
Sanguinis Chriſti efficacia 24 C
Sancti qui vocentur 4 D
Sancti qũo Chriſtũ imitẽtur ad aſſequendã eius iuſtitiã 24 F
Sancti viri qũo ſpectaculum ſunt angelis & hominibus 77 A
Sancti qui vere 162 C
Sãcti luminaribus cõparantur. 182 A
Sanctificatio quædam in matrimonio fidelium 84 A
Sanctificato ſpiritu nõ poteſt nõ eſſe corpus ſanctum 85 F
Sapientes & inſipientes qui vocentur Paulo. 6 A
Sapientia verbi quæ 69 A
Sapientia aliquando pro aſtutia ponitur in ſcript. 75 C
Sapientes in locis conſiſtentes examinatores negociorum eſſe voluit,nõ prædicatores 79 E
Sapiẽtia dei multiformis 167 F
Sapientes aliter Chriſtus,aliter homines 189 D
Sapiẽtia & ſciẽtia differũt 191 B
Sapientia & ſciẽtia noſtra Chriſtus 191 B,C
Sapiẽtiæ diuitiæ Chriſtus 91 C
Satanæ tradere in interitum carnis 78 A
Satanas in angelum lucis transfiguratus,ſenſus tantum corporis corrumpens, nullum eſt in religione periculum 134 F
Satanas in angelum lucis cur ſe transfigurat 134 F
Satanæ angelus datus Paulo a deo non a diabolo 137 E
Satanæ technas ſolo dei adiutorio cauere poſſumus 234 F
Saulus a Saule dictus 182 D
Scandalum patientes frixorium ſunt habẽtiũ charitaté 135 F
Schema vſitatius q̃ figura 105 B
Sciẽtiæ dei nihil decedit aut ſuccedit 55 B
Scientia inutilis per ſe,adiuncta charitati vtilis 86 F
Scientiã ſuã qui addit, addit dolorem peregrinationis ex deſiderio patriæ 86 F
Sciẽtia ĩ futuro euacuabit 105 A
Sciẽtia gloriæ dei quæ 122 C
Scientia & ſapientia inter ſe diſtant 191 B
Scriptura bonis refectio eſt,malis autem laqueus 51 F
Scire dei 173 A
Scripturis ſacris reſiſtitur vitiis, 59 F
Scutum fidei 176 F
Secreta doctrinæ nulla paruulis eſſe tacenda 72 F
Secularia iudicia an habẽda 79 D
Seculum præſens nequam, cur dicitur 141 C
Secundum quõ in ſcriptura vſurpetur 3 C
Seducitur nemo ex his quos deus in vitã ęternã elegit 222 C
Seminãdi tempus quod 161 A
In ſemine duo ſunt 246 C
Senſibilia quæ 7 F
Senſualitas in muliere cur ſignata 96 D
Sepulcrum 21 F
Sermo humanus quis 210 D, E

Serpens a Moſe exaltatus quid ſignificet 29 E
Serpẽs virginitatem mẽtis corrũpere prætendit 134 E F
Serpẽs quærit nos vt Euã de paradiſo eccleſiæ deiicere. 133 F
Serui libertas quæ? 31 D
Seruitus Chriſti omni libertate nobilior 1 D
Seruitus libera 176 A
Seruitus duplex 177 E
Seruitus duplex 1 D
Seruos quilibet emere poteſt, ſed Chriſtus etiam creare 237 F
Seruituti corp⁹ ſubiici quid 91 g
Serui dei an corporaliter operari debeant vt viuant 208 A
Signum in alto & profundo petere quid 43 E
Silentium triplex 150 D
Similitudo quid 87 B
Similitudines multas etiã de rebus non laudandis trahi 91 C
Similitudine non locorũ interuallo acceditur ad deum 95 F
Similitudinum diuerſa genera applicãda ſunt ad patris filiiq; æqualitatem ſignificandã 232 c
Simon quare vocatur Petrus. 68 A
Synagoga habuit virum legem. 156 C
Sine corpore eſſe non eſt optandum. 175 B
Sol iuſtitiæ & veritatis Chriſtus noſter 172 D E
Sobrietas tẽpli mĩſtrorũ 213 C
Somnus quid ſignificet 59 D
Sorte vocati quõ ſumus. 163 D
Soſthenes 67 A
Sperare quis vere dicitur 219 D
Sperando & deſperando periclitantur homines 11 A
Spes quid 22 C
Spes non eſt niſi de non apparẽtibus 41 D
Spes in tribulatione patientem facit 57 A
Spes in homine non ponenda. 68 B
Spes quod futurum eſt, certum & perfectum facit 165 E
Spes noſtra in cælo 185 E
Spes ancora animæ 245 A
Splendor eſt ab igne 232 D
Spiritalia ſurſum ſunt 194 B
Spiritalis homo & vita 72 C
Spiritalis omnia iudicat 72 D F
Spirituſſancti nomen vt patris & filii in ſalutatione epiſtolæ cur Paulus non appoſuerit. 4 D
Spirituſſ. cur bis datus 22 E
Spiritum ſanctum mali accipere non poſſunt, licet tamen cætera ſacramenta 22 F
Spiritus dei, qui & Chriſti. 38 E
Spiritu dei agi, quid 39 D
Spirituſſ. a patre filioq; procedẽs 39 B
Spiritus ſeruitutis & timoris. 39 D
Spiritus adoptionis 39 D
Spiritus idem, ſed propter diuerſa opera diſſimiliter accipitur. 39 E
Spirituſſanctus, ſpiritus patris, & filii 39 B
Spirituſſ. quõ teſtificatur, & quãdo, ꝙ ſumus filii dei. 41 A
Spiritus ſanctus pro nobis interpellat 41 F
Spirituſſ. aliter iuuat inhabitãs, aliter non inhabitans 42 A
Spirituſſ. corda noſtra ſcrutari, quomodo intelligatur 42 B
Spiritus ſanctus ad menſurã hominibus datur 56 C
Spiritus ſanctus a quibuſdam plus a quibuſdam minus percipitur. 56 C
Spiritus ſanctus ignis feruens. 56 F
Spiritus dei ſpiritus charitatis ſpiritus mundi ſpiritus elationis 72 A
Spiritus ſanctus cum ſolus dicitur ſcire quæ dei ſunt, non excluditur pater nec filius 72 A
Spirituſſ. noſter dicitur, & ſalus noſtra dei quomodo? 72 A
Spiritus hominis, eſt aĩa ipſa, vel potentia animæ rationalis. 72 A
Spiritus hominis ſubiectus deo intelligit quæ ſpirtialiter dicuntur 72 C, D
Spirituſſ. deus eſt 75 A
Spirituſſ. quomodo in cæleſtibus ſedẽs in cordibus ſanctorũ inhabitet. 75 A B
Spũſſ. ꝙ quoſdã inhabitat nõdũ cognoſcẽtes deum, non tamen non cognoſcentes 75 B
Spirituſſ. quõ locũ in nobis occupare intelligatur. 75 B
Spirituſſ. connexio patris & filii 75 F
Spirituſſancti cur aliquando nõ fit commemoratio in enumeratione perſonarum & quãdo. 75 E
Spiritus hominis deo adhærentis quõ vnus cũ ſpiritu dei 81 c
Spiritus dei & hominis diuerſitas 81 C
Spirituſſ. an dici debeat etiã pater, vt deũ patrẽ dicimus. 87 E
Spiritus hominis quaſi animæ maritus animalem affectionẽ tanq̃ coniugem regit. 95 B
Spirituſſ. cooperator patris & filii 102 C
Spirituſſ. donum dei quomodo. 102 C. 104 B D
Spũſſ. totã animã vegetat 102 E
Spiritus vis animæ quædam eſt mente inferior 105 F. 106 E
Spiritu & mẽte orare quid 106 f
Spiritus facit intus diligi, quod extra timetur. 120 A
Spiritus gratiæ facit vt habeam⁹ fidẽ, qua facere poſſimus quæ iubemur 122
Spirituſſ. pignus nobis 124 B
Spiritui ſancto qui contumeliã facit 154 E
Spiritus filii 156 E
Spirituſſ. efficit nos vnũ corpus cum Chriſto 170 A
Spirituſſ. cõtinet & vegetat eccleſiam 170 A
Spirituſſ. cur variis linguis apparuit. 170 B
Spũſſ. donum dei. 170 E
Spiritus mentis quid 172 B
Spiritumſ. cõtriſtare quid 172 F
Spirituſſanctus eſt deus, & latria adorandus 183 B
Spiritu orare 177 A
Spirituſſ. tam patris quam filii. 153 D
Spirituſſ. cur ſic dictus 153 D
Spũſſ. virtus dei eſt. 153 D E
Spiritumſ. extĩgerequid 103 D
Spiritus timoris dei 220 C
Stabilitas in æternitate, varietas in tempore 232 B

Digitized by Google

Stellarum appellatione ſancti vocantur 182 B
Stimulus carnis Paulo ad vitãdam elationem datus 86 F
Stipendium vnde 31 F
Stipendia antiquitus pendebantur militibus, non numerabãtur. 31 F
Stipendiũ iuſtitiæ quare non vita dicitur, ſicut peccati ſtipendium mors 31 F
Subiecti deo quõ nos ſumus, & Chriſtus patri 75 E
Subſiſtentiæ oĩs creaturæ cauſa eſt creatoris oĩpotẽtia 223 A
Subſtantia malum non eſt, ſed defectus 242 F
Sufficit, nemini dicendum eſt. 184 C
Suffragiũ dei nõ ante neceſſariũ q̃ deficit humanũ 136 A
Superbia fecit philoſophos inſipientes & obcæcatos. 8 C
Superbia non ſolum peccatum, ſed & ſupplicium 8 E
Superbia peccati caput 8 C
Superbi 10 A
Superbia vitiorum omniũ cauſa 190 F
Superbia ſola vitiorũ omniũ in recte factis cauenda. 137 E
Superbia omnium malorum radix 218 D
Superbiæ cauſa diuitiæ 219 A
Suſtentatio dei quid 17 D
Suſurrones 10 A
T Abernaculũ domini ſupremũ operimentũ cur ex pellibus hiacintinis, 85 B
Tabernaculi deſcriptio 150 C
Tegere, nõ imputare, & remittere vnius rationis ſunt 19 D
Ad tẽplũ dei qui pertinẽt 75 B
Tempus redimere quid 17 a b
Temporum obſeruatio q̃ dãnoſa & quatenus ſequenda 154 d
Tẽporum volumina per elementa ſuperiora adminiſtrari. 154 C D E
Tempus amatorum mũdi ſemper paratum: Chriſti autem & ſuorum nondum 194 C
Tenebræ æternæ non fuerunt. 122 B
Tenebræ in ſe, lux in domino 173 E
Tentatio humana quouſq; procedere debet, & quando eſt venialis 76 B
Tentatio humana 93 A
Tentatio carnis, ſi ei non cõſentiatur, peccatũ eſt veniale 137 f
Tentatio cui non datur conſenſus non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis 137 F
Tertullianus Nouatianorũ aſtipulator 86 D
Teſtamenti vtriuſq; non eadem promiſſa ſacramenta, & præcepta 249 A
Teſtamentum nouũ veteri melius 249 B
Teſtamenti veteris authoritatẽ cur teneamus, cuius ritum non obſeruamus 249 D
Teſtamentum nouum cur dictum 249 E
Theſaurus quid 122 C
Theſaurus omnis ſapientiæ & ſcientiæ Chriſtus 191 C
Timor ſapiẽtiæ initium 16 B
Timores duo ex eodem ſpiritu. 39 E
Timores quatuor 39 F
Timor caſtus 52 A
Timor ſeruitus, cuſtos malorũ. 85 F
Cum timore & tremore operandum 82 A
Timor duplex, & ſeruit' duplex 177 D
Timoris dei ſpiritus 220 C
Timore pœnæ non peccãs fidẽ habet, ſed iuſtus non eſt. 262 E
Timotheum ſolum paſtorẽ inter mercenarios habuit Paulus 182 D
Tolerandi mali pro pace 127 D
Tota die quõ dicatur 51 A
Tradere quid in ſcript. 8 E
Tradendo filiũ pater, & ſeipſum filius bene fecerunt: Iudas autẽ male 43 A
Tranſitus noſter ad bona etiam amarus eſt 122 E
Tribulatio non tollit patientiã ſed auget. 22 C
Tribulatio index eſt fixæ ſpei, & præmii augmentum 22 C
Tribulationes vrunt homines bonos 135 F
Tribulationibus itur ad cælum. 22 C
Tributum 58 E
Trinitas nobis credenda. 55 A
Trinitas ſubſtantiue trinitas dicitur 87 D
Triſtitia iuſtorum habet quaſi gaudium non habet 127 A
Triſtis non facit, ſed de ipſo fit. 131 C
Tropus vſitatius eſt nomen q̃ modus 105 B
Tuba nouiſſima quæ 113 E
Tubæ ſonus quid 263 C
Tunica icõſutilis charitas 195 c
V Anitas philoſophorum gentilium 8 C
Vanitati ſubiecta in hoc mũdo omnis creatura 40 E
Vectigal 58 E
Velamen capitis quale 95 E
Velamen capiti mulieris adhibẽdum non viri, & quare 95 D E
Velle triplex 34 F
Velle bonũ ſine dei auxilio homo non poteſt 41 F
Velle adiacere nobis quomodo intelligatur. 35 B
Venditio noſtra per Adã, redemtio per ſanguinẽ Chriſti. 34 E
Venter deus quibus eſt. 185 D
Verbum perficit baptiſmũ 49 E
Verbum dei excidere quid 44 C
Verbum dei gladius bis acutus. 176 F
Veritatem dei in iniuſtitia quõ detinẽt philoſophi 7 C
Veritas & iuſtitia idẽ 15 D
Veritas dei quis 7 C. 212 D
Veritatis cognitio in gentibus eſſe potuit 7 A
Veritas dei, gloria eſt dei 9 B
Veritas cordis & oris exigitur 49 F
Veritas ab omnibus annunciãda, 178 F
Veritatem melius eſt non agnouiſſe, quàm poſt agnitam retroire 190 B
Veritati qui vita contradicunt. 227 A
Veteres boni per fidem etiam vt nos ſaluabantur, non ex operibus legis 16 E
Vetus homo noſter cum Chriſto crucifixus. 29 D

Digitized by Google

Vetuſtas noſtra duplex pœnæ & culpæ per Chriſtum deſtructa, 29 E
Vetuſtas literæ 32 E
Vetus homo quis 172 A
Veteris & noui teſtamenti appellatio 177 A
Vetus teſtamentum quanta cura nobis & legendum & intelligendum 92 F
Vetus teſtamentum vnde dictum 249 E
Vetus teſtamẽtum cur in Syna Arabiæ datum 156 B
Vigilãtia nobis aduerſus draconẽ neceſſaria,ſicut patribus ad uerſus leonem patiẽtia 133 E
Vindicta quorũdam criminum eſt eorum augmẽtum 9 E
Vindictam quomodo ſancti pe tant 57 C
Vindicãdi finis,correctio 88
Vino ineſt luxuria 174 D
Vinolẽtia arguendi authoritatẽ tollit 174 D
Vir ſi dimittat vxorem ſuã etiã legitime,aliam ducere non poteſt 83 D
Vir pro ſaluanda vxore mori debet,exemplo Chriſti qui ſe pro eccleſia in cruce extẽdit 175 A
Vir vxorem inſtruere debet verbo vitæ 175 A
Viri appellatione,id eſt mariti dicuntur naturales ſenſus, qui primam ætatem regunt 95 B
Viri caput quõ Chriſtus 95 B
Viri cur non caput velent 95 E
Vir quõ imago & gloria dei, & non mulier 95 E F
Vir caput mulieris quõ 95 B
Virum vnius vxoris eſſe 213 E
Virginitatis cõmendatio 85 B
Virginum victoria maior q̃ angelorum 85 B
Virginitas humanæ naturæ cõditionem ſupergreditur 85 B
Virginitas ꝙ excellentior coniugio,& quomodo 86 B C
Virginitatem vouentibus vel viduitatem non ſolum nubere, ſed etiam velle damnabile eſt, 116 B
Virtutẽ hic cur ſine labore amplectimur 137 A
Virginitas cordis quid 133 D
Virginitas carnis quid 133 D
Viſionum præſtantia 137 A
Viſionum tria genera 136 D
Vita hominis Chriſtiani quõ ſola cõfiguretur ex dictis geſtiſq; Chriſti 29 C
Vita bona tunc & prodeſt ſi fides eſt in Chriſto 162 C
Vitæ duæ, animæ & corporis, 171 F
Vita hominis deus 172 F
Vita noſtra tota deſiderium eſt boni 184 E
Vitia ex corporis ſenſibus naſci, 39 C
Vitia cætera tantum in malefacto valent, ſuperbia vero in rectẽ factis ſola cauenda 137 E
Vitia omnia non cõtingere animæ ex carne 159 B
Vitia diabolo attributa 159 B
Viua vox quæ poſſit 155 C
Viuere Chriſti quid 30 B
Vltor eſt rei deus, cuius author non eſt 15 B
Vnctus deus a deo Chriſtus eſt, 234 D
Vnitas q̃ amplectenda 40 B
Vnus eſt in ſcripturis quomodo de diuerſa & eadem ſubſtantia dici poteſt 81 C
Vnum vtraque factum 166 D
Vnum quod defuit Apoſtolo, 184 D
Vnum & vna quid 184 D
Vnitatis myſterio neceſſaria pax eſt 93 E
Vocati qui dicuntur 4 D
Vocati ſecundum propoſitum ſancti qui 42 B
Vocare quid 42 F
Vocatio duplex, exterior & interior 42 E
Vocatione in qua quiſque vocatus eſt,permanere iubetur 84 F
Ex mala volũtate, opera omnia mala eſſe 27 E
Voluntas noſtra a deo paratur, 45 D
Voluntates malas deus in melius conuertere poteſt 46 C
Voluntas bona ſiue gratia non ſufficit ad credendum 48 F
Voluntas dei quid 55 F
Voluntas noſtra nihil non agit, ſed ſola non ſufficit 140 B
Volumus,ſed deus in nobis operatur velle 182 A
Volũtas bona ſine gratia dei in homine eſſe poteſt 182 A
Voluptas omnis carnalis a diabolo eſt 78 B
Volũtas dei ſors eſt 188 F
Voluptas ſe neceſſitati immiſcet 59 F
Vox verborum quid 263 C
Vri quid eſt 83 C,135 F
Viſionum genera tria 7 F
Viſionum ordo 146 E,F
Vſq; quõ vſurpatur 25 E
Vſqueadhuc quid dicatur 14 A
Vt particulæ vis 14 E
Vxor triſtis, amaritudo magna 85 F
Vxoris propriæ omnis vehemens amator,adulter eſt 84 D
Elare dominum quid 94 B
Z Zelum dei habere non ſecundum ſcientiam quid. 49 A

FINIS

Soy de la Libreria
del Colegio
de la Concepcion
de Alcalá.

VITA P. LONGOBARDI, AVTHORE IOANNE TRITTENHEMIO.

PETRVS LONGOBARDVS EPISCOPVS PARIſienſis,ex Scholaſtico,vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus,& nobiliter doctus, ingenio ſubtilis,& clarus eloquio,nomen ſuum ſcribendo cum tanta gloria tranſmiſit ad poſteros, vt vſque in hodiernum diem ſuis opuſculis theologorum ſchola vbique exercitata,ſingulari veneratione Magiſtrum eum nominet & habeat.

Scripſit enim ſagaci ſtudio ex dictis ſanctorum patrum commendabile opus

Sententiarum	Lib. IIII.
In totum Pſalterium	Lib. I.
In omnes epiſtolas Pauli	Lib. XIIII.
Sermones varios	Lib. I.

Alia quoque non pauca compoſuit, quæ ad notitiam meam non venerunt.
Claruit ſub Conrado Imp.III. Anno domini M. C XL.

Digitized by Google

PETRI LOMBARDI, MAGISTRI SENTENTIARVM, EPISCOPI PARISIENS. IN EPISTOLAS D. PAVLI, PRAEFATIO.

PRINCIPIA RERVM REQVIrenda ſunt prius, vt earũ notitia plenior haberi poſſit. Tũc enim demũ facilius poterit cauſæ ratio declarari, ſi eius origo diſcatur. Si ergo Epiſtolarum ſcripturę poſt euãgelium editæ modũ & rationem oſtenderimus, poterit videri verum quod dicimus. Sciendum igitur, quod ſicut in veteri teſtamẽto poſt legis Moſaicæ eruditionem, vbi culturæ diuinę mandata cõtinebantur, prophetica doctrina fuit neceſſaria, quæ rediuiua populi peccata ſuppliciorũ denunciatione cõpeſceret, atq; eũdem populum bonorũ repromiſſionibus ad obediendũ ac ſeruiẽdũ domino viuẽti cõmoneret: ita in nouo teſtamẽto poſt euangeliũ, in quo Chriſtianæ religionis ordo & perfectæ ſanctitatis doctrina traditur, Epiſtolarũ Pauli & aliorũ perutilis ſecuta eſt doctrina: vt eccleſiam dei contra hæreticas cõmuniret prauitates, & ſuborientia vitia reſecaret, & põſt futuras quæſtiones excluderet. Hi ſunt panni, qui ad extrahendum Hieremiam de lacu, funibus circumligati ſunt. Epiſtolarũ ſiquidem doctrina, legis & prophetiæ atq; euangelii conſonis teſtimoniis, velut triplici fune circũligata, de lacu ignorantiæ & infidelitatis peccator ad lucem gratię & veritatis educitur. Inter omnes vero Epiſtolarum ſcriptores, Paulus in tribus, & pluribus forte excellit: ſcilicet, in operis profunditate: in fidei aſſertione: & gratiæ commendatione, ſeu ſpei ſubleuatione. In operis profunditate, quia hoc opus & cæteris prolixius eſt, & ad intelligendum difficilius. In fidei aſſertione, quia Paulus in lege & prophetis peritus ad fidei catholicæ aſſertionem congrua authoritatum legis & prophetię induxit teſtimonia, vt eſſet baſis ſub columna. In gratiæ commendatione, ſeu ſpei ſubleuatione, quia contra ſuperbos & arrogantes, & de ſuis operibus præſumentes pro commendanda dei gratia fortiter, prudenter, atq; acriter dimicauit. Quæ nimirũ in illo euidentior & clarior apparuit, quia inter alia opera violenter eccleſiam dei perſecutus, pro quo ſummo dignus fuit ſupplicio, pro maledictione conſecutus eſt gratiam, & pro damnatione ſuſcepit miſericordiam. In quo ipſo ſpes noſtra plurimum ſubleuatur. Sicut enim cum audimus Dauid homicidã & adulterũ per pœnitentiã prophetiæ ſpiritũ recuperaſſe, omnis veniæ diffidẽtia peccatori tollitur: Ita cũ Paulum prius eccleſię perſecutorem, poſtea factum Apoſtolum & prædicatorẽ aduertimus, non modicum ſpes noſtra attollitur. Inde eſt quod in eccleſia hæ Epiſtolę Pauli plus cæteris frequẽtantur, vt pſalmi Dauid magis aliis prophetis. Sciẽdũ vero eſt quod, X I I I I ſcripſit epiſtolas, X ad eccleſias, I I I I ad perſonas ſingulas, ſub huiuſmodi myſterii inſinuatione: vt ſcilicet in hoc opere vtriuſq; teſtamenti ſumma contineri monſtraretur. Per denarium nãque vetus teſtamẽtum ſignificatur. Quaternarius vero noui teſtamẽti nota eſt. Ideo itaq; X & I I I I ſcripſit, vt vtriq; legi ſe conſentire inſinuaret, atq; æmulorũ calũniã

Digitized by Google

diruerent, vt ipſum legis dei per Moyſem datæ deſtructorē eſſe calūniātiū,eūq in odiū Iudæorū trahētiū.quos placatos habere volens, X ad eccleſias ſcripſit. Vt ſicut Moyſes Iſraelitico populo à Pharaonis & AEgyptiorū ſeruitute educto,X mandatorum doctrinam tradidit:Ita & ipſe Apoſtolus dei eccleſias à diaboli poteſtate,& idololatrię ſeruitute redēptas, X epiſtolarum doctrina informaret.Ideo & XIIII ſcripſit:vt duorum teſtamentorum concordiam atq; conuenientiā ſignificaret,quam & Moyſes in duab? tabulis lapideis ſimul iunctis, quib? legis decalog? inſcript? erat,oſtēdit.Moyſes quoq; noſter id eſt Chriſtus idem in cœna cum diſcipulis paſcha celebrans figurauit. Ibi enim lapis reprobatus,quem geſſit angulus,mira pręſtans in oculis noſtris,panem ſupercęleſtē cum typico agno coniunxit, finiens teſtamentum vetus,& inchoans nouū.Per agnum etenim qui in veteri lege ſolennis erat hoſtia,& panem qui nouæ legis ſacramenti forma eſt,duo teſtamenta figurauit:atq; illa duo coniungens,prędictorum teſtamentorum conſonantiam declarauit. Eſt enim rota in medio rotæ,ſicut vidit Ezechiel. Ex prædictis itaq; patet myſterii euidentiſſima ratio,qua Epiſtolas XIIII ſcripſerit,& diſtincte X ad eccleſias,IIII ad perſonas direxerit.Vnde quorundā inſania repercutitur,dicentium Epiſtolā, quæ ad Hebræos ſcribitur,non fuiſſe Pauli,ſed Barnabæ,vel Clementis,vel Tertulliani,vel Lucæ.quos in hunc errorem occaſio deduxit huiuſmodi,quia nec ſalutatio eius nomine intitulata præſcribitur,& longe facundiore & ſplendidiore ſtylo quam cæteræ edita eſt. Quibus ſufficienter reſpondetur hoc modo, Quia ſi ideo nō eſt dicēda Pauli,quia nomē eius in titulo nō habet: ergo nec Barnabæ, nec alicui? prædictorum,cum nullius eorū nomine ſcripta ſit.Nec ob id quoq; Pauli non eſſe putāda eſt,quia diligētius eſt ſcripta:Cum naturale ſit vnicuiq; plus valere in ſua lingua quàm in peregrina.Illam enim hebraice, cæteras vero græce ſcripſit. Nomen vero ſuum ideo præmittere noluit,quia Hebræis odioſus erat,eum legis deſtructorem arbitrātibus.Quocirca de legis atq; ceremoniarum abolitione tractaturus,recte nomen ſuum tacuit:ne præſcripti nominis inuidia,vtilitatem ſequentis excluderet lectionis. Eſt itaq; & illa Epiſtola Pauli,ſicut & aliæ. DE ORDINE quoq; Epiſtolarum quæri ſolet, Quare non ordine ſint diſpoſitę,quo ab Apoſtolo editę, quod conſtat non eſſe,cum Epiſtola,quę Romanos ſcribitur,prima ponatur,quę tamen non eſt ante alias omnes ſcripta.Epiſtolam enim quę ad Corinthios ſcribitur,ante iſtam ſcripſiſſe videtur,quia hanc de Corintho ſcripſiſſe euidenter monſtratur.ex eo quod dixit,Commēdo vobis Phœbē ſororem noſtram,miniſtram eccleſię quę eſt Cenchris.Cenchris enim dicitur locus Corintho vicinus,imo portus ipſius Corinthi. Ex hoc ergo apparet de Corintho ſcripta,& ex eo quod dicit, Salutat vos Caius hoſpes:de quo ſcribens Corinthiis commemorat dicens, Gratias ago deo meo,quod neminem veſtrum baptiſaui niſi Criſpum & Caium.

Hęc ergo epiſtola ad intelligendum cæteris difficilior,in qua Apoſtolus videtur perfectior,principatum obtinuit in corpore Epiſtolarum:non quod ab Apoſtolo prima ſit ſcripta, ſed cauſa dignitatis Romanorum,qui tunc tēporis vniuerſis gentibus imperabant. Interpretantur autem Romani ſublimes ſiue tonantes:quia illo tempore,quo Apoſtolus hanc epiſtolam eis miſit,cūctis gētibus dominabantur:ideoq; ſublimiores erant omnibus populis,& intonabant præcepta publica & priuata:eorumq; fama omnium hominum reſonabat in

Digitized by Google

ore. Aimo autem ab Athenis Apoſtolum ſcripſiſſe Romanis dicit, his verbis, Ab Athenis ciuitate Græcorum ſcripſit Apoſtolus Romanis hanc epiſtolam, quos non ipſe, non Petrus, non aliquis XII Apoſtolorũ primum inſtruxit, ſed quidam Iudæorum credẽtium: qui fide Chriſti ab Apoſtolis percepta, venientes Romam, vbi princeps orbis reſidebat, cui erant ipſi ſubiecti, quæ apud Hieroſolymam didicerant, Romanis euangeliſauerunt, Attende diligenter, quod Aimo dicit, Apoſtolũ ab Athenis ſcripſiſſe: Origenes vero de Corintho. Item inſpice quod idem Aimo ait, Petrum Romanis primum prędicaſſe: cum eccleſiaſtica hiſtoria ſic cõtineat, Claudii temporibus clementia diuinę prouidẽtiæ Petrum ad vrbem Romam miſit. Ille adueniens primus in vrbe Roma Euangelii ſui clauibus ianuam regni cæleſtis aperuit. Hieronymus quoq; ſuper epiſtolam ad Romanos, vbi ſcriptum eſt, Vt aliquid impartiar vobis gratię ſpiritualis: ſic ait, Romanos Petri prędicatione fidem tenentes confirmare ſe velle Paulus dicit: nõ quod minus accepiſſent a Petro, ſed vt duobus Apoſtolis atteſtantibus atq; doctoribus, eorum corroboraretur fides. Harum itaq; authotitatum conflictum qui videtur, dirimentes, dicimus, Petrum primum prædicaſſe Romanis, quantum ad alios Apoſtolos: ſed non primum quantum ad omnes credentes. Item dicimus, Athenis Paulum Epiſtolę partem ſcripſiſſe, Corinthi vero perfeciſſe, atq; inde eam Romanis deſtinaſſe. Vel potius igitur prima ponitur, quia primum gradum erroris deſtruit, ſcilicet ſuperbiam, omnium malorum radicem: ſicut ſcriptum eſt, Initium omnis peccati ſuperbia eſt, quę natione cęleſtis ſublimium mentes inhabitat, ſub cinere & cilicio latitans. Quę Romanos adeo occupauerat, vt inter ſe altercantes, & ſe ſibi inuicem pręferentes diſſenſiones & ſchiſmata facerent. Erant enim Romani de Iudęis & Gentibus ad Chriſtum conuerſi. Iudęi autem proper ſanctos patres, a quibus originẽ ducebant: & propter legem quam ſoli inter cęteras gentes acceperant, Gentiles credentes deſpiciebant: dicentes, Propter obſeruantiam legis cui ſeruierant meruiſſe accipere gratiam Chriſti, & fidem Euangelii: & propter merita operum legis, ſibi veniſſe Euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti. atq; his inflati, gentibus ſe pręferebãt dicẽtes, Nos de lege Abrahę ſumus, cui primũ facta eſt promiſſio: nos populus peculiaris dei ſumus: nos de Aegypto forti manu, & mirabilibus ſignis dominus eduxit: nos ſicco veſtigio mare Rubrum trãſire fecit. in deſerto manna pauit. aquam de petra produxit. & aliis ſub ſilentio relictis, nos ſoli ſumus digni legem dei accipere, & eius voluntatem cognoſcere. Ad nos quoq; ſpiritualiter dei filius venit, vt ipſe in euangelio ait, Non ſum miſſus niſi ad oues quę perierunt domui Iſrael. Gentiles autem contrà dicebant, Quanto beneficia plura vobis exhibita memoratis, tanto vos deteriores eſſe oſtenditis. Eiſdem ſiquidem pedibus quibus mare trãſiuiſtis, ante idolum poſtea ſaltauiſtis, quod & propriis manib⁹ feciſtis. Et illo ore quo paulo ante de ſubmerſione in Pharaonis & AEgyptiorum laudẽ deo perſolueratis, idola adoraſtis. Præterea manna cælitus datum in deſerto faſtidiſtis, cupientes redire in AEgyptum ad ollas carniũ. Sępe etiã dominũ in irã irritaſtis. Ad vltimũ Chriſtum vobis in lege & prophetis promiſſum occidiſtis. Nonne itaq; vobis digniores ſumus, qui vt de Chriſto audiuimus, in eum credidimus? Vnde per Prophetã dominus ait, Populus quẽ non cõgregaui, ſeruiet mihi, in aurẽ autẽ obediet mihi. Vnde cõſtat nos non ex malitia, ſed ex ignorãtia deliquiſſe. Si enim prophetas

Digitized by Google

aut Apoſtolos ante habuiſſemus,idola nõ coluiſſemus. Quòd autẽ de generis nobilitate vos iactatis,ſiqua talium gloria eſt, tũc Iſmael & Eſau poſſunt pariter gloriari,cum de eiſdẽ parentibus ſint nati.His itaq; altercationib⁹ Apoſtol⁹ ſe medium interpoſuit,omnes illorum cõtentiones hinc inde dirimens,& quaſi bonus concionator voce ſonora illos alloquens,ad vnam omnes concordiam adduxit,oſtẽdens nullos eorum ſuis meritis eſſe ſaluatos(quia omnes & Iudęi & gentiles ſub peccato tenebantur) ſed per gratiam dei.Pro altercatione itaq; prædicta ſcribit Romanis,confutans modo Iudæos,modo Gentiles,& docens eos humiliari,vt omnia attribuant gratiæ dei.Et oſtendens omnibus gratis veniſſe gratiam fidei & euãgelii Chriſti: quam propterea & gratiam vocari oſtẽdit,quia non quaſi debitum iuſtitiæ reddita eſt, ſed gratuito data. Quid enim eſt gratia? Gratis data:donata, non reddita. Si enim tibi debebatur, antequam gratiam haberes,merces tibi reddita eſt,nõ gratia donata. Merito itaq; hęc Epiſtola prima ponitur, quia omnium malorum, vt prædictum eſt, radicem perimit. Aſſignatis rationibus Operis,Numeri,& Ordinis Epiſtolarum:explicato quoq;,vnde & quare Apoſtolus Romanis ſcripſit: ſupereſt de materia & intẽtione,& modo tractãdi exequi. Generalis omnium Epiſtolarum MATERIA,eſt doctrina Euangelii. INTENTIO, Monere ad obediẽdum Euãgelicæ doctrinæ. Præter hæc autem in ſingulis proprias intentiones & materias requirem⁹. Prima itaq; Epiſtola Materiam habet Romanorum vitia:atq; Gratiæ dei bona,ad quæ eos hortatur. Intentio,vitia eorundem increpare,& ad veram pacem & fraternam concordiam ſub manu Gratię humiliare. MODVS Tractãdi,talis eſt,More ſcribentium epiſtolas ſalutationẽ præmittit,in qua tria facit.Commẽdat enim perſonam ſuam,& negocium,& authorem negocii:in quibus congrue captat beneuolentiam. Poſt ſalutationẽ vero vtriuſq; partis vitia arguit,oſtendens Gentiles a naturali ratione, & Iudæos a lege exorbitaſſe:deinde pluribus modis oſtẽdit iuſtitiã & ſalutẽ æque vtriſq; eſſe, nõ per legem,ſed per fidem Chriſti Ieſu, vt a lege eos tollat, & in ſola fide Chriſti eos conſtituat.Circa finem vero moralis ſubditur inſtructio,atq; in actione gratiarum finem tenet Epiſtola. Pręmittit autem ſalutationem,dicens,

Digitized by Google

A
AVLVS ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ, qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecũdum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti domini noſtri: per quem accepimus gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti, omnibus qui ſunt Romæ dilectis dei vocatis ſanctis. Gratia vobis & pax a deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto.

HVCVSQVE pendet litera vt perficiatur ſententia, & ſubintelligitur mãdat vel ſcribit. In hac autem ſalutatione primum perſonam cõmendat quatuor modis, ſcilicet a nomine, a conditione, a dignitate, ab officio. A nomi
B ne, dicens, Paulus: a conditione, ſeruus: a dignitate, Apoſtolus: ab officio, ſegregatus in euãgelium dei. Ex nomine autem laudem ſortitur, ſi vis ipſius nominis & ratio impoſitionis animaduertatur. Paulus eñ Hebraice, quietus Græce, modicus Latine ſonat: id eſt hoc nomẽ Paulus qđ eſt Hebraicum origine & inuentione, non terminatione, impoſitum eſt Apoſtolo proprie in notam geminę virtutis, ſcilicet modicitatis & quietis: quarũ alterã notat hoc nomen generali appellatione apud Grecos, i. quietem: alterã apud Latinos, id eſt modicitatẽ. Hoc enim nomen Paulus, cum ſit appellatiuũ apud Gręcos Hebręos & Latinos, impoſitũ Apoſtolo proprium fuit, qui vt ait Be- Beda.
da ſuper Actus Apoſtolorum, anno paſſionis & reſurrectionis Chriſti ad fidem veniſſe perhibetur: tertio vero decimo anno poſt Chriſti paſſionem apoſtolatum gentiũ cum Barnaba, & Pauli vocabulum accepiſſe. Prius enim vocabatur Saulus a Saule perſecutore, quia ſicut ille Dauid, ita hic eccleſiam dei eſt perſecutus. Quarto autẽ decimo anno, iuxta condictũ apoſtolorũ ad magiſteriũ gẽtiũ eſt profectus. Huic autẽ ſententiæ de noĩe Pauli, conſe-
tit Auguſtinus ſic dicens, Non ob aliud hoc nomen quantum mihi videtur Paulus ſibi ele- Auguſtinus de ſpũ & lra
git, niſi vt oſtenderet ſe paruũ tanq̃ minimum apoſtolorũ: ipſe primo Saulus, poſtea Paulus Auguſt. in
dictus eſt: nec quaſi iactantia aliqua nomen ſibi mutauit Apl'us, ſed ex Saulo factus eſt Pau- Pſal. lxxi.
lus. i. ex ſupbo modicus. i. humilis. Paulum enim modicũ eſt. Immutatum ergo ſe eſſe ſigni- Ambroſius
ficans, ex Saulo quod interpretatur inquietudo vel tentatio, Paulum ſe dicit. i. quietũ. Qui
C enim prius tẽtationes aliis inferebat, poſt eas paſſus eſt. Porro ex more ſanctorũ apoſtolo-
rum id feciſſe perhibetur, qui in virtutibus proficientes mutato nomine ſunt vocati, vt eſ- Victor epi Cap.
ſent etiam ipſo noĩe noui, vt Cephas, & filii tonitrui, & huiuſmodi. Vnde & ſancta eccleſia iam in cõſuetudinẽ duxit, vt quos in cathedra beati Petri Apl'i ſublimat, noĩa eis mutet.
Vel ſicut Hieronymus ait, Paulus a primo ſpolio quod ſanctę eccleſię cõtulit, ſcilicet a Pau- Hieronym⁹
lo Sergio Procõſule, quẽ apud Cyprũ cõuertit, hoc nomẽ ſibi impoſuit: vt ſicut Parthicus q̃ Parthos ſuperauit, & Germanicus qui Germaniam vicit, eſt dictus: ſic ab eo principe quem
prius ſubiugauit, Paulus ſit appellatus. Sed quia nulla talis in ſcripturis diuinis cõſuetudo Origenes.
deprehenditur magis placet quod in noſtra conſuetudine frequenter reperitur. Inuenimus enim in ſcripturis, alios binis, alios ternis vſos eſſe nominib⁹, & hoc vtiq; in vtroq;, vt Salomon qui Eccleſiaſtes & Idida vocatus eſt, & Matthæus qui & Leui dictus eſt, & alia plura in hunc modum. Secundum ergo hanc conſuetudinem videtur nobis & Paulus duplici vocitatus vocabulo: ſicut ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, Saulus qui & Paulus. vbi euidenter oſtendit ſcriptura non ei tunc primum Pauli nomen impoſitum, ſed veteris appellationis id fuiſſe adſignat. A Hieronymo autem in libro Hebraicorũ nominum Paulus mirabilis ſiue electus interpretari dicitur, quem & dominus ipſe vas electionis vocauit, & tam vita q̃ doctrina mirabilẽ fecit. ¶ Seruus Ieſu Chriſti. Ecce cõditio. Sed quęrẽdũ eſt cur ſer-
uus dicatur, qui alibi ſcripſit, Nõ enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis &c. Et iterum alibi, Origenes.

Itaq̃ iam nō eſt ſeruus,ſed liber. Et dñs ap̃ľis ait,Iā nō dicā vos ſeruos,ſed amicos. Ad qđ di D
Aimo. cendum eſt,ꝙ duo ſunt genera ſeruitutis. Eſt enim ſeruitus timoris,& pene ſeruilis:& eſt ſer uitus amoris,& filiationis,& humilitatis,qua inſtar filii qui ſeruit nō vult offendere patrē. Si ergo id ſcđm humilitatis & amoris ſeruitutē dictū putemus,non errabimus.nō eñ per
Origenes. hoc lęditur veritas libertatis in Paulo,quia oñi libertate nobilior eſt ſeruitus Chriſti. Dicendo ergo,Seruus,nomē humilitatis ponit,vt ad eā prouocet ſuperbos q̃bus ſcribebat. Et ne miſera ſeruitus videatur,non ſimpliciter ait ſeruus,ſed addit Ieſu.i.ſaluatoris,cui merito omnes ſeruire debent:ei etenim ſeruire regnare eſt. Ieſus vero Hebraice, ſother Græce,
Aimo. Latine ſaluator dicitur. Quod nomē ab angelo fuit impoſitū,dei filio,eo quod ſaluū faciat populū ſuū a peccatis eorū. Addit Chriſti.i.regis & ſacerdotis. Chriſtus eñ Grçce,Meſſias Hebraice,Latine dicitꝰ vnctus,& in veteri teſt.reges & ſacerdotes vngebanꝰ. Chriſtus autē vnctus eſt,non oleo viſibili ſed inuiſibili.i.oleo gratię ſpūalis. Vnde in pſal. Vnxit te deus deus t.o.l. Hoc nomē aliis olim fuit adiectum,ſed Ieſu factū eſt ꝓpriū:& eſt hoc ſacramēti
Auguſtinus nomen. Seruum aūt Ieſu Chriſti ſe profitens Ap̃ľus,a lege factorū ſe exutū oſtēdit,& vtrūq̃
Aimo. nomen ponēdo.i.Ieſu Chriſti,vnam dei & hoīs cōtra hęreticos pſonam eſſe teſtatꝰ,ne aliū quidē Ieſum,alium vero Chriſtū ſuſpicaremur fuiſſe,ſed vnū & eūdē ſciremus eſſe. ¶ Vocatus Ap̃ľus. Ecce dignitas ad quā ꝓmotus eſt,ecce de humili factus eſt altus:.ac ſi illis ſupbis
Hyereneus mar. in lib. iiij cōtra hęreticos. quibus ſcribebat diceret,Ex ſeruo & humili fecit me deus Ap̃l'm & ſublimem,ita & vos humiles ſitis vt exaltemini.qui eñ ſe humiliat exaltabitur. Gratiā vero cōmēdās, non ſimpliciter ait Ap̃ľus,ſed & ponit,Vocatꝰ,quaſi nō a ſe veniēs tanq̃ ſibimet honorē ſumeret,ſed a deo vocatus eſt Ap̃ľus.i.ad apoſtolatū & ęterna electione,q̃ eſt ſcđm propoſitū,& tēporali E
Auguſtinus ſuper Ioā. miſſione qua a Chriſto miſſus eſt,ex qua & Ap̃ľi vocati ſunt. Nā ſicut gręce angeli,latine nuncii vocanꝰ:ita gręce ap̃ľi latine miſſi vel legati appellanꝰ. Vel vocatus Ap̃ľus.i.dictus ab hoībus excellētia & priuilegio noīs. ſicut excellenter cū dicitur Vrbs,intelligiꝰ Roma.
Ambroſius ¶ Segregatus in euang.dei. Ecce officiū.q.d.Paulus dico.Segreg.i.a doctrina ſcribarum & phariſæorū,& ab vtero ſynagogę vbi locū doctoris habebat,vtpote phariſęus ſeparatꝰ in euangelio dei,prædicandū. Et diciꝰ hoc cōtra Iudęos a quorum lege diſſimulauit,vt Chri-
Aimo. ſtū prædicaret,qui quod lex nō potuit credētes iuſtificaret. Vel ſegregatus.i.a grege ſeparatus.ſ.ab aliis ap̃ľis,nō mente ſed corpore. Vnde ſpūs ſctūs in actibus Ap̃ľorū ait,Segregatę mihi Barnabā & Paulū in opus ad quod aſſumpſi eos,vt ſcilicet prædicent nomen meum
Ambroſius in gentibus. Vnde & hic addidit,In euangelium,ſcilicet prædicandum in gentibus. De-
Aimo. ſtinatus eſt Apoſtolus gentibus totius orbis prædicator: at reliqui, ſingulis prouinciis facti ſunt legati ac prædicatores. Eſt aūt euangelium,bona annūciatio. εὖ eñ gręce,latine bonū,ἄγγελος nuncius,inde euāgeliū,bonum nunciū,vel bona annunciatio.ea vero eſt de his q̃ ad fidē catholicā & bonos mores ptinēt. Euāgeliū dico, Dei,quaſi nō ab hoīe inuētū,ſed diuina inſpiratione reuelatum. ¶ Quod ante promiſerat. Hic eſt commendatio negocii, F id eſt euāgelii,quod commendat quatuor modis. A temporis antiquitate,ab auctore, a teſtibus,a materia. A temporis vero antiquitate,& ab auctore ſimul cōmēdat: ſic dicēs,quod euangeliū,ante,cōpletionē,promiſerat gratis deus pater.non venit vt ſubitū,ſed lōge an-
Ambroſius te promiſſum & pronūciatū. Vnde in euangelio Ioannis,In hoc verbū verum eſt,q̃a aliꝰ eſt qui ſeminat,& aliꝰ q̃ metit, Promiſerat dico,Per prophetas ſuos.vnde Hieremias ait,Ecce dies veniunt & cōſummabo teſt.nouū ſuper domū Iſral,& ſuper domū Iuda. Item,Feriam (inquit) vobiſcū pactū ſempiternū. Idem & alii,qui nō ex ſe,ſed ex deo magni ſunt,vt non ex ſe mēdaciū loq̃renꝰ,ſed ex deo veritatē. Ecce q̃ vera & magnifica ꝓmiſſio. Nemo eñ rē vilē magnis ꝑcurſoribꝰ nūciat. Et ad maiorē cōfirmationē addidit,In ſcripturis,q̃ſi nō mō ꝓmiſerat verbis,ſed etiā in ſcripturis,ne dareꝰ obliuiōi. Et ad cumulū veræ proteſtatiōis, addit,Sanctis,nō ethnicis. Sanctæ ſunt,q̃a vitia damnant,& ſacramentū vnius dei,& incarnationē filii dei continent. Scripturis dico ſanctis,non de quibuſcūq̃,ſed,De filio,quod oēs ad filiū ducūt. De filio dico nō adoptiuo,ſed,ſuo.ſ.proprio & ſibi conſubſtātiali,coæterno,coęquali. Et eſt hęc,cōmēdatio a materia. ¶ Qui factus eſt &c. Ecce cōmendatio auctoris,quē cōmendat quatuor modis,ab origine,ibi,ex ſemine Dauid:a virtute,ibi,qui p̃deſtinatus eſt filius dei in virtute:a gratia,ibi,ſcđm ſpūm ſanctificatiōis &c.a liberalitate,ibi,
Auguſtinus per quem accepimus &c. q.d.ſcripturæ ſanctę agūt de filio,qui filius factus eſt ei.ſ.deo patri .i.ad honorē eius,factus dico tātū,ſcđm carnē,nō ſcđm diuinitatē. hoc dicit ne putetur homo tantū.dicēdo nāq̃ eū factū ſcđm carnē,innuit alterā eſſe naturā,ſecūdū quam eſt nō fa

Digitized by Google

A ctus.f.diuinā.Eū itaq; qui erat dei filiꝰ scd̄m spūm sanctū.i.scd̄m deū,qa deus spūs est,& sine — Ambrosius
dubio sctūs est,factū dicit scd̄m carnē.iuxta illud,Et verbū caro factū est:vt iā vnꝰ sit dei & — Augustinus
hominis filius Iesus Christꝰ.Qui factꝰ est scd̄m carnē ope spūs sancti de virgine.i.natꝰ.Vbi — In epist.
occurrit impietati hęreticorū,qui obtuso corde hoc capitulū intelligentes,Christū tantum — ad Rom.
hoīem accipiūt:diuinitatē vero in eo nō intelligūt.Addēdo em̄ scd̄m carnē, seruauit di-
uinitati suam dignitatē,qua Christus verbū dei est,p quod facta sunt oīa.Non em̄ factꝰ est
scd̄m id quod verbū dei est:oīa em̄ p ipsum facta sunt: nec fieri cū oībus posset p quē facta
sunt oīa.neq; ante omnia factus est,vt p eū fierēt oīa.ideoq; Aplus cum factū diceret Chri- — Vt Arriani
stū,addidit, Scd̄m car.vt scd̄m verbū quod est filius dei,nō factū a deo,sed natū esse mon — dicebant.
straret.Factꝰ est aūt sine dubio id quod prius nō erat scd̄m carnē:scd̄m vero deū,erat priꝰ: — Origenes
& nō erat qn̄ nō erat.Factus est aūt,vt ita dixerim, humanatus deꝰ,qui etiā in assumptiōe — in epist. ad
carnis,deus esse nō destitit,incōuertibilis manēs assumpto conuertibili hoīe, naturam suā — Rom.
nō minuēs hoīs assūpta natura.Scd̄m carnē ergo ex semine Dauid factꝰ est.Deus aūt ante — Cassiod. in
secula ex deo natus est.Qui ergo erat,factꝰ est.Sed qd erat?quid est factus?verbū erat,filius — psal. iiij. lib.
dei erat,filius hominis factus est:deus erat,homo factus est:suscepit humanitatē, nō amisit — Augustinus
diuinitatē:factus est humilis,māsit sublimis.Dei ergo filiꝰ,hoīs factus est filius:natus secū — in lib. iiij. de
dū veritatē naturę ex deo dei filiꝰ,& scd̄m veritatē naturę ex hoīe hoīs filiꝰ,vt nō adoptio — trini.
ne vel appellatione,sed vere in vtraq; natiuitate filii nomē haberet nascēdo, & esset verus — August. cō-
— tra hæreses.

B deus & verus homo vnus filius.Pater em̄ deus de sua natura genuit filiū deū sibi æqualē,&
eadē qua ipse naturaliter ęternus est,diuinitate coæternū.Sed idē deus filius cū sit deꝰ ęter
nus & verus,pro nobis est hō factus verus & plenus.In eo verus,quia veram habet deus ille — Cur verus
humanā naturā:In eo plenus,qa carnē suscepit humanā,& rationalē animā.Vnde idē vni — hō & natus
genitus deus scd̄o natus dicit,semel ex patre,semel ex matre.Natus est em̄ de patre,dei ver — Quod bis
bū:natus de matre,verbū caro factū.Vnus igitur atq; idē est dei filius,natus ante secula,& — natus.
natus in seculo.Itē,Deus vnigenitus dū cōciperet,veritatē carnis accepit ex virgine:& cū
nasceretur, integritatē virginitatis seruauit in matre.Istaq; causa est, qua deus factus est,fi
lius virginis,& virgo facta est mater vnigeniti dei:vt quē pater genuit ex ęternitate,ipsum
virgo cōceptū proferret in tempore.Dei ergo filius:vt carnē hoīs aīamq; mundaret,susce-
ptione carnis & aīę rationalis aīatus est,vel incarnatus.Vnde etiā seipso,Christus minor
factus est,formā serui accipiens.non em̄ sic accepit formā serui,vt abiiceret formam dei,in — Augustinus
qua æqualis patri,vt in forma serui,& in forma dei idem ipse sit vnigenitꝰ filius.Est ergo — in. f. de tri.
dei filius deo patri natura ęqualis,habitu minor.In forma em̄ serui quam accepit minor est — Quō Chri
patre:In forma dei,in qua erat anteq̄ hanc accepisset,ęqualis est patri.In forma dei,verbū: — sto immor-
in forma serui,factꝰ est ex muliere.In forma dei,hoīem fecit:In forma serui,factus est homo. — tale ipso.

C Ergo quia forma dei accepit formā serui,vtrūq; deus,vtrūq; homo.Christus tamen est deꝰ — Augustinus
ęternus & verus,veraciter scd̄m tēpus cōceptus & natus ex virgine.Illo.f.deo facto naturali — de fide ad
ter hoīs filio,qui vnus est naturaliter filius dei patris,qui omniū naturarū creator & dn̄s — Petr.
creauit virginē creandꝰ ex virgine. Hic aūt deus humanā naturā in vnitate psonę susce-
pit,qui se humilians per misericordiā incorruptę virginis vterū ex ea nasciturus impleuit.
Formā ergo.i.naturā serui,in suā accepit deꝰ ille personā:nō em̄ accepit psonā hoīs,sed na
turā.Cūq; tota trinitas opata sit formationē suscepti hoīs,qm̄ inseparabilia sunt opa trini
tatis,solus tn̄ filius accepit hoīem.i.formam serui,in singularitate siue in vnitate personæ,
non in vnitate seu singularitate diuinæ naturæ.Si aūt adhuc q̄ris,ipsa incarnatio quō fa-
cta sit?Ipsum verbum dei dico carnē factū.i.hoīem factū:non tamen in hoc quod factū est — In. iij. de tri.
cōuersum atq; mutatum,sed carne vt carnalibus cōgruenter appareret indutū.Ita sane fa- — de modo
ctum vt ibi sit nō tantū verbū dei & hoīs caro,sed etiā rationalis hoīs anima,atq; hoc to — incarn.
tum & deus dicatur propter deū,& hō propter hoīem.Agnoscamus igitur geminā substā- — Super Ioā.
tiā Christi:diuinā.f.qua ęqualis est patri,& humanā qua maior est pater.Vtrūq; aūt simul,
nō duo,sed vnus est Christus,ne sit quaternitas nō trinitas deus.Ac p hoc Christus est deꝰ,
aīa rōnalis,& caro.Tanta est em̄ vnio vtriusq; naturę,vt totū dicat deus,totū homo,& vi-
cissim deus homo,hō deus.Qđ si difficile intelligitur,mēs fide purgetur magis magisq; a — De fide ad
peccatis abstinēdo,& bona operādo,difficilia em̄ sūt hęc.Vt tn̄ breuiter dicā,nō aliud fuit — Petrum.
illa dei summi exinanitio,nisi formæ seruilis.i.naturæ humanę susceptio.Vtraq; est igit in — Ioā. Dama
Christo forma,qa vtraq; vera & plena est i Christo suba.Incōuerse.n.& inalterabilr vnitæ — scenus.

Digitized by Google

Vtrum cibꝰ in corpus vt gutta i camino ignis

Auguſtinus cõtra Maximinum.

Ambroſius in lib. de tri.

Ambroſius in lib. q̃ſtiõ. vet.& no.t. qui ab ignorantibꝰ intitulatur Auguſtini.

D ſunt adinuicem naturę,neq; diuina diſtante a propria ſimplicitate,neq; humana,aut conuerſa in diuinitatis naturã,aut in nõ exiſtentiã diuiſa,neq; ex duabus vna facta eſt compoſita natura.Chriſtus ergo vna pſona eſt,geminę ſubſtãtię,nec tñ deus,vel homo pars huiꝰ pſonæ dici poteſt.Alioquin,filius dei anteq̃ formam ſerui ſuſciperet,nõ erat totus,& creuit cum homo diuinitati eius acceſſit.Sciendũ tñ quod non ſemper factũ eſſe,ad creationẽ refertur:ſicut ibi,Dñe refu.factus es nobis.Et item,Factus es mihi in ſalutem. Non vtiq; creationis diffinitio,vel editio hic declaratur,ſed nobis in refugiũ,vel ſalutẽ eſſe dicitur quod prius nõ erat. Sed quęri poteſt cũ nos ſaluatorẽ noſtrũ profiteamur,cur Apl'us eũ factũ dicat ex ſemine Dauid,cum aliud ſit fieri,aliud naſci.Qui etiã alio loco dixit,Factũ ex muliere.Aliquid igiť ſignificauit hoc dicto.Quia .n.non humano ſemine cõcreta eſt caro dñi in vtero virginis & corpus effecta,ſed effectu & virtute ſpũs ſan.ideo Apl'us dicit,factum nõ natum.Aliud enim eſt ſemine ammixto,& ſanguinis coagulo generari:aliud non pmixtione,ſed virtute procreari.Poſſunt homines generare filios homines,ſed non facere. Itẽ etſi non interceſſit ſemen hominis in cõceptione virginis,tñ quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt,quæ conſtat ex ſemine,recte dicitur factus ex ſemine.

Quare factũ nõ natũ dicat Apoſtolus.

Auguſtinus in lib. dę tri.

An Chriſtꝰ dicendus ſit creatura

In li. de tri.

Intende.

Quęrens aũt vtrũ debeat dici creatura,vel res creata ſimpliciter:audiat Auguſtinum ſuper hoc ita diſſerentẽ,In principio erat verbum:&,verbũ caro factũ eſt,propter natiuitatem incarnationis eius quæ facta eſt in tempore ex virgine:& omnia per ipſum facta ſunt.neq; dicit oĩa niſi q̃ facta ſunt,id eſt omnẽ creaturã.Vnde liquido apparet ipſum factum nõ eſſe per quem facta ſunt oĩa. E

Et ſi factus non eſt,creatura nõ eſt:ſi aũt creatura nõ eſt,eiuſdẽ cũ patre ſubſtantię eſt.Oĩs enim ſubſtãtia q̃ non eſt deus,creatura eſt:& quę creatura non eſt,deus eſt.Si filius nõ eiuſdẽ ſubſtantię eſt cuius eſt pater,ergo facta ſubſtãtia eſt:& ſi facta ſubſtãtia eſt,non oĩa p ipſum facta ſunt.At oĩa p ipſum facta ſunt,facta igitur ſubſtãtia nõ eſt:qui tñ ſicut ait Apl'us, Factus eſt ei.ſ.ad honorẽ patris, Scdm carnẽ,infectꝰ vero ſcdm deitatẽ.Factꝰ dico & ſpecialiter, Ex ſemine Dauid,qa Maria fuit de ſtirpe Dauid,ex cuiꝰ ſemine formata eſt caro dñica opere ſpũs ſancti,in vtero virginali.

Aimo.

Sed attẽdẽdũ eſt,quare ſpecialiter hic noĩat Dauid,cũ cõſtet ꝙ pmiſſio facta eſt Abrahæ,ſicut & Dauid:ſed Apl'us volẽs gratiã cõmẽdare,maluit Dauid dicere,qui & criminoſus fuit:non de ſemine Abrahæ,q iuſtus fuit,vt nõ pro merito ſed gratia natus de Dauid puteť:& etiã ideo vt ex hoĩe rege ſecũdũ carnẽ rex natꝰ oſtẽdať,ſicut de deo rege rex ante ſecula natus eſt.

Ambroſius

Intende.

Deinde a virtute cõmẽdãs eũ,ſubdit. Qui prędeſtinatus eſt filius dei in virtute,ſecũdũ ſpũm ſ.ex r.m.I.C.d.n. Hic primo vidẽdũ eſt,quid ſit prędeſtinatio,& de quo ſit prędeſtinatio,vtrũ de eo quod ſemper fuit,an de eo quod ex tẽpore fuit:& vtrũ de perſona,an de natura:& ſi de perſona eſt,poſtea attendendũ eſt,ſecundum quã naturã ſit pdeſtinata.

Auguſtinus De pdeſt.

Auguſtinus Ibidem.

Prędeſtinatio eſt gratię preparatio,qua ab ęterno deꝰ homini Chriſto & cũctis quos preſciuit cõformes fieri imagini filii ſui,bona ſine meritis præparauit.Præclariſſimũ eñ lumen prędeſtinationis,& gratię eſt,ipſe mediator dei,& hoĩm homo Chriſtus Ieſus.Ille eñ homo vt a verbo patri coęterno in vnitatẽ pſonæ aſſumptus F filius dei vnigenitus eſſet,vnde hoc meruit?quod eius bonũ qualecunq; pręceſſit,vt ad hãc ineffabilem excellentiam perueniret?Faciente ac ſuſcipiẽte deo verbo,ipſe ex quo cœpit eſſe homo,filius dei vnicus eſſe cœpit: filium dei vnicum fœmina illa gratia plena concepit de ſpiritu ſancto.Ex virgine Maria deus vnicus natus eſt ,non carnis cupiditate , ſed ſolo dei munere.Libera in illo voluntas erat,& tantomagis,quanto magis peccare non poterat. Apparet itaq; nobis in noſtro capite ipſe fons gratiæ,a quo in cuncta membra eius gratia diffunditur.Ita enim ab initio fidei ſuę homo quicũq; gratia fit chriſtianꝰ,ſicut gratia homo ille ab initio factus eſt Chriſtus:de ipſo ſpũ hic renatus eſt,dę ſpũ ille natꝰ eſt:ſpũ fit in nobis remiſſio peccatorũ,ſpiritu factũ eſt in illo vt nullũ haberet peccatũ.

De bono pſeuerantiæ.

Qui fecit illũ hominẽ ſine vllis eius præcedẽtibus meritis,nullũ quod ei dimitteret,vel origine trahere, vel volũtate perpetrare pctm̃,ipſe nullis eorum pcedentibus meritis facit credẽtes in eũ quibꝰ dimittat omne pctm̃:qui fecit illũ talẽ vt nunq̃ habuerit nec habiturus ſit voluntatẽ malã,ipſe facit in mẽbris eius ex mala volũtate bonam.Et illũ ergo & nos prædeſtinauit,quia & in illo vt eſſet caput noſtrũ,& in nobis vt eiꝰ corpus eſſemus,nõ pręceſſura merita noſtra,ſed opera futura ſua pſciuit.Hæc ſe deꝰ eſſe facturũ profecto ab ęterno pſciuit.

De pdeſt.

Ipſa eſt igiť prædeſtinatio ſanctorum,quæ in ſancto ſanctorum maxime claruit,quam negare quis non valet,recte intelligentium eloquia veritatis.Humana igitur merita conticeſcant hic,quæ

Digitized by Google

A perierit per Adã, & gratia regnet per Ieſum Chriſtũ. Quiſquis in capite noſtro pręcedẽtia
merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe in nobis membris eius pręcedẽtia meri
ta fidei & regenerationis requirat. Neq; enĩ Chriſto tributũ eſt, nec nobis pro aliquo merito, De tract. ps. cxviij.
ſed gratis tributũ eſt. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtũ, qui nobis fecit in quẽ credi-
mus Chriſtũ. Ille facit in nobis principiũ fidei, qui fecit hominẽ principẽ fidei, & perfecto-
rem Ieſum. Nullum igiẗ eſt illuſtrius prędeſtinationis exẽplum, q̃ ipſe mediator. Quiſqs er-
go fidelis vult eã bene intelligere, attendat Chriſtũ, atq; in illo inueniet, & ſeipſum qui in De bono p ſeuerantiæ.
eo veram humanam naturam credit ſuſcipiente deo verbo ita ſublimatã, vt qui ſuſcepit, &
quod ſuſcepit, vna eſſet in trinitate perſona. Neq; enim in homine aſſumpto trinitas facta
eſt, ſed trinitas manſit, aſſumptione illa ineffabili faciente perſonę vnius in deo & homine
veritatem. Hoc de ipſa prędeſtinatione ſufficiat. Deinde videam⁹, vtrũ de re, quę ſemper
fuerit, vel de eo quod non ſemper fuerit ſit ipſa prædeſtinatio, & vtrũ de perſona an de natu
ra. Eundem ſane ipſum, qui ſecundũ carnem factus eſt ex ſemine Dauid, prędeſtinatũ dicit In epiſt. ad Rom.
filiũ dei in virtute. Item, Recte quippe dicitur filius dei nõ prędeſtinatus, ſcd̃m id quod eſt,
verbũ dei, deus apud deum. Vt quid enim prædeſtinaretur, cum iam eſſet qui iam erat ſine Super Ioã.
initio, ſine termino ſempiternus? Illud aũt prædeſtinandũ erat, quod nondũ erat: vt ſic ſuo
tpe fieret, quẽadmodũ prędeſtinatũ erat, ante tẽpora vt fieret. Quiſqs ergo filiũ dei pręde-
ſtinatum negat, hunc eundem filium hoĩs negat. Prædeſtinatus eſt ergo Ieſus, vt qui futu- In libro ad Proſperũ & Hylarem.
B rus erat ſecundũ carnem filius Dauid, eſſet in virtute filius dei. Itẽ, Inquantum homo fact⁹
eſt filius dei, prędeſtinatũ eſſe dicimus. Ecce ex his patet prędeſtinationẽ eſſe de perſona. i.
de Chriſto Ieſu, nõ ſcd̃m id quod ſemp̃ fuit, ſed ſcd̃m id q̃d nõ ſemp̃ fuit. i. nõ ſcd̃m diuini
tatẽ, ſed ſecũdũ humanitatẽ. & eſt ſenſus, Chriſtus factus eſt ſcd̃m carnẽ; Qui, Chriſt⁹ ſcd̃m
quod eſt homo, Eſt p̃deſtinatus. i. ſola gratia pręelect⁹: ad hoc, vt ipſe homo ſit filius dei, nõ
vtiq; adoptiuus vt nos ſumus, ſed in virtute. i. in eadẽ potẽtiã cũ patre: nõ per gratiã ado-
ptionis, ſed per vnionẽ verbi. i. per gratiã qua humana eius natura vnita eſt verbo. Nõ er-
go per adoptionẽ filius, neq; adoptiuus filius. Dicit enĩ Ambro. Volui & reuolui diuinam Ambroſius
ſcripturã, & filiũ dei nuſq̃ adoptiuũ inueni. Sed ſicut Chriſtus inquãtũ deus eſt, naturaliter
habet, vt ſit naturalis dei filius, & ſit deus: ita inquãtũ hõ p̃ gratiã habet, vt ſit idẽ filius dei,
naturalis. De filio vero, hoc eſt, de dño nr̃o Ieſu Chriſto ſcriptũ eſt, Q; ſemp̃ cũ patre fuit, Hieron. ſup epiſto. ad Ephe.
& nunq̃ eũ vt eſſet volũtas paterna p̃ceſſit: & ille quidẽ natura filius eſt, nos vero adoptiõe:
ille vero nunq̃ filius nõ fuit, nos anteq̃ eſſemus, p̃deſtinati ſumus, & tũc ſpũm adoptionis ac
cepimus, qñ credidimus in filiũ dei. Cõtendũt hæretici adimere patri quod pater eſt, dũ vo Hylarius in lib. ii. cõtra Arrium.
lunt filio auferre quod filius eſt. Adimunt aũt, cũ dicũt, quod non de natura ſit filius. Nõ ex
natura aũt eſt, qñ nõ eadẽ in ſe habet natus & generans. Neq; enĩ filius eſt, cui alia ac diſſi-
C milis erit a patre ſubſtãtia. Pater aũt quõ erit ſi non quod in ſe eſt ſubſtãtię atq; naturę ge-
nuerit in filio? Dñs dicẽs, Clarifica filiũ tuũ, nõ ſolo noĩe cõteſtatus eſt, ſe eſſe filiũ dei, ſed &
proprietate. Nos filii dei ſumus, ſed nõ talis hic filius. Hic enĩ verus, & proprius eſt fili⁹, ori
gine, non adoptione: veritate, non nũcupatione: natiuitate, non creatione. Idem natura fi- Idẽ in tertio.
lius eſt, qa eãdẽ naturã quã ille q genuit habet. Nos ſumus filii gratia, nõ natura: Vnigeni-
tus aũt natura nõ gratia. An hoc etiã in ipſo filio ad hoĩem referẽdũ eſt? Ita ſane, quod enĩ Auguſtinus in ſer. xxix.
vnigenitus eſt, equalis patri, non eſt gratię, ſed naturæ: Quod autem in vnitate p̃ſonę vni Super Ioã.
geniti aſſumpt⁹ eſt homo, gratiæ eſt nõ naturæ. Quæri ſolet a quibuſdã, an ſcd̃m quod ho In ſer. xx.
mo Chriſtus ſit deus, vel dei filius: quod ita eſſe, ita probare conantur, Chriſtus ſcd̃m quod Quæſtio.
hõ p̃deſtinatus eſt, vt ſit dei fili⁹: ſed illud eſt, quod vt ſit p̃deſtinatus eſt; ergo qa p̃deſtinat⁹
eſt, ſcd̃m quod hõ vt ſit filius dei, etiã ſcd̃m quod hõ eſt fili⁹ dei. Ad quod reſpõdemus dicẽ
tes, Chriſtum eſſe id ad quod p̃deſtinatus eſt, vt ſit: ſed nõ eſt illud ſcd̃m id, ſcd̃m quod p̃-
deſtinatus eſt. Eſt enĩ p̃deſtinatus, vt ſit dei filius. Et ipſe itaq; eſt vere fili⁹ dei, ſed p̃deſtina
tus eſt ad hoc, ſcd̃m quod hõ: quia per gratiam hoc accepit, ſecundum quod homo: ipſe ta
men ſecundum quod homo non eſt illud: niſi forte, ſcd̃m vnitatis ſit expſſiuũ p̃ſonæ. ſcd̃m
enĩ aliqñ cõditionẽ humanę naturę vel diuinę exprimit, aliqñ vnitatẽ p̃ſonæ: conditionẽ
naturę, vt cũ dicit, ſcd̃m quod hõ. i. inquãtũ hõ, vel ſcd̃m q̃d deus. i. inquãtũ deus: vnitatem
p̃ſonæ exprimit, vt cũ dicit, Chriſtus ſcd̃m quod hõ dimittit pctã. i. ipſe hõ qui eſt Chriſt⁹
vel p̃ſona ipſa quæ eſt hõ. Aliqñ etiã, ſcd̃m, notat cauſam, vt cũ dicit ſcd̃m diuinitatem iu-
dicabit. i. ex virtute diuinitatis. Hę diſtinctiones ſuis locis diligenter animaduertẽdę ſunt

Digitized by Google

Quæſtio. Quæri etiã ſolet,vtrũ Chriſtus ſecundũ quod homo,ſit perſona. Ad quod dicimus,Si ſe- D
cundũ,cauſam vel conditionẽ naturæ notat,ſcd̃m quod homo nõ eſt perſona,quia ex eo ꝙ
homo vel inquantũ homo eſt,perſona non eſt:quia ſi ex eo quod homo eſt,perſona eſt,ergo
vel tertia in trinitate,vel alia:ſed alia nõ eſt,ergo tertia in trinitate.ergo deꝰ.Itẽ,Ideo in-
Reſponſio quantũ hõ nõ dicitur perſona,quia nõ eſt inquãtũ homo perſonali proprietate diſcretus a
patre & ſpũ ſ.quia inquãtum homo nõ eſt genitus a patre,vel filius patris.Filiatio aũt pro-
prietas eſt,quia ꝑſona filii diſtinguitur ab aliis.Sed ſi inquantum homo,nõ eſt ꝑſona tertia
in trinitate,quomodo ergo ſupradixit Aug.Qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt in trini-
tate ꝑſona. Hæc enĩ auctoritas innuere videt̃ quod natura humana cũ verbo ſit vna ꝑſona
in trinitate.Quod ſi eſt,ergo natura humana cũ verbo eſt deꝰ.ergo aliqua natura cũ verbo
eſt deus,quæ non ſemper fuit deus.ergo nõ tantũ diuina natura eſt deus,ſed & alia. Quod
Intende. quia abſurdũ videt̃,& alia plurima q̃ ſequunt̃ incõueniẽtia,p̄dicta Auguſtini verba,& illis
vbicũq; inuenta fuerint ſimilia,hoc modo intelligẽda nobis vident̃. Qui ſuſcepit & quod
ſuſcepit,vna eſt in trinitate ꝑſona.i.ita deus ſuſcepit hoĩem quod eadẽ ꝑſona q̃ prius erat,
immutata ꝑmanſit.vnio enim ſuſcipientis & ſuſcepti vnitatẽ ꝑſonę,nec diuiſit nec varia-
Super Ioã. uit:& tũc factũ eſt,vt illa ꝑſona q̃ ante erat deus,eadem homo eſſet. Vnde ſuper Ioãnẽ ait,
Quando verbum caro factum eſt vna perſona facta eſt verbũ & homo.i.tunc factũ eſt,vt
eadẽ ꝑſona q̃ eſt deus eſſet hõ.Mouet nos quoq; quomodo ſupradixerit Auguſt.illũ hominẽ E
aſſumptũ a verbo,cum ille ſit ꝑſona,& perſona nõ ſit aſſumpta. Alibi quoq; expreſſius idem
In ſermone dicit quo magis mouemur,Siqs dixerit atq; crediderit,hominẽ Ieſũ Chriſtũ a filio dei aſſũ
de fide ad ptũ nõ fuiſſe,anathema ſit:& ita videtur ꝙ ꝑſona a ꝑſona ſit aſſũpta,quod nefas eſt dicere
Petr. aut ſentire. Prędictarũ auctoritatũ verba ſic intelligi ſane poſſunt,vt homo Chriſtꝰ ſiue ho
mo ille,ideo dicatur aſſumptus a verbo,quia aĩa eius & caro in quibus ſubſiſtit hõ ſunt aſ-
ſumpta a verbo,vt ad ipſiꝰ hoĩs Chriſti naturã reſpicias,non ad ꝑſonã,cũ aſſumptũ dicis.
Quæſtio. Item quæri ſolet,vtrũ homo ille cœpit eſſe, vel ſemper fuerit,ſicut ſimpliciter enunciamus
Super Ioã. Chriſtũ,vel dei filiũ ſemper fuiſſe nec cœpiſſe.De hoc Aug.ita ait,Habuit aliqñ dei filiꝰ qđ
nondum habuit idem ipſe hoĩs filius, quia nondũ erat homo. Item,Sic nos electi, quomo
do ille clarificatus:quia priuſq̃ mundus eſſet,nec nos eramus,nec ipſe mediator dei & homi
Super Pſal. num homo Chriſtus Ieſus.Item,Chriſtus noſter,& ſi forte homo recens eſt,tamen æternus
deus eſt.Alibi aũt legitur quod puer ille creauerit ſtellas:& ipſe Chriſtus ait,Ego principiũ
qui & loquor vobis.His itaq; auctoritatibus in nullo refragãtes dicimus,quod ille homo in-
quantũ homo eſt,eſſe cœpit:inquantũ eſt verbum,ſemper fuit.In huiuſmodi enim locutio-
Super Ioã. nibus ſine adiectione determinationis,nihil reſponderi cõuenit. Vnde Auguſtinus, Pater
per ipſum inquãtum verbum eius eſt,etiã quæ futura ſũt fecit:ſed profecto ſecũdũ id quod
homo eſt,ipſum pro nobis glorificauit.Ipſe ergo ſcd̃m quod homo prædeſtinatus eſt.i.ſine
De p̄deſt. meritis ſola gratia p̄electus,nõ ſolũ vt eſſet caput noſtrũ,& vt nec origine traheret,nec vo F
ſanctorum. luntate perpetraret peccatũ,& vt e mortali natura clarificaret̃ in immortalẽ,ſed etiã vt eſ
In lib.de bo ſet filius dei in virtute.i.in eadem potẽtia cum patre.Et quod ipſe ſit filiꝰ dei,poteſt videri
no pſeue. ex hoc,ꝙ cõceptus eſt & natꝰ ſecũdũ ſpũm ſanctificationis.i.qa ex ſpũ ſancto cõceptꝰ eſt.
Sup Ioã. Conſidera vero quia nõ fuit ei ſpũs ſctũs pro ſemine,nec dicimus illũ patrẽ eſſe hoĩs Chri
In epiſt. ad Rom. ſti ne dicant̃ duo eſſe patres:ſed de ſpũ ſancto cõceptus dicitur,ideo,quia operatione ſpũs,
Aimo. per quẽ omnia ſanctificant̃,& dei munere facta eſt illa cõceptio.Probatur etiã eſſe filiꝰ dei,
Auguſtinus ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti dñi noſtri.i.ſuorum.i.quia mortuos fecit ſecũ re-
Aimo. ſurgere,qui fuerunt eius,quia ad ſe ꝑtinebãt:ſcd̃m illud,Multa corpora ſanctorũ q dormie
rãt reſurrexerunt cũ eo. Et nota quod propriũ nomen poſuit pro pronomine,more Hebrai
Auguſt.ex tract co,quę locutio in ſcripturis eſt vſitatiſſima,& in veteribꝰ pręcipue libris celeberrima,vt,Fe
Pſal.lxvij. cit Moſes,ſicut pręcepit dñs Moſi. Vel ita,ſcd̃m ſpũm.q.d.Chriſtus probatur eſſe filius dei,
Auguſtinus ſcd̃m ſpũm.i.qa ſuis dedit ſpũm ſanctificatiõis.ſanctificatiõis dico inceptę ex reſurrectio
in epiſt. ad Rom. ne animę.i.a remiſſione peccatorũ per quam aĩa reſurgit a vitiis. Eſt enim duplex reſurre-
ctio vna animę,altera corporis.De reſurrectione aĩę ait Apoſtolus in ſequẽti:Surge q dor-
mis,& exurge a mortuis,& illuminabit tibi Chriſtꝰ.Reſurrectione dico,mortuorũ dñi no-
ſtri Ieſu Chriſti.i.eorũ qui mortui erant in peccatis,qui dicũtur Chriſti,qa eos nullus alius
curare potuit: qualiter aliqs curãdus a medico,illius medici dicit̃ infirmus. Põt etiã de hu-
mana natura hoc accipi,ꝙ ait Aplꝰs,Qui prædeſtinatꝰ eſt, vt etiã ipſa vere dicatur præ-

Digitized by Google

A deſtinata. Vnde ait Auguſtinus, Prędeſtinata eſt iſta humanæ naturę tanta & tam excelſa & ſumma ſubuectio, vt quo attolleret altius non haberet: ſicut pro nobis ipſa diuinitas quo uſq; ſe deponeret humilius non habuit, q̃ ſuſcepta natura hominis cũ infirmitate carnis vſq; ad mortem crucis. De hoc eodẽ Aimo ait, Nõ de verbo loquitur hic Apoſtolus, ſed de homine qui non erat anteq̃ factus eſſet. humanitas enim quæ non erat antea, illa prædeſtinata eſt. Secũdum hoc ſic lege literã, Qui, Chriſtus ſecũdũ quod homo, Prædeſtinat⁹ eſt, id eſt eius humanitas p̃deſtinata eſt, & prętordinata ſine ſuis meritis, ¶ Vt eſſet filius dei in virtute, id eſt eſſet aſſumpta a verbo exiſtente in eadem virtute diuinitatis cũ patre, & vnita illi in vnitate perſonę. ¶ Secundũ ſpiritum ſanctificationis. Hoc ad illud refertur, quod ſupradictũ eſt, Factus eſt ex ſemine Dauid ſecũdum carnem. Iungatur ergo ita, qui fact⁹ eſt ex ſemine Dauid ſecũdũ carnẽ: factus dico, ſcd̃m ſpũm ſanctificatiõis, id eſt ſcd̃m operationẽ ſpiritus ſancti, qui ſanctos facit homines, qui etiã formauit & ſanctificauit ipſum hominẽ in vtero virginali ex ſemine mulieris, ſine ſemine viri. ¶ Ex reſurrectiõe mortuorum. Hoc refert ad illud quod dixit, Filius dei. q. d. & quod ipſe eſt filius dei, cui humana natura vnita eſt, patet ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri. i. ſuorũ. i. ex hoc q; ſecũ mortuos reſurgere fecit. Et hunc ordinẽ verborũ etiã Aug. ponit, ſed dicit alterũ ordinẽ certiorẽ & meliorẽ videri. Vel ita poteſt legi, vt prędeſtinatus ſicut p̃ſcit⁹ accipiatur, & referat hoc, ad cognitionẽ hominũ: ſicut & illud, Ero illorum deus. i. cognoſcar. & ſit ſenſus, Qui dei filius Extract. Pſal. cxviij. Aimo. Ambroſius

B qui latebat in carne quid eſſet, prędeſtinatus eſt. i. pręſcitus ab ęterno, manifeſtari filius dei in virtute reſurgendi. ſ. cum reſurgit a mortuis. Omnis enim ambiguitas & diffidentia, reſurrectione eius calcata eſt, & compreſſa. Nam in morte eius etiã diſcipuli eius dubitauere, ſed in reſurrectione virtus diuinitatis emicuit: ſicut ait, Cum ego exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad me ipſum. i. tunc cognoſcar omniũ eſſe dñs. Pręſcitus eſt itaq; manifeſtari filius dei in virtute reſurrectionis ſcd̃m ſpũm ſctĩfi. i. quia ſuis dedit ſpũm ſanctũ. Deinde quã virtutẽ dixerit, exponit, ſubdẽs, Ex reſurrectiõe mor. neq; dicit ex reſurrectiõe Chriſti, ſed mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri, quia ſua reſurrectio noſtrã facit generalẽ reſurrectionem. Ac ſi diceret, manifeſtat⁹ dei filius ex reſur. m. I. C. d. n. id eſt quia reſurrexit: per quod etiã nos in aĩa & corpore reſurgere fecit. Vnde videtur mortẽ deſtruxiſſe vt nos redimeret: quare & dñm noſtrũ vocat, dicens, Ieſu Chriſti dñi noſtri. In hoc vere apparet dñs quod mortuus mortẽ vicit. Hæc eñi maior virt⁹ & victoria videt in Chriſto q; ea poteſtate op̃atur mortuus qua operatus fuerat viuus. ¶ Per quẽ accepimus. Hic cõmendat eũ a liberalitate. hic eñi oſtẽditur, quid auctor ei contulit. q. d. talis eſt Chriſt⁹ per quẽ talem nos Apoſtoli cũ aliis fidelibus accepimus. i. qui talis dedit gratiã. ſ. remiſſionẽ peccatorũ, & patientiam omniũ laborũ, per quam remunerabimur in futuro, & alia dona quæ omnia nobis data ſũt gratis, & accipimus nos ſoli apoſtoli apoſtolatum. i. auctoritatem & legationem prędicãdi. Accepit enim Apoſtolus gratiã per Chriſtũ cũ omnibus fidelibus: Apoſtolatum vero, non cũ omnibus, ſed cũ Apoſtolis tantũ: & ideo cõgrue non tantũmodo apoſtolatũ dicit ſe ac- August. in epiſt. ad R. Ambroſius Auguſtinus Aimo. Origenes.

C cepiſſe, ne ingratus exiſteret gratię, qua illi peccata dimiſſa ſunt, vt nemo audeat dicere vitę prioris meritis ſe ad euangeliũ eſſe perductũ, cũ nec ipſi apoſtoli qui cęteris ſupereminet apoſtolatũ accipere potuiſſent, niſi prius cũ cęteris gratiã q̃ peccatores ſanat & iuſtificat, accepiſſent. Ideoq; opportune tenens ordinẽ cauſæ, ait, Accepimus gratiam & apoſtolatũ. i. poteſtatem apoſtolatus Vbi? In omnib⁹ gentibus. ergo in Iudęis, quia Iudæi cohabitatione ſunt. in gentibus. Vel accepimus apoſtolatum, non ſolũ in vna gente Iudæorũ, ſed etiã in omnibus gentibus. Ad quid? Ad obediendũ fidei. i. vt faciã ego cũ apoſtolis aliis eos obedire fidei Chriſti, accepimus apoſtolatũ: & hoc pro nomine eius. ſ. Chriſti. i. vice ei⁹, qa eius vicarii ſumus. Vel pro nomine eius dilatãdo. i. pro eius gloria nõ noſtra, ſicut vos Romani facitis. Deinde vt familiarius admoneat, cõuertit ſe ad eos dicens. ¶ In qbus. i. inter quas gentes, & vos Romani. i. Iudęi & gentiles Romę habitãtes eſtis vocati per gratiam & interiorem inſpirationem Ieſu Chriſti. i. a Ieſu Chriſto. Genitiuus pro ablatiuo, more gręco. Vel vocati eſtis, vt ſitis Ieſu Chriſti, qui omnium gentium ſalus eſt. Cum audiunt Romani inter cæteros ſe vocatos, ſcire poſſunt quod non debent ſub lege agere, quia ſine lege ſuſceperunt cæteræ gentes fidem Chriſti: cæteri populi vocati ſunt ſine lege Moſi, & hi eam ſeruare debent. ¶ Omnibus qui ſunt Romæ dilectis dei vocatis ſanctis. Hucuſq; pendet litera, quaſi dicat, Paulus talis & talis ſcribit, omnibus qui ſunt Romæ, non aliis, ſed Origenes. Auguſtin⁹ in epiſt. ad Rom. Ambroſius Aimo. Auguſtinus Ambroſius

Digitized by Google

dilectis dei, id eſt dilectis a deo. Quāuis enim Romanis ſcribat, illis tamen ſe ſcribere ſigni D
ficat, qui in charitate dei ſunt, qui ſunt hi, niſi qui de filio dei recte ſentiūt? hi ſunt ſancti, &
Auguſtinus vocati dicuntur. Et aduerte, quia etiam hic ſignificauit Apoſtolus benignitatem dei potius
q̃ meritū illorū. Non eñ ait, diligentibus deū, ſed dilectis dei. prior eñ dilexit nos ante o-
mnia merita, vt nos eum dilecti diligeremus. Vnde etiā addidit, vocatis ſanctis, vt nemo
Ambroſius ſibi tribuat ꝙ vocatus eſt. Non enim ita intelligēdum eſt qđ ait, vocatis ſanctis, tanq̃ ideo
vocati ſint ꝙ ſancti erāt: ſed ideo effecti ſancti, q̄a vocati ſunt: & ideo vocati, q̄a dilecti. vt
Aimo. ſit ſenſus, ſcribit dilectis dei vocatis ſanctis, id eſt illis quos dilexit, vt ad ſāctitatē vocaret,
Auguſtinus qua ſancti eſſent ſanctificati per baptiſmū. Reſtat aūt vt Apoſtolus dicat ſalutē, & complea
tur vſitatum epiſtolę principium: ideo ſubdit, Gratia vobis &c. pro eo qđ alii ſolēt dicere ſa
lutem, ait, Gratia vobis &c. quaſi dicat, Apoſtolus ſcribit Romanis, & in ſcribendo ſalutat,
ſic optando dicens, Gratia ſit vobis, id eſt remiſſio peccatorum. ea enim eſt gratia qua iuſti-
ficatur impius, & fit iuſtus qui prius fuerat impius, & ideo percipiendę huius gratię merita
nulla praecedunt, quia meritis impii nō gratia ſed poena debetur. nec iſta eſſet gratia, ſi nō
Ambroſius dareť gratuita, ſed debita redderet. Addit, Et pax, ſcilicet ſit vobis, id eſt recōciliatio ad
Auguſt. in deum, & tranquillitas mentis. Sicut eñ gratia dei eſt, qua donantur nobis peccata: ita pax
lib retract. eſt, qua ex inimicis reconciliamur deo: tamen ſciamus etiam vtrūq; ſcilicet gratiam & pa-
cem ad generalem dei gratiam pertinere, & ſi ita diſtincta ſint. Et vt oſtendat vniuerſum E
bonum eſſe a deo, ſubdit, A deo, quaſi dicat, hęc ſcilicet gratia & pax ſint vobis, a deo patre
noſtro. i. ab eo qui poteſt dare, quia deus eſt: & vult, q̄a pater. Et vt ſine Chriſto nullā eſſe pa-
Ambroſius cem & gratiā doceret adiecit, Et domino Ieſu Chriſto, ſine quo nulla bona ſunt nobis. Qꝫ
Auguſtinus autem non adiungit ſpiritū ſanctum, non mihi alia ratio videtur, niſi quia ipſum donū dei
in epiſt. ſpiritum ſanctū intelligimus. Gratia porro & pax quid aliud eſt, q̃ donum dei? vnde nullo
ad Rom. modo hominibus gratia dari poteſt, qua liberamur a peccatis, & pax qua recōciliamur deo,
niſi in ſpiritu ſancto: & ideo ipſa trinitas paritérq; incōmutabilis vnitas in iſta ſalutatio-
Aimo. ne cognoſcit: vnitas apparet, p̄ hoc ꝙ ait, a deo. De hoc eodē ita ait Aimo, Spiritus ſancti
nomen non poſuit, quoniam in donis ſuis comprehendit eum, id eſt in gratia & pace: quia
enim per eum diuinitus honorantur electi, ideo in donis ſuis intelligitur.

Primum quidē gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtū pro omnibus vobis: quia fides veſtra annūciatur in vniuerſo mūdo. Teſtis enim eſt mihi deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in euangelio filii eius, ꝙ ſine intermiſſione memoriā ve ſtri facio ſemper in orationibus meis, obſecrans ſiquo modo tandem aliquādo proſperum iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos.

Auguſtinus Pręmiſſa ſalutatione, ante alia de bonis eorū gratias agit. Gratias vero agere deo eſt, ſen
tire omnia bona a deo data eſſe, & pro eo laudare voce & opere & corde. Finita ergo pręfa
tiōe, prius lenit eos q̄bus ſcribit, poſt grauiter eoſdē increpatur[9]. Cōgaudet eñ hic de bono F
incepto eorum, & praecipue in hoc gaudere ſe dicit, quia fides illorum in omni loco curre-
bat. quis enim fidem non accepiſſent, ſecundum regulā ab auctoribus traditam veritatis,
tamen q̄a qđ de vno deo audierāt, interpoſito nomine Chriſti cœperant venerari, gratu-
Ambroſius latur Apoſtolus, ſciēs illos poſſe proficere. Per qđ etiā charitatē ſuā erga illos oſtēdit, & hor
tatur ad profectū, ita dicēs, Primum quidē, quaſi dicat, qđ incepiſtis perficite, quia adeo bo
nū eſt, ꝙ de eo ante alia deo gratias refero: & hoc eſt, primū quidem, id eſt ante omnia ago
gratias deo pro omnibus vobis, qđ & vos ipſi faciatis. Hęc ante oīa ſe agere dicit, q̄a fi-
des illorū multis proficit. nā & illi qui crediderāt roborati ſunt, videntes principes ſuos fra
tres ſibi factos in fide: & qui non crediderāt, facile poterant credere eorū exēplo. propte eñ
Aimo. facit inferior, quod viderit fieri a potiore. Vel ita, Ago gratias deo meo pro omnibus. ſ. vo
bis & aliis: & cum pro aliis, primū quidē, id eſt pręcipue pro vobis de quib[9] magna vtilitas
venit: ſicut ante dictū eſt, Cui ago gratias. Deo meo, quē. ſ. meū facio, qđ nō vos Romani
facitis. Nō eſt ocioſe accipiēdū, ꝙ ait, Deo meo, non eñ vox iſta poteſt eſſe, niſi ſanctorum
quorum deus dicitur, ſicut Deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. Cū ergo omniū vnus
ſit deus per naturā, eo ꝙ ſit creator omniū, illis tñ proprie per gratiā deus dicitur eſſe, q̄ me
Ambroſius rito fidei & iuſtitię, eius cultores eſſe probanť. Per qđ ago gratias? nō per legē neq; p̄phetiā,
ſed p̄ Ieſum Chriſtū mediatorē dei & hoīm, p̄ quē deus vobis dedit oīa bona, q̄a ipſe eſt mi

Digitized by Google

A niſter oĩm bñficiorũ dei, deĩde q̃re ꝓ eis pͤcipue vel ãte oĩa gr̃as agat, oſtẽdit ſubdẽs, Quia
fides veſtra, q. d. cum multa ſint talia in vobis, pro quibus gratias agere debeo (erãt enim
diſciplina mirabiles, & boni operis cupidi, ſtudioſiq; magis agendi bene quam loquendi)
in hoc tamen præcipue gratias ago, quia fides veſtra, & ſi non perfecta, annunciatur in
vniuerſo mũdo: quia Roma caput mũdi erat, & ideo fidei illorum fama omnem locũ pera
grabat: vnde proficierent multi. Et nota, ꝙ non laudat apoſtolus fidem illorum, tanquã
perfectam, ſed facilitatem fidei, q̃a in auditu auris crediderunt, & votum erga Chriſtum,
id eſt affectum ꝑpenſum, quẽ erga Chriſtũ habebãt. Teſtis eſt &c. Dixit ſe pro illis gr̃as
agere, nunc dicit ſe pro eiſdẽ orare: in quo etiã affectũ ſuum circa illos oſtendit, vt ſuadeat
illis charitatem. Ad hoc autem deũ teſtem dat cui ſeruit, dicens, Teſtis eſt eñ deus: vt me
lius ſibi credatur quod dicturus eſt. Præmiſſa eſt igit̃ auctoritas, id eſt iuramentum quo ſit Aug. de ſer
fides dicendis: Niſi forte quis dicat ꝙ non iurauerit, quia non dixit per deum, ſed dixit te mõe in mõ
ſtis eſt deus. ridiculum eſt putare hoc ſi dicas per deum, iuras: ſi dicas, teſtis eſt deus? non te.
iuras. Quid enim eſt, per deum niſi teſtis eſt deus? aut quid eſt teſtis eſt deus, niſi per deum?
Ecce dico charitati veſtrę, & qui per lapidẽ iurat falſum, periurus eſt, quia creatorem deum
adhibet teſtẽ. Nec facit apoſtolus qui hic & alibi ſępe iurauit, cõtra domini mandatũ: qui
volens iuſtitiam noſtram abundare pluſquam ſcribarum & phariſęorum, dicit in euange-
lio, Ego vobis dico non iurare omnino. Et item, Sit ſermo veſter, eſt, eſt: nõ, nõ: quod ãplius
B eſt, a malo eſt. Ibi eñ ꝓhibuit dñs, quod eſt malũ: ſuaſit bonũ, quod ẽ appetẽdũ: ĩdulſit quod
eſt neceſſarium: prohibuit enim falſum, vel ſine neceſſitate iurare: ſuaſit verum loqui:
indulſit iuramentũ, quod eſt neceſſariũ, cũ ait quod amplius eſt. Iuramentũ enim faciendũ
eſt in neceſſariis, cũ pigri ſint hoĩes credere quod eis eſt vtile; non eſt iuratio bona, id eſt
appetenda, non tamẽ mala, id eſt prohibita, cum eſt neceſſaria, licet ſit a malo infirmitatis
eorum quibus aliquid dicitur. Si eñ iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmita-
tis eorum quibus aliquid perſuades, quæ infirmitas vtiq; malum eſt, vnde nos cotidie libe-
rari precamur, dicẽtes, Libera nos a malo. Ideoq; non dixit domin⁹ quod amplius eſt ma- Intende.
lum eſt: Tu enim nõ facis malũ qui bene vteris iuratiõe, vt alteri ſuadeas quod vtile eſt, ſed
a malo eſt illius. Et notandum, quia multum intereſt, ſi exigit iurationem, q̃ nouit illum iu
raturũ falſum, an nõ. Qui autẽ neſcit & ideo dicit iura mihi, vt ei fides ſit, nõ audeo dice
re non eſſe peccatum, tamẽ humana tẽtatio eſt: Si autem nouit feciſſe, & cogit iurare, ho-
micida eſt. Iurat ergo ſine pc̃tõ apl̃s, cũ ait, Teſtis eſt mihi deus &c. quaſi dicat, quod habe-
tis dño imputo: & recte, nã habenda ab eo oro: & vere, quia ſine intermiſſione memoriã
veſtri facio ſemper in orõnibus. Vel ita, ſe dixit gr̃as agere, modo exponit q̃ñ gratias agit,
ſcilicet in orationibus: & quomodo, ſcilicet ſine intermiſſiõe, quaſi dicat pro vobis gratias Aimo.
ago, & hoc modo, quia in orationib⁹ meis q̃ pro vobis, & pro aliis fiunt, ſemper habitis in
C horis conſtitutis ad orandum, Facio memoriam, id eſt deum memorẽ. Memor dicitur de⁹
eſſe cum dat: oblit⁹ cum ceſſat. Et hoc, ſine intermiſſiõe. Vel facio memoriã veſtri ſine in- Ambroſi.
term. hoc ideo dixit apoſtolus, ſcilicet ſe eſſe memorem illorum in orationibus, vt ſeminet
in illis charitatẽ, id eſt vt eum ament, & ſic deſiderent eum audire. Quis enim non amet
eum quẽ audit memorem ſui eſſe? Qꝫ autem ita ſit, iuramento affirmat, Teſtis &c. quaſi di-
cat, & credẽdũ eſt, ita eſſe vt dico. Enim id eſt quia. Teſtis eſt mihi de⁹, & ideo nõ eſt tu
tum mentiri, cum nihil eũ lateat. Cui ſeruio in ſpiritu meo, nõ in carne, id eſt in volũtate
quia enim deus ſpiritus eſt, animo illi debet ſeruiri. Vel ſeruio, non in carne, id eſt incar-
nalibus obſeruantiis: ſed in ſpiritu meo, id eſt in ſpiritalibus, ſcilicet in fide ſpe & cha
ritate: In quo ſeruio? In euangelio, prędicando: non in lege, non in circunciſione, nõ
in eo quod Moſes ſeru⁹ tradidit, ſed in eo quod filius vnicus docuit. Quantum enim diſtat
ſeruus a domino, tantum diſtat euangelium a lege. Euãgelio dico filii eius, quod ſcilicet fi
lius eius tradidit, nõ ſcribendo, ſed mentibus inſpirando. Obſecrans, Si quomodo tandẽ
aliquando proſperũ iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos) quaſi dicat, pro vobis
gratias ago, & oro. ego dico obſecrans, id eſt per obſecrationes tentans. Obſecratio eſt per
ſacra adiuratio, vt per natiuitatem & paſſionẽ. Tentans inquã, ſi quomodo, id eſt aliquo
modo, ꝓſpero vel aduerſo ſcilicet quacũq; ex cauſa, facili vel difficili, habeã tandẽ ſcilicet
poſt longa deſideria, aliq̃ñ, ſcilicet hyeme, vel eſtate, iter veniẽdi ad vos: iter dico proſperũ,
quod non reputat apl̃us eſſe, niſi ita ſit vt perueniat ad illos quibus deſiderat donum dei

prędicare. Proſperum enim iter eſt, non incaſſum laborem itineris ſubire. Proſperum iter D
habeam: Proſperum dico, In voluntate dei, ſecūdū voluntatē dei: non ſicut mali qui reputāt
proſperitatem ſibi eſſe in ſuo malo perpetrato. Sunt enim quidam, qui per dei permiſſionē
non voluntatem proſperum iter videntur ſibi accipere ad malum, ſi aliquod ſcelus per-
Orig. petrauerunt. Hoc ergo voluit intelligi Apoſtolus, addens, In voluntate dei: quia non ſem-
per proſperitas itineris dei voluntate perficitur: quia multi in rebus ſeculi proſperis vtun
tur ſucceſſibus, & exultant in proſperitatibus ſuis: ſed non eſt talis proſperitas in volunta-
Ambroſ. te dei. Apoſtolus vero iter ſolummodo reputat proſperum, ſi ſit in voluntate dei: quia tunc
vtilis erit aduentus Apoſtoli.

Deſidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad confirmandos vos, id eſt ſimul conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram atq; meam.

Quaſi dicat, ideo obſecro venire ad vos, Enim. i. quia, deſidero videre vos. His, quos ſcri
pto corrigebat, & a carnali ſenſu abſtrahebat, ideo ſui præſentiam neceſſariam dicit: quia
ea quæ ſcribit etiam peruerſe poſſunt accipi, quia aliter dicta ſolent ad aliud referri ab hæ
reticis. Ideo ergo deſiderat eos videre, vt præſens doctrinam euangelicam ſenſu quo ſcri-
bit eis tradat: ne ſub auctoritate literarum eius non auferretur, ſed confirmaretur error: &
etiam ideo, vt quæ verbis ſuadere nō poterat, præſens ſuaderet virtute miraculorum. Sed
deinde deſiderii ſui cauſam exponens, addit, Vt aliquid, q. d. ad hoc deſidero vos videre, E
vt impertiar vobis aliquid gratiæ ſpiritualis. i. vos participes faciam gratuiti beneficii
dei. ſ. doctrinæ euangelicæ. Gratiæ autē dico, non carnalis ſed ſpiritualis: quia modo car
naliter ſapitis. Cum enim dicit, gratiæ ſpiritualis, carnalē illos ſenſum aſſecutos ſignificat:
Auguſtin⁹. quia ſub nomine Chriſti, Iudæi eis contraria Chriſto tradiderant. Qui conſulens infirmi
tati humanæ, fide ſola addita legi naturali, humanum genus ſaluari decreuit. Impertiar
Ambroſius ſpiritualem gratiam, ad confirmandos vos: quia aliquid iam habetis. Id eſt conſolari in
vobis ſimul: vel, id eſt vt conſolemur vobiſcū, alia litera. Per eā quæ inuicem eſt fidem ve
ſtram atq; meam. q. d. deſidero vobis impertiri gratiam ad confirmationē: quæ confirma
tio adeo eſt mihi grata, quia id. ſ. vos cōfirmari, eſt me conſolari in vobis. Hoc ideo dicit,
quia & ſi congaudeat facilitati fidei illorum, dolet tamen de non recta fide. Aliena enim
dolebat vitia, quaſi ſua. Addit, ſimul. q. d. hæc conſolatio mea, fiet ſimul vobiſcum, quia &
vos conſolabimini. Modo enim ego ſum deſolatus, ſicut & vos, & ſi non ſentitis: ſed ſic con
ſolaremur ſimul. Vel ſecundum aliam literam ſic poteſt legi, eodem ſenſu manente, q. d. de-
ſidero venire, vt impertiar vobis gratiā ad confir. id eſt vt conſolemur vobiſcum. Deinde
per quid ſiat conſolatio, ſuddit, conſolari dico per eam fidem non vtiq; nouam, ſed veſtrā
atq; meam, quæ eſt inuicem. i. cōmunis. i. per hoc poteſt eſſe conſolatio, ſi vnius eiuſdemq;
fidei ſumus in Chriſto: vel, per eam fidem veſtram atq; meam quæ eſt inuicem. i. quæ per di
lectionem operatur. F

Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſq; adhuc: vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus.

Propoſitum & votum ſuum oſtendit Apoſtolus, ꝙ quædam illos ſcire non ambigit per
eos fratres qui ab Hieruſalem vel a confinibus ciuitatibus, cauſa aliqua ſiue religionis gra
tia Romam veniebant. Cumq; ſæpe vellet venire, & prohiberetur, ſic factum eſt, vt ſcribe-
ret epiſtolam, ne diu in malo detenti difficilius corrigerentur: quaſi quis diceret, Deſideras
venire, cur ergo non venis? Ait, Quia prohibitus ſum, cū hoc propoſuerim. Nolo aūt, vel
non arbitror, vos ignorare fratres: hoc. ſ. quia ſæpe propoſui, nō ſolū volui venire ad vos,
Aimo. Ambroſius & prohibitus ſum venire, aliquibus impedimentis deo id agente: ſed putetis culpa veſtra
fieri, vt modo dignos vos paretis. Nō ergo ocioſe ſe prohibitū dicit, ſed & cauſas morarū
Orig. diſcernit, qui & hos vt ſe præparent adhortatus eſt: vt audientes gratiam ſibi ſpiritalē mi
niſtrandam fore, dignos ſe efficerent a vitiis carnalibus abſtinentes ad excipiendam eam.
Prohibitus ſum dico, Vſq; adhuc. i. vſq; in præſens. Per hoc oſtēditur, id etiam eſſe curę
deo, quo vnuſquiſq; Apoſtolorum vel debeat ire, vel non debeat: & ꝙ diſpenſatione quadā,
aliis quidem ſinat prædicare verbum dei, aliis prohibeat. Fratres autē eos vocat, non ſo

Digitized by Google

A lum,quia renati erant:ſed etiam,quia erant inter eos qui recte ſentirent, licet pauci. vnde ſupra dixit,vocatis ſanctis. Vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus. quaſi dicat, ideo deſidero venire,vt habeam in vobis fructum. id eſt, vt vos fructificetis per meam prædicationem:vel,vt habeam fructum aliquē in vobis,id eſt,vt ego aliquod præmiū pro vobis acquiram.Pro vtilitate ergo communi,cupidum ſe veniēdi ad hos declarat,vt & hi ſalutem ſpiritualis gratiæ conſequantur, rectam habentes fidei profeſſionem: & hic fructum habeat apud deum,miniſterii ſui. Fructum habeam in vobis, dico, Sicut & in cæteris gentibus.Exemplo cæterarum gentium laceſcit illos ad fidem rectā,prōptior enim fit quis ad rem ſibi traditam,ſi illi multos videat aſſentiri.

Græcis ac Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum:ita quod in me promptum eſt,& vobis qui Romæ eſtis euangelizare. Aimo.

Quaſi dicat,ideo volo fructum habere in omnibus,quia debitor ſum omnibus euangelizare. Græcis ac Barbaris,id eſt,omnibus gentibus. Græcos præpoſuit,quia ab eis oīs philoſophia mundana exordium ſumpſit: barbaros vero eos dicit,qui ſunt quaſi exleges, qui nec Hebræi,nec Græci,nec Latini ſunt. Et debitor ſum euāgelizare,Sapientibus, & inſipientibus, vt nemo de vtroque populo excludatur. Sapientes vero dicit illos qui mundialibus rationibus eruditi erant:Inſipientes qui illarum rerum imperiti ſunt.His autem omnibus ſe debitorem teſtatur,quia miſſus ad omnes,nulli enim gentium populo ſpecialius debetur hæc prædicatio,quia ad hoc miſſus fuit,vt omnibus prædicaret,qui ad hoc accepit doctrinam vt aliis traderet.De Iudęis autem tacet,quia magiſter gentium erat:& ſicut aliis debeo,ita & vobis qui Romæ eſtis debeo euāgelizare,quia omnibus debitor ſum. Qđ tale ſcilicet euangelizare vobis, in me promptum eſt.& ſi ego ad hoc paratus ſum, ergo alterius culpa remanſit.Quanuis miſſum ſe dicat prædicare omnibus gentibus promptum tamen Romanis ſe aſſerit euangelizare,apud quos regni Romani caput eſt,& ſedes. Ad membra enim pertinet,ſi caput inquietum non fuerit:ideo Romanorum pacem optat, vt non multum ſe iactet Satanas:& vt meliores ſui operis fructus habeat. Ambroſ. B

Non enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti,Iudęo primum & Græco.

Q.d.In me promptum eſt,& vere, quia non erubeſco euangelium,ſicut illi qui falſa prædicant,& qui crucem Chriſti putant ignominiā.Hoc.n.dicto tangit eos qui non recta tradiderant:vel qui de cruce confundebantur,de qua potius gloriari deberent cum ipſo apoſtolo.Ideo non erubeſco euangelium,quia ipſum euangelium eſt virtus dei,id eſt, virtutem dei annunciat,non infirmitatem:ſapientiam,non inſipientiam.Quod enim infirmū dei, fortius eſt hominibus:& quod ſtultum dei eſt, ſapientius eſt hominibus. Vel euangelium eſt virtus dei,nobis credentibus,non aliis:quia per doctrinam euangelicam peccatum dimittitur credenti,& cum res exigit,fiunt miracula quibus commendatur doctrina. Quia enim incredibile videbatur quod prædicabatur,ideo ſignis & prodigiis ab apoſtolis factis firmabatur,ne diffiderent homines de his quæ dicebant qui tanta faciebant. Nulli enim dubium eſt virtuti verba cedere.Ideoq; non ſe dicit apoſtolus erubeſcere de euangelio dei: illos autē erubeſcere ſignificat,quia quod tradiderant,in reprehenſionē veniebat,nec quoq; virtutis teſtimonio firmabatur,& diſcordabat, a doctrina euangelica & apoſtolica. Euangelium igitur eſt virtus dei,quia inuitat ad fidem,& dat ſalutem omni credenti dum peccata remittit:& iuſtificat,vt a ſecunda morte detineri non valeat, ſignatus myſterio crucis. Vnde ſubdit,Euangelium dico,valens in ſalutem omni credenti. Quod vero dixit omni,determinat:Iudæo primū,credenti:Et gręco,id eſt gentili,quod in gręco manifeſtum eſt.In græco enim gentilem ſignificat.Quanuis autem præponat iudæum cauſa patrū, tñ & ipſum ſimili modo indigere dicit dono euangelii Chriſti.Si itaq; & Iudæus non iuſtificatur niſi ex fide Chriſti,quid ergo opus eſt, eſſe ſub lege? Vel ita,Iudæo primū & Græco, quaſi dicat,euangeliū valet in ſalutē omni credenti:euangelium dico,neceſſarium Iudæo, & Græco, id eſt gentili:ſed primum,id eſt maxime Iudæo.Iudæi enim hāc euangelii ſalutem & liberationem habebant neceſſariam valde,vtpote etiam alios ſeducentes. Aimo. C Ambroſ. Eſichius.

Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt,Iuſtus autem ex fide viuit.

Digitized by Google

Quaſi dicat, vere euangelium eſt credenti in ſalutem, quia eſt ei in iuſtitiam, quæ eſt cauſa ſalutis. qd clare oſtenditur in ipſo euangelio. & hoc eſt, qd ait, Iuſtitia enim dei reuelatur in eo, ſcilicet euangelio. Iuſtitia dei eſt qua gratis iuſtificat impium per fidem ſine operibus legis: vt alibi dicit apoſtolus, Inueniar in eo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed eã quæ ex fide eſt. Hæc eſt iuſtitia dei, quæ in teſtamento veteri velata, in nouo reuelatur. quæ ideo iuſtitia dei dicitur, quia impartiendo eam iuſtos facit. Hanc autẽ iuſtitiam, euangelium reuelat, ipſo effectu, ſcilicet, dum dat fidẽ homini per quam iuſtificatur, qui credit deum iuſtũ & veracem in promiſſis. Reuelat etiam hanc iuſtitiam verbo, dum in eo dicitur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, id eſt iuſtus. Vel iuſtitia dei eſt, quia qd promiſit dedit, quę iuſtitia reuelatur, In eo, qui credit ſe cõſecutũ, qd promiſerat deus per prophetas ſuos. Qui enim hoc credit & cõfitetur, iuſtũ deũ probat, & teſtis eſt iuſtitiæ eius. Et loquitur apoſtolus hic cõtra Iudæos, qui negant hunc eſſe Chriſtũ, quem promiſit deus. Secundum hoc, ita lege, Bene dixi eſſe in ſalutẽ omni credenti, quia in eo qui credit, ſiue Iudæus ſit, ſiue Græcus, Reuelatur iuſtitia dei, id eſt iuſtus apparet deus & verax. In eo vero qui non credit, iniuſtus videt. negat enim veracem eſſe deũ, qui non credit eũ dediſſe qd promiſit. Vnde ſubdit, Ex fide in fidẽ, quaſi dicat, iuſtitia dei reuelatur, tendens ex fide dei promittentis in fidẽ hominis, qui credit ei, quia in credente iuſtus apparet deus. Vel ſecũdũ alteram præmiſſam ſentẽtiam ſic procede, iuſtitia dei eſt ex fide, hæc aũt iuſtitia fidei, eſt ei homini q tranſit ex fide in fidẽ. Hoc dicit, propter omnes partes fidei, vt omnis qui vult per fidem iuſtificari, vniuerſos articulos ſymboli habeat, vt tranſeat Iudæus & quicunq; alius ex fide veteris teſtamẽti, vbi vnus deus colebatur, in fidem noui teſtamenti, vbi pater, & filius, & ſpiritus ſanctus colitur: ex fide primi aduentus, in fidẽ ſecundi: vt vtrunq; credat ex fide primæ reſurrectionis quæ eſt in anima, in fidẽ ſecundæ quæ erit in corporibus: ex fide promiſſionis, in fidem redditionis: vt credat deum promiſiſſe, ac reddidiſſe, vel redditurum fore: ex fide prædicatorum in fidem populorum, vt credat qd credunt maiores & minores: ex fide ſeminantium, id eſt prophetarum, in fidem metentium, id eſt apoſtolorum tranſeat iuſtificandus, vel tranſeundum fore intelligat, de fide verborum & ſpei in fidem rerum & ſpeciei. Eſt enim fides qua creduntur quæ non videntur, quæ propriæ dicitur fides. Sed tñ etiã eſt fides rerum, qua nõ verbis, ſed rebus ipſis præſentibus creditur: qd erit, cum per ſpeciem manifeſtam ſe contemplandam ſanctis præbebit ipſa dei ſapientia. Non ergo eſſet iuſtitia fidei, niſi eſſet abſconditum quod prædicatũ crederemus, & credendo ad videndum perueniremus. Dicit ergo iuſtitiã illi eſſe qui trãſit ex fide verborum quibus credimus quæ non videmus, in fidem rerum qua credita obtinebimus, ſcilicet ex fide in qua miniſtratur deo, in illam vbi fruatur deo, quæ tamen impropriе dicitur fides. Et quia de fide fit mentio hic, videndum eſt quid ſit fides, & quot modis accipiatur fides, & de quibus ſit. Fides eſt virtus qua creduntur quæ non videntur, apparentia enim non habẽt fidẽ, ſed agnitionẽ. Fides eñ eſt, qd nõ vides credere. Accipit aũt fides trib⁹ modis. ſ. p eo quo credit, & eſt virtus: & pro eo quo credit, & nõ eſt virtus: & p eo quod credit. Fides enim qua creditur, cum charitate virtus eſt, & hoc eſt fundamẽtum omnium bonorum, in qua nemo perit. Hæc fideles facit, & vere Chriſtianos. Alia vero dæmonum eſt, & nominetenus Chriſtianorũ, nam & dæmones credunt, & contremiſcunt. Hæc eſt, informis qualitas mentis: quæ dicitur informis, quia ſociam non habet charitatem, quę eſt forma omnium virtutũ. Pro eo autẽ qd creditur accipitur fides. ſicut ibi, hæc eſt fides catholica, quam niſi &c. & ita hic accipitur cũ ait, ex fide in fidem. Fidei enim quę creditur, id eſt ſymboli fidei, multæ ſunt partes, quarum aliquæ ſunt hic poſitæ. Eodem quoque modo accipitur fides, cum dicitur fides catholica, quaſi quod vniuerſaliter ab omnibus credendũ eſt. Solet autẽ a quibuſdam inquiri vtrum illa informis qualitas mentis quę in malo dicitur chriſtiano fides, qua vniuerſa credit, quę verus chriſtianus credit, accedente charitate remaneat, & fiat virtus, an ipſa eliminetur, & alia ſuccedat qualitas quæ virtus ſit. Ad quod potius diuinum oraculum implorandum videtur, q̃ aliquid a nobis diffiniendum. Vtrumlibet tamen ſine periculo dici poteſt. Eſt autem fides de bonis, & de malis, & de præteritis, & de præſentibus, & de futuris. Spes aũt de futuris tantũ, & de bonis. Sicut ſcriptum eſt, Conuertit ſe apoſtolus ad exemplum prophetæ Abacuch, vt declaret olim oſtenſum non iuſtificari hominem per legem apud deum, ſed per fidem. quaſi dicat, ex fide eſt iuſtitia, & ita ex fide eſt ſalus, non ex lege. Sicut ſcriptum eſt in Abacuch, Iuſtus autem ex fide viuit. Sic expone, Iuſtus eſt ex fide, omnis

Marginal notes: Aimo. — Ambroſi. ad Opert. Auguſt. de ſpũ & li. — Ambroſi. — Aimo. — Ambr. magnus. — Aimo. — Primaſius in apoc. — Aimo. — Auguſt. in lib. qſtionũ euangel. — In põ cix. — Auguſtin in homili. quadam. — Quæſtio. — Amb. — Auguſt.

Margin letters: D, E, F

A qui iuſtus eſt. & ita, Viuit. nõ vita iſta quæ pſens eſt, ſed futura, id eſt æterna, quæ eſt mer ces fidei. Merces enim fidei, eſt videre quod credidimus antequam videremus. Sciendum aũt aliter eſſe in Abacuch q̃ hic poſuit apoſtolus. In Abacuch enim ita eſt, Iuſtus aũt meus, ex ſua fide viuet. Sed & hoc, & alia plura teſtimonia quę ponit ab Hebraicæ veritatis trãſ latione, qua nunc vtimur, videntˀ diſcordare. Quod ideo eſt, quia aliquando ſumit a. LXX. interpretibus, aliquando ſicut loquens eodem ſpiritu, quo prophetæ, ſenſum ſumit tantum modo ſuis vtens verbis, ſuaq́ꝫ diſpoſitione. August. Hiere.

Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam ho minum eorum, qui veritatem dei in iniuſtitia detinent: quia quod notũ eſt dei manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis reuelauit.

Commendata pietate fidei, qua iuſtificati grati deo eſſe debemus, contrarium deteſtan do, id eſt impietatem, ſubinfert, quod gentiles inflati, & leues in idolorum figmenta tanquã deciderunt, vbi non requieſcerent, ſed confracti deſilirent in lapides. Hic enim ſpecialiter aggreditur gentiles, ſecũdũ priorem ſtatũ, quia iactant bonam naturam, & excuſant tur pitudines per ignorantiã. Econtra aũt apoſtolus dicit eos, & prius habuiſſe notitiã, & per didiſſe per culpam, & bonam naturam ſibi ipſis a deo relictam in omnia mala præcipita tam. quaſi dicat, ex fide eſt iuſtitia, & inde, ſalus: quia ex impietate eſt iniuſtitia, & in de, ira, id eſt pœna, & hoc reuelatur in euangelio dei, & hoc eſt, Reuelatur. n. in euangelio, Ira dei, id eſt pœna. Quoties ira dei legitur, non perturbatio animi eius eſt intelligenda, ſed iudiciũ quo irrogatur pœna p peccato. Dei, dico, venturi de cælo ad iudiciũ: ira, dico, proceſſura ſuper omnem impietatem & iniuſtitiã. non dicit ſuper omnes impios, ſed quod plus eſt ſuper omnem impietatẽ & iniuſtitiã, id eſt ſuper omnes impietatis & iniuſtitiæ par tes. Impietas eſt, in deũ peccare, iniquitas in homines. Vel impius pro infideli hic ponitˀ. i. a pietate religionis alienus, ſicut idololatra. Iniquus vero dicitur qui prauitate operis ab æ quitate diſcordat. & eſt ſenſus, Vindicta dei de cælo venturi ad iudicium viuorum, & mor tuorum in euangelio manifeſtatur ventura, ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiã. Vel ita lege, ira dei, ventura ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam, reuelatur de cælo. Quod ac cuſat eos quia indicauit eis creatorem vel ſaluatorem. Ex ipſa enim cęli fabrica, iratus illis deus oſtenditur, qui ideo tam pulchra aſtra condidit, vt ex his quãtus & q̃ ammirabilis crea tor eorũ eſt poſſit agnoſci, & ſolus adorari. Reũ igitur facit apoſtolus gentilẽ per legem na turæ, per quã potuit deprehendere fabrica mundi teſtificante authorẽ deumſolum diligen dum: ſed iniuſtitia, & impietas in eis apparet, dum hæc videntes diſſimulant a veritate, nõ fatentes vnum deum: vnde ſubdit, Eorũ qui veritatẽ dei in iniuſtitia detinent: quaſi quis diceret, Cur eſt eis ira dei de impietate, cũ non cognouerunt deũ? ad quod reſpondet, me rito eſt eis ira, quia poterant quidem cognoſcere deum, & aliqui etiã eorum partim cogno uerunt, ſed ſibi tollunt malentes morari iniuſte in ſua voluptate. Sic lege litteram, homi C num dico, eorum qui veritatem dei, id eſt veram de deo cognitionem detinent, cum ſpon te ſe eis offerat: ipſi dico manentes in iniuſtitia, id eſt in opere malo. Bonũ eſt quod tenẽt, ſed malum eſt vbi tenent. Veritatẽ enim tenent, ſed in iniquitate. Inueniſti enim deum, o tu gentilis, o philoſophe, & colis idolum: inueniſti veritatem, & ipſam detines in iniuſti tia: & quod per dei opera cognouiſti, per hominis opera perdidiſti. Totum conſideraſti re rum ordinem, & non vis attendere, quod mundus opus dei ſit, idolum, opus fabri. Si faber idolo ſicut dedit figuram, daret & cor, ab ipſo idolo faber adoraretur. Quomodo ergo ho mo faber tuus deus non eſt, ſi homo idoli faber eſt? Quis eſt deus tuus? qui fecit te. Quis eſt deus fabri? Qui fecit illum. Ergo ſi idolum cor haberet, nonne fabrum adoraret qui fecit il lud? Ecce quomodo detinent veritatem dei in iniuſtitia. Occurrebat autẽ apoſtolo, vt ei di ceretur, Vnde illi veritatem detinent, ad quos locutus non eſt deus? nec legem acceperũt, ſi cut populus Iſrael? Reſpõdet, & oſtẽdit vnde, Quia quod notũ eſt dei, manifeſtũ eſt in illis, deus. n. reuelauit illis, quaſi dicat, vere detinẽt veritatẽ dei, qa hoc dei qđ notũ eſt. i. quod de deo noſcibile eſt, manifeſtum eſt in illis, ductu rationis: quaſi dicat, in ſe habent, vnde noſce re poſſint, quod cognoſcibile eſt de deo, ſcilicet naturalem rationẽ. Ideo dicit quod de deo cognoſcibile eſt, quia multa ſunt quæ de deo per naturam ſciri non poſſunt, vt de myſterio redemptionis & incarnationis. Notum dei eſt, hoc quod ex huius mundi diſpoſitiõe, & na

Auguſt. de ſpũ & li. — De ciuitate — Aimo. — Orig. — Aimo. — Ambroſi. — Auguſt. in ſermone quodam. — Aimo. — Auguſti. De verb. d. — Orig.

turali ratione aſſequi poſſumus. Ignotum vero dei, eſt ratio ſubſtantiæ eius, vel naturæ, quæ D
Ambroſi. omnem latet creaturam: ſimiliter & myſterium humanæ liberationis. Et vere manifeſtum
eſt in illis, quod eſt noſcibile de deo, quia non ſolum ratio naturalis ad hoc profuit, ſed &
deus illis reuelauit, vel manifeſtauit per opus ſuũ, per quod eos adiuuit. Hoc dicit, ne ſola na-
tura ſufficere videretur. Vt eñ deus qui natura inuiſibilis eſt, etiam a viſibilibus poſſet ſci-
ri, opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit, vt per certum incertum poſſet ſci-
ri: & ille eſſe deus omnium crederetur, qui hoc fecit, quod ab his impoſſibile eſt fieri. Hæc
Auguſt. de verb. dñi. philoſophi nobiles quæſierunt, quaſi interrogantes creaturas de creatore, & omnium ſpecie
ac diſpoſitione quaſi voce reſpondente ex arte artificem cognouerunt.

Inuiſibilia enim ipſius a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciũtur, ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Ita, vt ſint inexcuſabiles. Quia cum cognouiſſent deum non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiẽs cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: & mutauerũt gloriã incorruptibilis dei, in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. E

Oſtendit quid de deo, & quomodo ſcire potuerunt. & quaſi quis quæreret, Quomodo po-
tuit id quod notum eſt dei, manifeſtum eſſe in illis qui non acceperunt legẽ? ſubdit, Inuiſi-
bilia enim &c. Et notandum quia cum deus vna ſit & ſimplex eſſentia, nec ex diuerſitate a-
liqua conſtet, pluraliter tamẽ dicit, inuiſibilia: quia pluribus modis, per ea quæ facta ſunt co-
gnoſcitur, ſcilicet, quod æternus, ex perpetuitate creaturarum: omnipotens, ex magnitudi-
ne creaturarum, & huiuſmodi: ex quorum etiam gubernatione, virtus eius cõſpicitur: & ex
eo quod omnia replet, eius diuinitas, id eſt bonitas, intelligitur. & hoc eſt quod ait, Vere qđ
dei notum eſt manifeſtũ eſt in illis. Enim, id eſt quia, Inuiſibilia ipſius, id eſt ipſe natura in-
uiſibilis intellecta, non corporea, vel imaginaria viſione, ſed tantũ intellecta ea vi men-
tis, quæ dicitur intellectus. Intellecta dico, Per ea quæ facta ſunt, & ſi non per legem ſcriptã
quã non habuerunt, Cõſpiciuntur a creatura mundi. id eſt ab homine: non ſolũ ab ange-
Aimo. lis. Homo vero creatura mũdi dicitur per excellentiam, quia excellit inter alias creaturas:
vel quia conuenientiam habet cum omni creatura. Eſt enim localiter in loco, vt quodlibet
corpus: ſentit cum animalibus, intelligit cum angelis. Vnde in euangelio dominus ait, Prę-
dicate euangelium omni creaturæ, id eſt homini. Et attende quod ait, Ipſa inuiſibilia intel-
lecta per ea quæ facta ſunt, quia per cælum & terram, & alias creaturas, quas immenſas, &
Auguſtin. de ciui. dei. perpetuas eſſe intellexerunt, ipſum conditorem incomparabilẽ, immenſum, æternum men-
te conſpexerunt. Viderunt enim ſummi philoſophi, quos cæteris non immerito fama at- F
que gloria prælatos cernimus, nullum corpus eſſe deum: & ideo cuncta corpora tranſcende-
runt quærentes deum. Viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum deum: &
ideo animam omnem mutabileſque ſpiritus tranſcenderunt. Deinde viderũt omnem ſpe-
ciem in re quacunque mutabili, quæ naturaliter eſt, omneque vniuerſi mundi corpus non
poſſe eſſe niſi ab illo qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt: Quia nõ aliud eſt illi eſſe, aliud
viuere, aliud intelligere, aliud beatum eſſe: ſed quod eſt illi viuere, intelligere, beatum eſſe,
hoc eſt illi eſſe. Propter hanc incommutabilitatem, & ſimplicitatem intellexerunt eum, o-
mnia iſta feciſſe, & a nullo fieri potuiſſe. Conſiderauerunt enim quicquid eſt in ſubſtantiis,
vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliuſq́ aliquid ſpiritum eſſe, q̃ corpus: ſpeciemque corpo-
ris eſſe ſenſibilem, ſpiritus vero ſpeciem intelligibilem: & intelligibilem ſpeciem ſenſibili
prætulerunt. Senſibilia dicimus, quæ viſu, tactuque corporis ſentiri queunt: Intelligibilia
q̃ cõſpectu mẽtis q̃unt intelligi. Cũ igiť in eorũ cõſpectu corpꝰ & animꝰ magis minuſq́ ſpe-
cioſa eſſent, ſi autem omni ſpecie carere poſſent, nulla omnino eſſent, viderunt eſſe aliquid
vbi eſſet prima & incommutabilis ſpecies, ideoq́ incomparabilis: atq́ ibi eſſe rerũ princi-
Idẽ contra manichæos pium rectiſſime crediderunt, qđ factũ non eſſet, & ex quo cuncta facta eſſent: atq́ ſic, Inuiſi-
bilia. d. intel. p ea q̃ facta ſunt cõ. Sed mirũ eſt qđ dixit eſſe inuiſibilia: & rurſus dixit, cõſpi-
ciunť: ſed addẽdo intellecta, determinatur modus viſionis. Tria enim genera viſiõis ĩ ſcri-
pturis inueniũť. Eſt. n. viſio corporalis, ſpiritualis vel imaginaria, & ĩtellectualis. De tertio

Digitized by Google

A genere eſt iſta viſio,quam hic commemorat apoſtolus.Hac enim viſione videtur deus , cũ
per pietatem fidei,& agnitionem morum optimorum corda mundantur.Vel ita lege lite-
ram,Vere quod notum eſt dei,manifeſtum eſt in illis,Quia inuiſibilia ipſius mundi conſpi
ciuntur,id eſt intellectu mentis capiuntur, Per ea quæ facta ſunt a creatura mundi,id eſt a
conſtitutione mundi.Et vt omnino impietas excuſari non poſſit,adiecit. Virtus quæ om-
nia gubernat,cõſpicitur per ea quæ facta ſunt. Et diuinitas,id eſt bonitas dei quæ oĩa re- Ambroſi.
plet,ſimiliter per eadem conſpicitur.Vel ſicut quidam volunt poteſt hic intelligi trinitas, Aimo.
vt per inuiſibilia,intelligatur pater:per virtutem,filius:per diuinitatem,ſpiritus ſanctus:vt Auguſt. Aimo.
ſit ſenſus,inuiſibilia ipſius,id eſt pater:ſempiterna quoq; virtus eius,id eſt filius : & diuini-
tas,id eſt ſpiritus ſanctus,intellecta conſpiciuntur per ea quæ facta ſunt a creatura mundi.
Secundum hoc videtur,quod per ea quæ facta ſunt illius ſummæ trinitatis notitiam ha-
buerint gentium philoſophi.Alibi vero dicit Auguſtinus,philoſophos non pertigiſſe vſq; Auguſt.
ad notitiam tertiæ perſonę,ſcilicet ſpiritus ſancti,in illo videlicet loco ſuper Exodum,vbi
magi Pharaonis defecerunt in tertio ſigno,non in primo vel ſecundo,Quia ſummi gentiũ
philoſophi,inquit, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ.i.de ſummo bono.ſ.patre,& de νοῦ.i.mente eius.ſ. filio,phi-
loſophati ſunt.Sed in tertio ſigno defecerunt magi,quia vſq; ad tertiam perſonam non va
luerunt peruenire philoſophi.Quomodo ergo hic dicitur,quod tres perſonas per facta in-
tellexerunt,vel cognouerunt? Ad quod dicimus eos hanc diſtinctionem ſummæ trinitatis,
B quam fides catholica profitetur nullatenꝰ habuiſſe,vel habere potuiſſe abſq; doctrinæ, vel
internæ inſpirationis reuelatione.Fit enim reuelatio tribus modis,per opera,per doctrinã,
per inſpirationem.Reuelauit eis deus per opera veritatem,ſed non per doctrinam , vel per
inſpirationem.Viderũt ergo delonginquo veritatem,ſed non appropinquauerunt per hu-
militatem.Non ergo illas tres perſonas ideo dicuntur intellexiſſe,quod eas diſtincte vera- Auguſt.
citer & proprie intellexerint:Sed quia illa eſſe cognouerunt in deo,quę illis tribus perſonis
in ſacra ſcriptura frequenter ſolent diſtinctim ac ſpecialiter attribui, ſcilicet potentia, ſa-
pientia,bonitas. Potentia.n. patri : ſapientia filio,bonitas ſpiritui ſancto ſæpe attribui-
tur: tũ vna eademq; ſit potentia,& ſapientia,& bonitas trium perſonarũ,& tres illi eadẽ bo-
nitas,ſapientia & potentia ſunt.quod quare fiat,nõ eſt otioſum inquirere.Sicut enim ex mo
tibꝰ, & amminiſtratiõe corpis animã,quã nõ vides intelligis:ſic ex amminiſtratione totius
mundi,& regimine omniũ creatorem intellexerunt. Ita vt ſint inexcuſabiles.Illos quippe Ad Valentinum monachum.
inexcuſabiles ſcriptura dicit,quos nõ latet veritas,& in eis perſeuerat iniquitas:de hoc,ſci-
licet,quia cum per naturalem rationem,& creaturæ reuelationem cognouiſſent deum, vſq; Aimo.
adeo vt faterentur,vnum principium eſſe,a quo omnia initium ſortita ſunt , Non ſicut deũ Ambroſ.
glorificauerunt, bene viuẽdo & colendo.Aut,id eſt &,Gratias non egerunt,de cognitione, Auguſt.
ſed ſibi attribuerũt,in quo vani & falſi fuerunt.Vnde ſubdit,Sed euanuerunt in cogitatio-
C nibus , putantes ſe aliquid eſſe,cum nihil ſint, quod vere vanitas erat. Cogitationibus di-
co,Suis,quæ ſcilicet a ſeipſis ſunt non a deo.& ideo.ſ.quia deum non glorificauerunt, Cor,
id eſt ratio eorum,quia ab eis credita eſt eſſe,Obſcuratum eſt,tumore ſuperbiæ obdurante,
ita vt ſit inſipiens,id eſt paulatim vſq; ad inſipientiam cor eorum deductum eſt. Nebula.n.
erroris contexit cor illorum,quia cum creatorem excreaturis cognouiſſent,nec ſicut deum
glorificaſſent,amplius obtuſi ſunt.Vnde obſcuratum eſt cor eorũ?Ecce ex hac ſuperbia.Di-
centes,ore vel corde ſe eſſe ſapientes,a ſe non a deo,ſtulti facti ſunt in deum. Ecce illa duo
quæ dixerat,hic aperte ſignat,ſcilicet quomodo euanuerunt,quod oſtendit,ibi, dicentes ſe
eſſe ſapientes,vbi culpa monſtratur:& quomodo obſcuratum eſt cor eorum,ibi,Stulti facti
ſunt,quod eſt vindicta.Sapientes enim in naturis rerum,ſtulti facti ſunt in deo. Inueſtiga-
bant enim rationem phyſicam,perſcrutantes curſus ſiderum,& quantitates elementorum, Ambroſius.
deum aũt eorũ ſpernebant.Ideoq; ſtulti ſunt. Si enim hæc laudanda ſunt , quanto magis
creator illorum? Viderunt ergo quo veniendum eſſet , ſed ingrati ei qui illis præſtitit vt Au.ſup.Io.
viderẽt , ſibi voluerũt attribuere quod videbant,& facti ſuperbi,amiſerunt etiã quod vide Auguſt. de
bant.eliſi ſunt,vel cæcati ſunt,quia ſuperbi erant.Superbia caput peccati eſt, de qua dictũ ſpũ.& litera
eſt:Initium omnis peccati,ſuperbia eſt.Superbierunt autem dicentes ſe eſſe ſapientes.Non
debebãt ſibi arrogare quod deus donauerat,nec ſe iactare ex eo quod non a ſeipſis,ſed ab il-
lo habebant.Quod vtiq; illis credendum fuit,vt ad hoc tenendum quod videre poterant,
ab illo ſanarentur qui dederat vt viderent.Si enim hoc facerent,humilitatem ſeruarent,&

Digitized by Google

Auguſt. in ſermone de monte. Auguſti. de verb. d. poſſent purgari, atq; illi beatiſſimæ cõtemplatiõi cohærere. Quia vero ſuperbia erat in eis, obumbrauit eos cæcitas. Quod enim curioſitate inuenerunt, per ſuperbiam perdiderunt. Quod enim deus dederat gratis, tulit ingratis. Et conuerſi ſunt a veritate, ad idola & ſimulacra, & ad culturas dæmoniorum: & adorauerunt creaturam contempto creatore. Vnde ſubdit, Et mutauerunt. Ecce quomodo obſcuratũ eſt cor eorum, vt videlicet maieſtatẽ inuiſibilis dei, quem ex creaturis cognouerãt, nõ in homines, ſed quod peius eſt & inexcuſabile crimen, in ſimilitudinem hominum immutarent: vt forma corruptibilis, deus ab eis vocetur, hoc eſt ſimulacrũ hominis: vt quos viuos hoc nomine donare non audeant, mortuorum imagines in gloriam dei reciperent. Quãta hebitudo! quanta eſt ſtultitia eorum, apud quos plus poteſt imago q̃ veritas! & potiores ſunt mortui quam viui! A viuo enim deo recedentes, mortuis fauent. De quorum numero & ipſi ſunt, ſicut in libro Salomonis dicitur, Mortuus mortuum fingit, operibus iniquis. Lege literam, quaſi dicat, non ſolum ſenſu & cogitatione peccauerunt, ſed etiam opere. Et. i. quia. Gloriam incorruptibilis dei, id eſt culturam debitã deo, qui incorruptibilis eſt, Mutauerunt, quantũ ad ſe, prius, In ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, id eſt in imaginem eius cui erat aſſimilata. Et, poſtea ĩ ſimilitudinẽ imaginis volucrũ. Ecce maior hebitudo. Et, inde, Quadrupedũ, & deinde ſerpentium. Hęc dixit ad cumulum hebitudinis oſtendendũ. Sic enim dei maieſtatem & gloriam minuerunt, vt horum quæ minima & parua ſunt ſimilitudini, dei honorificentiam darẽt. Hic ergo damnat ſimulacra impiorum in quibus alii ſolem, alii terram, alii homines mortuos, & huiuſmodi plura venerabantur. Ideo aũt dicit, in ſimilitudinẽ hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium: quia horũ ſimulacra diuerſis temporibus, a Romanis colebantur. Mos enim fuit ab antiquo Romanis adorare ſimulacra hominum, vt Romuli, Iouis, & aliorum, & maxime ab aduentu Aeneæ in Italiam. Volucrum autem & quadrupedum, & ſerpentium ſimulacra coluerunt, ex quo Alexandria ab Auguſto victa eſt, & Romæ ſubiugata. D

Ambroſi.

Auguſt. E

Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis eorum, in immunditiã, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: quia commutauerunt veritatem dei in mendaciũ, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori: qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Auguſt. Ambroſius Hic item vindicta dei contra eos oſtenditur. Quia enim ad iniuriã creatoris dei, figmẽta, & ſimilitudines rerum deificauerunt, traditi ſunt illudendi deſideriis carnis, non vt illa gererent quæ nolebant, ſed vt illa perficerent quæ deſiderabant. Tradere autem eſt permittere, non incitare aut immittere. Præcedẽtibus quippe culparũ cauſis, iure & merito deſeruntur a deo, hi qui veritatẽ dei in iniquitate detinent, & creatoris gloriã creaturæ attribuunt, & per hoc deſeruntur, & traduntur deſideriis. Iſta vero peccata, quia de ſuperbia ſunt, non ſolum peccata, ſed etiã ſupplicia ſunt. Omne quippe peccatum quod tñ citius pœnitendo non tegitur, aut peccatum eſt, & cauſa peccati: aut peccatum, & pœna peccati. Peccatum nanque quod pœnitentia non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non ſolum peccatum ſit, ſed & cauſa peccati. Ex illo quippe culpa ſubſequens oritur. Peccatum vero quod ex peccato oritur, non ſolum peccatum, ſed & pœna peccati eſt: quia iuſto iudicio deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito, etiam in alia cadat. Quẽ enim liberare noluit, deſerendo percuſſit. & hoc eſt quod ait, Propter quod. ſ. propter idololatriam, & quia cultum & religionem dei imaginibus tradiderunt, Deus tradidit illos, id eſt ſubtrahendo gratiam tradi permiſit. Nihil enim abſque eius permiſſione fit, etiã in malis. Iſta vtiq; obſcuratio, vindicta, & pœna iam fuit, & tamen per hanc pœnam, id eſt per cordis cæcitatem quæ fit deſerẽte luce ſapientiæ, in plura & grauiora peccata collapſi ſunt. Tradidit, dico, prius, In deſideria cordis, cordis dico: qđ erat eorũ, id eſt a deo ſibi ipſis relictum, a quibus ſic paratum fuit, non a deo, & poſt ea tradidit illos In immunditiam, id eſt in actum immunditiæ, vt ipſo actu operarẽtur turpitudinem tantam, Vt afficiant corpora ſua contumeliis, quantum ad naturam, id eſt vt corpora naturaliter repugnãtia, quadam vi applicarent, & vitio aptiora facerent. Et oſtenditur hic item vindicta, quia traditi ſunt, non modo in deſideria praua, ſed & in immundas actiones & contumelioſas, quibus afficiunt & inficiunt corpora ſua. Ipſi dico habentes hæc, In ſemetipſis, id non ali- F

Orig.

Orig. Auguſt. in ſer. quodã. Gregorius.

Aimo.

Auguſtin'.

A unde,ſed a ſemetipſis.Non.n. habet homo hæc a deo,ſed dicitur his tradi, quia deſertus a deo cedit his atq; conſentit,vincitur,capitur,trahitur, poſſidetur.A quo.n.quis victus eſt, huic & ſeruus addictus eſt:& fit peccatũ cõſequẽs pœna præcedẽtis peccati.Vel ita, Affi- ciant cor,ipſi dico agentes, Contumeliis in ſemetipſis.i.in ſuo ſexu, maſculi cũ maſculis, fœminę cũ fœminis.Diligenter animaduertendum eſt quod hic,& ſubſequẽter ait, Tra- didit deus,qui hominũ malitiam nõ facit.Intentator.n.malorũ.Qui ergo dicit deum ho- mines ad iſta non cogere,ſed dignos deſeri tãtum deſerere,veriſſime dicit. Deſerit autem deus non apponendo gratiam,vel appoſitã ſubtrahendo.Manifeſtũ eſt. n.deum operari in cordibus hominum ad inclinandas voluntates eorum quocunq; voluerit,ſiue ad bona pro miſericordia ſua,ſiue ad mala pro meritis eorũ:iudicio vtiq; ſuo,aliquãdo aperto, aliquan- do occulto,ſemper autẽ iuſto.Et nota quod dicitur deus operari in cordibus hominum ad inclinandã voluntatẽ eorũ ad malum:quod non ita intelligendũ eſt,quaſi deus malitiã im pertiat,ſed quia ſicut apponit gratiam,vnde inclinatur hominũ voluntas ad bonũ,ita ſub trahit a quibuſdam, qua ſubtracta incuruatur voluntas eorũ ad malũ. Quia cõmutaue- runt veritatẽ dei in mendaciũ,& coluerunt, & ſeruierũt creaturæ potius q̃ creatori qui eſt benedictus in ſecula.Amen.Hic exequitur latius per partes culpã eorum,& pœnam, vt cõ paret inuicem,& eſt hic repetitio prædictorum. Oſtendit enim per partes eos mutaſſe glo- riam dei.ſ.quod deum putauerunt qui non erat:& coluerunt,& ſeruierũt creaturæ potius q̃ creatori. Et exequitur ſubſequẽter partes immunditiæ.ſ. quod fœminæ in fœminas, ma- ſculi in maſulos turpitudinem operabantur:in quibus cõparat pœnam culpæ,vt ſicut con- tra naturã creantẽ peccauerũt,ita in natura propria punirent.vnde concludit in ſubſequẽ- ti ſic, Et mercedẽ erroris quã oportuit &c.q.d.illi afficiũt.i.deturpãt corpora ſua. Qui commutauerunt, veritatem dei in mendacium. i. id quod de deo verum eſt,dederunt ido- lo.ſ.quod ſit deꝰ.& dicit hic veritatẽ dei,quod ſupra vocauit gloriã dei. Veritas quippe dei eſt gloria dei.Veritatẽ dei tenere, eſt vnum deum colere:veritatẽ in mendaciũ cõuerte- re,eſt creaturæ ſeruire pro creatore.Vera.n.religio in vnius conſtat veri dei ſeruitio.Ipſa nanq; veritas verus deus eſt.Ipſa enim vna veritas eſt,vna vere diuinitas,& ita nõ poſſunt duo veri dii veraciter dici,ſicut ipſa vna veritas naturaliter nõ poteſt diuidi. Verum itaq; deum colere,veroq; deo ſeruire,non eſt vtiq; veritatẽ dei in mendacium cõmutare. Ille aũt dei veritatẽ cõmutat in mendaciũ,qui deo non vero æſtimat ſeruiendum. Commutaue- runt ergo veritatẽ dei in mendaciũ,dum nomen dei qui verus eſt,dederunt his qui nõ ſunt dii.Lapidibus.n.& lignis,atq; metallis auferentes quod ſunt,dantes quod non ſunt,vt dei veritas ſit mendaciũ:vt quãdo lapidẽ dicunt deũ eſſe,non enim negant deum, ſed ſeruiũt creaturæ potius q̃ creatori:hoc eſt mutare verum in falſum.Vt enim videretur digne hæc colere,dei nomen,& honorẽ eis impoſuerũt.Veritas quippe creaturæ a deo eſt, ſed non eſt deus, quã illi in mendaciũ conuertunt,creaturas tanq̃ creatorẽ colentes.Sed ne quis dicat, non colo ſimulacra,ſed res eorum,vt ſolem & lunã,& huiuſmodi,addit, Et coluerunt crea turam,diligenter orando eam:ſed, Et ſeruierũt,actibus, Creaturę.Hic damnat ea quę in ſimulacris intelligebant.Seruierunt,dico, Creaturę potius q̃ creatori,quaſi illud eſſet me- lius. Qui,tñ licet ab illis priuetur honore ſuo, Eſt benedictus.i.ſuper omnia exaltatus,& hoc, In ſæcula.i.ſine fine. Amen.q.d.hoc eſt verũ,quod deo vero eſt benedictio in ſecula. Diis autẽ gentium ad tempus impietas dat honorem,ideoq; quod illi dicunt,eſt falſitas.

Aug. cõtra Iulianum. Auguſtinꝰ. Auguſt. de lib. arbi. Ambroſius Auguſtinꝰ. Ambroſi. Fulgentius ad Donatũ. Ambroſius Auguſt. de vnico baptiſmo. Ambroſi.

Propterea tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ. Nam fœminæ eorũ immutauerunt naturalem vſum in eum vſum qui eſt contra naturam. Simili- ter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ exarſerũt in deſideriis ſuis in inuicem:maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes.

Iterũ hic vindicta repetitur.q.d.& quia ita peccauerũt in naturã creantẽ, Propterea tra didit illos deus.i.tradi pmiſit.hic itẽ vindicta repetiẽ ſicut ante repetiit culpã, In paſ.ig.i. voluptates carnis,quæ & ſi delectant,ſunt paſſiones naturæ nõ nominandæ.Ignominia eñ dicit quaſi ſine nomine dignitatis:inde ignominioſus,qui definit habere dignitatis nomẽ, dum in aliquo crimine deprehenditur. Tradidit ergo illos deus,prius, In paſſ.ig.i.in ar dorẽ libidinis,quę eſt paſſio naturę,nec nõianda:poſtea tradidit in ipſum actũ libidinis,&

Aimo.

Digitized by Google

vere. Nam fœminæ eorũ immutauerũt naturalẽ vſum, viri legitimi, In eum vſum qui D
Aimo. eſt contra naturã, inter ſe.ſ.agentes. Naturalis vſus eſt, vt vir & mulier in vno cõcubitu co-
eant: cõtra vero naturã, vt maſculus maſculũ polluat, & mulier mulierẽ. Si quis vero relicta
cõiuge aliam cognouerit, turpitudinẽ operatur, & peccat, ſed nõ eſt cõtra naturam: qui ve-
ro & cũ ipſa cõiuge alio modo q̃ decet dormierit, cõtra naturã operatur. Similiter autem
& maſculi relicto naturali vſu fœminæ exarſerũt in deſideriis ſuis inuicẽ. Ecce peccata vo
Ambroſi. luntatis: deſideriis dico Suis. quæ.ſ.a ſe ſunt, nõ a deo. Hęc irato deo propter idololatriam
humano generi proueniſſe, teſtatur apoſtolus, vt fœmiua fœminã, maſculus maſculum tur-
pi deſiderio ad vſum appeteret indebitũ. Quod.n. eſt mutare naturalẽ vſum, in eum qui eſt
cõtra naturam, niſi ſublato vſu cõceſſu aliter vti q̃ conceſſum eſt, cum illa pars corporis nõ
Aug. cõtra Iulianũ hęreticum. habeat huiuſmodi vſum datũ a natura. Quod.n. habet homo cõceſſa & licita, in aliũ ordi-
nem conuerſa, & aliter facta, q̃ ſunt cõceſſa, peccatũ ſunt. Si iam putas, o Iuliane apoſtolum
ex hoc laudaſſe libidinẽ, quia vſum fœminæ dixit eſſe naturalẽ, omnẽ profecto vſum fœmi
Auguſt. in eodẽ. næ laudare cõpellis. At per hoc, & ea quæ cõmittũtur cũ fœminis ſtupra laudabis, q̃a & il-
lic vtiq; vſus naturalis eſt, quãuis dãnandus, qua legitimus nõ eſt: vnde & filii nõ legitimi,
ſed naturales vocant̃, qui inde naſcũtur. Non ergo concupiſcentiã carnis in illo verbo lau-
dauit apoſtolus, ſed naturalẽ vſum appellauit illũ vſum, vnde natura humana poteſt naſcẽ-
do ſubſiſtere: nec dixit vſum coniugalẽ, ſed naturalẽ, eũ volens intelligi qui fit in mẽbris ad E
hoc creatis, vt per ea poſſit ad generandũ ſexus vterq; miſceri. Ac per hoc cũ eiſdẽ mẽbris
Idẽ i eodẽ. aliquis, etiã meretrici miſcetur, naturalis vſus eſt, nec tñ laudabilis, ſed culpabilis, ab ea ve-
ro parte corporis quæ nõ ad generandũ eſt conſtituta, ſi etiam quis cũ vxore vtatur, cõtra
naturã eſt, & flagitioſum. Maſculi in maſculos. q.d. non tantũ exarſerunt, ſed etiam ma
ſculi, fuerunt. Turpitudinẽ operantes, actu In maſculos, & ita fuerunt Recipiẽtes mer-
cedẽ erroris ſui.i. pro errore ſuo. Quã oportuit.ſ. quæ peccato cõgrua fuit.i. receperũt vin
dictam dignã culpa. Quantũ.n. idololatria per impiũ & grauiſſimũ delictũ, tantũ & com-
Ambroſi. pẽſatio eius horrẽda & perſordida eſt paſſio quã receperũt, In ſemetipſis.ſ. in natura ſua
Auguſt. vindicãtes deũ.i. vindictã dei ſuſtinentes in ſuo ſexu.ſ. deformitatẽ operantes, & nota quod
Aug. cõtra Iulianũ hæreticum. dicit eos oportuiſſe iſtã mercedẽ recipere. Hic vtiq; vides cauſam propter quã traditi ſunt
ſine vlla ambiguitate monſtratã. Dixit.n. quid mali ante feciſſent, & poſtea adiunxit, Pro
Aug. cõtra aduerſariũ legis & prophetarum. pterea tradidit &c. proinde præcedentis hęc eſt pœna peccati, & tñ ipſa peccatũ eſt. Iudi-
cio enim iuſtiſſimo dei traditi ſunt, ſiue deſerẽdo, ſiue alio modo explicabili, vel inexplica-
bili, In paſſiones ignominiæ, vt crimina criminibus vindicarẽtur, & ſupplicia peccantiũ
nõ tñ ſint tormenta, ſed etiã vitiorũ incrementa. Sed iſtas pauci vident pœnas, propterea
eas maxime cõmemorat apl'us. enumerat multa q̃ peccata ſunt, & pœnę peccati. Inter pri-
mũ.n. peccatũ apoſtaſiæ, & vltimã pœnã ignis ęterni: media q̃ ſunt. & pctã ſũt, & pœnę ſũt.

Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in re- F
probum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate,
malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentio-
ne, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deo odibiles, contumelioſos, ſu-
perbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipiẽtes, in-
compoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia.

Ambro. Et ſicut, vel, quia, non probauerũt deũ habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum
ſenſum. Ecce itẽ quia nondum reſipiſcũt in alia cadunt pro eadẽ culpa. Per hoc autem quod
dicit ſicut, pœnam peccato aſſimilat, vt ſicut peccauerũt in ſenſu dei, arbitrantes deũ neſci
re mala ſua, ſic puniti ſunt in proprio ſenſu: & hoc eſt, Et ſicut probauerunt.i. putauerunt,
Deum, nõ, Habere in notit. peccata hominũ, ita, Tradidit illos in reprobũ ſenſum &c.
vel ita, vt legitur ibi, Quia, non Sicut, hoc modo, Et quia non probaueruut deum ha-
bere in notitia ſua.i. quia non nouerũt deum, quod ratio probabat eis, vel, Quia proba.i.
putauerunt. Deum non habere in notitia, mala, id eſt deũ neſcire vel negligere mala ho-
Orige. minũ, ideo tradidit illos de9 in reprobũ ſenſum. ſcilicet vt nihil intelligãt, niſi quod a pro-
bitate remotum eſt, quos ſua cæcitas a veritatis lumine funditus excludit: tradidit dico, Vt
faciant, opere, Ea, quæ non conneniunt, rationi. illos dico, Repletos omni iniquitate,
quaſi non parum habentes. Deinde enumerat iniquitatis partes, vt apertius accuſet,

Digitized by Google

A illos dico. Repletos malitia. Malitia eſt quando damnum molitur quis alicui. Fornicatione. Fornicatio eſt omnis vſus carnalis commiſtionis pręter legitimũ cõcubitũ. Auaritia. Auaritia eſt multum adquirere, nec ſuperflua pauperibus erogare. Nequitia. Nequitia eſt temeritas, quando quis audet, quod nequit: vel, nequitia eſt intẽperantia ſui. Illos dico. Plenos inuidia. i. dolore alieni boni. Inuidus enim dicitur qui alterius felicitate torquetur, & ſic ſcinditur in duplicem paſſionem, cũ aut quod ipſe eſt alium eſſe non vult, aut alium videns meliorem, dolet ſe non eſſe conſimilem. Homicidiis, pluraliter dicit, quia ſunt homicidia actus & voluntatis. Contentione, contentio eſt impugnatio veritatis per confidentiam clamoris. Dolo, dolus eſt quando aliud ſimulatur, & aliud agitur. Malignitate, malignitas eſt mala voluntas cum vltra non poteſt, vel de beneficiis gratiam non referre. *Suſurrones*, inter amicos diſcordias ſeminantes. Detractores, qui aliorum bona negant, vel inuertũt, & ne leuia putẽtur ſuſurratio, & detractio, quia in verbis ſunt, addit de eis, Deo odibiles, & contumelioſos, qui dictis vel factis contumelias & turpia inferunt. *Superbos*, in honoribus. Elatos. Elati ſunt illi qui nolunt pati priorem vel parem. Inuentores malorum, qui nouũ genus mali cuiuſcunq; inueniunt verbo vel opere. Parentibus, carnalibus vel ſpiritualibus, Non obedientes. ſ. feris indomitiores, Inſipientes. i. non diſcernentes inter bonum & malum. Incompoſitos, Habitu, vel inceſſu. Incompoſitio corporis indicat qualitatem mentis. *Sine affectione*, id eſt ſine dilectione proximi. Abſq; fœdere, id eſt ſi
B ne ſocietate, ſine miſericordia, quia non compatiuntur miſeris. — Aimo.

Qui cum iuſtitiã dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniã qui talia agũt digni ſunt morte: non ſolũ qui ea faciunt, ſed etiã qui conſentiunt facientibus.

Qui cum iuſtitiam &c. Item hic oſtendit eos vlterius cadere, dicens, Qui, tales. Cum cognouiſſent prius ratiõe. Iuſtitia dei. i. iuſtũ deũ. Non, tñ, Intellexerunt, hoc. ſ. quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte æterna. Ne putarentur his pœnis prædictis tãtum affligi, quibus delectantur, addit hic vltimam mortem æternam. Et non ſolum qui faciũt ea, digni ſunt morte, *Sed etiam qui conſentiunt facientibus*, vt nullus excuſetur. Conſentire eſt tacere cum poſſis arguere, vel errorem adulando fouere. — Ambroſ.

CAP. II.

PRopter quod inexcuſabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt.

Supra contra gentiles locutus eſt, ſuperbiam eorũ, & turpitudines, in quas propter eam traditi ſunt deteſtans: Hic autem cõmuniter de gentibus & Iudæis agit, qui ſe inuicem iudicabant, nec tñ a malis ceſſabant. Q. d. Propter qđ. ſ. quia omnis faciens & cõſentiens, eſt dignus morte, Inexcuſabilis es o homo. ſ. carnalis. Omnis. ſ. tam Iudæus — Aimo.
C ꝗ gentilis. Qui iudicas alterũ. i. damnas, in quo oſtendis te eſſe, quod non es. i. iuſtum. Iudęus iudicat gentilẽ, ſcđm priorẽ ſtatũ: & gentilis Iudæũ: & vterq; homo, nõ ſpiritus. i. carnalis, non ſpiritualis, & vterq; inexcuſabilis. Si. n. gentilẽ iudicat Iudæus de idololatria, & ipſe idololatra: ſi gentilis Iudæũ de legis præuaricatione, & ipſe præuaricator eſt legis naturalis ideoq; vterq; inexcuſabilis eſt. vel ſpecialiter propter Iudæos hæc dicit, & ſi nondũ eos nominatim exprimit, qui in lege gloriãtur, & agunt ea quæ dãnant in aliis, ſicut in ſequenti oſtenditur. & quia nondũ nominatim eos exprimit, ideo in ſequenti nominat: & q̃a non ſolũ qui in lege peccauerũt peribunt, ſed etiã qui ſine lege peccauerũt: iõ & de gentibus ibidẽ addidit dicens, Irã in omnem animã hominis operãtis malũ, Iudæi & Græci, & gloria omni operãti bonũ Iudæo & Græco. Q. d. Propter quod. ſ. quia gẽtiles prædicta faciẽtes ſunt inexcuſabiles, multo magis, O homo omnis qui iudicas. i. o Iudæe qui per legem inſtructus, alios damnas, Inexcuſabilis es, quia teipſum nõ ſeruas ab his, in quibus alios reprehendis. Quod autem inexcuſabiles ſint probat, ſiue ſpecialiter de Iudæis, ſiue communiter de Iudæis & gentibus. Q. d. Vere inexcuſabilis, es tu qui iudicas. In quo enim alterum iudicas, teipſum condẽnas. i. tu ipſe es teſtis dãnationis tuę, dum aliũ iudicas. Quare hoc? Enim. i. quia. Eadem agis quę iudicas. i. in aliis reprehẽdis. *Scimus enim* vel aũt, qm̃ iudiciũ dei eſt, ſcđm veritatẽ in eos qui talia agũt. Inanẽ excuſationẽ Iudęorũ & gẽtiliũ ſua authoritate deſtruit hic apl̃us. Poſſet. n. ĩ excuſationẽ ſui pcĩ dicere Iudę9, & ſi eadẽ ago — Aimo.

ꝗ iudico,me tñ Iudæum defendit genus & lex:& cõtra gẽtilis,me defendit ignorãtia.cõtra D
qđ apl'us ait, Scimus &c.Oſtendẽs Iudæos nõ poſſe excuſari per legẽ vel gen⁹, nec illos ꝑ
Auguſt. ignorantiã.Ignorãtia.n.in eis qui intelligere noluerũt,peccatũ eſt:& ĩ eis qui nõ potuerũt,
pœna peccati. Scimus &c. q.d.vos ita opinamini,ſed nos Scimus quia iu &c. vel ſi eſt
Aimo. ibi,enim,ita lege,Vere in excuſabilis es, Quia ſcimus,q̃a iudi.eſt ſ.ve.i.ęquitatẽ rei,nõ ſe
Aimo. cũdũ acceptionẽ pſonarũ. In eos,i.cõtra eos, Qui talia agũt,ſiue Iudęi,ſiue gẽtiles ſint.i.
in eos qui illa faciũt,quæ in aliis reprehendũt.Homines in iudicio attẽdunt perſonas potẽ
tiũ diuitũ ꝓpinquorũ,ſed dei iudiciũ in hoc verũ eſt,quia qui verax eſt nõ attendit perſo-
Ioan.Da. nã,ſed vitæ meritũ. Humanũ quippe iudiciũ multis modis corrũpitur,amore,odio,timo-
re:ſæpe iudiciũ integritate violat̃,& contra iuſtitiæ regulã interdũ miſericordia inclinat̃:
Ambro. Orig. Iudiciũ vero dei eſt ſcđm veritatẽ,quia vnicuiq; reddet ſecũdũ menſurã boni vel mali. Ve-
ritas quippe iudicii hoc poſtulat,vt malus mala,bonus recipiat bõa.Sed illud ĩ hoc loco vi-
detur oſtendi,quod ſolius dei ſit ſecundũ veritatẽ iudiciũ,quia corda hominũ noſſe ſolius
dei eſt,& mentis ſecreta dignoſcere.Sunt.n.quædã quæ cõmittuntur,opere quidẽ malo,aĩo
autẽ nõ malo:vt ſiquis verbi cauſa hominẽ nõ volũtate occiderit. Alia vero ſunt opere q-
dem bono,ſed animo non bono:vt ſiquis miſericordiæ opus nõ pro mãdato dei, ſed vt lau
detur ab hominibus faciat.

Exiſtimas autem hoc o homo qui iudicas eos qui talia agunt,& facis ea, E
quia tu effugies iudicium dei? An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& lon
ganimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te
adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas ti-
bi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicii dei:qui reddet vnicuique ſecun-
dum opera eius.

Q.d.Nos apoſtoli ita ſcimus,ſed tu O homo.ſ.carnalis,non ſpiritualis, Omnis q iu-
dicas eos qui talia agunt,qualia ſupra memorauim⁹. Et,tamen. Facis,ea. Exiſtimas.i.
opinaris,hoc.ſ. Quia tu effugies,quocũq; modo, Iudiciũ dei? & an hoc facis? q.d.mirũ eſt,
& eſt hic increpatio cũ ironia.Iraſcit̃.n.eis apl'us,q̃a impunitatẽ ſibi promittũt, alios iudi-
Ambroſi. cãtes.Et cũ hoc capitulũ gñraliter agat cõtra Iudæos,& gẽtiles,põt etiã ſpecialiter accipi-
cõtra quẽlibet ſuperſtitioſum ꝑlatũ eccl'ię,qui per hypocriſim examẽ fallit intuentiũ:vt cũ
puniẽdus ſit,honore dignus appareat.ſimiliter & de Iudæo,qui ſimulat qđ nõ eſt. Et iõ cõ-
grue ait, Iudicas,quaſi alioꝝ doctor:nõ te accuſas,ſed alios:ĩpunitatẽ ſperãs,quia hæc po-
Ambro. teſtas data eſt tibi,& nõ eſt ĩ mũdo,q te iudicet:ſed &ſi deſit ad pſens qui te iudicet,effuge-
re tñ iudiciũ dei qđ in mũdo euaſiſti,in futuro nõ poteris.Et quaſi ille diceret,Cur ergo nõ
punit? Ait apl'us, Quia bonus deus expectat te,quod tu ignoras,& ideo contẽnis.Et hoc eſt,
Orig.& Aimo. Tu cõtẽnis diuitias bonitatis eius.i.copioſam bonitatẽ eius.Copioſa eſt bonitas dei quæ F
multis peccãtib⁹ multa bõa miniſtrat:blãdiẽs vt ad pœnitẽtiã attrahat Et,cõtẽnis diui
tias Patiẽtiæ.i.copioſam patiẽtiã dei,quæ tot & tãta peccãtes ſuſtinet,nec cito eos punit.
Auguſtin⁹. ſubdit, Et,cõtẽnis diuitias Lõganimitatis eius.i.copioſam longanimitatẽ dei, quæ nõ
Orige. ad horã eſt,ſed lõga,& ꝑ multa expectãs tẽpora.Hãc exhibet de⁹,quia modo tẽpus eſt mi-
ſericordiæ. Et, An hoc facis? Quaſi dicat,mirum.Videtur aũt lõganimitas quæ alibi ſuſ-
tẽtatio dicit̃ a patiẽtia differre,quia q infirmitate magis ꝗ propoſito delinquũt, ſuſtentari
per lõganimitatẽ dicũtur:qui vero pertinaci mẽte exultãt in delictis ſuis,ferri patiẽter di-
Aimo. cendi ſunt.Patiẽtia ergo eſt qua per ſuperbiã,& pertinaci mẽte peccãtes nõ ſtatim punit.
Lõganimitas eſt qua per ĩfirmitatẽ,& nõ deliberati animi malitiã peccãtes diu portat,ex-
Auguſt. pectãs ad pœnitẽtiã.Hęc aũt cõtẽnit qui nõ ſic vtitur ad pœnitẽtiã,vt deus intẽdit,ſed ad
Auguſt. impunitatẽ vertit.quẽ vt ſollicitũ faciat atq; aperti⁹ redarguat,addit, Ignoras,quare cõ-
tẽnis bonitatẽ dei:& etiã, Ignoras quoniã benignitas dei adducit te,quãtũ in ſe eſt, Ad
pœnitentiã? Ecce deũ miſericordẽ neſcis. Et an hoc facis? Q.d. mirũ eſt.Seuere in his o-
Ambroſi. mnibus loquit̃,quia mala mẽs nõ reuocatur ad vitã niſi timore. Et attẽde in his tribus ver
ſibus tres peccatorũ gradus annotatos.Peccas.n.o homo,dũ tu impunitatẽ promittis:quod
ibi notat̃, Exiſtimas autẽ &c.Itẽ grauius peccas,quia cõtẽnis bõitatẽ dei.Vnde ibi, An
diuitias bonitatis &c.& grauiſſime peccas,quia ignoras te cõtẽnere. Vnde ibi, Ignoras
&c.An hoc facis? Increpatio eſt,q.d. mirũ eſt. Secundum autẽ duritiã tuã & ĩpœnitẽs cor,

Digitized by Google

A theſaurizas tibi irã,q.d.benignitas dei te adducit ad pœnitentiã,ſed non adduceris,imo,
Theſaurizas tibi iram,i.accumulas tibi vĩdictã:& hoc, Secundũ duritiã tuã,& cor im
pœnitens,i.quia durus es,& in malo tuo pertinax,de quo nec corde pœnites.Sunt.n.quidã
quibus mala quæ agũt diſplicẽt,& ducti pœnitẽtia cordis,quatenus eis dat,ex eis exire labo
rant,de quibus nõ loquit hic.Sunt alii quibus placent mala,& de miſericordia dei nimis p-
ſumẽtes,& patiẽtia abutẽtes,in eis pertinaciter perdurãt.In quo illius oſtẽdunt patientiã,& Auguſt.
ſuã accumulãt ſarcinã deterius peccando.Sunt alii quibus diſplicẽt quidẽ mala,ſed quoniã
ea grauia eſſe intelligũt,putãt ſibi iã non poſſe ignoſci,ſicut Caim qui dixit,Maior eſt ini-
quitas mea q̃ vt veniam merear.Et hac deſperatione ſurrepit eis,vt quicquid libuerit tanq̃ Auguſt.
dãnationi deſtinati ſine pœnitẽtia faciãt.Illi ergo nimia ſpe deũ nõ iuſtum autumant,iſti Auguſtin' ſuper Ioan.
vero deſperatione deum non bonũ exiſtimant.Ex vtroq; igitur periclitabũtur,& ſperando
& deſperando.Cõtrariis rebus,& contrariis affectionibus laborãtes peribũt.Iſta.n.duo oc Auguſt.
cidunt animas,ſ. deſperatio, & peruerſa ſpes. His duobus fit blaſphemia in ſpiritum ſan- de verb.d.
ctum.Vnde dicitur in euangelio,Qui peccauerit.i. blaſphemię verbũ dixerit in ſpiritum De peccato
ſanctum non remittetur ei hic neq; in futuro.De quo & Ioãnes in epiſtola canonica ait,Eſt in ſpiritũ. ſ.
peccatũ ad mortẽ,nõ pro eo dico vt oret quis.Peccatũ ad mortem, vel in ſpiritũ ſanctum
cõmittit duobus modis.ſ.per obſtinationẽ,vel deſperationẽ.Obſtinatio eſt indurare in ma
litia mẽtis pertinacia,per quã fit homo impœnitẽs:& hæc impœnitẽtia eſt blaſphemia in
B ſpiritũ ſanctum.Deſperatio eſt qua quis pœnitus diffidit de dei bonitate.Et vtrũq; dicitur De peccato
peccatum in ſpiritũ ſanctũ,quia ſpiritus ſanctus amor eſt patris & filii,atq; benignitas quę deſperatio
tanta eſt cuius finis nõ eſt.Vere igitur in ſpiritum ſanctũ delinquũt,qui ſuam malitiã dei nis.
bonitatẽ excedere putãt,tollentes in hoc turbulentiſſimo iniquitatũ mari,portũ diuinæ in Auguſt. de
dulgentiæ,quo ſe recipiãt fluctuãtes.Atq; ipſa deſperatione addunt peccata peccatis:dicẽ- verb. dñi.
tes,Miſericordia nulla eſt,& ſuper peccatores neceſſaria dãnatio debetur,qui etiã pertina-
citer malo inhærẽt in ſpiritum ſanctũ.i.contra dei bonitatẽ peccant,quæ eos patiẽtiſſime
ſuſtinens,plurimis donat bonis,atq; ad correctionẽ & pœnitentiã vndiq; vocat.Vocat eñ
beneficiis creaturæ,vocat impartiẽdo tempus viuẽdi,vocat per flagellũ correctionis,vocat
per miſericordiam cõſolationis:ſed obſerua ne longitudine miſericordię dei,male vtendo
theſaurizes tibi iram.Non tibi videatur ſic deus miſericors,vt non videatur iuſtus: nõ ita
iuſtus,vt miſereri non velit.Ad hoc.n.parcitur homini,vt conuertatur, & non ſit, qui dã- Aug. de verbis domini
netur. Solet hic q̃ri quare peccatũ in ſpiritũ ſanctũ irremiſſibile dicatur. De quo diuerſi Quæſtio.
varie ſentiũt.Alii.n.ideo dicũt irremiſſibile,quia taliter peccãtes pœnitere nõ poſſunt,ha
bentes corda indurata,velut lapides.ſicut de diabolo dicitur,Induratũ eſt cor eius tãquam
lapis. Alii vero dicunt,ideo dici irremiſſibile,quia taliter peccantes nunq̃ pœnitent, cum Aug. de verbis domini
C tamen poſſint,& ideo nunquam eis remittitur.Vtriq; vero in aſſertiorẽ ſuæ opinionis au- Attende.
thoritates in medium cõferunt.Auguſt.nanq; ait,Iſta impœnitentia,vel cor impœnitens
quandiu quiſq; in hac carne viuit,non poteſt iudicari.De nullo enim deſperãdum eſt, quã-
diu patientia dei ad pœnitentiam adducit.Paganus eſt hodie, Iudæus infidelis eſt hodie,
quid ſi cras amplectatur catholicã pacem,& ſequatur catholicam veritatẽ? Quid ſi iſti quos
in quocunq; genere erroris notas,& tanq̃ deſperatiſſimos damnas anteq̃ finiant iſtam vi-
tam agant pœnitentiam,& inueniant veram vitam in futuro? Nolite ergo antequam tem
pus veniat quenquam iudicare.Item præbendo patientiam dominus dat locum pœniten Aug. cõtra
tiæ,nolens aliquẽ perire,id eſt digna morte facere, vel adhuc damnare. Super Matthæum Iulianũ hæreticum.
autem contra dicitur,Tanta eſt labes illius peccati,vt deprecandi humilitatem ſubire non
poſſit,etiam ſi peccatum ſuum mala conſcientia cognoſcere, & enuntiare cogatur. Super
Marcum quoque dicitur quod taliter peccans digne pœnitere non poteſt.Aduertentes igi-
tur vtranque authoritatem atteſtationem ſine præiudicio alicuius illarum partium dici-
mus,ideo irremiſſibile nobis videri dici, non ꝙ nunquam pœniteant, vel pœnitere non
poſſint,ſed quia vix raroque atque difficulter pœniteant. Vnde Auguſtinus ait ſuper il-
lum locum pſalmi, Conuertam in profundum maris, id eſt eos qui erant deſperatiſ-
ſimi. Vnde Ioannes caute non ait, Dico vt non quis oret: ſed non dico vt quis
oret. Et quod dicuntur tales non poſſe pœnitere, vel humilitatem deprecandi ſub-
ire,intelligendum eſt,non poſſe niſi vix,& difficulter & raro. Vnde Auguſtinus ait, Quaſi

Digitized by Google

inuitus in reos vindicat dn̄s,qui inuitam non mortem a principio conſtituit homines.Ipſe D
Auguſt. enim infert ſibi interitū,qui medentis cōtempſit conſiliū domini.Ergo dum tēpus eſt,praui-
uitatem ſuam vnuſquiſq; deſerat,dei patientiā pertimeſcat:ne,quē nunc tranquillū deſpi-
cit,iratū poſtmodū euadere nequaq̄ poſſit.Tales apoſtolus deterrens ait, Theſaurizas ti-
Hiero. bi irā.i.accumulas tibi vindictā.Perſpicuū.n.eſt iram in deum non cadere,ſed clementiſ-
ſimum vitiis noſtris ad vindictā prouocari.Irā dico exercēdam, In d ie irę,& reuelatione
Ambroſius iuſti iudicii dei.Tēpus iudicii appellat diē irę,& reuelationis.Diem vocat,non pro tempo-
re,ſed quia omnia tunc erunt aperta quæ modo ſunt occulta:Irę,quantū ad peccatores qui
tunc puniētur:reuelationis,quia tunc reuelabitur quod a nobis modo neſcitur,vt cōfitean-
tur etiā inuiti iuſtū iudiciū dei,qđ modo futurū negatur.Bene dixit, Iuſti iudicii. Quia
Auguſt. ad Valētinū Gaudētius. Auguſti. ipſe eſt qui reddet vnicuiq; iuxta opera ſua.Reddet.n.deus tunc vnicuiq; ſecundum opera
ſua,qui modo illis quos liberat nō reddit ſecundum opera ſua:cuius etiam erga iniquos mo
do eſt larga bonitas:in futuro autem reddet mala pro malis,quoniā iuſtus eſt:& bona pro
malis,quoniam bonus eſt:& bona pro bonis,quoniā bonus & iuſtus eſt:tantū mala pro bo-
nis nō reddet,quoniā iniuſtus nō eſt.Reddet ergo mala pro malis.ſ.pœnā pro iniuſtitia,vt
in reprobis:& bōa pro malis.ſ.gratiā pro iniuſtitia,vt in paruulis:& bona pro bonis.ſ.gra-
tiam pro gratia,vt in adultis,qui bona operādo vitā meruerūt.Sed forte aliquis q̄ret, Quo
Quæſtio. modo ſecundum opera reddet,& iuſte retribuet,cum pro temporali opere peccati perpe-
Gregorius. tuo puniat̃?Ad quod reſpōdetur ſic,Ad diſtricti iudicis iuſtitiā pertinet, vt nunquam ca- E
reant ſupplicio, quorū mēs in hac vita nunq̄ voluit carere peccato: & nullus detur iniquo
terminus vltionis,qui q̄diu valuit,habere noluit terminum criminis.Poſtremo quęrit̃ vtrū
mala voluntas atq; conſcientia reproborū in gehēna punitorū ſit peccatū,vel tantū pœna:
& ſi peccatū eſt,vtrū per illud mereant̃ pœnā.Ad quod dicimus,poſt hanc vitā nō eſſe tem
pus merēdi,ſed recipiēdi.Nullus.n.meretur niſi dū in corpore eſt,ſicut in conſequētibus epi
ſtolarum locis legitur.Ideo quidā concedunt malā illam voluntatē quæ eſt in reprobis,poſt
hanc vitā peccatū quidem eſſe.i.culpā ſimul & pœnā, ſed per eam nihil mereri:ſicut bona
volūtas in electis quidem bonū eſt,& glorioſa remuneratio,ſed per eā nihil merentur. Alii
Oppoſitio. vero dicūt illā malam voluntatem tantum pœnam eſſe & nō culpam.Si enim inquiūt cul-
Reſponſio pa eſt,& puniri non meretur,impunita remanet,& ita nōnullū peccatū impunitū relinquit
deus,cum authoritas dicat nullū malum impunitum,& nullum bonum irremuneratū. Ad
quod alii reſpondent,illud accipiendum fore de commiſſis vitæ præſentis, nec tamen illud
impunitum concedunt,quia mala illa voluntas,non tantū culpa,verum etiā pœna eſt.De-
inde exequitur apoſtolus quomodo reddat ſingulis ſecundum opera,ſic dicens,

His quidem qui ſecundum patientiam boni operis ,gloriam & honorē & incorruptionem quærentibus vitam æternam:His autem qui ſunt ex conten tione,& qui non acquieſcunt veritati,credunt autē iniquitati, ira & indigna- tio,tribulatio,& anguſtia in omnem animam hominis operantis malum: Iu- F dæi primum & Græci.

Ambroſi. His qdē &c.i.q bn̄ vſi patiētia dei opant̃ bōa,reddet gl̃iam,qa fulgebūt vt ſol ī regno pr̄is
ſui. Et honorē,qa ad dexterā dei ſancti erūt. Et īcorruptionē,qa qđ habebūt pmanebit
Ambroſius ſine fine.Hoc iō adiecit,vt alia gl̃ia & alter honor ille intelligeret̃,q̄ in p̄ſenti habet̃:In p̄-
ſenti.n.honor & gloria freq̄uēter amittit̃,quia corruptibilis eſt, & qui dat,& qui accipit.In
futuro aūt incorruptibilis dat̃ honor & gl̃ia. His q ſunt ſecūdū patiētiā dei boni opis q̄-
rētib⁹ vitā æternā.i.qui hac intentione bona operati ſunt,vt habeāt vitā æternā:nō vt vi
deant̃ ab hoībus,ſicut hypocritæ faciūt. His aūt q ſunt ex cōtētiōe.i.qui cōtēdūt inter ſe
vt vos Romani facitis,vel q cōtēdūt cū deo nolētes pœnitere,cū ipſe multis modis ad pœ
nitētiā vocet. Et q nō adqeſcūt veritati,cū eis dicit̃. Credūt aūt iniquitati.i.impunitati
Ambroſ. diffidētes de dei iudicio futuro.His inq̄ talib⁹ erit poſt iudiciū, Ira.i.pœna materialis,vel
ſpiritualis:& ī ipō die iudicii erit ei⁹, Indignatio,qa ſibipſis indignabunt̃:& interī an̄ iu
diciū poſt carnis abſolutionē erit eis,Tribulatio & anguſtia,ī aīa ſola:poſt iudiciū aūt erit
ira & indignatio,vt dictū eſt:vel ita vt duo ſequētia ſint expoſitio duorū præcedētiū.q.d.
illis talibus erit, Ira dei.i.videbit̃ de⁹ iratus,in quo oīs trāquillitas, & nulla eſt pturbatio.
Ambroſi. Nam dei natura ab his paſſiōibus immunis eſt.Et ne videat̃ iraſci,& nō vindicare,ſubdit,

Digitized by Google

A indignatio,quia addẽs ſupra iram,iniuriam ſuam deum vindicaturũ ſignificat. Vnde p̄dicta exponẽs ſubdit. Tribulatio & anguſtia. & appellatur tribulatio quod prius ira,& anguſtia,quod prius indignatio. In omnẽ animam hominis operãtis malũ, Iudæi primum,& Græci. Quod ſupra indiffinite dixerat,dicẽdo,His qui ſunt &c,hic vniuerſaliter dicit, vt ĩcludat Iudæũ,& gentilẽ. Quaſi dicat,hæc pœna veniet in omnẽ animã tã Iudæi q̃ gentilis, operantis malum. In hoc opere non ſolum facta ſignificat, ſed etiam perfidię profeſſionem. De incredulo enim agit,& ideo in animam dixit,vt ſpirituales pœnas intelligas, quia anima increduli pro perfidia arrabitur ſpirituali pœna. In omnem dico animã,Iudæi primũ, id eſt maxime,qa etiã ſcriptã legẽ habuit. Et Græci.i.gẽtilis. Iudæũ ſemper anteponit, prærogatiua patrũ,vt aut coronet̃ prius,aut dãnetur grauius qui credens ꝑpter Abraham honorificẽtior eſt: diffidens aũt peiꝰ tractãdus eſt,quia donũ promiſſũ patribus refutauit. *Ambroſi.* *Aimo.* *Ambroſi.* *Amb.*

Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non enim eſt acceptio perſonarum apud deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum: ſed factores legis iuſtificabuntur.

Pax,quod ſupra incorruptio,erit, Omni operãti bonũ,Iudæo primũ,tẽpe operãti,vel primum.i.maxime operãti bonũ,quia melius inſtructus,melius operatur. Et Gręco.i.gentili.

B Non.n.eſt &c.q.d.coęquo Iudęũ,& gẽtilẽ in pœna & gloria. Eñ.i.qa, Nõ eſt acceptio perſonarũ apud deũ.i.quia deus iudicat nõ ſecundũ perſonas,ſed ſecũdũ merita,qa vtroſq; ſecundũ modũ peccati dãnat. Non.n.prærogatiuã generis ſequit̃, vt ſuſcipiat cauſa patrũ diffidẽtẽ,aut abiiciat a ſe ꝑpter indignitatẽ,cauſa patrũ credẽtẽ:ſed vnũquẽq; proprio merito,aut remunerat,aut cõdẽnat. Et vere. Eñ.i.quia,quicũq; peccauerũt ſine lege.ſ.ſcripta.i. gẽtiles, Peribũt.i.dãnabũtur, Sine lege.i.nõ pro legis præuaricatiõe. Niſi de lege ſcripta diceret,qũo diceret ſine lege peccare,cũ oẽs ſubditi ſint naturali legi? Sed de Moſi lege dicit,cui Iudæi obnoxii ſunt. Aiebat.n.apoſtolꝰ,hic de illa lege,quã dedit dñs p Moſen populo Iſrael. Iõ ergo ſine lege dixit eos.i.gẽtiles peccare,qa nõ accepãt legẽ quã ſe accepiſſe gloriabant̃ Iudæi: ideoq; ait,quicũq; ſine le.pec.ſ.ſcripta quæ p Moſen data eſt,ſine lege,pi.& q cũq; in lege.i. legẽ ſcriptã habẽtes,peccauerũt.i.Iudæi,iudicabunt̃ per legẽ.i.etiã ꝑ legis p̄uaricatione.in quo aggrauat eos. Qui ergo nouerũt diuina mãdata,aufert̃ ab eis excuſatio quã ſolẽt habere homines de ignorãtia.ſed nec ipſi ſine pœna erũt q legẽ dei neſciũt:& licet grauius ſit hominẽ peccare ſcientẽ q̃ neſcientẽ,nõ tñ ideo fugiẽdũ eſt,ad ignorãtiæ tenebras,vt ĩ eis quiſq; excuſationẽ requirat. Aliud eſt.n.neſciſſe,aliud ſcire noluiſſe. Ignorantia quippe q nõ eſt eorũ qui ſcire nolũt,ſed qui tanq̃ ſimpliciter neſciũt,neminẽ ſic excuſat *Ambro.* *Ambro.* *Auguſt.* *Auguſtin. ad Valentinum.* *Idem libro de ignorãtia peccãtiũ*

C vt ſempiterno igne nõ ardeat,ſed fortaſſe vt mitius ardeat,ſi propterea nõ credit qa nõ audiuit qd crederet: ideoq; inexcuſabilis eſt oĩs peccator,vel reatu originis,vel additamẽto ĩ ꝓprię volũtatis:ſiue q nouit,ſiue q nõ nouit:ſiue q iudicat,ſiue q nõ iudicat.quia & ipſa ignorãtia ĩ eis qui intelligere noluerũt,peccatũ eſt:in eis vero q nõ potuerũt,pœna peccati:ergo vtriſq; iã nõ eſt excuſatio,ſed iuſta debet̃ dãnatio:iõ ait de vtriſq;, Qui ſine le.pecca.ſine le.pi.& q ĩ lege pec.p le.iu. Quod aũt ait,iudicabũt̃,nõ ita ẽ ĩtelligẽdũ,vt quaſi p ignẽ ſalui fiãt,vt qdã dicũt,ſed prius pibũt. Nõnulli.n.catholici tractatores ĩ his verbis apli parũp ĩtẽdẽdo aliter q̃ res ſe habet ſapuerũt:vt dicerẽt illos pire q ſine lege peccauerũt. Hos aũt q ĩ lege peccauerũt,iudicari tñ,& nõ pire:tãq̃ per pœnas purgatorias credãt̃ eſſe purgãdi: ſicut ille de quo dictũ eſt,Ille aũt ſaluꝰ erit,ſic tñ quaſi p ignẽ. Sed hoc merito fundamẽti bñ ĩtelligit̃,de quo ibi agebat aplus.hic aũt de Iudęis ait aplus,q ſine fundamẽto Chriſto ſunt. Quis aũt Chriſtianꝰ dicat,nõ pire Iudæũ ſi nõ credat ĩ Chriſtũ,ſed tãtũmodo iudicari cũ Chriſtꝰ ipſe dicat,Qd tolerabiliꝰ erit Sodomę in iudicio q̃ Iudęis ĩ Chriſtũ nõ credẽtibꝰ q tãta in eis fecit mirabilia. Et itẽ dicit qd excuſationẽ nõ habebũt de peccato infidelitatis, qa venit & locutꝰ eſt eis, de quo habẽt excuſationẽ illi,quibꝰ nec p ſe,nec p ſuos locutꝰ eſt: q tñ nõ effugiẽt dãnationẽ,qa q ſine lege pec.ſin.leg.peribũt,leuiora tñ paſſuri. Cui.n.plus cõmittit̃,plꝰ ab eo exigit̃:& ſeruꝰ ſciẽs voluntatẽ dñi ſui,& nõ faciẽs,multis vapulabit. Non enim &c.& quaſi aliquis diceret,dicis eos qui in lege peccauerunt,per legẽ iudicari,ſed nõne lex ſola ſaluat? ait enim,quia non facit iuſtos Et hoc eſt, Vere etiam legem habentes iu- *Aug. in pſa cxviij.* *Auguſt.*

dicabuntur .Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deū,& ſi apud homines,id eſt non D
pro auditu legis ſolo aliqui iuſti ſunt apud deū. Sed factores legis,id eſt illi qui legem opere
Ambroſius implent,ſcilicet qui credunt in Chriſtum,quē lex promiſit,quicunque ſint: quod quidem eſt
Auguſt. per gratiā, Iuſtificabuntur,id eſt iuſti habebuntur , iuſti deputabuntur apud deum & ho-
Auguſt. de ſpū.& litera mines. Vel ita lege,factores legis iuſtificabūtur,id eſt iuſti fient a deo,vt ſint factores.non enim ita eſt intelligendum,vt dicat eos qui ante erant factores legis, poſtea iuſtificari: ſed potius ſic,vt ſciamus aliter non eſſe factores legis,niſi iuſtificentur:vt non iuſtificatio factoribus accedat,ſed vt factores iuſtificatio præcedat.vt ſi diceretur,homines creabuntur, nō poſſit intelligi eos creari,qui ante erant homines,ſed ipſa creatione fieri vt ſint homines. Sic ergo intelligendū eſt hic,factores legis iuſtificabuntur,id eſt gratia iuſtificat eos,vt ad-
Auguſt. impleant legem,quia non faciunt vt iuſtificentur,ſed iuſtificātur vt faciant.In aliis tñ quibuſdam aliter inuenitur,vt cum dicitur,Facientes bonum honorabuntur,& homines liberabuntur.Intelligitur equidem honor accedere iam bonis,& liberatio illis qui iā erant homines,ſed non ita hic accipiendum eſt,ſed potius ſicut ſupradictum eſt.

Cum enim gentes quæ legem non habent,naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt,eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex:qui oſtendūt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis:teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum,& E
inter ſe inuicem cogitationum accuſantium,aut etiam defendentium , in die cum iudicabit deus occulta hominum ſecundum euangelium meū per Ieſum Chriſtum.

Remigius. Dixerat ſupra gentilem ſi male operaretur damnari,& ſaluari ſi bene operaretur:ſed cum legem non habeat,quaſi neſciat,quid ſit bonum, quid ve malum, videretur ſibi neutrū de-
Hilarius. bere imputari.Contra quod apoſtolus ait,Et ſi non habeat ſcriptā legem,habet tamē natu-
Auguſt. ralē, qua intelligit,& ſibi conſcius eſt,quid ſit bonū,quid ve malum. Lex enim naturalis eſt, iniuriam nemini inferre,nihil alienum præripere,a fraude & periurio abſtinere,alieno coniugio nō inſidiari,& cætera talia:& vt breuiter dicatur, Nolle aliis facere quod tibi nō vis
Auguſt. de lit.& ſpū fieri.quod euangelicæ cōcordat doctrinæ.Proinde non videtur hic alios ſignificaſſe ſub nomine gentium,q̄ eos qui ad euangelium pertinent. Ne moueat quod naturaliter dixit quæ
Au.l.eode. legis ſunt facere, non ſpiritu dei, non fide, non gratia.hoc enim agit ſpiritus gratiæ, vt imaginem dei in qua naturaliter facti ſumus inſtauret in nobis.Vitium quippe contra naturam eſt,quod vtiq; ſanat gratia.Non ergo vſque adeo in anima humana imago dei terrenorum affectuum labe detrita eſt,vt nulla in ea liniamenta remanſerint.non omnino deletum eſt quod ibi per imaginem dei cum crearetur,impreſſum eſt. Proinde vitio ſanato per gratiam naturaliter fiunt ea quæ legis ſunt.nō quod per naturæ nomen,vt dictum eſt, negata ſit gratia:ſed potius per gratiam reparata natura,qua gratia interiori homine in- F
nouato lex iuſtitiæ ſcribitur,quā deleuerat culpa.Hoc enim illic ſcribitur per renouationē, quod deletum erat per vetuſtatem:& ideo talis,& ſi legem Moſi ſcriptam non habeat, credendum eſt bene vel male operari, & merito ſaluari ſiue damnari: bene operari dico, & ſaluari,quod tamen non eſt niſi per gratirm & fidem quæ renouat naturalem imaginē dei in homine ſopitam,ſine qua renouatione male operatur quis & damnatur, accuſante eum
Orige. conſcientia.Quaſi dicat,Vere factores iuſtificabūtur,quia etiā gētes.Et hoc eſt, Cū eñ gē-
Ambroſ. tes quæ legem,ſcriptā Moſi, Non habent,naturaliter faciunt ea quæ legis ſunt,id eſt naturali ratione illuminata per gratiam diſcernunt faciēda & vitanda,quæ faceret lex. Vel,faciunt ea quæ legis ſunt,id eſt credere in Chriſtum,& deum,quanuis eiuſmodi legem nō habentes,id eſt in ſcriptam, Ipſi ſibi ſunt lex,id eſt valent ſibi legem, qui oſtendunt, indiciis operum,opus legis ſcriptum in cordibus ſuis,id eſt firmiter infixum rationi eorum,dum illa opera laudant quæ lex iubet,illa damnant,quæ lex prohibet.Vel,opus legis, eſt fides quā
Ambroſ. vltro habēt in cordibus,id eſt in intimo affectu,vbi fides per dilectionem operatur,quā cū quis exhibet deo,naturali indicio oſtendit ſemetipſum legē ſibi eſſe,quia quod mandat lex, facit,ſcilicet vt credat in Chriſtum. Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium:quaſi dicat, opus legis habent ſcriptum in cordibus ſuis,vnde ipſi teſtes erunt ſibi in futuro boni & mali. Inde ſcientes merito damnari, vel ſaluari. & hoc eſt,Naturaliter faciunt ea quæ legis ſunt.

Digitized by Google

A Conſcientia ipſorum,redd.te.ſalutis vel damnationis,& ſi aliis non videatur:& non ſo Ambroſius lum cõſcientia operũ,ſed etiã cõſciẽtia, Cogitationũ.i.malarũ,& bonarũ cogitationũ Inuicẽ accuſãtiũ eos.& dicit hoc de nõ credẽtib⁹. Aut etiã defendẽtiũ,hoc dicit de credentibus.Nõ credentes eñ accuſabunt cogitationes malę:Credẽtes vero,defendẽt bonæ. & hoc, Inter ſe,quia illæ illos accuſabunt, iſtę hos defendent. Vel ſunt hic genitiui pro Ambroſius ablatiuis more Græcorum,qui ablatiuis carent.vnde in libris quorundã per ablatiuos ſcriptum reperitur,ſic, Et inter ſe cogitationibus inuicem accuſantibus, aut etiam defendentibus.Reddet autem eis teſtimoniũ conſcientia, In die,Iudicii futuri. Cũ iudicabit deus occulta hominũ,id eſt ea quæ modo hic occulta ſunt.iudicabit dico, Per Ieſum Chriſtũ, quod totum eſt certum. Secundũ euangelium meum.Sciendum autem quod in illa die co Origenes. gitationes accuſabunt animas,vel defendent:non vtiq̃ illæ cogitationes quæ tunc erunt, Attende. ſed iſtæ quæ nunc ſunt in nobis,quarum notæ quædam,& ſignacula relinquentur in corde noſtro velut in cęra:quæ in occulto nunc pectoris poſita,in illa die reuelari dicuntur. Per Ieſum Chriſtum,quia pater neminem iudicat,ſed omne iudicium dedit filio. Et hoc ſecũdum euangelium meum,Pauli,id eſt quod Paulus annunciat.

Si autem tu Iudæus cognominaris,& requieſcis in lege, & gloriaris in deo, & noſti volũtatem eius,& probas vtiliora inſtructus per legẽ:confidis teipſum B eſſe ducem cæcorum,lumen eorum qui in tenebris ſunt,eruditorem inſipientiũ, magiſtrum infantium,habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege.Qui ergo alium doces,te ipſum non doces?Qui prædicas non furandum,furaris?qui dicis non mœchandum, mœcharis?Qui abominaris idola,ſacrilegium facis?Qui in lege gloriaris:per pręuaricationem legis,deum inhonoras?Nomen enim dei, per vos blaſphematur inter gentes:ſicut ſcriptum eſt,Circuncifio quidem prodeſt ſi legem obſerues:ſi autem pręuaricator legis ſis,circuncifio tua præputiũ facta eſt.Si igitur pręputium illius in circuncifionem reputabitur, & iudicabit id quod ex natura eſt præputium,legem conſummans:te qui per literam & circuncifionem pręuaricator es legis?

Si autem tu Iudæus cognominaris &c.vel,tu autem Iudæus cog.alia litera. Hic Iudæos ſpecialiter aggreditur,grauius accuſans eos de peccatis, eo quod plura habent auxilia.q.d. gentilis tantum habet naturalem legem. Tu autem o Iudęe plura habes,quia Cognominaris Iudæus,a Iuda patriarcha,quaſi ex cognatione hoc nomen tibi venit. Et requieſcis in lege,id eſt non vagaris erroribus, certus quid debeas obſeruare,ſicut vagantur illi q ſũt ſine lege. Et gloriaris in deo.i.de cognitione dei. Et noſti voluntatem eius,de redẽptio Aimo. C ne humani generis,quam tibi per prophetas nunciauit. Et probas vtiliora,id eſt de vtilibus vtiliora ſcis eligere:quia es Inſtructus per legem,& confidis teipſum ducem eſſe cæcorum,id eſt non intelligentium,& cõfidis, Teipſum eſſe lumen eorũ qui in tenebris ſunt,id eſt confidis quod etiam illuminare potes eos q in tenebris ſunt. Cęcos & in tenebris exiſtẽtes dicit gẽtiles,qui & ratione priuati cęci ſunt,& ſi quid ſciunt tamen in tenebris ſunt. Et confidis te eſſe Eruditorem inſipientium,id eſt Iudæorum nondum prouectorum. Et magiſter infantium,id eſt Iudæorũ qui de lege adhuc diſſerere neſciũt.Et cõfidis te eſſe Habentem formam,id eſt perfectionem, Sciẽtiæ in lege:& non tantum ſciẽtiæ, Sed etiam veritatis,vt aliis exemplum ſcientiæ legis ſis,& veritatis. Nõ ſine cauſa vtrunq̃ poſuit,ſcilicet ſcientiæ & veritatis. Quidam enim ſcientiam & intellectum alicuius libri habent, & ita ſentiunt ſicut auctor ipſe ſenſit,non tamen habent inde veritatẽ,quia neſciunt quomodo ſit verũ,nec etiam eſſe verum:ſed Iudæus iactat ſe habere ſenſum legis,& ſcire verũ eſſe ipſum ſenſum legis,ita vt aliis ſcire volẽtibus ſit exemplar: & cum hæc omnia habeas o Iudæe, Qui ergo alium doces,cur teipſum non doces?Vel ſi ſuperius in litera eſt,ſi,leges ita,quaſi hęc & illa habes.& ſi ita eſt, Qui ergo alium doces,cur teipſum non doces? & q prædicas non furandũ.ſicut lex dicit,cur furaris?ſcilicet ſenſum de Chriſto in lege. Et qui dicis non eſſe mœchandum,mœcharis?id eſt veritatem Chriſti de lege tollis, & mẽdaciũ ponis?& cur hoc facis? Et qui abominaris idola,ſacrilegium facis?Chriſtum negando vel cultum dei dando idolis,quod ſæpe fecerunt Iudæi, & cur hoc facis? Et tu qui in lege glo-

Digitized by Google

riaris per præuaricationem legis,id eſt quia ſenſum legis qui eſt de incarnatione Chriſti, D
& diuinitate præteris. Deum inhonoras.i.cauſa es quare alii inhonorent.& vere. No
Auguſtinus men enim dei,hodie, Blaſphematur per vos inter gentes. Dum teſtimonium quod pa-
ter dedit de filio ſuo non recipitis in quo patri detrahitur, quia in Chriſto pater blaſphe-
matur:ſicut ipſe ait,Qui me recipit,nõ me ſolum recipit,ſed eum qui me miſit.Et ideo in-
ter gentes blaſphematur nomen dei per Iudæos,quia credentibus gentibus Iudæi ſuadere
nitebantur Chriſtum non eſſe dicendum deum.Et nota quia verbis Ezechielis prophetæ
vtitur Apoſtolus pro ſuis,qui Ezechiel ad Iudæos ſui tẽporis hoc dicebat,nomen dei blaſ-
Auguſtinus phematur per vos inter gentes,quia olim gentes non animaduertebãt Iudæos ſibi traditos
pro noxis ſuis,ſed idolis ſuis dabant gloriam de victoria, quaſi Iudæorum deum viciſſent
Auguſtinus in Iudæis,& ꝙ aliũde hæc verba ſumpſerit Apoſtolus oſtendit dicens, *Sicut ſcriptum eſt,*
in Ezechiele de contẽporaneis ſuis. Circũciſio quidẽ prodeſt tibi ſi legẽ obſerues &c.Oſtẽ
dit ſupra legem non iuuare eos ad obtinendam iuſtitiam & vitam.modo oſtendit circũci-
ſionem non iuuare.q.d.& cum Iudæi ſint tales,o Iudæe, Circũciſio quidẽ prodeſt tibi,qui
Aimo. es de genere Abraham: *Si tamen legem obſerues*,id eſt ſpiritualiter cuſtodias,vt Chriſto
Ambroſius credas,quem lex promiſit,vt deponas omnia turpia,vt cor circuncidas. Prodeſt ergo ad vi
tam ſpiritualiter,& hoc & alia ſacramenta legis intelligenti,quia obediẽdo deo facit ei ſi-
gnum veritatis vt pie gaudeat,& ſpirituali ſuauitate veritatem contemplans in Chriſtum E
credat.Prodeſt etiam rudi populo literam legis ſectanti,dum ſub timore dei cuſtoditur.
Quæſtio. Quæritur autem quomodo hic dicat circunciſionem prodeſſe:cũ in ſequenti dicat,Si circũ
Reſponſio cidimini,Chriſtus vobis nihil proderit.Ad qđ reſpõdemus,hoc dici ſecũdum ſtatus diuer
ſorum temporum.nam ſecundum ſtatum veteris legis olim profuit circunciſio,ſed nõ pro-
fuit ad ſalutem ſine ſpũalis legis obſeruantia.Vnde hic ait,Tẽpore autẽ gratiæ poſtq̃ exhi
bita eſt veritas non modo non prodeſt,ſed etiam obeſt.Vnde in ſequentibus dicit, *Si circũ*
cidimini &c. *Si autem præuaricator legis es*.q.d.Tunc prodeſt circunciſio ſi legem obſer-
ues: *Si autem præuaricator legis ſis*,id eſt ſi non imples quod circunciſio exigit,ſcilicet vt
credas in Chriſtum, Circunciſio tua,carnalis. Facta eſt præputium,id eſt non plus valet
q̃ præputium. Deinde a contrariis inferens ſubdit. *Si igitur &c.*q.d.Et quia circunciſio
tua o Iudęe fit præputium ſi legem præteris, Igitur ſi præputium,id eſt Gentilis quilibet cu
Ambroſius ſtodiat Iuſtitias legis,id eſt mandata per quę iuſtificatur homo, vel fidem Chriſti quẽ lex
ad iuſtificationẽ venturũ cecinit,quã ipſa darę non potuit. Nonne præputiũ illius reputa
bitur in circunciſionem?vt ſit filius Abrahæ qui eſt pater fidei.q.d. Nemo poteſt hoc nega
re. Et præputium,id eſt Gentilis. Cõſummans,id eſt perficiens, Legem,quod eſt ei ex na
tura illuminata & adiuta per gratiam.dico perficiens legem,ſcilicet credendo in Chriſtum
in lege promiſſum. Nonne iudicabit te o Iudęe,qui q̃uis doctus ſis Per literam,id eſt per
ſcriptam legem: Et circunciſionem,quæ eſt ſignum depoſitionis vitiorum: Tamen præ- F
Aimo. uaricator legis es? id eſt nõne comparatione ſui te damnabilem oſtendit,qui non per natu-
ram,neq; per legem,neq; per circunciſionem nouiſti,quod ille nouit per naturã,id eſt Chri
Origenes. ſtum.q.d.damnabit vtiq;, & ita patet quod lex non iuuat.Videtur ergo in pręſenti loco pręs
putium dicere gentes,quæ in præputio carnis ad fidem Chriſti venerunt, quas legem ſpi-
ritualem ſeruantes comparat & præfert Iudæis,qui per literam,& circunciſionẽ carnis pręs
uaricatores ſunt legis,quos & iudicandos ab aliis dicit.

Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt,neq; quæ in manifeſto in carne eſt cir-
cunciſio:ſed qui in abſcondito Iudæus eſt:& circunciſio cordis in ſpiritu nõ li
tera,cuius laus non ex hominibus,ſed ex deo eſt.

Quaſi dicat,bene poteſt Iudæus fieri Gẽtilis,& Gentilis Iudęus,ſicut dictũ eſt. Non eñ
vere Iudæus eſt, Qui in manifeſto,tantum Iudęus eſt,ſcilicet & nomine & natione,& qui
labiis confitetur,corde eſt remotus.Iudæus enim interpretaꝰ cõfitens.qui enim vere credit
& vere confitetur,vere Iudæus eſt. Neque illa eſt vera circunciſio quæ in manifeſto eſt,
ſcilicet q̃ manu facta eſt. In carne,id eſt in ablatione cutis:ſed ille eſt vere Iudæus Qui
eſt Iudæus in abſcondito cordis,id eſt qui eſt ex corde confitens. Et illa eſt vera circunci-
ſio, Quæ eſt circunciſio,id eſt mundatio cordis:ipſa dico facta In ſpiritu,id eſt per ſpi-
ritum ſanctum. *Scilicet non litera*,id eſt non lapideis cultris, vt litera legis in figura do-

Digitized by Google

A cebat. Cuius,circumciſionis, Laus,id eſt quæ circumciſio vere laudabilis, Non ex homi
nibus,ſed ex deo eſt.i.ex gratia dei. Circumciſio enim cordis eſt quæ purificat animam,& Origenes.
vitiorum maculas abſcindit.ideoq; talis circũciſio Nõ ex hominibus,eſt: Sed ex deo eſt, Auguſtinus
qua illicita concupiſcentia amputatur:quod non fit litera docẽte & minante,ſed ſpiritu iu Auguſtinus de ſpũ& lr̃a
uante & ſubſequente. Vel ita, Cuius,hominis,Laus,illius ſcilicet qui in occulto eſt Iudæus Auguſt.in
& circunciſus, Non ex hominibus,Iudæis qui terrena ſapiunt,& in carne gloriantur: Sed prioribus.
ex deo eſt,laudat enim deus credentem non carne circunciſum. Iudæorum laus eſt ex homi In epiſt.ad
nibus, qui ſi faciunt quod lex iubet, ſine ſpiritu faciunt timore pœnę,non amore iuſtitiæ, Romanũ.
qui ſunt in carne Iudæi,in corde Pagani.& ita non eſt coram deo,quod apparet coram ho Aimo. Auguſtinus
mine. Qui vero in ſpiritu gloriatur,huiꝰ laus a deo eſt. Spiritu enim credit,per quod placet Ambroſius
deo:& ille vere beatus eſt,qui coram deo iuſtus eſt.

Cap.III.

QVid ergo amplius eſt Iudæo,aut quæ vtilitas circũciſionis? Multum per omnem modum. Primum quidem:quia credita ſunt illis eloquia dei. Quid enim ſi quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Abſit.

B Hucuſq; demonſtrauit Apoſtolus,quod non eſt apud deum acceptio perſo-
narum,& eouſq; peruenit vt diceret quod Iudæus carnalis ſit Gentilis,& Gentilis ſpiritua-
lis ſit vere Iudæus:ideoq; nũc obiicit quod videt ſibi nũc poſſe obiici,vt ſoluat,ſcilicet quæ
dignitas ſit Iudæo,ſecundum priorem ſtatum,maior q̃ Gentili.q.d.quandoquidẽ Iudęus ſit
Gentilis,& econuerſo, Ergo quid ampl.eſt,ſecundũ priorem ſtatũ, Iudæo,de lege vel de
legalibus obſeruantiis,qui dicitur populus peculiaris dei,q̃ Gentili qui dicitur canis immũ
dus. Aut quæ eſt ei vtilitas circunciſionis,id eſt quid conſecutus eſt de circunciſione? Ad
hoc reſpondet. Valuit quidem olim,ſed non ideo digniores ſunt in fide.& hoc eſt quod ait,
Multum,amplius eſt Iudæo ſecundum priorem ſtatum,q̃ Gẽtili. Et hoc Per omnẽ modũ.
Omnis modus eſt vel in adminiſtratione temporalium vel in reſeratione ſpiritualium,in
quo vtroq; multa Iudæis deus fecit,quæ non Gentibus,& ita ſecundum priorem ſtatum di-
gniores fuerunt. Primum quidem,prætermittens Apoſtolus de minoribus,id eſt de tem-
poralibus,exẽplũ de præcipuis ponit.i.de ſpũalibus,ſcilicet de eloquiis dei.q.d. Vt alia mi-
nora de temporalibus prætermittam, hoc primum.i.præcipuum quidem pono,ſcilicet de
eloquiis,quod factum eſt Iudæis,ſcilicet Quia eloquia dei,id eſt lex & prophetę Sunt cre-
dita illis,vt amicis,per quæ intelligerent de futura redemptione,quę promiſſa erat fieri per
Chriſtum. Quanquam ergo multa ſignificet Apoſtolus quæ ad honorificentiam pertine-
ant ſeminis Abrahæ: hoc tamen ſolum aperte memorat, quia maxime laudis eorum eſt, Ambroſius
vt legẽ per quam addiſcerent rectum a peruerſo diſtinguere,digni iudicarentur accipere:
C & ideo plus eſt Iudæis ſecundum priorem ſtatum q̃ Gentibus. Sed dices,non ideo plus fa-
ctum eſt eis quia non crediderunt eloquiis,vt Chriſtum promiſſum redemptorem reciperẽt
quidam eorum. Ad quod reſpondet dicens, Quid enim &c.q.d.& ſi non crediderunt qui-
dam,non tamen ideo minus profuit credentibus. Quid eñ,obfuit credẽtibꝰ, Si quidam
illorum non crediderunt? Nõ ideo minus factum eſt credentibus. Nam etſi quidam eorum
nõ crediderũt,nõ ideo fides euacuata eſt. Et hoc eſt, Nunquid incredulitas eorum euacua
uit,id eſt inexpletam fecit fidem dei? Abſit,quod euacuata ſit. Fdẽ dei dicit,vel quod quidã Origenes.
Iudæorum crediderunt deo:vel exhibitionẽ eius boni,quod deus homini promiſerat. Quo- Origenes.
rundam autem infidelitas non effecit vt quidam ad fidem Chriſti non accederent, vel vt
deus promiſſionem ſuam credentibus non impleret.i.non effecit quin aliqui Iudæorũ ſint
fideles deo credendo in Chriſtum:vel vt deus non ſit fidelis in promiſſis illis qui credunt.
Non enim quia aliqui credere noluerunt idcirco præiudicabitur cæteris Iudęis,ne digni di
cantur accipere quod promiſit deus fidelibus:quippe cũ ſic facta fuerit promiſſio,vt creden
tibus proficeret. Vt autẽ firmaret Apoſtolus quod ſupradixit,ſcilicet quia deus in promiſ- Ambroſiꝰ.
ſione ſua fidelis eſt,ſubdit,

Eſt autem deus verax,omnis autem homo mendax:ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,& vincas cum iudicaris.

Digitized by Google

Eſt aũt deus verax &c.q.d.Incredulitas illorũ non euacuauit fidem dei,ſed potius Deus D.
verax eſt.i.implens promiſſa. Omnis autem homo mendax,ex ſe,etiam Iudæus,& ita in-
dignus eſt promiſſione.hoc ideo dicit ne dignior Iudæus videatur in nouo ſtatu,q̃ Genti-
Ambroſius lis.Hac prophetæ auctoritate,monſtrat & deum eſſe veracem,quod pertinet ad ſuperiorum
confirmationem:& hominem eſſe mendacem,quod pertinet ad hominis indignitatẽ.Hoc
aũt ſcilicet omnis homo mẽdax,ideo addit Apoſtolus,vt appareat promiſſionem dei factã
eſſe & completam,non propter aliquam hominis dignitatem,ſed propter miſericordiã dei,
Nota. vt gratia dei det indignis,& cõmẽdabilior ſit gratia dei.Deus aũt dicitur verax.i.inuaria
Ambroſius bilis tam in eſſentia q̃ in promiſſione.homo mendax dicitur.i.nec habẽs verum eſſe,nec in
qua cõditus eſt,& per peccata diffluens.Hominis eſt eñ fallere & falli,quẽ tempora & natu-
ræ imbecillitas faciunt eſſe mutabilem.Natura eñ quæ fallitur non abſurde dicitur mẽdax.
Ambroſius Deus aũt apud quẽ nil futurum eſt immutabilis perſeuerat.Vel, Omnis homo eſt mẽdax,
ſcilicet qui nõ credit quod promiſit de⁹,qui negat deũ impleſſe promiſſa.hoc facit maxime
Iudęus,qui diffidẽs de promiſſis dei,mendax eſt,& deũ mendacẽ pronunciat,qm̃ promiſſis
Aimo. eius nõ credit,quẽ vincit deus dũ dat promiſſa.Et eſt ſenſus vtriuſq; ſentẽtię talis, Omnis
hõ,cõtradicẽs promiſſionibus dei, Mẽdax eſt.Vel,oĩs homo in quantũ a ſe ipſo eſt, men
Ambroſius dax eſt.i.labilis in eſſentia,& per peccata difflues.Quod aũt verax de⁹ ſit ꝓphetico exẽplo
cõfirmat ſubdens, Sicut ſcriptũ eſt.q.d.Deus eſt verax, Sicut ſcriptũ,in Dauid. Vt iu- E
ſtificeris in ſer.t.&.v.c.iudic.quaſi d.Dauid,Ego peccaui & malũ feci in adulterio & homi
Aimo. cidio. Vt tu,o deus mittẽdo filiũ de ſtirpe mea ſicut promiſiſti, In ſermonibus iuſtif.qui
ſunt de promiſſionibus filii.i.iuſtus eſſe,& ex ſola iuſtitia nõ ex meis meritis cõpleſſe cõpro
beris. Et vincas,implendo promiſſa, Cum iudicaris,a populis,non debere implere pro-
miſſa propter mea pctã.i.nõ mittere filiũ de ſtirpe mea. Dauid eñ poſtq̃ factus eſt adulter,
& homicida vxorẽ Vrię accipiẽdo,& illũ gladio filiorũ Amõ occidẽdo,dicebãt multi,Va
cua efficiet promiſſio dei,quę facta eſt Dauid.ſ.quod ex ſemine eius Chriſtus naſciturus ſit:
quia non naſcet Chriſtus de homicida & adultero,ſed falſum erit quod ſibi pollicitũ affere
Ambroſius bat.Deus aũt verax eſt,qa miſit Chriſtũ de ſemine Dauid,ſicut promiſit:& ſic vincit cũ iu-
dicat,quia dat,quod daturus negat:cũq; dat quod iudicat nõ daturus,vincit:oſtẽdẽs ſe ve-
racẽ,illũ aũt mẽdacẽ qui nõ credit verbis eius.Et eſt hic, Vt,cõſecutiuũ,nõ affectiuũ vel
cauſatiuũ.Vel ita vt ſit, Vt,cauſatiuum,& reſpicit ad illud quod Dauid ꝓdixerat.A pctõ
meo munda me.q.d.Ideo mũda me, Vt iuſtificeris.i.vt iuſtus & verax cõproberis. In ſer
Aimo. monibus t.qui ſunt de venia ingemiſcentis.Dixiſti eñ,quacũq; hora peccator ingemuerit,
omniũ iniquitatũ eius non recordabor amplius. Et vincas, indulgentiã pctĩ mihi dãdo.
Cũ iudicaris,ab hoĩbus mihi veniã non dare.Dicebãt eñ quidã Dauid adeo grauiter de
Origenes. liquiſſe,quod veniã pctõrũ nõ poſſet habere:quos de⁹ mẽdaces oſtẽdit,& ſe veracẽ exhibuit,
Ambroſius qñ ei indulſit.Vel ita,& reſpicit ad illud quod dixerat,Tibi ſoli peccaui.q.d.Tibi tantũ di- F
co me peccaſſe qui vides quod hoĩes non vident,qui & adeo iuſtus es,vt dũ ego & oẽs pec-
camus,tu ſolus Iuſtificeris.i.iuſtus appareas, In oĩbus ſer.t.id eſt in oĩbus promiſſis tuis.
Et vin.i.ſuperes oẽs in iuſtitia, Cũ iud.i.cũ aliis in iudicio cõpararis.Tantę eñ miſeri-
cordię eſt de⁹,vt velit cõparari hoĩem ſecũ.Vnde p Eſaiã ait,Iudicate inter me & vineam
Origenes. meã.Supat eñ de⁹ in iudicio hoĩ cõparat⁹.Inuenit eñ dediſſe hoĩ oẽs affect⁹,oẽſq; motus,
quibus ad virtutes niti poſſet,& progredi.Inſuper etiã vim rationis inſeruit,qua agnoſce-
ret quid deberet agere vel cauere.His aũt acceptis homo neglexit iter virtutis incedere,cui
ex deo nil defuit,ipſe vero iuenitur defuiſſe his q̃ a deo data ſunt ſibi.Merito ergo dicitur
Origenes. talẽ in iudicio deus vincere,& iuſtificari in verbis ſuis.Vel ita,Tibi ſoli peccaui,qui a deo
iuſtus es,vt iuſtificeris.i.verax cõproberis in omnibus Sermon.t.Solus eñ inter hoĩes per
oĩa verũ dicere potuit homo deus. Et adeo iuſtus es Vt vincas.i.vt ſuperes oẽs hoĩes
Auguſtinus in iuſtitia, Cũ.i.q̃uis iniuſte, Iud.a Iudæis.Iuſtus enim iudex a peccatoribus eſt iudica-
tus iniuſte,& in eo tamen.i.in iuſtitia vincit oẽs hoĩes.Huic itaq; nullum peccatũ habenti,
dicit Dauid,Tibi ſoli peccaui,q adeo iuſtus es, Vt iuſtif.in ſer.& v.c.iu.Tu eñ q ſupas oẽs
iudices in iuſtitia,qui ſolus iuſte iudicãs,iniuſte iudicaris. Vel aliis nõ mutatis,illud poteſt
ita dici, Et v.cum iud.q.d.tu talis es vt iuſtificeris in ſer.t.& talis etiã, Vt vin.cũ iud.
Auguſtinus id eſt quando iudicaris a Pilato & a Iudæis.Vicit enim homo deus quando iudicat⁹ eſt,qa
ꝓpter illã humilitatẽ dedit ei deus pater nomẽ qđ eſt ſup oẽ nomẽ.Hic tñ ſenſus nõ ꝑtinet

Digitized by Google

A ad ſuperius argumentum.i.ad ſui propoſiti demonſtrationem,ſcilicet ad probandum quod deus ſit verax,ſed eſt additum ex abundanti.

Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam dei commendat,quid dicemus?Nũquid iniquus eſt deus,qui infert iram?Secundum hominem dico. Abſit. Alioqui quomodo iudicabit deus hunc mundum?Si enim veritas dei in meo mendacio abundabit in gloriam ipſius,quid adhuc & ego tanq̃ peccator iudicor? & non ſicut blaſphemamur?& ſicut aiunt quidam nos dicere,Faciamus mala,vt veni-ant bona?quorum damnatio iuſta eſt.

Oſtenditur hic ſenſus qui ex verbis Dauid prophetæ,quibus ipſe dixit,Peccaui vt iuſtifi- Ambroſius
ceris,iniuſte trahebatur a carnalibus,cauſam diuinæ iuſtificationis noſtra peccata fore intelligentibus.Erant enim quidam qui dicebant deum velle nos peccare:ideo,vt comparatione noſtri iuſtus appareret:& dum peccatum nobis dimitteret,quod miſericors ſit,patefatefaceret.Dicebant etiam eum velle nos mentiri,vt ipe ſolus verax inueniretur:quod ſi ita
eſſet,iniuſte ab illo damnaremur.Cõtra illos tales loquit̃ hic Apoſtolus,Quia nõ eſt hic ſen- Ambroſius
ſus in verbis prophetæ,ſed maliuolorum hominum praua interpretatione extorquetur, afferentium quod peccata hominum,& actus mali dei iuſtificationi proficiant,& per mala no-
B ſtra iuſtus appareat,& iniuſtitia noſtra iuſtum illum oſtendat.Dixit enim ſupra quod verax Ambroſius
eſt deus,& omnis homo mẽdax,& quod indignis dat bona,in quo apparet commẽdabilior eius gratia & iuſtitia.Vnde carnalis dicens deum vti malis quaſi inſtrumento ad gloriam ſuam,eo rem deducit,vt dicat deum iniquum qui peccata punit,quæ ſibi proſunt. Si eñ iniuſtitia noſtra ei proficit,ſine dubio iniquus eſt ſi damnat peccantem. quod remouet Apoſtolus hic dicens, Si autem.q.d.Deus eſt verax,& om̃is homo eſt mendax,cui indigno dat
bona,in quo apparet commendabilior gratia eius & iuſtitia. Si autem,hoc eſt,& ita Ini- Aimo.
quitas noſtra commẽdat iuſtitiam dei,id eſt laudabilem facit iuſtitiam & ſanctitatem dei. Fulgentius
Quid dicem⁹?id eſt ex hoc quid ſeq videtur?ꝙ Iniquus eſt de⁹,qui propter peccata In- Aimo.
fert iram,id eſt vindictam, & condemnationem.Iram nanq; hoc loco Apoſtolus pro condemnatione poſuit,q̃a deus illius rei vltor eſt,cuius auctor non eſt,id eſt iniquitatis,quã poteſt deus punire non facere.Etiam eſt ſenſus, Si iniquitas noſtra deum laudabilem facit, & quanto amplius peccamus tanto ei placet ſecundum quod ſtolidiſſimi dicunt,& eo amplius iuſtitia eius,& ſanctitas creſcit,& apparet,iniquus eſt deus inferendo vindictam pro ma-
lis quæ vult vt faciamus.Si enim vult vt peccemus(vt quidam ſtultorum dicunt)ergo quã- Auguſtinus
do damnat hominem peccatorem iniquus eſt. Sed nũquid deus iniquus eſt qui infert irã?
Videtur vtiq; hoc quibuſdã. Sed abſit,vt ſit iniquus,& quod noſtra iniquitas cõmẽdet il- Aimo.
lum.Si enim commendaret illum,ipſe nõ vindicaret,quia iuſtus eſt.Et quia hoc verum nõ
C eſt quod deus ſit iniquus,vel quod noſtra iniquitas deum commendet,addit Apoſtolus, Secundum hominem dico,id eſt ſecundum intelligentiã carnalis hominis.q.hæc quæſtio car-
nalium eſt,quos conſtat & errare & falli,& fallere.Nam deus immutabilis perſeuerat,nõ po- Ambroſius
teſt non amare quod fecit. Non enim vult nos peccare,& quia iuſtus eſt ideo infert irã pec
canti.Cum ergo peccatori iuſta pœna redditur,nõ eſt iniquitas,ſed iuſtitia apud deũ.Quo Auguſtinus
modo enim ex hoc iuſtus videbitur deus,quia aduerſatur iniuſtitiæ?Inducit enim iram ho- de natura
minibus pro eo quod in ſemetipſis locũ iniuſtitiæ dederunt.Non ergo iniuſtus videtur de⁹ boni. Attende.
qui eſt ipſa iuſtitia,cum iraſcitur aduerſus iniuſtitiã:cui eñ nõ decet eſſe propitium,ſed peruenit ira eius etiam in homines,qui ſe miniſtros iniuſtitiæ,cui deus iraſcit̃,præbuerũt.Non
eſt ergo iniquus deus. Alioquin,id eſt niſi hoc eſt quod non iniquus eſt deus? Quomo- Ambroſius
do iudicabit deus hunc mundum?q.d.non poteſt eſſe iuſtus iudex.Quomodo enim iudicabit ſi iniquus eſt.q.d.male,bonis ſcilicet dãs mala,& malis bona. Si eñ veritas &c. Interiecta remotione iniquitatis dei.i.interpoſita demonſtratione.qua oſtenditur quod deus nõ eſt iniquus.Vnde apparet verba prophetæ non eo quo dictũ eſt ſenſu accipiẽda,redit Apoſtolus ad probationem, carnalis nitentis probare quod ſi deus punit malos iniquus eſt.q.d. Vere ſi iniquitas noſtra iuſtitiam dei cõmendat,iniquus eſt deus quia punit. Enim,id eſt quia, Si in meo mẽdacio,id eſt per meum peccatum: Veritas,id eſt iuſtitia dei, Abundauit,id eſt creuit, In gloriã ipſius,id eſt ſi ex meo peccato glorioſior eſt,ergo Quid adhuc,id eſt cur etiam nunc non ſolum in futuro, Iudicor ego tanq̃ peccator,quod nõ ſum.

Digitized by Google

Ambroſius Manifeſtum eſt enim, quia ſi ad gloriam dei proficit mendacium hominum, vt ille ſolus ve D
rus appareat, non ſint dicendi peccatores qui peccant, quia non voluntate ſed impulſu eius
videbuntur peccare, quod abſit. Accipitur hic veritas, quod ſupra iuſtitia: & mendaciũ, quod
Aimo. ſupra iniquitas. Et eſt ſenſus, Si deus meo mendacio, id eſt peccato verax appareat, quare me
iudicat tanq̃ peccatorem etiam in pręſenti non modo in futuro? Vel, Quid iudicor tanq̃
peccator etiam adhuc, id eſt poſt conuerſionem, poſtquam dedit bona indigno, vnde glorio
ſus apparet. Ante conuerſionem enim cũ male mererer, ex meis nõ erat glorioſior. Et eſt ſen
ſus, Ac ſi diceret, quod ante remiſſionem videri poterat, poſt videri non debet, ſcilicet quod
ego peccator iudicandus ſum, quia nũc certum eſt quod dimittendi veritas, non abundaſſet
in gloriam, niſi peccaſſem. Et nõ ſicut, Item aliud infert falſum Apoſtolus ex eodem quod
dixerat, ſcilicet ſi veritas dei ex meo mendacio abundauit in gloria, q.d. Et ſi iſtud eſt ſcili-
cet quod veritas dei in peccato abũdet in gloriam: cur, ſcilicet, Non facimus nos mala vt
veniant bona, id eſt vt creſcat iuſtitia & gloria dei? Sicut blaſphemamur, nos Apoſtoli.
Et ſicut aiunt quidam nos dicere, i. ſicut imponitur nobis Apoſtolis blaſphemando a qui-
Aimo. buſdam hoc ſentire & dixiſſe, & etiam prædicaſſe qđ eſt blaſphemia. Quid imponit nobis,
Ambroſius dixiſſe? hoc ſcilicet, Faciamus mala vt veniant bona. Quidam enim peruerſi homines nõ
Auguſtinus intelligentes & ad reprehendẽdũ procliues cum audiſſent a Paulo, & ab aliis Apoſtolis præ
dicari, Vbi abundauit delictũ ſuperabundauit & gratia: dixerũt Apoſtolos prędicaſſe, Fa-
Aimo. ciamus mala vt veniant bona. & dicebant, Quanto ergo amplius maiora mala commiſe- E
rimus, tanto amplius maiora bona percipiemus, & maiorem gratiam, quia deus vult vt pec
cemus, vt habeat quid dimittat, & ipſe miſericors appareat. Vel ita, poteſt continuari hęc li
tera, cum præcedentibus, ſcilicet, Si enim, vt propius coniungatur, cum præcedenti litera
q̃ ante. q.d. Quomodo iudicabit deus hunc mundum, ſi eſt iniquus? q.d. non recte, quod in
parte oſtendit, quia nec modo iuſte iudicaret me, quaſi peccatorem, quod ego non ſum, &
vere. Si enim veritas &c. Sententia verborum non mutatur a prima expoſitione. Quorũ
damnatio &c. q.d. Quidam imponunt nobis, Quorũ, talium, Damnatio iuſta eſt, & ideo
non eſt credendum eis.

**Quid igitur? Præcellimus eos? nequaq̃. Cauſati enim ſum⁹ Iudæos & Gręcos
omnes ſub peccato eſſe: ſicut ſcriptum eſt, Quia non eſt iuſtus quiſq̃, nõ eſt in
telligens: non eſt req̃rens deũ. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt:
non eſt qui faciat bonum: non eſt vſq; ad vnum. Sepulcrum patens eſt guttur
eorum: linguis ſuis doloſe agebant: venenum aſpidum ſub labiis eorum. Quo
rum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorũ ad effun-
dendum ſanguinem. Contritio & infelicitas in viis eorum: & viam pacis nõ co
gnouerunt, non eſt timor dei ante oculos eorum.**

F
Origenes. Quid igitur, Apoſtolus velut arbiter quidã medius inter eos qui ex circunciſione credide-
Ambroſius rant, & eos qui ex gentibus venerant, tam Iudæos q̃ Græcos reos eſſe ſupra oſtendit, vbi
etiam demonſtrauit perſonarum acceptionem apud deum nõ eſſe: vbi etiam quęſiuit quod
quærendum eſſe putauit, ſcilicet quid amplius ſit Iudæo ſecundum priorem ſtatum, & reſpõ
det multum, & in quo maxime demonſtrauit. Modo quæritur vtrũ in hoc ſtatu gratiæ plus
ſit Iudæo q̃ Gentili, & reſpõdet non, immo pares ſunt, in hac gratia euãgelii, q.d. quia plus
fecit deus Iudæo in priori ſtatu, & quod bona eis impleuit non eſt ex aliquo eorum merito.
Aimo. Quid igit? dicemus, Præcellimus eos? ſcilicet Gẽtiles in hac gratia. Nequaq̃, Quia nõ
eſt perſonarum acceptio apud deum, ſed in omni gente qui timet deum hic acceptus eſt il-
li. Vere non ſumus nos Iudæi digniores gẽtibus in hac gratia. Cauſati enim ſumus, Id ra
Aimo. tionibus oſtendimus ſuperius. Omnes, ſcilicet Iudæos & Græcos, Sub peccato eſſe, ante
hanc gratiam, quia Iudæi præuaricando naturalem legem & ſcriptam & Gentiles natura-
lem inuenti ſunt peccatores: ſicut ſupra oſtenſum eſt, & ideo nullum præcellit alterum & in
Auguſtinus ſtatu gratiæ. His verbis dirimit Apoſtolus contentionem, & litem componit quæ inter Iu-
dæos & Gentiles orta erat, cum illi tanq̃ ex meritis operum legis, ſibi redditũ euangelii pręmium arbitrarentur: illi contra Iudæis ſe præferre geſtiebant tanq̃ interfectoribus dñi. De
inde propheticum teſtimonium ſubdit, quo oſtendit etiam Iudeos reos, de quibus minus vi-

Digitized by Google

A detur, quia ſub lege dei viuere videbantur, dicens, Sicut ſcriptũ eſt, q.d. omnes ſunt ſub pec cato. Sicut ſcriptum eſt, de Iudæis de quibus minus videretur. Quia non eſt iuſtus qſq̃, ſcilicet qui non venit ad Chriſtum, ideo non eſt iuſtus, Quia non eſt intelligẽs, id eſt quia non intelligit Chriſtum eſſe deum: & quod non intelligit, ex culpa ſua eſt. Quia nõ eſt re quirens deum, id eſt quia non requirit deum. Ex operibus enim poterant quærere & inueni re, quod Chriſtus erat deus: non requirit dico, ſed potius declinat ab eo. & hoc eſt, Omnes declinauerunt. Nemini enim dubium eſt, quia oẽs non quærentes deũ declinãt ab eo, & in clinantur ad malum. Simul, ſcilicet cũ ipſa declinatione, Inutiles facti ſunt, quia & alios declinare fecerunt. Adeo declinauerunt, quia, Nõ eſt, aliquis de illis, Qui faciat bonum, non eſt vtiq; vſq; ad vnum, id eſt nec etiam vnus. Vel, Non eſt qui faciat bonũ nõ eſt vſq; ad vnum, ſcilicet præter vnum Chriſtum, quia nullus niſi Chriſtus bonũ facit. Chriſtus eñ tantum bonum in ſe, & in ſuis facit. Sepulcrum, q.d. Ita declinauerunt, vt diximus, & ita aliis inutiles fuerunt, Quod guttur eorum eſt ſepulcrum patens, id eſt fœtor verborum & operum eorum corrumpit alios, & hiat recipere illos mortuos. Nam malis mancipati bonos ſi poſſet fieri deuorare vellent: vt ſicut ſepulcrum patet ad recipienda cadauera, ita & aduer ſus bonos guttura illorum, & ſi non audet apertis malis perſequi, Linguis ſuis, id eſt malis, Doloſe agebant, verbis bona dicentes, ſed malum corde cogitantes: quia, Venenum aſpi dum, id eſt odium inſanabile erat, Sub labiis eorum, id eſt ſub corde eorum, quia huiuſmo di hominum verba muſcipula ſunt. Ad hoc enim loquuntur vt decipiant. Vt ſicut per labia ſerpentis peremptorium venenum infuſum eſt, ita per labia eorum dolus & captio. Quo rum etiam os plenum eſt, abundanter, Maledictione, id eſt, verbis maledicis: vt, Dæmoniũ habes, & huiuſmodi. &, Amaritudine, id eſt amaris minis. Et, etiã, Pedes, id eſt affectus eorum, ſunt, Veloces ad effundendum ſanguinem, Chriſti & ſuorum. q.d. Homicidæ ſunt ex deliberatione, ad bonum ſegnes, ad parricidium ſunt veloces, ſed inde erit eis hæc pœna ſcilicet, quia, Contritio, id eſt temporalis pœna, Et infelicitas, id eſt æterna damnatio erit, In viis, id eſt in operibus, Eorum, id eſt pro actionibus ſuis malis veniet eis cõtritio, & infelicitas. Talia enim faciunt, vnde conterentur in hoc ſeculo, per Titum & Veſpaſia num: & in futuro erunt infelices puniri anima & corpore. & hoc ideo, quia, Viam pacis. i. Chriſtum, Non cognouerunt. dum enim vitiorum bellis ſemper vrgentur, viã pacis igno rant, id eſt Chriſtum, per quem eſt pax multa diligẽtibus nomen domini: nec ſaltem timor dei eos reflexit a malo. Quia non eſt timor dei ante oculos eorum. Non enim habent Dei timorem, qui eſt initium ſapientiæ. De his dicit Hieremias, Tunc omnes ſurrexerũt in pro phetam domini volentes occidere eum: & ſubiecit, Omnis autem populus, non permiſit il los. Sed contrarium videtur quod omnes inſurrexiſſe dixit, & omnem populum non permi ſiſſe. Omnes ergo dixit inſurrexiſſe, ſcilicet malos, & omnem populum non permiſiſſe, ſcili cet bonos. & hic enim, non quia dicit, Omnes declinauerunt, totam penitus plebem ſigni ficat, ſed alteram partem plebis. Semper enim duo populi ſunt in vna plebe. Hic eſt enim populus quem increpat dominus, dicens ſub nomine Hieruſalem, Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas. & item, Generatio mala & adultera. De qua Eſaias ait, Ve genti pec catrici ſemini nequam &c.

Ambroſius

Auguſtinus

Ambroſius

B

Ambroſius

Aimo.

Aimo.

Aimo.

Origenes.

Ambroſius

C

Ambroſi⁹

Scimus autem: quoniam quęcũq; lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus deo: quia ex operibus le gis non iuſtificabitur omnis caro coram illo.

Scimus autem &c. Oſtendit Iudæos ante gratiam fuiſſe ſub peccato auctoritate ſcripturę Dauid, ſed ne Iudæi auctoritatis Dauid verba inuerterẽt, & alio detorquerent, ait, Scimus &c. q.d. hoc Dauid dicit, Nos autem ſcimus quoniam quæcunq; loquitur lex, loquitur his qui in lege ſunt, ſupple & de his qui in lege ſunt. Lex enim aliquando appellatur generaliter vetus teſt. aliquãdo pro parte veteris teſt. accipitur: ſicut ibi, Aperuit dominus diſcipulis ſen ſum, vt intelligerent de deo quæ ſcripta erant in lege & prophetis & pſalmis. Nonnunq̃ ve ro pſalmi lex vocantur: ſicut dominus ait, In lege veſtra ſcriptum eſt, Ego dixi dii eſtis, & fi lii excelſi oẽs. Et alibi, Vt impleatur ſermo qui in lege eorũ ſcriptus eſt, Quia odio habue runt me gratis. Ita & hic pſalmi dicuntur lex, id eſt nomine legis intelliguntur, quia infor mant. Vt ergo oſtenderet Apoſtolus ea quæ ſuperius dixit de pſalmo, pertinere ad Iudæos, Aimo.

Digitized by Google

quorum ſuperbia confringenda erat,dixit, Scimus,quoniam quæcunq; lex loquitur,in lo co iſto,id eſt pſalmi. His loquitur qui in lege ſunt,id eſt Iudæis legem habētibus. Vt,ita, D
Auguſtinus de ſpū & lr̄a Omne os,etiam Iudæorum Obſtruatur,a ſua gloria. Et omnis mūdus,id eſt oīs ho mo,ſcilicet non tantum Gentilis ſine lege reus de impietate,ſed etiam Iudæus reus de legis
Aimo. tranſgreſſione, Fiat ſubditus deo,totum ei tribuēs.Quia omnes peccatores ſunt inuenti, & gratia ſunt ſaluati,non meritis. Quia ex operibus &c. Hic incipit agere plenius de le ge, vt oſtendat iuſtitiam non eſſe ex ea.quaſi d.dico vt omnis mūdus ſubditus ſit deo:quod debet,quia certum eſt, Quod ex operibus legis,non iuſtificabitur coram illo,ſcilicet corā
Auguſtinus deo, etſi coram hominibus, Omnis caro,id eſt homo,vel carnaliter viuens.& ideo illi qui
Auguſtin' de ſpū & litera. cum ſub lege eſſent Chriſto crediderunt,non quia iuſti erant,ſed vt iuſtificarentur,venerūt ad gratiam fidei.Deſtruitur autem hic ſuperbia gloriantium de operibus legis,ne gratia ſi
Auguſtinus dei videretur non neceſſaria,ſed etiam opera legis iuſtificare crederentur.Opera autem le gis dicuntur quę cum lege inſtituta,& terminata ſunt,vt erant cęrimonialia & figuratiua quæ nunq̄ valuerunt conſcientiam mundare,etiamſi cum charitate & deuotione fierēt. Si vero quęritur,Quare illa facta in charitate nō iuſtificarent,ſicut nunc opera bona quæ faci mus in charitate iuſtificant?Reſpōdemus,quia illa non fuerunt inſtituta in iuſtificationē, ſed in futurorum ſignificationem,& peccati & infirmitatis oſtenſionem.Ex illis ergo nemo
Auguſtin' Aimo. iuſtificabitur, Coram illo,ſcilicet deo,qui intima videt,ſcilicet vtrum ex amore iuſtitię qd agatur,vel timore pœnę,quod non vident homines.Hic item quæritur,Nūquid Moſes,Da uid,& alii boni ex lege non fuerunt iuſtificati?Ad quod dicitur,Fuerunt quidem iuſtificati, E
Attende. ſed non ex operibus legis.Vnde Petrus ait,Quid tētatis nobis imponere iugum &c.Sicut ergo nos ſaluamur modo per fidem Chriſti,ſic & illi ſaluabantur.& quare non ex operibus?
Aimo. Quia lex non venit tollere peccata,ſed oſtēdere & punire. Decreuit enim deus per ſacramē
Ambroſius tum myſterii fidei,quod in Chriſto eſt,hominem iuſtificari,non per legem:quia lex non iu ſtificat apud deum,ſed fides.De lege autem loquimur ſecundum cęrimonialia,vt dictū eſt, non ſecundum moralia,quæ vtiq; iuſtificant,& in euangelio conſummantur.

Per legem enim cognitio peccati.Nunc autem ſine lege,iuſtitia dei manife ſtata eſt,teſtificata a lege & prophetis.

Auguſtin' de gratia & libero arb. Per legem enim.q.d.Vere ex lege non eſt iuſtitia,quia, Per legem,tantum, Eſt cogni tio peccati,non conſumptio.Si ergo cognoſcunt & non cauent,pręuaricatio eſt:& ita ira.i. pœna debetur.Cauere autem non poteſt homo peccatum,ſi non adiuuet gratia,vt cognitū caueatur:& ita ſine dubio lex iram operatur,ſicut in ſequenti dicetur.quod ideo dicitur,quia
Aimo. ira dei maior eſt in præuaricatore,qui per legem noſcit peccatum,& tamen facit.Quod au tem dicit per legem peccatum cognoſci,non ideo hoc dicit quod peccata ante legem pror ſus neſcirentur,cum etiam Ioſeph accuſatus de crimine miſſus ſit in carcerem:& fratres ei9 F
Aimo. dixerūt,Merito hęc patimur quia pec.in.f.n.Sed ideo dicūtur peccata cognoſci per legem, quia quædam cognita ſunt peccata,quæ ante ignorabantur eſſe peccata:& quædā grauio ra per legem cognita ſunt,q̄ ante putarētur:& cōmuniter omnia non impune futura apud
Auguſtin' deum per legem cognita ſunt. Nunc autem &c.q.d.Ex operibus legis non fuit olim iuſti tia. Nunc autem,id eſt in hac gratia q̄ eſt nūc,id eſt in aduentu Chriſti in tēpore gratię,
Ambroſius Iuſtitia dei,non hominis data eſt, Sine lege,id eſt ſine legis auxilio:& nō ſolum data eſt, ſed etiā, Manifeſtata eſt,non dubie,ſed miraculis,ſcilicet domino cooperante & ſermo
Aimo. Auguſtin' nem confirmante, ſequentibus ſignis. Iuſtitia autem dei dicitur hic, non qua ipſe iuſtus eſt qui eſſentialiter iuſtitia eſt: ſed qua induit impium, quando miſericorditer de infi deli facit fidelem. Et vt homines certius credant,addit, Iuſtitia,dico, Teſtificata,vel,
Ambroſius Teſtimonium habens a lege & prophetis. Quia lex eam multis ſacramentis præfigu rauit, eo ipſo etiam lex perhibet teſtimonium iuſtitiæ dei, quia in ea nemo iuſtificatur.
Auguſtin' cōtra Pelagianos. Cum enim lex non iuſtificat impium de præuaricatione conuictum,mittit ad iuſtificātem deum,atque ita perhibet teſtimonium iuſtitiæ dei,dum iubendo & minando,& neminem iuſtificando ſatis indicat dono dei hominem iuſtificari.Prophetæ vero perhibent teſtimo
Aimo. nium id prænunciando quod Chriſti impleuit aduentus:prænunciauerunt enim Chriſtum
Auguſtin' qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia,& ſanctificatio,& redemptio.Idcirco autem dei iu
Ambroſius ſtitia dicitur quæ magis proprie videretur dicenda miſericordia,quia de promiſſione origi

Digitized by Google

A nē habet,& cū promiſſum dei redditur iuſtitia dei dicit. Iuſtitia eñ eſt, quia exſolutū eſt qđ promiſſum eſt:& cū ſuſcipit cōfugientes ad ſe,iuſtitia dei dicit,qa nō ſuſcipere iniquitas eſt.

Iuſtitia autem dei,per fidem IeſuChriſti,in omnes,& ſuper omnes qui credūt in eum. Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt: & egēt gloria dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius,per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ,propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione dei ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum,qui ex fide eſt Ieſu Chriſti.

Iuſtitia aūt.q.d. Dixi iuſtitiam eſſe ex deo. Hæc autē iuſtitia,dei eſt.i.hæc iuſtificatio qua iuſtificamur a deo eſt. Per fidem Ieſu Chriſti.i.per fidem qua creditur in Chriſtum,iuſtificatorem impiorū,quia fides impetrat,quod lex imperat. Sicut aūt iſta fides Chriſti eſt dicta,nō qua credit Chriſtus:ſic illa iuſtitia dei,non qua iuſtus eſt deus. Vtrūq; eñ noſtrū eſt; ſed ideo dei & Chriſti dicit,quia eius nobis largitate donat. Iuſtitia ergo dei ſine lege eſt, ſed nō ſine lege manifeſta. Quomodo eñ per legē teſtificata ſi ſine lege manifeſta? Sed iuſtitia dei ſine lege eſt,quā deus per ſpūm gratię credenti cōfert ſine adiutorio legis.i.nō adiutis lege,ſed non ſine lege oſtēdit,qa p legē oſtēdit homini infirmitatem ſuā,vt ad eius miſericordiā per fidē cōfugiens ſanaretur. Ideoq; de ſapientia eius dicitur,quod legē & miſericordiā in lingua portet:legē,qua reos oſtēdat ſupbos:miſericordiā vero,qua iuſtificet humiliatos:ergo iuſtitia eſt p fidē Chriſti. Hæc aūt iuſtitia venit in oēs,& vt magis proprie dicatur Super oēs,quia cælitus data eſt.ſ. Super oēs,Iudęos & Gētiles. Qui credūt in eum. Et vere in oēs, Nō eñ eſt diſtinctio,Iudęi & Gentilis. Oēs eñ,tam Iudęi q̄ Gentiles, Peccauerūt,vel in ſemetipſis vel in Adā,quia ſine peccato nō ſunt,vel quod originaliter traxerūt,vel quod malis moribus addiderūt. Peccatū eñ primi hōis nō ſolū ipſum,ſed etiā oñe vitiauit genus humanū,qa ex eo oēs damnationē ſimul & culpā ſuſcepimus. Peccauerunt ergo oēs cū ex vno peccatore oēs naſcunt peccatores. Et egēt,adhuc quotidie, Gloria dei.i. iuſtitia dei,non ſua:quę ideo dicitur gloria dei,quia p hoc deus glorioſus apparet. Oñes igitur peccatores inuenit gratia Chriſti,q̄ ſolus ſine pctō venit. Et oēs egēt gl.dei.i.vt ipſe liberet,qui pōt:nō tu q̄ liberatore indigēs. Hæc igit Chriſti gratia ſine qua nec infantes,nec grādes ſalui fieri poſſunt,nō meritis redditur,ſed gratis dat,propter quod & gratia noiat. Vniuerſa eñ maſſa pœnas debet.& ſi oibus debitū damnationis ſuppliciū redderetur,nō iniuſte proculdubio redderet. Qui ergo inde per gratiā liberant,nō vaſa meritorū ſuorum, ſed vaſa miſericordię noiant recte. Quiſq; ergo agat gratias miſericordię dei quos voluit liberātis,qa recte nullus poſſet iuſtitiā culpare vniuerſos ſi vellet dānātis. Oēs eñ pec.& eg. g.d.id eſt indulgētia & venia pctōrū:vnde glorioſus apparet de⁹. Et qa oēs peccauerūt, Ergo iuſtificati ſunt gratis.i.ſine meritis pcedētib⁹.& hoc, Per gratiā ipſius.i.p gratuita dona. Gratia quippe dei donū dei eſt.donū aūt maximū,ipſe ſpūs ſctūs eſt. Nō igit iuſtificati ſunt p legē,nō per ppriā volūtatē,ſed p gratiā Chriſti:nō quod ſine volūtate noſtra fiat,ſed voluntas noſtra oſtēdit infirma p legē,vt ſanet gratia volūtatē,& ſana volūtas impleat legē,nō cōſtituta ſub lege,nec indigēs lege. Ipſa igit eſt gratia qua iuſtificat impi⁹,& ideo pcipiēdę hui⁹ gratię merita nulla pcedūt,qa meritis impii nō gr̄a,ſed pœna debet,nec iſta eſſet gratia ſi nō daret gratuita. Dat aūt gratuita,qa nihil boni ante feceramus,vnde hęc mereremur,qa nihil pceſſerat in meritis noſtris,niſi vnde dānari deberem⁹. Nō inuenit igitur merita bonorū,ſed merita ſuppliciorū. Ergo iuſtificati ſunt gratis,qa nil operati erāt. Per gratiā ipſius,quia fide iuſtificati ſunt,& pcipue, Per redēptionē:q̄ eſt nobis, In Chriſto Ieſu,nuſq̄ alibi.i.p preciū datū p nobis a Chriſto Ieſu,de quo Petrus ait, Quia nō corruptibilib⁹ argēto,vel auro,redēpti eſtis,ſed pcioſo ſanguine vnigeniti filii dei. Nēpe vt iuſtificarētur hoīes diuina gratia,veritas de Maria nata eſt,vt poſſet p illis iuſtificādis offerre ſacrificiū paſſionis & crucis. Niſi eñ a nobis ſumeret carnē mortalē,Chriſtus mori nō poſſet. Notādū vero quia recte dicitur redemiſſe nos nō emiſſe. Ipſius eñ ante p naturā fueramus,ſed noſtris delictis alienati fuim⁹. Si ergo ad pctā nō redeam⁹,fructuoſa erit nobis redemptio Chriſti. Quē,Chriſtū, De⁹ pr, Propoſuit.i.lōge aū diſpoſuit,& pdixit.vel, Propoſuit.i.palā oib⁹ poſuit, Propiciatorē.i.miſericordē,& recōciliatorē:& hoc, Per fidē i ſāguine ipſi⁹.i.

Aimo. — Auguſtinus de ſpū & lra — Aimo. — Aimo. — Auguſtin⁹ de natura & gratia. — Auguſtin⁹ ex lib. Hiponoſticō. — Auguſtin⁹ in pſal.xxx. — Auguſtin⁹ de natura & gratia. — Aimo. — Auguſtinus — Auguſtinus de ſpū & litera. — Auguſtin⁹ de verbis domini. — Auguſtin⁹ in libro ad Sixtum. — Ambroſius — Auguſtinus i pſal.xxxiij — Ioannes. — Aimo.

Digitized by Google

per fidem paſſionis,ſine qua nihil placet deo.vel, Per fidẽ in ſan.ip.i.per fidem & paſſionẽ, D
hęc ſimul iũgit,quia neutrũ ſine altero valet.dico quod propoſuit eũ propitiatorem,ad hoc
Ambroſius vtiq;.ſ. Ad oſtenſionem iuſtitię ſuę.i.vt oſtenderet ſe veracẽ in promiſſis.ſ.vt nos a pecca-
tis liberaret,ſicut ante promiſerat,quod cũ impleuit iuſtũ ſe eſſe oſtendit,quæ oſtenſio neceſ
ſaria fuit,non ſolũ pro remiſſione præſentiũ,ſed etiam propter Remiſſionem pręcedentiũ
delictorũ.ſ.eorum quę pręceſſerunt Chriſti aduentũ,delictorum dico exiſtentiũ In ſuſtẽta
tione dei,deo.ſ.patiente & non puniente tunc.Suſtentatio eñ dei eſt,vbi peccator non ſta-
Origenes. tim punitur vt peccat,ſed per patientiam dei adducitur ad pœnitẽtiam.Quiddã igit̃ ſubli
me dicit Apoſtolus.ſ.quod deus Propoſuit filiũ ſuũ. Propiciatorẽ humano generi. Per fi
dem in ſan.ipſius.i.per fidẽ & ſanguinis ſui effuſionẽ,vt per hoc oſtenderet iuſtitiam ſuam
dum eis remitteret præcedentia delicta quæ peſſimis tyrannis ſeruiendo contraxerant , eo
Aimo. tempore quo ſuſtinebat,& patiebatur deus hoc fieri, quia diu ſuſtinet & ſupportat peccata
Origenes. hominum.quod niſi eſſet,in primo homine finis hominis per iudicium fuiſſet.Ad quid au-
tem tunc pateretur,& ſuſtineret,oſtendit ſubdẽs,ſcilicet, Ad oſtenſionem iuſt.eius in hoc
Aimo. tempore.Iuſtitia hic accipitur,qua iuſtificat deus credentes in Chriſtum. Vel ipſe Chriſtus
qui iuſtificat peccatores.Et eſt ſenſus,Ad hoc patiebatur delicta vt oſtenderet in hoc tẽpo-
Ambroſius re Chriſti ſuam iuſtitiam quæ iuſtos facit.ſ.quod ipſe iuſtificat & ſaluat . Quod nullo alio tẽ
pore fieri potuit,niſi quo deus dedit,quod olim promiſerat dandũ.Vel ita, Propter remiſ-
ſionem delictorum,non tantum præſentiũ hominum,ſed etiã hominũ præcedentiũ Chri- E
ſti aduentũ. Delictorum dico exiſtẽtiũ, In ſuſtentatione dei.Illi enim iuſti qui præceſſerũt
Chriſti aduentũ in inferno tenebantur,vſq; ad Chriſti paſſionem,vbi nec pœnis opprime
bantur,nec tamen deum videbant,quod erat eis pœna.Hoc autem erat eis pro peccato pri
mi hominis,ſiue pro peccato originali,propter quod occluſus erat aditus regni cęlorum,qui
per Chriſti paſſionem eſt reſeratus.Vnde Zacharias , Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui
Hieronym⁹ emiſiſti vinctos tuos de lacu,in quo non eſt aqua.Super hunc locum dicit Hierony.In reſur
rectione Chriſti,iuſti,qui pro peccato Adę vincti in inferno tenebantur,reſurrexerunt.¶So
Quæſtio. let autem quęri vtrum antiquis iuſtis qui in inferno tenebãtur peccata eſſent remiſſa per fi-
dem & pœnitentiã,quã eos vere habuiſſe cõſtat:& ſi remiſſa erãt omnia,qua de cauſa apud
Reſponſio inferos detinebantur.Ad quod dicimus,quod omnia erant eis dimiſſa per fidem , & pœni-
tentiam,ſed omnimodum remiſſionis effectum conſecuti non fuerant. Eſt enim duplex re-
miſſionis effectus.ſ.carere pœna,& frui gloria.Alterum habuerunt ante Chriſti mortẽ,quia
pœnam actualem non ſentiebant:Alterum vero non,quia deum non videbant,ſed ꝑ Chri
ſti mortem data eſt eis gloria diuinę viſionis a qua differebantur deo ſuſtentante eorũ deli
cta. Ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore.i.vt oſtenderet in tempore mortis Chri
Ambroſius ſti iuſtitiam ſuã qua coronat ſperantes in ſe. Vt ſit ipſe.q.d.ita iuſtitiã oſtendit, Vt ipſe
ſit.i.eſſe appareat, Iuſtus,in promiſſis,dans quod promiſit,aliter non poſſet iuuare. Et ſit,
Iuſtificans.i.iuſtũ faciens. Eũ ꝗ eſt ex fide Ieſu Chriſti:nõ ex lege.i. ꝗ credit in Chiſtũ. F

// Vbi eſt ergo gloriatio tua?Excluſa eſt.Per quam legem?Factorum?Nõ.Sed
per legẽ fidei.Arbitramur eñ iuſtificari hominẽ per fidẽ ſine operibus legis.

Vbi eſt &c.Reddita ratione ad eos loquit̃ qui agũt ſub lege,oſtendens ꝙ ſine cauſa gloriã
Auguſtinus de ſpũ & litera. tur,blandientes ſibi de lege,& de genere Abrahæ,videntes nõ iuſtificari hoĩem apud deũ
niſi ꝑ fidẽ.q.d.Quia ex fide ſine lege eſt iuſtitia, Ergo o Iudęe, Vbi eſt gloria tua?Nõ po-
tes gloriari.nã illa vitioſa gloriatio tua de ſupbia veniens Excluſa eſt.i.ablata eſt.Et, Per
Aimo. quam legẽ.ſ.excluſa eſt.Interrogat Iudęũ,vt conſideret per quam legem excluſa eſt ſuperba
Aimo. gloriatio.Nunquid per legẽ Factorũ.i.per legẽ Moſi,q̃ carnalia mandabat. Nõ,ſed per le
Auguſtinus gem fidei.q.d.Attẽde per quid excluſa eſt,non per laborẽ operũ,ſed facilitatẽ fidei.Vel ita,
Auguſt.de ſpũ & lr̃a Et agit de gloriatione bona.q.d.quia ex fide eſt iuſtitia. Vbi eſt ergo,o Iudęe gloriatio tua
.i.quid eſt in quo debes gloriari! Excluſa eſt gloriatio tua.Gloriationem laudabilem dicit
quę in dño eſt,eãq; excluſam dicit.i.vt emineret expreſſam:nõ vt abſcederet,pulſam.Vnde
& excluſores dicuntur quidam artifices argentarii,in qua ſignificatione etiam accipitur il-
lud in pſal.Vt excludantur qui probati ſunt argento.i.vt emineant hi,qui probati ſunt elo
quio domini:ita & hic dicitur excluſa eſt,id eſt manifeſtata eſt,& expreſſa. Gloriatio tua,
id eſt manifeſtum eſt in quo debes gloriari , ſcilicet non in lege factorum , ſed in lege

fidei,& hoc eſt quod ſubdit, Per quam legem? ſcilicet debes gloriari, per legem Factorum? Quæſtio.
Non,ſed per legem fidei. Quæritur autem quare lex Moſi dicitur lex factorum,& non lex
euangelii dicatur lex operũ ſed fidei,ſed iuſtitię,ſed ſpiritus. Quod operępreciũ eſt conſide
rare, ſi tamen valemus aduertere atq; diſcernere. Magna enim res eſt,lex enim euangelii &
ſi non habet opera veterum ſacramentorum,circuncıſionis.ſ. atq; cæterorum, habet tamen
opera in ſacramentis ſuis,huic tempori congruis,& habet opera miſericordię in moralib⁹ Auguſtinus
præceptis. Quare ergo & ipſa non dicitur lex factorum? Ad quod breuiter dicam,quod lex q̃
dicitur operum,minando imperabat,ſed gratiam facienti non præſtabat. Lex aũt quę dici- Auguſtin⁹
tur fidei,opera quidem mandat,ſed credẽdo impetrat,vt fiant,& illa opera ſequuntur iuſti-
tiam. Non enim ex ipſis eſt iuſtitia,ſed ipſa ſunt ex iuſtitia, ideoq; non iuſtitiam operũ,ſed
opera iuſtitiæ dicimus. Itaq; lex non operum,ſed iuſtitię vel fidei vel gratiæ dicitur,qa gra-
tiam perficiendi opera præſtat,& iuſtos facit per fidem. Lex autem operum,vbi iubebantur
opera,ſed non dabatur gratia. Per legem operum dicit deus homini,fac quod iubeo: per le-
gem fidei dicit homo deo,da quod iubes. Ideo eñ iubet lex vt admoneat quid faciat fides,
vt cui iubetur ſi non poteſt,ſciat quid petat. Si aũt continuo poteſt & obedienter facit,de-
bet etiam ſcire quo donante poſſit. Arbitramur enim quod lex fidei iuſtificet ab auctori-
tate ſua oſtendit,q.d. Vere per fidẽ iuſtitia eſt. Nos eñ,apoſtoli ſic, Arbitramur.ſ.hoīem,
quẽcunq; etiam Gentilem, Iuſtificari per fidem ſine operibus legis,carnalibus.i.ſine circũ- Ambroſius
B ciſione,aut neomeniis,aut veneratione ſabbati,vel Sine operibus legis quibuſlibet etiam
moralibus. Sed hoc intelligendũ eſt de operibus præcedentibus fidem,non ſequentib⁹,ſine Auguſtin⁹
quibus inanis eſt fides,vt ait Iacobus, Fides ſine operib⁹ mortua eſt. Et ipſe Paulus ait,Si ha
buero omnem fidem,charitatem aũt non habuero,nihil ſum. Bene igitur Apoſtolus fidem
prædicans gentibus,vt oſtenderet non merito bonorum operũ perueniri ad fidẽ,ſed fidem Auguſtinus de fide & operibus.
ſequi bona opera,dicit, Hominem iuſtifi.per fi.ſine operi.le.non quin credens poſt per di-
lectionem operari debeat,vt Abraham voluit filium immolare. Sequuntur enim opera iuſti- Auguſtin⁹ in li.lxxxiii. quæſt.
ficatum,non præcedunt iuſtificandum,ſed ſola fide ſine operibus præcedentibus fit homo
iuſtus,vt non magis ſint iuſti qui opera legis timore fecerant: cum fides per dilectionẽ ope-
retur in corde,etiam ſi foris non exeat in opere. Nam fides quę per dilectionem operatur,& Auguſt. de fide & ope ribus.
ſi non ſit in quo exterius operetur,in corde tamen ſeruiens feruenſq; ſeruatur. Et nõ meritis
priorum operum,ad iuſtitiam fidei venitur,in quo Iudæi ſe pręferebant: bona opera etiam Auguſtin⁹ in pſal.xxxi
ante fidẽ inania ſunt. Ita enim mihi videntur eſſe vt magnę vires & curſus celerrimus præ
ter viam. Nemo ergo computet vere bona opera ante fidem: vbi fides non erat,bonũ opus
non erat. Bonum enim opus intentio facit,intentionem fides dirigit. Non valde attendas
quid homo faciat,ſed quod cum facit attendat,quo lacertos optime gubernationis dirigat.

C An Iudæorum deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quo-
niam quidem vnus eſt deus qui iuſtificat circunciſionem ex fide,& pręputium
per fidem. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.

An Iudęorum deus tantum? q.d. Arbitramur quẽcunq; hominẽ iuſtificari per fidem,quod
credendum eſt,quia etiam gentium creator eſt,& hoc eſt quod ait, An Iudæorum deus tã-
tum,id eſt creator eſt,vt eorum tantum per hoc ſit credendus iuſtificator. Nonne & gen-
tium? creator eſt vt Iudæorum. Immo & gentium,creator eſt vt Iudęorum,vt eorũdem cre
datur ita iuſtificator vt Iudæorum. Et vere vtrorumq; eſt ipſe deus. Quoniã quidem vnus
eſt deus,id eſt creator eſt omnium,q.d. cum aliis modis poſſit probari, hoc vnum pono,&
cum vnus ſit omnium deus,iuſtificat æqualiter omnes per eandẽm cauſam,id eſt per fidem.
& hoc eſt,Dico vnus eſt deus Qui iuſtificat circunciſionem.i. Iudæos ex fide. Et iuſtificat Auguſtinus
præputium,id eſt immundos Gentiles, Per fidem. Non ad aliquam differentiam dictum Auguſtinus
eſt hoc,tanq̃ aliud ſit ex fide & aliud per fidem; ſed ad varietatem locutionis. Idem eſt eñ de ſpũ & lrã
quod dicit ex fide & per fidem,quia Apoſtolus ſæpe mutat præpoſitiones in eodem ſenſu. Ambroſius
Et quia dicimus omnes iuſtificari per fidem. Ergo legem deſtruimus per fidem? Abſit. Nõ
enim deſtruitur lex,cum impleta ſcdm ſpiritum,ceſſat ſecũdum literam. vnde ſubdit, Sed
ſtatuimus,id eſt confirmamus. Legẽ,quia hoc gratia fidei eſt per quã impletur lex,q̃ ſine fi
de infirma eſſet. Firmatur eñ ſtatus legis,quia myſtica & cerimonialia ſpiritualiter implẽ-
tur: & quod minus in moralibus continebat,in euãgelio additur: & quod promittebat,eis

Digitized by Google

venturum,fides aduenifſe teſtatur.Myſtica ergo & promittentia in euangelio impleta ſunt, D
ſecundum ſpūalem intelligentiam. Litera vero occidēs,tollitur.Moralia autē in quibus mi
nus continebatur etiam ſecundum literam in euangelio conſummantur.

CAP.IIII.

QVid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundū
carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt,habet glo
riam ſed nō apud deū.Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abra
ham deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ei autē qui operatur,
merces non imputatur ſecundum gratiam,ſed ſecundum debitū.
Ei vero qui non operatur,credenti autem in eum qui iuſtificat impium,repu
tatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ dei: ſicut & Dauid
dicit,beatitudinem hominis,cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus.Bea
ti quorum remiſſæ ſunt iniquitates,& quorum tecta ſunt peccata.Beatus vir
cui non imputauit dominus peccatum.

Quod ſuperius dixerat hominem iuſtificari per fidem, oſtendit per Abraham,in quo oēs
confidūt,qui per fidē adeptus eſt iuſtitiam & promiſſionem,& paternitatem.q.d.Et qa ne- E
mo iuſtus eſt ſine fide,ergo nec Abraham. Quid ergo dicemus Abraham patrem noſtrū,
quem.ſ.imitari debemus, Inueniſſe ſecundum carnem.i.ex operibus legis. Dicemus quod
Ambroſius fuit iuſtus ex eis? non. Quia ſi Abrahā iuſtificatus eſt ex operibus legis.i.ſi ex carnali ob-
ſeruatione vere iuſtus eſt quod vtique impoſſibile eſt,ſequitur hoc aliud impoſſibile,ſcilicet
quod ipſe Habet gloriam æternam,quæ ex iuſtitia ſequitur:ſed a ſe habet eam, Nō apud
Origenes. deum.i.non a deo.Vel ita,Videtur ſępe Apoſtolus oſtendere quod duę quædā ſunt iuſtifica
tiones,quarū vnam ex operibus nominat,aliam vero ex fide:& illam quidē q̄ ex operib⁹ eſt,
dicit habere gloriā,ſed apud hoīem,nō apud deū: Illā vero q̄ eſt ex fide dicit habere gloriā
apud deū,qui inſpicit corda hoīm,& ſcit qui credit in occulto,vel nō.Et eſt ſenſus, *Si ergo*
Abraham ex operibus le.iuſti.eſt,ipſe habet gloriam, de hac iuſtificatione,ſed apud hoīes:
Auguſtin⁹ Nō ſecūdum deū,Quia hęc iuſtificatio eſt in opinione hominū,& nō apud deū, qa nō ve
in pſal.xxxi. ra eſt.Auertat deus talem gloriam,& illud potius teneamus,Qui gloriatur,in dño glorieť.
Aimo. Multi eñ gloriantur de operibus cū ſint mali,ſicut ille phariſęus gloriabatur qui cū publica
no in templum aſcenderat,& opera ſua iactabat dicens,Non ſum ſicut cæteri hominū &c.
Auguſtin⁹ Si ergo ex operibus iuſtificatus eſt Abraham,non habet gloriam apud deum,quia qui fece
rit,inquit,legem viuet in ea.i.non morietur hic vt reus,nec tamē meritum ex hoc habebit
apud deum,ſed fidei cauſa.Abraham aūt gloriā habet apud deū,nō ergo iuſtificatus eſt ex
operib⁹:& ſi hoc eſt,tūc ex fide iuſtus eſt,quod probat ſubdens. Quid eñ ſcriptura dicit? in F
Aimo. Geneſi.q.d.attēde,quid dicat,& vnde iuſtus ſit.Ecce. Credidit Abrahā deo,dicenti, In ſe
mine tuo benedicentur oēs gentes,& alia huiuſmodi:& ipſum credere, Reputatum eſt illi
ad iuſtitiam.i.fuit ei ſufficiens cauſa iuſtitię ad ſalutem,& eſt aliis:ſed tñ ei qui operatur.i.
qui habet tempus operandi, Merces non imputatur.i.non dabitur ſecundum gratiā fidei
tantum,ſed ſecundum debitum operationis ſuæ. Ei vero qui non operatur.i.qui nō habet
tempus operandi ſicut Abraham habuit, Credenti autem in eum qui iuſtificat impiū.i.ſi
Ambroſius credit in Chriſtum qui gratis peccata impio dimittit, Fides eius ſola reputatur ad iuſti-
tiam.i.ſufficit ad iuſtitiā quā opera non meruerunt,& ita ſufficit ad ſalutem.Attende ꝙ ait
Auguſtinus ſuper Ioan. Credenti in eum,non ei.Non enim continuo qui credit ei credit in eum. Aliud enim eſt
Beda. credere in eum, aliud credere ei,aliud credere illum.Nam & dæmones credebant ei,ſed nō
De fide. credebant in eum:& nos credimus Paulo,credimus & Petro,ſed non in Paulum vel Petrum.
Beda. Credere illi eſt credere eſſe vera ea quæ loquitur,quod & mali faciunt.Credere illum eſt,cre
Auguſtin⁹ dere quod ipſe ſit deus,quod & mali faciunt.Quid vero eſt credere in eum? credendo ama-
re,credendo diligere,credendo in eum ire,& eius membris incorporari.Hæc eſt fides quam
Auguſtin⁹ in pſal.lxvi. a nobis exigit deus, & non inuenit quid exigat, niſi donauerit quod inueniat. Per hanc
fidem iuſtificatur impius,id eſt de impio fit pius,vt deinde ipſa fides incipiat per dilectio
nem operari. Ea quippe ſola bona opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem Dei.
Hæc autem neceſſe eſt vt antecedat fides, vt inde iſta non ab iſtis alia incipiat: quia

Digitized by Google

A nullus operatur bene, niſi prius credat in deum. Non ergo dicit Apoſtolus, mercedem reddi Auguſtinus
ſecundum meritũ operis tanq̃ opera quę deus remunerat ex nobis ſint, immo ex gratia Dei prioribus
ſunt. Nam deus per gratiá dedit peccatoribus fidē per quá iuſtificarent, vt per fidē iuſte vi In epiſt. ad
uerent. i. bene operarentur. Quod ergo bene operamur iam accepta gratia, non nobis, ſed il Romanũ.
li tribuendũ eſt, qui per gratiam nos iuſtificauit. Ná ſi debitam ante gratiá mercedē vellet
reddere, pœnam redderet peccatoribus debitá. Nō ergo tibi blandiaris de meritis, cum tibi Auguſtinus
reddi mercedem ſecũdum debitũ operis audis, tanq̃ non ſit in opere gratia retribuētis, ſi- de fide ad
cut in fide eſt gratia iuſtificantis. Vix eñ mihi ſuadeo vllum opus dici ex debito remune- Petrum.
rationem dei depoſcere, cũ etiam hoc ipſum quod agere aliquid poſſumus, vel cogitare, vel Origenes.
proloqui, ipſius dono & largitione faciamus. Secundum propoſitum. q. d. Sine operib⁹ præ
cedentibus iuſtificatur impius, & hoc Secũdũ propo. gratię dei. i. ſecundũ gratiam dei pro Origenes.
poſitam hominibus credentibus: vel, ſecũdũ quod deus longe ante propoſuit. Vel ita ab illo
loco. Ei autem, & agit contra illos qui merito pręcedentium operũ legis vel quorũlibet di- Auguſtinus
cebant ſibi datam eſſe fidei gratiam. Quod ſi ita eſt, merces non imputatur ſecũdum gra- Attende.
tiam, ſed ſcđm debitũ: quod ſi ita eſt, iá nō eſt gr̄a. Si eñ gratia eſt, gratis daſ. Quid eſt gra-
tis datur? Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorũ. Attendũtur opera tua, & inue
niuntur omnia mala. Malis operibus quid debeſ niſi damnatio? bonis quid debetur? merces
ſcilicet regnũ cælorũ. q. d. Abrahá ex fide eſt iuſtus, ſed, Ei q operaſ, illa carnalia legis ope
B ra, vel aliqua bona vt gratiá fidei & iuſtificationis mereatur, ſi merces eſt, ei Non imputa
tur ſcđm gratiá, ſed ſecũdũ debitum. i. non eſt ex gratia ſed ex debito meriti ſui. Ei vero
qui non operatur, credenti aũt in eũ qui iuſtifi. i. illi qui nō facit hęc carnalia legis opera, ſed
tantum credit in Chriſtũ, vt Gentilis facit: vel qui nō facit quęlibet bona opera ante fidem Ambroſius
ſed tantũ credit, Fides eius rep. adiu. id eſt ſufficit ad iuſtitiá, & ita attribuit aliis quod di
xit de Abrahá. ſ. quod ſi eſt iuſtus ex operibus, habet gloriam, ſed nō apud deũ: ſed habet glo
riam Abrahá apud deum, & ideo ex fide iuſtus eſt. Dico quod ex fide eſt iuſtitia, & hoc eſt
Scđm propo. gra. dei. Sic eñ decreuit deus, vt ceſſante onere legis, fides iuſtificet. Hoc au- Ambroſi⁹
tem innuit exemplo prophetę Dauid, ſubdēs, Sicut &c. q. d. dico quod ex gratia eſt iuſtitia Ambroſius
& ſalus, ſicut & Dauid, dicit, Beatitudinē, hic & in futuro eſſe Hoīs illius, Cui deus ac Ambroſius
cepto. i. acceptabili tēpore, hoc eſt tēpore aduēt⁹ Chriſti. Vel aduerbialiter dixit, Accepto Aimo.
quaſi acceptabiliter. i. gratis. Fert. i. quaſi impotenti accedere infert, Iuſtitiam. i. remiſſio
nem, & opera bona, & hoc ſine præcedētibus operibus. Beati quorũ &c. Expoſito ſenſu ver
borũ ꝓphetę breuiter ponit ipſa verba. q. Dauid dicit, his vtiq; verbis. Beati, ſũt illi, Quo Ambroſius
rum iniquitates, ſine opere & labore pœnitētię Remiſſę ſunt, a deo per baptiſmũ, vt iá nō
dominetur pc̄m̄ in mortali corpore, & ſi ſit. Et intelligit hic per iniq̄tates originale pc̄m̄. ſ.
fomes peccati, qui dicit cōcupiſcētia, vel cōcupiſcibilitas, ſiue lex mēbrorũ, ſiue lãguor natu-
rę, & aliis noībus. Iſta aũt cōcupiſcētia, vel cōcupiſcibilitas q̃ dicitur fomes peccati, ante ba
C ptiſmum culpa eſt & pœna, poſt baptiſmũ aũt pœna eſt & nō culpa, quę paruulũ habilē cō-
cupiſcere, vel nō cōcupiſcere facit. Adultũ vero etiá cōcupiſcere, q̃ licet in regeneratis iá nō Auguſtinus
deputetur in peccatum, quæcunq; tamen proles naſcitur, obligata eſt originali peccato. Di- de nupt. &
mittitur ergo concupiſcentia carnis, in baptiſmate, non vt non ſit, ſed vt non imputeſ pec- concupiſc.
catum, hoc eſt enim non habere peccatum, non eſſe reum peccati. Quomodo enim alia pec
cata prætereunt actu & remanent reatu, vt homicidia & ſimilia: ita econtrario fieri poteſt, Auguſtinus
vt concupiſcentia. i. vt concupiſcibilitas prætereat reatu, & maneat actu. De hac ita ait Au
guſtinus, Manet quippe in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius vitioſis deſi
deriis nos non obedire præcipimur, quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in profi Auguſtinus
cientibus, & continentibus. Quia enim dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur, ſine libi-
dine non eſt parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eadem carne naſcentium, non poteſt
ſine peccato eſſe conceptus: vbi peccatum non tranſmittit propagatio, ſed libido: nec fœ-
cunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato naſci, ſed fœditas libidinis quá ho-
mines habent ex illius primi iuſtiſſima cōdemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter
originale peccatum quo naturaliter obſtricti filii ſunt irę, dicit, In iniquitatibus concept. ſ.
& in peccatis concepit me mater mea. Ecce, Ex his liquet concupiſcentiam eſſe originale Auguſtinus
peccatum. Originale autem dicitur, quia ex vitioſa originis noſtræ conditione trahitur. de nupt. &
Non enim quia ab Adam deſcendimus per carnis propaginem, ideo originali peccato concupiſc.

Digitized by Google

tenemur,cũ & Chriſtus ab eo deſcenderit qui omni peccato caruit:ſed quia vitioſa lege cõ- D
cipiendi,ex peccato primi hominis accedenti,cõcepti ſumus.i.carnis cõcupiſcẽtia,ideo pec
cati rei ſumus,quod originale dicitur.Ecce breuiter aſſignatum eſt quid ſit originale pctm̃,
& quare dicatur originale,& quare imputetur poſteris,& quomodo in baptiſmate remitta-
tur,vt ſcilicet non remaneat poſt baptiſmũ culpa,ſed pœna:& illud quod remaneat nõ iam
dominetur,ſi perſeueret homo in gratia baptiſmi.Ideo caute ait, Beati quorũ r.ſ.&c.miti
gatę & quantũ ad culpã deletę,ſed non quantum ad pœnam.Et, Quorũ peccata,actualia,
tecta ſunt in baptiſmo.Peccata dicit quæ ſunt in actu,quę ita in baptiſmo tecta ſunt,vt vl-
tra nõ videantur a deo ad pœnã,quia hoc eſt deũ videre peccata.Omnes beati habẽt quod
volunt non tamen oẽs qui habẽt quod volũt cõtinuo ſunt beati:continuo aũt miſeri ſunt,q
vel non habent quod volunt,vel id habent quod non recte volunt.Beatus igitur nõ eſt,niſi
qui habet omnia quæ vult,& nihil vult male.Et quia nullus eſt ſine peccato originali, vel ve
niali,ſubdit, Beatus v.c.nõ im.d.ad pœnã, Peccatum,originale quod aliunde eſt,vel ve
niale.Vel aliter,Tres gradus delictorum fecit.Videtur enim tripertita ratio in his dictis
propter delictorũ varietatẽ.Primus gradus iniquitas,vel impietas eſt,ſcilicet cũ creator nõ
agnoſcitur.i.infidelitas.Secũdus gradus eſt in operibus grauium peccatorum.Tertius vero
leuium.Remittere vero & regere,& non imputare vnius rationis & ſenſus ſunt verba,quia
& cũ tegit remittit,& cũ remittit nõ imputat.Sed ad laudẽ gratię dei prolixius loquitur. E

Augustin' de trinita. — Ambroſius

**Beatitudo hæc in circuncíſione tantum manet,an etiam in præputio? Dici-
mus enim,quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam.Quomodo ergo repu-
tata eſt?In circunciſione,an in prępútio?Nõ in circunciſione,ſed in prępútio.
Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculũ iuſtitię fidei quę eſt in prępútio:vt
ſit pater omnium credentium per præputium,vt reputetur & illis ad iuſtitiã:
& ſit pater circunciſionis non his tantum qui ſunt ex circunciſione,ſed & his
qui ſectantur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.**

Beatitudo hæc &c.Ex verbis prophetæ probauit beatitudinem eſſe ex gratia per fidem,
nunc quærit in quibus ſit,an in Iudæis tantum an etiam in gentibus.q.d.cum conſtet quod
beatitudo ex gratia ſit per fidem,modo quæratur in quibus ſit, Beatitudo ergo hæc tantũ
manet in circunciſione,hoc eſt in Iudæis. An etiam in præputio,id eſt in gentibus.i.nũ-
quid beatitudo,Abrahæ filiis ſolis conceſſa eſt,an etiã his qui ex gentibus ſunt?Deinde hu
ius quæſtionis rationem aperit dicens, Dicimus enim &c.q.d.hoc ideo quęro,quia dicim⁹
ex ſenſu legis loquentes. Quia fides reputata eſt Abrahę ad iu.non circunciſio.i.vobis le-
gem intelligentibus cõſtat de Abraham quod iuſtus eſt per fidem:&,cũ hoc cõſtet,Quomo
do ergo reputata eſt, id eſt in quo ſtatu,cum eſſet, In circũciſione,an etiam in præputio.i.
poſtq̃ circunciſus eſt vel anteq̃ eſſet circunciſus:& ſicut in eo videbitur ſic in aliis credi po- F
terit.Deinde ſoluit vtriq; ſimul quęſtioni reſpondens. Non in circunciſione tantum.i.in
Iudæis,hæc eſt beatitudo. Sed etiam in præputio.i.in gentibus ſimiliter.non, In circũ-
ciſione.tantum.i.tempore circunciſionis reputata eſt fides Abrahę ad iuſtitiã,ſed In præ
putio.i.tempore præputii. Et ſignum accepit &c.Reſpondet Apoſtolus his quæ obiici re-
cte poterant.ſ.cum ante circũciſionem per fidem iuſtus eſſet:quare fuerit circũciſus,& quaſi
quis diceret,Cũ ante circunciſionem iuſtus eſſet Abraham,cur ergo circunciſus? Reſpõdet
non ſine cauſa,& non ſuperflue. Sed accepit ſignum circunciſionis.i.accepit circunciſionẽ
in ſignum.ſ.non qua fieret,ſed qua iuſtus oſtenderetur.q.d.accepit circunciſionem,quæ cir-
cunciſio eſt iuſtitiæ ſignum iam habitę.Nõ ergo circunciſio aliquid magnæ dignitatis ha
bebat,ſed ſignũ erat ei tantum.Circunciſio enim exterior dicitur ſignũ interioris circunci
ſionis:tale.ſ.ſignum, Quod ſit ſignaculum.i.habẽs ſimilitudinem ſignatę rei.Vt ſicut car
ne libidinis homo in circunciſione ſpoliatur:ſic anima ſpolietur omnibus ſordibus primæ
natiuitatis.Et quia nondũ dixerat cuius rei ſignũ ſit,ſubdit, Iuſtitiæ fidei.q.d.accepit cir-
cũciſionẽ in ſignũ huius rei.ſ. Iuſtitię fidei.i.iuſtitię q̃ ex fide.Vel alio modo,& alia ratio-
ne dr̃ Signaculũ.q.d. Accepit circũciſionẽ in ſignũ,qđ ſignũ eſt ſignaculũ.i.celans quoddã
myſterium quod celatur inimicis.i.infidelibus:& ſeruatur amicis.i.fidelibus ad ſimilitudi-
nem ſigilli quod imprimitur,vt quod occultum volumus eſſe,omnibus nõ pateat.Hoc eſt au
tem myſteriũ quod circũciſio quaſi celatũ cõtinet.ſ.quod ſicut in octaua die circũcidit̃ hõ,

Auguſtin' Ambroſius — Origenes.

Digitized by Google

A ſic in octaua ętate poſt finē ſeptē dierū ſeculi,auferet oīs vetuſtas,culpæ.ſ.& pœnę.Hic vidē dū eſt in quo primo inſtituta fuerit circūciſio,& quare,& quid cōferret,& quare mutata fue rit tēpore gratię,ſuccedente baptiſmo.Abrahæ primū circunciſio cōmēdata eſt,vt ſub lege mandati eſſet,& ſic probaret, an cōpleret vel non.Sicut Adā mandatū accepit,ne de ligno manducaret,ad probationē obedientię,& ſicut pcepta fuit circūciſio Abrahæ,ita & ſemini eius.i.Hebręis ex eo naſcituris:& fiebat octaua die,lapideo cultro in carne pputii ſicut pręceptum erat.Quinq; autem de cauſis data fuit circūciſio.Primū,vt per obedientiā mandati Abraham placeret deo,cui per pręuaricationem Adam diſplicuerat.Secūdo,in ſignū magnę fidei Abrahæ.Credidit enim ſe habiturum filiū in quo benedicerentur oēs gentes per fidem,& per quē ſpūalis circunciſio impleretur,ſicut iuſtificatus eſt & ipſe.Tertio,vt hoc ſigno diſcerneretur a cæteris nationibus ille populus.Quarto,vt circunciſio facta, in virili membro per quod generatur creatura mortaliū,& in quo libido ſolet dominari, caſtitatem mētis & corporis ſeruandam,& impudicitiā recidendā indicet.Quinto,ideo præcepta fuit, quia non poſſet melius ſignificari per Chriſtum tolli originale peccatum:cū præputio quippe omnis homo naſcitur,quemadmodū & cū originali peccato:& circūciſus præputiatū gignit,traiiciens in illū quo ipſe iam caruit,ſicut baptizatus in filium quē carne generat reatum traiicit originis,a quo ipſe iam liber erat.In carne præputii ideo iuſſa eſt fieri,quia in remedium inſtituta eſt.ſ.contra originale peccatum,quod a parentibus contrahimus: concepti in concupiſcentia,quę in parte illa magis dominat:& quia in illo mēbro culpā inobedientiæ primus homo cognouit,decuit vt in hoc membro ſignum obediētiæ acciperet. Fiebat autem octaua die lapideo cultro,quia poſt ſeptenarium vitę huius in octaua ætate quæ erit reſurgentium,omnis ab electis per petram Chriſtum abſcidetur corruptio carnis & ſpiritus,quando liberabimur a ſeruitute corruptionis:& per Chriſti reſurrectionem in octaua factam,circuncidetur a peccatis anima cuiuſq; credentis in eum. Duæ itaq; ſunt res illius ſacramenti,ſcilicet circunciſio a peccatis in hoc præſenti,& circunciſio ab omni corruptione in futuro. Conferebat autem circunciſio ſuo tempore remiſſionem peccatorum,ſicut & nunc baptiſmus. Idem enim ſalutiferę curationis auxilium circunciſio in lege contra originalis peccati vulnus præbebat, quod baptiſmus agere reuelatæ tempore gratiæ conſueuit:excepto quod regni cæleſtis ianuam, necdum intrare poterant,tantum in ſinu Abrahæ poſt mortem beata requie conſolati ſupernæ pacis ingreſſum ſpe felici expectabant.Item, Quod apud nos valet aqua baptiſmi,hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificii,vel pro his qui prodierunt de Abrahæ ſtirpe,myſteriū circūciſionis.Ecce ex his auctoritatibus patet,per circūciſionē peccatorum fieri remiſſionē,ſicut & per baptiſmum.Cur ergo mutata eſt circūciſio per baptiſmum?Quia ſacramentum baptiſmatis perfectius eſt,quia & magis cōmune,& magis gratię plenū. In circunciſione nāq; tantum peccata remittebantur,ſed non gratia ad bene operandū,per eam præſtabatur,nec virtutes dabantur vel augebātur.In baptiſmo autem peccata dimittuntur,& gratia cooperandi confertur,& virtutes augentur.Ideo recte Apoſtolus ait,quod Abraham accepit circuncifionem tantum in ſignū,quod eſt. *Signaculū*.In ſignū,dico, *Iuſtitiæ fidei*,quæ iuſtitia fidei,vel fides.eſt ipſi Abrahę *In præputio*.i.in tempore pręputii.ſ.anteq̄ circūcideretur,& ideo in tēpore pręputii habuit ex fide iuſtitiā. *Vt ipſe ſit*.i.vt oſtēdatur eſſe pater.i. fidei auctor exēplo, *Omnium credētiū*t.Si pater dico etiā, *Per præputiū*.i.tēpore pputii. vel, *Per pręputiū*.i.id quod eſt ei datū in tpe pputii.i.p fidē.Nota diligenter,per,inſolentē præpoſitionē.i.pręter ſolitū hic poſitā,quæ nonnulla animaduerſa explicat.poteſt eñ ſic intelligi. *Per præputium*.i.in pręputio,vt dicitur per illud tempus.i.in illo tempore.vel per prępu.i.per id quod eſt datū ei in tpe pręputii.Si eñ poſt circūciſionē,diceret ex ea hoc accepiſſe,hic agit de paternitate,quā per fidē,Abrahā cōſecutus eſt.Nā per carnē Iudæorū tm̄ pater eſt:fide vero omnium credētiū tam Iudęorū q̄ gentiū,ita eorū pater eſt. *Vt & illis*, credentibus, *Reputet*,ipſum credere, Ad iuſtitiā,i.ad remiſſionē peccatorū & bona opa. & ita ſit, *Pater*,ſpiritualis, *Circunciſionis*.i.auctor iuſtitiæ quæ ex fide ſit per exēplum.

Non tantum his qui ſunt ex circunciſione,carnali.i.Iudęis,eſt Abrahā pater: vel reputat fides ad iuſtitiā, *Sed & his*,quicūq; ſint, *Qui ſectantur veſtigia fidei Abrahę*,vt ita ample credāt,ſicut ille credidit.Abrahę dico, *Patris noſtri*.i.patris omniū credentiū, *Quę fides data eſt ei, In præputio*.i.in tempore præputii,ſicut iam dictum eſt. *Non enim &c.*

Alcuinus. Strabus. Augustin. Ambrosius. Augustin. Strabus. Augustinus. Beda. Greg. in moralibus. Nota. Ambrosius. Aimo. Aimo.

Digitized by Google

dixit quod Abraham non per legem,ſed per fidem iuſtitiā conſecutus eſt, & paternitatem: D
nūc de promiſſione agens addit,quod per eādē fidē promiſſionē habuit,& hęreditatē.q.d.p
Ambroſius fidē eſt paternitas,qa p eā eſt promiſſio,nō per legē vel circūciſionē quę nōdū erāt.& hoc eſt,

Nō em̄ ꝑ legē facta eſt ꝓmiſſio ipſi Abrahæ aut ſemini eius vt hæres eſſet mūdi, ſed per iuſtitiā fidei.Si em̄ qui ex lege hæredes ſunt,exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio.Lex em̄ irā operatur.Vbi em̄ non eſt lex,nec ꝑuaricatio.

Ambroſius Non enim per legem facta eſt promiſſio,ipſi Abrahæ, aut ſemini eius,id eſt ad opus ſemi
Aimo. nis eius,ſcilicet credentium omnium qui ſunt ſemē Abrahæ,nō carne ſed imitatione.Vel,
Ambroſius Semini eius.i.Chriſto,cui dicitur facta ꝓmiſſio,quia in eo implenda erat.Quę promiſſio?
Ambroſius hęc ſcilicet Vt eſſet hęres mundi.Nondū em̄ lex data erat,quādo hęc promiſſio facta eſt.
Abraham dicitur hæres mundi.i.poſſeſſor aliquorum de toto mundo qui eum imitentur.
Aimo. Quia omnes credētes per fidem filii ſunt Abrahę,& ipſe in Chriſto qui ex eo natus eſt,poſ ſidet omnia.Abraham ergo mundi hæres eſt,& in ſe & in ſemine ſuo.i.Chriſto:ſed in ſe,ꝑ exemplum:Chriſtus aūt hæres eſt.i.dn̄s mundi,ſecundum poteſtatem,per quē benedictio fi liis Abrahę fit,cui dedit pater gētes,& terminos terrę:ſicut ait Dauid, Dabo & gentes &c.
Aimo. Itaq; in illo eſt impleta promiſſio qua dictum eſt Abrahæ,Patrem multarum gentium poſui te.Et item,In ſemine tuo.b.o.g.& alia huiuſmodi.Hæc promiſſio,vt dictum eſt,non eſt fa cta per legem, Sed per iuſtitiam fidei,per quam benedicuntur homines,& fiunt filii Abra E hæ. Si em̄ &c.Dixit per iuſtitiam fidei promiſſionem hęreditatis factam Abrahę,nō per legem:nunc dicit,per eandē iuſtitiam fidei fieri hæredes Abrahæ,non per legem.quaſi di cat,Vere Abraham non eſt hęres mundi per legem,quia filii eius non ſunt per legem.qui fi
Ambroſius lii dicūtur hic hęredes? ſcilicet quos ille habet poſſidētes.Et vere Nō,quia ſi hoc verum eſ ſet,ſcilicet, Si,illi, Qui ſunt,hęredes tātū Ex lege ſunt.i.eſſe dicūtur hęredes,hęc incō uenientia ſequitur,quod, Fides eſt exinanita,id eſt fruſtrata,qua conſtat iuſtū fuiſſe Abra
Ambroſius ham. Et promiſſio eſt abolita.i.inexpleta vt nulli ſint hęredes. Lex enim,non facit ali-
Auguſtinus quos hęredes.nam potius, Operatur iram.i.pœnam.Ad hoc enim data eſt vt reos faceret delinquentes,non efficienti cauſa,ſed non adiuuante gratia.Vel vt reos faceret temporali bus pœnis iram operatur,nam præuaricationem:ex ea em̄ eſt pręuaricatio.Quod qualiter
Ambroſi⁹ dictū ſit,aperit dicens, Vbi enim non eſt lex.q.d.Ideo dico ex lege eſſe iram & præuarica-tionem,quia ſine ea non eſt. Vbi em̄ non eſt lex,nec pręuaricatio.hoc ideo dicit,quia ſubla
Auguſtinus tis de lege data eſt venia:iuſtificatis,nulla eſt pręuaricatio.Iuſtificati em̄ ſunt qui per ꝑuari
Auguſtinus cationem legis fuerant peccatores.Nota quod non ait vbi non eſt lex,non eſt iniquitas:ſed ait,nō eſt pręuaricatio.Omnis enim legem præteriens iniqu⁹ eſt,ſed non omnis iniquus eſt legem præteriens.Qui enim legem nō acceperunt,iniqui dici poſſunt,præuaricatores aūt dici non poſſunt. In hoc ergo oſtendit ꝙ præuaricatio omnino eſſe non poſſit,vbi lex non fuerit:nec ira tanta,ſine lege. F

Ideo ex fide vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſolum,ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ,qui pater eſt omniū noſtrū: ſicut ſcriptum eſt,Quia patrem multarum gentium poſui te ante deū cui cre-didiſti:qui viuificat mortuos,& vocat ea quæ non ſunt,tanq̄ ea quæ ſunt : qui contra ſpem in ſpem credidit,vt fieret pater multarum gentium,ſecūdū quod dictum eſt ei,Sic erit ſemen tuum,ſicut ſtellę cæli & arena maris.

Ideo ex fide &c.Ex pręcictis infert,ex fide fieri hęredes Abrahę.q.d.Et quia hęc inconue
Auguſtinus nientia ſeq̄rent̄,ſi ex lege eſſent hęredes, Ideo,ex toto patet q̄d ſunt hęredes, Ex fide,quę
Auguſtinus eſt donū miſericordię,& ſic eſt firma promiſſio oī ſemini Abrahæ. Vn̄ ſubdit, Vt firma
Ambroſius ſit promiſſio omni ſemini Abrahæ.i.Iudęo & Gentili imitatori.Solis enim imitantibus fir ma eſt promiſſio,ſcilicet quod filii ſunt dei.Firma ſit,dico, Secūdum gratiam fidei,nō ſe-cundum merita legalium operum,ſeu quorſlibet fidē pręcedentiū.Firma em̄ promiſſio eſſe non poteſt omni ſemini niſi ex fide,quia origo promiſſionis ex fide eſt, per quam purgandi
Auguſtinus ſunt vt digni ſint dici filii dei. Non ei &c.q.d.Firma eſt promiſſio per gratiam fidei omni
de bap.par. ſemini, Non ſolū ei qui ex lege eſt,id eſt non tantū ei qui ex veteri lege venit ad nouā,id eſt Iudæis, Sed & ei,q̄cunq; ſit, Qui ex fide eſt Abrahæ.i.qui ſequitur fidē Abrahæ quā

Digitized by Google

A Gētilis habuit,vt eſſet iuſt⁹. Vel ita,firma eſt ꝓmiſſio oī ſemini & nō tātū ei, Qui ſolū eſt ex lege,id eſt qui de operibus legis præſumit, quia hic talis a gratia dei excidit: Sed ei,ſo lum modo. Qui eſt ex fide Abrahæ,id eſt qui imitatur fidem Abrahę:& ideo cauſa fidei a lege recedendum eſt,vt ſit firma promiſſio.Lex enim ſine gratia promiſſionis non ſolū non aufert, verum etiam auget peccatum:non quia ſit efficiens cauſa peccati,cū ſit ſancta & bo na : ſed quia ea data,augmentum peccati acceſſit,quod ſine ea non acceſſiſſet. Multa enim ſunt quæ dicuntur efficere aliqua,non quod ipſa efficiant,ſed quia ſine ipſis non fierent illa quæ fiunt. Qui,Abraham, Eſt pater,id eſt inſtitutor per exemplum fidei, Omnium no ſtrum,ſcilicet credentium pater eſt. Sicut ſcriptum eſt,in Geneſi.Quaſi dicat,Hoc eſt in quo conſentit authoritas dicens, Quia poſui te,o Abraham,id eſt conſtitui te, Patrem, id eſt authorē,ſcđm fidem non modo circunciſorum Iudæorum,ſed & Multarum gentiū. in quo percutitur Iudæorum ſuperbia,qui gloriantur de progenie Abrahā deſcendere. Nō enim carnaliter circunciſæ genti tantum factus eſt pater,ſed etiā incircunciſis gentibus fi dem Abrahæ imitantibus. Te,dico,qui es, Ante deū,id eſt places deo. Cui credidiſti, quaſi dicat,per fidem ei places. Qui viuificat.Hæc ſunt verba apoſtoli.q.d.& ipſe eſt cui merito credendum eſt,quia ipſe eſt Qui viuificat, per fidem & gratiam, Mortuos,id eſt Iudæos mortuos in peccatis.In hūc ergo ſecure creditur,qui mortuos iuſtificat. Et vocat, per gratiam. Ea quæ non ſunt,id eſt gentiles qui nil videbantur eſſe, Tanquam ea quæ
B ſunt,id eſt Iudęos qui aliquid eſſe videbantur.Qui enim adhærent ei per fidem & dilectio nem,eſſe dicuntur:qui vero in peccatis mortui ſunt,ſicut erant gentiles,quia non adhęre rent ei qui vere eſt,non eſſe dicunť. Vel ita,ſcđm aliam literā, Qui vocat ea quę non ſunt tanquam quæ ſint. Non ait vt ſint, ſed tanquam ſint,quia prædeſtinata ſunt, & diſpoſita. Sic enim ea quæ futura ſunt,iam apud deum ſunt: apud deum quippe iam factum eſt,quod eius diſpoſitione,vel prædeſtinatione futurum eſt,vnde alibi, Qui fecit quæ futura ſunt,& alibi,Qui elegit nos ante mundi conſtitutionem.Quis ſufficit hoc explicare? Eligūtur qui non ſunt,nec errat qui eligit,nec vane eligit. Eligit tamen,& habet electos quos creaturus eſt eligendos,quos habet apud ſemetipſum,non in natura ſua,ſed in præſentia ſua: nondū erant,quibus promittebatur:ſed quibus promiſſum eſt,& ipſi promiſſi ſunt. Vocat ergo quę non ſunt,tanquam quæ ſint.id eſt his qui non ſunt,diſponit & præparat ab æterno, gratiā iuſtificationis & glorificationis,apponendam in tempore tanquam ſint, id eſt tanquam il lis qui iam ſunt apud deum per prædeſtinationem: in quo ſola apparet gratia.Non enim homo qui nō erat,promeruit,vt eſſet,vel vt bonus eſſet,vel beatus.Si enim promeruit,iam erat,ſed nondum erat,ergo non promeruit:ſed electionis gratiā habuit, vt totum corpus Chriſti dicat,gratia dei ſum,id quod ſum.Cōmunis enim eſt natura omnibus,ſed non gra tia: niſi ipſa natura putetur eſſe gratia,quia gratis conceſſa eſt.Excepta ergo illa gratia,de qua modo non agitur qua condita eſt humana natura,ſcilicet qua homines ſumus,ꝗ Chri
C ſtianis paganiſq; communis eſt,hęc eſt maior gratia,& ſolis electis conceſſa, non quod per verbum homines creati ſumus,ſed quod per verbum carnem factū, fideles beatiq; facti ſu mus. Vel, Vocat,id eſt agnoſcit, Ea quæ non ſunt,in actu,tanquā ea quæ ſunt. Qui contra ſpem &c. Commendato illo cui credidit Abraham,incipit commendare fidem ip ſius Abrahæ,vt alii eum imitentur.Q.d.merito Abraham eſt pater omniū. Qui contra ſpem,priorem,quæ erat de natura,id eſt ſecundum naturalem conſuetudinem, Credidit, deo promittenti, In ſpem, id eſt ſperans & ſecure expectans quod promiſſum erat. Prior ſpes,ſcđm naturā fuit,ſcilicet dū iuuenis ex iuuencula ſcđm naturā ſperauit,ſobolē nec ta men habuit:modo contrarium illi ſpei ſperauit,ſcilicet vt vetulus ex vetula & ſterili gene raret ex dei potentia,quæ ſpes eſt gratiæ.Credidit,dico, Vt,ita, Fieret,pater multarum gentium.Per fidem ita impleri credidit,ſcilicet Secundum quod dictum eſt ei,id eſt pro miſſum,in Geneſi ſcilicet. Sic erit ſemen tuum,ſicut ſtellæ cæli,& arena maris, id eſt innu merabiles erunt,qui ex te naſcentur,qui & boni per ſtellas ſignificantur:& mali,qui per are nam intelliguntur.Ita Abraham credidit,

Aimo. Ambro. Auguſt. in ṗs.cxviii. Aimo. Aimo. Auguſt. Aimo. Auguſtin⁹. Auguſt. de verb.d. Aug. Au.de ver. apoſtoli. Au in.v.lib. de trinitate. Aimo. Aimo. Aimo.

Et non infirmatus eſt in fide,nec conſiderauit corpus ſuum emortuum,cum iam fere centum eſſet annorum,& emortuam vuluam Saræ. In repromiſſio ne etiam dei non hæſitauit diffidentia:ſed confortatus eſt fide, dans gloriam

Digitized by Google

deo: pleniſſime ſciens, quia quæcunq; promiſit deus, potens eſt & facere. Ideo D
& reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Aimo. Et non infirmatus eſt in fide. Infirmatur ille qui hæſitat: & ſi cauſam qua poſſet infirma-
ri, haberet, ſcilicet ſuam ſenectutem, & Saræ ſterilitatem & ſenectutem. vnde ait, Nec cō-
Aimo. ſiderauit corpus ſuum eſſe emortuum, ab opere generandi filios: Cum fere centū eſſet an-
norum. Et ſimiliter non conſiderauit, Vuluā, Saræ eſſe emortuam. Non ſine cauſa hæc &
Ambro. alia contra naturam fecit deus. Ideo enim talia fecit vt errorem auferret, & ſe omnipoten
tem deum omnium monſtraret. Aliqui enim inflati ratione mundi, deum neglexerūt. Ideo
Ambroſius quę mundo impoſſibilia ſunt, fecit deus, vt qui per hæc crederent ſaluarētur, dei dñio man-
cipati. Attendendum eſt etiam q; non præter magnæ rei figuram, Iſaac contra naturā ge-
nerationis humanæ fuit promiſſus. Hoc enim fuit in ſignum, dei filium cōtra naturam hu-
manam & rationem ex homine naſciturum, filioſq; hominum per ſpiritum regeneratio-
nis ex peccatoribus filios dei: ex mortalibus, immortales generandos. Et nō ſolum in pro-
miſſione non hæſitauit Abraham, ſed etiam In repromiſſione dei, id eſt quando iterū an
gelus promiſit, Secundum tempus hoc veniam, & erit Sarę filius. Et ſi ipſa promiſſio differe
tur, Non, tamen, Hæſitauit diffidentia: ſed cōfortatus, id eſt confirmatus, Eſt fide, dās
gloriam deo, de conſtātia fidei. Pleniſſime ſciens, multo intuitu virtutis dei, Quia quę- E
cunq; promiſit deus, potēs eſt facere, vt promittere, id eſt ita leuiter pōt facere, vt promitte-
re. Hoc gentes imitari debent, vt ſcilicet credant, ſicut Abraham credidit, ſcilicet deū poſ
Auguſtin'. de correctione & gratia. ſe quæcūq; promiſit. Et nota quod non ait, Quæcūq; prædixit, vel præſciuit, ſed, Quæcū-
que promiſit potens eſt facere, quia omne quod promiſit ipſe facit, & ſi enim faciunt homi-
nes bona quæ promiſit, ipſe tamen facit, quia facit vt illi faciant, non illi faciunt vt ipſe fa-
Auguſt. ad Proſperū. & Hila. ciat quod promiſit. Alioquin vt dei promiſſa impleantur, non in dei, ſed in hominum eſt
poteſtate. Promiſit ergo quod ipſe facturus fuerat, non quod homines. Non enim de no-
ſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Congrue ergo non ait præ-
dixit, vel præſciuit. Nam & aliena facta poteſt prædicere atq; præſcire: ſed promiſit, vt hoc
intelligeretur promittere quod ipſe facit. Non enim ipſe promittit, & alius facit: quod iam
non eſſet promittere, ſed tantum prædicere. Ideo &c. quaſi dicat. Quia Abraham confor-
tatus eſt fide, ideo & ipſum credere, Reputatū eſt ei ad iuſtitiam. Q. d. per hoc qđ credidit,
& accepit promiſſum, & iuſtus factus eſt. Et quaſi aliquis diceret, Quid hæc ad nos: ſubdit.

Non eſt autem ſcriptum, tantum propter ipſum, quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam: ſed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum dominum noſtrum a mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. F

Non autem ſcriptum eſt, tantum, propter ipſum, id eſt propter laudem ipſius, hoc ſcilicet,
Aimo. Quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam: ſed & propter nos inſtruendos, quibus reputabitur fi-
des ad iuſtitiam credentibus in eum, ſcilicet deum patrem Qui ſuſcitauit dominum no-
Aimo. ſtrum Ieſum Chriſtum. Quaſi dicat, qui hæc fecit, nobis proderit. Suſcitauit dico, A mor
tuis, id eſt a ſepulcro, qui proprie locus eſt mortuorum. Pater ſuſcitauit filiū, & ipſe filius ſe-
cūdū qđ deus ſuſcitauit ſemetipſum. Quod idē operatus eſt & ſpiritus ſanctus. Qui, Chri
Aimo. ſtus a deo patre, a Iuda, a Pilato, Tradit' eſt, in mortē, Propter delicta noſtra, tollēda, iu-
re diaboli deſtructo. Et reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, id eſt vt iuſte viuam',
quod aliter non poteramus. Nota quod vtraq;, id eſt mors & reſurrectio Chriſti, delicta no
Aug. ſtra tollunt, & vtraq; iuſtificant: tamen mors Chriſti ſola interitum vitæ veteris ſignificat,
& in ſola reſurrectione, noua vita ſignatur: quæ a iuſtificatione incipit, & in immortalitate
perficietur: ideoq; congrue quantum ad ſignificationis diuerſitatem verba diuiſit dicens,
Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

CAP. V.

IVſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad deum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidē in gratiam iſtam, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei.

Digitized by Google

A Oſtendit iuſtitiam eſſe ex gratia fidei,ſine lege.Hic oſtendit ex eadem alia plura bona eſſe.Quaſi dicat,quia ex fide eſt iuſtificatio,igitur pacem habete cum deo. Quaſi dicat, hęc diſſenſio quæ inter vos eſt,contra deum eſt.Iudæi nanq; & gens inter ſe diſceptabant,& Iudæi quidem de antiquæ legis operibus,Gentiles vero de noua Chriſti vocatione, præſumptiue gloriabantur,& merita iactabant,ideoq; vtrorumq; iactantiam reprimẽs, ad pacem monet,& ne indignẽtur ſe eis annumerat,quaſi dicat,Quia ex fide eſt iuſtitia,igitur & nos Iuſtificati ex fide,non ex lege,non ex nobis, id eſt non propter aliquod meritum noſtrum quod præceſſerit fidem. Pacem habeamus ad deum, quam non habetis vos Romani, dũ inuicẽ arrogatis.Attende quod hic ait, Iuſtificati ex fide. Qui ſupradixit iuſtificati gratis per gratiã,hoc ideo dixit ne ipſa fides ſuperba ſit:nec dicat ſibi,ſi ex fide,quomodo grãtis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur,q̃ donatur? Non dicat iſta homo fidelis,quia cum dixerit,vt merear iuſtificationẽ,habeo fidem:Reſpondetur ei, Quid habes quod non accepiſti?Cum ergo fides impetrat iuſtificationem,ſicut vnicuiq; deus partitus eſt menſuram fidei,non gratiã dei, aliquid meriti præcedit humani,ſed ipſa gratia meretur augeri,vt aucta mereatur & perfici,voluntate comitante,non ducente:pediſſequa,nõ præuia. Vere igitur ex fide iuſtificati ſumus:& per eam, Pacem habeamus ad deum.Pacẽ nanq; cum deo habere fides facit,non lex:hæc enim nos reconciliat deo,ſublatis peccatis, quæ nos fecerant inimicos.Pacem autẽ ille habet cum deo,qui aduerſum mandata eius cõ- Aimo. Auguſt. ad Boniſac.pa. Vide quid dicatur. Idẽ i eodẽ. Ambroſius Caſſiodor.

B traria voluntate non litigat,qui ſequitur iuſſa domini,& ad omne præceptũ diuinum ſuũ flectit arbitrium.Pax enim vera eſt,concordare moribus probis,& litigare cum vitiis.Cõtra pax huius mundi,quæ per amica eſt vitiis,deo diſſidet, quã Chriſtus non venit mittere ſed tollere.Dico,habeamus pacem ad deum,quia ei reconciliati ſumus per miniſteriũ gratiæ,ſcilicet, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,id eſt per auxilium & gratiam eius, Per quẽ &c.Enumerat beneficia,quæ a Chriſto habentur,dicens, Per quem Chriſtũ,id eſt cuius ope, Habemus acceſſum per fidem,id eſt introitum,vel aditum,nõ modo ad deum ſed, Etiam in gratiam iſtam,id eſt in bonam vitæ obſeruantiam. In qua ſtamus,ſpe ſupernę claritatis erecti,qui ante occidimus in Adam. Et gloriam in ſpe gloriæ filiorũ dei, id eſt angelorum vel ſanctorũ.id eſt gloriamur de eo quod ſperamus,gloriã quã filii dei habent,ſcilicet angeli vel ſancti. Paulinus. Ambroſi. Aimo. Ambroſius

Non ſolum autem,ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur:patiẽtia autem probationem,probatio vero ſpẽ. Spes autem non confundit:quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p̱ ſpiritum ſanctum,qui datus eſt nobis.

Non ſolum autem,gloriamur de ſpe gloriæ, Sed etiam gloriamur, per gratiã eius, In C tribulationibus,quas pro Chriſto patimur,quibus itur ad gloriam. Per tribulationes enim oportet nos intrare in regnum cælorum. Vel dei,ideoq; gloriãdum in his dicit.ſpei enim addita tribulatio augmentum facit præmii, indexque eſt fixæ ſpei tribulatio. Nõ enim eſt magnum gloriari in lætis:recti corde,etiam in tribulationibus gloriantur,magnitudinem præmii cognoſcentes,de tribulatione finienda:infinitum præmium acquiſituri. Scientes &c.Quaſi dicat,cur gloriamur?quia ſumus, Scientes quod tribulatio operatur patientiã, quia per exercitiũ tribulationis docetur aliquis ſtrenuus,dum fortiter tolerat tormenta:per quod ſancti martyres vicerunt ſæuitiam tyrannorum.Operatur ergo patientiam vel eam augendo,vel potius oſtendendo.Quod autẽ tribulatio non tollit patientiã,ſed auget, hoc facit charitas,quæ eſt proprium donum ſpiritus ſancti Patiẽtia operatur probationem.i. purificationem.Quanto magis enim quis patitur,tanto purior redditur, dum anima fidelis non reſiſtens ordinationi dei,non diligit eius voluntatem, cuius malitiæ poteſtas datur in bonos,ſed eius voluntatẽ a quo hæc poteſtas datur.Cum ergo quis intelligens quod non eſt poteſtas,vel dæmonum,vel perſecutorum,niſi a deo,ſuſtinet patiẽter,probatur,id eſt bonus eſſe monſtratur,& efficitur melior,tanquam aurum quod per ignem & purum oſtenditur,& purius redditur. Hæc vero probatio, operatur, Spem, id eſt certitudinem futurę gloriæ.Spes enim eſt certa expectatio futuræ gloriæ,quæ humanę rationi vana videtur,ſed teſtimonio virtutis,id eſt patientiæ vel miraculorum firmatur.Qui enim inter tribulationes, & aduerſa probabilis exiſtit per patientiam,ille ſecurus præmium futuræ bea- Ioãnes Da. Aimo. Auguſtin. Auguſtin. in lib. quæſtionũ.lxxxiij. Aimo. Ambroſius Aimo.

Digitized by Google

Ambroſi. titudinis expectat. Spes autem hæc, quanuis ſtulti & hebetes a perfidis iudicemur, creden-tes ea quæ mundana carent ratione, Non, tamen, Confundit, id eſt non facit erubeſce-re, quia impletur. Confunditur enim qui quod ſperabat non inuenit, ſicut contingit illi qui ſperat in homine. hęc autem ſpes ideo non confundit, quia eſt in deo, qui non fallit, nec fal-lere poteſt, non in homine mendace. Maledictus enim qui ſpem ſuam ponit in homine. D

Quia charitas, Quaſi dicat, dico quod ſpes nõ confundit, id eſt impletur, & conſtat eã eſſe implendam ex eo, quia charitas dei eſt, Diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum.
Auguſtin⁹. Nõ enim a nobis eſt charitas nobis. Qui, ſpiritus. Datus eſt nobis, id eſt ex eo cõſtat eã implendam, quia iam ſpiritum ſanctum in arram habemus, quo charitate diffuſa in cor-
Aimo. dibus noſtris, deum late diligimus. Verbum effuſionis largitatem muneris notat, ſicut & in Iohel. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Fidele autem promiſſum dei eſſe pro-
Ambroſius Auguſtin⁹. bat ſpiritus ſanctus datus nobis qui eſt pignus implendæ ſpei. Attende quod gradatim apoſtolus perducit vſq; ad charitatem dei, quæ maior eſt aliis: quã cũ dicit nos habere per
Auguſtinus donum ſpiritus, monſtrat illa omnia deo eſſe tribuenda. Ergo vnde eſt tibi, o homo, cha-
Auguſt. ad Iulianum. ritas, niſi quia diffuſa eſt per ſpiritum ſanctum in cordibus? Ideoq; ne quis eã putaret ſe ha-
Auguſt. de blaſphemia ſpiritus ſcti bere per propriũ arbitriũ, cũ dixiſſet, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris: addidit, Per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. A quo, niſi ab illo qui aſcendit in altum, id eſt ad patrem? Ipſe enim dedit dona hominibus. Inſinuatur nobis authoritas in patre, natiuitas in filio, communitas patris filiiq; in ſpiritu ſancto: æqualitas in tribus. Quod ergo commu-ne eſt patri & filio, per hoc nos voluit habere communionem, & inter nos, & ſecum, quod ambo habent vnum, id eſt per ſpiritum ſanctum deum, & donum dei. In hoc enim diuini-tati reconciliamur, eaq; delectamur. Sicut enĩ veritate dicimus, ita charitate diligimus: vt & plenius cognoſcamus, & beati cognito pfruamur: & qa peccatis alienabamur a poſſeſſio- E
Auguſt. in ſermone de aſcenſione. ne verorũ bonorũ, ideo data eſt charitas q̃ opit multitudinẽ peccatorũ. Arbitror ergo ideo ſpiritum ſanctum bis datum, vt nobis cõmendarentur duo præcepta charitatis, ſcilicet di-liges deũ, & diliges pximũ. vna eſt charitas, & duo pcepta: vnus ſpirit⁹, & duo data: qa nõ alia charitas proximũ diligit, niſi illa quæ diligit deum. Qua ergo charitate proximũ di-ligimus, ipſa deũ diligimus. Sed quia aliud eſt deus, aliud proximus, & ſi vna charitate di-
Auguſtinus de verbis apoſtoli. liguntur, non ſunt tamen vnum quæ diliguntur: & ideo forte dicuntur duo præcepta, & al-terum maius, & alterum minus. Hæc autem charitas, vt ait apoſtolus, diffuſa eſt in cordi-bus noſtris per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis. A quo datur? Ab illo, vt diximus, qui de-dit dona hominibus. Quæ dona? ſpiritum ſanctum, qui tale dat donum qualis eſt ipſe. Ma-
Au. in libro ſententiarũ Proſperi. gna eſt miſericordia eius. Donum dat æquale ſibi, quia donũ eius ſpiritus ſanctus eſt, vnus deus, tota trinitas eſt. Diffundit ergo charitatem in cordibus noſtris ſpiritus patris & filii,
Au. ex ſer. epiſtolæ Ioannis. quẽ cum patre amamus, & filio. Ipſe vt diligeretur nobis dedit, qui non dilectus nos dilexit. Ipſe eſt fons de quo ſcriptura dicit, Fons aquæ viuæ ſit tibi proprius. Et nemo alienus com-municet tibi. Alieni enim ſunt omnes qui non diligunt deum, & ipſe fons eſt ſpiritus ſan- F
cti, quẽ non poſſunt accipere mali: & charitas eſt, quã habere, & malus eſſe nõ poteſt aliquis. Intelligamus ergo in dilectione ſpiritum ſanctum eſſe, ſed nomen Chriſti, & baptiſmum ha-bere, & corpus domini ſumere, & cætera ſacramenta habere, & malus eſſe, poteſt. Charitas ergo eſt, proprium donum ſpiritus, & ſingularis fons. Et attende quod dicendo charitatem diffuſam per ſpiritum qui datus eſt nobis, oſtendit quod ſpiritus & deus eſt, & dei donũ eſt vel ita, vt accipiatur charitas dei, non qua nos. i. ſecundum quam nos diligimus deum: ſed qua ipſe diligit nos, quaſi ideo ſpes non confundit, Quia charitas dei diffuſa eſt erga nos,
Ambroſius Ambroſius id eſt quia deus late diligit nos. Et hoc habemus, In cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis, qui facit nos intelligere charitatẽ dei erga nos, qui diuerſis linguis prę-ſtitit, vt etiam imperiti loquerentur cum interpretationibus: per quod & ſpes noſtra confir-matur, & charitas dei. in nobis cõmendatur, vt quia charos dei falli impoſſibile eſt, ſecuros nos faceret de promiſſione: quia deus eſt qui promiſit, & his quos charos vult habere, pro-miſit.

Vt quid enim Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt? vix enim pro iuſto quis moritur, nã pro bono forſitã quis audeat mori?

Digitized by Google

A Vt quid enim. Oſtendit ſupra quod ſpes implebitur per hoc quod Chriſtus diligit nos, vel nos eum per ſpiritum: nunc idē oſtendit per hoc quod Chriſtus mortuus eſt, quod & diuinæ dilectionis effectus eſt, & cauſa ſpei noſtræ implendæ. quaſi dicat, Cum nos deus diligat, vel nos eum diligamus per ſpiritū ſanctum, conſtat, quod ſpes implebitur: quia niſi ita ſit, fruſtra paſſus eſt Chriſtus. & hoc eſt, Vere ſpes implebitur, Enim, id eſt quia niſi ſpes implenda ſit, Vt quid Chriſtus mortuus eſt, id eſt cur tam magnum fecit, ſcilicet vt moreretur? Et hoc, Pro impiis. i. pro dilectiōe impiorum, Vel, pro impiis. i. vice impiorum qui deberent mori in æternum merito impietatis. Pro impiis dico, non qui olim fuiſſent, & nō tunc, ſed potius mortuus eſt pro nobis impiis. Cum eſſemus adhuc infirmi, in peccatis, & ita medico indigentes, mortuus eſt. dico & hoc, Secundum tempus, id eſt per triduum tātum, quia die tertia reſurrexit. Ne ergo deſperes de eius potentia, cuius apparet in morte beneuolētia, & a quo tales arras accepimus, quod donauit impiis mortē ſuam, qui ſeruat iuſtis vitam ſuam: mortuus eſt pro te, o homo mortalis, vt viuas cum illo: ſuſcepit mortem noſtram, vt donaret nobis vitam ſuā. Incredibilius eſt, quod mortuus eſt æternus, q̄ vt inæternum viuat mortalis. Iam quod eſt incredibilius tenemus, ſcilicet quod propter homines mortu⁹ eſt deus. Num eſt ergo victurus homo cum deo? unum mortalis victurus eſt in æternum propter quem mortuus eſt qui viuit inæternum? Sed quomodo mortuus eſt? & vnde? & pōt mori deus? Accepit ex te vnde moreretur pro te, induit ſe vt moreretur pro te: induet Ambroſius Auguſt.

B te vt cum illo viuas: induit ſe carne mortali in virginitate matris, induet te vita perenni in æqualitate patris. Ecce quomodo amatus eſt non amandus. Amatus enim es turpis & fœdus, anteq̄ eſſet in te, quod amari dignum eſſet. Amatus es prius, vt dignus fieres qui amareris: dilectus es prius, vt diligētem poſtea diligeres. Impius enim eras, damnari merueras, & tamen pro te mortuus eſt Chriſtus. Vel ſecundū ſeriem verborū poteſt legi litera ſic, non mutata ſententia. q. d. vere ſpes implebitur. Vt quid enim, niſi ſpes implenda ſit, Chriſtus cum infirmi eſſemus, mortuus eſt pro nobis impiis. id eſt pro nobis qui adeo infirmi eramus, ꝙ etiam impii. Mortuus dico, Secundum tēpus: & eſt ſenſus, Pro nihilo tam magnū fecit Chriſtus, niſi ſpes noſtra implenda eſſet. Et vere magnum eſt hoc quod fecit. Vix enim moritur quis, id eſt raro moritur aliquis, etiam, Pro iuſto, id eſt pro dilectione iuſti, & boni, nedū pro impio. Ideo raro dico, Nam forſitan poteſt inueniri. Quis, i. aliquis. Qui audeat mori pro bono. Quaſi dicat, ſed difficile eſt inuenire, qui hoc faciat, Chriſtus autē pro impietatibus populi adhuc non ſui, mortuus eſt. Vel ita, vt fiat diſtinctio inter iuſtū & bonum. Iuſtus enim pro exercitio virtutū hic dicitur, qui & bonus eſt: ſed eſt bonus, qui non eſt iuſtus, ſcilicet qui natus eſt in ſimplicitate, innocens, qui nondum laborauit, vt amplificaret ſe bonis, vt ſunt paruuli in baptiſmo mundati. Iuſtus autem bonum naturæ ſuæ exercitio meliorauit, & licet iuſtus ſecūdum modum quo hic accipitur melior ſit q̄ bonus, innocentiæ tamen cauſa eſt miſerabilior q̄ iuſtitiæ, quia non eſt huiuſmodi iuſtitia ſine ſeueritate. Aimo. Ambroſius Ambroſius

C te. Et eſt ſenſus. Vere magnū fecit Chriſtus moriendo pro impiis. Vix enim moritur quis pro iuſto, qui habet exercitium virtutū. Ideo dico pro iuſto, Nam pro bono, id eſt ſimplici & innocēti, Forſitā quis audeat mori. Dicendo de iuſto, Vix & quis. & de bono, Forſitan, & quis audeat: vtrunq; difficile oſtendit, & rarum, ſed alterum difficilius & rarius.

Commendat autem charitatē ſuam deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo per mortē filii eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius.

Commendat &c. Quaſi dicat, pro iuſto, vel pro bono vix moritur aliquis, ſed Chriſto pro nobis peccatoribus mortuus eſt. In hoc autem deus commendat ſuam charitatem, id eſt in hoc laudabilior eius charitas apparet quæ eſt effuſa, In nobis, qui indigni ea fuimus. In hoc enim magnus effectus dilectionis mittentis patris, & venientis filii nobis eſt exhibitus. Quoniam cum adhuc eſſemus. Quaſi dicat, dico quod deus commendat charitatem in nobis, ita vtiq; commendat, Quoniam Chriſtus mortuus eſt pro nobis cum adhuc eſſem⁹ peccatores, id eſt in hoc commendat quod Chriſtus mortuus eſt pro nobis peccatoribus. Et ſi hoc eſt, quod vtiq; eſt, igitur, Iuſtificati ſumus nunc, remiſſione peccatorum facta, In.

Digitized by Google

ſanguine ipſius, id eſt per mortem eius. Et ſi hoc eſt, quod vtiq; eſt, Multo magis, nos iã iu- D
ſti, Salui erimus per ipſum, viuentem. Grauius eſt enim pro peccato mori, & peccatum tol
lere, q̃ iam iuſtos, & iam cooperantes ſaluare. Salui erimus dico, Ab ira, id eſt a pœna æ-
Aimo. terna, cuius cauſa non eſt niſi peccatum quod abſtulit. Licet enim pleriſq; in locis iram dei
legamus, non eſt putandum tamen quod in illum cadat vlla perturbatio, qui ſemper idem
manet, & in tranquillitate iudicat: ſed ira appellatur vindicta, & vltio ipſius. Aduertendum
eſt quod ad commendationem diuinæ dilectionis ſæpe apoſtolus iterat de morte Chriſti,
& ad repreſſionem humani tumoris, hominis repetit infirmitatem. Dixerat enim ſupra
Chriſtus mortu⁹ eſt pro impiis: & iterum repetit hic, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, cũ ad-
Auguſtin⁹. huc peccatores eſſemus. Ecce dum oderat nos ſecundum peccata, amabat ſecundum quod
Auguſt. ſu opus eius eramus, quod & fecit ante mundi cõſtitutionem. Incomprehenſibilis eſt enim di-
per Ioan. lectio qua nos diligit deus atq; immutabilis. Non enim ex quo ei recõciliati ſumus, per ſan
Nota. guinem filii eius, nos cœpit diligere, ſed ante mundum, prius q̃ omnino aliquid eſſemus di
lexit nos, vt cum eius vnigenito, etiam nos filii eius eſſemus. Quod ergo nos recõciliati ſu-
mus deo per mortẽ Chriſti, non ſic eſt intelligendũ. Quaſi ideo nos reconciliauerit ei Chri-
Aug. ſtus, vt iam inciperet amare quos oderat, ſicut recõciliatur inimicus inimico, vt deinde ſint
amici, & ſe inuicem diligant qui ante ſe inuicem oderant, ſed iam nos deo diligenti recon-
ciliati ſumus, cum quo propter peccatum inimicitias habebamus. Habebat enim ille chari- E
tatem erga nos, etiam cum inimicitias exercebamus aduerſus eum, operando iniquitatem.
Idẽ in eodẽ Sicut enim ei dictum eſt, Odiſti omnes qui operãtur iniquitatem: Ita & illud ei dictum eſt,
Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Proinde miro & diuino modo etiam quando nos oderat di
ligebat. Oderat enim nos quales ipſe non fecerat, & quia iniquitas noſtra non pœnitus con
ſumpſerat eius opus, nouerat ſimul in vnoquoq; noſtrum, & odiſſe quod feceramus, & ama-
Attende. re quod fecerat. & hoc quidẽ intelligi in oĩbus poteſt. Quis ergo poſſit eloqui digne quan-
tum diligat membra vnigeniti filii ſui, & quanto amplius vnigenitum ſuum? Ex his ergo
non meritum noſtrum, ſed dei miſericordia commendatur. Qua nos tales & tantum dile-
xit, vt pro nobis impiis moreretur, quod eſt teſtimonium atq; pignus eius dilectionis, qui e-
nim proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus illũ tradidit, quomodo non etiã
cum illo nobis omnia donauit? Dicẽdũ vtiq; hoc erat, ſcilicet quantũ nos dilexerit, & qua-
les. Quantum, ne deſperaremus, & ipſa deſperatione non auderemus erigi in eũ: Quales, ne
ſuperbiremus, & ſuperbientes de meritis noſtris magis ab illo reſiliremus, & in noſtra forti
tudine magis deficeremus. Illud quoq; attendendum eſt quod dicit nos iuſtificatos in ſan-
guine Chriſti, & reconciliatos deo, tanquam non alio modo poſſet nos reconciliare, & iuſti
Auguſt. in ficare niſi per mortem Chriſti, de quo dicimus quod fuit & alius modus poſſibilis deo, qui
lib. de trini. omnia poteſt, ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. Quid enim
mentes noſtras tantum erigit, & ab immortalitatis deſperatione liberat, q̃ quod tanti nos F
fecit deus, vt dei filius immutabiliter bonus in ſe manens quod erat, & a nobis, & pro nobis
accipiens quod non erat, præter naturæ ſuæ detrimentum dignatus noſtrum inire conſor-
Idẽ in eodẽ tium, ſine vllo merito ſuo malo, mala noſtra moriendo perferret, & credentibus dona ſua ſi-
ne vllis meritis noſtris indebita largitate conferret? Quia & ea quæ dicuntur merita no-
ſtra bona, dona ſunt eius. Dona namq; dei ſunt merita noſtra, quibus ad ſummum bonum
Idẽ I eodẽ. peruenimus. Eſt præterea alia ratio quare poti⁹ iſto modo q̃ alio liberare voluit, quia ſic, ſci-
licet per mortẽ Chriſti iuſtitia ſuparatur diabolus, non potentia. Quod quomodo factũ ſit,
Audi & vi- vt pateat explicabo, prout potero. Quadam iuſtitia dei in poteſtatem diaboli traditum eſt
de. genus humanum, peccato primi hominis in oẽs vtriuſq; ſexus commixtione naſcentes ori
ginaliter tranſeunte, & debito primorum parẽtum obligante, quocirca omnes homines ab
Auguſtin⁹. origine ſunt ſub principe diabolo. Vnde apoſtolus, Eramus natura filii iræ: natura ſcilicet,
Auguſtin⁹. vt eſt deprauata peccato, non vt eſt creata ab initio. Modus autem ille quo traditus eſt ho-
mo in poteſtatem diaboli, non ita debet intelligi, tãquam deus hoc fecerit, aut fieri iuſſerit,
ſed quod tantum permiſit, iuſte tamen illo deſerente, peccantem peccati author ilico inua-
ſit: non tamen deus continuit in ira miſerationes ſuas, nec hominem a lege ſuæ poteſta-
tis amiſit, quãdo in poteſtate diaboli eſſe permiſit, ſed inter mala pœnalia, etiã malis mul-
ta præſtitit bona, & tandem hominem quẽ commiſſio peccatorũ diabolo ſubdidit, remiſ-
ſione peccatorum donata, per ſanguinem Chriſti eruit a diabolo, vt ſic iuſtitia vinceretur

A diabolus,non potentia.Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti.Et quomodo victus eſt ea? quia cum in eo nihil morte dignum inueniret,occidit eum tamen.& vtiq; iuſtum eſt, vt debitores quos tenebat liberi dimittantur,in eum credentes, quẽ ſine vllo debito occidit. Ideo autem potentia vincere noluit,quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ,& deſertor oppugnatorq; iuſtitiæ,in quo homines magis eum imitãtur,qui neglecta vel etiam peroſa iuſtitia,potentiæ magis ſtudent,eiuſq; vel adeptione lætantur,vel cupiditate inflammantur.Ideoq; placuit deo,vt non potentia ſed iuſtitia vinces,hominem erueret, in quo homo eum imitari diſceret:poſtea vero in reſurrectione ſecuta eſt potentia.Iuſtitia ergo prius & potentia poſtea.diabolum vicit iuſtitia, quia nullum peccatum habuit, & ab illo iniuſtiſſimo occiſus eſt:potentia,quia reuixit mortuus nunquam poſtea moriturus.Sed nonne iure Quæſtio. æquiſſimo diabolum vinceret,ſi potentia tantum Chriſtus cum illo agere voluiſſet? Vtiq;. Sed poſtpoſuit Chriſtus quod potuit,vt prius ageret quod oportuit. Ad hoc autem erat o- Auguſtinus pus illum eſſe,& hominem,& deum.Niſi enim homo eſſet,non poſſet occidi:niſi deus eſſet, non crederetur voluiſſe quod potuit,ſed non potuiſſe quod voluit.Iuſtitia ergo humilitatis hominem liberauit,quę ſola potentia æquiſſime liberare potuit.Si enim tres illi in cauſam venirent,ſcilicet deus,homo,diabolus,diabolus & homo quid aduerſus deum dicerent? omnino non haberent,atq; in actione cauſæ pœnitus deficerent.Diabolus enim iniuriam feciſſe deo conuinceretur,quia ſeruũ eius,id eſt hominem, & fraudulenter abduxit,& violen-

B ter tenuit.Homo etiã iniuriam feciſſe deo cõuinceretur,quia præcepta eius contempſit, & ſe alieno domino mancipans ſuæ ſeruitutis damnum intulit.Homini quoq; iniuriam feciſſe conuinceretur diabolus,quia illum & prius promittendo bona decepit, & poſt mala inferendo nocuit.Iniuſte igitur diabolus quantum ad ſe tenebat hominem, ſed homo iuſte tenebatur,quia diabolus nunquam meruit poteſtatem habere ſuper hominem,ſed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si igitur deus qui vtiq; præerat,potentia hominem liberare vellet,ſola ſuæ iuſſionis virtute hominem poterat iuſtiſſime liberare,ſed propter cauſam prædictam iuſtitia humilitatis vti maluit:vnde & filium pro nobis in mortẽ tradidit,per quam iuſtificati ſumus,& reconciliati deo. Hoc eſt pretium reconciliationis noſtrę,quod Chriſtus obtulit deo patri,vt placaretur:non quod ante non dilexit nos,ex qua Auguſt. dilectione filium pro nobis tradidit,nec filius quaſi non parcente patre ſibi,nobis velut inuitus eſt traditus,& cum de ipſo dictum ſit,tradidit ſemetipſum. Hoc ergo ſicut & omnia alia pater & filius,& amborum ſpiritus ſimul & concorditer operantur.Sed ſi ante nos diligebat deus,quomodo per mortem Chriſti ei ſumus recõciliati,& ab ira liberati? Ad quod dicimus,Quod ira dei qui cum tranquillitate iudicat,nihil eſt aliud q̃ iuſta vindicta.Si er- Auguſt. de go iuſta diuina vindicta tale nomen acceperit,reconciliatio dei recte intelligitur, cum ta- trinitate. lis ira finitur,ſcilicet cum a reatu pœnæ abſoluimur. Non enim inimici eramus deo, niſi Nota. quemadmodum iuſtitiæ ſunt inimica peccata:& ideo remiſſis peccatis tales inimicitiæ fi-

C niuntur,& reconciliantur iuſto,quos ipſe iuſtificat.Peccata enim noſtra diabolus tenebat,& per illa nos merito agebat in mortem:ſed tantum valuit ille ſanguis vt homines ab ęterna morte debita liberauerit mors Chriſti indebita,quos tamen etiam inimicos vtiq; dilexit. Vnde recte ſequitur. *Si enim per mortẽ filii*,quaſi dicat,Vere iam viuens poterit amicos factos ſaluare. Enim,id eſt quia nos, Reconciliati ſumus deo,qui prius iuſte eramus ſub poteſtate diaboli,natura deprauata peccato. Reconciliati dico, Per mortẽ filii eius,cum Auguſtinus adhuc eſſemus inimici,non quocunque modo peccatores. Et ſi hoc eſt quod vtiq; eſt, ergo Multo magis,nos, Reconciliati erimus,non modo ab ira liberati, ſed, Etiam ſalui,& hoc, In vita ipſius,id eſt per vitam ipſius, ſcilicet quia reſurrexit a mortuis. & eſt ſenſus, Ambroſius Inde certum eſt quod viuens,poterit amicos ſaluare,quia mortuus potuit iuſtificare:quo facto inimici ex peccato ſunt recõciliati.Nam amici dei.Et nota quod idem hic dicit, Per Auguſtin. mortem reconciliati,quo ſupra in ſanguine iuſtificati.Dico ſalui erimus.

Non ſolum autem,ſed & gloriamur in deo per dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum,per quem nunc reconciliationem accepimus.

Non ſolum autem,ſalui erimus: Sed & gloriamur,iam ſpe de hoc quod erimus, In deo, id eſt idem cum deo in futuro:non per naturam,ſed per dilectionem,& voluntatem,quia nihil diligemus,vel volemus niſi quod deus. Vel gloriamur,in præſenti:non in nobis,ſed

In deo,& hoc non per nos,ſed, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem iam nunc in præſenti, Reconciliationem,ad deum, Accepimus,qui a deo peccante Adã diſceſſimus. D

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit,& per peccatum mors:& ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Vſq; ad legem enim peccatum erat in mundo.

Ambroſius — Propterea ſicut.Dixit ſupra per Chriſtum recõciliatorem eſſe iuſtitiam & vitam,& quod poſſit eſſe per eum, per ſimilitudinem in minori, id eſt per ſimile & minus probare intendit.Sicut enim per Adam purum hominem peccatum eſt,& mors:ita per Chriſtum hominem & deum,poteſt eſſe iuſtitia & vita:& quia per Adam peccatum eſt & mors,multomagis iuſtitia per Chriſtum poteſt eſſe,& vita:vt quia etiã vnus Adam peccauit in omnibus, vnus Chriſtus filius dei peccatũ vinceret in omnibus.Prolixius ergo apoſtolus hic de duobus hominibus diſputat,ſcilicet de primo Adam,per cuius peccatum tanquam hæreditariis malis poſteri eius obligati ſumus:& de ſecundo Adam quo ſoluente pro nobis,quod nõ debebat,a debitis & paternis,& propriis liberati ſumus.quia ergo per illum vnum diabolus tenebat,omnes per eius vitiatam carnem concupiſcentialiter generatos, iuſtum eſt, vt per hũc vnum dimitat omnes per eius immaculatam gratiam ſpiritualiter regeneratos.& hoc eſt quod ait, Propterea ſicut &c.Inſiſte literæ,ita vt a minori,& a ſimili ratiocinatiõis ordo oſtendatur. Quaſi dicat,dico quod per Chriſtum eſt iuſtitia, & vita.&, Propterea per Chriſtum iuſtitia & vita procedit in omnes per eius gratiã regeneratos.ſubaudi,quia, Per vnum hominem,ſcilicet per Adam,a quo propagati ſumus, Peccatum,originale, Intrauit in hunc mundum,pro eodem peccato miſerum,id eſt in omnes homines.Mundum appellauit vniuerſum genus humanum.Sicut enim ab vno illo homine ſunt,ſic ab eodem peccato immunes eſſe non poſſunt,niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur.Ecce a minori probauit:modo a ſimili idem oſtẽdatur,& legatur, Sicut,quod dimiſſum fuerat. Q.d.ita per vnum Chriſtum eſt iuſtitia,& vita,ſicut, Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundũ.& non mutatur ſenſus. Et per peccatum mors,id eſt diſſolutio animæ & corporis intrauit in ipſum Adam. Et ita,per ipſum, Mors pertranſiuit in omnes homines,per eius vitiatam carnem genitos. Quæritur quomodo per vnum hominem,& non magis per vnam mulierem,dicat apoſtolus peccatum introiſſe in mundum,cum a muliere initium peccati fuerit,& ante a ſerpente,ſiue a diabolo.Ad quod dicimus apoſtolum in his conſuetudinis ordinem tenuiſſe,dum ſucceſſionem poſteritatis humanæ quæ peccato & morti ex eo venienti ſuccubuit,nõ mulieri,ſed viro attribuit.Non enim a muliere poſteritas, ſed ex viro nominari ſolet: & ob hoc,mortalis poſteritas, & corporalis ſucceſſio viro potius,tanquam authori,& non mulieri deputatur.Vel quia mulier de viro, & vtriuſque vna caro eſt.& ideo ſiue a muliere,ſiue ab Adam dicatur, vtrunq; ad primum hominẽ pertinet.Præterea ſciendum eſt hæreticos quoſdam qui nominati ſunt Pelagiani,dixiſſe peccatum primę tranſgreſſionis,in alios homines non propagatione, ſed mutatione tranſiſſe, Vnde etiam in paruulis nolunt credere, per baptiſmum ſolui originale peccatum quod in naſceutibus nullum eſſe omnino contendunt.Sed ſi apoſtolus peccatum imitationis,nõ propagationis intelligi voluiſſet,eius principem,non Adam,ſed diabolum daret:de quo in libro Sapientiæ dicitur,Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc eſſe factum propagatione,ſed imitatione continuo ſubiunxit ſcriptura,Imitãtur autem eum qui ſunt ex parte ipſius, imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatum dei. Sed aliud eſt quod exemplum eſt voluntate peccantibus,aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus. Nam & Chriſtum imitãtur ſancti ad ſequendam iuſtitiam,ſed pręter hanc imitationem,gratia eius illuminationem iuſtificatio nemq; noſtram,etiam intrinſecus operatur,quæ etiam baptizatos paruulos ſuo inſerit corpori,qui nondum valẽt aliquem imitari.Sicut ergo Chriſtus præter imitationis exemplum dat etiam ſui ſpiritus aliquam occultiſſimam fidelibus gratiam,quam latenter etiam infundit paruulis,ſic & Adam præter imitationis exemplum, occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde recte ſubdit, In quo omnes peccauerũt.Quaſi dicat merito per eum in omnes mors intrauit,quia cauſa mortis per

Auguſt. in lib.xiii.de trinitate. E Auguſt.in enchirid. Auguſtin' ad conſult. Hilarii. Ambro. Origẽ. Auguſtinus de baptiſmo paruulorum. F Auguſtinus in eodem. Auguſtin' in eodem.

Digitized by Google

A eum in omnes intrauit,id eſt peccatum. & hoc eſt, In quo,ſcilicet Adam,omnes, Pecca- Auguſtin⁹.
uerunt, vt in materia, non ſolum eius exemplo, vt quidam dicunt. Omnes enim illi vnus
homo fuerant, id eſt ab eo originale peccatum traximus,qui omnium noſtrum origo & ma
teria fuit, ex quo ſecundum propaginis ſucceſſionem per carnis concupiſcentiam deſcen-
dimus. Vel, In quo,peccato, Oēs peccauerunt,proprie & circunſpecte, & ſine ambigui- Auguſtinus
tate,dixit apſus hoc, In quo peccauerūt,ſiue enim intelligat, In quo.ſ.hoīe:ſiue,In quo.ſ. de baptiſ-
peccato,manifeſtum eſt. Alia enim ſunt propria peccata in quibus tantum peccant quo- mo paruu-
rum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt,quando omnes illi vnus ho lorum.
mo fuerant. Manifeſtum eſt itaq; omnes in Adam peccaſſe , quaſi in maſſa . Ipſe enim per Ambroſius
peccatum corruptus , quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato . Ex eo igitur cuncti ſunt
peccatores. Vſq; ad legem. & quaſi dicat quis,In oēs pertranſiit peccatū. Quid ergo egit Aug. cōtra
lex? Nonne illa reconciliare potuit vt peccatum nō tranſiret in omnes? Non,inquit, Vſ- Iulianum.
que ad legem enim,ſcriptam, vel naturalem, id eſt ſub lege,etiam, Peccatum,originale &
actuale. Erat in mundo,id eſt in homine . Quia nec lex potuit auferre peccatum,ſed au- Aimo.
xit,ſiue naturalis in qua quiſq; iam ratione vtens incipit peccato originali addere propria: Auguſti.de
ſiue ſcripta,quæ per Moſen data eſt populo,quæ ſubintrauit vt abundaret delictum . Non baptiſmo
ergo ideo dicit apoſtolus vſque ad legem peccatum fuiſſe in mundo quod deinceps in nemi paruulorū.
ne fuerit,ſed quia non poterat per literam legis auferri quod ſolo ſpiritu gratiæ poterat fie Auguſt. ad
B ri,ne quis fidens de viribus putaret libero arbitrio legem potuiſſe ſufficere , & Chriſti gra- Hylarium.
tiam derideret.

Peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet: ſed regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen etiam in eos qui non peccauerūt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,qui eſt forma futuri.

Peccatum autem,Quaſi dicat,peccatum erat in mundo , ſed homines non imputabant Auguſtin⁹.
quia cæci erant.& hoc eſt, Peccatum autem non imputabatur,id eſt ignorabat,& pecca- Auguſt. de
tum eſſe non putabatur ab hominibus,non dico a deo cuius iudicio qui ſine lege peccaue- baptiſmo
runt , ſine lege peribunt,non imputabatur: dico, Cum lex non eſſet,quæ peccatum pro- paruulorū.
hibet. Non dicit peccatum,non erat,ſed non imputabatur , quia non erat ſiue lex rationis Auguſt. ad
in paruulo,ſiue lex literæ in populo,qua arguente demonſtraretur peccatum. *Sed* regna- Hylarium.
uit &c.quaſi peccatum non imputabatur ante legem, *Sed*,tamen, Mors,id eſt peccatum Aimo.
vel dānatio, Regnauit ab Adā,vſq; ad Moſen,& vſq; ad legē quæ p Moſen diuinitus pro Auguſt. de
mulgata eſt,quia nec ipſa potuit regnū mortis auferre. Regnum autem mortis vult intelli- baptiſmo
gi quando ita damnatur in hominibus reatus peccati, vt eos ad vitam æternam , quæ ve- paruulorū.
re vita eſt, venire non ſinat: ſed ad ſecundam quæ pœnaliter æterna eſt mortem trahit,
C id eſt ad gehennam,hoc regnū mortis ſola in quolibet homine gratia deſtruit ſaluatoris,
quæ operata eſt etiam in antiquis ſanctis : qui antequam Chriſtus in carnem veniret, ad
eius adiuuantem gratiam non ad legis literam, tantum iubentem non adiuuantem perti-
nebant. Hoc enim occultabatur in veteri teſtamento pro temporum diſpenſatione iuſtiſ-
ſima , quod nunc reuelatur in nouo . In omnes regnauit mors , præter illos qui Chri-
ſti gratia adiuti ſunt: regnauit, dico, Etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitu-
dinem præuaricationis Adæ, id eſt qui non ſua propria voluntate peccauerunt ſicut A-
dam ; ſed originali vitio tenebantur obſtricti , quod ab eo traxerunt , per quod trahe-
herentur ad condemnationem, niſi gratia Chriſti iuuarentur . Et nota quod dicen- Aug. cōtra
do vſque ad legem , vel vſque ad Moſen includit, quia etiam tunc , ſcilicet ſub lege Iulianum.
peccatum erat , & mors , id eſt damnatio . *Sciendum* quidem eſt pleroſque Latinos co- Auguſti de
dices , ſic habere, Regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen in eos qui peccauerunt baptiſmo
in ſimilitudinem præuaricationis Adæ , quod etiam ipſum illi qui legunt ad ſuperio- paruulorū.
rem referunt intellectum , vt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ peccaſſe accipi-
ant illos qui in illo peccauerunt , vt ei ſimiles crearentur , ſcilicet ſicut ex homine ho-
mines , ita ex peccatore peccatores , & ex morituro morituri , damnatoque damnan-
di. Græci autem codices vnde interpretatio facta eſt in latinum , aut omnes , aut

Digitized by Google

pene omnes habent,id quod primum poſitum eſt, vel aliis non mutatis ab illo loco ſic legi D
poteſt. Sed regnauit,& accipitur de corporali morte,quaſi peccatum non imputabatur,id
eſt ignorabatur ante legem: ſed effectus indicabat. Quia mors,corporalis. Regna-
uit,cotidie per aliquas paſſiones: & tandem diſſoluendo, Ab Adam vſque Moſen, cum
minus videretur. Regnauit dico non ſolum in his, qui per ſe præuaricando mortem me-
ruiſſe viderentur: Sed etiã in eos qui peccauerunt in ſimilitudinẽ præuaricationis Adę,id
eſt in pueros qui nihil a ſe addiderunt præuaricando legem. Vel ita ab illo loco, Vſque
ad legem &c.Quaſi dicat,bene dixi peccatum pertranſiſſe in omnes, Enim,id eſt quia.
Ambroſius Vſqꝫ ad legem,id eſt etiam ante legem. Peccatum erat in mundo,cum nõ ita videretur,
lege non docente:dico peccatum erat in mundo, Peccatum autem nõ imputabatur,apud
deum, Cum lex non eſſet.Imputabatur quidem peccatum apud homines, ſed non apud
deum,apud quem putabatur impune futurum cum neſciretur vindicaturus.Aſſerebãt enim
homines deum incurioſum eſſe,& ideo apud eum impune futura peccata,ſed non apud ho
mines.Non enim lex naturalis pœnitus obtorpuerat,quia non ignorabant quod non debe
bant facere,aliis quod pati nolebant.Nam vſqꝫ adeo peccatum non erat ignotum inter ho
mines quod Ioſeph quanuis per calumniam,tum quaſi reus clauſus eſt in carcere,& piſtor,&
Ambroſius pincerna Pharaonis.Peccatũ ergo non imputabatur,cum lex non eſſet,non dico apud ho-
mines,ſed apud deum:ſed vbi lex data eſt,nouerũt deum curare humana,& iudicare. Sed E
regnauit,quaſi dicat ante legem non imputabatur peccatum, Sed regnauit mors,animæ
Ambroſius ſecure poſſidente homines diabolo pro impunitate credita.Impune etenim peccare ſe putã-
tes,magis delinquebant,certa hæc peccata promptiores, quæ mundus quaſi licita nutrie-
bat.Quo facto gaudebat Satanas,ſecurus,quod ex cauſa Adæ derelictum a deo hominem
poſſidebat.Regnauit dico, Ab Adam vſqꝫ ad Moſen, per quẽ rediit cognitio vnius dei,
quia per eum data eſt lex in qua præcipiebatur de vno deo colendo. Regnauit ergo mors,
vſque ad Moſen,id eſt vſque ad legem,quia iam tunc datum eſt hominibus remedium quo
poſſent liberari, ſub qua tamẽ ſi eſſent ſimiles pręuaricationi Adę,in eos mors regnaret,ſed
lex data eſt in initio regreſſionis de Aegypto docẽs,de vno deo ne regnaret mors, ſcilicet
diabolus,vel peccatum,& cœpit in Iudęa primũ deſtrui regnum mortis.Nunc vero vbique
deſtruitur per Chriſti gratiam.Et nota hic, Vſque,accipi excluſiuum. In eos qui pecca-
Ambroſi°. uerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ.Alia litera in qua non legitur, Etiam &
non. Quaſi dicat, mors regnauit vſque ad Moſen, non tamen in omnes, Sed in eos qui
peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,id eſt in ſimiles præuaricatori Adæ:
qui,ſcilicet neglecto creatore ſeruierunt creaturæ, deos ſibi conſtituentes, quos colerent ad
iniuriam dei,ſicut ille loco dei diabolo conſenſit.Peccatum enim Adæ non longe ab idolo-
latria eſt,qui contempto creatoris præcepto diaboli ſuaſioni conſentiens, quaſi in loco dei
diabolum ſtatuit,& ſicut deus eſſe voluit.Fuerunt autem qui peccauerũt,non pręterito deo, F
qui enim intellexit ſiue ex traduce, ſiue indicio naturali, & veneratus eſt deum nulli ho-
norificentiam nominis ac maieſtatis impartiens. ſi peccauit,quia impoſſibile erat non pec
care,ſub deo peccauit,non in deum.Ideoqꝫ in eos mors nõ regnauit,ſed in hos qui in ſimi-
litudinem Adæ peccauerunt,id eſt qui ſub ſpecie idolorum ſeruierunt diabolo, tales erant
fere omnes vſque ad legem:perpauci,vt Abraham,vni deo ſeruierunt,& non in eos regna-
uit mors,quia poſt mortẽ iſtam quæ prima dicit̃ ad ſecundam non peruenerunt,quæ æter-
naliter punit,imo ſub ſpe ſeruati ſunt in aduentu Chriſti liberandi, ſicut de Abraham le-
gitur,quia quanuis apud inferos fuerit diſcretus,tamen longo interuallo erat a peccatori-
bus,ita vt Chaos ingens eſſet inter iuſtos & peccatores.Et ſciendum quod libros qui aliter
Ambro. habent,dicit Ambroſius eſſe corruptos,vbi ſcilicet ſcriptũ eſt, mortem regnaſſe, Etiam in
eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,quæ litera etiam in Græ
cis codicibus legitur: quod quidam ita intelligũt,quia dicũt mortem corporum regnaſſe in
cultores vnius dei, etiam vſque ad Moſen,ſed cur non vſque ad finẽ ſeculi?Sunt tamen qui-
dam latini codices quos conſtat a veteribus Græcis tranſlatos,quaſi ita habent in eos qui
peccauerunt &c,quos incorruptos ſimplicitas temporum ſeruauit. & probat. poſtq̃ vero a
concordia animis diſſidentibus, & hæreticis perturbantibus moueri quæſtionem cœpe-
runt, multa tam in Græcis,quam in Latinis codicibus ab hæreticis contentionis ſtudio

Digitized by Google

A mutata ſunt, qui cum propria authoritate vti non poſſunt ad victoriam, verba legis adulterant, vt ſenſum ſuum quaſi verbis legis aſſerant, & contradicentibus ſibi, quaſi authoritate reſiſtant. Qui, Adam. Eſt forma, id eſt ſimilitudo, Futuri, ſcilicet Chriſti quantum ad Adam tunc futuri. Adam autem dicitur forma futuri, id eſt Chriſti, quia iam tunc decreuit deus in myſterio, id eſt in occulto ſuo diſpoſuit per vnũ Chriſtum, emendare quod per vnum Adam peccatum erat. Vnde dicitur in Apocalypſi, Agnus occiſus eſt ab origine mundi. Et forma futuri, id eſt Chriſti, dicitur a contrario: quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto viuificabuntur: ſicut in illo illud, ita in iſto fit iſtud: ſed hæc forma, non ex omni parte conformis eſt, ſicut ſubſequenter oſtenditur. Vel forma Chriſti dicitur, quia ſicut ille ſine coitu a deo factus eſt, ita Chriſtus ex virgine ſpiritu ſancto cooperante proceſſit. Vel Adam dicitur forma Chriſti, quia ſicut ille pater eſt omnium ſecundũ carnem, ſic Chriſtus pater eſt omnium ſecundum fidem: Et ſicut ex latere illius dormientis aſſumpta eſt coſta, vnde formata eſt Eua, ſic ex iſtius latere profluxerunt ſacramenta, ſcilicet aqua ablutionis, & ſanguis redemptionis, per quæ ſaluatur eccleſia. Ideoq; ſicut ille communicare potuit filiis ſuis, peccatum & mortem, ſic iſte ſuis iuſtitiam ſuam & vitam: & etiam iſte plus boni ſuis confert q̃ ille mali, & ideo poteſt magis ſaluare quam ille perdere: & hoc eſt quod ſubdit,

Aug. cõtra Iulianũ hæreticum. Ioan. Da.

Remigius.

B **Sed non ſicut delictum: ita & donum. Si enim vnius delicto, multi mortui ſunt: multo magis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit: & non ſicut per vnum peccatum, ita & donum.**

Sed non ſicut. Quaſi dicat. Adam eſt forma Chriſti, id eſt ſimiles ſunt Chriſtus & Adam: ſed, Non ſicut delictum Adæ eſt, Ita, eſt &, Donum Chriſti, id eſt maius eſt donũ Chriſti quam delictum Adæ, & ideo non ſic eſt efficax peccatum Adæ ad damnationem, vt gratia Chriſti ad ſaluationem. quod eſt dicere, Non ſunt pares cauſæ eorum, nec etiam pares ſunt effectus cauſarum. quod ibi oſtenditur, Et non ſicut per vnum: ſed præmittit quo probat cauſas Adæ, & Chriſti non eſſe pares, dicens, *Si enim vnius.* Quaſi dicat, vere nõ ita eſt donum Chriſti, vt delictum Adæ: quia delictum Adæ vnum eſt, quo multi mortui ſunt: Chriſti vero gratia multiplex eſt, qua multi viuificati. Si vero vnum delictum multos mortificare potuit, patet quod multiplex gratia viuificare multomagis poſſit. Cauſa enim Chriſti, eſt gratia abundans, ex qua omnia bona ſunt homini, ſine qua nil habet boni. Cauſa Adæ eſt peccatum illud originale, cuius rei ſunt omnes carnaliter geniti, cætera pecca-

C ta habent ex ſe multa, & ſi ex illo originali ſint ad peccandum magis proni. Preterea etiam his qui per Chriſtum redimuntur, temporaliter valet forma mortis ex Adam: in æternum autem valebit vitæ forma per Chriſtum. Quanuis igitur Adam ſit forma futuri, plus tamẽ præſtat regeneratis Chriſtus, quam eis generatis Adam nocuerat: & bene hæc cauſa Chriſti omnibus ſuis prodeſt, quia ſi cauſa Adæ omnibus ſuis nocuit, tũc & hæc, hoc potuit ſuis. & hoc eſt, *Si enim &c.* Quaſi dicat, Vere non ita eſt donum, vt delictum, Enim, id eſt quia, Vnius, hominis Adæ, Delicto, vno quidẽ, & ſi ipſe plura admiſerit, in poſteros tamen non niſi vnum originale tranſmiſit. Multi, ſcilicet omnis filii ſui ex eo carnaliter geniti, Mortui ſunt, id eſt peccatores conſtituti, Etſi, hoc eſt tunc, Gratia dei & donum, id eſt gratuitum donum. Vel gratia, id eſt remiſſio peccatorum, Et donum, ſcilicet alia dona ſancti ſpiritus. Multomagis abundauit, id eſt multomagis abundans tranſiit, In plures, id eſt in omnes filios eius, abundans autem & maior res omnibus ſuis magis prodeſt, quia non ſolum illud originale, ſed etiam addita peccata ſoluit: hoc autem donum datur, In gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, id eſt per gratiam Chriſti. Gratiam dicit perfectionem virtutum quæ in Chriſto homine fuit, qui per ſuam bonitatem, de ſua plenitudine nobis tribuit. Et nota, Plures, non ibi poni comparatiue, ſed abſolute, tanquam diceret multos. Non enim plures iuſtificantur per Chriſtũ, q̃ cõdẽnanť p Adã: ſed ita dicẽdũ eſt, multomagis abundauit, vt donũ Chriſti

Auguſt. ad Hilarium.

Aimo.

Auguſti. de baptiſmo paruulorũ.

Digitized by Google

delicto Adæ comparetur, & præferatur. Adam quippe ex vno delicto reos genuit multos, D
Chriſti autē gratia, etiam delicta propriæ voluntatis, quæ originali culpę, in qua nati ſunt: addiderunt, ſoluit atq; donauit. Maior eſt ergo cauſa Chriſti q̄ cauſa Adæ. Et nunc ſicut, hic oſtendit diſpares eſſe effectus cauſarum. Quaſi dicat, Non ſolum cauſæ ſunt diſpares, ſed etiam effectus, Et, id eſt quia. Non ſicut per vnum peccatum, ſit, Ita ſit & per donū, ſed plus ſit per donum, & hoc probat. Nam iudicium dei, eſt procedens, Ex vno, tantum delicto originali, ab Adam traducto, In condemnationem, corporalis & æternæ mortis.

Gratia autem Chriſti, non ex vno tantum, ſed, Ex multis delictis, procedit, In iuſtificationem, quia non ſolum ignoſcit, ſed etiam iuſtificat. Et attēde quod dictum eſt iudicium ex vno in condemnationem: quod non ideo dictum eſt, quod illud ſolum quod originaliter trahitur in iudicio ſit damnandum, ſed quia etiam illud, ſi ſolum ſit, damnationem facit. Chriſti autem gratia, non ſolum illud quod originaliter trahitur, ſed etiam multa actualia dimittit, & inſuper iuſtificat, id eſt de impio pium facit, ac deinde de bono in melius proficere. Ecce in his oſtendit effectus cauſarum Chriſti & Adæ diſpares eſſe. Effectus cauſæ Adæ, id eſt peccati quod intulit, eſt non omnis damnatio, ſed quæ pro illo vno debetur, ſunt enim, & ex noſtris additis, aliæ damnationes. Effectus autem donorum Chriſti, cum remotis omnibus peccatis originalibꝰ, & actualibus, omnis iuſtificatio & vita æterna, de qua addit in ſequenti verſu ſubdens.

Auguſt. in enchirid. Auguſt. in eodem.

Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundātiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. E

Si enim, quaſi dicat, Gratia Chriſti procedit in iuſtificationem, & bene hoc ſuis eſt, per vnum Chriſtum: quia ſi illa, id eſt dānatio, per vnū Adam ſuis eſt, tunc & hoc potuit Chriſti gratia: & vere hoc poteſt, quia etiam in vitam æternā ducit. Et recte. Enim, id eſt quia, in Vnius delicto, etiam ſi propria non adderentur, Mors, id eſt diſſolutio animæ & corporis, Regnauit, etiam ante mortem paſſiones inferens, Per vnum, Adam, quia quas vires habuit in illo, in omnes poſteros exercuit, quorum materia ille fuit, ſicut & culpa, eius ſolius fuit, quæ in omnes tranſſuſa eſt, & ſi, hoc eſt tunc homines, Accipientes, a deo non a ſe habentes, Abundantiam gratiæ, id eſt remiſſionis peccatorum. Abundantiā dicit, quia etiam propria ſoluuntur: & abundātiam, Donationis, id eſt chariſmatum, Et iuſtitiæ, id eſt bonæ operationis. Multomagis regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum in vita, æterna, id eſt æternaliter in incorruptione, Multomagis, dicit hos regnare, quia multo maior res eſt hic, q̄ ſit in regno mortis. Vel multomagis regnabunt in vita, quā in eis regnauit mors, quia in vita regnabunt æternaliter, mors autem regnauit in eis temporaliter, & cum fine.

Auguſtinꝰ. Aimo. Auguſtinus

Igitur ſicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiā vnius hominis peccatores cōſtituti ſunt multi: ita per vnius obeditionem, iuſti conſtituentur multi. F

Igitur ſicut per vnius delictum &c. Ex prędictis infert diſputationem ſuam in eodē quod propoſuerat cōcludens. Quandoquidē Adā eſt forma Chriſti futuri, & quia maius eſt donū Chriſti, & plus confert, Igitur ſicut, id eſt q̄ digne. Per vnius delictū, tranſiens, non imitatione, ſed propagatione. In omnes homines, itum eſt ab homine, vel proceſſit ſententia dei. In condemnationem, corporis & animæ, ſic &, Per vnius iuſtitiam, valentem, In omnes homines, ſi ipſi velint itum eſt ab homine, vel proceſſit ſententia dei, In iuſtificationem, quę eſt cauſa, Vitæ. Attende quod apoſtolus videns non ſola imitatione Adæ fieri peccatores, ſed propagatione, nec ſola imitatione Chriſti iuſtificari, ſed regeneratiōe ſpirituali dixit oēs & omnes, non quod oēs geniti per Adā, regenerentur per Chriſtū, ſed quia ſicut nullíꝰ carnalis generatio eſt, niſi p Adā, ſic ſpiritualis nulliꝰ regeneratio eſt niſi p Chriſtū ſi q eſſent pręter Adā generati, & ſi q p̄ter Chriſtū regenerati nō diceret, Oēs & oēs,

Auguſtinus de baptiſmo paruulorum.

Digitized by Google

A ſicut autem nullus eſt homo præter illam generationem, ſic nullus eſt iuſtus præter iſtam. Nemo enim naſcitur niſi in concupiſcentia carnali, quæ tracta eſt ex primo homine: & nemo renaſcitur niſi gratia ſpirituali, quæ data eſt a ſecundo homine, eoſdem poſt dicit multos, ſed aliter, ab illo loco, *Sed non ſicut delictũ &c.* Dixerat quod Adã eſt forma futuri. Forma vtiq; in hoc eſt quod vnus emendat, quod vnus peccauit: ſed tamen cauſa Adæ non eſt talis qualis cauſa Chriſti, quia vnum eſt delictum Adæ, quo multi, id eſt ſimiliter præuaricantes, mortui ſunt: gratia vero Chriſti in plures tranſit, quia & in hos, & in non ſimiliter præuaricantes. Et attende quod agit hic, de actuali peccato Adę in quo dicit mortuos illos qui actualiter peccauerunt ad ſimilitudinem eius, & legitur, Plures, cõparatiue, quaſi dicat, Vere non eſt ita donum vt delictum. *Si enim in vnius delicto mortui ſunt,* ſcilicet imitantes præuaricationem eius, Multomagis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis, Chriſti Ieſu abundat in plures. Plures enim gratiam conſequuntur per Chriſtum, q̃ mortui ſunt delicto Adę: quo mortui ſunt qui in ſimilitudine præuaricationis Adæ peccauerunt: gratia autem Chriſti, & in eos qui ſimiliter peccauerunt, & in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, abũdauit. Nam & in multos qui neglecto deo ſeruierunt creaturæ, ne ab hac vita decedentes a ſecunda morte exciperentur, & in cultores vnius dei qui paterno peccato ex dei ſententia apud inferos tenebantur, gratia abundauit in deſcenſu ſaluatoris, omnibus dans indulgentiam cum triumpho, ſublatis eis in cęlũ.

B Et non ſicut per vnum pecc. fit, Ita, fit &, Per donum. Nam iudiciũ, dei procedit, Ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis, in iuſtificationẽ vitę. Manifeſte ergo diuerſum eſt, quia in vno peccato Adæ ſimiles ei, damnati ſunt: gratia vero non ex vno, ſed ex multis peccatis iuſtificauit homines, & etiam invitã perduxit, quod bene potuit. Enim, id eſt quia, In vnius, hominis, Delicto, per vnum regnauit mors, ſcilicet diabolus vel peccatum. Et attende quod ait mors regnauit, non regnat, concordans ſuperiori ſenſui, vbi dixit mortem regnaſſe vſq; ad Moſen, quia qui per legem noto dei iudicio timorem eius habuerunt, ſublati ſunt de mortis imperio. Ante vero dum ſine lege timor dei in terris non erat, mors in ſimiles Adæ præualuit: & ſi ibi regnauit mors, Multo magis, homines Accipientes abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ in vita regnabunt per vnũ dominum Ieſum Chriſtum: id eſt multomagis gratia regnare debet, quæ in plures tranſiit quam mors, & vitam confert æternam. Quod autem poſt dicit omnes, ſimiliter peccantes accipit. Item omnes credentes dicit, & hoc eſt quod ſubdit, Igitur ſi per vnius delictũ tranſ *Ambroſius* iens in omnes homines, ſimiliter peccatum eſt, . In condemnationem, ſic, Et per vnius iuſtitiam, tranſeuntem in omnes homines credentes: itum eſt, In iuſtificationem vitę. Non enim eſt generalis damnatio, vel iuſtificatio in omnibus. Vnde poſtea ait, Multi. ſicut enim &c. Hic iam determinat delictum vnius, vt ſicut ille merito peccati perdidit,

C ita iſte merito iuſtitiæ nos liberaſſe videatur: & ordinem aſſignationis, vnde ſuperius loqui cœperat, ſcilicet qualiter Adã ſit forma futuri, explicat hic, dicens, *Sicut enim per inobedientiam vnius hominis,* ſcilicet Adæ, Peccatores conſtituti ſunt multi. i. omnes ſui qui non ſunt Chriſti, Ita, & merito, Per obedientiam hominis vnius, id eſt Chriſti, Iuſti conſtituuntur multi, id eſt omnes ſui. Et nota quod non ait per vnius dei vel verbi: Sed per vnius hominis obedientiã iuſtificari: ne putes antiquos iuſtos ſolo verbo dei, id eſt ſolius verbi fide ſine fide incarnationis liberari, ſine qua, nec antiqui, nec moderni liberari potuerunt. Illa enim ſana fides eſt, qua credimus nullum hominem, ſiue maioris, ſiue paruu- *Auguſtin.* læ ætatis, liberari a contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati quod prima natiui- *ad Optatũ.* tate contraxit: niſi per vnum mediatorem dei, & hominum, hominem Chriſtum Ieſum: cuius hominis, eiuſdemq; dei ſaluberrima fide, etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquã veniret in carnem, crediderunt in carne venturum. Eadem fides nanq; eſt, & noſtra, & illorũ, proinde cum omnes iuſti, id eſt veraces dei cultores ſiue ante incarnationem, ſiue poſt, nec vixerint, nec viuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti, profectoq; ſcriptum eſt nõ eſſe aliud nomen ſub cælo in quo oportet ſaluari nos, ex illo tempore valet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt. Ille vnus vnum peccatum miſit in mundum: Iſte vero vnus non ſolum illud vnum, ſed cuncta abſtulit quæ addita inuenit. Ecce oſtenſum eſt quomodo Chriſti gratia Adæ delictum ſuperat, quia nõ ſolum originale ab Adã propaga-

Digitized by Google

tum,ſed etiam actualia ſupradicta ſoluit,& iuſtitiam, ac vitam præſtat, quæ gratia ante- D
quam operetur in homine,ipſius eſt,atq; infidelis. Per fidem enim impius iuſtificatur. Sicut
ergo per fidei virtutem adultus iuſtificatur, ita & per fidei ſacramentum paruulus: id eſt
Aug. cõtra Iulianũ hæreticum. de impio fit pius,de infideli fidelis.Sed quærit Iulianus per quid peccatum in paruulo inuenitur, inquiens, Non peccat iſte qui naſcitur,non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui credidit.Per quas ergo rimas inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis ingreſſum? Ei reſpondet ſancta pagina,per vnũ hominem,ait apoſtolus,peccatum in mundum intrauit:per vnius inobedientiã,ait apoſtolus:quid quærit amplius? Quid apertius,quid quærit inculcatius? Quid quærit latentem rimam cum habeat apertiſſimam ianuam? Item inquit,Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum, vel ex voluntate,vel ex natura eſt: ſi autem ex voluntate eſt, mala eſt voluntas quæ peccatum facit:ſi autem ex na-
Quæſtio. Reſponſio tura,mala eſt natura.Cui reſpondeo,Ex voluntate,peccatum eſt.Quæritur forte vtrum originale peccatum ſit ex voluntate.Reſpondeo, prorſus & originale peccatum ex voluntate eſſe,quia hoc ex voluntate primi hominis ſeminatũ eſt,vt & in illo eſſet,& in omnes tranſiret.Quod autem dixit,ſi ex natura peccatum eſt,tunc mala eſt natura.Queſo vt,ſi poteſt, reſpondeat.Manifeſtum eſt ex voluntate mala,tanquam ex arbore mala fieri omnia opera mala tanquam fructus malos:ſed ipſam malam voluntatem vnde dicet exortam,niſi ex bono? Si enim ex angelo,quid eſt angelus niſi bonũ opus dei? Si ex homine,quid erat ipſe ho- E
mo,niſi bonum opus dei? Immo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas,niſi bonum opus dei,& bona,& laudanda natura? ergo ex bono oritur malum, nec fuit homini,vnde oriri poſſet,niſi ex bono. Dico ergo quia malam voluntatem nullum malum præceſſit.Item dicit,Si natura opus dei eſt, per opus dei,opus diaboli tranſire non ſinitur. Sed nonne opus diaboli, quando primum fuit in angelo, qui diabolus factus eſt,ortum eſt in opere dei? Quapropter ſi malum quod omnino nuſquã erat in dei opere oriri potuit,cur
Auguſti.de baptiſmo paruulorũ. malum quod iam alicubi erat,per opus dei tranſire non potuit,homines autẽ ſunt opus dei. Pertranſiit ergo opus diaboli,per opus dei,& quia diabolus eſt factura,vel opus dei,pertrãſiit opus operis dei,per opus dei,& venit vſq; ad paruulos,qui in ramo nil commiſerunt,ſed in radice perierunt:nil habent mali,niſi quod de fonte traxerunt,niſi quod de origine tra-
Auguſt. de ſpiritu & litera. xerunt.Communis ergo fuit perditio,& communis eſt inuentio.Sicut enim per inobedientiam Adæ, Multi conſtituentur peccatores,reatu:& ita, Per Chriſti obedientiam iuſti conſtituentur multi.

Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictum:vbi autem abundauit delictum,ſuperabundauit gratia:vt ſicut regnauit peccatum in mortẽ,ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. F

Lex autem.Oſtenderat Chriſtum dimittere omnia peccata, tam originalia q̃ actualia, hic addit etiam quod a peccato legis liberat, & a præuaricatione, vt Iudæi Chriſto magis ſint obnoxii.Quaſi dicat,Per Chriſtum eſt iuſtificatio. Lex autem,Moſi, Subin-
Auguſtinus ad Eutropiũ & Paulinum. trauit,id eſt latenter intrauit poſt culpam originalem & actualem,vel poſt naturalem legẽ. Vt abundaret delictum, id eſt vt homo ſuperbe fidens de ſuis viribus acciperet præcepta:in quibus deficiens,& factus eſt etiam præuaricator, liberatorem ſaluatoremq; requireret:atq; eum ita humilem factum,timor legis tanquam pædagogus ad fidem gratiamq; perduceret.Oportebat ergo vt ſuperbis,& de liberta te ſui arbitrii præſumentibus lex daretur,qua præuaricata ſuam infirmitatem,& legis inſufficientiam peccatum non conſumen-
Auguſtin' ſuper Ioan. tis intelligentes humiliarentur,& ad ſubuenientem currerent gratiam.Natis enim in peccatis,& viribus ſuis multum aſſignantibus,datur lex a deo, ad domandam ſuperbiam,qua dicebant, Non deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. Eorum igitur ſuperbiam domare volens deus, legem dedit: quaſi dicens hominibus, Ecce do vobis præcepta,ne pu-
Auguſti.in ps.cij. tetis deeſſe iubentem,non deeſſe qui iubeat:ſed deeſt qui impleat,quia homo in peccatis natus non valet implere,ideoq; natus eſt Chriſtus. i. gratia quæ ſanaret. Hac ergo diſpenſatione lex data eſt vt creſcente peccato humiliarentur ſuperbi,& humiliati confiterentur, & confeſſi ſanarẽtur.Nõ crudeliter hoc fecit deus,ſed cõſilio medicinæ.Aliqñ.n.homo videt

Digitized by Google

A ſibi ſanus, & ægrotat, & quia non ſentit morbum, medicum non quærit. Augetur morbus, creſcit moleſtia, quæritur medicus, & totum ſanatur corpus. Magnum ergo dei conſilium fuit, vt per legem abundaret delictum, vt in auſteritate legis ſuam intelligentes infirmitatem, infirmi ad medicum confugerent, & auxilium gratiæ quærerent. Per legem autem dicitur abūdaſſe delictum, non quia lex delictum iuberet: ſed quia eo quod gratia ibi nō erat, auctum eſt ex prohibitione deſiderium, & tūc ex propria quaſi virtute factum eſt grādæ vitium. Sic ergo abundauit peccatum, quia & cōcupiſcentia ex prohibitione ardentior facta eſt, & peccantibus contra legem, præuaricationis crimen acceſſit. Conſilium autem dei quo legē dedit, Iudæos neſciſſe, ſatis ſignificauit iſto verbo. Lex ſubintrauit &c. Vel ita, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum, id eſt in lege data abundauit delictum. Dicit enim hic apoſtolus, quid prouenerit data lege, nū quid fecerit lex? Data erat lex in adiutoriū naturæ, vt quia ipſi naturę quodāmodo ſunt inſerta iuſtitię ſemina, adderetur lex, cuius authoritate & magiſterio ingenium naturale proficeret ad fructum iuſtitiæ faciendum. Sicut enim natiuitas niſi nutrimenta habeat, interit, quibus fota adoleſcat: ita & naturale ingenium iuſtitiæ niſi habeat quod reſpiciat, & veneretur, non facile proficit, ſed ægrotat, & ſuperuenientibus cedit peccatis. Conſuetudine enim delinquendi premitur ne creſcat in fructum, & per hoc extinguitur. Prouideter ergo, & ad bonū data eſt lex, ſed populus veterem vſum ſequēs multiplicauit peccata. Ipſo enim vſu plus cœpit peccare quam ante peccauerat: & ſic factum eſt, vt data lege non minuerentur, ſed abundarent peccata diabolo inuertente legē

B bonam in malum, contra quod omnia deus dimiſit, ſicut conſequenter oſtenditu. Vel ita, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum, id eſt ad hoc data fuit, vt per eam abundantius cognoſceretur delictum. Si enim lex non fuiſſet, peccatum lateret: ſed per legē genera peccatorum, & præuaricationis crimen homo agnouit, vt qui in ſordibus erat præuaricando, magis ſordeſceret. i. ſe ſordidū cognoſceret. Lex ergo author eſt boni. Demōſtrāda. n. fuerat homini fœditas languoris ſui, vt videret non modo doctorē ſibi eſſe neceſſariū, verū etiā adiutorem. Præterea data fuit lex, vt mediocris pædagogum haberet, & perfectus ſignum, & durus ſentiret flagellum. Et quia hic de lege magnus ſermo occurrit, videndum eſt quibus modis lex accipiatur, & cui populo data ſit, & quare illi, & non alii: & quibus, & pro quibus de illo populo data ſit: poſtremo quibus de cauſis data ſit, ſummatim dicendum eſt. Lex ergo aliquando dicitur tota ſcriptura veteris teſtamenti, aliquando ſcriptura quinꝙ librorum Moſi, aliquando decalogus ſcriptus in tabulis, aliquando cerimonialia tantum, id eſt figuratura ſecundum literam, aliquando litera cum ſpirituali intelligentia, aliquando obſeruantia alicuius mandati, ſicut in eadem lege ſæpe dicitur. Hæc eſt lex paſchæ, hæc eſt lex lepræ, hęc eſt holocauſtorum lex, & huiuſmodi. Inde eſt quod ſancti de lege variæ loquentes diſſentire, atꝙ contraria dicere videntur. Ait enim dominus per Ezechielem, Dedi eis pręcepta non bona, & iuſtificationes non bonas, in quibus non viuent. Cui concordat apoſtolus dicens, Lex neminem ad perfectū duxit. Et item, Lex iram operatur. & hic, Lex ſubin-

C trauit vt abundaret &c. Et dominus in euangelio, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus ꝗ ſcribarum, & phariſæorum &c. His autem videntur contraria hæc alia, Iuſtitia legis ſuo tēpore cuſtodita, non ſolum bona temporalia, ſed & vitam conferebat æternam. Et apoſtolus ait, Itaꝙ lex quidē ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Et dominus in euangelio, Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Vt hæc ergo ſicut videntur non eſſe contraria pateat, ſciendum eſt hæc eſſe dicta ſecundum diuerſas legis acceptiones. Cum enim dicitur, Dedi eis præcepta nō bona, & iuſt. non bo. in quibus non viuent, intelligendū eſt hoc de præceptis legaliū cerimoniarū, quę dicūtur nō bona: nō quia mala eſſent, ſed quia bonos nō faciebāt obſeruātes ſcdm literā. Hoc modo, & alia accipiēda ſunt quæ dicta ſunt in hac parte: quæ aūt econtrario dicuntur, accipienda ſunt de lege ſecundū ſpiritualē intellectū, & ſecundū moralia, quæ in euangelio non tolluntur, ſed adimplentur, ſicut in Matthæo oſtenditur. Lex autem data eſt populo Iudæorum tantum, ideo quia ille populus ſolus vnum deū colens dignus erat, cui eloquia dei crederentur, cæteris idola colentibus. Ideo etiam quia de hoc populo naſciturus erat dei filius, & ideo data fuit ei lex, per quam illud intelligeret, & dei filium venturum expectaret. Cum lex data ſit illi ſoli populo, data eſt etiam omnibus generibus hominum qui erant in illo populo, ſed non pro omnibus. Erant enim in illo populo tria genera hominum, ſcilicet duri, inſipientes, & perfecti: his omnibus

Auguſti. ad Hylarium. Auguſt. ex proœ. epiſtolę ad Romanos.

Ambroſius

Aug. ſuper Lucam. Ambroſi'. Auguſti. de ſpū. & litera

Nota.

Beda.

Digitized by Google

data eſt lex,ſed nõ pro omnibus data eſt,duris in flagellum,inſipientibus in pædagogum, D
iuſtis in ſignum.Sed non pro iuſtis data eſt lex.Vt enim alibi ait apoſtolus,Iuſto lex poſita
non eſt,quia per eam iuſtitiæ nil accreuit.Legẽ autẽ hic accipimus ſecundũ legalia.Legalia
vero dicimus,quæ in lege inſtituta ſunt,& cum lege terminata.Lex autẽ data eſt ad domã-
dum ſuperbum,ad flagellandum durum,ad inſtruendum inſipientem,ad oſtenſionem de-
licti & humanæ infirmitatis,ad manifeſtationem & teſtimonium gratiæ,& futurorũ ſigni-
ficationem. Vbi autem,hic agit de virtute gratiæ,& quanta efficit gratia oſtendit. q.d.
lege data abundauit delictum,ſed non ideo deſpiciatur Iudæus,quia, Abundauit &c.vel
Auguſtin*. ita continua,Delictum abundauit, per legem , ſed etiam hoc ſanat Chriſtus ,qui Vbi a-
Aug.de ver bundauit delictum,ſuperabundauit & gratia.Omnia condonans.Totũ enim quod de Adã
bis apoſtoli traxiſti,totum quod tuis prauis moribus addidiſti,dimiſit,totum deleuit , orationem do-
Orige. cuit,certamen indixit,laboranti ſubuenit,victorem coronabit:vel, Superabundauit gra-
Ambroſius tia,quia non ſolum a præteritis peccatis abſoluit,verũ etiam a futuris cõmonuit.vel, Su-
perabundauit,quia gratia Chriſti,etiam his proficit quos diabolus vincere non potuit: &
quia peccatũ ad tempus regnauit,gratia autem in æternum. Vt ſicut regnauit &c. Quaſi
dicat,dico quod gratia ſuperabundauit, eo tamen tenore, ne quis confiſus gratiæ ſecurius
peccet:ſed vigeat gratia,& per iuſtitiam ducat ad vitam , ſicut viguerat peccatum ducens
in mortem.& hoc eſt quod ait, Vt ſicut,quaſi eo tenore,dico gratiã ſuperabundare. Vt E
ſicut peccatum,quod etiam præter Adam eſt,quod lege data abundauit , quod non eſt ori-
Aimo. ginis,ſed propriæ voluntatis. Regnauit,ducens, In mortem,æternã. Ita & gratia,remiſ-
ſionis peccatorum, Regnet,in electis, Per iuſtitiam,bonorum operum perducẽs eos, In
vitam æternam:& hoc, Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.ſine quo nulla iuſtitia eſt,
ſicut aliqua peccata præter Adam ſunt.Ideo cum dixiſſet ſicut regnauit peccatum in mun
Auguſti.de dum,non addidit per vnum, vel per Adam , quia de illo peccato hic agebat , quod non ex
baptiſmo Adam traxerunt homines,ſed ſua voluntate addiderunt.Cum autẽ dicit, Gratia regnet,
paruulorũ. & cum addidit,Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, quia per eum non tantum origi-
nalis,ſed etiam voluntariorum fuit remiſſio peccatorum. Ab Adam autem tantummodo
illud trahitur,quod eſt originale.

CAPVT VI.

QVid ergo dicemus?Permanebimus in peccato, vt gratia abũdet? Abſit.Qui enim mortui ſumus peccato , quomodo adhuc viuemus in illo?

Auguſti.de ſpiritu. Quid ergo dicemus?Obiicit apoſtolus quod videt a peruerſis poſſe obiici.
Quidam enĩ peruerſi audientes prædicationem Pauli, & aliorum apoſtolo-
rum,vbi debuerunt accipere vitam,acceperunt mortem,dicẽtes apoſtolos prædicare quod F
quanto amplius homo peccaret,tantomagis deo placeret,& maiorem gratiam conſequere-
Auguſt. Auguſt. tur.Hoc autem peruerſi accipiunt ex illo loco vbi dictum eſt,Vbi abũdauit delictum,ſuper
abundauit & gratia: tanquam dixerit propter abundantiam gratiæ prodeſſe peccatum.
Hoc dicere eſt eſſe ingratos gratiæ,& hoc eſt quod opponendo ſibi ait, Quid ergo dice-
mus,quaſi dicat,& quia gratia viget,vbi delictum abundauit. Quid ergo dicemus?Dice-
mus,ſcilicet hoc quod, Permanebimus in peccato,vt gratia abũdet?vt quidam nobis im
Auguſti.de ponunt. Abſit,vt nos hoc dicamus.Non eſt enim permanendum in peccato, vt quidam
ſpũ.& litera nos dicere exiſtimant pro maiori gratia.Nõ enim peccãtis merito,ſed ſubuenientis auxi-
lio ſuperabundauit gratia,vbi abundauit delictum. Non enim permanendum eſt in pecca
to vt regnet gratia,ſed potius per ipſam gratiam debemus,& poſſumus , peccato eſſe quaſi
mortui & ſepulti,& reſurgere in iuſtitiam ipſius in vitã æternam.quod conſequenter oſten
dit apoſtolus,& prius quod mortui ſumus peccato,ſubdens. Qui enim,vel,ſi enim:quaſi di
cat,Vere non eſt permanendum, Enim,id eſt quia, Mortui ſumus peccato,in baptiſmo,
id eſt,liberati ſumus a peccato,vt iam non dominetur in vobis per gratiam dei.Mori enim
peccato, eſt liberari a peccato , Et ſi hoc eſt, Quomodo &c. vel ſi eſt ibi, Qui,ita leges,
&, Qui,hoc iam habemus. Quomodo,id eſt qua ratione, Adhuc,poſt tantum benefi-
cium, Viuemus in illo?& reddemus vires hoſti ? Cũ enim hoc præſtiterit gratia vt mo-
reremur peccato,quid aliud facimus,ſi viuimus in eo, niſi vt gratiæ ſimus ingrati? Neque

Digitized by Google

A enim qui laudat beneficium medicinæ,prodeſſe morbos dicit,& vulnera a quibus illa homí nem ſanat:ſed quanto laudibus maioribus medicina prædicatur,tanto magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi a quibus liberat:quæ ita laudatur,ſicut laus gratiæ & prędicatio,vituperatio eſt delictorum.

An ignoratis fratres,quia quicūq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem,vt quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriā patris:ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.Si enim cōplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius:ſimul & reſurrectionis erimus.

An ignoratis &c.Hic cōfirmat quod dixerat,ſcilicet quod mortui peccato quod ſit in baptiſmo,non debemus ei iterum viuere,vt iterum mori ſit ei neceſſe, quia cum baptizamur commorimur Chriſto.& hoc eſt quod ait, An ignoratis &c.& quaſi quis diceret,An mortui ſumus peccato? Reſpondet vtiq;,ſumus,quia nos, Quicunq;.i.cuiuſcunq; conditionis, Baptizati ſumus,id eſt a vitiis purificati, In Chriſto Ieſu.i.in inſtitutione Chriſti quę eſt in nomine trinitatis vel in operatione ipſius,qui baptizat vere. Baptizati ſumus in morte ipſius,id eſt in ſimilitudine mortis Chriſti:vt ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt carne,& ſemper viuit,ita nos ſemel mortui malo per baptiſmum,ſemper viuamus bono. Vel, In morte ipſius dicit nos baptizari,quia mors eius cauſa eſt huius purificatiōis. Et an ignoratis, vos hoc o fratres.q.d.hoc non debetis ignorare.Nota quia ſæpe illos arguit de ignorantia. Aimo.

B

Conſepulti enim ſu.q.d.Vere in baptiſmate ſumus ſimiles mortis Chriſti,quia etiā Cōſepulti ſumus fide in baptiſmo Cum illo,id eſt ad ſimilitudinem eius,nos dico ducti, Per baptiſmum in mortem.i.in peccatorum abolitionem.Ad hoc enim ſumus cōmortui & conſepulti, Vt quomodo Chriſtus reſurrexit,longe A mortuis,remotus:& hoc Per gloriam patris,id eſt per verbum patris homini vnitū,vel per gratiā dei: Ita &,tā firmiter Nos, a vitiis reſurgentes ad bona opera, Ambulemus,de bono in melius,poſiti In nouitate vitę,per iuſtitiam fidei & ſpem gloriæ. Si enim.q.d.Dico ambulemus in nouitate quod poſſumus. Si enim nos explantati,ad ſimilitudinē arboris,de mala terra, Facti ſumus,a deo: Cōplātati,firmiter hærētes, Similitudini mortis,id eſt ſi a veteri ritu remoti firmiter hęremus bono deo faciente,& ſimiles morti Chriſti ſumus. Simul,id eſt mox, Et erimus,cōplantati ſimilitudini Reſurrectionis Chriſti:id eſt firmiter hærebimus ſimilitudini reſurrectionis Chriſti,vt ſicut Chriſtus depoſita vetuſtate a morte nouus reſurrexit,ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.Tūc dicit nos poſſe fieri ſimiles reſurrectioni,ſi ſimilitudini mortis eius facti fuerimus complantati,id eſt ſi in baptiſmo omnia vitia deponentes, poſtmodum non peccemus.Hæc enim ſimilitudo mortis præſtabit ſimilitudinem reſurrectionis, vt in nouitate vitæ ambulem⁹.Nota quod mors qua peccato mortui in baptiſmo dicimur, & vita qua nūc in iuſtitia & poſt æternaliter cum Chriſto victuri ſumus,in morte & reſurrectione Chriſti demonſtrata ſunt.Mors eñ Chriſti & reſurrectio,non tantum res,ſed etiā ſacramenta ſunt.Quicquid enim geſtum eſt in cruce Chriſti,in ſepultura,in reſurrectione, in aſcenſione,& in ſedere ad dexteram patris,ita geſtum eſt,vt his rebus myſtice non tantū dictis,ſed geſtis,configuretur vita Chriſtiana.Attende ergo ſingula quæ facta ſunt in his prædictis,& qualiter ex eis chriſtiana vita configuretur in Chriſto qui vixerat vet⁹ homo, id eſt vetuſtate a primo homine contracta,non ſecundum culpam,ſed ſecundum pœnā,famem ſcilicet & ſitim,& huiuſmodi.Hoc modo ipſam vetuſtatem finiuit & depoſuit,vt dolorem crucis ſuſtinens ſic haberet membra diſtenta in cruce & fixa,ne ad priores actus mouerentur,a quibus etiam ſepultus quieuit,humanis ſubtractus aſpectibus.per hæc exigens a nobis,vt noſtram vetuſtatem peccatorum cum gemitu & dolore pœnitentiæ deponamus,& membra noſtra continentiæ atq; iuſtitiæ clauis cōfixa habeamus,ne ad priora mala redeamus,a quib⁹ etiam ita perfecte quieſcamus,vt nec eorum viſio nec memoria habeatur,& ſic ad bona reſurgentes in nouitate vitæ ambulemus,de virtute in virtutem aſcendentes,quouſq; in dextera dei locati deū deorū ſicut eſt videam⁹.In cruce ergo eſt dolor cōfeſſorū:in ſepultura,requies abſolutorum:in reſurrectione,vita iuſtorum:in aſcenſione,profectus perfectorum:in conſeſſu ad dexteram,gloria beatorum.Hæc autem non ſolū a nobis exigit Chriſtus in ſacramento paſſionis,ſed etiā ſi volumus imitari efficit.vnde ſubditur,

Auguſtin. Aimo. Ambroſius Auguſtinus

C

Auguſtin. in Ench. Auguſtinus

Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum illo, ſcientes ꝙ Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quod eñ mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem deo in Chriſto Ieſu. D

Hoc ſciẽtes, quia vetus homo &c. Dixit nos per baptiſmum mortuos eſſe peccato, & ideo non debere amplius viuere in illo, ſed in nouitate vitę ambulare, & per quid hoc liceat oſtẽdit. ſ. Quia vetus homo cru. & c. q. d. Dico ambulemus in nouitate vitę. Nos dico, Scientes, hoc, Quia vetus homo. i. fomes peccati & cõſuetudo Noſter. i. qui ex nobis eſt non ex deo, Simul, cũ Chriſto, Crucifixus eſt. i. cũ crucifixione Chriſti ita debilitat⁹ eſt, Vt deſtruatur &c. Vel, Vetus homo noſter, ſi. cum Chriſto crucifixus. i. veteres actus noſtri morte Chriſti crucifixi. i. mortui ſunt ita, Vt deſtruatur, dominante ratione, Corpus peccati, id eſt omnia crimina quæ ſimul ſunt quaſi corpus & congeries peccati. gratia autem dei qui in ſimilitudine carnis peccati in cruce pependit, per baptiſmum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur: non ita vt in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur & non ſit, ſed ne obſit mortuo quæ inerat nato. Nã ſi poſt baptiſmum vixerit in carne, habet concupiſcentiam cum qua pugnet, eamq; adiuuãte deo ſuperet, ſi tamen non inuacuum gratiã dei ſuſcepit, ſi reprobus eſſe noluerit. Nõ itaq; hoc præſtatur in baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati, quæ eſt in membris prorſus extinguatur, & non ſit: ſed vt quicquid mali ab homine factum, dictũ, cogitatum eſt, cum eidem concupiſcentiæ ſubiecta mente ſeruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus vinculo quo per illã diabolus animã retinebat, & a ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine, quo corpus noſtrũ caſtigamus, & ſeruituti ſubiicimus. Vetuſtas itaq; noſtra pœnę & culpę, quæ eſt ex maledicto primi hominis in cruce Chriſti deſtructa eſt, qui noſtram mortalitatem ſuſcepit, & peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, in cuius peccati & mortis figura etiam Moſes in heremo ſuper lignum exaltauit ſerpentem: perſuaſione quippe ſerpentis, homo in damnationem mortis incidit. Itaq; ſerpens, ad ſignificationem ipſius mortis conuenienter in ligno exaltatus eſt. In illa enim figura ſerpens pendebat in ligno. Quid autem pependit in ligno crucis niſi mors domini, vt mortem moriendo ſuperaret, & maledictum geminę vetuſtatis noſtræ factus maledictum pro nobis conſumeret? Qualiter autem vetuſtas noſtra in cruce conſumpta ſit, videamus. Vetuſtas noſtra ſicut & maledictio in duobus conſiſtit, ſcilicet in culpa & in pœna. Alterum aſſumpſit Chriſtus. i. pœnam. Vnde & dicitur factus maledictum. & vtrũq; in nobis conſumpſit, quia noſtram duplam vetuſtatem ſua ſimpla cõſumpſit. Vnde & vno die & duabus noctibus in ſepulcro quieuit. Per vnum diem ſimpla eius vetuſtas ſignatur, per duas noctes gemina noſtra vetuſtas. Quieuit ergo in ſepulcro vna die & duabus noctibus, quia ſua ſimpla vetuſtate noſtram geminã tulit: & qualiter, videamus. Culpam deleuit Chriſtus, & præſentem & præteritam & futuram. Præterita peccata tulit ea remittendo: præſentia, homines ab eis retrahendo, & item remittendo: futura vero non ea remittendo tulit, ſed gratiam qua vitarentur conferendo. ergo futura tulit, quia vt non fierent, fecit. Pœnam quoq; ſimiliter conſumpſit. Eſt autem pœna duplex gehennalis & tẽporalis. Gehennalem prorſus deleuit, vt eam non ſentiant vere pœnitentes: Temporalem vero nondum penitus tulit. Manet enim fames, ſitis, mors & huiuſmodi, ſed regnum & dominium eius deiecit, & tandem in nouiſſimo eandem penitus exterminabit: ſicut aliquis capiens hoſtem atrociſſimum non ſtatim interficit eum, ſed patitur eum cum dedecore & dolore aliquãtulum viuere: ita & Chriſtus pœnam quaſi prius alligauit, in futuro autẽ perimet. Victa ergo mors cum triumpho eſt, & cum ea diabolus, ſed nondum penitus interempta. Inde eſt quod Petrus ante paſſionem ad vocem ancillæ negauit: poſtea vero ante reges & præſides ductus non ceſſit. Ideoq; congrue ait Apoſtolus, Vetus homo noſter crucifix⁹ eſt, id eſt debilitatus ita, Vt deſtruaẽ corpus peccati, carne ſubdita ſpiritui: ita, Vt vltra non

Margin notes: Auguſtinus (beside "dit. ſ. Quia vetus homo"); Auguſt. de bapt. par. (beside "te Chriſti crucifixi"); E (right margin, beside "mo crucifigatur"); Ambroſius (beside "gitatum eſt"); Nota. (beside "cruce conſumpta ſit"); F (right margin, beside "cet in culpa").

Digitized by Google

A ſeruiamus peccato: nō dico vt nō ſit,ſed vt nō cogamur ſeruire:& vere nō cogimur,quia iu ſtificati ſumus.& vere, Qui enim eſt mortuus peccato,id eſt qui liberatus eſt a peccato,vt nos ſumus Iuſtificatus eſt a peccato,id eſt iuſtus & liber eſt a peccato. *Si autem mortui ſu mus cum Chriſto*,id eſt ſi ita mortui ſumus peccato, ſicut Chriſtus mortuus ſemel eſt pene.
Credimus,etiam quia ſimul viuemus cū Chriſto,id eſt non alibi,ſed ibidē cum eo.Id eſt di cere, *Si mortui ſumus Chriſto*.i.ſimiles morti eius ſicut ſupradictum eſt,præter prædicta hoc habebimus,quia viuemus cum eo in æterna vita. viuemus dico,& tali vita,quali ipſe.
Scientes quod Chriſtus reſurgens,longe, Ex mortuis,remotus, Iā,id eſt poſthac, Non moritur,id eſt diſſoluitur,diſſolutione animę & carnis. Et mors illi vltra non dominabi tur,aliqua paſſione. Quod enim mortuus eſt &c.q.d.Vere Chriſtus iam non moritur,qa Chriſtus mortuus eſt ſemel. *Semel* ideo, Quia mortuus peccato,id eſt pro peccato tollēdo quod vna morte fecit,quę ad hoc ſufficit.Vel mortu⁹ eſt peccato.i.peccati ſimilitudini.i.car ni in qua non erat peccatum,ſed ſimilitudo peccati,cui mortuus eſt quando moriendo exu tus eſt carne mortali ſimili peccatrici. In quo ſacramētum baptiſmatis,quod in nobis cele bratur commendat Apoſtolus.Vt quomodo ille ſemel moriendo ſimilitudini peccati mor tuus prædicatur,ita quicunq; in illo fuerit baptizatus eidem rei cuius fuerit illa ſimilitudo, moriatur.i.peccato,& viuat a lauacro renaſcendo,ſicut ipſe a ſepulcro reſurgendo qualibet ætatem gerat.A paruulo enim recenter nato vſq; ad decrepitum ſenem ſicut nullus eſt pro B hibendus a baptiſmo,ita nullus eſt qui peccato non moriatur in baptiſmo,ſed paruuli tātū originali,maiores vero etiam actualibus quæ originali addiderunt.Nota etiam quod Apo ſtolus hoc dicendo voluit intelligere mortem deum non feciſſe,quam vtiq; deus non fecit, ſed homo manibus & verbis accerſiuit. Attende quod hic & alibi Auguſtinus deum mor tem dicit non feciſſe.Idem tamen alibi ita dicit,Videndū eſt ne male intelligatur quod di xi,Deus mali auctor non eſt,qui & omnium quæ ſunt auctor eſt,quia inquātum ſunt, in tā tum bona ſunt:& ne tamen inde putetur non ab illo eſſe pœna malorum,quæ vtiq; malum eſt,his qui puniūtur. Sed hoc ita dixi,quemadmodum dictum eſt,deus mortem nō fecit:cū alibi ſcriptum ſit,Mors & vita a domino deo eſt:malorum ergo pœna,quæ a deo eſt,malum eſt quidem malis,ſed in bonis dei operibus eſt numeranda:quoniam iuſtum eſt,vt mali pu niantur,& vtiq; bonum eſt omne quod iuſtum eſt.Sic ergo dicitur deus non feciſſe mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur,id eſt peccatum. Non enim deo auctore fit ho mo deterior,ſed vitium voluntatis eſt quo homo eſt deterior,quod vitium,lōge eſt a dei vo luntate.Deo autem auctore cū dicit,deo volente dicitur. Quod autem.q.d.Mors non do minabitur Chriſto,ſed potius viuit. Et quod viuit,non qualitercūq; viuit. Sed viuit deo .i.ad ſimilitudinem dei patris:quia ſicut patris vita,ita & vita Chriſti,nullam inquietudi nem recipit. Ita & nos.Quicquid ſupradixit eſſe hominibus per gratiam Chriſti,hic Ro C manis attribuit.q.d.Sicut ſemel Chriſtus mortu⁹ eſt,& poſtea ſemper viuit:ita & vos o Ro mani, Exiſtimate quidem vos mortuos eſſe peccato,viuere autē virtutibus deo.i.in hono rem dei.Et eſt ſenſus,Sicut Chriſtus mortuus eſt ſemel,ita peccatum in vobis ſemel moria tur,vt non oporteat iterari:& ſicut Chriſtus ſemper viuit,ita & vos ſemper viuatis virtuti bus,& hoc in Chriſto Ieſu domino noſtro.i.in opere Chriſti,alibi nulla ſpes eſt.

Auguſtinus cōtra Max. hæreticum

Auguſtin⁹ cōtra Iulia. hæreticum.

Auguſtin⁹ in Ench.

Auguſtin⁹ ex lib. Hiponoſticō.

Auguſtinus ne retractatiōe librorū

Attende.

Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concu piſcentiis eius.Sed neq; exhibeatis membra veſtra, arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos deo,tanq̄ ex mortuis viuentes,& membra veſtra, arma iuſti tiæ deo.Peccatum enim vobis non dominabitur.Non enim ſub lege eſtis,ſed ſub gratia.

Non ergo regnet,quia ſupradixit nos mortuos peccato eſſe,& non debere viuere in eo,cū nemo ſine peccato ſit,determinat a quibus maxime eſt cauendum,vt ſcilicet, Non obedia mus concupiſcentiis,quaſi concludat illud quod ſupra quærebat,ſcilicet,permanebimus in peccato.q.d.quia ita mortui eſtis peccato,ergo peccatum.i.fomes peccati.& ſi ſit, Non ta men regnet in corpore veſtro,ſcilicet quod eſt veſtri iuris per gratiam.Corpore dico nunc Mortali,per peccatum:ſed fiet immortale in futuro,ſi non regnet modo peccatum. Vel non regnet peccatum in corpore hoc mortali,in æternum,id eſt quod per hoc moriturum eſt in æternum quod regnauerit peccatum.Lex carnis eſt quam hic Apoſtolus appellat pec

Ambroſius

Auguſt. de bapt. par.

catum,cum ait, Peccatum non regnet,quia lex vel peccatum non ſic manet in mēbris eo- D
Attende. rum,qui ex aqua & ſpiritu renati ſunt,tanꝙ non ſit eis facta remiſſio peccatorum interfectis omnibus quibus ſeparamur a deo,ſed remanet in vetuſtate carnis tanꝙ ſuperatum,& peremptum:niſi illicito conſenſu quodammodo reuiuiſcat, & in regnum propriū dominationēq; reuocetur.Nō regnet dico,ita, Vt obediatis conſentiēdo & operando, Concupiſcentiis
Auguſtin⁹ eius,& ſi cupitis ex infirmitate.Si enim cōſenſeris,regnat peccatum.Et nō ſolum non obediatis, Sed,etiā, Neq; exhibeatis membra peccato,id eſt concupiſcētię,ꝗ tunc ſunt, Arma iniquitatis,id eſt quibus impleatur iniquitas.Et eſt ſenſus,Non ſolū non obediatis concupiſcentiæ,ſed nec concupiſcatis quod eſt exhibere,& habilia facere membra peccato,quę tunc ſunt arma iniquitatis.Hic autem nota quod concupiſcentia aliquando eſt nomen fomitis,ſcilicet vitii innati.aliquando actus interioris, qui eſt etiam in primo motu qui dicitur propaſſio:& in ſecundo,qui dicitur delectatio:& in tertio,qui dicitur conſenſus.Hic autem non prohibet concupiſcentiam quæ eſt in primo motu,quia non eſt in poteſtate noſtra quin ſurgat,ſed gratia dei compeſcere poſſumus,ne vſq; ad delectationē & conſenſum perueniat,quod prohibet,ſcilicet vt mente non delecteris,vel conſentias concupiſcentiæ carnis,quæ ex languore veniens rebellat aduerſum te.Languor autem iſte tyrannus eſt qui mo-
Auguſtinus uet mala deſideria.Eſt ergo in nobis mala concupiſcentia quæ non eſt permittenda regnare.ſunt etiam eius deſideria quæ ſunt actuales concupiſcētiæ,quæ ſunt arma diaboli.Per ea E
Ambroſius enim occaſio datur illi vt deſerente nos deo accepta poteſtate illudat & mortificet.Si vis ergo eſſe victor tyranni & inimicum inermem inuenire,& ſic tibi ſubiicere,non obedias concupiſcentiæ malæ operando,nec etiam concupiſcatis delectando vel conſentiēdo. Sed potius exhibete,id eſt habiles facite Vos deo,vos dico, Tanꝙ ex mortuis viuentes,q.d.exhibere vos deo debetis,& poteſtis,quia eſtis viuentes virtutibus:& debetis,quia prius mortui eratis in peccatis,& ſi implere non poteſtis opere quod bonum eſt. Vel,id eſt ſaltem velitis per quod habiles eritis & præparati.& hoc eſt quod dicit cum ſubdit, Et membra ve-
Ambroſius ſtra exhibete deo,vt ſint Arma iuſtitiæ,quibus ſcilicet impleatur iuſtitia . Sicut enim peccato arma præbemus membra noſtra cum male agimus,vt verbi gratia,ſi ſurgenti damus ire,vel linguam ad maledicendum,vel manus ad percutiendum:ita & iuſtitiæ arma damus cum recte conuerſamur,membra veſtra cuſtodientes ab omni turpitudine. Peccatū enim.
Ambroſius q.d.quod dixi facite,quod & leuiter poteſtis. Peccatum enim vobis iam nō dominabitur, vt olim ſolebat. Nō enim eſtis ſub lege,quæ non iuuabat. Sed eſtis ſub gratia,quæ refrigerat & iuuat,vt etiam legis quiſq; ſit factor,ſine qua gratia,ſub lege poſitus tātumodo erit legis auditor.

Quid ergo?Peccabimus,quoniam non ſumus ſub lege,ſed ſub gratia? Abſit.An neſcitis,quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendum , ſerui eſtis eius cui obediſtis,ſiue peccati ad mortem,ſiue obeditionis ad iuſtitiā? Gratias autem deo,ꝙ fuiſtis ſerui peccati,obediſtis autem ex corde,in eam formam doctrinæ,in qua traditi eſtis.Liberati autem a peccato,ſerui facti eſtis iuſtitiæ. F

Quid ergo?q.d.quia non ſumus ſub lege quæ terret,ſed ſub gratia quæ bonum promittit.
Aimo. Quid ergo?faciemus.an ſcilicet, Peccabimus,hac fiducia, Quoniā nō ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Hoc quidam dicebant,qui legem quaſi cohęrētem gratiæ prædicabant tenēdam,quod Apoſtolus remouens ait, Abſit.Vel ita,Dixi vos ſub gratia eſſe non ſub lege,& quoniam lex a deo eſt,ne per hoc ei forte opponeretur,ipſe ſibi opponit.q.d.quia lex a deo eſt.Quid ergo dicemus?dicemus hoc ſcilicet quod peccabimus. Quoniā non ſub lege,ſed
Aimo. ſub gratia ſumus,id eſt quod legem dimiſimus pro gratia? Abſit.An neſcitis,ne aliud profitentes,aliud faciamus:& cum dei ſerui dicimur, geſtis ſerui diaboli inueniamur,præmonet,& denūciat,nos eſſe ſeruos eius,cuius volūtatē explemus operib⁹.q.d.nō debetis peccare,ſed bene operari. Quoniam cui exhibetis,id eſt affectatis Vos ſeruos , vt pronos ad
Ambroſius obediendum conſentiendo & operando, Serui eſtis,id eſt cogemini quadam neceſſitate quam importat conſuetudo ad voluntatem eius, Cui obediſtis,id eſt poſtꝙ ei obediſtis: & ſi non ante cum primum exhiberetis vos ſeruos. Et an neſcitis hoc? Serui eſtis dico,id eſt Siue peccati,ducentis, Ad mortem,id eſt ad peccatum maius,vel ad æternam pœnā: Siue obeditionis,id eſt iuſtitiæ, ducentis, Ad iuſtitiam, maiorem,vel ad æternam vitam.

A Gratias &c.q.d.eius eſtis cui vos datis.ego autē Gratias,ago, Deo,de eo quod cū priꝰ
eſſetis ſerui peccati,non modo,& hoc eſt quod ait,ſic lege literam.q.d.Ita eſt vt dixi,& hoc
in vobis apparet,qui fuiſtis aliquando Serui peccati,nunc autem obediſtis,& per hoc eſtis
facti,ſerui iuſtitiæ,id eſt Chriſti.Obediſtis dico nō ſpecie tenus, Sed ex corde,id eſt animi
iudicio,quia per naturam non per legem,ex voluntate non ex timore obediſtis fidei.de hoc
autem, Ago gratias deo.ſ.quod cum prius eſſetis tales,modo non eſtis,vos dico tendentes
In eam formam doctrinæ,id eſt in doctrinam quæ eſt forma noſtra. Doctrina euāgelii eſt
forma quæ imaginē dei deformatā reſtituit. In eam formā,dico,in quam formam non per
vos,ſed gratia dei, Traditi eſtis,& per hoc, Liberati eſtis,per alium, A peccato,id eſt a
fomite peccati ne regnet. Serui autem facti eſtis iuſtitiæ,conſentiendo & operando.

Humanum dico,propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati,ad iniquitatem,ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ,in ſanctificationem. Cum enim ſerui eſſetis peccati:liberi fuiſtis iuſtitię. Quem ergo fructū habuiſtis tūc in illis,in quibus nunc erubeſcitis?

Humanum dico &c.Hactenus oſtendit Apoſtolus non eſſe peccandum.hic dicit quid de-
inceps ſit agendū,ſcilicet vt ſeruiatur iuſtitiæ,de quo nullus eſt qui poſſit ſe excuſare,q̄a nul
B lus eſt qui non poſſit bene operari,ſaltem volūtate,quod item eſt per gratiam. Et ne religio Ambroſius
Chriſtiana quaſi importabilis & aſpera videretur,& ideo fugeretur,quiddam humanum.i.
leue præcipit:ſcilicet ea menſura ſeruire deo,qua prius famulabamur peccato,cū vtiq; pro- Origenes.
penſius deberet ſeruiri deo q̄ peccato,quippe cum hic ſalus illic damnatio ſit.q.d.& quia li- Ambroſius
beri eſtis a peccato,ideo dico.ſ.præcipio vobis. Quiddam humanum,id eſt leue & ſine ho- Origenes.
nere,quod quidem eſt adultę,ſed non conſummatę iuſtitiæ.& hoc dico, Propter infirmi-
tatem carnis veſtræ,id eſt quæ eſt ex carne veſtra,pro qua humanum dico,quia maiora de-
berem dicere ſi poſſetis ferre, quia plus ſeruituris debetis iuſtitiæ q̄ peccato : ſed parco in-
firmitati veſtræ non exigens plus boni a vobis,quam feciſtis mali. Sicut eī &c.Hic oſten
dit illud humanum,pudorem incutiens illis dum dicit, vt hoc ſaltem dependant iuſtitiæ, Origenes.
quod prius immunditiæ detulerant.Quid ergo tam humanum.i.tam leue tam ſine honere
quod prorſus nulla poſſit carnis infirmitas excuſare?q.d.Vere humanum dico,quia hoc hu
manum. Sicut eī exhibuiſtis,id eſt volūtatę duce præparaſtis Mēbra veſtra,quæ veſtri
iuris eſſent,ſi velletis, Seruire operando immunditiæ carnis,id eſt luxuriæ,quæ corpus in-
quinat. Et iniquitati mentis,quæ & ſi corpus non inquinet animam tamē corrumpit:ini-
quitati dico ducenti, Ad iniquitatem,id eſt ad mali conſummationē: Ita.i.ſimiliter nūc
cū ſitis liberati a peccato Exhibete,id eſt præparate Membra veſtra,quæ veſtri iuris ſunt
Seruire,operando, Iuſtitiæ,ducēti, In ſanctificationem,id eſt ad boni cōſummationē.
C Et eſt ſenſus, Sicut tūc nullus timor coegit vos ad peccādum,ſed libido voluptaſq; peccati Auguſtin. ad Anaſtaſium.
duxit:ſic modo ad iuſte viuendū,non vos ſupplicii metus vrgeat,ſed delectatio charitaſq;
iuſtitiæ ducat:& hæc quidem quantum mihi videtur nondum eſt perfecta,ſed quodammo- Auguſtin. in eodem.
do adulta iuſtitia. Vnde non fruſtra dicit, Humanum: humanum enim eſt quod ait, Si-
cut exhibuiſtis vos immūditiæ: Ita exhibete vos nunc iuſtitiæ,quia plus etiam debet ama
ri iuſtitia quam tūc fuerit iniquitas,vt ſcilicet pro iuſtitia tolleret homo dolores,& cōtēnat
omnia,etiam mortē.Suauior eſt ęnim iuſtitia & lucidior quam iniquitas,& ideo magis amā
da. Appende enim iuſtitiam & iniquitatem,tantum ne amanda eſt iuſtitia, quomodo ama
ta eſt illa?abſit vt ſic,& vtinam vel ſic ametur,ergo plus amanda,plus omnino.In iniquita
te conſecutus es voluptatem, pro iuſtitia tolera dolorem.Ecce plus,ſed non dicit Apoſtolus
plus,ſed ſicut.Si ergo non plus ſeruitur iuſtitiæ, Vel,id eſt ſaltem tantum ſeruiatur,quātū Auguſtin.
tunc iniquitati ſeruiebatur,hoc dicit ne fides,quaſi aſpera & importabilis fugiatur.Inueniū Attende.
tur tamen forſitan aliqui qui ſicut iuſtitiæ peccati voluptatem præpoſuerunt:ita præponāt Auguſtin.
iuſtitiæ delectationem,voluptatibus carnis pro iuſtitia tamen pœnas mortemq; pati formi Auguſtin. in eodem.
dent.Humanū eſt hoc.Parum eſt vt contemnas quicquid te delectabat,contemne etiā quic
quid terrebat,carceres,tormenta,etiam mortem.In vtroq; gradu amatores iuſtitiæ vos prę
parate. Cum enim &c.q.d.ideo ſeruiendum eſt iuſtitiæ. Enim,id eſt,quia cū Eſſetis ſer
ui peccati,id eſt cum peccatū dominaretur vobis, Liberi fuiſtis iuſtitiæ,id eſt caruiſtis do

Digitized by Google

Auguſtinus in Euch. minio iuſtitiæ.Serui addicti, queſo,qualis poteſt eſſe libertas?libertas ſerui eſt,quādo eū pec- D
care delectat,quod eſt ex libero arbitrio.liberaliter enim ſeruit,qui voluntatem domini li-
benter facit.Ac per hoc ad peccandū liber eſt quia peccati ſeruus eſt,ſic & iuſtitiæ libere ſer
uit,qui amat,qui lętatur.Ipſa eſt vere libertas propter recte facti lętitiam,ſimul & pia ſerui-
tus propter præcepti obedientiam . Hæc eſt ergo bona ſeruitus & libertas, illa vero mala.

Quem ergo.q.d.Cum ſerui eſſetis peccato caruiſtis iuſtitia,& etiam fuit vobis fructus ta-
lis vnde erubeſcatis,& finis mors æterna . & hoc dicit ſub interrogatione.q.d.caruiſtis iu-
ſtitia. Quem ergo fructum habuiſtis tunc?q.d.malum ſcilicet maiorem turpitudinem:ha-
buiſtis dico, In illis,turpitudinibus peccatorum, In quibus,id eſt in quarum memoria eru
Auguſtinus ꝑ pſal.xxx. beſcitis nunc,cum ſanę mentis eſtis.Eſt enim temporalis confuſio quædam ſcilicet vtilis ꝑ
turbatio animi reſpicientis peccata ſua,& reſpectione horrentis,& horrore erubeſcentis,&
erubeſcendo corrigentis.Et nota quod ideo mala priora memorat Apoſtolus,quia hæc re-
memoratio facit priora abhorrere,& magis obnoxios gratiæ.

Nam finis illorum,mors eſt.Nūc vero liberati a peccato, ſerui autem facti deo,habetis fructum veſtrum in ſanctificationem:finem vero vitam æternam. Stipendia enim peccati,mors:gratia autem dei,vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro. E

Nā finis.q.d.de fructu quęro. Nam de fine patet.ſ. Quod finis illorum.ſ.exitus vitæ,&
Ambroſius actuum, Eſt mors æterna,quæ illis operibus & talia operantibus ſuccedit . A morte enim
peccati ad mortem æternam tranſitur.Ecce libertas illorum & maculis plena, & pœnarum
Aimo. ſqualoribus eſt mancipata.De talibus dicit propheta, Computruerunt iumenta in ſtercore
ſuo.Iumenta dicuntur homines irrationabiliter viuentes ſine honeſtate morum & conuer-
ſationis.Iumenta ergo in ſtercore putreſcere eſt in fœtore luxuriæ,& turpitudine vitiorum,
vitam finire. Nunc autem.q.d.Ita fuit tunc,cum ſeruiretis peccato. Nunc vero cum con
Auguſtin⁹ ad Bonifa. uerſi eſtis, Liberati eſtis a peccato,cuius tunc ſerui eratis.Nota quod ſupradixit eos liberos
fuiſſe iuſtitiæ,non liberatos:nunc autē a peccato non liberos dicit,ne ſibi hoc tribuant, ſed
dicit prouide ac vigilanter liberatos,referens hoc ad illam domini ſententiam,Si filius vos
liberauerit,vere liberi eritis:ſed hæc voluntas quæ in malis libera eſt,quia delectatur malis,
ideo non eſt in bonis libera,quia liberata nō eſt:nec poteſt homo aliquid boni velle,niſi ad-
iuuetur ab eo,qui malum non poteſt velle:& ideo hic vigilantiſſime dixit liberatos a pecca
to,& ſupra,liberos iuſtitiæ.Liberum enim arbitrium vſqueadeo in peccatore non periit, vt
per ipſum peccent,maxime omnes,qui cum delectatione peccant,& quibus placet,quod eis
libet.Liberi ergo a iuſtitia non ſunt niſi arbitrio libertatis:liberati aūt a peccato non ſunt,
Auguſtinus in eodem. niſi gratia ſaluatoris. Serui autem.q.d.liberati eſtis a peccato,ſerui aūt eſtis facti quaſi per
aliū Deo,qui tūc liberi, Fuiſtis,iuſtitiæ. & vos liberati & ſerui facti Habetis,in pręſenti, F
Fructum veſtrū,id eſt congruū:vos dico ducti, In ſanctificationē.i.in virtutū cōſumma
Ambroſi⁹ tionem, Finem vero,habebitis Vitam ęternā.i.in exitu & fine vitę,habebitis vitā quæ
eſt ſine fine. Stipendia enim &c.q.d.vere finis illorū Mors eſt,quia mors ęterna eſt. Sti
pendia peccati.i.digna retributio pro peccato. Vita autem ęterna,quæ eſt finis iuſtorum
Aimo. ſola dei gratia datur,& hoc In Chriſto Ieſu dn̄o noſtro.i.per Ieſum Chriſtum.Attende ꝙ
loquens de remuneratione peccati,ſtipendium nominauit:& de remuneratione electorum
dixit gratiam dei,quia qui militant diabolo propriā mercedē accipiūt.q.d.ſtipendiū,id eſt
Auguſtinus diabolicę malitię debitum.Stipendiū eī dicitur a ſtipe pēdenda.i.ſubſtantia ponderāda.
Aimo. Antiquitus enim potius ponderabatur pecunia quam numerabatur,quę militib⁹ pro patria
Auguſtin⁹ in Ench. militantibus ex publico ęrario tribuebatur.Ideo dixit ſtipendiū peccati mors, vt mortē pec
cato non immerito illatam,ſed debitam demonſtraret. Stipendia enim quaſi emeritorum
Auguſtin⁹ ſunt,& ſtipendium pro opere diabolicę militiæ debitum redditur,non donatur.Gratia ve-
Auguſt.in eodem. ro niſi gratis eſt,gratia non eſt.Intelligēdum igitur eſt etiā bona ipſa hominis merita,eſſe
dei munera,quib⁹ cū vita æterna reddit,quid niſi gratia pro gratia datur?Et qa merita ex
Auguſt. ad Valentium gratia ſunt,& ita gratia pro gratia reddetur.Poſſet ergo recte dicere ſtipendium iuſtitiæ,
Auguſtin⁹ ad Sixtum pſbyterum. vita æterna , ſed maluit gratia dei dicere vita æterna,vt intelligeremus deum ad vitam
æternam pro ſua miſeratione nos perducere,non meritis noſtris . Quid enim eſt meritum
hominis ante gratiam,cum omne bonum meritum noſtrū non in nobis faciat niſi gratia?

Digitized by Google

A Quippe cum deus coronat merita noſtra,nihil aliud coronat quam merita ſua. Vnde vita
æterna quæ in fine a deo meritis præcedentibus redditur,quia eadem merita quibus reddi
tur non a nobis ſunt,ſed in nobis facta ſunt per gratiã:recte & ipſa gratia nuncupatur,quia
gratis datur:nec ideo gratis,quia non meritis datur,ſed quia data ſunt & ipſa merita,quib⁹
datur. Confitendum eſt ergo ideo gratiam vitam æternam vocari,quia his meritis reddi- Auguſtinus
tur,quæ gratia contulit homini. Vnde in euãgelio legitur & gratiam pro gratia,id eſt pro de cor. &
eis meritis quæ contulit gratia. Certum enim eſt vitam æternam bonis operibus reddi,ſed gratia.
ipſa opera quibus reddetur,ad gratiam dei pertinere. Vnde dominus ait,Sine me nihil po
teſtis facere. Accipimus ergo gratiam pro gratia,ſed gratiam glorificationis pro gratia iu- Auguſtin⁹
ſtificationis indebitę. Gratia enim iuſtificationis omne meritum malum deleuit, indebito Fulgentius
beneficio,& confirmat iugi auxilio cui gratia glorificationis iuſte redditur in primo.

CAPVT VII.

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) quia lex in
homine dominatur,quanto tempore viuit? Nam quæ ſub viro eſt
mulier,viuente viro,alligata eſt legi:ſi autem mortuus fuerit vir
eius, ſoluta eſt a lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adulte-
ra,ſi fuerit cum alio viro:ſi autem mortuus fuerit vir eius,libera
B ta eſt a lege viri,vt non ſit adultera,ſi fuerit cum alio viro.

An ignoratis fratres &c. Hactenus egit de vi gratiæ,oſtendens ex ea non ex lege eſſe ſa-
lutẽ: nũc dicit quod lex vltra non eſt tenenda,& agit de fine legis,& priori inutilitate legis.
Non ergo miretur Romani,quia Apl'us ait,Nõ eſtis ſub lege,ſed ſub gratia. Supra eñ dice-
batur lex non iuſtificare:hic dicitur debere ceſſare,quia data eſt vſq; ad Chriſtum,q.d. aliqs
diceret,Cur dicis per Chriſtum eſſe vitam,& non per legis obſeruantiam? Reſpõ. quia iã fi-
nem habet ipſa lex,& non dat vitam,ſed auget peccatum: & hoc eſt quod dicit ſub interro
gatione,& eſt ordo verborum talis. An ignoratis o fratres hoc ſcilicet ignoratis quia lex
Moſi in homine dominatur,vt ei obediat homo? Quanto tempore viuit,id eſt quãdiu ſta
tum habet ipſa lex,quod non debetis ignorare. Enim,id eſt quia vos ſcitis legem,ſ. Moſi.
Erant enim Romani de Iudæis & gentibus:& ego loquor ſcientibus legem,in qua quod di-
co manifeſtatur,ſi ſpiritualiter intelligatur. Deinde per ſimile illud oſtendit ſubdens, Nã Auguſtin⁹
quæ viro,per quam ſimilitudinem explanat & probat quod dixerat. Sicut enim mulier viuẽ li. lxxxiij.
te viro, Alligata eſt legi viri. Si autem mortuus fuerit ſoluta eſt:ita dum lex ſtatum habet quæſtion.
ei ſubiectus eſt homo,cum vero deſinet habere ſtatum,ſoluitur homo. Vel ita, An ignora
tis. Agit de lege naturali. Vt enim firmet animos eorum in doctrina euangelii, & retrahat Ambroſius
a lege Moſi,vtitur exemplo humanæ legis,vt per terrena ſuadeat cæleſtia. Sciunt vtiq; le-
C gem Romani,quia non ſunt barbari,ſed naturalem iuſtitiam comprehenderunt partim ex
ſe,partim ex Græcis,ſicut & Gręci ex Hebræis. & hoc eſt,q.d. Ideo dico per Chriſtum & nõ
per legem Moſi,quia lex finem habet,quod patet per exemplum humanæ legis. An igno- Ambroſius
ratis fratres,quia lex naturæ quæ generalis eſt,ſed non per oẽs ſui partes,ab oĩbus recipitur
vel obſeruatur. In homine dominat̃,quãto tẽp. vi. id eſt quãdiu ſtatum habet? Mortua eñ
dicitur lex,cum ceſſat eius auctoritas,non debetis hoc ignorare,quia vos ſcitis legem natu-
ralem. Et ego loquor ſci. le. hoc de lege naturali literis inſcripta,ſiue conſuetudine homi-
num comprobata,ait,ſub qua erant Iudæi,Græci,Latini. Hæc enim lex generalis eſt, poſt-
ea vero ſpecialem legem proponit,per quam etiam vult probare apertius aſſertionem ſuã.
Gradatim enim vult eis tradere veritatem:vnde ſubdit, Nãq; ſub viro eſt &c. Vere dum
ſtatum habet lex dominatur,ſicut per hoc exemplum oſtendo. Nam mulier quæ ſub viro
eſt,viro viuente alligata eſt legi viri,vt non poſſit diſcedere ab eo,ſic & lex Moſi quãdiu ſta
tum habet,debet ſeruari. Hoc ergo ſequenti exemplo apertius docet Chriſtianum a lege fa
ctorum exutum,non ab omni lege,ſicut mulier liberatur a lege viri,mortuo viro,non a lege
naturæ,nec vltra debet Chriſtianus eſſe ſub lege. Si enim ei lex viuit,adulter eſt,nõ prodeſt Ambroſius
ei Chriſtianum dici,& hoc oſtendit poſitum exemplum exequendo. Si autem mortuus fue
rit vir eius,ſoluta eſt a lege viri:ſimiliter ſi lex ſtatum amittit,ſoluitur homo: & quia viuẽte
viro alligata eſt legi viri, Igitur viuente marito vocabitur adultera,ſi fuerit cum alio vi-
ro:ſic qui præuaricatur lege ſtante peccat. Si autem mortuus fuerit vir eius,liberata eſt a

Ambroſius lege viri:ita ſublata lege data remiſſione peccatorum hi qui iũcti ſunt euãgelio per gratiã B
liberati ſunt. Vt non ſit.q.d.&c.ita libera eſt mulier,vt nõ ſit adultera ſi fuerit cũ alio vi-
Ambroſius ro:ſic,finita lege non præuaricatur qui ad Chriſtum tranſit,dimiſſis figuris. Mortua eñ le-
ge non ſunt adulteri qui cum Chriſto ſunt.immo ſi quis ſeruans legem mortuam,vult eſſe ſi-
dei,adulter in vtroq;,nec prodeſt ei Chriſtus.

Itaq; fratres mei,& vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti,vt ſitis al-
terius,qui ex mortuis reſurrexit,vt fructificetis deo.Cũ enim eſſemus in car-
ne,paſſiones peccatorum quæ per legem erant , operabantur in membris no-
ſtris,vt fructificarent morti,nunc autem ſoluti ſumus a lege mortis,in qua de-
tinebamur:ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& non in vetuſtate literæ.

Auguſtin⁹ lib.lxxxiij. quæſtion. Itaq; fratres mei.Hucuſq; ſimilitudo eſt,dehinc incipit rem loqui, pro qua ſimilitudinem
induxit,& infert a ſimili.q.d.quia ita eſt inter virum & mulierem:itaq; iuxta hanc ſimilitu-
Ambroſius dinem, Fratres mei,& vos vt nos Apoſtoli, Mortificati eſtis legi,dimiſſis peccatis,id eſt
nihil debetis Legi,quæ data eſt vſq; ad Chriſtum.q.d.non modo dimiſiſtis legem,ſed etiã
facti eſtis,vt mortui legi,id eſt figuratiuis.Ita eñ hic appellatur lex. mortificati dico, Per
corpus Chriſti,id eſt per myſterium incarnationis,vel per completionem veritatis,ad hoc
eſtis mortificati legi,vt vos ſitis alterius,id eſt Chriſti cuius nõ pudeat vos eſſe,quia ipſe eſt
Qui ex mortuis reſurrexit,cuius vtiq; ſumus vt modo Fructificemus deo,qui prius fructi- E
ficabamus morti ſub lege.& vere mõ fructificamus deo,& nõ olim. Cũ eñ eſſemus in car-
Ambroſius ne,id eſt quæ carnis ſunt operantes quod erat ſub lege, Paſſiones peccatorum,id eſt concu-
piſcentiæ quæ ſunt cauſa peccatorum mortalium, id eſt conſenſus operis,ſub quibus tanq̃
Auguſtin⁹ ſub viro dominante agebat aĩa,anteq̃ gratia veniret per fidẽ, Quę,paſſiones Per legem
erant,vel notę vel etiam auctę,vitio faciẽte, Operabãtur in membris noſtris,id eſt duce-
bãt mẽbra noſtra ad mala opera. Ita vt fructificarẽt morti.i.vt facerẽt digna ęterna mor-
Ambroſius Auguſtin⁹ li.lxxxiij. quæſtion. te. Nũc autem cum ſumus Chriſti,ſoluti ſumus,remiſſis peccatis,a lege,quæ eſt cauſa mor-
tis,id eſt peccati.Aucta eſt eñ concupiſcentia, cũ lex prohiberet vbi nõ erat fides:& ad cu-
mulum peccatorum præuaricationis crimen additum eſt,quia vbi non eſt lex,nec præuari-
Ambroſius catio.Vel lex mortis ideo dicta eſt,quia peccantes interficit,& reos punit. In qua lege,de-
tinebamur, Nec vnq̃ niſi gratia dei ſolueremur. ſoluti ſumus dico, Ita vt ſeruiamus in
nouitate ſpiritus & non in vetuſtate literæ,id eſt ſeruiamus operibus noui hominis Chriſti,
quæ non noſtris viribus vel lege attingimus,ſed gratia ſpiritus ſancti,in quib⁹ eſt ſic immo-
randum,vt nihil addatur de operib⁹ legis quæ vetuſta ſunt. Vel, Seruiamus in nouit.ſpiri-
Ambroſius tus,id eſt lege fidei,quæ eſt in animo innouato,quę etiam hominem facit ſpiritualẽ,& ideo
Ambroſius recte dicitur lex ſpiritus. Et non in vetuſtate literæ,id eſt non ſecundum literam quæ ſe-
Auguſtin⁹ nuit,quia ceſſauit. Attende quod in præcedenti ſimilitudine tria ſunt,ſcilicet vir,mulier,
lex viri:& rurſum in hac propter quam ſimilitudo inducta fuit,ſimiliter tria,aĩa,pctm̃ lex: F
hoc ſolum hic diuerſum eſt,quod in illa vir moritur,vt a lege viri ſoluta mulier nubat, cui
velit:hic autem non peccatum,ſed ipſa anima moritur peccato. Prædictis nanq; paſſioni-
Auguſtinus lib.lxxxiij. quæſtion. bus ipſa anima moritur quæ iam ſeruit mente legi dei,quanuis ipſæ paſſiones nondũ mor-
tuę ſunt,quamdiu carne ſeruit legi peccati.Reſtat ergo adhuc aliquid ei qui eſt ſub gratia,
quod eum tamen nõ vincat,nec captiuum ducat. Quid ergo? Hic quęritur vtrum ipſa lex
ſit mala,quia videbatur culpaſſe legem dicendo paſſiones peccatorũ eſſe per legem,& ean-
dem vocando legem mortis & vetuſtatẽ literæ:quæ verba male intellecta fomitem inſanię
Auguſtin⁹ de verb.dñi. furori Manichæorum ſubminiſtrarent.Manichæi enim legem Moſi dicunt non a deo da-
tam,& eam euangelio contrariam eſſe contendunt:& quando cum eis agitur,prædictis te-
ſtimoniis Apoſtoli quæ non intelligunt,conantur conuincere catholicos. Quod ergo ſenſit
Apoſtolus poſſe intelligi,opponit,vt & hoc ſe intellexiſſe neget,& legẽ legis ipſius laude de-
fendat,& quo ſenſu prædicta dixerit verba,aperiat.q.d.Quandoquidẽ lex mortis eſt,& au-
xit vires peccati detinens a bona operatione,

Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui,
niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebã,niſi lex diceret,Non concupi-
ſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum,operatum eſt in me

A omnem concupiſcentiam.

Quid ergo dicemus? Dicemus, Quia lex peccatum, id eſt docens vel faciẽs peccare. Vel talis pro qua donata peccauit auctor eius, quaſi malę rei? Abſit. Non enim lex mala eſt, ſed potius bona. Quia peccatum nõ cognoui niſi per legem, id eſt quia peccatum fecit cognoſcere, quia prius neſciebantur quædam vel eſſe peccata, vel adeo eſſe grauia, vel eſſe punienda. Non ergo adeo prius cognoui peccatum niſi per legem per quam innotuit, vel eſſe peccatum quod ignorabatur, vel eſſe graue, vel eſſe puniendum. Per hoc oſtendit legem non eſſe peccatum, ſed indicem peccati. Quare intelligitur legem ad hoc datam eſſe, non vt peccatum inſereretur, vel extirparetur, ſed tantum vt demonſtraretur quod animã faceret reã, vt quia peccatum ſine gratia dei vinci non poſſit, ipſa reatus ſollicitudine, ad percipiendã gratiam conuerteretur. Quod autem per legem notum ſit peccatum oſtendit in parte. Nã concupiſcentia, q. d. peccatum non cognoui niſi per legem, ſicut in hoc vno patet. Nam cõcupiſcẽtiam neſciebam, vel peccatum eſſe, vel tam graue: Niſi lex diceret, Nõ cõcupiſces. Ad probandum per legem cognoſci peccatum, hoc elegit Apoſtolus quod eſt generale peccatum. ſ. concu. vnde omnia mala veniunt. bona eſt ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mortalia prohibet. Non eſt lex peccatum ſed inſinuatrix peccati, per eam factus eſt homo doctus, ſed peius eſt victus dum ſine gratia Chriſti erat. Et nota quod ait, Neſciebam, non pro ſe hoc dicit, ſed in perſona ſua generalem agit cauſam. Sed quęritur quæ ſit iſta concupiſcentia. Dicunt quidam illam eſſe quæ prohibetur in decalogo cum dicitur, Non concupiſces rem proximi, vel vxorem proximi. Alii ergo generaliter quamlibet concupiſcentiam quorũlibet prohibitorum. Occaſione autem &c. Ecce oſtenſum eſt quod lex bona eſt q̃ peccatum prohibet, & oſtendit: ſed tamen ex ea malum acceſſit, quia, Peccatũ, id eſt fomes peccati, ſcilicet vitium concupiſcentiæ, quod & carnalitas appellatur. Vel, Peccatũ, id eſt diabolus qui eſt auctor peccati, Operatum eſt in me omnem concupiſcentiam, id eſt cõſenſus delectationis & operis. Aucta eſt enim concupiſcentia ex prohibitione legis, quando adhuc deerat gratia liberantis: vel, Omnem concupiſcentiam, id eſt omne peccatum: omnem enĩ dicens concupiſcentiam, cuncta peccata ſignificat. Erat enĩ ante peccatum, ſed non omne, quando crimen pręuaricationis adhuc deerat. Sed modo omne peccatum acceſſit, quia etiã præuaricatio. Operatum eſt dico. Occaſione accepta per mãdatum, id eſt per legẽ. Fomes occaſionem accipit per mãdatũ, quia talis eſt noſtra carnalitas, vt ardentius deſideret prohibita, quibus non memoratis iaceret quaſi ſopita, & diabolus etiam ex mãdato accepit occaſionem, quia videns legem in auxilium hominibus datam, magis exarſit iracundia aduerſus hominem, & magis inſtitit vt verteret legem illis in perniciem, cũ prius quaſi ſecure poſſidens minus tentaret. Vel, Peccatum, id eſt diabolus vel fomes, Eſt operatũ in me omnẽ concupiſcentiam, non mutatur ſenſus horum verborum, & hoc, Per mandatum, operatũ dico, Occaſione accepta, in ipſis rebus, vt viſa muliere, vel auro, & huiuſmodi. Attende recte dici peccatum operatum omnem concupiſcentiam per mandatum. Vel occaſionẽ accepiſſe per mandatum. Minor enim erat concupiſcentia ante legem, quando ſecurus peccabat homo. Ibat enim poſt concupiſcentiam, & quo trahebat, currebat, eiuſq; illecebras blandas, & ex carnali ſuauitate iocundas magnam felicitatem putabat, ſed veniente lege quaſi oppoſito obiice, vidit homo malum ſuum, voluit refrenare concupiſcentiam, nõ ire poſt eam, ſtrinxit ſe, conatus eſt homo de ſe præſumens concupiſcentiæ fluuium ſiccare, ſed non valuit. Frenatus quidem eſt fluuius concupiſcentiæ, oppoſitis obiicibus legis ſed nõ ſiccatus, immo quia de ſe non de gratia homo præſumpſit. Aucta eſt concupiſcentia oppoſita lege, & quæ prius eum ducebat obiice nullo, obruit eum obiice rupto. Per legem enĩ doctus, ea pręuaricata peius eſt victus, & factus eſt legis præuaricator qui fuit ante neſcius peccator: & ideo bene dicit omnem concupiſcentiam. Omnis enim eſt quando tranſcendit legem.

Ambroſius | Ambroſius | Auguſtinus ad Simplic. | Auguſtinus | Auguſtin. Hieronym. | Quæſtio. | Ambroſius | Auguſtin. | Ambroſius | Auguſtinus ad Simplic. | Auguſtinus | Ambroſius | Auguſt. de verbis dñi. | Idem.

B

C

Sine lege enim, peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Sed cum veniſſet mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.

Sine lege enim &c. Bene dixi per mandatum, Sine lege enim, id eſt cum lex non erat,

Digitized by Google

Peccatum.i.diabolus ſeu fomes peccati mortuum erat,id eſt debile,quia non ita ſęuiebat D
Ambroſi' ad illuſionem hominum ante legem.Patet quod non ex ſua perſona,ſed ex perſona hoīs ge-
Auguſtin' neraliter,loquitur Apoſtolus,& notatur hic primus actus hominis ante legem.i.loquitur hic
in perſona hominis ante legem. Ego autem.q.d. Ante legem pec.erat mort. Ego autē,
rationalis homo, Aliquando.i.in tempore ante legem, Viuebā, ad comparationē huius
mortis cum eſſem, *Sine lege.* Nota duos homines in eodem.ſ.interiorem & exteriorē.i.ra
tionem & fomitem:qui eſt in carne,interiorem dicit aſſentire legi,& eius teſtimonio,bonā
eſſe legem approbat: exteriorem vero dicit contra interiorem,& cōtra legem repugnare &
captiuare,& per legem maiorem poteſtatem peccandi habere. *Sed cum veniſſet.* Hic nota
tur ſcđs actus ſub lege.i.hic loquiť Apľus in ſtatu hominis poſiti ſub lege.q.d.ſine lege viue
bam. *Sed cum veniſſet* mandatum legis,peccatum prius ſopitum,id eſt exterior homo,ſci
Auguſtinus licet fomes peccati, Reuixit,id eſt cœpit apparere,& rebellare: Ego autem interior homo
mortuus ſum aucto peccato & addita ꝓuaricatione:vel ita ab illo loco, *Sine lege.* Et agit
de peccato concupiſcentiæ,& de aliis quæ per legem nota fuerunt,& reſpicit ad illud quod
prædixerat ſcilicet peccatum non cognoui niſi per legem.q.d.& vere non niſi per legem.
Auguſtin' Quia ſine lege p.mor.eſt,id eſt ignotum latebat,non apparebat,omnino tanquam ſepul-
de ver.apľi. tum ignorabatur. Ego autem viuebam ſine lege aliquando.i.videbar mihi viuere,quia nō
terrebar morte ex peccato,quia non apparebat.q.d.Neſciebam eſſe peccatum,& ideo ſecu- E
Auguſtin' re viuebam,quaſi deus non eſſet iudicaturus actus humanos. *Sed cum veniſſet* mādatum
ad Bonifa. peccatū reuixit,id eſt apparuit & innotuit mihi:nec tñ ait vixit,ſed reuixit, quia vixerat ali
quando in paradiſo quando contra pręceptum datum ſatis apparebat admiſſum:ſed cū ho
mines nati peccatores ſine mandato viuerent,tanq̄ mortuum latebat,ſequebaturq́ concu-
piſcentias carnis ſine cognitiōe quia ſine cohibitione:ſed data lege,peccatum in notitiam
nati hominis reuixit quod in notitiam primam facti hominis.Aliquando iā vixerat. Ego
Auguſtinus autē mortuus ſum,id eſt noui me mortuū:quia vidit ſe reum eſſe apud deū ex his quæ pecca
Ambroſius bat.Ante enim erat ſibi ignotus peccator,ſed modo factus eſt ſibi manifeſtus præuaricator.
Auguſtin' Et ita inuentum eſt alicui bene attendenti, Mandatum legis,quod erat ad vitam obe-
de ver.dñi. dienti vel obſeruanti,vel erat ad vitam intentione dantis,quia bonum erat,hoc idem non
aliud eſſe, Ad mortem æternam,mihi non obſeruanti, & peccanti. Ad mortem autē non
eſt ex ſui vitio,ſed ratione prædictę occaſionis. Nam peccatum,quia dixerat peccatū eſſe
ad mortem quomodo hoc fit determinat.q.d.quomodo mihi eſt mandatum ad mortē? Ecce
Ambroſius quia per illud ſeductus ſum falſa dulcedine,diabolo vel fomite.& hoc eſt, Nam peccatum,
id eſt carnalitas vel diabolus, Fefellit me vel ſeduxit, id eſt a bono ad malum traxit me.
Auguſtin' Occaſione accepta per mādatum.Quia quod concupiſcitur,dulcius fit dum vetatur,& ſic
Auguſtin' peccatum fallit per mandatum.Ex prohibitione nanq́ vbi charitas deficit,deſiderium ma-
ad Simplic. li creſcit,quo aucto dulcius fit quod prohibetur,& ita peccatum fallit falſa dulcedine.Fallax F
enim eſt dulcedo quā plures atq́ maiores pœnarū amaritudines ſequūtur,& non ſolum ſe-
duxit per mandatum,ſed etiam, Per illud,mandatum, Occidit,quia etiam præuaricatio
Auguſt. de nis acceſſit reatus.Gladio ergo quē portabas te inimicus occidit, armis tuis te vicit,armis
verbis dñi. tuis te interemit.Mandato enim tanquam gladio armatus eras,vt inimicum occideres,qđ
non vales ſi de te præſumis.Eſto ergo humilis non de te præſumas,& poteris vincere.Vide
ergo paruum Dauid contra magnum Goliam,ſed in dei nomine præſumentem non in vi-
ribus ſuis:Tu venis,inquiť,ad me cū clypeo & lancea,ego in nomine domini omnipotentis
ſic omnino & non aliter proſternitur inimicus.Vel ita lege,Dico quod peccatum me ſedu-
xit, Et per illud,id eſt per hoc quod ſeduxit: occidit me,id eſt ad æternam damnationem
perduxit.

Itaq́ lex quidem ſancta,& mandatum ſanctum,& iuſtum & bonum.Quod er
go bonum eſt,mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat pecca
tum,per bonum operatum eſt mihi mortem,vt fiat ſupra modum, peccans pec-
catum per mandatum.

Itaq́ lex quidem ſancta,& mandatum &c. Supra legem peccatum eſſe negauit,defen-
Auguſtinus dens eam a crimine,hic eandem ſui laude defendit. Aliud eſt a crimine obiecto defende
re, aliud debito præconio prædicare.Crimen obiectum fuit vbi dictū eſt,lex peccatum eſt.

Digitized by Google

A Defenſio ſubſecuta eſt cum ait, Abſit. Vno verbo defenſa eſt veritas, quia magna eſt defendentis auctoritas. hic autem vberrima laude legem commendat, ne quid ſuſpicionis aduer- Ambroſius ſæ rem aneret in lege. quaſi dicat, quia lex eſt ad vitam, & bona iubet & mala prohibet, & facit peccatum agnoſcere. Itaq; lex quidem eſt ſancta, id eſt ſane docens, Et mãdatũ, id eſt quod per eam præcipitur, Eſt ſanctum, in ſe, Et iuſtum, id eſt iuſtificans peccatorem, Et bonum, id eſt vtile vitam acquirens. Quid ergo? Hic quæritur vtrũ lex & ſi ſit bona, ſit tamen efficiendo damnoſa, quod ex prædictis videbatur poſſe colligi. Dixerat enim mandatum eſſe ad mortem, & item dixerat eſſe bonum. Vnde minus intelligentibus videri poteſt bonum effeciſſe mortem, quod ſibi opponens remouet, & quo intellectu dixerat mandatum eſſe ad mortem, exponit contra quoſdam impios qui dicebant vetus teſtamentũ eſſe a principe tenebrarum, nouum autem a domino. quaſi dicat, conſtat legem eſſe bonam, & cum cõſtet modo quod bona eſt lex, & tamen ex ea mihi eſt mors, vt ſupradictum eſt, Ergo quod bonum eſt mihi factum eſt mors, id eſt datur hoc bonum mihi a deo, ita vt ſit efficiens cauſa mortis? Abſit. Non enim eſt ex ipſa lege mors, ſed ex vitio hominis, quia non lex, ſed fomes, eſt efficiens cauſa mortis, qui bonam rem vertit in malum. Sicut enim medicina nõ eſt Hieronym. cauſa mortis ſi oſtendat venena mortifera, licet his mali homines abutantur ad mortẽ ſuã, ad Algaſiã. vel aliorum: ſic lex quæ venena peccatorum demonſtrat, & hominem libertate ſua abutentẽ quaſi freno cohibet, & compoſito greſſu incedere docet, non efficiẽs cauſa peccati eſt, ſed po-
B tius vitium hominis, id eſt fomes, & hoc eſt quod ſubdit, Sed peccatum, id eſt fomes peccati, Operatum eſt mihi mortem, id eſt peccatum actuale, quod eſt cauſa mortis. operatũ eſt dico, Per bonum, id eſt per legem: non quia & ipſa ſit efficiens cauſa, ſed quia ex ea accepit occaſionem, ſicut prædictum eſt. operatũ eſt dico, ita, Vt appareat peccatum, id eſt efficiens cauſa peccati, quod tunc apparet, quando rationem trahit ad conſenſum, & ad operandum. Vel ita, Peccatum, id eſt fomes peccati, Operatũ eſt mortẽ. i. peccatũ. & hoc, Per bonũ i. per legem, non vtiq; efficientem peccatum, ſed potius demonſtrantẽ & prohibẽtem illud, Auguſt. de verbis dñi. ita, Vt per eam appareat peccatum: non dico vt ſit per eã, Sed appareat, quia etiam erat quando non apparebat: ſicut ſupradictũ eſt, Cõcupiſcentiã neſciebã eſſe peccatũ, niſi lex diceret, Non concupiſces. Non dixit non habebam. Bonũ ergo eſt lex quę ſanctitate ſua & iu- Auguſtin. ſtitia, malum eſſe concupiſcentiam quam neſciebam oſtendit. Non igitur impuro legi Dei, cõtra Fauſt. ſed vitio meo pctm̃: bona eſt em̃ lex, ſed ſine gratia tantũ oſtẽdit pctm̃, non intulit. ergo lex ſemp bona eſt, ſiue obſit inanibꝰ gratia, ſiue profit plenis gratia. Multa em̃ ſunt bona quę tñ quibuſdam vitio ipſorum ſunt noxia: ſicut ſol ſanos quidem oculos mulcet, dolẽtibus auget dolorẽ. Similiter ergo lex prodeſt habentibus gratiam, quę eſt mentiũ ſanitas. Inanibꝰ obeſt non ſuo, ſed illorum vitio. Dico operatũ eſt mihi mortem, in tantum, Vt peccatum, id eſt, fomes peccati, Fiat peccans, id eſt peccare faciens, Supra modum, id eſt pluſq̃ ante, nõ me- Ambroſius diocriter, quia etiam pręuaricatio acceſſit. fiat peccans dico, & hoc, Per mandatũ, ſine quo Auguſtinus
C non tantum ardebat fomes, & per quod accreuit præuaricatio. Concupiſcẽtia enim carnis Auguſtinus quæ radix eſt malorum per mandatum magis pręualuit non defecit. Lex enim concupiſcentiam non extinxit. Vbi enim non eſt gratia liberatoris, auget peccati deſiderium, prohibitio peccatorum. Ideo ergo dixit, Per mandatum, quia præuaricatio addita eſt cum peccãdi libidine. Auguſtin. li. lxxxiij. quæſtion. Et ideo dixit, Supramodum, quia per legem non defecit, ſed magis ſolutis cupiditatibus creuit. Vel per peccatum hic intelligitur diabolus, quia per bonum dei incen- Ambroſius ſus eſt iracundia contra hominem, & contraria atq; illicita illi ſuaſit, quia ei vidit a domino prouideri, in quo apparet, Peccatum, id eſt inimicus. & hoc eſt, Peccatum, id eſt diabolus, Operatum eſt mihi mortem, incenſus, Per bonum, id eſt per legem, ita vt appareat, Ambroſius

Peccatum, id eſt inimicus dum videns homini prouideri per legem illicita ſuaſit, vt pro vita ex lege ei mors proueniret. operatum eſt dico in tantum, Vt peccatũ fiat peccans, id eſt peccare faciens. Supramodum, id eſt plus quam ante. & hoc, Per mandatũ, quo dato magis inſtitit, vt hominem grauioribus pœnis ſubiiceret. Per legem enim accepit occaſionem operari homini mortem. Ambroſius

Scimus enim, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

Scimus enim &c. q. d. Vere lex non eſt malum, ſed eſt bonum, Enim, id eſt quia, Scimus quod ſpũalis eſt. i. ſpũm hoîs alens, dũ de ſpũalibꝰ inſtruit. Vel ſpũalis, id eſt a ſpiritu ſancto

data. Attende quod lex Moſi & iuſta dicitur & ſpiritualis. Lex autem euangelii dicitur lex D
Ambroſius ſpiritus. Malis enim, id eſt quantũ ad malos quos punit lex Moſi iuſta eſſe dicitur: Bonis ve
Ambroſi9 ro ſpiritualis eſt, quia peccatum prohibet, & viſibilia coli. Lex ergo Moſi ſpiritualis dicitur,
Ambroſius quia in ea ſunt quæ dei ſunt, & quia ſpiritualiter intelligenda eſt. Lex autem ſpiritus dicitur
Auguſtinus lex euangelii, quia ibi deus ipſe eſt. Ibi ergo ſunt verba, hic res eſt. Ego autem, Huc uſq; legẽ excuſauit, quod non debet refundi in eam culpa, hic dicit quod non refundi debet in princi palem naturam, id eſt rationem, ſecundum illud quod a deo habet, & ita non in creatorem, ſed in homines qui ex ſe vitiati ſunt, vt prauis morib9 reſiſtere nequeāt, quaſi dicat, Lex ſpi ritualis eſt. Ego autem carnalis ſum, id eſt impotens animę vitio reſiſtere diabolo, quod vi tium per concupiſcentiam genitus ex carne cõtraxi, & vnde hoc ſit, ſubdit, Ego dico, Ve nundatus in primo parente ita vt ſim, Sub peccato, q. d. Ecce vnde infirmus ſum, ſcilicet ex
Auguſtinus culpa primi hominis qui pro delectatione cibi vetiti, ſe & omnes alios vendidit. Adam enĩ
Ambroſius vendidit ſe prior, ac per hoc omne ſemen eius ſubiectum peccato, vt poteſtate ſui vti nõ poſ
Auguſt. in lib. collat. ſit circa obedientiam legis. Adæ quippe præuaricatione atq; vt ita dicam damnoſa nego ciatione fraudulentaq; commeſtione venditi ſumus. Omnem enim prolem ſuam ſerpentis perſuaſione ſeductus, illiciti cibi perceptione perpetuę ſeruituti addixit, ſoletq; hic mos in ter vendentes ementesq; ſeruari, vt is qui ſe cupit alieno domino mancipari aliquid precii pro iactura proprię libertatis, & additione perpetuæ ſeruitutis, a ſuo conſequatur emptore: E
quod etiam inter Adam & ſerpentem manifeſtum eſt interceſſiſſe. Ille enim precium liberta tis noxię, & mortiferi pomi a ſerpente accipiens, a naturali libertate diſceſſit. Maluit enim ſe perpetuæ eius ſeruituti dedere, a quo vetiti pomi letale precium acceperat, quam deinceps conditione præcepti conſtringi, & ita non immerito omnem poſteritatis progeniẽ eius ſub
Auguſtin9 de ver. ap. didit famulatui, cuius effectus eſt ſeruus. Vendere nos potuit, ſed redimere non valuit. Ven didit nos conſenſu peccati, redimimur iuſtitia fidei. Sanguis enim innocẽs datus eſt pro no bis vt redimeremur. In venditore ergo erubeſcat ſuperbia, in redemptore glorietur gratia. Vendidit ſe homo per liberum arbitrium, ſub dominante iniquitate, & accepit pro precio exiguam de arbore vitæ voluptatem. Creatus eſt ergo primus homo rectus ſine culpa, ſine vitio, ſed ipſe non rectum fecit ſe, quia deſeruit imperatorem, & diuertit ad deſertorem, ca denſq; a manu figuli vas fractum eſt, quod deus permiſit, vt miſeria ſua probaret, quia ſine deo nihil poteſt. Se ergo & alios vendidit, voluntaria concupiſcentia vt ſub peccato, id eſt ſerui peccati ſint. Quia enim continere cum poſſet noluit, inflictum eſt ei non poſſe cũ ve lit. Per malum velle perdidit bonum poſſe, & factus captiuus dicit, Venundatus ſum ſub
Ambroſius peccato. Vel vnuſquiſq; vendidit ſe conſuetudine proprię voluntatis.

Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, conſentio legi quoniam bona eſt. Nunc autem, iam non ego operor illud, ſed quod habitat F
in me peccatum, ſcio enim quia non habitat in me (hoc eſt in carne mea) bonum.

Quod enim operor &c. Probat quod ſeruus eſt peccati, & loquitur in perſona hominis ſub lege, quaſi dicat, Verę ſub peccato ſum, id eſt, vt ſeruus peccati ſum, Quia quod operor, ſe
Ambroſius cundum exteriorem hominem dimittendo bona vel faciendo mala, Intelligo, ſecundum
Aimo. interiorem hominem non eſſe operandum, quia aliud videt ſe per legem ſcire, & aliud age re. Nota quia perſonam duorum hominum aſſumit hic Apoſtolus interioris, id eſt mentis, & exterioris, id eſt carnis, vel carnalitatis. Non enim &c. quaſi dicat, Vere operor qđ non intelligo, quia & dimitto bonum quod volo, & facio malum quod nolo, & eſt probatio a par tibus & ab effectu. Dimittere enim bonum, & facere malum, ſunt partes operari malum. Di citur enim larga acceptione & conſueta locutione, etiam ille operari malum qui dimittit bo num. Volo autem & nolo ſunt effectus intelligo. Ex eo enim quod quiſque intelligit aliquid eſſe bonum & aliud malum, vult illud & non illud. & hoc eſt, Non enim hoc ago, id eſt bo
Ambroſius num ſecundum exteriorem hominem, quod bonum ego interior, Volo, id eſt approbo. Subiectus enim peccato facit quod non vult, qua naturaliter quidem vult bonum, ſed vo luntas hęc caret effectu, niſi gratia dei addiderit velle ſuum, ad amandum bonum quod ad effectum poteſt perduci. Eſt enim triplex velle, ſcilicet velle naturæ, velle gratiæ, velle vitii.

Digitized by Google

A Velle naturæ per ſe impotẽs eſt,nec palmã meretur,& vincitur atq; trahitur a velle vitii,ni
ſi velle gratiæ ſubueniat,quod velle vitii fugat,& velle naturæ liberat.Ideo iſte non redem-
ptus gratia carens ait, Non ago hoc quod volo,ſed facio illud quod odio,id eſt malũ. Si
autem &c.Supra oſtendit carnalem eſſe ſeruum peccati,ex quo eſt malum. Hic alterũ oſten Ambroſius
dit,id eſt bonam naturam a deo creatam quæ conſentit legi,& malum naturaliter nõ facit,
quod prohibet lex,& ita probat legem eſſe bonam,quia naturæ ſuæ dicit eſſe quod mandat
lex,dum inuitus facit quod vetat lex.quaſi dicat, Non ago quod volo,& ago quod nolo.Si
autem hoc.i.ſi quod nolo dimittere,tamen dimitto lege illud præcipiente,& quod nolo fa-
cere, Illud,tamen, Facio,lege illud prohibente,tunc ego,ſecũdum interiorem hominem
Conſentio legi.i.idem volo quod lex,quæ quod nolo prohibet,& quod volo præcipit. dico Ambroſius
conſentio legi,& teſtis ſum, Quoniam bona eſt. Nunc autem,quia conſentit legi nolẽs Ambroſius
quod prohibet,declarat aliud eſſe cuius impulſu hoc agit,id eſt peccatum.q.d.dixi facio ma
lum,ſed nõ ego interior facio.quod nũc patet,qa nolo illud,& cõſentio legi.& hoc eſt, Nũc
autem,ego interior, Iam.ſ.ſub lege,ante tempus gratiæ,non operor illud, ſed peccatum,id Auguſtinus
eſt lex carnis,ad quam diabolus vt ad ſuam legem accedit. Quod habitat,id eſt ſemper eſt
In me,id eſt in carne mea. Vel in me,id eſt contra ſalutem meam.Cauendum eſt nequis Auguſtin.
arbitretur his verbis auferri a nobis liberum arbitrium,quod non ita eſt.Nunc enim homo Auguſtin.
deſcribitur ſub lege poſitus ante gratiam.Tunc enim homo peccati conuincitur dum viri- in pp. epl'g ad Roma.
B bus ſuis iuſte viuere conatur ſine adiutorio liberantis gratiæ,quæ liberum arbitrium libe-
rat,vt liberatori credat,atq; ita non peccet contra legem. Scio enim.quaſi dicat,Per hoc
patet quod peccatum habitat in carne, Enim,id eſt quia, Bonum non habitat in me, &
hoc eſt in carne mea,ſcilicet ſenſuali homine.& hoc ſcio, Quia non habitat &c.Quomo- Ambroſius
do habitat in carne peccatum cum non ſit ſubſtantia,ſed priuatio boni?Ecce primi homi- Quæſtio.
nis corpus corruptum eſt per peccatum,ipſaq; corruptio per conditionem offenſionis ma-
net in corpore,robur tenens deum ſententiæ datæ in Adam,cuius conſortio anima macu
latur peccato.Per id ergo quod facti cauſa manet,in hac habitare dicitur peccatum in car Auguſtinus
ne,hæc eſt lex carnis,ad quam diabolus accedit,vt hominem malis ſuggeſtionibꝰ decipiat, Ambroſius
ne faciat homo quod lex præcipit.

Nam velle adiacet mihi:perficere autem bonum,non inuenio.Non eñ quod
volo bonum,hoc facio,ſed quod nolo malum hoc ago.Si autem quod nolo il-
lud facio,iam non ego operor illud,ſed quod habitat in me peccatum.

Nam velle.quaſi dicat,Vere non habitat in me bonum,quia nec bonum velle,nec bonum
perficere:bonum velle,non, Nam velle bonum adiacet mihi,id eſt,iuxta carnem iacet,&
quieſcit,impotens per ſe ſurgere ad bene operãdum.Iuxta carnem ergo iacet velle,quia na-
C turale eſt:quodãmodo velle bonũ per rationem,ſed tale eſt hoc velle quod ſemper vi carnis
ſuperatur.Velle autem dei carnem ſuperat.Attende quia bona ſunt quæ iubet lex,adeo vt Ambroſius
naturaliter amet homo,& facere velit,ſed deeſt virtus perficiendi.vnde ſubdit, Perficere
autem bonum prorſus non inuenio,quia ſic preſſus eſt dominatione peccati,vt non poſſit Ambroſius
ire quo vult,nec valeat vel audeat contradicere,quia poteſtatis eius alter eſt dominus.ergo
& ſi velit non tamen poteſt perficere bonum,quia ex deo tantum eſt,cuius gratia adhuc ca
ret. Non enim.q.d.dico quod bonum perficere non inuenio, quod in parte de qua minus
videretur oſtendo,quia nec etiam illud bonum quod volo inuenio,ſed ecõtrario malũ,quia
etiam illud quod nolo.& hoc eſt, Non enim ago hoc bonũ quod volo,ſed econtrario, Fa
cio hoc malum quod nolo.Vel ita continua,Non inuenio bonum,nec mirum,quia non eſt
ibi,& vere nõ. Non eñ quod volo &c.Hoc ideo dicit qa multi ſtulti ſunt qui nõ inueniũt
bonum in aliqua re,quod tamen ibi eſt. Si autem quod nolo &c.Concludit ſuperiorẽ ſen-
tentiam,quod ſcilicet non operatur malum.quaſi dicat,ego non facio quod volo,& facio qđ
nolo. Si aũt facio illud quod nolo.ſ.dimittere bonum,& facere malum, Ergo ego nõ ope
ror illud,id eſt malum ex quo prior quæſtio cõcluditur,ſcilicet quod cõſentit legi dei. Ego
non operor,ſed quod inhabitat in me peccatũ,id eſt fomes peccati.vel carnalis concupiſcẽ
tia vnde oĩa oriunť pc̃tã : Oĩe eñ peccatũ mortale cõcupiſcẽdo cõmittiť qua iſte ad pc̃tũ
trahiť.preſſus eñ pc̃tõ nõ ſuã,ſed illiꝰ volũtatẽ pficit.Sed nũqd qa inuitũ hoĩs dicit pecca- Ambroſius
re ĩmunis debet videri a crimine?nõ vtiq;.Ipſiꝰ.n.vitio & deſiderio hęc cœpta ſũt, qa eñ

Ambroſius mācipauit ſe per aſſenſum peccato, iure dominatur illius. Hoc ideo dicit, vt notet de quantis malis deus hominem eruit, & quæ exitia ex Adam traxit, cui nec lex ſubuenire potuit: per hæc ergo beneficia Chriſti demonſtrat qui de tantis liberat.

Inuenio igitur legem volenti mihi facere bonum: quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi dei, ſecūdum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuātem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

Ambroſius Inuenio igitur. Dixerat legem eſſe bonam, & naturam eſſe bonam, quæ idem vult, & eidē conſentit: hic adiungit legem bonæ naturę adiutricem, & tamen exterior homo, id eſt fomes peccati qui eſt ex carne, illa duo iuncta vincit, vt homo per neutrū ſe poſſe euadere videns, obnoxius ſit gratiæ. q. d. quia ego non operor malum, immo nolo: igitur inuenio legē eſſe bonam, id eſt vtilem & adiutricē, Mihi, id eſt rationi, dum docet quid bonū vel quid malum ſit. Mihi dico Volenti facere bonum. q. d, ex eo probo legem eſſe bonam, quia nolo facere quod ipſa iubet. Quoniam mihi &c. q. d. Bene dico volēti tantū, quia perficere bonum non poſſum. ideo, Quoniā. i. quia, Malum adiacet. i. prope eſt inſidiās, Mihi, rationi.
Ambroſius In carne eñ eſt quaſi ad ianuam animæ, & ideo cogit aliud facere, quam vult homo & lex. Condelector eñ &c. q. d. Vere lex eſt bonū rationi. Quia condelector legi dei, volēs quod ipſa iubet, & gaudens iuuari ab ea. Cōdelector dico, Secundum interiorem hominē E
Interior homo animus eſt, quem dicit oblectari his quæ a lege traduntur, quia in anima nō habitat peccatum, ſed in carne, id eſt cauſa peccati non eſt ex anima ſed ex carne, quia caro eſt ex origine carnis peccatricis, & per traducē oīs caro fit peccati. Quia eñ caro ex Adā traducitur, peccatum in ſe habet, id eſt cauſam peccati: ſi anima traduceretur, & ipſa haberet,
Ambroſius quia anima Adę peccauit: ſi vero peccatum in ſe haberet homo, non ſe cognoſceret: nūc autem cognoſcit ſe, & cōdelectatur legi dei. Video autem. q. d. Dico condelector legi dei, Sed video aliam legem. ſ. fomitem peccati, qui regnat, In mēbris meis, vt in oculo ad cōcupiſcendum, in manu ad operandum, & huiuſmodi, Repugnantem legi mentis meę. i. legi & rationi meę coniunctis in vnum. Fomes autem qui eſt ex carne, & repugnat mēti, recte dicitur lex, quia legitime factum eſt, vt qui non obediuit ſuo ſuperiori, ei nō ſeruiat ſuū inferius, id eſt caro. Supra te eſt dominus tuus, infra te caro tua. Serui meliori vt ſeruiat tibi inferior. Contempſiſti ſuperiorem, torqueris ab inferiori. Dico repugnantē, Et, etiā, Captiuantem me, vel captiuum ducentem me, per conſenſum & operationem, quia conſuetudine peccandi dominatur. Captiuātem dico, Vel ducētem in legem peccati. i. in peccatum qđ dicitur lex, quia dñatur: Quæ, lex, vt prædictū eſt, Eſt in membris meis. i. ex carne. quanto
Auguſtin' in pp. epſę eiuſdem. autem vicinior, tanto eſt periculoſior. Hæc eſt lex mala, qua quiſq; carnali conſuetudine implicatus aſtringitur: hanc repugnare ait legi mentis ſuę, & ſe captiuare. Vnde intelligitur ille homo deſcribi qui non eſt ſub gratia. Et quia captiuat me, ergo, F

Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi, carne autem legi peccati.

Ambroſius Infelix ego homo ſum, quia natus eſt ſub peccato, hoſtem ſecum habens peccatum, per qđ aditum ad illum habet Satanas. Gradus enim fabricauit Adam per quos ad filios eius expoliator aſcendat, niſi clementiſſimus dominus protegat: propter quod ſubdit, Et quis me liberabit. quaſi dicat, infelix ſum, & cum per me non poſſum liberari, Quis me liberabit de
Ambroſius corpore mortis huius? id eſt de dominio carnis in qua mors eſt? nō poteſt facere hoc niſi magnus aliquis. Sed ecce quis me liberabit? non lex Moſi, nō propriæ vires liberi arbitrii, Sed
Ambroſius gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, quem vera miſericordia dedit nobis, vt per eum peccatorū remiſſione percepta, homo releuetur, vt de cætero poſſit reſipiſcere preſſo peccato. Poteſt enim homo exoneratus malis, reſiſtere aduerſario, poteſtate recepta contra illum dum iuuatur a deo. Et attende quod hic inducit quartam legem fidei, potiorem lege Moſi, quam & gratiam vocat. Quatuor enim leges in hac ſerie memorantur, ſcilicet lex naturæ, lex membrorum, quæ pro vna cum lege peccati accipitur, lex Moſi, quarta lex fidei. Et notatur hic tertius actus, id eſt ſtatus hominis, in lege ſpiritus.

Digitized by Google

A Loquitur enim hic Apoſtolus in perſona hominis,ſub gratia degentis. Igitur ego ipſe &c. Quia dixit ſe gratia eſſe liberatum,ne quis torpeat ſecurus quaſi peccatũ non vltra noceat: determinat quomodo facta ſit liberatio.ſ.ſi in gratia manſerit.Alioquin peccatum quidem iterũ occupat.q.d.qa liberat gratia, Igitur ego,id eſt rationalis & interior homo,licet habens fomitem peccati vt prius, Tamen ſeruio,id eſt potens ſum ſeruire, Legi dei:& hoc Mente,id eſt voluntate.Iam eñ liber animus & in conſuetudinem bonam reuocatus gratia adiuuante,malas ſuggeſtiones poteſt ſpernere,& contraria ſuperare. Carne autem.q.d.mẽte ſeruio legi dei carne autem ſeruio legi peccati,& ideo non remiſſius agendum,ſed cauẽdum eſt ne regnet.Aliter etiam poteſt legi ab illo loco, Ego autem carnalis ſum,loquit̃ eñ Apoſtolus in perſona ſua,vel alicuius iuſti ſub gratia conſtituti. Dicit autem Auguſtinus, Aliquando ſibi viſum fuiſſe in hoc Apoſtoli ſermone deſcribi hominem ſub lege,vt ante dictum eſt,ſed vt ait non eſt niſi homo gratiæ qui hic loquitur qui condelectatur legi dei, & conſentit:qui non operatur malum,nec vult,& qui ignorat,id eſt non approbat,& cui nihil damnationis nunc eſt ſicut in ſequenti oſtenditur,& tñ adhuc ſe eſſe carnalẽ,dicit his verbis, Ego autem carnalis ſum,q.d.lex eſt ſpiritualis,ego aũt carnalis ſum,hæc non indecenter etiam de ſeipſo dicit Apoſtolus,ſecundum carnem quãdiu hic viuit,propter carnis motus quos ſentit,& hoc etiam benedicit omnis ſanctus.Idẽ ergo ſpiritualis eſt ideꝗ carnalis, ſpiritualis,quia ſecundũ ſpiritũ viuit:carnalis,quia carnis concupiſcentias ſentit : ſed non totus carnalis,quia cõcupiſcẽtiis non cõſentit.Ex parte igitur mortali carnalis eſt,ex parte ſpũali ſpũalis.Ex parte meliori,ſpũalis:ex parte inferiori carnalis eſt. & qa hoc ex peccato primi hoĩs acceſſit,ſubdit, Ego,dico,venũdatus ſub peccato.i.precio malę voluptatis Adæ,ſubiectus peccato.i.concupiſcentiæ.hoc enim peccati nomine appellat.vnde oriunt̃ omnia peccata.i.carnali concupiſcẽtia. Quicquid enim peccatorum eſt in dictis,in factis, in cogitationibus,non oritur niſi ex mala concupiſcentia,quæ a peccato facta eſt:& ſi cõſentientem traxerit atꝗ illexerit,concipit paritꝗ peccatũ.A peccato ergo eſt.i.a fomite,& peccatum niſi refrenetur,generat. Quod eñ, Determinat qualiter ſe carnalem dixerat,quia non operatur quod approbat,& hoc eſt,Vere ſub peccato ſum. Quod enim operor,nõ intelligo,vel ignoro.Alia litera,id eſt non approbo,non accepto,non mihi placet,non conſentio.Aliter enim videretur contrarium eſſe illi ſententiæ qua dixit,peccatũ vt appareat peccatum per mandatum.Quomodo enim apparet ſi ignoratur? Sed ignoro,ſic dictũ eſt, hoc loco,vt intelligatur non approbo. Secũdũ hanc locutionem dicit dominus peccatoribus, Non noui vos. Non enim eum aliquid latet . Sed quia peccata non inueniuntur in regulis præceptorum quas habet veritas,ideo ipſa veritas dicit non noui:& Apoſtolus dicit,ignoro,& vere non approbo. Non enim ago hoc bonum quod volo.ſ.non concupiſcere:ſed potius, Facio illud,malum quod odi.id eſt concupiſco ex carne:& ſi non aſſenſum præbeo ex ratione adhuc confligo,nondum vici.magnum eſt mihi certamen,quia & ſi concupiſcentiæ non cõſentio,tñ adhuc concupiſco,& qđ nolo facio.Facio ergo qđ nolo,facio qđ odio.quid odio?concupiſcere. Non enim eſt intelligendũ quod Aplus vellet eſſe caſtus,& eſſet adulter, vel miſericors & eſſet crudelis,& alia huiuſmodi:ſed audiens legem dicentem, Non concupiſcas,vitium agnouit,& odit:bellum habuit,quia volebat non concupiſcere, & concupiſcebat.ideo dicit,quod nolo facio,id eſt concupiſco.Non quod poſt concupiſcentiam eat Apoſtolus,& eum ad mala trahat,luctabatur,non ſubiugabatur.De ſe hæc tibi proponit,ne de hoc deſperes vitæ.conſtituit tibi ante oculos pugnam ſuam,ne timeres tuam. Si enim hoc non dixiſſet Apoſtolus cum videres concupiſcentiam moueri in membris tuis,deſperares, & diceres,ſi ad deum pertinerem,non ſic mouerer. Vide autem Apoſtolum pugnantem, & noli te facere deſperantem. Si aũt &c.quaſi dicat odio quod facio , Si autẽ quod nolo,ex mente, Illud facio,ex carne, id eſt nolo illud quod facio ſcilicet concupiſcere,ergo Conſentio legi , id eſt legem laudat voluntas mea , quæ non conſentit concupiſcentiæ carnis, quod lex prohibet quæ dicit , Non concupiſces,quia quod nolo cõſentio legi,non quia illud ago.Quod enim lex odit,ago,id eſt non approbat dum conſentire prohibet,cui in hoc conſentio : & quia concupiſcentiæ reſiſto,auerto mentem,nego arma,teneo membra,& tamẽ ſit in me quod nolo,quod non vult & lex.volo idem cum lege,quia quod non vult nolo,& tamen facio , ſed ei non conſentio , immo legi & teſtis ſum quia bona eſt , quoniam idem volo quod lex . Dicit enim lex , non concupiſces , & ego nolo concupiſcere : ſi vellem

B

C

Ambroſius

Auguſtin. cõtra Pelagianos ad Bonifaciũ.

Auguſtin. de verb.apſl

Auguſtin. li.lxxxiij. quæſtion.

Auguſtinus cõtra Iulia.

Auguſtin. de ver.apſl.

Auguſtin. lib.lxxxiij. quæſtion.

Auguſtinus

Auguſtinus de ver.apſl.

Digitized by Google

concupiſcere,legi non conſentire. Nūc autem quod nō vult nolo,& quod vult volo,& quod D
Auguſtinus iubet facio,quia concupiſcentię non conſentio.Feruet ergo pugna,non concupiſcere. Nāq;
omnino perfecti eſt:poſt concupiſcentias vero non ire luctantis eſt,& laborantis. Attende
quomodo dicat Auguſtinus hic legem nolle quod nolebat Apoſtolus.Illud enim quod Apo
ſtolus nolebat,& tamen faciebat,Concupiſcentia eſt,quæ eſt in primo motu quæ eſt veniale
peccatum.Si ergo lex dicitur illam nolle,id eſt prohibere,tunc prohibet veniale peccatum,
& iubet aliquid quod omnino fieri non poteſt.Prǽterea contrarium videtur ei, quod alibi
legitur vbi dicitur prohiberi quod non poteſtatis noſtræ eſt.Illud vero permitti quod vita-
re non poſſumus ſuper illum locum.Iraſcimini,& nolite peccare. Ad quod dicimus,Legem
omnem illicitā concupiſcentiam nolle.Sed aliter dicitur,nolle concupiſcentiam quæ eſt in
Auguſtin' primo motu.Aliter concupiſcentiam delectationis,& conſenſus.Illam quippe nō vult.i.re-
probat,deteſtatur,peccatum eſſe oſtendit.Hanc vero non modo oſtēdit eſſe pctm̄,verū etiā
prohibet,vt intelligatur quod dictū eſt, Non concupiſces.i.concupiſcentiam carnis,omi-
Auguſtinus de ver.apſi. no peccatum eſſe ſcito,& quantum vales caueto. Nunc autem dico facio quod nolo,nunc
autem,ego interior homo,iam redemptus iam accepta gratia Chriſti,qui fui ante ſub pec-
Auguſtinus cato venundatus, Non operor illud.Libera eſt enim mens,ſed caro captiua.vnde ſubdit,
Sed peccatum,id eſt fomes peccati, Qui habitat in me,hoc eſt in carne mea:& ſi hoc ha
bitet,viuit tamen iſte ſanctus ex fide non conſentiendo ei.Sunt enim deſideria mala,ſed ſi E
non regnant,ipſe non facit.Faceret autem ſi conſentiret.Motus enim malorum deſiderio-
Auguſtin' cōtra Iulia. de nupt.& concupiſc. rum non ipſe operabatur,quibus non conſentiebat ad perpetranda peccata. Multū vero fal
litur homo,qui conſentiens concupiſcentiæ carnis ſuę, & quod illa deſiderat decernēs face
re,& ſtatuens putat ſibi adhuc eſſe dicendū,non ego Operor illud,etiā ſi oderit quia con-
Obiectio primæ ſnlę. ſentit.ſimul enim eſt vtrūq;,& ipſe odit,quia malum eſſe nouit,& ipſe facit quia facere ſta-
tuit.Si vero etiam illud addat,vt quod facere ſtatuit in corde,opere cōpleat & dicat, Nō
ego operor illud,ſed quod habitat in me peccatum,ideo quia cum decernit & facit diſplicet
ſibi,tantum errat,vt nec ſeipſum agnoſcat,quando cum ex toto ipſe ſit,& corde ſtatuēte, &
corpore implente adhuc ſeipſum eſſe non putat.Qui ergo dicit, Non ego operor illud,ſi
tantummodo concupiſcit,verum dicit,non ſi cordis conſenſione decernit,aut etiam mini-
Auguſtin' de ver.apſi. ſterio corporis perficit.Motum porro illiciti deſiderii, cui non obediendo non cum opera-
mur:ideo & nos agere dicimur,quoniam non eſt naturæ vigor alienæ,ſed languor noſtræ
naturæ qui eum operatur a quo in futuro liberabimur,quia vero non ſumus hic ſine pecca-
to,ideo habemus deſideria peccati,ſed iam nos ea non operamur,non eis obediendo,ſed
quod in nobis habitat peccatum eadem commouendo.& magnum eſt hoc,quod cum ſit ex
carne concupiſcentia,& ad carnem pertineant corporis membra, non tamen regnat pecca
Attende. tum,id eſt carnis concupiſcētia. Scio enim.q.d.bene dixi peccatum in me habitare. Scio
Auguſtin' in ſer.q̄dā. enim quod non habitet in me,hoc eſt in carne mea,bonum.hoc vtiq; ait,quia vitium car- F
nis in re bona non eſt bonum:quod cum eſſe deſtiterit,caro erit:ſed iam vitiata vel vitioſa
Auguſtinus cōtra Iulia. non erit.Hic enim eſt concupiſcentiæ vitium,quod mens quoq; ſed ex carne contrahit.Na
tura quippe humana non opere dei cum vitio primitus eſt inſtituta,ſed ex voluntatis arbi
trio primorum hominum venienti vitio,eſt ſauciata. Nam velle,vere bonum non habi-
tat in carne. Nam velle bonum adiacet mihi, id eſt in me eſt. Perficere autem bonum
Auguſt. de verbis apſi. non inuenio,hoc eſt in me non eſt. Nō ait facere,ſed perficere,quia non nihil facit,rebellat
enim concupiſcentiæ,& non conſentit.Delectat enim vxor aliena,& non annuit:mentem
auertit,in ſecretarium mentis intrat,videt foris ſtrepentem concupiſcentiam & intus mū-
Auguſt.in ſer. de ſpū-ali certamie dat conſcientiam mali.Agit ergo bonum,quia concupiſcentiæ non conſentit, ſed non per-
ficit bonum ſcilicet vt omnino non concupiſcat,ſic & hoſtis eius ſcilicet cōcupiſcentia agit
malum,quia mouet malum deſiderium,& non perficit malum, quia non pertrahit ad ma-
lum & in iſto bello eſt tota vita ſanctorum. Non enim &c.quaſi dicat, Vere non perficio
bonum. Non enī ago hoc bonū quod volo.i.non cōcupiſcere: Sed facio hoc malum quod
Auguſtin' nolo,id eſt concupiſco. Si autem quod nolo illud facio, non ego interior operor illud ſed
peccatum,id eſt fomes peccati, Quod habitat in me,quia non mente conſentio,ſed car-
ne concupiſco:& quia ego non operor, Igitur inuenio legem eſſe bonam,quia oſtendit ma
lum mihi,id eſt rationi, Volenti facere bonum:volenti dico tātum, Quia,id eſt quia ma
lum adiacet mihi, id eſt vitium concupiſcentiæ ineſt mihi. Et vere volo bonum Cō-

Digitized by Google

A delector enim legi dei, & hoc ſecundum interiorem hominem, id eſt intus in mente quæ ſæpe vel interior, vel ſuperior homo dicitur, ex eo quod intus & deſuper a ſpiritu ſancto fœcundata ſuperioribus intendit. Ecce partim libertas reddita eſt, ſcilicet ſecundũ mẽtem. His atque huiuſmodi conſideratis in iſta ſcripturæ apoſtolicę circunſtantia recte intelligitur apoſtolus, non ſe ſolum in ſua perſona, verum etiam alios ſub gratia conſtitutos ſignificaſſe. Vtrum enim ex propria perſona apoſtoli, an ex vniuerſalis hominis perſona ſub gratia poſiti, hoc melius accipiatur, non omnino perſpicuum eſt. Video autem &c. Quaſi dicat, Condelector legi. Video autem aliam legem, in membris meis. Ecce partim reſtat infirmitas. Lex quæ in membris eſt repugnans menti, vitium carnis eſt quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit: ſed lex iſta quæ eſt in membris, remiſſa eſt regeneratione ſpirituali, & manet in carne mortali: remiſſa eſt, quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles: manet autem, quia operatur deſideria, contra quæ dimicant fideles, Repugnantem legi mentis meę, id eſt legi & rationi coniunctis. Et captiuantem me, ex carne, non mente in legem peccati, id eſt in motũ concupiſcentiæ. Ipſa enim concupiſcentia eſt lex peccati. Lex autem membrorum, vel carnis eſt morbidus quidam affectus, vel languor qui commouet illicitum deſiderium, id eſt carnalem concupiſcentiam, quã legem peccati vocat, quę hoc carnale noſtrum captiuum tenet. Lex ergo carnis me captiuat ſub ipſa lege peccati, id eſt ſub concupiſcentia ſua. Captiuum autem me ducit non ex mente, ſed ex

B carne: non ex toto, ſed ex parte, quia mens repugnat, & condelectatur legi dei. ſic de ipſo apoſtolo conuenienter accipitur, qui dicit ſe captiuum duci ex carne. Mens enim non conſentit peccato titillanti, ſuggerenti, blandiẽti, quia habet interius alias delectationes, delectationibus carnis nulla ex parte conferendas. Mors ergo contendit, ſed mens non conſentit: & eſt in me, quiddam mortuum, & quiddam viuum. Vel lex peccati accipitur conſenſus & operatio peccati. Lex vero carnis vel mẽbrorũ, primus motus concupiſcentiæ & hoc eſt, Video legem aliam, ſcilicet concupiſcentię motum, in membris meis, vt in oculo ad concupiſcendum, ſic & in aliis, Repugnantem legi mentis meæ, hoc non mutatur. Et captiuãtem, id eſt captiuare me conantem, in lege peccati, ad conſentiendum mente, implendũque opere peccatum. Vel potius eadem eſt lex membrorũ, & lex peccati, ſcilicet carnalis cõcupiſcentia, vt ſit ſenſus, Captiuantem me in lege peccati, hoc eſt ſub lege ipſa. Qui eſt in membris meis. Captiuat autem me, vt prædictum eſt, ex carne, non ex mente. Quid mihi ſperandũ? Expectanda eſt liberatio in Chriſto. Nã ego, ſpiritualis homo, quia carnalis, Infelix ſum, non in mente, ſed in carne: &, Quis me liberabit de corpore mortis huius, id eſt de congregatione imminentium malorum, ſcilicet de motibus concupiſcentię quibus noſtrum corpus percutitur, in quo habitat peccatum? Vel de corpore mortis huius, id eſt de corpore iſto, ſecundum quod mortale eſt. Non enim ſic liberabitur, vt hoc corpus non habeat. Habebit enim hoc corpus, ſed non iã mortis huius. Ipſum erit, & nõ ipſum

C erit. Ipſum erit, quia ipſa creatio erit: non ipſum erit, quia mortale non erit. Liberabitur autem tunc, cum mortale hoc induet immortalitatem, vbi nulla concupiſcentia remanebit. Sed a quo liberabitur, id per quem? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Sicut enim per vnũ hominẽ mors fuit, ita & per vnum hominem erit reſurrectio mortuorũ. Sed modo interim quid erit? pugna, lucta. vnde ſubdit, Igĩ ego ipſe &c. Quaſi dicat, mente condelector legi, & carne captiuus ducor. Igitur ego ipſe, id eſt vnus & idem prorſus, Mente, & carne ſeruio, ſed mente ſeruio, Legi dei, non conſentiendo peccato, Carne autem ſeruio legi peccati, concupiſcendo, ergo ego ipſe ſeruio in carne: ego ipſe, ſeruio in mente. Non enim duo ſumus inter nos contrariis de diuerſis principiis venientes, ſed ego ipſe mente ſeruio legi dei: Carne autem ſeruio legi peccati, q̃diu languor obluctatur ſaluti. Non enim alius in carne, & alius in mente, quia ego in mente, & ego in carne: & magis ſum in mente q̃ in carne. Non enim ſunt duæ naturæ contrariæ, vt Manichæi mentiuntur, ſed ex vtroque vnus homo, quia vnus eſt deus a quo factus eſt homo. Mente igitur non conſentio, carne concupiſco. Semper itaque pugna eſt in corpore mortis huius, quia ipſa concupiſcẽtia cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quandiu viuimus, cotidie minui poteſt, finiri non poteſt.

Auguſti. ſuper Ioan.

Auguſti. ſuper Ioan.

Aug. cõtra Iulianũ hereticum.

Auguſt. ad Valerium.

Auguſti. de verbis dñi.

Auguſti. ad Valerium.

Au. i eodẽ.

Auguſti. de verbis apoſtoli

Aug. cõtra Adamãtẽ.

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt. ſuper Ioan.

Auguſti. de ver. apoſto.

Auguſti. de ver. apoſt.

Digitized by Google

CAPVT VIII.

D

NIhil ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundum carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu: liberauit me a lege peccati & mortis.

Nihil ergo &c. Quaſi dicat, quia mente ſeruio legi, Ergo nihil damnationis eſt, nunc, & ſi ante non tamen nunc, cum in Chriſto ſunt: non eſt dico, His qui ſunt in Chriſto Ieſu, in quo omnia ſoluuntur, & ideo nihil damnationis eſt illis, quia & ſi maculæ ex carne ſunt, non obſunt, & ſi enim habent deſideria carnis, quibus non conſentiunt, & ſi lex in membris eorum repugnat legi mentis, Tamen nil damnationis eſt, quia per gratiam baptiſmatis & lauacrum regenerationis ſolutus eſt, & ipſe reatus cum quo erat natus, & quicquid antea conſenſiſti male concupiſcentiæ, ſiue cogitatione, ſiue locutione, ſiue actione. Deinde qui ſint in Chriſto, determinat dicens, Qui nõ ambulant ſecundũ carnẽ. q. d. His nil damnationis qui non ambulant ſecundum carnẽ, id eſt qui nõ obediunt carni, & ſi aliquando cadũt. Lex enim. Hic oſtẽdit, per quid gratia dei liberat, ſcilicet per ſpiritum ſanctum. Dixit autem nil damnationis eſſe his qui non ambulant ſecundum carnem, & quaſi quis diceret, potes ne ſecundum carnem non ambulare? Reſpõdet, poſſum. Quia lex ſpiritus &c. Vel ſic continua. Ideo nihil damnationis eſt, quia lex ſpiritus, id eſt ſpiritus ſanctus, qui docet quid agendum ſit, quid non, qui eſt dator vitæ liberauit me E

A lege peccati & mortis, id eſt a lege Moſi quæ per peccatum, id eſt per præuaricationem eſt cauſa mortis. & hoc, In Chriſto Ieſu, id eſt per Chriſtũ qui dat ipſum ſpiritũ. Vel ita, lex ſpiritus accipitur, lex fidei quæ dicitur ſpiritus, quia deus cuius fides eſt, ſpiritus eſt. Diſcernendæ hic ſunt tres leges, & ſatis neceſſaria eſt iſta diſcretio. Lex, inquit, ſpiritus vitæ: ecce vna lex: A lege peccati & mortis, ecce altera lex: &, Quod impoſſibile erat legi, ecce tertia lex. hæc eſt lex per Moſen data in monte Sina. Duæ ergo leges hic bonæ ſunt, ſcilicet lex fidei quæ peccatum tollit, & lex Moſi quæ peccatum oſtẽdit & prohibet, lex vero peccati mala, quia reos facit. Videndum etiam quid interſit, cum dicitur lex ſpiritualis, quod prædictum eſt de lege Moſi: & cum dicitur lex ſpiritus quod hic dicitur de lege fidei. Hoc intereſt quod lex Moſi dicitur ſpiritualis, ideo quia prohibet peccare, ſed non dicitur ſpiritus, vel vitæ, quia non viuificauit remiſſis peccatis. Hæc autem dicitur lex ſpiritus vitæ, quia & peccari non vult, & a morte reuocat: & quia ſpiritu, id eſt mente creditur, & ſpiritus eſt quod creditur, & ſpiritus eſt cuius fides eſt, quaſi dicat, ideo nihil damnationis, Lex ſpiritus vitæ, id eſt lex fidei, per quam viuificamur, quam ſpiritus ponit in corde, Liberauit me: quæ liberatio facta eſt in Chriſto Ieſu qui per fidẽ iuſtificat, & ſine cuius fide non eſt iuſtificatio. Vnde liberauit? A lege peccati & mortis. i. a conſenſu & operatione peccati: quæ eſt cauſa mortis, quod non potuit tertia lex Moſi. Lex carnis vt prædictum eſt, non eſt dei, ſed peccati & mortis, & hæc reos facit. Lex autem Moſi ſancta & dei eſt, quæ oſtendit malum, ſed non tollit. Lex autem ſpiritus quæ eſt lex fidei & gratię, malum tollit. F

[Margin: Auguſtinus in ſermone de concup. carnis. — Ambroſius Auguſti. de verb. apoſt. — Auguſtin. Ambroſius — Auguſtin. Aimo. — Auguſti. de verb. apoſt.]

Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati: & de peccato dãnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Qui enim ſecundum carnẽ ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt.

[Margin: Auguſt.]

Nam quod impoſſibile. Quomodo in Chriſto facta ſit liberatio, hic exponit. quaſi dicat, Bene dico in Chriſto Ieſu nos liberatos, nam deus eſt in Chriſto filio ſuo, & ita per eum poteſt fieri liberatio noſtra quæ non poterat fieri per legem, & hoc eſt, Nam deus, pater, Miſit filium, id eſt: viſibilem fecit filium ſuum, id eſt ſibi conſubſtantialem: non miſit vbi non erat qui vbiq; eſt? venit in virginẽ, q ante in virgine erat, q̃ creauit, elegit: quã elegerat, creauit: attulit virgini fœcunditatem, non abſtulit integritatem veniens in vterum virginis. Sed ſi ante ibi erat, quomodo venit? quia ibi alio modo cœpit eſſe q̃ ante erat. Fuit enim ibi per vnionem naturæ, qualiter ante non erat, Ita etiam & in mundo erat, & in mundum

Digitized by Google

A venisse dicitur,quia viſibilis mundo apparuit.Miſit dico, In ſimilitudinem carnis peccati, non in carnem peccatricem,ſed inei ſimilem per paſſibilitatem,& mortalitatem,& alios de fectus.Cætera vero omnis hominum caro peccati eſt,ſola illius non eſt caro peccati, quia non eum mater concupiſcentia,ſed gratia cõcepit. habet tamen ſimilitudinem carnis pec cati,quia eſuriuit,ſitiuit,dormiuit,& huiuſmodi. Licet ergo eadem caro Chriſti ſit, quæ & noſtra,non tamen ita facta eſt in vtero,ſicut noſtra:eſt enim in vtero ſanctificata & nata ſi ne peccato, & nec ipſe in illa vnquam peccauit.In pœna ergo ſimilis eſt noſtræ,nõ in qua litate peccati:venit enim ad corpus immaculatum,naturam quidem corporis habuit,pol lutionem tamen peccati quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, omnino non habuit: Ideo ergo non erat caro peccati,quia non ex carnali delectatione nata:ſed tamen erat ſimi lis,quia mortalis.In hanc ſimilitudinem miſit deus filium,vt ſic damnaret peccatum.vnde ſubdit:&, De peccato:quaſi miſit filium:&, Mittens,id eſt per hominem faciens cogno ſcibilem & viſibilem, Damnauit peccatum,id eſt deſtruxit diabolum, De peccato,facto in carne Chriſti,id eſt pro peccato quod fecit in carne Chriſti. Per hoc enim amiſit domi nium retentarum animarum,ſicut ſupra oſtenſum eſt:vel, Damnauit peccatum,id eſt de bilitauit peccatum,id eſt fomitem peccati procedẽtem de peccato Adæ,damnauit.dico in carne Chriſti,cum qua vetus homo noſter crucifixus eſt, ſicut ſupra monſtratum eſt. Vel, Dãnauit peccatum omne, id eſt deleuit,in carne Chriſti:& qualiter in carne oſtẽdit, De

Auguſti.de verbis apo- ſtoli · *Auguſt.* · *Ambroſius* · *Orige.* · *Ambroſius* · *Auguſt.*

B peccato,id eſt pro eo quod factus eſt hoſtia pro peccato.Portauit enim peccata noſtra ĩ cor pore ſuo ſuper lignun,ibiq; deleuit. Ita hoc dicit,ſicut in veteri teſtamento peccata dice bãtur ſacrificia pro peccatis,ita per eum damnatur peccatum. Vt iuſtificatio legis, id eſt iuſtitia quã lex Moſi promiſit, Impleretur,id eſt conſummaretur, In nobis.Lex enim Mo ſi tantum præcipit,ſed lex ſpiritus implet.In nobis,dico,talibus, Qui non ambulamus,a ctibus, Secundum carnem.&ſi aliquando cadamus. Sed ſecũdum ſpiritum. Nõ ambulat ſecundum carnem qui non agit opera carnis:ſecundum ſpiritum ambulat qui iuuatur ſpi ritu in mente ne poſt concupiſcentias eat.Ecce duo dixit per Chriſtum facta, ſcilicet pecca tum damnatum,& iuſtitiam impletam,ad quæ duo perficienda legem dicit eſſe inualidã, addẽs, Quod impoſſibile &c.Quaſi dicat,damnauit peccatum, Quod,ſcilicet damna re peccatum, Erat impoſſibile legi,naturali,vel ſcriptę,impleuit iuſtitiam, In quo,id eſt in qua re,ſcilicet in iuſtificatione implenda, Infirmabatur lex per carnem,id eſt per car nales obſeruantias quæ non poterant iuſtificare.vel per carnem, id eſt per fomitem pecca ti,ſcilicet per carnalitatem quæ rebellabat,& audita lege amplius eſt incitata,& ſic infirma eſt lex literæ per carnem,& ideo ei erat impoſſibile liberare a lege peccati & mortis. Qui enim &c.Vere ambulans ſecundũ carnem non eſt iuſtus, quia nec etiam ille qui eſt ſecun dum eam:& hoc eſt, Qui enim ſecundum carnem ſunt,id eſt qui mente conſentiunt car ni,non ſunt iuſti:cur nõ? Quia ſapiunt,ea, Quæ carnis ſunt,id eſt intenti & curioſi ſunt

Auguſt. · *Auguſti.de ver.apoſto.*

C in carnalibus,carnalia pro ſummis bonis concupiſcentes, quod repugnat iuſtitiæ. Qui vero, probat quod ambulans ſecundum ſpiritum, eſt iuſtus, quia etiam ille qui eſt ſe cundum eum.& hoc eſt quod ait, Ille qui eſt ſecundum carnem carnalia ſapit: Qui vero ſecundum ſpiritum, ſanctum:vel, Rationem ſunt,conſenſu,id eſt conſentiunt his quæ ſpiritus ſanctus docet,vel ratio inſinuat, Sentiunt,ea, Quæ ſpiritus ſunt,id eſt ſollicit i ſunt ad ea implenda quæ ſpiritus approbat. *Aimo.*

Nam prudentia carnis,mors eſt:prudẽtia autem ſpiritus,vita & pax.Quo niam ſapientia carnis,inimica eſt deo.Legi enim dei nõ eſt ſubiecta,nec enim poteſt.

Nã prudẽtia carnis.Quaſi dicat,Vere ille qui ſapit ea quę carnis ſunt,non eſt iuſtus. Nã prudentia carnis eſt mors æterna,id eſt dignus eſt morte æterna, qui habet prudentiã car nis,quod eſt cum ſtudioſius implet quæ carnis ſunt,appetendo bona temporalia, & fugien do mala:& cum naturas rerum tantum ſequitur,quod eſt graue peccatum.Prudentia autem ideo dicitur,cum res ſtulta ſit,quia ita videtur ſecularibus hominibus. Prudentia carnis eſt mors.Prudentia autem ſpiritus,quæ eſt cum ſtudioſe quis agit ſpiritualia, Eſt vita,id eſt cauſa vitæ in futuro,& hic pax mentis.vel, Eſt vita,& pax,id eſt vita cum pace quæ erit in futuro.Vere prudẽtia carnis eſt mors, Quia ſapientia carnis,ſcilicet quæ adeo inten-

Digitized by Google

dit carnalibus, Inimica eſt deo, id eſt qui ſapit ſecundum carnem, inimicus eſt deo, quem D
ſibi finem non conſtituit, vel quia nil putat deum poſſe præter quod in naturis rerum vide-
Ambroſius tur. & vere inimica eſt deo, Legi enim dei non eſt ſubiecta, ſcilicet ſapiens ſecundum car-
nem, bonis inſtitutionibus dei non obedit. Nota quod hæc numerando deterret a carnis
Auguſti. de vet. apoſto. obedientia. & vere non eſt ſubiecta legi dei, Nec enim poteſt, eſſe ſubiecta. Quid eſt non
poteſt? Non homo poteſt? non anima poteſt? non ipſa caro, quæ dei creatura eſt? poteſt vtiq;
ſed prudentia carnis non poteſt, id eſt natura poteſt, vitium nō poteſt. Sed medicus ad hoc
venit vt pellat vitium. Venit enim ſaluator ad genus humanum, nullum ſanum inuenit, id
eſt magnus medicus venit, ad ſanādum vitium, quo ſanato, reperata eſt natura, & dicitur
hoc contra Manichæos qui volebant aliam contra deum inducere naturam mali. Hoc ver
bo apoſtoli ſuum confirmantes errorem. Sed vnus homo eademq; natura, a bono deo con-
dita bona, quæ heri ſapiebat ſecundum carnem, hodie ſecundum ſpiritum ſapit, quæ dum
vitium habet non poteſt ſubiici legi dei, ſicut claudicatio non poteſt ſubiici rectę ambula-
tioni. Tolle vero claudicationem, & videbis rectam ambulationē: ita excluſo vitio, ſanata
eſt natura. Quid autem per ſingula immoror?

Qui autem in carne ſunt, deo placere non poſſunt. Vos autem in carne nō eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiri tum Chriſti nō habet, hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus vero viuit propter iuſtifica- tionem. Quod ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora ve- ſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis. E

Qui autem in carne ſunt, id eſt qui poſt concupiſcentias carnis eunt, & carnis voluptati-
bus delectantur, Deo placere non poſſunt. Vos autem. Verba ad ipſos Romanos cōuertit,
& quod eſſe in carne, non vita, ſed vitio intellexerit, oſtendit: quaſi dicat, Qui in carne
ſunt, non placent deo, Vos autem, o Romani, Non eſtis in carne, id eſt non facitis ope-
ra carnis. q. d. non pro vobis dictum illud eſt ſuperius, Sed eſtis in ſpiritu, id eſt in his quę
Ambroſius ſuadet ratio, ita, Tamen, hoc dico, Si ſpiritus dei habitat in vobis. Ecce hic docet quo-
modo quis ambulet ſecundum ſpiritum, ſcilicet ſi habeat ſpiritum dei. Et nota, quod ambi-
gue dixit hoc, quia in legem inducti nōdū perfectę erant fidei, ſed ſpes eſt proficiendi. Si
quis autem. Quaſi dicat, ſi quis habet ſpiritum dei, non eſt in carne. Si quis autem nō ha
bet ſpiritum Chriſti, id eſt dei, quia etiam idem eſt ſpiritus dei, & ſpiritus Chriſti, Hic nō
eſt eius, id eſt Chriſti membrum. Ecce vnde eſt ſecundum carnem ambulare, ex eo, ſcilicet
Ambroſius quod quis non habet ſpiritum Chriſti: quod eſt dum viuit ſecundum ſenſum carnis, vel ſe-
cundum geſta carnis, id eſt dum mente conſentit carni, vel eius opera actum explet. Secun F
dum quæ duo ſupra diſtinctum eſt, inter ambulare ſecundum carnem, & eſſe ſecundum car
nem. Si autem. Quaſi dicat, qui non habet ſpiritū Chriſti, non eſt eius, ſed, Si Chriſtus
in vobis eſt, qui eſt idē cū ſpiritu ſancto. qđ eſt dicere, ſi ſpiritus Chriſti in vobis eſt, Cor-
pus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem, id
eſt licet hoc ſit quod corpus eſt mortuum, tamē ſpiritus viuit. Nota quod non ait mortale,
Auguſt. ſed Mortuum: mortale quidem fuit ante peccatum, id eſt potens mori: ſed poſt peccatum
fuit mortuum, id eſt habens in ſe neceſſitatem moriendi: & ideo cōgrue addidit, Propter
peccatum. ſ. originale, vnde eſt hæc mortalitas: vel, Mortuum eſt propter peccatum. ſ. vi-
tandum, propter hoc. n. hæc infirmitas reſeruatur, vt per hanc pœnā quam ſentit, magis ti
Ambroſius meat peccare. Vel nomine corporis totū hominē ſignificat, ſicut propheta Ezechiel, econ-
uerſo totū hominē animę nomine ſignificauit, dicens, Anima quæ peccauerit, ipſa morietur:
qui aūt in peccatis mortuus prius erat, per gratiā ſpiritus poſtea viuit. & eſt ſenſus, Si ſpi
ritus Chriſti in vobis eſt, licet Corpus mortuū eſt. i. homo mortuus fuerit, Propter pecca
tū. i. in peccatis, Spiritus, tñ. i. aīa q̄ fuerat impia, Viuit, q a deo, qui eſt vita, iungit. & hoc
Propter iuſtificationē. i. peccatorū remiſſionē q̄ eſt ex ſpū ſancto. Q; ſi ſpūs &c. q. d. Hoc iā
eſt vobis ꝙ ſpūs. i. aīa viuit p iuſtitiā. Q;. i. ſed, Si ſpūs ei⁹. i. dei patris, Qui ſuſci. Chri-
ſtū a mor. hæc eſt cauſa, quare ſuſcitabit alios, qa Chriſt⁹ ſuſcitat⁹ eſt. Habi. in vo. dico ꝙ
q hoc potuit. ſ. Qui ſuſci. Chri. Ie. a mor. ſicut dictū eſt, Viuificabit, &. i. etiā, Corpora

Digitized by Google

A veſtra,id eſt impaſſibilia & immortalia corpora veſtra, Mortalia non ait mortua,quę modo ſunt,cum & ſupra dixiſſet corpus mortuum:ſed ait mortalia,quale fuit corpus hominis etiam ante peccatum. Tunc enim mortale erat,ſed non mortuum,quia poterat mori ſi peccaret homo,ſed non habebat in ſe neceſſitatem moriendi, ſicut hoc corpus noſtrum poteſt eſſe ægrotabile quanuis non ſit ægrum,& ita illud corpus iam tūc erat mortale, ſed propter peccatum factum eſt mortuum,id eſt neceſſario moriturum. Ante peccatum ergo corpus erat animale,ſcilicet quod non neceſſe eſſet mori,modo mortuum eſt, ſcilicet quod neceſſe eſt mori. Animale,idē eſt quod mortale. Bene ergo ait, Mortalia,& non ait mortua,quia in reſurrectione cum mortale hoc induet immortalitatem,non ſolum neceſſitas moriendi quam modo habet,ſed nec etiam mortalitas,quam corpus animale habuit ante peccatum, remanebit, & hoc fit non pro noſtra dignitate, nec propter noſtra merita: Sed propter ſpiritum eius inhabitantem,in nobis,id eſt propter ſuam miſericordiam,per quam ſpiritus ſancti gratia habitat in nobis. Euidentiſſime apparet, ſed non tantum ſpiritus,ſed & corporis mortem propter peccatum hominem meruiſſe, & per ſpiritum ſanctum vtrunq; liberatum a Chriſto. Dono nanq; eius quod animæ datur,id eſt ſpiritu ſancto, non ſolum anima cui datur,ſalua & pacata,& ſancta fit,ſed etiam ipſum corpus viuificabitur,eritq; ī natura ſua mundiſſimum. Et eſt hic euidentiſſimum teſtimonium de reſurrectione,& tam pręclara & aperta ſentētia, vt non expoſitore ſed lectore indigeat. Et notatur hic quartus act⁹

Auguſti. de baptiſmo paruulorū.

Auguſt. de baptiſmo paruulorū.

Auguſtinus de vera religione.

Auguſtin⁹ in ps. cxviii.

B hominis. In hac nanq; apoſtoli ſerie quatuor hominis actiones deſignantur. Prima fuit ante legem,ſecunda ſub lege,tertia ſub gratia,quarta in vita æterna. In prima actione ante legem nulla pugna eſt cum voluptatibus huius ſeculi. In ſecunda ſub lege pugnamus,ſed vincimur. In tertia,pugnamus & vincimus. In quarta,non eſt pugna ſed quies,& pax æterna, quia nobis ſubiugatur noſtrum inferius,quod ideo non ſubdebatur,quia ſuperiorem nobis deum deſerueramus. Attende etiam quod ſpiritus ſanctus,& ſpiritus patris eſt dictus,vbi legitur, Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtū. Et ſpiritus filii:vbi legitur, Qui autem ſpiritum Chriſti non habet.quia ſpiritus ſanctus de vtroq; procedit. Non enim duo ſunt ſpiritus ſancti,vnus patris & alter filii,ſed potius vnus patris & filii. Sicut ergo filius non eſt a ſeipſo,ſed ab illo de quo natus eſt:ita & ſpiritus ſanctus non a ſeipſo eſt,ſed ab illo de quo procedit,id eſt a patre & filio. Diſtinguere autem inter illam generationem,& hanc proceſſionē neſcio,non valeo,non ſufficio,quia & illa,& iſta ineffabilis eſt. Ideoq; ſicut propheta de filio loquēs ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de ſpiritu ſancto veriſſime dicitur, Proceſſionem eius quis enarrabit? Hæc ergo trinitas vnius eiuſdēq; ſubſtantiæ eſt, quia filius non de aliqua materia eſt,ſed nec de nihilo eſt,ſed de quo genitus eſt: & ſpiritus ſanctus non de aliqua materia,vel de nihilo,ſed inde eſt vnde procedit. Ergo fratres &c. Quaſi dicat,quia hæc bona a ſpiritu habemus,ex carne autem non eſt niſi mors.

Aug. cōtra Maximianū

C Ergo fratres debitores ſumus ſpiritu,non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis,moriemini:ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis. Quicunque enim ſpiritu dei aguntur,hi ſunt filii dei.

Ergo fratres debitores ſumus ſpiritui,id eſt ex debito ſeruire debemus & obedire ſpiritui ſancto,vel rationi: Non carni,ita,vt ſecundum carnem viuamus,id eſt ſecundum carnis voluptatem,& ſi neceſſaria ei miniſtrare debeamus,quia caro non eſt malum. Creatura eīn dei eſt,& ab eo condita,a quo anima,nec illa eſt pars dei,nec illa. Tota eīn trinitas eſt vnus deus,ſummē bonus. Anima vero magnum bonum eſt,non tamen ſummum. Item caro nec ſummum bonum,nec magnum eſt,ſed paruum. Anima ergo viuens inter ſummum & paruum bonum,id eſt inter deum & carnem,inferior deo,& carne ſuperior debitrix eſt deo,vt ſecundum eum viuat. Non carni,vt ſecundum carnis delectationes viuat, quod non eſt faciendum. Si enim ſecundum carnem vixeritis moriemini:hoc ideo dicit,quia ex ſenſibus corporis vitia naſcuntur quæ carni deputantur. Si autem mortificaueritis facta carnis,id eſt ſi pœnitus abieceritis quæ caro voluptuoſe exigit:&, Hoc ſpiritu, ſancto, quod mox determinat vbi ait, Spiritu dei:vel, Spiritu,noſtro quod tamen non eſt niſi agente ſpiritu dei, Si,hoc inquam feceritis, Viuetis,hic in iuſtitia, in futuro in gloria. Hoc eſt enim opus noſtrum in hac vita,ſcilicet actiones carnis ſpiritu mortificare, non concu-

Ambroſius

Digitized by Google

piſcentiis eius conſentiendo,& ipſas etiã cõcupiſcentias minuẽdo,& ne ſe extolleret huma- D
nus animus,vel ſpiritus,& ſe ad hoc ſufficientem iactaret,ſubdit, Quicunq; enim agun-
tur.quaſi dicat,quod facere poteſtis,quia filii eſtis,& vere, Qui enim aguntur,id eſt regũ
tur, Spiritu dei non ſuo,non lege minante,præcipiẽte,promittente,nõ adiuuãte: Hi ſunt
filii dei,id eſt ex dilectione ſeruientes.Vel aguntur dicit,non reguntur,vt magnum gratię
Auguſtin° in lib.ſentẽ. Proſperi. effectum oſtendat.Plus eſt enim agi quam regi.Agi enim dicimus aliquẽ quaſi vix aliquid
agentem:Regi aliquẽ dicimus,quaſi aliquid agentẽ. qui enim agitur,agere vix aliquid in-
telligitur:qui autem regitur,aliquid agit,& ideo agitur vt recte agat.Vt ergo multum præ
ſtitiſſe gratia ſaluatoris intelligatur,dixit aguntur, non vt nil agant,ſed quia impetu gra-
Auguſt. de cor.& gra. Auguſtinus in pſ.cxviii. tiæ aguntur,vix tamen vt agant. Nam tanto magis efficitur quis filius bonus quanto lar-
gius datur ei a patre ſpiritus vel ſanctus bonus,quo agitur & agit,& ſic bene agit, ſi a bono
agitur.Quando ergo non agit,vel non omnino faciẽdo,vel nõ ex charitate faciendo, oret
vt quod nondum habet accipiat.

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore:ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.

Non enim &c.Quaſi dicat,filii eſſe debetis & non ſerui. Non enim accepiſtis iterum,
vt olim in lege, Spiritum ſeruitutis in timore,id eſt ſpiritum qui vos inuitos timore pœ-
næ ſeruire faciat. Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum dei,id eſt ſpiritum ſanctum
Auguſti. in lib.q̃ſtionũ Exodi. datorem bonorum per quæ filii fiunt, quod eſt ex miſericordia dei.Caue ne ex eo quod ait E
ſeruitutis,& ſpiritum adoptionis,diuerſum intelligas ſpiritum,cum ſit vnus atq; idem ſpi-
ritus,ille dũtaxat,qui immunitate trinitatis ſpiritus ſanctus accipitur.quod apoſtolus etiã
oſtendit dicens, Iterum.Idem ergo ſpiritus eſt,ſed propter diuerſa opera diſſimiliter acci
pitur,vt Aegyptiis ſpiritus iræ dicitur,quibus aqua diuiſa ſpiritu nocuit: filiis Iſrael nõ di
citur iræ,quibus aqua diuiſa profuit.Similiter ſpiritus timoris dicitur eſſe Iudæis, quia eo-
dem ſpiritu in quo tabulis lex ſcripta eſt, timor incuſſus eſt eis, qui gratiam nondum in-
telligebant de ſua infirmitate,& peccatis per legem conuicti. Spiritus autem libertatis di-
citur eſſe his quibus impartitur eius opere gratia,& regeneratio in vitam valens æternam,
Auguſti. de ſpũ. & litera id eſt fides quæ per dilectionem operatur,non per timorem, non formidando pœnam, ſed
amando iuſtitiam.Vnde eſt ergo iſta dilectio,niſi & vnde ipſa fides,id eſt a ſpiritu ſancto?
Non enim eſſet in nobis niſi diffunderetur in cordibus per ſpiritum. Charitas autem dei
dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores
Auguſtin° ſuper Ioan. ſuos:ſicut iuſtitia dicit̃ dei,qua nos iuſti eius munere efficimur:& domini ſalus,qua nos ſal-
nat:& fides Chriſti,qua nos fideles facit.Vnus ergo ſpiritus eſt qui duos timores facit.Duo
enim timores hic inſinuantur,vnus qui eſt in perfecta charitate,ſcilicet timor caſtus. Al-
ter qui non eſt in charitate,ſcilicet ſeruilis,in quo quamuis deo credatur,non tamen in deũ:
Aug in lib. ſententiarũ Proſperi. & ſi bonum fiat,tamen non bene.Nemo enim inuitus bene facit,etiam ſi bonũ eſt quod fa-
cit. Hi autem duo timores faciũt duo genera ſeruorum. Eſt enim ſeruus qui eſt & filius,qui F
timet dominum & honorat patrem.Vnde per Malachiam dominus ait, Si dominus ſum,
vbi eſt timor meus?Si pater,vbi eſt amor meus?Et eſt ſeruus qui timet pœnam,ſed non di-
ligit iuſtitiam.Et quia de timoribus fit mentio, ſciendum eſt præter naturalem timorẽ qui
omnibus ineſt,quatuor eſſe timores,ſcilicet mundanum qui malus eſt,nec a deo eſt:& ſerui-
lem,qui bonus eſt & a deo,ſed non ſufficiẽs:& initialem,qui bonus eſt & ſufficiens: & caſtũ,
qui bonus eſt & perficiens,de quo hic agitur.Ipſe enim generat nos filios.

In quo clamamus abba pater. Ipſe enim ſpiritus,teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filii dei.

In quo.Quaſi dicat,dedit ſpiritũ adoptionis, In quo,id eſt per quem nos liberi,de vtro-
que populo in eccleſia collecti,clamamus intenſe,ſcilicet nõ ingrati.Clamor iſte cordis eſt
non labiorum,intus ſonat auribus dei,qualiter Suſanna clauſo ore labiiſq; immotis clama-
bat.Iudæi quidem clamabãt. Abba,gentiles vero, Pater,quod tamen idem eſt. Abba e-
nim hebraice,pater latine dicitur:ſed propter ſacramentum, vtrunq; poſuit apoſtolus. Si-
cut & Marcus vtrunq; dominum in paſſione dixiſſe cõmemorat.Et fortaſſe dominus pro-
pter ſacramentum eccleſiæ inſinuandum vtrunq; dixit,cui factus eſt angularis lapis,veniẽ
ti partim ex Hebræis,ad quos pertinet, Abba:partim ex gẽtibus,ad quos pertinet, Pa-

Digitized by Google

A ter,quia eccleſia eſt de vtroq; populo in vno angulari lapide collecta qui fecit vtraq; vnum, vt vnus eſſet grex,& vnus paſtor:cui eccleſiæ bonus magiſter compatiens in ſe oſtendit filios eius,ſcilicet martyres,nõ debere deſperare,ſi qua forte tempore paſſionis eorum,ex humana fragilitate triſtitia irrepit cum eam vicerint, voluntati ſuæ præponendo voluntatem dei.Eleganter ergo,& non fruſtra duarum linguarum verba poſuit,& idem ſignificantia propter vniuerſum populum, qui de Iudæis & gentibus, in vnitatem fidei vocatus eſt.

Ipſe enim &c.quaſi dicat,vere filii ſum⁹,hoc enim recognoſcere facit ſpiritus, ſcilicet noſtrum ſpiritum.& hoc eſt, Ipſe enim ſpiritus ſanctus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, id eſt recognoſcere facit mente noſtra,dum per eum facta remiſſione non agimus, de quo quod, Sumus filii dei,hoc facit cognoſcere ſpiritus ſanctus, dum ſcilicet in eccleſia fit remiſſio peccatorum in ſpiritu ſancto,quam remiſſionem cum trinitas faciat, proprie tamẽ ad ſpiritum ſanctum intelligitur pertinere,quia ſpiritus communis eſt patri & filio,amborumq; vnio,per quem fit ſocietas & vnitas,qua efficimur vnum corpus vnici filii dei.Vnitas enim nos compaginat,quam facit charitas,& charitas non eſt niſi a ſpiritu ſancto. Ergo ſpiritus eſt qui viuificat,quia viua facit mẽbra:nec viua facit, niſi quæ in corpore quod vegetat inuenerit,ſicut ſpiritus hominis non viuificat mẽbrum,quod ſeparatum inuenerit a corpore.Hæc dicuntur vt amemus vnitatem,& timeamus ſeparationem.Nil enim ſic debet Chriſtianus formidare quam ſeparari a corpore Chriſti,propter hanc ſocietatem ſpiritus ſanctus deſcendit ſuper viros congregatos in vnum,qui & omnibus linguis locuti ſunt, quia per linguas conſonãtior eſt ſocietas humani generis.Spiritus ergo teſtimonium filiorum dei reddidit,cum dono ſpiritus in eis ſignum paternum videtur.

Ambroſius Auguſtinus de blaſphe.

Auguſt.ſuper Ioannẽ

B Ambroſius

Si autem filii,& hæredes,hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur vt & glorificemur.Exiſtimo enim,quod non ſint condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.Nam expectatio creaturæ,reuelationem filiorum dei expectat.

Auguſt.de qſt.lxxxiii.

Si aũt &c.Q.d.filii ſumus,hoc aũt eſt qđ nõ eſt paruũ,vel leue. Si.n.filii ſumus & hæredes,id eſt eiuſdem gloriæ participes, Hæredes quidem dei,quia eius fruemur beatitudine: Cohæredes autem Chriſti,in quo & cum quo beati erimus:vnde dicitur, quia ſimiles ei erimus.Nota quod cum hæres dicatur,cum iam hæreditas morte deceſſoris firma teneatur,nec alio modo poſſit intelligi,hæres ſecundum quod dicitur humanis legibus, nos tamen hæredes dei dicimur,& ſi non decedat,quia hæreditatem æternam nos filii ſponſi, & ſponſæ ſperamus quam in futuro poſſidebimus,non patris morte,qui mori non poteſt, qui eſt hæreditas noſtra. Vel poteſt dici,quod decedet ſecundum modum cognitionis,quo nũc cognoſcitur a nobis.Nunc enim ex parte cognoſcimus,& per ſpeculum videmus. Decedet ergo vt tunc non videatur per ſpeculum in ænigmate ſicut nũc,ſed facie ad faciem. Poteſt C etiam dici quod Chriſtus caput noſtrum in paſſione decedens,nobis reliquit pacis eccleſiaſticæ poſſeſſionem,ſicut ipſe ait,pacem meam relinquo vobis. Attende etiam quod Chriſtus hæreditas ſuorum eſt,& ipſi hæreditas eius.Vnde dabo tibi gẽtes hæredit.Et econuerſo,Domin⁹ pars hæreditatis meæ,& calicis mei. Sed quo merito ſum⁹ hæredes?Ecce, Si tamen compatimur.Quaſi dicat,dico quod ſumus cohæredes Chriſti, Si tamen,compatimur,id eſt ad eius ſimilitudinem patimur,quod pertinet ad illud,quod ſupradixerat,ſi facta carnis mortificaueritis.Mortificare autem facta carnis, nemo poteſt, vnde erit vita ſine moleſtia, cui neceſſaria eſt patientia. Patimur dico hac intentione, vt glorificemur.

Auguſt. ſuper Ioannẽ

Exiſtimo enim.Quaſi dicat,dico ſi compatimur, & patiendum eſt pro gloria habenda, Exiſtimo enim,id eſt ſcio:quod, Paſſiones huius temporis,id eſt temporales & momentaneæ ſimul omnes, Non ſunt cõdignæ,id eſt ſufficientes,ſi diſtricte ageretur nobiſcum, ad promerendam, Futuram gloriam.Tribulatio nanq; eſt cum fine, merces ſine fine erit, & multo maior erit tibi gloria,ꝙ hic labor. Quæ, gloria & ſi nũc occulta ſit quam oculus non vidit,nec auris audiuit:tamen, Reuelabitur,omnibus bonis & malis,non quidem eſſe in malis,ſed tantum eſſe, In nobis,bonis. Ecce hoc facit ſpiritus quod merita non poſſunt. Reuelabitur,& vere, quod probat authoritate expectantium. Nam expectatio creaturæ,&c.vſq; ibi, Spe enim ſalui.Hoc capitulum obſcurum eſt, quia non ſatis hic apparet,quid nunc vocet creaturam.Dicitur autem ſecundam catholicam diſciplinam crea-

Auguſti.de qſt.lxxxiii.

Digitized by Google

tura quicquid fecit & condidit deus pater per filium,qui non poteſt appellari creatura,quo- D
niam per Chriſtum facta ſunt omnia.Hic autem videtur oſtendere eſſe diuerſa, creaturam & filios,cum dicit, Creatura expectat reuelationem filiorum,& creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis,in libertatem gloriæ filiorum dei.Quaſi non ſimus nos creatura,ſed filii dei.Item dicit, Omnis creatura ingemiſcit,& parturit vſq; adhuc,non ſolum autem illa,ſed & noſipſi,tanquam aliud ſimus nos,aliud omnis creatura. Sciendum ergo quod noſipſi dicimur creatura & filii:ſed quod ſumus creatura,apparet:quod autem filii dei,nõdum apparet:ſicut Ioannes ait,Chariſſimi filii dei ſumus,ſed nondum apparuit quid erimus: cũ
Auguſtin' autem apparuerit ei ſimiles erimus.Diſtincte ergo nunc ante gloriam illam qua apparebit quod ſumus.Vocamur creatura ſecundum quod modo anima & corpore dolemus,dum facta carnis per abſtinentiam mortificamus, dum aduerſorum aculeos per patientiam ſuſtinemus,quales nunc apparemus.Filii autem dei dicimur ſecundum adoptionem,& ſcdm qđ futuri ſumus,quando apparebit quid erimus,quod nunc adoptione meremur.Itaq; non naturæ alterius,ſed alterius qualitatis diuerſitate a creatura filios,quaſi diſtinguens,ait, Expectatio creaturæ,id eſt expectans creatura, Expectat.q.d.aſſidue in actu expectandi eſt: geminatio nanq;,aſſiduitatem notat.Expectat dico, Reuelationẽ filiorum dei,id eſt quãdo apparebit qualis futura eſt. Non enim creatura reuelationem naturæ alterius expectat, ſed ipſa qualis nunc eſt,expectat quando fit qualis futura eſt,vt ſi diceretur, operante picto- E
re ſubiectis ſibi coloribus,& ad opus eius paratis ex pectatio colorum manifeſtatione imaginis expectat,nunc quia tunc alii erunt,aut non colores erunt.Sed quia aliam dignitatem habebunt.Vel ſimpliciter creatura dicuntur boni,eo quod manẽt in creatione dei: vel iidẽ boni,per excellentiam dicuntur creatura,quia ſunt cauſa omnium. Hæc ergo creatura expectat,quia nondum apparet quod eſt. Reuelationem filiorum dei, & ideo omnia toleranda ſunt,vt illud obtineat quod expectat.

Vanitati enim creatura ſubiecta eſt,non volens ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe:quia & ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis , in libertatem glorię filiorum dei.Scimus enim,quod omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc.Non ſolum autem illa,ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes,& ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum dei,expectantes redemptionem corporis noſtri.

Vanitati &c.Procede prius ſecundum illam ſententiam,vbi per creaturam accipiuntur boni:quaſi dicat,Creatura expectat,& neceſſe eſt ei expectare, Quia vanitati ſubiecta eſt: & poteſt expectare,quia non amat vana,quæ ſunt omnia mũdana:& hoc eſt quod ait, Vanitati etenim creatura,id eſt boni, Subiecta eſt non volens,id eſt non amans iſta caduca
Auguſtin' quæ vana ſunt.Vnde Salomon,Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Omnia enim quæ F
naſcuntur infirma,& corruptibilia ſunt,ac per hoc vana,quia ſtatum ſuum tenere non poſſunt.Corruptio ergo ipſa eſt vanitas,cui Subiecta eſt creatura.dico ſubiecta eſt, Vanitati,ſed tamen patienter ferens, Propter eum qui ſubiecit eam in ſpe,id eſt patienter ſuſtinet ſciens deum ſubieciſſe ad conuerſationem humilitatis,ſed non ſine ſolatio ſpei hui⁹, ſcilicet quia & ipſa creatura, Liberabitur in futuro,vt Chriſtus caput noſtrum iam liberatus eſt:vel, Vanitati enim &c.Sicut ſupradictum eſt,creatura dicitur, quicquid modo in nobis dolet,id eſt noſipſi ſecundum quod corpore & anima dolemus,quæ vtiq; creatura eſt dum carnem mortificamus,per ieiunia & aduerſa , & hæc creatura vt prædictum eſt expectat modo quod erit in futuro.q.d.neceſſe eſt expectare, Quia creatura, id eſt homo qui
Auguſtinus modo tantum creatura videtur, Vanitati ſubiecta eſt,& hoc nolens, id eſt non ſponte. Homo quippe ſponte peccauit,ſed non ſponte damnatus eſt.Peccatum itaq; fuit ſpontaneum:contra præceptum facere veritatis,ſed non ſponte fert pœnam peccati.Luit enim meritas pœnas,peccati vero pœna eſt quod ſubiicitur fallaciæ.Dico quod non eſt ſubiecta ſpõte:ſed,Propter eum qui ſubiecit eam,id eſt propter iuſtitiam & clementiam eius,qui & peccatum punit:& peccantẽ ſanare intendit,qui eam ſubiecit. In ſpe,hac vtiq;:quia, Ipſa creatura liberabitur,ſicut nos apoſtoli.Per hoc enim qđ non ait ſimpliciter ipſa,ſed & ipſa facit intelligi,quod nec de ipſis deſperandum eſt,qui nondum crediderunt,quia & ipſi credituri ſunt,& liberabuntur,qui nondum ſunt filii dei.Sed tãtum creatura modo dicitur,cum

A nondū gratiā adoptionis receperūt.Homo.n.ſigillo imaginis propter peccatū amiſſo re-
manſit tantūmodo creatura.& ipſa vtiq; Creatura, quæ modo ita vocatur cū nondū eſt
filiorum forma perfecta, Liberabit,vt nos apoſtoli,qui iam filii ſumus,& ſi nondū apparet
quid erimus.Liberabit dico, A ſeruitute corruptionis,vel interius.i.a cura q̃rēdi victū,& Ambroſius
veſtitū,& alia quibus ſeruitur noſtræ mortalitati. veniens In libertatē glīæ filiorū dei.i.
ī glorioſam libertatē quā habebūt filii dei.& hęc oīa per ſpiritū fiet. Scim⁹.n.q.d.vere cre
atura ſubiecta eſt vanitati,non volens. Scimus enim.q.d.experto credite, Qꝛ oīs creatu
ra ingemiſcit.Omnis creatura dicit homo,quia oīs creatura in hoīe numeratur, nō φ in
eo ſint oēs angeli,& ſupereminētes virtutes,& cælū,& terra,& mare,& oīa q̃ in eis ſunt:ſed
quia oīs creatura eſt,vel corporalis,vel aīalis,vel ſpiritualis.Corporalis per loca tendit,aīa- Aug.i eod.
lis viuificat corporalē,ſpiritualis regit animalem:& tūc bene regit,cū ſeipſam deo regen-
dam ſubiicit.Hæc aūt oīs creatura in homine eſt,quia homo intelligit ſpiritu,vt angeli:&
ſentit aīa:& corpore localiter eſt,& mouetur.Oīs igit creatura ī homine eſt,quia intelligit,
viuit,corpus habet:ſed nō tota in ipſo eſt,quia ſunt pręter eū,& angeli,& alia quæ intelli-
gunt,viuūt,& ſunt.Simile dictū eſt,oīs homo videt ſolē,ſed nō totus,quia oculus tātū. Oīs Aimo.
ergo creatura,ſed nō tota.i.homo qui habet cōmunionē cū omni creatura pro ſua deiectio
ne, Ingemiſcit.q.d.ſemper in hoc noua eſt.qđ notat p inchoatiuū verbū,& p deſiderio pa
triæ cæleſtis, Parturit.i.cū dolore operatur,quaſi dicat,pro irriguo inferiori & ſuperiori,
B in labore eſt,& in ſollicitudine.& hoc, Vſq; adhuc.i.vſq; ad mortē:vel, Vſq; adhuc, q̃a
ita oēs præcedētes patres fecerūt,vſq; in præſens:vel, Vſq; adhuc,dicit,quia & ſi aliquis
in ſinu Abrahæ iam cōſtitutus dolere deſtitit,tamē in illis qui nondū ſunt liberati,oīs crea
tura ingemiſcit & dolet adhuc,ſicut & quæ pręceſſit:quia in his qui nōdū ſunt liberati, oīs
dolor eſt propter ſpiritū,& animā,& corpus.Cū ergo omnis homo ingemiſcit, & dolet:oīs
creatura ingemiſcit & dolet.Nō.n.hac vniuerſali locutiōe,colligit ſingula omniū generū,
ſed genera oīa ſingulorū. Nō ſolū aūt,creatura, Illa,īgemiſcit,& dolet: Sed & nos,ipſi
apoſtoli q maiores alii ſumus,per hoc φ primitias ſpiritus habemus:vnde ſubdit,nos dico,
Habētes primitias ſpiritus.i.ſpiritū ſanctū.& tēpore pri⁹& cæteris abūdanti⁹:nos inquā,
Et ipſi intra nos,vel, In nobis gemimus.& eſt ſenſus, Nō ſolū aūt,creatura illa dolet.i.
nō ſolū in hoīe corpus,& aīa,& ſpiritus dolēt ex difficultatibus corporis, Sed & noſipſi.ſ. Auguſtinus
apoſtoli, Primi.ſpi.ha.quorū iā ſpiritus,quaſi in ſacrificiū oblati ſunt deo,& diuino chari
tatis igne ſuccēſi. Gemimus in nobis ipſis,pręter corpus.i.exceptis corporis moleſtiis ſu-
ſpirātes æternę Hieruſalē.nos dico, Expectātes,ſecure & fortiter,nec dilatione,nec aduer-
ſis fracti, Adoptionē,perfectā, Filiorū dei.i.vt corpus etiā beneficiū adoptiōis accipiat,
& ex omni parte filii dei ſint.Hæc.n.adoptio quæ iā facta eſt in his q crediderūt,ſpiritu nō
C corpore facta eſt.Nondū.n.corpus reformatū eſt in illā cæleſtē mutationē,vt ſpiritus iā mu
tatus eſt,recōciliatione fidei ab erroribus cōuerſus ad dn̄m:ergo etiā in his qui crididerunt
expectat adhuc adoptionē corporis.Deinde quid dixerit adoptionē exponit.ſ. Redēptio
nem corporis noſtri,ſcilicet vt ipſum corpus redimatur a mortalitate,quod prius emptum
fuit a peccato.Vel, Noſipſi,apoſtoli,miſeriā habentes,vt alii, Gemi.in nos,vel in nobis Auguſtin⁹.
ip.carne & mente,quia in nobis eſt,vnde gemimus,non ſolū pro aliis.Hoc capitulū ſi ita vt
tractatum eſt aperiatur,non incidimus in illas moleſtias,quibus plerīq; homines contra ca
tholicam diſciplinā quædā dicere cogantur. Scio enim vanos hæreticos de hoc capitulo
multa impia,& inepta iactaſſe:quia enim apoſtolus vniuerſaliter ait,Omnis creatura inge
miſcit &c.Dicunt quidam vt Origenes,quod etiam dignior creatura.i.ſummi angeli,ſub-
limeſq; virtutes doleant & gemant,antequam liberemur penitus.ſed non eſt verum.Nam
& ſi nos adiuuant,ſine dolore hoc facere credendi ſunt,ne miſeri exiſtimentur : præſertim
quia dixit eandem creaturam quæ ingemiſcit & dolet,vanitati ſubiectā eſſe,quod de ſum-
mis & excellentibus angelis nefas eſt dicere,ſcilicet quod ſubiecti ſint vanitati , & a corru-
ptione liberandi . Sed omnis in homine dolet , & omnis in homine liberabitur , & ſi
non in omnibus hominibus. Vel ita, Omnis creatura ingemiſcit & parturit &c . Par- Auguſt.
turire dolere eſt . Omnis autem creatura per cotidianum laborem ingemiſcit , & do- Ambroſius
let vſque adhuc , id eſt vſque modo , ſcilicet quandiu legitur, Omnis ergo creatura in-
gemiſcit & parturit , id eſt omnia elementa cum labore ſua explent officia , ſicut
ſol & luna , non ſine labore ſtatuta , ſibi implent ſpatia , quod eſt cauſa noſtri . Vnde

Digitized by Google

quieſcent nobis aſſumptis,& ideo diligenter nos paremus,non ſolũ autẽ illa,ſcilicet elemen torum creatura ingemiſcit, Sed & noſipſi &c.poſt creaturam mundanam adiicit,etiã nos expectare,hoc & ingemiſcere ad deum,vt hinc liberemur,quia Chriſtianis mundus hic pe lagus eſt. D

Spe enim ſalui facti ſumus.Spes autem quæ videtur nõ eſt ſpes. nam quod videt quis,quid ſperat?Si autem quod non videmus ſperamus, per patiẽtiam expectamus.Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram. nam quid oremus(ſicut oportet)neſcimus:ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis,ge mitibus inenerrabilibus.

Spe enim.q.d.dixi quod expectamus,& non diffidenter,nam certi ſumus,quaſi iam ſal ui ſimus.& hoc eſt, Spe enim,quaſi quodã merito, Salui,non dico ſimpliciter ſumus: ſed, Facti ſumus,non enim a nobis eſt ſalus.Hæc ideo dicit ſpe nos eſſe ſaluos,quia nondũ res eſt,& ita adhuc ſub vanitate ſumus. Spes autem.q.d.ſpes ſaluat,hæc autẽ non eſt de re vi ſibili.& hoc eſt, Spes autem quæ videtur.i.res ſperata quæ videtur, Non eſt ſpes.i.nõ eſt ſubiecta ſpei virtuti,quæ non eſt niſi de nõ apparẽtibus:& vere non,quia qua ratione vide retur ſpes hæc?& hoc eſt, Nã q̃d videt quis,quid ſpe.i. cur vel quomodo, Sperat. i.dici tur ſperare?q.d. nullo modo.Hoc ideo dicit vt maius meritũ ſpei videaẽ,& ideo debeat ſal uare. Si autẽ.q.d.quod videtur non ſperatur,ſed potius quod non videtur:ſi aũt hoc eſt.i. ſi ſperamus quod non videmus creſcit hoc meritũ,dum Per patientiã,quæ eſt aduerſorũ, diu Expectamus,adhuc in vanis agentes quæ ſub ſole ſunt:& ideo gemimus quia patien tes aduerſa expectamus quod non videmus,& hæc omnia nobis ſunt ex ſpiritu. Similiter autem.q.d.Non ſolum in prædictis adiuuat nos ſpiritus:ſed, Similiter.i.per eandem gra tiam ſuã ſpiritus dum expectamus,quod non videmus, Adiuuat,ad orandum, Infirmita tẽ noſtrã,docens & faciens nos orare ſicut oportet.Quia.n.vt ſuperius dictũ eſt ingemiſci mus,& in dolore poſiti liberari petimus,& quæ longe futura ſunt mox fieri volumus,aut ci to tolli ea per q̃ ad interitũ perueniamus,ideo ſpiritus adiuuat infirmitatẽ noſtrã,ne vel an te tempus,vel cõtraria petamus.Infirma enim eſt oratio,quæ cõtra rationẽ poſtulat,ideoq; oportet infirmitatẽ hanc a ſpiritu ſancto adiuuari.Adiuuat autem quia nõ ſinit vel ante peti quam debeat,vel contraria.Et nota quia nõ ſolum illud quod oratio impetrat,ſed etiã ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur.Quicquid enim oratio impetrat,euidenter oſtẽ ditur donũ dei eſſe,ne homo exiſtimet a ſeipſo eſſe:quod ſi in poteſtate haberet , non vtiq; poſceret,ſed ipſum orare ex gratia eſt. Nulla enim orationis præcedũt merita,quibus non gratuita dentur,ſed debita reddantur,iã enim gratia non eſſet.Et neceſſe eſt vt ſpiritus ad iuuet, Nam nos neſcimus.Ecce infirmitas, Quid oremus,ſicut oportet,orari.Ecce infir mitatem orationis noſtræ ignorantiã eſſe declarat. Fallimur enim putantes prodeſſe quod poſcimus,cũ non proſit:vt ipſi Paulo contigit,dũ oraret vt ſpiritus ab eo diſcederet,qui ex reſponſo dei didicit,contra ſe eſſe quod petebat. Eſt etiam aliquãdo ſuperba & ſtulta peti tio,ſicut fuit duorũ apoſtolorum,quibus dictũ eſt,Neſcitis quid petatis. Sed ipſe.q.d.Ne ſcimus q̃d oremus: Sed ipſe ſpiritus poſtulat,nõ cõtra nos,ſed, Pro nobis.i.ipſe facit nos poſtulare,& hoc, Gemitibus inenarrabilibus,q̃d facit nos gemere plus q̃ dici poteſt,tũ pro hoc exilio,tum pro deſiderio patriæ:vel gemitibus inenarrabilibus.i.qui fiunt de re inenar rabili.Quomodo.n.narretur quãdo deſideratur quod ignoratur,nec tamẽ omnino ignora tur? Nam ſi penitus ignoraretur,nõ deſideraretur:& rurſus ſi videretur,gemitibus nõ quæ reretur.Et ſciendum quod ſecundum eandem locutionis figurã,qua dicitur apoſtolis a do mino,Spiritus loquitur in vobis,ait hic apoſtolus,Spiritus poſtulat gemitibus.Non enĩ ſpi ritus ſanctus gemit,quaſi indigeat,aut anguſtias patiatur,ſed quia ipſe nos mouet ad oran dum cum gemimus:& quod ipſo mouẽte nos facimus , ipſe facere dictus eſt.Ita ergo dictũ eſt, Spiritus poſtulat,nõ quod alicuius rei ſpiritus ſanctus ſit indigens,ſed quia nos poſtu lare facit,nobiſq; interpellandi & gemendi inſpirat affectũ.Adiutoriũ igitur ſpiritus ſan cti hic expreſſum eſt.Charitas.n.quæ per ſpiritũ ſanctũ facta eſt in nobis,ipſa gemit, ipſa orat.Contra hanc aures claudere non nouit,qui illam dedit.Non ergo ſic eſt intelligendũ quod hic ait,vt æſtimemus ſpiritum ſanctũ qui in trinitate incõmutabilis deus eſt cũ pa tre & filio,ita interpellare pro ſanctis tãq̃ aliquẽ qui nõ ſit deus:ſed dictũ eſt poſtulat ꝑ ſan

E

F

Ambroſius

Auguſt. ad Sixtum.

Ambroſius

Auguſt. ad probam de orando deũ

Auguſti.de bono perſe.

Aug.cõtra manichæos

Auguſti.ad Sixtum.

Aug.i eodẽ

Auguſti.ad Sixtum.

Auguſtinus ſuper epiſt. Ioan.

Digitized by Google

A ctis quia poſtulare facit ſanctos.non.n.ſpiritus ſ.in ſemetipſo in ſua æternitate ſubſtantię gemit,ſed in nobis,quia gemere nos facit.Hic gemitus colũbæ eſt.Hoc modo locutionis dictum eſt, tentat vos deus, deus veſter,vt ſciat ſi diligitis eum. i. vt ſcire vos faciat.Hoc locutiõis tropo dicitur frigus pigrum,quia pigros facit:& dies lætus vel triſtis,quia lætos vel triſtes facit.Similiter de die illa dicitur filius non ſcire,quia non facit nos ſcire.Hoc etiam modo locutionis,dixit deus ad Abraham,Nũc cognoui quia timeas deum.i.cognoſcere feci.Ita etiam quod alibi ait apoſtolus,nunc autem cognoſcentes deũ,imo cogniti a deo,ita dictum eſt vt intelligamus deum in nobis feciſſe cognitionem ſuam. Quid enim eſt qđ ait, cogniti eſtis a deo.i.cognitores ſuos vos facit.Facit enim deus nos cognoſcere ſe,vnde dicimur cogniti ab eo:quæ omnia ſic debere intelligi,docet apoſtol[9] qui cum in loco quodam dicat,Miſit ſpiritum clamantem abba pater,alibi,quaſi hoc exponens ait,In quo clamamus abba pater. Sic itaq; & hic aperiens qualiter adiuuet infirmitatem noſtram ait, Spiritus poſtulat pro nobis &c.Et ſciendum quod aliter adiuuat nondum inhabitans,aliter inhabitans.Nondum inhabitans adiuuat,vt ſint fideles:inhabitans adiuuat iam fideles. Auguſtin[9] cõtra Max. Auguſtinus cõtra Max. Auguſtin[9] ad Sixtum.

Qui autem ſcrutatur corda,ſcit quid deſideret ſpiritus:quia ſecundũ deum poſtulat pro ſanctis.Scimus autem quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum,his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.

B Qui autẽ.q.d.ſpiritus facit poſtulare,& etiã impetrat.i.facit impetrare.q.d.non ſolũ poſtulat,ſed etiam idem ipſe ſpirit[9] qui ſcrutatur corda vt ſciat gemitus inenarrabiles, ſcit.i. approbat & implet,quid deſideret.i.qđ deſiderare facit:qa, Poſtulat pro ſanctis.i.loco ſanctorũ.i.ſanctos facit poſtulare,qđ eſt, Secundũ deum.i.quod deus vult.Scrutari autem ſpiritus dicitur corda,non quaſi quærens quod neſciat, ſed quia nihil eſt occultum quod non ſciat. Scimus autẽ &c.q.d.Non ſolum hoc facit ſpiritus quod prædictum eſt,ſed etiã idem ſpiritus facit omnia venire in bonum,proſpera,vel aduerſa diligentibus deum. Hoc autẽ ſcimus,nos maiores & doctores,quorum authoritati credendum eſt, Hoc.ſ. Scimus quoniam per ſpiritum ſanctum, Omnia cooperantur in bonum,vel procedunt, In,verum, Bonũ.Vel, Spiritus ſanctus, Cooperatur.Alia litera, Oĩa in verum bonum.quibus? Diligentibus deum,ſeruando mandata,& perſeuerando vſq; in finem.vnde ſubdit, His &c.q.d.non recedentibus omnia cooperantur in bonũ,quod ita ait, His.ſ.Qui ſunt vocati,per prædicatores,vel interius, Sancti,id eſt ad ſanctitatem.& hoc non propter meritũ ſuum:ſed, Secundum propoſitum dei.i. ſecundum præſcientiam & prædeſtinationẽ.q.d. quod vocati ſunt,nõ aliũde eſt quam a prædeſtinatione dei, & inde eſt quod omnia cooperantur in bonum,non ex meritis eorum,talibus omnia cooperantur in bonum.Tales enim Auguſtin[9].

C deus conſolatur proſperis,& exercet aduerſis. Nam propria ipſorum infirmitate exercetur humilitas, afflictione,patientia,paterna contradictione,ſapientia,odio,beneuolẽtia.& vſq; adeo talibus deus omnia cooperatur in bonum,vt ſi qui eorum deuiant,& exorbitant,etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum,quia humiliores redeunt atq; doctiores. Diſcũt enim cum tremore ſe exultare debere,non ſibi arrogando tanq̃ de ſua virtute fiduciã permanendi.Vnde,Seruite domino in timore &c.& alibi,Non alta ſapientes.Quanuis ergo ipſa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit,tamen bonus eius vſus glorioſiſſimos martyres fecit:ideoq; non ſolum ipſa,ſed etiam omnia huius ſæculi mala, labores,doloreſq; hominum quanq̃ de peccatorum,& maxime de originalis peccati meritis veniant,quo facta eſt & ipſa vita vinculo mortis obſtricta,tamen etiam remiſſis peccatis remanere debuerunt,vt haberet homo cũ quibus pro veritate certaret,& vnde exerceretur virtus fidelium,vt nouus homo inter hæc mala nouo ſeculo præparetur,miſeriam quã meruit vita iſta damnata ſapienter tolerans,& quia finietur prudenter gratulans. Proſunt igitur iſta mala,quæ fideles pie perferunt,vel ad demenda peccata,vel ad exercendam probandamq; iuſtitiam,vel ad demonſtrandam huius vitæ miſeriam. Deinde exponens qui ſunt qui vocentur ſecundum propoſitum,ſubdit, Auguſti de cor. & gra. Auguſti.de trinitate. Auguſtinus in eodem.

Nam quos præſciuit,& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui:vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

Nã quos præſciuit.q.d.vere oĩa cooperant̃ i bonũ,qa pſcire & prędeſtinare &c.& hoc eſt.

Digitized by Google

Remigius. Auguſtinus

Nam deus prędeſtinauit.i.per appoſitā gratiam pręparauit,vt verbo pdicationis crede- D
rent illos. Quos præſciuit.i.longe ante prænouit.Hoc eſt propoſitū de quo dixit,ſecundū
propoſitū vocati.præſciuit dico, Fieri conformes,In puritate vitæ modo,& poſtea in bea
titudine.cuius conformes, Imaginis filii eius.i.filii quę eſt imago patris vſquequaq; eadē
cum patre.vnde dicitur,Qui videt me,videt & patrē.Et nota quod improprie accipit hic

Auguſti.de bono pſeue.

prædeſtinatio ſecundū quod expoſuimus.Accipitur enim de præſenti.ſ.pro gratiæ appoſi
tione,per quā præparantur ad recipiendū verbum.Proprie aūt prędeſtinatio eſt,pręſcien-
tia & pręparatio beneficiorū dei,quibus certiſſime liberantur,quicunq; liberantur.Prędeſti

Auguſti.de prædeſt.ſā-ctorum. Attende.

natio igitur eſt gratiæ pręparatio,quę ſine pręſcientia eſſe non poteſt,poteſt autē ſine pre-
deſtinatione eſſe pręſciētia.Prędeſtinatione quippe deus ea pſciuit,quę fuerat ipſe factur⁹,
ſed pręſciuit deus etiā quę non eſt ipſe facturus.i.omnia mala,quia & ſi ſunt quędā quę ita
peccata ſunt,vt etiā pene ſint peccati:ſecundū illud,Tradidit illos &c.non tamē peccatum
dei eſt,ſed iudiciū,quocirca prędeſtinatio dei,quę in bono eſt,gratię eſt vt dixi pręparã-

Auguſti. Ambroſius

tio:gratia vero eſt,vt dixi prędeſtinationis effectus:& ſecundū hoc ita expone literā. Nā
deus prędeſtinauit.i.in pręſcientia apud ſe ab ęterno pręparauit.i.ad pręmia promiſſa ele
git quos pręſciuit fieri conformes imaginis fil.ei⁹,vt.ſ.portemus imaginē cęleſtis.i.Chriſti
ſicut portauimus imaginē terreni Adę.Sua igitur bona quibuſcunq; deus donat proculdu-

Fulgentius.

bio ſe donaturū eſſe pręſciuit,& in ſua pręſciētia pręparauit. Sciendum vero quia prępa-

Auguſt. de bono perſe.

rauit deus,& malis ignē æternū,illis vtiq; quos iuſte pręparauit ad luenda ſupplicia, nec ta E
mē pręparauit ad facienda peccata. pręparuit.n.deus quod diuina ęquitas redderet,nō qđ
humana iniquitas amitteret.Non.n.ſicut pręparuit ſanctos ad iuſtitiā percipiendā, ſic pre-
parauit iniquos ad iuſtitiā amittendā,quia prauitatis pręparator nunq̄ fuit.Hęc igitur re-
gula inconcuſſe tenenda eſt, peccatores in peccatis pręſcitos eſſe,non pręparatos,pœnā au
tem eſſe preperatā ſecundū quod pręſciti ſunt. Vt ſit ipſe,q.d.dico conformes,ita tamē
Vt in multis fratribus.i.inter multos fratres ipſe ſit primogenitus.i.iure hęreditatē pa-

Ambroſius

tris obtinens,& aliis diſpertiens quod primogenitoꝝ eſt.vel primogenitus dicit,quia ante
omnē creaturā non factus,ſed natus eſt:& quia primus ſine peccato natus,& prim⁹ impaſ-

Auguſt. de ſymbolo.

ſibilis reſurgens,in quo habet fratres.Nam ſecūdū id quod vnigenitus eſt,non habet fra-
tres,ſecundum id autem quod primogenitus eſt fratres vocare dignatus eſt, omnes qui per
eius primatum in dei gratia renaſcuntur.

**Quos autem prædeſtinauit,hos & vocauit:& quos vocauit,hos & iuſtifica
uit:quos autem iuſtificauit,illos & magnificauit.Quid ergo dicemus ad hæc?
Si deus pro nobis,quis contra nos?Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit:
ſed pro nobis omnibus tradidit illum:quomodo non etiā cum illo omnia no-
bis donauit?**

Auguſtinus

Quos aūt.q.d.Quos pſciuit illos prędeſtinauit, Quos aūt prędeſtinauit,qđ fuit anteq̄ F
eſſem⁹, Hos,quāuis ante auerſos, Et vocauit,p pdicatores,qa pręparati erāt ī pręſciētia,

Ambroſius ad Opertū.

vel vocauit.ſ.interiori vocatione.Eſt.n.exterior vocatio,& īterior.Exterior eſt q̄ ſit p pre-
dicatores,quę eſt cōmunis bonorū & malorū,interior vero tantū electoꝝ eſt.Vocare.n.eſt
cognitionē de fide adiuuare,vel cōpungere eū quē ſciat audire, & hęc vocatio vt diximus
eſt electorū tātū.Hac vocatiōe implet pdeſtinatio.Eſt & alia vocatio quę ſit per prędicato

Idē ī eodē.

res,de qua dictū eſt,Multi vocati,pauci vero electi. Et quos vocauit.ſ.ſcđm propoſitū,qa
ſunt & non electi,vocati exterius, Hos & iuſtificauit,remiſſione peccatorū,& bona opera

Auguſt. Ambroſius Auguſt.

tione Quos aūt iuſtificauit,dū peccatores eſſent, Illos & magnificauit,omni genere vir
tutū.vel ponit pteritū pro futuro,vt ſit ſenſus, Magnificauit.i.magnificabit ęterna remu-
neratione,vt ſimiles deo ſint.Hoc aūt futurū eſt,ſed dicit p pteritū,qa dicitur feciſſe quę
ab ęterno diſpoſuit facere.Vnde Eſaias q̄ fecit quę futura ſunt,talibus vt dictū eſt oīa coo-
perāt in bonū,etiā q̄ deuiāt,& hoc.ſ.vt inde cautiores ſint,& in ſe nō fidētes,hoc ergo de
pręſcitis intelligit,& nō de aliis,&tſi.n.ad tēpus qđā credāt, & boni videant,tū quia non

Aug.I po.i.

permanēt non magnificant.Nota ꝙ cū hic ſint quatuor memorata.ſ.prædeſtinatio, voca-
tio,iuſtificatio,& magnificatio,vnū eſt in deo,& tria in nobis.Prędeſtinatio.n.noſtra nō ī
nobis eſt,ſed ī occulto apud deū in eius pſciētia:tria vero reliqua ī nobis &c.hęc oīa pſcitis
ſunt. Quid ergo dicem⁹ ad hęc.i.cōtra hęc? Vel qđ dicem⁹ ad hęc,beneficia dei aſpiciē

Digitized by Google

A tes,hoc vtiq; quod nullus perſecutorum poteſt nobis nocere. Si enim deus pro nobis eſt,vt
prædictum eſt prædeſtinando non exiſtentes,vocando auerſos,iuſtificando peccatores,glo
rificando mortales. Quis contra nos eſt? Nullus prorſus poteſt nocere, ſed omnia coope-
rantur in bonum.Poſſunt enim mali vt plus perimere corpus & dilaniare,ſed animam in- Auguſtin⁹
uictam educit,auxiliator deus. Qui etiã.q.d.dico quod deus pro nobis eſt,qui præter alia in eodem.
etiam filium ſuũ pro nobis dedit.& hoc eſt, Qui etiam filio ſuo,id eſt cõſubſtantiali non
pepercit: Sed pro nobis omnibus,etiã peccatoribus quod maius eſt.i.pro reparatione om-
nium tradidit illum. & ſi filium dedit pro nobis , Quomodo non donauit nobis etiam
cum illo omnia.i.in præſenti iuſtitiam,& in futuro vitam æternã,quod minus eſt.q.d.non
poteſt hoc negari.Minus eſt enim nobis omnia donare quã noſtri cauſa illum morti trade- Ambroſius
re:vel, Cũ illo omnia donauit nobis.i.ſuperiora,æqualia inferiora,quippe noſtra ſunt ſu- Auguſtin⁹
periora ad videndum,vt deus trinitas noſtra ſunt æqualia ad cõuiuendũ vt angeli,quibus i lib. quæſt.
æquabimur in futuro,modo vero inferiores ſumus,noſtra ſunt inferiora ad dominandũ,& euangelii.
ſunt quædã nunc ſuperiora,vt ſublimes angeli,& vniuerſa cæleſtia dei miniſteria,quæ mo
do noſtra ſunt non dominio,ſed vſu:ſicut res domini famulorũ ſunt, non dominii poteſta-
te,ſed vtendi facultate,quia vtuntur eis ad victũ,vel ornamentũ,vel aliud huiuſmodi.An
geli igitur nũc ſuperiores ſunt,& in futuro erunt pares:ita aliter modo noſtri ſunt,& aliter
erunt in futuro.Nota quod hic dicitur,quia pater tradidit filium. Verum calicis huius au- Auguſtinus
B thor eſt,etiam ipſe qui bibit:vnde apoſtol⁹ ait,Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum ſupra Ioã.
pro nobis.Si ergo pater filium tradidit,& filius ſeipſum,Iudas quid fecit? pater tradendo fi
lium bene fecit,filius tradendo ſeipſum bene fecit,Iudas tradendo magiſtrum pro auaritia
male fecit.Non enim quod nobis præſtitum eſt de paſſione Chriſti,malitiæ Iudæ deputabi Idẽ i eodẽ.
tur.habebit ille mercedem malitiæ,Chriſtus laudem gratiæ.Et cum hoc ſit,

Quis accuſabit aduerſus electos dei? Deus qui iuſtificat. Quis eſt qui cõ-demnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt,imo qui & reſurrexit, qui eſt ad dex-teram dei,qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos ſeparabit a chari-tate Chriſti? Tribulatio,an anguſtia, an fames,an nuditas , an periculum, an perſecutio,an gladius? Sicut ſcriptum eſt,Quia propter te mortificamur to-ta die,æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his oĩbus ſuperamus pro-pter eum qui dilexit nos.Certus ſum enim,quia neq; mors, neq; vita,neq; an-geli,neq; principatus,neq; virtutes,neq; inſtantia,neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo,neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare a chari tate dei:quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Quis accuſabit,ita vt ei⁹ accuſatio ſit, Aduerſus electos dei.i.vt noceat electis dei quos
C præſciuit ad vitã? vtiq; nullius accuſatio illis nocet .Niſus autem diaboli accuſatio dicitur.
Vere nullus nocet,quia nec deus,nec alius.Alius enim non poteſt,deus nõ vult,quia ipſe eſt
qui iuſtificat.Nunquid ergo vult accuſare ſuos? non.Et cum nullus accuſet: Quis eſt q̃ con
demnet.i.qui poſſit inferre mortẽ? nullus poterit inferre qui velit.Solus enim Chriſtus poſ-
ſet,ſed non vult. Nunquid enim Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt pro illis,vult damnare? di
co mortuus, Imo qui & reſurrexit,quod maius eſt,vt & nos reſurgamus. Qui etiã,quod eſt
maximum, Eſt ad dexterã dei.i.æqualis patri.ſ.in honore quo deus pater eſt:vel, Ad dex-
teram patris.i.in potioribus bonis dei,qui etiã medius inter deũ & homines, Interpellat Ambroſius
pro nobis,non voce,ſed miſeratione,& repręſentatione humanitatis,dũ cotidie hominem Aimo.
quẽ aſſumpſit,& graue genus mortis quod pro nobis ſuſtinuit,vultui paterno offert, vt no-
ſtri miſereatur,cuius poſtulatio cum tantus ſit non poteſt contemni.Quis ergo.q.d.& cum
hæc prædicta ſint nobis a deo,Quis ergo ſeparabit nos a charitate dei? Nũquid ſeparabũt
nos hæc aduerſa.ſ. Separabit nos tribulatio.i.corpis afflictio? An anguſtia.i.mẽtis an-
xietas? An pſecutio,q̃ eſt de loco ad locũ? An fames.i.penuria cibi? An nuditas.i.penu
ria veſtitus? An piculũ.i.apparatus mortis? An gladius.i.ipſa mors? nil vtiq; eorũ ſepa-
rabit. Sicut ſcriptũ eſt i p̃o,his verbis, Quia mortificamur,variis tormẽtis,& hoc Pro-
pter te.i.qa ibi iſeparabiliter hærem⁹,mortificamur dico tota die.i.tota vita.Vel aliť, Si-
cut ſcriptũ eſt.Quaſi.n.aliqs diceret,cur ita cõmemoras? fiũt ne vobis hęc mala? Rñſio,vtiq;

Auguſtinus iu ſermone I natali dñi. iſta mala ſunt nobis,ſicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die. Nota quod D
ait propter te,per hoc cauſam notat,ſine qua corona martyrii nõ redditur. Martyrẽ enim
Auguſtin⁹. non facit pœna,ſed cauſa:nã & rei cũ Chriſto paſſi ſunt,quibus ſimilis erat Chriſtus in pœ
na,ſed diſſimilis in cauſa:quia propter nos paſſus eſt,vt & nos propter ipſum patiamur: &
in vtraq; cauſa ſua.ſ.propter nos,& noſtra,propter ipſum,conſultum eſt nobis. Aeſtimati
ſumus,ſine reſpectu miſericordiæ,, Vt oues occiſionis,quæ.ſ.non proſunt niſi occiſæ. Ecce
Aimo. mala hæc ſunt nobis. Sed in his omnibus.ſ.tribulationibus,tormentiſq; poſiti, Supera-
Ambroſius mus.i.ſuperiores efficimur,& hoc non propter nos, Sed propter eum qui dilexit nos,cuius
beneficium ſuperat prædicta. Superamus dico & vere. Certus eñ ſum,ex promiſſione dei
dicentis,non te deſerã neq; derelinquam. Quia neq; mors, quã minãtur: Neq; vita,pro
miſſa,ſeparabit me a deo: Neq; angeli,minor ordo:' Neq; principatus.ſ.mediocris ordo:
Neq; virtutes.ſ.maior ordo,qui etiã miracula facit:hi autem ordines accipiuntur de ma-
Ambroſius lis angelis,vel de bonis,ſi fieri poſſet: Neq; inſtantia.ſ.præſentia bona vel mala: Neq; fu
tura,bona vel mala: Neq; fortitudo.i.alicuius violẽtia: Neq; altitudo humanæ poteſta
tis,vel eleuatio Satanæ.ſ.ſi diabolus in altitudinem ſe nobis oſtendat ſubornatus fallaciis
Auguſtin⁹ patris ſui,ad ſeducendum nos: Neq; profundũ.i.ſapientia alicuius:vel, Neq; profundũ,
id eſt ſi diabolus mõſtret infernũ,vel mineẽ præcipitium:vel, Neq; altitudo,neq; profun-
dum.i.neq; proſpera,neq; aduerſa. Vnde Salomon ait,Diuitias & paupertates, ne dederis E
mihi,ne repletus mendax fiã,vel pauper rapiam,& periurẽ nomen dei. Multi enim peccant
altitudine,multi neceſſitate. Contra hoc proponit Achas in Iſaia qui nolebat petere a dño
ſignũ,neq; in alto,neq; in profundo remediũ de Chriſto qui neq; elat⁹ fuit de poteſtate qua
ęqualis erat patri,nec turbatus deiectione mortis:quod eſt ſignũ in alto,& in profundo,ne
ille,vel regia poteſtate extolleretur,vel erumna turbaretur,ſicut tunc erat pro bello aſſyrio
rum, Neq; creatura,qualibet, Alia,a prædictis,vel alia.i.noua.ſ.cõtra naturã facta , vt
equus bipes,ſi fiat vt fecit Iãnes & Mambres,qui fuerant magi Pharaonis. nil inquã iſtorũ
Poterit nos ſeparare a charitate dei,qua eũ diligimus,quia oĩbus melior eſt. Si ergo nulla
Auguſti. de moralibus catholicæ eccleſiæ. res ab eius charitate nos ſeparat,quid eſſe nõ ſolũ melius,ſed etiã certius hoc bono poteſt?
Id ipſum enim qđ diligimus deum mori non poteſt,niſi dũ quis non diligit deum,cui mors
ipſa eſt non diligere deũ,quod nihil aliud eſt q̃ ei,quicq̃ in diligendo præponere. Charitas
igitur dei hic dicta eſt virtus,quę animi noſtri rectiſſima affectio eſt, quæ coiũgit nos deo,
quæ charitas eſt nobis,non quidẽ a nobis, Sed in chriſto Ieſu dño noſtro.i.a Chriſto. Vel
charitatem dei dicit,qua deus diligit nos,a qua non ſeparatur,niſi qui a deo diuiditur,quę
charitas nobis oſtenſa eſt, In Chriſto Ieſu domino noſtro. Deus enim charitatem ſuam in
Chriſto nobis oſtendit,quem pro nobis tradidit.

CAPVT IX.

VEritatem dico in Chriſto Ieſu,non mentior:teſtimoniũ mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto:quoniam triſtitia mihi F eſt magna & cõtinuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecundum carnem:qui ſunt Iſraelitę,quorum adoptio eſt filiorũ, & gloria,& teſtamentum,& legiſlatio,& obſequium,& promiſſa,quorum patres,ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Amen.

Ambroſius Veritatẽ dico. Quia contra Iudæos ſuperius viſus eſt loqui,qui ex lege iuſtificari ſe putãt,
nunc votũ,& affectum ſuum circa eos oſtendit,qđ iurãdo firmat,vt firmius credatur,ac per
Ambroſius hoc dolet genus ſuũ ſcđm carnem beneficio Chriſti priuari.q.d. Aſpere locutus ſum cõtra
Iudæos,hoc aũt fuit ex dilectione,nõ ex inimicitia. Veritatẽ.n.dico & nõ mẽtior,in ali-
qua parte poſitus, In Chriſto Ieſu conſcientia mihi perhibente teſtimoniũ , & ſi vos non
creditis. Cõſciẽtia,dico,fundata, In ſpiritu ſancto.q.d.& ipſe ſpũs teſtis eſt,de hoc.ſ. Qm̃
mihi eſt magna triſtitia.i.ſtupor mentis, Et continuus dolor cordi meo,non ſpecie tenus
ſed intimo corde. Vnde eſt dolor? pro fratribus meis.i. Iudæis a Chriſto errãtib⁹,& vere do
leo,qa adeo:q;, Optabã ego ipſe eſſe anathema.i.ſeparatus a Chriſto pro eiſdẽ, Fratrib⁹
Aimo. meis.i.ſi fieri poſſet,vellẽ ad horã,vel ĩ hac vita,vel poſt mortẽ ſeparari a Chriſto,vt fratres

A mei crederent. Attende qđ optabã, ait non opto, quia ſcit tale. i. ita honeſtũ membrũ nullo Ambroſius
præcedẽte vitio, non poſſe ſeparari a Chriſto: tñ affectũ & dilectionẽ circa illos oſtendit, de
quibus multa præconia cõſequenter enumerat, vt omnibus pro eis dolorẽ incutiat, quia nõ
recipiẽdo ſaluatorẽ, prærogatiuã patrum, & promiſſionis perdiderũt, peiores etiã gentibus
facti, quas prius abominabanť. Propenſius. n. malũ eſt dignitatẽ perdidiſſe, q̃ non habuiſſe. Ambroſius
Deinde merito dolere oſtẽdit ſe, ſubdens, Qui ſunt cognati mei ſcđm carnẽ, & iõ ampliꝰ
iuuandi. Qui ſunt Iſraelitæ veri, ſecundũ bonos, vel genere ſecundũ omnes. & ipſi ſunt,
Quorum eſt adoptio filiorũ dei. i. ad quos pertinet adoptio, quia olim fuerunt adoptati fi-
lii, & gloria, quia dicebanť populus peculiaris dei, vel modo eſt eis gloria, per miracula quæ Ambroſius
faciunt, Et teſtamentũ nouũ, & legiſlatio. ſ. quid vetus lex ꝑ figurã ferret: &, Obſequiũ. i.
cultus vnius dei: &, Quorũ promiſſa ſunt. ſ. quibus factæ ſunt promiſſiones, Quorũ ſunt
patres. Ecce laus a prioribus, deinde ſumitur laus a poſterioribus cũ ait, Ex quibus Chri-
ſtus eſt ſcđm carnẽ, hoc eſt qđ in pſalmo diciť, Homo natꝰ eſt in ea. q Chriſtus & ſi ſcđm car
nẽ ſit natus de patribus, tñ eſt, Super oĩa deus benedictus in ſecula. Vnde in eodẽ pſalmo
dicitur, Fundauit eã altiſſimus, Amen. q. d. verum eſt, quod ipſe eſt deus.

Non autem quod exciderit verbum dei. Nõ enim omnes qui ex Iſrael ſunt,
hi ſunt Iſraelitæ: neqꝫ qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii ſunt Abrahæ: ſed in
B Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt nõ qui filii carnis, hi filii dei: ſed qui filii ſunt
promiſſionis æſtimantur in ſemine.

Non aũt qđ exciderit, vel, Nõ aũt excidit. Quia dolebat apl'us de Iudæis, conſolať do- Ambroſius
lorem ſuũ, inueniens ſcriptũ nõ oẽs eſſe ſaluãdos, ſed tantũ ſimiles Iſaac, vt illis ſolis cõdo-
leat qui nõ crediderũt, poſſunt tñ credere: de quibus nõ eſt valde dolendũ, quia non ſunt ꝑ-
deſtinati ad vitã. Quis. n. plãgat eũ, qui olim mortuus habereť? Hos nanqꝫ olim deus nõ ſal
uandos decreuit præſcius, nõ perſonarũ acceptor. Nullũ. n. dãnat anteq̃ peccet, nullũ coro-
nat anteq̃ vincat, ſed præſcientia definitũ habet, qualis vniuſcuiuſqꝫ ſit futura volũtas ex Ambroſius
qua dãneť, vel coroneť. q. d. Iudæi nõ credũt in ſaluatorẽ, vnde mihi dolor eſt: ſed hoc eſt, Ambroſius
inquit, qđ deus dixit futurũ, Vt non oẽs filii carnis, ſint ſemen Abrahæ, ſed qui fidem ha-
bẽt, per quã natus eſt Iſaac: & hoc eſt, Iudæi nõ credũt. Nõ autem ideo verũ eſt, Quod ex-
cidit verbũ dei: vel, Non autẽ ideo exciderit verbũ dei. i. nõ irrita facta eſt promiſſio dei,
& ſi nõ oẽs ſalui ſint. Quãuis. n. quidã ex eis errauerint, tñ illi qui ſunt veri Iſraelitę ſaluãť,
vt promiſſum erat. & hoc eſt qđ ait, Nõ. n. omnes. q. d. vere nõ eſt inexpleta promiſſio, etſi
non oẽs ſint ſalui, qa nõ oẽs, Qui ex Iſrael ſunt, ſcđm carnẽ, Hi ſunt Iſraelitæ. i. ad Iſrael Ambroſius
vere ꝑtinẽtes. Neqꝫ q ſunt ſemẽ Abrahæ, ſcđm carnẽ, hi ſunt filii. i. hæredes Abrahæ. In Auguſti.
his oſtẽdit ꝙ ſola gratia, nõ genus facit filios dei. Aliter ab illo loco. Veritatẽ dico, qualiter
C gratia cõfirmatꝰ ſit apl'us ſupra oſtẽdit dicẽs, Nil eũ poſſe diuidere a Chriſto. Nũc vero quã-
tum priꝰ errauerit, dũ Chriſti eccl'iã ꝑſequebať, cũ dolore exponit. In quo dei gratia cõmẽ-
datur. q. d. modo nil põt me ſeparare a Chriſto, ſed olim fui ego ſeparatꝰ, vnde modo doleo.
qđ iuramẽto firmat dicẽs, Veritatẽ dico, & nõ mẽtior in aliquo poſitus, In Chri. Ie. teſt.
mi, perhi. cõ. mea, fundata in ſpiritu ſancto, eidẽ cõteſtãte de hoc. Quoniã mihi eſt tri. m. i.
ſtupor mẽtis. & Cõtinuus dolor. i. compunctio, Cor. m. de malis quę prius feci, & ſic ipſa
mala iã in bonũ cõuertũtur. & merito doleo, quia multũ peccaui. Optabã. n. ego ipſe, qui
modo ſum apl'us, Eſſe anat. i. ſeparatio aliorꝝ a Chriſto. Anathema. n. diciť ſeparatio, & ſe- Aimo.
paratꝰ. & hoc, Pro fra. m. i. pro Iudęis qui ſunt fratres ĩ lege, quorũ legẽ volebã defendere.
Vel, Pro fra. m. i. ꝓ his retrahẽdis a Chriſto, q modo ſunt fratres ĩ fide, q etiã ſũt, Cog. m.
ſcđm car. & ita grauiꝰ peccabã, Qui ſunt Iſr. veri, quorꝝ eſt adop. fi. d. i. ad quos ꝑtinet, &c.
ſicut ſupiꝰ expoſita ſunt ꝑcurre, vſqꝫ ibi. Amẽ. q. d. q huic veritati olĩ cõtradicebã, modo
cõfirmo. Nõ aũt, &c. dixit qđ ꝓmiſſio æternę hæreditatis facta eſt eſt Iudęis, ſed qa ipſi ex
magna ꝑte nõ crediderũt, videbať verbũ dei nõ eſſe impletũ. Ad qđ reſpõdet, Qđ et ſi ĩ qui
buſdã nõ eſt ĩpletũ, ĩ aliis tñ ĩpletũ eſt, & in gẽtibus credẽtibus q ſunt veri filii Abrahę. q. d.
errauerũt Iudęi, ſed nõ ideo excidit verbũ dei. i. nõ iõ inexpleta fuit ꝓmiſſio. Nã verbũ dei
excidere, eſt promiſſa nõ implere. Vere nõ excidit, & ſi quidã nõ ſaluenť. Nõ. n. oẽs qui ex
Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitæ: neqꝫ q ſunt ſemẽ Abra. oẽs filii Abra. ſunt. Hęc nõ mutanť, ſed
illi ſunt filii Abrahę qui ſunt ſimiles Iſaac: quia ita dicit ſcriptura ĩ Geneſi, In Iſaac vocabiť

Digitized by Google

Auguſtinus I Iulianum. Hugſti de geſtis Pelagij. tibi ſemen,id eſt in ſemine reputabuntur ſimiles Iſaac,qui ſunt præfigurati ab eo. In Iſaac D quippe qui promiſſus eſt filius Abrahæ figurati ſunt,non qui ſe ipſos iuſtos,ſed quos deus facit. Vnde per prophetã dicit Eccle. Ego ſum dominus qui facio. Iſti ſunt filii liberę quæ ſurſum eſt,quæ eſt mater noſtra. Filii vero carnis ſunt terrena Ieruſalem quæ ſeruit cum filiis ſuis:& ſicut Iſaac nõ meruit,vt naſciturus promitteret,ſic & iſti:ſed ſola gratia promiſſa eſt eis,& data filiorum adoptio. Ideoq; congruenter,ait, Vocabitur,quia ex dei vocatione,eſt aliquis ſemen Abrahæ. Ideo autem dicit in Iſaac,& non in Iacob,vel Eſau,quia alia cauſa eſt in Iſaac,alia in Iacob,alia in Eſau:quia Iſaac in typo Chriſti natus eſt:Iacob vero & Eſau typum habent duorum populorum,id eſt credentium,& nõ credentium. Fuerunt tamen boni & fideles de Eſau quod probat Iob,qui fuit ex filiis Eſau,quintus ab Abrahã,hoc eſt nepos Eſau. Deinde exponit ipſe apoſtolus authoritatem ſubdens,id eſt, Non qui filii carnis ſunt,hi ſunt, Filii dei,idem eſt quod filii Abrahæ,id eſt non ſunt humano opere filii dei. Sed qui ſunt filii promiſſionis, id eſt qui ſola dei promiſſione generantur, vt Iſaac, Aeſtimantur in ſemine, quia ex dei vocatione ſunt. Quod autem Iſaac ex dei promiſſione ſit,oſtendit ex ipſis verbis promiſſionis ſubdens.

(Margin: Ambroſius — beside "ne,eſt aliquis ſemen"; Auguſti. — beside "eſt nepos Eſau")

Promiſſionis enim verbum hoc eſt, Secũdum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex vno concubitu habens Iſaac patris noſtri. Cum enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali: vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus: E ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.

Promiſſionis &c. Et quaſi quis quæreret an Iſaac ex promiſſione eſt,reſpõdet vtiq;, Promiſſionis enim verbum,hoc eſt, in Geneſi. Secundum hoc tempus,ſcilicet eodem die reuoluto anno, Veniam ad te,o Abraham,& hoc efficiam:quod, Erit filius Saræ.i. quod Sara habebit filium. Non ſolũ autem illa,ſcilicet Sara habuit promiſſionem, Sed etiã Rebecca,habuit promiſſionem. Habens,ſcilicet duos filios, Ex vno cõcubitu Iſaac,hoc dicit ne viderentur merita parentum eſſe differentia in generatis. Non enim poteſt dici tunc genitus Eſau,quando parentes mali,& tũc genitus Iacob quando parẽtes erant boni. Iſaac dico, Patris,id eſt inſtitutoris, Noſtri,quẽ ſcilicet imitari debemus,ſi volumus eſſe filii dei. Et nota quod promiſſio facta Saræ oſtendit,quod propter genus nullus ſaluabitur, cum Iſmael de Abraham natus reprobatus ſit,de quo eodem Iſaac natus,ſola gratia eſt ſaluatus. Iſta vero promiſſio facta Rebeccæ,oſtendit quod propter nullum meritum ſuum, vel Auguſt. ad Siplicianũ. parentum aliquis eligitur,ſed ſola gratia. Vigilantiſſime igitur ait, Ex vno cõcubitu,ne paternis meritis,vel maternis tribueretur,quod alter bonus,alter malus fuit. Cum enim &c. Quaſi dicat,Rebecca habuit promiſſionem,& vere, quia hanc, Maior, id eſt Eſau, Seruiet minori,id eſt Iacob. Et ne quis putet,hoc fieri ex prçcedẽte merito illorũ, Enim, F id eſt quia hoc, Dictum eſt ei,id eſt matri, Cum nondum nati fuiſſent,& quia poſſent in vtero,etiam luctando aliquid meruiſſe videri, ſubdit, Aut cum nondum egiſſent aliquid boni, aut mali. Ideo dictum eſt, vt propoſitum dei, id eſt præſcientia dei maneret,id eſt impleretur,id eſt impleri intelligeretur ſecundum electionem,id eſt ſecũdum gratiam quæ elegit ſicut præuidit:non ſecundum debitum meritorum, quia eligendos ipſe fecit,non inuenit,non ex operibus,ſicut oſtendit non pro meritis præcedentibus illud fuiſſe dictũ,ita nec pro futuris meritis amborum dictum fuiſſe,hic oſtendit. Quaſi dicat,dico nõ pro præcedentibus meritis,illud dictum eſſe. Itẽ dico,quod, Nõ ex operibus,bonis futuris,vel malis,quæ bona vel mala non erant futura,niſi appoſita gratia,vel ſubtracta, ſed ex vocante,vel, Ex vocatione,id eſt ex gratia vocantis ſdei, Dictum eſt ei,i d eſt Rebe-
XXV cæ in Geneſi:hoc,ſcilicet, Maior ſeruiet minori.quod ad literam de illis duobus fratrib⁹ ita poteſt intelligi,id eſt,Eſau proficiet fratri ſuo Iacob perſequendo eum. boni enim ex afflictionibus malorum proficiũt,dum eorum patientia exercetur. Vel ad literam, hoc etiam Auguſti. de qſt. lxxxiii. Auguſtinus alıter poteſt dici. Quia Idumæi qui de Eſau deſcenderunt,qui etiam Edom dicitur,ſubditi fuerunt filiis Iſrael,& in tempore Dauid eis ſeruierunt: ſed magis in hac prophetia intenditur,q; populus Iudęorũ maior.i.in cultu vnius dei prior,minori.i.poſteriori populo Chriſtianorũ eſſet ſeruiturus. Iudæi nanq; capſarii noſtri ſunt,qui nobis codices portant. Sicut

A ſcriptũ eſt.q.d.Ita hoc ex gratia dictum eſt in Geneſi cum nondum nati eſſent,ſed naſcitu ri:ſicut Malachias dicit de eiſdem iam præteritis.ſ.quod Iacob gratia ſit elect⁹,non merito, Eſau vero ſubtracta gratia ſit reprobatus.& hoc eſt quod ait,ſicut ſcriptum eſt in Malachia.

Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. Sciendũ quod alterum elegit præſcientia,alterum ſpreuit,& in illo quem elegit propoſitum dei manet,id eſt impletur, quia ita euenit vt præſciit.& in illo quem ſpreuit ſimiliter manet,quia ita fit vt præſciit, hoc autem quod habe tur in Malachia ſcilicet Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.Iam de iudicio dicit deus. Illud vero ſcilicet Maior ſeruiet minori,de præſcientia ait, Præſciendo enim quid quiſque illorum futurus eſſet, dixit illud in Geneſi deus: & dum illud prædiceret ſe futurorum præſcium oſtendit,& nil abſque ſua præſcientia venire poſſe monſtrauit.Hoc aliud vero quod in Malachia eſt, de iam præteritis dicitur, ex quorum vita ante acta & operibus apparebat,alterũ ſaluandum,alterum damnandum,& de actis iudicium fieri ſolet,& notis. Ideo ergo illud dixit deus ante futurũ iudiciũ,vt iudicatur⁹ crederet,& ſecũdũ merita redditurus.Ideo etiã illud dixit deus,vt intelligeretur hoc apertum eſſe,poſtea per prophetã, quod anteq̃ illi naſcerentur erat in dei prædeſtinatione per gratiã.Nam in Iacob anteq̃ natus feciſſet aliquid boni,quid diligebat niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum?& in Eſau quid oderat anteq̃ natus feciſſet aliquid mali niſi originale peccatum?nam nec in illo diligeret iuſtitiam quam nullam ille fecerat,neq; in iſto odiſſet naturam quam bonam ipſe fece

B rat:ſed quoniam rem ſtupendam de nondũ natis nec aliquid boni vel mali agentibus propoſuerat.ſ.quod vnũ deus dilexerit,alterũ oderit,quomodo hoc recte fuerit cũ nil egiſſent, quia res vt dictum eſt ſtupenda eſt,ſibi obiicit exprimẽs, vnde moueri poſſet auditor,& ait,

Ambroſius — Ambroſi' — Auguſtin' ad Sixtum pſbyterum.

Quid ergo dicemus?Nunquid iniquitas apud deum? Abſit. Moſi enim dicit,Miſerebor cui miſertus ſum,& miſericordiam præſtabo cui miſerebor.

Quid ergo dicemus?q.d.Quia ſine omni merito elegit hunc,& illum reprobauit.Ergo q̃d dicemus? Nunquid dicemus quod iniquitas ſit apud deum?id eſt dicetur iniquus deus.Iniquum enim videtur vt ſine vllis bonorum,vel malorum meritis operum,vnum diligat,& alterum odit,qua in re ſi futura bona huius vel mala illius,quæ vtiq; deus præſciebat attenderet,non diceret, Non ex operibus,ſed diceret ex operibus.Quia ergo ſine meritis alterum elegit,alterum reprobauit, Nunquid ideo iniquus?Abſit.Non enim iniquus eſt,quia vnum dilexit & alterum odit,quia hunc,id eſt Iacob per miſericordiam elegit: illum ſcilicet Eſau per iuſtitiam reprobauit.In quo neutro eſt iniquitas.Nemo autẽ dicat deũ quia futura opera præuidebat alterum elegiſſe alterum reprobaſſe,ſed potius ne quiſquam de ſuorum operum meritis audeat gloriari,ad dei gratiam & gloriam commendandã valere quod dixit, demonſtrat,ſubdens. Moſi enim.q.d.Vere homo per miſericordiam elegit,quia ita dicit Moſes. Deus enim dixit Moſi,id eſt deus inductus a Moſe dixit, Miſerebor,vocãdo in

C terius, Cuius miſereor,prædeſtinando,ecce nulla merita præcedũt pro quibus eligatur,ſed ſola gratia prædeſtinantis eſt ex qua vocatur,& ſaluatur.vnde ſubdit, Et miſericordiam præſtabo,vitam æternam dando, Cuius miſereor,vocando. Vel ita.q.d.non eſt iniquus deus,ſed iuſtus.ſcit enim quid faciat,nec retractãdum eſt eius iudicium. Moſi enim dicit,

Miſerebor cuius miſertus ero,id eſt illius miſerebor vocãdo & gratiã apponendo,cui præſcius eram,quod miſericordiam daturus eſſem,ſciens illum conuertendum,& apud me permanſurum.Deinde repetit vt repetitione magis confirmet. Et miſericordiam præſtabo, ei cui miſericordiam præſtitero,id eſt illi miſericordiam dabo,quem præſcio poſt errorem toto corde reuerſurum ad me,hoc eſt dare illi cui dandum eſt,& non dare illi cui dandum non eſt:vt eum vocet quem ſciat obedire,illum vero non quem ſciat non obedire, quia non in voluntate petentis,ſed in arbitrio dantis debet eſſe quod datur. An enim dandũ ſit,dantis debet iudicio penſari.Et quamuis periculoſum ſit iudicium dei diſcernere,tamen propter hęſitantes ne putent iniuſtum iudicium dei,quod non iniuſte iudicat, rebus potius probemus q̃ verbis.Duo enim fuerunt ,Saul & Dauid.Inquiramus in hiſtoriis qualis vnuſquiſque eorum reperiatur,poſt iudicium præſcientię dei.Videamus ergo ſi Saul in neceſſitate ita ſe geſſit,vt Dauid,qui accepta miſericordia domini minime contempſit,& poſt veniam peccatorum tam bene perſtitit.Saul vero non auditus,non in prece perſtitit,ſed impatiẽs & de dei iudicio indignatus,ad idola quę prius damnauerat cõuerſus ab eis auxilium requiſiuit.

Auguſtinus in Ench. — Ambroſius — Auguſtinus ad Sixtum. — Ambroſius — Ambroſius — Ambroſius

Ambroſius Vnde iuſte reprobatus a præſcio videtur. Ex hoc enim iuſtum eſſe iudicium præſcientiæ dei etiam nolentibus manifeſtatur. D

Igitur non volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Dicit enim ſcriptura Pharaoni. Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtẽdam in te virtutem meã, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.

Igitur non eſt volẽtis.q.d. Quia ex miſericordia gratuita præparat quos vult & vocat, igitur velle bonũ, Non eſt volentis, neq; currere, id eſt operari, Eſt currentis hominis, Sed miſerentis eſt dei, id eſt non eſt ex libero arbitrio hominis bonũ volentis vel operantis, ipſa bona voluntas vel operatio eſt, ſed ex miſericordia dei qui per gratiam appoſitam facit nos velle & currere. Ecce non propter futura quæ præuideret elegit. Vbi ergo ſunt merita? vbi opera vel pręterita vel futura tanquam liberi arbitrii viribus impleta ſiue adimplẽda? Nõne apertam protulit Apoſtolus de gratuitę gratię, id eſt verę gratię cõmẽdatione ſententiã cũ ait, Non eſt volentis neq; currentis. Hoc ſi attenderes o Iuliane non extenderes contra gratiã merita volũtatis, cũ audias. Non eſt volentis neq; cur. ſed m.d. Non ergo ideo miſertus eſt deus Iacob, quia Iacob voluit & cucurrit: ſed ideo voluit & cucurrit, quia miſertus eſt deus. Paratur enim voluntas a dño, & a dño greſſus hominis diriguntur: ideoq; congrue ait, Non eſt vo. neq; cur. ſed m. dei, non quia hoc ſine voluntate noſtra agatur, ſed quia voluntas noſtra nil boni agit, niſi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apoſtolus, Nõ ego autẽ ſed miſericordia dei mecum. Nõ ideo hoc ait, quia nil boni agebat, ſed quia nil ageret ſi illa nõ adiuuaret: ita & hoc dicit, Non eſt vo. ſed m.d. non quia nulla eſt hominis voluntas, atque curſus, ſed quia nil poteſt nil ille miſereatur. Deus enim eſt qui operatur in nobis velle & operari bonũ, ſed cũ homo credere vel ſperare non poſſit, niſi velit: nec peruenire ad palmã niſi voluntate currat, quomodo dicit, Non eſt vo. n. cur. niſi quia & ipſa voluntas præparatur a domino. Forte aliquis accipiet hoc ſenſu dictum eſſe. Non eſt volẽ. neq; cur. ſed m.d. tanꝗ diceretur non ſufficit ſola voluntas hominis ſi non ſit & miſericordia dei. Cui dicitᷓ econtrario, Non ſufficit etiam miſericordia dei ſi nõ ſit voluntas hominis, ac per hoc ſi recte dictum eſt illud, quia id volũtas hoĩs ſola non implet, cur nõ etiã a cõtrario recte dicitᷓ nõ miſerentis eſt dei ſed volentis hoĩs, quia id miſericordia dei ſola nõ ĩplet. Reſtat ergo vt ideo recte dictũ intelligatur, vt totũ deo detur qui hominis voluntatem bonã, & pręparat ad iuuandam, & adiuuat pręparatã: volentẽ pręuenit vt velit, volẽtẽ ſubſequitur ne fruſtra velit. Cũ aũt dei miſericordiã cõmendaſſet verbis prædictis, vt etiam iudiciũ dei cõmẽdaret, & apud eũ iniquitatem non eſſe oſtenderet, ſubiunxit. Dicit enim ſcriptura Pharaoni.q.d. ſicut Iacob per miſericordiã elegit, ita per iuſtitiam Eſau reprobauit. Vere illũ per iuſtitiã reprobauit, Quia hoc dicit ſcriptura, inducens deum loquentem Pharaoni quẽ per iudiciũ ſicut Eſau reprobauit. Vel ita continua, q.d. miſericordię eſt velle vel currere, ex iudicio aũt non ex iniquitate: cõtra ſicut apparet in Pharaone. Dicit enim ſcriptura &c. ac ſi diceret, ex appoſita gratia, quod quidem eſt per miſericordiã, ſunt bona, quia & ea ſubtracta qđ qdẽ eſt per iuſtitiã, ſiũt mala, ſicut apparet in Pharaone. Dicit enim &c. Vel ita cõtinua, ex miſericordia eſt velle vel currere, quod apparet in aliis q ſunt ex eadẽ maſſa, cui debita eſt pditio, vt in Pharaone apparet. Dicit eñi ſcriptura. i. dñs in ea Phar. Quia in hoc ipſum, qđ non cõtinuatᷓ hic, ſed legitᷓ ac ſi non eſſet, quaſi excitaui te o Pharao, malus quidem eras, ſed quaſi ſopitus. Ego aũt oſtẽdẽs tibi ſigna ꝗ feci p Moſen, Excitaui te in hoc ipſum. i. in hãc eãdem malitiam, vt deterior ſias: & hoc iuſtũ eſt, vt q in ſordibꝰ eſt nec reſipiſcere vult, ſordeſcat adhuc. i. meritũ hoĩs id exigit vt ipſe qui nõ vult pctm̃ deſerere peccato amplius contaminetur. ſicut Pharao, qui viſis ſignis debuiſſet corrigi, ſed deterior factus eſt vitio ſuo. Nec hoc inutile fuit, ſed vt, In te, indurato, id eſt per te induratum, vel In te, id eſt contra te, Oſtendam, bonis, Virtutem meam, vt in ſignis Aegyptiis fecit. Ecce hic patet, quod etiam malis bene vtitur deus. Oſtẽdam dico, & per oſtenſam virtutem, Annuncietur nomen meum, in vniuerſa terra. Nota quia exemplum de Pharaone qui iuſto iudicio dei reprobatus eſt, pertinet ad Eſau qui eodem iudicio ęquiſſimo licet occulto reprobatus eſt ſicut Iacob per miſericordiam electus. Vel ita, Quia in hoc ipſo excitaui. Alii codices ſic habent, in hoc ipſo, Reſuſcitaui vel ſeruaui te, & eſt, ſeruaui te o Pharao, hoc dicit ei deus cum tantis malis eſſet reus, vt indignus eſſet viuere, quem tamen deus reſeruauit in hoc ipſo, id eſt

Margin notes: Auguſtinꝰ ad Sixtum (beside "velle & currere"); Auguſtinꝰ cõtra Iulia. hęreticum (beside "gratiã merita"); Auguſt. de pfect. iuſt. (beside "ait, Non eſt vo."); Auguſtinus in Ench. (beside "adiuuaret"); Auguſtinus (beside "recte dictũ"); Auguſtinꝰ (beside "eſt per iuſtitiã"). Right margin: E (beside "ait, Non eſt vo."); F (beside "ſicut Eſau reprobauit").

Digitized by Google

A ad hoc vt in eo oſtenderet virtutē ſuam.i.vt multa ſigna & plagę oſtenderentur in eū. Vel ſuſcitaui te,ſuſcitatus dictus eſt,quia cum apud deum mortuus eſſet, modicum tamen tēpus accepit vitę,vt in eo dei virtutē oēs gentes addiſcerent,& non eſſe alium deum præter illū qui Iudæorum erat.

Ergo cuius vult miſeretur,& quem vult indurat.

Ergo cuius vult. Hic concludit de vtroq; ſcilicet de miſericordia & iudicio,& ex præmiſſis exemplis,vbi apparet gratuita miſericordia & iuſtum iudicium infert.q.d.quia miſeretur deus Iacob gratis,ergo patet quod cuius vult miſeretur gratuito:& quia Eſau & Pharaonem reprobauit,ergo patet,quia quem vult indurat iuſto iudicio. Si autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ: obdurationis meritum inuenimus:miſericordiæ vero meritum non inuenimus,quia nullum eſt miſericordiæ meritum ne gratia euacuetur,ſi nō gratis donatur,ſed meritis redditur. Meritum autem obdurationis eſt peccatum totius maſſę damnatę,nec obdurat deus impartiendo malitiam,ſed non impartiendo gratiam ſicut neq; digni ſunt:quibus enim non impartitur,nec digni ſunt,nec merentur,potius vt non impartiatur,hoc digni ſunt,hoc merentur. Quiſquis igitur obduratus eſt,ſe obduratum debite,& quiſquis adiutus ſe adiutū gratis agnoſcat. Miſeretur ergo magna bonitate & obdurat nulla iniquitate,vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur,nec damnatus niſi de ſuis meritis cōqueratur. Sola enim gratia redemptor diſcernit a perditis,quos in vna perditionis cōcreauerat maſſa ab origine ducta perditionis cauſa communis. Vniuerſum quippe genus humanum tam iuſto iudicio dei in apoſtatica radice damnatum eſt,vt etiam ſi nullus inde liberaretur,nemo recte poſſet vituperare dei iuſtitiam. In illis vero qui liberantur oſtenditur pluribus non liberatis & in damnatione iuſta derelictis quid commeruiſſet vniuerſa cōſperſio, & quo etiā iſtos debitum iudiciū dei duceret,niſi ei[9] indebita miſericordia ſubueniſſet. Nō ergo intelligendum eſt quod deus ita induret,quaſi quenq; peccare cogat,ſed tantū quibuſdam peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuæ nō largitur,& ob hoc eos obdurare dicitur,quia non eorum miſeretur,non quia impellit vt peccent, eorum autem non miſeretur quibus gratiam non eſſe præbendam æquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat,quam nō aperit Aplus,ſed miratur vbi ait, O altitudo diuitiarū ſcientiæ & ſapientiæ dei:vniuerſa nanq; maſſa merito damnata,cōtumeliam debitam cui vult reddit dei iuſtitia,honorem indebitū donat cui vult dei gratia,non meritorum prærogatiua,non fatali neceſſitate,non temeritate fortunæ,ſed clauſa altitudine ſapiētiæ & ſcientiæ ſuę. Multi de iſto profundo quærentes reddere rationem atq; ſecundum coniecturas cordis inſcrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes in fabulas vanitatis abierunt dicētes,quia animæ ſurſum in cælo peccant,& ſecūdum ſua peccata ad corpora pro meritis diriguntur,& dignis ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt hi tales poſt cogitatiōes ſuas,& volentes diſputare de dei profundo,merſi ſunt in profundum dicentes,Animas in cælo ante conuerſatas, & ibi aliquid boni vel mali egiſſe,& pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe. Hoc autem reſpuit catholica fides propter euidētem Apoſtoli ſententiam qua ait, Cum nōdum nati eſſent, aut aliquid boni vel mali egiſſent. Melior ergo eſt fidelis ignorantia,quam temeraria ſcientia. Ergo cuius vult miſeretur gratuita miſericordia,& quem vult indurat veritate rectiſſima. Quis porro tam impie deſipiat, vt dicat deum hominem quas & quando voluerint,in bonum non poſſe conuertere,cum volūtati eius nil reſiſtat,ſed cum facit per miſericordiam facit,cum autem non facit per iudicium non facit. Miſeretur vtiq; ſecundum gratiam quæ gratis datur,obdurat autem ſecundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi,vt obduratio dei ſit,nolle miſereri,vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior,ſed tantum quo ſit melior non irrogetur. Ideoq; non quomodo dictum eſt, Non eſt vo. neq; cur.ſed m.dei:ita etiam dictum eſt,non eſt volentis neq; currentis ſed obdurantis dei,quia non obdurat impartiendo aliquid mali,ſed non largiendo bonum:quod facit æquitate ſua,ſicut ex miſericordia ſua gratiam præſtat. Conſtat itaq; q nullus liberatur niſi gratuita miſericordia,& nullus dānatur niſi ęquiſſima iuſtitia. Sed cur potius hunc quam illum liberet, vel nōn liberet, ſcrutetur qui poteſt tam magnum profundum iudiciorum Dei,veruntamen caueat præcipitium. Cur ergo illum liberet & non illum,nolo vt a me quæras,homo ſum,profundū nimis eſſe aduerto,non penetro, expaueſco, non ſcrutor. Inſcrutabilia enim ſunt iudicia dei. Præterea notandum eſt vel obduratio dei

Ambroſius
Auguſtinus ad Sixtum.
Auguſtin[9]
Auguſtinus in Ench.
B
Auguſtinus ad Simplic.
Auguſtin[9] de ver.apl.
C
Auguſtin[9] ad Bonifa.
Auguſtinus in Ench.
Auguſtin[9] cōtra Iulia.
Auguſtinus
Auguſtin[9] ad Sixtum.
Auguſtin[9] de verb.apl.

Digitized by Google

tantum temporalis eſt. Obdurat enim temporaliter non ab ęterno. Reprobatio vero alia ab D
æterno, alia temporaliter. Quæ autem temporaliter eſt, idem eſt quod obduratio ſcilicet de
ſertio. Quæ autem ab æterno eſt, hoc eſt quod deus præſcit aliquem damnandum. Simili-
ter diligenter diſtinguendum eſt de prædeſtinatione, electione, dilectione, & odio.

Dicis itaq; mihi. Quid adhuc quęritur? Voluntati enim eius quis reſiſtit? O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

Dicis itaq; mihi, Quia dixerat cui vult miſeretur, & quem vult indurat, videbatur carna-
li, quod ſicut non ex meritis eſt quod miſeretur, ita non eſſe ex meritis quod obdurat. Vide-
batur etiam ex voluntate dei eſſe cui reſiſti non poteſt, quod aliquis eſt malus. Hoc igitur ex
perſona contradicentis Apoſtolus ſibi obiicit. q. d. quia ex voluntate eſt quod miſeretur vel
obdurat. Dicis itaq; mihi hoc. Quid quęritur, id eſt quare inquiritur. Adhuc, id eſt poſt
q̄ conſtat ex voluntate dei eſſe obdurationem, cur inquã quęritur, vnde alius ſit bonus, alius
ſit malus? non eſt opus hoc inquiri, quia talis erit quiſq;, qualem vult eum deus eſſe. Volun
Auguſtinus tati enim eius qui nos obdurat, Quis reſiſtit? q. d. nullus, & ita ex voluntate eius eſt aliquis
bonus vel malus dicit carnalis, & ideo iniuſte alium ſaluat, alium damnat. vel, Quid quę-
ritur ab aliquo vt benefaciat, id eſt cur nititur aliquis benefacere? Adhuc, ſcilicet poſtq̄ cõ E
ſtat ex voluntate dei eſſe cum nil poſſit, niſi quod deus vult. Voluntati enim eius quis re-
ſiſtit? Vel ita cum ex voluntate ſit obduratio quid queritur. i. cur conqueritur deus ſi offendi
mus? Adhuc, id eſt cur conqueritur de peccatis hominũ cũ ipſi nequeant vitare quod deus
Auguſtinus ad Simplic. vult? Conqueritur enim deus ſæpe de hominibus ſicut per innumera apparet ſacræ ſcriptu
ræ loca, quod nolunt credere & recte viuere, contra quod carnales in voluptatibus ſuis viuẽ
Idem. tes ſic ſolent ſicut dictum eſt murmurare, & loqui aduerſus deum & voluntati eius non vitio
ſuo deputare quod mali ſunt, quos redarguit Apoſtolus reuocans ab huiuſmodi pręſumptio
Auguſtinus ad Simplic. ne, & huius impudẽtiam quæſtionis ita retũdit. O homo &c. Hoc agit non facit ex inopia
reddendę rationis, ſed hominem ad ſuæ capacitatis conſiderationem reuocat dicens, O
Auguſtin⁹ de ver. apſ̄i. homo, q. d. te & illum attẽde. Tu es homo, ille eſt deus. Tu, inquam, O homo, id eſt caro nõ
ſpiritus, id eſt carnalis non ſpiritualis, tu miſer cui diſplicet quod deus conqueritur, & qui
murmuras contra deum, quod alium reprobat & alium eligit. Quis es, id eſt cuius valẽtiæ
es. Qui reſpondeas, id eſt intelligas quę facit, id eſt cur huius miſeretur, & te indurat. q. d.
ſi tibi diceretur neſcires reſpondere, id eſt intelligere pro tua carnalitate, nec te ad hoc iu-
uat ſapiẽtia tua, nec aliqua virtus tua. Vel, Quis es? qui reſpõdeas, id eſt cõtradicas, Deo,
Ambroſius id eſt rationibus contra deum agas quod iniuſte eligat vel reprobet? Magna indignitas eſt,
& præſumptio hoĩem contradicere deo, iniquũ iuſto, malũ bono, imperitum perfecto, infir-
Ambroſius mum firmiſſimo, mortalem, immortali, ſeruum domino, creaturam creatori. Mouetur autẽ F
iniquus eo quod de eadem maſſa, creatos alios iuſtificat deus, alios reprobat. Ad hoc autem
oſtendendum recte fieri, vtitur verbis Eſaiæ & figmenti ſimilitudine, quod aduerſus figulũ
non habet vocem conquerendi, dicens. Nunquid figmentum dicit ei qui ſe finxit, id eſt ei
a quo factũ eſt, & qui nil ei debet, hoc ſcilicet, Quid me feciſti ſic. q. d. non poteſt contra fa
ctorem ſuum opus conqueri, ſic & tu homo fingeris a deo, & ideo nequis aduerſum deum cau
Auguſtin⁹ de ver. apſ̄i. ſari quare fecit te ſic vel non ſic. Si enim pecus loqui poſſet & diceret deo quare me pecudem
feciſti cum iſtum feceris hominem non iuſte ſucceſeres, & diceres o pecus, tu quis es q reſpõ-
deas deo? quia vero quæſtionis huius ratio ex hoc illi firma videtur quod ex vna maſſa facti
ſunt, reprobandi & iuſtificandi, ſubdit, An non habet. q. d. Vere non poteſt dicere opus fa
ctori quare me feciſti ſic. Quia figulus luti, id eſt qui de luto operatur. An non habet iu-
ſtam poteſtatem facere ex eadem maſſa aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contu-
Ambroſius meliam? habet vtiq;. Manifeſtum eſt aliqua vaſa fieri ad honorem, quę ad vſus honeſtos ſũt
neceſſaria. Alia vero ad contumeliam quæ vſibus ſunt culinarum neceſſaria, vnius tamen eſ
ſe ſubſtantiæ, ſed differre opificis voluntate: ita & deus, cum ex vna eademq; maſſa omnes
ſimus in ſubſtantia, & cuncti peccatores: alii miſeretur, & alterum deſpicit, non ſine iuſtitia.
Ambroſius In figulo enim ſola voluntas eſt, in deo autem, voluntas cum iuſtitia. Sicut igitur vas quod
non fit in honorem ſed in contumeliam, ſi vile eſt, ex luto habet, non ex figulo: ſic tota maſ-

Digitized by Google

A ſa humani generis,non ex deo,ſed ſuo vitio iuſte corrupta & lutoſa eſt.Ideoq; ſi inde vas in
honorem fit,miſericordia eſt:ſi in contumeliam iuſtũ eſt,quia hoc erat ex natura. Tota enĩ Auguſtinus
natura in ipſa radice vitiata diuino iudicio debitę damnationi eſt ſubiecta, & merito pec- ſup Ioãnẽ
cati vniuerſa damnata. Cum ergo id ſupplicii recipiant vaſa iræ quod omnibus dedeba- Auguſtin⁹
tur,& ab illa liberentur vaſa miſericordiæ,in altero ęquitas,in altero miſericordia perſpi- Auguſtinus
cua eſt.Maſſa enim illa ſi media eſſet,vt ſicut nil boni ita nil peccati haberet,non fruſtra vi ad Bonifa.
deretur iniquitas,vt ex ea fierent vaſa in contumeliam.Cum vero per liberum arbitriũ pri
mi hominis in condemnationem vniuerſa defluxerit,procul dubio quod ex ea fiunt vaſa in
honorem,non eſt ipſius iuſtitię quæ gratiam in illa præceſſit,ſed dei miſericordię.Quod ve
ro in contumeliam non iniquitati dei quæ penitus nulla eſt,ſed iudicio deputandum eſt.Be Auguſtin⁹
ne autem diſpenſauit dominus,vt nec omnes damnaret nec omnes liberaret:ſi enim omnes de ciui.dei.
liberarentur,lateret quid peccato per iuſtitiam deberetur:ſi nemo liberaretur,lateret qd gra Auguſt. ad
tia largiretur,quia proculdubio quantum pertinet ad originale peccatũ omnes pares erãt, Bonifaciũ.
ſed miſericordia quos voluit diſcreuit.Ibi gratuita eſt indulgentia,vbi iuſta poſſet eſſe vin-
dicta.Ecce ex his iuſtitia dei apparet, in his qui non habent tempus operandi.ſ.in paruu-
lis.De his autem qui habent tempus operandi,ſubdit,

Quod ſi deus volens oſtendere iram & notam facere potentiã,ſuſtinuit in mul
B ta patientia,vaſa iræ apta in interitum,vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa
miſericordiæ quæ præparauit in gloriam.

Quod ſi volens.vel, Quid ſi deus volens.q.d.iã oſtenſum eſt quod & ſi deus nil boni det
homini,non tamen iniquus eſt. Sed quid dices ſi quibuſdam etiam bona dedit ſcilicet cum
eſſent apti irę in interitum ſuſtinuit in multa patientia.& hoc eſt quod ait.quaſi dicat,non
eſſet iniquus deus,& ſi nihil daret boni, ſed dat bonum quibuſdam, per quod apparet bo-
nus. Quia ſuſtinuit vaſa iræ apta in interitum in multa patientia. Patientia & longa-
nimitas dei eſt quandiu ſuſtinet malos,vt ſi velint corrigantur, vel in incepta malitia per-
durantes ordinate diſperdat. Diu enim expectati inexcuſabiles ſunt, & ideo expectauit Auguſtin⁹
eos deus cum ſciret nõ credituros,& vt vtatur illis quaſi inſtrumento ad ſalutem bonorum. ad Sixtum.
Nouit enim deus bene vti malis,in quibus humanam naturam non ad malitiam creat,ſed Ambroſius
perfert eos patienter quouſq; ſcit oportere:non inaniter,ſed vtens eis ad admonitionẽ vel Auguſtin⁹.
exercitationem bonorum.Nullum enim deus vel angelorum vel hominum crearet,quẽ ma- ad Simplic.
lum futurum eſſe præſciret,niſi pariter noſſet quibus eos bonorum vſibus commẽdaret.Di- Auguſtinus
co quod ſuſtinuit malos,& interim dum expectabat,oſtẽdit eis multis indiciis vel ipſos ali- ſuper Exo.
quando puniẽdos, vel alios coram eis,iram ſuam futuram,id eſt pœnam æternã vt ſibi ca- Auguſtin⁹
uerent,& in hoc quod ſuſtinuit eos,& iram eis oſtendit. Notam,fecit, Potentiã,ſuam,ſci- ex li.ſñiarũ
C licet quod per malos purgat bonos.Si autem hoc eſt,ſcilicet ꝙ deus volens oſtendere iram & Proſperi.
notam facere potentiam ſuam,ſuſtin.vaſ.irę ap.in interitum in mul.patientia,quid reſpon-
deas deo?vel, Quid dices.q.d.poteris dicere quod iuſte gratiã ſubtrahit talibus,& damnat
eos qui ita expectati de peccatis noluerunt reſipiſcere, ſed hac prædicta gratia abuſi ſunt.
Ecce hic oſtenditur iuſtitia circa eos qui habent tempus operandi. Vt oſtenderet.q.d. Ad
hoc patitur deus malos,& præoſtendit eis iram & ad notitiam ſuam attrahit, Vt ſic oſten
deret in va ſa miſericordiæ, id eſt electis per miſericordiam, Diuitias gloriæ ſuæ,id eſt q̃
diues & quam magna ſit glorioſa miſericordia ſua.Ob hoc enim dat tot bona malis,& tam
diu eos tolerat,vt conuincat eos iuſte damnari:& vt fideles magis eum diligant, quibꝰ gra
tiam malis non communẽ ipſe conſeruauit.vel, Oſtenderet hic va.m.id eſt in electis, Di
uitias gloriæ ſuæ,id eſt copioſam & glorioſam miſericordiã ſuã,per fornacẽ tribulationis,
quam tolerant a malis:quia quãto magis tribulationibꝰ exercenẽ tãto puriores & meliores
gratia dei operante redduntur. Vel de futuro poteſt legi ſic, Quod ſi volens.q.d.non eſſet
iniquus deus etiam ſi nil boni daret, ſed quid dices ſi etiam bona dedit,& dedit vtriq; quia
deus? Suſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum,id eſt malos quos cum poſ- Ambroſius
ſet iudicare ſtatim,diu ſuſtinuit vt conqueri non poſſint damnati.Ideo ergo expectati ſunt
vt inexcuſabiles deperirent,quos præſciuit non credituros.Deus dico, Volens oſtendere,
in futuro, Iram ſuam,id eſt pœnam æternam,in perditis quos male vſos patiẽtia ſua ęter-
naliter damnabit. Et volens facere no.pot.ſ.in ſaluandis quos tunc glorificabit,cum vin-

Digitized by Google

dictam ſanguinis eorum ſuper malos exercebit,qui cum ante putaretur, non iudicaturus qa diu diſſimulauit,iudicando potens videbit. Vt oſtẽderet.q.d.ita modo ſuſtinuit vaſa irę, vt in futuro ſeculo Oſtenderet,per cõparationem reproborum, In vaſa miſericordiæ,id eſt electis per miſericordiam, Diuitias ſuas, id eſt copioſam & glorioſam miſericordiam ſuam. Oſtendit enim quantum fecit eis quos liberauit & glorificauit,cum illi quos deſeruit pœnam habent,quæ pariter omnibus debebatur.Nota quia ex verbis Apoſtoli quibus vſus eſt in hoc ſermone dicens,Iacob gratis dilectum & electum a deo:Eſau autem iudicio reprobatum ſicut Pharaonem,& alios quos voluntate ſua deus obdurat, oſtenditur quod quidam ſunt,quibus nec gratiam apponit deus,vt Eſau & Pharaoni,cum aliis infert eam quaſi coactis vt apoſtolo Paulo.In his autem cauſis præſcientia dei flagitanda eſt quia nõ aliter euenit quam futurum nouit.Præſcientia enim dei eſt qua diffinitum habet.qualis vniuſcuiuſq; futura erit voluntas,per quam aut damnetur aut coronetur.præſciens itaq; deus aliquos malę voluntatis futuros,non habuit eos in numero bonorum:ſicut & de præſcientia Pharaonẽ damnandum eſſe cenſuit,ſciens eum non ſe correcturum:Apoſtolum vero Paulũ elegit præſcius quod futurus eſſet fidelis.Sunt autem & alii quidam,quibus gratia data eſt in vſum vt Sauli Iudę,& illis diſcipulis quibus in euangelio dominus dixit,Ecce nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo,& poſt abierunt retro:ſed hoc de eis dominus dixit,propter iuſtitiam cui deſeruiebant,quia hoc eſt iuſtum vt vnicuiq; reſpõdeat pro merito.Ac ſi diceret,Digni eſtis nũc vita æterna,quia erant boni.Frequenter enim ante ſunt mali, qui futuri ſunt boni: & aliquoties prius ſunt boni,qui futuri ſunt, & permanſuri mali. Tales erant illi, & ideo nomina eorum erant ſcripta in cælo propter iuſtitiam cui deſeruiebant:ſecundum vero præſcientiam in numero erant malorum. De iuſtitia enim iudicat Deus non de præſcientia, quia iuſtitia non dei præſcientia cauſa eſt, quare apud deum aliquis dignus ſit vita. Vnde & Moſi dicit, Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro vitæ: vt ſecundum iuſtitiam iudicis videatur deleri cum peccat, iuxta præſcientiam tamen in libro vitæ nunquam fuerat. Vnde Ioannes ait,Ex nobis exierunt,ſed ex nobis non erant. Econtrario vero tunc aliquis videtur aſcribi cum malus eſſe definit,qui tamen ſecundũ præſcientiã nunq̃ defuit.Cum igitur ex gratuita miſericordia apponat gratiã quibus vult,& liberet quos vult, manifeſte oſtenditur diues & glorioſa bonitas eius in vaſa miſericordiæ, Quæ præparauit,ſimiliter expectando,ſicut expectat vaſa irę.præparauit dico, In gloriam futurã. Om̃es enim ſuſtinet deus ſciens exitus ſingulorum,& vtiq; bonis prodeſt quod malos expectat.

Margin: Ambroſi° — Ambroſius — Ambroſius — Ambroſius, Auguſtinus — D — E

Quos & vocauit,non ſolum ex Iudæis,ſed etiã ex gẽtibus.ſicut in Oſee dicit, Vocabo non plebem meam,plebem meam:& non dilectam,dilectam:& non miſericordiam conſecutam,miſericordiam conſecutam. Et erit in loco vbi dictum eſt eis,Non plebs mea vos,ibi vocabuntur filii dei viui.

Quos & vocauit,Cum oſtenſum ſit quod ex ſola gratia ſint filii,incipit probare per auctoritates prophetarum quod hi ſunt ex vtroq; populo.q.d.illos qui ſunt vaſa miſericordiæ pręparauit in gloriam. Quos & vocauit,per prædicatores & interius cum ſint ex vna maſſa Adæ,de qua & mali qui ſunt vaſa iræ cui debita erat damnatio.Tota quippe iſta maſſa iuſtę damnationis reciperet debitum,niſi ex ea faceret non ſolum iuſtus,ſed etiam miſericors figulus,alia vaſa in honorem ſecundum gratiam non ſecundum debitũ:dum & paruulis ſubuenit quorum nulla merita dici poſſunt:& maiores præuenit,vt habere aliqua bona merita poſſint,quia ſtirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atq; ſupplicii,non conditione diuina ſed voluntatis iniquitate vitiata natura quæ a deo eſt condita bona.Si ergo male viuunt homines de ſuo eſt,vel quod originaliter traxerunt,vel quod inſuper addiderunt,ideo non ſe excuſent homines qui nolunt recte viuere dicentes quid nos fecimus quod nos male viuimus,cum gratiam vnde bene viueremus non accepimus!Non veraciter poſſunt ſe excuſare.Si enim vaſa iræ ſunt quibus debita perditio redditur,hoc ſibi imputẽt,quia ex maſſa ſunt quam merito peccati deus iuſte damnauit.Si autem vaſa miſericordiæ ſunt quibus ex eadem maſſa factis,ſupplicium reddere noluit,non ſe inflent, ſed ipſum glorificent qui eis miſericordiam indebitam præſtitit.Vocauit dico, Non ſolum ex Iudæis ſed etiam ex gẽtibus,& primum pro gentibus auctoritatem Oſee ponit dicens, Sicut in Oſee dicit,deus. q.d.non Oſee ex ſe hoc dicit,ſed deus in illo. Vocabo non plebem meam,id eſt gentes quę

Margin: F — Auguſtin° ad Optat. — Auguſtin° ad Sixtum.

Digitized by Google

A prius non nouerunt me,nec dicebantur plebs mea. Plebem meam,vt ſcilicet cognoſcant me,& dicantur plebs mea. Et non dilectam meã.ſ.gentilem vocabo, Dilectam meam.ſ. vt dilectione ſeruiant. Et non miſericordiam conſecutam,vocabo miſericordiam conſecutam,vt ſcilicet ad æternam gloriam perueniant. Et erit iſtud,quod dicam.ſ.quod, In loco,id eſt in toto mundo,vbi dictum eſt, Non plebs mea vos, Ibi,in toto mũdo, Vocabuntur filii dei.Vel, In loco,id eſt in Iudæa & inter ipſos Iudæos,qui dicebant, Dei populus non eſtis. Ibi vocabuntur filii dei,ab eiſdem Iudæis. Aimo. Ambroſius

Eſaias autem clamat pro Iſrael,Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanq̃ arena maris,reliquiæ ſaluæ fient.Verbum autem conſummans & abbreuians in æquitate, quia verbum breuiatum faciet dominus ſuper terram. Et ſicut prædixit Eſaias,Niſi dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen,ſicut Sodoma facti eſſemus,& ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus.

Eſaias autem ait,Hic ponit auctoritatem Eſaiæ pro Iudæis.q.d.Oſee ita pro gentibus dicit. Eſaias autem clamat aperte pro Iſrael,id eſt pro Iudæis dicens, Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanq̃ arena maris,id eſt licet ſint innumerabiles filii Iſrael. Tamen, ſolũmodo, Reliquię ſaluæ fient.Ecce ſic dicitur ſalus Iudæorum,vt maior pars ſit excęcata. Vel arenæ comparat propter ſterilitatem.Et eſt, Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanq̃ are- Auguſtinus

B na maris,id eſt licet ſint ſteriles a gratia fidei,& fructu boni operis,non tamen ideo radix Auguſtinus patriarcharũ periit.Vel, In nos reliquiæ ſaluę fient,id eſt illi quos mihi reliqui cũ alios repuli.Vel,qui ab aliis relinquuntur,vt viles.vel pauci.Deinde ſubdit propheta,per quid ſalui fiant,ſcilicet per verbum euangelii,vt gloria legalium operum excludatur.q.d.Vere ſalui fient. Dominus enim faciet verbum conſummans & abbreuiãs,id eſt verbũ euangelii, quod dicitur conſummans,quia ad perfectionem ducit:& abbreuians,quia omnia legalia in vno Chriſto abbreuiauit,vt compendio fidei per gratiam ſaluet non per innumeras obſeruantias quibus ille populus ſeruiliter premebatur,& hoc licet verbis abbreuiet,tamen ęquũ eſt priori verbo legis:vnde ſubdit,Abbreuians dico, In ęquitate,vt nil deſit ad iuſtitiã de omnib⁹ figuratiuis.Vel ideo dicitur, Abbreuians in æquitate,quia quæ ęqua ſunt retinet, vt moralia quæ ius eſt tolli,vt figuras recidit.Et nequis dubitet de eo,propheta repetitiõe cõfirmat dicẽs, Quia dominus qui prius fecit verbum legis prolixum,ens ſuper terram,id eſt ens in terra homo factus, Faciet verbum breui.contra antiquum verbum quod deum feciſſe conſtat.Vel, Verbum conſummatum & abbreuiatum eſt Charitas,quæ dicitur verbum conſummans vel conſummatum,quia conſummat:& abbreuians ſiue abbreuiatum,quia in eo pendet lex & prophetæ,in duobus enim mandatis charitas vniuerſa abbreuiat. Et ſicut prædixit,Adhuc ponit auctoritatem Eſaiæ commendans illud verbum.q.d.Deus fecit verbum,& hoc verbum tam neceſſarium erat:quod ſicut prędixit Eſaias, Niſi dominus ſabaoth,id eſt virtutum vel exercituum reliquiſſet nobis ſemen,id eſt verbum euangelii,vel Chriſtum qui fructum vitę protulit, Facti eſſemus ſicut Sodoma &c. Vel per ſemen accipiuntur reliquię ſaluandæ,de quibus ſupra egit,id eſt Apoſtoli & alii boni,quaſi reliquiæ ſaluæ fient,quia niſi per illas prædicatum eſſet verbum dei,gẽtes periſſent.& hoc eſt quod ait, Auguſtin⁹ ad Simplic. Hieronym⁹ C Ambroſius

Niſi dominus ſabaoth,id eſt exercituum,quando alios excæcauit, Reliquiſſet nobis.i.ad noſtram vtilitatem, Semen,id eſt apoſtolos de quibus ſeges Chriſti creuit, Facti eſſemus ſicut Sodoma,quæ interpretatur muta,id eſt muti eſſemus ad confitendum. Et fuiſſemus ſimiles ſicut Gomorra,quæ interpretatur aſpera,id eſt ſine gratia aſperi eſſemus ſpinis vitiorum operti. Et nota quod non ſine cauſa poſuit ſimiles & ſicut,cum alterum poſſet ſufficere. Sed hoc ideo fecit vt per alterum notet ſimilitudinem culpæ noſtræ,& illorum:per alterum ſimilitudinem pœnæ.q.d.pares eſſemus in pœna,quia ſimiles eſſemus in culpa.

Quid ergo dicemus? Quòd gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam,iuſtitiam autem quæ ex fide eſt.Iſrael vero ſectando legem iuſtitiæ,in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide,ſed quaſi ex operibus.Offenderunt enim in lapidem offenſionis:ſicut ſcriptum eſt, Ecce pono in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali,& omnis qui credit in eum nõ confundetur.

Digitized by Google

Quid ergo? Auditis Oſee & Eſaiæ auctoritatibus inquirit intellectum prophetarū ne Iu- D
dæi aliter inuerterent,q.d.quia ita dicit Oſee & Eſaias, Quid ergo dicemus? id eſt,quo in-
Ambroſius tellectu prædicta prophetarū verba eſſe dicta intelligemus? hoc vtiq; quod gentes quę p ope-
ra legis, Non ſectabantur iuſtitiam,id eſt non præſumebant iuſtificari,ex legalibus obſer
uantiis. Apprehenderūt quaſi ſubito & firmiter, Iuſtitiam,non qualēcunq;,ſed eam, Iu-
Auguſtinus de ſpū & lrā ſtitiā quæ eſt ex fide,quæ per gratiā eſt,quam impetrando ex deo,non ex ſeipſis præſumēdo,
iuſtitiam apprehenderunt. Iſrael vero ſectando,& hoc itē ex prophetia Eſaiæ.q.d.gentes
conſecutę iuſtitiam ſunt: Iſrael vero ſectando,per opera legalia, Legē iuſtitię.i.legē Moſi
q̄ eſt iuſtitię ſi bene ſit intellecta.vel, *Sectando* legem iuſt.id eſt iuſtitiam legis quæ eſt ex ti
more pœnę,non ex amore iuſt. Non peruenit in legem iuſt.id eſt innocentiam &c.quę lex
vere docet,& ideo competenter dicit, *Sectādo*.Secutus enim eſt Iudęus legem quaſi retro,
quia nunq̄ attingit ſpiritualem intelligentiā qua iuſtificaretur. Quare? non peruenit.q.d.
attende diligenter,quare.ſ. Quia non ex fide,quęrebat iuſtificari, *Sed* ex operibus legis,
quaſi hæc poſſent iuſtificare.Ideo ergo Iudæus non peruenit in legem iuſtitiæ,quia nō ex fi-
Auguſtinus de ſpū & lrā de quęrebat iuſtitiam,quia non petiuit illam a deo,nō credidit in eum qui iuſtificat impiū,
non credens deū operari in homine quo iuſtificetur.iuſtificatio autem ex fide impetrat̄. Vn
de ergo contigerit,vt non crederēt,ſupponit, Offenderunt enim.quaſi quis quęreret cur fi
dem non habent Iudæi? reſpondet,quia, Offenderunt in lapidem offenſionis.i.quia offen E
ſionem pro tumore ſuperbię ſuæ.i.excęcationē in Chriſto paſſi ſunt qui dicitur lapis offen-
ſionis quadam ratione ſimilitudinis.Chriſtus enim latens in humilitate habilis fuit offen
Auguſtin⁹ dere ad ſimilitudinē parui lapidis a quo non cauetur.*Sperabatur* enim venturus a populo Iu
dæorum,& quia humilis venit,non eſt agnitus:quia lapis paruus erat,in illum offenderūt,&
fracti ſunt:ſed creuit lapis,vt Daniel ait,& factus eſt mons magnus qui repleuit totam ter-
ram.Sed quia primo humilis venit,offenderunt in illum Iudęi:cui rei atteſtatur Eſaias. Vn
de ſubditur.*Sicut* ſcriptum eſt in Eſaia, Ecce.q.d.in euidenti,patēter, Pono.i.naſci facio,
In *Sion*.i.in Iudæis, Lapidem offenſionis,id eſt Chriſtum:a quo,quaſi paruo lapillo non
caueatur. Et petram ſcandali,id eſt eundem Chriſtum ex toto conterentem malos in futu
ro & contriſtantem.Lapis ergo offenſionis dicitur Chriſtus secūdū ſtatum quo apparuit hic
Origenes. malis:petra ſcandali,ſecundum quod in futuro faciet malis.Scandalū enim dicitur cum in
via obex aliquis inuenitur qui greſſus incedentis impediat.Quia igitur hi qui erant in Siō
viam non bonam incedentes, & iter perditionis concito pede currentes Chriſtum in fu-
turo ſentient vindicem, ideo petra ſcandali dicitur. Vel ſicut petra dicitur ante politio-
nē,& lapis per politionem:ita Chriſtus & petra dicitur ante politionem , & lapis per poli-
tionem. Politio autem Chriſti paſſio fuit,qua infirmitatis miſeriam depoſuit. Chriſtus
ergo ante paſſionem fuit petra ſcandali, quia illo tempore ſcandalizati ſunt in eum Iu-
dæi iraſcentes & indignantes,quod filium dei ſe faceret. Lapis vero offenſionis fuit Chri- F
ſtus in politione.i.in paſſione,quando maxime offenderūt,& excęcati ſunt deū non eſſe cre
Aimo. dentes quem mortuum videbant,a qua offenſione quoſdam liberat fides. Vnde ſubdit, Et
omnis qui crediderit,quaſi non modo nō eſt ipſe offenſio malis,ſed remuneratio erit bonis:
quia oīs ſiue ſit Iudęus ſiue Gētilis, Qui crediderit in eū nō cōfundet̄ cū venerit in futuro.

CAPVT X.

FRatres, voluntas quidem cordis mei,& obſecratio ad deū, fit pro
illis in ſalutem. Teſtimonium enim perhibeo illis , q̧ æmulationē
quidem dei habent: ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim
iuſtitiam dei,& ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſub-
iecti. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.

Ne ex odio videatur Apl'us loqui cōtra Iudęos,vel ne gentes eos ex toto abiicerēt,ſubdit,
Fratres,cur offenderūt,& tū, O fratres voluntas quidem mea eſt,vt ſaluētur,& hęc vo-
luntas non vtiq; ficta, *Sed* eſt cordis mei.i.vera,& etiā, Obſecratio fit a me ad deū pro il
Auguſtinus de verb.apl'i lis offendētibus. Et hoc in ſalutē.i.vt deus det illis fidē per quā ſaluent̄. Attende quia per
hoc quod Apoſtolus deprecat̄ pro nō credētibus,vt credāt pro aduerſis,vt cōuertant̄ innuit
Auguſtin⁹ ad Paulum quod ex gratia detur,quia nec ipſa cōuerſio ſine dei adiutorio fit. Volūtas eñ vt ad vera cre
dēda moueat̄,nō ſibi ſufficit niſi p gratiā de⁹ opitulet̄,vnde ipſe ait,Nemo venit ad me niſi

A ei datũ fuerit á patre meo. Teſtimoniũ eñ.q.d.obſecro pro illis & iuſtũ eſt & neceſſe:iuſtũ eſt,qa ęmulationẽ dei hñt:& neceſſe eſt,qa ſecũdũ ſciẽtiã.& hoc eſt quod ait, Teſtimoniũ eñ,ego q olim ſimilis illis fui,phibeo illis,de hoc, Quia ęmulationẽ qdẽ dei hñt.i.zelũ dei.& ideo iuſtũ eſt orare pro eis, Sed non ſecũdũ ſcientiã,diligendi.Stultũ eſt eñ legẽ ve nerari,& deũ legis perſequi:ſtultũ eſt etiã patrẽ confiteri,& filiũ negare.Et eſt ſenſus,Pro di lectione dei putant ſe facere,ſed veram dei dilectionem non habent,& ideo neceſſe eſt pro eis orare.De his aũt hoc dicit,qui non inuidia & maliuolentia vt Scribę & Phariſęi,ſed er rore Chriſtũ tradiderũt:quibus Petrus ait,Scio fratres quia p ignorantiã hoc egiſtis.Illi er go ęmulationem dei habẽtes,ſed voluntatẽ & cõſiliũ eius neſcientes,contra deũ agebãt quẽ ſe defendere teſtabanť.Quomodo aũt nõ ſecũdũ ſcientiã habeãt zelum,oſtendit ſubdens, Aimo. Ambroſius Auguſtin'.

Ignorantes enim &c.q.d.Vere non ſecundũ ſcientiã habent zelũ,quia, Ignorãtes dei iu ſtitiã,nõ qua deus iuſtus eſt,ſed quę homini eſt ex deo.i.quam dat homini,quę eſt per fidem Chriſti,quę eſt a deo qui iuſtificat impiũ: Et quærentes vel volentes vt ſupbi ſtatuere ſuã, quę eſt per carnales obſeruantias,quæ dicitur ſua illorum,non quia lex ab illis eſt conſtituta, ſed in lege quæ ex deo eſt ſuã iuſtitiã cõſtituebant,cũ eandẽ legẽ ſuis viribus implere poſſe credebant vt merita pcederẽt gratiã,nõ gratia pcederet iuſtitiã. Hoc inquã faciẽtes, Nõ ſunt ſubiecti iuſtitię dei,qua iuſtificat credentes.i.nõ credũt per fidẽ impios iuſtificari.Hęc B eſt enim iuſtitia dei,quæ nõ in præcepto legis quo timor incutitur,ſed in adiutorio gratiæ ipſi cõſtituta eſt.vnde ſubdit, Finis eñ.q.d.Vere ignorant iuſtitiã dei,quia ignorãt Chri ſtum,qui Chriſtus, Finis eſt legis.i.qui adimplet in ſe & in nobis quod lex prædixit, Qui etiam valet ad iuſtitiã omni credenti.i.qui eſt dator iuſtitię omni credẽti.Ex Chriſto ergo nõ ex lege eſt iuſtitia,qa ſi plegẽ ſcriptã vel naturalẽ eſſet iuſtitia ſine fide Chriſti,ergo Chri ſtus gratis moreretť.Si aũt nõ gratis mortuus eſt,ergo in illo ſolo iuſtificať impius,cui credẽ ti in eũ deputať fides ad iuſtitiã.Oĩs ergo humana natura & iuſtificari & redimi ab ira.i. a vindicta nullo modo poteſt,niſi p fidẽ,& ſacramẽtũ ſanguinis Chriſti.Finis eñ Chriſtus, in quo lex iuſtitiæ non cõſumitur,ſed impleť.Omnis eñ pfectio in ipſo eſt,vltra quẽ nõ eſt quo ſpes ſe extendat. Finis etiã fideliũ Chriſtus eſt.Ad quã cũ puenerit currentis intentio, non habet amplius quod poſſit inuenire,ſed habet in quo debeat permanere. Finis ergo di citur non quia cõſumit,ſed quia pficit.Perficit ergo iuſtitiã per fidẽ ſine operib⁹ legis,& ſũt opera quę videnť bona ſine fide Chriſti,& nõ ſunt tñ vera bona,quia nõ referunť ad eũ fi nẽ ex quo ſunt bona.i.ad Chriſtũ qui eſt finis legis ad iuſtitiã nõ vtiq; humanã ſed diuinã. Eſt enim humana iuſtitia,& eſt diuina. De humana ait ibi, Moſes enim. De diuina vero ait ibi, Quæ aũt &c.De humana vtiq; prius agens ſubdit, Auguſtinus de gr̃a & li bero arb. Ambroſius Auguſtinus de gr̃a & li bero arb. Auguſtinus Auguſtinus de natura & gratia. Ibidem. Idem. Auguſt. in lib.ſ.Proſp. Auguſtin' ſup Ioannẽ

Moſes enim ſcripſit,Quoniam iuſtitiam quę ex lege eſt,qui fecerit homo viuet in ea. quæ autem ex fide eſt iuſtitia,ſic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcen C det in cælum?id eſt Chriſtum deducere.aut,Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum amortuis reuocare.

Moſes eñ.q.d.Vere Chriſtus tantũ eſt iuſtitia ad ſalutẽ,qa iuſtitia legis tantum ad pſen tẽ vitã valet,& hoc oſtẽdit Moſes.Moſes eñ ſcripſit in Numeris & in Leuitico, Qm̃ homo qui fecerit,quaſi ſine gratia adiuuante,iuſtitiã q̃ ex lege eſt, q̃ eſt ex timore non ex amore,vi uet in ea.i.nõ punietur legali pœna,quia lex Moſi reos illos nõ faciebat ſi ſeruaretur.i.viue bant faciẽdo legẽ.Et vocat hic iuſtitiã legis opa illa legalia.vñ & in Moſe ita habetur,Qui fecerit ea viuet in illis.Timebãt vtiq; ne ſi nõ ea feciſſent,patereť lapidationẽ,vel aliqd hu iuſmodi. Viuet ergo in ea.i.habebit hoc pmiũ ne iſta morte puniať.Non eſt ergo magna iuſtitia timere,nec habet meritũ apud deũ.Aliud eſt ergo non iuſtificari apud deũ, aliđ nõ omnino iuſtificari:q oĩno non iuſtificatur,nec illa ſeruat q̃ tẽporale habẽt pmiũ, nec illa q̃ ęternũ:qui vero in opib⁹ legis iuſtificať tẽporalẽ inde expectat mercedẽ,nec iuſtificatur apđ deũ,ſed tñ & iſta qdã eſt,vt ſic dicã,terrena carnaliſq; iuſtitia. Deĩde de iuſtitia fidei ſub dit, Quę aũt.q.d.de illa iuſtitia legis ita dixit Moſes: ſed de iuſtitia q̃ eſt ex fide.i.de iuſti tia fidei,ſic Moſes dicit ĩ Deuter. Ne dixeris &c.Vel ipſa iuſtitia q̃ eſt ex fide ſic dicit ĩ cor de hominis ſcilicet,quod obſeruata ducit ad cęlum,~~non obſeruata ducit ad abyſſum.& hoc~~ eſt quod ait, Ne dixeris. Hæc autem iuſtitia fidei eſt,ne dubitetur de ſpe dei quæ eſt in Chriſto,ne diffidat homo Chriſtum ſpoliaſſe infernum,& cum animabus cælum aſcendiſ ſe,ex quibus efficitur iuſtus.De hac ergo dicit Moſes, vel ipſa in corde hominis hoc dicit, Ambroſius Ambroſius Auguſtin' Ambroſius Ambroſius

Digitized by Google

O homo ne dixeris in corde tuo.i.ne ſaltē cogites, Quis aſcendet in cælum.i.nullus ho D
mo aſcendet in cęlum.ideo ne hoc cogites,quia qui hoc cogitat negat Chriſtum aſcendiſſe:
& hoc eſt quod ſubdit,quia id cogitare eſt deducere Chriſtū.i.negare Chriſtū aſcendiſſe.Et
ſunt hęc verba apl'i,hoc eſt Chriſtū &c.de qbus aperit ſenſum pmiſſorū verborū Moſi. Aut
ne cogites.Quis deſcendet in abyſſum.ſ.in infernū.i.nullus deſcēdet,quod eſt pro nō obſer
uata lege:ideo ne cogites, quia hoc cogitare eſt Chriſtum reuocare, A mortuis.i.credere
quod Chriſtus non deſcēdit in infernū,quia ſi illi qui iuſtitiā non obſeruant,non deſcendēt,
tunc Abrahā & antiqui patres multo minus deſcenderūt.Si aūt illi nō deſcenderūt,tūc nec
Chriſtus qui non niſi pro illis liberandis deſcēdit.Et ſunt item hæc verba apoſtoli vbi ait,
Hoc eſt Chriſtum.vel ita, Ne dixeris.q.d.Cū audieris poſt reſurrectionē prędicari Chri
ſtū aſcendiſſe in cælū, Ne dixeris.i.noli dicere in corde tuo,mēdaciū eſt. Quis eñ aſcen.
in cæ.ideo ne hoc dicas,quia hoc dicere eſt Chriſtum de cælo deducere,quantū ad te perti
net quia hæc infelicitas quātū in te eſt Chriſtum de cælo,ad terram deducit: & ſimiliter cū
audis pdicari quod Chriſt⁹ ad infernū deſcēdit,noli dicere mēdaciū eſt. Quis eñ deſcē.in
in abyſ.ideo ne hoc dicas,quia hoc dicere, Eſt Chriſtū reuocare ex mortuis,quātū in te eſt.

Sed quid dicit ſcriptura? Prope eſt verbum in ore tuo,& in corde tuo. Hoc eſt
verbum fidei quod prædicamus,quia ſi confitearis in ore tuo dominum Ieſum,
& in corde tuo credideris,ꝙ deus illum ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris. Corde E
enim creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſſio fit ad ſalutē. Dicit enim ſcriptu-
ra,Omnis qui credit in illum,non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudęi &
Græci. Nam idem dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. omnis
enim quicunq; inuocauerit nomen domini ſaluus erit.

Sed quid.q.d.ne hoc dixeris ſed potius hoc crede de verbo quod ſcriptura dicit de eo in
Aimo. Deuteronomio. Quid inde dicit? Ecce, Verbū.i.Chriſt⁹ qui eſt verbū in principio apud
Ambroſius patrem. Vel verbum.i.Chriſti prędicatio & doctrina, Prope eſt.i.vtile,quia iuſtificat & ſal
uat.verba veteris legis longe abſiſtebant a iuſtificatione & ſalute. Vel, Prope eſt,quia non
eſt aliquid inconueniens vel dicere vel credere,quia non lōge a natura animorū & loquendi
ratione quod nobis dicitur vt credamus.& hoc verbū debet eſſe, In ore tuo,ad cōfitendū,
& in corde ad credendū.Deinde Apoſtolus ſcripturam Moſi exponit dicens,Hoc eſt verbū
fidei quod prædicamus,quo & baptiſma conſecratur.De hoc verbo dñs ait,Iam vos mundi
eſtis propter verbū quod locutus ſum vobis,non ait propter baptiſmum. Quare? niſi quia &
in aqua verbū mundat.Detrahe verbū,& quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbū ad elemen
tū.Vnde eſt iſta tanta virtus aquæ,vt corpus tangat & cor abluat,niſi faciente verbo,nō qa
dicitur,ſed quia creditur? Nā & in ipſo verbo aliud eſt ſonus trāſiens,aliud eſt virtus imma-
Auguſtin⁹. nens. Quia ſi con.q.d.& prope debet eſſe verbū. Quia ſi confiteris in ore tuo,non opera F
legis, Sed dominum Ieſum reſurrexiſſe,cū aliquis impugnat. Vel, Quod Chriſtus eſt dñs
Auguſtinus Ieſus.i.ſaluator & in corde tuo credideris, Quod illū excitauit vel ſuſcitauit a mortuis ſal-
uus eris.Ecce laus fidei & merces fidei,laus fidei eſt ſi credideris, qa dñs eſt Ieſus,& quia re-
ſurrexit,merces vero ſalus ęterna. Corde enim.q.d. Vere credere dat ſalutem,quia dat iu-
ſtitiam quę eſt cauſa ſalutis. Corde enim creditur ad iuſtitiā.i.per fidē cordis iuſtificat̄ ali
quis.i.de impio fit pius. Ore aūt,poſt cordis fidē,aliter eñ non valet, Cōfeſſio fit,nō mo
do ad iuſtitiā,ſed etiā ad ſalutē, quę cōfeſſio ſuperadditur fidei, vt in martyribus qui inter
Auguſtinus tormenta imminentia fidem quam corde tenebant,ore confeſſi ſunt.Non ergo in caſſū ad-
Auguſtinus in lib. cōtra mendacium ditum eſt,ore confeſſio fit ad ſalutē.Nā pene omnes qui Chriſtū coram perſecutoribus ne-
gauerunt,quod de illo credebant,corde tenuerunt:& tamen ore non confitēdo perierunt,ni-
ſi illi qui pœnitētia reuixerūt,vt Petrus qui in illa negatione intus veritatē tenebat,& foris
mendaciū proferebat.Cur enim lachrymis diluit,quod ore negauerat, ſaluti faciebat,quod
Auguſt. in lib.ſ.Proſp. corde tenebat.Quęrēs ergo a deo pacē nō aliud habeat in profeſſione oris,aliud in arcano
cordis.Nil eñ prodeſt hoc eſſe in corde quod verum eſt,ſed hoc dicit̄ voce quod falſum eſt,
Auguſtin⁹ ſup Ioannē qa veritas & credēda & loquēda eſt.Et nota quod non ait ſimpliciter creditur,ſed corde cre
Auguſtin⁹ dit,quia cętera poteſt hō nolens credere non niſi volens,intrare eccleſiā:& accedere ad alta
Auguſtinus in pſal.xxx. re poteſt nolēs,ſed nō credere:ideoq; congrue ait, Corde creditur. De hac aūt radice cor-
dis ſurgat confeſſio. Confiteri eñ eſt dicere quid ſit in corde. Si eñ aliud eſt in corde aliud

A in ore loqui eſt nō cōfiteri. Quod ergo eſt in corde debet eſſe in ore, quia nō ſine cauſa ſignū crucis fit in fronte.i.in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat. Peccatū fuit Petri ore negare cū corde crederet. Diſcedat ergo mala verecūdia, accedat ſalubris cōfeſſio. nō erubeſcam⁹ de Chriſti noīe. Inſultet nobis, quia credimus in Chriſtū crucifixū, plane dico, quia in occiſum, ſed hoc in illo occiſum eſt quod ſumpſit de me, nō quo fecit me. Dicit enim ſcriptura. q.d. Vere corde credit ad iuſtitiā. dicit ſcriptura per Eſaiā, Omnis nō tātum Iudæus, ſed etiam gētilis, Qui credit in illū nō cōfundet.i.nō erubeſcet in futuro, & ſi hic videatur cōfundi. Et bene dixi oīs, Non eñ eſt diſtinctio Iudęi & Gręci, ſed in omni gēte qui timet deū hic acceptus eſt illi. Et vere non eſt diſtinctio. Nā idē eſt dñs.i.creator Omniū diues in oēs.i.ſufficiēs ditare oēs, Qui inuocāt illū, fide & opere: aliis nō eſt ipſe diues, quia participes non ſunt bonorū eius: qui aūt inuocāt recipiēt ęternā remunerationē. Deinde ab auctoritate Eſaię probat quod dixerat, Oīs eñ, Iudęus vel Gręcus, Quicunq; nomen dñi.i.filiū patris, Inuocauerit, bene ſe ei ſubiiciēdo, Saluus erit, in ęterna beatitudine. Oratio ergo neceſſaria eſt. Orans eñ inuocat, ſed hoc vere nō poteſt niſi prius credat. Qui ergo vere inuocant, nō modo credūt, ſed etiā orāt, vt poſtq̄ crediderit alicuius animus nō definat id poſtulare quod promiſit deus toto corde vigilantibus, quia credere dat remiſſionem peccatorū. Inuocare aūt impetrat promiſſa dei. Vt aūt oſtēdat quod nō eſt vera inuocatio ſine fide, ſubdit, Quomodo ergo vel aūt. Probato quod de vtroq; populo aſſumuntur, oſtendit per quid.ſ. per promiſſionem vtriſq; factam, quam qui non receperit inexcuſabilis eſt. q.d. Inuocatio ſaluat, ergo oportet credere. — *Auguſtinus de ver. apl.* — *Ambroſius* — *Ambroſi⁹* — *Ambroſius* — *Auguſtinus*

B **Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient, ſine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt, Q̄z ſpecioſi pedes euāgelizantium pacem? euangelizantium bona?**

Quomodo inuocabit &c. vel ita cōtinua ſi eſt ibi aūt. q. d. q inuocat ſaluus erit. Hoc aūt non poteſt aliquis aduerſus: quia, Quō inuocabūt in quē nō crediderūt? nō inuocabūt niſi credant, Aut quō credēt ei quē nō audierūt. q.d. non credēt niſi audiāt, nec olim aliquis credidit qui non aliquo modo audiuit, vel interi⁹, vel exterius. Vel, Quō cre. ei quē nō au. .i.cui nō obedierūt. Apertū eſt, q̄a nō credit illi cui obediētia negat. Quō aūt audiēt ſine prædicante? id eſt niſi p̄dicet eis. q.d. nō audiēt niſi p̄dicet. Vel, Quō aūt ſine prēd. id eſt ſi p̄dicāti reſiſtant? Nec hoc obſcurū eſt, q̄a qui p̄dicāti reſiſtit, auctorē eius nō recipit. Quō vero p̄dicabūt niſi mittant, neq; iſtud recipit q̄ſtionē, q̄a nō ſunt veri apl'i niſi miſſi, nec p̄dicabūt niſi mittant. Nulla eñ ſigna virtutū his p̄hibēt teſtimoniū. Ecce patet q̄ & ad gētes miſſi ſunt p̄dicatores. Et ſic refellit eos Ap'lus q putabāt Iudęis tantū p̄dicādū eſſe euāgeliū. — *Ambroſius* — *Ambroſius*

C Hęc aūt ad ipſam gratiā cōmēdādā valēt: vt p hoc totū bonū noſtrū a gratia p̄uenire oſtēdat. Dicit eñ quod credere ex auditu eſt, audire ex p̄dicatiōe, prædicare ex miſſione dei, vt ita totū deſcēdat ex fonte gratię. Prædicatio aūt vere eſt ex miſſione, q̄a etiā pſeudo bñ nūciātes miſit deus, q in bono malis nouit vti. Aliq̄n etiā & malos malis mittit in ira.i.p̄dicare p̄mittit malos malis, ad eorūdē pœnā, vt viciſſim p ſe pereāt, ſicut iuſtū eſt meritis eorū exigētib⁹. Sicut ſcriptū eſt. q.d. nō p̄dicabūt niſi mittant, ſed miſſi ſunt ſicut ſcriptū eſt in Eſaia, vel in Naū propheta, Quam ſpecioſi ſunt pedes.i.aduētus apl'orū qui illumināt mūdū, in quo apparet illos a deo miſſos. Alioq̄n hoc nō poterāt facere. Euāgelizantiū.i.annūciantiū, Pacē.i.recōciliationē inter populū & populū diruta macerie legalis rit⁹ in Iudęis, & idololatrię in gētib⁹, & inter deū impios p fidē iuſtificātē, & hoīes in eū credētes. Euāgelizātiū, etiā bona futura.i.pacē ſup pacē, q̄a regnū dei pax eſt. q.d. valde ſpecioſi ſunt, q̄a illumināt mūdū & q̄a euāgelizāt.i.bene nūciāt. Bñ eñ nūciāt, q q̄d ore p̄dicāt, opere complent. — *Aimo.* — *Ambroſius* — *Ambroſius* — *Ambroſius*

Sed non omnes obediunt euangelio. Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti.

Sed non. q.d. oēs audierunt per Apoſtolos: Sed non omnes obedierunt euangelio. Cum enim ex gratia ſit auditus, neceſſaria eſt eñ alia gratia quæ cor moueat. Quod vero omnes non obedierunt, prophetico firmat teſtimonio, aliquos non oēs obedire his verbis. Eſaias eñ dicit, Dñe quis credidit auditui noſtro.i.his quę a nobis audierūt? vel quæ nos audiuimus a te. q.d. aliquis credidit nō oīs. Quidā inter ſe muſſitāt & vbi poſſunt p̄clamāt, & turbulenta diſceptatione contendūt, dicentes, Quid fecerunt Iudæi, vel quæ culpa eorum fuit — *Auguſtin⁹* — *Auguſtinus ſup Ioāne*

ſi neceſſe erat,vt ſermo impleret Eſaię,quē dixit.Quā quęſtionē vrgent,& profundiorē fa- D
Auguſtinus ciunt,per ea quę leguntur in euangelio Ioānis.Ait eñ,Propterea non poterāt credere quod dixit Eſaias,Excęcauit oculos eorū & indurauit cor eorū.Quibus reſpōdemus quod de⁹ præſcius futurorū per prophetā prędixit infidelitatē Iudęorū,ſed non fecit:neq̃ pręſciſſet mala
Auguſtin⁹ in eodem. eorum niſi ea haberēt.Nō eñ ideo quenq̄ deus cogit ad peccādū quia futura hominū pecca ta ꝓnouit,illorū eñ ꝑſciuit pctā nō ſua.Ideoq̃ ſi ea q̄ ille ꝑſciuit,ipſorū nō ſunt,ipſorū nō vera ille ꝑſciuit: ſed quia illius ꝑſciētia falli nō poteſt,ſine dubio nō alius ſed ipſi peccant,quos de⁹peccaturos eſſe ꝑſciuit:& ideo ſi nō malū,ſed bonū facere voluiſſent,nō malū facturi ꝓui-
Auguſtinus derētur ab eo qui nouit qd ſit quiſq̃ facturus,& qd ꝓ eius opere ſit eis redditurus.Sed ex verbis euangelii ꝓdictis magis nos vrgēt q̄ ex illis Eſaię.Dicūt eñ nobis,ſi nō poterāt credere, quod pctm̄ eſt hoīs nō facientis quod nō poteſt facere.Si aūt nō credendo peccauerunt, po-
Quæſtio. tuerūt ergo credere & nō fecerūt.Si autē potuerūt,quomodo dicit euāgeliū,non poterāt credere?quia dixit Eſaias,Excæcauit oculos eorū,& indurauit cor eorū. Etiā tātū procedunt, quod grauius eſt, vt ad deū referant cauſam,qui vel quare nō crediderunt,quoniā ipſe excæcauit eos,& indurauit. Audiſtis propoſitā quęſtionē & quam profunda ſit cernitis:Sed reſpō
Reſponſio. demus vt poſſumus.Si a me quæraẗ quare credere non poterant,reſpondeo,qa nolebant.Malam quippe eorū voluntatē pręuidit deus,& per prophetā pręnūciauit.Sed aliam cauſam,inquies,dixit propheta,non voluntatis eorū.hanc.ſ.excęcauit oculos eorū & indurauit cor eo
Auguſtin⁹ in eodem. rum.Sed hic reſpōdeo,eorū volūtatē hoc meruiſſe.Sicut eñ excęcat deus,ſic obdurat,quod eſt deſerendo non faciendo,& hoc meruit voluntas.Hoc enim meritū cæcitatis & duritiæ ſuperbientis audacia & volūtatis,inflixit.Si ergo dicit,Nō poſſunt Iudęi credere,qa Eſaias prædixit:Reſpōdeo,immo non poſſunt,qa nolūt,qđ deus preſciuit & ꝓdixit,non fecit. Non E
Auguſtinus igiẗ mirū eſt quod nō poterāt credere,quorū volūtas ſic ſuperba erat,vt tantum ſuis virib⁹
Attende. attribuerēt,vt negarēt neceſſariū ſibi eſſe diuinū auxiliū ad bene viuendū.Quotquot eñ tā ſuperbe ſapiūt non poſſunt credere in Chriſtū:non quia mutari hoīes in melius nō poſſūt, ſed quādiu talia ſapiūt nō poſſunt credere.Sicut ergo quod deus ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinę:ita quod illi nō poterāt credere culpa eſt volūtatis humanę.Siquis
Auguſtin⁹. iſtā quęſtionē melius nouit exponere,abſit,vt non ſim paratior diſcere q̄ docere. Ergo.q.d.
Auguſtinus quia aliqs credit auditui,& ſi nō oēs. Ergo fides,aliqñ & ſi nō vbiq̃ eſt, Ex auditu,etſi eñ deus int⁹ doceat tñ pręco exteri⁹ nūciat.Auditus aūt eſt nō ꝑ noſtra merita,ſed Per verbū
Auguſtinus Chriſti.i.per gratiā Chriſti doctores verbi euangelici nobis mittentis. Niſi enim dicatur aliquid nec audiri poteſt nec credi.

Sed dico,Nunquid nō audierūt?Et quidē in omnem terrā exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorū.Sed dico.Nunquid Iſrael nō cognouit?Primus Moſes dicit.Ego ad æmulationē vos adducā in non gentem,in gentem inſipientē,in irā vos mittā.Eſaias autē audet & dicit.Inuentus ſum a nō quærētibus me, palam apparui his qui me nō interrogabant.Ad Iſrael autem dicit,Tota die expandi manus meas ad populum non credentem,ſed contradicentem mihi. F

Sed dico.q.d.ex auditu crediderūt,ſed q ſe volūt excuſare quod nō crediderūt.q.d.nō audierūt dico, Nunqd nō audierunt? Audierūt vtiq̃,ſicut in pſal.oſtendit Dauid dicēs, So
Aimo. nus.i.fama. Apoſtolorum vel eorū exiuit,quidē, Et.i.etiā, In oēm terrā.i.nō modo pro-
Auguſt. ad Iſichium. ximi,ſed etiā vltimi audierūt.vel, Equidē,alia litera.i.certe. In oēm ter.ex.ſo.e.& ita inexcuſabiles ſunt. Et in fines orbis ter.id eſt ex oī parte audita ſunt.Tēpore aūt apoſtoli nec hoc impletū eſt,ſed ſpiritu ſancto reuelāte videt implendū in poſteris.Quāuis ergo locut⁹ ſit ꝑteriti tpis verbis,tñ quod fuerat futurū ꝓdixit.nō quod iā factū atq̃ cōpletū eſſet,ſicut & ipſe propheta quo vſus eſt teſte,nō ait exiturus eſt. Sed exiit ſon⁹ eorū,quod vtiq̃ nōdū
Idē in eodē erat factū.Dicēdo ergo, Eorū,nō ſolū de apoſtolis,ſed de eorum ꝑteritis intelligi voluit,ſicut & illud nō ſolū apl'is dicit.Teſtes mihi eritis vſq̃ ad vltimū terrę.Et illud,Vobiſcū ſum vſq̃ ad conſummationē ſeculi.Et illud, Cū videritis hæc oīa,ſcitote qa prope eſt in ianuis.
Sed dico,Probauit oēs audiſſe,& ita Iudęos audiſſe cōſtat.Sed qa poſſent & audiſſe & non cognouiſſe,affirmat etiā eos cognouiſſe.q.d.oēs quidē audierunt, Sed,de Iudęis ſpecialiter,
Dico,Nūquid Iſrael non cognouit?cognouit vtiq̃. Quia Moſes qui primus.i.maximus fuit inter alios dicit, Eos cognouiſſe, vel, Primus, id eſt antequam alii dicerent dicit

Digitized by Google

A eos cognouiſſe quod & alii poſt eum dixerũt. Iſrael autem dicitur cognouiſſe doctrinã euan
gelii, & Chriſti aduentum, quia contradicere non potuit ratione, vel auctoritate: ſed nõ ve-
re cognouit, vt menti eorum bene ſederet. Deinde verba Moſi ex perſona dei patris loquẽtis
in Deuteronomio ponit dicens, Ego adducam vos. i. permittam vos adduci ad æmulatio-
nem habitam in non gentẽ. i. contra gentiles. i. ad inuidiam de conuerſione gentilium, qui
prius dicebantur non gens, quia ſine lege erant. Vel modo ſunt non gens, quia nõ gentiliter
viuunt. Inuidia eñ Iudęis eſt dum gentes eorum deum ſuum dicunt, & promiſſiones & legẽ Ambroſius
eorũ & prophetas ad ſe pertinere. In gentem. i. contra gentem, Inſipientem. i. contra gẽ
tiles, qui deum verum non nouerant. Mittã vos in iram, id eſt permittã vos iraſci & perſe
qui, & cum hoc factum videant, attendãt quod venerit. Et non tantum Moſes hoc dicit, ſed
& Eſaias, & ſi præuideret ſibi pœnam imminere, tamen audet, & dicit ex perſona Chriſti.

Inuentus autẽ ſum ante quærentibus me. ſ. gentilibus. i. ſponte obtuli me illis qui per ſe non
quęrebant me, & inde eſt inuidia Iudæorũ. Et palam. i. in manifeſto apparui his, Qui de
me non interrogabant, ab aliis. Ad Iſrael autem &c. q. d. ita hoc pertinens ad gentes dicit
Eſaias, ad Iſrael autem pertinens, hoc aliud dicit ex perſona Chriſti. Tota die expãdi ma Aimo.
nus meas. hoc non dicit de manibus extenſis in cruce, vbi tota die non fuit: ſed de operibus Aimo.
quæ illi populo exhibuit. Et eſt, Tota die. i. toto tempore quo cum eis commoratus ſum, &
mundũ illuminaui. Manus meas. i. opera, & affectus, expandi ad populum Iudæũ. i. amplio
B ra oſtendi Iudæis, quia nullum beneficium eis negauit. Nã mortuos illorum ſuſcitauit, diuer
ſas infirmitates curauit. Ille dicitur manus expandere, qui poſcentibus beneficia largiter tri
buit. Vel de manibus extenſis in cruce poteſt accipi, vt poſitum ſit totũ pro parte. Tota er-
go die. i. diei parte totius. Expandi in cru. m. m. ad populum non credentẽ, ſed contradicẽ Ambroſius Aimo.
tem quod peius eſt, Mihi. Aimo. Ambroſi⁹

CAPVT XI.

DIco ergo. Nunquid deus repulit populum ſuum? Abſit. Nã & ego
Iſraelita ſum ex ſemine Abraham de tribu Beniamin. Non repulit
dominus plebem ſuam quam præſciuit. An neſcitis in Elia quid di
cit ſcriptura, quemadmodum interpellat deũ aduerſum Iſrael? Do
mine prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego re
lictus ſum ſolus, & quærũt animã meam. Sed quid dicit illi diuinum reſpõſum?
Reliqui mihi ſeptem milia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.

Dico ergo, quia tot auctoribus cõfutauit Iudæos, inſultare poſſent gentes dicentes ex toto
C repulſos eſſe, cõtra quos incipit ſic, Dico ergo &c. Quia eñ populũ Iſrael incredulũ oſten-
dit, ne oẽm Iſrael diffidentẽ dixiſſe putaret, oſtẽdit deũ nõ repuliſſe hęreditatẽ ſuã. q. d. quia
dixi Iſrael eſſe populũ nõ credentẽ, Ergo dico. i. dicere video[illegible]od deus, Ex toto repulit
populũ ſuum, vel hæreditatẽ ſuam. i. Iudęos quibus bona fecit. Sed nunquid, hoc dico. vel, Aimo.
Nunquid repulit deus? Abſit. Si eñ dico Iudæos eſſe infideles: non tamen omnes, & ſi deus Ambroſius
repulit eos ex parte, non tamen ex toto, quia me & alios prædeſtinatos non repulit. Nam
& ego Iſraelita ſum. i. Iudæus nõ proſelitus, Ex ſemine Abrahæ & ex tribu Bẽiamin. q.
d. ab Abraham deſcendit per lineam Beniamin, hoc ideo dicit ne putaretur eſſe de Iſmael.

Nõ repulit. q. d. ſicut me nõ repulit, ſimiliter nõ repulit deus, Plebẽ ſuã, quam præſciuit
ſaluandam. præſciuit enim, poſuit pro prædeſtinauit. Sic enim debere hoc accipi ex ſequen-
tibus patet. Ideo autem dixit, Quem præſciuit, ne iterum ſuperbiant Iudæi ex eo quod di
xit eos non repulſos & plebem dei. An neſcitis. quaſi dicat, ita reliquias in hoc tempore
non repulit dominus, ſed ſaluauit ſicut tempore Eliæ multos ſibi reſeruauit, cum ſolus ſibi
Elias videretur, qui ſi ignorauit non mirum ſi iſti ignorant. Tempore nanque Eliæ quã- Ambroſius
do Achab Rex Samariæ dedit filiam ſuam Ioram Regi Iuda, tunc omnes Iudæi vide-
bantur Idololatræ, ita vt Elias putaret ſe relictum ſolum in cultu dei. Quando Achab Ambroſius
Rex Samariæ & Iezabel vxor eius pſeudoprophetis credentes, prophetas dei perſeque-
bantur, qui in ſpeluncis ſe occultabant, & ipſi item Achab & Iezabel populum ad ido-
lolatriam hortabantur, ſed oſtendit Deus Eliæ quod non remanſerat ſolus, & hoc eſt
quod ait, An neſcitis quid dicit ſcriptura, id eſt liber Regum, In Elia, id eſt vbi de Elia

Digitized by Google

loquitur.ſ. Queadmodũ interpellat.i.inter ſe & illos deũ iudicẽ vocat. Aduerſum Iſrael, D
dicens, Dñe prophetas tuos occiderunt,hoc ſub Iezabel factũ eſt, Et altaria tua ſuffode-
runt.i.a fundamẽto ſubuerterũt, Et ego relictus ſum ſolus,in cultu diuino, Et quærũt ani
mam meam.i.vitam tollere. Sed quid?q.d.putauit ſe ſolum, Sed quid dicit ſcriptura illi
dixiſſe, Reſponſum diuinũ?Ecce. Reliqui.i.per gratiã reſeruaui, Mihi ſeptẽ milia virorũ
Ambroſius .i.omnes bonos,per ſeptenarium enim vniuerſitas,per millenariũ perfectio deſignat. Qui
non curuauerũt genua ſua ante Baal,qui erat deus Achab & Iezabel.

Sic ergo & in hoc tẽpore,reliquiæ ſecundum electionem gratiæ dei ſaluæ fa-ctæ ſunt.Si autem gratia,iam non ex operibus.Alioquin gratia iam nõ eſt gra-tia.Quid ergo?Quod quærebat Iſrael,hoc non eſt cõſecutus,electio aũt conſecuta eſt,cæteri vero excęcati ſunt:ſicut ſcriptum eſt, Dedit illis deus ſpiritum cõ-punctionis,oculos vt non videant,& aures vt non audiãt vſq; in hodiernum diẽ. Et Dauid dicit,Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum,& in captionem & in ſcandalum & in retributionem illis.Obſcurentur oculi eorum ne videant,& dorſum eorum ſemper incurua.

Sic ergo & in hoc tẽpore vſq;.q.d.Quia tũc erãt multi boni.& ſi neſciret Elias. *Sic ergo*
.i.ita latenter.vel, *Sic*.i.per eãdẽ gratiam,& in hoc tẽpore gratię vbi facilius eſt. Reliqæ E
Ambroſius ſalue fiẽt,vel factę ſunt,& hoc nõ ſcd̃m merita,ſed, *Secũdũ electionẽ gratię*.i.p gratiã qua
electi ſunt.Vnde dñs ait,Nõ vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos.Neq; eñ ante credideram⁹
in eũ,vt eligeret nos.Nã ſi credẽtes iã elegit,electos elegit. *Si aũt*.q.d.Dixit per gratiã ſal
Auguſtinus ſup Ioãnẽ uari. *Si aũt gratia*.i.per gratiã ſalui ſunt, Iam non ex operibus legis,alioquin.i.ſi p opera
legis ſunt ſalui ſunt, Gratia iã non eſt gratia,ſed debitũ.conſtat aũt gratiam eſſe gratiam.
Quid ergo? Audito q; reliquię ſaluę factę ſunt gratia nõ ex opibus.Quid ergo dicendũ eſt?
hoc.ſ.quod, Iſrael non eſt conſecutus hoc quod quęrebat.i.ex operibus iuſtitiã legis. Ele
ctio aũt conſecuta eſt.i.p gratiã electi iuſtitiã per fidẽ receperũt. Cæteri vero,non ſolũ nõ
conſecuti ſunt iuſtitiã, *Sed etiã excęcati ſunt* vel fuerũt p iudiciũ.Electio igit̃ gratię eſt nõ
Auguſt. de pdeſt.ſctõꝝ meritorũ.Excæcatio vero meritorũ eſt.Excæcati eñ ſunt quia credere noluerunt,ſicut & illi
quia voluerunt crediderũt.Miſericordia igitur & iudiciũ in ipſis volũtatib⁹ facta ſunt deo
Ambroſius illis per miſericordiam gratiam apponente,iſtos vero per iudiciũ deſerente.Quicũq; eñ cũ
Ambroſius in eodem. intellexiſſet noluit credere,id debet cõſequi quod vult.ſ.ne de cętero poſſit credere.In volũ-
tate ergo ſua adiuti ſunt nõ immiſſa malitia,ſed deſerente gratia,vt qa ſcientes verũ dice-
rent eſſe falſum,de cętero nõ intelligerẽt quod verũ eſt,& hoc meruit inuidia malæ volunta
tis.Nõ ita aũt eſt de illis q errore hoc agũt.Deinde auctoritate Eſaię probat Iudęos ex par-
Aimo. te fuiſſe excęcatos dicẽs, *Sicut ſcriptũ eſt* in Eſaia,licet & aliis verbis, Dedit eñ illis deus
ſpũm cõpunctionis.i.malũ.i.permiſit eos habere malã cõpunctionẽ.Malã eñ cõpũctionem
hic ſignificat,qua ſępe fit vt etiã bonũ ſit homini moleſtũ,ſicut phariſæis diſplicebat doctri F
Aimo. na Chriſti.Spũm ergo cõpunctionis appellat mẽtẽ inuidentẽ qua inuiderũt doctrinæ Chri
ſti & ſaluti gentiũ,Dedit etiam, Oculos.i.rationem quę per ſe videre poteſt,ſed ipſi ita ha
bent, Vt non videãt,per ſe. Et aures.i.rationẽ quæ alio docente intelligit,ſed ipſi ita ha
bẽt, Vt non audiãt.Et eſt ſenſus rationẽ eis dedit,qua tñ nec per ſe intelligũt quæ p ſe poſ
ſent intelligere ſi vellent,nec alio docẽte intelligũt,quæ p aliũ poſſent ſcire.Hæc aũt eorum
cęcitas durat. Vſq; in hodiernũ diem.i.q̃diu poterit dici hodiernus dies.i.vſq; in pſentẽ
diẽ omniũ ad quos hoc ſcriptũ pueniet.Deinde auctoritate prophetę idẽ cõfirmat ſubdens,
Et Dauid dicit,Mẽſa eorũ.i.malitia quam mihi obtulerũt,q̃ dicit̃ fuiſſe, Corã ipſis,quia
iniquitatẽ nouerũt,& tñ in ea pſtiterũt, Fiat ipſis in laqueũ.q.d.ſicut ſeipſos acetũ mihi ob
tulerũt, *Sic fiat illis*,ipſa iniquitas laqueus,vt eos impediat: Et in captionẽ,vt eos teneat,
Et in ſcãdalũ & in retributionẽ.i.ſit cauſa ſcãdali,& pœnę ęternę.Vel mẽſam vocat ſcri-
pturã ſanctã,vbi fideliũ aĩæ ſpũali cibo reficiunt̃ & ſaginant̃.Iudęi vero de litera legis pſu
mẽtes & ſpũalẽ intelligẽtiã cõtemnẽtes ad mẽſam ſedẽt eſuriẽtes.Hęc ergo mẽſa.i.ſcriptura
ſacra, Eorũ.i.eis añ alios oblata, Corã ipſis,poſita dicit̃,qa in ei⁹ carnalib⁹obſeruãtiis dele
ctantur.Vel coram eis ideo poſita dicitur,quia ſi ratiõi vellẽt intendere poſſent intelligere.
Hæc inquã menſa, Fiat illis in laqueũ.Scriptura enim quæ intelligẽtibus eſt panis refectio
nis illaqueat dũ male intelligitur,& propterea prædicatio Chriſti reſpuitur.Et,fiat eis, In

Digitized by Google

A captionem & ſcan.& retri.& ita facta eſt Iudæis.Fuit enim eis ſcriptura legis cauſa captiui
tatis,dum zelo eius Chriſtum occiderunt,& illa captiuitate fuit eis cauſa ſcandali,& oppro-
brii,& poſt erit cauſa ęternę damnationis,quę ſpecialiter retributio dicitur. Obſcurentur
oculi eorum,id eſt ratio quæ videt, Ne videant ſe peccare.q.d.quia ſine cauſa nō viderũt.
Fiat eis nō videre, Et dorſum.i.liberum arbitrium quod debet erigi ſurſum. Semper in-
curua.i.peccatis aggraua.Nota ꝙ hęc verba nō optantis voto,ſed prędicẽtis officio dicũt. Aimo.

Dico ergo,Nunquid ſic offenderunt vt caderent? Abſit. Sed illorũ delicto ſa-
lus gentibus,vt illos æmulentur.Quòd ſi delictum eorum diuitiæ ſunt mundi,
diminutio eorum diuitiæ gentium,quanto magis plenitudo eorum?

Dico ergo,q.d.auctoritate prophetarum dico Iudæos eſſe excæcatos:hoc ergo dicendo di
co.i.dicere videor & reputor quod ſic offenderunt, Vt,non tantum, Caderẽt ſine repara Aimo.
tione & vtilitate.Sed nunquid putatis quod irrecuperabiliter,ſine vtilitate ceciderint,quia
dico excęcatos auctoritate prophetarũ? Immo & caſus eorum prodeſt & poſſunt reſtitui,ne
quis adeo deſpiciat eos. Nunquid enim ſic offenderũt, vt inutiliter vel irrecuperabiliter
caderent? Abſit,vt inutilis ſit caſus eorum,ſed potius vtilis:quia Illorum delicto,quo cæ- Auguſtinꝰ
ci deum occiderũt,vel verbũ repulerunt: Salus,facta eſt, Gentibus,ad quas relictis Iudęis Auguſtinus
apoſtoli conuerſi ſunt,ex quorũ voce in Actibus apoſtolorũ dicitur ad Iudęos,quia repuliſtis
B verbũ dei,ecce conuertimur ad gentes,& ita ex eorum delicto quo repulerunt verbũ fuit ſa Auguſtinus
lus gentibus.Fuit etiam ex delicto quo ipſum occiderunt ſalus gentibus,dum Iudæi pro pec Auguſtinꝰ
cato mortis Chriſti vaſtati infelicius a Romanis,& diuiſi per mundum,funditusq; a ſuo re de iudi.dei.
gno eradicati in teſtimoniũ ſunt,non fictas de Chriſto eſſe prophetias quas apoſtoli genti-
bus de Chriſto expoſuerunt. Vt illos,q.d.ſalus facta eſt gentibus, ita vt Iudæi zelo legis &
patrum, Aemulẽtur illos.i.gentiles.i.inuideant eis,eoſq; odio habeãt. Vel in bono poteſt
accipi ſic,q.d.ſalus facta eſt gẽtibꝰ,ita vt Iudęi, Aemulent̃.i.imitẽt̃ illos.i.gẽtiles. Hoc ſępe
factũ eſt,& plenius fiet in fine ſeculi,qñ Iudęi Chriſtianos ſequent̃ in fide Chriſti. Tunc enĩ
manus Moſi reuocabit̃ in ſinũ,tunc Moſes noſter reuertet̃ ad matrẽ & ad fratres.Põt etiã ſic
intelligi.q.d.Salus erit gẽtibꝰ,ita vt gentes, Aemulẽ.ill.id eſt imitent̃ illos.i.Iudęos,vt cre
dãt ſicut & ipſi credebãt.Vel, Vt gentes æmu.id eſt dei ęmulatione circa opa Iudęorũ ma
la moueantur. Quod ſi delictũ.Dixi delictũ Iudęorũ prodeſſe,quod ſi eſt,magis eorũ con-
uerſio proderit.& hoc eſt quod ait.q.d.delicto eorũ ſalus eſt gẽtibꝰ. Quod.i.ſed, Si delictũ Auguſtinꝰ
eorũ quo Chriſtũ occiderũt vel verbũ repulerũt, Diuitiæ ſunt mũdi.i.ſi eorũ delicto dita Ambroſius
tus eſt mũdus: Et ſi diminutio,id eſt abiectio eorũ, Diuitię ſunt gẽtiũ.i.ſi pauci de eis cõ Aimo.
uerſi,vt Apl̃i ditauerũt gẽtes: Quãto magis plenitudo eorũ, q̃ in fine mũdi cõuertet̃,erit
diuitię gẽtiũ.i.ſi malũ eorũ vertit deꝰ in bonũ.i.in diuitias mũdi,multo magis bonũ eorũ.ſ.
cũ in fine mũdi plenitudo eorũ cõuerſa ditabit gẽtes doctrina & exẽplo.In quo oſtẽdit nec
iutilẽ nec irrecupabilẽ caſũ Iudęorũ,& q̃ſi aliq̃s q̃reret,an poterũt cõuerti? Ait,poterũt vtiq;.

C Vobis enim dico gentibus: q̃diu quidem ego ſum gentium apoſtolus miniſte-
rium meum honorificabo, ſiquo modo ad æmulandum prouocem carnem meã,
& ſaluos faciam aliquos ex illis.Si enim amiſſio eorum,reconciliatio eſt mundi:
quæ aſſumptio niſi vita ex mortuis? Qꝫ ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa:& ſi ra-
dix ſancta,& rami.Qꝫ ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes
inſertus es in illis , & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es,noli gloriari
aduerſus ramos:ꝙ ſi gloriaris,nō tu radicem portas,ſed radix te.Dicis ergo,Fra
cti ſunt rami,vt ego inſerar.Bene.Propter incrudulitatem fracti ſunt.Tu autem
fide ſtas?Noli altum ſapere,ſed time.Si enim deus naturalibus ramis non peper
cit:ne forte nec tibi parcat.Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei.In eos qui-
dem qui ceciderunt,ſeueritatem:in te autem,bonitatem dei,ſi permanſeris in bo
nitate:alioquin & tu excideris.Sed & illi ſi non permanſerint , in incredulitate,
inſerentur:potẽs eſt enim deus iterum inſerere illos.Nam ſi & tu ex naturali ex-
ciſus es oleaſtro,& contra naturam inſertus es in bonam oliuam,quanto magis
hi qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ oliuæ?

Vobis eñ dico gentibus,id eſt gentilibus qui mihi proprii eſtis,hoc ſcilicet, Quod q̄diu D
ego ſum apoſtolus quidem gentium,quod ſemper eſt & non Iudæorum,quia ad gentes miſ-
ſus ſum, Honorificabo miniſteriũ meum,etſi Apoſtolus gentium ſum, tamẽ honorifico mi
niſterium meũ vltra hoc quod debeo ſuperaddendo,vt etiam de Iudæis laborem , tentans,
Si quomodo.ſcilicet vel cum proſperitate,vel cum aduerſitate, Prouocem, id eſt prouo-
care valeam, Carnem meam,id eſt Iudæos de quibus natus ſum, Ad ęmulandum.i.imitã
dum me.& cum pluribus modis experiar conuertere Iudæos vt ſi hac non ſuccedit via, ag-
grediar aliam viam,quod non facerem ſi de ſalute eorum deſperarem,prouocẽ dico ad ęmu
landum,vt, Sic ſaluos faciam,gratia dei adiuuante,ſaltem, Aliquos ex illis. Si enim.q.d.
& ideo de illis laboro,quia vtilis erit aſſumptio eorum ad informationem gentium.Et vere,
Auguſtin⁹ de ciui.dei. Si enim amiſſio eorum,id eſt infidelitas reconciliatio eſt mundi, Quę,erit, Aſſumptio,re
liquorum,niſi, Vita,gentium, Ex mortuis,id eſt ex eo quod mortuæ ſunt. Quod autem Iu
dæi poſſunt aſſumi ad reprimendam ſuperbiam quorũdam gentilium forte dicentium totũ
genus eſſe damnatum, probat per naturæ ſimilitudinem ſubdẽs, Quod ſi delibatio.q.d.Di
xi quod aſſumptio eorum erit multum vtilis,quam ne dicatis o Gentiles non poſſe fieri,qua
ſi totum genus ſit repudiatum. Quod,id eſt quia, Si delibatio facta eſt,id eſt ſi pauci de
illis aſſumpti ad fidem,vbi apoſtoli & alii diſcipuli ſunt facti ſancti, Tunc & maſſa eſt ſan
cta,id eſt gens poteſt ſanctificari.Eſt autem delibatio parua ex aliqua re aſſumptio ad expe
rimentum totius maſſæ vt ex cibo vel potu.Cum enim delibatio vnius ſubſtantiæ ſit cum E
maſſa,non poteſt eſſe delibatio ſancta & maſſa immunda.Delibatio enim de maſſa eſt. Et
ſi radix eſt ſancta,id eſt ſi patriarchæ a quibus contrahũt humorẽ fidei ſancti fuerunt: Tũc
rami,id eſt illi q de gñe eorũ excreuerũt, in eorũ fide fundati,ſancti ſunt.Sicut eñ radix bo
Aimo. na bonum ſuccum diffundit in ramos vbi fiũt fructus boni ſaporis:ita apoſtoli & alii q ori
ginem duxerunt a ſanctis patribus & eorũ fidem imitati ſunt,boni & ſancti fuerũt. Quod
ſi aliqui.Probat adhuc Iudæos poſſe aſſumi vt reprimat gentes.q.d.rami poſſunt ſanctifica
ri, Quod.i.ſed, Si aliqui ex ramis naturalibus fracti ſunt,id eſt a promiſſione exciſi.ſ.ipſi
Auguſtinus ſup Ioañẽ blaſphemi & impii de populo Iudæorum, Tu autem,o Gentilis eſſes oleaſter,id eſt ſterilis
naturaliter & amarus, Inſertus es,id eſt aliena operatione coniunctus, In illis,id eſt in lo
co fractorum. Et factus es ſocius,id eſt particeps, Radicis.ſ.patriarcharum & propheta-
rum, Et pinguedinis,id eſt apoſtolorum,qui prę omnibus habent ſpiritũ.radicis dico, Et
pinguedinis oliuæ,id eſt populi Iudaici fructiferi ante aduentum Chriſti.ſi inquam,hoc eſt,
Noli gloriari aduerſus ramos fractos,id eſt noli inſultare malis alterius. Et ſi enim puta-
Auguſt. in pſal cxxxiii. ta eſt oliua non tamen amputata.Illi enim ſuperbi & blaſphemi per fragmentũ iam ibi nõ
ſunt.Oleaſter non ibi erat.ibi eſt.Illi per ſuperbiam frangi meruerunt,iſte per humilitatem
Ambroſius inſeri meruit.Illi amiſerunt radicem,& iſte tenuit eam,& factus eſt ſocius radicis, & pingue
dinis oliuę in ſpe promiſſionis,quia non credentibus multis Iudæorum,& gentes inſitę ſunt
per fidem in ſpe promiſſionis,vt dolor eſſet Iudæis.Hoc autem dicitur contra morem & le- F
gem inſertionis.Bona etenĩ arbor in nõ bonam inſeri ſolet. Hic autem non bona in boñ.
Dicit enim oleaſtrum inſertum,vt ſurculus fructũ radicis afferat. Noli ergo gaudere in in-
credulitate illorum.Vt enim ait Salomon,Diſplicet deo qui inſultat malis alterius.nec eñ
cauſa gentium abiecti ſunt,ſed quia non crediderunt,precandi gentibus occaſionem dede-
rũt.Vel, Noli gloria.ad.ra.ſtãtes, Q; ſi gloriaris aduerſus illos,dicitur tibi o gẽtilis quod
non tu radicem portas,ſed radix te,id eſt gens illa nil a te habet,ſed ab ea fidem habes.Di-
cis ergo o gentilis fracti ſunt rami,vt ego inſerar,q.d.ſi non contra ſtantes,vel contra eos li
cet gloriari dicit gentilis,qui cauſa inſertionis meę repulſi ſunt.quod remouet Apoſtolus,ita
dicens, Bene dicis,id eſt verum eſt quod dicis.ſ.quod fracti ſunt,ſed quod addis vt ego in
Ambroſius ſerar,illud non eſt cauſa efficiens:ſed fracti ſunt, Propter incredulitatem ſuã,id eſt ſuo vi-
tio.Vnde tibi, Opportunitas ſalutis,fuit non propter te. Non enim Iudęi ſunt reprobati
a deo vt gentes intrarent,ſed ipſi ſeipſos reprobos fecerunt ſpernentes dei donum.Vnde &
occaſionem dederunt gentibus ad ſalutem,quam extollentiam reprimi vult,vt magis ſalu-
ti congaudeatur,non infirmitati inſultetur.Facile eñ decipitur qui gaudet alienis malis.
Auguſtinus de quæſtio. nat.x. Tu aũt fide.ſtas.q.d.Vide gratiã noui teſt.ꝙ ſtas dei beneficiũ eſt,nõ tuũ meritũ:& ideo,
Noli altũ ſape.i.ſupbe ſape,ne & tu frãgaris ꝑ ſupbiã vt ille ꝑ incredulitatem . Sed time,
caſte time.ſ.offendere,non.ſ.incidas in ſupplicium,ſed ne amittas tantę gratię beneficium.

Digitized by Google

A timor enim caſtus eſt,cum cauet anima,ne deus illam deſertus deſerat.Et timere debes: Si enim non pepercit deus naturalibus ramis. i. Iudæis qui quodãmodo naturales rami ſunt, prærogatiua patrum quibus facta eſt promiſſio:vide.ſ. Ne,hoc, Forte,contingat,q̃d vti que contingere poteſt:vt, Nec tibi,alieno, Parcat.Si enim deus Iudæis non pepercit,qui a ſanctis patribus originem ducebant,& ex quorum gente ipſe carnem aſſumpſit,multoma gis nec vobis parcet,ſi a fide receſſeritis,vel in ſuperbiam intumueritis.Deinde duobus p̃miſſis,duo alia reddens ſubdit, Vide ergo,quaſi dicat,quia fide ſtas. Vide ergo bonita tem,& quia illi per incredulitatem fracti ſunt, Vide ſeueritatem,id eſt diſtrictam iuſtitiam, Dei.bonitatem & ſeueritatem dei memorat,quia bonitate ſuadet,& ſeueritate terret.Vtrunq; ergo o gentilis aduerte,& per vtrũq; diſce humiliari. In eos,quidem, Qui ceciderunt,vide ſeueritatem: in te autem , vide bonitatem dei,qua tibi beneficium confert,dico in te eſſe bonitatem dei,tamen hac conditione:ſi, Permanſeris in bonitate,vt, ſcilicet totum deo tribuas. Alioquin,id eſt niſi tu permanſeris, Et tu,ſicut & illi, Excideris,a ſancta radice,& ſenties dei ſeueritatem. Sed & illi,quaſi dicat,non ſolum tu exci deris ſi nõ permanſeris in bono:ſed, Et illi,id eſt Iudæi,ſi nõ permanſerint, In incredulitate inſerentur,& ideo non ſunt deſpiciendi. Dico ſi non permãſerint,quod vtiq; poteſt fieri. Potens eſt enim deus inſerere illud iterum . Nam ſi,q.d. potens eſt inſerere, & vere.

B Nam inſerentur,& hoc a minori probat loquẽs ad gẽtilem,quaſi vere inſerentur. Nam tu,o gentilis, Exciſus es ex oleaſtro,id eſt ritibus gentilium ſterilium, Naturali , tibi quia inde etiam natus es.Idololatria enim,& huiuſmodi gentibus ex vſu ſunt quaſi natura lia, Et inſertus es in bonam oliuam,id eſt vnitus es per fidẽ patriarchis , & apoſtolis,qui pinguedinem ſancti ſpiritus habuerũt.Oliua enim hic intelligitur fides patriarcharum: Inſertus es,dico,& hic contra naturã,quia naturale eſt vt ſurculum bonæ arboris inſeram⁹ in truncum malæ, non ſurculum malæ,in truncum bonæ:& hoc inſititio dicitur . Dicitur autem humano more contra naturam eſſe,quod eſt contra naturæ vſum,mortalibus notũ: ſicut eſt illud,vt ſurculus fructum radici ferat.Id enim contra naturã, dicit apoſtolus quod eſt contra conſuetudinem naturæ,quam notitia humana comprehendit.Deus autem creator & conditor omnium naturarum,nil contra naturam facit,quia id eſt naturæ,vel naturale cuiq; rei quod facit,a quo eſt omnis modus,numerus,ordo naturæ,ſed tamen non incõgrue dicitur aliquid facere contra naturam,quando facit contra id quod nouimus in natura.Hanc enim etiam cognitum nobis curſum appellamus , ſolitumq; naturæ, contra quem cum deus aliquid facit,magnalia,vel mirabilia dicuntur,vel nominantur.Contra vero illam ſummam naturæ legem a notitia remotam,ſiue impiorum,ſiue infirmorum, tam deus nullo modo facit,quam contra ſeipſum non facit. Quantomagis,quaſi dicat,& ſi hoc eſt quod vtiq; eſt, Quantomagis hi qui ſunt ſecundum naturam, id eſt Iudæi qui ſunt edocti in lege cultum dei,inſerentur ſuæ oliuæ.i.vnientur ſuo populo.

Augustinus in ſer. de timore dñi. Ambroſius Aimo. — *Ambroſius* — *Auguſtinus cõtra Fauſt.*

C Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobiſipſis ſapientes:quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael:donec plenitudo gentium intraret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret:ſicut ſcriptum eſt,Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob.Et hoc illis a me teſtamentum cum abſ tulero peccata eorum . Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem chariſſimi propter patres.Sine pœnitẽtia enim ſunt dona,& vocatio dei.Sicut enim aliquãdo & vos non crediſtis deo:nũc autem miſericordiam cõſecuti eſtis propter incredulitatem illorum:ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam,vt & ipſi miſericordiam con ſequantur . Concluſit enim deus omnia in incredulitate , vt omnium miſereatur .

Nolo enim,quaſi dicat inſerentur Iudæi.Et vere quia & interim quidam & tandem in fine plenitudo,& hoc volo vos ſcire.& hoc eſt quod ait, Nolo enim vos o fratres ignorare, id eſt nolo quod vos ignoretis, Myſterium hoc,id eſt hoc occultum dei iudicium : myſterium dico, Vt non ſitis ipſis vobis ſapientes,id eſt ideo voco myſterium , ne putetis vos hoc veſtro ingenio poſſe diſcutere. & quod ſit illud myſterium quod non vult eos ignorare

Digitized by Google

oſtendit,ſcilicet, Quia cæcitas,non ex natura,ſed ex culpa eorum, Contigit in Iſrael, D
& hoc, Ex parte. Non enim omnes excæcati ſunt. contigit dico, Donec plenitudo gentium intraret, id eſt vt intraret,& donec intraret vt cauſa notetur & terminus, Et ſicut, ſcilicet poſtquam intrauerit, Omnis Iſrael, prædicãte Elia & Enoch, Saluus fieret, æmulando gentes, *Sicut &c.* quaſi dicat, Iſrael ſaluus fiet. *Sicut ſcriptum eſt, in Eſaia.* Veniet, ſecundum carnem. Ex Sion, id eſt de Iudæis, Qui eripiat, quaſi vi, quod & interim eſt quando aliquis Iudæorum vix conuertitur, Et auertat, voluntarie, qđ erit in fine quando facile conuertentur. Ab Iacob, id eſt a Iudæis, Impietatem, id eſt infidelitatem, vel legalis obſeruantiæ cultum. Cultus enim Iudæorum ab aduentu Chriſti impietas eſt. Et hoc teſtamentum erit illis a me, id eſt hæc promiſſio complebitur illis a me, quia ego ipſe faciam quod promiſi: quando, Cum abſtulero, id eſt remiſero, Peccata eorum, hoc erit in fine, quando in prædicatione Eliæ,& Enoch conuertentur Iudæi. Vnde per Malachiam dicitur. Mittam vobis Eliam Theſbiten qui conuertet corda patrum ad filios,& corda filioꝝ ad patres, vt etiã intelligant filii, ſicut patres, id eſt prophetæ intellexerũt. *Sic enim cor* patrum conuertetur ad filios, cum intelligentia eorum perducetur ad filios, & cor filiorum ad patres, dum id quod filii ſenſerunt illi ſentient,& iſti, *Secundum euangelium,* quaſi dicat, tunc conuertentur Iudæi, *Sed modo inimici ſunt deo,& nobis,& hoc,* Secundum euangelium, id eſt propter euangelium, quod contra legem eorum eſt, non propter genus.& hoc totum fit, Propter vos, id eſt ad vtilitatem veſtram o gentes, vt ſcilicet vobis eſſet locꝰ intrandi ad fidem. Error enim Iudæorum gentibus aperuit viam ante tempus intrandi ad fidem. Prius enim vbiq; omnibus Iudæis prædicandum erat,& tunc demum gentibus. *Sed* quoniam non crediderunt Iudæi, ablatum eſt eis regnum,& datum eſt gẽtibus. Ipſorum igitur occaſione gratiam dei gentes citius perceperunt. Vel ita, Tunc conuertentur, ſed modo inimici quidem ſunt dei:& noſtri interim ex ſe, id eſt ex ſuo vitio, ſed hoc eſt ſecundum euangelium:& propter vos, id eſt ad profectum euangelii,& veſtrum. Inimicitia enim eorũ qua Chriſtum occiderunt, euangelio ſine dubitatione profecit.& hoc oſtẽdit ex dei diſpoſitione veniſſe, qui bene vti nouit, etiam malis non quod eis proſint, ſed ipſo illis bene vtente, proſunt electis. Eſt ergo in malorum poteſtate peccare, vt autem peccando hoc, vel hoc, illa malitia faciant, non eſt in eorũ poteſtate, ſed dei permittentis. Ex ſe ergo poſſent inimicari, quod proficit euangelio deo vtente malis ad bonum, vt cum faciant contra voluntatem, id eſt præceptum dei, impleatur tamen de illis,& finit ab illis voluntas dei ſapienter omnia diſponentis. *Secundum electionem autem.* quaſi dicat, Quidam Iudæorum ſunt inimici ſecundum euangelium,& propter vos. Quidam autem eorum ſunt chariſſimi & electi,& hoc non eſt propter eorum merita, ſed ſecundum electionem, id eſt quia per gratiam ſunt electi:&, Propter patres, id eſt promiſſiones patribus factas, quia dilectio dei in his exuſcitatur memoria bonorum patrum, quorum prærogatiua plurima a deo beneficia perceperũt. Electi ergo ſunt dilecti propter patres, quibus hæc promiſſa ſunt. F
Ecce oſtenſum eſt in his verbis prædictis, quare pars Iudæorũ excæcata eſt, ſcilicet ſuo vitio,& propter gentes,& pars illuminata, ſcilicet gratia electionis,& propter patres. Etſi enim quaſi de eiſdem loquatur, dicendo, inimici & dilecti, quia vna gens erat omnium illorum: alii tamen ſunt inimici dei, alii chariſſimi & dilecti. *Sine pœnitentia enim,* quaſi dicat, dico quod ſecundum electionem,& propter patres ſunt ſaluandi, quia non ſunt vocati ea vocatione qua multi non præſciti vocantur, qui tamen pereunt: de qua dictum eſt, Multi vocati &c. ſed illa qua vocantur electi, ad quam qui pertinent omnes ſunt docibiles dei, nec poteſt eorum quiſquam dicere, credidi, vt ſic vocarer, quia præuenit eũ miſericordia dei qua vocatus eſt vt crederet. quæ vocatio eſt, *Sine pœnitentia,* id eſt ſine mutatione: quia qui audit a patre venit ad filium, qui non perdit quicquam de omni dato: quiſquis vero perit, non inde fuit: qui inde eſt, omnino non perit. Propter quod Ioannes ait, A nobis exierunt, ſed ex nobis non fuerunt. Fuerunt enim de multitudine vocatorum, ſed nõ de paucitate electorum. *Si enim fuiſſent de nobis, mãſiſſent vtiq; nobiſcũ.* Et hoc eſt quod ait, quaſi dicat, vere ſunt ſaluandi ſecundum electionem,& propter patres: quia, Dona, id eſt promiſſiones, Et vocatio dei, id eſt electio dei ab æterno, *Sunt ſine pœnitentia,* id eſt ſine immutatione conſilii dei. vel ita, ideo dico ſecundum electionem, quia quibus deus fidem inſpirat, *Sine,* præcedente eorũ, Pœnitentia, inſpirat.& hoc eſt, *Sine pœnitẽtia enim*

Auguſtinus de ciui. dei.

Aimo.

Ambroſius

Auguſtinus

Auguſti. de prædeſt. ſanctorum.

Ambroſius

Auguſt.

Au. de pđe. ſanctorum.

Auguſt.

A præcedente, Sunt dona & vocatio dei,id eſt gratuita & interior vocatio,qua deus vocat ad fidem quod nullius meritum præuenit. Vel ita. Dixerat, Veniet qui auertat impietatẽ a Iacob,& hoc erit cum abſtulero peccata eorum. Sed ne quis putet eos non poſſe accipere miſericordiam,quia non videt eos exteriori pœnitentia affligi,ait, Sine pœnitentia, quaſi dicat,nemo diffidat de eis,& ſi non exterius plangant,quia vocatio dei qua vocat ad fidẽ, & dona,id eſt remiſſio peccatorum quã præſtat in baptiſmo, Sunt ſine pœnitentia,exteriori. Verum eſt,quia gratia dei in baptiſmo nõ requirit gemitum,vel planctum,vel opus aliquod,niſi ſolam fidem,& cordis contritionem:& omnia gratis condonat. Hæc ideo dicit,ne putent illos non poſſe accipere miſericordiam, quia eos dolere non vident. Sicut eñi. Hic oſtendit poſſe fieri,vt impietas auertatur ab Iacob,quia & a gẽtibus ablata eſt,quę aliquando non crediderunt,quaſi dicat,ita opus erat vt alii Iudæorũ eſſent inimici,& alii electi. Sicut enim & vos,o gentiles, Aliquando,id eſt longo tempore plus q̃ iſti, Non crediditis deo,quod valuit ad hoc,vt humiles modo credatis, id eſt qua ratione permiſit vos olim deus nõ credere,ſcilicet ne cauſam ſuperbiæ haberetis poſtea conuerſi. Nunc autem,id eſt nuper, Conſecuti eſtis miſericordiam,probato quod deficit natura,id eſt quod per liberum arbitrium iuuari non poteſtis. Conſecuti eſtis dico,& hoc, Propter incredulitatem illorum,quæ eſt aliqua cauſa veſtræ miſericordiæ,ita & iſti,id eſt Iudæi, Nunc nõ crediderunt,ne poſtea conuerſi materiam in lege gloriandi habeant. Non crediderunt dico venientes, In veſtram miſericordiam,id eſt non habuerunt fidei gratiam,per dei miſericordiam ſicut & nos. Non crediderunt,dico, Vt & ipſi,humiliati, Conſequãtur,vobiſcum, Miſericordiam. i. fidei gratiam. Ideo itaq; de vtriſq;,id eſt de Iudæis & gentibus ita factum eſt,quia Deus,concluſit. i. permiſit concludi omnia, id eſt Iudæos & gentes, In incredulitate,quia aliter ex ſuperbia ruerent. Hic videtur aliquo modo myſterium exponere. Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt de amaritudine infidelitatis ſuæ pœnitendo confuſi,& ad dulcedinem miſericordiæ dei credendo conuerſi,humiliores permanerent,& vt gratia muneris eſſet gratiſſima:& clamarent,Quam magna mult.d.t.domine. Concluſit dico,tamen ita, Vt miſereatur omnium,id eſt Iudæorum & gentilium quod nullum damnaturus ſit:quod quidam falſo opinati ſunt.

Ambroſius

Ambroſius

Ambroſius

Aimo.

Ambroſius

Auguſtin. de ci.dei.

Ambroſius

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei,quam incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini?aut quis conſiliarius eius fuit?aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

O altitudo &c. Præmiſerat ſententiam miræ profunditatis, ſcilicet quod deus concluſit omnia ĩ incredulitate,vt omniũ miſereatur,cuius profunditate,velut horrore percuſſus, & C velut abyſſi altitudinẽ expaueſcens apoſtolus exclamat. O altitudo &c. Valde enim paruum ſenſum habemus ad diſcutiendam iuſtitiam iudiciorum dei, ad diſcutiendam gratuitam gratiam nullis meritis præcedentibus redditam:nec tam mouet nos quod gratia præſtatur indignis,quam quod indignis æque aliis denegatur. Scio enim quod ſicut impoſſibilitas,ita & iniquitas non eſt apud deum:& ſcio quod reſiſtit ſuperbis,& humilibus dat gratiam. Illud vero obſcurũ eſt, quare quibuſdam indignis dat, quibuſdam negat. Aliquid eſt in abdito & profundo iudiciorum dei. Similiter nec illud perſpicuum eſt,quare hoc modo ſaluauerit Iudæos & gentes,vt prius permitteret eos concludi in infidelitate. Si quis ergo quærat,quare ſic ſaluantur,cum multi alii modi ſaluationũ ſint,hoc ſe neſcire per animi rationẽ innuit apoſtolus: quaſi dicat, Excæcauit deus gentes & Iudæos ad tempus, vt omniũ miſereatur. Quare ſic factum ſit,non putes poſſe comprehendi. Hæc eſt enim altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei,quæ gentiles & Iudæos multifaria prouidentia adquiſiuit ad vitam. Hanc igitur ammiratur apoſtolus dicens, O altitudo diuitiarum,hoc dicit quia multa ſcit,& profunda ſapientiæ,quæ eſt de rebus ſpiritualibus,& ſcientiæ dei,quę eſt de mundanis. Omnium enim diuinarum humanarumq; rerum ſublimis & profunda cognitio eſt apud deum, qui ſolus ſicut ſunt omnia intuetur, ad cuius notitiam omnis ſenſus noſter retunditur. Quam incomprehenſibilia &c. quaſi dicat, ſicut ſapientia & ſcientia eius ſunt incomprehenſibiles, ſic & iudicia pro quibus cepit de ſapientia & ſcientia. & hoc eſt,

Auguſtinus de cor.& gratia.

Auguſti. de ſpũ & li.

Ambroſius

Aimo.

B

Digitized by Google

Q̃ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,id eſt diſpoſitiones de omnibus rebus? Et q̃ D
inueſtigabiles viæ eius,id eſt impletiones diſpoſitionis, quia nec in exhibitione poteſt co-
gnoſci quod diſpoſuit.Deinde vtens verbis Eſaiæ, altam eſſe ſapientiam dei probat ſub-
dens, Quis enim,quaſi dicat,Vere eſt alta ſapientia & ſcientia. Quis enim cognouit,
hoc Eſaias dicit, Senſum domini?in ſapientia & ſcientia. Aut quis cõſiliarius eius fuit?
In diſpoſitione,vel exhibitione rerum,id eſt quis fuit,cuius conſilio ageret,vel qui eius con-
Ambroſius filiũ ſciret?Patris conſiliarius eſt vnigenitus filius eius,qui & angelus magni conſilii appel-
latur:ſed ex hominibus,& angelis nullus ei fuit conſiliarius. Aut quis prior,quaſi dicat,&
ſi iudicia dei non poſſumus ſcire,ſaltem hoc conſtat quod ſola gratia dat bona,non ex prę-
cedẽti merito.& hoc eſt quod ait, Aut quis prior dedit illi?fidem & bona opera,priuſq̃ ab
eius gratia præueniretur? Et retribuetur ei,merces a deo ex hoc quod fidem ſuã prior de-
Auguſt. dit illi?Nullus. Quoniam,potius, Omnia ſunt ex ipſo,patre,ex quo filius eſt: Et per
Aimo. ipſum,filiũ,per quem omnia facta ſunt: Et in ipſo,ſpiritu ſancto,quia ſola dilectione crea
Auguſt. uit,& conſeruat omnia.Ecce trinitas perſonarum hic oſtenditur,& eſſentiæ vnitas.Tres e-
Aimo. Aimo. nim diuerſæ præpoſitiones,ſcilicet,ex,per,in,diſtinctionem perſonarum indicãt.Ipſe vero
Auguſtinus id eſt pronomen repetitum identitatem ſubſtãtię inſinuat:ſicut & illud quod ſubdit, Ipſi
gloria,non dicit ipſis.Non enim duos,aut tres deos fides catholica prædicat,ſed ipſam tri
nitatem,vnum deum:non vt eadem trinitas ſimul poſſit dici aliquando pater, aliquando fi E
lius,aliquando ſpiritus ſanctus,ſicut Sabellius credit:ſed vt pater nõ ſit,niſi pater: & filius
non ſit,niſi filius:& ſpiritus ſanctus,non niſi ſpiritus ſanctus:& hæc trinitas,non niſi vnus
deus.Hanc trinitatẽ apoſtolus creditur inſinuaſſe,cum dicit,Ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo
Auguſti.de ſunt omnia.Cum audimus omnia eſſe ex deo,omnes vtiq; naturas intelligere debemus, &
natura boni omnia quæ naturaliter ſunt.Neq; enim ex ipſo ſunt peccata quæ naturam non ſeruant,ſed
vitiant , quæ peccata ex voluntate peccantium naſcuntur . & cum in deo ſint omnia quæ
condidit,nõ tamen inquinant eum qui peccant.De cuius ſapientia dicitur,Attingit omnia
propter ſuam munditiam,& nil inquinatum in eam incurrit . Attendendum etiam eſt q;
non ait de ipſo,ſed ex ipſo ſunt omnia . Ex ipſo enim non hoc ſignificat pœnitus quod de
ipſo.Quod enim de ipſo eſt,poteſt dici ex ipſo,ſed non omne quod ex ipſo eſt,poteſt dici eſ-
Aug.i eodẽ ſe ex ipſo,quia nõ eſt de ſubſtantia ſua.Ex ipſo enim ſunt cælum & terra,quia ipſe fecit ea:
Attende. non autem de ipſo,quia non de ſubſtantia ſua.Sicut aliquis homo ſi gignat filium & faciat
Auguſtinus domum,ex ipſo eſt domus,ex ipſo eſt filius:ſed filius de ipſo,domus vero de ligno,& de ter
Auguſti.de ra eſt.Oportet igitur vt creatorem,per ea quæ facta ſunt,intellectu conſpicientes trinitatẽ
trinitate. intelligamus,cuius trinitatis veſtigium in creaturis apparet.In illa enim trinitate ſumma,
Caue. eſt origo omnium rerum,& perfectiſſima pulchritudo,& beatiſſima dilectio . Itaq; illa tria
a ſe inuicem determinari videntur,& in ſe infinita ſunt.Ita & ſingula ſunt in ſingulis,& o-
mnia in ſingulis,& ſingula in omnibus,& vnum omnia . Non ergo confuſe accipiendũ eſt F
quod ait apoſtolus ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia . Ex ipſo dicit propter patrẽ,
& per ipſum propter filium,in ipſo propter ſpiritum ſanctum. Non ait ex ipſis, per ipſos,&
Auguſt. in ipſis:nec ait ipſis gloria,ſed ipſi.Inſinuare volens hanc trinitatem vnum deum eſſe.Illud
vero vigilanter intende,ne quia patrẽ volens intelligi,dicit ex ipſo,ſic intelligas omnia eſ-
ſe ex patre,vt neges omnia eſſe ex filio,vel ex ſpiritu ſancto:cum ex patre,& per patrem,&
in patre omnia eſſe ſane dici poſſit,ſimiliter de filio & ſpiritu ſancto dici poteſt.Ac per hoc
dum dicitur ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia,ſine dubio patris, & filii, & ſpiritus
Au.in eodẽ ſancti demonſtrabitur æqualitas.Et quia non ante nominauerat patrem,vel filium,vel ſpi
ritum ſanctum,ſed deum & dominum,quod ipſa trinitas dici poteſt,ſingula horum triũ re-
Au.de vera ferri ad ſingulos voluit,ſubdens ex ipſo.Religet ergo vos vera religio vni omnipotẽti deo,
religione. quia inter mentem noſtram qua illum intelligimus,patrem & veritatem,id eſt lucem inte-
Auguſt. riorem,per quam illum intelligimus nulla interpoſita eſt creatura . Quare ipſam quoq; ve-
ritatem nulla ex parte diſſimilem:in ipſo,& cum ipſo patre veneremur:quæ forma eſt om-
nium,quæ ab vno facta ſunt,& ad vnum referuntur,quæ tamen omnia neq; fierent a patre
per filium,neq; ſuis finibus ſalua eſſent,niſi deus ſumme bonus eſſet,qui & nulli naturæ quæ
ab ipſo bona eſſet,inuidit:& in ipſo bono,alia quantum vellent,alia quantũ poſſent,vt ma-
nerent, dedit.quare ipſum donum dei cum patre & filio æque incõmutabile colere, & tene-
re nos conuenit,vnius ſubſtantiæ trinitatem deum a quo ſumus,per quem ſumus,in quo ſu

Digitized by Google

A mus,a quo diſceſſimus,cui diſſimiles facti ſumus,a quo perire non permiſſi ſumus,principiū
ad quod recurrimus,& formam quam ſequimur,& gratiam per quam reconciliamur, vnum
quo authore conditi ſumus:& ſimilitudinem eius,per quam ad vnitatē reformamur: & pa-
cem,qua vnitati adhæremus,ſcilicet deum,qui dixit,fiat:& verbum,per quod factum eſt o-
mne quod ſubſtantialiter & naturaliter factum eſt:& donum benignitatis eius qua placuit,
& conciliatum eſt authori ſuo,vt non interiret,quod ab eo per verbum factum eſt. Et hæ Auguſti.de
ſunt res quibus fruēdum eſt,ſcilicet pater & filius & ſpiritus ſanctus,eademq́ trinitas, vna doctrina
quædam ſumma res eſt,communiſq́ omnibus fruentibus ea,ſi tamen res dici debeat,& nō Chriſtiana.
rerum omniū cauſa,ſi tamen & cauſa.Non enim facile nomen,quod tantæ excellentiæ con
ueniat inueniri poteſt,niſi quod melius dicit,ita trinitas hæc vnus deus,ex quo omnia,per
quem omnia,in quo omnia.ita pater,& filius,& ſpiritus ſanctus, ſingulus quiſq́ eorum deus
eſt,& ſimul omnes,vnus deus:& ſingulus quiſq́ horum plena eſt ſubſtantia, & ſimul omnes
vna ſubſtantia.Pater nec eſt filius,nec ſpiritus ſanctus: filius nec eſt pater,nec ſpiritus ſan- Auguſtinus
ctus: ſpiritus ſanctus,nec pater,nec filius,ſed pater tantum pater, & filius tantum filius, & lib.vi.de tri.
ſpiritus ſanctus tantum ſpiritus ſanctus.Eadem tribus æternitas, eadem incommutabili-
tas,eadem maieſtas,eadem poteſtas.In patre vnitas,in filio æqualitas,in ſpiritu ſancto vni
tatis,æqualitatiſq́ concordia.Et tria hęc,dicimus vnū oīa ꝑpter patrē, æqualia oīa ꝑpter
filiū,cōnexa oīa propter ſpiritū ſanctū:tn̄ vnū,ſcilicet dn̄m eſſe ſolū, cui ſeruitus illa debe
B tur,quæ latria græco vocabulo nūcupat.Patri.n.& filio & ſpiritui ſancto latria debet.Pa- Auguſtinus
ter nō habet patrem, de quo ſit:filius aūt de patre eſt,vt ſit,atq́ vt illi coęternus ſit.Imago lib.vi.de tri.
enim ſi perfecte implet illud cuius imago eſt,ipſa coæquatur ei,non illud imagini ſuæ, vbi
iam eſt ſumma congruentia,& prima æqualitas,& prima ſimilitudo,nulla in re diſſidens,&
nullo modo inæqualis,& nulla ex parte diſſimilis: ſed ad identidem reſpondit ei,cuius ima
go eſt,vbi eſt ſumma & prima vita,cui non eſt aliud viuere,& aliud intelligere:ſed id quod
eſt ei intelligere,hoc eſt viuere,& hoc eſſe eſt.Vnum eſt hoc tāquam verbum perfectum,cui
non deſit aliquid:& ars quædam omnipotentis atq́ ſapientis dei,plena omnium rationum
viuentium incommutabilium:& omnes vnum in ea,ſicut ipſa vnum denuo,cum quo vnum:
vbi omnia nouit deus, quæ fecit per ipſam , & ideo cum diſcedant & ſuccedant tempora,
non diſcedit vel ſuccedit aliquid ſcientiæ dei . Non enim quæ creata ſunt,ideo ſciuntur a
deo,quia facta ſunt.An non potius ideo facta ſunt,quia immutabiliter a deo ſciuntur? Ille
igitur ineffabilis quidam complexus patris & imaginis,non eſt ſine perfruitione,ſine chari
tate,ſine gaudio.Illa igitur dilectio,delectatio,felicitas,vel beatitudo, ſi tamē humana lin-
gua vel voce digne dicitur,eſt in trinitate ſpiritus ſanctus non genitus,ſed genitoris geni
tiq́ ſuauitas,ingenti largitate atq́ vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum
vt ordinem ſuum teneant.Hæc igitur omnia quæ arte diuina facta ſunt,& vnitatem quā-
dam in ſe oſtendunt,& ſpeciem,& ordinē. Nam quodq́ horum creatorum & vnum aliquid
C eſt,& aliqua ſpecie formatur,& ordinem aliquem petit,aut tenet,& ita in creaturis vt præ-
diximus,veſtigium prælucet trinitatis.Nam propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem
eſſe dicimus,quia eſt in ea pater ſolus,aut filius in ea ſolus,aut ſpiritus ſanctus:id eſt quia ſo
la eſt iſta,nō inde trinitas,ſine ſubſtātia perſonarū,ſicut Sabelliani putauerūt:ſed ideo ſim-
plex dicitur,quia eſt hoc quod habet,excepto ꝙ relatiue quoq́ perſona ad alteram dicitur,
nec eſt ipſa. Nam vtiq́ pater habet filium , ad quem relatiue dicitur , nec tamen eſt filius:
& filius habet patrē,non tamen ipſe eſt pater.propter hoc itaq́ & natura hæc dicitur ſim-
plex quod non ſit aliud habēs,& aliud id quod habet,ſicut & in cæteris rebus eſt. Nō enim
habens liquorem,liquor eſt,nec corpus color,nec aer lux.Non ergo pater ſolus, nec ſolus fi- Auguſti.ad
lius,nec ſolus ſpiritus ſanctus deus eſt:ſed ipſa trinitas,vnus deus eſt ſolus. Ipſi gloria,quaſi Maximia.
dicat,& cum talis ſit,ipſi ſecundum ſubſtantiam ſingulariter vni ſit gloria non ipſis,& hoc
in ſecula ſeculorum. Amen.

CAPVT XII.

OBſecro itaq́ vos fratres per miſericordiam dei, vt exhibeatis cor
pora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam,deo placentem, rationa-
bile obſequium veſtrum.Et nolite cōformari huic ſeculo,ſed re-
formamini in nouitate ſenſus veſtri:vt probetis quę ſit voluntas

Digitized by Google

dei bona,& beneplacens,& perfecta. D

Ambroſius Obſecro vos itaq;.Poſt tractatum legis & fidei,& naturam Iudaici populi & gentilis ad bonam vitam agendam hortatur. Hucuſq; enim ne alter aduerſus alterum ſuperbiret monuit.Hinc moralis ammonitio qua monet vt alter de alterius vtilitate laboret.quaſi dicat, quia in ipſo ſunt omnia. Itaq; obſecro vos fratres,quaſi dicat,quod rogo fraternitas exigit,obſecro dico,& hoc, Per miſericordiā dei,id eſt per apoſtolatum miſericorditer mihi a deo commiſſum, vel per miſericordiam a deo vobis factam & exhibitam. Quod rogo, Vt exhibeatis,id eſt offeratis, Corpora veſtra, non tamen mentes, ſed etiam corpora. licet caro repugnet.Offeratis dico, Hoſtiam,in mortificatione carnaliū deſideriorum, Viuentem,per bona opera, Sanctam,in deo,ſcilicet firmam. Deo placentem,vt bona intentione faciatis. Verum enim ſacrificium eſt omne quod agitur,vt inhæreamus deo: relatum ſcilicet ad illum finem boni,quo beati veraciter eſſe poſſimus.Vnde & ipſe homo dei nomine conſecratus,& deo votus inquantum mundo morimur,vt iuuat deo,ſacrificiū eſt verum.Tunc ergo corpora noſtra ſunt hoſtia deo acceptabilis,ſi ipſa incōtaminata ſeruemus,diſſimiles illis qui voluptatibus carnis ſeruiunt.Et nota quod ait hoſtiam viuentem olim quod apud veteres,oblata hoſtia occidebatur,vt homines cauſa peccati,æternę morti ſubiecti oſtenderentur.Hunc autem quia per donum dei purificati ſunt homines,& a ſecunda morte liberati,viuam hoſtiā debent offerre vt ſit ſignum vitæ æternæ. Non enim ſicut tunc,corpora pro corporibus immolantur,ſed corporum vitia perimuntur. Rationabile, quaſi dicat,Exhibete corpora veſtra hoſtiam:tamen, Obſequium veſtrum,totum in prædictis ſit, Rationabile,id eſt cum diſcretione ne quid minus ſit, ſed cum temperantia veſtra corpora caſtigetis,vt non naturæ defectu cogantur diſſolui,ſed vitiis mori. Et nolite. Hic anima iubetur in ſacrificium deo offerri,ſicut ante iuſſerat deo corpora offerri.Si enim corpus quo inferiore tanquam famulo,vel inſtrumento vtitur anima, cum eius bonus vſus & rectus ad deum refertur,ſacrificium eſt,multomagis anima ipſa ſit ſacrificium,cum igne diuini amoris accenſa,formam concupiſcentiæ ſecularis amittit,& deo ſe referens ei tanquam incommutabili formę ſubdita reformatur.& hoc eſt quod ait,quaſi dicat,offerte corpora veſtra, Et,etiam animas,hoc modo, Nolite,in veſtra enim manu eſt, Conformari huic ſeculo,id eſt formam concupiſcentiæ ſecularis accipere. Sed reformamini,qui in Adam fuiſtis deformati.quia in eo partim eſt amiſſa imago dei. Nam ſi non amiſiſſet homo imaginem dei,& rurſum ſi totum amiſiſſet,non diceretur, Reformamini in nouitate ſenſus veſtri,vel mentis veſtræ: vt incipiat illa imago ab illo reformari,a quo formata eſt. Non enim reformare ſe ipſā poteſt,ſicut potuit deformare, Vel reformamini,quaſi dicat, item itemq; de die in diem quæ reformatio fit in his qui ſemper proficiunt,& in ea quę ante ſunt,ſe extendunt,nouum hominem Chriſtum,imitantes. Vnde ſubdit, Reformamini,dico, In nouitate ſenſus veſtri,vel mentis veſtræ, id eſt mentem cui non damnantur peccata reformamini ad modum noui hominis.Et nota quod hic eſt generalis prohibitio, & generalis iuſſio,prohibitio enim eſt, Nolite conformari huic ſeculo. Iuſſio autem eſt, Sed reformamini in nouitate ſenſus veſtri. Illud pertinet ad non cōcupiſcere,hoc ad diligere:illud ad continentiam,hoc ad iuſtitiam:illud ad declinandum a malo,hoc ad faciēdum bonum.Non concupiſcendo enim vetuſtate expoliamur, & diligendo nouitate induimur.Ad hoc vtiq; reformamini, Vt,in vobis ipſis experimento, Probetis quæ ſit voluntas dei,id eſt quid deus velit, quæ voluntas eſt bona,quia quicquid deus vult bonū eſt. Et beneplacitis illis,qui intelligunt & experti ſunt. Et perfecta in omni bonitate,vt nihil ſit melius.Et nota quia voluntas dei dicitur,ſiue ipſa,qua vult quæ in deo deus eſt,ſiue illud qđ vult:hic autem accipitur dei voluntas qua vult,quæ ſemper impletur, quæ beneplacitū dei vel diſpoſitio interdum appellatur.De qua propheta ait,Omnia quæcunq; voluit fecit. Et apoſtolus, Volūtati eius quis reſiſtit?Omnia ergo bona quæ fiunt,deus fieri vult,quorū ipſe author eſt,mala vero non vult fieri,nec tamen vult non fieri.Si enim vellet non fieri,& fierent,voluntati eius aliquid reſiſteret,ſed tamen fieri ea præſcit.Præterea voluntas dei dicitur eius operatio,vel permiſſio. Vnde Auguſtinus, Non fit aliquid quod omnipotens fieri non velit,vel ſinendo vt fiat,vel ipſe faciendo.Itē voluntas fieri dicitur interdum eius cōſilium,vel approbatio,præceptio,vel prohibitio.

[Margin notes: Auguſti.de ciuitate dei. — Ambroſius — Auguſti.de ciui.dei. — E — Auguſt. — Auguſti.de trinitate. — F — Auguſti.de perfectione iuſtitiæ ho. — Auguſtin' i enchirid.]

Digitized by Google

A **Dico enim (per gratiam quæ data eſt mihi) omnibus qui ſunt inter vos, nõ plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuiq; ſicut deus diuiſit menſuram fidei.**

Dico enim per gratiam, quaſi dicat, Illud obſecro vt non conformemini ſeculo, ſed reformemini In nouitate ſenſus veſtri. Hoc autẽ prohibeo, Dico enim per gratiam, apoſtolatus, id eſt authoritate apoſtolica, Quæ data eſt mihi non plus ſapere, id eſt inueſtigare de miſteriis diuinis, Quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: vel, Ad temperãtiam, id eſt ſine præſumptione, & temperanter, quod præceptum, omnes hæretici trãſgreſſi ſunt. & hoc dico non omnibus vobis, Sed omnibus qui ſunt inter vos, tales, quia nec omnes hoc agebant, ſed quidam inter illos. Et ſciendum quia hoc eſt ſacrificium Chriſtianorum, vt multi vnum corpus ſint in Chriſto. Hoc enim in ſacramento altaris fidelibus voto demonſtratur eccleſiæ, quæ in ea re quam offert ſignificatur. Sicut enim panis ex multis conficitur granis, ita ex multis fidelium membris ſancta conſtat eccleſia, qui creatoris ſui participatione congauderet, cuius munere ſancti ſunt & vnum, quod in ſequenti oſtenditur, vbi ait, Multi vnum corpus ſumus in Chriſto, quod non poteſt fieri niſi ſapiant ad ſobrietatem quod hic præcipit. Et vnicuiq;. Sicut monuit ne de priori ſtatu ſuperbiant, ita ne de donis quæ in fide recipiuntur. quaſi dicat, præcipio non plus ſapere quam oportet, & Augustinus de ciui. dei.

B præcipio, ſcilicet maiori vel minori ſapere, Sicut diuiſit deus menſuram fidei, id eſt ea ratione qua deus dedit vnicuiq; diuiſim dona menſurata, quæ fides meretur, quod ideo fecit, vt nec indigeat, & ſit ſubſeruiendi materia, vt ita ſit mutua dilectio. Aperte oſtendit apoſtolus in his verbis hoc debere, nos ſapere quod iuſtitiæ terminos non egrediatur, vt non nobis ſolis vtile ſit, ſed & nulli obſit: vel ita, Et vnicuiq; præcipio non plus ſapere, Sicut diuiſit menſuram fidei, id eſt ſecundum fidem quam deus mẽſurate diuidit. Nam & fidem menſurate partitur deus vnicuiq;, & hæc eſt operans per dilectionem ſine qua nulla cuiuſq; bona opera exiſtimanda ſunt, ex qua omnis iuſtitia ſumit initium, quæ non eſt tribuenda libero arbitrio, nec illis præcedentibus meritis, quia inde incipiunt omnia bona quæcunq; merita. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, ſine qua illa a nullo fiunt homine. Fides ergo donum dei eſt quam partitus deus, Vnicuiq;, ſicut & alia dona ſancti ~~ſpiritus, ſine quo ſpiritu ſancto~~ conſtat ~~Chriſtum nos diligere, &~~ eius mandata ſeruare non poſſe: & id nos poſſe, atq; agere tanto minus, quanto illum percipimus minus, tanto amplius quanto illum percipimus amplius. Ideoq; non ſolum non habenti, verũ etiã habenti non incaſſum promittitur: non habenti quidem vt habeatur, habenti autẽ vt amplius habeatur. Nam ſi ab alio minus, ab alio non plus haberetur, ſanctus Eliſæus ſancto Eliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te duplo ſit in me. Chriſto autem qui eſt dei filius, nõ ad menſuram datus eſt ſpiritus, quia in illo ~~habitat omnis~~ plenitudo diuinitatis. Neq; enim Ambroſius Auguſt. Augusti. ad Iulianum.

C ſine gratia ſpiritus ſancti, eſt mediator dei & hominum homo Chriſtus. Quod enim vnigenitus eſt filius, æqualis patri, non eſt gratiæ ſed naturæ. Quod autẽ in vnitate perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt non naturæ. Cæteris autẽ omnibus ad menſurã datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo ſuæ perfectionis propria menſura compleatur. Vnde Ioannes de Chriſto loquens ait. Non enim ad menſuram deus dat ſpiritum. Cęteris vero diuiditur, non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius. Et ſciendum quod obtemperãdum eſt apoſtolo præcipienti vnicuiq; ſapere ſecundum menſuram fidei. Si enim pro viribus ſuis alitur infans, creſcit vt plus capiat: ſi autẽ vires ſuæ capacitatis excedit, deficit antequam creſcat. Auguſti. de ciuitate dei.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius membra, habentes donationes ſecundum gratiã quę data eſt nobis, differentes: ſiue prophetiam, ſecundum rationem fidei: ſiue miniſterium, in miniſtrando: ſiue qui docet, in doctrina: qui exhortatur, in exhortando: qui tribuit, in ſimplicitate: qui præeſt, in ſollicitudine: qui miſeretur, in hilaritate: dilectio, ſine ſimulatione, odientes malum: adhærentes bono: charitatem fraternitatis inuicem diligentes: honore inuicem præuenientes: ſollici-

Digitized by Google

tudine non pigri:ſpiritu feruentes, domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequētibus vos. Benedicite, & nolite maledicere. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. D

Sicut enim, quaſi dicat, ideo menſurate diuiſit dona, quia multi vnum corpus ſumus, & ideo omnia neceſſaria danda, ſed non in vno. & hoc eſt quod ait, *Sicut enim in vno corpore multa membra habemus omnia autem membra non habent eundem actum, ita nos*, Multi, per diuerſa dona, *Vnum corpus ſumus in Chriſto*, inuicē ſubſeruiendo. Ecce corporis exemplo docet, non poſſe nos ſingulos habere omnia, ac per hoc curam noſtri inuicem nos agere debere, quia inuicem officiis noſtris indigemus. *Singuli autem*, quaſi dicat, omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, *Singuli autē*, ſumus membra: *Alter quidē*, eſt *Membrum alterius*, & ita ſumus aliis ſeruientes, & aliis indigentes. Ideo dicitur *Singuli*, quia nullus excluditur, maior vel minor. *Habentes autem*, vel, Igitur, quaſi dicat, ſinguli ſumus membra: ad hoc, *Autem*, ſumus, *Habentes donationes differentes*, id eſt dona differentia. Habentes dico ſecundum gratiam, *Quæ data eſt nobis*. Vel ita lege, quaſi dicat, Singuli ſumus membra. Igitur, in differentibus donis hoc agatur. & hoc eſt quod ait, quia ſumus membra. Igitur habentes donationes ſecundum gratiam quæ data eſt nobis, ſcilicet ſimus membra alter alterius. Quæ autem illæ ſint gratiæ, ex quarum diuerſitate dicuntur mēbra, & qualiter in illis nobis inuicē ſubſeruire debeamus aperit dicens, *Siue habentes prophetiam*, id eſt reuelationem futurorum, vel quorumlibet occultorū, ſimus membra aliorum, vt illis prophetemus: habentes dico, *Scdm rationē fidei*, quia vt exigit fides eorum, vel auditorum datur prophetia. Et nota quod in enumeratione gratiarum a prophetia incipit, quæ eſt prima probatio, quod fides noſtra ſit rationabilis, quia credentes accepto ſpiritu prophetabant. *Siue miniſterium*, eccleſiaſticū habentes, vt presbyteri ſimus membra aliorum, *In miniſtrando*, aſſidue. *Siue qui docet*, id eſt qui habet gratiam docēdi ſit membrum alterius, *In doctrina*, id eſt in exhibitione doctrinæ. *Qui exhortatur*, id eſt qui habet gratiā exhortandi ſit membrū alterius in exhortando. *Qui tribuit*, eleemoſynas tribuat, non in duplicitate præſentis & future gloriæ, ſed, *In ſimplicitate*, futuræ gloriæ, & ita ſit membrum alterius. &, *Qui præeſt*, vt princeps, præſit *In ſollicitudine*, id eſt vt ſollicite agat, & ita ſit membrum alterius: &, *Qui miſeretur*, id eſt qui habet gratiam compatiendi oppreſſo, hoc faciat, *In hilaritate*, id eſt lęto animo ſubueniat, & ita ſit membrum alterius, quoniā in multis offendimus omnes, ſuggerit apoſtolus dominicam, & cotidianam medicinam. Hæc enim miſeratio eſt cotidiana medicina cotidianis & ſi leuioribus tamen vulneribus & multis. Iudicium enim ſine miſericordia fiet illi qui non fecit miſericordiam. Vnde dominus ait, Dimittite & dimittetur vobis. Date & dabitur vobis. Et hoc vtiq; iuſtum eſt vt dimittatur dimittenti, & detur danti. Ineſt quippe deo & miſericordia iudicanti, & iudicium miſerenti. Quiſquis vero quaſi nimis iuſtus & ſecurus iudicium expectat ſine miſericordia, iram prouocat. Miſericordia hæc eſt multiplex, ſcilicet dare alii, peccanti ignoſcere, oppreſſo ſubuenire &c. Et ideo non ſuperflue hoc ſubdit de miſericordia, ponendum vnum miſericordiæ membrum, cum præmiſſum ſit aliud membrum miſericordiæ, vbi ait, qui tribuit in ſimplicitate, hoc dicit in hilaritate. Simplicitas excludit hypocriſim. Hilaritas gaudium oſtendit fretum ſpe futuri. Omnis ergo miſericordia, & ſimpliciter, & cum gaudio debet fieri. Dilectio, qua diuerſa dona vniuntur ſit, *Sine ſimulatione*, & ſic erit alter alterius membrum: & ſitis, *Odientes malum, & adhærentes bono*, vt nec dilectio amici faciat malum amare, nec malum faciat bonum dimittere. & ſitis *Diligentes inuicem charitatem fraternitatis*, id eſt quod fratres charitatē habent inter ſe: vel ſitis volentes a fratribus rediligi: & ſitis, *Inuicē præuenientes*, vos, *Honore*, id eſt in qualibet reuerentia. Aliter non eſt fraternus amor, niſi mutuis ſe præueniant obſequiis. & ſitis, *In ſollicitudine non pigri*, id eſt ſi ſolliciti eſtis corde non ſitis pigri opere. Maledictus enim eſt ſicut Ieremias ait, qui opus dei fecerit negligenter, quia pigri in conuerſatione diuina ſine ſpe ſunt: & ideo vt pigritiæ frigus pellatur, ſitis *Feruentes ſpiritu*, id eſt igne charitatis, & ſi actu non poteſtis implere quod vultis. Ideo autem dicit, *Feruentes*, quia ſpiritus ſanctus ignis eſt quo feruet charitas quæ diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritum

Ambroſius E

Auguſt. Hiere.

F

Ambroſius Auguſtinus

Ambroſius Ambroſius

Aimo. Auguſti. de blaſphemia ſpiritus ſ.

Digitized by Google

A ſanctum: cui feruori contrarium eſt, quod dicit dominus, Refrigeſcet charitas multorũ. De hoc igne dominus ait, Ignem veni mittere in terrã. Dño. vel, Tempori. q. d. Quanuis dixerim, vt ſpiritu feruentes ſitis, tñ non paſſim, & importune verba dei ingeratis, ſed, Tempori. i. opportunitati ſitis Seruientes, vt modeſte cum honeſtate, & aptis locis, & perſonis, & apto tempore fidei verba loquamini. Vel dando proximo ſitis Domino ſeruientes. q. d. quod proximo impenditis, credite vos impendere deo & in his ſitis, Gaudentes ſpe, vt nõ niſi æterna ſperetis, & inde gaudeatis. Certi enim de futuris gaudent, quia ſperant certiſſime ſe accepturos, & ideo patientes ſunt in tribulationibus. Vnde ſubdit, In tribulatione. Auguſt. in ſs. lxxxiij. q. d. hoc agite quæ dixi, & ſi in his bonis mala occurrũt, ſitis Patientes in tribulationib⁹: & vt poſſitis mala pati, ſitis Inſtantes orationi, quia adhuc differtur res, & ideo neceſſaria eſt oratio. Neceſſitatibus. q. d. patiamini, Et neceſſitatibus ſanctorum, ſitis Cõmunicantes, veſtra, id eſt ſanctis paſſis veſtra communia facite, & recipite ſanctos in hoſpitio. quod ita ait, ſitis Sectantes hoſpitalitatem, exemplo Abrahæ, & Loth. Et etiam, Benedicite, id eſt bona orate, Perſequentibus vos. Per hoc remouet eos a communi conſuetudine, ne irato animo incitati, vt prius facile maledicant, ſed magis victa iracundia benedicant, vt laudetur dominica diſciplina: ideoq; repetit, vt hoc ſemper faciendum doceat dicens, Benedicite. q. d. item itemq;. Et nolite maledicere. q. d. benedictio veſtra ſit ſine ammixtione amaritudinis. Et etiam debetis Cum gaudentibus gaudere, de profectu. & debetis Cum flentibus flere, de eo vnde flendum ſit, vt de lapſu alicuius, vel de gloriæ dilatione. Et ſitis Ambroſius

B

Idipſum inuicem ſentientes, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos, nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona non tantum coram deo, ſed etiã coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt (quod ex vobis eſt) cum omnibus hominibus pacem habentes. Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus ciba illum, ſi ſitit, potum da illi, hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.

Idipſum inuicem ſentientes, cum illis in gaudio, vel in fletu. & pro his omnibus prædictis & aliis, Non, ſitis, Sapientes alta, in corde ſaltẽ: Sed, ſitis, Conſentientes humilibus, id eſt humilium imitatores. Et nota ꝙ non ait, colloquentes humilibus, ſed conſentientes, quod non ſit ore tantum, quia tunc vera eſt humilitas, ſi non eſt lingua ſola, ſicut hypocrita, qui dicit ſe peccatum non habere foris, fingit humilitatem, intus amplectitur vanitatem. ergo in corde & in ore non habet veritatem. Ideo ergo dixit, non alta ſapientes, ne ſit elatio in animo, & ne præſumentes de ſe condoleant aliis, ſed exprobrent, quaſi peccatoribus. Hæc eſt ſuperbia quæ cum ſe præponit offendit. deinde adiunxit, Sed humilibus conſentientes, vt aliena cauſa ſit eorum, vt ita gratiam habeant apud deum qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Et nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. i. ne prudentiã veſtram apud vos tantum, ſed magis apud proximos exerceatis, etiam ſi quis eorum offendit. Vnde ſubdit, Nulli, ſitis, Reddentes malum pro malo, etiam ſi qui offendant vos. Deinde monet ne etiam licita cum ſcandalo fiant, dicens, & ſitis Prouidentes bona, non tantum coram deo, id eſt in ſecreto cordis, Sed etiam coram omnibus hominibus, vt nõ fiat ſcandalum, ſed bonum exẽplum, quia illud fieri debet, quod & deo non diſpliceat, & fratri ſcandalum non ſit. Et etiam ſitis, Habentes pacem cũ omnibus hominibus ſi fieri poteſt, vt aſſentiant. ſi vero non poteſt fieri, malorum iniquitate merente, ſaltẽ, Quod ex vobis eſt, facite. ſ. quod ad vos pertinet. i. pacem cum eis habete quantum in vobis eſt, vt etiam cum his qui oderunt pacem ſitis pacifici. Vel, Sitis habentes pacẽ cum omnibus hominibus, ſi fieri poteſt. ideo dicit ſi fieri poteſt, quia difficile eſt. Quod tamen licet ſit difficile, Eſt ex vobis. i. in poteſtate veſtra. ſ. habere pacem cum omnibus. Et nõ ſitis, Defendẽtes voſmetipſos chariſſimi. i. non ſitis referientes aduerſarios. Sed date locum iræ, id eſt iudicio dei. Attende quod non præcipit vt nolint ſancti vindicari a deo quod clamant ſancti, ſed vt non ſeipſos vindicantes dent locum iræ dei, qui dixit, Mihi vindictam, ad

Ambroſius Auguſti. in ſs. cxxx. (margin notes)

C Ambroſius

Ambroſius

Aug. in ſs. lxxxviij.

CAP·XIII

quem in apocalypſi ſancti clamat, Vindica domine ſanguinem noſtrũ. Quod aliter oporteat accipi, non eſt prætereundũ, ne videantur ſancti, propter exaturandum odiũ deſiderare vindictã, qđ ab eorũ perfectione longe eſt. Non ergo vindictã volunt propter exaturandum odium: ſed tñ ſcriptum eſt, Lætabitur iuſtus cũ viderit vindictam. Præcipit aũt apoſtolus hic, vt dictum eſt, vt non ipſi ſe vindicantes dent locũ iræ dei. Sed ſi vult bonus, vt deus inimicum puniat, vbi ergo eſt illud, Diligite inimicos veſtros, benefacite illis qui oderunt vos: & illud, Nõ reddentes malum pro malo. Nonne hoc eſt reddere malum pro malo? & non diligit, nec bonũ facit inimico? Cum igitur & homo iuſtus, & homo malus de inimicis ſuis velint a dño vindicari, in quo diſcernuntur. Sed bonus magis cupit corrigi inimicum ꝙ puniri, & cum deus punit nõ delectatur de pœna inimici, quia nõ odit eũ, ſed de iudicio dei, quia deũ diligit. Hoc ei placet qđ dño, quia & deus quem in hoc ſequitur, pluit hic ſuper iuſtos & iniuſtos: tamen & in hoc ſeculo aſperis corripit, & pertinaces in fine dã- D

Aimo. mnabit. Huic ergo reſeruanda eſt vindicta. Vnde ait, Date locũ iræ. i. vindictę dei, vel, iræ aduerſariorũ. Ille dat locũ iræ aduerſarii, qui permittit aduerſario facere qđ vult. Et debetis dare locum iræ dei. *Scriptum eſt enim*, in Prouerbiis, *Mihi vindictã*, reſeruaui, vel vos reſeruate, *Et ego retribuam, dicit dñs*. i. vindicabo, & qui non facit deum contẽnit. *Sed ſi eſurierit*. Nota inſolentiã ſed coniunctionis, ita eſt enim proſequendũ, quaſi nõ ſit ibi interpoſita vtraq; cõiunctio. Ac ſi diceret ſine ſed, *Si eſurierit* &c. Vel ita põt legi vt neutra ſuperfluat coniunctio. q. d. non ſolũ non defendatis vos, *Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illũ: ſi ſitit, potum da illi*. i. in vitę neceſſariis ſubueni illi. *Hoc enim faciens*. q. d. ideo facito hoc, quia, *Hoc faciens congeres carbones ignis*. i. feruorẽ charitatis, vel ſancti ſpiritus, vel vrentem pœnitentiæ ardorẽ, *Super caput eius*. i. mentem eius. Et ſi non pœnitet, tamen, *Noli vinci a malo, ſed vince malũ in bono*. i. in patiendo, quia ſi repercutis, ſimi- E

Aug. ſu per ps. xxxiii. lis ei nequã fies. Bonitate ergo cõtẽde cõtra illũ. Et eſt vera contentio, & ſalubre certamẽ, vt ſit bonus contra malũ, non vt ſint duo mali, ſi tu iam non es malus, opta malo vt ſit bonus, diſpliceat tibi quod malus eſt, placeat vt fiat bonus ne ſint duo mali.

CAPVT. XIII.

OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non eſt enim poteſtas niſi a deo: quæ autem ſunt a deo, ordinata ſunt. Itaq; qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit, qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonũ fac, & habebis laudem ex illa: dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malũ feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram, ei qui male agit. Ideoq; neceſſitati ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis, miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. F

Omnis anima. Et hic ad humilitatem inuitat, videbatur enim quibuſdã quod mali dñi & maxime infideles non debent fidelibus dominari, & ſi boni & fideles eſſent, bonis & fidelibus deberent eſſe pares, quam etiã ſuperbiã remouet hic apoſtolus a parte ſuperiore. i. anima ſignificans totũ hominem. Quid eſt enim omnis anima niſi omnis homo? q. d. Omnia prædicta facienda ſunt, & ſi ita perfecti eſtis in corpore Chriſti, tamẽ Omnis anima, ſubdita ſit, id eſt omnis homo ſubditus ſit, quem nomine animæ, ideo ſignifico vt non ſolũ in corpore, ſed & voluntate ſeruiatis. Omnis, ergo, Anima ſubdita ſit, vt etiam voluntate ſeruiat homo, Poteſtatibus, ſecularibus, bonis vel malis, ſ. regibus, principibus, tribunis, cẽturionibus, & aliis huiuſmodi. Si enim bonus fuerit qui tibi præeſt, nutritor tuus eſt: malus ſi fuerit, tentator tuus eſt, & nutrimẽta libenter accipe, & in tentatione approbare. Eſto ergo aurum, & attende mundum iſtum, quaſi fornacem aurificis. Sit ergo omnis anima ſub. poteſtatibus ſublimioribus, id eſt in hoc quod ſublimes ſunt. i. in mundanis. Vel cauſa notatꝰ cũ dicit ſublimioribꝰ. i. qa ſublimiores ſunt. Nõ eſt. n. pbat ꝙ debẽt ſubiici, hoc modo, quia oĩs poteſtas eſt a deo, ſed quæ a deo data ſunt, ordinata ſunt, igiť poteſtas eſt ordina-

Auguſti. ſuper Ioannẽ

Aimo.
Auguſtinus

Digitized by Google

A ta.i.quicunqꝫ habet poteſtatẽ dei,ordinatione habet.Itaqꝫ qui reſiſtit poteſtati dei ordina-
tioni reſiſtit,& hoc eſt quod dicit.q.d.Ideo debes ſubiici poteſtati,quia, Non eſt poteſtas,
alicui homini,vel bono,vel malo. Niſi a deo,data.Vnde Pilato dñs ait,Non haberes in
me poteſtatem,niſi datum eſſet tibi deſuper. Malitia hominum, cupiditatẽ nocendi per ſe
habet:poteſtatem ſi ille non dat,non habet.Ideoqꝫ diabolus anteq̃ aliquid tolleret Iob,dice
bat domino,Mitte manũ tuam.i.da poteſtatem,quia etiam nocẽtium poteſtas, non eſt niſi
a deo.Sicut ſcriptum eſt loquente ſapientia,Per me reges regnant, & tyranni per me tenẽt
terram. Vnde Iob de dño ait,Qui facit regnare hypocritã propter peruerſitatem populi.Et
de populo Iſrael dicit deus,Dedi eis regem in ira mea. Nocendi voluntas poteſt eſſe ab ho
minis animo.poteſtas autem non eſt niſi a deo,& hæc eſt abdita aptaqꝫ iuſtitia.Iniuſtũ em̃ Auguſti.de natura bõi.
non eſt vt improbis accipientibus nocendi poteſtatem bonorum patientia probetur,& ma
lorum iniquitas puniatur.Nam per poteſtatem diabolo datam,& Iob probatus eſt vt iuſtus
appareret, & tentatus eſt Petrus, ne de ſe præſumeret, & Paulus colaphizatus ne ſe extol-
leret,& Iudas damnatus vt ſe ſuſpenderet.Cum ergo deus iuſtos faciat ſuos per poteſtatem
diabolo datam,tñ pro iniqua nocendi voluntate,quæ diaboli ipſius fuit, ei reddetur in fine
ſupplicium. Quæ autem ſunt a deo ordinata, id eſt ratiõabiliter ab eo diſpoſita ſunt. Iob
ait,Deus potentes non abiicit,cum & ipſe ſit potens. Gregorius deum imitari deſiderat,qui
faſtigium potentiæ alienis intentus vtilitatibus,& non ſuis laudibus adminiſtrat.Qui prę
B latus cæteris prodeſſe appetit non præeſſe.Timoris nanqꝫ elatio non ordo poteſtatis in cri
mine eſt,potentiã tribuit,elationem vero potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit. Tolla-
mus ergo ꝙ de noſtro intulimus,& bona ſunt quæ dño largiente poſſidemus, quia nequaq̃
iuſta potentia,ſed actio praua damnatur. Itaqꝫ qui reſiſtit,vel dolo,vel vi, Poteſtati.i.ho
mini habenti poteſtatem,in his.ſ. quæ ad poteſtatem pertinent,vt in tributo,& huiuſmo-
di. Dei ordinationi reſiſtit.i.habenti poteſtatem dei ordinatione.Non ergo ſecundũ dei
ordinationem agit.de poteſtate bona patet ꝙ deus præfecit eam rationabiliter: de mala
etiam videri poteſt dum boni per eam purgantur,& mali damnantur,& ipſa deterius præ-
cipitatur.Et nota ꝙ nomine poteſtatis interdum accipitur poteſtas ipſa quæ datur alicui
a deo,aliquando ipſe homo habens poteſtatem,quod diligens lector diſtinguat. Qui aũt.
q.d.qui reſiſtit poteſtati,dei ordinationi reſiſtit.Hoc autem tam graue eſt,ꝙ, Qui,ei, Re
ſiſtit,ipſi ſibi acquirit damnationem,& ideo non deberet quis reſiſtere,ſed ſubiici.Si tamen
illud iubeat q̃d non debes facere:hic ſane contemne poteſtatem timendo maiorem poteſta
tem.Ipſos humanarum rerum gradus aduerte,ſi quid iuſſerit curator, nunquid faciendum
eſt ſi contra proconſulem iubeat? Rurſum,ſi quid ipſe proconſul iubeat,& aliud iubeat im-
perator,nunquid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiendũ?ergo ſi aliud imperator,aliud
deus iubeat contẽpto illo obtẽperandũ eſt deo. Nã principes.q.d.merito acquirũt dãna-
C tionẽ qui poteſtati reſiſtũt.Nã principes boni vel mali non ſunt, Timori boni operis,ſed
mali.i.non ſunt ad timorẽ his qui bene operãtur,ſed his qui male.Si em̃ bonus eſt princeps
bene operantẽ nõ punit,ſed diligit.Si vero malus eſt nõ nocet bono,ſed purgat eũ.Mal9 ve
ro debet timere,qui inſtituti ſunt principes vt mala puniãt.Principes dicit illos quia ꝓpter
corrigẽdã vitã,& ꝓhibẽdo aduerſa creãt,dei habẽtes imaginẽ,vt ſub vno cæteri ſint. Vis
aũt.q.d.male operãtibus ſunt timori, Tu aũt vis nõ timere poteſtatẽ,quæcũqꝫ ſit ſiue bõa,
ſiue mala. Fac bonũ,& nõ eſt vnde timeas,imo, Habebis laudẽ ex illa,& ſi mala eſt, dum
tibi cauſa eſt maioris coronæ.Si aũt iuſta eſt poteſtas,habebis laudẽ ex illa,etiã ipſa laudã-
te.Si iniqua eſt,habebis laudem ex illa,nõ ipſa laudante,ſed ipſa tibi laudis occaſionẽ prę- Aug.in ſer. ſcti Laurentij.
bẽte. Vere ex illa laudẽ habebis. Dei.n.miniſter eſt tibi in bonũ.i.tibi eſt faciẽs bonũ ſiue
bonus,ſiue malus ſit,quia exercet,vel datus eſt a deo in bonũ tuũ,vt tueaẽ te & tua.Manife-
ſtũ eſt.n.q̃d ideo dati ſunt rectores a deo ne malũ fiat bonis. Si aũt male feceris.q.d.bonũ
nõ eſt timẽdũ. Si aũt male feceris time. Et timẽdũ eſt, Enim.i.quia. Portat gladiũ.i.
habet iudiciariã poteſtatẽ. Nõ ſine cauſa,ſed vt malos puniat,& hoc oſtẽdit ſubdẽs. Dei
em̃ miniſter eſt.i.loco dei vindicat.ipſe dico exiſtẽs Vindex in irã dei. i.propter offen-
ſam dei vindicandã. Vel vindex in irã dei futurã oſtendendam.i.propter vindictã dei fu
turam oſtendendã,quia hæc punitio vindicat perſiſtentes in malo, grauius eſſe puniẽdos.
Dico quod vindex eſt,& hoc, Ei.i.ad damnum eius, Qui malum agit,& quia miniſter
dei eſt, Ideo ſubditi eſtote ei, quaſi ex neceſſitate. vel neceſſitati, alia litera.i.neceſſariæ

Digitized by Google

ordinationi, Subditi eſtote,& hoc non ſolum propter iram principis,vel dei vitandam, D Sed propter conſcientiam.ſ.vt munda ſit veſtra mens,prælatum a deo diligẽdo, licet.n. omnes fideles inquantum fideles ſunt,vnum ſint in Chriſto, in cuius fide non eſt diſtantia Iudæi & Græci,dñi & ſerui,& huiuſmodi,differentia tamen eſt in conuerſatione mortali, & eius ordinem in huius vitæ itinere ſeruandum eſſe apoſtoli præcipiunt. Alia ſunt.n.quæ ſeruamus in vnitate fidei ſine vlla diſtantia. Alia in ordine huius vitæ tanq̃ in via,ne nomen domini,& doctrina blaſphemetur. Ideo enim, Hæc eſt probatio ſubiectiõis.q.d.ſubditi eſſe debetis,quia etiam Ideo.i.ad oſtendendam ſubiectionem, Præſtatis tributa,qđ eſt ſignum ſubiectionis,non ait ſoluitis,ſed præſtatis,quaſi reddituris,quia reddunt ſeruiẽdo in defenſionem,dum pugnãt pro patria, & dum agũt iudicia præſtatis tributa,vos dico ſeruiẽtes deo. In hoc ipſum.i.propter hoc ipſum ſeruitis deo,quod illis tributa datis. Vere per hoc ſeruitis deo, Miniſter enim dei ſunt. Ad hoc enim inſtituti ſunt, vt boni laudentur,mali puniãtur. Vel ita, Miniſtri enim.q.d.debetis pręſtare tributa,quia, Miniſtri dei ſunt.Ipſi dico, Seruientes vobis,dum patriam defendunt. In hoc ipſum,id eſt propter hoc,ſcilicet propter tributum ſeruiunt vobis in defenſione patriæ,& quia miniſtri dei ſunt.

Reddite ergo omnibus debita,cui tributum tributum, cui vectigal vectigal,cui timorem timorem,cui honorem honorem.Nemini quicquam debeatis,niſi vt inuicem diligatis.Qui enim diligit proximum,legẽ impleuit. Nã E non adulterabis,non occides,non furaberis,non falſum teſtimoniũ dices, non concupiſces,& ſi quod eſt aliud mandatum,in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

Aimo. Reddite omnibus debita,vt ſic laudetur diſciplina euãgelica,hoc modo, Cui,debetis, Tributum,reddite Tributum.Tributum dicit quod regiones ſoluũt.Cui debetis, Vectigal,reddite Vectigal.Vectigal dicitur ſtipẽdium,quod datur dominis quando per patrias vehuntur,vel tributum dicitur,quod domi ſoluitur, vectigal quod ad domum domini vehitur. Cui,debetis Timorem,reddite Timorem,vt dominum timeamus,& perſonas vereamur. Cui honorem,debetis,reddite honorẽ,vt aſſurgere,& huiuſmodi. Quis per ſingula? Nemini quicq̃ debeatis niſi vt inuicem diligatis.i.cætera ita ſoluite vt non debeatis aliquid. Charitatẽ vero ita ſoluite vt ſemper debeatis.Sola enim charitas eſt quę etiam reddita ſemper detinet debitorem.Redditur enim cũ impenditur. Debetur autẽ ſi reddita fuerit,quia nullum eſt tempus quo ipſa danda non ſit,nec cum redditur amittitur, ſed potius reddendo multiplicatur. Habendo enim redditur non carendo,vt pecunia quæ reddi non poteſt,niſi habeatur,nec haberi niſi reddatur.Imo cum redditur ab homine, creſcit in homine,& tanto maior acquiritur,quanto pluribus redditur. Hic autem fit mentio F

Auguſti ad Cæleſtinũ.

Ambroſius de charitate,quia valet ad humilitatem pręddictam.Et nota quod pacem nos ſupra monuit habere ad omnes.Hic autem dilectionem dicit eſſe habendam inter fratres quod notat dicendo, Inuicẽ.Aliter enim vere fratres non ſunt,& vere dilectio eſt habenda,quia, Qui diligit proximum,legem impleuit.& hoc per partes oſtendit,dicens, Nam non.q.d.Vere impleuit,nam hoc præceptum, Non adulterabis:& hoc, Non occides:& hoc, Non furaberis:& hoc, Non falſum teſtimonium dices:& hoc, Non concupiſces,rẽ proximi tui.

Ambroſius Et ſi quod eſt aliud mandatum,per Moyſen datũ, Inſtauratur.i.continetur,& impletur. In hoc verbo.i.in hoc mãdato,quod Moyſes fecit in Leuitico. ſ.diliges proximum tuum

Aug.de tri. ſicut teipſum.In bono diligendus eſt proximus,non in malo,quoniam qui diligit iniquitatem,odit animam ſuam:& ita non ſeipſum diligit,quia nec proximũ ſicut ſeipſum.Et nota quia cum duo ſint præcepta charitatis,in quibus tota lex pendet & prophetæ:pro vtroque ſæpe vnum ponitur non immerito,quia deus,nec ſine proximo,nec proximus ſine deo diligi poteſt. Hic autem dilectio proximi ideo commemoratur, quia dilectio proximi in fa

Au. ſup.Io. ctis apparet.Dilectio vero dei amplius latet,& ideo hanc ſpiritualius ponit, de qua dominus ait,Mandatum nouũ do vobis vt diligatis inuicẽ vbi illud mãdatũ maius dilectionis dei videtur eſſe prætermiſſum.Sed bene intelligentibus vtrunq; inuenitur in ſingulis,quia

Digitized by Google

A qui diligit deum, non poteſt eum contemnere quem deus præcipit diligi. Et qui ſanctè ac ſpiritualiter diligit proximum, quid in eo diligit niſi deum? Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta, quam diſtinguẽdo dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim niſi deum dilexit in nobis, non quem habebamus, ſed vt haberemus, ſicut medicus diligere dicitur ægros? & quid in eis diligit niſi ſalutem quam cupit vtiq; reuocare, non morbũ quem venit expellere? Sic ergo & nos inuicem diligamus, ait, quantum poſſumus inuicem ad habendum deũ in nobis curam dilectionis attrahamus. Tunc eſt quippe optimus homo, cũ tota vita ſua pergit, in incõmutabilẽ vitã, & toto affectu inhæret illi. Si autem ſe propter ſe diligit, non ſe refert ad deum, ſed ad ſeipſum conuerſus, non ad incommutabile aliquid cõuertitur, & ideo iam cũ defectu aliquo ſe fruitur. Si ergo teipſum, non propter te debes diligere, ſed propter illũ vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt, non ſuccenſeat alius homo, ſi etiã ipſum propter deum diligis. Hæc enim eſt regula dilectionis diuinitus conſtituta, vt diligas proximum propter deũ. Deum vero ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, vt. ſ. omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectũ in illum conferas, a quo habes ea ipſa quæ confers. Nemo ergo diligit proximum, niſi diligat deum. Quantum ergo poteſt, proximo impendat quem diligit, ſicut ſeipſum, vt & ille diligat deum, quem ſi ipſe non diligit, nec ſe, nec proximũ diligit. Amator enim dei, amator eſt ſui: & non diligẽs deũ

B non diligit proximum, quia non diligit ſeipſum. Qui aũt ſe propter habendum deum diligũt, ipſi ſe diligunt: ergo vt ſe diligant, deũ diligunt. Non eſt hęc dilectio in omnibus hominibus. Pauci enim ſe diligunt, vt ſit deus omnia in omnibus. Dilectio, q. d. vere qui diligit proximum, bene facit, quia, Dilectio proximi non operatur malũ. i. diligẽs proximũ, nullum malum mortale operatur. Proximum omnẽ hominẽ oportet intelligi, quia nemo eſt, cum quo ſit operandũ malum. Qui ergo amat homines, aut quia iuſti ſunt, aut vt iuſti ſint, amare debet. Sic enim & ſeipſum amare debet. ſ. vel quia iuſt9 eſt, vel vt iuſtus ſit. Qui enim aliter ſe diligit, iniuſte ſe diligit: quia ad hoc ſe diligit, vt ſit iniuſtus. Ad hęc ergo vt ſit malus, ergo iam non ſe diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animã ſuã. Et quia dilectio non agit malum, Ergo dilectio eſt plenitudo legis. i. qui diligit plene implet legẽ. Vbi eñ charitas eſt quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi aũt nõ eſt, quid eſt quod poſſit prodeſſe? Cur ergo non dicimus qui hanc virtutẽ habet, habere omnes, cũ plenitudo legis ſit charitas, quæ quanto magis eſt in homine, tanto magis virtute eſt præditus. Quanto autẽ minus, tanto minus ineſt virtus. Quanto minus ineſt virtus, tãto magis ineſt vitiũ. In hac decalogus legis impletur. Decalogus enim legis decem præcepta habet, quæ ſic ſunt diſtributa vt tria pertineant ad deũ, ſeptẽ pertineant ad hominẽ. Eſt enim bellum quod ſecũ agit homo, dimicans contra concupiſcentias malas, & fręnans auaritiam, elidens ſuperbiã, ſuffocãs ambitionem, trucidans libidinẽ. Has pugnas fac in occulto, & non vinceris in aperto. Ad hoc

C docetur manus noſtrę ad prælium. Non eſt hoc in ſpectaculis veſtris venator? quod citharista. Aliud agit venator, aliud citharista. In ſpectaculo dei vnum eſt, tãgis eaſdem decem cordas, & feras occidis, vtrunq; ſimul facis? tangis primam cordam qua vnus colitur deus, cecidit beſtia ſuperſtitionis. Tangis ſecundam cordam, quia non accipis nomen dei tui in vanum, cecidit beſtia erroris, & nefandarum hæreſum. Tangis tertiam cordam, vbi pro ſpe futurę quietis facis quicquid facis, interficit crudelior cęteris beſtiis amor ſeculi huius. Propter amorem huius ſeculi laborant homines in omnibus negociis, tu autẽ in oĩbus operibus tuis labora, non propter amorem ſeculi, ſed pro ſempiterna requie quam promittit deus. Honora patrem tuum & matrem tuam, tangis quartam cordam, vt honorem parentibus deferas, & cecidit beſtia impietatis. Non mœchaberis, tangis quintam cordam, cecidit beſtia libidinis. Non occides, tangis ſextam cordam, cecidit beſtia crudelitatis. Non furtum facies, tangis ſeptimam cordam, & cecidit beſtia rapacitatis. Non falſum teſtimonium dices, tangis octauam cordam, & cecidit beſtia falſitatis. Non concupiſces vxorem proximi tui, tangis nonam cordã, & cecidit beſtia adulterinę cogitationis. Aliud eſt enim non facere aliquid tale propter vxorem propriam, aliud nõ appetere alienam vxorem. Ideo duo præcepta ſunt, non mœchaberis, & non concupiſces vxorem proximi tui. Non concupiſces rem proximi tui, tangis decimam cordam, & cecidit beſtia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus beſtiis, ſecurus, & innocens in dei dilectione, & humana ſocietate verſaris.

Auguſti. de doctrina Chriſtiana.

Auguſti. ad Hiere.

Auguſtinus

Auguſt. ſuper Ioannẽ

Au. in pſ. xi

Aug. ſuper Ioannem.

Auguſti ad Hieronym.

Aug. in ſer. de x. cordis

Digitized by Google

Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, nũc enim D
propior eſt noſtra ſalus, q̃ cum credidim⁹. Nox preceſſit, dies auté appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus, non in cõmeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed induimini dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

Et hoc ſcientes. Alia commẽdatio charitatis eſt hic. Supradixit quod malum non facit: hic dicit quod etiam opportunitaté parat bene operandi: quaſi dicat, Scimus quia dilectio malum nõ operatur, & hoc etiam ſcimus, Quia hora eſt iã nos de ſomno ſurgere. Et nos, Hoc ſcientes, abiiciamus &c. Vel ita ſicut quidam libri habent, Hoc tẽpus, quaſi dicat, dilectio eſt plenitudo legis, & nos, Scientes hoc tempus, ſcilicet gratiæ, Abiiciamus &c.
Ambroſius quod debemus, Quia iam, ſcilicet ex quo dilectioné habuimus, Eſt, nobis, Hora, id eſt oportunitas, ſed breuis, Surgere de ſomno, id eſt de torpore bene operandi & negligentia vel ignorantia quæ per ſomnum ſignificaẗ hic, & debemus ſurgere nunc. Nunc enim noſtra ſalus, id eſt æterna quæ nobis promittitur, Eſt, propior, id eſt magis debita per bona
Ambroſius opera, Q̃, tunc, Cum, tantummodo, Credidimus. Manifeſtum enim eſt, quia poſt lauacrum aliquis bene operans & ſtudens charitati vicinus eſt æterne vitæ. Bona enim vita ſignum eſt & cauſa ſalutis futurę, baptiſmus vero eſt ad veniam, vita bona etiam ad coronam: quia ergo credidimus & operati ſumus, turpius eſt niſi ſurgamus. Vel, Nunc eſt, ſcilicet hoc tẽpore, Propior noſtra ſalus, q̃ cum credidimus, quia plus morti proximi ſumus. E
Aimo. Nox præceſſit &c. Item hic oſtenditur cur ſurgere debent. q. d. ideo etiã debetis ſurgere, quia, Nox, infidelitatis & ignorantiæ, Præceſſit, id eſt fuit, ſed modo non eſt, cuius memoria monet, vt caueatis. Dies autem, id eſt æterna beatitudo, Appropinquauit, dũ peccata ſunt remiſſa, dum iuſti eſtis per gratiã. Vel ita, debetis ſurgere, quia, Nox præceſſit. id eſt vetus homo, qui in baptiſmo præteriit, ſcilicet fomes peccati. Dies auté appropinquauit, ſcilicet ſol iuſtitiæ Chriſt⁹, cuius luce veritatem didicerunt, vt ſciant quid agẽdum ſit. Prius enim ignorantes Chriſtum in tenebris erant. At vbi lux orta eſt, tranſierũt a falſo ad verum. Ergo. ſ. propter interſertas cauſas. Abiiciamus opera tenebrarum. i. opera mala quæ ex tenebris ignorantiæ venerunt, vel quæ tenebras amãt, & ad tenebras ducũt. Et induamur tanq̃ ornamentum, Arma lucis, id eſt virtutes quæ ſunt arma, quę exigit lux, id eſt fides. Et acceptis virtutibus, Ambulemus honeſte, id eſt in actu earũ exerceamur Sicut, decet, In die, fidei. Quæ autem ſunt opera tenebrarũ oſtendit, ſubdens, Non in commeſſationibus. q. d. Ambulemus honeſte, ſed non in his. ſ. non commeſſationibus. i. luxurioſis conuiuiis, quæ aut collatione omnium celebrantur, aut vicibus ſolent a contuber
Aimo. nalibus exhiberi. Et ebrietatibus. i. immoderatis potationibus. Brian enim genere maſculino dicimus calicé aptũ potatiõi, a quo diciẗ ebrietas, quæ eſt nimia potatio vini. Nõ in cubilibus. i. in pigritia dormientiũ. Et impudicitiis. i. in luxuria quæ in cibo & potu nimio venit. & ideo poſt cõmeſſationé & ebrietaté poſuit, Non in contentione & ęmulatione, ambulemus, ſicut ſolebant facere ſe inuicé præferẽdo, in quo minor inuidebat maiori, & F
Auguſti. ad Aurelianũ epiſcopum. ita erat cõtentio. i. æmulatio. Et nota Romanos in his tangi, & ideo non eſt eis ius gl'iãdi. Horũ aũt morborũ ſuperbia eſt mater, & humanæ laudis auiditas, quæ etiã hypocriſim ſæpe generat. Huic non reſiſtiẗ niſi crebris diuinorũ librorũ teſtimoniis incutiaẗ timor & charitas dei. Sed induite. q. d. ne faciatis prædicta: Sed induite, vel, Induimini dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ. i. formã Chriſti i oĩbus, quẽ iduti nõ cogemini ſeruire carni. Vñ ſubdit, Et
Auguſtinus in. lib. cõfeſ. carnis curã ne feceritis, nõ dico in neceſſariis ad ſuſtentationẽ, ſed, In deſideriis, illicitis.
Auguſti. de ſer. in mõte Sic. n. ſumẽda ſunt alimenta q̃eadmodũ medicamenta. Fames. n. & ſitis vt quidã dolores vrunt, & ſicut febres necãt, niſi alimentorũ medicina ſuccurrat, quę pręſto eſt ex cõſolatiõe
Auguſt. I li. confeſſ. munerũ dei, qui regnũ dei quærẽtibus oĩa adiiciẽda promiſit. Sic ergo ſumẽda eſt alimõia vt medicina, ſed dũ ad quietem ſatietatis ab indigẽtia tranſitur in ipſo tranſitu inſidiatur laqueus concupiſcentię, & cum ſalus debeat eſſe cauſa edendi adiungit ſe tanquam pediſſequa periculoſa iocunditas, & ſæpe conatur præire, vt eius cauſa fiat quod ſalutis cauſa faciendũ erat, & ſæpe incertum ſit, vtrum neceſſaria corporis cura ſubſidium petat, an voluptaria cupiditas fallaciæ miniſterium ſuppetat. Ad hoc incertum hilareſcit infelix

Digitized by Google

A animã gaudens non appatere, quid ſatis eſt moderationi valetudinis, vt obtentu ſalutis obumbret negotium voluptatis, nec idem vtriuſq; modus eſt. Nam quod ſaluti ſat eſt delectationi parer eſt.

CAPVT XIIII.

INfirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum. Alius enim credit manducare ſe omnia: qui autem infirmus eſt, olus manducet. Is qui manducat non manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantẽ non iudicet: deus enim illum aſſumpſit.

Infirmum autem in fide, quia ex Iudæis erant, qui Romanos ad fidem Chriſti aſſumpſerant admixta lege, ideo quibuſdam videbatur cibos debere diſcerni, ſicut lex mandabat, & hi non erant perfectæ fidei. Aliis vero qui Chriſtum ſine lege ſequebantur videbatur econtrario, ſcilicet licere edere omnes cibos. perfectæ enim fidei eſt nullũ cibũ diſcernere, & immundum putare, quia omnia munda ſunt mundis: ſed quidam infirmi vt dictum eſt cenſebant, vel dicebant a quibuſdam abſtinendum, & ita inter Romanos erat contentio. Vnde præcipit hic apoſtolus tales aſſumere, non abiicere: ſed patiendo ad fidem erigere exemplo & verbo, & ſi incognitũ eſt quo quis animo faciat, non inde diſceptare. Tales igitur apoſtolus tanquam ægros medicis offerens ait, Infirmum autem &c. quaſi dicat in nobis honeſti ſitis vt dictum eſt. Infirmum autem in fide, id eſt illum qui nondum perfecte credit, ſcilicet qui non credit vt credendum eſt, aſſumite ad ſanandum. Sicut Chriſtus ægros aſſumpſit vt eos ſanaret, aſſumite dico, Non in diſceptationibus cogitationum, id eſt nõ ita vt de occultis iudicetis eum reum. Non eſt enim damnandus cuius cogitatio non eſt aperta, vel de quo neſcimus qualis poſt futurus ſit. Non igitur nobis vſurpemus diiudicare cogitationes aliorum, ſed deo præbeamus cogitationes noſtras, & faciem boni videntes gaudeamus, cor vero deo committamus, pro quo oremus. Dico aſſumite infirmum, & ſunt inter vos quidam qui hoc poſſunt. Alius enim veſtrũ, in fide perfectus, Credit, ſe poſſe, Mãducare omnia, humanis vſibus data: & hic talis poteſt aſſumere alios. Qui autem infirm9 eſt. i. qui cibos diſcernit reputãs alios mundos, alios immundos, Manducet olus. Hic indiget aſſumi qui permittitur edere olus, in quo nulla quæſtio eſt, in cuius eſu omnis ſecta conſentit. Infirmus ergo eſt qui cibos diſcernit eo quod Iudæi prohibiti ſunt edere, hũc ſuo iudicio dicit relinquẽdum apoſtolus, ne cum ſcrupulo edat. Vel infirmus dicitur pronus ad caſum, qui facile impetu libidinis ſternitur. quaſi dicat, licet perfecta fides ſit quæ omnia licere credit, tamen qui infirmus eſt, id eſt qui timet caſus vitiorum, manducet olus, id eſt tenues & aridos cibos qui non fomentum vitiorum, & abſtineat ab illis quibus libido excitatur. Craſſitudo enim carnium, & delitioſe epulæ prouocant corpus ad libidinẽ. Is qui mãducat. Supra præcepit non diſceptare de cogitationibus aliorum. Hic præcipit non ſpernere illos. Quaſi dicat, & cum hæc ita ſint, Is qui manducat, omnia indifferenter, Nõ ſpernat non manducantem, id eſt abſtinentem, quia voluntatis eſt edere, vel non edere, & ideo quæſtio huic fieri non debet. Omnia enim voluntati humanæ ſubiaceãt, ſicut dominio humano ſubiecta ſunt. Et qui non manducat, omnia, Non iudicet manducantem, tanquam reum, id eſt non credat, & aſſerat eum peccare, cum neſciat quo animo faciat. De manifeſtis enim non de occultis iudicandum eſt. Manifeſta vero ſunt quæ non poſſunt animo bono fieri, vt ſunt ſtupra, blaſphemiæ, furta, & huiuſmodi, de quibus iudicare permittitur nobis. De quibus etiam dicitur, Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Sed ea quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretamur, vt de cibis, quia poſſunt bono animo & ſimplici corde ſine vitio concupiſcentiæ, quicunq; humani cibi indifferenter ſumi. De talibus enim rebus quæ poſſunt bono animo fieri, & non bono, volebant illi cum homines eſſent, ferre ſententiam in occulta cordis, de quibus ſolus deus iudicat. Vnde dicitur, Nolite ante tempus iudicare. Sunt ergo quædam media facta, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri poſſunt. De quibus temerarium eſt iudicare, maximæ vt nõ condemnemus. Deus enim. quaſi dicat, neuter alterum iudicet, vterque enim ſeruus dei eſt. & hoc eſt, Deus enim, illum, ſcilicet manducantem aſſumpſit ad fidem &c. hoc eſt, ergo,

Ambroſius
B
Aimo.
Auguſt.
Ambroſius
Hiere.
C
Ambroſius
Auguſti. de ſer. in mõte.

Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit: ſtabit autem, potens eſt enim deus ſtatuere illum. Nam alius iudicat diem inter diẽ, alius autem iudicat omnem diem. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit diem, domino ſapit: & qui manducat, domino mãducat: gratias enim agit deo. Et qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit deo. D

Tu quis es, id eſt cuius valentiæ es, Qui iudicas alienum ſeruum? id eſt damnandum affirmas? quod non debes cum ſit alterius ſeruus. Manifeſtum eſt enim ſeruum non debere conſerui voluntatem iudicare, Suo &c. quaſi dicat, de incognito corde alieni ſerui, tu non habes iudicare. Quia ſuo domino, id eſt ad honorem domini ſui, Stat, qui ſtat, Aut cadit, ſuo domino, quia ad eum pertinet etiam caſus cadentis, qui erigere poteſt, vel iudicare. Stat, aut cadit, ideo dicit, quia ambiguum eſt, quia forſitan ſtat qui putatur cadere: vel, Suo domino ſtat aut cadit, quia qua conſcientia edat vel non edat, deus iudex eſt cuius ſeruus eſt. Stabit autem, id eſt ſtare poterit, Domino ſuo, quia neq; ſi edit reus eſt: neq; ſi non edit, culpabilis eſt, ſi tamen deuotione hoc agit. Vel ita, Stabit autem, quanuis de omnibus regeneratis, & pie viuentibus loqueretur apoſtolus dicens ſeruum alienum, continuo tamen reſpexit ad prædeſtinatos cum ait, Stabit autem, hoc de prædeſtinatis dicit: & ne ſibi ſtare arrogent ſubdit, Potens eſt enim deus ſtatuere illum, de quo nulli eſt ambiguũ. E Per hoc autem quod ait, ſtat aut cadit, oſtendit ſe neſcire quo animo ille ſe agat in dubiis. Cum vero addit, ſtabit autem: Hic innuit quod ambigua debemus in meliorem partẽ vertere, & plus ſalutem quam mortem reorum optare, & in futuro ſpem boni habere, & ſi aliter ſit in præſenti. Nam alius iudicat. Supradixit quod alii omnia mãducant, alii non omnia, de generibus ciborum agens: hic dicit quod alii omni, alii aliquo certo tempore abſtinent: & vtrũq; recte poſſe fieri dicit, quaſi dicat, dico ſtabit, & poteſt credi ſtaturus eſſe, quia quod agit ex iudicio dei agit. & hoc eſt quod ait, Nam alius iudicat, dicit eſſe eligẽdũ in
Aimo. abſtinentia interpoſitum, Inter diem, & diem. Alius aũt oẽm diem iudicat, eſſe eligendum in abſtinentia, id eſt quidam certis diebus, quidam omni tempore putant eſſe abſtinẽdum. Vnuſquiſq; autem eorũ In ſuo ſenſu, in ſua conſcientia, Abũdet, in melius, vt qui edit cum gratiarum actione edat, & qui abſtinet pro deo faciat. vel, In ſuo ſenſu, id eſt in ſuo conſilio dimittatur ne ſcandalum paſſus, a charitate quæ eſt mater omnium virtutum recedat. Dico quod in ſuo ſenſu ſit abundans: & ita faciet, Qui ſapit diem omnem: vel,
Ambroſius Inter diem & diem, deo domino ſapit, id eſt ad honorẽ domini facit, quia deo placere in hoc ſe putat. Et ſimiliter, Qui manducat, omnia, Mãducat domino, id eſt ad laudem domini & honorem, cuius omnia creata credit munda: & quia ei ſeruiturus illis ſuſtentatur: & quod domino manducet, effectus indicat, Gratias enim agit deo, pro omnibus creaturis quibus ſuſtentatur & paſcitur. & ſimiliter, Qui non manducat, id eſt qui abſtinet, Domino, id eſt ad honorem domini eſt, Quod non manducat, effectus indicat. Et, id eſt quia, Gratias agit deo, pro collatis ſibi abſtinentia, & debemus edere vel non edere domino. Enim, id eſt quia. F

Nemo enim noſtrum ſibi viuit, & nemo ſibi moritur. Siue enim viuimus, domino viuimus: ſiue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus, ſiue morimur, domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: vt & viuorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim, Viuo ego dicit dominus, quoniã mihi flectetur omne genu, & omnis lingua cõfitebitur deo. Itaq; vnuſquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalum.

Aimo. Nemo noſtrum, fidelium: Viuit, ſpiritualiter. ſ. in virtutibus. Sibi. i. ſuæ volũtati. Qui eñ lege frenatur & regitur, nõ ſibi viuit, ſed deo qui legẽ dedit. Si lex non eſſet, ſibi quiſq; viueret. aut, Nemo, noſtrum, Moritur, vitiis, ſicut fit in baptiſmo. Sibi. i. vt ſibi placeat: ſed domino, quo iudice damnatur, vel coronatur. Vel, Nemo viuit, virtutibus aut moritur

Digitized by Google

A vitiis, Sibi,ſed dño.Et vere nemo ſibi. Siue enim viuimus,vita virtutum, Domino vi.
id eſt a domino iudicandi,vel vt ei placeamus. Siue morimur,vitiis & peccatis, Dño mo
rimur,id eſt ad ſimilitudinem Chriſti,in cuius morte baptizati ſumus:vt ſicut Chriſtus ſe- Aimo.
mel mortuus eſt,& ſemper viuit:ita & nos ſemel mortui peccato,in baptiſmo,ſemper viua-
mus deo. Vel ita, Nemo enim viuit,temporaliter, ſcilicet coniunctione animæ & corpo-
poris. Aut moritur, diſſolutione animæ & corporis, Sibi,id eſt ad laudem ſuam ſed dei.
Sicut enim magnitudinis eius non eſt finis,ſic noſtræ laudis non erit finis. Non enim cum
mortui fuerimus in hac carne deſinemus laudare deum,& ſecundum hoc de fidelibus tan-
tum agit. Vel, Sibi,id eſt a ſe iudicandus,ſed a domino:ſecundum hoc de bonis ac malis
accipitur.Et vere nemo ſibi,ſed domino.& hoc eſt, Siue enĩ viuimus,corporali vita: Do-
mino viuimus,id eſt ad laudem domini,vel ſub iudicio domini. Siue morimur,tempora-
liter, Domino morimur,id eſt ad laudem dñi,vel a domino iudicandi.& quia vtrunq; eſt a
domino: ergo Siue viuimus ſiue morimur dñi ſumus ſerui.vel, Domini,id eſt a dño ſumꝰ Ambroſius Auguſtinus
iudicandi.Cur ergo iudicat homo? In hoc enim.q.d.Vere domini ſumus,quia precio ſan- in Ench.
guinis eruit nos,nec tenebit mors illum pro quo mortuus eſt liber in mortuis.& hoc eſt qđ
ait, In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit vt dominetur,id eſt intelligatur domi
nari, Et viuorum & mortuorũ,& vtroſq; iudicare,& accipit ad literam viuos & mortuos.
Hoc iam ideo dicit,vt non putetur Chriſtus tãtum iudicare de mortuis,quaſi dũ viuũt ho-
B minibus ſit commiſſum iudicium,ſed poſt mortem deo.Hoc enim inſipientium dogma per
uerſum tradidit.Sed melius eſt vt vtrorũq; dicatur Chriſtus dominari,& vtroſq; iudicare,
quia quibus dedit filios dei fieri,illi & nunc & poſt mortem regnant cum Chriſto.Sed aliter Auguſtinꝰ
nunc regnant cũ illo ſancti eius.Aliter tunc regnabunt,nunc regnant:quia quæ ſurſum ſunt de ciui.dei.
ſapiunt & quęrunt,poſtremo regnabunt cum illo ita vt ſint in regno eius,& ſint etiam illi re
gnum eius:quia & animæ piorum mortuorum non ſeparantur ab eccleſia,quæ etiam nũc eſt
regnum Chriſti,quia regnat nunc cũ Chriſto eccleſia in viuis & mortuis.Alioquin nec ad
altare dei fieret memoria eorum in communicatione corporis Chriſti.Ergo fideles etiã de-
functi,membra ſunt eius. Ideo ergo mortuus eſt,& reſurrexit,vt oſtẽderetur dominus atq;
iudex, Viuorum & mortuorum.Vel ita,vt mortuos & viuos myſtice accipiamus.q.d. Ve-
re domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reſur.vt dominetur viuorũ & mor
tuorum,id eſt vt ad dominium ſuum traheret viuentes in virtutibus,& mortuos in pecca- Ambroſius
tis.Per Chriſtum enim creatura quæ pro peccato alienatã erat ab auctore,& facta captiua,
eſt liberata,quem pater de cęlo miſit ad terras ne opus eius periret,pro quibus liberandis,&
adiuuandis,Chriſtus venit,mortuus eſt,& reſurrexit.Mortuus enim eſt vt mortuos in pecca
tis liberet a peccatis:dum vixit,viuus ſalutis viam oſtendit:reſurrexit,vt iuſtificatos ſecum
viuere faciat.Ex perditis ergo reformauit ſibi ſeruos. Tu autẽ.q.d.Ex his apparet q; Chri
C ſtus debet dominari. Tu autem,manducans omnia,! Quid iudicas fratrem tuum?nõ man
ducantem? Aut tu,non manducans, Quare ſpernis fratrem tuum manducantem?nõ ita
debes facere. Omnes enim ſtabimus,vt iudicandi, Ante tribunal Chriſti,id eſt ante iu-
dicem deum ſedentem.Et dicitur hoc a ſimili.Tribunal enim ſedes iudicum eſt,quæ in ex-
celſo locatur,vt iudex ab omnibus videatur,& ipſe ex eminenti loco omnes valeat intueri:
ita & Chriſtus quaſi in tribunali ſedebit,quia & ab omnibus videbitur,& ipſe omnium con
ſcientias videbit,& cauſas diiudicabit.Et vere, Scriptum eſt enim in Eſaia, Viuo ego di
cit dominus.q.d.qui enim fui mortuus iam viuo in potentia,quæ in hoc patet. Quoniam
flectetur,mihi in iudicio, Omne genu,etiam inimicorum, Et omnis lingua,id conſcien
tia cognoſcens me eſſe deum, Confitebitur,quid egerit, Mihi,deo.Et quia ſcriptura ita di
cit, Itaq; vnuſquiſq; noſtrum,iudicandus a domino, Reddet deo pro ſe rationẽ,nõ eludet
ibi p ambages. Et qa pro ſe qſq; reddet rationẽ, Nõ ergo ampliꝰ,Sicut hactenus facimus,
Inuicem iudicemus nos,ex opinione,quaſi non vſurpemus nobis,quod ad nos non perti- Auguſtinus
net.Non reprehendamus ea quæ neſcimus quo animo fiant:vel etiam ſi aperta ſint, nõ ita de ciui.dei.
reprehendamus vt de ſanitate deſperemus. In his enim duobus temerarium eſt iudiciũ.ſ.
cum incertum eſt quo animo quidq; factum eſt.Vel cum incertũ eſt qualis futurus ſit qui nũc
bonus vel malus manifeſte apparet,& vel ſuperbia eſt vel inuidentia, de his iudicare q; ma
xime faciunt,qui magis amant clamare,vituperare,q̃ emendare & corrigere. Vnde dicit,
Nolite iudicare & non iudicabimini, Sed magis iudicate ; id eſt obſeruando diſcernite

Digitized by Google

quod profit,vt hoc.ſ.ne, Ponatis fratribus offendiculum,id eſt aliquid vnde pereat frater D
veſtro exemplo idem faciens,vel ſcandalum,id eſt contriſtationem quod minus eſt.

Scio & confido in domino Ieſu,quia nihil commune per ipſum niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe,illi commune eſt. Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur,iam non ſecundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere,pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. Non eſt enim regnum dei eſca & potus,ſed iuſtitia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto.Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet deo, & probatus eſt hominibus. Itaq; quæ pacis ſunt ſectemur,& quæ ædificationis ſunt inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.

Scio &c.q.d.Dico ne ponatis fratri offendiculũ,non autẽ dico,offendiculum vel ſcandalum,eo quod cibus ſit immundus,quia, Scio,per hoc, Et.i.quia, Confido in domino Ieſu,id eſt per hoc quod confidentia eſt mihi in Ieſu,q poſtq̃ venit abſoluit a lege, Quia nihil eſt commune,id eſt immundum per ipſum,id eſt per aduentum eius,vel per eius creationem.Nota quia commune ponit pro immundo,& eſt tractum a vaſis quæ ante erant omnibus vſibus communia,quorum quædam poſtea ſacrificiis dedicata iam non communia,ſed E ſancta dicebantur.Vel tractum eſt a Iudæis,quia ipſi Iudæi dicebantur prius proprius populus dei.Aimo. Alii vero omnes dicebantur communes & immũdi,& ita Iudæi cibos ex lege cõceſſos tantum,dicebant mundos.quibus autem gentes communiter vtebantur illos communes,id eſt immundos appellabant,nihil eſt commune dico, Niſi ei qui exiſtimat quid cõmune eſſe,ſed illi pro conſcientia qua hoc æſtimat, Commune eſt.Vnde dominus in euãgelio ait,Non quod intrat in os coninquinat hominem,ſed quod procedit ex corde coinqui.h. Ambroſius Qui hoc exiſtimat eſt infirmus,de quo ſupradixit,Olus manducet.Dubitando enĩ infirmus eſt,apud iſtum immundum eſt quod putat non edendum. *Si enim*.q.d.ideo ne ponas offendiculum vel ſcandalum fratri,quia ſi propter cibum frater tuus non dico ſcandalizatur,ſed quod minus eſt ſaltem contriſtatur,iam ex hoc ſolo patet,quod, Non ambulas ſecundum charitatem:in quo peccas.ſ.quod non ambulas ſecũdum charitatem.Caue ergo ne contriſtes cibo tuo fratrem tuum.plus autem caue ne perdas.vnde ſubdit, Noli cibo tuo illum perdere pro quo Chriſtus tantum quidẽ fecit, Quod mortuus eſt, ex cuius morte cognoſcitur quantum valeat ſalus fratris.Debes ergo illum confirmare in bonum non ſcãdalizare, nec pro re friuola facere illi ſcrupulum:& quãdo quidem frater contriſtatur vel perditur cibo tuo, Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum,id eſt per hoc minimum cętera bona non obfuſcentur,quia qui habet opera bona ſi reprehendatur in re minima bonum ſuũ obfuſcat,& incipit bonum eius blaſphemari per malũ.Vnde Ezechiel,Iuſtitia iuſti nõ pro- F fecerit ei,ſi errauerit.Vel, Nõ blaſphemetur bonũ veſtrũ.i.comeſtio in ſe bona nõ ſit blaſphemabilis,quod eſt dum alii nocet,& quia nocet,abſtine,quia non eſt cauſa regni dei:quod ſi eſſet,pro nullius ſcandalo omitteres. & quod non ſit cauſa regni dei,dicit ſic, Non enĩ &c.q.d.ideo abſtine,quia eſca & potus non eſt regnum dei,id eſt horum vſu non adquiritur regnum dei ſicut nec amittitur.Non enim vſus ciborum ſed concupiſcentia eſt refrenãda. Non enim intereſt omnino quid alimentorum vel quantum quis accipiat dum modo id faciat,pro congruentia hominum cum qbꝰ viuit,& perſonæ ſuæ,& valetudinis ſuæ neceſſitate,ſed quanta facilitate & ſerenitate animi careat his,cum vel oportet vel etiam neceſſe eſt his carere vt dicere poſſit, Scio abũdare & penuriam pati,ſic iuſtificatur ſapientia a filiis ſuis,qui intelligunt nec in abſtinẽdo nec in manducando eſſe iuſtitiam,ſed in æquanimitate tolerãdi inopiã & intẽperãtia non ſe corrũpendi,per abũdantiã atq; opportune ſumẽdi vel nõ ſumẽdi.Iuſtificatur igitur ſapientia a filiis ſuis qui intelligunt vtendis terrenis opportuna tempora debere eſſe.Facilitatem vero carendi talibus & amorem fruendi æternis,non variari oportere per tempora,ſed perpetuo retinere.Vnde ſubdit, *Sed* iuſtitia.q.d. eſca & potus non eſt cauſa regni,ſed iuſtitia,vt fratri facias quod tibi vis, Et pax,id eſt cõcordia quæ eſt effectus iuſtitiæ, Et gaudium,non vtiq; in epiſtolis vt multi ſolent, *Sed* in ſpiritu ſancto,id eſt de bonis ſpiritus ſancti non ſuperbire,ſed humiliter & grate accipere. Hoc gaudium oritur de fraterna pace,ſicut de diſceptatione naſcitur ira,vbi non eſt ſpiri

Digitized by Google

A ritus ſanctus qui in ſolis pacificis eſt,cuius gratia hæc tria ſunt in aliquo,quæ nõ in vobis ſunt,o Romani. Qui enim.q.d.Vere iuſtitia & pax cauſa regni eſt. Qui enim in hoc.ſ. in iuſtitia pace & gaudio, Seruit Chriſto,placet deo,qui hoc præcipit,qui nulli ſcãdalum fecit. Et probatus eſt hominibus.Diſtingue.Placet vtiq; deo,ſecundum quod gaudiũ eſt in ſpiritu ſancto.Probatus vero habetur hominibus,ſecundum iuſtitiam & pacem.Et quia diſceptatio diſcordiam parit:itaq; dimiſſis temerariis iudiciis, Sectemur quę pacis ſunt, non diſcordiæ. Et cuſtodiamus inuicem.ſ.Iudęus erga Gentilem,& Gẽtilis erga Iudęũ. Ambroſius

Quæ ædificationis ſunt,cum pace docendo alios,vt cæteri ædificentur,vel iam ædificati conſeruentur. Noli &c.q.d.hæc ſectemur,ſed non deſtruamus opus dei.Vel ita iunge, Ideo iterum non debes cũ offendiculo fratris edere,quia deſtrueres opus dei.Et noli, Propter eſcam,ſumptam vel non ſumptam, Deſtruere opus dei,id eſt fidem & alias virtutes, & bona quæ in eis deus operatus eſt,non dico propter eſcam quin munda ſit,quia,

Omnia quidem ſunt munda,ſed malum eſt homini qui per offendiculum mãducat.Bonum eſt non manducare carnem,& non bibere vinum,neq; in quo frater tuus offenditur aut ſcandalizatur aut infirmatur.Tu fidem habes?penes te metipſum habe coram deo.Beatus qui non iudicat ſeipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit ſi manducauerit,damnatus eſt,quia non ex fide. Omne au
B tem quod non eſt ex fide,peccatum eſt.

Omnia,creata quidem, Munda ſunt,quia vt in Geneſi legitur,omnia fecit deus valde bona. Sed malum eſt homini,qui manducat per offendiculum,aliorũ,quanto magis dei. Vt Adam pomum,Eſau lentem,Iudæi carnes in deſerto.Dei enim non parua in Iſraelitis erat offenſio,repudiare quod dabat ſapientia,& murmurare,quia id deerat in quod inhiabat concupiſcentia. faſtidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant impudenter petebant. Petierunt culpabili concupiſcentia quod malo ſuo impetrauerunt,concupierunt carnibus veſci quibus pluebatur manna de cælo,vt ſciremus non dei creaturam eſſe culpabilem,quia creatura dei omnis bona eſt:Sed inobedientiam contumacem,& inordinatam cupiditatem:non propter porcum,ſed propter pomum mortem primus homo inuenit:& Eſau primatum ſuum perdidit,non propter gallinam,ſed propter lenticulam. Non ergo immunditiam obſonii timeo,ſed immũditiam cupiditatis. Scio enim Noe omne genus carnis quod cibo eſſet vſui manducare conceſſum,Eliam cibo carnis refectum, Ioannem mirabili abſtinentia præditum animalibus,id eſt locuſtis in eſcam cedentibus non fuiſſe pollutum:& ſcio Eſau lenticulę concupiſcentia deceptũ,& Dauid propter aquæ deſiderium a ſeipſo reprehenſum,& regem noſtrum non de carne,ſed de pane tentatum. Ambroſius Auguſtinus ſuper Ioan. Auguſtinus in pſal lxxij Idẽ in eodẽ Auguſtinus ſup Ioãñ.

Bonum eſt.q.d.Ab his pro offendiculo debes abſtinere,quia etiam ab omni carne & vino. Bonum eſt tibi,o homo, Non manducare carnem,& nõ bibere vinum,neq;,aliquid facere, In quo frater tuus offendit,pturbatus, neſciẽs quid teneat,id eſt in quo eſſet ei cauſa damnationis. Offendit enim,quia a fide recta diſcedit. Aut ſcandalizatur.i.contri
C ſtatur. Aut infirmatur,vt dubitet,& ſi non offendit.Infirmatur enim qui non recedit,ſed dubitare incipit. Tu fidem.q.d.hoc bene potes facere,quia de tuobono nihil perdis,& hoc eſt, Tu habes fidem, qua credis omnia eſſe munda & edenda.& hoc, Penes temet ipſum,id eſt in corde,quam.ſ.nullus auferat. Habe,tãtũ, Coram deo, non coram abſtinente ne ei noceas,vt ita pacem ſerues cum fratre,quod eſt vtile apud deum.Ideo iſtud fac, quia, Beatus,eſt ille, Qui non iudicat ſemetipſum,id eſt qui non facit ſe culpabilẽ,in eo quod probat,id eſt in eo quod bonum eſſe iudicat,nocendo aliis de ſuo bono. Vel, Beatus eſt qui non iudicat ſe in eo quod probat,id eſt qui non aliud facit q̃ quod bonum æſtimat.Beatum ergo dicit qui non aliud facit q̃ quod vtile probat,ſed proprio iudicio illum cenſet fore damnandum,qui quod dicit ſe non debere facere facit. Qui autẽ.q.d.Ille eſt beatus,ſed, Qui diſcernit,cibos,reputando alios mundos,alios immundos, Si manducauerit,cum illa conſciẽtia, Damnatus eſt.Verũ eſt quia qui iudicat non edendum & edit, damnatus eſt.Ipſe enim reum ſe facit,quando id quod inutile ſibi aſſerit facit.Ideo dãnatus eſt, Quia non,manducat, Ex fide,id eſt ſecundũ conſcientiam. Contra fidem vtique edit,qui edendum non credit. Omne autem,etiam ſi bonum ſit in ſe, Quod non eſt ex fide,id eſt quod fit contra fidem vt credamus malum eſſe, Peccatum eſt,non tamen omne Ambroſius Ambroſius Aimo. Ambroſius

Digitized by Google

CA.XV

quod fit cum fide,bonum eſt,quia ignorantia quę eſt ex culpa nocet.Omne igitur quod ad D
conſcientiam pertinet ſi aliter fiat dicit eſſe peccatum,q̃uis etiam fiat quod bonum eſt,ſi ta
Aimo. men non faciendum credatur,vel ſic non faciendum vt fit,peccatum eſt.Vel ita, conuerſus
ad fidem Chriſti qui diſcernit cibos,poſtea iudicans alios mundos,alios immũdos, Da-
mnatus eſt,id eſt,damnationem ſibi acquirit,& præcipue,ſi manducauerit. Qui nõ man
Aimo. ducauit ex fide,id eſt,quia infideliter egit nõ credens omnia munda eſſe dubitans in fide,
& ea comedens quæ immunda putat,& ita non ſecundum fidem agit. Fides enim noſtra
vult vt homo agat hoc quod bene intelligit eſſe agendum,& peccatum eſt quod aliter fit,
q̃ probatum eſt.Peccat ergo ille qui ad fidem conuerſus eſt in hoc quia cibos diſcernit, &
Auguſtinus in libro ſen. Proſperi. in hoc maxime ſi manducat,quia non ex fide agit,ſed tanq̃ infidelis. Omne autem quod
non ex fide,eſt peccatum,id eſt omnis infidelium vita peccatum eſt,quia omnis infideliter
viuens vel agens,vehementer peccat,& nil bonum eſt ſine ſummo bono,vbi deeſt agnitio
æternæ & incommutabilis veritatis,falſa virtus etiam in optimis moribus.

CAPVT XV.

DEbemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtine-
re,& non nobis placere.Vnuſquiſq; veſtrum proximo ſuo placeat
in bonum,ad ædificationem.Etenim Chriſtus non ſibi placuit,ſed
ſicut ſcriptũ eſt.Improperia improperantiũ tibi ceciderũt ſup me. E
Quæcunq; eñi ſcripta ſunt,ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt,vt per
patiẽtiã & cõſolationẽ ſcripturarũ,ſpem habeamus.Deus aũt patientię & ſola
tii, det vobis idipſũ ſapere in alterutrũ,ſecũdũ Ieſum Chriſtũ,vt vnanimes vno
ore honorificetis deũ & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Propter quod ſuſci
pite inuicem,ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem dei.

Debemus autem.q.d.infirmus ſi edit damnatur,ſed Nos firmiores debemus, non pro-
uocare,non contemnere,ſed Suſtinere,id eſt pati & erigere, Imbecillitates infirmorum,
cum illi non poſſint ſe ad nos erigere. Et,debemus,non nobis placere,id eſt nõ noſtrę vo
lũtati obedire,id eſt non quod nobis tantum placeat vendicare,ſed quod fratri,quia inui-
Ambroſius cem curam agere debemus.Ille dicitur ſibi placere qui ita facit quod ſibi bonum videtur,
vt non curet,ſiue placeat,ſiue non placeat proximo,quod non conuenit. ſed potius vnuſ-
quiſq; noſtrum charitati ſtudens, Placeat,id eſt placere curet, Proximo ſuo, id eſt omni
homini non in malum, ſed In bonum,id eſt ad id quod vtile eſt. Ad ædificationem.Et
Aimo. vere non debemus nobis placere, Et enim Chriſtus non ſibi placuit, id eſt quod non pla-
ceret carni fecit,ſicut ipſe dicit in euangelio,Non veni facere voluntatem meam,ſed eius
qui miſit me.Nõ ſibi placuit dico ſed deo patri, Sicut ſcriptum eſt,in pſal. Improperia,
pſalmographus ex perſona Saluatoris verba facit deo patri dicens, Improperia, vel de- F
tractiones Iudæorum improperantiũ tibi in me o pater, Ceciderunt ſuper me,id eſt cau
ſa fuerunt oppreſſionis meę.i.cum facerem voluntatem tuam o deus,in hoc quia eieci ma
los de templo quod fecerunt ſpeluncam latronum,& in omnibus aliis Iudæi mihi impro-
peria ingeſſerunt,quia dixerunt me peccare in te,qui potius me non recipiendo quem mi
ſiſti exprobrauerunt te, & peccauerunt in te, non recipiendo me,& ideo me occiderunt,
quaſi peccantem in deum,& ſic peccata peccantium in deum,ceciderunt ſuper Chriſtum,
quia innocens a peccatoribus occidit quaſi blaſphemus. Quęcũq; eñi ſcripta ſunt ad no-
ſtram doctrinam ſcripta ſunt.quaſi quis quæreret, quid hęc ad nos pertinent, quę de Chri
Auguſtinus ſto dicis?Reſpondet,multum ad nos pertinent. Quęcũq; enim ſcripta ſunt,de Chriſto in
diuinis libris.vnde dicit ſupra,ſcriptum eſt, Ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt,Chriſti
enim vita,& vitæ noſtræ,& morum eſt diſciplina:deinde ſubiungit vtilitatem diuinæ le-
ctionis dicens, Vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus,id eſt
per ea ſcripta doceamur pati pro proximis,& cõſolemur in ea per exemplum Chriſti,& ita
ſperemus quod Chriſtus accepit. Deus autem.q.d.ſcriptura ſacra eſt ad doctrinam per
quam patientia & ſolatiũ habet,ſed de⁹ qui eſt dator Patientientię & ſolatii,det vobis
ſapere idipſum,id eſt indifferenter.Et hoc In alterutrum.ſ.vt quod vnus ſentit alter ſen
tiat & hoc non præter Chriſtum,ſed Secundum Ieſum Chriſtum,vt ſecundum doctri-

A nam Chriſti ſapiatis, Vt vnanimes,id eſt eadem voluntate, Et vno ore, id eſt eadem vocis confeſſione, Honorificetis deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt hono rificetis eũ qui eſt deus eſſentia,qui & creator eſt,& qui pater Chriſti natura,& noſtri gra= tia,qui beneuolus apparet Chriſtum mittẽdo. Quia ergo creator eſt,& quia beneuolus,ho norificate eum idem ſapiendo.q.d. niſi idem ſapiatis,deum honorare non poteritis. Pro pter quod.ſ.vt deum honoretis, Suſcipite inuicem,infirmos. Sicut & Chriſtus ſuſcepit vos,id eſt infirmos, In honorem dei,id eſt vt faceret vos immortales. Auguſtinus

Dico enim Chriſtum Ieſum,miniſtrum fuiſſe circunciſionis propter veritatẽ dei ad confirmandas promiſſiones patrum,gẽtes autem ſuper miſericordia ho= norare deum:ſicut ſcriptum eſt, Propterea confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo.Et iterum dicit,Lętamini gentes cum plebe eius.Et ite rum,Laudate omnes gentes dominum , & magnificate eum omnes populi . Et rurſus Eſaias ait,Erit radix Ieſſe,& qui exurget regere gentes,in eũ gentes ſpe= rabunt.Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo,vt abũ= detis in ſpe & virtute ſpiritus ſancti.Certus ſum autem fratres mei & ego ipſe de vobis,quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione,repleti omni ſcientia, ita vt poſ= B ſitis alterutrum monere.

Dico enim. Vere Chriſtus ſuſcepit infirmos,quia Iudęos & gentes.Iudæos vtiq; ita ſuſce pit,vt eſſet miniſter eorum,id eſt apoſtolus & prædicator eorum,& hoc eſt quod ait, Di= co enim Chriſtum fuiſſe miniſtrum,id eſt apoſtolum & prædicatorem. Circunciſionis,id eſt Iudæorum ad quos corporaliter venit:ſicut ipſe dixit,Non ſum miſſus niſi ad oues quę per.d.Iſ.id eſt Chriſtus miniſter fuit Iudæorum,& hoc propter veritatẽ dei,ſcilicet, Ad confirmandas promiſſiones patrum,id eſt,vt verus eſſet,id eſt vt ſe eſſe veracem oſtende= ret in promiſſis,& compleret promiſſa patribus Iudæorum. promiſerat enim Abrahæ,In ſemine tuo benedicent omnes gentes.Et Dauid,De fructu ventris tui,ponam ſuper ſedem tuam.Et item dixit,Orietur ſtella ex Iacob.Ecce ex his patet quia nõ reppulit deus Iudęos, quibus proprie veritas exhibita eſt,gentibus vero miſericordia pſtita eſt,quibus nulla pro= miſſio facta erat. Impleta ergo eſt veritas dei in Iſraelitis qui crediderunt. Venit vnus pa ries ex circunciſione applicans ſe ad lapidem angularem,ſed ille lapis angulum non face= ret,niſi in ſe parietem alium ſuſciperet.Ille itaq; paries,tanq̃ pertinet ad veritatẽ: ille ve= ro alius ad miſericordiam. vnde ſubdit, Gentes autem.q.d.non modo Iudæos Chriſtus aſſumpſit propter veritatem,ſed & gentes ſumpſit propter miſericordiam.& ideo dico gẽ tes, Debere honorare deũ ſuper,id eſt de Miſericordia,qua eas non pro eis miſſus, nec ad eas miſſus ſuſcepit,& velut oues adduxit. Hoc autẽ teſtimonio prophetico probat ſub= dens,Sicut ſcriptũ eſt in pſal.cuius authoritate cõfirmat de gentibus quod aſſumptę ſunt C de quibus minus videretur. Propter hoc,vel, Propterea confitebor tibi in gẽtibus,id eſt faciam tibi confitentes de gentibus.Confeſſio autem non tantum peccatorũ eſt,ſed & lau dis dei. Et nomini tuo cantabo,id eſt faciam cantantes tibi canticum nouum,& cum lę titia te laudantes.Et iterum,Eſaias dicit, Lętamini o gentes,qa aſſumptę eſtis,vt ſitis vnũ ouile. Cum plebe eius,id eſt cum Iudæis.Quia cum eis vnum eſtis.Et iterum Dauid di= cit, Laudate omnes gentes dominum.& laudantibus omnib⁹ gentibus deũ. Omnes po puli.ſ.duodecim tribus, Magnificate eum,qui auxit numerũ plebis ſuę gentibus adiectis. Et rurſus,Eſaias,quiddam ad idem pertinẽs,ait, Ieſſe,qui fuit pater Dauid,qui & Eſai di ctus eſt, Erit radix.Dauid arbor fuit,quæ per ramum,id eſt Mariam fecit fructum Chri= ſtum,quia Maria genuit Chriſtũ,dico quod Ieſſe erit radix,& ex hac radice erit ille, Qui exurget,a morte, Regere gentes,per fidem & opera bona. Et ideo Gentes ſperabunt in eũ. Deus autẽ ſpei.q.d.moneo vos inuicem ſuſcipere, Deus autem,dator, Spei,id eſt q dat ſpem,vel Deus ſpei,id eſt in quo ſperamus, Repleat vos omni gaudio, ſpirituali , vt nec vnus veſtrum doleat,ſicut ſolebatis dolere in lite. Et,vt poſſitis gaudere,repleat vos, Pace,habita, In credendo,id eſt det vobis pacem,id eſt concordiam adinuicem.& hoc vtiq; erit ſi ſit ſana fides, Vt abũdetis.q.d.hæc prædicta det vobis deus,vt per iſta habi= ta abundetis, In ſpe,id eſt certiores ſitis de æterna beatitudine. Et abundetis in virtu=

Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius Aimo

Digitized by Google

c.xb

te ſpũs ſancti,id eſt in fortitudine bonæ operationis quæ datur per ſpiritum ſanctũ. Cer D
tus ſum autem,vel, Enim,Ne videretur intelligere Apoſtolus omnes eſſe diſcordes,& ad
corrigendũ inſipientes,remouet hoc quod ideo incipit,vt ammoneat perfectiores de cor-
rectione minorum.& inde proponit ſe exemplum qui laborat de aliis,& opus eſt vt iſti hęc
faciant cum ipſe aliis impeditus ad eos venire non poſſit.q.d.& ſi ita moneo vos ſuſcipere
inuicem,nõ tamen omnes indigetis hac ammonitione. Certus ſum enim &c.vel ſi eſt in
litera, Autem,ſic iunge,Moneo vos ſuſcipe,ſed tñ, Et ego ipſe,q̃ ita loquor, Certꝰ ſum,
de vobis o fratres mei,de hoc, Quoniam,& vos, Ipſi,non ſolum ego, Pleni eſtis dile-
ctione,qua velitis bonum.& repleti, Scientia,qua poſſitis cognoſcere, Omni,ſcilicet ve
teris & nouæ legis. Ita, repleti eſtis his duobus, Vt poſſitis,niſi culpa veſtra remaneat,
Ambroſius Monere vos,vt non dicam , docere, Alterutrum , id eſt viciſſim alter alterum . Nota,
quia per hanc laudem prouocat eos ad meliora more exhortantis . Qui enim videt ſe lau-
dari,laborat vt vera ſint quæ dicuntur,Vnde nec dicit eos ſe docere ſed monere, id eſt nõ
dicit vt ſe doceant,ſed moneant,quaſi quod ſciatur,ſed ſubterfugit animo,hoc enim ſolet
moneri,quod cum ſciatur aliquando,ſubterfugit animo aut negligenter habetur.

Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte, tanq̃ in memoriam vos redu-
cens propter gratiam quæ eſt data mihi a deo,vt ſim miniſter Chriſti Ieſu in gẽ
tibus ſanctificans euangelium dei , vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctifi-
cata in ſpũ ſancto.Habeo igitur gloriã in Chriſto Ieſu ad deũ.Nõ enim audeo E
aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam gentium
in verbo & factis,in virtute ſignorum & prodigiorũ , in virtute ſpiritus ſancti:
ita vt ab Hieruſalem per circuitum vſq; ad Illyricum repleuerim euangelium
Chriſti.Sic autem prædicaui euangelium hoc,non vbi nominatus eſt Chriſtus,
ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. ſed ſicut ſcriptum eſt , Quoniam
quibus non eſt annunciatũ de eo videbunt , & qui non audierunt de eo intelli-
gent.Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus ſum
vſque adhuc.

Audacius autem.q.d.Pleni eſtis dilectione & ſcientia,ſed tamen & ſi pleni ſitis, Auda
cius,id eſt aliquantulum audacter. Scripſi vobis o fratres,dico ex parte, Perfectorũ,id
eſt perfectis omnibus.nam quantum ad alios non eſſet audacia. Vel ſcripſi, Ex parte.ſ.ec
Aimo. cleſiæ dei,vel, Ex parte.ſ.epiſtolę.Scripſi dico, nõ quaſi putans vos inſipiẽtes,ſed, Tanq̃
reducens vos in memoriam,id eſt quaſi faciens vos memores,quid agere debeatis.In quo
eos quaſi oblitos latenter arguit.Dico quod ſcripſi vobis audacter,ſed non temere,q̃a hoc F
ad me pertinet,propter gratiam, Quæ data eſt mihi,id eſt propter apoſtolatum mihi da
tum A deo.q.d. pro officio meo omittere non potui , data eſt mihi dico gratia ad hoc,
Ambroſius. Vt ſim miniſter Chriſti Ieſu,quę.ſ.ipſe non alius inſtruit.Miniſter dico, In gẽtibꝰ.Nõ
ergo temere ſcribit eis,ſed Apoſtolus gentium audet omnibus gentibus ſcribere,authori-
tate ſibi data per gratiam dei.ego dico, Sanctificans,id eſt ſanctum eſſe oſtendens, & cõ
firmans, Euangelium dei,bona operatione & miraculis. Vt oblatio gentium fiat acce-
pta,deo. Et ſanctificata,id eſt vt gẽtes quas offero ſint acceptæ deo,fidei perfectione : &
ſanctificatę bona operatione,& hoc In ſpiritu ſancto,cuiꝰ gratia eſt fides,& bonũ opus.
& quia ita ago, Habeo igitur gloriam,id eſt meritum dignum gloria,ſic & vos ſi de fratri
bus laboratis.gloriam dico referendam, Ad deum in Chriſto Ieſu,id per Chriſtũ Ieſum,
cuius gratia hoc ago.habeo dico gloriã,& recte, Nõ enim audeo,vt pſeudo, Loqui ali-
quid eorum quæ per me non efficit Chriſtus,id eſt ea loquor tantum quæ per me,id eſt mi-
niſterio meo Chriſtus efficit. In obedientiam gentium,id eſt vt gẽtes obediãt euãgelio.
Ambroſius Hoc ideo dicit Apoſtolus vt nil minus ſe poſſe probet q̃ Apoſtoli qui cum Chriſto fuerũt,
nec aliquid minus inter gentes virtutum operatum eſſe.Efficit dico, Verbo & factis etiã
virtute ſignorum,minorum, Et prodigiorum,maiorum,id eſt per prædicationem meã,&
bonam operationem,& per potentiam maiorum & minorum miraculorum, Factorũ in
virtute ſpiritus ſancti,qui in me talia operatur, quo in me operante, Ita laboraui vt re-
pleuerim,id eſt plene prædicauerim, Euangelium Chriſti per circuitũ,id eſt circũquaq;

Digitized by Google

A Ab Hieruſalem vſq; ad Illyricum,mare,in quo magna ſpiritus ſancti virtus apparet,quod tot gentes per me euangelium receperunt. Hoc autem euangelium prædicaui ſic,id eſt, in tali loco vbi non eſt nominatus Chriſtus a pſeudoapoſtolis.quare? Ne ædificarẽ ſuper alienum fundamentum.Si enim aliud facerem,hoc inde contingeret, Quod ædificarem ſuper alienum fundamentum,id eſt ſuper doctrinam a pſeudoapoſtolis traditam.Non ſine cauſa Apoſtolus hoc fecit,quia ſciebat pſeudoapoſtolos aliter quam oportebat Chriſtum tradere,& ſub nomine Chriſti falſa docere,quod poſtea corrigere maximi laboris erat: ideo ſollicitus erat præuenire pſeudo,& veritatem integre tradere vbi nondum noĩatus erat Chriſtus,vt integra linea,& ſuperficies ordinata,incolume fundamenti robur exhiberet. quod teſtimonio prophetæ probat ſubdẽs, Sicut ſcriptũ eſt. Vel pro bonis Apoſtolis hoc dicit. Ambroſius

Sicut autem prædicaui,& hoc non vbi nominatus eſt Chriſtus,ab aliis Apoſtolis.Quare? Ne ædificarem ſuper alienum fundamentum,id eſt,ne prædicarem iam per alios conuerſis:non quod hoc non facerem ſi contigiſſet,ſed malebam iacere fundamentũ fidei vbi non erat,quam ſuper aliorum prædicationem. Hoc autem prophetico teſtimonio cõfirmat dicens, Sicut ſcriptum eſt.q.d.ita hoc feci, Sicut ſcriptum eſt,in Eſaia.quoniam, Quib[9] non eſt prius annunciatum de eo,id eſt de Chriſto,ipſi Videbunt,id eſt credent: Et qui non audierunt.prius alicuius prædicationem, Intelligent,meã prædicationem eſſe verã.

B Vt enim verus eſſet & inuiolabilis de verbo dei intellectus,feſtinauit Apoſtolus gentes veritate imbuere. Propter quod.ſ.quia tot prædicaui: Impediebar plurimũ venire ad vos, ſicut & in initio epiſtolę dixit,Quia ſępe(inquit)propoſui venire ad vos,& prohibit[9]ſum vſq; adhuc:quod nunc abſoluit,oſtendens qua cauſa ſit impeditus,vt.ſ.excluderet pſeudoapoſtolorum praua commenta.Deniq; poſtquam omnibus in circuitu prædicauit,vacare ſibi dicit venire Romam quod olim optauerat,vẽturum tamen ſe pro tempore promittit,quo in Hiſpaniam erat iturus,ita ſubdens, Ambroſius

Nunc vero vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis,cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero,ſpero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc,ſi vobis primum ex parte fruitus fuero.Nunc igitur proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum qui ſunt in Hieruſalem. Placuit enim eis,& debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles,debẽt in carnalib[9] miniſtrare eis.Hoc igitur cũ cõſummauero & aſſignauero eis fructũ hũc, per vos proficiſcar in Hiſpaniã.Scio autem quoniã ueniens ad vos,in abundantia benedictionis Chriſti veniã.Obſecro ergo vos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,& per charitatem ſancti ſpiritus, vt adiuuetis me in orationibus veſtris pro me ad deum,vt liberer ab infidelib[9] qui ſunt in Iudæa,& obſequii mei oblatio accepta fiat in Hieruſalem ſanctis,vt veniam ad vos in gaudio per voluntatem dei,vt refrigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis.Amen.

C

Nunc vero vlterius non habens locum,id eſt cauſam morandi,in his regionibus. Cupiditatem autem veniendi ad vos habens ex multis iam præcedentibus annis, cum cœpi proficiſci in Hiſpaniam,hoc ideo dicit,quia & hos pręoccupare feſtinat,& quia ad illos difficile iter fuerit pſeudoapoſtolis,iam tardare licuit, cum inquam illuc proficiſci cœpero. Ambroſius

Spero.q.d.ex me nil poſſum,ſed in miſericordia, Spero,quod videam vos,ſed, Præteriens,quia non indigetis longa mora, ſed interim vos præparetis ne me a cæteris retardetis. Videam vos dico, Et a vobis deducar illuc,ſcilicet in Hiſpaniam. Si,tamen,

Vobis primum fruitus fuero,id eſt de fructu veſtro lętatus, Ex parte,illa quæ modo diſcors eſt.Vel, Ex parte,temporis,id eſt aliquandiu,& quia hic non habeo locum,& vos videre deſidero. Igitur nunc,id eſt indilate, Proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare ſanctis, qui omnium rerum venditarum precia poſuerunt ante pedes Apoſtolorum, & paſſi ſunt a contribulibus ſuis.De his communis cura erat omnibus apoſtolis. Proficiſcar miniſtrare, Auguſtinus Auguſtinus Ambroſius

Digitized by Google

Probauerunt enim,non eos coegi, Macedones, & Achaici vel Achei,vel Macedonia D
& Achaia collationē facere aliquā in pauperes ſanctorū,q́ ſunt in Hieruſalē.Hi totos dede
runt ſe diuinis obſequiis, nil mundanum curantes, exemplum bonæ conuerſationis præ-
Ambroſius bebant credentibus. Iſtis interdum fecerant Achaici & Macedones collectam:per quam
rem ad huiuſmodi opera Romanos Apoſtolus inuitat, quia per miſericordiam Dei vi-
uit,& iuſtificatus eſt,pius debet eſſe cauſa fratris. Placuit.q.d.bene dico probauerūt. Pla
Ambroſius cuit enim illis: Et,etiā, Debitores eſſe eorū,adeo vult Apl'us eos eſſe miſericordes, vt &
hoc deberi dicat ab eo qui miſericordiam expectat.& vere ſunt debitores. Nam ſi Genti
les facti ſunt participes ſpiritualium,id eſt p̄dicationis & ſacramentorum eorum,id eſt Iu
dæorum qui miſerunt eis prædicatores ab Hieroſolymis, Debēt,vtiq;, Et ipſi miniſtra
re eis in carnalibus,id eſt Iudæis. Hoc igitur.q.d.Quia illis hoc placuit.ſ.facere commu
nionem ſanctis,qui ſunt in Hieruſalem, Igitur cum conſummauero hoc,id eſt cum perfe
cero opus miniſtrationis, Et aſſignauero eis,id eſt ſub ſigno cuiuſq; eccleſiæ,oſtendero eis
Aimo. Fructum hunc,proficiſcar,in Hiſpaniam. & hoc, Per vos, & ideo interim corrigite
vos. Scio autem.q.d.per vos tranſibo,ſed tamen ſcio certus de gratia dei. Quoniam
iā diu veniens,voto, Ad vos,tādem, Veniam,re ipſa.& hoc, In abundantia benedi-
ctionis Chriſti, id eſt,ita quod vobis multum prodero per benedictionem Chriſti.Hęc au
tem benedictio eſt virtus ſignorum qua confirmati ſunt. Et quia venturus ſum, Obſecro
igitur vos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,id eſt ſi eum diligitis, Et per
charitatem ſpiritus ſancti, id eſt ſi in vobis eſt charitas quam facit ſpiritus ſanctus habe- E
Ambroſius re, Vt adiuuetis me in orationibus veſtris,directis, Ad deum,id eſt per orationes ve-
ſtras ad deū factas.Non ideo hoc dicit Apoſtolus,quia ipſe minus mereatur quam illi mi-
nores,ſed ordinē ſequitur,vt ab eccleſia pro rectore ſuo fiat oratio,Et bene vtiq; rogat apo
ſtolus minores pro ſe orare.Multi enim minimi dum congregantur vnanimes,fiunt ma-
gni,& multorum preces impoſſibile eſt vt non impetrent.Si ergo cupiunt eum videre, orēt
vt liberatum eum recipiant cum gaudio charitatis.Vnde ſubdit. Vt liberer.q.d.obſecro
Ambroſius vt iuuetis me in orationibus.in hoc ſcilicet oretis pro me, Vt liberer,ab infidelibus,q́ ſūt
in Iudæa,ne quod defero auferant. Et ita oblatio obſequii mei,id eſt mihi iniuncti, Fiat
accepta.q.d.ſufficiens,non diminuta, Sanctis qui ſunt in Hieruſalē.Vel, Fiat illis obla-
tio accepta,vt illi intellecta charitate apoſtoli erga ſeipſos,cum illo vnanimes deo grati-
as agant.Magnus enim profectus eſt ei,cuius miniſterio multi facti læti deum laudāt.Ora
te ita fieri, Vt,hoc,facto, Veniā ad vos in gaudio per voluntatem dei.hoc dicit vt oſtē
dat omnia cum dei voluntate ſe agere. Et refrigerer vobiſcum, quod erit illis pacatis.
Deus autem pacis,q.d.venturum me ſpero ad vos:ſed ſiue veniam ſiue non, Deus pa-
cis ſit cum omnibus vobis.Deus pacis Chriſtus eſt qui ait,Pacem meam do vobis,pacē re F
linquo vobis:qui cum ſuis eſt vſq; ad conſummationem ſeculi,ſicut ipſe ait,Vobiſcum ſum
omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi,ita cum iſtis cupit eum Apoſtolus eſſe.
Amen,quod eſt confirmatio ſui deſiderii.

CAPVT XVI.

COmmendo autem vobis Pheben ſororem noſtram, quæ eſt in mi-
niſterio eccleſię,quæ eſt Cenchris, vt eam ſuſcipiatis in domino di-
gne ſanctis,& aſſiſtatis ei in quocunq; negotio veſtri indiguerit.
Etenim ipſa quoq; aſtitit multis,& mihiipſi. Salutate Priſcam &
Aquilam adiutores meos in Chriſto Ieſu(qui pro anima mea ſuas
ceruices ſuppoſuerunt,quibus non ſolum ego gratias ago,ſed & cunctæ eccle-
ſiæ gentium) & domeſticam eccleſiam eorum . Salutate Ephenetum dilectum
mihi,qui eſt primitiuus Aſiæ in Chriſto Ieſu. Salutate Mariā,quæ multum la
borauit in vobis.Salutate Andronicum & Iuliam cognatos & cōcaptiuos me-
os,qui ſunt nobiles in Apoſtolis , qui & ante me fuerunt in Chriſto. Salutate
Ampliatum dilectum mihi in domino.Salutate Vrbanum adiutorem noſtrum
in Chriſto Ieſu,& Stachyn dilectum meum.Salutate Apellen probū in Chri-

A ſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo, Salutate Herodionem cognatū meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi domo: qui ſunt in domino. Salutate Tryphænam & Tryphoſam, quæ laborant in domino. Salutate Perſidam chariſſimam: quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum electum in domino: & matrem eius & meam. Salutate Aſyneretum, Phlegontam, Hermen, Patrobam, Hermam, & qui cum eis ſunt fratres. Salutate Philologum & Iuliā, Nereum & ſororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum eis ſunt ſanctos. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes eccleſiæ Chriſti.

Commendo vobis.i.commendabilē vobis oſtendo Phebem ſororem noſtrā vel meam, in fide, Quæ eſt in miniſterio eccleſiæ, q̄ eſt Chēcris, Phebe ditiſſima mulier fuit; & no- Aimo.
biliſſima, quæ eccleſiā in loco quæ dicitur Chēcris ſuſtentabat ſua ſubſtantia, ea vero tunc temporis pro aliquo negocio Romam profecta eſt per quam forſan hanc epiſtolam miſit.

Cōmendo, dico, Vt ſuſcipiatis eam in domino, vel pro domino, Digne ſanctis, vt dignū eſt ſanctos ſuſcipere, vel ſicut quidam codices habent, Suſcipiatis digne ſatis.i.valde honeſte, & honorifice. Et aſſiſtatis ei.i.auxiliemini ei, In quocūq; negotio indiguerit veſtri. Et iuſtum eſt, Et enim ipſa quoq; aſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam vel
B Priſcellam, Priſca enim ipſa eſt quæ & Priſcella vocabatur in Actibus Apoſtolorum.

Priſcillam & Aquilam adiutores meos in Chriſto Ieſu.i.in p̄dicatione Chriſti Ieſu. Aq- Ambroſius
la vir Priſcillę fuit q coadiutores Apoſtoli fuerūt, & Romā nō ocioſe, ſed ad cōfirmationē Romanorū venerant: ſic & oēs alii quos ſalutat hic, Romæ fuiſſe intelliguntur. Hos aūt iterum laudat, vt pericula pro eo pati non abnuiſſe dicat, ſubdens, Qui pro aīa mea.i.vita liberanda, Suppoſuerunt ſuas ceruices gladio, in miniſtrando mihi, Quibus non ego ſolus gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ gentium, quia hi laborant ad profectū gentiū, exhortantes fidē Chriſti qui pericula pro Ap̄lo pati nō recuſauerūt, vnde & Romani eis obedire debent. Et ſalutate domeſticā eccleſiā.i.familiā eorū. Salutate Ephenetū dilectum meum, qui primitiuus eſt Aſię in Chriſto.i.qui primus in Aſia credidit in Chriſtū. Salutate Mariam, quæ multū laborauit in vobis, quæ impēſius laborauit ad exhortationē eo- Ambroſius
rū q̄ diſcordiā ptulit ad Apoſtolum. Salutate Andronicum & Iuliā cognatos meos, quia
Iudęi ſunt. Et concaptiuos, qa cauſa fidei paſſi ſunt captiuitatē. Sp̄ualiter quoq; cognati Aimo.
ſunt, qa ſpiritu Ap̄lo erāt cōiuncti, & ſp̄ualiter concaptiui: ſecūdū illud, Quādiu ſumus in Auguſtinus
corpore peregrinamur a dn̄o. Qui ſunt nobiles in Apoſtolis.i.in prędicatoribus.i.famoſi inter p̄dicatores, Qui & an̄ me fuerūt in Chriſto.i.in fide Chriſti. Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in dn̄o. Iſte amicus erat Ap̄lo in dn̄o, ſed nō concaptiuus. Salutate Vrbanū adiutorē noſtrū in Chriſto.i.qui operis particeps, & ſocius mihi eſt, & aliis in
C exhortatione fidei. Stachyn dilectū meū, qui amicus meus proprius eſt, & ſi nō adiutor & Ambroſius
particeps operis. Salutate Apellen probum.i.probatum, In Chriſto, per tentationes em̄
iſte inuētus eſt fidelis in Chriſto quē ſalutat, & ſi nō amicus eſſet vel particeps operis. Sa- Ambroſius
lutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo. Ariſtobolus ille ſolebat cōgregare fratres in Chri-
ſto, quos ſalutat Ap̄lus adeo probās factū illius. Salutate Herodionē cognatū meū. Salu- Ambroſius
tate eos q ſunt ex Narciſſi domo. Narciſſus iſte dicit̄ fuiſſe preſbyter, ſicut legit̄ in aliis co- Ambroſius
dicibus, q peregrinando cōfirmabat ſanctos fratres, quia q tūc p̄ſens non aderat ſuos ſalutat Ap̄lus, & qa nō omniū illorū merita nouerat, diſcernit ſubdēs, Qui ſunt in dn̄o.i.eos quos dignos videritis, qa nō oēs digni erāt. Salutate Tryphęnā & Tryphoſam, quæ labo-
rant in dn̄o.ſ.in miniſterio ſanctorū, & in anguſtiis. Salutate Perſidā chariſſimā meā, q̄ Ambroſius
multū.ſ.plusq̄ prędictę, Laborauerūt in dn̄o. Labor eſt hic & in exhortatiōe & in miniſterio ſanctorū, & in p̄ſſura, & in egeſtate ꝓpter Chriſtū. Salutate Rufum electū in dn̄o, qa
promotus erat ad res dn̄i agēdas.ſ.ad ſacerdotiū. Et matrē eius, carne. Et meā, bn̄ficiis, Aimo.
Pro ſanctitate eius vocat eā Ap̄lus matrē ſuā, cui filiū p̄ponit pro eccleſiaſtico officio. Sa- Aimo.
lutate Aſyneretū, Phlegōtā, Hermen, Patrobā, Herman, & q cū eis ſunt fratres. Hos oēs ſi-
mul ſalutat, qa ſciebat eos eſſe iūctos ī chriſtiana amicitia. Salutate Philologū, Iuliā, Ne- Ambroſius
reū, & ſororē eius, & Olympiadē, & oēs q cū eis ſunt ſanctos. Hi oēs ſimul vnanimes erāt, & Ambroſius
ideo ſimul ſalutat eos. Salutate oēs vos inuicē, in oſculo ſancto. Omnes quibus ſcribit, & quos noīat iubet ſalutare ſe iuicē ī oſculo ſancto.i.ī pace Chriſti, vt religioſa ſint oſcula nō carnalia. Salutāt vos.o.ec.horū locorū.eccleſię, dico, Chr̄i.i.q ī Chr̄o cōfidūt nō ī alia re.

Digitized by Google

Rogo autẽ vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula prę- D
ter doctrinam quam vos didiciſtis faciunt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enĩ Chriſto domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Veſtra enim obedientia in omni loco diuulgata eſt. Gaudeo igitur in vobis, ſed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo. Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Salutat vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolam in domino. Salutat vos Caius hoſpes meus, & vniuerſa eccleſia. Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

Ambroſius Rogo autẽ. q. d. Hos pdictos ſalutate, & imitamini. Hos aũt alios vitate. & hoc, Rogo vos, o Fratres, vt obſeruetis, i. diſcernatis, Eos qui faciunt diſſenſiones & offendicula, id eſt qui faciunt vos diſſentire & offendere inuicẽ, Illos dico docentes, Præter doctrinã
Ambroſius quam vos didiciſtis, a veris Apoſtolis: quia illi de lege agebant, quia cogebant credẽtes iudaizare, In hoc, pſeudoapoſtolos tangit, quos in tota epiſtola cauendos eſſe monet. Obſeruetis dico, Et declinate ab illis, etiã debetis. Huiuſmodi enim, homines, non ſeruiũt Chriſto domino noſtro, ſed ſuo ventri. Aliis enim adulantur, & aliis detrahunt vt poſſint ſuum ventrem implere. Et per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. E
Aimo. Compoſitis enim verbis ſuam traditionẽ commendabant, quibus ſimplicium corda decipiebant. Veſtra enĩ. q. d. Ideo moneo vos vitare illos, quia fides veſtra & obedientia vbiq; laudatur. & hoc eſt, Veſtra enim obedientia diuulgata eſt in omni loco, quia eſtis in capite mundi, & ſic exemplo veſtro iam poſſunt alii corrumpi. Vel, Rogo vos vitare, & ſecure, quia Obedientia veſtra. i. facilitas obedientię veſtrę, Diuulgata eſt in omni loco, vbiq; enim notum eſt, quia leuiter obediſti, quod bonum eſt, & inde gaudeo. vnde ſubdit, Gaudeo igitur in vobis, ſed volo vos eſſe. i. vt vos ſitis, Sapiẽtes in bono, diſcernẽdo, Et ſitis Simplices in malo. i. ſine aliqua parte mali. Deus aũt. q. d. Volo vt ſitis ſapientes. Deus autem, dator, Pacis. ſ. Chriſtus, Conterat Satan. i. falſos prędicatores, vel quẽlibet vobis aduerſantẽ hominẽ vel diabolũ. Sub pedibus veſtris, vt. ſ. vos lędere nõ valeat: ſed potius ſi diabolus eſt, conteratis caput eius, ſicut Euę dictum eſt, in figura eccleſię vel ſen
Ambroſius ſualitatis. i. primos mot⁹ ſuggeſtionũ eius cõtemnatis. Et hoc faciet Velociter. ſ. in aduẽ
Auguſtinus tu meo. quod vt fiat, Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcũ. Vel, interim aũt, Gratia
Ambroſius dñi &c. Gratiam quam promiſit in aduentu ſuo iã optat eis. Salutat vos Timotheus adiutor meus, qui eſt quaſi coepiſcopus: Et Lucius, & Iaſon, & Soſipater. q. d. his eſtis curę: qui Cognati mei, ſunt genere vel fide. Ecce tot & tanti congaudent cœpto veſtro, & ideo F
perſeuerare vos decet. Saluto vos ego Tertius, nomine non numero. Qui ſcripſi epiſtolam in dño. Iſte Tertius erat notarius Apl'i, cui cõceſſit ſub noĩe ſuo ſalutare. Salutat vos Caius hoſpes meus. Hic eſt ille cui Ioannes ſcripſit in epiſtola canonica gaudens, quia fratribus his ſumptus miniſtrabat. Et vniuerſa eccleſia. Supradixerat omnes eccleſias ſalutare illos, & hic dicit vniuerſam eccleſiam ſalutare illos, quod puto non ocioſe dictum, vel ſuperflue, nil enim tantus vir ſuperfluũ poſuit: ſed hic dicit eccleſiã alterius prouinciæ vn-
Aimo. de Caius erat. Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, Athenienſiũ. Arcarius dicitur ab arce. q. d. princeps. vel potius dicitur ab arca, quia pręerat arcæ, vbi ponebantur cenſus tributorũ & vectigaliũ. vel diſpenſator ciuitatis. Et Quartus frater. Quartus propriũ nomen eſt ſicut & Tertius. Gratia. q. d. Iſti hoc modo ſalutant vos, Gratia dñi &c. Vel, hi prædicti ſalutant vos, & ego ipſe ſubſcribo propria manu, Gratia dñi ſit oĩbus vobis. Amẽ.

Ei autem qui potens eſt vos confirmare iuxta euangelium meum & prædicationem Ieſu Chriſti, ſecundum reuelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt per ſcripturas prophetarum ſecundum præceptum æterni dei ad obeditionem fidei in cunctis gentibus cogniti, ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Digitized by Google

A Ei autē.q.d.Ego ſic moneo vos. Ei autem.ſ.deo trinitati, Qui potēs eſt vos cōfirmare in fide perfecta,ſit Honor & gloria,a quo ſolo omnia bona ſunt.In quo epiſtolę notat̃ ſum ma,quia hoc principaliter intendit Apoſtolus,illos monere,vt oĩa gratiæ dei attribuāt. Dico qui potens eſt cōfirmare vos,& hoc, Iuxta euangelium meum,a quo non diſcordat prædicatio Chriſti.vnde ſubdit, Et ſecundū̃ prædicationē Ieſu Chriſti.quod euangeliū, quæ etiam prædicatio eſt, Secundū̃ reuelationem myſterii taciti æternis temporibus, id eſt ſecundū̃ quod reuelatū̃ eſt mihi de occulto dei conſilio,& ab ęterno tacito. Aeterna eñ tempora dicit quæ præceſſerunt mundi exordium.Vel,quod Euangelium eſt ſecūdū̃ reue lationem myſterii taciti ęternis tẽporibus.i.reuelat ipſum myſteriū̃ tacitū̃ a mundi exor- dio.Myſteriū̃ dicit incarnationem Chriſti & cętera talia,q̃ æternis tẽporibus erāt abſcōdi ta.quia licet ex aliqua parte antiquis patribus cognita fuiſſent,plene tamen a nullo fuerūt præſcita,quouſq; ſuo tempore per Ieſum Chriſtum ſunt reuelata ſcripturis prophetarū ab eo reſeratis,teſtimoniū̃ dantib⁹ huic prædicationi.& hoc eſt quod dicit, Quod,myſteriū Patefactum eſt,a Chriſto, Per ſcripturas prophetarum,reſeratas ab eo. Patefactum eſt dico,& hoc, Secundū̃ p̃ceptū̃.i.diſpenſationem, Aeterni dei,qui ab ęterno hoc ordina- uit.q.d.non eſt fictum.Solus deus proprie æternus dicitur. Dicitur autem & ignis ęternus, & pœna æterna,ſed non ſicut deus dicitur æternus.Ignis enim dicitur æternus,eo quod ſine fine ſit:non eſt tamen ſine initio,Deus autem etiam ſine initio.Illa eſt ergo vera æter- nitas,q̃ eſt vera immortalitas.Hæc eſt illa ſumma incōmutabilitas,quā ſolus deus habet q immutari oĩno nō poteſt.Aliud eſt eñ aliqd nō mutari cū̃ poſſit mutari:aliud aūt nō poſ ſe prorſus mutari.Sicut ergo dicit̃ homo bonus nō tñ ſicut deus,de quo dictū̃ eſt, Nemo bo nus niſi ſolus deus:& ſicut dicit̃ aĩa immortalis,non tñ ſicut deus,de quo dictū̃ eſt,Solus ha bet immortalitatē.Et ſicut homo dicitur ſapiēs,non tñ ſicut deus,de quo dictū̃ eſt,Soli ſa- pienti deo:ſic dicitur ignis ęternus,nō tamen ſicut deus,cuius ſolius immortalitas ipſa eſt vera æternitas. Ad obeditionem.q.d.Patefactū̃ eſt illud myſteriū̃.& hoc, In cunctis gē tibus,ad obeditionem.Vel, Ad obediendū̃.i.vt obediant fidei bene operādo.Dico my ſterii taciti,vtiq; aliis:ſed Cogniti ſoli ſapienti deo,quia & ſi modo ſit hominibus reuela- tū̃ cū̃ ſoli deo cognitū̃ eſt qui ſolus perfecte nouit,cur ita factū̃ eſt?In quo reprimit inquiſito res qui quęrūt cur tantum diſtulit deus venire,cur tot gentes perire permiſit.In hoc aūt q̃ ait, Soli ſapienti deo,error quibuſdā ſurrepit,arbitrantibus hic ſolū̃ patrē ſignificari, & ſolū̃ vere ſapientem eſſe:cum tamen non ſit dictum ſoli ſapienti patri,ſed ſoli ſapiēti deo, & deus vnus ipſa eſt trinitas:vt ſic intelligamus ſolum deum ſapientem, ſicut intelligimus ſolum potentem.ſ.patrem,& filium & ſpũm ſanct.qui eſt vnus & ſolus deus,cui ſoli ſeruire iubemur.Si tamen dixiſſet Apoſtolus,ſoli ſapienti patri,nec ſic tamen ſepararet filium vel ſpiritum ſanctum,ſicut in Apocalypſi de filio legitur,qui habet nomen ſcriptum quod ne- mo ſcit niſi ipſe,nec ideo tamen dicitur pater neſcire hoc nomen,a quo eſt filius inſepara bilis.Sicut ergo ſcit pater quod nemo ſcire dictus eſt,niſi filius,qa inſeparabiles ſunt pater & filius:ſic etiā ſi dictū̃ eſſet ſoli ſapienti patri,ſimul intelligi deberet etiā filius & ſpūs ſan ctus,quia inſeparabiles ſunt.Dico quod myſteriū̃ patefactū̃ eſt,& hoc per Ieſum Chriſtum Cui.ſ.ſoli deo.vel, Cui.ſ.Chriſto eſt Honor,a nobis, Et gloria,in ſe,quia ipſe eſt vera gloria,& beatitudo,& ſummū̃ bonū̃.& hoc, In ſecula ſeculorū̃.i.ſine fine.Ecce oſtēſū̃ qūo Ei,& cui,legi poſſint.Quidā aūt legūt ſine Cui,ſi aūt auferas cui,abſoluta eſt lectio.Sed beat⁹ Auguſt.dicit apponi,& tradit qūo debet accipi vt nō ſuperfluat,& legit alio modo quam prius dictū̃ eſt,ſic, Ei aūt.q.d. Potēs eſt vos confir.vt.ſ.deo patri,vel deo trinitati. Potēs eſt dico, Iuxta euāgeliū̃ meū̃,& p̃dicationē Ieſu Chriſti,ſecūdū̃ reuel.m.tē.ęt.taciti. Hęc nō mutant̃. Quod,myſteriū̃, Nūc patefactū̃ eſt,p ſpũm ſ.vel p Chriſtū̃.& hoc, Per ſcrip.proph.ſec.p̃ce.dei,ad ob.ſi.in cū̃.g.c.ſo.ſa.deo.Hęc nō mutant̃. Cui,inquā.i.deo tri nitati,vel deo patri, Sit honor & gl.p Ie.Chr.cui cū̃ honor,a nobis, Gloria,in ſe.Qꝫ addi tur cui gloria,cū̃ ſufficeret ei gloria,inuſitatę noſtrę linguę eſt locutio,nō ſenſus ambiguus. Idē eſt eñ dicere,ordine ĩuſitato verborū̃,ei gloria,p Ieſū̃ Chriſtū̃ cui eſt gloria,qđ vſitato ordine dicere ei gloria,cui p Ieſum Chriſtū̃ eſt gloria.Quid eñ ſenſui depit ſiue hoc ſiue il lo mō dicat̃?p Chriſtū̃ vero eſt patri gloria.i.clara cū̃ laude notitia,qa p eū̃ innotuit hoĩb⁹ deus trinitas,qđ eſt myſteriū̃ tacitū̃ ab ęternis tp̃ibus,qđ p Chriſtū̃ reuelatū̃ eſt.Qđ ergo interpoſitū̃ eſt per Ieſum Chriſtū̃,nō debet accipi tanq̃ dicat̃ ſoli ſapiēti deo p Ieſum Chri ſtum,vt.ſ.deus ſolus ſapiens per Ieſum Chriſtū̃ ſapiens eſſe intelligatur,non participando

Aimo.

Auguſtinus de natura boni.

B

Auguſtinus cōtra Maxi minum.

C

Auguſtinus cōtra Maxi minum.

Digitized by Google

ſed gignendo ſapientiam,quę eſt Chriſtus Ieſus,ſed potius ita debet accipi vt intelligatur D
per Ieſum Chriſtum gloria eſſe ſoli ſapienti deo.Quis eñ audeat dicere per Ieſum Chriſtũ
fieri vt ſit ſapiens deus pater,cum ſecundum ſubſtantiam ſuã non dubitandũ ſit eũ ſapien
tem eſſe?potiuſq; ſit ſubſtantia filii per gignentẽ patrem,q̃ ſubſtantia patris per genitum
filiũ?Reſtat ergo vt ſoli ſapienti deo, Gloria ſit,per Ieſum Chriſtũ.i.clara cum laude no-
titia,qua innotuit gentibus deus trinitas.ideo per Chriſtũ,quia vt alia taceam ipſe pręce
pit gentes baptizari in noĩe patris,& filii,& ſpiritus ſancti, vbi præcipue cõmendata eſt
huius indiuiduę gloria trinitatis.Deus itaq; q eſt ipſa trinitas,propterea ſolus ſapiẽs recte
dicitur,quia ſolus ſecundũ ſuam ſubſtantiã ſapiens eſt,non ſecundum accedentem partici
pationẽ ſapientiæ,qualiter ſapiens eſt rationalis creatura.Ideo ergo dixit ſoli ſapienti deo
quia deus eſt pater,& filius,& ſpũs ſanctus,& iſta trinitas eſt ſolus ſapiens deus,qui nec vnq̃
potuit eſſe incipiẽs,nec vnq̃ poterit per gratiam particeps eſſe ſapientię,ſed ſapiens immo
bilitate,atq; immutabilitate naturę. Ei,ergo, Sit gloria per Chriſtũ,cui eſt honor & glo
ria in ſecula ſeculorũ.Amen.

ℭ Argumentum in Epiſtolam ad Corinthios.

C Orinthii ſunt Achaici,& hi ſimiliter ab Apoſtolo audierunt verbũ ve-
ritatis, & ſubuerſi ſunt multifarie a falſis Apoſtolis, quidam a philoſo-
phiæ verboſa eloquentia,alii ſecta legis Iudaicæ inducti ſunt. Hos re-
uocat Apoſtolus ad veram fidem & euangelicam ſapientiam, ſcribẽs eis E
ab Epheſo per Timotheum.

PETRVS LOMBARDVS IN EPIST. I. AD CORINTH. CAPVT I.

P AVLVS vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti per
voluntatem dei,& Soſthenes frater eccleſiæ Dei
quæ eſt Corinthi,ſanctificatis in Chriſto Ieſu,vo-
catis ſanctis,cum omnibus qui inuocant nomen
domini noſtri Ieſu Chriſti,in omni loco ipſorum
& noſtro.Gratia vobis & pax a deo patre noſtro,
& domino Ieſu Chriſto.

Hanc epiſtolam ſcribit ApoſtolusCorinthiis.Corin-
thii aũt ſũt Achaici,hi ab ipſo apoſtolo ſunt conuerſi,
Ambroſius qui præcepto dñi admonitus reſedit apud Corinthios
annum vnum & menſes ſex,docens inter eos verbũ dei:
ſed poſt per pſeudoapoſtolos multifarie ſubuerſi ſunt, vt F
ſcilicet de baptiſtis ſe iactarent,vnitatem eccleſię ſcindentes,& ſacramentorum virtutẽ,&
vſum ex miniſtrorum meritis iudicantes.Putabant enim ſacramenta maioris eſſe vſus, ſi
per bonos tractarẽtur,maioris autem vel minoris eſſe vſus ſi per magis vel minus bonos
darentur.Ita quoq; ſubuerſi erant vt contẽpto Apl'o de ſapiẽtibus ſeculi ſe iactarẽt,quorũ
eloquẽtia & terrena philoſophia delectabanť,vt ſub noĩe Chriſti his imbuerenť q̃ contra
ria ſunt fidei.Inflati quoq; erãt eo ꝙ nõ iret ad eos Apl'us. Fornicatorẽ quoq; qui vxorẽ pa-
tris tenebat inter ſe eſſe patiebanť.Sũt & alia capitula in ſuis locis notãda.De his & huiuſ
Ambroſius modi magna cũ fiducia & charitatis affectu ſcribit eis Apl'us, aliqñ cõmonẽs,aliqñ blan-
diẽs,aliqñ arguẽs.Nã multæ ſunt cauſę propter quas ſcribit eis Apl'us, ab erroribꝰ ad rectã
fidẽ & a ſchiſmatibus eos reuocãs ad vnitatẽ.Eſt igiť intẽtio Apl'i in hac epl'a Corinthios
ab erroribꝰ & ſchiſmatibꝰ ad fidẽ rectã,& a vitiis & aliis peccatis ad bonos mores reuoca
re,& in eis confirmare.Modus talis,Huic epiſtolæ ſicut & aliis ſalutationem præſcribit,&
nomen ſuum quod celebre erat omnibus gentibus,præponit:vt magiſtri noĩe audito acqe
ſcant correctioni,& qa eis vilis erat apponit dignitatis nomina non humilitatis,vt ſeruꝰ,
poſt ſalutationem pro donis eorum qui boni erant inter eos gratias agit. Deinde incre-
pat illos qui de baptiſtis ſe iactabant, poſt retrahit eos ab amore terrenæ ſapientiæ.De-
inde redarguit eos de fornicatore quem inter ſe eſſe ferebant. Deinde increpat eos quia

Digitized by Google

A ſibi inuicem iniurias,& fraudes faciebant,& infideliũ examina requirebāt. Poſtea inſtruit eos de matrimoniis,& de perceptione euchariſtiæ,vbi plurimũ errabant,& de aliis plurimis,Circa finem vero ſubditur moralis ammonitio.Præmittit autem ſalutationem dicēs,

Paulus vocatus,id eſt electus a deo, Apoſtolus Chriſti Ieſu,id eſt dei voluntate miſſus ad prædicādum Chriſtum.Vel, Vocatus,id eſt ab hominibus priuilegio nominis dict⁹, Apoſtolus Chriſti Ieſu.Hic aliter incipit quam ad Romanos,quia alia cauſa eſt hic quam ibi.Hic enim non vocat ſe ſeruum ſicut ibi,quia opus erat hic potius authoritate,& commendatione contra ſuperbiam Corinthiorum apud quos vixerat. Apoſtolus dico,& hoc non per iram,ſed Per voluntatem dei,quod non illi veſtri pſeudo qui nec miſſi ſunt a deo nec verum eſt quod dicunt. Et Soſthenes frater.Hic dicitur Apoſtolo de eis nunciaſſe,& ideo eum ſibi in hac ſalutatione adiungit,per hoc indicans quod pro illis valde ſollicitus erat.Ecce per eum qui inter eos conuerſabatur,culpas eorum ſe ſcire innuit.Ideo autē fratrer dicit,quia per hoc remouet ſuſpicionem ſiniſtram ab illo,oſtendens quod nō malo animo de eis nunciauit,ſed ex charitate,& deſiderio correctionis. Paulus,inquam, Et Soſthenes,ſcribit hanc epiſtolam, Eccleſiæ dei,non hominũ vt vos facitis eam,arbitrantes miniſteriorum diſpenſatores,eſſe gratiarum authores.Ita enim eſſet eccleſia hominũ,non dei.Quos autem eccleſiam dei dicat,aperit ſubdens.ſ. Sanctificatis,in baptiſmo:& hoc In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtum Ieſum,non per homines,immo a pſeudo euerſi ſunt. Ipſis dico, Vocatis ſanctis.i.vocatis ꝓ pdicatores,& deinde ſancti ſunt. Vel vocatis ſanctis, id eſt præelectis a deo ad hoc vt ſancti ſint. Hoc ideo dicit vt oſtendat nil boni eſſe ab homine,ſed totũ a deo.His inquã Aplus ſcribit, Cum omnibus,id eſt & oībus ſcribit ſuffraganeis Corinthi,qui in eiſdē vitiis laborāt.Vnde ſubdit, Qui in omni loco,Corinthiorum, Ipſorũ & noſtro.i.primitus mihi cōmiſſo. Inuocant nomen dñi,non aliud a deo, q vere inuocāt dũ ſerui eius ſunt.De quibus dicitur,Prope eſt omnibus inuocantibus eum in veritate.Hoc enim inuocat aliquid quod vult ad ſe venire.Quid eſt inuocare,niſi in ſe vocare?Qui ergo deum inuocat vt diues fiat,deum non inuocat.Nam cũ dicis,deus da mihi diuitias,non vis vt ad te veniat ipſe deus,ſed vt diuitię veniant ad te.Deus aũt gratis ſe vult coli & diligi,hoc eſt enim caſte amare,non quia dat aliquid præter ſe, ſed quia dat ſe,talibus dicit Apoſtolus, Qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt ſaluatoris & regis,quem vere inuocant dum ab eo credũt ſe ſaluari & regi. Gratia vobis &c. Ecce ſalutatio.q.d.Paulus & Soſthenes ſcribũt vobis hanc epiſtolam,& ante alia ſalutant vos,optantes vt gratia ſit vobis ſtantibus vt maneant,lapſis vt redeant. Et pax,id eſt mētis tranquillitas. &hoc A patre & domino noſtro Ieſu Chriſto,qui ab eo quidem perſonali proprietate diſtinctus eſt,ſed vnus cum ipſo vnitate ſubſtantiæ deus. Ideo ergo patrē nominauit & Chriſtum,ne vnio perſonæ inter eos eſſe putetur.

Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius
Auguſtinus in pſal xxxv

C Gratias ago deo meo ſemper pro vobis, in gratia dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu,quia in omnibus diuites facti eſtis,in illo,in oīni verbo & in omni ſcientia ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis, ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia expectantibus reuelationem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit vos vſq; in finem ſine crimine,in die aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti.Fidelis deus per quem vocati eſtis in ſocietatem filii eius Ieſu Chriſti domini noſtri.Obſecro autem vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,vt idipſum dicatis omnes,& non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu,& in eadem ſcientia.Significatũ eſt enim mihi de vobis fratres mei,ab his qui ſunt Chloes,quia contentiones ſunt inter vos. Hoc autē dico quod vnuſquiſq; veſtrum dicit. Ego quidem ſum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephæ:ego autem Chriſti.

Gratias ago &c.Hic gratias agit de donis illorum qui boni erant inter eos.In illa enim plebe alii erant boni qui digni erant laude,alii digni increpatione.Poſt ſalutationem ergo primum proponit de bonis vt his aliis conformentur dicens, Gratias ago &c. corde,lingua,& opere, Deo,a quo omnia eſſe credo,non ab hominibus, Meo,Omnium quidem Deus poteſtate qua creat: ſed eorum proprie dicitur Deus,qui eum diligunt,

Ambroſius

Ambroſius q eum tenent,qui illũ poſſident,qui illũ colunt,quibus ſubuenit,qui ab illo alieni non ſunt. D
Ambroſius Semper pro vobis.& hoc, In gratia dei,quę data eſt vobis.i.dum conſidero gratiã.i.dona dei. Quæ data ſunt vobis.& hoc,/ In Chriſto Ieſu.i.a Chriſto nõ aliũde.& hæc gratia a deo eſt multiplex,qa In oĩbus,donis, Facti eſtis diuites in illo.i.in Chriſto,non in hoĩe.Et qa dixit in oĩbus illos eſſe ditatos,ſupponit partes aliquas.ſ.diuites facti eſtis, In omni verbo.i.in omni genere linguarũ.vel, In omni verbo.i.in omni modo prædicandi .ſ.mediocribus & perfectis & minoribus.Et In omni ſciẽtia.i.ſcripturarũ intellectu.Et in his ditati ita eſtis,quod ita tenetis, Sicut teſtimoniũ Chriſti confirmatũ eſt in vobis.i. ita verba & ſcientiã tenetis de eo quod de Chriſto pdicaui,ſicut teſtimonio prophetarũ cõfirmaui. Vel, Ditati eſtis.i.donis repleti, Sicut teſtimoniũ Chriſti cõfirmatũ eſt in vobis.i.quia firmiter tenetis fidem quã pdicaui vobis.Dico quod diuites eſtis, Ita, vt nihil deſit vobis in vlla gratia ſancti ſpũs. Vobis,dico, Expectantib⁹,cũ deſiderio,quia certi inde & parati, Reuelationẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.viſionẽ Chriſti,& cognitionẽ q̃ poſt mortẽ pręſtat̃ cuiq̧ fideli.Vel reuelationẽ dicit,quę erit in die iudicii quam impii timẽt.

Qui & cõfirmabit vos.q.d.Expectatis reuelationẽ Chriſti,a qua expectatione nõ deficietis.Ipſe eſt eñ, Qui & cõfirmabit vos vſq̧ ĩ finẽ,cuiuſq̧,ita vt ſitis, Sine crimine,& ſi nõ ſine peccato. Cõfirmabit,dico, Vſq̧ in finẽ.i.vſq̧ in diẽ Aduẽt⁹ Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Cuius aduentus intelligitur,cum cuiq̧ poſt mortẽ manifeſtatur.Vel ita,confirmabit vos, dico,ſemper mente euntes in illum diem.ſ. In diem aduẽtus Chriſti &c. Fidelis deus.q. E
d.confirmabit & vere,quia deus eſt fidelis.i.verus in promiſſis. Per quem vocati eſtis,cũ eſſetis auerſi.qui ergo auerſos vocauit,facilius cõfirmabit. Vocauit,dico, In ſocietatẽ,nõ modo angelorũ vel apoſtolorũ,ſed Filii eius dñi noſtri Ieſu Chriſti. Obſecro aũt vos fratres,Hucuſq̧ bonos laudauit:his laudatis inuitat alios,ad horum ſimile.q.d.pro bonis gratias ago, Vos autẽ,alios,o Fratres obſecro per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt ſi vultis eſſe eius a quo nominamini chriſtiani,vt dicatis oẽs oris confeſſione, & interius habeatis in corde, Idipſum,quod dicunt prædicti, Et nõ ſint in vobis ſchiſmata,id eſt diuiſiones:ſed Sitis in eodem ſenſu,id eſt in eadem voluntate qua prædicti. Et in eadẽ ſcientia,id eſt in eadem intelligẽtia. Ita quod perfecti ſitis, hoc ideo dico,qa Significatũ
Ambroſius mihi, literis eſt,de vobis tamen o fratres mei,ab his qui ſunt Chloes. Chloes locus eſt vbi illi erant qui apoſtolo ſignificauerunt. Vel, Qui ſunt Chloes,id eſt,illi⁹ matronæ,Chloes
Ambroſius enim poteſt eſſe nomen vel loci vel perſonæ. Aliquibus enim videtur locus eſſe, vt ſi diceretur,ab his qui ſunt Antiochię: Aliquibus videtur fœmina fuiſſe deo deuota,cum qua multi eſſent colentes deum. Quid enim ſignificatum eſt de vobis?hoc.ſ. Quia contentiones ſint inter vos,de diſciplina dominica. Hoc autem dico,Hic contra baptiſtas agere incipit,de quibus illi gloriabantur;q.d.non ſolũ ſcio cõtentiones quæ ſunt inter vos,ſed & ver
Ambroſius ba quę dicitis.& hoc eſt, Hoc autem dico quod vnuſquiſq̧ veſtrum dicit. Nam alius dicit hoc.ſ. Ego quidem ſum Pauli:alius illud dicit, Ego ſum Apollo: alius vero, Ego ſum Cephę.q.d. Alius dicit ego ſum baptizatus,baptiſmo illius: Alius dicit ego illius, ſed hoc F
Ambroſius dicere eſt quaſi idololatria. Et ſciendũ,quia ſub nomine ſuo,& Apoſtolorũ bonorum,notat pſeudo. Nam illi quos nominat ſine dubio boni erant,ſed ſub horum ſpecie falſos Apoſtolos tangit,ne ſi diceret in nomine illius vel illius, videretur eis inuidere,& ſibi velle attribuere. Vel ideo appoſuit nomina bonorũ apoſtolorum,vt oſtendat,quia ſi in nomine maiorum non eſt gloriandum,nec in nomine illorum quorum doctrina praua eſt. Inter eos autẽ
Ambroſius hos laude dignos deſignat,qui dicebant ſe eſſe Chriſti. Vnde ſubdit, Alius aũt dicit, Ego
Auguſtinus ſum Chriſti,baptiſmo baptizatus. Hic bene dicit quales ſupra laudauit,qui tales ſunt,o-
ſuper Ioan. ſtium habent per quod intrãdum eſt,quod eſt Chriſtus,per quem cognoſcitur pater. Nemo enim nouit filium niſi pater,neq̧ patrem niſi filius,& cui vult filį⁹ reuelare. Sicut ergo ipſe per ſe nouit patrem, nos autem per illũ:ſic intrat in ouile per ſe,& nos per ipſum oſtium. Chriſtus enim ſe prædicat,& nos Chriſtum prędicamus:& ideo ipſe per ſeipſum,& nos per ipſum intramus. Chriſtus ergo oſtium eſt & paſtor intrando per ſe,& quod paſtor eſt dedit etiã ſuis,qa & Petrus paſtor,& Paulus paſtor,& alii ſunt paſtores. Oſtiũ vero nemo noſtrũ ſe dicit.hoc eñ ſibi proprie tenuit. Nullus ergo oſtiũ eſt niſi Chriſtus,& ſi paſtores ſint alii. Sed quia oues indiſciplinatę cœperũt facere ſchiſmata,& alia oſtia ſibi ponere qbus intrarẽt,non vt congregarent̃,ſed vt errarẽt & diuiderent̃,dicẽtes,Ego ſum Pauli &c.ſubdit,

A **Diuiſus eſt Chriſtus? Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?**

Diuiſus eſt Chriſtus.q.d.Diſcite quantum erretis, & quantū de deo præſumatis,& quantum hominibus tribuatis,qui inter eos gloriam partimini. Diuiſus eſt ergo Chriſtus,ſecundum vos.q.d.multos facitis Chriſtos,id eſt datores gloriarū. Adeo enim errabant iſti vt putarent gratiam dari ab homine,non modo quaſi miniſtro ſed authore. Vel putabant Chriſtū in baptiſmo magis operari per meliorē baptiſtā,& minus p min⁹ bonū.& ideo ait, Diuiſus eſt Chriſtus?q.d.Qui operatur idem in omnibus diuiſus eſt,quantum ad vos dū creditur in iſto plus operari,in illo minus. Vel ita,quia hæc dicitis, ideo Chriſtus modo a vobis diuiſus eſt,id eſt ſeparatus. Vehementer iſti errabant, quia oſtia ſibi præter Chriſtū conſtituebant,& fundamenta diuerſa ponere præſumebant,cum vnū ſit fundamentum eccleſię quod nemo mutare poteſt.ſ.Chriſtus Ieſus.Ipſe enim ſolus eſt petra ſupra quam fundata eſt eccleſia. A qua nominatus eſt Petrus,domino ad illum dicente,Tu es Petrus &c.Simon enim antea vocabatur:hoc autem nomen.ſ.Petrus a domino ei impoſitum eſt,& dicitur Petrus in figura Chriſtiani populi,a petra Chriſto.quia enim petra Chriſtus dicitur, & Petrus dicitur populus Chriſtianus: Ita ergo Petrus a petra,non petra a Petro dicitur, quomodo nō a chriſtiano Chriſtus,ſed a Chriſto chriſtianus vocatur.Tu es ergo(inqt)Petrus dictus a petra,quā cōfeſſus es,quā cognouiſti,dicēs,Tu es Chriſt⁹ fili⁹ dei,& ſupra hāc petram.i.ſuper meipſum filium dei,non ſuper te ædificabo eccleſiam meam:ſuper me ædificabo te & alios,non me ſuper te.Non enim dicuntur eſſe Petri, ſed Chriſti:non a Petro petrini,ſed a Chriſto chriſtiani,ne eſſet ſpes in homine.Maledictus enim qui ſpem ſuā ponit in homine.Et ne eſſent tot baptiſmi quot ſerui,myſterium quidē baptizādi dedit Chriſtus ſeruis ſuis:poteſtatem vero ſibi retinuit,quam ſi vellet poterat dare,vt ſeruus daret baptiſmum ſuum tanq̄ vice ſua:& poteſtatem ſuam poterat conſtituere in aliquo ſeruo,vt tāta vis eſſet in baptiſmo ſerui,quantam vim habet baptiſmus a domino datus.ſed hoc noluit,ideo,vt in homine non eſſet ſpes baptizatorum.Noluit enim ſeruum ponere ſpem in ſeruo.Baptizat enim ſeruus vt miniſter:baptizat autem dominus tanq̄ poteſtatem habēs. & potuit hanc poteſtatem ſeruo dare,vt dictum eſt,ſed noluit.Si enim daret hanc poteſtatem ſeruis, id eſt vt ipſorum eſſet quod dn̄i erat,tot eſſent baptiſmi quot eſſent ſerui: vt quomodo dictus eſt baptiſmus Ioannis, ſic diceretur Petri baptiſmus, baptiſmus Pauli,& huiuſmodi.Ille enim baptiſmus,Ioānis dictus eſt.Sed forte aliquis dicet,proba nobis quod ille baptiſmus Ioānis dictus eſt:probabo,ipſa veritate dicente,quādo interrogauit Iudęos, Baptiſmus Ioannis vnde eſt? Ergo ne tot baptiſmi dicerentur quot eſſent ſerui qui baptizarent,ſibi tenuit dominus poteſtatem baptizandi,ſeruis miniſterium dedit. Si ergo ſeruus dicit ſe baptizare, recte dicit,ſed tanq̄ miniſter baptizat, & ideo non differt ſiue bonus ſiue malus cui baptizandi contigit miniſterium.Inde etiā nemo dicit baptiſmus me⁹, cum tamen dicat euangelium meum,prudentia mea,gloria mea:licet hęc ſint a deo. In qbus differentia eſt:in his enim alius alio doctior eſt,& alius alio melius operatur, in euangelizando,nec ſunt oēs ęquali ſapiētia præditi: alius aūt alio magis minusve baptizatus, ſiue ab inferiore ſiue a maiore baptizetur,dici non poteſt.Ad hoc aūt quod dicit Auguſt. Chriſtū poteſtatē baptiſmi ſeruis poſſe dediſſe,opponitur ſic a quibuſdā,Poteſtas ſiue potētia dei eſſentia diuina eſt,quia non eſt aliud deo eſſe aliud poſſe.Si ergo nō potuit eis dare, vt eſſent quod ipſe,nec potuit dare poſſe ſuū,vel potētiā ſuā.ſ.quę ipſe eſt: Alioquin ſi potētiā ſuā potuit eis dare q̄ ipſe eſt,potuit eis dare vt ipſi eſſēt quod ipſe eſt. Ad quod dicim⁹ q, non potuit eis Chriſtus dare,vt eſſent quod ipſe eſt,& tamen potuit eis dare poteſtatē quā habet.i.poteſtatē qua poſſent remittere peccata,quod ipſe ſolus poteſt.Hæc eſt enī quā dicit poteſtatē baptiſmi.ſ.poteſtas remittēdi peccata.Potuit ergo eis dare authoritatem baptiſmi qbus cōtulit miniſteriū,ita tn̄ vt ipſe principalis author exiſteret. Poteſtatē vero q̄ ipſe eſt,ſiue poſſe ſuū quod eſt ſuū eſſe,eis potuiſſē dare nō dicimus,qualiter dicimus eū dediſſe nobis ſcire quod ipſe ſcit,& dediſſe prophetis ſcientiam futurorum quam habet:non quod nobis dederit eſſe quod habet,vel prophetis ſciētiam quæ eſt eſſentia diuina,ſed qa nobis dedit per gratiam ſcire futura,quæ ab æterno ipſe nouit natura. Alii dicūt poteſtatē baptiſmi,vt in nomine eorum daretur baptiſmus,in quo fieret remiſſio peccatorum, ſicut fuit in nomine Chriſti, & hoc potuit dare,ſed noluit. Nunquid Paulus.Quaſi dicat,

Ambroſius

Auguſtinus ex tract.euāgelii.

B

Auguſtinus ſup Ioānē.

C

Auguſtinus ſuper Ioan.

Oppoſitio.

Vos dicitis ego ſum Pauli,ego Apollo &c. Sed nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, D
id eſt vt ſit vobis author ſalutis? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis,ſ.quod peccata di-
Auguſtinus in pſal. lxxij mitterem vobis?q.d.non.Reuocat illos ad vnum nomen qui multa nomina ſibi facere vo
lebant,repellit eos ab amore hominis,vt Chriſtus ametur.q.d.Nolo vt mei ſitis,ſed mecũ
ſitis,mecum eſtote,omnes illius ſumus qui pro nobis crucifixus eſt. Dimittuntur enim no-
Auguſtinus de vnico baptiſmo. bis peccata per nomen eius,non per nomen alicuius hominis.Vnde Ioãnes ait,Scribo vo-
bis filioli,quia remittuntur vobis peccata per nomen eius.Et nota quod per hoc verũ quod
tenebant illi Corinthii,facit illos erubeſcere de falſis quæ tenebant. Hoc enim erat pro-
priũ & deteſtabile eorũ vitiũ,quod dicebãt ego ſum Pauli,nec illos quos in ſchiſmata diſſi-
luiſſe redarguit,arbitror veram fidem habuiſſe,in hoc quod dicebant ego ſum Pauli &c.
Hoc enim falſum erat.Quod vero ſciebant Chriſtum pro ſe eſſe crucifixũ,& ſe in eius no-
mine non Pauli baptizatos,non erroris eorum,ſed diuini muneris erat,hanc dei verita-
tem in iniquitate ſuorum ſchiſmatum detinebant.Per hanc ergo veritatem quam tene-
bant,ipſorum falſitatem cõuincit.Verum quippe baptiſmum habebãt,& ex eius veritate,
vt corrigerent falſitatem ab ipſo audiunt. Nunquid Paulus &c.Prorſus fieri poteſt vt ali
qui verum habeant baptiſmum,& non veram habeant fidem,ſicut iſti. Per veritatem er-
Auguſtinus in eodem. go quam habebant corrigit falſitatem quam tenebant, ſicut per Chriſti reſurrectionem
quam credebant probat reſurrectionem mortuorum quam negabant.Erãt enim inter eos
qui mortuos reſurgere non credebant,credebant tamen Chriſtum reſurrexiſſe. E

Gratias ago deo meo,ꝙ neminem veſtrum baptizaui,niſi Criſpum & Caiũ, ne quis dicat ꝙ in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autem & Stephanæ domum,cæterum neſcio ſi quem alium veſtrum baptizauerim.Non enim miſit me Chriſtus baptizare ſed euangelizare,non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti. Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt: his autem qui ſalui fiunt,id eſt nobis,dei virtus eſt.

Gratias ago &c.Quaſi dicat,Et qa de baptiſmis gloriamini. Ago gratias deo meo &c.
de hoc, Quod neminem veſtrum,contendentium, Baptizaui.Nullum enim veſtrũ ba-
ptizaui, Niſi Criſpum & Caium,qui non ſunt de contentione veſtra,& non ideo hoc di
Auguſtinus contra baptiſtas de bap. co quin bonum ſit baptizare:ſed Ne qs dicat quod baptizati eſtis in nomine meo,de quo
magis gloriaremini.Poterat quidem,vt dictum eſt,dominus Ieſus ſi voluiſſet baptiſmi ſui
poteſtatem dare alicui,vel aliquibus præcipuis ſeruis ſuis,vt quemadmodum per virgam
florentem demonſtratus eſt Aaron ſacerdos, ita per aliquod ſignum demonſtrarentur ex-
cellentioris dignitatis miniſtri,& diſpenſatores myſteriorum qui ſoli baptizare deberẽt.
Sed ſi hoc fieret ipſorum iam baptiſmus diceretur quamuis eis a domino attributus, ſicut
baptiſmus Ioannis fuit.ideo Apoſtolus agit deo gratias quod neminem eorum baptiza-
uit,qui tanquam obliti in cuius nomine baptizati eſſent,per hominum nomina ſe diuide- F
bant.Cum enim tantum valet baptiſmus per hominem contemptibilem quantũ per apo-
ſtolum datus,ita nec illius nec illius,ſed Chriſti eſſe cognoſcit,quod Ioãnes per ſpeciẽ colũ-
bę ſe didiciſſe teſtatur.Nam ſecundum quid aliud dixerit,& ego neſciebam eum,non pla-
ne video,niſi quia ſecundum aliquid eum ſciebat,& ſecundum aliquid eum neſciebat:ſcie-
bat quidem ſponſum eſſe & filium dei,ſed neſciebat vtrum eſſet daturus aliis poteſtatem
baptiſmi,an proprium baptiſmum eſſet habiturus,& baptiſmi poteſtatem recepturꝰ. Sed
hoc per ſpiritum didicit,velut per columbã deſcẽdentẽ & manẽtẽ ſuper Chriſtũ.Vnde ad
ipſum dicitur,Super quem videris ſpiritum quaſi columbam manentem & deſcendentem,
hic eſt q baptizat. Baptizaui aũt.q.d.Nõ ſolũ illos ꝓdictos baptizauerĩ,ſed etiã, Bapti-
zaui Stephanę domũ.i.illius matronę familiã q̃ non eſt de hac cõtẽtione. Cęterum.q.d.
de his certus ſum qđ baptizauerim eos. Cęterũ neſcio ſiquẽ aliũ veſtrũ,q ſit de cõtẽtioſis
baptizauerĩ. Nõ eñ.Ratio hic oſtẽdit cur tã paucos baptizaui.q.d.ideo tã paucos bapti
Auguſtinus contra Pelagium. zaui, Quia nõ miſit me deus baptizare,quod a minoribꝰ fieri poteſt,ne retardaret a præ
dicatione:de qua ſubdit, Sed euangelizare.Perfecte enim baptizare etiã minus docti poſ
ſunt,perfecte autem euangelizare multo difficilioris,& rarioris eſt operis.ideo doctor gen
Ambroſius tiũ pluribus excellentior euãgelizare ſe miſſum dicit,non baptizare.Hoc tamen neceſſi-

Digitized by Google

A tate inſtante interdum egit. Non in ſapientia.q.d.dico quod miſit me euangelizare,non vtiq́, In ſapientia verbi,id eſt in ſapientia philoſophorum,quæ dicitur ſapientia verbi, quia dicitur ſapientia & ſi non ſit.vel ideo dicitur ſapientia verbi,quia verboſos facit,ideo non miſit me in ſapientia verbi, Vt non euacuetur crux Chriſti.Per illam enim ſapientiã Crux Chriſti,id eſt mors Chriſti Euacuatur,& impoſſibile ſecundũ naturam iudicatur, vt deus immortalis moreretur.Vel, Euacuatur crux Chriſti,ſi quomodo,vel bona natura, vel alio aliquo modo præter eam credatur eſſe iuſtitia & vita æterna.Acute quippe videntur hæc dici, ſed in ſapientia verbi, qua euacuatur cux Chriſti. Non eſt iſta ſapientia deſurſum deſcendens.Si ergo ſecundum ſcripturas ſapiamus non cogimur contra Chriſti gratiam diſputare,& ea dicere quibus demonſtrare conemur naturam humanam,neque in paruulis medico indigere,quia ſana eſt,& in maioribus ſibi ad iuſtitiã ſi velint poſſe ſufficere. Quocirca non præſumit apoſtolus in ſapientia verbi prædicare, ſed ſcripturarum authoritate contentus ſimplicitati ſtudet,potius quam tumori.Vel nõ miſit me prædicare in ſapientia verbi,id eſt in lepore & ornatu verborum,quia prædicatio Chriſtiana non indiget pompa,& cultu ſermonis ne videatur eſſe ex verſutia,& calliditate humanæ ſapientiæ non ex veritate.Ibi enim compoſitio verborum quæritur,vbi teſte veritate ipſa ſe non cõmendat veritas ſicut in ſapientia mundana.Qui ergo fidem Chriſti verbis exornare vult, obſcurat illam ſplendore verborum,vt non illa,ſed ipſe laudetur. Ideo cauſam oſtendens, B quare non in ſapientia verbi,addit, Vt non euacuetur crux Chriſti, ſicut pſeudo apoſtoli ne ſtulti viderentur prudentibus mundi, in ſapientia humana Chriſtum prædicabant dupliciter,ſcilicet eloquentiæ ſtudentes,& quæ mundus ſtulta iudicat. Euitantes verbum enim.q.d.quis quæreret an euacuaretur crux Chriſti?Reſpõdet,vtiq́. Verbum enim,id eſt prædicatio, Crucis ſtultitia quidem eſt,id eſt eſſe videtur, Pereuntibus, id eſt ſapientibus huius mundi, quorum ſapientia perit,& falſa oſtenditur, & inde ipſi damnandi ſunt. Ideoq́ pro eo quod debebat dicere ſapientibus,dixit pereuntibus. His autem.q.d.pereuntibus verbum crucis ſtultitia eſt. Sed his qui ſalui fiunt, id eſt nobis, ſcilicet credentibus, Virtus dei eſt,quia credentes in cruce Chriſti virtutem dei intelligunt,dum ſciunt quod occiſus diabolum vicit,& hominem liberauit.vel, Virtus dei eſt,id eſt virtutem dat credentibus,per quam cum res exigit,fiunt miracula.

Ambroſius de natura & gratia.

Auguſt.cõtra Felicianum.

Ambroſius

Ambroſius

Scriptum eſt enim,Perdam ſapientiam ſapientium,& prudentiam prudentium reprobabo.Vbi ſapiens,vbi ſcriba,vbi inquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi?Nam quia in dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam deum,placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.Quoniam Iudæi ſigna petunt,& Græci ſapientiã quærunt.

Scriptum eſt enim.q.d.ideo non miſit me prędicare in ſapientia,quia prædixerat quod eam non reciperet in prædicatione euangelica:ſed perderet,& reprobaret de collegio C prædicatorum ſuorum,& hoc eſt quod ait, Scriptum eſt enim,in Abdia, Perdam ſapiẽtiam ſapientium ſeculi,& prudentiam prudentium reprobabo,id eſt ſapientiam mũdanã, & prudentiam eliminabo. A prædicatoribus euangelii, vt tales ſapientes inter prædicatores nõ recipiam.& ſic eſt factum. Vbi,eſt enim Sapiens,inter prædicatores? inter quos ſi eſſe voluerit,ſapientiam illam abiicere oportuit.Et nota quod primũ ponit genus, deinde ſubdit ſpecies dicens, Vbi ſcriba,vbi inquiſitor huius ſeculi?Sapiens genus eſt vtriuſq́,ſcilicet ſcribę & inquiſitoris.Scriba eſt qui etiam de moribus & artibus præcepta dat.Conquiſitor eſt qui ſecreta naturæ rimatur.Tales enim recipit deus inter prædicatores,ſed ſtultos fecit.Vnde ſubdit, Nonne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi?Vel ita, Scriptũ eſt enim.q.d.Bene dico pereũtibus.ſic enim ſcriptum eſt,ſcilicet quod proderet, & reprobã falſamq́ faceret ſapientiam huius mundi:& hoc eſt perdam,id eſt irritam faciam ſapientiam ſapientium.Non vtiq́ meam in eis perdam,ſed illam quæ eſt eorum quam ſibi arrogant.Non enim vera ſapientia, & vera prudẽtia perditur a domino,ſed falſi nominis ſciẽtia quam ſibi theſaurizant lingua mendacii,& deficiunt ſcrutantes ſcrutinia. Et prudentiam prudentium reprobabo,quam,ſcilicet excogitauit ad aliquid probandum. Non ideo hoc dicit vt veritatis intelligentia poſſit a deo reprobari,ſed quia eorum prudentia repro

Auguſti.

Hiero.

Hiero.

Digitized by Google

Ambroſius batur,qui in ſua eruditione confidunt. Vbi ſapiens?Probatę falſę.ſ.ſcientiæ inſultat apo D
Aimo. ſtolus dicens, Vbi ſapiens,tam de Iudæis quam de Gentibus,quaſi nil valet.Et eſt hæc in uectio in Iudæos & Gẽtiles,vnde diſtincte de vtroq; ſubdit, Vbi ſcriba?de Iudæis. Vbi inquiſitor huius ſeculi?id eſt Gentilis naturas rerum tantum inquirens?q.d. Victa eſt eorũ ſapientia,& ſtultitia facta.Nam ſcriba Iudæorum,& legis doctores,& ſi nil impoſſibile deo credunt,tamen quia in lege non adeo aperte habent,diffidunt dei filium eſſe mortuum,& huiuſmodi;Gentilibus vero pro humana ratione ſtultitia eſt. Sed nonne ſtultam fecit ſa pientiam huius mundi?Sapientia eſt huius mundi vbi infirmum & ſtultum dei contemnitur, quæ eſt ſecundum rationes mundi,quæ impoſſibile iudicat quæ in naturis rerum non videt.Hanc autem deus ſtultam fecit,poſſibile fore declarando atq; faciẽdo quod ipſa impoſſibile iudicat. Nam quia.q.d.Vere ſapientiam mundi ſtultam fecit deus, quia per ſtultitiam ſaluat credentes:& hoc placuit ei facere.& hoc eſt quod ait, Nam placuit deo. Ex beneplacito enim eius eſt, Saluos facere credentes:& hoc, Per ſtultitiam prædicationis, id eſt per prædicatores imperitos,in mũdana ſapientia qui ſtulti videbãtur.Vel, Per ſtultitiam prædicationis,id eſt per rem prædicatam quæ ſtulta videtur,ſicut eſt paſſio Chriſti, & mors,vbi eſt humilitas. & cur hoc fecerit oſtendit per id quod in ſerie præmiſit,ſcilicet,

Ambroſius Quia mundus non cognouit deum,per,id eſt propter, Sapientiam ſuam,id eſt ſapientes mundi non cognouerunt deum propter ſapientiam ſuam,vbi eſt ſuperbia.Non cogno-
Auguſti.de trinitate. ueru nt,dico, Iudæi per ſapientiam,id eſt per filium incarnatum,qui cum in carne manife E
Aug.ſuper pſ.xxxiij. ſtatus eſt filius dei,in hunc mundũ miſſus eſt. Non igitur per locorum ſpatia veniendo,ſed in carne mortali mortalibus apparẽdo,veniſſe a deo dicitur.Illuc ergo venit vbi erat, quia
Auguſtinus de trinitate. erat in hoc mundo,quia mundus per eum factus eſt,& mundus eum non cognouit.Hæc eſt lux quæ in tenebris lucet,& tenebræ eam non comprehenderunt. Vt autem comprehende-
Auguſti ſuper Ioannẽ retur,ideo verbum caro factum eſt.Sicut enim curatio via eſt ad ſanitatem,ſic medicina ſapientię dei per hominis ſuſceptionem noſtris eſt accommodata vulneribus,de quibuſdam contrariis curans,& de quibuſdam ſimilibus.Serpentis enim ſapientia,id eſt aſtutia decepti ſumus,dei ſapientia liberamur:& ſicut illa ſapientia vocabatur,erat autem ſtultitia,ſic iſta,quæ vocatur ſtultitia ſapientia eſt.Ecce contraria.Similia vero ſunt,quod per fœminã deceptos,per fœminam liberauit:homo homines,mortalis mortales.Vel ita, dico,quod nõ
Ambroſius cognouit mundus per ſapientiam ſuam:& hoc factũ eſt, In dei ſapientia,& hoc fecit deus alto conſilio, ſcilicet ne ſuperbirent,& vt fides & ſalus cognoſcatur eſſe ex deo, non ex ſapientia humana. Quoniam & Iudæi.q.d.non cognouit mundus per ſapientiam deum, ideo, Quoniam Iudæi,conſueti ab antiquo, Petunt ſigna,potentiæ,neſcientes humilitatem dei, Et Græci.i.Gentiles, Quærunt ſapientiam,non veram, ſed quæ ingenio hominis ſapientia videatur.ſ.vtrum quod prædicatur,natura patiatur.

Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum:Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam,ipſis autem vocatis Iudæis atq; Græcis Chriſtum F dei virtutem & dei ſapientiam.Quia quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus.Et quod infirmum eſt dei,fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram fratres,quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes,non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus vt confundat ſapientes.Et infirma mundi elegit deus vt confundat fortia,& ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus & ea quæ non ſunt,vt ea quæ ſunt deſtrueret,vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.Ex ipſo autẽ,vos eſtis in Chriſto Ieſu,qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia,& ſanctificatio & redemptio, vt (quemadmodum ſcriptum eſt) qui gloriatur, in domino glorietur.

Nos autem,contra, Prædicamus.ſ. Chriſtum crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalũ.q.d. quod non eſt Iudæis ſignum potentiæ,ſed ſcandalum, quia iraſcuntur contra prædicatores rubore ſceleris ſui. Gentibus autem ſtultitiã.q.d.hoc quod prædicamus videtur gentibus ſtultitia,ita & vobis ſi de ſapiẽtibus eſtis.Vel ita continet,Ideo videtũ ſtultitia quod prędicamus,quoniam, Iudæi petunt ſigna,& Græci ſapientiã quærunt.Nos autem,cõtra ſa

A cimus,ſcilicet, Prędicamus Chriſtum Iudęis quod ſcandalum eſt,Gentibus autē ſtultitia,
& tamen per iſtam ſtultitiam ſaluat deus credentes,vt dictum eſt. Ipſis autem,ſic iunge,
Dico quoniam petunt ſigna Iudæi,& Græci ſapientiam.In crucifixione quam prædicamꝰ
eſt magna virtus dei,& magna ſapientia dei.quod videtur vel apparet, Iudæis atq; Græ
cis,non vtiq; omnibus, Sed ipſis vocatis,id eſt ipſis qui vocati ſunt ad vitam: non com- Auguſti.
muni vocatione , ſed illa qua præſciti vocantur.Illis enim apparet Chriſti paſſio virtus,
& ſapientia,vt ſcilicet ſalus ſit ex deo,non ex arbitrio Iudęi,vel Græci,& ſi reprobis aliter
videtur. Ipſis,ergo, Vocatis prædicamus Chriſtum,id eſt crucifixum,ſcilicet, Dei vir
tutem,& dei ſapientiam.i.Chriſti crucifixionem in qua apparet virtus dei, quod mortuus
vicit mortem,id eſt diabolum & Iudæum. Et dei ſapientiam,qua callide diabolum dece-
pit.Vel, Ipſis vocatis prędicamus Chriſtum,id eſt Chriſti fidem,vel paſſionem,ſcilicet dei
virtutem,quod per fidem eorum,& peccata remittuntur, & dæmones pelluntur: & cum res Ambroſius
exigit, miracula fiunt. Et dei ſapientiam,quia credentes in Chriſtum crucifixum,intelli- Ambroſius
gunt Chriſtū eſſe dei ſapientiam.Chriſtus enim ſapientia patris eſt,ſicut virtus patris:ipſe in ps.xviij.
eſt verbum patris,& manus patris , per quem tanq̄ manu & verbo pater omnia fecit. Vn-
de,Opera manuum tuarum ſunt cæli.Et item,Verbo domini cæli firmati ſunt.Quod ergo
verbo,hoc manu:& quod manu,hoc verbo fecit.Poteſt ergo ſic accipi,prædicamus Chriſtū
eſſe dei ſapientiam,& dei virtutem. Caue ne intelligas filium dici ſapientiam dei tāquam
B ipſe ſolus ſit intelligens,vel ſapiens ſibi,& patri,& ſpiritui ſancto. Si enim ibi ſolus filius Aug de tri.
intelligitur ſapiens,& ſibi,& patri,& ſpiritui ſancto,ad illam reditur abſurditatem, vt pa-
ter,nec ſit ſapiens de ſeipſo,ſed de filio:nec ſapientia ſapientiam genuerit, ſed ea ſapientia
dicatur pater ſapiens eſſe,quā genuit.Vbi enim non eſt intelligentia, nec ſapientia eſſe po
teſt.Et ideo ſi pater non intelligit ipſe ſibi,ſed filius intelligit patri,profecto filius patrē ſa-
pientem facit:& ſi hoc deo eſſe quod ſapere,& ea illi eſſentia quæ ſapientia,non filius a pa-
tre quod verum eſt, ſed a filio potius pater habet eſſentiam quod falſiſſimum eſt. Eſt ergo
deus pater ſapiens,ea quæ ipſe eſt ſua ſapientia:& filius ſapientia patris eſt ſapiens,de ſapi-
entia quæ eſt pater de quo eſt genitus filius.Sic & pater eſt intelligens ea quæ ipſe eſt ſua in
telligentia,filius autem intelligentia patris,eſt intelligens de intelligentia quæ eſt patri,de
qua genitus eſt. Quia quod &c.q.d.vere in crucifixione Chriſti eſt dei virtus,& dei ſapiē
tia. Quia quod ſtultum eſt dei, id eſt quod ſapientibus mundi videtur ſtultum de deo,vt
paſſio & mors, Sapientius eſt hominibus,id eſt quam homines poſſunt videre vel eſſe. Et
quod infirmum eſt dei,fortius eſt hominibus.Sine dubio cæleſtia vincunt terreſtria,& ideo Ambroſius
infirmum dei non vere eſt infirmum, ſed videtur,quia infirmitas Chriſti magna victoria
eſt: cum enim victus eſt,vicit mortem quam nemo gigas euaſit. Videte enim.q.d.Vere
ſtultum & infirmum dei, ſapientius & fortius eſt hominibus,quod in vobis poteſtis experi-
ri. Videte enim vocationem veſtram,o fratres,id eſt per quos vocati eſtis.Inſipientes eñ
& infirmi vos vocauerūt,inter ſtulta & infirma mūdi annumerati ſunt . Tales ſunt vocato
res veſtri,qui tamen confundunt,ſapientes & fortes,Et vere ſunt tales, Quia non multi,de
C vocatoribus ſunt, Secundum carnem ſapientes,id eſt ſecundum ſapientiam humanam.
Non multi potentes,lata dominatione. Non multi nobiles,generis claritudine.Primo
nulli tales fuerunt inter doctores Chriſtianæ fidei , quando duodecim apoſtoli ſunt electi.
Vel non multi dicit,non ait nulli,forſan pro ſe qui ſolus inter apoſtolos ſecularium literarū
peritus,& terrenarum opum diues,Romanæ dignitatis parentela conſpicuus fuit,qui tamē
hæc nihili pendit,nec vſus eſt eis. Sed quæ ſtulta &c.q.d.non ſapientes elegit,ſed potius,
Elegit deus quæ ſtulta ſunt mundi,id eſt ignaros mundanæ ſapientiæ. Vt confundat,
id eſt vt faciat erubeſcere,& ad inſipientiam redigat Sapientes. & infirma mundi elegit
deus,id eſt impotentes, Vt confundat fortia,vt Neronē. Et ignobilia mundi , & quod
plus eſt, Contemptibilia elegit deus,& ea quæ non ſunt,id eſt ignobiles & contemptibi-
les,qui nil eſſe videbantur elegit deus, Vt deſtrueret, id eſt vincendo humiliaret, Ea
quæ ſunt,id eſt quæ cum ex ſe nihil ſint, tñ aliquid eſſe ſibi videntur. Ecce contra ordina-
tionem dei faciunt aperte qui ſapientiam ſeculi iactant, cum deus humilitatem proponat. Ambroſius
Venit enim humilis deus quærere humiles non altos , qui & ſi primū elegerit pauperes,in
doctos,infirmos,non tamen reliquit ſapientes,diuites,& nobiles:ſed ſi eos primos eligeret,
merito talium rerum viderentur ſibi eligi,atq; inflati de his rebus ſalutem humilitatis nō

Digitized by Google

reciperent,& ita eſſet in eis ſuperbia qua homo cecidit. Ideoq; non elegit reges, vel ſenato- D
res, vel philoſophos, vel oratores. imo elegit plebeios, pauperes, indoctos piſcatores. Niſi fi-
deliter pręcederet piſcator, non humiliter ſequeretur orator. Vnde Nathanael doctus non
eſt in apoſtolum electus. Vt autem humilitatis cauſa, hæc eſſe facta intelligantur, ſubdit.

Vt non glorietur &c. q. d. ideo infirmos elegit & non ſapientes. Vt non glorietur om-
nis caro, id eſt vt nullus homo iuſtus, vel iniuſtus glorietur ex ſe, ſed de deo. quod oſtēditur
ibi, Qui gloriatur, in domino glorietur. non glorietur de ſe, dico, In conſpectu eius, ſcilicet
Auguſti. dei, vel ſui ipſius, id eſt ſi deum conſpicit, vel ſe attendat. Ex ipſo aūt. q. d. Tales elegit deus,

Sed tamē vos eſtis in Chriſto Ieſu, id eſt in fide Chriſti. & hoc, Ex ipſo, id eſt per ipſum
Chriſtum, non per nos. Vel ita iunge, dico vt non glorietur aliquis ex ſe, ſed tamen eſt alia
bona gloria, ſcilicet φ, Ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu. qui Chriſtus, Factus eſt nobis
Auguſti. in lib. de trini. ſapientia a deo, id eſt illuminans vos ad veritatem. Ideo autē dicitur factus eſt nobis ſapiē-
tia, quia temporaliter, id eſt ex aliquo tempore nos ad illum conuertimur, vt cum illo ma-
neamus in æternum, & ipſa ſapientia caro facta eſt, & habitauit in nobis, Et, hoc facit, id
eſt nos illuminat, Quia factus eſt nobis iuſtitia, id eſt quia prius iuſtificat nos bona opera
tione. Iuſtitia enim quę viuit in ſeipſa, proculdubio deus eſt, atq; incommutabiliter viuit. Si-
cut autem cum ſit in ſe vita, etiam nobis ſit vita, cum eius efficimur participes: ita cum in
ſe ſit iuſtitia, etiam nobis ſit iuſtitia, cum ei cohærendo iuſte viuamus, & per hoc eſt ipſe no
bis iuſtitia, quia prius, Eſt ſanctificatio, id eſt quia prius in baptiſmo mūdat nos, Et, hoc
ideo, quia prius eſt factus nobis, Redemptio, id eſt quia prius redemit nos patiendo, & hoc E
totum ideo ſic factum eſt, Vt, nullus glorietur niſi de bonis dei, Quemadmodum ſcri-
ptum eſt, in Hieremia. Qui gloriatur, in domino glorietur. In Hieremia tamen ſic habe-
tur. In hoc glorietur qui gloriatur ſcire, & noſſe me, quia ego dominus.

CAPVT II.

ET ego cum veniſſem ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſer-
monis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Nō
enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, &
hunc crucifixum. Et ego in infirmitate, & timore, & tremore mul
to fui apud vos, & ſermo meus, & prædicatio mea, non in per-
ſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtu-
tis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute dei. Sapientiam
autem loquimur inter perfectos, ſapientiam vero non huius ſeculi, neq; prin-
cipum huius ſeculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur dei ſapientiam in myſte- F
rio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriam no-
ſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent,
nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent.

Et ego cum veniſſem ad vos. q. d. Sicut & alii non ſapientes electi ſunt ad apoſtolatum,
ita Et, id eſt etiam, Ego, qui eram ſapiens, fui quaſi non eſſem ſapiens. Cum veniſſem
ad vos, o fratres, quia, Veni, ad vos, Nō in ſublimitate ſermonis, ſecundum logicam. ſ.
vt logicis rationibus vterer, Aut in ſublimitate ſapientiæ, ſecundum phyſicam, vt phy-
ſicis rationibus illud confirmarem, quæ duo in pſeudo laudatis contra deum. ſed Ve-
ni, annuncians vobis teſtimonium Chriſti, id eſt ea quæ de Chriſto teſtati ſunt prophe-
tæ. Non enim iudicaui. q. d. Vere non per illam ſublimitatem veni, quia nec etiam per eā
quæ de deo eſt, & hoc ex iudicio mentis feci. Iudicaui enim me nō ſcire aliquid inter vos,
Auguſti. de fide & ope. minus capaces, Niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, id eſt niſi hoc quod Chriſtus
eſt rector & ſaluator noſter. Et hoc per crucifixionem. Et ſciendum quod Chriſtum prędicat
nō ſolum qui fidem aſtruit, ſed etiam qui mores quibus in eo viuitur inſtruit. Hoc intelligi
poteſt, etiam in eo quod cōmemorat apoſtolus, cū ait, Nil iudicaui me ſcire inter vos niſi
Ieſum Chriſtū, & hūc crucifixū. In crucifixo enim dicitur, quia vetus homo crucifixus eſt, vt
vltra non ſeruiamus peccato. Non ergo ita accipiendum eſt, quod hic dicit Apoſtolus tan-
quam ea tantum dixerit quæ ſunt credenda de Chriſto, ſed etiam quæ obſeruāda in vita, &

Digitized by Google

A moribus ei accedit qui accedit ad cõpaginẽ corporis. Et ego &c.q.d. Humilis fuit prædi- Auguſtinus
catio mea apud vos, humilis etiã & perſona, q̃d ita ait, Et ego fui apud vos in infirmita-
te.i.in tribulatione: Et timore, animi.i. anxio animo: Et tremore multo, corporis: Et
ſermo meus, qui priuatim fiebat: Et prædicatio mea, quæ fiebat in communi: Non, fuit,
In perſuaſibilibus verbis humanæ ſapientiæ. Quia & ſi perſuaſibilia fuerint verba mea,
non tamen per humanam ſapientiam, vt verba pſeudo apoſtolorum. Sed, fuit, in oſtenſio
ne ſpiritus & virtutis, id eſt in ſermone & prædicatione mea oſtendi me habere ſpiritum
ſanctum, & virtutem in miraculis faciendis. Ideo ita feci, Vt fides veſtra non ſit, id eſt nõ
eſſe intelligatur: In ſapientia hominum, ſed in virtute dei: id eſt vt fides veſtra non attri
buatur homini, ſed deo. Sapiẽtiã autem.q.d. inter vos incapaces ſimpliciter locuti ſumus,
Sapientiam autem, quæ eſt de ſecretis dei, Loquimur inter perfectos. Hic dicit non per
fectos cognitores & doctores, quibus opus non eſt doceri, ſed auditores iã capaces. Quam
ſapientiam? non vero, Sapientiã huius ſeculi, quæ humanis rationibus nititur. Neq; ſa-
pientiam, principum huius ſeculi, id eſt malignorum ſpirituum, vel philoſophorũ, qui prin
cipes mundi videbantur. Qui deſtruuntur, id eſt quorũ ſapientia deſtruitur. Sed loqui-
mur dei ſapientiam, id eſt Chriſtum, in quo oſtenſa dei eſt ſapientia de redemptione homi
num. Loquimur dico, In myſterio, id eſt exponendo myſteria veteris teſtamenti, in quibus
B Chriſtus ſignificat, vt in hoſtia Abel, vel Abrahæ. Quæ, ſapiẽtia dei, Abſcondita eſt, vt Ambroſius
neſciant pſeudo. quia non in verbis, ſed in virtute eſt: non humana ratione comprehenſibi
lis, ſed ſpiritus efficacia credibilis. Quam, ſapientiam, Deus prædeſtinauit.i. præpara-
uit, Ante ſecula, id eſt ante quam mundus eſſet, In gloriam noſtram, ſcilicet apoſtolorũ,
qui eam prædicamus. Vel In gloriam noſtram, ſcilicet omnium credentium. vt ſcilicet Ambroſius
omnes per eam, æternam gloriam conſequamur. Quam nemo.q.d. bene dico abſcondita
eſt, quia ipſa eſt ſapientia, Quam nemo principium huius ſeculi, id eſt dęmonum, vel phi
loſophorum, vel doctorum in lege, Cognouit, quod inde apparet, Enim, id eſt quia, Si
cognouiſſent, dæmones ſapientiam dei, de redemptione humani generis per Chriſti mor-
tem implendam, Nunquam crucifixiſſent dominum gloriæ, id eſt non ſuggeſſiſſent cru-
cifigi, quia non ſuggereret eum diabolus crucifigi, per quem ius ſuum ſe perdere ſciret. Vel
de Iudæis poteſt accipi, quorum quidam cognouerunt Chriſtum: alii vero non cognoue-
runt. De ignorantibus dicit Petrus, Scio fratres, quia per ignorantiam id geſſiſtis. Iſti non
cognoſcebant illum eſſe, qui in lege promiſſus erat eis: Maiores vero vt principes ſacerdotũ
ſcribæ & phariſæi cognouerunt ipſum eſſe qui in lege promiſſus erat, ſed deum eſſe, vel fi- Ambroſius
lium dei neſcierunt. & ideo de vtriſq; ſic poteſt accipi, Si cognouiſſent, vel minores illum
eſſe Meſſiam in lege promiſſum, vel maiores illum deum eſſe, vel dei filium, Nunquam
dominum gloriæ crucifixiſſent. Non enim hoc facerent ſi deum eſſe ſcirent. Si enim dæmo Augu.in.li. queſt.no.& vete.teſta.
C nes deum factum hominem non intellexerunt, quanto magis homines? Non igitur illũ ali
ter ſcierunt dęmones, quam ſcierũt principes. Sciebant enim ipſum eſſe qui promiſſus erat
in lege, non tamen myſterium eius quod filius dei erat, & ab æterno: neque ſciebant ſacra-
mentum incarnationis, paſſionis, & redemptionis. Quod ergo in euangelio clamant dæ-
mones, quid nobis & tibi Ieſu fili dei, magis ex ſuſpicione, quam ex cognitione dixiſſe cre-
dendi ſunt. Vel, Si cognouiſſent, ita quod menti eorũ bene ſederet, Nunq̃ dñm gloriæ
crucifixiſſent. Nota quod ait, dominũ gloriæ crucifixũ. Ex forma enim ſerui crucifixus eſt, Aug in lib. de trinitate.
& tamen dominus gloriæ crucifixus eſt. Talis enim erat illa ſuſceptio quæ deum hominem
faceret, & hominem deum. Quid tamen propter quid, & ſecundum quid dicatur pru-
dens, & diligens, & pius lector intelligat. Nam ecce dicimus, quia ſecundum id quod deus
eſt, glorificat ſuos: ſecundum hoc, ſcilicet, quod dominus gloriæ eſt, & tamen dominus glo-
riæ crucifixus eſt, quia recte dicitur deus crucifixus, non ex virtute diuinitatis, ſed ex infir-
mitate carnis. Vna enim perſona eſt Chriſtus deus, & homo. Ideo dicitur, Nemo aſcendit
in cælum niſi qui de cælo deſcendit. Si ergo attendas diſtinctionem ſubſtantiarũ, filius dei Idẽ contra Maximinũ.
deſcendit, & filius hominis crucifixus eſt: ſi autem vnitatem perſonæ, & filius hominis de-
ſcendit, & filius dei crucifixus eſt. Propter hanc autem vnitatem perſonæ, non ſolum filium
hominis deſcendiſſe de cælo, ſed etiam dixit eſſe in cælo cum loqueretur in terra. Abſit vt
ſic Chriſtus ſenſerit mortem, vt quantum in ſe eſt vita, vitam perdiderit. Si enim hoc ita Auguſti. cõtra Felicia-
eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit igitur mortem participatione humani affectus, quem ſponte num.

Digitized by Google

ſuſceperat.non naturę ſuæ perdidit potentiã,per quam cuncta viuificat.Sic in ſepulcro car nem ſuam commoriendo non deſeruit,ſicut in vtero virginis cũ naſcendo formauit.Mortuus eſt ergo non diſcedente vita,ſicut paſſus eſt non pereunte potentia.Nemo aufert animam eius ab eo,quia poteſtatem habet ponendi,& poteſtatem ſumendi.Ecce habes authorem operis,ponet animam ſuam: ecce habes opus authoritatis,& vt generaliter concludã quoties in carne Chriſtus aliquid patitur opus authoris eſt,quia enim poteſtate ſua nõ alio cogente perpetitur.Ipſe author eſt operis.Non ergo ad Mariam locali motu verbi diuinitatis venit,ſed ineffabili potentiæ ſuæ plenitudine non priuata.nec dimiſit patrem Chriſtus cum venit in virginem,vbiq; totus,vbiq; perfectus.Vno igitur eodemq; tempore tot[9] erat in inferno,totus in cælo,vere mortuus,vere viuus,in quo & mortem ſuſceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit.Mortem igitur dei filius, & in anima non pertulit,& in maieſtate non ſenſit,ſed tantum participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus eſt. D

Sicut ſcriptum eſt,quod oculus non vidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit deus his qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit deus per ſpiritũ ſuum.Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda dei.Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis,niſi ſpiritus hominis,qui in ipſo eſt?Ita & quæ dei ſunt nemo cognouit,niſi ſpiritus dei.Nos autem nõ ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis,quæ & loquimur nõ in doctis humanæ ſapiẽtiæ verbis,ſed in doctrina ſpiritus,ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. E

Sicut &c.q.d.dico quod ſi cognouiſſent non crucifixiſſent,ſed non cognouerunt, Sicut Auguſti. ſcriptum eſt,In Eſaia,vbi hoc eſt ſcriptum, Quod oculus,corporis, Non vidit,quia non eſt color: Nec auris audiuit,quia non eſt ſonus: Nec in cor hominis aſcendit,quia nõ eſt homo.i.carnalis,ſed ſpiritus.i.ſpiritualis qui nouit.& eſt ſenſus, Oculus nõ vidit &c.i.viſu corporeo,vel auditu non poteſt cognoſci,nec eius hominis ratione qui nõ eſt ſpiritus.Nõ enim cognoſcitur hoc ratione eius qui carnalis eſt non ſpiritualis. Vel, Non aſcen.in cor Ambroſius ho.quia non eſt aliquid terrenũ. Quod enim in cor hominis aſcẽdit,infra cor hominis eſt. Ambroſius Ideo in cor hominis aſcendit,quia ſupra illud eſt cor quo aſcendit.Quod enim aſcendit in cor hominis de imo eſt ad hominẽ:quo aũt aſcendit cor hominis,ſurſum eſt ab homine.Infra ergo cor hominis eſt,quod in cor aſcendit:Supra cor eſt æternum, ad quod cor aſcẽdit, & hoc eſt quod deus reſeruat bonis.Vnde ſubdit, Quæ præparauit deus. Vel, Nõ aſcẽdit in cor ho.i.alicuius carnalis.Tunc res dicitur aſcendere in cor,cum bene intellecta placet. F Quę pręparauit.q.d.nõ vidit oculus,nec audiuit auris.ſ.ea, Quæ deus præparauit, in præmium his, Qui diligunt illũ.Hæc eſt ſapientia dei.i.Chriſtus qui diligentibus deũ in præmium præparatus eſt quem nemo principũ cognouit. Nobis aũt.q.d.illi non nouerunt,ſed nobis ſpiritibus,non hominibus.i.ſpiritualibus,non carnalibus,quod pſeudo non ſunt, Reuelauit deus,quæ præparauit diligentibus ſe.Intelligimus enim deum præparatum bonis in præmiũ. Reuelauit dico,& hoc, Per ſpiritum ſanctum.Nota quod in Eſaia ita habetur,Oculus non vidit deus abſq; te,quæ præparaſti diligẽtibus te:quod pene idem eſt in ſenſu cũ eo quod apoſtolus poſuit.& ſicut ibi dicitur abſq; te,ita & hic bene addit apo Ambroſius ſtolus nobis, Reuelauit deus per ſpi.ſuũ.Et bene per eũ, Spiritus enim ſcrutatur oĩa,&.i. etiam. Profunda dei,vt de eſſentia dei.Scrutari aũt dicitur ſpiritus dei omnia,non vtiq; vt quod neſcit inueniat,ſed quia nihil relinquit omnino quod neſciat.Vel ideo dicit,quod Auguſtinus ſpiritus dei ſcru.oĩa,quia ſcrutari te facit.Quod enim dono ipſius tu facis , ille facere dicitur,quia ſine illo tu non faceres. Quis enim,quaſi dicat, vere ſpiritus dei,& non alius ſcit omnia quæ dei ſunt , quod a minori oſtenditur. Quis enim hominum ſcit , ea, Quæ Auguſti. ſunt hominis,alicuius, id eſt voluntates & ſecreta, Niſi ſpiritus, id eſt animus, Homi- Ambroſius nis,ipſius,& non alterius, Qui in ipſo eſt ? Manifeſtum eſt enim cogitationes noſtras a nullo ſciri,niſi ab animo noſtro,quem ſpiritum dicit apoſtolus. Ita & quæ dei ſunt , ſcilicet occulta & ſecreta dei, Nemo cognouit , qui adhuc ſit homo, id eſt carnalis, Niſi ſpiritus dei , id eſt ſpiritus ſanctus , & illi quos cognoſcere facit . Vnde ſubdit , Nos

Digitized by Google

A autem.q.d.ſpiritus dei nouit. Nos autem accepimus,eum, Non,vtiq; accepimus, Spiritũ huius mundi,id eſt ſpiritum phytonicum,qui ſolet coniecturis quę mundi ſunt diuinare, qui per ſibyllã locutus eſt,qui per veriſimilia ſæpe fallitur,& fallit. Vel, Non, accepimus, ſpiritũ huius mundi,id eſt ſpiritum elationis quo doceamur ſapientiam mundi. Sed accepimus ſpiritum qui ex deo eſt. Spiritus ergo dei,ſpiritus charitatis eſt:ſpiritus huius mundi,elationis eſt. Non vos moueat quod tantũ ſpiritus ſanctus hic nominatur,& ſolus ſcire dicitur quæ dei ſunt. Ab hac enim ſcientia nõ excluditur pater,vel filius:ſicut ab eo quod pater & Chriſtus dicitur ſolus & verus deus,non excluditur ſpiritus ſanctus,cum dicitur,Hęc eſt autem vita æterna vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Attende etiam quod ait,Accepimus ſpiritum dei. Spiritus vtiq;,ſcilicet patris & filii eſt,nec nõ & noſter. Quod enim datum eſt,& ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaq; ſpiritus ſanctus,non tantum patris & filii qui dederunt: ſed etiam noſter dicitur qui accepimus:& non eſt ille ſpiritus noſter quo ſumus,quia ipſe ſpiritus eſt hominis qui in ipſo eſt,& ipſum tamen ſpiritum qui hominis dicitur,accepimus: ſed aliud eſt quod accepimus vt eſſemus: aliud quod accepimus vt ſancti eſſemus. Spiritus autem hominis in ſcripturis accipitur ipſa anima,vel ipſius animæ potentia rationalis. Dedit enim nobis naturam vt eſſemus,animam vt viueremus,mentẽ vt intelligeremus. Vt ſciamus.q.d. Ad hoc accepimus ſpiritum, Vt,per eum, Sciamus quę a deo donata ſunt nobis. Inde ergo probatur quod ſpiritum dei accepimus,quia hoc ſcimus,quod vtiq; ſcire expedit,quia ſine hac ſcientia nemo beatus eſt. Multi quippe habent dona dei,& neſcientes a quo habeant, impia vanitate iactantur. Nemo autem de donis dei beatus eſt,qui danti eſt ingratus. Vnde in euãgelio,Qui habet dabitur ei. Plene enim habere,eſt ſcire vnde habeas,non habere autem,neſcire vnde habeas. Qui ergo non habet,id eſt neſcit vnde habeat id quod habet auferetur ab eo. Quæ & loquimur.q.d. Scimus quæ a deo donata ſunt nobis. Quæ & loquimur:illi,ſcilicet pſeudo,alia loquũtur. Loquimur dico, Non in verbis humanæ ſapientiæ doctis,ratione vel ornatu. Malebat enim illa oſtendere ſola puritate veritatis,quam eloquii tinctiõe fucare. Sed in doctrina ſpiritus ſancti,quia ſpiritus ſanctus interius docet auditores. Loquimur,dico,ita moderãter omnia,ſcilicet, Comparantes,id eſt tradẽtes, Spiritualia ſpiritualibus,quod vos Corinthii non eſtis,& ideo culpa veſtra,& non noſtra,quod maiora non diximus vobis.

Auguſt. Auguſti. Auguſtinus Aug. cõtra Maximinũ. Aug de tri. Au.de ſctã Viduitate. Auguſtinus Hieronym⁹

B

Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei (ſtultitia enim eſt illi) & nõ poteſt intelligere,quia ſpiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia,& ipſe a nemine iudicatur:ſicut ſcriptũ eſt,Quis enim cognouit ſenſum domini,aut quis inſtruxit eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

Animalis autem homo,q.d.nos ſcimus quæ donata ſunt nobis:ſed, Animalis homo,vt pſeudo ſunt, Non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei,vt partum virginis & reſurrectionem.

C nil enim ęſtimat poſſe fieri,niſi quod nouit quomodo fiat. Homo autem dicitur animal,vel vita,vel animi ſenſu. Vita animalis dicitur quæ fertur diſſoluta laſciuia animæ ſuæ quam intra naturalis ordinis metas ſpiritus rector non continet,eo quod ipſe deo ſe regendũ nõ ſubiicit. Animi vero ſenſu dicitur animalis,qui de deo iuxta corporum phantaſiam,vel legis literam,vel rationem philoſophicam iudicat. Quare autem animalis ea quæ dei ſunt non percipit,ſubdit, Stultitia enim eſt illi,ſecundum humanum ſenſum, & ideo non poteſt intelligere ſpiritualia. Et vere animalis non poteſt intelligere ſpiritualia, Quia examinatur,id eſt examinatio,& comprobatio fit illorum ſpiritualium tãtum, Spiritualiter,id eſt a ſpirituali. Et impersonaliter legitur Examinatur. Vel ita,Vere animalis nõ intelligit ſpiritualia, Quia ſpiritualiter,id eſt per ſpiritualia tantum, Examinatur,animalis, id eſt probatur quod animalis eſt,quia audita improbat,& non ob aliud ei proponũtur niſi vt examinetur. Spiritualis autem.q.d.animalis nõ poteſt intelligere, Spiritualis autẽ iudicat,id eſt intelligit & diſcernit, Omnia,non quidem quæ continet diuina ſciẽtia,ſed quæ ad iuſtitiam & vitam ſufficiunt,ſcilicet omnia iudicanda. Spiritualis autem eſt homo vita vel ſcientia:ſpiritualis eſt vita,qui ſpiritum domini habens rectorem,animam regit: ſcientia vero ſpiritualis eſt, qui & ſi ex parte & per ſpeculum videt,tamen de deo ſecũdum

Auguſtinus Auguſtinus Aug.in lib. lxxx.quæſt. Auguſtinus

ā

Digitized by Google

imagines corporum, vel legis literam, vel humanam philoſophiam non ſapit, ſed ſpiritui dei deus ſubiectus, certiſſime ac fideliter, Iudicat omnia, certa fide occultorum non patēti cognitione. Et ipſe a nemine, ſcilicet a nullo homine animali, Iudicatur, id eſt intelligitur, vtrū bene an male intelligat. Vel, A nemine iudicatur, id eſt reprehenditur, & hoc probat dicens, Quis enim, animalis, Nouit, id eſt cognouit, Senſum domini, qui hæc fecit, per quē ſapientia mundi ſtulta eſt, & eius ſenſum nos habemus, & ideo non poſſunt nō illi veſtri iudicare vt ſolent. Aut quis inſtruxit eum, vt dicat quid hoc feciſti ſic? q. d. nullus. Si autem non poſſunt cognoſcere ſenſum domini ergo nec noſtrum, quia nos qui iam vltra homines ſumus, vnus ſpiritus cum deo, Habemus ſenſum Chriſti, fide certa tenentes ea quæ Chriſti ſunt. D

CAPVT III.

ET ego fratres nō potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec nunc quidem poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Cum enim ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecūdum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, ego quidem ſum Pauli, alius autem ego Apollo, nonne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? Quid vero Paulus? Miniſtri eius cui crediditis. Et vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plātaui, Apollo rigauit, ſed deus nunc incrementum dedit. Itaque neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Qui plantat autem & qui rigat, vnum ſunt. E

Et ego fratres. q. d. dico quod ſenſum Chriſti habemus, & tamen o fratres, Ego, qui poſſem, Non potui, id eſt non debui, Loqui vobis quaſi ſpiritualibus, id eſt ſicut ſoleo ſpiritualibus loqui, ſed, Quaſi carnalibus. & hoc tam diligēter feci, Quia dedi vobis potum lac, id eſt facilem doctrinam & dulcem & nutrientem, Tanquam paruulus in Chriſto, id eſt in cognitione Chriſti, Non eſcā dedi vobis, id eſt non altiora prædicaui vobis. Quare Quia nondum poteratis capere. Ecce ſecundum hoc oſtenditur quod apoſtolus illis tanquam incapacibus minora nō altiora prædicauit. Vel ita, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus &c. Eſt quęſtio vtrum ſpirituales homines habeant aliquid in doctrina quod carnalibus taceant, & ſpiritualibus dicant. Quod vtrq; videtur ex his verbis apoſtoli. Dominus etiam ait, Multa habeo vobis dicere, ſed non pote. porta. modo: ſecundum quam intelligentiam hæc verba apoſtoli ſupra expoſuimus, ſed eſt alius intellectus in his non negligēdus. Scire enim debet charitas veſtra quod nulla videtur neceſſitas, vt aliqua ſecreta doctrinæ taceantur fidelibus paruulis, ſeorſum dicenda maioribus, id eſt intelligentioribus, cum eadem prædicaret apoſtolus ſpiritualibus & carnalibus, quiq; pro modo ſuo capiebant. illi, vt paruuli, iſti vt maiores: illi vt lactis alimentum, iſti vt cibi ſolidamentum, quia & ſi non audiuit amplius, tamen intelligitur amplius. Non enim æqualiter mente percipitur, etiam quod in fide pariter ab vtriſq; recipitur: ideo apoſtolus ait, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, id eſt non poteſtis accipere quod dicebam, quaſi ſpirituales, ſed quaſi carnales. Et tanquam paruulis in Chriſto lac dedi vobis potum, non eſcam, id eſt quod prædicaui vobis, fuit vobis quaſi lactis potus, nō ſolidus cibus. Sicut enim crux Chriſti, aliis ſtultitia, aliis ſcandalum, vocatis autem ſanctis eſt virtus dei, & ſapientia: ita idem aliis eſt lac, aliis eſt cibus, ſecundū quod capacitas eorum, plus, vel minus capit. vt hi qui dicūt, ego ſum illius, vel illius aliter acceperunt de crucifixo, quam ille qui dixit, Mihi ab ſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Eadem ſimul audiunt ſpirituales, & carnales, & quiq; pro ſuo modo capiunt, nec neceſſe eſt vt aliqua ſecreta taceantur paruulis, dicenda perfectis. Ideoq; dicit apoſtolus, Nō potui vobis loqui, quaſi ſpiritualibus &c. quod eſt dicere, non potuiſtis quod dicebam intelligere, vt ſpirituales, ſed vt carnales. Si enim ſpirituales eſſent non dicerent ego ſum Pauli. Nondum enim, q. d. bene dixi tanquam paruulis, Quia nondum, quandiu vobiſcum eram, poteratis capere eſcam vt ſpirituales, Sed

Auguſtinus

Auguſtinus ſuper Ioan. F

Auguſti. ſuper Ioannē

Digitized by Google

A nondũ quidem poteſtis, eſcam recipere, & ſi ab illis edocti ſitis. ſ. à pſeudo. Adhuc enĩ eſtis carnales. Arguit eos hic valde qui quęrebãtur ſe dudũ nõ audiſſe ſpiritualia, cum adhuc indigni eſſent audire. Carnales aũt ijdẽ ſunt, qui & animales: carnales à carne, animales ab anima dicuntur. Cũ enĩ ſit. q. d. Vere eſtis carnales. Cũ enĩ ſit inter vos zęlus. i. inuidia de baptiſtis, Et cõtentio, in verbis, Nonne carnales eſtis, eo ꝙ ab homine aliquid putatis eſſe? Et nõne ſecũdũ hominẽ ambulatis? id eſt in peius proficitis? vtiq;, Cum enĩ quis. Ecce expoſitio zeli, & cõtentionis. q. d. nonne ſecundũ hoiem ambulatis, Cum. n. quis dicat, ego quidẽ ſum Pauli, alius autẽ ego Apollo? nõ eſt hoc peccatũ minus à gentilitate. Nonne homines eſtis? id eſt carnales vt ſperantes in deo ſunt dij? Et quãdoquidẽ in his gloriamini, Quid igit̃ eſt Apollo, quid vero etiã Paulus, qui maior eſt? Sunt ne ipſi gratiæ quæ in ſacramentis datur authores? nõ vtiq;, ſed tantum modo, Miniſtri dei cui crediditis. q. d. nõ ſunt deus qui det, ſed ſunt miniſtri per quos det: nec magis per meliores dat in baptiſmo, quam per minus bonos. & ideo in deo gloriandũ eſt, nõ in eis miniſtri ſunt, dico, & hoc non faciũt vno eodẽq; modo ſed, Sicut dominus dedit vnicuiq;. i. ſicut diuiſit officia ſingulis. Nam ego Paulus, Plantaui, id eſt prædicatione ad fidẽ cõuerti. Apollo rigauit, baptiſmo, Sed deus, non nos, Incrementum dedit, muneris. Et quia deus tantum dat incrementum ex ſe, Itaque neq; qui plantat eſt aliquid, dando ex ſe: Neq; qui rigat, ſed, Deus, ſolus, Qui dat, intrinſecus, B Incrementum. Qui autẽ. q. d. plantat Paulus, Apollo rigat, Qui autem plantat, & qui rigat, vnum ſunt, id eſt indifferentes. Extrinſecus enim tantum operantur. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid prodeſt quod faciunt? Fruſtra quidem operarius omnia moliretur extrinſecus, niſi creator intrinſecus latenter operaretur. Ideo ait vnum ſunt, ſicut genere naturæ, ita miniſterij ratiõe. Hoc ideo dicit: quia poſſet videri quod & ſi nihil dant ex ſe, tamen deus magis per hunc, quam per illum dari.

Ambroſius. Ambro. Auguſtinus.

Vnuſquiſque autẽ propriam mercedẽ accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ. Dei enim ſumus adiutores. Dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis. Secundũ gratiam dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentũ poſui: alius aũt ſuper ædificat. Vnuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autẽ ſuperędificat ſupra fundamentum hoc, aurũ, argentũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vnuſcuiuſque opus manifeſtum erit.

Vnuſquiſq; autẽ. q. d. in dando nõ differũt, ſed in labore & mercede, & hoc eſt quod C ait, Vnuſquiſq; autẽ propriã mercedẽ accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ, Forinſecus miniſtrandi. Bene dixi mercedẽ. Sumus enim adiutores dei, in colendo agro dominico: nõ deprauatores, vt quidam aiunt, & ſi ergo nõ damus incrementum. impendimus tamen aliquod adiumentum. quod inde patet, Quod vos eſtis dei agricultura, dum extirpantur vitia. Et eſtis dei ædificatio, impoſitione virtutum. Apertiſſime oſtenditur ex his verbis quod deus eſt agricola, nos autẽ dei agricultura ſumus, quia colit nos ad fructũ, & dei ædificiũ: quia qui colit nos habitat in nobis, & ita idem eſt ager, & ædificium, quod nõ eſt in rebus viſibilibus. Apoſtoli etiam poſſunt dici agricolæ. Agricola enĩ eſt qui plantat & qui rigat, ſed quoniam nec hoc de ſuo habent, ſed ſicut deus diuiſit vnicuiq;, rectius ipſe dicitur agricola. Apoſtoli vero operarij ipſius agricolæ, & hoc ipſum ab ipſo impertitis viribus, & donata gratia. Homo enim agricola vineam colit, & cætera adhibet quæ pertinent ad agricolarum diligentiam, incremẽtum vero dare ſacramentis non poteſt, formare fructus non poteſt. Deus autem qui omnia poteſt, proprie agricola eſt. Nota quod nos colimus deum. & deus colit nos: ſed non ſic colimus deũ vt inde melior fiat. Colim9. n. adorãdo eũ, nõ orãdo: ille aũt ſic colit nos, quod meliores nos reddit. Secũdũ grãm. q. d. dei agricultura & ędificatio vos eſtis, quibus ego, Poſui, prędicatiõe, Fũdamẽtũ, i. fidẽ Chriſti, nõ aliã, ſed quę per dilectionẽ operatur. Poſui, dico, Vt Architect9. i. prĩceps ędificij, Sapiẽs. i. diſcretiõe vtẽs. & hoc, Secũdũ grãm quę data eſt mihi. i. per apiatũ mihi gratis datũ. q. d. nõ à me hoc habui. Ego poſui fundamẽtũ. Alius aũt, ſuper hoc fundamẽtũ, Aedificat, bona opera, quod vtiq; nõ

Augu. in lib. Proſperi.

Digitized by Google

vno modo ſit. Sed vnuſquiſq; videat quomodo.i. cuiuſmodi opera, Superædificet, de ſuperædificatiõe videndũ eſt tantũ. Fundamẽtũ.n. aliud nemo poteſt ponere, ad quod videtur niti pſeudo, Prꝗter id quod poſitũ eſt, à me, Qui eſt Chrũs Ieſus.i. Chriſti fides ſcilicet quę per dilectione operaẽ, per quã Chriſtꝰ habitat in cordibꝰ: alia nõ eſt fũdamentũ. Hęc autẽ neminẽ ſinit perire. Fides enĩ Chriſtianę gratiæ.i. quę per dilectionẽ operaẽ, poſita in fundamento neminẽ perire permittit. Si quis autẽ.q.d. Fundamẽtũ nemo poteſt mutare, ſed de ſuperædificatione videndũ eſt, quia manifeſtũ erit cuiuſq; opus, & hoc eſt quod ait, Si quis autẽ ſupra fundamẽtũ hoc ſuperædificat aurum & ar.la.pre.lig.fœ.ſti. vniuſcuiuſq; opus manifeſtũ erit. Quod ita intelligendũ quidã putãt, vt illi videãtur ſuperędificare ſuper hoc fundamẽtũ. Au.ar.la.pre. qui fidei quę eſt in Chriſto Ieſu bona opera adijciunt. Illi autẽ, Ligna fœ.ſti. qui cũ eandẽ fidẽ habeãt, male operãtur. Vnde arbitrẽtur per quaſdã pœnas igni poſſe purgari ad ſalutẽ percipiẽdã merito fundamẽti. Hoc ſi ita eſt, falſa ergo erũt illa quæ obſcuritatem, ambiguitateq; nõ habent. ſ. ſi omnem habeã fidã fidem, charitatẽ autẽ nõ habeam nihil ſum falſum erit & illud, Neq; fornicatores, neq; auari, &c. regnũ dei poſſidebũt. Illud deniq; quomodo verũ eſt, fides ſine operibus mortua eſt? Aliter ergo intelligẽdum eſt quod hic dicit apoſtolus. hoc autẽ ſi ſubtilius diſſerere coner, vereor ne ad intelligẽdũ difficilior ſit ipſa expoſitio. Enitar tñ quãtũ dñs adiuuat breuiter, & dilucide quantũ potero expedire quæ ſentio. Supra fundamentũ Chriſtianꝰ fidei, Alius ſuperędifi. au. ar. la. pre. is videlicet qui cogitat qui dei ſunt, quomodo placeat deo. Alius ædificat ſuper hoc fundamẽtum, Li.fœ.ſti. Is videlicet qui cogitat quæ mundi ſunt, q̃uo placeat mũdo. Nõ enĩ hęc tria de malis operibꝰ accipiẽda ſunt, quaſi fides ſine operibꝰ ſaluet, quod nõ eſt, ſed, Lig.fœ.ſti. nõ abſurde poſſunt accipi ſecularĩu rerũ, quãuis licite conceſſarum tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Qui ergo adhuc amãt ſecularia, & negocijs terrenis implicati ſunt, & dediti ſunt vĩculis quibuſdã & affectionibus carnis domibus ſuis, cõiugibus, poſſeſſionibus, & tñ Chriſtiani ſunt, ita vt cor eorũ nõ recedat à Chriſto, & nil præponãt Chriſto, ædificãt, Lig, fœ.ſti. & vt apertius dicã, qui circa diuitias ſuas quodã carnali affectu teneẽ, & tamẽ ex eis multas eleemoſynas facit, nec tamẽ ad eas augẽdas fraudẽ vel aliquid rapinæ molitur, nec earum minuendarum vel admittendarũ metu in aliquod crimẽ labitur, Lig.fœ.ſti. ædificat. Qui autẽ bene viuũt, & deũ honorãt, & laudãt, & patiẽtes ſunt in tribulatiõibus, & deſiderũt patriam, Au.ar.la.pre. ædificant. Hæc enĩ tria ædificant cõtẽptores ſeculi, qui omnia ſua pauperibus dãnt, vel qui tanquã nõ habẽtes habẽt. Nec fruſtra tria & tria expreſſit. Aurũ enĩ ædificant, in contẽplatione dei. Argentũ in dilectione proximi. La. pre. in operibus bonis, quæ nõ conſumuntur ab igne, ſed nihil vel parũ ſentiunt. Lig.fœ.ſti. ædificant, qui & ſi aliena nõ rapiunt, rebus tamẽ infirmati cõceſſis aliqua delectatione inhęrent, qui ſecundũ ſuos amãdi hæc modos, diutius vt lignum, vel minus vt fœnũ, vel minimũ vt ſtipula ignem ſuſtinebũt. Et quia hæc duo nõ præponũt, ſalui erunt per fundamentũ. Qui vero hæc deo præponũt, vel crimina cõmittũt, non ſuperædificãt ſed deſtruunt fundamẽtũ. Et eſt ſenſus, Si quis ædificat ſuper fundamẽtum hoc.i. ſupra fidem Chriſti, Aurũ, contẽplãdo deũ: Argentum, diligẽdo proximũ: La.pre. bona opera faciẽdo.i. qui tales ſunt, vt tantũ cogitent quæ dei ſunt. Et ſi quis ædi.li.fe.ſti.i. qui his tẽporalibus infirmitati humanę cõceſſis vtuntur cũ aliquo amore.ſ. dum diuiſi cogitãt quę mundi ſunt, quibus ſine dolore carere nõ poſſunt, Vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit tandem, & ſi non modo. Et vere.

Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Dies enĩ dñi.i. dies iudicij, in quo ſecreta patebunt, Declarabit, cuiuſq; opus. Hic eſt dies hoĩs pro nutu ſuo agẽtis: ſed in iudicio, vel in morte, cuiuſq; eſt dies dñi, ſecundũ merita iudicãtis. Et vere declarabit, Quia in igne.i. in pœna purgatoria hoĩs, Reuelabiẽ: quicũq; modo neget, Et vniuſcuiuſq; opus quale fuerit.i. firmũ vel ſolubile,

Marginalia: Auguſtin. de fide & opere. Idem in eod. — Auguſtinus. de fid.ope. — Auguſtinus — Auguſtinus — Augu. — Auguſtin — Augu. — Auguſtinus — Auguſtinus. Auguſtinus — D — E — F

Ignis,futuri iudicij,Probabit,duos.n.ignes legimus futuros, vnum ęternũ quo æter-
A naliter punietur reprobi,qui ſequitur iudiciũ, alterũ qui pręcedet quo exuretur facies Auguſtinus.
mundi huius,qui emũdabit eos qui ſuper ædificauerũt Lig.fœ,ſtip.Qui aũt ſuperædi Auguſtin. in
ficauerũt,Aurũ ar.la.pre.de vtroq; igne ſecuri ſunt,nõ ſolũ de illo æterno quo ĩ ęter- pſal.cxxiiii.
num cruciaturus eſt impios,ſed etiã de illo emẽdatorio quo purgabũtur quidã ſaluãdi.
Ignis enĩ extremi iudicij tãdiu durabit,quouſq; purgati ſint,qui ſaluãdi erãt.Et ſi cu-
ius opus manſerit,inconſumptũ in illo igne,Quod ſuperædificauit accipiet mercedẽ, Augu.
quia nihil perdet,& quod amauit inueniet.ſed,Si cuius opus arſerit.i. cremabile erit,
Ille patietur detrimentũ,minoris gloriæ.Vel,Patietur,aliquid pœnæ, Ipſe autẽ ſal- Auguſti.
uus erit,Propter fundamentũ Chriſtũ cui nihil præpoſuit.Sic tamẽ,ſaluus erit, qua-
ſi,rem cremabilem ferens,Per ignẽ,tranſitoriæ tribulatiõis, qua cremata euadit ipſe, Augu.de ciui
& poſt iſtius ſane corporis mortẽ donec veniatur ad diem dãnationis, & remuneratio ta.dei.
nis,ſi hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorũ qui ædificarunt,Lig.fœ,ſti. huiuſ-
modi ignem dicuntur perpeti,quem alij non ſentiunt,qui huiuſmodi ędificia ſecum
non portauerunt,vt inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis venialia cremantẽ, nõ
redarguo,quia forſitan verũ eſt.ſed quia dicitur, Saluus erit,cõtẽnitur ille ignis.Gra
uior tamen ille erit ignis,quã quicquid poteſt homo pati in hac vita. Vel ita poteſt di Auguſtin. in
ci,Dies domini,vt de die præſenti,& igne præſenti accipiatur.Nã etiã hic dies domi- pſal.cxxii.
ni eſt,dum iudiciũ incipit à domo dei.i.à ſaluãdis, incipit pœna quæ cõſummabitur
B in reprobis.Ideo enĩ hic puniũtur electi,vt ibi nõ puniãtur,ĩ quo die eſt, etiã ignis tri
bulationis quo vritur amor tẽporaliũ rerũ,dũ hoĩes cõtriſtãtur amiſſis. vnde dicitur,
Tribulationẽ carnis habebũt huiuſmodi. Quod enĩ ſine illiciẽte amore nõ habẽt, ſi-
ne vrente dolore nõ perdũt.q.d.manifeſtũ erit, Dies.n.dñi.ſ.dies pręſentis tribulatio Auguſtinus.
nis,Declarabit,& vere,Quia igne,tribulationis,Declarabitur.Eandẽ quippe tribula
tionem ignẽ vocat,Et vniuſcuiuſque opus quale ſit.ſ.firmũ,vel ſolubile, Ignis, præ- Augu.
ſentis iudicij, Probabit,hoc igne illius opus nõ exuritur,qui nõ ea dilexit,quorũ amiſ
ſione crucietur:cui nõ eſt natũ quicquid tẽporaliter fluit.Exuritur autẽ illius opus qui
hæc temporalia dilexit.quoniã ſine dolore nõ pereunt,quę cũ amore poſſeſſa ſunt.Si
cui9 opus mãſerit,ĩ igne,vt opus illorũ quos amiſſio tẽporaliũ nõ cruciat, Qui ſuper-
ædi.mer.acci.nõ ſolũ poſt finẽ qñ hoc ſumet, vnde cogitauit: ſed etiã in hac vita vbi
habet requiẽ ſuam anima contẽnentis omnia.Si cuius opus arſerit .i. cremabile erit,
Patietur detrimentũ,quia quod dilexit perdet,& pro eo quod dilexit,hic vel in futuro Augu.
punietur.Sed quoniã alterutra cõditione propoſita eis poti9 mallet carere quàm Chri Augu.de fide
ſto,nec timore amittendi talia deſerit Chriſtum,quãuis doleat cũ amittit, ſaluus qui- & opere
dem erit ipſe:quod ſic tamẽ erit,quaſi per ignẽ,quia & ſi vritur dolore amiſſorũ, nõ tã
mẽ ea præfert deo,& ſi ergo vrit eũ dolor amiſſorũ,nõ ſubuertit,neq; conſumit eũ fun
C damenti ſtabilitate,& incorruptione munitũ.Et ideo,Saluus erit,ſed, Quaſi per ignẽ.
Iſte ignis eſt tentatio tribulationis,de qua ſcriptũ eſt,Vaſa figuli probat fornax,& ho
mines iuſtos tentatio tribulationis.Hic queri ſolet quomodo opus illius exuri dicatur, Auguſt.
Qui ædi.lig.fœ.ſti.cum nõ de malis accipiantur operibus, vt dictũ eſt.Non enĩ opus
ardet,vel detrimentũ patitur,niſi malũ fuerit.Aut igitur nõ ardent opera per illa tria Quæſtio.
ſignata,aut mala ſunt.Ad quod dicunt quidam per illa tria mala opera nõ intelligi,
ſed bona quæ ad ſuſtentationẽ ſui,& ſuorũ aliqui faciunt,vel ad ſuſtentationẽ indigẽ Reſponſio.
tiũ ex miſericordia, ſed quia hic opera faciunt cum aliquo amore tẽporaliũ,ideo hæc
opera dicuntur arſura,nõ ꝙ eo puniãtur,quia hęc faciunt,ſed quia terrenũ affectũ ali
quẽ habent cũ hęc faciunt:nec ille terrenus affectus eſt adeo malus vt deſtruat funda
mentũ.i.fidem quę per charitatẽ operatur.Simul ergo & charitatẽ, & talẽ affectũ ali-
qui habẽt.Talis enĩ affectus venialis eſt.Vel potius lig.fœ.ſti accipiũtur nõ opera bo
na,nec mala quæ ſint dãnabilia,ſed peccata venialia.Vnde Gregorius,Quãuis hoc de
igne tribulationis præſentis poſſit intelligi, tamẽ ſi quis de igne futuræ purgationis
accipiat,pẽſandũ ſollicite eſt,quia illũ dixit,per ignẽ poſſe ſaluari,non qui ſuper hoc
fundamentum ferrum,vel æs,vel plumbum ædificat,id eſt peccata maiora,& ideo du Greg. in lib.
riora,atq; tunc inſolubilia: Sed qui ædificat ligna,fœnum,ſtipulam,id eſt peccata mi dialog
nima atq; leuiſſima,quæ ignis facile conſumat:de quibus tamen licet minimis, illic
nihil purgationis quis obtinebit,niſi in hac vita poſitus hoc promereatur.De hoc aũt

Digitized by Google

Auguſtinus in pſal.lxx.

ait Auguſt. Nõ ſibi quiſq; polliceatur habens nefaria opera regnũ dei:& dicat,quoniã D
habeo ſignum Chriſti,& ſacramẽta,nõ delebor in æternũ, ſed per ignem ſaluus ero.
Ait enim apoſtolus,Fundamentũ poſitũ eſt &c.Quid eſt etiam inquiunt quod ſequit̃
alius ſuperędificat.au.ar.la.pre.alius lig.fœ.ſti. Hoc eſt qui ſupra fundamentum iu-
ſta opera ædificat,au.ar.la.pre.ędificat.Si autẽ peccata,lig.fœ.ſti.Grillius quoq; ait.

Grillius in Leuiticum

Natura peccati ſimilis eſt materiæ quæ cito cũ ſumitur igni,quam ædificari apoſtolus
à peccatoribus dicit,Qui ſupra fundamentũ Chriſti ædificant lig.fœ.ſti.in quo mani
feſte oſtenditur eſſe quędam peccata ita leuia,vt ſtipulæ comparentur fœno & lignis.
Sciendũ quoq; ꝙ ſicut fundamentũ corporalis fabricę eſt imo,ita fundamentũ ſpiri-
tualis fabricæ eſt in ſummo,ideoq; ſicut parietũ pondus tendit ad ima,vbi eſt ſuũ fun-
damẽtũ. Nam & ponderũ gemina ſunt genera,quorũ alia ima petunt,vt lapis ſuper
aquã poſitus,& aqua ſuper oleũ.Alia vera ſumma petũt,vt ignis & oleũ.Semper enĩ
ſupereriora ignis petit.Et oleum etiã ſubter aquam fuſum nõ ſe patitur : Sic eccleſia
nunc in imo poſita tendit ad cęlũ,vbi fundamentũ eius eſt Chriſtus,ſedẽs ad dexterã
patris.Vel aliter poteſt accipi ab illo loco, vt ſapiẽs archi.funda.po. Sapiẽs archite-

Auguſtinus.

ctus eſt qui ſecundũ diſciplinã authoris collocat fundamentũ.i.qui ſecundũ traditio-
nem ſaluatoris euãgelizat.Alius autẽ ſuperędificat.ſ.illi qui veniẽtes poſt apoſtolos
docẽt,ſiue boni,ſiue mali ſint.Sed videãt vt ædificatio cõgruat fundamẽto.Vnde ſub
dit,Vnuſquiſq; autẽ videat quomodo ſuperædifi.vtrũ ſecũdũ nos qui ſumus veri Chri
ſti apoſtoli,an ſecundũ alios,ne ſi obliqua fuerint,& friuola quę ſuper ędificãt, ruinã
faciãt,manẽte tamẽ incolumi fundamẽto.quia & ſi male aliquis docuerit, tamẽ Chri

Ambr.

ſti nomẽ permanet.Ideo de ſuperædificatione videndũ eſt.Fundamentũ enĩ nemo po E
teſt ponere,pręter id quod poſitũ eſt Ieſus.Quia nemo pręter Chriſtũ,loquẽs ſua com
menta cõmẽdaret,ideo quãuis aliqui hęretici ſint,nõ tamẽ docent niſi ſub noĩe Chri
ſti,vt res cõtrarias & abſurdas nominis dignitas acceptabiles faciat. Si quis autẽ ſu-
perædificet ſupra fundamentũ hoc,au.ar.la.pre.lig.fœ.ſti.vniuſcuiuſq; opus manife-

Ambr.

ſtũ erit. In auro,ar.la.pre.præclarã doctrinã ſignificat.In tribus alijs friuola, & vana

Ambro.

doctrina ſignificatur,quę & ſi modo fallit,in igne tamẽ apparebit, quia ardebit bona
permanẽte.Et vere manifeſtũ erit,Dies enĩ dñi decla.quia in igne reuelo.i. mala do-
ctrina in igne oĩbus apparebit,nunc enĩ quoſdã fallit.Et vniuſcuiuſq; opus quale fue
rit ig.prob.quia ſi in aliquo nõ inuenerit,quod exurat,manifeſtat illũ fuiſſe bonũ do-

Ambro.

ctorẽ,mala vero doctrina ignis eſca eſt.Si cuiꝰ opus mã.quod ſuperædi.mer.acci.Cũ

Ambro.

enĩ nihil in eo ſordis inuentũ fuerit prauę doctrinę,ſicut ignis nõ cõſumit au. ar. la.
pre.ita & bonꝰ magiſter ĩcorruptibilis permanebit,& erit ei merces vita ęterna.Si cu-
ius opus arſe.detri.pa.Opus quod ardere dicit̃ mala doctrina eſt,quę ĩteribit: detrimẽ
tũ pati eſt,pœnã perpeti,Quis.n.ĩ pœna poſitꝰ iacturã nõ ſentit? Ipſe aũt ſaluus erit,

Ambroſius.

quia nõ interibit ſubſtãtia qua cõſtat,bona doctrina in qua fundatus eſt,ſicut doctri-

Ambroſius.

na mala peribit,quæ accidens eſt.Saluus erit,dico,Sic tamen , quaſi per ignem , quia

Ambroſius.

non ſine pœna erit ſaluus.Per hoc enĩ oſtendit ſaluũ illum futurũ, ſed pœnas ignis
paſſurum,vt per ignem purgatus fiat saluꝰ,& cum perfidi inæternum pereant,prodeſt F
illis ex parte credidiſſe Chriſtum,

Neſcitis quia templum dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in vobis?Si quis autem tẽplum dei violauerit diſperdet illum deus.Templum enim dei ſanctum eſt,quod eſtis vos,Nemo ſe ſeducat.Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Sepientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud deum. Scriptum eſt enim,Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum.Et iterum, Dominus nouit cogitationes ſapientium,quoniam vanæ ſunt.

Neſcitis quia tẽplũ dei eſtis &c.ſic cõtinet,iſte saluꝰ erit per ignẽ qui à fũdamẽto nõ
diſcedit.ſed ſi quis,vel pſeudoaplũs male docẽdo,vel hõ ei aſſẽtiẽdo.Tẽplũ dei,quod
vos eſtis,Violauerit,ĩ ſe,vel ĩ alijs volẽs ſubuertere fundamẽtũ,& catholicã ſocietatẽ
diſiũgere,Diſperdet illũ deꝰ,corpore,& aĩa,quaſi ſacrilegũ. Et merito, Tẽplũ.n.dei

Auguſtinus.

ſanctũ eſt,à tẽpore baptiſmi,quia ĩ nemine habitat deꝰ,quẽ nõ ante ſpũs ſctũs ſancti
ficet & purget,quaſi tẽplũ dei.Quod eſtis vos,ſecũdũ animã,& ſecũdũ corpus.Cauete

Digitized by Google

A ergo vobis, Quia vos eſtis templũ.i.tales in quib9.ſ.de9, ſedet & habitat. Tẽplũ dico, Auguſtinus.
Dei.i.ſpũs ſancti.vnde ſubdit, Et ſpũs dei.i.ſpũs ſanctus, Habitat in vobis, qui vos
conſummat in bonis, & neſcitis hoc? Nota ꝙ ſpiritus ſanctus dicitur hic deus. Cũ enĩ Auguſtinus
præmiſerit, eſtis tẽplũ dei nõ ſubdit, & de9 habitat, Sed ſpi.dei in vo.ha.in quo aperte Ambroſius.
oſtendit ſpũm dei eſſe deũ. Vbiq; adeſt ſpiritus ſctũs, ad homines in æternã vitã rege- Augu.contra
nerandos, & nõ eſt eis deus, imo vero eſt deus verus, quia vera dei mẽbra templũ eius Maximinum.
ſunt, & vtiq; ſubiectũ eſt tẽplũ illi cuius eſt templũ. Quomodo ergo rex nõ eſt cuius
tẽplũ eſt, quę mẽbra ſunt regis? Quomodo etiã nõ conſidet patri & filio qui repleuit ſi
liũ, qui etiã mẽbra filij ſuã poſſidet domũ? Deinde cũ de patre procedat, quõ cũ patre
nõ ſedet? Cũ ipſa ſeſſio nõ ſit vtiq; cogitãda carnaliter, & cũ etiã de mẽbris eius dicat
Apoſtolus, ſuſcitauit & cõſidere fecit in cęleſtibus. Quomodo ergo ſpiritui ſãcto ſub Auguſtin.
trahitur à nobis, quiſquis ille eſt conſeſſus tanquã ſedere cũ patre & filio ſit indignus,
qui nos eadẽ ſede efficit dicit dignos? Spũs ergo ſctũs, & in cęleſtibus ſedet cum patre
& filio, & in tẽplo ſuo habitat.ſ.in ſctĩs qui ſunt tẽplũ dei, modo ſecũdũ fidẽ ambulã
tes, & tẽplũ dei erũt aliqñ, etiã ſecundũ ſpeciẽ, qualiter etiã nũc tẽplũ ſunt angeli dei. Auguſtinus
Sed dicit aliquis antequã faceret deus cęlũ & terrã antequã faceret ſctõs, vbi habita-
bat. In ſe habitat de9 apud te, & apud ſe eſt. Nõ ergo ſic ſunt ſctĩ dom9 dei vt ipſa ſub
tracta cadat de9. Imo ſic habitat deus in ſanctis, ut ſi ipſe diſceſſerit, cadãt. Pręterea
ſciendũ quod nõ dici niſi ſtultiſſime poteſt ſpiritũ ſctũm nõ habere locũ ĩ noſtro cor- Augu.ad Dar
pore, ꝙ totũ noſtra anima impleuerit: ſtultius etiã dicĩ anguſtijs alicubi impediri tri danum
nitatẽ, vt pater, & filius, & ſpũs ſctũs, alicubi ſimul eſſe nõ poſſint. Verũ illud eſt mul
B to mirabilius, ꝙ cũ deus vbiq; ſit totus, nõ tñ in oĩbus habitat. Quis porro audeat opi- Auguſtinus.
nari, niſi inſeparabilitatẽ trinitatis pœnit9 ignoret, ꝙ in aliquo potuit habitare pater,
aut fili9 in quo nõ habitat ſpũs ſctũs? Aut in aliquo ſpũs ſctũs, in quo nõ eſt pater, aut
fili9? Attendendũ igiĩ eſt vbiq; eſſe deũ per diuinitatis pręſentiã, ſed nõ vbiq; per in-
habitationis grãm. Propter hãc.n.habitationẽ vbi grã dilectionis ei9 agnoſciĩ, nõ di
cimus pater noſter qui es vbiq;, cũ & hoc verũ ſit, ſed qui es cęlis. Illud quoq; mirabile Auguſtinus
eſt ꝙ de9 eſt ĩhabitator quorũdã, nõdũ cognoſcẽtiũ deũ. Et nõdũ quorũdã cognoſcen
tiũ deũ. Illi.n.ad tẽplũ dei nõ pertinẽt, qui cognoſcẽtes deũ, nõ ſicut deũ glorificãt: &
ad tẽplũ dei pertinẽt, paruuli ſctificati ſacramẽto Chriſti, & regenerati ſpũ ſctõ, ꝙ nõ
dũ poſſunt cognoſcere deũ. Igiĩ quẽ potuerũt illi noſſe, nec habere, iſti potuerũt habe
re antequã noſſe. Beatiſſimi aũt ſunt illi quib9 hoc eſt deũ habere quod noſſe Chriſtia
nis ergo & fidelib9 loquẽs ait, Tẽplũ dei eſtis &c. Hoc pręmiſit, ideo vt cõpũgat illos
qui turpiter viuẽtes corpora ſua violãt, maxime illi qui vxorẽ patris habẽt, & quia tẽ Ambroſius.
plũ dei violãs, diſperdeĩ. Ideo nemo ſedu.ſe.vel nos, quaſi de9 hoc negligat. ſed poti9
Si quis inter vos videĩ ſapiẽs eſſe in hoc ſeculo.i.ſecũdũ ſapiẽtiã huius ſeculi, Stultus
fiat apud ſe, & deũ cõtra naturã credat poſſe. Vt, ita, Sit, vere, Sapiẽs, quia ſtultus ſecu
lo prudẽs eſt deo. Et merito apud ſe ſtultus eſt, quia ita eſt apud deũ. Sa.n.hu.m. ſtul.
eſt apud.d.i.ſapiẽtiã illã ſtultitiã de9 probat, qui facit quod mũdus poſſe fieri negat. Et Ambroſius.
nota ꝙ aliquando in ſcripturis ſapiẽtia ponitur, pro aſtutia abuſione verbi non pro- Ambro.
C prietate. Quod autẽ mundi ſapientia ſit ſtultitia cõfirmat authoritate. Scriptum eſt.n.
in Iob. Comprehendã, id eſt falſos oſtendã, Sapientes mundi, In aſtutia eorum, faciẽ- Ambro.
do aliter quam ipſi dicunt. Et iterum, in ſpalmo ſcriptum eſt, Dominus nouit cogita-
tiones ſapientium mundi. Vel hominum, ſcilicet carnalium, Quoniam vanę ſunt, id
eſt falſæ, & quia Stultitia eſt apud deum ſapientia mundi.

Nemo itaq; glorietur in hominibus. Omnia enim veſtra ſunt: ſiue Paulus, ſi-
ue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus: ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue fu
tura. Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem dei,

Nemo itaq; glorieĩ in hoĩbus, baptiſtis, vel doctoribus, quaſi melius ab vno quã ab
alio recipiat, cũ nõ ſint datores grãrũ, ſiue boni, ſiue mali ſint, ſed tantũ miniſtri. Oĩa
enĩ veſtra ſunt. q.d. nõ debetis in hominibus gloriari, quia veſtri ſunt. & vere, Quia
omnia veſtra ſunt.i.ad ſeruiendum vobis data, & nõ gloriandum, niſi de rebus excel-
lentioribus. Et de quibus dixerit omnia veſtra ſunt, aperit ſubdẽs, Siue Paulus ſiue A-
pollo, qui ſunt de maioribus, ſiue Cephas, qui omnibus maior, quaſi non ſolum mino

Digitized by Google

res veſtri ſunt,ſed etiam maiores.Et hoc ideo dicit vt nõ ſingulos doctores ſibi defen dant cum omnibus vtantur.Deinde exequitur de alijs quæ ſunt eorum,Siue mundus, D
Ambroſius. noſter eſt,Siue vita,præſens,Siue mors.Mundus itaq; noſter eſt, ſi de illo ſecundum
Ambro. dei voluntatẽ ſentimus,& curſus eius in dei voluntate ponimus. Vita præſens noſtra
Ambro. eſt,ſi modeſte,& cũ gloria dei agitur.Mors noſtra eſt,ſi ſpe futuri libẽter pro Chriſto morimur. Siue præſentia noſtra ſunt,quib9 ſuſtẽtati deo ſeruiũt.Siue futura,ſpe quo
Ambro. rũ ſeruiunt.præſentia enĩ noſtra ſunt,ſi ſic vtimur eis ad ſuſtentationem,vt nõ offendamus. Futura noſtra ſunt,ſi ea credentes,magis optamus.Vel ita,Siue mũdus, no-
Ambro. ſter eſt.hoc ideo dicit,quia etiã elemẽta mũdi nobis ſeruiunt.Siue vita,doctorũ, Siue mors,eorundẽ noſtra eſt.Nam & vita,& mors doctorũ ad ædificationẽ ſubditis eſſe debent.Vel per vitã ſanctos homines,& doctores,& angelos accipe,qui ſtudẽt profectui fideliũ:per mortẽ diabolũ,& mẽbra eius accipe,qui dũ perſecuntur vtilitati ſeruo rũ dei ſeruiunt.Alia nõ mutantur.Omnia enĩ,vel autẽ.q.d.hæc noſtra ſunt,quia Om
Ambr. nia,quotquot ſunt in mũdo,Veſtra ſunt.Vos autem,eſtis,Chriſti,nõ hominis,& ideo
Ambr. nõ in homine gloriãdũ,ſed in Chriſto cuius ſumus creatione & recreatione.Hoc ideo dicit aplũs,vt ſicut hęc noſtro iudicio cõceſſa ſunt,& ſubiecta, ita nos Chriſto ſubijciamus,Chriſtus autẽ,eſt,Dei patris proprius filius,eius faciens voluntatẽ, vt & nos
Auguſtinus Auguſtinus in lib. lxxxiii. quæſtionum. ipſius faciamus.& ſi famuli Chriſti ſumus,cur ergo ad iniuriam Chriſti de hominib9 aliquid ſperatis? Cauendũ eſt ne ſic intelligatur,Chriſtus eſt dei:qualiter illud,Omnia veſtra ſunt.& illud,Vos,eſtis,Chriſti.nam omnia illis,& illi Chriſto ſubdũtur,vt res
Auguſtinus. de ſymbo. diſſimiles,& in natura diuerſæ.Chriſtus autẽ ſubditur deo patri,nõ tanquam diſſimilis aut alterius naturæ,ſed tanquam patris filius.Sciendum etiã quod in hac enumeratione rerum ſibi connexarũ,qua dicitur,Omnia veſtra,vos Chriſti,Chriſtus dei, nulla ſit commemoratio ſpiritus ſancti:ſicut nec ibi,Caput mulieris vir,caput viri Chriſtus,caput Chriſti deus.Ideo vtique quia fere nunquam in his quę ſibi connexa ſunt, numerari ſolet ipſa connexio.Connexio autem patris,& filij eſt ſpiritus ſanctus, qui eſt deitas patris & filij:& ipſa deitas dilectio eſt ſecundum illud,Deus charitas eſt. tacito ergo nomine ſpiritus ſancti,dicit,Vos eſtis Chriſti,Chriſtus dei, & ita mediante Chriſto vos eſtis dei. E

CAPVT IIII.

SIc nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores miniſteriorum dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo eſt vt a vobis iudicer,aut ab humano die. Sed neq; meipſum iudico,nihil enim mihi conſcius ſum,ſed nõ in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me,dominus eſt. Itaq; nolite ante tempus iudicare,quoaduſque veniat dominus qui & illuminabit abſcondita tenebrarum,& manifeſtabit conſilia cordium,& tunc laus erit vnicuique à deo.

Ambro. Sic nos exiſtimet homo.Hactenus egit de gloria pſeudo, hinc agit de ſuo contemptu.q.d.& cũ hoc ſit.ſ.quod deus eſt author.nos autẽ adiutores ſumus, nec nimis,nec F
Auguſtinus ad Audacem minus de nobis arbitremini,ſed potius,Homo,quilibet.Sic exiſtimet nos,nõ vt domi nos,ſed Vt miniſtros Chriſti,quod non pſeudo ſunt.Hoc ideo ait apoſtolus, quia de eo minus ſentiebant,ſed ſic homo ſentiat vt deus,qui eum elegit,& ſic exiſtimet nos, Vt diſpenſatores miniſteriorum dei,vel myſteriorũ dei quia ſecundũ modũ cuiuſq; myſteria diuidimus,vel miniſteria.Et ſciendũ quia non ſolum boni,ſed etiã mali diſpenſatores ſunt,Si enĩ per bonos non diſpenſaretur,non recte apoſtolus diceret,Imitatores mei eſtote.Surſus ſi per malos non diſpenſaretur,non diceret dominus de quibuſdam,Quæ dicunt, facite,quæ autem faciunt,nolite facere : diſpẽſatores ſunt per quorum miniſterium peruenitur ad æternam ſalutem.Non enim eſſe ſalutis illius diſpenſatorem per verbum & ſacramentum,eſt illius eſſe participem. Hic iam quæritur &c.quaſi dicat,Ita de nobis exiſtimãdum eſt vt dixi,ſed Hic,id eſt inter nos quod non alibi, Iam,ſcilicet in præſenti cum expectandum eſſet donec deus iudicet.Quęritur quis inter diſpenſatores inueniatur vt fidelis,ſcilicet cui poſſit credi vt bene diſpenſet. Mihi autem,quaſi dicat,hoc inter vos quæritur quod non eſſet quærendum,

Digitized by Google

A ſed quicquid, Alij, faciat. Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, quaſi infidelis diſpē
ſator. Aut ab humano die. i. humano intellectu, qui non videt occulta, & poteſt falli.
vel, Ab humano die. i. ab hoibus dũ ſunt in ſuo die, & nõ eſt dies domini. Humano, di
cit, quia eſt dies domini quo iudicabit. Quãdo vnuſquiſq; pro ſe rationẽ reddet, tunc
ſecreta cordiũ patebũt. Sed neq;. q. d. minimũ mihi eſt, ſi à vobis, vel ab alijs iudicer.
Sed neq; ego qui melius me noui quàm vos, Iudico meipſum, & ita periculũ eſt vobis Auguſtinus
de ignotis cordis mei, vel aliorũ iudicare. Tanta. n. profunditas credẽda eſt eſſe in hõ
mine quæ lateat ipſum hoiem, in quo eſt, vt in Petro, Profunditas ĩfirmitatis latebat
cũ ſe cũ dño moriturũ temere promittebat. Cũ ergo quiſq; de ſe, aut nõ oĩno, aut vix
poſſit verá ferre ſententiá, quõ poteſt de alio iudicare cũ nemo ſcit, quid agatur in hõ Augu. in libr. quæſt. lxxxiii.
mine niſi ſpiritus hoĩs? Ideo apoſtolus nõ præſumens de ſe definitá dare ſententiam,
ait, Neq; meip. iu. qui melius me noui quàm illi, ſed meli⁹ me nouit de⁹ quàm ego, &
ideo illi relinquẽdũ eſt iudiciũ. Nihil. n. mihi cõſcius ſum. i. in nullo me remordet cõ
ſcĩetia mea, Sed nõ in hoc iuſtificatus ſum. i. nõ ideo me iuſtũ puto, quia põt eſſe ꝙ ne Auguſtinus
ſcio. Delicta enĩ quis intelligit? Et quis gloriat mũdũ ſe habere cor? Humiliat ſe apo
ſtolus hoc dicens, vt hõ loquitur, qui poteſt habere culpá neſcius. Qui autẽ. q. d. neque
ego debeo me iudicare neq; vos, ſed, Qui iudicat me dñs eſt. i. qui põt & debet me iudi- Auguſtinus
care. Dominus ſolus, Eſt, qui nouit oĩa, & quia dñs eſt qui põt iudicare. Itaq; nolite iu Ambro.
dicare ante tempus iudicij. ſ. Quo vſq; veniat dñs iudicare. Aliter. n. iniuria iudici fit,
quia iudicis iniuria eſt, ſi ante iudiciũ ei⁹ à ſeruo procedat ſentẽtia. Ecce iudiciũ prohi
bet aplũs, quia occulta ſunt nobis corda hoim. In his plerũq; noſtra credulitas fallit. Ambro.
B Sed cauendũ eſt ne pernicioſa opinatione fallamur, vt quia nõ poſſumus hoim inda-
gare cõſcientiá, de ipſis rebus habeam⁹ verá certáq; ſententiá. hoc modo, vt ſi neſci- Auguſt. ſuper Iob.
mus an ille, vel ille hõ ſit ĩpudicus, pudicuſve vel iuſt⁹, ſiue iniuſtus. Oderim⁹ tñ ĩpu-
dicitiá & iniuſtitiá, & pudicitiá, & iuſtitiá diligamus, & hęc appetẽda, illaq; vitáda in
dei veritate cõſpiciamus: vt cum de ipſis rebus quod appetendũ eſt, appetim⁹, & quod Augu. in eod.
deuitandũ eſt vitamus, ignoſcat nobis ꝙ de hoibus aliquádo imo aſſidue nõ verá ſen
timus. Hęc enĩ ad humaná tentationẽ pertinent, ſine qua iſta vita non ducitur. Vnde
apſtolus, Tẽtatio vos non apprehẽdat niſi humana. Et ſi ergo ſuſpiciones vitare non
poſſumus, quia hoies ſumus, iudicia tamen. i. definitas firmaſq; ſentẽtias continere de
bemus. Si ergo ſuſpicamur ꝙ eſt humana tentatio, ſaltẽ non iudicemus. Quando ergo
non erratur in rebus vt recta ſit ĩprobatio vitiorũ virtutũq; approbatio, profecto ſi er
ratur in hoibus venialis eſt humana tentatio. Quod autẽ pernicioſum eſt, prohibet a-
poſtolus dicens, Nolite ante tẽpus iudicare quo aduſq; ve. do. qui & illu. i. aperta faci- Ambr.
et, Abſcondita tene. i. peccatorũ, Et manife. co. cor. i. bonas cogitationes. Quia geſta
& cogitata bona, vel mala tunc erunt aperta. Et quia tũc erunt omnia nota omnibus,
poterunt de ſe iudicare, & de alijs. Et tunc vnicuiq; bene agenti, vel cogitáti, Erit, pro Ambr.
modo ſuo, Laus. i. remuneratio, A deo, hic autẽ neſcitur, quis ſit laude dignus. Hæc au
tẽ, quia ſuperius dixerit illos dixiſſe, ego ſum Pauli, ego Apollo, cũ tamẽ hoc forſan
nullus dixerit, aperit hic. q. d. dixi non eſſe gloriandum in nobis.

C

Hæc autem fratres tranſfiguraui in me & Apollo propter vos, vt in vobis diſcatis, ne ſupra quam ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterũ infletur pro alio. Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis. Sine nobis regnatis, & vtinam regnetis vt & nos vobiſcũ regnemus. Puto enim quod deus nos apoſtolos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos, quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus.

Hæc autem, o, fratres, In me & Apollo tranſfiguraui, cũ in nobis non gloriaremini, Ambro.
id eſt me & Apollo propoſui figuram pro omnibus, vt ab omnibus abhorreatur, hoc
ſicut à nobis. Hæc ergo in ſe, & Apollo tranſfigurauit dum pſeudo & apoſtolorũ glo-
riam, & traditiones peruerſas ſub ſua perſona & Apollo euacuat: ſummatim illos deſi
gnans, non ſigillatim, ne maior naſceretur diſcordia. Nemo enim audiens nomẽ ſuũ

Digitized by Google

taxarit,vel eius cui fauet conuentus eſt tacere,tacito vero nomine, audiens de ſe ali- D
quid dictum diſſimulat. Et hoc feci, Propter vos, id eſt propter vtilitatem veſtram,
Hanc,ſcilicet,Vt in nobis.qui maiores ſumus,Diſcatis.ne vnus infletur aduerſus ali-
um, Pro ſe, Alio,ab illo,id eſt meliori quam ille,id eſt quaſi ſit alius ab illo,id eſt me
lior qui nullus eſt quantum ad ſe,vel quantum ad miniſterium. Vel,Infletur, pro do-
ctore,Alio,à miniſtris alijs,id eſt meliore quam alij ſint. Infletur dico,agēdo,Supra,
id eſt vltra,& aliter,Quam ſcriptum eſt,in Hieremia,ſcilicet, Qui gloriatur in do-
Auguſtin. de cor. & gra. mino glorietur:in quo debes gloriari,non in homine. Quis enim te diſcernit? à maſſa
perditorū.nullus,niſi deus ſolus ipſe ſeparat te à perditis. Sed quia hō inflatus poſſet
reſpōdere,vel voce,vel cogitatione,& dicere, diſcernit me fides mea, & oratio mea,&
iuſtitia mea,occurrit aplūs ſubdēs, Quid autem,q.d.dico quis te diſcernit, ſed dicis fi
Auguſtinus des tua,vel oratio tua,vel iuſtitia. Item interrogo,Quid habes boni, Quod non acce
piſti? à deo. Sciendum eſt neminē poſſe diſcerni ab illa perditionis maſſa,niſi qui hoc
bonum habet,vt credat quod quicquid boni habet gratia ſaluatoris accepit, Sciendū
etiam quod ſicut ſupra temerarium iudicium prohibuit,ita hic aliud genus arrogan-
tiæ ammonere conatur,ſcilicet ne homo ſuperbiat propter aliquam gratiam à deo ſi-
bi datam,putans ſe eam habere,à ſe,vel à miniſtro, quod apoſtolus redarguens ait,
Quid habes quod nō accepiſti? Si aūtē accepiſti à deo quid gloriaris,in te,vel in illis.
Quaſi non acceperis,à deo.ſed à te,vel ab illis. Vel ita, Ne vnus infletur aduerſus a-
lium.pro baptiſta, Alio,id eſt meliore quam ſit alius.& non debes. Quis enim bapti
Ambroſius. ſta quantuncunq; bonus ſit,Diſcernit te,ab eo qui baptizatus eſt à minus bono?q.d.ſi
baptizatus es à Petro,quomodo diſcernis ab eo qui baptizatus eſt à Paulo?nihil vtiq; E
ille habet à baptiſta,nihil tu. Quid autem,hic redarguit illos eoſdem qui gloriaban
tur de magiſterio pſeudo,contemnentes doctrinam apoſtoli.q.d. Gloriaris pro illis.
Sed quid habes,ab illis, Quod non accepiſti? à me. Ad vnū videtur loqui, ſed ad par-
tem plebis loquitur. Si autem accepiſti à me,Quid gloriaris,cōtra me,Quaſi nō idem
acceperis à me. Hoc dicit contra illos,qui eadē quæ ab apoſtolo acceperant, audiētes
de magiſterio pſeudo apoſtolorū gloriabātur.qui per eloquentiā ſe cōmendātes,glo-
riam in ſe vertebant,cū apoſtolus ſe contēptibilem videri fecerat,vt gloriā deo face-
ret. Ideo apoſtolus ironice eis loquitur,quaſi cōcedens quod eis de ſeipſis videbat̄, cū
Ambro. ſubdit,Iam ſaturati.q.d.increpo vos. Quid dicēs gloriaris &c.ſed nō recte videor hoc
Ambro. facere,quia vos,Iam.i.tam cito,Saturati eſtis.i.pleni ſpiritu ſancto. Et iam diuites fa
Ambro. cti eſtis.q.d.& alios ſaturare poteſtis. Ironia eſt:ac ſi diceret,nō eſt ita. Iraſcentis enī
verba ſunt,nō cōfirmantis,Et regnatis,id eſt regitis vos, Sine nobis,ſic putabant il-
li gloriātes de pſeudo apoſtolis. Et vtinam,vere,Regnetis.vere regnare, eſt de ſpe &
promiſſis dei ſecurū eſſe,& in aduerſis gaudere. Nota quia vt pius pater etiā his ingra-
tis filijs bene optat. Regnetis,dico,ita,Vt & nos regnem⁹ vobiſcū,nō dico vos nobiſ-
cū cū nos ſequi dedignemini:ſed dico nos vobiſcū,vt nos ſequamur vos,ſi nō vultis ſe
qui nos:quos quidē deberetis,quia nos re vera regnamus,ſed timeo ne ſine vobis. Pu-
to enim.q.d.vos ſine nobis putatis regnare.& hoc ideo, Quia puto.q.d.quod nullate- F
nus putandum eſt. Ironice enim loquitur,quod per mala quæ patimur, Deus oſtendit
nos apoſtoles nouiſſimos,id eſt viliſſimos de quibus nō curet, Tanquam morti deſti-
natos, id eſt quaſi ad nullā vtilitatē:ſed morti reſeruatos.quod per hoc videtur, Quia
facti ſumus mundo ſpectaculū. Ad ſpectaculū enim noſtri, quaſi ad mōſtrum cōue-
niunt homines,per quod magis probamur amici dei. Vel ita, Puto enim, quaſi dicat.
Ambroſius. Ideo deberetis regnare,quia, Ego puto,& certus ſum,Quod de⁹ oſtēdit nos aplōs no-
uiſſimos,id eſt ſimiles nouiſſimis ſanctis,ſcilicet Heliæ & Enoch,in tribulationibus.
Nos dico,Tanquam morti deſtinatos,quia ita fit nobis,vt illis qui à victoribus mor-
ti ſeruabantur,ad quod ſpectaculū cōueniebat populus.ſicut ad deriſionem Heliæ &
Enoch tunc cōuenient,& modo ad deriſionem apoſtolorum cōueniūt mali. Vnde ſub
dit,Quia ſpectaculū facti ſumus mundo. Quid nomine mundi intellexerit,ſubdit,Et
Auguſtinus in pſal.xl. angelis,& hominibus.i.vtriſque bonis vel malis:ſed bonis,vt confortent & laudent:
malis,vt inſultent & vituperent. Boni enim angeli,& boni homines laudant, & mali
irrident. Hæc ſunt dextra, & ſiniſtra. His vtimur,quaſi armis ad faciendū hoſtem.i.
diabolum.ſ.laudantibus,& vituperantibus. Sed nec iſta eleuant,nec illa frangunt.

Digitized by Google

A Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto. Nos infirmi, vos autem fortes. Vos nobiles, nos autem ignobiles. Vſque in hanc horam, & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris. Maledicimur, & benedicimus, perſecutionē patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus, tanquam purgamēta huius mūdi facti ſumus omnium peripſima vſque adhuc. Non vt confundam vos, hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo.

Et Nos ſtulti, ſumus, Propter Chriſtum, cuius crucem prædicamus: quod vos tacentes videmini in Chriſto prudentes. Vnde ſubdit, Vos autem prudentes in Chriſto, & eſt hic increpatio cum ironia. q. d. quod totum contra eſt. Item, Nos infirmi, ſumus. i. afflicti. Vos autem fortes, poteſtate, & ſecuri. Vos nobiles. i. reuerendi, Nos autē ignobiles. i. deſpecti. Et Vſque in hanc horam, id eſt continue, id eſt vſque ad hoc tempus Et eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, libere enim & ſine adulatione veritatem prædicantes, & geſta prauæ vitæ arguentes, gratiam apud homines non habent. Et colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, quia pro perſecutiōe mutam⁹ loca. Fugamur enim a perfidis, ne plures doceamus. Et laboramus manibus noſtris. ſ. nobis neceſſarijs, Operantes, quia nemo dat nobis. Et maledicimur, & benedicimus, hortando alios ad bonum. Et perſecutiones. i. tormenta, Patimur, & patienter ſuſtinemus. Et, Blaſphemamur, quaſi magi & malefici. Et obſecramus, deum, pro illis: vel, eos, ne blaſphemēt nos. Et facti ſumus, i. reputati, Tanquam purgamenta huius mundi, de quibus manētibus mūdus inquinetur, vel abiectis purgetur. Quia facti ſumus peripſima omniū. Peripſima purgamentū eſt ferri, vel pomi, & quicquid de qualibet materia vt purgatior reddatur abijcitur: vt limatura æris, & hmōi, & quælibet domorū quiſquilia. Per hæc oīa vero probamus in Chrō prudentes & fortes, & ſi illis aliter videatur. q. d. abiectiores omnibus facti ſumus. & hoc, Vſq; adhuc. i. continue, vſq; ad hoc tempus. Nō vt cōfundam vos, aſpera blandis mitigat vt ſalutaris medicus. q. d. & ſi dixerim vos inflatos &c. tñ Non hæc ſcribo vt confundam vos. i. vt erubeſcētiam faciam vobis: Sed moneo vos, vt filios meos chariſſimos, pro quib⁹ tot mala paſſus ſum. Et bene dixi, quod vos eſtis filij. Nam ego pater ſum. & hoc eſt quod ait. Ambro. Ambroſius. Ambroſius B

Nā ſi decem millia pedagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres Nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus chariſſimus, & fidelis in domino, qui vos commonefaciat vias meas, quæ ſunt in Chriſto Ieſu, ſicut vbique in omni eccleſia doceo. Tanquam non venturus ſim ad vos: ſic inflati ſunt quidam: veniam autem ad vos cito, ſi dominus voluerit, & cognoſcam non ſermonem eorū qui inflati ſunt, ſed virtutem. Nō. n. in ſermone eſt regnum dei, ſed in virtute. Quid vultis? In virga veniam ad vos, C an in charitate & ſpiritu manſuetudinis.

Nam ſi habeatis decē millia pedagogorū, Finitū pro infinito poſuit. i. quātālibet multitudinē eruditorū, In Chriſto, qui non genuerunt vos: Sed, tamē, Non habetis, Multos patres qui genuiſſent vos in fide Chriſti. Nam ego, tantum, Genui vos, non in me ſed In Chriſto Ieſu. i. in fide Chriſti. & hoc, Per euangelium. i. per prædicationem meam. Cū prædixiſſet, Ego genui vos in Chriſto, addidit, Per euangelium, ne ipſius putaretur eſſe quod dei eſt, Ait enim dominus in Euangelio, Ne vobis dicatis patrē in terra, vnus eſt enim pater veſter deus. Quod non ideo dixit, vt hoc nomen cæteris tollat ſed ne gratia dei qua in æternam vitam generamur naturæ vel poteſtati, vel etiam ſanctitati cuiuſquā hoīs tribuatur. Appellantur quidem & alij patres, ſed non ſicut deus pater vnus eſt, qui regenerat ſpū ſancto, quos facit filios ad hæreditatem æternam: homines vero dicūtur patres propter honoris gratiam, propter ætatem curamq; pietatis. Notandū etiā quod dū loquens Corinthijs pędagogos nominat pueros illos eſſe ſignificat. Rogo ergo vos. q. d. quia genui vos, Ergo, o, Fratres, Eſtote imitatores mei, nō Auguſtinus. in pſal. lxxvi

Digitized by Google

pſeudoapoſtolorũ,Sicut & ego Chri,imitator ſum,& hoc, Rogo vos,quia ex debito D
mihi obedire debetis.Iõ etiam.ſ.vt imitemini me,Miſi ad vos Thimothęũ,per hunc creditur miſſa eis epiſtola.Qui eſt filius meus,in fide.Et chariſſimus, bene agendo, Et fidelis,in dño.i.in prædicatione domini, Qui vos commonefaciat vias meas.i. inſtructiones meas.Quæ ſunt in Chriſto Ieſu,& ideo tenendæ, Cõmonefaciat dico, ita,Sicut ego doceo,eas,Vbiq; terrarũ.In omni eccleſia,& ideo authentice.Dico miſi Timothæũ,& opus erat mitti.Quia quidam,veſtrum, Sic inflati ſunt,de philoſophis,quorum terrena ſapientia gloriantur.Tanquã nõ ſim venturus ad vos. Veniam
Ambroſius. aũt cito ad vos.Ecce poſt commonitionem promittit ſe ire ad illos, ſed ſi dñs permitteret,vñ ſubdit,Si dñs voluerit.q.d.Veniá ad vos niſi culpa veſtra impedierit.Iõ di-
Ambroſius. cit,Si dñs voluerit,vt oſtenderet,ſi non iret,deum voluiſſe,cauſa vtique indignitatis illorum.Veniá dico,Et cognoſcá.i.probabo,& quæram.Non ſermonem,humanæ ſapientiæ,Sed virtutem,in fide & bona operatione,Eorum qui inflati ſunt, ſuperbia alta ſapiendi & cæteros iudicandi.Non.n.q.d.Ideo non quæram ſermonem. Quia regnum Dei.i.cauſa regni dei.Non eſt in ſermone ſed in virtute, id eſt nõ ſeruo humanæ ſapientiæ, ſed virtus eſt cauſa regni. Quid vultis &c.q.d.ego vere veniam. Sed
Ambroſius. quid horum,Vultis.ſ.an veniam ad vos in virga correctionis,vbi & ſi ſit charitas non
Ambro. tamen eſſe videtur.An in charitate,id eſt in manifeſta dilectione,vt bona ſuppleam, Et ſpiritu manſuetudinis,vt peccatis parcam? Terroris verba infert, vt inflati humiliarentur & ſe præpararent ad recipiendum eum.Abſit vt pij filij dicerent, ſi in virga correctionis venturus es noli venire.Melius eſt enim erudiri in virga patris quam in blandimento perire prædonis. E

CAPVT V.

OMnino auditur inter vos fornicatio,& talis fornicatio,qualis nec inter gentes.ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat.Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis,vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit.Ego quidem abſens corpore,præſens autem ſpiritu:iã iudicaui vt præſens eum qui ſic operatus eſt in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis & meo ſpiritu,cum virtute domini Ieſu tradere huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti.

Omnino inter vos &c.Hic redarguit illum fornicatorem qui vxorem patris tenebat,& illos qui illũ tolerabant.Erant.n.ipſi participes,dum paterentur reum tam ingentis peccati ſecum incorreptum conuenire.Non ergo ſolum illum aperte reum mortis,ſed etiam adhærentes illi nõ immunes a crimine demonſtrabat.q.d. quæro an ad vos veniam in virga,& opus eſt virga,niſi vos corrigitis.Quia auditur omnino,id eſt ab omnib9.Inter vos,qui inflati eſtis,nec corrigitis.Quid auditur?Fornicatio,res vtique infamis,& talis eſt,Illa fornicatio qualis nec etiam inter gẽtes,vt graue iſtud peccatũ oſtenderet nec ab his etiam dicit admitti qui deũ neſciunt. Deinde criminis prodit genus,dicens,Ita vt vxorem patris aliquis habeat,& hoc publice vbi teſtibus opus non eſt.Publice enim nouercam ſuam loco vxoris habebat,nec tergiuerſatiõe aliqua poterat tegi crimen.Sciendũ quod cauſa huius fornicationis.ſ.de vxore patris,incipit de fornicatione,poſtea monebit de omni carnali videlicet & ſpirituali.Et vos,tamen quaſi dicat,& cum tantum ſcelus ſit inter vos, tamen vos inflati eſtis, vento ſuperbiæ, quæ pellit miſericordiam,quam ſi vnum membrum patitur,compatiuntur cætera.Et non habuiſtis luctum,id eſt dolorem pro peccatis illius,quod Magis, faciendum eſſet ita vtique dolere deberetis,vt qui hoc opus,quod nullo modo tegi fecit poterat.Tollatur de medio veſtrum,quia omnes eſtis participes.Ego quidã,quaſi dicat, vos non tuliſtis eum qui præſentes eratis:ſed ego Abſens quidem corpore præſens autem ſpiritu,id eſt ſollicitudine mentis & prouidens vobis,iam ſine mora, Iudicaui eũ qui ſic operatus eſt,vt præſens,ac ſi præſens eſſem.Iudicaui dico, In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt in vice ei9.Et hoc modo iudicaui,ſcilicet Tradere huiuſmodi,reum.Satanę,vobis congregatis & in eo ſpiritu cum virtute domini Ieſu,id eſt hoc

(F in right margin beside "que infamis" line)

Digitized by Google

A modo iudicaui,vt vos cõgregati in vnũ ſine aliqua diſſenſione quibus meã authoritas & virtus Chriſti cooperabit,tradatis hmõi Satanæ. Vel ita poteſt ordinari litera hoc modo iudicaui.ſ. Vobis congregatis & meo ſpiritu cũ virtute dñi Ieſu tradere hmõi Satanæ in noĩe dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.vt vos congregati, tradatis hmõi Satanæ in nomine domini.i.ad honorem domini,& gloriam,cuiꝰ gloria eſt in hmõi iudicio,nõ pro odio veſtro iudicaui tradere Satanę,& hoc.In interitum carnis.i.vt Satanas eum corporaliter vexet,& ſic ille reſipiſcat.Hanc.n.poteſtatẽ dicitur habuiſſe Apoſtolus vt cum aliquem a ſtultitia ſua non poſſet dimouere,diabolo eum vexandum traderet quouſque pœnitentiã profitens a malo deſiſteret.Vñ ſubdit, Vt ſpiritus eius ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt vt anĩa eius ſalua ſit,hic.ſ.ſiquando illius cor viſitat dñs,ſi quando luceat illi dñs in corde,& appellat diem domini, ortum lucis.ſ. appoſitionẽ gratiæ.Vel anima ſalua ſit.In die domini noſtri Ieſu Chriſti.i.in die iudicij.Ex his verbis manifeſtat Apoſtolus non ſe odio ſed amore illud feciſſe. Sic enĩ Apoſtolus non crudeliter ſed amabiliter,& zelo charitatis Satanæ tradidit,ſicut Moſes in cultores idoli paucos quidem vindicauit in præſens terrẽs,in poſterum diſciplinam ſanciens.Nam eum nulla crudelitate,ſed magna dilectione feciſſe quod fecit,apertiſſime cognoſcitur in verbis eius pro peccatis Iudæorum orantis & dicentis ad dominũ,Aut dimitte illis,aut dele me de libro tuo. Sic & Elias & alij viri boni nõnulla peccata morte punierunt,quia ſic & viuẽtibus vtilis metus incutiebatur, & illis qui morte puniebantur non ipſa mors nocebat,ſed peccatũ quod augeri poſſet ſi viueret, minuebatur:non temere iudicabant,quibus tale iudiciũ donauerat deꝰ.Inde eſt quod

B Elias multos morte affecit,& propria manu & igne diuinitus impetrato. Vnde & hoc exemplũ Elię nõ repræhendit Chrũs in diſcipulis memorantibus quod ab eo factũ ſit & petentibus etiam ſibijpſis dari poteſtatem dandi ignem de ſublimi ad conſumendũ eos qui ſibi hoſpitium non præberent.Sed ignorantiã vindicandi in apoſtolis reprehẽdit,quia odio amore correctiõis deſiderabant vindictã.Tales vindictæ etiam in nouo teſtamento non defuerũt.Nam & Petrus ſic & in Ananiam & vxorem eius vindicaſſe legitur,quando exanimes ceciderũt nec reſuſcitati ſunt.Vel ita, Tradidit &c,vt non de illa corporali vexatione accipiatur,ſed de priuatiõe eccleſiaſticæ cõionis,quæ ſit per excõicationem.q.d.Iudicaui eum.Qui hmõi eſt tradere Satanę.ſ.ab eccleſia expellere admonitionem eccleſiaſticã ab illo ſuſpendere,& liberum illi facere,ire In interitum carnis.ſ.facere ſecũdũ quod expetit caro eius in interitum illum ducens.Omnis enim carnalis voluptas a diabolo eſt,& ideo cum huic voluptati relinquitur traditur Satanæ,& cum carnis deſiderio ſe iungit aĩa,interitum patitur.Non aũt hæc amaritudine odij facit,ſed ea intentione,vt expulſio hæ ad reuocandum illum valeat. Vñ ſubdit,Vt ſpũs eius ſaluus ſit in die aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti .i. vt aĩa eius ſalua ſit in die iudicij.Vel ideo tradidit eũ Apoſtolus Satanę,abijciẽdo ab eccleſia,vt ſpiritus ſanctus quo contaminati nudantur,ſaluus ſit eis non amiſſus, In die domini, ſcilicet in die iudicij.Niſi enim eiectus fuiſſet,non fieret ſaluus ſpiritus eccleſię in die iudicij.Deſerebat enim omnes contaminationis cauſa,vt in die domini nudi a ſpiritu

C ſancto inuenirentur.

Augustinus de ser. in mõ.

Augu. de ser. in mõ.

Ambr.

Ambroſius

Nõ eſt bona gloriatio veſtra.Ne ſcitis quia modicũ fermẽtũ totã maſſam corrumpit?Expurgate vetus fermentũ,vt ſitis noua cõſperſio: ſicut eſtis azymi. Et enim paſcha noſtrũ immolatus eſt Chrũs.Itaque epulemur,non in fermento veteri,neque ĩ fermẽto maliciæ & nequitiæ,ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Nõ bona eſt.q.d.Et quia talis fornicator inter vos eſt,Igiť non bona eſt gloriatio vr̃a, qua iuſtos vos eſſe iactatis qui talẽ inter vos patimini:& ſi ergo in alijs boni ſitis hæc tñ gloriatio mala eſt,quia hęc oĩa bona impedit,Quia modicũ fermẽtũ,id eſt cõſenſus huius peccati quod cognitũ non arguitur,Totam maſſam corrumpit, id eſt oẽs contaminat,qui cum poſſint arguere diſſimulant.Participes enim erant dum paterentur reum.Sed ſi quis poteſtatem non habet quem ſit reum abijcere vel probare non valet,immunis eſt,& iudicis non eſt ſine accuſatore dãnare,vt nec Chriſtus Iudam abiecit,quia non eſt accuſatus.Vel.Modicũ fermentum.i.vnus fornicator alios ſuo exemplo ad peccatũ trahendo,Totã maſſam corrũpit?i.oẽs qui norũt & nõ deuitant.Et an

Ambroſius.

Digitized by Google

Ambro. Neſcitis?hoc,Expurgate.q.d.Et quia modicũ fermentum vos corrũpit,ergo, Expurgate vos,eijciendo a vobis,Vetus fermentum.i.eum qui corrũpit vos,qui eſt membrũ D
Augu. veteris hoĩs,& acidus.Eiecto igitur illo fornicatore vetus fermentum eijcitur. Expurgate dico,Vt ſitis.i.perſeueretis,Noua conſperſio.i.innouati virtutibus & ſine corruptione pcti,Sicut eſtis,facti in baptiſmo,Azimi.i.a corruptõe pcti puri.Cõſperſio.n. eſt farina per aquã glutinata,ſine fermẽto:idem eſt & azima. Vult ergo Apoſtolus vt iſti ſint noua conſperſio.i.vnũ quid per dilectionem,& a corruptiõe peccati puri ſicut in baptiſmo ſunt facti,Azimi.i.mũdi,ſine corruptione. zyma.n.græce latine dicitur fermentum.Et enim.q.d.ideo puri eſſe debemus , Etenim.i.quia,Chrũs immolatus,
Auguſtinus ſuper Ioan. quem.ſ.edere debemus,Eſt paſcha noſtrum.ſ.per quem tranſire debemus de mundo ad patrem.Paſcha.n.non ſicut quidam exiſtimãt græcũ nomen eſt,ſed Hebræum.Oportuniſſime tñ occurrit in hoc noĩe quædam cõgruentia vtrarũq; linguarũ.Quia enĩ pati,græce πάχειν dicitur,ideo paſcha paſſio putatur eſſe,vel hoc nomine a paſſiõe ſic appellatum.In ſua vero lingua,id eſt in Hebræa paſcha tranſitus dicitur:iõ quia tunc primũ paſcha celebrauit populus dei,quando ex Aegypto fugientes mare rubrũ tranſierunt.Nunc figura illa prophetica in veritate cõpleta eſt,cum ſicut ouis ad immolãdum ducitur Chriſtus,cuius ſanguine illitis poſtibus noſtris.i.cuius ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris,a perditione huius ſeculi tanquam a captiuitate Aegyptiaca liberamur,& ſaluberrimum tranſitũ agimus cum a diabolo tranſimus ad Chriſtum. Ab iſto inſtabili ſeculo ad eius fundatiſſimũ regnum.Ideo enim ad permanentem deũ trãſimus,ne cũ hoc mundo tranſeunte trãſeamus.Paſcha immolatio eſt nõ tranſitus ſicut quibuſdã videt,prius.n.paſcha eſt,& ſic trãſitus,quia añ exẽplũ eſt ſaluatoris , & ſic ſalus.Itaq;.q.d.& quia Chriſtus immolatus eſt paſcha noſtrũ, Itaq; epulemur non E
Ambro. in fermento veteri.i.in corruptiõe veteri.quia aliter non tranſiremus.Deinde fermẽtum corruptionis per partes diſtinguit.i.Neq; in fermento malitiæ, quæ in alium exerceatur.Et nequitiæ,quã in ſe quis habet.Malitia.n.eſt iniquitas quæ fit in aliũ , nequitia eſt iniquitas quã in ſe quis committit.Sed in azymis ſynceritatis & veritatis.i. in ſynceritate a vitijs & veritate bonorum operũ quę per azymos ſignificãtur.Vel, In azymis ſync.i.nouæ vitæ.Et veritatis,vt ſine omni fraude ſimus.i.vt ſynceritas mundam vitam faciat,& veritas omnẽ fraudem excludat.

Scripſi vobis in epiſtola:nec cõmiſceamini fornicariis.Nõ vtiq; fornicariis huius mundi,aut auaris aut rapacibus,aut idolis ſeruientibus,alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe.Nũc autem ſcripſi vobis non commiſceri.Si is qui frater nominatur inter vos eſt fornicator,aut auarus,aut idolis ſeruiẽs,aut maledicus aut ebrioſus, aut rapax,cum huiuſmodi nec cibum ſumere.Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare?Nonne de his qui intus ſunt vos iudicatis?Nam eos qui foris ſunt deus iudicabit.Auferte malum ex vobiſipſis.

Scripſi vobis.q.d.moneo vos ab hoc purgare,& ſine hac admonitiõe debueratis facere,quia iam in aliã eplã.Scripſi vobis hoc.ſ.Nõ cõmiſceamini fornicarijs. Signifi-
Ambroſius cat ſe prius ſcripſiſſe eis aliam eplãm vbi monuit illos ne iungerẽt ſe malæ vitæ hoĩbus:& quia non intellexerant quæ ſcripſerat qualiter accipienda ſint,determinat.Nõ F
vtiq; fornicarijs huius mundi.i.gẽtilibus,qui poſt varias cõcupiſcentias ſuas eũtes fornicanť a deo,quibus miſceri nõ prohibuit,ſicut iſti prius intellexerãt. Aut ne commiſceamini auaris,aut rapacibus,aut idolis ſeruientib9.Hæc & in illa eplã prohibuerat,
Ambroſius quę & mõ debẽt obſeruare.A frib9 talib9 ſcripſit eẽ recedẽdũ,qui ſũt fornicarij,vel auari vel rapaces,vel idololatrę,ſed nõ a gẽtilib9.Alioquĩ.i.ſi pręcepiſſẽ gẽtilib9 non cõmiſceri.Debueratis exiſſe de hoc mũdo.i.neceſſe eſſet de mundana conuerſatione exire,cum vbique tales ſint.Non enim poſſunt homines in hoc mundo viuentes niſi cum talibus viuere,nec etiam poſſent tales Chriſto lucrari,ſi colloquium eorum vitarent , & conuiuium,vnde & dominus cum peccatoribus & publicanis comedit.Vel ita Dico ne commiſceamini,Alioquin.i.ſi commiſceamini. Debueratis de hoc mundo exiſſe.id eſt melius eſſet vobis mori.Compẽdium enim eſt male agentibus ſi citi9 moriantur,quam diutius in peccatis verſentur . Nunc autem ſcripſi, vel ergo,quaſi dicat quia non de illis ſcripſi . Ergo nunc apparet quod ſcripſi vobis,non commiſceri &c.

Digitized by Google

Vel ita iunge,tunc Scripſi,& non bene accepiſtis:Nunc autem determinate, Scripſi
A vobis non commiſceri,hoc modo.ſ.Si is qui nominatur frater,& ſi non ſit, Eſt forni-
cator,nominabilis & manifeſtus,& falce euangelica præciſus vel notatus. Vel ſecun
dum aliam literam,Si quis frater nominatur fornicator,idem ſenſus, Aut auarus aut
idolis ſeruiens,aut maledicus.i.detractor,Aut rapax,aut iracundus,aut ebrioſus,vſu.
In his omnibus notat eos.Cũ huiuſmõi.i. cũ his & alijs ſimilib9 ſcripſi,& ſcribo,iu-
ſſi & iubeo.Nec cibũ ſumere,nedum orare,vt ſic erubeſcẽs corrigatur. Attende quod
nõ ſĩpliciter iubet,nõ cibũ ſumere cũ fornicatorib9 vel auaris & cęteris:ſed pręmittit
Si quis frater & nominatur.Per hoc enim quod ait frater,oſtendit,quod cum infideli
& gentili non prohibuit cibũ ſumere.Qui etiam alibi ait,Si quis vocat vos ex infide Ambro.
libus ad cœnam,& vultis ire,omne quod oppoſitũ fuerit manducate.Dicẽdo autem,
Nominatur,oſtendit non temere & quomodo libet, ſed per iudicium auferẽdos ma- Auguſtinus.
los eſſe ab eccleſiæ communione,& ſi per iudiciũ auferre nõ poſſunt, tolerentur poti9 in lib.de pe.
Nos.n.a cõione quẽquã prohibere nõ poſſum9,niſi aut ſponte cõfeſſum,aut in aliquo
iudicio vel eccleſiaſtico,vel ſeculari nominatum atq; conuictum.Hoc igitur dicendo
noluit hoĩem ab hoĩe iudicari,ex arbitrio ſuſpitionis vel etiam extra ordinariũ vſur-
pato iudicio,ſed potius ex lege dei ſecundum ordinem eccleſiæ,ſiue vltro confeſſum,
ſiue accuſatum & cõuictum. Eam igitur nominationem hic intelligi voluit Apoſto-
lus, quæ fit in quenquã cũ ſñia ordine iudiciario,atq; integritate profertur.Nã ſi no- Ambro.
minatio quælibet ſufficit,multi damnandi ſunt innocẽtes, quia ſæpe falſo in quoquã
crimina nominantur.Quid.n?Quod non de Gentilibus agat,ſed de fratribus prædi-
ctis criminibus notatis,hic oſtendit.q.d. De his dico tantum qui fratres ſunt.Quid
B enim mihi eſt,id eſt mihi attinet,Iudicare de his qui foris ſunt?id eſt extra eccleſiam.
His enim potius blandiẽdum eſt.ac ſi dicat,nil attinet ad me de his iudicare. Sed his
qui intus ſunt,in eccleſia profeſſione & nomine.Nonne vos vidi?vtiq; in his enim pu
tredo ſecanda eſt.Nam eos qui foris ſunt deus,tantum.Iudicabit, nõ nobis commiſit
vt eos nunc iudicemus.Et quia iubeo non commiſceri talibus,Ergo auferte malũ ho-
minem ex vobis ipſis,qui inde inquinamini.

CAPVT VI.

AVdet aliquis veſtrũ habẽs negociũ aduerſus alterũ iudicari apud ini
quos,& nõ apud ſãctos?An neſcitis,quoniã ſãcti de hoc mũdo iudica
bũt?Et ſi in vobis iudicabitur mundus:indigni eſtis qui de minimis iu
dicetis?Neſcitis quoniã angelos iudicabimus,quãto magis ſecularia?
Secularia igitur iudicia ſi habueritis:contemptibiles qui ſũt in eccleſia, illos cõ
ſtituite ad iudicãdũ. Ad verecũdiã veſtrã dico. Sic non eſt inter vos ſapiẽs quiſ-
quã,qui poſſit iudicare ĩter fratẽ ſuũ, ſed frater cũ fratre iudicio cõtẽdit,& hoc
apud infideles?

C Audet aliquis.Occaſione huius iudicij de quo ſupra tractauit,incipit agere de iudi-
cijs in quibus multis modis peccabant.ſ.quod cõtemptis fidelibus infideles iudices a-
dibãt, vel ſtultos iudices inſtituebant,& litigabant,fraudabant, & alia huiuſmodi.q.
d.Dixi quod debetis iudicare de his qui int9 ſunt,& cum hoc debeatis. Aliquis veſtrũ Ambroſius.
habens negocium aduerſus alterum, fidelem,Audet iudicari apud iniquos, id eſt infi-
deles,qui iniqui ſunt fidelibus quocunque modo poſſunt,& leges diuinas aut omnino
ſpernunt,aut propter opprimendos bonos falſa expoſitione interpretantur.Et nõ,po-
tius,Apud ſanctos,qui domini timentes iuſtitiam , & legum veritati ſalua charitate,
& charitati ſalua veritate iudicando deſeruirent ? quaſi dicat,re vera audacia eſt, &
ſtultitia hoc facere. & quaſi aliquis diceret, debent ne ſancti de huiuſmodi iudicare?
Et ait. An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo iudicabũt?qui in errore eſt.Quod
non ocioſe dixit Apoſtolus ,ideo enim dixit de hoc mundo , vt & alterum oſtendat,
quia eſt & alter ſuperior . De hoc autem iudicabunt ſancti, meliores facti com- Ambroſius
paratione. Quia exemplo fidei illorum, perfidia huius mundi damnabitur. Iu-
dicabunt etiam authoritate & poteſtate. Et ſi in vobis iudicabitur mundus , id eſt

Digitized by Google

per vos,quia aliquos ſanctos habetis qui iudicabũt. Indigni eſtis qui iudicetis de iſtis minimis?q.d. Non,& vere de his poteſtis iudicare,Quoniam iudicabimus,etiam angelos,apoſtatas,qui cũ eſſent creati digni.i.in dignitate,tamen lapſi ſunt, cum iſti fragiles ſtent,& ideo etiam angeli iudicabunt,quia impugnãtes ſanctos,victi ſunt ab eis, Et,Neſcitis vos,hoc.ſ.quod angelos iudicabimus?&.Quanto magis poſſumus,iudicare,Secularia.i.de rebus ſeculi?Secularia igitur &c.Sicut iá reprehendit eos qui cauſas agebant apud infideles contemptis fidelibus:ita nunc reprehendit eos quod contemptibiles iudices,licet fideles cõſtituebant.q.d.& quia debetis iudicare,igitur,Si habueritis ſecularia iudicia,ideo dicit ſi habueritis,quia nec habenda ſunt, ſed potius eſt cõdonandum vel contemnendum.Si inquam,habueritis,Conſtituite ad iudicandum illos cõtemptibiles,id eſt indiſcretos & viles,qui ſunt in eccleſia.q.d. hoc eſt quod vos feciſtis,vnde coacti fratres recurrunt ad illos.i.ad infideles, hoc redarguit in eis Apoſtolus,ironice eis loquens,& quia ſic fieri non debet,adiecit. Ad verecundiam, vel reuerentiam veſtram dico.q.d.non impero ſed memoro vt verecudemini, & debetis erubeſcere,quia,Non eſt inter vos quiſquam ſic.i.adeo,Sapiens,qui poſſit iudicare inter fratrem & fratrem ſuum,vt ita neceſſe ſit vt ſtultos ſtatuatis iudices:& hi tamen potiꝰ ſtatuendi ſunt,quam ad infideles iudices eatur,ſi deſunt ſapientes, ſic inquamnon eſt ſapiens.Sed frater cum fratre,in iudicio contendit.quod malũ eſt. & hoc, Apud infideles,quod peius.Vel ita,Secularia igitur.Quia dixerat Apoſtolꝰ eos poſſe de his minimis iudicare,determinat qui ad huiuſmodi negocia definienda ſint conſtituendi.ſ. contemptibiles qui ſunt in eccleſia.maiores enim ſpiritualibus intendere debent.q.d. & quia iudicare debetis:igitur hoc modo facite.Si ſecularia negocia habueritis,conſtituite adiudicandum qui ſunt in eccleſia contẽpti.i.aliquos ſapientes, qui tamen ſunt minoris meriti.Apoſtoli.n.prædicando circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes ergo qui in locis conſiſtebant fideles & ſancti,non qui hac atque hac propter euangelium diſcurrebant,talium negociorum examinatores eſſe voluit. A quibus nos excuſare non poſſumus,& ſi velimus.Chriſtum.n.teſtem inuoco, quoniam mallem per ſingulos dies certis horis aliquid manibus operari,& cæteras horas habere liberas ad legendum,orandum,vel ad agendum aliquid de diuinis literis,quá tumultuoſiſſimas perplexitates cauſarũ pati de negocijs ſecularibus,vel iudicando dirimendis,vel interueniendo præcipiendis.Dico conſtituite cõtemptibiles.Hoc aũt ad reuerentiá veſtrá dico:vt videlicet ſi terrenas cauſas examinent,qui exteriorum rerum ſapientiam perceperunt.Qui aũt ſpiritualibus donis ditati ſunt,terrenis non debent negotijs implicari vt dum non coguntur inferiora bona diſponere,valeant bonis ſuperioribus deſeruire,Sed curandum magnopere eſt,vt hi qui donis ſpiritualibus emicát, nequaquam proximorum infirmantium negocia funditus deſerant, ſed hęc alijs quibus dignũ eſt tractanda committant vel per ſe gerant.Sic non eſt,Redit ad illud quod ſupra redarguit.ſ.quod ad infideles iudices ibant.q.d.non debetis iudicari apud infideles. Quia ſic non eſt inter vos quiſquá ſapiens &c. Vſque, Apud infideles.q.d.eſt vtiq; inter vos ſapiens qui poteſt iudicare.Eoſdem.n.quos contẽptibiles nominauerat,ſapiẽtes poſtea vocat cum ait,Sic non eſt inter vos.

Margin: D; Auguſtinus. de ope.mõa.; Auguſtinus.; Auguſtinus.; E; Gregorius.; F

Iam quidem omnino delictũ eſt in vobis, ꝙ iudicia habetis inter vos.Quare non magis iniuriam accipitis?Quare non magis fraudem patimini?Sed vos iniuriam facitis & fraudatis,& hoc fratribus.An neſcitis quia iniqui regnum dei non poſſidebunt?Nolite errare,neque fornicarii,neque idolis ſeruientes,neque adulteri,neque molles,neque maſculorum cõcubitores,neque fures, neque auari,neque ebrioſi,neque maledici,neque rapaces,regnum dei poſſidebunt. Et hæc aliquando quidem fuiſtis,ſed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu dei noſtri.Omnia mihi licent,ſed non omnia expediunt.

Iam quidẽ.q.d.Quia cõtentioſe & apud infideles veſtra repetitis non ſimpliciter. Iam quidẽ omnino delictum eſt in vobis.id eſt ex hoc ſolo delictum eſt in vobis.ſ. Quia iudicia,huiuſmodi,Habetis,inter vos inter quos non decet.Peccatũ enim eſt li

A tigare cum pax eſſe debeat. Ex hoc apparet, quia peccatum eſt iudicium habere cõtra Augu. aliquem, ſed ne excuſes quod iuſte hoc agis, quia pateris iniuriam quam iudicii ſentẽ in Ench. tia vis a te remoueri, occurrit & ait, Quare non magis iniuriam. i. apertam violentiã, Accipitis? Quare non magis, occultam, Fraudem, patimini. q. d. mirum eſt, quod non Auguſtinus. potius hoc facitis. Vnde & dominus ait, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte ei & palliũ. Et alibi. Qui abſtulerit tua noli repetere. Sed tñ hoc ſecũdũ veniam infirmis Apoſtolus cõcedit, cum ſinit in eccleſia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra eccleſiam vero hęc fieri terribiliter vetat. Vt aũt prædicta verba Auguſtini, quibus ait, peccatũ eſt iudiciũ habere contra fratrem, ſane intelligantur, dicendũ eſt hic quid in hmõi liceat, vel cõueniat perfectis & quid non, & quid liceat infirmis vel non. Perfectis igitur licet ſua repetere ſimpliciter. ſ. ſine cauſa, ſine lite, ſine iudicio: ſed non conuenit eis inde mouere cauſam ante iudicem. Infirmis vero licet repetere ſua mouendo cãm ante iudicẽ, & iudiciũ habendo cõtra fratrẽ: ſed nõ cõtẽtioſe vel frauduleter, nec apud infideles iudices. Sed vos. q. d. Debetis iniuriam pati & fraudem quod non facitis. Sed, potius, Vos facitis iniuriã. i. apertam violentiã, dum contenditis, Et fraudatis, dum iudices corrumpitis donis. Et hoc, facitis Fratribus, quos iuuare deberetis. Hoc facitis, & ſic regnũ perditis. & peius eſt, quia ſcientes. Nam an neſcitis quia iniqui, quilibet, Non poſſidebunt regnum dei

B Ergo nec ſalutem, quia non eſt ſalus præter regnum. Nolite errare, quaſi de mĩa confiſi, quia, Neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, ſingula horum ſufficiunt ad regnũ tollendum. Neq; adulteri neq; molles. i. patici, neq; maſculorum concubitores, neq; auari. In his oĩbus nota eos argui. Neq; fures, neq; ebrioſi. Neq; maledici, neq; rapaces, regnum dei poſſidebunt. Et hæc quidem. i. tales, Fuiſtis, ſed, Abluti eſtis, in baptiſmo, & ideo turpius eſt ſi reditis. Et non ſolum abluti, Sed ſanctificati eſtis. i. confirmati ad bene operandum, ſpiritu ſancto dato. Et non mõ ſanctificati, Sed iuſtificati eſtis. ſ. bene operando. Nota ſed repetitam coniunctionem non paruum pondus dare ſententiæ. In nomine domini. q. d. Abluti eſtis. & hoc, In noĩe domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpũ dei noſtri. i. operatione ſpiritus ſancti. Omnia mihi licent &c. Quia dixi id potius eſſe ferendum, quam cauſas male agere, ne quis putet ſua vllo modo repetenda ſupponit, Omnia &c. q. d. Non eſt contendendum cum fratre, tamen, Omnia, mea, licẽt, id eſt licita ſunt repeti, id eſt omnia mea licet repetere Mihi, ſed, tamen, Non, repetam, quia, Non omnia expediũt, ad curſum meum, ſed impediunt. Item per aliam cauſam idem oſtendit dicens.

Omnia mihi licent, ſed ego ſub nulliꝰ redigar poteſtate. Eſca vẽtri, & vẽter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet.

C Omnia mihi licent, id eſt licita ſunt. Sed, tamen, Ego non repetam, quia cũ ſim liber. Sub poteſtate nullius redigar, hominis, vel rei. id eſt nolo redigi ſub poteſtate iudicis, vel nolo eſſe ſub dominio alicuius rei, vt cauſa eius fratrem offendam. Tunc. n. res ſuper nos dñium habet, cum amorem eius amori proximi præponimus. Eſca, &c. q. d. Propter hoc quod dixi nõ ſunt repetẽda, tñ propter hoc licet repetere, quia Eſca, debetur, Ventri, pro quo creata eſt. Reficimus enim cotidianas ruinas corporis edendo & bibendo. Per eſcam. nota neceſſaria naturæ, Et venter, debetur, Eſcis, quia aliter nõ Auguſtinus. poteſt ſuſtentari, & ideo licet noſtra repetere. Deus autem, quaſi dicat. Eſca debetur Augu. vẽtri, & venter eſcis, ſed non multum pro his laborandum eſt, quia deſtruẽtur, & hoc ad Poletum. eſt quod ſubdit. Deus autem, & hoc & illud, vel. Hunc & has, id eſt ventrem & eſcas Deſtruet, ſecundum hunc ſtatum: quod erit cum corruptibile hoc, induet incorruptionem. Vel ita, Omnia mihi licent. De his dicit quæ ad eſcam pertinent. Erant enim Idem in eo. inter eos qui cibos diſcernebant, iudicantes alios mundo, alios immundos. Alij omnibus cibis veſcendum eſſe putabant, quaſi dicat. Non ſolum in iudicijs & in alijs prædictis offenditis, ſed etiam in cibis. Omnia quidem mihi licent, id eſt oĩbus cibis veſci licet, non legali doctrina, ſed libera poteſtate. Sed non omnia expediunt. Nota ꝙ põt aliquid licere & non expedire: expedire autem quod non licet non poteſt, ac per hoc nõ omnia quæ licita ſunt. i. quę nullo præcepto dñi prohibentur, expediunt. Oĩa vero illicita nõ expediũt. Sicut enim omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt homo eſt,

non tñ omnis qui hō eſt, etiam Chriſti ſanguine redemptus eſt. Ita omne quod non licet non expedit, nec tamen omne quod non expedit etiam non licet. Vt igitur inter id quod licet & expedit, & quod nō licet atque ideo nō expedit, aliquo certo fine nitamur diſtinguere: fateor quod ea mihi videntur licere & nō expedire, quæ per iuſtitiam, quę coram deo eſt, permittuntur: ſed propter offenſionē hominū, ne ob hoc impediātur ad ſalutem, vitanda ſunt. ea vero non licere, & ideo non expedire, quæ ſic ipſa iuſtitia vetantur, vt facienda non ſint: etiam ſi ab eis laudentur quibus in notitia fuerint prolata Quod ſi ita eſt, ideo nō niſi illicita prohibentur a domino, vt ea quæ licita ſunt, & nō expediunt, nō legis vinculo, ſed libera dilectionis beneficentia, & cōſilio charitatis caueantur. Hæc ſunt quæ amplius erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Hæc non præcipiuntur a dño, quamuis dño moneantur offerri, vt tanto intelligantur eſſe grauiora, quanto magis oſtenduntur indebita. Illicita ergo prohibentur, licita vero quæ non expediunt libere caueātur. Omnia mihi licent. Hic repetit quod dixerat vt addat quod nō dixerat .ſ. Sed & ego &c. q.d. Oīa mihi licita ſunt, Sed ego ſub nullius, rei, Poteſtate redigar, quod facerem ſi cum offendiculo fratris manducarem: ita enim amore eſcæ fratrem offenderem. Eſca &c. q.d. Vere omnia mihi licent, quia Eſca, debetur, Ventri, & venter eſcis, non mutātur iſtā. Vñ & poſt Aplūs ait, Oē quod in macello venit manducate, ſed non cū ſcandalo manducandum eſt. Vñ alibi dicit, Nō manducabo carnem in æternū, ne fratrem meū ſcandalizem. Itemq; alibi, Oīa quidem munda ſunt, ſed malū eſt homini qui per offendiculum manducat. Deus aūt. q.d. Eſca debet ventri, & venter eſcis, ſed tñ non edā cū ſcandalo, quia Deus & hoc & illud, vel, hunc & has deſtruet. Vel ita. Omnia licent. Præmittit hic Apoſtolus quod poſtea plenius actur⁹ eſt. Dicit enim quod ſibi licet ab aliis ſumptus accipere, ſicut alii apoſtoli accipiebant a ſubditis ſuis. Sed quoniam ſciebat pſeudo occaſionem quærere accipiendi, noluit ab his accipere, ne cauſa ventris vigor eccleſiaſticæ veritatis torpeſceret. Quod ergo dicit Apoſtolus oīa licent, non de malis, ſed de bonis intelligi oportet. Quibuſdā.n. videtur propter libertatem conceſſi arbitrij hoc Aplūm dixiſſe, quaſi omnia liceant, ſed non expediant, ſed nunquam dicitur licere quod prohibetur. Vñ & Ioannes apud Herodem ait, Nō licet tibi habere vxorem fratris tui. Quod ſi illud eſſet quod illi aiunt, debuit dicere licet tibi, ſed nō expedit. Et dñs ſimiliter mulieri Chananææ ait. Nō licet panem filiorū mittere canib⁹. & iō quod ait Aplūs, Oīa mihi licēt, non agitur de malis ſed de bonis. q.d. Vos me cōtemnitis, & aliis inferiorem, quia ſumptus non accipio, æſtimatis, ſed non ideo dimitto quin mihi liceat accipere. Nā oīa mihi licent quæ & coapoſtolis, quæ lex naturalis habet, non Moſi qui multa pro duritia illius populi prohibuit. Hoc dicit quia licebat ei ſumptus accipere, vñ poſt acturus eſt: ſed noluit quia non expedit. vñ ſubdit, Sed nō oīa expe. ſicut non expedit accipere ſumptus. Si.n. ab his acciperet quos in tātis vitijs arguebat, authoritatem magiſterij inclinaret. Non.n. poteſt inſtanter argui a quo accipitur, maxime cum ille promptus ſit ad dandum vt ſibi humiliet propoſitū. Vnde dicit, Sed ego ſub nullius re. po. minuendo libertatem meam, reprehendendo quod facerem, ſi ſumptus ab eis ſuſciperem. Pſeudo autem apoſtoli qui non cauſa religionis, ſed quæſtus prędicant, nolunt amari eſſe peccantib⁹. Eſca &c. Vere licet mihi accipere neceſſarios ſumptus, quia, Eſca debetur, Ventri, & venter eſcis, ſed nō tñ accipiam, quia Deus & hoc & illud deſtruet. Nō mutatur horum verborū ſenſus. Vel ita, Oīa licent q.d. Illi qui prædicta vitia habēt, nō poſſidebūt regnū, & iō vitāda ſunt, quia etiā ſi licerent fugenda eſſent. Ponatur.n. quod Omnia licent. i. ponat aliquis licere oīa, non quia illi liceant, ſed quia licere quibuſdam videntur, iō quia non impēdent legalia tormenta, ſed non omnia expediunt, quia propter ſe vitāda ſunt. Item repetit, Oīa licēt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Cū.n. mens cōcepta deſideria ſequitur, & amor cuiuſlibet rei vbi dñatur, ſeruire rebus conuincitur, quarū amore ſuperatur. Eſca &c. q.d. ſub nullius redigar po. Et vere, quia nec etiam pro eſca, & ſi eſca debeatur ventri & venter eſcæ. Deus autem & hoc & illud deſtruet.

Auguſt. Auguſt. Auguſtinus Ambro. Ambroſius. Ambro. Ambro. Ambro.

Corpus autem non fornicationi, ſed domino, & dominus corpori. Deus vero & dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam. Neſcitis quoniam

A corpora veſtra membra ſunt Chriſti?Tollens ergo membra Chriſti faciã membra meretricis?Abſit. An neſcitis,quoniam qui adhęret meretrici, vnũ corpus efficitur?Erũt eñ(inqt) duo in carne vna.Qui aũt adhæret dño,vnus ſpũs eſt.

Corpus autem,hic redit Apoſtolus ad ſuperiorẽ ſenſum quaſi eſca debetur ventri,& vẽt. eſ.ſed corpus non debetur, Fornicationi,& ideo de hoc iudicium non poteſt prętermitti,vt vos o Corinthii ſoletis, Sed,debetur, Domino,i. ſeruitio dñi,& Dñs,debetur, Corpori,vt glorificet illud & ſuſcitet.& ſuſcitabit,quia Et dñm ſuſcitauit deus, ſi vero ſuſcitauit dominum, Et nos ſuſcitabit per virtutem ſuam,cui nihil eſt impoſſibile. Neſcitis quoniam.q.d.Corpus non debetur fornicationi,ſed domino, Quoniã corpora noſtra,non ſolum animæ, Sunt membra Chriſti,vt eũ imitemur. Et neſcitis,vos hoc. Attende ꝙ corpora noſtra dicit eſſe membra Chriſti, quoniam Chriſtus caput noſtrũ eſt,eo quod homo factus eſt propter nos,corpus autem eius eccleſia eſt.Si ergo Chriſtus tantummodo animam humanã ſuſciperet,membra eius non eſſent niſi animę noſtrę,quia vero corpus ſuſcepit,per quod etiã caput eſt nobis,qui ex anima & corpore conſtamus, profecto illius membra ſunt corpora noſtra,qa eñ corpus accepit & corporũ caput eſt.Si ergo aliquis cupiens forn icari vileſcat ſibi,& in ſeipſo contemnat ſeipſum,non in ſe contemnat Chriſtũ:non dicat,faciam hoc,nihil ſum:quia corpus eius,mẽbrũ Chriſti eſt.Et cũ Chriſti mẽbra ſint corpora noſtra, Tollens,ergo a ſeruitio Chriſti, Membra Chriſti,cui in reparãdum eſt. Faciam meretricis? Vt eius ſeruiam voluntati?ita ne viluit dignitas iſta quæ tã benigne præſtita eſt?Abſit,vt hoc fiat.Notandum quia corpora noſtra quæ hic dicit Apoſtolus eſſe membra Chriſti,alibi dicit eſſe tẽplum ſpũs ſancti,propter corpus Chriſti,quod ex genere corporis noſtri ſuſcepit,corpora noſtra mẽbra ſunt Chriſti propter inhabitantẽ ſpũm Chriſti,eadẽ corpora ſunt tẽplũ ſpũs ſancti,& nõ poteſt nõ eſſe ſanctum corpus,quo ſanctificato vtitur ſpũs,vt alia taceã nõ poſſunt ſimul eſſe membrũ Chriſti,& mẽbra meretricis:nec iſti dicẽdi ſunt mãducare corpus Chriſti qui ſunt mẽbra meretricis.Hoc eſt eñ non ſacramento tenus,ſed reuera corpus Chriſti mãducare in Chriſto manere,vt ĩ illo maneat & Chriſtus.Non itaꝗ manẽt in Chriſto qui non ſunt mẽbra Chriſti,nec ſũt mẽbra eius,qui ſunt mẽbra meretricis. An neſcitis.q.d. Ideo non decet vt tollã mẽbra Chriſti, &, Faciam membra meretricis,qm̃ qui adhęret meret.vnũ corpus eff.cum ea.Fornicatio enim ambos & vnum corpus facit: vt quõ in natura ſic & in macula vnũ ſunt.& An neſcitis hoc?& quaſi quis quæreret,an vnũ ſunt?reſpondet,vtiꝗ. Quia inquit,liber Geneſis etiã de legitime cõiũctis, Erũt duo in carne vna.i.carnali opere,quod inter cõiuges põt fieri ſine peccato,& etiã in carne ſunt ſcd̃m naturã:quia in natura ſunt vnũ vir & mulier. Manifeſtũ eſt eñ,nõ quia mulier de viro ambo in carne vna ſunt. Qui aũt.q.d.quia adhęret meretrici vnũ eſt cũ ea. Qui aũt adhęret dño,ſemper dei faciẽs volũtatẽ,nõ vna caro,ſed Vnus ſpũs eſt,cũ ſpũ dñi,cũ quo eſt vnus ſpũs,nõ ſubſtãtię idẽtitate.Diuerſę enim ſubſtãtię ſunt ſpũs hoĩs & ſpũs dñi,ſed quia accedit iſte ſpũs ad participationẽ naturę veritatis & beatitudinis illius.Vnus ergo ſpũs eſt cũ ſpũ dei,cũ ei ſic adhęret vt ſit particeps beatitudinis:quod plene erit cũ ſatiabit deſideriũ eius in bonis immutabilib⁹.ſ.in ipſa trinitate dño ſuo cuius imago eſt.Nõ ergo ſpũs hoĩs ita eſt vnum vel vnus cũ ſpũ dei, ſicut filius cũ patre vnũ eſt,& vnus deus.Sic eñ dicimus de patre,& filio vnũ ſunt,quia vni⁹ſubſtãtiæ duo ſunt,& dicimus vnus eſt,ſed addimus quid vnus.ſ.vnus deus.Diligẽter attẽde, ꝙ qñ de reb⁹ duab⁹ vel pluribus dicit vnus eſt,& addit qd vnus vel qd vna,& de his q̃ diuerſę,& de his q̃ ſunt vnius ſubſtãtię dici põt.Diuerſę eñ ſubſtãtiæ ſunt ſpũs hoĩs,& ſpũs dei,& tñ dicit,qui adhęret dño,vnus ſpũs eſt.Vbi aũt dicit de duobus aut plurib⁹ miniſter nec addit qd vnũ nõ diuerſę intelligunt,ſed vnius eſſe ſubſtãtię.ſicut dictũ eſt,q plantat & qui rigat vnũ ſunt.Itẽ,Ego & pater vnũ ſumus.Si ergo de his q̃ diuerſę ſubſtãtię ſunt,recte dicit ꝙ ſint vnus ſpũs,quãto magis q̃ vnius ſubſtãtię ſunt recte dicu nt vnus deus eſſe.

Ambroſius
Auguſti. de verb. apoſt.
B
Auguſtinus
Auguſtinus verb. a pri.
Auguſtinus de ciui. dei.
Ambroſius
Ambroſius
C
Auguſtinus.
Auguſtinus cõtra Maximinum.

Fugite fornicationem.Omne enim peccatum quodcũꝗ fecerit homo,extra corpus eſt,qui autem fornicatur,in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt,quẽ habetis a deo, & non eſtis veſtri?Empti enim eſtis precio magno,glorificate & portate deum in corpore veſtro.

Digitized by Google

Aimo. Fugite.q.d.Qui adhęret meretrici vnum corpus efficitur,ideo Fugite for.Cum alijs nē D
pe vitijs poteſt expectari conflictus,ſed hanc fugite ne approximetis, quia non aliter me
Auguſtinus lius poteſt vinci.Et fugere debetis. Omne enim peccatum quodcunq; fecerit homo,exce-
pta fornicatione, Extra corpus eſt,id eſt ſine corporis contaminatione. Cætera em̄ pec-
cata animam tantum maculant,Qui aũt fornicatur,in corpus ſuũ peccat,quia fornicatio
non modo animam ſed etiam corpus contaminat.Non enim ſine deſiderio carnis quæ ha
bet proprium motũ,anima cõcupiſcit carnaliter,q̄uis caro ſine anima nil poſſit. Vel ita,
Omne peccatum.q.d.Ideo debetis fugere fornicationem,quia, Omne peccatum,aliud,
quodcunq; fecerit homo extra corpus eſt, id eſt extra vinculum carnalis concupiſcentiæ
Auguſtinus in ſermone de eadē re. ſunt cætera peccata comparatione huius,& ſi per corpus gerantur.Hic em̄ anima ſub cor-
pore eſt.Alia enim peccata,& ſi per corpus committantur,non tamen animũ humanũ cõ
cupiſcentiæ carnali ita efficiunt,obſtrictum & obnoxium,ſicut in ſolo opere fornicationis
corporalis fit cum miſceri facit animum vis libidinis cum ipſo corpore,& vnum cum ipſo
quodammodo cui agglutinatur.vnde ſubdit, Qui autem fornicatur,in corpus ſuum pec
Auguſtinus cat.Hic enim proprie ſeruit anima corpori,in tantum,vt nihil aliud in ipſo momento,&
experimento,huius tam magni flagitij cogitare homini liceat,aut intendere,quia mentē
captiuam ſubdit ipſa ſubmerſio & abſorbitio libidinis,quia libidinis ardore quo nullus ma
ior eſt:voluptas ipſius corporis animũ ſeruum tenet,efficitq; captiuum.liberũ enim eſt ani
mo in alijs quibuſq; ſecularibus,& vnũ aliquid eorũ operari,& eodē tēpore alibi cogitatio- E
nes eorũ diſtendere:quod in fornicatiõis opere ac tēpore nõ licet aĩo.Sic em̄ totus homo
abſorbetur a carne, vt iam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſt, ſed ſimul totus homo dici
poſſit caro.Vt ſecundũ hoc recte dici poſſint duo eſſe in carne vna.hęc quidem dicta ſunt
de ſpeciali fornicatione huius corporis.Verum quia non modo fornicatio in ſacris literis
ſpecialiter ſed generaliter etiam accipitur,conemur deo adiuuãte,& hoc aliter dicere.Ge-
neralis enim fornicatio humanæ animæ eſt cum aliquis non adhærens deo adhęret mũ-
do.vnde dicitur,Amicus mundi,inimicus eſt dei.Et item,Si quis dilexerit mundum,dile-
ctio patris non eſt in illo.Qui ergo hærens mundo longe eſt a deo,in corpus ſuum peccat,
quia corporali concupiſcentia in quæq; temporalia animus diſtrahitur,ſeruiens poti⁹ crea
turę q̄ creatori.Sed qui hæret deo non mundo,quodcunq; aliud peccatum a concupiſcētia
carnali alienum fragilitate humana incurrit,vel ignorando,vel negligendo,vel obliuiſcē
do extra corpus peccat,vt hoc ſit quod dictum eſt, Omne peccatum quodcunq; fecerit ho
mo extra corpus eſt,quia non corporali vel temporali concupiſcentia peccat, ſed humana
tentatione quæ facile ignoſcitur.Cum autem adhæret mundo,temporaliter diligit & con
cupiſcit,merito in corpus ſuum peccare dicitur,quia vniuerſę concupiſcentiæ carnali de-
ditus,& ſubditus eſt tanq̄ totus creaturæ ſeruus ab ipſo creatore alienus.Sic ergo quantũ
mihi videtur,ſalua fide intelligi poteſt vtriuſq; fornicationis malũ ſcilicet ſpecialis & vni
uerſalis in hoc capitulo.Vel ita poteſt legi, Omne enim &c.q.d.Ideo fugite fornicatio- F
Hieronym⁹ nem,quia Omne,aliud, Peccatum quodcũq; fecerit homo,extra corpus eſt.i.extra cõiu-
Auguſtinus cõtra Maximinum. gem,quæ dicitur corpus viri qui eſt eius caput.aliud peccatum non fit contra honorem cõ
iugij. Qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat.i.contra honorem ſui corporis ſcili-
cet coniugis ſuæ agit. An neſcitis.q.d.Ideo item fugienda eſt fornicatio,q̄m certũ eſt q;
Membra.i.corpora, Veſtra templum ſunt ſpũs ſancti.i.tēplũ dicatũ opere ſpũs ſancti,
qui & in vobis habitat.vnde ſubdit, Qui in vobis eſt,qui deus templi eſt. Quem habetis
a deo,& ita eũ hoſpitē & deũ datorem offenderetis.Ex hoc patet,quia ſpũs ſanctus de⁹eſt,
quod vos negatis.Si em̄ ſpũs ſanctus,nõ eſſet deus,tēplũ vtiq; nos ipſos nõ haberet,nõ ſo-
lũ aũt ſpũs ſctũs,ſed etiã pater & filius templũ nos habet.Tēplũ ergo dei,hoc eſt totius ſan
ctę trinitatis,ſancta eccleſia eſt. Et an neſcitis,hoc! Et non eſtis.Alia cauſa hic oſtēdit
quare debent fugere fornicationē.q.d.Itē propter hoc fugite, Et.i.quia, Nõ eſtis veſtri iu
ris.i.poteſtatis veſtræ,ſed dei qui vos emit a diabolo.Vnde ſubdit, Empti enim eſtis pre
cio magno,ſanguinis Ieſu Chriſti.& quia ita eſt, Ergo glorificate deum, ſcilicet ſpiritum
ſanctum , cum patre & filio , id eſt per bona opera alijs glorioſum oſtendite. Et licet ad-
uerſa vrgeant, Tamen portate deum in corpore veſtro , id eſt carnis moleſtias &
quælibet aduerſa propter Deum ſuſtinete. Vel portate Deum in corpore veſtro,

Digitized by Google

A vt ſecundum legem eius ambuletis. Per legem enim eius ipſe videtur eſſe in nobis. Portare ergo deum eſt imaginem dei in rebus bene geſtis oſtendere. Et eſt ſenſus, Portate deum in corpore veſtro, id eſt ſi non parcis tibi propter te, vel parce tibi propter deum qui ſibi fecit te domum: quam ſi euertis, peccas in deum, quod graue eſt genus peccati. Aliud vero genus eſt peccare in hominem. Hęc enim duo genera ſunt peccatorū, peccare .ſ. in deū, & peccare in hominē. Peccatur autem in deum, etiam corrumpendo templum eius. Ambroſius Ambroſius Ambroſius i ſer. de duobus generi. b' pctõrum

CAPVT VII.

DE quibus autem ſcripſiſtis mihi, bonum eſt homini mulierem nõ tangere. Propter fornicationem autem vnuſquiſꝗ ſuam vxorē habeat, & vnaquæꝗ ſuum virum habeat.

De quibus aūt ſcripſiſtis mihi. Occaſiõe fornicationis quam prohibet, de nuptiis continuat, de quibus illi quęſierant. Cū eñ pſeudo per hypocriſim vt cæteris puriores eſſe viderentur nuptias improbarent, & ſpernendas dicerent, quia hoc non placuit Corinthiis, qui non delectabant̄ hac ſentētia: hoc ſolum ab apoſtolo quęſierūt per epiſtolam prætermiſſis cæteris, quibus hic reſpondet, tractans de cõiugio fideliū & infidelium: & agit tripliciter de ipſo .ſ. ſecundum conſilium, ſecundum indulgentiam, ſecūdū præceptum, quorū ſingula ſuis locis diligens lector diſtinguat. Hic dicendū eſt breuiter qd Ambroſius
B ſit coniugium, & quæ ſit efficiens cauſa coniugii, & cauſam propter quam cõtrahi debeat, & quæ legitimę ſint perſonæ ad contrahendū matrimonium, & quæ ſint bona cõiugii quibus excuſatur carnalis coitus. Coniugium vtiꝗ ſiue matrimonium eſt maritalis coniūctio maris & fœminę inter legitimas perſonas, indiuidualem vitę cõſuetudinem retinēs. Hac autem deſcriptione matrimoniū fidelium ac legitimorum tantum includitur, & eſt bona res coniugium. Eſt enim vnū de ſacramētis eccleſiæ, tenens imaginem coniūctionis Chriſti & eccleſię: ſicut Apoſtolus ait, Hoc autem dico magnum ſacramētum eſſe in Chriſto, & in eccleſia. Conſtat itaꝗ rem bonam eſſe coniugium, quod quidam hæretici negāt, nuptias deteſtantes quas Chriſtus approbans nuptiis interfuit, & eas miraculo cõmendauit. Hoc etiam propter hoc apparet, quia primū coniugium inter primos parentes inſtituit. Apoſtolus etiam ait, Virgo non peccat ſi nubat. Matrimonii aūt efficiens cauſa eſt conſenſus maritalis de præſenti per verba expreſſus: ſecundum illud Nicolai papę, Sufficiat ſolus ſecundum legem eorum conſenſus, de quorum coniunctionibus agitur, qui ſi ſolus in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Vnde eſt etiam illud, Matrimonium non facit coitus ſed voluntas. Hinc etiam illud, Non defloratio virginitatis, ſed pactio coniugalis, matrimonium facit. Cauſa vero propter quam contrahi debet, eſt procreatio prolis, vitatio fornicationis. Sunt & aliæ cauſæ honeſtæ, vt inimicorum reconciliatio, Ambroſius Nico Papa Ambroſius
C & pacis rei integratio, & huiuſmodi. Perſonæ aūt legitimę ad matrimoniū ſunt, iuxta inſtitutionem eccleſiæ. Aliæ nanꝗ fuere legitimę in exordio noſtræ originis, & ante legem Moſi. Aliæ ſub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua eccleſia quædam erant legitimę, quæ modo nõ ſunt: & earum quæ modo legitimę ſunt vel illegitimę, quędam ſunt plene legitimę, quædam omnino illegitimę, quædam neutræ. Plene legitimę ſunt quas nõ impedit votum continentiæ, vel ordo, vel cognatio, vel diſpar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas. Omnino autem illegitimę per votum, per ordinem, per cognationem, per diſparem cultum. Neutrę vero, id eſt nec omnino illegitimę, nec plene legitimæ ſunt, ꝑ cõditionem vel frigiditatem. Si enim tales neſcientes coniuncti fuerint, poſſunt permanere quibuſdam cauſis accidentibus, & eiſdem deficientibus diuidi. Bona vero cõiugii ſunt tria, ſcilicet fides, proles, ſacramentum. Fides, ne cum alio vel alia coeatur. Proles, vt religioſe educetur. Sacramentum, ne coniugium ſeparetur. Separatio autem gemina eſt, corporalis ſcilicet & ſacramentalis. Corporaliter vero non debent ſeparari, niſi ex communi conſenſu, quod interdum fit cauſa religionis. Sacramentaliter vero ſeparari nequeūt dū viuunt ſi plene legitimæ ſint perſonæ. Et attende quod tertium bonum coniugii dicitur ſacramentum, ideo non quia ſit ipſum coniugium, ſed quia eiuſdem rei ſignum eſt, id eſt ſpiritualis & inſeparabilis coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. His tribus bonis excuſat̄ coitus carnalis, qui eſt inter coniuges, ita vt vel non ſit peccatum vel ſit veniale. Quando eñ cauſa prolis conueniunt tantum, ſic excuſatur vt non ſit peccatum, quando vero cauſa Ambroſius

Auguſtinus de bono cõiugali. concupiſcentiæ ſatiandæ,& reſtrenandæ,veniale eſt.Vnde Auguſtinus, Coniugalis concu D
bitus generandi gratia non habet culpam: concupiſcentiæ vero ſatiandę,ſed tamen cum
coniuge habet culpã,propter thori fidem,venialem.Item,quod coniugati victi concupiſcẽ
tia vtuntur inuicem vltra neceſſitatem liberos procreandi,ponam in his pro quibus coti-
die dicimus,Dimitte nobis debita noſtra ſicut &c.Vbi autem hæc bona non ſunt,nullam
habet coitus excuſationẽ.Vnde dicit,Oĩs vehemẽs amator ꝓpriæ vxoris,adulter eſt.Cõ-
tingit aũt ſæpe contrahi coniugium,in quo hæc bona non reperiuntur:quia nec fides ſer
uatur,nec proles religioſe educatur.Hæc de his ſufficiant.q.d.Fornicatio fugienda eſt,ſed
nubere licet.Et hoc eſt quod ait, De quibus autem ſcripſiſtis mihi,id eſt,de his quæ ſcri-
pſiſtis mihi.Hoc dico, Bonum eſt homini nõ tangere mulierem: propter fornicationẽ.
q.d.bonum eſt non tangere,ſed tamen Propter fornicationem, vitandam, Vnuſquiſque
habeat ſuam,non alienam, Vxorem,non concubinam. Hoc ideo dicitur, vt excludantur
illi qui diuinis auctoritatibus vxores habere non poſſunt. Et,ſimiliter, Vnaquęq; muli-
er, Habeat ſuum virum,ſcilicet legitimum.Hoc dicit Apoſtolus ſecundum indulgentiam
Fulgentius. non ſecundum præceptum.Peritus enim medicinæ cæleſtis Apoſtolus, nõ tam ſanos inſti
Gregorius. tuit,q̃ infirmis medicamenta monſtrauit.Magnum itaq; bonum eſt mulierem non tange
re:ꝙ debet omnis fidelis principaliter obſeruare. Tamen ſi quis adhuc plus eſt de ſua infir
Auguſtinus de nup. & coniug. mitate ſollicitus q̃ de domini virtute ſecurus,ſi continentiam non nouit vxore vtatur.Sed
quia nuptiæ tales eſſe non poſſunt quales primorum hominum eſſe potuerunt,ſint tales qua E
les ſanctorũ patrũ fuerunt:vt carnis cõcupiſcẽtiæ quæ neceſſario eſt in corpore mortis hu
ius,non ſeruiatur:ſed ipſa potius non niſi ad propagandam prolem ſeruire cogatur: & ſic
infirmitas incontinentię,ne cadat in ruinam flagitiorum,excipitur honeſtate nuptiarum.

Vxori vir debitum reddat,ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet,ſed vir:ſimiliter autem & vir ſui corporis poteſtatem nõ habet,ſed mulier.Nolite fraudare inuicem niſi forte ex conſenſu ad tempus,vt vacetis orationi:& iterum reuertimini in idipſum,ne tẽtet vos Satanas propter incontinentiam veſtram . Hoc autem dico ſecundum indulgentiam non ſecundum imperium.

Vxori vir debitum reddat. q.d.Concedo viro habere vxorem, & mulieri virum: & poſt
Ambroſius q̃ coniuncti fuerint, Vir reddat debitũ vxori,ſimiliter & vxor viro.Inuicẽ ſibi ſubiici in
hac cauſa dicit,vt vna ſit illorũ voluptas in lege naturę. Ideo alter alteri reddat,qa Mu-
Ambroſius Ambroſius lier non habet poteſtatem ſui corporis, ad alium, Sed vir.ſimiliter autem vir non habet
poteſtatem ſui corporis,ad aliam, Sed mulier.In hoc pares ſunt vir & mulier,quia neque
viro neq; mulieri corpus ſuum licet alii tradere. Inuicem enim ſibi debitores ſunt in hac
Auguſtinus cauſa,ne peccandi daretur occaſio:in aliis vero præeſt vir.Ergo hic non dominium tolli- F
Auguſtinus de bono cõiugali. tur viro,ſed vitium.Debent ergo ſibi coniugati ad illicitos concubitus euitandos mutuã
quodammodo ſeruitutem:vt etſi alteri eorum perpetua continentia placeat,niſi ex alteri⁹
Hic aliter Augu dicit q̃ ſupra. conſenſu,non poſſit. Sed ad hoc,vxor non habet poteſtatem ſui corporis,ſed viri.Simili
ter vir non habet poteſtatem ſui corporis,ſed mulier. Vt etiam quod non filiorum procreã
dorum,ſed infirmitatis & incontinentię cauſa expetit,vel ille de matrimonio,vel illa non
ſibi alterutrum negent,ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas.Reddere enim de-
bitum coniugale nullius eſt criminis:Exigere autem vltra generandi neceſſitatem,culpæ
eſt venialis:Fornicari autem vel mœchari puniendi eſt criminis. Nolite &c.q.d.& quia
nec vir nec mulier poteſtatem ſui corporis habet , ergo, Nolite fraudare inuicem,id eſt
Auguſtinus ſubtrahere debitũ,quod poſſet eſſe cauſa adulterii.Hoc ideo dicit Apoſtolus vt conueniãt
in re vxoria,ne diſſenſio generet fornicationẽ. Nolite dico, Niſi forte ex conſenſu ad tẽ
Auguſtinus pus,ſcilicet vt ex condicto abſtineatis propter gratiarum actiones. vnde ſubdit, Vt va
cetis,expeditius, Orationi. Vt eñ miſereatur deus, mundius exorandus eſt.& ſi munda
ſint coniugia,tamen etiam a licitis abſtinendum eſt,vt facili⁹ ad effectũ deducatur oratio.
Auguſtinus Et iterum reuertimini in idipſum.i.naturalẽ vſum. Vbi & ſi culpa eſt,tamẽ venialis eſt.
Ambroſius quod non eſt in fornicatione.Reuertimini dico, Ne tẽtet vos Satanas propter intempe-
Auguſtinus rantiam,vel incontinentiam veſtram,ne occaſio detur diabolo trahendi in laqueum for-

Digitized by Google

A nicationis vel adulterii. Hoc enim ideo dicit Apoſtolus, vt fornicationẽ excludat, nõ vt Ambroſius
ad meliorem vitam tẽdẽtibus iter claudat. Et quia Apoſtolus dixerat, vnuſquiſq; habeat
ſuam, & quæq; ſuum, & item reuertimini, ne videretur hoc præcipiendo dixiſſe, ſubdit,
Hoc autem, totũ, Dico ſecundum indulgentiam, non ſecundũ imperium, & ideo nõ pec
cat qui aliter agit, id eſt q continet, immo peccat qui ſic agit. Quia aliqua culpa eſt ibi ſed
leuis. propter huiuſmodi peccata, oportet cotidie crebroq; orare dominum & dicere, Di-
mitte nobis debita no. &c. Non ergo illud præcepit Apoſtolus ſed permiſit. Aliud eſt eñ Auguſtinus
quod permittitur infirmitati, aliud quod pcipitur fidei. quod oſtẽdit ex eo qd ait. hoc di- in ſermone
co, Secundum indulgentiam non ſecũdũ imperiũ. q. d. non hoc iubeo caſtitati, ſed permit de ver. apſi.
to infirmitati: non eſt laudabile, ſed veniale. Sed forte aliquis dicet, ſi hoc ſecũdũ veniam
conceſſit Apoſtolus, ergo peccatũ ſunt nuptiæ. Cui enim venia niſi peccato cõceditur, vbi Quæſtio.
eſt incontinentiæ malum? Plane quod infirmitati conceſſit Apoſtolus ſecundũ veniam, au Reſponſio
deo dicere peccatum eſſe. Veniam nãq; concedens Apoſtolus, concubitũ attendit coniuga
torum, vbi eſt incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum eſt quod vir cognoſcit vxorẽ
etiam vltra neceſſitatem procreandi liberos, ſed & ibi eſt nuptiarum bonum. Non eñ quia Auguſtinus
incontinentia malum eſt, ideo connubiũ quod eſt præter intentionem generationis nõ eſt ſuper Geñ.
bonũ, immo vero non propter illud malum culpabile eſt hoc bonum: ſed illud malũ fit ve-
B niale, propter bonum nuptiale, quod eſt tripartitum. ſ. fides, proles, ſacramentum. Fides, ne
cum alio vel alia coeatur: proles, vt religioſe educetur: ſacramentũ, ne cõiugiũ ſeparetur.
Hoc bonum nuptiarum non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentię. Cõcubitus Auguſtinus
enim neceſſarius cauſa generandi inculpabilis, & ſolus ipſe nuptialis eſt. Ille vero qui vltra de bono cõ
neceſſitatem progreditur, non rationi ſed libidini obſequitur. Cum igitur culpabilis nõ ſit iugio.
generandi intentione concubitus, qui proprie nuptiis imputandus eſt: quid ſecundum ve-
niam concedit Apoſtolus, niſi quod coniuges debitum carnis expoſcunt, non voluntate pro
paginis, ſed voluptate libidinis? quæ tamen voluptas nõ propter nuptias cadit in culpam,
ſed propter nuptias accipit veniã. Quocirca etiam hinc ſunt laudabiles nuptiæ, quia etiã Idem.
illud quod non pertinet ad ſe, ignoſci faciunt propter ſe. Neq; enim iſte concubitus, quo ſer
uitur concupiſcentiæ, agitur, vt impleatur fœtus quem poſtulant nuptiæ. Omnino igitur Auguſtinus
in genere ſuo nuptiæ bonę ſunt, quia fidem thori ſeruãt, & prolis ſuſcipiẽdæ cauſa vtrũq; contra iu-
ſexum commiſcent, & impietatem ſeparationis horrent. lianũ hære-
ticum.

Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſquiſq; proprium
donum habet ex deo, alius quidem ſic, alius vero ſic. Dico autem non nuptis &
viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint ſicut & ego. Qđ ſi non ſe continent, nu
C bant: melius eſt enim nubere q̃ vri. His autem qui matrimonio iuncti ſunt, præ
cipio nõ ego ſed dominus, vxorem a viro non diſcedere. Qđ ſi diſceſſerit, mane-
re innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Volo autem. q. d. hoc indulgeo. *Sed tamen*, Volo omnes homines, eſſe caſtos, *Sicut*
meipſum. Quantum ad beneuolum & ſollicitũ magiſtrum pertinet, omnes tales, ſi fieri poſ
ſet, volebat eſſe ſicut ſeipſum, id eſt continentes. Sed & ſi non ſint omnes caſti, habent tã-
men alia quibus ſaluari poſſunt. quod ita ait, *Sed vnuſquiſq; habet donum ex deo*, quia &
coniugium eſt ex deo ſicut continẽtia. Donũ dico, Proprium, id eſt ſibi competẽs, quia in
hoc quiſq; adiuuatur, quod appetit auidius. Alius quidem ſic, ſcilicet in coniugio poteſt
ſaluari. Alius vero ſic, ſcilicet in viduali vel virginali continentia. Et ideo non debet qs Ambroſius
conſtringi, ne prohibitus a licitis, admittat illicita: ſed ipſe quid ſequatur ſibi eligat. ſed ta
men in hoc propenſiorem eſſe melius eſt. Satis hic oſtendit etiam pudicitiam coniugalem Auguſtinus
eſſe donum dei: non tantum enim continentium, ſed etiam coniugatorum caſtitas, donũ de nupt. &
dei eſt. Dico autem. q. d. Coniuncti debitum reddant, ſed Non nuptis, id eſt virginib9 coniug.
Et viduis dico, quod bonum eſt illis ſi ſic, id eſt caſte, Permanſerint vel, Eſt ſicut ego.
Qđ ſi nõ cõtinent, nubãt, legitime. Et quare hoc dicas, adiũgit, Melius eſt eñ nubere q̃
vri. i. ardere libidine. Vri eñ eſt deſideriis angi vel vinci. Non igitur ideo dicit meli9, q Ambroſius
bonum ſit vri, & nubere melius, ſed conſuetudinem locutionis eſt ſecutus. His aũt q. d. hoc
cõſulo nõ cõiũctis. *Sed his q mrimonio iũcti ſũt pcipio nõ ego*, q. ſi hoc ſtrepiſ inuenerĩ;

Sed dominus,in propria perſona præcipit, Vxorem a viro non diſcedere.hoc ſupple, D
Auguſtinus niſi cauſa fornicationis.Hæc eſt enim cauſa quam Chriſtus excepit,quæ hic tacetur,q̃a no
Auguſtinus de ſermone in monte. tiſſima eſt.ſ.cauſa fornicationis.Hanc enim ſolam cauſam excepit dñs:cæteras vero vniuerſas moleſtias,ſiquæ forte extiterint,iubet pro fide cõiugii,& pro caſtitate fortiter ſuſtineri.Et nota quod aliud eſt diſcedere,aliud ex cõmuni conſenſu continere.Illud enim malum eſt,hoc bonum:& dicitur hoc de cõiugio,vbi vterq; fidelis eſt. Quod ſi,q.d.nõ diſcedat,
Auguſtinus Quod ſi diſceſſerit.ſ.cauſa fornicationis,præcipio, Manere innuptam,viro viuente.
Auguſtinus Aut reconciliari viro ſuo,ſi ipſa non continet.Si eñ ſe non continet,mulier viro debet potius reconciliari,q̃ alteri nubere. Et,ſimiliter, Vir non dimittat vxorẽ,ſuã, Niſi cauſa fornicationis.Præter quam non debet vir dimittere vxorem,quia faceret eam mœ
Auguſtinus chari.quod ſi illa eſt adultera,ipſe non facit,ſed adulterã dimittit.Supplendũ eſt hic quod de vxore præmiſit.ſ.quod ſi dimiſerit,ne ducat aliam,vel reconcilietur vxori. Similis eñ forma ſeruatur in viro,& in muliere.Ambroſius tamen dicit,Ideo non ſubdit hoc de viro ſicut de muliere,quia licet viro aliam ducere,quia inferior non omnino hac lege vtiẽ qua
Auguſtinus potior.quod a falſariis dicitur eſſe appoſitum. Nam cæteris. Poſtq̃ egit de coniugio fidelium,tranſit ad imparia coniugia,q.d.Vbi vterq; fidelis eſt, hoc pręceptũ dñi dedi.

Nam cęteris ego dico,non dominus,Si quis frater vxorem habet infidelem, & hęc cõſentit habitare cum illo,non dimittat illam. Et ſi qua mulier habet virum infidelem,& hic conſentit habitare cum illa,non dimittat virum.Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem,& ſanctificata mulier infidelis per virum fidelem.alioquin filii veſtri immundi eſſent, nunc aũt ſancti ſunt. E

Nam cæteris.ſ.vbi non eſt vterq; fidelis,quod in initio eccleſię contigit,cum euangeliũ gentibus prædicari cœpit. Ego dico,ex deo quidem, Nõ dñs,proprio ore, Quod ſi qs frater.i.ſi quis fidelis conuerſus ad fidem in coniugio, Habet vxorem infidelem,& hæc cõ
Auguſtinus ſenſerit habitare cum illo,non dimittat illam.Non hoc præcipit Apoſtolus,ſed cõſulit:vt ſi quis aliter agat non ſit tranſgreſſor,ſicut & poſt de virginibus conſulit.Monet ergo quod eſt lucrandi occaſio,cũ poſſet licite relinquere,ſed non expedit.Tunc enim non expedit id quod licitum eſt,quando permittitur quidẽ,ſed vſus ipſius poteſtatis aliis affert impedimẽtum ſalutis,ſicut eſt illud vnde iam diu loquimur.ſ.diſceſſio fidelis ab infideli,quam nõ prohibet dñs,quia coram illo non eſt iniuſta.Sed Apoſtolus ne fiat,conſilio charitatis ſuadet, vt nemo in ea remiſſionis neceſſitate teneatur,ſed conſilii voluntate libere faciat.Hoc ergo mihi viſum eſt Apoſtolum monendo dixiſſe.Coniunx enim fidelis licite poteſt relinq̃re infidelem.Idololatria enim & quęlibet noxia ſuperſtitio fornicatio eſt,& dñs cauſa for
Auguſtinus de ſermone in monte. nicationis permiſit quidem vxorem dimitti,ſed non iuſſit:& ſic dedit Apoſtolo locũ monendi,vt qui voluerit,non dimittat infidelẽ quæ forſan fiet fidelis:& qui voluerit,licite di F
Idẽ ad Polẽ mittere poſſit.Quia enim fidelis infidelem relinquere licite poteſt:ideo dñs non prohibet. quod eñ dñs prohibet,fieri omnino non licet:hoc aũt fieri licet.Nã ſi fornicatio carnis deteſtanda eſt in coniuge,quanto magis fornicatio mentis.i.infidelitas.Sed quia ita licitum eſt,vt non expediat,ne propter coniugum ſeparationes ipſam doctrinam ſalutis homines offenſi exhorreãt, intendit Apoſtolus & monet non fieri.Si ergo ab infidelibus nec iubentur a domino,nec prohibentur fideles recedere.Nam ſi dimittere tales iuberentur a domino,nullus eſſet locus conſilii admonentis Apoſtoli,ne hoc fieret.Legitur tamẽ quod Eſdras propheta,immo dominus per eum non modo permiſit,ſed etiam iuſſit Iſraelitis vxores dimittere alienigenas,per quas ibant ad deos alienos, non illę per maritos adquirebantur deo.Recte itaq; hoc præcepit,quia nondum tanta gratia Saluatoris illuxerat. Et per Moyſen dominus iuſſerat,ne quis vxorem alienigenam duceret.Merito ergo quas duxerãt do
Auguſtinus mino prohibente,domino iubente dimiſerunt.Non enim imputandum matrimonium q̃d
Idẽ in codẽ extra decretum dei factum eſt,ſed cum cognoſcitur emendandum eſt.Cum vero cœpiſſet gentibus euangelium prædicari,iam coniunctos Gentiles Gentilibus comperit coniuges, ex quibus ſi non ambo crederent,ſed vnus vel vna,& infidelis cum fideli conſentit habitare,nec prohiberi a domino debuit fidelis infidelem dimittere,nec iuberi.Ideo nec prohiberi,quia iuſtitia permittit a fornicante diſcedere:& infidelis hominis fornicatio eſt ma

A ior in corde.ideo autem nec iuberi,quia non contra iuſſionem domini Gẽtiles fuerũt ambo coniuncti.Licitum ergo erat per iuſtitiam,ſed licitum non erat faciendum propter liberam beneuolentiam,quod dixerat de viro ſubdit de muliere.Et, *Si qua mulier habet virũ infidelem,& hic conſentit habitare cum illa,non dimittat illam:*deinde conſilii cauſam, & finem ſupponit dicens, *Sanctificatus,eſt,enim vir infidelis per mulierem fidelem,vel, in muliere fideli:& ſanctificata eſt mulier infidelis per virũ fidelem,vel,in viro fideli.* Credo iam prouenerat,vt nonnullæ fœminæ per viros fideles,& viri per vxores fideles in fidem venirent,quia ſæpe hoc contigit quod alter per alterum ad fidem conuertitur. Vel ita, *Sanctificatus eſt vir infidelis per mulierẽ fidelem*,id eſt mundus eſt vir infidelis quãtum ad fidelem mulierem,quia nullam ex eius coniunctione immũditiam mulier fidelis patitur:&, *Sanctificata eſt mulier &c.*i.munda eſt mulier infidelis quantum ad virum fidelem,quia vir fidelis ex eius coniunctione non contaminatur. Verã enim fidelis habet pudicitiam etiam cum infideli coniuge. *Alioquin &c.*q.d.Dico vt non dimittat fidelis infidelẽ,conſentiẽtem habitare. *Alioquin*,id eſt ſi diſceditis ſi dimittitis inuicem volẽtes cohabitare,& aliis vos copulatis,& ita non eſt legale matrimonium,adulteri eſtis, *Et filii veſtri*,qui de hac copula naſcũtur, *Immundi eſſent*,id eſt ſpurii ſunt. *Nunc autem*,ſi permanetis,*filii veſtri, Sancti ſunt*,id eſt mundi,quia de licitis coniugiis nati ſunt,& ſub creatoris veneratione nati ſunt ex pare.Vel ita,vt agat de filiis iam natis quæ in infidelitate remanent ſi viciſſim ſe dimittunt,q.d.Dico vt fidelis non dimittat infidelẽ. *Alioquin*,id eſt ſi vos inuicem dimittitis, *Filii veſtri*,qui maiorem partem ſequitur, *Immũdi eſſent*,id eſt in infidelitate remanebunt.maior enim tunc erat numerus infidelium q̃ fidelium. *Nunc autem,filii veſtri, Sancti ſunt*,id eſt Chriſtiani,ſiue vno ex parentibꝰ authore ſiue vtroq;:quod non fieret ſi vno credente diſſociaretur coniugium, & non toleretur infidelitas coniugis vſq; ad opportunitatem credendi.

Auguſtinus de ſermone | Ambroſius | Aimo. | Ambroſius | Ambroſius | B | Auguſtinus de ſer.i mõ.

Qꝫ ſi infidelis diſcedit diſcedat:non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in eiuſmodi.In pace autem vocauit vos deus. Vnde enim ſcis mulier, ſi virum ſaluum facies? aut vnde ſcis vir,ſi mulierem ſaluam facies? Niſi vnicuiq; ſicut diuiſit dominus. Vnũquenq; ſicut vocauit deus,ita ambulet,& ſicut in omnibus eccleſiis doceo.Circũciſus aliquis vocatus eſt,nõ adducat præputium. In præputio aliquis vocatus eſt,non circuncidatur. Circunciſio nihil eſt,& præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum dei.

*Qꝫ ſi infidelis &c.*Quaſi dicat,Fidelis non dimittat infidelem conſentientem habitare. *Qꝫ ſi infidelis*,vir vel mulier,*diſcedit*,odio fidei,*diſcedat*,nõ pro eo fidem fidelis deſerat.Eo enim modo mulier infidelis rectiſſime dimittitur,ſi viro ſuo dicat,non ero vxor tua,niſi mihi de latrocinio diuitias congeras,niſi ſolita lenocinia exerceas, & huiuſmodi.Tunc ille cui vxor hæc dicit,ſi veraciter Chriſtianus eſt,plus tenebitur amore diuinæ gratiæ,quam carnis vxoriæ,& membrum quod eum ſcandalizat fortiter amputat. *Non eſt enim*.quaſi dicat,Ideo dico diſcedat, *Non eſt enim ſeruituti,ſubiectus frater* fidelis, *aut ſoror in huiuſmodi*,ſcilicet in cohabitatione,& in aliis talibus,id eſt non cogitur fidelis ſequi infidelem odio fidei diſcedentem.Sed quandiu in pace ſimul eſſe poſſunt non ſeparentur,ſi in eo poterant vocari,in eo manendum eſt. & ideo ait, *Non eſt ſubiectus.* Quia non debetur reuerentia coniugii ei qui horret coniugii authorem.Non eſt enim ratum matrimonium quod ſine dei deuotione eſt,& ideo non eſt peccatum ei qui dimittitur propter deum,ſi alii ſe copulauerit.Contumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonii circa eum qui relinquitur ne accuſetur alii copulatus. Infidelis autem diſcedens & in deum & in matrimonium peccat.Itaque non eſt ei fides ſeruanda cõiugii,quia deo receſſit ne audiret nomen Chriſti.Si vero ambo crediderint per cognitionem dei, confirmatur coniugium.Nota quod Ambroſius ſibi cõtradicere videtur.Supra eñ dixit,ꝙ ſi fidelis dimittẽs infidelẽ alii copulauerit ſe,adulter eſt: Hic vero dicit ꝙ ei dimiſſo non eſt pc̃m ſi alii ſe copulauerit,qđ a qbuſdã ſic determinat. Aliud eſt ſi dimittat infidelẽ volentẽ cohabitare vel cõmanere,& aliud ſi dimittit ꝑpter deũ ab illo q abhorret nomẽ Chriſti.Ibi beneuolentię

C | Auguſtinus de fide. | Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius | Auguſtinus

lex non ſeruatur,hic veritas cuſtoditur. Ideoque cum liceat ſemper dimittere, non tamen D
ſemper licet ſe alii copulare,ſed tūc tantum cū propter deū dimittitur. Vel vt alii dicunt
poteſt ſe alii ſemper copulare fideli,ſed non alii infideli. In pace autem.q.d.Fidelis non
eſt ſubiectus ſeruituti in huiuſmodi,ſed pacem debet ſeruare. Quia in pace vocauit nos
Ambroſius deus,& ideo non debemus eſſe cauſa diſcordiæ.Et non oportet nos litigare cum diſceden
Auguſtinus te,quia odio fidei diſcedit. Vnde enim,Supra hortatus eſt ne fidelis deſerat infidelem per
ad Polen. ea quæ forte euenerunt,id eſt quia ſanctificatus eſt vir &c.Nunc quia eadem fieri poſſunt,
Auguſtinus idem hortatur reddens rationem cur non expediat,vt fidelis dimittat infidelem, quamuis
liceat.Hæc autem non iubente lege ſed libera charitate fiunt.q.d. Vere manendū eſt cum
Ambroſius infideli,quia, Vnde ſcis,tu, Mulier,fidelis. Si virum,infidelem, Saluū facies?Hoc ideo
dicit quia forſan poſſunt credere qui non horrent nomen Chriſti.Deinde dicit viro, idē
de muliere. Aut vnde ſcis vir,fidelis, Si mulierē,infidelem, Saluam facies? Vnde in-
quam hoc ſcis o vir vel mulier,niſi ita habeas te ad tuum comparem, Sicut deus diuiſit
vnicuiꝗ,id eſt ſicut dedit vtriꝗ.ſ.viro præeſſe,vxori ſubeſſe. Vel quomodo ſcis hoc quod
Ambroſius prædictum eſt, niſi patienter expectes fieri. Sicut diuiſit de⁹ vnicuiꝗ.Diuiſit enim cuiꝗ
quando ſaluetur.i.ſcit quādo credet,& ſuſtinet donec credat:ſic & tu expecta. Et quomodo
ſcis o vir vel mulier quod prædictum eſt,niſi quiſꝗ veſtrum, Ambulet.ſ.perſeueranter, &
ſi nō ſtatim proficit ita. Sicut deus vocauit vnūquenꝗ,id eſt in eo ſtatu in quo de⁹ quēꝗ
vocauit, non a quo,vt.ſ.coniunx cum coniuge perſeueranter maneat.Nequis autem forte E
diceret quod ſolis Corinthiis,& non çeteris fidelibus hoc prædicaret,ait,& hoc ita prędi
co in veſtra eccleſia. Sicut in omnibus eccleſiis,hoc eſt vbiꝗ. Doceo. tenēdum eſt ergo
vobis quod omnes tenent. Circūciſus.q.d.in eo ſtatu poteſt quiſꝗ manere.ſ.cōiugii,ſicut
& in cæteris,quę ſaluti impedimentū non afferunt. Vt verbi gratia. Si aliquis circunci-
ſus vocatus eſt non adducat.i.non cogatur adducere, Præputium.i.ritus gentilium. Et
ſi in præputio aliquis vocatus eſt,non circuncidatur.i.non cogatur ad Iudaicos ritus. Ser-
Auguſtinus uat Apoſtolus vbiꝗ quod congruere videt,ſiue eccleſiis gentium ſiue Iudęorum.Nuſquam
enim aufert conſuetudinem,quæ ſeruata non impedit ſalutem,monens ne in talibus ſpes
ſalutis ponatur,etiam ſi pro offenſione infirmorum fratrum ſeruentur. Vnde & dicit nil
Auguſtinus eſſe,ſubdens, Circunciſio enim nihil eſt,& præputium nihil eſt.Quia ad ſalutem nec pro
deſt nec obeſt,hoc vel illud.i.Iudaicus,vel Gentilis ritus. Sed obſeruatio mādatorū dei.

Vnuſquiſꝗ in qua vocatione vocatus eſt,in ea permaneat. Seruus vocatus es,non ſit tibi curæ,ſed & ſi potes fieri liber magis vtere. Qui enim in domino vocatus eſt ſeruus,libertus eſt domini:ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.Precio empti eſtis,nolite fieri ſerui hominum . Vnuſquiſꝗ ergo in quo vocatus eſt frater,in hoc permaneat apud deum. ❡De virginibus autem præ- F
ceptum domini non habeo,conſilium autem do,tanꝗ̄ miſericordiam cōſecutus a deo,vt ſim fidelis.Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem,quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.Alligatus es vxori,noli quærere ſolutionem.Solutus es ab vxore,noli quęrere vxorem.Si autem acceperis vxorem, non peccaſti,& ſi nupſerit virgo non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi.Ego autem vobis parco.

Vnuſquiſꝗ.q.d.Gentilis non adducat circunciſionem,vel Iudęus prępu̇tiū. Sed vnuſ-
quiſꝗ permaneat in ea vocatione.i.in ea conditione,vocationi non repugnāte. In qua,
Auguſtinus non a qua. Vocatus eſt,Hoc enim ad eas cōditiones vel conſuetudines vitæ retulit,quæ
nihil obſunt fidei boniſꝗ moribus.Sicut cōiunx,ſic & latro ad Chriſti fidem vocatur: ſed
ille in coniugio,non a coniugio: iſte vero non in latrocinio,ſed a latrocinio.Non enī ne-
ceſſe eſt vt coniuges deſinant eſſe coniuges propter Chriſti fidem,ſicut neceſſe eſt vt latro
nes deſināt eſſe latrones. Seruus &c.Suprapoſuit vnū exemplū de ritu viuendi, hic aliud
de conditionis officio.q.d.Quiſꝗ permaneat in quo vocatus eſt, ſicut Si ſeruus vocatus
es,non ſit tibi curæ,quaſi velis hoc effugere. Sed ſi potes fieri liber magis vtere,ſeruitute,
Ambroſius quia hęc eſt cauſa humilitatis quę ad eā quę in dn̄o eſt ptinet libertatem.quia quanto quis

Digitized by Google

A propter deum deſpectior eſt in hoc ſeculo, tanto magis,exaltabitur in futuro. Qui enim in domino vocatus,q.d.ideo non debet eſſe curę,ſi quis vocatus eſt ſeruus,quia æque vt dominus ſuus ſeruus eſt Chriſti.Quod ita ait, Qui enim,exiſtens, Seruus vocatus eſt in domino,id eſt in fide domini,vel in operatione domini, Libertus eſt domini.Ac ſi diceret, ſeruus domini eſt,ſed honeſtius nomen poſuit dicendo libertus,quod eſſe recte dicitur,quia ereptus eſt a peccatis,quæ ſeruos faciunt. Similiter qui vocatus,dñ, Liber,eſſet,vel a deo per elationem quod crimen eſt:vel ab homine per conditionem, Seruus eſt Chriſti,quod profeſſus eſt. Ergo nec ſeruus conditione deſpiciat,nec liber elatus,ſeruo ſe p̄ponat. Precio &c.q.d.vterq; ſeruus Chriſti eſt,quod vtiq; iuſtum eſt, Quia empti eſtis precio ,id eſt ſanguine Chriſti.Et quia empti eſtis, Nolite fieri ſerui hominũ,ita,ſcilicet vt poſtponatis ſeruitium dei.q.d.quia empti eſtis,reddite vicem emptori vt ſerui ſitis Chriſti non hominum.Hi ſunt ſerui hominum qui humanis ſe ſubiiciunt ſuperſtitionibus, quod contingit vobis ſi dicatis ego ſum Pauli,ego Apollo,& huiuſmodi. Vnuſquiſq; &c.Quod ſupra dixerat,hic iterat,vt plene cōmendet dicēs, Vnuſquiſq; frater in hoc ſtatu maneat apud deum,id eſt in obſeruatione mandatorum dei, In quo vocatus eſt, non a quo vocatus eſt, quia nullus ſtatus nocet,in quo aliquis vocatur. ¶De virginibus autem. Superius vbi ait, Dico autem non nuptis,& viduis:non tantum virginibus,ſed etiam viduis continendi cōſilium dedit.Nunc iterum dat de virginibus idem conſilium.q.d.de coniunctis prçceptum B domini dedi,vbi vterq; eſt fidelis:vel meum conſilium,vbi alter eſt infidelis. De virginibus autem non habeo prçceptũ domini,aliqua lege præcipientis,vt contineant,vel nubāt. Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius

Conſilium autem,a ſpiritu ſancto mihi inſpiratum, Do,idem quod ſupra dedi,ſcilicet non nubendi,ſed continendi,niſi tamen aliud licet. Cōſilium do, Tanquam conſecutus a domino miſericordiā,id eſt apoſtolatũ,ita, Vt ſim fidelis,in diſpenſatione mihi credita, ac per hoc conſtat quod ſum idoneus in dandis conſiliis ſalutaribus. Exiſtimo ergo. q.d. quia apoſtolus ſum & fidelis,ergo hoc conſilium do,ſcilicet non nubendi,quia, Exiſtimo hoc,id eſt in virginitate manere, Bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem,coniugii vitandam.Neceſſitatem dicit pœnuriam ſeculi,quam ſæpe patiuntur coniugati. Infirmis infirmam rationem prætendit.Poſſet enim digniorem reddidiſſe rationē virginitatis munus amplius commendando.Supergreditur enim virginitas conditionem humanæ naturę,per quam homines angelis aſſimilantur.Maior tñ victoria virginum,quam angelorum. Angeli enim ſine carne viuunt,virgines vero in carne triumphant. Inde eſt quod in tabernaculo domini ſupremum operimentũ erat de pellibus iacintinis,per quod intelligitur cælibum vita.Habet enim iacintus ſpeciem ſimilē throno,ita qui in carne virgineam puritatem ſeruant, ſupercæleſtibus ſimilantur. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati,& ſequuntur agnũ quocunq; ierit. Quoniam &c.q.d.Ita exiſtimo vt dixi,& bene,quo C niam vere ita eſt, Bonum eſt homini ſic eſſe,id eſt in virginitate:& licet ſit hoc, Bonũ tamen ſi alligatus es vxori,noli quærere ſolutionem,& ſi inſtat neceſſitas. Sed ſi ſolutus es ab vxore noli quærere vxorem,ſi potes continere.Hæc conſilia ſunt quæ nullo domini conſtringentis imperio,in poteſtate dimiſſa ſunt.In his audiendus eſt apoſtolus,in ſpiritu ſcilicet monens & conſulens. Si autem.q.d.noli quærere,ſed tamen, Si acceperis vxorē non peccaſti.& ſimiliter, Si nupſerit virgo non peccabit. Tribulationem &c.q.d.non peccāt ſi nubunt vel ducunt,tamen leuius eſt eſſe ſine coniugio.quia huiuſmodi, ſcilicet cōiugati, Auguſtinus Auguſtinus Ambroſius Ambroſius de iſtitutiōe viduarum. Aimo. Ambroſius

Habebũt tribulationē carnis, pro rebus neceſſariis prouidendis ſibi & filiis.Ego aũt.q.d. Conſulo euitare coniugium,quod & tñ concedo.Sed in his Ego parco vobis,dum conſulo hæc euitare quæ tribulationes carnis,& ſollicitudines memoratas habent,vel dum concedo vobis quod vultis, Parco vobis,& ſi graue ſit. Aimo.

Hoc itaq; dico fratres,Tempus breue eſt : reliquum eſt, vt & qui habent vxores tanquam non habētes ſint,& qui flent tanquam non flētes, & qui gaudent tanquam non gaudentes,& qui emunt tanquam non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur.Præterit enim figura huius mundi.Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe.Qui ſine vxore eſt,ſollicitus eſt quæ domini ſunt,quomodo placeat deo.Qui autem cũ vxore eſt, ſollicitus eſt quæ

ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniciiam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento dominum obſecrandi. D

Hoc itaq;, hic ad temperantiam monet.q.d.quia coniungemini, dum ſine peccato poteſt fieri. Itaq;, hoc conſilium do vobis, Dico vobis, o fratres, quoniam tempus, Breue eſt, quo non generatione carnali propagandus eſt populus dei, ſed regeneratione ſpirituali colligendus. Et quia tempus breue, Reliquum eſt, id eſt hoc ſolum reſtat agendũ, Vt qui habent vxores ſint tanq̃ non habentes, ſtudendo dei ſeruitio non opereri carnis: quod vtiq; facit, qui habet vxorem: reddit, non exigit debitum: & qui propter infirmitatem propriam ducit vxorem plangens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quam gaudens, quia duxit, & maxime qui pari conſenſu continentiam ſeruant. Beatiora ſane coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreatis, ſiue in prole contempta continentiam pari conſenſu ſeruare potuerunt. Et qui flent, pro caſibus cõiugii, vel pro aliqua triſtitia ſeculi, ſint Tanquam nõ flentes, & ſpe futuri boni non cedant, vel frangantur. Et qui gaudent, pro aliqua proſperitate ſeculi, ſint Tanquam non gaudentes, vt intus timeant ſpiritualiter corrũpi. Et qui emunt, vt faciunt coniugati, qui prouident filiis, ſint Tanquam non poſſidentes, ſcilicet non apponant cor perituris rebus: ſed ſic habeant, vt amore illis non hæreant. Et vt vniuerſaliter colligã, Qui vtuntur hoc mundo, ſint Tanq̃ non vtantur, vt ſcilicet ex bonis eius faciant bona, non mali fiant: quæ bona ne putentur mala, bonis dantur. Itemq; tollentur vt probentur, ne vero putentur magna, vel ſumma, dantur & malis. Itemq; eis tollũtur vt crucientur. Præterit enim, q.d. Ideo hæc mundi alia, quaſi non ſint, ſunt æſtimãda, quia Figura, id eſt pulchritudo, non ſubſtãtia, Huius mundi præterit.i.quotidie ſeneſcit, & tandem in iudicio mundanorũ ignium cum flagratione peribit. Nõ ſubſtantia, ſed figura atq; ipſa libera ſubſtantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant. Et ideo non dixit mundus perit, ſed, Figura, quia ſubſtantia non perit, ſed qualitas. Volo autem, q.d. ſi nubitis, hoc facere conſulo. Sed magis volo vos eſſe ſine ſollicitudine, rei vxoriæ: qua diminuta in dei rebus propenſius vigilatur. Et recte hoc volo, Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt, vt compleat, Ea quæ domini ſunt, & quomodo placeat, interiori pulchritudine, Deo, non quomodo ei ſeruiat. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt de his, Quæ ſunt mũdi.ſ. de domo regenda, & huiuſmodi, Quomodo & placeat vxori. Magna enim amaritudo eſt in domo vxor triſtis. Et diuiſus eſt, nõ natura, ſed actu, quia partim deo, partim ſeruit mundo. Et, ſimiliter, Mulier innupta, id eſt vidua, Et virgo cogitat quæ ſunt domini. Iam non cogitat ne damnetur a deo, quod facit timor cuſtos malorum. Hæc autem de damnatione non timens, & de ſalute ſecura, cogitat tantũ, Quæ ſunt domini, ſcilicet, Vt ſit ſancta corpore, id eſt actionibus quæ geruntur miniſterio corporis, Et ſpiritu, id eſt voluntate. Hoc etiam & nupta fidelis, & caſta facit: quæ non modo ſpiritu, ſed etiam corpore ſancta eſt. non enim poteſt fieri, vt non ſit ſanctũ corpus, quo ſanctificatus vtitur ſpiritus. Sed amplius innupta hoc facit, quæ libera a neceſſitatibus mundanis, quibus conſtricta eſt nupta, intenſius vacat cæleſtibus præceptis. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ mundi ſunt. &, Quomodo viro placeat. Non ideo hoc dicit, vt & ipſa ſancta non ſit corpore & ſpiritu, ſed minus quam innupta. Hæc itaque loquens apoſtolus de innuptis & nuptis, ampliorem innuptarum & in corpore & in ſpiritu ſanctificationem intelligi voluit, non corpus nuptarum omni ſanctificatione priuauit. Porro hoc, quaſi dicat, conſulo non nubere, ſed, Hoc dico ad veſtram vtilitatem, maiorem, ſcilicet vt expeditius deo ſeruiatis. Non vt, ſi incontinentes eſtis, Iniiciam vobis laqueum, fornicationis. Non hoc dico vt laqueum vobis iniiciam, ſed hoc dico, Ad id, tendens Quod honeſtum eſt, ſcilicet vt homo ſit caſtus animo & corpore. Non hoc ideo dicit quod turpe ſit coniugium, ſed quod hoc honeſtius eſt. Et ad id tendo Quod præbeat facultatem, vel facilitatem alicui obſeruandi

Marginal notes: Auguſtinus (fieri) — Auguſtinus in pſ. cxlvij. (bent vxores) — Auguſtinus de ſermõe i monte. (maxime qui pari) — Auguſtinus (tes, & ſpe) — Auguſtinus (ſeculi, ſint) E — Auguſtinus in epiſto. ad iuſtificandũ comitem (ter colligã) — Aimo. (gura) — Auguſtinus (dem in iudicio) — F (citus eſt de his) — Aimo. (ceat vxori) — Auguſtinus (Et virgo cogitat) — Fulgentius. (Quæ ſunt domini) — Auguſtinus de ſancta viduitate. (ſterio corporis) — Ibidem. (Hæc itaque) — Auguſtinus (ſtus animo)

Digitized by Google

A ſe domino ſine impedimento,quod eſt in coniugio.Cum igitur ait ad id quod honeſtū eſt, Auguſti.de
non matrimonium turpe eſſe monſtrauit,ſed quod honeſto erat honeſtius,generalis hone ſancta vi-
ſti nomine commendauit:quia honeſtius quid eſt,niſi quod magis honeſtum?Sicut ergo bo duitate.
no melius,& beato beatius eſt:ſicut honeſto honeſtius eſt, quod honeſtum voluit appellare.

Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua quod ſit ſuper-
adulta,& ita oportet fieri,quod vult faciat,non peccat ſi nubat.Nam qui ſta-
tuit in corde ſuo firmus,non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens
ſuæ voluntatis,& hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, bene fa-
cit.Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam,bene facit,& qui nō iun-
git melius facit.Mulier alligata eſt legi,quanto tempore vir eius viuit:quod
ſi dormierit vir eius,liberata eſt a lege,cui autem vult nubat,tantum in domi
no.Beatior autem erit,ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium.Puto au
tem quod & ego ſpiritum dei habeam.

Si quis autem.Sicut de virginibus determinauit,quid ſit melius & honeſtius: ſic & de cu
ſtodibus virginum determinat,quid illis ſit faciendum ſi virgines continere voluerint,vel
noluerint.q.d.hoc eſt honeſtius & expeditius,ſcilicet eſſe ſine coniugio.ſed tamē *Si quis*
B exiſtimat ſe videri,quādoq;, Turpē ſuper,id eſt de Virgine ſua,eo, Quod,vel, Quæ ſit
ſuperadulta.ſ.vltra pubertatem, Et ita oportet fieri, ſcilicet vt nubat,quia virgo nō vult Ambroſius
cōtinere. Quod vult,virgo, Faciat,cuſtos:qa, Nō peccat,cuſtos, *Si nubat* virgo.Hoc
ideo dicit,ne & ſi virgo non peccat,cuſtos eius videatur peccare. Ideo dico,ſi oportet,non
peccat. Nā,de iſto alio patet,quia Bene facit,non tantū non peccat ille,ſcilicet, Qui
ſtatuit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam,non ingerens ei fomitē nuptiarum.Statuit di- Auguſtinus
co, Firmus in propoſito ſuo,non curans,vel ſobolem,vel aliud huiuſmodi. Et non habēs
neceſſitatem,cum virgo velit continere.ſed, Habens poteſtatem,ſecundum alumnæ con-
tinentiam. Voluntatis ſuæ,perficiendæ.ille qui hoc ſtatuit,bene facit, Et ille,vtiq; qui
hoc non ex leuitate ſtatuit, *Sed* in corde iudicauit,id eſt ex iudicio mentis bonum eſſe diſ
cernit,& quia oportet fieri vt diximus, Igitur qui matrimonio iungit virginem ſuam be-
ne facit,quia licet quod facit. Et qui non iungit,cum habeat poteſtatem ſuæ voluntatis, Ambroſius
melius facit,quia apud deum meritum illi collocat,& a ſeculi ſollicitudine liberat illam, &
ideo recte ait. Melius facit.Melius eſt enim quod licet & expedit, quam quod licet & non Auguſtinus
expedit.Hic enim bene vtitur homo malo,ibi vero bene vtitur bono.Duo enim hæc, ſcili- Auguſti. de
cet bonum & malum,& alia duo,ſcilicet vſus bonus & vſus malus,ſibimet adiuncta,quatuor baptiſmo
differentias faciunt.Bene vtitur aliquis bono continentiam dedicans deo:Male vtitur q̄s paruulorū.
bono continentiam dedicans idolo.Male vtitur quis malo concupiſcentiam relaxans adul
terio.Bene vtitur malo concupiſcentiā reſtringens cōnubio.Sicut ergo melius eſt bene bo-
C no,quam bene vti malo,cum vtrūq; ſit bonum: ita qui dat virginem ſuam nuptui bene fa-
cit:& qui non dat,melius facit.Bonū eſt enim pudicitia coniugalis,ſed melius continentia Auguſti. de
virginalis,vel vidualis. Mulier alligata eſt &c.q.d.virgo poteſt nubere,ſimiliter & vidua ſancta vi-
poteſt nubere,ſed beatius eſt cōtinere.Et hoc eſt quod ait, Mulier alligata eſt legi viri quā duitate.
to tempore vir eius viuit,vt nō liceat alii nubere. Quod ſi dormierit vir eius,liberata eſt
a lege,viri:& permittitur ei, Vt cui vult nubat.Ideo dicit cui vult,quia inuitę nuptiæ ſo- Auguſtinus
lent prouentus malos habere.Cū vero dicit, Nubat,lege loquitur naturali,quanquam pri-
mæ nuptiæ tantum a domino ſint inſtitutæ,ſecundæ vero permiſſæ ſunt. Deniq; primæ
nuptiæ ſub benedictione dei celebrantur ſublimiter, ſecundæ vero etiam in præſenti ca-
rent gloria.Nubat dico,& hoc, Tantum in domino,faciat ſcilicet,ſine turpitudinis ſuſpi-
cione,& viro ſuæ religionis nubat.Vel ita continua, Mulier &c.q.d.Virgo quocunq; tē-
pore poteſt nubere,ſed coniugata,etiam ſi cauſa fornicationis dimiſſa eſt,non poteſt: dū vi
uit vir eius. Quia mulier alligata eſt legi,viri, Quanto tempore vir eius viuit, quod ſi
dormierit vir eius,liberata eſt,cui vult nubat:tantum in domino. Beatior autē erit,ſi ſic,
id eſt innupta, Permanſerit ſecundum meum conſilium.Satis oſtendit beatam eſſe,& poſt Auguſti.de
mortem viri,iterum in domino nubentem fidelem:ſed beatiorem,non nubētem. Vnde ma ſancta vi-
ximæ Cataaphrygarum & Nouatianorum hæreſes concidunt,quas buccis ſonantibus non duitate.

Digitized by Google

ſapientibus Tertullianus inſlauit, dum ſecundas nuptias tanquam illicitas maledico dente D
concidit, quas omnino licitas apoſtolus ſobria mẽte concedit. De tertiis autem & quartis, & de vltra pluribus nuptiis ſolent homines mouere quæſtionem, ſed quis audeat definire quod nec apoſtolum video definiuiſſe? Ait enim, Si dormierit vir eius &c. Nõ dicit primus, vel ſecundus, vel tertius, vel quotuſlibet. Nec nobis definiendum eſt, quod non definit apoſtolus. Vnde, vt breuiter reſpondeam, nec vllas debeo damnare, nec eis verecundiam numeroſitatis auferre. Ipſe etiam Chriſtus apoſtoli, ac noſter magiſter, & dominus, ſeptemuiratam mulierem in euangelio non damnat, nec dicit in reſurrectione non poſſe eſſe: ſed tantum ait, neq; nubent neq; nubentur. Vnde nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere, vt quoties voluerint, nubant, nec ex meo corde præter ſcripturæ ſanctæ authoritatẽ quotaſlibet nuptias audeo condemnare. Quod autem dicitur vniuiræ viduæ, hoc omni dicitur viduæ, ſcilicet, Beatior erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Et ne quis hoc conſilium tanquam humanum, & non diuinum putaret contemnendum, adiecit, Puto autem quod ego, ſicut & alii apoſtoli, Spiritum dei habeo, quo inſpirãte, hęc & alia ſuadeo, quod vos non putatis. Nota quod dicens puto, non dubitat apoſtolus, ſed contemptores increpat: vt & dominus non dubitat, ſed increpat dicens, Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Et alibi, Cum venerit filius hominis, putas inueniat fidẽ in terra? Verbo dubitationis arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas.

Auguſti. ad Polentium.

Auguſtinus ſuper Ioan.

CAPVT VIII. E

De his autem quæ idolis immolãtur, ſcimus quia omnes ſcientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat. Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit quẽadmodum oporteat eum ſcire: ſi quis autem diligit deum, hic cognitus eſt ab eo. De eſcis aũt quæ idolis immolantur, ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus deus niſi vnus.

De his autem quæ idolis &c. Supra egit de nuptiis, de quibus ipſi quęſierãt. Hic agit de idolothytis. i. immolatitiis idolorum, in quibus adeo indiſcretum vſum quidam habebant, vt ex eo aut ſcandalizarentur, aut ſaltem confunderentur infirmi: & ipſi qui licitis inordinate vtebantur, eccleſiaſticam in ſe formam confunderent, & vnitatem ſcinderent. Scientes enĩ omnia ex creatione munda, immolata idolis coram infirmis in idolio manducabant, quod infirmi videntes, putabant eos edere ſub veneratione idoli, & exemplo eorum ſub veneratione idoli edebant. Illos igitur increpat apoſtolus hic. q. d. de his prædictis quæſiſtis, & docui, ſed de iſtis aliis non fuit opus quærere, quia de iſtis ſcitis vt ego. & hoc eſt quod ait, De his autem quæ idolis immolãtur, an licet edere vel non? Scimus. q. d. Ego ſcio, & vos ſcitis eque mecum, quod licet ea comedere. Vere ſcimus ego & vos, Quoniam omnes ſcientiã habemus, de creatore & creaturis. Hoc dicit de his inter eos maioribus, qui habentes F
ſcientiam cum offendiculo minorum edebant: quos primum arguit, nec ſufficienter ſcire dicit, quia offendiculum proximi non vitabant. Alii autem ignari ſub veneratione idoli edebant. Scientia. q. d. habetis ſcientiam, ſed non valet hæc ſcientia, quia facit vos ſuperbire contra ignaros. Scientia enim, ſi ſola eſt, Inflat, id eſt in ſuperbiam extollit, Charitas vero, quæ non inflatur, Aedificat, infirmos: quæ quod eis obeſſe poteſt dimittit. & ideo eam habete, non inflantem ſcientiã. Addite ſcientiæ charitatem, & vtilis erit ſcientia. Per ſe enim inutilis eſt ſcientia, cum charitate vtilis eſt. Per ſe inflat in ſuperbiam, vt dæmones qui græco nomine a ſcientia ſic ſunt nominati, in quibus ſcientia eſt ſine charitate. Propter hoc autem vitium, id eſt elationem ſcientię reprimendam, datus eſt Paulo ſtimulus Sathanæ, a quo tunditur ne irrigatur. Præponenda eſt etiam ſcientia ſcientiæ. Melius eſt enĩ ſcire infirmitatem noſtram, quam naturam rerum. Laudabilior enim eſt anim[9] cui nota eſt infirmitas ſua, quam qui ea non reſpecta, ſyderum viam ſcrutatur, & terrarum fundamẽta, & cælorum faſtigia: ſed meliores ſunt qui apponunt, noſſe ſeipſos, quia ſcientiam talem ſcilicet qui apponit: apponit dolorem peregrinationis ex deſiderio patriæ, & conditoris. Si quis autem. q. d. habetis ſcientiam de idolothytis, ſed nec perfecta ſcientia eſt illa, quia & Si quis exiſtimat ſe ſcire aliquid, ſcilicet quod liceat eis vti, Nondum tamen, Cognouit

Auguſtinus

Au. de ciui. dei.

Auguſtinus
Auguſtinus

Digitized by Google

A quemadmodum oporteat eum ſcire, id eſt nondum nouit quod ſic ea ſcientia debeat vti, ne noceat alii. Ipſos ergo qui de ſcientia gloriantur, oſtendit non ita cognouiſſe, ſicut cogno‑ſcendum eſt. Dum enim charitatem quæ omnium bonorum mater eſt, non ſectantur, nō ſci unt ſicut oportet. Si quis autem. q. d. Hic non perfecte ſcit, ſed qui diligit fratrem, vere ſcit deo approbante, & hoc eſt quod ait, Si quis autē diligit deum, hic cognitus eſt, id eſt appro‑batus ab eo. Hic diligit deū, qui charitatis cauſa ſcientiam mitigat, vt proſit fratri, pro quo Chriſtus mortuus eſt. De eſcis autem. Vituperata ſcientia eorum, tandem aperit quæ eſt ea. Supra enim non dixerat quæ eſſet eorum ſcientia, ſed hic oſtēdit. q. d. His prædictis mo‑dis non valet ſcientia, ſed tamen in hoc vera eſt, quod de eſcis, Quæ idolis immolantur, ſcimus ego & vos, quod licet comedi, & quod ab idolo non contaminatę ſunt. Et ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo, id eſt inter creaturas mundi. Materiā enim deus formauit, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Habet quidem formam quādam humanam, ſed ipſe homo per verbum factus eſt. Quæcunq; enim facta ſunt naturaliter, quæcunq; ſunt in crea‑turis, facta ſunt per verbum, ſed forma hominis in idolo, non eſt facta per verbū, ſicut pec‑catum non eſt factū per verbum, ſed eſt nihil, & nihil ſunt homines dū peccant. Vel, Ido‑lum nihil eſt in mundo, id eſt illud quod putabant idolum eſſe, nihil eſt. Exiſtimabāt enim idolum eſſe perſonam ſubſiſtentem, ex ſimulacro & ſpiritu præſidente. Vel, Idolum nihil eſt in mundo, id eſt nullius rei quæ ſit in mundo ſimilitudinem habens. Idolum enim hic

Ambroſius · *Aimo.* · *Aimo.* · *Auguſt. ſuper Ioannē.* · *Orig.*

B appellat ſpeciem quam non videt oculus, ſed animus ſibi fingit. Vt ſi quis humanis mem‑bris caput canis, vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, & huiuſmodi, qui hoc facit, non ſimilitudinem, ſed idolum facit. Facit enim quod non habet aliud ſimile ſui, ſed quod mens ocioſa & curioſa reperit. Ideo diſtincte dictum eſt in lege, Non facies idolū neq; omnem ſimilitudinem rei. Similitudo vero eſt cum aliquid ex his quæ ſunt, vel in cæ lo, vel in terra, vel in aquis formatur. Et ſcimus quia null⁹ deus eſt niſi vnus, Hoc dicit ne putetur eſſe deus in idolo. Vnus. n. tantū deus eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, id eſt ipſa trinitas vnus deus eſt, nullaq; ſit partium in deitatis vnitate diuiſio. Non enim deus pater pars eſt dei. Tres enim perſonę ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Et hi tres quia vnius ſubſtātiæ ſunt, vnum ſunt, & ſumme vnum ſunt, quia ibi nulla naturarum, nulla eſt diuerſi‑tas voluntatum. Si enim natura vnum eſſent, & conſenſione non eſſent, non ſumme vnum eſſent. Si vero in natura diſpares eſſent, vnum non eſſent. Porro Chriſtus vna perſona eſt geminæ ſubſtantiæ, quia deus & homo eſt: nec tamen deus, vel homo pars huius perſonæ dici poteſt. Alioquin dei filius ante quam ſumeret formam ſerui non erat totus, & creuit, cū homo diuinitati eius acceſſit. Quod ſi in vna perſona pars non poteſt eſſe deus, quanto ma gis pars trinitatis eſſe non poteſt, quicunq; vnus in tribus? Huius ergo trinitatis, nec tertia pars eſt vnus, nec maius aliquid omnes, quam ſinguli. Tu nempe dixiſti vnum deum ex par tibus non eſſe compoſitum, & hoc de patre vis intelligi. Ille, inquis, virtus eſt ingenita ſim‑plex. Huius autem virtutis quam ſimplicem eſſe dixiſti, nunquid partes ſunt bonitas, ſapien tia, clementia, & potentia? Si dixeris partes ſunt, ſimplex ergo virtus ex partibus cōſtat, quę

Aug. cōtra Maximinū. hæreticum. · *Auguſtinus* · *Auguſtinus*

C te diffiniente vnus eſt deus, ergo deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Nō dico inquis, non ſunt ergo partes. Si ergo in vna patris perſona, & illa inuenis, & partes non inuenis: quanto magis pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus eſt deus, & propter vniuſcuiuſq; proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfe‑ctionem partes nullius dei non ſunt? Virtus eſt pater, virtus eſt filius, virtus eſt ſpiritus ſan ctus. Hoc verum dicis, ſed quod virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute proce dentem, non vis eandem naturam habere? Hoc falſum dicis. Hoc contra fidem catholicam dicis.

Auguſtinus

Nam & ſi ſunt qui dicantur dii ſiue in cælo ſiue in terra (ſiquidem ſunt dii multi & domini multi) nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Sed non in omnibus eſt ſcientia. Quidam autem cum conſcientia vſque nunc ido‑li quaſi idolothytum manducant, & conſcientia ipſorum, cum ſit infirma pol‑luitur:

Nam & ſi &c. q. d. vnus tantum eſt deus, & vere, Nam & ſi ſunt qui dicantur dii, partici‑ *Auguſtinus*

Digitized by Google

patione deitatis,vt ſancti, *Siue in cælo,iam recepti,vt qui de corpore exierunt,* *Siue in* D
terra,morantes,vt qui adhuc in mortali corpore peregrinantur,& non falſo putatos , dico
deos,ſed in veritate dei ſunt, *Siquidem multi ſunt dii*,participatione deitatis vt ſancti,
Et ſunt domini multi,qui aliis præſunt:apoſtoli in terra,archangeli in cælo.Et ſi inquam
hoc ſit nobis, *Tamen eſt,tantum,* *Vnus deus,pater*,qui naturaliter,& ſubſtãtiue eſt de⁹
vnus cum filio & ſpiritu ſancto.Dicitur enim tribus modis deus,ſubſtantiue,adoptiue,nun
cupatiue.Subſtantiue dicitur deus trinitas.Adoptiue,ſancti qui per adoptionis gratiã dii
ſunt.Nuncupatiue,dæmones,& idola,quia nomine tantum dii ſunt,non natura vel partici
Auguſtinus in libro quæſtionũ. patione.De diis adoptiuis dictum eſt,& ſi ſint qui dicantur dii, *Siue in cælo,ſiue in terra:*
ſiquidem dii ſunt multi,& domini multi.Eos enim intelligi voluit qui digne etiam dicun
tur dii:ita ſane vt latria,quæ interpretatur latine ſeruitus,eis non debeatur. Qui prohibi
ti ſunt in lege maledici,vbi legitur.Diis non maledices vel detrahes. Sed nõ ſunt iuſſi ſa
crificiis,vel vllis latriꝫ obſequiis honorari. Vel poteſt etiã de nuncupatiuis diis dici illud,
Ambroſius *Nam & ſi ſunt qui dicuntur dii*,a gentibus, *Siue in cælo*,vt ſol & luna, *Siue in terra*,vt
Aimo. Apollo,vel Eſculapius,Hercules,& huiuſmodi.Ideo dixi dicantur, *Siquidem dii ſunt mul*
ti,opinione Paganorum, *Et domini multi, nobis tamen eſt,tantũ* *Vnus deus,pater*,cui
credimus,& nos in ſe credentes facit deos:ſecundum illud , Dedit eis poteſtatem filios dei
Auguſtinus fieri his qui credunt in eum.Nobis ergo vnus eſt deus,Gentibus vero plures,quos noſter ter
ret,id eſt dæmones:qui volentes videri dii ſibi exigunt illa,quæ deo vero debentur, ſcilicet E
aras,ſacrificia,& alias huiuſmodi.Noſter vero deus homines deos facit,qui non eſt factus,
& ideo eſt verus deus.Deos autem homines eſſe appellatos inuenimus in illo pſalmo,Deus
Quæſtio. ſtetit in ſynagoga deorum.Et itẽ,Ego dixi,dii eſtis.Sed quęritur,ſi hoĩes dii vocantur,vtrũ
angeli vocandi ſint dii cum hominibus ſanctis , quibus maximum præmium promittitur
ęqualitas angelorum.Et in ſcripturis quidem neſcio,vtrum vel poſſit,vel facile poſſit repe
Auguſtinus riri aperte angelos dictos deos.Si ergo nuſquam in diuinis eloquiis reperitur ea mihi cau
ſa potiſſimum occurrit,quare angeli non dicuntur dii,ne ab hominibus putarẽtur colendi:
ne homines ad hoc inclinarentur , vt ſeruitium religionis quæ liturgia vel latria dicitur,
angelis exhiberent:ſed nomine officii multo vtilius vocantur angeli, qui latine dicuntur
nuncii,vt ille colatur,cuius ſunt nuncii.Quod ergo dicitur deus deorum,rex magnus ſuper
omnes deos,non niſi de ſanctis accipitur,quibus eſt vnus deus pater.Deinde oſtendit quod
recte dicitur,& deus,& pater.q.d.vere eſt deus. *Quia ipſe eſt ex quo credimus eſſe omnia.*
Et vere pater eſt,quia credimus, *Nos,foueri,* *In illo*,i.in illius gratia.Quęrit̃ ſi debeat di
Quæſtio. ci ꝙ Chriſtus ſit nobis pater, vel ſpiritus ſanctus.Sane dicimus ꝙ debet , quia gratia qua
regeneramur:ita eſt filii,& ſpirit⁹ ſancti,vt patris:& qcquid eſt nobis a patre,eſt nobis a fi
lio & a ſpiritu ſancto: & ideo dicimus quod deus trinitas vnus nobis eſt pater,vna maie
ſtas,vel vnus magiſter qui regnat,qui illuminat,ſicut vnus creator. Sed item quęrit̃,ſi deus
trinitas vnus nobis eſt pater,an ſit ille pater,qui æternaliter pater eſt filium gignendo,an F
non,& ſi non,an ſit alius pater.Ad quod dicimus quod non ſimpliciter debeat dici, de⁹ tri
nitas eſt pater,ne intelligatur perſona patris.Sed eſt nobis pater,nec ille pater, qui eſt ter
tia perſona,nec alius,ſed eſt deus vnus qui eſt nobis pater ex tempore,& qui eſt ille pater:ſi
cut filius eſt vnus deus cũ patre,nec tamen eſt deus qui genuit. *Et,nobis eſt,* *Ieſus Chri*
ſtus vnus deus,& dominus,cum patre in ſubſtãtia,id eſt nobis vnus deus eſt,& dominus pa
Ambroſius Auguſtinus de trinitate. ter & Chriſtus, *Per quem*,Chriſtum, *Omnia*,creata ſunt.Omnia enim a patre,ſed per
filium creata ſunt.Næc alia per filium,alia per patrem,ſed eadem.Alioquin iam non om
nia per patrem,nec omnia per filium.Si autem omnia per patrem,& omnia per filium,ergo
eadem per patrem quæ per filium facta ſunt.Aequalis ergo eſt patri filius , & inſeparabilis
operatio vtriuſqꝫ. *Et nos per ipſum*,Chriſtum,*ſumus in deo*,quia per ipſum reformati ſu
mus in cognitione dei per quem fueramus creati, *Sed &c*.q.d.nos hoc ſcimus quod vnus
eſt deus. *Sed non in omnibus eſt,hæc,* *Scientia*.i.non omnes myſterium vnius dei co
gnoſcimus. *Quidam aũt*,vel, *Enim*.q.d.Vere nõ in oĩbus eſt hæc ſcientia,quia, *Qui*
dam &c.vel nos ſcimus,quia idolum nihil eſt.Sed, *Quidã manducant*,de ſacrificiis, *Cũ*
conſcientia Idoli,quia putant idolum aliquid diuinum eſſe. *Et hoc,* *Vſqꝫ nunc*,id eſt etiã
nunc poſt conuerſionem , ſicut ante conuerſionẽ. *Manducant*,dico, cum conſcientia, *&*
Ambroſius *Quaſi idolothytum*,id eſt cum reuerentia idoli,quaſi aliqua illic eſſet diuinitas, *Et con*

Digitized by Google

A ſcientia ipſorum cum ſit infirma;polluitur per illos qui habent ſcientiam vnius dei,ſed non cum charitate,per quos in hunc errorem infirmi inducebātur,quorum non cibus polluitur, ſed conſcientia.

Eſca autem non commendat nos deo.neq; enim ſi manducauerimus abundabimus,neq; ſi non manducauerimus deficiemus.Videte autem ne forte hęc licentia veſtra, offendiculum fiat infirmis.Si enim quis viderit eum qui habet ſcientiam in idolio recumbentem, nonne conſcientia eius cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta,& peribit infirmus in tua conſciētia frater,propter quem Chriſtus mortuus eſt?Sic autem peccātes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam,in Chriſtum peccatis.Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum non manducabo carnem in æternū, ne fratrem meum ſcandalizem.

Eſca autem.q.d.illis nocet veſtra comeſtio,nobis autem nō prodeſt:quia eſca ſumpta,vel non ſumpta Non commendat nos deo.ſed fides eſcæ,qua creduntur omnia creata a deo munda.Et vere. Neq; ſi non mānducauerimus deficiemus,id eſt minus habebimus bonum, Neq; ſi manducauerimus abundabimus, in bono virtutum,vel beatitudinis,ſed ex fide
B eius tantum. Videte autem.q.d.quantum ad vos nihil eſt eſca ipſa.Sed Videte ne forte hæc licentia veſtra fiat offendiculum infirmis,in fide:qui neſciunt adhuc idolum nihil eſſe,& poteſt eſſe offendiculum. Si quis enim,infirmus, Viderit eum qui habet ſcientiā recumbentem in idolio,id eſt in præſentia idoli, Nonne conſcientia eius cū ſit infirma per ſe ædificabitur ad manducandum idolothyta,id eſt ad manducandum carnes ſacrificiorū ſicut idolothyta.Videns enim quis fratrem peritū in idolio ſacrificata edere incipit & ipſe edere,non illa conſcientia qua ille peritię cauſa ſciens nihil eſſe idolum, ſed eſſe putat illic vnum cum videt fratrem peritum illic edere,nec horrere, Et ita peribit infirmus frater in tua conſcientia,id eſt quia te ſapientem videt comedere, putans ſub idoli veneratione, Propter quem,ſaluandum, Chriſtus mortuus eſt,& ita grauiter peccas. Sic autem.q.d. ita in fratres peccatis.Sed Sic peccantes in fratres,& percutientes conſcientiam ipſorum infirmam in Chriſto peccatis,cuius membra ſunt.Cum enim charitatis nō ęmuli ſunt,qua Chriſtus nos liberauit,peccant in Chriſto,non in Chriſtum, quia in Chriſtum peccare, eſt negare Chriſtum:In Chriſto autē peccare, eſt in his quæ Chriſti ſunt peccare.Sicut hic qui ſub lege eſt,in lege dicitur peccare:ita hi qui in Chriſto ſunt,in Chriſto peccare dicuntur. In Chriſto ergo peccatis,cuius regnū diminuitis.& quia in Chriſto peccatis. Quapropter, abſtinere ſicut & ego etiam ab omni carne.quia, Si eſca ſcandalizat fratrem meum non
C manducabo,non ſolum immolata,ſed etiam omnem Carnem in æternum,id eſt nec hic nec in futuro.Sicut enim conſtat quod non poſt mortē,ſic certus ſum quod nec in vita mā ducabo.non quod mala ſit eſca,ſed, Ne ſcandalizem fratrem meum.

Aimo. Aimo. Ambroſius Ambroſius

CAPVT IX.

NOn ſum liber?Non ſum apoſtolus?Nonne Chriſtum Ieſum dominum noſtrum vidi?Nonne opus meum vos eſtis in domino? Et ſi aliis non ſum apoſtolus,ſed tamen vobis ſum.Nam ſignaculum apoſtolatus mei vos eſtis in domino.Mea defenſio apud eos qui me interrogant,hæc eſt. Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circūducendi, ſicut & cæteri apoſtoli & fratres domini & Cephas? Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam?Quis plantauit vineā,& de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem,& de lacte gregis non manducat?

Non ſum liber?Incipit ſe proponere in exemplū, vt ſicut ipſe abſtinet a licitis pro ſcandalo fratrum vitando,ita & illi abſtineāt.Ipſe enim apoſtolica dignitate poteſtatē habens

non operari manibus, ſed de euangelio viuere, ne quē tñ accipiendo ſcandalizaret, abſti- D
nuit, q.d. abſtinete ab hoc licito, quia & ego habeo libertatem accipiendi ſtipendia, & tamen non accipio. Et vere habeo libertatem. Nunquid enim non ſum liber, accipere? Vtique liber ſum accipere, quia licet mihi quod & aliis apoſtolis, ſcilicet de euangelio viuere. Hoc & ſi ſic inductum ſit, intendit tamen comprobare ſe apoſtolum, quia occaſione pſeudo apoſtolorum minus de eo ſenſerunt Corinthii. vnde ſubdit, Non ſum apoſtolus? q.d. Vere ſum liber, quia ſum apoſtolus, & vere ſum apoſtolus, quia Chriſtum vidi: pro quo, id eſt ſi non viderem, minus viderer apoſtolus, & hoc eſt quod dicit, ſub interrogatione loquens vt iratus, Nonne dominum noſtrum Ieſum Chriſtum vidi? in via, vel in templo Hieroſolymis, dum orarē. Nonne, q.d. Vere ſum ego apoſtolus, quia vos eſtis opus, apoſtolatus mei. & hoc dicit ſub interrogatione, Nonne opus meum vos eſtis, o, Corinthii? tamen, In domino, id eſt domino cooperante. Vel, In domino, id eſt in gloriam domini. Et quia eſtis opus meum, ideo, Et ſi non ſum apoſtolus aliis, id eſt Iudæis quorum legē euacuabat, Sed tamen vobis, qui per me conuerſi eſtis, Sum, apoſtolus, quia vos eſtis opus meum perfectū. Et vere vobis ſum apoſtolus. Nam ſignaculum, id eſt forma, Apoſtolatus mei vos eſtis in domino, id eſt domino authore, a ſimili ſigilli, quia in vobis apparet quod ego ſum apoſtolus, dum ea habetis per me, quæ & alii. Per alios, apoſtolos, & ideo per vos apud alios qui dubitāt, apoſtolus defendor. Et hoc eſt quod ait, Mea defenſio, hoc eſt vos, ſcilicet, Apud alios qui de me interrogāt, vtrum ſim apoſtolus. Et quia ſum apoſtolus, Nunquid, ego E
& mei, Non habemus poteſtatem manducandi & bibendi veſtra? id eſt viuēdi de ſtipendiis veſtris? q.d. vtiq; habemus. Permiſit enim dominus, ſed non iuſſit apoſtolis accipere neceſſaria a ſubditis, vt quiſquis vellet eo vteretur, quod ſibi liceret ex domini conſtitutione. Si quis vero vti nollet, non contra iuſſum faceret, ſed de ſuo iure cederet. Poteſtas vero eſt, non iuſſio domini, accipere ſumptus. Et nunquid non habemus poteſtatem circumducendi, nobiſcum, Sororē mulierē, vt nobis miniſtret, Sicut & cæteri apoſtoli, Et, etiā, Fratres domini, qui maiores ſunt ſicut Iacobus, & Iudas, & reliqui, Et Cephas, id eſt Petrus, qui eſt princeps apoſtolorum? Non hoc reprehendit, ſed eorum more ſibi probat licere. Mulieres enim deſiderio doctrinæ dominicæ, & cupide virtutum ſequebantur apoſtolos miniſtrantes, & ſumptus, & ſeruitia, ſicut & ſaluatorem ſecutę ſunt miniſtrantes ei de facultatibus ſuis. Dominus enim noſter cui angeli miniſtrabant infirmis compatiēs loculos habuit, in quibus mitteretur pecunia a fidelibus data victui neceſſaria, quos commendauit Iudę, vt etiam fures, ſi non poſſemus vitare, diſceremus in eccleſia tolerare. Et mulieres miniſtraturas ſequi ſe voluit, oſtendens quid a plebibus deberetur euangeliſtis. Ideo etiam dominus in comitatu ſuo mulieres habuit, ne viderentur alienæ a ſalute, quæ & miniſtrabant ei ſicut & apoſtolis. Aut ego, q.d. Cæteri apoſtoli hanc poteſtatem domino conſtituente habuerunt. Aut, id eſt an, Ego ſolus & Barnabas non habemus, ſecundum vos vtiq;, Poteſtatem hoc operandi? q.d. Habemus poteſtatem hoc operandi, id eſt accipiendi. Operādi enim ait pro accipiendi, vt honeſtius loqueretur. Vel ſecundum aliam literam, quæ ha- F
bet, Non habemus poteſtatem non operandi? q.d. habemus vtiq; poteſtatem non operandi manibus noſtris, id eſt ceſſandi a labore manuum. Et ne quia abſtinet coapoſtolos reprę hendiſſe videretur, addit, Quis militat &c. Probat hic per ſimilitudines humanas id licere ſibi & aliis, & ſupponit authoritatem legis, & ipſius domini tandem. q. d. recte vtiq; ſiue nos, ſiue illi, hāc poteſtatem habemus. Quis enim militat ſuis ſtipendiis vnquam? Et quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Et quis paſcit gregem, & de lacte non manducat? Vtiq; nullus. Lac gregis dicitur quicquid a plebe præpoſitis dat. His verbis ſatis apoſtolus indicat, non ſibi aliquid vſurpaſſe vltra debitum coapoſtolos ſuos, ſed ſicut dominus conſtituit, ex euangelio viuentes panem gratuitum manducabant, ab eis ſumptum quibus gratuitam gratiam prædicabant. Hæc quidem ſecundum humanæ conſuetudinis licentiā dicta ſunt.

Aimo. | Auguſtinus | Aimo. | Auguſtinus de opere monachorum | Auguſtinus | Auguſtinus | Auguſtinus | Auguſtinus

Nunquid ſecundum hominem hæc dico? An & hæc lex non dicit? ſcriptum eſt enim in lege Moyſi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt deo? An propter nos vtique hoc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt, quoniam debet in ſpe qui arat arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiēdi.

Digitized by Google

A **Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra me-
tamus? Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? Sed nõ
vſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus
euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacra-
rio ſunt edunt? & qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Ita & domi-
nus ordinauit iis qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ego autẽ
nullo horum vſus ſum.**

Sed nunquid ſecundum hominem, tantum, *Hæc dico*, id eſt humana ſimilitudine tan
tum hoc probo? *An non & lex dicit hæc*, i. nonne lex Moyſi idem probat? vtiq;. *Scri-
ptum eſt enim*, in lege Moyſi, *Nõ alligabis os boui triturãti*, id eſt non prohibebis prædi
catorem viuere de euangelio, id eſt de prædicatione, ſed ne hoc videatur ad literam eſſe di
ctum, ſubdit, *Nunquid de bobus cura eſt deo?* id eſt vt de eis in lege præcipiat? *Non pro
bobus*, hoc dicit, quia propter nos tantum dicit, quod ita ait, *An propter nos*, vtiq;, *Hoc
dicit?* q. d. dicit vtiq;. *Nam &c.* q. d. Vere hoc propter nos dicit, quia hæc & alia eodẽ ſpe-
ctantia, *Propter nos ſcripta ſunt*, vt hoc ipſum verum eſt. *Quoniam qui arat*, i. prædica Ambroſius
tor qui corda aperit ad fidem, *Debet arare in ſpe*, ſtipendiorum temporaliũ, non propter
B hanc ſpem, non enim hæc debet eſſe intentio ſua, & finis in miniſterio ſuo. *Et qui tritu-
rat*, id eſt bonos a malis, quaſi grana a paleis diſcernit, morum qualitate, debet hoc ſimiliter
facere. *In ſpe percipiendi fructus*, ſtipendiorum. *Si nos vobis*. Poſtquam probauit per ſi-
militudines, nunc probat per rationes quod licet eis accipere. q. d. Vere poteſtatem accipiẽ
di habemus: quia *Si nos ſeminauimus vobis ſpiritualia*, ſcilicet ea quæ ſpiritum veſtrum
viuificant, vel quæ a ſpiritu ſancto data ſunt, ſcilicet verbum dei, & myſterium regni cælo- Auguſtinus
rum, *Eſt magnum ſi nos metamus*, ad ſuſtentationem, *Veſtra carnalia*, id eſt hæc tem-
poralia quæ vitæ & indigentiæ carnis indulta ſunt. *Si alii*. Item a minori probat ſibi li-
cere ſumptus ab eis accipere dicens, *Si alii*, ſcilicet pſeudo, *Sunt participes veſtræ pote-
ſtatis*, id eſt tam potenter vtuntur veſtris, vt vos ipſi, *Quare non potius nos*, apoſtoli qui
cauſa ſalutis veſtræ laboramus. *Sed tamen &c.* q. d. Ecce manifeſtũ eſt, quia licet nobis ac-
cipere, *Sed tamen non ſumus vſi hac poteſtate*. & quia forſan eum non egere dicerent, cõ
tra hoc ſubdit apoſtolus. *Sed omnia ſuſtinemus ne qđ offendiculũ demus euãgelio Chri-
ſti*, quia ſi acciperet apoſtolus, iam pſeudo libere acciperẽt, & ſic in prædicatione durarent,
& ita impedimentum fieret euangelio. Vt ergo regulæ Chriſtianæ ius maneret, licita qua- Ambroſius
ſi illicita fecit. Vel ideo hoc dicit, quia forſan & hi auari erant, & ideo apoſtolum odirent,
ſi quicquam ab eis acciperet. Vel hoc ideo dicit, quia ſi acciperet ab eis, putarent ſe emiſſe
C licentiam peccandi, & ita libertatẽ arguendi apoſtolus minueret. *Neſcitis &c.* Redit rur-
ſus ad illud quod inceperat, etiã atq; etiam commendans, id eſt pluribus modis oſtendens,
quod ſibi liceat accipere, & tamen non faciet. Naturalis ratio etiam hoc habet, vt quis vi- Ambroſius
uat inde, vbi laborat. Hic ergo item probat ſe poteſtatem habere accipiendi per ſimilitu-
dinem ſacerdotum Gentilium vel Iudæorum, cui rei naturalis ratio conſentit, vt nec leue
faciat, nec ocioſum quod tantis teſtimoniis cõmendat. q. d. Vere licet mihi accipere, q; per
hoc patet, *Quoniam qui in ſacrario*, id eſt templo, *Operantur*, vt artifices, *Quæ de ſa
crario ſunt edunt*, & *qui altario deſeruiunt*, vt ſacerdotes, *Cum altario participant*, quia
partem habent de his quæ offeruntur altari. *Et neſcitis*, hoc, vel illud: de Gentilibus ſacer Ambroſius
dotibus dicit, ſcilicet, *Qui in ſacrario operãtur*: & hoc de Iudæis, ſcilicet, *Qui altario de
ſeruiunt*. Per ſacrarium enim intelligit templum Gentilium, per altare Iudæorum, quorum
vtrorumq; miniſtri eorum quæ offeruntur, partem ſumunt. Et ſicut hic fit, *Ita & dominus
Chriſtus ordinauit*, id eſt rationabiliter diſpoſuit de prędicatoribus, *Ordinauit enim his
qui annunciant euangelium*, id eſt prædicatoribus quid diſpoſuit? ſcilicet, *Viuere de eu-
angelio*. Hoc rationabiliter fecit vt expeditiores ſint ad prædicandum verbum dei, quam
licentiã dñs dedit eis quando miſit eos ad p̃dicandũ dicens, Ecce ego mitto vos &c. Et poſt
paulo. In eadẽ domo manete edentes, & bibentes quę apud illos ſunt. Dignus eſt. n. operari⁹
mercede ſua. *Ego aũt*. q. d. tot modis licere cõſtat. *Ego aũt nullo horũ*. i. authoritate, vel
exẽplo, *Vſus ſum*, in accipiendo. Et ne forte quiſq̃ arbitraretur, ideo eum non accepiſſe, Auguſtinus

Digitized by Google

quia illi non dederant,& de ſua poteſtate hæc toties hac de cauſa dixiſſe,vt deinceps da- D
rent,ſubdit,

Non autem ſcripſi hęc,vt ita fiant in me:bonum eſt enim mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet.Nam & ſi euangelizauero,non eſt mihi gloria : neceſſitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi eſt,ſi non euangelizauero.Si enim volens hoc ago,mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.

Non ſcripſi.Quaſi dicat,non ſum vſus,ſed nec vti volo,quod ita ait, Non ſcripſi autem
hæc,ſcilicet quod liceat accipere, Vt ita hæc in me fiant,id eſt vt ego accipiam. Bonū
eſt enim.Quaſi dicat,vere nō ideo ſcripſi vt accipiam,quia ſi ſumerem perderem gloriam.
Et bonum eſt mihi magis mori,id eſt malo ego mori, Vel volo magis mori,id eſt af-
fligi, Quam vt quis euacuet gloriam meam:quod eſſet ſi acciperem , id eſt ſi euangelizarē
Auguſtinus de ope monachorum. vt acciperem.Gloriam ſuam dicit,quam habet apud deum infirmis compatiens. Quiſquis
enim eo quod ſibi debetur vti non vult,amplius impendit eccleſiæ.Maximam igitur gloriā
habet apoſtolus apud deum,non exigendo ſtipendii debitum ab infirmis, ſed de ſuis labo-
ribus tranſigendo cotidianum victum.Hoc eſt quod ſtabulario ad quem vulneratus ille qui
incidit in latrones perductus eſt,dominus ait,*Siquid amplius erogaueris in redeundo red-*
Ambroſius *dam tibi.* Amplius erogabat apoſtolus qui ſuis ſtipendiis militabat.Vel gloriam ſuam di- E
cit,quam apud deum habet,de hoc quod pſeudo repellebat a prædicatione non accipiēdo,
qui non niſi pro temporalibus prædicabant. Ideo enim apoſtolus abſtinet a ſumptibus, ne
ſit forma accipiendi pſeudo apoſtolis rapacibus. Nam ſi.Quaſi quæreret aliquis.An eua-
cuaretur gloria ſi euangelizares,vt ita hæc in te fierent?Reſpondet,vtiq;,quia non ex dile-
ctione prædicarem,& ita non eſſet gloria. Nam ſi euangelizauero, tantum,ita quod non
pro dilectione dei & proximi illud faciam,& ex libera voluntate,non eſt mihi gloria apud
Ambroſius deum.Et vere de hoc ſolo non eſt gloria,quia neceſſe eſt hoc pro iniunctione. quod ita ait,
Neceſſitas enim,præcepti, Mihi incumbit:nec audeo omittere,quia vę erit mihi.vnde
ſubdit, Vę enim mihi eſt ſi non euangelizauero,ſicut iniunctum eſt mihi. *Si* aſit.Quaſi
dicat,ſi neceſſitate facio, Non eſt mihi gloria,ſed ſi volens hoc ago,id eſt ſi voluntas ad-
iungatur neceſſitati,vt ex dilectione prædicem, Habeo mercedem,æternam. *Si* autem
inuitus ago,diſpenſatio,tantum, Mihi credita eſt,quia & ſi mercedem nō habeo,aliis ta
Ambroſius men diſpenſo & proficio.Manifeſtum eſt enim , quia nemo accipit remunerationem apud
deum,eius rei quam inuitus facit.*Si* autem voluntarius facit,dignus eſt mercede,quia con-
ſentit deo,& quod voluntate fit,melius fit.Qui autem indeuotus aliquid facit non volunta
te,ſed neceſſitate facit,quia facit inuitus quod ſibi pręceptum eſt.Vel ita ab illo loco. Nā
ſi,vbi dicit,gloriam euacuari ſuam ſi pro ſumptibus quibus ſuſtentetur prædicet,quod vti-
que videretur ſi nō abſtineret vbi expediret.quaſi dicat,vere euacuaretur gloria mea. Nā F
Ambroſius Auguſtinus de ſermone in monte. ſi euangelizauero,vt ita hęc fiant in me,id eſt ſi ideo euangelizauero vt ad illa perueniam,
& finem euangelii in cibo & potu,& veſtitu collocauero, Non eſt mihi gloria,apud deum.
Quare non eſt gloria ſi ita euangelizauero? Quia tunc eſſet pro neceſſitate.Et hoc eſt,
Auguſtinus de ope monachorum. Quia neceſſitas ſuſtentandę huiusvitæ, Mihi incumbit.Et vere. Væ enim.i.pe-
nuria mihi eſt ſicut pſeudo. *Si* non euangelizauero, id eſt malo meo non euangelizabo,
quia fame cruciabor,& vnde viuam non habebo. Hęc eſt ergo neceſſitas quæ mihi incū-
bit vt euangelizem ,quia vnde viuam non habeo. Vel vt adquiram temporalem fructum
de prædicatione æternorum.*Sic* enim neceſſitas eſt in euangelizando,non voluntas. *Si*
autem volens,id eſt ſine vlla neceſſitate huius vitæ, Hoc ago,mercedem habeo, ſempi-
ternam. *Si* autem inuitus,hoc ago,vt qui neceſſitate huius vitæ cogar, Diſpenſatio eſt
Auguſtinus de ſermone in monte. mihi credita,id eſt aliis prouideo,non mihi.& eſt ſenſus,*Si* coactus inopia earum rerū quę
temporali vitę ſunt neceſſarię,prędico euangelium,alii per me habebunt mercedē: ego au-
tem non,quia ipſum euangelium non diligo , ſed eius precium in illis temporalibus con-
ſtitutum , quod nefas eſt fieri , vt non tanquam filius miniſtret quiſque euangelium , ſed
Auguſtinus tanquam ſeruus cui diſpenſatio credita eſt,vt tanquam alienum erogans, nihil inde ipſe
capiat præter cibaria.Alibi tamē & ſe diſpenſatorem dicit apoſtolus.Poteſt enim & ſeruus

Digitized by Google

A in filiorum numero adoptatus eandem rem, in qua cohæredi ſortem meruit, fideliter diſpenſare participibus ſuis. Hic autem diſpenſator talis intelligitur, vt quaſi ſeruus alienum diſpẽſet, vnde ipſe nil capiet præter cibaria. Alibi vero, vt dictum eſt, diſpenſator dicitur, qui vt filius miniſtrat euangelium cohæredibus ſuis. Ergo ſimplici corde debemus operari bonum. Non ergo debemus ideo euangelizare vt manducemus, ſed ideo manducare, vt euangelizemus: vt cibus non ſit bonum quod appetitur, ſed neceſſarium quod adiicitur: vt illud impleatur, Quærite primum regnum eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit primum quærite regnum dei, & deinde quærite iſta, quanuis ſint neceſſaria: ſed ait, Hæc omnia adiicientur vobis, id eſt hæc conſequentur, ſi illa quæratis: ne cum illa quæritis, illinc auertamini. Aut ne duos fines cõſtituatis, vt & regnũ propter ſe appetatur, & iſta neceſſaria propter illud. Ergo propter regnum dei tantum debemus operari omnia, non ſolam vel cum regno dei mercedem temporalem meditari. Auguſtinus

Quæ eſt ergo merces mea? Vt euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam euangelium, vt non abutar poteſtate mea in euangelio. Nam cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerẽ. Et factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer. His qui ſub lege ſunt quaſi ſub le-
B ge eſſem (cum ipſe non eſſem ſub lege) vt eos qui ſub lege erant lucrifacerẽ. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem (cum ſine lege dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti) vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant. Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos.

Quæ eſt ergo. q. d. Quia ex volũtate eſt merces, ergo videamus quomodo. Quod dicit ſub interrogatione ita, Quæ eſt ergo merces mea? id eſt quid faciendo, & quomodo, mercedem æternam habebo? Reſpondet, ita, ſcilicet, habebo mercedem, ſi tantã regni habeo charitatem, Vt prædicans euangelium Chriſti, etiam ſine ſumptu, Ponam, id eſt ſtabiliam, Illud euangelium, & non abutar poteſtate mea in euangelio, prædicando: quod eſſet ſi acciperet, quia tunc non libere argueret, nec infirmis cõpateretur. Et eſt ſenſus, Mercedem habeo ſi ex dilectione ita facio, vt potius patiar pœnuriam, quam abutar poteſtate: quod vtique facerem, ſi ſumptuoſum credentibus euangelium eſſe importune exigendo, vel indiſcrete accipiendo monſtrarem. Vnde forte hoc contingeret, quod putarent ad hoc ſibi euangelizari, vt euangelium venderetur, per quod etiam vigor euangelicæ authoritatis, & arguendi libertas torpeſceret. Humanæ etiam infirmitati non compateretur, propter quod etiã multa alia feci. Vnde ſequitur, Nam cum liber eſſem, quaſi dicat, Hoc vtiq; quod dixi faciam, nam & maius feci, ſcilicet, Cum liber eſſem ex omnibus, id eſt nullius meritis obnoxius, Feci me ſeruum omnium, vt commodis omnium deſeruirem. Seruum omnium ſe factum dicit, dum ſe per humilitatem ſimilem omnium imbecillium exhibuit, vt eos per patientiam firmaret ad ſalutem futuram confouens animos illorũ. Et hoc feci, Vt plures lucrifacerem, id eſt lucrum prædicationis meę facerẽ. Et etiam me modificaui omnibus, quod ita ait, Factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, in cibis accipiendis, vel non accipiendis, & in huiuſmodi. Et Timotheum etiam circumcidit, quę non quaſi ſimulaſſe videtur, quod ſolent adulatores facere. Vir enim diuinus & medicus ſpiritualis, ſciens omniũ cauſas & vulnera, magna induſtria cõfouet illos, & compatitur. Factus eſt ergo Iudęis tanquam Iudęus, quia propter ſcandalum illorum circuncidit Timotheum: & purificatus aſcendit in templum, ne occaſionem per eum acciperent blaſphemãdi. Et hoc ideo, Vt lucrifacerem, vel, Lucrarer, Chriſto. Et, His qui ſub lege ſunt, ſcilicet Samaritanis, qui quinque libros tantum Moyſi recipiunt, quibus non coutuntur Iudæi, Factus ſum quaſi eſſem ſub lege, dum non negat legem eſſe a deo, ſed ex ea docet Chriſtum: ſicut mulier Samaritana, per legem docta dixit, Scio quia Meſſias venit. Cum, tñ ego, Ipſe non eſſem ſub lege, ſeruiliter. Et quare eis ita factus ſum? vt lucrifa. eos q ſub le. e. Qui ſub lege erant Samaritani intelligũtur. Sunt autem ex origine Perſarũ & Aſſyriorum, quos rex Aſſyriorũ, ſublatis filiis Iſrael,

Auguſtinus
C
Ambroſius
Ambroſius
Aimo.
Auguſtinus
Aimo.
Aimo.

ad incolenda loca Samariæ poſuit. Et factus ſum his qui ſine lege erant, id eſt Gentibus, D

Aimo. Tanquam ſine lege eſſem, dum eis aſſentit ſecundum philoſophicas rationes mũdum eſſe factum a deo, & quæ in eo facta ſunt, & animam eſſe immortalem, & ab ipſo nos originem habere, & huiuſmodi. Cum, tamen, Non eſſem ſine lege dei, ſed in lege Chriſti, non in Iudaica. Et ideo ita factus ſum, Vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant, id eſt Gentiles.

Et factus ſum infirmis, in fide, Infirmus, abſtinendo a licitis. Quare? Vt lucrifacerẽ infirmos. Quid per ſingula? Omnibus omnia factus ſum, quaſi omnium ſectarum eſſem. Pru

Aimo. dens enim & ſpiritualis apoſtolus omnibus ceſſit, propoſitum tamen verę religionis nõ exceſſit: quia vbi ſi ceſſit, ad hoc ceſſit vt proficeret. Vnde ſubdit, Vt omnes facerẽ ſaluos. Attende quod in his verbis, Factus ſum Iudæis tanq̃ Iudæus &c. diſſentire videntur Hieronymus, & Auguſt. Vult enim Hiero. quod non Iudæus vere fuerit, & legalia non vere ſeruauerit, ſed diſpenſatorie ſimulauerit. Volebat enim legalia illa poſt Chriſtum ſine peccato non poſſe ſeruari. Auguſt. vero ait, quod nullo modo ſe Iudæum, vel illa legalia ſeruare ſimulauit: ſed vere Iudæus fuerit, & vere non ſpem ponens illa legalia ſeruauerit, quę dicebat

Hiero. poſt Chriſtum ſine peccato poſſe ſeruari. Inquit enim Hiero. Factus ſum Iu. tanq̃ Iu. Ideo dicit, tanq̃, quia non vere Iudæus erat, ſicut nec vere Gẽtilis, quibus in cibis, & in huiuſmodi aſſenſit, nec tamen in cultu idolorum, quia in Chriſto Ieſu, nec circuncifio eſt aliquid, nec

Auguſtinus præputium: diſpenſatorie itaq; ſimulabat ſe Iudæum. Sed Auguſt. dicit hoc fieri compaſſione miſericordiæ, non ſimulatione: vt qui miniſtrat ægroto, ſit quaſi ęger: non cum ſe febres habere mentitur, ſed cũ animo condolentis, cogitat quomodo ſeruiri ſibi velit ſi ęgrotaret. Ait enim Auguſt. ita, Factus ſum Iu. tanq̃ Iu. quod non ſimulandi verſutia dixit, ſed compatiendi miſericordia, id eſt non ita hoc dixit, vt ſe fingeret Iudæum, ſicut quidam putant. Libere enim illa fecit: ſicut ait, Circunciſus quis vocatus eſt, non adducat præputiũ. i. non ſic viuat quaſi præputium adduxerit. Et alibi ait, Circuncifio tua præputium facta eſt. Secundum igitur hanc ſententiam ſuam, fecit illa quæ non intelligentibus, & parum atten- E

Auguſtinus idẽ dicit in epſa. ad Hierony. dentibus finxiſſe putatus eſt. Iudæus enim erat, & circunciſus vocatus, noluit adducere præputium, id eſt noluit ita viuere, ac ſi circunciſus non eſſet. Hoc enim iam in poteſtate habebat, & ſub lege quidem ſeruiliter non erat. Vere ergo non ficte vt Iudæus quod erat, vixit, ſicut nec fallaciter gentilem ſe finxit: ſed licite omnibus cibis, quos etiam dãnant Iudęi permiſit vti, cui omnis creatura dei non ſimulate, ſed vere bona erat. Sicut ergo hos ritus Gẽtilium vere, ſic & Iudæorum ſacramenta non fallaciter ſuſcepit, vt illis ſimplex, iſtis eſſet duplex. Aliud habens in corde, aliud in oſtenſione. Cum enim a te quæſiſſem in epiſtola, quomodo ideo putetur factus Iudæis tanquam Iudæus, quia fallaciter ſuſcepit ſacramenta Iudæorum, cum & Gentibus factus ſit tanquam Gentilis, nec tamen fallaciter ſuſceperit ritus Gentilium: Tu reſpondiſti, Et eo factum Gentibus tanquam gentilẽ, quod indifferẽter permiſerit veſci cibis omnibus, etiam quos damnant Iudæi. Quæro ergo vtrum & hoc ſimulate fecerit, quod ſi abſurdiſſimum atq; falſiſſimum eſt, ergo & illa in quibus Iudæorum F conſuetudini congruebat, libertate prudenti, non neceſſitate ſeruili, vel diſpenſatione fallaci agebat. Cur enim oleaſtro inſerto veritatem ſeruauit, & naturalibus ramis neſcio quod diſpẽſatorium ſimulationis velamen obtendit? Ita etiam cum dicit, Quis infirmatur, & ego non infirmor? non infirmitatem alterius ſimulauit, ſed doluit: ita etiam quod factus eſt infirmis infirmus, nõ erat mẽdaciũ, ſed vere hoc dixit, ſicut & cętera ſuperius vbi dixit, & ſibi ſumptus deberi, & tamen abſtinuit ne videretur euangelii venditor, & ne verbi dei curſum

Auguſtinus apud imperitos in malam ſuſpicionem decidẽs impediret. Noluit accipere quod ei iure dominico debebatur: nec ideo quia noluit, vtiq; mentitus eſt. Non enim dixit non ſibi deberi, ſed deberi oſtendit: & debito ſe vſum non eſſe, nec omnino vti velle profeſſus eſt: eo ipſo factus infirmis infirmus. Non eſt ergo fallax & verſipellis ſimulatio, ſed omnibus cõgruit eius miſericors compaſſio, portatq; infirmitatem eorum in compaſſionis ſimilitudine, non fal-

Auguſtinus lens mendacii fictione: ita eis, ſcilicet Iudæo vel Pagano ſubueniendo, ſicut ipſe ſibi ſi ſimilis eſſet, ſubueniri voluiſſet, quaſi infirmitates eorum ipſe haberet. Fit enim quaſi ægrotus qui miniſtrat ægroto, non cum febres ſe habere mentitur, ſed cum animo condolentis cogitat, quomodo ſibi vellet ſeruiri, ſi ægrotaret. Se ergo Iudæis dixit tanquam Iudæum, & Gentibus tanquam gentilem, non ideo quod miſericorditer illa ſimulauerit, ſed quia ea ſic non ſimulauit, quæ fecit ſimilia Iudæis, ſicut nec ea quæ fecit ſimilia Gen-

Digitized by Google

A tibus, Et ſic omnibus omnia factus eſt,non mentientis aſtu,ſed cõpatientis affectu,id eſt Auguſtinus
non omnia mala eorum fallaciter agendo, ſed omnium malis tanq̃ ſua eſſent miſericordi
ter medicando,aliis agens quæ ſibi fieri vellet,ſi opus eſſet.Cogitat enim vt homo ſe eſſe po
tuiſſe in eis vitiis in quibus ſunt alii.Vnde alibi dicit,Cõſiderãs teipſum ne & tu tenteris.

Omnia autem facio propter euangelium,vt particeps eius efficiar.Neſcitis quod hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt , ſed vnus accipit bra-uium? Sic currite,vt comprehendatis . Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet , & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.Ego igitur ſic curro nõ quaſi in incertum, ſic pugno non quaſi aerem verberãs:ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim,ipſe reprobus efficiar.

Omnia.Ecce quare omnibus ſe contemperat,q.d. omnibus omnia factus ſum &c. Hæc
autem omnia facio propter euangelium,vt currat ſine impedimento, Et vt efficiar parti
ceps,promiſſionum, Eius,id eſt iuſtitiæ & beatitudinis æternę. Neſcitis quod hi qui in
ſtadio &c. Agoniſtarum ſimilitudine oſtendit faciendum quod dixit.i.abſtinendũ ab his
quę contraria ſunt.q.d.propter euangelium omnia prædicta facio,recte vtiq;,quia niſi oĩa
fecero,& ab omnibus quæ contra ſunt abſtinuero,non habebo præmiũ,ſicut per ſimilitudi
B nem apparet. Neſcitis enim quod hi qui in ſtadio currunt,omnes quidem currunt . In la-
bore quidem pares ſunt, *Sed* vnus accipit brauium.Brauium eſt præmiũ curſus.Similiter
& vos, *Sic* currite,per opera charitatis perſeuerantes vſq; in finem, Vt comprehenda- Auguſtinus
tis,brauium æternæ vocationis.Vel ita, Neſcitis &c.Oſtendit hoc exẽplo quanta eſt vti- Ambroſius
litas legis noſtræ,in qua non vni,ſed omnibus promiſſa eſt palma,quod non in illo ſtadio, Auguſtinus
in illo ſpectaculo.Ibi enim vnus tantum accipit brauium,cæteri victi diſcedunt,qui ſimili- in ps. xxviij
ter laborauerunt:Hic autẽ non eſt ſic.Quotquot enim currunt,ſi perſeueranter currunt,ac-
cipiunt:& qui prior venerit,expectat vt coronetur cum poſteriori.Agonem quippe iſtũ nõ
cupiditas,ſed charitas facit.Omnes currentes amant ſe,& ipſe amor curſus eſt.q. d. ideo ſic
omnibus inſto,quia omnes poſſunt habere coronam,quod non in agone mundiali. Neſci
tis enim quod hi qui in ſtadio currunt,omnes quidem currunt,ſed,tantũ, Vnus,hic vero
omnis, Accipit brauium,vos autem omnes, Sic currite,vt comprehen. Vel ita, Neſci-
tis.q.d.ideo ſic omnibus inſto,quia & ſi multi vocati,tamẽ pauci ſunt electi.Ideoq; inſto,vt
vel ſic ex multis pauci ſaluentur,ſicut apparet in hoc ſimili. Neſci.ꝙ hi qui in ſta.cur.o.q.
cur.ſed vnus.q.d.rarus non omnis, Acci.bra.& quia non oĩs currens accipit,ideo, *Sic*.i.
tam perfecte, Curri.vt com.Et nota quod conuenit hæc ſententia cum prima in parte.
C Oĩs aũt,vel, Enim.q.d.Vere ſic eſt nitendũ,quia etiam in minori hoc apparet,vbi vnꝰ
accipit, Enim.i.quia, Oĩs qui cõtendit &c.Vel ita iunge.Ita facite vt dixi,hæc aũt de-
bere fieri,in minori apparet.Quia, Oĩs qui cõtendit in agone,ab omnibus ſe abſtinet, q̃
præmium agonis impediunt:Ita & vos ab offendiculis debetis abſtinere.Attende ꝙ de re- Auguſti. in
bus non laudandis trahuntur multæ ſimilitudines,vt in euangelio de iniquo iudice,qui vi ps.lvij.
duam nolebat audire:& de illo pigro qui non propter amicitiam,ſed tædio victus panes cõ Auguſtinus
modat petenti:& in pſalmo datur ſimilitudo de Marſo,qui incantat vt educat aſpidem de
tenebroſa cauerna.Et ita hinc non commendatur agoniſtica, & ludicra,& tamen inde ſi-
militudo trahitur. Et illi.q.d.Vere debemus abſtinere ab offendiculis,cum illi abſtineant
a contrariis,quia res maior eſt hic, Et,id eſt quia, Illi quidem,abſtinent, Vt accipiant
corruptibilem coronam,nos autem,abſtinere debemus vt accipiamus coronam, Incorru
ptam. Nobis enim non terrenis & marceſcẽtibus floribus,ſed æternis conſerta gemmis in Ambroſius
modum regalis diadematis,ſpiritualis corona ſeruatur,Et quia talis corona ſeruatur, Igi-
tur ego ſic,id eſt tam legitime operando, Curro non quaſi in incertum,id eſt vt ſim incer
tus de præmio.In incertum currit,qui talia facit,vt ex quibuſdam ſperare, ex aliis poſſit de
ſperare.Hoc autem ſe nõ feciſſe dicit apoſtolus,in quo ponit ſe aliis in exẽplũ. *Sic* pugno,
contra hoſtes, Non quaſi aerem verberans.i.non verbis,ſed rebus contendo,vel non ina- Ambroſius
niter pugno,vt qui pro hoſte ferit aerem. *Sed* caſtigo corpus meum.i.reprimo illicitos mo
tus corporis, Et in ſeruitutem,rationis, Redigo,illud,cum alio tenderet. *Seruituti* enim

ſubiicitur dum non ſuam,ſed ſpiritus perficit voluntatem. Ideo ita facio, Ne forte cum D
Auguſtinus aliis prædicauerim,ipſe reprobus efficiar, id eſt a deo roprobatus. Suo timore nos terruit apoſtolus.Quid enim faciet agnus vbi tremit aries? Nos ergo terret ſuo exemplo,dicens ſe timere quod cito contingere poſſet, tunc aliis magis cauendum eſt ne offendendo ſint reprobi.

CAPVT .X.

NOlo enim vos ignorare fratres,quoniã patres noſtri omnes ſub nube fuerunt,& omnes mare tranſierunt,& omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari,& omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt,& omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra , petra autem erat Chriſtus.

Nolo enim &c.In præcedentibus abſtinere a licitis inductione ſimilium, & exemplo ſui docuit.Hic exemplo Iudæorum qui negligentia ſua offenderunt,nos ſollicitos facit,oſtendens antiquos per ſacramentorum veterum communicationem, pœnam non euaſiſſe.q.d. volenti comprehendere ſic eſt agendum,vt dixi,Non enim baptiſmus,& cætera ſacramenta ſufficiunt,vt quidam putant,ſicut nec Iudæis beneficia dei valuerunt,cũ poſt peccarent. E

Nolo enim vos ignorare,o, Fratres,quoniam patres noſtri,id eſt inſtitutores noſtræ fidei. Omnes,ſcilicet tam boni quam mali, Fuerunt ſub nube, protegente eos ab æſtu,& contra Aegyptios ne viderentur ab eis.Vel, Sub nube fuerunt,quia in figura noſtri contingebant illis omnia. Et omnes tranſierunt,merſis hoſtibus, Mare,rubrum, Et omnes in Moyſe,id eſt in ducatu Moyſi, Baptizati ſunt in nube & in mari,id eſt purgati per vi- *Ambroſius* ſa ſigna illa,quia per ea,& a morte imminente liberati ſunt,& ab ignorantia dei quæ premebat tunc omnes gentes mundati,præparati ſunt ad accipiendã legem. Et omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt,ſcilicet manna. Et eundem potum ſpiritalem biberunt,ſcilicet aquam de petra,manna,& aquam quæ fluxit de petra dicit ſpiritualia, quia non natura,non mundi lege,ſed dei virtute parata ſunt, ſine elementorum commixtione. Habentia etiam in ſe figurã futuri myſterii,quod nos ſumimus in memoriã Chriſti.Ideoq; panis angelorũ dictus eſt,quia virtute qua angeli ſubſiſtunt creatus eſt.Hoc ſignificans,quia de cælis venturus erat,qui ſpiritualiter paſceret.Vnde & manna prius dominico die venit de cælo ad ſaturitatem populi.Ideoq; ſecundum hoc recte eſcam, & potum illorũ dicit ſpiritualem,id eſt ſpirituale aliquid ſignificantem. Bibebant autem de ſpiritali petra,quia dei virtute ex ea fluebat aqua. Conſequẽte eos.i.ſatiſfaciente voluntati eorum,quia quoquo irent aquæ inundantes ſecutæ ſunt eos,ſic Chriſtus in deſerto huius mundi ſuos comitatur.Vel, De petra conſequente,id eſt ſecuturam veritatem ſignificante. de qua ſubdit, F

Auguſtinus Petra autem erat Chriſtus,in ſigno.Solet enim res quæ ſignificat,nomine rei quam ſignificat nominari.Erat ergo Chriſtus petra,non per ſubſtantiam,ſed per ſignificationem.Vnde & recte petra ſequẽs,dicta eſt petra quę intelligitur Chriſtus.Vbi enim deficiebat eis humanum ſuffragium,aderat Chriſtus.Non enim petra aquam dedit illis,ſed Chriſtus. Vel,

Patres noſtri,non illorum,quia eis nos ſimiles ſumus,non illi ſuperbi.& agit tantũ de bonis patribus. Omnes ſub nube fuerunt,& omnes mare tranſierunt.Hæc non non mutantur. Et omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari.Baptizati dicuntur in Moyſe, *Auguſtinus ſup Ioãnẽ.* in nube & in mari,quia illa omnia gerebant figurã noſtri ſacramenti,id eſt baptiſmi.Moyſes enim Chriſtum,nubes ſpiritum ſanctum:mare rubrum baptiſmum ſignificat, ſanguine Chriſti conſecratum:populus tranſiens ſignificat fideles,mors Aegyptiorũ ſignificat ablutionem peccatorum.Illa ergo omnia noſtri fuerunt figuræ. Illa tunc figurate geſta,nunc in noſtra ſalute complentur,quia tunc futura pronunciabantur,nũc præterita leguntur,& præſentia cognoſcuntur.Et eſt, Omnes in Moyſe,id eſt illo duce, Baptizati ſunt in nube, & *Auguſtinus ſuper Ioan.* in mari.i.ſignum baptiſmi acceperunt,quod & credentibus idem valuit.Ecce quid eſt quod dixerat mare tranſierunt.Hic exponit cum ait, Oẽs ba.ſunt in Mo.in nu.& in ma. Si ergo figura maris tantum valuit,ſpecies baptiſmi quantum valebit? Si quod geſtum eſt in figura traiectũ populũ ad mãna ꝑduxit,qd exhibebit Chriſtꝰ ĩ veritate baptiſmi ſui traiecto

Digitized by Google

A per eum populo? per baptiſmum enim traiecit, credentes occiſis omnibus peccatis tanquam hoſtibus. Quo traiecit? ad manna. Quid eſt manna? Panis viuus qui de cęlo deſcendit. Et omnes manducantes eſcam eandem ſpiritalem, quam & nos. Cum dicit ſpiritualem, oſtendit illud ſpiritualiter intelligi in Chriſto, & hoc de omnibus innuit, ſcilicet quod ſpiritualiter debent intelligi, cum vnum exponit, ſcilicet petra erat Chriſtus, quo aperto cuncta fulſerunt. Exponendo enim hoc vnum, in cætera introduxit intellectū. Et eſt ſenſus, Manducauerunt eſcam, vtiq; corporalem & ſpiritualem, ſed, Spiritualem eandem, quam & nos. Corporalem vero alteram, id eſt manna, quod ſignificat Chriſtum, & idem credentibus effecit. Alii vero, ſcilicet qui non crediderunt, manducauerūt & mortui ſunt æternaliter, qđ non Moyſes, & alii boni. Quare? Quia cibum viſibilem ſpiritualiter intellexerunt, ſpiritualiter eſurierunt, ſpiritualiter guſtauerunt, vt ſpiritualiter ſatiarent, & nos hodie accipimus viſibilem cibum, ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Sacramenta illa fuerunt, ſacramenta ſunt & noſtra, & vtique eiuſdem rei. Manna enim Chriſtum ſignificauit: Hunc panem ſignificat altare dei, id eſt in altari eſt quod ſignificat. Chriſtus enim eſt panis qui de cælo deſcendit. Si quis manducauerit ex hoc pane, non morietur in ęternum: ſed quod pertinet ad veritatem ſacramenti, non ad viſibile ſacramentum: qui manducat intus non foris: qui manducat corde, non qui premit ſpeciem, ſcilicet dente: ideo apoſtolus vigi- B lanter, non ſimpliciter ait, Manducauerunt eandem eſcam, ſed addit ſpiritalem, quia ſpiritualem eandem manducauerunt quam & nos. Nam corporalem alteram, quia illi mãna, nos aliud: ita & vigilanter ait, Patres noſtri, non illorum, per hoc tantum bonos ſignificãs, quibus nos ſimiles ſumus, non illi fuerunt qui eandem ſpiritualem eſcam manducauerunt, quam & nos. Et tamen aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili, aliud tamen quod idem ſignificaret, virtute ſpirituali. Et omnes biberunt potum, vtiq; corporalem & ſpirituale, Sed ſpiritualem eundem, quem & nos: corporalem vero alteram, id eſt aquam quæ fuit ſignum ſanguinis Chriſti, & idem credentibus effecit. Spiritualem ergo dicit potum, quem biberunt ipſi, & nos bibimus, quia idem illorum potus & noſter ſignificat. Ideoq; idem ſpiritualis potus & cibus noſter & illorum, quia idem in myſterio eſt cibus & potus illorum qui noſter, ſed ſignificatione idem, non ſpecie: quia idem Chriſtus illis in petra eſt figuratus, nobis in carne manifeſtatus, & in altari ſub ſpecie panis ſignificatus. Inſignis vtiq; diuerſis eadē eſt fides, ſed illi venturū, nos veniſſe credimus. Ideo non ait ſimpliciter, Eundem potum biberunt, ſed addit, Spiritualem, ſpiritualem enim eundem biberunt, quem nos, corporalem non eundem. Quid enim biberunt? Bibebant autē de ſpiritali conſequente eos petra, ſpirituali, ſcilicet quæ Chriſtum ſignificabat, & fide idem fuit. Manete ergo in fide, videte ſigna variata. Ibi enim petra erat Chriſtus, nobis quod in altari dei ponitur, eſt Chriſtus. Si ſpeciem viſibilem attendas, aliud eſt: ſi intelligibilem ſignificationem, eundem potum ſpi- C ritualem biberunt. Erant enim in illo populo, etiam qui ſpiritualiter intelligerent, habentes fidem quæ poſtea reuelata eſt, non ad legis literam, ſed ad gratiam ſpiritus pertinētem: & ſecundum hoc, eundem potum biberunt de ſpirituali petra. De qua? Petra autem erat Chriſtus. In ſigno autem percuſſa eſt petra de virga bis. Gemina percuſſio, duo ligna crucis ſignificat. De petra educta eſt aqua accedente virga, quia ligno accedente ad petrā Chriſtum, gratia ſpiritualis manauit. Multum hæc locutio notanda eſt, vbi aliqua ſignificantia, earum rerum quas ſignificant nomine appellantur.

Auguſti. cōtra Fauſtū. Auguſtinus ſuper Ioan. Auguſt. ſuper Ioannē. Auguſti. in pſ. lxxiiij. Auguſtinus ſuper Ioan. Auguſtinus in pſ. lxxvij. Auguſtinus ſuper Ioā. Auguſtinus Auguſtinus in lib. locutionum.

Sed non in pluribus eorum, beneplacitum eſt deo, nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcētes malorum, ſicut & illi concupierunt. Neq; idololatrę efficiamini, ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neq; fornicemur ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neq; tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tentauerunt, & a ſerpentibus perierunt. Neq; murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebāt illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

Sed non. Oſtendit temporalia beneficia Iudæis collata, tam bonis quam malis, & tamen D
mali perierunt. q. d. his omnibus beneficiis ad literam vſi ſunt Iudæi, Sed non eſt benepla
citum deo in pluribus eorum, Iudæorum, ſcilicet in illis qui offenderunt deum. Cum dicit,
Non in pluribus, oſtendit quod aliqui erant ibi, in quibus beneplacitum eſt deo. Et cũ eſ
ſent omnibus communia ſacramenta, non tamen omnibus communis erat gratia, quæ eſt
virtus ſacramentorum. Ita etiam nũc, baptiſmus communis eſt omnibus baptizatis, ſed nõ
virtus baptiſmi, id eſt ipſa gratia. Nam &c. q. d. inde apparet quod in quibuſdam eorum
non eſt beneplacitum deo. Nam, id eſt quia, Proſtrati ſunt in deſerto. Ne autem putetis
Auguſtinus homines finxiſſe hæc, ſubdit, Hæc autem ſunt, non dico dicta vel ſcripta, Sed facta in
figura noſtri. Non enim propter ipſos tantum, hæc facta ſunt, ſed propter nos, ſcilicet pro
Auguſti. in ps. lxvij. pter correptionem noſtram. Iſte enim pœnæ figuræ fuerunt noſtrarum pœnarum. Quantæ
ergo pœnæ ſunt, quarum illę figuræ fuerunt. Sicut enim in bonis multo melius eſt, id quod
per figuram ſignatur quam ipſa figura. vt regnum cælorum melius eſt, quam terra promiſ
ſionis, ita in malis longe peius eſt quod ſignificatur, quam figura ſignificans, vt gehenna pe
ior eſt, quantumlibet atroci pœna temporali. Omnes enim pœnæ minores gehẽna, & ideo
vigilantia maiore cauendæ. Vt non &c. q. d. in figura noſtri facta ſunt. ita vt conſideran
tes illorum ſupplicia, Non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierũt, id eſt
non ita peccemus ſicut illi, ne ſimiliter pereamus. Neq; efficiamini idololatræ, per idolo
Ambroſius thyta. Illos enim tangit qui in idolio epulabantur putantes ſe immunes a crimine. Nõ ef E
ficiamini dico, Sicut quidam ex ipſis fuerunt. quemadmodum ſcriptum eſt, in Exodo de
Auguſtinus illis, Sedit populus, id eſt quidam de populo totum pro parte ponit. ſedit inquam, Man
ducare & bibere, coram vitulo. ita & vos in idolio. Per commemorationem illorum notat
ea quæ in Corinthiis ſunt. Oſtendens quam grauiter punita ſint in Iudæis, Et ſurrexerũt
ludere, id eſt ludos facere in veneratiõe vituli. Vel, Ludere, id eſt adorare, quod eſt ludo pue
Auguſtinus rorum ſimile. Facilis vtiq; ad luſum eſt pueritia. Quid autem luſui puerili tã ſimile eſt quam
idola adorare? Neq; fornicemur, vt aliqui in vobis faciunt, Sicut quidam ex ipſis forni
Ambroſius cati ſunt cũ Madianitis mulieribus, & ideo ceciderũt vna die vigintitria millia. Neq;
tentemus Chriſtum, vt faciunt illi qui deſperant de reſurrectione Sicut quidam eorũ ten
Auguſtinus tauerunt, dicẽtes, Nunquid poterit parare menſam in deſerto? Nota Chriſtum eſſe deum
quem tentauerunt Iudęi. Et, ideo, A ſerpẽtibus perierũt, donec ſerpens æneus erectus eſt,
quem qui intuebantur a morſibus ſerpentium ſanabantur. Neq; murmuraueritis, vt con
tra me facitis, vel qui minora dona ſpiritus habent contra deum, Sicut quidam eorum
murmurauerunt, contra Moyſen, Et, ideo, Periérũt ab exterminatore, angelo qui extra
terminos promiſſæ terræ eos percuſſit. Hæc autem omnia. q. d. propter ſua peccata hæc
eis contigerunt, & non modo propter hoc, ſed etiam vt figuraretur, quod pro ſimilibus peri
remus, & hoc eſt quod ait, Hæc autem omnia contingebant illis in figura, noſtri. Scri
Ambroſius pta ſunt autem ad. Per hæc enim exempla ad correctiorem vitam prouocamur, vt aut prę F
mium ſi obedientes fuerimus, aut propenſiorem pœnam inobedientes mereamur. Ad hoc
Auguſtinus enim relatæ ſunt peccantium pœnæ vt corrigamur: aliter erit maior pœna. Ecce hic ape
ruit, cur illæ literæ veteris teſtamenti accipiuntur a nobis, & cur illa rerum ſigna iam non
ſit neceſſe obſeruari a nobis. Dum enim dicit, Scripta ſunt ad correctionem noſtram, de
monſtrat quanta nobis cura legenda & intelligenda ſint. Cum vero dixit, In figura. Oſtẽ
dit iam non eſſe opus vt figurarum prænunciantium celebrationi ſeruiamus, cum res ipſa
Auguſtinus manifeſta ſit. Ad corr. no. dico, In quos, ſcilicet nos, Deuenerunt fines ſeculorum, id eſt
ſexta ætas, qui in vltima ætate ſeculi ſumus, & tot exemplis priorũ, magis corrigi debemus.
Vel, fines ſeculorum deuenerunt in nos, id eſt ſecularitas & carnalitas, ſcilicet amor rerum
temporalium in nobis finitur per Chriſtum, & ideo turpius eſt ſi peccamus.

Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Tentatio vos non appre
hendat, niſi humana. Fidelis autem deus eſt, qui non patietur vos tentari ſu
pra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentũ vt poſſitis ſuſ
tinere. Propter quod chariſſimi mihi, fugite ab idolorum cultura, vt pruden
tibus loquor, voſipſi iudicate quod dico.

Digitized by Google

A Itaq; &c.q.d.Et quia illi & ſi beneficiis vſi perierunt, Itaq;,eorũ conſideratione, Qui
ſe exiſtimat ſtare,per bona opera, Videat ne cadat a ſe.A deo enĩ ſtat qui ſtat,a ſe cadit q
cadit.ideo ait, Videat ne ca. peccando,vel peccare alios faciendo. Vt illi qui præſumen
tes de ſcientia,cum ſcandalo fratrum edebãt idolothyta,& de doctrina pſeudoapoſtolorũ
gloriantes,iudicabãt Apoſtolum,cum ipſi eſſent rei.Superbiam ergo amputat ne per eam
tententur,ſicut Iudæi tentati ſunt,& perierunt,quia ſicut illi Moſi detrahentes deum ten
tauerunt:ita hi detrahentes Apoſtolo deum tentant.Dico ne cadat,non quod penitus ali
quis ſine caſu ſit,ſed Tentatio,id eſt peccati delectatio, Non apprehẽdat vos,id eſt nõ
ducat rationem in conſenſum,& omnino nulla ſit in vobis tentatio, Niſi humana,id eſt
niſi de his ſine quibus iſta vita nõ agit.Vel, Non,apprehẽdat vos tẽt.niſi humana.Hor — Auguſtinus
tatur,vt humana tentatio illos apprehendat non alia.Humana enim tentatio eſt,vt in ne
ceſſitate,vel preſſura non diffidat homo de deo,auxilium humanum requirendo. Propter
Chriſtum ergo pati,humana tentatio eſt,per quam proficitur apud deum. Vel humana tẽ — Ambroſius
tatio eſt aliter ſapere quam res ſe habeat cum bono animo.nimis autem amando ſenten- — Auguſtinus de ſermone in monte.
tiam ſuam,vel inuidendo melioribus vſq; ad præcidendę cõmunionis,& cõdẽdi ſchiſma-
tis,vel hæreſis ſacrilegium peruenire,diabolica præſumptio eſt:in nullo aũt aliter ſapere q̃ — Auguſtinus bapt. paruulorum.
res ſe habet,angelica perfectio eſt.Humana igitur tẽtatio eſt,credo,cũ bono quis animo ſe
cundum humanam tamen fragilitatem in aliquo labitur conſilio, vel cum irritatur in fra
B trem ſtudio corrigendi,plus tamen quam Chriſtiana tranquillitas poſtulat.Et quia homi-
nes ſumus,ſed ſpe angeli ſumus,quibus in reſurrectione æquabimur,ſi non eſt in vobis per-
fectio angeli,non ſit præſumptio diaboli.ideo ait, Tentatio veſtra non appre. & ſi ſiat,
quam permittit deus per Satanam fieri ad probandos vel exercendos bonos,& puniendos
malos:non apprehendat dico, Niſi humana.Fidelis autem deus,q.d.Ego vos ad hoc hor
tor,ſed Deus eſt fidelis,id eſt verus in promiſſionibus,qui ſe protectorem ſuorum electorũ
fore promiſit. Qui nõ patietur vos,pro ſe tribulatos, Tentari ſupra id quod poteſtis,fer
re,quia vel cadere non ſinit,vel a caſu erigit. Sed faciet cum tentatione etiam prouentũ,
id eſt virtutis augmentum.Qui enim dat tentanti diabolo licentiã,ipſe dat tentatis mi-
ſericordiam.Ita facit prouentum, Vt poſſitis,perſeueranter, Suſtinere,ne deficiatis in
lucta,ſed vincatis,quod fit per humilitatem.Humilitas enim cuſtodit in omni tentatiõe,
vt illi non crepent in fornace,qui non habent ventum ſuperbię. Propter quod.q.d.Quia
ſola ſacramenta non ſaluant,& quia qui cadit punitur,& quia auxilium dei non deeſt:pro-
pter quod o Chariſſimi mihi,fugite ab idolorum cultura,id eſt abſtinete ab omni ſatieta
te idololatriæ,ne per hoc naſcatur in deum tentatio. Nemo ergo ſit aſſiduus in idolio,nil
ſperet de eo.De eo enĩ ſperare eſt,de deo dubitare,vt Saul relicto deo qui ei fuerat pro deli
cto iratus,ad idololatriam rediit ſperans aliquid de ea,cui & in præſenti obfuit, & in futu
ro gehennam vltricem generauit.Ideo Apoſtolus iſtos hortatur fugere ab idololatrię ſup-
ſtitione,ſcilicet ne comedant ſapientes idolothyta cũ offendiculo infirmorum,quibus ido
C lolatriæ videntur.Vel ne ipſi infirmi idololatrę ſint,edendo ſub idoli veneratione,& pu-
tando idolũ aliquid eſſe.Et vt fugiatis, Loquor,vobis, Vt prudentibus,id eſt loquor vo
bis altum quid,quaſi prudentibus.Et ideo Vos ipſi iudicate,id eſt diligenter diiudicate.
Quæ dico.ſ.hoc. Calix &c.Vel ita,vt, Prudentibus loquor.q.d.moneo vos fugere ab
idololatria,& hoc monendo,loquor infirmis qui ſunt inter vos vt ſupra locutus ſum. Pru
dentibus,& vos ipſi iudi.quæ dico,an vera & bona ſint,quod per ſimilitudinem & exem- — Auguſtinus
plum noui ſacramenti oſtendit,vt facilius ſuadeat,quia cui verba non ſatisfaciunt ſolent
exempla ſuadere.Ait itaq;.

Calix benedictionis cui benedicimus nonne communicatio ſanguinis eſt? Et panis quem frangimus,nõne participatio corporis domini eſt?Quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus:oẽs qui de vno pane & de vno calice participamus.Videte Iſrael ſecundum carnem.Nonne qui edunt hoſtias: participes ſunt altaris?

Calix benedictionis &c.q.d.Ideo fugiendum eſt a cultura idolorum,quia comedens ido
lothytum,vt idolothytum, vnum eſt cum dæmone,ſicut per corpus Chriſti digne & ſpiri
tualiter ſumptũ,vnũ eſt cum ipſo Chriſto:quia, Calix,id eſt potus ſanguinis Chriſti, Be

Digitized by Google

nedictionis,id eſt per quem benedicitur participans. Cui & nos benedicimus,id eſt quē D
nos fideles exaltamus credēdo & gratias agēdo. Vel, Calix bñdictionis cui bñdicimus.i.
potus calicis,qui non ſolū a Chriſto in cœna eſt benedictus,ſed cui etiā nos ſacerdotes co-
tidie benedicimus. Nōne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?i.nonne facit nos habere
quandam communionem cum vita Chriſti?q.d.vtiq; facit. Et panis quem frangimus,in
ſacramento,id eſt participatio fracti panis in altari, Nonne participatio corporis domi
Auguſtinus de euchariſtia. ni eſt,id eſt nonne facit nos vnum eſſe cum ipſo?facit vtiq;.Nam quando Chriſtus man-
ducatur,vita manducatur.Sed quis audeat māducare dominum ſuum?Et tamen inuitans
nos ad manducandum ait,Qui manducat me,viuit propter me.Nec occiditur Chriſtus vt
manducetur,ſed mortuos viuificat quando manducatur.Reficit,non deficit.Et viuit man
ducatus,quia ſurrexit occiſus.Nec quando manducamus,partes de illo facimus.Et quidem
Auguſtinus in ſacramento ſic fit.Et norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti.Vnuſ
quiſq; accipit partem ſuam.vnde & ipſa gratia partes vocantur.Per partes manducatur in
ſacramento,& manet integer totus in cœlo,manet integer totus in corde tuo.Totus enim
erat apud patrem quando venit in virginem:impleuit illam,nec receſſit ab illo.Venit in
carnem,vt eum homines manducarent,& manebat apud patrem integer,vt angelos pa-
ſceret. Quoniam vnus panis.Exponit quomodo calix benedictionis & panis fiant acci-
pienti caro & ſanguis Chriſti.q.d.per hoc ſumus vnum cum Chriſto, Quoniam omnes
qui participam9,ſpiritualiter & digne, De vno pane,ſcilicet corpore Chriſti,&, De vno E
Ambroſius calice,ſcilicet ſanguine Chriſti,licet multi ſimus,tamen *Sumus vnus panis*,vnione fidei
& ſpei & charitatis, Et vnum corpus,illius capitis quod eſt Chriſtus ſumus per ſubmini-
ſtrationem operū charitatis,id eſt vnum ſum9,vna eccleſia,id eſt vniti vinculo fidei,ſpei,
Auguſtinus & charitatis,& mutua operum dei exhibitiōe.Per vnitatem enim panis,& vnitatem cor
Aimo. poris,fidem & charitatem oportet intelligi:quæ ſi deſint, iudicium ſibi ſumit. Et qa vnū
Auguſtinus de ſacramētis fidelium ſumus,vnum ſentire debere dicit,vt fides vna vnū habet ſenſum & opus.Typice aūt vnus
panis & vnū corpus eccleſia Chriſti dicit,pro eo quod ſicut vnus panis ex multis granis &
vnum corpus ex multis membris componitur:ſic eccleſia Chriſti ex multis membris com-
ponitur,ſic eccleſia Chriſti ex multis fidelibus charitate copulante cōnectitur. Hoc myſte
rium pacis & vnitatis noſtrę,Chriſtus in ſua menſa conſecrauit,qui accipit myſteriū vni-
tatis,& qui non tenet vinculum pacis,non myſterium accipit pro ſe ſed contra ſe. Nulliq;
ambigendum eſt tunc quēq; corporis & ſanguinis dominici participem fieri,quādo mem-
brum corporis Chriſti efficitur:Nec alienari ab illius panis calicisq; conſortio,etiam ſi an
teq̄ illum panem edat & calicem bibat,de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitu
tus abſcedat,quia illius ſacramenti beneficio non priuatur,quando ille hoc quod illud ſa-
cramentum ſignificat inuenit.In illo enim ſacramento corpus & ſanguinem ſuum cōmen
dauit nobis, qui etiam fecit nos ipſos. Nam & nos corpus ipſius facti ſumus. Videte Iſ-
rael.Similitudo inducitur hic ad intelligendum quod ſupra dictum eſt. q.d. Qui de vno F
pane & calice participant,ſunt participes corporis Chriſti,quod per hanc ſimilitudinem
apparet. Videte enim Iſrael ſecundum carnem,id eſt Iſrael carnalem, & carnalia legis
præcepta ſeruantem,& in vmbris ſacrificiorum ſeruientem,ideo ait ſecundum carnē,quia
etiam eſt Iſrael ſecundum ſpiritum.Videte,dico, Nonne,enim,qui edunt hoſtias illas le-
gis.ſ.carnalis Iſrael, Participes ſunt altaris?Sunt vtiq;. *Sic qui edunt carnem Chriſti &*
Auguſtinus *ſanguinem eius bibunt,participes eius ſunt.* Vel ita poteſt legi,vt Iſrael ſit vocatiui caſus.
q.d.Ita eſt de nobis ſumentibus panem & calicē,& o vos qui eſtis Iſrael,id eſt homines vi-
dentes deum, Videte,id eſt diſcite qualiter ſe habent ea quæ ſunt, *Secundum carnem*,
id eſt carnalia,ſcilicet idololatria.*Sicut enim nos de vno pane & vno calice percipientes*
ſumus conformes corporis Chriſti,ſic Qui edunt hoſtias,idolis oblatas: *Sunt partici-*
pes altaris erroris,id eſt dæmonis.& nonne?vtiq; ita eſt.

Quid ergo?Dico q́ idolis immolatum ſit aliquid? aut q́ idolū ſit aliquid?
Sed quæ immolant gentes,dæmoniis immolant,& non deo. Nolo autem vos
ſocios fieri dæmoniorum,quia non poteſtis calicem domini bibere, & calicem
dæmoniorum,non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmonio-
rum.An æmulamur dominum?Nunquid fortiores illo ſumus? Omnia mihi li-

Digitized by Google

A cent,ſed non omnia expediunt.Omnia mihi licent,ſed non omnia ędificant.

Quid ergo?q.d.Quod dico fugite a cultura idolorum. Quid ergo? Dico,id eſt dicere videor, Q̃ꝫ idolis immolatum ſit aliquid?magnum.non hoc dico, ſed potius dico quod ea, Quæ gentes immolant,dæmoniis immolant,non deo,quia in idolo diabolus colitur, qui eſt peior idolo.Et quia ab idololatria prohibebat,vnde locus iſte ſumpſit exordium,ne putarent ideo non nocere ſi de ſacrificiis ederent idolorum,quia idolum nihil eſt,cõfirmauit & idolum nihil eſſe,& ſe non prohibere iſta,ideo quod idolum aliquid ſit,ſed quia dæmoniis & non deo immolantur.Non ergo ſe excuſent quia idolis inſenſatis dediti nõ ſũt, dæmoniis magis dediti ſunt,quod eſt periculoſius.Nam ſi tantũ idola colerẽt,ſicut eos nõ adiuuarent,ita illis nihil nocerent,quia nec idola,nec eis immolata aliquid ſunt,id eſt nihil per ſe poſſunt,ſiue ad iuuandum ſiue ad nocendum,ſed malis ſpiritibus eſt inſita malitia quædam,& maliuolentia nocendi nobis. Nolo autem vos,dico quod immolant dæmoniis. Ego autem nolo vos,qui fideles eſtis, Fieri ſocios dæmoniorum,quod nõ eſt ex natura rei immolatitię,ſed conſcientia idoli,vel conſcientia fratris qui percutitur exemplo veſtro.Ad hoc genus etiam pertinent conſultationes & pacta quædam ſignificationũ cum dæmonibus placita atq; fœderata,qualia ſunt molimina magicarum artium,aruſpicum,& augurum,atq; ligaturæ & remedia quæ fiunt in præcantationibus,& quibuſdã votis,vel in quibuſdã rebus ſuſpẽdendis,& illigãdis, nec illi ab hoc gñe pernicioſe ſuperſtitionis ſegregandi ſunt qui genethliaci ob natalium dierum conſiderationes,nunc autem vulgo mathematici vocantur,qui conantur actionum euenta prædicere.Ideo nolo, Quia nõ poteſtis bibere calicem domini,ſimul, Et calicem dæmoniorum,id eſt non poteſtis ſimul vniri deo & dæmonio.& prorſus, Non poteſtis eſſe participes menſæ dei, & menſæ dæmoniorum,id eſt non poteſtis eſſe vnum cum deo,& cum dæmoniis. Deinde ſe illis annumerans,ait, An æmulamur dñm,id eſt ad iram prouocamus eum vel inuidemus ei,idolothyta comedentes?q.d.non debemus hoc facere.Videntur illi æmulari, & inuidere domino,regnum cuius diminuunt,qui cum ſcandalo fratrum comedunt idolothyta,imitatores diaboli.Zelo enim inuidię Satanas idololatriam inuenit, vt homines negãdo deũ idolis ſeruiant,& creator ſibi debitum cultum perdat.Sic & iſti videntur zelare dominũ,vnde male cedet eis,cum non fortiores eo ſint.vnde ſubdit, Nunquid fortiores ſumus illo, vt valeamus ei reſiſtere? Non omnia mihi licent,& ſi illos peccare dicã qui comedũt idolothyta,non tamen dico illicitos eſſe hos cibos,quia omnia mihi licent. De his dicit quæ ad eſcam pertinent,ſed non omnia, Expediunt,id eſt adiuuãt me in curſu, ſed magis impediunt.Deinde idem aliter infringit dicens. Omnia mihi licent.Poteſtate liberi arbitrii & doctrina legis naturalis.Omnia enim ſecundum legem naturalem licent, quia oĩa munda ſunt,de cibis enim & carne idolis immolata hic agitur.ideo recte ait, Licent,id eſt præcepto domini nullo prohibentur.Vel, Omnia licent,non quia omnia liceant,etiã illicita.Sed ecce ponamus omnia licere. Sed non omnia ędificant, proximos, vt quis facit dum comedens idolothytum.Et ſcandalum facit proximo.& ideo,

Marginalia: Aimo. / Auguſtinus cõtra inimicum legis. / Auguſtinus i pſal.xxvi. / Auguſtinus Chriſtiana. doctrina / B / Ambroſius / Ambroſius / Auguſtinus / Ambroſius / Ambroſius

C Nemo quod ſuum eſt quærat,ſed quod alterius.Omne quod in macello venit,manducate: nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra,& plenitudo eius.Si quis vocat vos infidelium ad cœnã,& vultis ire,omne quod vobis apponitur,manducate:nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit,& propter conſcientiam. Conſcientiam autem dico non tuam ſed alterius.Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia? Si ego cum gratia participo,quid blaſphemor pro eo q gratias ago? Siue ergo manducatis,ſiue bibitis,vel aliud quid facitis:omnia in gloriam dei facite.Sine offenſione eſtote Iudæis & gẽtibus eccleſię dei,ſicut& ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt,ſed quod multis,vt ſalui fiant.

Nemo quærat,tantum,quod ſuum eſt,id eſt quod ſibi tantum aliquo modo vtile eſt, Sed quod alterius,ideoq; a licitis aliquando temperandum eſt,vt proſit alii.Et quia omnia licita ſunt,& tamen non eſt vtendũ ſemper eis,determinat quomodo liceat edere vel nõ ede Ambroſius

Digitized by Google

te,dicēs, Omne quod in macello venit,id eſt,eſt vel vēdit, Manducate ſi vultis,nihil in D
terrogantes.ſ.an immolatitium ſit vel non,vel huiuſmodi.& hoc, Propter conſcientiam,
Ambroſius aſtantis infirmi. Dico mādućate omnia,quod quidem ſecure poteſtis facere, quia authori
tate teſte,Domini eſt terra & plenitudo eius,id eſt omnia quibus impletur terra,& non po
teſt eſſe immundum quod domini eſt.Item, Si quis autem infidelium vocat vos ad cœnā,
& vultis ire,omne quod vobis apponitur manducate,nihil interrogantes propter conſciē
tiam.Si quis aūt dixerit hoc immolatum eſt idolis,nolite manducare.Quare? Non qa im
mundus ſit cibus,ſed Propter illum qui indicauit,ne credat te manducare ſub veneratio-
Ambroſius ne idoli,& glorieť in ſuperſtitione ſua:& qui idolis ſeruit,gloriabitur quaſi venereris ido-
la,& confirmabitur in errore ſuo,quia videt te libenter appetere idolothytum,& fratribus
Ambroſius datur malum exemplum.Hoc ergo ſapientibus loquor,qui contemnentes idolum quia ni
hil eſt,manducabant de ſacrificio cum ſcandalo infirmorum.Dico propter illum, Et pro
pter conſcientiam aliorum.ſ.vt mox determinat dicens, Conſcientiam autem dico non
tuam,quæ firma eſt, Sed alterius.ſ.infirmi. Vt quid enim &c.q.d.pro alio dimittendū
eſt,quia ſi aliter facerem,de licito damnabilis eſſem:& de actione gratiarum, vituperarer
ab imperitis qui putarent me ſentire idolum aliquid magnum eſſe:quod ne contingat,ma
gnopere cauendum eſt. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia?id eſt
cur ita ago vt de eo quod libere licet damner propter alium,qui inde aliquod ſuſpicať im-
Ambroſius properium? q.d.Cū ab idoli deuotione cōſcientia mea ſit libera,quid opus eſt vt puter cau E
ſa venerationis idoli edere? Iudicor enim non diſtare ab idololatria. Si ergo ego cum
gratia,id eſt agendo gratias deo, Participo,id eſt edo, Quid blaſphemor,id eſt cur ca-
do in blaſphemiam imperitorum, Pro eo quod gratias ago,& quia hęc mala cōtingūt in-
de, Siue ergo manducatis ſiue bibitis,vel aliud quodcūq; facitis, omnia facite in gloriam
dei,id eſt in laudem dei.ſ.cum inuocatione creatoris, vt in actibus conuerſatione veſtra
laudetur deus.Si enim hęc recte fiunt,laudes dei ſunt.Non ſolum igitur vox tua ſonet lau
Auguſtinus in pſal.clx. des dei,ſed etiam opera tua concordent cum voce tua.Cū enim voce cātaueris,ſilebit ali-
quando vita:ſed ſic,cantas vt nunq̄ ſileas.Si enim ore clamas,& fraudem cogitas,ſiluiſti a
laude dei,& quod grauius eſt in blaſphemiam perrexiſti.Cum enim laudatur deus de bono
opere tuo,laudas deum:& cū blaſphematur deus de malo opere tuo,blaſphemas deum. Si
ergo quod manducas & bibis ad refectionem corporis ſumis,& reparationem membrorū
gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili iſta ſupplementorum ſolatia,cibus tu⁹,
& potus laudat deum.Si vero modum naturæ debitum immoderatione voracitatis exce-
Aimo. das,& vinolentia te ingurgites,quātaslibet laudes dei ſonet lingua tua,vita blaſphemat.
Aimo. Et ſine offenſione eſtote Iudæis,qui abhorrent idola: Et gentibus,quæ ſic non arguun-
Aimo. tur,ſed in ſuo errore firmantur. Et eccleſię dei,quantum ad infirmos qui ſunt in eccleſia,
Aimo. q̄bus fiunt offendicula,dum eorum exemplo adhærent his quæ inimica ſunt deo. Eſtote di
co vt placeatis omnibus, Sicut & ego,qui per omnia omnibus placeo,ſine ſcandalo cuiuſ
Auguſtinus de cor.& gra. q̄ agēs. hoc eſt enim per omnia omnibus placere,ſine ſcandalo cuiuſq̄ agere ad profectum F
aliorū, vt & illis & huic ſit vtile. Attende quod hic ait,Omnibus placeo:Alibi vero ait,Si
hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.Placerem autem dixit,quantum in ſeipſo
eſt,id eſt quantum ad eius voluntatem pertinet. Ac ſi diceret, Si placere vellem,ſi placere
quærerem,ſeruus dei non eſſem.Qui autem hominibus placet propter veritatem,iam nō
ipſe illis,ſed ipſa veritas placet.Si autem homo propter ſeipſum placet,id eſt propter pri-
uatam & propriam gloriam placere quęrit,ſuperbia eſt,& ideo non placet.Cum autē pro-
pter veritatem hominibus placet,iam non homo ſed deus placet. Vtrūq; ergo recte dici
poteſt,& ego placeo,& ego non placeo.Si enim adſit bonus intellector piuſq; pulſator,pa-
tebit vtrūq;,& nulla inter ſe repugnantia repellet intrantem.Illud etiam nō moueat quod
dico, Placeo omnibus.Nunquid placebat perſecutoribus ſuis? Sed placebat omni generi
hominum quod Chriſti congregabat eccleſiam,ſiue iam intus poſitis ſiue introducēdis in
eam. Et vt oſtēdat quod propter veritatem placebat,addit, Non quærens quod mihi,tā-
tum, Vtile eſt,ſed quod multis,& non aliquid terrenum vtile quęro, Sed vt ſalui fiant.

Digitized by Google

A

CAPVT XI.

IMitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Laudo autem vos fratres, ꝙ per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Volo autem vos ſcire: ꝙ omnis viri caput Chriſtus eſt: caput autem mulieris, vir: caput vero Chriſti, deus.

Imitatores mei.q.d. Dico vt ſitis ſine offenſione. In hoc, vt nullum offendatis, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti, & ita per me eritis imitatores Chriſti, qui nullum offendit, ſed omnes ſaluare venit. In eccleſia namq; gradus ſunt ordinati maiorum & minorum, vt illi exemplo pcedant, hi vero imitatione ſequantur. Sed & illi qui exemplo præcedunt, nunquid neminem ſequuntur? Si neminẽ ſequuntur, errabũt. Sequuntur ergo & illi aliquem, id eſt Chriſtum. Laudo autem. Hic agere incipit de velationibus in quibus arguit illos ſuas traditiones non ſeruantes, quia illorum aliqui viri velato capite, & aliquæ mulieres non velato orabãt aut prophetabãt. Vnde ſuccenſet eis Apoſtolus, quia cum eſſet eis Apoſtolus, immemores erant traditionum eius. q.d. de aliis culpo vos, ſed de hoc, Laudo vos, o, fratres, & ſi dę aliis culpo, tamen de hoc laudo quod Per omnia eſtis memores mei, id eſt meę authoritatis. Et mea præcepta tenetis, tam perfecte

Auguſtinus i pſal. xxxiij · *Ambroſius*

B Sicut tradidi vobis, ironia eſt quod ſic loquitur eis Apoſtolus, quia non eius traditionem ſeruabant, nec eius authoritatem ſequebantur. Ac per hoc, quaſi nouiter tradidit illis dicẽs, Volo aũt. q.d. Non tenetis præcepta mea. Volo aũt vos ſcire, o, fratres, quiddam vtile ad ſequẽtia, quod vos non attenditis. ſ. Quod Chriſtus eſt caput omnis viri, id eſt dominus, quia cum non eſſet, per eum creatus eſt. Caput autem mulieris eſt vir, quia ex eius coſta, ſed dei virtute formata eſt: & ideo debet ſubiici viro, de quo per Chriſtũ facta eſt. Caput vero Chriſti eſt deus, pater, quia ab ipſo genitus eſt. Dignũ ergo eſt vt filii caput pater dicatur quaſi genitor eius. Vna ergo dictio diuerſam habet intelligentiam. Aliter enĩ dicitur Chriſtus caput viri, aliter vir caput mulieris, aliter deꝰ caput Chriſti. Vel nomine viri intelligitur hic ſpũs non ille ſpiritus ſanctus, qui cum patre & filio incommutabilis manet, & dignis animis incommutabiliter datur: ſed ſpiritus hominis, qui quaſi animæ maritus animalem affectionem tanq̃ coniugem regit: de quo dicit Apoſtolus, Nemo ſcit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis. De quo etiam dominus ait mulieri Samaritanæ, Vade voca virum tuum. Hic ergo ſpiritus cum præſens eſt, id eſt intentus eſt, & ſe pietate ſubiicit deo, intelligit ſpiritualiter quæ dicuntur luce ſapientiæ illuſtratus. Huius viri Chriſtus, caput eſt, quia ſpiritus hominis regitur a ſapientia dei quæ Chriſtus eſt. Et ſicut in capite ſunt omnes ſenſus corporales, ita & in Chriſto ſunt omnes ſpirituales, id eſt plenitudo gratiarum, de qua accipit vir iſte. Per hoc autem eſt, Vir caput mulieris, id eſt rector animalitatis quę regitur a ſpiritu tanq̃ mulier a viro.

Ambroſius · *Ambroſius* · *Auguſtinus in libr. q̃ſt. lxxxiij.* · *Auguſtinus cõtra Manichæos.*

C Caput vero Chriſti eſt deus, pater, quia filius a patre eſt, & de patre, non pater a filio vel de filio. Ille huius principium, vnde & caput eius dicitur, & Chriſtus principium, ſed non patris. Hic vero illius imago nulla ex parte diſſimilis, & omnino ęqualis filius, patri debet quod eſt, etiam hoc quod patri æqualis eſt, & quod principium eſt. Pater vero nulli debet quicquid eſt. Vel dei nomine hic intelligitur trinitas. Sed ſi deus omnia ſimul tria hic intelligitur, quomodo caput Chriſti eſt deus, id eſt caput Chriſti eſt trinitas, cum in trinitate ſit Chriſtus, vt ſit trinitas? An quod pater eſt cum filio & ſpiritu ſancto, caput eſt ei, quod eſt ſolus filius? Cum filio enim & ſpiritu ſancto, pater deus eſt, filius autem ſolus homo factus eſt, ſecundũ quam humilitatem eius, etiã eo maior eſt pater: & ſecundum hoc vere dicitur, quia quod illi cum patre & ſpiritu ſancto vnum eſt, caput ſit hominis mediatoris quod ipſe ſolus eſt. Si enim mentem recte dicimus principale hominis, id eſt quaſi caput humanæ ſubſtantiæ, cum ipſe homo cum mente ſit homo, cur non multo congruentius verbum cum patre ſimul deus: deus dicitur eſſe caput Chriſti, q̃uis Chriſtus homo, niſi cum verbo quod caro factum eſt intelligi non poſſit. Eſt ergo deus, id eſt diuina eſſentia vel trinitas. Caput Chriſti ſecundum quod homo, qa diuinitas vtpote creatrix caput eſt creaturæ aſſumptæ. Hac interpretatione non poteſtas filii minuitur, ſed miſericordia prædicatur.

Idẽ in eodẽ Auguſtinus in ſymbolo. · *Auguſtinus de trinitate.* · *Auguſtinus de trinitate.*

Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. Omnis

Digitized by Google

autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum. D Vnum enim eſt, ac ſi decaluetur. Nam ſi non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari, velet caput ſuum. Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria dei eſt: mulier autem gloria viri eſt.

Omnis vir. q. d. Et quia viri caput Chriſtus eſt, ſine alio mediante, & per Chriſtum deus, ideo inſignum libertatis, vir non debet habere velum quod eſt ſubiectionis ſignū, q̃a Vir omnis, etiam potens vel ſapiens, Orans, aliquid a deo, Aut prophetans, id eſt ſcripturas referans, Velato capite, quaſi non ſit liberę mentis, Deturpat caput ſuum, id eſt turpe eſt ei illud agere velato capite. In aliis enim vbi opus eſt poteſt velare, ſed nondum ſuo iudici ſe offert, & colloquitur, vbi conditionem ſuam neceſſe eſt profiteri, Omnis aũt mulier orans, quæ inferior eſt, & ſubiecta viro, quia vir caput eſt mulieris. Orans aut prophetans non velato capite. ſ. ſine ſigno ſubiectionis quam debet viro, quaſi nihil ſit mediū ad deum, Deturpat caput ſuū. Et vere. Vnum eſt enim, id eſt tantūdem eſt ad turpitudinē, Ac ſi decaluetur. Nam ſi non velatur. q. d. nō velata idē, ac ſi decaluetur, quod & fiet vtiq; quia aut decaluabitur aut tondebitur, quod conſtat eam nolle. Et hoc ita ait, Nam ſi non velatur mulier, tondeatur. Si vero. q. d. mulier non velata decaluetur, vel etiam tondeatur, ſed Si turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari velet caput ſuum. Vir quidem, qui maior eſt, Non debet velare caput ſuum, id eſt ſubiectionis habere ſignū, quaſi non ſit liber ad deum. Velamen hic intelligendū eſt non omne ſed quoddam, quo vtebātur antiqui & adhuc etiam vtuntur pleriq; alicubi, quo totum caput obuoluebatur, & eſt pene ſimile velamini mulierum. Quoniam &c. q. d. Vir non debet velare, & honor obſtat ne velet. Quoniam vir eſt imago & gloria dei, quæ non debet abſcondi. Incongruum eſt enim vt imago & gloria dei celetur quę videtur in viro. Vir enim ad imaginem dei factus eſt nō mulier. Sed quæ eſt imago dei in viro? hæc ſcilicet quod vnus deus, vnum fecit hominem: vt ſicut ex eo omnia ſunt, ſic ex iſto omnes homines eſſent, vt vnius dei inuiſibilis vnus homo viſibilis imaginem gerat in terris, vt vnus deus in vno homine authoritatem vnius principii videretur conſeruare ad confuſionem diaboli, qui neglecto vno deo ſibi dominiū vſurpare voluit. Inde igitur vir eſt imago dei, quia ſicut ex deo ſunt omnia, ſic ex Adam om̃es homines: & ſic conſeruat authoritatem principii, quod ab vno deo ſunt omnia, contra illum qui deus eſſe voluit. Vel in hoc habet ſimilitudinem dei, quia ſicut de latere Chriſti in morte dormientis origo eccleſiæ fluxit. ſ. ſanguis & aqua quibus ſignificantur ſacramenta per quæ ſaluatur eccleſia: ſic de latere Adæ nata eſt ſibi ſponſa, quia inde ſumpta coſta de qua formata eſt Eua. Et ſicut Chriſtus præeeſt, & regit eccleſiam, & eccleſia ſubſeruit ei: ita vir præeſt & regit mulierem, & ideo non habeat vir ſignum ſubiectionis ſed libertatis & prælationis. Et gloria dei eſt vir, quia ex eo eſt, & quia deū principaliter glorificat. Mulier autem gloria eſt viri. Ex quo ipſa eſt, & cui ſubſeruit. Vel vir dicitur eſſe imago dei, q̃a principaliter creatus eſt ad imaginem dei, in quo naturaliter amplius quam in muliere viget ratio, quaſi ipſe ſit ratio. Et attende diligenter quod hic dicitur homo imago dei. & in Geneſi legitur, Factus ad imaginem dei: vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. Et nota etiam quod pluraliter dictum eſt, Faciamus & noſtram, quod niſi ex relatiuis accipi non oportet. Non enim intelligendum eſt, vt facerent dii, vel vt ad imaginem deorum ſit factus, ſed vt facerent pater & filius & ſpiritus ſanctus. Ad imaginem ergo patris & filii & ſpiritus ſancti, vt ſubſiſteret homo imago dei factus eſt, & quia non omnino æqualis ſiebat illa imago dei, tanquam non ab illo nata, ſed ab illo creata, huius rei ſignificandæ cauſa ita eſſe imago dei dicitur, vt ad imaginem factus eſſe non ſileatur, quia non eſt ei æqualis, ſed quadam ſimilitudine accedit. Non enim locorum interuallo, ſed ſimilitudine acceditur ad deum, & diſſimilitudine recedit ab eo. Homo ergo cū ſit imago, propter imparem ſimilitudinem dictus eſt etiam ad imaginem dei factus. Filius autem imago patris, & non ad imaginem in quantum deus eſt, quia æqualis eſt patri, cuius ſolius imago eſt. Homo autem imago trinitatis eſt, & ad imaginem. Vnde, Fecit deus hominem ad imaginem ſuam, vt ſicut deus præeſt omnibus creaturis per omnipotentiā: ſic homo vniuerſis animalibus terrenis per intelligentiam præeſſet. Et ipſe eſt gloria dei, cū

E, F (right margin)

Margin notes: Ambroſius; Ambroſius; Aimo.; Auguſtinus de trinitate.; Auguſtinus de catechizādis rudib.

Digitized by Google

A dei ſapientiam ſequitur. Mulier autem gloria viri eſt,quia facta eſt in adiutorium viri non ad carnalem concupiſcentiam,quia nec corruptibilia corpora tunc habebant,anteꝗ eos mortalitas inuaderet,ſed vt haberet vir gloriam de ea,cum eam præiret ad deum, & ſe ei daret imitandum ſanctitate,ſicut ipſe gloria dei eſſet,cum eius ſapiẽtiam ſequeretur. Vnde ſubdit.

Non enim vir ex muliere eſt,ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem,ſed mulier propter virum.Ideo debet mulier velamen habere ſupra caput ſuum,& propter angelos.

Nõ eñ &c.q.d.Mulier eſt gloria viri,non vir,eius: quod oſtendit ordo creationis.Quia non eſt vir.ſ.Adam, Ex muliere.ſ.Eua: Sed mulier.ſ.Eua,eſt, Ex viro,ſcilicet Adã.Et alia ratio eſt cur mulier eſt gloria viri. Etenim, id eſt quia, Non eſt creatus vir,ſcilicet Adam, Propter mulierem,id eſt in auxiliũ Euę: Sed mulier,id eſt Eua, Propter virum, id eſt in adiutoriũ viri,& ideo.ſ.vt oſtendat mulier ſubiecta viro. Et,quia per eã præuaricatio cœpit, Debet mulier habere velamen ſuper caput,vt nõ habeat caput liberũ in eccleſia,ſine velamine. Et hoc propter angelos,id eſt propter reuerẽtiam ſacerdotũ,quia nuncii dei ſunt,vt ſicut ante iudicem dñi,ita ante vicarium eius ſacerdotẽ ſit ſubiecta viro. Vel, Propter angelos.ſ.ne ſacerdotes in eius faciem inſpicientes irritentur ad libidinem. Aliter ab illo loco, Quoniam imago &c. Apoſtolus dicit quod vir eſt imago dei. & ideo velamẽ capitis ei demit,quod mulieri adhibendũ monet,qa ipſa nõ eſt imago dei. Sed quid dicemus ad hæc?cur & mulier non eſt imago dei?videtur vtiꝗ hoc contrarium eſſe illi,quod in Geneſi dicitur,Fecit deus hominem ad imaginem dei,maſculum & fœminam fecit eos. Quõ ergo vir eſt imago dei,vt non velet caput,& non mulier vt velet? Sed credo hoc eſſe in natura humanæ mentis,quod dicit Apoſtolus.Et myſtice loquitur de velatione: aliter enim niſi aliquod ſecretum referatur,inane eſt quod dicitur. Sicut eñ nõ ſolũ veraciſſima ratio,ſed etiam ipſius Apoſtoli declarat authoritas,homo factus eſt ad imaginem dei,non ſecundum formam corporis,ſed ſecundum rationalem mentem in qua dicitur renouari in agnitione dei ab eodem Apoſtolo,Renouamini ſpiritu mentis veſtræ,& induite n.h.qui ſ.d.c.eſt.Et alibi,Induite nouum hominem qui renouatur in agnitiõe dei, ſecundum imaginem eius qui creauit eũ.Si ergo ſpiritu mentis noſtræ renouamur & ipſe eſt nouus homo qui renouatur in agnitione dei ſecundum imaginem eius qui creauit eũ, nulli dubium eſt hominem eſſe factum ad imaginem dei,non ſecundum corpus neꝗ ſecũdum quãlibet animi partem,ſed ſecundum rationalem mentẽ,vbi poteſt eſſe cognitio dei, vbi & nullus ſexus eſt.ſ.in ſpiritu mentis,ſed idem eſt ibi fœmina cum viro,& mulier cum viro,id eſt tota illa ſubſtantia vna eſt imago dei,quia natura ipſa humana & ad imaginẽ dei facta eſt & imago dei,& ipſa tota eſt imago dei,quia in vtroꝗ ſexu imago dei completur,a qua imagine fœmina non ſeparatur,ſicut nec a gratia renouationis & reformatione imaginis dei excluditur. Habet vtiꝗ mulier mentem ſuam rationalem ſecundum quam & ipſa facta eſt ad imaginem dei.Nihil ergo fœminam alienat a conſortio imaginis,quę & in ipſa prima conditione hominis habebat mentem rationalem ſecundum quam ipſa etiam facta eſt ad imaginem dei.Fecit ergo deus hominem totum ad imaginem ſuã,hoc vtiꝗ ſecundum ſpiritum:ſed propter vnitatem coniunctionis inquit,Fecit deus hominẽ ad imaginem dei.Et ne quiſquam putaret ſolum ſpiritum hominis factum in quo imago dei eſt,ſubiũxit, Maſculum & fœminam fecit eos,hoc ſecũdum corpus,vbi duo eſſe diſcernuntur ſecundum ſexum,cum prius ſingularem numerum poſuerit,propter coniunctionis vnitatem.Eſt ergo in mentibus eorum communis natura,ſed in ſexu corporis ſignificatur diſtributio mentis.Eſt enim pars animæ vel mentis eminens,quæ ſe extendit in id quod æternum eſt contemplando veritatem,& hæc eſt imago dei quæ æternis rationibus cõſpiciendis vel conſulendis adhęret,& ideo nõ eſt cohibẽda velo vt ſe inde contineat, & ideo vir non debet velare caput.Eſt & altera pars animæ inferior quæ deriuatur ad actionem temporalium quadam intentione,& ſic ipſa anima ex qua parte conſulit veritatem & conſpicit,imago dei eſt.Ex qua vero intendit ad agenda iſta inferiora,nõ eſt imago dei:quia vero in his rebus corporalib⁹ temporalibusꝗ periculoſa eſt nimis in inferiora progreſſio, ideo habet poteſtatem ſuper caput qua cohibeatur,quod indicat velamẽ capitis mulieris.

[Margin notes: Ambroſius — B — Auguſtinus de trinitate. — Auguſtinus — Auguſtinus de trinitate. — C — Auguſtinus ſup Geñ. — Auguſtinus de trinitate.]

Digitized by Google

Quod ergo ad totum viri pertinet,imago dei eſt:Quod vero ad eam ſolam pertinet quæ D
Auguſtinus ſup Geñ.
ei in adiutorium tribuitur,non eſt imago dei:quia nõ eſt imago dei,niſi quod inhęret in-
commutabili veritati.In cuius rei figura Apoſtolus dicit virum tantum eſſe imaginem &
Auguſtinus cõtra Manichæos.
gloriam dei,mulierem autem gloriam viri.Hoc igitur & ſi in duobus hominibꝰ diuerſi ex-
terius ſexus figuratum ſit,tamẽ in eodem vno interiori homine intelligitur,cuius ſuperior
vis,id eſt ratio vir dicitur,vel principale mentis quia debet regere inferius ſenſualitatem.
& iſte vir eſt Imago dei,quia inhęret contemplandæ incõmutabili veritati. Et gloria
dei,dum ratio ſubiugat ſibi ſenſualitatem:quod tunc ordinatiſſime fit,cũ caput viri Chri-
ſtus eſt. Mulier autem gloria eſt viri.Mulier eſt ipſa ſenſualitas,quę bene ſignificatur per
mulierẽ,quia in fœmina naturaliter præualet, quę ſubſeruiendo gloria eſt rationis. Ideoq;
dicitur,Non eſt bonum ſolum eſſe hominem.Ad hoc enim bonum erat vt fieret vt nõ ſo
lum anima dominaretur corpori quod ſeruilem locum obtinet,ſed etiam virilis ratio ſub-
iugaret ſibi animalẽ partẽ, vt appetitũ animalẽ per quẽ voluptates corporis operamur,ha
beat mens interior tanq̃ virilis ratio ſubiugatum,ſic debet vir fœminam regere, nec eam
Auguſtinus de trinitate.
permittere dominari in virum. Quod ſi animalis pars immoderato progreſſu nimis in
exteriora prolabitur conſentiente capite ſuo,ſcilicet ratione,id eſt non eam cohibẽte atq;
refrenante , illa quæ in ſpecula conſilii præſidet virili portione, peruerſa eſt ,& miſera do
mus vbi mulier dominatur in virum. Inueteraturque interior homo inter inimicos ſuos
inuidos virtutis ſcilicet dæmones, æternorumq; viſio ab ipſo etiam viro cum cõiuge ad
inſtar primorum parentum vetitum manducante ſubtrahitur,vt lumen oculorum eius nõ E
ſit cum illo,& ſic ab illa illuſtratione veritatis mox ambo nudati apertis oculis conſciẽtiæ
ad videndum quam indecori,& inhoneſti ſunt, tanq̃ folia dulcium fructuum ſine ipſis fru
ctibus,id eſt ſine bonis operibus bona verba contexunt,vt male viuentes bene loquẽdo tur
Auguſtinus de trinitate.
pitudinem ſuam contegant.Da memoriæ quia ſecũdum quoſdam ſenſualis motus animę
eſt pro ſerpente,inferior portio rationis pro muliere,ſuperior portio rationis eſt pro viro.
Illecebrę conſentire eſt cibũ vetitum edere.Si ſola cogitationis delectatio eſt, fœmina ſo-
la comedit:ſi vero mala cogitatio in actum mittitur,vel volũtas perficiendi aſſit,tũc etiã
vir cum fœmina cibum vetitum guſtat.Alii vero non improbabiliter ponunt ſenſum cor
poris pro ſerpente:ſenſualitatem,pro fœmina:rationem,pro viro. Hæc autem diſputatio
qua in mente vniuſcuiuſq; hominis quęſiuimus quoddam rationale coniugium contẽpla-
tionis,& actionis officiis per quædam ſingula diſtributis,tamen in vtroq; mentis vnita-
te ſeruata ad hoc tantũmodo audienda eſt vt intelligatur Apoſtolus imaginem dei tantũ
viro tribuendo non etiam fœminæ,quanuis in diuerſo ſexu duorum hominum aliquid ta
men ſignificare voluiſſe quod in vno homine quæreretur. Non enim.q.d.mulier.i.ſen-
ſualitas eſt, Gloria viri,id eſt rationis de qua non eſt vir. Non eſt enim vir,id eſt ratio.

Ex muliere,id eſt ſenſualitate,vt a ſenſuali portione regatur rationalis. Sed mulier,id
eſt ſenſualitas eſt ex viro,ſcilicet vt ab eo regat̃.Ac ſi diceret,diſtributio vtriuſq; indicat,
vt quod ſpirituale eſt regat illud quod animale eſt,& non ediuerſo.Et ſic decet, Etenim, F
id eſt quia, Non eſt creatus vir,id eſt rationalis, Propter mulierem.ſ.vt ſeruiat ſenſuali-
tati,ſed econtrario. Mulier propter virum,id eſt ſenſualitas vt ſubſeruiat rationi,& ideo
Auguſtinus de trinitate
mulier debet habere velamen ſuper caput.ſ.ad ſignificandum quod ſenſualitas debet ſubii
ci rationi, Propter angelos.Grata eſt enim ſanctis angelis & ſacrata & pia ſignificatio.
Nam deus non ad tempus videt nec aliquid noui eſt in eius viſione & ſcientia,cum aliqd
temporaliter & tranſitorie geritur,ſicut inde afficiuntur ſenſus vel carnales hominum,vel
Beda in homelia quadã dicenda in paſcha.
etiam cæleſtes angelorum.Angelici enim ſpiritus nobis adeſſe credendi ſunt,maxime cũ
diuinis mancipamur obſequiis,id eſt cum eccleſiam ingreſſi vel lectionibus ſacris aurẽ ac-
commodamus,vel pſalmodiæ operam damus,vel orationi incumbimus,vel miſſarum ſo-
lennia celebramus.Ideo Apoſtolus monet mulieres habere velamen propter angelos. Nec
dubitari licet vbi corporis dominici,& ſanguinis myſteria geruntur ſupernorum ciuium
adeſſe conuentus qui monumentum quo venerabile corpus fuerat poſitum,& vnde reſur-
gendo abſceſſerat tam ſedulis excubiis ſeruarunt.

Verũtamen neq; vir ſine muliere,neq; mulier ſine viro,in domino.Nam ſicut
mulier de viro:ita & vir per mulierem.Omnia autem ex deo. Voſipſi iudicate.

A Decet mulierem non velatam orare deum? Nec ipſa natura docet vos, ꝙ vir
quidem ſi comam nutriat ignominia eſt illi, mulier vero ſi comam nutriat glo-
ria eſt illi? qm̄ capilli pro velamine ei dati ſunt. Si quis autē videtur cōtētio-
ſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neq; eccleſia dei. Hoc aūt prę
cipio, non laudans ꝙ non in melius, ſed in deterius conuenitis.

Verũtamen. Quāuis in primis, id eſt in prima conditione non ſit vir de fœmina, ſed
ediuerſo. Verũtamen, in ſubſequenti generatione non eſt hoc, quia neq; vir ſine muliere
eſt, Neq; mulier ſine viro in domino. ſ. ſecūdū dominum. i. ſecūdum operationem dn̄i, in Ambroſius
quo alter ſine altero non creatur, qui etiā primitus creauit ex vno ambos, id eſt ex vna ma
teria, quia mulierem de viro formauit, & ambos in natura fecit vnum, & quod vnum in na
tura ſint, confirmat Apoſtolus. Nam ſicut mulier, prius, de viro facta eſt, ita & vir poſtea
naſcitur per mulierem. Om̄ia autem, poſtq̄ gradatim ſingula dixit vt om̄ia deo vni prin- Ambroſius
cipio ſubiiceret, addit, Omnia autē. ſ. & corpus & anima vtriuſq;, Ex deo, auctore, Sūt, Ambroſius
hoc ideo dicit vt neq; mulier de ſubiectiōe doleat, nec vir de exaltatiōe ſuperbiat. Vel ita,
Verũtamen. q. d. licet per mulierem præuaricatio cœperit, & viro ſubiecta ſit, Verũta-
B men nec vir ſine muliere, nec mulier ſine viro eſt in domino, id eſt fide Chriſti, quia nō ita
ſe habet vter, id eſt alter eorum in Chriſto domino, vt admiſſo viro mulier excludatur a ſa
lute, neq; admiſſa muliere vir excludatur. Reddit autē cauſā quod altero admiſſo, alter nō
ſit excludendus, ſubdens, Nam ſicut mulier de viro ita vir per mulierem, hoc non muta-
tur. Vos autem. Quia Corinthii eius traditionem non ſeruauerant, propter quod ſuperiꝰ Ambroſius
eis ſuccenſet, vbi dicit, Laudo vos &c. Ideo non ex authoritate traditionis quam neglexe-
rant ſuadet veritatem, ſed ex natura quæ docet vt velatę ſint mulieres in eccleſia, vbi eas
reuelatas eſſe illi patiebantur agentes contra ſacramentum velationis & ordinem creatio
nis. q. d. & cum hęc prędicta ita ſint, vos Ipſi iudicate, iſtud, An decet mulierē non vela- Ambroſius
tam, orare deum? nec ipſa natura docet vos. ! Natura nos docet, Quod, id eſt quia, Vir
quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi. hic ſecundum legem locutus eſt, quæ prohi- Auguſtinus
bet virum eſſe comatum. Quod ſi quis opponat de Samuele, & prophetis veteris teſtamen de ope mo
ti qui capita ſua non tōdebāt, cogitet q̄d interſit inter illud velamētū myſticū & hāc tōſu nachorum.
ram. De Nazareis aliud eſt, quibus ſpecialiter præceptū eſt in Deuterono. vt comā nutriāt.
Illud enim velamentum, id eſt coma ſanctorum idem ſignificabat quod velamen poſitum
ſuper faciem Moſi, id eſt velamen lectionis veteris teſtamenti. hæc autem tōſura reuelatio-
nem euangelicæ gratiæ ſignificat. Coma ergo Samuelis & prophetarum pro velamine ve
teris teſtamenti olim habita, nunc in reuelatione euangelii deponitur. De qua dicit Apo
C ſtolus, Cum tranſieris ad Chriſtū auferetur velamen. Mulier, ſi comam nutriat gloria eſt Auguſtinus
illi. Ideo gloria eſt mulieri, quia naturaliter hoc habet pro velamine. vnde ſubdit, Quo-
niam capilli pro velamine ei dati ſunt. Coma enim indicium velaminis eſt, ideo naturali- Ambroſius
ter hoc honeſtum eſt vt velata ſit mulier, & obediat, vt naturæ voluntas addatur, quæ ad
hoc habet velamen vt ream ſe cognoſcat, & ſubditam, & ideo gloria eſt illi, ſi comam ha
bet, quia naturaliter habet. Ad hoc enim naturalis ratio conſentit, & ideo vir non natu
raliter comatus eſt, quia non eſt reuelandus, & lex etiam prohibet virum eſſe comatū. Si
quis autem. Poſt rationem redditam, vt vincat contentioſos ponit authoritatem, quia diſ-
ſertione non vult vti, ſed authoritate. q. d. natura etiam docet quod trado. Si quis autem
videtur contentioſus eſſe, ſcilicet qui non vult adquieſcere nobis: dicimus quod Nos, Iu- Ambroſius
dæi, id eſt nos Apoſtoli qui de Iudæis ſumus, Non habemus talem conſuetudinem, neq; Auguſtinus
eccleſia dei, de aliis gentibus ad fidē Chriſti vocata, id eſt nec Moſes nec Chriſtus ſic do- Hieronymꝰ
cuit, ſcilicet vt vir velet caput & non mulier. Hoc autem, quod dictum eſt de velandis ca- Ambroſius
pitibus, Ego præcipio obſeruari. Authoritate pręcepti vtitur Apoſtolus, vt obtemperēt.
Valde enim iniquum eſt velle ſibi obtemperari a minoribus, & nolle obtemperare ma-
ioribus. Et hic oſtendit quædam eſſe de quibus non eſt diſputandum, ſed authori præ- Auguſtinus
cipienti adquieſcendum. Vnde ait, Hoc autem præcipio, ſcilicet vt non differentis ſo- de ope mo-
lertia requiratur, ſed præcipientis authoritas attendatur. Non laudans quod non nachorum.
in melius, &c. Poſtquam egit de velamine capitis vbi plurimum a veritate deuiabant,

incipit de dominica cœna agere,in qua ipſi iidem multum peccabant,q.d.Quod dictū eſt D
de velando vel non velando capite,præcipio vtiq;, Nō laudans,ſed improbans,q; Cō-
uenitis ad dominicam cœnam, Non in melius.ſ.vt diceret, Sed in deterius,id eſt non
ad vſum perfectionis,ſed ad detrimentum damnationis,quod ex pluribus poteſt oſtendi.

Primum quidem conuenientibus vobis in eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt dominicam cœnam manducare.

Primum quidem,ex hoc,quod vobis conuenientibus in eccleſiam dei,quod exigit vnita
tē charitatis,vt ſicut ibi corporaliter conueniunt homines,ita & ſpiritualiter.ſ.affectu cha
Ambroſius ritatis vniātur,audio Sciſſuras,id eſt diſcordias eſſe, Inter vos.Nota quod dicēdo, Pri
mum,oſtendit quod primum malum diſſenſio eſt,vnde cætera oriuntur.Vbi enim diſſen-
ſio eſt, nihil rectum eſt,audio ſciſſuras eſſe inter vos.Et.i.etiam, Credo,eſſe,ex parte,id eſt
in quibuſdam veſtrum,quod non eſt inutile bonis. Nam oportet.i.vtile eſt etiam Hære
ſes eſſe,ſicut erant in his qui dubitabant de reſurrectione. ſciſſuræ autem erant pro donis
Auguſtinus de ciui.dei. ſpiritualibus.Videns enim diabolus templa dæmonum deſeri,& in nomen liberantis me
diatoris currere genus humanum,mouit hæreticos qui ſub vocabulo Chriſtiano doctri- E
næ reſiſterēt chriſtianę.Qui enim in eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauumq; ſapiūt,
ſi correcti vt ſanum rectumq; ſapiant reſiſtunt contumaciter,ſuaq; peſtifera dogmata emē
dare nolunt ſed defenſare perſiſtunt,hæretici fiunt,& habētur in exercitibus inimicis. Et
Auguſtinus hi etiam ſic malo ſuo proſunt veris catholicis,dum deus vtitur etiam malis bene,& diligē
tibus deum omnia cooperantur in bonum.Omnes enim inimici eccleſiæ vel errore cęca-
ti,vel malitia deprauati proſunt,quia ſi accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi,exer
cent eius patientiam:ſi vero male ſentiendo aduerſantur,exercent eius ſapiētiam.Ab ad-
uerſario enim mota quęſtio,diſcendi exiſtit occaſio.Multa quidē ad fidem catholicā perti-
nentia dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur,vt aduerſus eos defendi poſ-
ſint,& conſiderantur diligentius,& intelliguntur clarius,& prædicantur inſtantius. Exti-
terunt plures qui cæleſtium verborum ſimplicitatem pro voluntatis ſuę ſenſu non verita-
tis ipſius abſolutione ſuſciperent,aliter interpretantes quam dictorum virtus poſtulet.De
Idē in eodē intelligentia enim hæreſis non de ſcriptura eſt,& ſenſus non ſermo crimen eſt. Hæretico-
rum enim genus callidum non ſpiritu ſapientię ſed impatientiæ,dum pacem catholicam
perturbant,in vſum cedit proficientium:ſecundum illud,filius eruditus ſapiens erit,impru
Auguſtinus de vera religione. dente autem miniſtro vtetur.Vtamur ergo etiam hæreticis nō vt eorum approbemus er-
rores,ſed vt catholicam doctrinam aduerſus eorū inſidias aſſerentes,vigilantiores,& cau
tiores ſimus. Proſunt ergo nobis hæretici non verum docendo quod neſciūt,ſed ad verum
Auguſtinus cōtra Manichæos. quęrendū & aperiendū catholicos excitando.Ideoq; diuina prouidētia hæreticos eſſe mul F
tos permittit,vt cum inſultant nobis & interrogant nos quæ neſcimus, & ſic excutiamus
pigritiam,& diuinas ſcripturas noſſe cupiamus.vnde ait, Oportet hæreſes eſſe.Nō vult
Apoſtolus nec optat vt hæreſes ſint:ſed quia ſic futurum eſt,dicit,Et quia hoc vtile eſt.Ad
quid autē eſt vtile,ſubdit,vt non tantū reprobi,qui dicunt ego ſum Pauli,ſed etiam Qui
Auguſtinus cōtra Manichæos. probati ſunt in vobis,id eſt inter vos.Sicut illi qui dicunt ego ſum Chriſti,manifeſti fiāt
hominibus.Hi enim deo probati ſunt,qui bene poſſunt docere,ſed manifeſti hominib9 eſ
Quid ſit hæreticus. ſe non poſſunt,niſi cum docent.Docere autem nolunt,niſi eos qui doceri quærunt,ſed mul
ti ad quęrēdum pigri ſunt,niſi per moleſtias & inſultationes hæreticorum quaſi de ſomno
Auguſt.in de vtilitate credendi excitentur.Hæreticus vero eſt qui alicuius temporalis commodi,& maxime gloriæ princi
patusq; ſui gratia falſas ac nouas opiniones vel gignit vel ſequitur, qui autem huiuſmodi
credit,imaginatione veritatis ac pietatis illuſus eſt. Conuenientibus &c.Hic redarguit
eos de hoc quod corpus dominicū non eo ordine ſumebant quo ſumi oportebat. Inter prā
dia enī vel poſt prandia euchariſtiam ſumebant quod ieiuni potius facere deberent. Hu-
ius autem rei faciendæ occaſionem ſumpſerunt ex eo quod dominus manducantibus diſci
pulis accepit panem & benedixit,& eis tradidit iam celebrato veteri paſcha.q.d.Et quia
in vobis ſciſſuræ ſunt,ergo Conuenientibus vobis in vnū,quod fieri quidem debet nō tā
corporum conſortio quam cordium conglutino. Iam,id eſt ex hoc ſolo quod ſciſſurę ſunt

Digitized by Google

A in vobis, Non eſt,id eſt non licet, Mãducare dominicam cœnam. Vel, Iam,id eſt in præſenti hoc damnum habetis,ſcilicet quod Non eſt,id eſt non licet vobis, Manducare dominicam cœnam,in futuro peius erit vobis. Dominicam cœnam dicit acceptionem euchariſtiæ,quam non debent pranſi ſumere,vel menſis ſuis miſcere,vt faciebant illi quos arguit Apoſtolus,ſed ieiuni,in honorem tanti ſacramenti.licet enim Chriſtus poſt cœnã dederit diſcipulis ſuis corpus & ſanguinem ſuum,non ideo tamen calumniandum eſt vniuerſæ eccleſiæ,quod a ieiunis ſemper ſumitur. Nam ſaluator quo vehementius commendaret myſterii illius altitudinem,vltimum hoc voluit infigere cordibus,& memoriæ diſcipulorum,a quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Quo autẽ ordine deinceps ſumeretur, Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat,ſeruauit docendum. Auguſtinus ad Ianuariũ Auguſtinus in eodem.

Vnuſquiſq; enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum. Et alius quidẽ eſurit,alius autem ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Aut eccleſiam dei contemnitis,& confunditis eos qui nõ habẽt? Quid dicam vobis? Laudo vos,in hoc non laudo.

Vnuſquiſq; enim.q. Ideo non licet vobis manducare,quia, Vnuſquiſq; veſtrum,contendentium ante dominicam cœnam, Præſumit,non ad erogandũ pauperibus,ſed, Ad mãducandum cœnam ſuam. Et alius quidem eſurit,cui nihil datis. Alius autem ebrius eſt, cum ſobrii eſſe deberetis. Multipliciter tangit eos,qui autem pranſi ſumebant corpus domi
B ni,& de prandio ſuo luxurioſo nihil tribuebant eſurientibus,& hoc faciebant in eccleſia. Nunquid non.q.d. Cœnam veſtram mãducatis ante dñicã,nec pauperibus tribuitis,ſed Nunquid habetis domos ad manducandum & bibendum?q.d.in domibus potius hoc eſſet faciendum. Aut eccleſiam dei, id eſt domum orationis, Contemnitis? Quaſi dicat, Quod vere facitis,& ſi non putatis. Et confunditis,id eſt erubeſcere facitis, Eos qui nõ habent,vtiq; facitis. Nota quod in eccleſiam homines ſunt de quibus dicitur,vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam,hoc tamen nomine vocari ipſam domũ orationis,Apoſtolus teſtatur dicens, An eccleſiam dei contemnitis,& hoc cotidianus vſus loquendi obtinuit, vt in eccleſiam prodire vel confugere non dicatur,niſi qui ad locum ipſum parieteſq; prodierit,vel confugerit,quibus eccleſiæ congregatio cõtinetur. Vel aliter poteſt legi. Vnuſquiſq; enim &c. Notat illos qui munera quæ offerebant altaribus ſibi reſumebãt,nec aliis non habentibuscommunicari ſinebant. Offerebant enim diuites panem & vinum abũdãter,vt benedictione & conſecratione ſacerdotali conſecraretur,& dominici corporis & ſanguinis ſacramentum conſiteretur. Poſt celebrationem vero ſacri myſterii, & conſecrationem panis & vini ſuas oblationes vendicabant,& aliis non communicantes ſoli ſumebãt, vt inde etiã inebriarentur aliis eſurientibus.q.d,ideo non licet nobis manducare dominicam cœnam,quia, Vnuſquiſq; enim ad manducandum ſuam cœnã, reſumens totũ quod
C obtulit. Et alius quidem eſurit,alius autem ebrius eſt. Et ita agitis contra ſignificationẽ, & ordinem ſacramenti. Munus enim oblatum totius populi fit.id eſt vniuerſis communicari debet. Quia in vno pane omnes figurãtur. Per id enim quod omnes vnum ſunt,de vno ſumere oportet. Hos ergo notat qui in eccleſia vbi cauſa vnitatis & myſterii conuenitur, ſuas oblationes cauſa diſſenſionis quam pſeudo ſeminauerunt ſibi vendicabant. Tantas enim diſſenſiones inter eos pſeudo ſeminauerant,vt ſuas zelarent oblationes,& vendicarent,cum vna eademq; prece omnium oblationes benedicerentur,& hoc ita faciebant,vt cæteri vnde offerrent non habentes,pudore confunderentur,non ſumentes partem,& hoc tam cito agebant,vt ſupernæ mentes nihil inuenirent quod ederent. Et dum ſic agerent domi potius hec agenda dicit quam in eccleſia,ſubdens, Nunquid domos &c.quæ patet vſq; ibi. Quid dicam?q.d. Et cum hæc facitis,quid dicam vobis? Non inuenio quid dignum ſit vobis. Laudo vos,in aliis,ſed, In hoc non laudo, id eſt in hoc nihil laudabile inuenio in vobis. Vel ita diſtingue literam. Laudo vos in hoc? vtique non laudo. Sed vt corrigantur de errore ſuo,formam quæ a Chriſto in huiuſmodi re data eſt,iterat ſubdẽs, Auguſtinus in libro qſt. Leuitici. Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius

Ego enim accepi a domino quod & tradidi vobis,quoniã dominus Ieſus in qua nocte tradebat accepit panẽ,& gratias agẽs fregit & dixit, Accipite & mã

Digitized by Google

ducate. Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meã com D
memorationem. Similiter & calicem, poſtq̃ cœnauit dicens, Hic calix nouum
teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotienſcunq; bibetis in meã cõ-
memorationem.

Ego enim. q. d. Ideo non laudo vos de hoc, quia corpus domini eſt quod ſumere debetis,
& in eius commemoratione. Quod & ego & a domino accepi, id eſt didici, & vobis tra-
didi. ſ. Quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus in qua nocte tradebatur. ſ. iam imminẽ-
te paſſione, in nocte enim paſſus, id eſt ad patiendum captus & detentus ad lucem reſurre-
ctionis venit. Tunc inquam accepit panem & gratias agens, de reparatione hominũ ſic
futura, Fregit, vnum oĩbus dedit, vt in vnitate maneant: & dum fregit, ſpontaneam ſuã
paſſionem oſtendit. Fregit autem in ſacramento. ſ. ſecundum quod videbatur, & integrum
eſſe a fidelibus credebat. Et dixit, Accipite & manducate. ſ. vt conformes mihi ſitis. Ipſa
enim ſacramentalis aſſumptio capitis & membrorum vnionem deſignat, & facit digne ce
lebrata. Dixit etiã, Hoc, quod aliud videtur, Eſt corpus meum. Illud idem ſubſtantiali-
Auguſtinus ter. Quod pro nobis tradet. Non ergo q̃a aliquis non ad ſalutẽ accipit: ideo minus eſt cor
pus & ſanguis quod accipit. Hoc, quod dixi, Facite, id eſt corpus meum accipite & man
ducate. In meam commemorationem, id eſt in memoriam paſſionis & mortis meæ, vt
ſicut præceſſi ſequamini. Similiter. ſ. pro noſtra ſalute & exhortatione. Et calicẽ acce- E
Auguſtinus pit poſtq̃ cœnauit. ſ. iam finito veteri paſcha dicens, Hic calix eſt nouũ teſt. in meo ſan-
guine. q. d. id quod continet hic calix, eſt meus ſanguis, in quo effuſo confirmatur no. teſta.
id eſt doctrina euangelica, quia teſtamentũ in mortuis confirmatur. Vel, Eſt nouum teſt.
Auguſtinus id eſt noua promiſſio non temporalis ſed ęterni boni. In veteri eñ lege carnalia offerebã-
tur, & carnalia iuxta literã promittebantur. In nouo aũt vbi ſacerdos eſt victima, cœleſte
eſt quod offertur, & cæleſte eſt quod promittitur. Teſtamentum enim nouum vel vetus, etiã
in ſacra pagina accipitur, ſiue doctrina in qua continetur promiſſio, vetus vel nouum, ſiue
Ambroſius ipſa promiſſio. Et dicit, Quotieſcunq; ſumitis, facite in meam commemorationẽ, id eſt,
in memoriam paſſionis meæ & mortis. Oſtendit Apoſtolus ex his verbis, myſteriũ eucha-
riſtiæ inter cœnandum celebratum non cœnam eſſe. Medicina enim ſpiritalis eſt quę cum
reuerentia deguſtata purificat ſibi deuotum, & memoria eſt noſtræ redemptionis, vt redẽ
ptoris noſtri memores, maiora ab eo conſequi mereamur. Et quia in morte Chriſti libera-
ti ſumus, huius in edendo & bibendo carnem & ſanguinem memores eſſe debemus, in hoc
conſecuti nouum teſtamentum, quod eſt noua lex, quæ obedientem ſibi, tradit cæleſtibꝰ re-
gnis. Teſtamẽtum ergo ſanguine conſtitutũ eſt, quia beneficii diuini ſanguis teſtis eſt. Vn
de ad tuitionem corporis & animæ percipimus, quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſan-
guis vero pro anima noſtra ſumitur. Et effuſus eſt ſicut præfigurauit Moſes dicens, Caro, in F
Ambroſius quit, pro corpore noſtro offertur, ſanguis vero pro anima. Ideoq; non manducandũ eſſe ſan
guinem lex præcipit. Et quia de corpore dñi plenior hic tractatus occurrit, breuiter quę de
ſacramẽto corporis & ſanguinis ſcienda ſunt videamus. Itaq; dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus de hoc mundo ad inuiſibilia æternæ maieſtatis tranſiturus celebrato ſacramento ve-
teris paſchæ poſt typicum agnum in vltimo corpus ſuum & ſanguinem in ſpecie panis vi-
Nota. ni tradidit diſcipulis. Vbi diligenter animaduertendum eſt quare poſt typici agni ſacra-
mentum ſui corporis & ſanguinis ſacramentum dedit Apoſtolis, & quare ſub alia ſpecie:
& cum ſub alia, quare potius ſub iſta: & cum ſub iſta, quare ſub duplici: deinde quare aqua
admiſceatur: poſt quid a bonis & quid a malis ſumatur: deinde quæ ibi videntur eſſe vel
fieri, vtrum vere ſint vel non. Sciendum igitur ideo poſt celebratum vetus paſcha, domi-
nicum corpus & ſanguinem ſuum dediſſe diſcipulis, vt oſtenderet veteris legis ſacramenta
ceſſatura, inter quæ præcipuum erat agni paſchalis ſacramentum, & nouæ legis ſacramen
ta inſtituenda inter quæ excellit dominici corporis ſacramentũ. Ideoq; etiam poſt alia de
dit, vt memorię diſcipulorum tenacius infigeretur, & ab eccleſia deinceps frequentaretur.
Sub alia vero ſpecie ideo tradidit & a fidelibus deinceps ſumendũ inſtituit, vt fides habe
ret meritũ q̃ nõ eſt de his q̃ vident. Quia fides nõ habet meritũ cui. h. r. p̃. ex. Et ne abhor
reret oculus ꝙ teneret manꝰ, & ne ab incredulis nobis inſultaret: In hac eñ ſpecie tradidit

Digitized by Google

A quia res huius ſpeciei expreſſam habet ſimilitudinem cum vtraq; re huius ſacramẽti,con tenta.ſ.& ſignificata,& ſignificata & nõ cõtenta. Res cõtẽta & ſignificata eſt caro Chri ſti quã de virgine traxit,& ſanguis quẽ pro nobis fudit.Res autẽ ſignificata,& non contẽ ta eſt vnitas eccleſiæ in prædeſtinatis vocatis,iuſtificatis,& glorificatis.Hæc eſt duplex ca ro Chriſti.Vnde Hiero.ait,Dupliciter intelligitur caro Chriſti,vel illa quæ crucifixa eſt & ſepulta,vel illa ſpiritualis atq; diuina de qua ipſe dicit,Caro mea vere cibus eſt,& ſanguis meus vere eſt potus.Et item,Qui manducat meam carnem in me manet & ego in eo &c. Sunt itaq; tria in hoc ſacramento conſideranda,vnum quod tantum eſt ſacramentum,al terum quod eſt ſacramentum & res,tertium quod res & non ſacramentũ.Sacramentum & non res eſt ſpecies viſibilis panis vel vini.Sacramentum & res,caro Chriſti propria & ſan guis.Res & non ſacramentũ eſt myſtica Chriſti caro. Porro ſpecies illa viſibilis ſacramen tum eſt geminę rei,contentę.ſ.& ſignificatę.Sacramentũ vero eſt ſacræ rei ſignũ,& ſpecies illa vtraq; rem ſignificat,& vtriuſq; rei gerit expreſſam ſimilitudinem.Nã ſicut panis præ cæteris cibis corpus reficit,& ſuſtentat,& vinũ hominẽ lętificat atq; inebriat,ſic caro Chri ſti interiorẽ hominem magis cæteris gratiis ſpiritualiter reficit & ſaginat,quẽ & ſanguis ſpiritualiter lætificat,& ſic inebriat,vt ſobriũ reddat.Vñ,Calix tuus inebrians,q̃ pręclar⁹ eſt. Habet etiam ſimilitudinem cum re ſignificata tãtum,quę eſt vnitas fideliũ. Quia ſicut ex multis granis conficitur vnus panis,& ex pluribus acinis vinũ in vnũ cõfluit,ſic ex mul

B tis fidelium perſonis vnitas eccleſiæ conſtat,cuius etiã ſacramentũ eſt corpus Chriſti pro prium quod de virgine ſumpſit. Quia ſicut corpus Chriſti ex multis membris puris & ab omni macula peccati immunibus cõſtat:ita & vnitas eccleſiaſtica ex multis perſonis mũ dis & immaculatis conſiſtit.In cuius rei typo facta eſt arca domini de lignis ſethim,q̃ ſũt impurribilia,& albę ſpinę ſimilia.Ecce quare in hac ſpecie dedit.Cũ aũt totus Chriſt⁹ ſub ſpecie panis totus ſub ſpecie vini ſumatur,cur non in vna ſed in duab⁹ dedit?Ideo vt oſtẽ deretur Chriſtus totam humanam naturam.i.animam & corpus aſſumpſiſſe,vt vtrũq; re dimeret.Panis enim ad corpus refertur,vinum ad animam,quia vinũ operatur ſanguinẽ, in quo ſedes animę a phyſicis eſſe dicitur.Ideo ergo in duabus ſpeciebus celebratur hoc ſa cramentum,vt animę & carnis ſuſceptio in Chriſto,& vtriuſq; liberatio in nobis ſignifi cetur.Ideo vero apponitur aqua,vt oſtendatur noſtra redẽptio facta per Chriſti paſſionẽ, & eius paſſio procurata pro noſtra dilectione. Aqua enim,genus humanũ ſignificat. Vnde in Apocalypſi,Aquæ quas vidiſti populi ſunt & gentes,quorũ ſalus non poſſet eſſe ſine paſ ſione dñi,nec domini paſſio ſine populi dilectiõe.Niſi eñi nos diligeret,pro nobis ſe mor ti non traderet.Poſt hæc videndum vtrum a bonis & malis corpus Chriſti & ſanguis ſu matur.Verũtñ ante hoc oſtẽdi oportet verum corpus Chriſti eſſe in altari,quod a quibuſ dam incredulis eſſe negatur,quos & ipſa veritas confutat,dicens, Accipite,hoc eſt corpus

C meum:& ſanctorum authoritates in medium deductę.Ait enim Ambroſius,Anteq̃ conſe cretur panis eſt & vinum,vbi autem verba Chriſti operata fuerint,corpus & ſanguis Chri ſti efficitur.Item,Sermo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat,non poteſt ea q̃ ſunt mutare in id quod non erant?Item Euſebius,Inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui verbi ſui ſecreta poteſtate commutat.Item,Eſt qui dem etiam in peccatoribus & indigne ſumentibus vera Chriſti caro & verus ſanguis,ſed eſſentia,non ſalubri efficientia.Item,Multi accipiũt corpus domini indigni:de q̃bus Apo ſtolus,Qui manducat corpus domini, & ſanguinem bibit indigne,iudicium ſibi mãducat & bibit.Per quod docemur quam ſit cauendum male accipere bonum. Ecce enim factum eſt malum,dum male accipitur bonum,ſicut contra Apoſtolo factum eſt bonum cum bene accipitur malum,id eſt dũ ſtimulus Satanę ei datur,& patienter portatur.Ecce ex his ſan ctorum teſtimoniis liquet verũ Chriſti corpus eſſe in altari,& non modo a bonis,verũ etiã a malis ſumi. ¶His autem quædam videntur repugnare quæ ſilentio prætereunda non ſunt.Ait enim Auguſtinus,Bonus accipit ſacramentum & rem ſacramenti,malus vero ſa cramentum & non rem.Ad quod dicemus,ſacramentum hic appellari corpus domini de virgine ſumptum,rem autem ſpiritualem carnem Chriſti quæ eſt vnitas fidelium. Bonus ergo accipit ſacramentum.i.carnem Chriſti propriam & ſanguinem,& rẽ.i.vnitatẽ fide liũ,& gratię augmentum.Malus vero accipit ſacramentũ.i.corpus Chriſti ſub ſacramẽto, & nõ rẽ.i.vnitatẽ eccleſię.Et eſt,Bon⁹ mãducat ſpũaliter & ſacramẽtal'r.malus vero ſacra

Hieronymus

panis
vini.
aque.

Auguſtinus de ſacramẽ tis.

Euſebius Emiſenus.
Gregorius in lib. dialo gi.iiii.
Auguſti.de verbis euan gelij.

Obiectio.

Digitized by Google

mentaliter tantum. Item, Non manducans manducat,& manducans non mãducat, id eſt D
non manducans ſacramentaliter, manducat ſpiritualiter: & manducans ſacramentaliter, non manducat ſpiritualiter. Ad quod videtur illa collecta pertinere, Perficiat in nobis domine quęſumus tua ſacramenta quod continent, vt quæ nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus, per dominum. i. vt ſicut ſub ſpecie ſacramentali carnem Chriſti ſumimus, ita rei veritate, id eſt ſpiritualiter carnẽ Chriſti ſumam⁹. Vel aliter, Perficiat in nobis &c. id eſt per hæc ſacramenta præſta nobis, vt qui Chriſtum ſub ſacramento videmus & ſumimus, in futuro eundem facie ad faciem, ſicut eſt, videamus. Illud quoq; huic veritati contraire videtur quod veritas dixit. Non hoc corpus quod videtis manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem quem fuſuri ſunt qui me crucifigent, ſed ſacramentum aliquod commendaui vobis. Ex his verbis calumniatores veritatis audaciam ſumunt oblatrandi nobis, quibus ne amodo errare liceat, illud inuolutum euoluimus. Nõ hoc corpus &c. id eſt nõ in hac ſpecie manducaturi eſtis, ſed in ſacramento non morſibus diſcerptũ, & laceratũ vt putatis, ſed integrum & illeſum. Cum autem panis vel vinum a ſanctis dicatur, & a cunctis fidelibus credatur tranſire in ſubſtantiam corporis & ſanguinis, quæ ſit illa conuerſio an formalis an ſubſtantialis quęri ſolet. Quod autem formalis non ſit manifeſtum eſt, quia forma panis & vini remanet. Vtrum vero ſit ſubſtantialis perſpicuum non eſt. Quidã eñ dicunt ſic ſubſtantiam in ſubſtantiã tranſire vel cõuerti, vt hæc fiat illa, nec illa augetur, nec concedunt quod hæc eſſe illa vere dici poſſit. Alii autem ſic dicunt, hanc in illam trãſire vel conuerti, quia ſub illis accidentibus ſub quibus prius erat ſubſtantia panis & vini, E
poſt conſecrationem eſt ſubſtantia corporis & ſanguinis, quibus tamen ipſum corpus non afficitur. Nos autem incerta relinquentes, quod ex authoritatibus certum eſt profitemur, ſcilicet ſubſtantiam panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis dominici conuerti, modum vero conuerſionis ignorare non erubeſcimus fateri. De priori autem ſubſtãtia quædam remanent, ſcilicet color, ſapor, forma, pondus, quæ prioris ſubſtantiæ accidentia fuerunt, quæ nec ipſum Chriſti corpus afficiunt, nec in eo fundantur. Si vero quæritur vbi fundentur, dicimus nobis potius videri quod ſint ſine ſubiecto, quam in ſubiecto. ¶De fractione etiam illa quęri ſolet, quæ ibi fieri videtur cuius rei vel in qua re fit: cũq; ibi non ſit alia ſubſtantia quam corpus Chriſti, ſi in aliqua ſubſtantia eſt, in ipſo corpore eſſe videtur, ſed contra, cum ipſum corpus incorruptibile ſit, quia immortale eſt & impaſſibile, in ipſo non poſſe eſſe videtur. Vnde & Chriſtus redarguit carnalem ſenſum diſcipulorũ, qui putabant Chriſti carnem ſicut aliam in partes eſſe diuidendam, & morſibus lacerãdã. Ideo

Obiectio. plures dicunt quod non eſt ibi fractio, ſed videtur tantũ. Quibus obiicitur, quod Ambroſius ait, Nihil falſum putandum eſt in ſacrificio veritatis, vel ſicut fit in magorum præſtigiis, vbi deluſione quadam falluntur oculi, vt videant eſſe quod nõ eſt. Ad quod illi dicũt, Nõ fallit nos viſus nec fallitur, quod eſſet, ſi crederetur ſic frangi, vt videtur: nec illuſio eſt, quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ſic fit. Alii dicunt quod ibi ſit fractio, non quidẽ in corpore, ſed in ipſa forma panis ſacramẽtali, quod videtur Apoſtolus velle dicẽs, F
Panis quem frangimus. Item Auguſtinus, Quando Chriſtus manducatur vita manducatur, nec partes de illo facimus, & quidem in ſacramento ſic fit. Item, Vnuſquiſq; partẽ ſuam accipit, per partes manducatur & manet integer. Ecce ex his patet quod integrum & incorruptum corpus Chriſti manducatur, & ſi fractio vel partitio ibi eſt, non in ipſo eſt, ſed in ſacramento eſſe videtur. Alii dicunt quod ibi ſit fractio & nullius rei, qa ibi nihil frangitur. Sicut enim ſunt ibi accidentia ſine ſubiecto, ſic mirabiliter poteſt ibi eſſe fractio in accidenti, & ſine omni re quæ frangatur. Magnum eſt enim & inſcrutabile iſtud myſteriũ. Vnde Ambroſius, Quid quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturã ſit

Ambroſius ipſe domini partus ex virgine, credere iubemur, diſcutere non permittimur. Sciẽdum etiã quod licet diuerſę ſint ibi ſpecies panis & vini, non tamen duo ſacramenta dici debent, ſed vnum, quia ſub vtraq; ſpecie idem ſumitur. Sciendum etiam quod in prolatione illorũ verborum, hoc eſt corpus meum, & hic eſt calix: myſterium conſumatur, & panis in corpus Chriſti conuertitur. ¶Solet etiam quæri quale dederit Apoſtolis, dicemus quale tunc erat, id eſt paſſibile & mortale. ¶Præterea quæri ſolet ſi non eſt ibi ſubſtantialis conuerſio vti quibuſdam placet, ſed quodam locutionis tropo dicatur tranſire vel conuerti hoc in illud: eo ſcilicet quod ſub illis accidentibus ſumatur, ſub quibus erat ſubſtantia panis & vini, qd

A de ipſa ſubſtantia panis vel vini factum ſit. Ad quod illi reſpondent, vel in præiacentem
materiā reſolutam, vel in nihilum redactam, quod poteſt ille facere qui de nihilo cūcta crea
uit. ¶Solet etiam quæri ſi aqua non apponatur obliuione, vel negligentia, an irritū ſit. Q;
cum de authoritate nobis certū non ſit, ſine aſſertione quod nobis videtur, dicemus. Quod
ſi non animo introducendi hæreſim, ſed oblitione prætermittitur, non ideo minus confi-
citur. Verūtamen grauiter puniendum eſt, nec Græci aquam addunt. Illud etiam ſciēdum
quod a brutis animalibus corpus Chriſti non ſumitur, & ſi videatur. Quid ergo ſumit ma-
teria? quid manducat? Forte vel nihil, vel ſubſtantiam panis ſub ſpeciem ſuam reductam.
Poſt hęc partes illæ quæ ibi videntur fieri quid ſignificent videamus. Triforme eſt corpus Sergi⁹ papa
Chriſti pars oblatæ in calicē miſſa, corpus Chriſti quod iā reſurrexit monſtrat, pars come-
ſta, ambulantem adhuc ſuper terram, pars in altari vſꝗ ad finem remanens miſſæ, corpo-
ra ſanctorum vſꝗ in finem ſeculi in ſepulcris iacentia.

Quotieſcunꝗ enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortē do-
mini annunciabitis, donec veniat. Itaque quicunꝗ mādūcauerit panem & bibe-
rit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet au-
tem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim mandu
B cat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicās corpus do-
mini.

Quotienſcunꝗ &c. Hic exponit in quam Chriſti commemorationem ſumatur, mortis. ſ.
q. d. ideo debetis ſumere in memoriam paſſionis. Quotienſcunꝗ enim manducabitis pa
nem hunc & calicem bibetis mortem domini, pro vobis factam. Annunciabitis, id eſt re
pręſentabitis quod vtiꝗ faciendum eſt, Donec, dominus, Veniat, ad iudiciū, quia hoc
non mutabitur vſꝗ tunc, ſicut ſacramenta Iudęorum, & quia in commemoratione mortis
debet ſumi. Itaꝗ quicunꝗ manducauerit hunc panem, vel biberit calicem domini indi-
gne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Ecce ex his patet quod ſancta obſunt malis, Auguſtinus
in bonis ſunt ad ſalutē, in malis ad iudiciū: vtiꝗ ſanctum eſt quod accipim⁹, nec ideo reus ſuper Ioan.
eſt qui accipit, quia illa res mala eſt quam accipit, ſed quia ille malus male accipit, quod ac-
cipit. Quam cauendum eſt igitur male accipere bonum, quia male acceptum obeſt malis,
ſicut ediuerſo, mala patiēter portata proſunt bonis vt Paulo angelus Satanæ. Attēde quod Ambroſius
ait, Qui manducat & bibit indigne. Indignus eſt qui aliter celebrat myſterium euchari
ſtiæ quam a Chriſto traditum eſt, & qui non deuota mente accedit ad euchariſtiam vel in
voluntate peccandi manens. & ille talis, Reus eſt corporis & ſanguinis domini, quia be- Ambroſius
C neficium eius intuitū ducit. Vel, Reus eſt &c. id eſt mortis Chriſti pœnas dabit, ac ſi Chri Ambroſius Auguſtinus
ſtum occiderit punietur. Vel, Reus eſt &c. id eſt de bono male ſumpto maculam trahet. ſuper Ioā.
Ideoꝗ recte Apoſtolus cōſulit ſubdens. Probet autem homo, id eſt examinet & purget ſe
ipſum, vt ſi peccata ſunt cotidiana, vel non ſint mortifera, & dimittat confratri acceſſurus
ad altare: & dicat, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib⁹ noſtris.
& ſic ſecurus accedens, De pane illo edat, & de calice bibat. Panis eſt ſalutaris, non vene-
num mortiferum quod edis. Sed vide ſi dimittis debitorib⁹. nam ſi non dimittis mētiris,
& ei mentiris quem non fallis, mentiri deo potes, ſed ipſum fallere non potes. Intus eñ te
inſpicit, & examinat. Dico probet ſe quiſꝗ. nam qui aliter agit, mortem ſumit. & hoc eſt
quod ſubdit. Qui enim manducat & bibit indigne, vt qui in crimine eſt, vel qui irreue-
renter tractat. Iudicium, id eſt damnationem, Manducat & bibit, & hoc ſibi non tibi.
Secure ergo tolera malum bonus, vt venias ad præmia bonorum: non poteſt te inquinare Auguſtinus
malus. Nam & Iudas cum Petro conuerſari potuit, ſed eum inquinare non valuit, & ad ip- ſup Ioannē
ſam dominicam cœnam pariter acceſſit, ſed Petrus accepit ad vitam, Iudas ad mortem.

Non &c. q. d. Propter hoc iudicium manducat qui indigne manducat, quia non eſt, Di
iudicans, id eſt diſcernens, Corpus domini, Ab aliis cibis, ſed indiſcrete & negligenter Auguſtinus
ſumit, veneratione ſingulariter debitā, nō exhibēs. Per hoc docet deuote & cū timore acce Auguſtinus Quæſtio.
dēdū eſſe ad cōmunionē, qa dñs eſt cuius caro ſumit vt gratiā videamur reddere redēpto Auguſtinus
ri. Quærit an cotidie ſit ſumēda euchariſtia an eligēdi ſint dies qbus hō purius continē ad Adrianū
tiusꝗ viuens ad tātū ſacramētū dignus accedat. Huic qſtioni recte reſpōdet, q monet vt

præcipue in Chriſti pace permaneatur,& vt quiſq; faciat quod ſecundum fidem pie credit D
eſſe faciendum. Nam & Zacheus & Centurio cum alter Chriſtum in domū ſuā gaudēs re-
ceperit: alter vero dixerit, non ſum dignus vt intres ſub tectū meū, ſaluatorem honorifica
uerunt, licet diuerſo, & quaſi contrario modo. Ad hanc etiam ſimilitudinem valet quod in
antiquo populo vnicuiq; piorum manna ſecundum propriam voluntatem in ore ſapiebat,
ſic in ore cuiuſq; Chriſtiani, Chriſti corpus vel cotidie, vel certis horis ſumptum. Nam ali
quis honorando non audet cotidie ſumere, & alius honorando non audet vllo die præter-
mittere. Cōtemptum ſolum non vult iſte cibus, ſicut nec manna faſtidium. ideo Apoſtolus
contra eos qui a cæteris cibis ſingulari veneratione hunc non diſcernebant, ait. Qui mā
ducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. & addit, Non diiudicās corpus
Auguſtinus domini. Item quæritur quomodo hic aliquis manducans, dicatur iudicium māducare cum
in ſermone dominus dicat, qui manducat me, ipſe viuet propter me. Ad quod dicimus duos eſſe mo-
de blaſphe. dos manducandi, vnum ſacramentalem quo manducant tam mali q̄ boni. Alterum ſpiri-
ſpūsſancti. tualem quo ſoli boni manducant: ſecundum illud, Quid eſt Chriſtum manducare? Non eſt
Auguſtinus hoc ſolum in ſacramento corpus eius accipere, ſed in ipſo manere, & habere Chriſtum in
verbis euan ſe manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Chriſti & eccleſiæ quam ipſum
gelij. ſacramentum ſignificat manet. Nam qui diſcordat a Chriſto, nec carnem Chriſti mandu
Auguſt. de cat nec ſanguinem bibit, & ſi ſacramentum tantæ rei ad iudicium cotidie accipiat. De
in libro ſer. prouerb. hac ſpiritali manducatione ait Auguſtinus, Vt quid paras dentem & ventrē? crede & mā E
Intellige. Ambroſius ducaſti. Ideo inter vos &c. Hic imaginem iudicii futuri oſtendit in eos, qui inconſidera-
te corpus domini accipiunt, vt hinc cæteri diſcerent non inultum eſſe corpus domini ir-
reuerenter accipere, & exemplo illorum territi emendentur. q. d. qa indigne ſumunt,

Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Q; ſi noſmet ipſos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Dum iudicamur autem a domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Itaq; fratres mei cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium, conueniatis. Cætera autem cum venero diſponam.

Ideo inter vos multi infirmi, febribus & aliis infirmitatibus. Et imbecilles, lōga inua
Ambroſius letudine. Et multi dormiunt, id eſt moriuntur morte corporali, hoc autem fit ad corre-
Auguſtinus ctionem aliorum. Q; ſi vos. q. d. Ita hæc mala ex indigna aſſumptione veniunt. Sed ſi
mentis noſtræ tribunal aſcendentes accuſante cogitatione, & teſte conſcientia, Noſmet
Auguſtinus ipſos diiudicaremus, pœnitendo & timore tanq̄ carnifice nos torquente, quaſi quidā ani-
mæ confitentis ſanguis per lachrymas proflueret. Non iudicaremur, id eſt non punire-
Auguſtinus mur a deo. Nam quicunq; ſe iudicauerit non damnabitur. Verſetur ergo ante oculos ima
de pœnitē. go iudicii futuri, & aſcendat homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ, conſtituat ſe ante fa F
Auguſtinus ciem ſuam, atq; conſtituto in corde iudicio aſſit accuſatrix cogitatio, & teſtis cōſcientia,
& carnifex timor, inde quidam ſanguis non confitentis per lachrymas profluat. Proſtre-
mo ab ipſa mente ſententia talis proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione
corporis & ſanguinis domini, vt qui ſeparari a regno timet per vltimam ſententiam, ad
Auguſtinus tempus per eccleſiaſticam diſciplinam a ſacramento cæleſtis panis ſeparetur. Indigne eīm
ad Ianuariū accipit, ſi tunc accipit cum debet agere pœnitentiam. Ergo prius ſe iudicet, & ſeueritate
Auguſtinus de li. ſ. pro. pœnitentiæ ſe exerceat, vt a ſeipſo iudicatus non iudicetur a dn̄o. Peccata eīm ſiue parua,
ſiue magna ſint, impunita eſſe nō poſſunt, quia vel hoīe pœnitente, vel deo iudicante ple-
ctuntur. Ceſſat autem vindicta diuina, ſi confeſſio præcurrat humana. Vnde ait, Si noſ
metipſos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur, id eſt non puniremur vel prædictis infir-
Ambroſius mitatibus, vel pœna æterna. Dum iudicamur autem, quaſi dicat, Dico non iudicaremur,
ſed nec iudicium temporalis pœnæ aliis eſt inutile, quia Dum iudicamur. His tempora-
libus pœnis, A domino corripimur, ſecundum alios. quia timore pœnæ noſtræ alii emē
Ambroſius dantur. In paucis enim eſt omnium emendatio. Vel nos ipſi corripimur pœna noſtra
Auguſtinus qua iudicamur, id eſt, punimur. Quia eiſdem etiam qui patiuntur pœna propria eſt
ad Paulinū aliquando purgatio, vt prophetæ Abdo qui prohibitus ab altero propheta comedit,
epiſcopum. ſicut legitur in libro Regum, Hæc dicit dominus, quia inobediens fuiſti, & non cu-

Digitized by Google

A ſtodiſti mandatum quod præcepit tibi dominus, & reuerſus es, & comediſti panem, & Aliter in hiſtoria.
bibiſti aquam, vbi præcepit tibi ne comederes vel biberes, non inferetur cadauer tuum in
ſepulcro patrum tuorum. Dictũ enim fuerat illi, vt in Samaria prædicaret, & non ibi come
deret. Ipſe tamen comedit ibi. Vnde illud minatur ei dominus per alterum prophetã, quia
& ſi poſt mortem non eſt pœna, nihil ſenſuro cadaueri, tamen ſecundum humanum affectũ Idẽ i eodẽ
quem habebat ad carnẽ ſuam, potuit inde terreri vel contriſtari viuus, de eo quod non erat
ſenſurus mortuus. Et per hoc inobedientia potuit puniri, ne ad ſupplicium tartareum eius
anima raperetur. Vnde ſubdit, Vt non &c. q. d. Ideo iudicamur vel corripimur a do-
mino, Vt non damnemur cum hoc mundo, id eſt cum infidelibus. Nam quaſi infidelis eſt Ambroſius
qui inconſiderate ad menſam domini accedit. Itaq; fratres mei, ne ſimilis pœna vobis
contingat. O fratres mei cum conuenitis, ad ſimilitudinem dominicę cœnæ. Ad man-
ducandum corpus domini, inuicem expectate, & ieiuni, dum omnes conueniant vt multo- Ambroſius
rum oblatio in ſimul celebretur, & omnibus miniſtretur. Sed ſi quis eſurierit, & impatiẽs
non vult expectare, Manducet domi, ſuos cibos, id eſt pane terreno paſcatur, nec poſt eu- Ambroſius
chariſtiam ſumat. Ideo ita ordinate & ſine ſchiſmate faciendum eſt vobis, vt non cõuenia-
tis in iudicium damnationis. Cætera autem. q. d. Hoc tenete quod dixi, cætera autem de
eodem, id eſt quæ ad eiuſdem ſacramenti ordinem pertinent. Cum venero diſponam, ſed
his carere non poteſtis. Ecce caput veſtræ ſalutis ordine agendum oſtendit, vbi ſi erratur, Ambroſius
non leue eſt peccatum. Cætera vero quæ ad ædificationem eccleſiæ pertinent in aduentu
B ſuo ordinare permittit.

CAPVT XII.

DE ſpiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres. Scitis autem quoniam cum gentes eſſetis, ad ſimulacra muta prout ducebamini euntes. Ideo notum vobis facio, quod nemo in ſpiritu dei loquens, dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto.

De ſpiritualibus &c. Poſtquam docuit qualiter myſteriũ euchariſtiæ celebrari oporteat,
agit de donis ſpiritus ſancti, pro quorum maioribus alii ſuperbiebant, & minores inuide-
bant, & deſperabant, quaſi nunquam habituri, de quibus etiam indiſtincte ſentiebant, quia
maioribus minora præponebant, vt linguas. Aliqui etiam ſpiritui ſancto non attribuebãt
dona quæ habebant, ſed hominibus vel idolis. q. d. de illis poſt diſponam, ſcilicet cum vene
ro. Sed, De ſpiritualibus, id eſt de donis ſpiritus ſancti, Nolo vos, o, fratres ignorare, qđ
veritas habet, vt non ſit ſchiſma, ſed pax inter vos. Scitis, antequam dona ſpiritus ſancti
C diſtinguat, de fonte ſingulari omnium illorum, id eſt de ſpiritu ſancto prius agit. Et dictu-
rus, quia omnia bona ſunt a ſpiritu ſancto, præmittit ſimile in contrario dicens, Scitis, vt
experti, Quoniam cum eſſetis gentes, id eſt gentiliter viuentes, vos eratis, Euntes, no-
men eſt, quaſi aſſidui, in hoc verbo aſſiduitatem notat. Ad ſimulacra muta, cui impietati
ratio repugnat, Prout ducebamini, a maligno ſpiritu. Nota quod ſpiritualia illis traditu
rus apoſtolus priorem conuerſationem eorum memorat, vt ſicut fuerunt, tunc imago idolo
rum, ita nunc ſint imago dei. Ideo notum &c. Quia rationem ſpiritualiũ ignorantes per
ſingula chariſmata, hominibus magis quam deo gloriam dabãt, neſcientes hæc dona a ſpi Ambroſius
ritu ſancto miniſtrari, ideo in omnibus oſtendit laudem dei eſſe & gratiã, vt ſicut cũ ima-
go idoli fuerunt totum malum, fuit ex homine non bonum, vt tunc putabant, ita nunc ex
ſpiritu dei omnia bona eſſe credantur. Dicit ergo. Ideo notũ &c. q. d. quia ſcitis quod ma
lus ſpiritus vos retractos a bono duxit, ad tam irrationabile malum, id eſt idololatriam.
Ideo. id eſt per hoc facile, Notũ vobis facio, quod per ſpiritũ dei abſtinetur a malo, &
fit bonum. & hoc eſt quod ait, Hoc inquam notũ facio, Quod nemo loquẽs in ſpiritu dei,
cogitando, loquendo, operando. Dicit, ſimiliter tribus modis, ſcilicet corde, ore, & opere. Auguſtinus
Anathema Ieſu, id eſt aliquam ſeparationem a Ieſu, id eſt quodlibet peccatũ mortale per ſuper Ioã.
quod ſeparetur a Ieſu, operatur, quod eſt dicere per ſpiritum ſanctum. Abſtinetur a malo,
tunc qui ſe abrũpit a Chriſti corpore, non habet hoc a ſpiritu ſancto. Vel ita, nemo loquẽs
in ſpiritu dicit animo verbo facto. Anathema, id eſt ſeparationem, vel blaſphemiam, cui, Auguſtinus

Digitized by Google

Ieſu,vt dicat eum,vel non eſſe a deo,vel minorem deo. Et nemo,quantuſcunq; ſit, Po D
teſt dicere,vere,id eſt cogitatione,verbo & opere, Ieſus,eſt, Dominus,& ego ſeruus eius
Auguſtinus de ſermone in monte. ſum. Niſi in ſpiritu ſancto,id eſt niſi per ſpiritum ſanctum.Proprie enim dicit ille qui voluntatem & mentem ſuam ſono vocis enunciat.Proprie ergo apoſtolus poſuit hoc verbum quod eſt, Dicit,ſignificans voluntatem & intellectum dicentis.Dominus vero idem verbum ſecundum generalem modum dicendi,poſuit dicens,non omnis qui dicit mihi, Domine domine intrabit regnum cælorum,ſecundum quem modum etiam dicitur dare,qui nec vult,nec intelligit quod dicit,ſed ille proprie dicit qui vult,& intelligit quod nemo poteſt.

Niſi in ſpiritu ſancto,quod eſt dicere, bene operari,& omne bonum eſt per ſpiritum ſanctum:tunc maior non deſpiciet minorem,quia nihil habet niſi a ſpiritu ſancto.Per hęc apo
Ambroſius ſtolus illos vehementer redarguit qui hominibus diuina beneficia tribuebant,oſtēdēs nul
Ambroſius lum beneficium eſſe humanum,ſed donum dei,dum dicit nemo, In ſpiritu loquens, dicit anathema Ieſu,quæ vox ex humano errore eſt,vt omne falſum,& nemo dicit Ieſus eſt domi
Ambroſius nus,niſi a ſpiritu ſancto,a quo eſt omne verum.Omne enim verum a quocunq; dicatur, a ſpiritu ſancto eſt.Non enim adulatione hominū Ieſus dicitur dominus,vt eſt in idolis,quæ ex hominibus dii vocantur,cum non ſint.Homo enim inuenit,vel diabolus,vt deus dicatur qui non eſt,ſed quod Ieſus dicitur dominus,ſpiritus ſanctus veritate profeſſum eſt.Non eſt ergo fauor hominum & beneficium quod Ieſus dominus dicitur,ſed donum dei,qui myſterium ſuum hominibus declarauit:nec qui hoc dicit præſtat beneficium religioni,ſed ac- E
Ambroſius cipit,vt gratia hominum,cum quod idola dii dicũtur cum non ſint.Vnde & antiſtites eorum hominibus ſubiecti ſunt.In regula vero Chriſtiana aliter eſt,quia non præſtant religioni beneficium dicentes deum eſſe Ieſum,ſed accipiunt vnde humiliari debent,vt patiātur ſe argui,non quærant adulationibus deliniri.

Diuiſiones vero gratiarum ſunt,idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt,idem autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem vero deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus,ad vtilitatem. Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Alteri fides in eodem ſpiritu,alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia,alii diſcretio ſpirituū,alii genera linguarū,alii interpretatio ſermonū.

Diuiſiones &c.Præmiſſo fonte gratiarum ipſas gratias diuiſas oſtendit.q.d.Hoc eſt commune omnibus ꝙ nemo poteſt vitare malum & facere bonum niſi per ſpiritum. Sed diuiſiones gratiarū.i.gratię diuiſę ſunt.Nō ergo minor deſperet,nec maior ſuperbiat dū audit gratias.Gratias aūt hic appellat diuerſos gradus,& ordines qui ſunt in officiis eccleſię.Sic
Ambroſius enim qui dicit Ieſus & dñs, ex gratia habet:ita in officiis eccleſiæ,gratia eſt quæ non eſt diuiſa per tres pſonas,ſed indiſcrete triū perſonarū.i.patris & filii & ſpiritus ſancti, vnū eſt F
Auguſtinus opus,quas perſonas ſubſequēter ſignificat per tria noīa quæ ponit.ſ.ſpūs dñs deus. Vel gratias hic dicit ipſas virtutes gratis a deo datas,ſicut fidē,ſpem,& huiuſmodi.& eſt, Diuiſiones gratiarū.i.donorum ſpiritus ſancti,ſcilicet virtutes quę gratis dantur. Idem autē ſpiritus,eſt dator omniū,ęque quantū ad ſe benignus oībus. Et diuiſiones miniſtrationū ſunt,quibus alii aliis ſubſeruiant. Idem aūt dñs.ſ.filius dans ſingulis pro arbitrio ſuo. Et diui.ope.ſunt,quia & ſunt opera maiora,& opera minora. Idē vero,dator.ſ. Deus,pater. Nota ꝙ prius virtutes ſignificauit,dicendo gratiarū,quarū effectus ſignificat dicēdo, Nimis,&, Operationū.Earum enim effectus ſunt,quantum ad proximos miniſtratio,quantum ad ſe,operatio.Quod vero dicit ſingulariter, Spūs dñs deus,eadem prorſus ſubſtātia deitatis intelligitur, ſed trinitas in perſonis. Ne vero pater & filius & ſpiritus ſanctus, alia & alia ſeparatim operari viderentur, ex eo quod ſpiritui gratias,& domino miniſtrationes, & deo operationes ſuppoſuerat, omnia referens ad vnum deum, ſubdit, Quod deus operatur omnia, neceſſaria, In omnibus, non vni omnia tribuit, ſed in omnibus omnia operatur, vt quod non habet,quis in ſe, habeat in alio, & ſic maneat charitas
Auguſtinus ſup Ioānē. & humilitas. Si enim humilis es & amas vnitatem, tibi habet quiſquis in illa aliquid habet, tolle inuidiam & tuum eſt quod habeo:liuor ſeparat,charitas iungit. Sicut in huma-

A no corpore oculus ſolus videt,ſed non ſibi ſoli,ſic ſpiritum ſanctum habes,ſi eccleſiam amas.
Amas autem ſi in eius compage conſiſtis,& charitate.Hæc charitas eſt donũ ſpiritus ſan-
cti,quod ſuperat omnia vt poſt dicet. Vnicuiq; autem.q.d.Diuerſa ſunt dona,& non ad Ambroſius
meritum alicuius hominis ſingulariter dantur,ſed ad vtilitatem eccleſiæ ædificandæ,quod
ita ait, Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus,id eſt gratia,per quam patet quod in
eo eſt ſpiritus ſanctus. Ad vtilitatem eccleſiæ,quia etiam minor qui eſt in ea prodeſt. No Auguſti.ad
ta quod deus cum ſit natura incorporea & incõmutabiliter viua,ęterna ſtabilitate in ſeipſo Dardanũ.
manens totus adeſt rebus omnibus,& ſingulis totus,ſed in quibus habitat,habẽt eum pro de præſen-
ſuæ capacitatis diuerſitate,alii plus,alii minus, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gra- tia dei.
tia ſuæ bonitatis ędificat,de quibus exequitur apoſtolus per partes determinans quod dixe- Intellige.
rat. Alii quidẽ per ſpiritum,non per meritũ, Datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ
ſecundum eundem ſpiritum.Diſtingue inter ſapientiam & ſcientiam.Sapientia eſt in con Auguſtinus
templatione æternorum.Et quid eſt in æternis niſi deus?cuius ſolius immutabilis eſt natu- de trinitate.
ra.Scientia vero eſt in actione temporalium.Vnde Iob,Ecce pietas eſt ſapientia. Abſtine-
re a malis ſcientia eſt.Pietatem hoc loco poſuit dei cultum quæ græce dicitur theoſebia.Et
quis cultus eſt niſi amor & cognitio eius,Scientia vero quam dixit eſſe abſtinere a malis?re-
rum proculdubio temporalium eſt,quia in temporalibus mala ſunt,in quibus caute & prudẽ
B ter conuerſandum eſt.Cui autem datur ſapientia,quaſi ſol eſt:cui ſcientia,luna in nocte ſe-
culi:illi quibus cætera dantur,ſtellę ſunt,quia & hæc in nocte neceſſaria ſunt.Vnde in pſal-
mo,Solem in poteſtatẽ diei:lunã & ſtellas in poteſtatẽ noctis.Et nota quod non ſimpliciter Auguſtinus
ait,Alii datur ſapientia,alii ſcientia,ſed ait ſermo ſapientiæ & ſermo ſcientiæ.Per hoc ſi-
gnificans,quia non ſolum datur ſapientia,id eſt de diuinis intelligentia,& ſcientia de hu-
manis,ſed etiam earum ſermo,vt aliis poſſint eloqui. Alteri,datur, Fides,id eſt conſtã-
tia fidei vel ſermo, In eodem ſpiritu,Vide quod & fides inter dei munera eſt,non ergo ſo Auguſtinus
la charitas,ſed charitas cum fide a deo nobis eſt. Alii,datur, Gratia ſanitatũ,id eſt cu- in lib.retra-
randi infirmos,& hoc in vno, Et eodem,omnibus, Spiritu.Alii operatio virtutum,id eſt cta.
miraculorum quæ ſunt contra naturam. Alii prophetia,ſcilicet prædicere futura. Alii Auguſtinus
diſcretio ſpirituum,vt diſcernat quod audit,quo ſpiritu,bono an malo dicatur,quia etiam
diabolus bona ſeductorie dicit. Alii genera linguarum,id eſt loqui diuerſis linguis. Alii,
datur, Interpretatio ſermonum,id eſt linguarũ vel viſionum,vt Ioſeph,vel ſermones ſunt
allegoricæ pronuntiationes quæ ſunt in prophetis & in euangeliis.

Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus,diuidẽs ſingulis pro-
ut vult.Sicut enim corpus vnum eſt,& membra habet multa,omnia aũt mem
C bra corporis cum ſint multa,vnum tamẽ corpus ſunt,ita & Chriſtus.Etenim
in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus ſiue Iudęi,ſiue gẽ-
tiles,ſiue ſerui,ſiue liberi,& omnes in vno ſpiritu potati ſumus.Nam & cor-
pus non eſt vnum membrum,ſed multa.Si dixerit pes,quoniam non ſum ma-
nus,non ſum de corpore,num ideo non eſt de corpore?Et ſi dixerit auris,quo-
niam non ſum oculus,non ſum de corpore,num ideo non eſt de corpore? Si to
tum corpus oculus,vbi auditus?Si totum auditus,vbi odoratus?

Hæc aũt oĩa,& ſi diuerſa ſint. Operat̃ ſpiritus ſanctus vnus,in ſubſtantia cũ patre & fi-
lio. Atq; idẽ.i.inuariabilis.Ecce q̃d ſupradixit tres operari,hic ſpiritũ ſanctũ agere profi- Ambroſius
tet̃,q̃a vni⁹ naturæ ſunt,q̃d vn⁹ operat̃,tres operant̃.Itaq; ſpũs ſanctus cooperator eſt patris
& filii.Ideo autem dixit,vnus atq; idem ſpiritus,ne tot putentur quot opera ſunt,non quod Auguſtinus in pſ.cxviii.
ſine patre & filio ſpiritus operetur.Inſeparabilis enim eſt operatio trinitatis,ita vt cũ ope- Auguſtinus
ratio patris dicitur,non eam ſine filio & ſpiritu ſancto intelligatur operari:& cum operatio de blaſphe
filii,non ſine patre & ſpiritu ſancto;& cum operatio ſpiritus ſancti, non ſine patre & filio. mia ſpiritus
Vide quod apoſtolus dicit hic,ſpiritũ ſanctum dare dona.Alibi vero dicit,quia datus eſt. ſancti
Chriſtus etiam ait,Accipite ſpiritum ſanctum &c.Ideoq; ammonendi ſunt legentes, quo- Auguſtinus
niam donum dei iam vident dictum ſpiritum ſanctum,domino dicente,Accipite ſpiritum de trinitate.

ſanctum. Vt cum audiunt, dici donum ſpiritus ſancti, illud genus locutionis agnoſcant, quo D dicit apoſtolus, in expoliatione corporis carnis. Sicut em̃ corpus carnis nihil aliud eſt quam ipſa caro, ita donum ſpiritus ſancti, nihil aliud eſt quam ſpiritus ſanctus. Auguſtinus de fide ad Petrum. De ſpiritu ſancto nondum tam copioſe ac diligenter diſputatum eſt a doctis & magnis diuinę ſcripturæ tractatoribus, vt intelligi facile poſſit eius proprium, quo proprio fit, vt eum nec filium, nec patrem dicere poſſimus, ſed tantum ſpiritum ſanctum, niſi ꝙ

Intellige. donum dei eſſe prædicant, vt deum credamus, non ſeipſo inferius donum dare. In tantum ergo donum dei eſt, in quantum datur eis quibus datur. Apud ſe autem deus eſt, & ſi nemini datur, quia deus erat patri & filio coęternus, ante quam alicui daretur, nec quia illi dant, & ipſe datur. Ideo minor eſt illis. Ita enim datur ſicut dei donum, vt etiam ſeipſum det ſicut deus. Non enim dici poteſt, non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt, Spiritus vbi vult ſpi-

Auguſtinus. Attende. rat. Cum enim datur a patre & filio, ſua volũtate datur. Et ipſe idem omnia operatur, Diuidens ſingulis, non ipſe diuiſus, Prout vult, ſicut qui deus eſt, qui ſolus nouit, quid conueniat, & gratis dat, non ad meritum. Vnde nec minori eſt dolendum de maiori dono alterius, nec maiori ſuperbiendum contra minorem. Auguſtinus de fide ad Petrum. De ſpiritu ſancto nondum tam copioſe ac diligenter diſputatum eſt a doctis, & magnis diuinæ ſcripturæ tractatoribus, vt intelligi facile poſſit, eius proprium quo proprio fit, vt eum nec filium, nec patrem dicere poſſimus, ſed tantum ſpiritum ſanctum, niſi quod donũ dei eſſe prędicant, vt deum credamus, non ſeipſo inferius donum dare. Sicut enim. q. d. ideo diuerſis E dona diuerſa dat. Quia, Sicut corpus, humanum vnũ eſt coniunctione membrorum, Et habet multa, diuiſa, Membra, omnia autem membra, corporis, Cum, id eſt quamuis ſint multa, Vnum, tamen, Corpus ſunt, ſubminiſtrando, ita & omnes fideles, Sunt Chri-

Auguſtinus ſtus, vt non dicam corpus Chriſti, quia ipſe Chriſtus ſunt, tam minores quam maiores. Caput enim & corpus dicitur Chriſtus propter ineffabilem vnitatem capitis & membrorum.

Etenim vos omnes. Oſtendit quomodo corpus Chriſti vnum ſit, id eſt quomodo omnes fideles vnum ſint. q. d. per hoc vnum ſumus. Etenim, id eſt quia. Nos omnes ſiue Iudęi ſiue Gentiles, qui ſunt natione diuerſi. Siue ſerui ſiue liberi, qui ſunt cõditione diuerſi, Baptizati, id eſt abluti, In vno ſpiritu ſancto ſumus, ducti, In vnum corpus, id eſt in hoc vt

Auguſtinus poſſimus vnum corpus vnanimes, per illum vnum ſpiritum, vt totum corpus hominis vna anima vegetatur: Ita enim vnus ſpiritus ſanctus, facit omnia in membris corporis Chriſti, ſicut vna anima videt in oculo, audit in aure, & in cæteris omnibus omnia facit, & etiam per hoc ſumus vnum corpus, Et, id eſt quia, Omnes ſumus potati, in acceptione diuer-

Ambroſius ſorum donorum ſpiritus. Et hoc, In ſpiritu ſancto, cooperante qui omnia dona ad vnum efficiendum dirigit. Et ideo nullius perſona vel contemnenda, vel præferenda eſt, quaſi ex ſe perfecta ſit, nec hominibus gloria dei danda, quia vnus & idem deus in omnibus operatur. Nam &c. Oſtendit per ſimilitudinem humani corporis, vnitatem corporis Chriſti, id eſt eccleſiæ habere varietatem officiorum, & diuerſitatem hanc non tollere vnitatem, ſi F cut humani corporis vnitas, non in ſingularitate conſiſtit, ſed in multis membris vt inuicem ſibi præſtent quod debent. q. d. bene omnes fideles ſunt vnum corpus, Nam & corpus

Ambroſius humanum cui eccleſia ſimilis eſt, non eſt, Vnum membrum, ſed multa, ita in eccleſia non omnes vnius officii, & doni ſunt. Et quia vnus ſpiritus dat omnia. Si dixerit pes, id eſt aliquis cui donum inferius datum eſt, Quoniam non ſum manus, id eſt tam dignus vt ille

Ambroſius cui operatio virtutum datur. Non ſum de corpore, num. Vel, Non ideo non eſt de corpore, quia enim de primis nõ eſt? Non ideo nõ eſt neceſſarius, & ſimiliter, Si dixerit auris, id eſt ille qui habet ſcientiam, Quia, Non ſum oculus, id eſt tam dignus vt ille qui habet ſermonem ſapientiæ, Num, vel, Non, ſum, De corpore, ideo? non eſt de corpore? eſt vtique, quia ſi non eſt illud poteſt eſſe aliud. Item, Si totum corpus eſſet oculus, vbi eſſet au-

Auguſtinus ditus? id eſt auris. Et, Si totum eſſet auditus, id eſt auris, Vbi eſſet odoratus? id eſt nares per quod intelligitur ille cui datur diſcretio ſpirituum. q. d. ſi in eccleſia omnes eſſent vnius officii, quomodo impleretur neceſſitas corporis, cuius gubernationi diuerſis opus eſt.

Nunc autem poſuit deus membra, vnumquodq; eorũ in corpore ſicut voluit. Quod ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus. Non poteſt autem dicere oculus ma-

Digitized by Google

A nui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt. Et quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundantiorem circundamus. Et quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent. Honeſta autem noſtra nullius egent. Sed deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed in idipſum proinuicem ſollicita ſint membra. Et ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnũ mẽbrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia, primũ apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationũ, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonũ. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationũ? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

B Nunc autem. q. d. ſed propter inconuenientia hæc vitanda, Nunc poſuit deus, id eſt prouidentia & rationabili voluntate aptauit membra diuerſa; in corpore, vt nihil deſit illi, ita & in eccleſia diuerſas perſonas quibus tribuit munera diuerſa, Et vnumquodq; eorũ membrorum, ſcilicet maius vel minus poſuit, In corpore, id eſt in conſtitutione corporis, Sicut voluit, id eſt ſicut ſibi viſum eſt, modo multa membra ſunt in corpore. Quod ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi, eſſet, Corpus, quod non niſi diuerſis ſubſiſtere poteſt? q. d. nõ modo periret multitudo ſenſuum, ſed etiam corpus. Ita ſi in eccleſia omnes eſſent vnius officii, & indignitatis non dicerentur membra, neq; corpus. Nunc autem ne corpus pereat,

Multa quidem membra ſunt, vnum autem corpus eſt, de omnibus. Non poteſt autem. q. d. Diuerſa ſunt membra, ſed maiora non poſſunt dicere minoribus quod eis non egeant. Et hoc eſt quod ait, Non poteſt autem dicere oculus manui, opera tua non indigeo. Quia ſi oculus præuidet, manus operatur. Aut iterum caput pedibus, non poteſt dicere, Non eſtis mihi neceſſarii, ita in eccleſia, potior non poteſt dicere inferiori, non es mihi neceſſarius. Poteſt enim aliquid humilis, quod non ſublimis. Poteſt ferrum quod non poteſt aurum, ipſa etiam dignitas non ſubiectis contemptibilis eſt. Officium eſt enim per quod dignitas conſtat. Magnus imperator neceſſarium habet exercitum, ideoq; ſubdit, Sed multo magis membra corporis quæ videntur infirmiora eſſe, id eſt iuſtiora, Neceſſaria ſunt, aliquãdo, & ideo ipſa inferiora a ſuperioribus non debent ſperni, ſed amplius honorari: vnde ſubdit, Et quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his circundamus abundantiorem veſtimentorum ho. Ita & minus dignis in eccleſia exhortatio neceſſaria eſt, quia illis aliquis honor detur vt fiant vtiles. Et quæ inhoneſta veſtra ſunt, vt pudenda, Habent abũdantiorem honeſtatem, a vobis celantibus ea. Attende quod ait inhoneſta. Abſit vt in mẽbris ſanctorum ſit aliqua turpitudo: ſed dicuntur inhoneſta, quia non habent eam ſpeciem decoris, quam habent ea quæ in promptu ſunt: vel propter legem membrorum quæ de peccato venit, non de prima inſtitutione noſtræ naturæ, vſus memborũ illicitus turpis eſt, non membra ipſa. Ita & in eccleſia illi qui per aliquod peccatum inhoneſti ſunt, abundantius adiuuantur conſolationibus & orationibus vt honeſti fiant. Vel per inhoneſta membra ſignificantur quidam fratrum, qui cum ſint inhoneſti egeſtate & habitu, habent tamen abundãter honorẽ, quia ſunt aliquando vitæ mundioris. Honeſta autem veſtra, membra, quę per ſe ſatis honoris habent, Nullius egent, eorum quæ illis inhoneſtis fiunt, ſed per ea ſunt alia honoranda, ita & fratribus in quibus ſtudium peritę conuerſationis ornauit honeſtas, nihil eſt quod a nobis addatur. Sed deus. q. d. honeſta nullius egent, & inhoneſta egent.

Sed hæc, fecit, Deus q tẽperauit corpus, qualiter? Tribuendo, per digna mẽbra, Abũdantiorem, id eſt ampliorem, Honorem, ei, mẽbro cui in ſe deerat honor, Vt, ita Non ſit ſchiſma, id eſt diſcordia, In corpore, humano, vel in eccleſia vbi debet eſſe vnitas,

Sed omnia membra, potius, Sollicita ſint, in rebus agendis. Pro, ſe, Inuicem ſollici-

C

Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius
Auguſt. cõtra Fauſtũ.
Ambroſius

Digitized by Google

ta ſint dico,ita vt tendant, In idipſum,id eſt in id ſollicitudinis,quod ſit ipſum,id eſt in- D
differens vt non minus pro alio quam pro ſe ſollicita ſint,vnde ſubdit, Et ſi quid patiatur
in aduerſis,vnum membrum, Compatiuntur,id eſt compati debent, Omnia membra,
Ambroſius quaſi ſuum ſit malum.Hoc de membris corporis ambiguũ non eſt,quia ſi oculus vel pes ca-
pitur aliqua ægritudine,totum corpus condolet,ita & nos decet cõdolere fratribus, ſi quid
aduerſitatis emerſerit,& lętari ſi bene ceſſerit.Vnde ſubdit, Siue gloriaẽ,de bonis, Vnũ
membrum,omnia membra congaudent,& quaſi quis diceret.Quid ad nos iſta? Reſpondet
ſubdens, Vos autem eſtis corpus,fidei vnitate, Chriſti,id eſt capitis, Et membra,pen
dentia, De membro,id eſt de Chriſto capite,& commembro noſtro.Vel pendentia a me,
Ambroſius Membro cuius prædicatione inſtituta eſtis.Ecce oſtendit aperte noſtram ſe cauſam per
Ambroſius membrorum carnalium rationem tractaſſe. Et quoſdam,hic determinat de donis dei quę
ſint altiora & quæ ſint inferiora, quia de his putabant Corinthii quod minus eſſet maius,
& quod maius eſſet minus. Et exponit infidelibus diuerſitatem quam dixit eſſe in mẽbris,
dum ſubdit, Et quoſdam quidem,id eſt diuerſos, Poſuit deus in eccleſia,primum,digni-
tate & tempore, Apoſtolos,vice Chriſti prædicantes, & omnium ordinatores, & iudices.
Auguſtinus Secundo prophetas,ſcilicet myſteria ſcripturarũ, vel futura reuelantes, & ait de illis qui
poſt aduentum Chriſti fuerunt,non qui eum pronuntiauerũt,quos qui vult noſſe,actus apo
Ambroſius ſtolorum legat. Tertio doctores,id eſt præcepta viuendi dantes,vel qui pueros literis im-
buunt. Deinde virtutes,id eſt eos qui miracula faciunt, Exinde gratias curationum,id E
eſt eos qui infirmos curant.Et. Opitulationes,id eſt eos qui maioribus ferunt opes,vt Ti
tus apoſtolo,vel archidiaconi epiſcopis, Gubernationes,ſcilicet minorum perſonarũ præ
Ambroſius lationes vt preſbyteri ſunt,qui plebi documento ſunt. Genera linguarum.Ecce donũ dei
eſt multas ſcire linguas. Et nota quod vltimum ponit illud quod illi primum ponebant.

Nunquid enim.q.d. Diuerſis hæc dantur,& recte,quia non omnibus omnia danda ſunt,
quia ſic nõ eſſent,quibus hæc officia ſeruirẽt.quod ita ait, Nunquid omnes ſunt apoſtoli?
nunquid omnes prophetæ?nunquid omnes doctores?nunquid omnes virtutes? nunquid om
nes gratiam curationum habent?nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes inter
pretantur?ſcripturas vel linguas?non vtiq;,ſed qui hæc in ſe non habet, amet in aliis,& in
his iam hæc habet quæ in ſe non habet.

CAPVT XIII.

AEmulamini autem chariſmata meliora.Et adhuc excellentiorem
viam vobis demonſtro.Si linguis hominum loquar & angelorũ,
charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut
cymbalum tinniens.Et ſi habuero prophetiam, & nouerim my-
ſteria omnia,& omnem ſcientiam,& ſi habuero omnem fidem ita F
vt montes transferam,charitatem autem non habuero,nihil ſum.

Ambroſius Aemulamini autem.Explanauit reddita ratione quare diuerſas habeant gratias,nec to-
tum alicui concedatur.Et exemplo humani corporis ſpirituale corpus inſinuatũ,ac per hoc
in omnibus deum benedicendum oſtendit.q.d.diuerſa ſunt dona,ſed de his, Aemulami-
ni,id eſt deſiderate, Chariſmata meliora,id eſt vtiliora,nõ linguas vt ſoletis. Et adhuc,
gradatim illos ad vtiliora prouehit.Oſtendens prædictas gratias,non ſemper ad meritum
pertinere,ſed ad honorificentiam dei.Ideoq; nunc meliorem viam eis oſtendit,id eſt cha-
ritatem,quaſi dicat,prædictę gratiæ in corpore Chriſti ſunt. Et adhuc.ſ. preter prædi-
Ambroſius cta, Demonſtro vobis viam,eundi ad deum,id eſt charitatem, Excellentiorem, prædi-
ctis,quia maius omnibus donum eſt.Quia prædicta non ſemper ad meritum pertinent,ſed
ad honorem dei oſtendendum gentibus. Vnde in fine his qui dicent,Domine in nomine
tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes fecimus: dicet dñs, Recedite a me
non noui vos operarii iniquitatis. Si linguis ho.lo. Probat quod charitas eſt excellentior
aliis,qa hęc alia ſine ea nõ valent,& ea ſine iſtis valet,qđ ita ait.incipiẽs a lingua. Si ling.
ho.quod aliquãdo datur alicui ad gloriam dei,non ad meritũ. Et angelorum, diſtingue,

Digitized by Google

A Linguis hominum,minus ſcientium, Et angelorum,id eſt perfectorum hominum. Vel,
Linguis hominum,omnium,ſcilicet, Et angelorum,quibus angeli præpoſiti ſignificant
minoribus,quod de dei voluntate primum ſentiunt, quod fit aliquibus nutibus aut ſignis.
Vel, Linguis angelorum,quibus ſcilicet ad homines miſſi vtuntur.Si inquam hęc faciam,
Charitatem autem non habeam,qua poteſt carere omnibus linguis loquẽs, Factus ſum
velut æs ſonans,quod inutiliter ſibi contunditur. Aliis vero ſignificat. Aut cymbalum tin
niens,quod ſibi non prodeſt. Alios vero delectat,neſcientes.Et eſt apta comparationis ſimi
litudo.Quia ſicut ęramentum & cymbalum impulſu aliquo non per ſe reſonant,ſic loquens — Ambroſius
linguis,non per ſe qui neſcit quid loquatur,ſed virtute ſpiritus,profert ea quibus audientes
mulceat,Reſpice ad munera eccleſiæ,vniuerſis excellẽtius charitatis munus cognoſces.Cha — Auguſtinus in ps.ciij.
ritas enim fons eſt proprius & ſingularis bonorum cui alienus non communicat,quæ cha-
ritas,vt oleum non poteſt premi in imo,ſed ſuperexcellit.Attende quanta eſt charitas quæ — Auguſtinus
ſi deſit fruſtra habentur cætera,ſi aũt adſit alicui habentur omnia,vel in ſe,vel in aliis: quã — ſuper Ioan.
cum habere cœperit, ſpiritum ſanctum habebit:quam ſi non habuerit, ſine ſpiritu ſancto
erit.Et ſicut corpus ſine anima mortuum eſt,ſic anima ſine charitate mortua deputabitur.
Hæc eſt enim veſtis nuptialis qua induti conuiuę,ſecuri diſcumbunt. Hac veſte pellitur fri — Auguſtinus
gus,quo frigebat Petrus calefaciens ſe ad prunas Caiphę.Hæc ſola eſt quæ diuidit inter fi- — de miracu-
lios regni & filios perditionis.Dantur quidẽ & alia per ſpiritum munera,ſed ſine charitate — lis.v.panũ. Auguſtinus
B nihil proſunt.Niſi ergo tantum impertiatur cuiq; ſpiritus ſanctus,vt eum dei & proximi fa — de trinitate.
ciat amatorem,a ſiniſtra non transfertur ad dexteram,nec ſpiritus ſanctus proprie dicitur
donum,niſi per dilectionem qua cætera tenentur. Vnde dominus ait,Qui habet dabitur ei,
& qui nõ habet etiam id quod habet auferetur ab eo:quia qui habet charitatem,addetur ei:
qui vero non habet,& ſi ad tempus habet,hæc dona auferentur.Habet quod gratiam poſſi
dendi nomen Chriſtianum,ſed non habet charitatem vtendi re nominis:& ideo quod ha
bet auferetur. Et ſi habuero prophetiam,futurorum,quam & mali habuerunt,vt Balaam — Auguſtinus
& Saul,& Caiphas. Et ſi nouerim myſteria omnia,id eſt occulta noui & veteris teſtamen — Ambroſius
ti,quæ etiam mali noſcunt,vt Iudas cum apoſtolis,& diabolus qui vt Iezechiel dicit myſte-
ria diuina nouit,cum in paradiſo dei illum fuiſſe,& precioſos lapides habuiſſe teſtatur, ſed
nihil illi profuit,quia ſine charitate in ſuperbiam proſiluit. Et ſi nouerim omnem ſcien-
tiam,diuinam & humanam,vt ſcribæ & phariſæi: vnde dominus ait,Vos habetis clauem — Ambroſius
ſcientię,ſed nec intratis,nec alios intrare ſinitis. Et ſi habuero omnem fidem,de omni re
vnde eſt habenda.Fidem,dico ita perfectam, Vt montes transferam,ad literam, vel dæ-
mones a patientibus, Charitatem autem nõ habuero,nihil ſum,id eſt nihil mihi prodeſt
ad vitam.Et ſi illa magna ſint,habent illa vtiq; etiam mali,quę & confitebuntur in iudicio — Auguſtinus
C vbi non audebunt etiam mentiri:quibus non dicetur,non habuiſtis,ſed non noui vos,quia — Ambroſius
ſine charitate habuerunt.

Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.Charitas patiens eſt,benigna eſt.Charitas non æmulatur, non agit perperam,non inflatur,non eſt ambitioſa,non quęrit quæ ſua ſunt,non irritatur, non cogitat malum,non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert,omnia credit,omnia ſperat,omnia ſuſtinet.Charitas nũquam excidit,ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur.Ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus.

Et ſi diſtribuero omnes facultates meas,id eſt quicquid mihi licet habere, In cibos,id eſt
in neceſſaria, Pauperum,non diuitum qui reddunt. Et nota quod ait diſtribuero.Per hoc
enim cautela eleemoſynæ docetur,vt non vni ſed multis detur,vt pluribus proſit. Et ſi tra
didero corpus meum,vt Laurentius fecit, Ita vt ardeam. Vel, At quod & iactãter fit ali
quando. Charitatem autem non habuero,nihil mihi prodeſt. Sine charitate quippe hoc — Auguſtinus
poteſt eſſe,ſed non prodeſſe:ſicut & opera bona,non ex quantitate ſui,ſed ex charitate plus — de trinitate. Auguſtinus
vel minus proſunt.Impar quidẽ facultas eſt multum vel parum danti,ſed non impar chari- — in ps.cxx.

Digitized by Google

tas,& ideo tantum eſt dare calicem aquæ, quantum fuit Zacheo dare dimidium patrimo- D
Auguſtinus nii. In charitate dinoſcuntur diſcipuli Chriſti,non in propheſia,fide,& aliis. Dilectio enim
Attende. quæ eſt ex deo,& deus eſt proprię ſpiritus ſanctus eſt,per quē in nobis diffunditur deus cha-
ritas,per quem nos tota inhabitat trinitas,quo circa,rectiſſime ſpiritus ſanctus cū ſit deus,
vocatur etiam donum dei. Charitas patiens eſt &c.q.d. Item charitas ideo dignior eſt,
quia hæc bona affert. Charitas enim patiens eſt,habitu patientiæ in anima, Benigna
Auguſtinus eſt,larga egenis. Charitas non æmulatur,id eſt non inuidet. Quia non eam aliena contri
ſtat felicitas,ſed alterius bonū diligit vt ſuum, Non agit perperam,id eſt peruerſe, Nō
inflatur,ſi proſpere cedit, Non eſt ambitioſa,id eſt non vult aliis præponi, Non quærit
quæ ſua ſunt tantum,ſed quæ aliorum. Vel, Non quærit quæ ſua ſunt, id eſt ablata ſibi nō
Auguſtinus repetit,quia non eſt amatrix pecunię. Non irritatur,id eſt non prouocatur ad iram,& nō
ſolummodo non nocet alicui,ſed non cogitat malum. Non gaudet ſuper iniquitate,ſed do
let videns aliquem ruere in iniquitatem. Congaudet autem veritati,id eſt operibus iuſti
Auguſtinus de quatuor virtutibus. Idem tię,vel verbis veritatis. Omnia ſuffert,in actu pro veritate,ſicut in Noe apparet,qui mul
ta ſuſtinuit. Omnia credit,quæ veritas ſuadet, ſicut in Abraham apparuit , qui credidit
deo vocanti & promittenti. Et nota quod ait, Omnia credit,non dicit omnibus,quia non
omnibus,ſed deo tantum credit. Omnia ſperat,quæ veritas promittit,vt apparet in anti
quis patribus,id eſt in populo Iſrael,qui ſperauerunt habere quod promittebat deus. Om-
nia ſuſtinet,id eſt promiſſa omnia patienter expectat,ſicut apparet in ipſo capite , id eſt in E
Chriſto,qui patienter expectauit gloriā reſurrectionis & aſcenſionis. Hæc ſunt arma qui-
bus miles Chriſti armatur,cuius armaturæ , quaſi præcipua arma præmiſit patriam & be-
Auguſtinus ſuper Eze. Gregorius i moralibus. nignitatē. Quarum altera illata a proximis mala æquanimiter portat,altera ſua bona pro-
ximis deſiderabiliter impendit. Mens quippe ſanctorum in hoc tentationis prælio,& muni-
ta patientię clypeo & gladio amoris accincta ad mala ferenda ſumit fortitudinē, & ad re-
pendenda bona erigit vnitatem, quatinus & odiorum tela potenter excipiat,& amoris ia-
cula valenter reddat. Non enim ad bella armatus pergit,qui aut clypeum ſumēs gladiis nō
vtitur,aut vtens gladiis clypeo non communitur. Vnde & miles dei aduerſitatis bello de-
prehenſus,& ſcutum patientiæ debet anteferre,& ad prædicandum promptus amoris iacu
la inferre vt vincat. Charitas &c.q.d. per hoc charitas eſt dignior. Quia charitas nūq̄ ex
cidit,id eſt nec in hoc ſeculo,nec in futuro finietur. & ſi opera eius ceſſent. *Si enim* creden-
do & ſperando diligimus quod nondum videtur,quanto magis cum videbitur. Nō excidet
dico, *Siue* prophetiæ,futurorum, Ceſſabunt,vel euacuabuntur in futuro,quando omnia
præſentia erunt. *Siue* linguę ceſſabunt,in futuro. Quid enim alicui diceretur, vbi omnes
eadem intelligent, *Siue* ſcientia,quæ modo per ſpeculum eſt,deſtruetur,cum per ipſam rē
erit. Ex parte enim.q.d. ideo prophetia & ſcientia deſtruētur,quia ex parte ſunt. Ex par
te enim,id eſt imperfecte deum, Cognoſcimus,& ex parte,id eſt imperfecte prophetamus.

Cum autem venerit quod perfectum eſt,euacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem paruulus,loquebar vt paruulus,ſapiebam vt paruulus,cogitabā vt paruulus. Quando autem factus ſum vir,euacuaui quæ erant paruuli. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte,tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum . Nunc autem manēt, fides,ſpes,charitas,tria hæc,maior autem horum eſt charitas. F

Cum autem,q.d. ſcientia eſt ex parte & prophetia. *Sed* omne quod ex parte eſt,euacua
Ambroſius Oppoſitio. bitur,id eſt deſtruetur,cum venerit, Quod perfectum eſt,id eſt deſtruetur imperfectio no
ſtra,non id quod verum eſt euacuabitur. Deſtructio imperfectionis eſt,quando id quod im
perfectum eſt,implebitur in verum. Hic opponitur a quibuſdam,quod eadem ratione chari
tas debeat dici euacuari,quia modo ex parte eſt,id eſt imperfecta,comparatione futuri ſta-
tus. Ad quod quidam dicunt non ipſam ſcientiam , id eſt ipſum donum ſcientiæ euacuari,
ſed modum,quia nunc cognoſcimus ęnigmatice,& per ſpeculum,id eſt vmbratiliter & ob-
ſcure,tunc autem per ſpeciem,id eſt clariſſime. Sed adhoc inquiunt illi,ſic & modo imperfe
cte diligimus,tunc autem perfectiſſime. Ergo modus diligendi euacuabitur. *Sic* ergo chari

Digitized by Google

A tas poteſt dici euacuanda vt ſcientia. Ad quod illi. Verum quidem eſt quod de charitate ſi-
cut de ſcientia omnis imperfectio tolletur. Sed ſicut duo ſunt diligenda, id eſt deus & pro-
ximus, ita & duo ſunt principales modi diligendi, ſcilicet vt deus propter ſe, & proximus
propter deum diligatur. Hiq; modi in futuro non euacuabuntur, ſed modus imperfectio-
nis tolletur. Sciendi autem modus ęnigmaticus, & ſpecularis penitus tolletur. Alii dicunt
non ſolum modum ſcientiæ, ſed etiam actum, ſiue ipſam ſcientiam quæ nunc eſt, in futuro
euacuari. De actu quidem & vſu ipſius ſcientiæ, probabile eſt quod euacuetur. De ipſa vero
ſcientia non adeo, ſcientia enim eſt ipſa mentis qualitas, cuius actus eſt viſio ipſa, qua vide
mus nunc, a qua ad aliam perducemus. Vnde Auguſtinus, Scimus quia cum apparuerit, ſi- Auguſtinus
cut ait Ioannes, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicut eſt. Hæc viſio nobis promitti- i ſer. quodã
tur, ad hanc viſionem erudimur. Ad hanc cor mũdamus. Vel ex parte eſſe dicitur cui aliud
ſuccedit. At vt ait Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana fidei ſuccedit ſpecies quam
videbimus, & ſpei ſuccedit beatitudo ipſa ad quam peruenturi ſumus. Charitas vero auge- Auguſti. in
bitur potius, nec ei aliquid ſuccedet. Deſtruetur tñ inquantum ex parte eſt, quia deſinet eſſe ps. cxlviii.
ex parte, ſed nec ipſa, nec eius actus deſtruetur. Omne ergo quod ex parte eſt, deſtruetur, vel
ex toto, vt fides & ſpes: vel ex parte, vt ſcientia, cuius actus & modus deſtruetur. Et charitas,
cuius quidam modus tolletur, ſed non ipſa, nec eius actus, nec quidam modus. Hoc autem
quod dixit per ſimilitudinem oſtendit, ſubdens, Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruu-
lus, id eſt more paruuli, Sapiebam, humanas res. Vt paruulus, cogitabam vt paruulus.
B Quando autem factus ſum vir, id eſt perfectę ætatis, Euacuaui, id eſt poſtpoſui omnia,
Quæ erant paruuli. Similiter & nos. Videmus nunc, de deo, Per ſpeculum, id eſt per Auguſtinus
imaginem obſcuram. Videmus enim aliquas creaturas, in quibus aliqua ſimilitudo dei relu de trinitate.
cet, & hoc ſatis obſcure. Et, In ænigmate, id eſt per obſcurã allegoriam. Attende quod ad-
didit in ænigmate, quod vtiq; multis incognitum eſt, quia eas literas neſciunt, in quibus eſt Ibidem.
doctrina de locutionum modis, quos græci tropos vocant, quo vocabulo etiam nos vtimur
pro latino. Vt enim ſchemata vſitatius dicim⁹ quam figuras: ita vſitatius tropos quam mo
dos. Eſt autem allegoria, tropus quidam huius tropi, id eſt allegoriæ ſunt plures ſpecies, qua
rum vna eſt quæ dicitur ænigma. Aenigma vero eſt vt breuiter explicem, non omnis, ſed
obſcura allegoria. Proinde quantum mihi videtur ſicut nomine ſpeciali imaginem ſignifi-
cauit, ita nomine ænigmatis ſimilitudinem quãuis obſcuram, & ad perſpiciendum diffici-
lem. Vtroq; igitur nomine ſimilitudines ſignificatæ ſunt, quæ valent ad intelligẽdum deũ.
Licet obſcure. Nunc enim imagines veritatis per fidem videntur, tunc res ipſæ. Vel ſpecu-
lum eſt anima, in cuius aliquo modo deum cognoſcimus. Sed in ænigmate, id eſt obſcure.
Tunc autem videbimus, Facie ad faciem, id eſt manifeſte a ſimili recto vultu ſe intuen-
tium. Eſt enim quædam viſio huius temporis, erit altera viſio futuri. Iſta eſt per fidem, illa e-
C rit per ſpeciem. Et, Nunc, non ſolum alii, ſed etiam ego ipſe, Cognoſco ex parte, id eſt
obſcure, imperfecte. Tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum, id eſt videbo promiſ- Ambroſius
ſa, ſicut videor a promittẽte, id eſt cognoſcam deum, ſicut & ipſe me cognouit, ſcilicet ſicut Ambroſius
ipſe eſt. Hoc eſt præſentem eſſe ad deum, vbi Chriſtus eſt. Vel, Cognoſcam ſicut & cogni-
tus ſum, id eſt ſicut præſcitus ſum cognoſcere, quod modo eſt ſecretum. Nunc autem. q. d.
Tunc cognoſcam, ſed nunc vt ad id perueniam, Manent hæc tria. q. d. quæ pauca ſunt, ſed
multum vtilia, ſcilicet, Fides, ſpes, charitas, quibus ſcientia & prophetia militant, ſine qui Auguſt. de
bus nullius iuſti eſt vita perfecta, quæ tamen in his, etiam cõparatione futuri imperfecta doctrina
eſt. Maior autem his. Vel, Horum eſt charitas, quæ his diſcedentibus permanebit au- Chriſtiana.
cta, cui fides & ſpes hic non poſſunt deeſſe, ſed fides & ſpes ſine charitate poſſunt eſſe, quan- Auguſtinus
uis non ſit pia fides, vel ſpes ſine charitate. Et quia maior aliis eſt charitas, Ergo,

Digitized by Google

CAPVT XIIII. D

SEctamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur myſteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem & exhortationem, & conſolationem. Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat, qui autem prophetat, eccleſiam dei ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior eſt qui prophetat quam qui loquitur linguis, niſi forte interpretetur, vt eccleſia ædificationem accipiat.

Sectamini toto, deſiderio, Charitatem, quę eſt dulce & ſalubre vinculum mētiū, ſine qua
diues pauper eſt, & in qua pauper diues. Et, Aemulamini etiam, id eſt deſiderate alia, Spi
Ambroſius ritualia, id eſt alia dona ſpiritus ſancti. Sed poſt charitatem magis autem deſiderate, Vt
prophetis, quā loquamini linguis, id eſt magis prophetetias quam linguas. Et ita vere faci-
Ambroſius endum eſt. Qui enim loquitur lingua, incognita & peregrina, Non hominibus loqui-
tur, id eſt intelligentiæ hominum. Et ita ex hac re nullus eſt eis profectus, ſed deo cuius lau- E
des dicit, qui & intelligit, ideo non hominibus loquitur. Enim, id eſt quia. Nemo, qui ſit,
Homo, id eſt carnalis. Audit, id eſt intelligit quæ dicit, Spiritus autē. q. d. Et quia ne-
mo intelligit, certum eſt quod non ipſe homo, Sed ſpiritus ſanctus loquitur, per eū, My-
Auguſtinus ſup Geneſim. ſteria, ſcilicet de deo ſecreta. Vel ita, Qui enim, vt aliter accipiatur lingua, & fiat diſtin-
ctio inter ſpiritum & mentem, quia enim in lingua, id eſt in membro illo corporis quod mo
uemus, in ore cum loquimur, ſigna rerum dantur, non res ipſæ proferuntur. Ideo tranſlato
verbo linguam hic dicit prolationem, vbi ſunt ſignificationes velut imagines rerum, quæ
vt intelligantur indigent mente, id eſt intellectu mentis. Dum vero non intelliguntur, dicū
tur in ſpiritu, non in mente. Mens autē hic accipitur ſuperior vis animæ, ſpiritus vis eiuſ-
dem, animæ inferior mente, cui rerum imagines imprimuntur. Lingua ergo eſt quælibet ſi-
gnorum prolatio, quo cum intellectus accedit, quæ eſt mentis, vel reuelatio fit, vel agnitio,
vel prophetia, vel doctrina: de quibus ſubſequenter aget. Et ſciendum quia loquens lingua,
aliquando non intelligebat, aliquando intelligebat, ſed aliis exponere non valebat, ſed ali-
quis forte interpretabatur aliquando, & videbat, & intelligebat, & interpretabatur. Vt ver
Auguſtinus ſuper Geneſim. bi gratia, Pharao in ſpiritu vidit ſeptem ſpicas, & ſeptem boues, illorūq; prolatio, quaſi lin-
gua fuit, ſed non intellexit quid ſignificarent. Ideoq; propheta non erat. Proinde cui ſigna
per aliquas rerum corporalium ſimilitudines demonſtrabantur in ſpiritu, ſi non intelligerē
tur, nondum erat propheta. Magiſq; propheta dicendus eſt, qui interpretatur quod alius vi
det, quam is qui videt, vt Ioſeph magis quam Pharao. Pharao vidit ſpiritu, Ioſeph mente: il F
lius ſpiritus informatus eſt vt videret imagines: huius mens illuminata, vt intelligeret ve-
ritatem. Et ideo in illo erat lingua, in iſto prophetia: quia in illo rerum imaginatio, in iſto
imaginatiōis interpretatio. Minus eſt ergo propheta qui rerū ſignificatarū ſolo ſpiritu prę-
uidet imagines, & magis eſt propheta, qui ſolo earum intellectu præditus eſt. Sed maxime
propheta, qui vtroq; præcellit, vt qui videt in ſpiritu ſignificatiōes, & eas mente intelligat,
vt Daniel, qui & ſomnum regis quod viderat dixit, & quid ſignificaret aperuit. Nam & ipſę
etiam imagines in ſpiritu eius expreſſę ſunt, & earum intellectus reuelatus in mente eſt. Se
cundum hoc proſequere literam. q. d. Ideo magis deſideranda eſt prophetia quam lingua,
Quia, Qui loquitur lingua, id eſt qui profert aliqua ſigna ſine intellectu, Non homini-
bus loquitur, ſed deo. Hoc non mutatur. Et vere non hominibus. Nemo enim audit. nec
Auguſtinus hoc mutatur. Spiritus autem, hominis non mens, Loquitur myſteria. Vel, Spiritu, alia
Auguſtiuus litera, non mente, Loquitur, ille, Myſteria. Spiritus hic poteſt intelligi animæ vis infe-
rior, cui imagines rerum & veborum inſigniuntur. Nam &c. q. d. bene de iſto dico quod
non loquitur hominibus. Nam qui prophetat, mente intelligendo, & interpretationes ape
riendo, id eſt qui exponit ſcripturas quæ multis occultę ſunt. Hominibus loquitur. i. intel-
ligentię hominum. quod valet Ad ædificationem, inſipientium, Et exhortationē, proue
ctorum, Et cōſolationē, deſolatorū. Ideo item melius eſt prophetare q̄ loqui linguis. Quia

Digitized by Google

A Qui loquitur lingua,quod eſt loqui ſpiritu, Semetipſum ædificat,ſi tamen intelligit.
Qui autem prophetat,quod eſt loqui mente, Eccleſiam ædificat,quantum adſe.Quan- Ambroſius
uis autem ſic prophetiam linguæ præponam, tamen Volo vos omnes loqui linguis, Ambroſius
quod eſt donum dei.Et ideo magis volo,non prohibeo, Magis,autem volo vos, Pro-
phetare,quam linguis loqui,quia plus prodeſt.Quare magis volo hoc?Nã,id eſt quia, Ma-
ior eſt,id eſt dignior qui prophetat, Quam qui loquitur linguis,niſi forte interpretetur,id
eſt exponere valeat,quod dicit,quod raro eſt.Interpretetur dico, Vt eccleſia accipiat ædi-
ficationem.

Nunc autem fratres,ſi venero ad vos linguis loquens,quid vobis prodero,
niſi vobis loquar aut in reuelatione,aut in ſcientia,aut in prophetia,aut in do
ctrina? Tamen quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara,niſi
diſtinctionem ſonituum dederint,quomodo ſcietur id quod canitur,aut quod
citharizatur?Etenim ſi incertam vocem det tuba,quis parabit ſe ad bellũ? Ita
& vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis , quomodo ſcietur id
quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes . Tam multa vtputa genera lin-
B guarum ſunt in hoc mundo,& nihil ſine voce eſt.Si ergo neſciero virtutẽ vo-
cis,ero ei cui loquar barbarus,& qui loquitur mihi barbarus.Sic & vos quo-
niam æmulatores eſtis ſpirituum ad ædificationem eccleſiæ,quærite vt abun
detis.Et ideo qui loquitur lingua,oret vt interpretetur.Nam ſi orem lingua,
ſpiritus meus orat,mens autem mea ſine fructu eſt.

Nũc aũt,dixi quod maior eſt qui prophetat quam qui loquitur lingua.Hoc aũt in meipſo
autem videre poteſtis,quod lingua non prodeſt vbi prophetia prodeſt.Quia,o, Fratres ſi
venero nunc,quãdo fideles eſtis ad vos, Linguis loquens,quid vobis prodero?nihil. Quid
ergo tunc lingua proderat,quando infideles eratis?Quid inquam prodeſt, Vbi loquar vo
bis aut in reuelatione,ſcilicet vt exponam vobis reuelationem.Reuelatio eſt vbi per figuras
oſtenduntur quædã myſteria,vt in Apocalypſi.Quid ergo prodeſt niſi ſignis,id eſt linguę
acceſſerit intellectus,vt non ſpiritu tantum,ſed & mente agatur?Nihil. Aut in ſcientia,
ſcilicet vt exponam ea quæ ad ſciendũ pertinẽt,ea ſunt quæ fidem illuminant,vt de natu-
ra deitatis. Aut in prophetia,ſcilicet vt exponam ſcripturam quæ de futuris agit. Aut
in doctrina,ſcilicet vt exponam ſcripturas quæ mores informant.Vel reuelatio eſt, ſubita Ambroſius
aliquarum rerum oſtenſio per ſpiritum facta:vnde poſt ait, *Si cui ſedenti reuelatum fuerit*
C &c.Prophetia eſt vt Eſaiæ vel cæterorum,quam ſine humana induſtria ſpiritus ſanctus re-
uelat.Scientia eſt eorum quæ proprio ſtudio didicit, doctrina eorum quæ alio docente aſſe
cutus eſt. Tamen &c. Per ſimilitudinem quorundam inanimatorum oſtendit linguas ſi-
ne prophetias inutiles eſſe.q.d.Per me oſtendi linguã non valere ſine interprete.Per me di-
co qui ſum rationalis,tamen per inanimata idem poſſum oſtendere. Quia quæ ſine anima
&c.Vel ita continua.q.d.Quamuis linguas appetatis,tamẽ illa, Quæ ſine anima ſunt vo
cem dantia,ſcilicet, Siue tibia,ſiue cithara , niſi dederint diſtinctiones ſonituum, diſtin-
ctos & intelligibiles ſonos. Quomodo ſcietur quod canitur,tibia, Aut quod citharizat,
id eſt quis indicare poterit modos,vel conſonantias cantilenæ. Et enim.Item per aliam
ſimilitudinem idem oſtendit:q.d.vere de iſtis neſcietur,quia nec de tuba. Etenim ſi tuba
det incertam vocem.Iudæis erat vſus tubę in feſtis & bellis diuerſis ſonis. Si ergo det in-
certam vocem,ſcilicet quæ bellum non ſignificet, Quis parabit ſe ad bellum?q.d.Vox il-
la neſcitur,id eſt non intelligitur,quod effectus indicat,quia nemo ſe parat ad bellum. Ita
& vos,loquentes, Per linguam,quorumlibet ſignorum,vel incognitam, Niſi ſermonem
manifeſtum,per interpretationem, Dederitis,qui debetis ad bellum contra dæmones ho
mines hortari, Quomodo ſcient,id eſt intelligent, Id quod dicitur a vobis,nullo modo.
Et vere neſcietur, Eritis enim loquentes in aera,id eſt ad aures hominum inanis aeris
ictu,non ad corda hominum intellectu. Ideo eritis loquentes in aera , quia tam multa eri-
tis loquentes, Vt puta , multa , ſunt Genera linguarum , in hoc mundo. Multæ Ambroſius

Digitized by Google

quidē ſunt linguæ in mundo,ſed habent proprias ſignificationes vocum vt intelligantur. D
vnde ſubdit, Et nihil eſt ſine voce.Quod totum eſt dicere,tantum valet hæc locutio,ac ſi
omnibus linguis loqueremini,quas nullus vnquam intelligeret,& de omnibus rebus in vna
quaq; lingua,quia nulla res eſt ſine ſua voce, in vnaquaq; lingua. Vel ita diſtingue literam.
Ideo neſcitur.Quia, Eritis in aera loquentes.Nam multa vt puta, multa ſunt. Genera
linguarum,in hoc mundo. Et in ſingulis linguis nihil eſt ſine voce,id eſt quia loquimini
omnibus linguis,& de omnibus rebus. *Si ergo*.q.d.quia alii ſine interprete non intellige-
rent.Ergo ſi, Neſciero virtutem vocis,id eſt interpretationem ſignificationis vocis quam
profero, Ero barbarus,id eſt non intellectus ei, Cui loquar,id eſt quem inſtruere debeo.
Et ille qui loquitur,id eſt qui inſtruit,mihi eſt barbarus,id eſt non intellectus.Vel, Qui au
dit,Alia litera,cui ſenſui poteſt aptari etiam illud, Qui loquitur,vt paſſiue accipiatur:vt
ſit ſenſus, Qui loquitur.i.qui inſtruitur.Vel qui audit,quod eſt idem, Erit mihi barba-
rus,id eſt nec ipſe me,nec ego ipſum intelligo. *Sic & vos &c*.q. d.Sicut dico de me quod
ero barbarus ſine interpretatione, *Sic & vos*,eritis barbari ſine interpretatione: & ideo
quærite, Vt abundetis,donis,ad ædificationem eccleſiæ,quod eſt per interpretationem.
Hoc ideo dico, Quoniam eſtis æmulatores ſpirituum , id eſt deſideratis dona ſancti ſpi-
ritus.Vel ſub vna diſtinctione poteſt legi,hoc modo. *Sic*,id eſt propter hoc ne ſitis bar-
bari. Et vos,vt ego,quærite, Vt abundetis ad ædificationem eccleſiæ,quoniam æmula E
tores eſtis ſpirituum.Et ideo.q.d.& quia ædificare debetis, Ideo & qui loquitur ling.oret
deum, Vt interpretetur,id eſt interpretandi gratia ſibi detur.Vel, *Sic oret*,id eſt ſic lo
quatur,vt etiam, Interpretetur,id eſt exponat.Nam ſi alter fecerit,non valet,& hoc eſt qđ
ſubdit, Nam ſi orem,id eſt loquar, Lingua,ſine interpretatione, *Spiritus meus*,ſcilicet
Ambroſius ſpiritus ſanctus a deo mihi datus, Orat,id eſt facit me loqui.Vel, *Spiritus*,id eſt ratio,
Auguſtinus ſuper Geneſim. Orat,id eſt facit me loqui,id quod bonum eſſe putat.Vel ſpiritus hic vocatur,vis animę
inferior mente,vbi corporalium rerum ſimilitudines imprimuntur,vt verbi gratia.Spiritus
Pharaonis informatus eſt vt videret imagines.Mens vero Ioſeph illuminata eſt vt intelli-
Ambroſius geret.Et eſt, *Spiritus meus orat*,id eſt vis illa animæ inferior cui impreſſę ſunt imagines
rerum, Facit me loqui,mens autem mea,id eſt altera ſuperior vis animæ, Eſt ſine fructu,
id eſt ſine intelligentia earum rerum quæ dico,& ideo inde non inſtruitur.Ita enim fit,ſi lin
Ambroſius gua incognita quis loquatur:vel ſigna aliquarum rerum ſine intellectu proferat , ſicut ſolēt
Latini homines gręce cantare,oblectati ſono verborū,neſcientes tamen quid dicant.

Quid ergo eſt?Orabo ſpiritu,orabo & mente. Pſallam ſpiritu,pſallam in
mente.Cæterum ſi benedixeris ſpiritu,quis ſupplet locum idiotæ?Quomodo
dicet amen ſuper tuam benedictionem? Quoniam quid dicas neſcit. Nam tu
quidē bene gratias agis,ſed alter non ædificatur.Gratias ago deo meo quod
omnium veſtrum lingua loquor . Sed in eccleſia volo quinq; verba ſenſu meo
loqui,vt & alios inſtruam , quam decem millia verborum in lingua . Fratres F
nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfe-
cti eſtote.In lege enim ſcriptum eſt , Quoniā in aliis linguis & in labiis aliis
loquar populo huic,& nec ſic exaudient me,dicit dominus.Itaq; linguæ in ſi-
gnum ſunt non fidelibus,ſed infidelibus,prophetiæ autem nō infidelibus, ſed
fidelibus.

Quid ergo eſt?vtile.Quid ergo eſt faciendum?Ecce, Orabo,id eſt loquar, *Spiritu*, id
eſt voluntate.Vel, Lingua,a ſpiritu ſancto data, Orabo & mente,id eſt intelligētia mē
Auguſtinus ſup Geneſim. tis.Vel, Orabo ſpiritu,orabo & mente , id eſt ita loqui approbabo vt & ſigna rerum for-
mentur in ſpiritu,& eorum intellectus refulgeat in mente.ſicut, Pſallam ſpiritu,id eſt me-
lodia cantus quod minus eſt.Et, Pſallam mente,id eſt ſpiritali intelligentia,mentis quod
plus eſt,id eſt ſic pſallam vt & conſonantiam vocis intelligam , & ſimiliter concordiam in
membris eccleſiæ eſſe debere. Cæterum.q.d.Ita eſt orandū vel pſallendum vt dixi. *Sed*
ſi aliter feceris,ſcilicet, *Si benedixeris*,id eſt aliqua bōa dixeris, *Spiritu*,id eſt lingua per
ſpiritum data, Quis ſupplet locum idiotæ,id eſt illiterati & rudis.q.d.nullus.Nec etiā ſa-
piens,quia non intelligit. Deinde aperiens quis ſit locus idiotæ,ſubdit, Quomodo dicet,

Digitized by Google

A aliquis, Amen. Hic eſt locus idiotę etiã multum intentus, Super tuam benedictionem,vt intelligat eam,nullo modo. Quoniam quid dicas neſcit. Nota quod hoc verbũ amen,nec Auguſtinus græcum eſt,nec latinum,ſed hebręum,& interpretatur verum:cumq; poſſet dici,verum,vbi ſuper Ioan. dicitur amen,nec græcus tamen nec latinus interpres auſus eſt, vel transferre ne vileſceret nudatum,ſed honorem haberet velamento ſecreti. Nam & tu,q.d. Ideo dico ſuper tuam benedictionem. Nam tu &c. Vel ita continua.q.d. Hoc noto quod idiota habet locum. Nam hoc non noto,vel arguo,quod agis. Quia, Tu quidem bene gratias agis,in lingua. Hoc dicit ne donum ſpiritus videatur reprehendere. Agis gratias dico,Sed alter non ędificatur. Et ne forte quaſi ęmulis videretur dicere per inuidiam deprimẽs in aliis quod in ſe non haberet,oſtendit omnium horum ſe loqui linguis,ſubdens, Gratias ago. Hic proponit ſe exemplum quod non deberent loqui linguis,niſi ad ędificationem,ſicut ipſe facit,qui omnes linguas nouit.q.d.non in vobis vitupero quod ipſe non habeo Quod,id eſt quia, Ego loquor linguas omnium veſtrum,id eſt qua loquitur aliquis veſtrum. Et inde. Gratias ago deo meo. Dico quod omnium linguis loquor, Sed in eccleſia,cui eſſe debeo vtilis, Volo magis loqui quinq;,id eſt pauca, Verba meo ſenſu,ſcilicet vt intelligam, Vt alios,de fide & moribus, Inſtruam,quam decẽ millia verborum,id eſt infinita verba, In lingua,ſic & vos,o, Fratres in eccleſia,agite,ſcilicet, Nolite effici,per imperitiam, Pueri ſenſibus,qui verba exprimunt quæ non intelligunt. Nolite,ergo eſſe, Pueri ſenſibus,vt
B non intelligatis quæ dicitis ſicut pueri,ſed iuxta exemplum quod proponit dominus dicẽs, Ambroſius Efficiamini ſicut paruuli. Eſtote paruuli malitia. Vt,ſcilicet per innocentiam ſitis remoti Ambroſius a malitia,vt ſunt paruuli, Senſibus autem perfecti eſtote,vt intelligatis plene quod dicitis. Et ſtudeatis his quæ proſunt fratribus,quod eſt perfectio ſenſus,dicente Solomone. Scire Ambroſius legem ſenſus eſt optimus. In lege enim. Vel, Quidem. Ratio hic oſtenditur quare non deberent quærere linguas,quia linguę in ſignum ſunt infidelibus quod ipſi iam non ſunt. Et non ſunt ad ædificationem quæ in eccleſia eſt neceſſaria iam fidelibus.q.d.ideo ne quæratis linguas. Quia, Eſt in lege,id eſt in prophetia Eſaiæ,quæ hic dicitur lex. Scriptũ eſt hoc. Quoniam &c. Vel, In lege,ſcilicet in Eſaia, Quidem ſcriptum eſt. Hoc.ſ. Quoniam in aliis linguis,& in aliis labiis,id eſt diuerſis generibus linguarũ, Loquar,per apoſtolos, Populo huic,ſcilicet Iudaico,& hoc faciam,vt vel ſic exaudiãt me, Et nec ſic,id eſt ſigno miraculi, Exaudient me dicit dominus,in quo notat linguas eſſe datas in ſignũ infidelibus. vnde ſubdit, Itaq; &c.q.d.quia linguis loquutus eſt,vt hoc ſigno crederẽt. Itaq; linguę ſunt in ſignum,non infidelibus,qui crederent omnia poſſe deum, Sed infidelibus, ad fidem nouitate miraculis mouendis. Vel, Ita in lege &c. Dicit linguas quibus velatur veritas non eſſe appetendas,quia etiam omnia velamina legis veteris dominus per prophe Ambroſius tam eſſe mutanda dixit,vt fidelibus perſpicua fieret veritas in nouo teſtamento,remoto le-
C galium figurarũ velamine. Et hac ſimilitudine oſtendit linguas,quibus obtegitur veritas, non eſſe appetendas:nec dari propter fideles,ſed infideles:ſicut in veteri lege velamen erat, vt indignis & infidelibus velaretur veritas.q.d.Ideo ne quæratis linguas,quia, Scriptum Ambroſius eſt in lege,hoc, Quoniam loquar po.huic,in aliis linguis.ſ.non de ſabbato,& neomeniis, & circunciſione,& huiuſmodi,ſed nouum teſt. Et aliis labiis.i.aliis verbis.ſ.de ſpiritualibus non de terrenis. Et nec ſic exau.me,di.dñs. Hoc de his dixit,quos præſciuit non credi- Ambroſius turos,quibus propter peccata non patet,vel non placet veritas. Ex hoc. Itaq;,patet,quod linguæ aliquando, Infi.ſunt non fi.ſed infi.quia dum dat deus loqui linguis ſine interpretatione ſignificat propter infideles hoc fieri,ne eis reueletur veritas. Vel ita, Aliis linguis loqui,& aliis labiis dicit parabolice & obſcure loqui,qualiter incredulis loquitur dñs:fidelibus autẽ in reuelatione veritatis. vnde dñs apoſtolis ait, Vobis datũ eſt noſſe myſteriũ re.d.c.a.in para. Et velamine incognitę linguę obſcurãtur ſermones dei,ne videantur a perfidis,& ideo lingua non eſt appetenda.& conuenit in parte cum præcedente lectione, vtraq; enim eſt Ambroſii.q.d.ideo ne quæratis linguas,quia, Scri.eſt in le.hoc, Qm̃.l.po.huic, maliuolo, In aliis lin.& aliis labiis q̃ fidelibus & beniuolis,qui autẽ in reuelatione qua indigni ſunt,ſed in parabolis dicitur eis euangeliũ. Et ſic non exau.me,di.dñs,ſicut nec digni ſunt. Itaq;,a ſimili infert.q.d.quia parabolice & obſcure loquitur deus perfidis & maliuolis propter ipſorũ malitiam. Itaq;,per hoc patet, Quod ling.in ſig.ſunt,non fi.ſed in fide.i. ſermones dei incognita lingua obſcuri ſunt,ne videantur a perfidis,vt cũ audiũtur Auguſtinus

Digitized by Google

ſignum ſit,quia propter perfidiam factum eſt,vt audientes non intelligant.Hoc vtiq; ſit in D
fidelibus quibus teguntur ſenſus.Fidelibus vero conuenit prophetia, non lingua incogni-
ta.Vnde ſubdit, Prophetiæ autem,vt ſenſibus perfecti ſint fideles,datæ ſunt, Non infi-
delibus,ne ſanctum detur canibus:ſed fidelibus,vt ædificentur.

Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum,& omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles,nonne dicent quid inſanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus,diiudicatur ab omnibus.Occulta enim cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit deũ,pronuncians quod vere deus in vobis ſit.Quid ergo eſt fratres? Cum conuenitis,vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet,apocalypſim habet,linguam habet, interpretationẽ habet, omnia ad ædificationem fiant.Siue lingua quis loquitur ſecundum duos,aut vt multum tres & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in eccleſia,ſibi autem loquatur & deo.Prophetæ autem duo aut tres dicant,& cæteri diiudicent. Quod ſi alii reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare,vt omnes diſcant,& omnes ex- E
hortentur.Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt.Nõ enim diſſenſionis eſt deus ſed pacis,ſicut & in omnibus eccleſiis ſanctorum doceo.

Si ergo,Alia ratio hic oſtenditur,cur non deberent loqui linguis tantum.q.d.quia linguę ſunt in ſignũ,& non ſunt ad ædificationem, Ergo ſi vniuerſa eccleſia conueniat in vnũ, & omnes loquantur linguis,ſine interprete, Intret autem quis idiota vel infidelis,nonne dicet quid inſanitis?q.d. Arreptitii nanq; videbũtur cum alter alterum non intelligat.Fit enim tumultus quidam inconditus multitudinis,quaſi phreneſim patiẽtis.Aut forte quãdã
Ambroſius ſeductionem qui audiunt putabunt eſſe & vanitatem, quæ ideo linguis canatur,quia pudoris ſit ſi reueletur.Sicut ſit apud Paganos,quibus aliquo modo illa quæ ab eis vocantur,ſacra velantur,ne ſe vanitatibus cernãt illudi.Omnis enim impoſtura tenebras quærit,& falſa pro veris oſtendit,ſicut Pagani,tectis vanitatibus illuduntur.Apud vos autẽ nihil aſtute fucatum eſt,ſed ſimpliciter & aperte vnus laudatur deus, quia ſi nullus intelligeret,poſſet videri ſeductio,quę linguis caneretur,cum pudor eſſet reuelari. *Si autem*.q.d.Si omnes loquantur linguis,illud inconueniens ſequitur. Si autem omnes,viritim, Prophetent,id eſt exponant. Intret autem quis infidelis aut idiota,ipſe, Conuincitur, ſuo errore, Ab omnibus diiudicat̃,id eſt dãnabilis oſtenditur ab omnibus.Et hoc ideo Enim,id eſt quia, F
Occulta cordis eius,id eſt peccata ſua quæ neſciebat eſſe peccata, Manifeſta ſibi fiunt, expoſitionibus illorum.Et ita cadens in faciem,id eſt humiliãs ſe, Adorabit deum,qui ſe ſibi per vos notificauit, Pronuncians,ore quod habet in corde.ſ. Quod deus vere ſit in vobis. *Quid ergo*.Iã incipit determinare quomodo ſit linguis vtẽdũ.q.d.Quandoquidẽ hæc eueniunt de locutione linguarum, Ergo quid de eis,o fratres,agendũ eſt?ſcilicet hoc: Cum conuenitis in vnum,vtimini linguis ad ædificationem, ſicut cætera facienda ſunt. Nam vnuſquiſq; veſtrum habet aliquod donum,quo poteſt vti ad ædificationẽ,ideo nul-
Ambroſius lus ſe excuſet.Verbi gratia, Alius habet pſalmum,id eſt laudem dei per canticum. Vel, Habet pſalmum,id eſt gratia dei pſalmos intelligit. Alius habet linguam, alius doctri-
Ambroſius nam,de moribus.Vel, Doctrinam,id eſt ſpiritualem ſenſum per prudentiam. Alius habet apocalypſim,id eſt reuelationem. Alius habet interpretationem linguarum, vel ſcripturarum. Omnia autem,hæc & alia, Ad ædificationem fiant,id eſt fieri debent. *Siue &c*.q.d.Cætera ſuis modis ad ædificationem agenda ſunt,lingua vero ſic eſt vtendum. *Siue quis*, id eſt ſi aliquis, Lingua loquitur ſecundum duos,fiat locutio, Aut ſecundum
Ambroſius tres,vt multum ſit,id eſt duo vel tres loquantur, & non plures quam tres, vt occupent diem
Ambroſius loquentes linguis, & non ſit locus prophetis ſcripturas diſſerentibus, qui totius eccleſiæ ſunt illuminatores, Dico vt locutio linguæ fiat ſecundum duos aut tres, & hoc idem fiat

A Per partes eccleſiæ. Vel vt vnus poſt alterum loquatur, vel interciſe, & vbicunq; vel quãdocunq; quis loquatur, Vnus ſit qui interpretetur, id eſt aliquis ſit qui expõat populo. *Si autem non fuerit interpres, taceat linguis, loquens.* In eccleſia, vbi nihil debet eſſe, vbi ędificatio. *Sibi autem loquatur, linguis, id eſt tacite oret deum. Sibi loquitur, qui compungitur ex his quæ dicit.* Et hic deo loquatur, id eſt ad honorem dei quem laudat vel honorat. Ambroſius

Prophetæ etiam duo, tantum, Aut tres, dicant ſigillatim, nõ plures, ergo debent eſſe qui linguis loquuntur. Ideo dicit duo vel tres, quia ſufficit ſermo tot hominum. Et in ore duorũ vel trium ſtat omne verbum. Cæteri autem, tacite, Diiudicent, quid dicant, an accipiẽdum ſit an non. Quod ſi aliquid, melius, Reuelatum fuerit, per ſpiritum ſanctum, Sedẽti, id eſt illi qui audiebat, Prior, prophetans, Taceat, & det illi locum vt dicat. Quia datur aliquando inferiori quod non ſuperiori. Ideo dico vt det locum, Poteſtis enim omnes, etiam ſedens, accepta prophetandi gratia, Prophetare, non tamen ſimul, ne perturbatio fiat. Sed, Per ſingulos, vt ita ordinato vſu prophetiæ, Omnes, etiam maiores, Diſcãt, & omnes, etiam minores, Exhortentur, alios, Et ſpiritus. q. d. loquens debet cedere ſedenti, Et, id eſt quia, *Spiritus prophetarum ſubiecti ſunt prophetis, id eſt ſpirit⁹ ſanctus, qui vnus eſt: ſed pluraliter dicit, propter multos ꝓphetas quos replet, vel propter plura dona ei⁹:* ſubiectus eſt prophetis, vt quando volunt tacere, & quando volunt loqui poſſint, & non cogit eos, vt Phitonicus clamare aliqua vel ſubticere. Vnde ſi prior non cedit, videtur nõ eſſe ſpiritus dei. Subiectus etiam dicitur ſpiritus dum ſuggerit, & iuuat bonos conatus. Nõ enim. q. d. Vere ſubiectus eſt. Quia. Nõ eſt diſſenſionis deus, id eſt diſcordiæ author. Sed pacis, & ideo alter cedat alteri. Diſſenſionis autem deus eſſet, ſi quos replet ſimul loqui compelleret, quod non facit: potius facit, vt alter alteri cedat: aliter diſſenſionis eſſet, & non pacis. Hæc autem de ordinabili vſu linguarum & prophetiæ, ſicut in noſtra eccleſia doceo. Et ita vobis dico, *Sicut in omnibus eccleſiis, etiam* Sanctorum doceo. q. d. non eſt nouum, vel ſingulare quod vobis dico. Ideo firmiter tenete. Ambroſius Ambroſius B

Mulieres in eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An a vobis verbum dei proceſſit, aut in vos ſolos peruenit? Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia domini ſunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaque fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere. Omnia autem honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis.

C Mulieres. Quaſi dicat, & ſi dixi quod poteſtis omnes prophetare, tamen Mulieres taceant in eccleſiis, vt nec loquantur linguis nec prophetent. Non enim permittitur eis, ab aliqua authoritate, Loqui, in eccleſia, Sed, potius præcipit, Eſſe ſubditas viris, quod velũ innuit. *Sicut & lex dicit,* in Geneſi, ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. *Si quid autem volunt diſcere, interrogent viros ſuos,* & hoc domi, tantum. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia, quia cõtra diſciplinam eccleſiaſticam eſt. Et quia pro peccato quod induxit mulier, ſemper debet verecũdari. An a vobis. Quia forte de linguis & prophetia quibuſdam apoſtolus non recte locutus fuiſſe videretur, ne aliter ordinare præſumerent, quia & in aliis ſuas inſtitutiones mutauerant, ſubditur increpatio qua arguit eos. Quaſi ſuis inſtitutionibus dimiſſis aliquas nouas vellent inducere quod non poſſent. Quia ab eis non proceſſit verbum dei, nec ſoli acceperunt, quod ait ſub interrogatione, ita, An a vobis? Quaſi dicat, non debetis mutare quod tradidi. Quia, An proceſſit verbum dei a vobis, ad nos, imo a nobis ad vos. Ideo ita arguit eos, quia ſic ſe iactabant Corinthii, quaſi beneficium darent accedentes ad fidem, non acciperent, & exemplo eorum cæteræ gentes vocarentur ad fidem. Ideo illos iterum arguit ſubdens, Aut in vos ſolos peruenit verbũ dei. Quaſi dicat, non, imo in alios plures. Et ideo quod alii tenent, tenete. Ideo ſic arguit eos, quia tales ſe præbebant elatione vanitatis. Quaſi ſi ipſi non obedirent verbis fidei, nemo crederet. Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis &c. Quaſi dicat, Item ideo mea Auguſtinus Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius

Digitized by Google

præcepta tenere debetis,quia quæ ſcribo vobis, Mandata,domini ſunt, & oportet vt ita, D
Cognoſcat ea eſſe ſi quis vere eſt propheta,aut ſpiritualis vt videtur eſſe. Alioquin ſi con
Ambroſius tra vadit,nec propheta eſt nec ſpiritualis. Hæc dicens tangit pſeudo apoſtolos,qui pro de-ſideriis hominum nõ diuina,ſed terrena docebant. Ideo dicit propheta vel ſpiritualis, quia ſunt ſpirituales qui non ſunt prophetę,qui non habent notitiam de futuris. *Si quis autem.* q.d. mandata ſunt dei quæ ſcribo. *Sed ſi quis ignorat,*hæc eſſe mandata dei , & non vult
Aimo. credere eſſe mandata dei, Ignorabitur,a deo in futuro,id eſt reprobabitur,& non cogno-ſcetur eſſe inter prędeſtinatos,vt in euangelio legitur,dominus dicturus malis,neſcio vos,
Auguſtinus Auguſtinus ſup Ioānē. id eſt non noui vos eſſe meos,vel inter prædeſtinatos. Et recte qui neſcit domini eſſe qui dicit apoſtolus,& ipſe a domino ignorabitur in die iudicii. Vel ita, *Si quis &c.* ſolidam vult eſſe apoſtolus ſcientiam ſpiritualium quæ docet,& ſpiritualiter debere intelligi ſciens, ait,
Si quis. q.d. Tenete quod dixi,& ſpiritualiter,& vere hæc intelligite. Et hoc eſt quod ait,
*Si quis videtur propheta eſſe,*aut ſpiritualis,id eſt ſi quis eſt quod videtur,cognoſcat,id eſt vere & ſpiritualiter intelligat, Quæ ſcribo vobis,qa vere ſpiritualia ſunt. Per hoc innuit
Auguſtinus ad Eucodiū difficilia eſſe verba epiſtolarū,cum a propheta vel ſpirituali iubet cognoſci. Et nota quod ait, *Si quis videtur propheta aut ſpiritualis,*quod vtiq; non eſt ſi non ita eſſe cognoſcit. Qui enim vere eſt,ita eſſe cognoſcit.& ideo cognoſcat, Quia domini ſunt mādata. *Si quis autem,* hæc, Ignorat,ignorabitur,non de omnibus quę ſcripſit,dicit hęc apoſtolus,tanquam E
iſta pœna ſint illi plectendi,qui non valent diſcernere ineffabilem trinitatis vnitatem. Puſilli enim in Chriſti cruce glorriantes,& ſi ignorant quæ ſubtiliſſime diſſeruntur,tamen ad gloriam perueniunt,quia non perit vnus de puſillis,pro quibus mortuus eſt Chriſtus. Non igitur hoc dicit de his quæ vix ad paucorum intelligentiam,eamq; exiguam quantulacunque in hac vita de re tanta eſſe poteſt,perueniunt,ſed de prædictis quæ fidem & mores ędificant,ſcilicet vt linguis prophetia præponatur,vt illa non perturbate agantur. Quaſi prophetiæ ſpiritus etiam inuitos loqui cogeret,vt mulieres taceant in eccleſia,vt omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant. Coercet ergo & ad pacificum ordinem reuocat inquietos, tanto ad ſeditionem faciliores,quanto ſibi videbantur ſpiritu excellentię , cum ſuperbiēdo cuncta turbarent. Et eſt, *Si quis ignorat,*hæc prædicta,ſiue magnus,ſiue paruus ſit. Igno
Auguſtinus rabitur,id eſt improbabitur. Non enim ſi ad ſcientiam referas ignorat deus aliquos,vel aliqua,qui tamen in iudicio dicet, Nõ noui vos:ſed eorū improbatio hoc verbo inſinuata eſt.
Ambroſius Itaq;.q.d. quia interpretatio ędificat. Itaq;,o,fratres, ęmulamini,id eſt deſiderate, Prophetare.& tamen loqui linguis, Nolite prohibere,ne fiat diſſenſio. Omnia autem.q.d. Dico nolite prohibere, *Sed omnia tam hæc quam alia facite in vobis,*non pueriliter ſed honeſte , ſcilicet cum pace. Et ſecundum ordinem prædictum , vt vtilius minus vtili præponatur.

CAPVT XV.

F

NOtum autem vobis facio fratres euangelium, quod prædicaui vobis,quod & accepiſtis,in quo & ſtatis, per quod & ſaluamini,qua ratione prædicauerim vobis ſi tenetis,niſi fruſtra crediditis . Tradidi enim vobis in primis quod & accepi , quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas,& quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, & quia viſus eſt Cephæ,& poſt hoc vndecim . Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul,ex quibus multi manent vſq; adhuc,quidam autē dormierunt . Deinde viſus eſt Iacobo,deinde apoſtolis omnibus. Nouiſſime autem omnium tāquam abortiuo viſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus apoſtolorum,qui non ſum dignus vocari apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam dei.

Ambroſius Notum autem. Finito tractatu de donis ſpiritus ſancti agit de reſurrectione mortuorū. Hac vtique cauſa , quia cum ipſo docente recte crediidiſſent de ea , poſtea tamen quorun-

A dam prauiloquiis corrupti ab hac fide receſſerant. Ipſam ergo futuram probat primo per reſurrectionem Chriſti, deinde per alia multa. q. d. de ſpiritualib⁹ hucuſq; docui. Sed mo do o fratres facio vobis notum euangelium, de reſurrectione mortuorum, quod iam Prædicaui vobis. q. d. non eſt nouum, Quod & accepiſtis, id eſt dignum acceptione iudicaſtis In quo & ſtatis, id eſt ſtare datur vobis qui ſine eo caditis. Per quod & ſaluamini, iã ex ercitudine ſpei, & ſaluabimini in futuro in veritate rei & ſpeciei. Si tñ retinetis qua ratione prædicauerim vobis. i. ſi tenetis illud euãgelium de reſurrectione mortuorum ea ratione qua confirmaui vobis, id eſt per reſurrectionem Chriſti tenetis dico, niſi fruſtra credidiſtis, id eſt aut tenetis reſurrectionem mortuorum, aut in caſſum eſt fides, quæ non accipitur niſi ſpe reſurrectionis. Vel ita, Niſi. q. d. ſaluabimini dico, Niſi fruſtra credidiſtis. Illud idem quod prædicaui vobis ad confirmationem reſurrectionis mortuorum. Tradidi enim, iſtud, vobis in primis, id eſt inter maxima, & adhuc trado, quod & accepi a ſpiritu ſancto non finxi. ſ. Quoniam Chriſtus mortuus eſt, non pro ſua neceſſitate, ſed Pro peccatis noſtris. Et hoc dico, Secundum ſcripturas, veteris teſt. quę mortem Chriſti futuram cecinerunt. Vnde Eſaias, Vt ouis ad occiſionem ductus eſt. Et item, Tolletur a terra vita eius ab iniquitatibus populi mei. Ductus eſt ad mortem, Et, etiam, tradidi quia ſepultus eſt, & hoc ſimiliter ſecundum ſcripturas. Ait enim Eſaias, Dabit impios pro ſepultura, & diuites pro morte ſua. Et item, Erit (inquit) ſepulcrum eius glorioſum. Et etiam tradidi quia reſurrexit, probata vera morte, & hoc tam cito. ſ. Tertia die, vt ea poteſtate credatur nos poſſe ſuſcitare. Et hoc dixi, Secũdum ſcripturas. Inquit enim Oſee, Poſt biduum viuificabit nos, & in die tertio reſurgemus, & viuemus in conſpectu eius. Si autem mortuus & ſepultus reſurrexit, ne dubitetis mortuos & ſepultos reſurgere. Et, etiã tradidi, Quia viſus eſt, poſt reſurrectionem, Cephę, id eſt Petro priuſq̃ aliis viris, quibus apparuiſſe legitur in euangelio. Aliter contrariũ eſſet quod primo mulieribus apparuiſſe legitur. Et poſt hęc, viſus eſt, Vndecim, Apoſtolis in cõclaui. Alia litera, habet Duodecim, quod p ſynecdochen accipit. Vbi enim pars maior eſt aut potior, ſolet eius nomine etiam illud cõprehendere quod ad ipſum nomen non pertinet: qualiter illud dictum eſt, Nõne ego vos duodecim elegi, cum tamen Iudas de electis non eſſet: ita & hic dicitur. Hunc enim numerum verum cum articulo Græci codices habent, vt non quicunq; xii. ſed illi in eo numero intelligantur: ſed vndecim nonnulli codices habent, quod credo perturbatos homines emẽdaſſe, neutrum tamen veritati repugnat. Deinde viſus eſt pluſq̃ quingentis fratribus, ſimul, hoc non in euangelio legitur. Ex quibus multi manent vſq; adhuc, qui teſtes ſunt ſi quęritis ab eis. Quidam autem, illorum, dormierũt, id eſt mortui ſunt, in hoc teſtimonio permanentes. Deinde viſus eſt Iacobo, ſingulariter, nec hoc in euangelio eſt. Deinde Apoſtolis omnibus, apparuit in aſcenſione. Nouiſſime autem omniũ. ſ. poſt aſcenſionẽ, Viſus eſt & mihi, primum de cælo, poſt oranti in templo. Mihi dico, Tanq̃ abortiuo. i. ſimili abortiuo, quia coactus eſt ad deum conuerti, vt abortiuus cogitur naſci. Vel abortiuus dicitur, quia extra tempus natus, in Chriſto apoſtolatum accepit iam Chriſto in cælum aſſumpto. Abortiuus enim dicitur qui extra tempus legitimum & congruum naſcitur, id eſt, anteq̃ debeat, vel poſt. Sic & Paulus hic dictus eſt abortiuus, quia tardi⁹ natus eſt in Chriſto q̃ debuiſſet. Vel ſimilis abortiuo dicitur, quia minor aliis Apoſtolis erat conſideratione præteriti ſtatus, vel tempore. Vnde ſubdit, Ego enim &c. q. d. recte poſt omnes apparuit mihi, quia Ego ſum minimus Apoſtolorum, conſideratione præteritorum. & dicit hoc cauſa humilitatis. Vel minor erat aliis tempore vocatione, quia vltimus vocatus eſt, non dignitate, labore, prædicatione. Qui, etiam, nõ ſum dignus vocari Apoſtolus, ſi mea præcedentia attendantur merita. Vnde ſubdit. Quoniam perſecutus ſum eccleſiã dei, firmius teſtimonium eſt ab inimico, quod ante fuerat Apoſtolus.

Ambroſius

Aimo.

B

Ambroſius

Auguſtinus de cõſenſu euãgeliſtarũ

Auguſtinus in libro q̃ſt. ſup Gen.

Auguſtinus de cõſenſu euãgeliſtarũ

Ambroſius

C

Ambroſius

Ambroſius

Aimo.

Aimo.

Ambroſius

Aimo.

Ambroſius

Aimo.

Gratia autem dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui. Non ego autem, ſed gratia dei mecum. Siue enim ego ſiue illi, ſic prædicauimus, & ſic credidiſtis. Si autem Chriſtus prędicatur q̃ reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorũ non eſt, neq; Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra,

Digitized by Google

inanis eſt & fides veſtra. Inuenimur autem & falſi teſtes dei, quoniam teſtimo- D
nium diximus aduerſus deum quod ſuſcitauerit Chriſtum quem non ſuſcitauit: ſi
mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit.
Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis in pecca
tis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantum
in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Et quaſi quis quęreret, Si nō eſt dignus vocari Apoſtolus, cur ergo Apoſtolus? Reſpōdet,
Gratia dei ſum id quod ſum, id eſt Apoſtolus. Deo dat gloriam qui eum elegit, non ſibi,
& recte gratiam nominat. Primum enim ſola gratia dat deus, cum non præcedāt niſi ma
Auguſtinus — la merita, ſed poſt, per gratiam incipiunt bona merita. Meritum enim fuit in Paulo cū per
Auguſtinus — ſequebatur eccleſiam dei, ſed malum. Cum ergo haberet hoc meritum malum, redditum
de grā & li — eſt ei bonum pro malo, quod oſtendit cum ait, Gratia dei ſum id quod ſum. Et vt oſten-
bero arb. — deret etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius, id eſt apoſtolatus, In me non fuit
Auguſtinus — vacua, id eſt ocioſa, quia propter hoc quod perſecutor fuit non minor gratia fuit ei in Apo
Ambroſius — ſtolatu. Nō fuit vacua dico, Sed abundantius omnibus illis, ſigillatim laboraui, quia in
Auguſtinus — tot populis in quot illi non laborauerunt, hoc tamen magis impletum eſt, quia & de opere
ſup Ioannē — manuum vixit, nec euangelio minus fecit. Et ne ipſa voluntas ſine gratia dei putetur ali-
quid poſſe, ſubdit. Nō ego autem, ſolus ſine gratia operor. Sed gratia dei mecum, id eſt E
Auguſtinus — cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia incipiunt eſſe merita noſtra bona. Per il
lam tamen, quia ſi illa ſe ſubtraxerit, cadit homo. Siue enim. q. d. mortuus ſurrexit, & vere,
quia Sic prædicamus. ſ. Chriſtum ſurrexiſſe, Siue ego ſiue illi, alii apoſtoli. Vel ita conti-
net. q. d. laborauimus ego & alii apoſtoli, & vere, quia in hac prædicatione. quod ita ait, Si-
ue enim ego ſiue illi ſic prædicauimus, vbique ſcilicet Chriſtum ſurrexiſſe, & vos ſic credidi
ſtis. arguit eos, quia cum hæc fides manifeſta ſit, apud omnes eccleſias, illi inde deſciuerāt.
Vel ita continet. q. d. Vere per gratiam hoc habeo, quia Siue ego ſiue illi, id eſt ego & il-
li. Sic, id eſt per gratiā, Prædicauimus. Et, vos, Sic, id eſt per gratiā, Credidiſtis. Si
autem. Hucuſque oſtendit Chriſtum reſurrexiſſe, nunc per reſurrectionem eius probat reſur-
rectionem mortuorum. q. d. Ita cōſtat Chriſtum reſurrexiſſe a morte. Si autem, hoc eſt. ſ.
ſi Chriſtus Reſurrexit a mortuis, qui eſt efficiens cauſa reſurrectionis mortuorū, Quod
prædicatur, ab omnibus veris apoſtolis, Quomodo dicunt quidam, in vobis, Quoniā
reſurrectio mortuorum non eſt futura. Si autem. q. d. Dicunt quidam non eſſe futuram, ſed
ſi hoc eſt. i. Si reſurrectio mortuorum non eſt futura, dicendum eſt quod Neque Chriſtus
Ambroſius — reſurrexit, qui totum propter ſuos fecit. hæc pſeudoapoſtoli tradiderant, qui negabant ve-
ritatem dicentes Chriſtum nec veniſſe in carnem, nec paſſum, nec reſurrexiſſe. Si autem.
Ambroſius — Nequis neget reſurrectionem Chriſti, ſubdit incōuenientia dicēs. Si autem Chriſtus nō
ſurrexit, prædicatio noſtra eſt inanis. i. inutilis. Et fides veſtra, ſimiliter eſt Inanis, id eſt F
inutilis, cum nulla remuneratio ſit futura, quod vos non vultis. Inuenimur autem. & non
ſolum hoc inconueniens ſequitur, ſed etiam hoc aliud, quia nos apoſtoli quibus omnes cre
dunt, Inuenimur falſi teſtes dei, qui de falſa laude ſua iraſcitur. Quoniam diximus teſti
monium aduerſus deum. ſ. qui & ſuſcitauit Ieſum Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui
Auguſtinus — non reſurgunt. Perhorrendum eſt aliquid falſi de deo dicere, & ſi ad laudem ei videatur per
ad Hieron. — tinere, quia non minori ſed maiori fortaſſis ſcelere in deo laudatur falſitas, quam vituperatur
veritas. Nam ſi. q. d. Deus non ſuſcitauit Ieſum ſi mortui non reſurgunt. nam non reſur-
rexit ſi illud eſt. quod ita dicit, Nam ſi mortui non reſurgūt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod
id eſt ſed Si Chriſtus non reſurrexit, tūc, fides veſtra vana eſt, id eſt falſa, non tantū inuti
lis. Adhuc enim. q. d. Vere falſa eſt fides, ſi Chriſtus non reſurrexit. Quia adhuc. ſ. poſt
baptiſmum eſtis, In peccatis veſtris, quæ remiſſa fore credebatis. Sunt hæ verę cōnexio-
Auguſt. de — nes ratiocinationis, falſas tamen habentes ſententias. Hæc autem & alia ideo inferūtur, vt
doctrina — hic erubeſcat, cuius errorem hæc ſequuntur, quæ etiam ipſe damnat. Ne ergo in hoc errore
Chriſtiana. — remaneant, Ergo. Adhuc ſubdit aliud incōueniēs. q. d. & quia vos eſtis in peccatis, Er-
go & qui dormierunt in Chriſto, id eſt qui mortui ſunt in fide Chriſti, fuerunt in peccatis.
Et ideo perierunt, per hoc, verecundiā illis incutit & terrorem. Si in hac &c. Aliud in-
conueniens hic oſtendit. q. d. & ſi Chriſtus non reſurrexit, Nos ſumus ſperantes in Chri-

Digitized by Google

A ſto,id eſt in fide Chriſti. Tantum in hac vita,vt reſurrectionem futuram non ſperemus.
& ſi hoc eſt, Tunc miſerabiliores ſumus omnibus hominibus,qui vel hoc ſeculo fruuntur.

Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium, quoniã
quidem per hominẽ mors,& per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in
Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque
autem in ſuo ordine,primitiæ Chriſtus,deinde hi qui ſunt Chriſti,qui in aduen
tum eius crediderunt. Deinde finis cum tradiderit regnum deo & patri,cũ eua
cuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem.

Nunc autem.q.d.ſi Chriſtus non reſurrexit,hæc inconuenientia ſequuntur, ſed pro his
inconuenientibus vitandis,nunc apparet, Quod Chriſtus reſurrexit a mortuis,qui eſt,
primitiæ dormientium,id eſt mortuorum,qui ideo dicuntur dormientes,quia facile & in-
tegri de morte tanq̃ de ſomni dormitione reſurgent,quorum primitię dicitur Chriſtus,qa
prius aliis tempore & dignitate ſurrexit. Quoniam quidem.q.d.per Chriſtum hominem
poterunt reſurgere, Quoniam per hominem quidem multo,minorẽ venit mors,& ſi hoc
eſt,ergo, Et per hominem,poteſt fieri,reſurrectio mortuorum. Ecce primitias,homo,& ho Auguſtinus
mo,homo ad vitam,homo ad mortem:& ille non niſi homo,iſte deus & homo. Quis autẽ ſuper Ioã.
ille,qs iſte,ſupponit. Et ſicut.q.d.per quẽ venit mors,per quẽ reſurrectio? Ecce. Et ſicut
B omnes moriũtur,corporali morte, In Adam,quia eius filii ſunt a quo mortem & mortis
meritum traxerunt: Ita & omnes viuificabuntur in Chriſto,quia eius filii ſunt ſpirituali
regeneratione. Attẽde quomodo ait omnes mori in Adam,& omnes viuificari in Chriſto, Auguſtinus
quia nemo ad mortem naſcitur niſi per illum,nemo ad vitam niſi per iſtum. Quia ſicut p ad Dardanũ
Adam omnes mortales in pœna facti ſunt filii ſeculi,ita & per Chriſtum,omnes inmorta Auguſtinus
les in gratia fiunt filii dei. Nemo quippe ambigit hoc de morte corporis dictum,quoniam ad Optatũ.
de reſurrectione corporis agebatur. Vnuſquiſq; autem.q.d.hoc omnes communiter ha-
bebunt.ſ.quod reſurgent,ſed tamen different. Quia vnuſquiſq; reſurget in ſuo ordine,id
eſt in ſua dignitate,martyr vt martyr,Apoſtolus vt Apoſtolus,ſic & cęteri. Primitię &c.
Ordines hic exponit,vt de re certa,& tempora quando factum ſit,& quãdo futurum ſit vt Ambroſius
reſurgant mortui. Primitiæ,id eſt primus tẽpore,& maximus dignitate Chriſtus eſt,qui
prior reſurrexit vt fidem faceret,& formam daret credentibus. Deinde omnes. Hi qui Aimo.
ſunt Chriſti.ſ.qui in Chriſtum credunt,qui minus eo digni ſunt reſurgent poſteriores tem
pore,& dignitate minores,& qui ſunt Chriſti exponit dicens, Qui crediderunt in aduẽ-
tum eius,id eſt ipſum ad remunerandos bonos venturum. Vel in libro talis litera habetur,
Deinde, Qui ſunt Chriſti in aduentu eius.ſ.reſurgent,id eſt cum venerit ad iudicium.
Deinde,erit,finis,id eſt conſummatio,hoc ponit ad cõmendationem reſurrectionis, qua
C impleta & finis erit mundi,& conſummatio omnium,& hoc erit, Cum Chriſtus tradide-
rit,id eſt repręſentauerit, Regnum,id eſt illos quos in bonis operibus rexit, Deo,creato
ri ſuo inquantum eſt homo,& patri ſuo,inquantum eſt deus. Ideo autem dicitur tradere pa
tri,vt oſtendatur,quia alia perſona eſt filius q̃ pater. Non ergo ſic arbitremur Chriſtũ tra Auguſtinus
diturum regnum deo & patri,vt adimat ſibi,quod quidam vaniloqui crediderunt. Cũ eñ de trinitate.
dicitur tradiderit regnum deo,non ſeparatur ipſe vel ſpiritus ſanctus,quia ſimul cũ patre
vnus eſt deus filius & ſpiritus ſanctus. Quid ergo eſt, Cum tradiderit regnum deo & pa-
tri,quaſi modo nõ habeat regnũ deus pater? Sed hoc ita dictũ eſt, Cum tradiderit regnũ
deo & patri,id eſt cum perduxerit credentes ad contemplationem dei patris, vbi eſt finis
omnium,& requies ſempiterna,& gaudium,ergo tũc erit finis,cum regnum,id eſt quos re-
demit ſanguine filii tradiderit contemplando deo & patri,non quod ipſe adimat ſibi,quia Auguſtinus
vnus deus eſt cum patre. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eius. Regnum fulge ſuper Ioan.
bit in regno,cũ regno venerit regnũ,quod nũc oramus,cũ dicimus, Adueniat regnũ tuũ. Auguſtinus de trinitate.
Tradet ergo regnũ patri,qñ regnũ quod ſeminauit cũ venit minor patre,pducet ad ſpeciẽ Auguſtinus
in qua ęqualis nõ receſſit a patre. Fideles quippe eius quos redemit ſanguine ſuo dicti ſunt hic in pſ.xxi.
regnũ eius,cuius regnũ etiã eſt omnis creatura. Sed aliter dicit regnũ Chriſti oĩs creatura, Auguſtinus
aliter eccleſia. Regnũ Chriſti dicit oĩs creatura ſecũdũ poteſtatẽ deitatis,eccleſia vero ſecũ de trinitate.
dum proprietatem fidei,quæ de illo eſt. Et eſt ſenſus, Cum tradiderit regnum deo patri, Auguſtinus in libro q̃ſt.
id eſt cum perduxerit illos ad conſpectum deitatis in quibus nũc regnat deus per fidem, lxxxiii.

Digitized by Google

quia tunc reuelabitur a filio pater. Vnde, Nemo nouit patrē, niſi filius, & cui fi. vo. re. vbi D
& eſſentia filii cum patre & ſpiritu ſancto videbitur, quod ſolis mundis cordibus dabitur,
Auguſtinus in lib. quæſt. lxxxiij quæ eſt ſumma beatitudo. Vel ita, Cum tradiderit regnum deo patri, id eſt cum patrem
regnare monſtrauerit quod modo creditur. Tunc vero per ſpeciem manifeſtationemq́ cla-
reſcet, & tunc erit finis, Cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutē.
Dum durat mundus, angeli angelis præſunt, dæmones dæmonibus, homines hominibus,
ad vtilitatem viuentium vel deceptionem: ſed omnibus collectis, iam omnis prælatio ceſſa
bit, quia neceſſaria non erit. Hanc autem prælationem dicitur Chriſtus euacuare, qa ſuos
omnes in regno exaltabit, qui hic humiles fuerunt, ſicut ipſe ex humilitate regnat, quā ha-
buit. Diſtingue. Principatum, dicit maiores. Et poteſtatem, dicit minores, Virtutē, il
Aimo. los qui miracula faciunt, vel fortes homines. Sed tunc ceſſabit omnis creaturæ prælatio in
angelis & hominibus, ceſſabit timor, regnabit charitas, non erit inter præſidentes & ſub-
ditos vlla diſſenſio. Vel ita, Cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & vir-
Auguſtinus tutem, quia tunc notū erit omnibus, nihil horum aliquos terrenos vel cæleſtes habuiſſe ex
ſe, ſed ab illo ex quo ſunt omnia.

Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ei⁹.
Nouiſſime autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus
eius, Cum autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubie
cit ei omnia. Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia, tūc & ipſe filius ſubiectus E
erit illi qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit deus omnia in omnibus.

Oportet autem illum. q. d. Tūc aperte regnabit. ſed interim, Oportet illum, regnare oc
culte, qa aliter ſcripturæ falſæ eſſent: & qui modo regnat, poterit ſuos ſuſcitare. Oportet re
Auguſtinus in lib. quæſt. lxxxiij. gnare dico, Donec ponat, in futuro. Omnes inimicos ſub pedibus. Vel ita. q. d. tradet
regnum, euacuabit poteſtatem: ſed Oportet illum regnare, id eſt regnum eius interim ma
Aimo. niſeſtari, Donec ponat omnes inimicos, voluntarios vel coactos, Sub pedibus, id eſt ſub
Auguſtinus in lib. quæſt. plena ſubiectione, vel Sub humanitate ſua, vt ipſam reuereātur & honorent, & Chriſtum
hominem deum & regem omnium agnoſcant. Et eſt ſenſus, Interim oportet regnū eius ma
niſeſtari, donec eum regnare fateantur omnes inimici eius, ſcilicet & illi qui ex iniuſtis iu-
ſtificantur, & ei fide ſubduntur, & illi qui ad iuſtorum beatitudinem non pertinent, quia &
Auguſtinus ipſi eum regnare ipſa regni eius manifeſtatione confuſi fatebuntur. Attēde quod ait, Do
nec ponat &c. Non enim ita dictum eſt, quaſi cum poſuerit inimicos ſub pedibus non ſit
poſtea regnaturus, ſed ad tantam euidentiam regnum perducet, vt inimici nō audeant ne
gare quod regnet, quo amplius nō erit manifeſtius, & ſi amplius duret. Aliud eſt non am-
plius manifeſtari, aliud non amplius permanere. Non amplius manifeſtari eſt, nō fieri ma-
niſeſtius: non amplius permanere, non eſſe perſeuerantius. Quando aūt manifeſtius erit re
gnū Chriſti: q̄ cū omnibus claruerit inimicis? Dicendo ergo, Donec, maiorē excludit ma F
niſeſtationē regni nō ampliorē pmanſionē, ita etiā dictū eſt, Oculi noſtri ad deū, donec mi-
ſereatur noſtri. Non vt tunc auertantur cū miſertus fuerit, ſed vt nihil amplius inquirant.
Inter alia vero conſtat quod & poteſtatē ſuſcitandi habet. vnde ſubdit, Nouiſſima autē.
Iterum aūt commendatio reſurrectionis eſt hic. q. d. Modo regnat Chriſtus, & tunc regna-
bit. Tunc aperte regnabit, ſed interim oportet eū regnare. Sed mors inimica, cui inimica
mur, vel ipſa nobis, Deſtruetur nouiſſima, quia nō erit quod deſtruatur, poſtq̄ mortale hoc
induerit immortalitatē, quia amplius non diſſoluent homines ſicut hæretici arbitrantur.

Omnia enim. q. d. Omnia ponet ſub pedibus quod vtiq́ poterit, quia ſcriptura dicit, quod
Auguſtinus in lib. quæſt. lxxxiij deus pater, Subiecit omnia ſub pedibus eius. i. Chriſti, vt etiam mortem deſtruat. Cū ve-
ro qui ſubiecit oīa ſine dubio patrē vult intelligi, ſicut in euāgelio multis locis Chriſtus ad
patrē refert q̄ habet, non ſolū propter formā ſerui, ſed etiā propter principiū de quo eſt, &
de quo ęqualis eſt ei, de quo eſt. Hęc aūt ſcriptura quomodo intelligi debeat, oſtēdit, ſubdēs,
Cū aūt ſcriptura dicat, illud cōſtat ex ei⁹ authoritate quod oīa ſine dubio, Subiecta ſūt
ei. ſ. Chriſto, Præter eum. i. deitatem eius qui ſubiecit ei omnia. Qui ſicut ex nullo eſt: ita
nulla rōne pōt alicui eſſe ſubiect⁹. Ipſe eīn principiū eſt omniū. Cū aūt. q. d. deus nō eſt ei
ſubiect⁹, ſed poti⁹ ipſe deus ſcdm quod eſt hō, qd ita ait, Cū aūt ſubiecta fuerint illi. i. filio,
Auguſtinus Oīa, tūc etiā in ipa platiōe, Ipſe fili⁹, ſcdm q hō, ſubiect⁹ erit, cū corpe ſuo qd eſt eccl'ia,

A Illi q ſubiecit,ſibi oĩa.Intẽde quod ait cũ fuerint ſubiecta,nõ ideo dicit hoc qn & mõ ſubiecta ſint.Et quod ait,& ipſe ſubiect⁹ erit,non hoc ita dicit quin & modo ſubiectus ſit, ſed quodam genere locutionis vtitur, quod plerunque loquitur ſcriptura, vt quod ſemper eſt tunc in aliquo fieri dicatur,cum cognoſci incipit ab eo,vt cum nomen dei ſemper ſcẽ ſit, dicitur tamen in oratione dominica,Sanctificet̃ nomen tuũ,id eſt ſanctũ eſſe innoteſcat. Ita etiam ſupradictum eſt cũ tradiderit.ſ.deo & patri,id eſt cum patrem regnare mõſtrauerit.ſimiliter & illud,Euacuabit omnem poteſtatem &c.quia tunc omnibus erit notum nihil per ſe habuiſſe poteſtatis terrenos vel cæleſtes niſi a deo,ex quo ſunt omnia. Tunc eñ nulli ſpes aliqua remanebit in aliquo principe niſi in deo.Et eſt ſenſus, Cum omnia ſubiecta illi fuerint,id eſt ſubiecta eſſe innotuerit. Tunc & ipſe ſubiectus erit illi,qui ſibi ſubiecit.i.innoteſcet illi ſubiectus eſſe ſecũdum formam ſerui, cui eſt æqualis ſecũdum formam dei. Vt ſit.q.d.tunc erit ſubiectus.ita tamen, vt ſecundum alteram naturam.ſ.diuinam, *Augustinus in lib.queſt. lxxxiij.*

Sit deus,vnus cum patre,& ſpiritu ſancto ens omnia quæ deſiderari poſſunt. In omnibus,membris ſuis.Quia præmium virtutis erit ipſe qui dedit virtutem,quia deus erit vnde ſatientur. Omnia ergo erit,quæ honeſte deſiderãtur,quia deus erit vita,& ſalus,& virtus,& copia,& gloria,& honor,& pax,& finis deſideriorum,& omnia bona. Et hæc erit in omnibus.In quibuſdam ęternis poteſt aliqua eſſe diſtantia,ipſa autem æternitas abſq; diuerſitate menſurę eſt.Et multæ manſiones in vna vita erunt.ſ.varię meritorum dignitates,ſed vbi deus erit omnia in omnibus,erit etiam indiſpari claritate par gaudiũ,vt quod habebunt ſinguli,commune ſit omnibus,quia etiam gloria capitis,omnium erit per vinculum charitatis.Vel ita vt agat de Chriſto ſecũdum diuinitatem, Cum ſubiecta fuerint illi omnia,id eſt cum omnes adorauerint Chriſtum vt deum, Tunc & ipſe ſubiectus filius erit illi qui ſubiecit ſibi omnia,id eſt tunc Chriſtus ſe deum oſtendet, ſed de deo,vt vnius principii ſumma & ineffabilis authoritas maneat.Ita oſtendet ſe deum de deo,vt tamẽ ſit vnus deus in omnibus,id eſt in confeſſione omnium ex quo omnia ſunt.Cum enim diſcet omnis creatura Chriſtum eſſe ſuum caput,Chriſti autem caput eſſe deum,non tantum erit vnus deus, In omnibus,id eſt in confeſſione omnium:ſed etiam omnis creatura fatebitur ipſum eſſe ex quo ſunt omnia,quia omnia ex ipſo ſunt.Si vero dixiſſet vt ſit deus in omnibus, intelligeret̃ in omnibus quidem eſſe vel per affectum vel per communem ſenſum:non tamen omnia ex ipſo eſſe.ſed cum dixit, Omnia in omnibus,ſignificauit quia ex ipſo ſũt omnia,& in omnibus ex ipſo quia ab ipſo creata ſunt.In ipſis autem qui in omnium cõfeſſione vnus erit deus.Vel ita, Vt ſit.q.d.filio erunt ſubiecta omnia,ita, Vt ipſe filius ſit deus omnia in omnibus,id eſt vt nemo eorum qui ei cohęrent amet aduerſus eum ſuã propriam voluntatem.Ipſe eſt finis quem ſupra commemorauit totum breuiter concludẽs,id eſt per Chriſtum eſt conſummatio,quam conſummationem breuiter vocauit ibi. Deinde finis,poſt membratim explicans quomodo ſit conſummatio cum ait,Cum tradiderit regnũ & euacuauit omnem principatum &c.& eſt vt ſit deus omnia in omnibus,id eſt vt nemo cohęrentium ei,amet aduerſus eum aliquid,& tunc manifeſtum ſit quod dicitur.Quid habes quod non accepiſti?Tunc enim manifeſtum erit nihil boni aliquem habere vel habuiſſe niſi a Chriſto.Illud etiam nemo ęſtimet quod pater ſic ſubiecerit oĩa filio,vt ipſum filium ſibi omnia ſubieciſſe non putet.Inſeparabilis enim eſt operatio patris & filii. *Augustinus de ciui.dei.* B *Ambroſius* *Ambroſius* *Ambroſius* *Ambroſius* *Auguſt.in li.q̃ſt.lxxxiij* C *Augustinus de trinitate.*

Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non reſurgunt,vt quid & baptizantur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora?Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro.Si ſecundum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi,quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt?Mãducemus & bibamus,cras enim moriemur.Nolite ſeduci.Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Euigilate iuſti,& nolite peccare.Ignorantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.

Alioquin &c.Adhuc aliud inconueniens oſtendit,ſi reſurrectio mortuorum non eſt futura,quia ſi mortui non reſurgent,tunc nec Chriſtus reſurrexit:& ſi ipſe non reſurrexit, tunc in baptiſmo non ſit remiſſio peccatorum.q.d.reſurgent mortui. Alioquin.ſ.ſi non eſt re-

Digitized by Google

ſurrectio mortuorum futura, Illi qui baptizantur pro mortuis,id eſt pro peccatis delēdis, D
vel, Pro ſe mortuis faciendis,ad ſimilitudinem mortis Chriſti, Quid facient,cum non
ſint vitam habituri? Iterat idem aliis verbis dicens, Si mortui omnino non reſurgunt,vt
nec etiam Chriſtus reſurrexerit,vt quid etiam Baptizātur pro illis,id eſt pro peccatis cū
Aimo. ipſa non dimittantur ſi Chriſtus non reſurrexit? Vel ita, Alioquin. Fuerunt quidam im-
periti qui baptizabantur pro his qui de hac vita ſine baptiſmo diſceſſerāt, putantes illis p
deſſe. Timebant enim ne aut illi non reſurgerent,aut male reſurgerent. Ideo ſiquis iſtorum
Ambroſius propinquus ſine baptiſmo migraſſet de mūdo,viuus aliquis in nomine illius baptizabatur,
Aimo. Ambroſius putans mortuo prodeſſe. Quod nō ſine cauſa cōmemorat Apoſtolus:nō enim factum illorū
probat,ſed fixā fidem in reſurrectione oſtēdit. Et eſt ſenſus, Alioquin.ſ.ſi reſurrectio mor
Aimo. tuorum non eſt futura,Illi Qui baptizantur pro mortuis,id eſt vice eorū qui mortui ſunt,
Quid facient,id eſt,quid proderunt ipſis mortuis.i.quid proderit illis qui reſurrecturi nō
ſunt quod viui baptizantur pro eis? nihil vtiq;.& Si omnino mortui nō reſurgunt,vt qd
& baptizantur pro illis? q.d.illi.i.mortui,cum peccata non remittantur niſi cauſa futuræ re
ſurrectionis? q.d.Si ſtulti adeo certi ſunt de futura reſurrectione, vos non debetis dubita-
re. Vt quid.q.d.ſi mortui nō reſurgūt, Vt quid & nos,qui nō ſtulti ſicut prædicti ſed ſa
pientes videmur? Hos enim diſcernit a prædictis dum ait,& nos vt quid inquam & nos.
Periclitamur,id eſt pericula patimur, Omni hora? & nō ſolum pericula patior,ſed etiā
Aimo. Morior quotidie,id eſt pericula mortis ſubeo,o Fratres propter gloriā veſtram,ſcilicet, E
Auguſtinus vt vos æternam gloriam conſequamini.vel, Per gloriam veſtram,iuro.Ecce Apoſtolus iu
1 ſer.de ep̄la rauit,vt ſciamus quia verum iurare,non eſt peccatum.Sed non ideo in dubiis iurandū eſt.
Iacobi. & tutius eſt non iurare q̃ conſuetudine iurandi peierare.Falſum vero iurare grauiſſimū eſt
peccatum.Non eſt contra præceptū iuratio,quæ non eſt a malo iurantis,ſed increduli vel
infirmi,qui non aliter credit. Quam &c.q.d.per gloriam vel propter gloriam dico,nō qui
dem humanā,ſed æternam, Quam,iam, Habeo,ſpe. In Chriſto Ieſu domino noſtro,
id eſt dum conſidero quod ipſe per paſſionem eſt glorificatus.Iterum, Si mortui nō reſur-
gunt quid mihi prodeſt ſi ego pugnaui,id eſt diſputaui, Ad beſtias Epheſi,id eſt cōtra be
Aimo. ſtialiter viuentes in Epheſo.Pugnaui dico agens, Secundum hominem,id eſt rationabi-
Ambroſius liter,quia hominis eſt credere,non mori hominem vt beſtiam.Iterum,ſi mortui non reſur
gunt,hoc ſolum reſtat, Māducemus & bibamꝰ,cras enim,id eſt in proximo, Moriemur.
Aimo. hoc de Eſaia ſumit Apoſtolus, & eſt ibi vox Iudæorum deſperantium in captiuitate,quod
Ambroſius Apoſtolus refert ad illos,qui de reſurrectione dubitabant.hoc enim dicit propter eos q qua
Auguſtinus ſi nihil futurum ſit poſt mortem,ventri tantum ſtudent vt pecora,qui fidem aſſerentiū re-
de ſermone ſurrectionem irrident dicentes,Quis inde venit,non audiui vocem cuiuſq̃ inde venientis
in monte. ex quo poſitus eſt ibi auus meus,ex quo atauus meus,ex quo pater meus, nulliꝰ vocē audiui:
qbus reſpōdet,ſtulte ſi pater tuus reſurgeret crederes? deꝰ omniū ſurrexit & non credis,qui
voluit mori & ſurgere vt oēs vni crederemus,ne a multis deciperemur: crederes patri iterū F
morituro,& nō credis iā immortali? Qui etiā ſe correctādū diſcipulis ꝓbuit, quibꝰ videnti
bꝰ in cælū aſcendit,cuius fidem de cælo miſſo ſpiritu orbis recepit,q deniq; teſtimoniū ha
bet in cęlo,teſtimoniū in terra,teſtimoniū ab angelis,teſtimoniū ab inferis.Quid ergo re
māſit quod nō clamet? Deſināt ergo murmura male loquētiū,& corrumpētiū bonos mores
Auguſtinus colloquiis malis. Nolite.q.d.propter hæc oīa, Nolite ſeduci,per pſeudo q de medicina
ſerunt vulnus,& de ſcripturis conantur torquere vinculum,vnde laqueum mortis iniiciant.
Corrumpūt enim.q.d.non ſeducamini,nec etiam placeat vobis colloqui illis,quia, Col-
loquia,eorum, Mala corrumpūt bonos mores,id eſt virtutes etiam necāt, dum faciūt nō
Ambroſius ſperari reſurrectionem. Aſſiduitas enim prauiloquii vitiat mentem, & ideo ab his cauen-
dum eſt. Euigilate,q.d.hoc nolite,ſed potius contra illos, Euigilate,a torpore,& ſic eri
tis, Iuſti,& poſt,nolite peccare,quod exigit iuſtitia dei.ſ.ne peccetis, illis conſentiendo q
Auguſtinus ignorant deum. Vnde ſubdit, Ignorantiam enim dei quidam habent,illi.ſ.qui mortuos
reſurrecturos ſtultum eſſe dicebant credere.& hoc, Loquor vobis ad verecundiam,vel,re-
uerentiam.id eſt vt eis adquieſcere vereamini,vel verecundemini,id eſt vt pudeat vos cre
Ambroſius dere ignaris.Vel, Ad verecundiam vobis loquor,id eſt ad vtilitatem veſtram.

Sed dicit aliquis,Quomodo reſurgunt mortui? Quali autem corpore ve-

Digitized by Google

A nient? Inſipiens tu, quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vtputa tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuiq; ſeminum proprium corpus. Non omnis caro eadem caro, ſed alia hominũ, alia pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. Et corpora cęleſtia, & corpora terreſtria. Sed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & corpus ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt, Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantẽ. Sed non prius quod ſpiritale eſt ſed quod animale, deinde quod ſpiritale.

Sed dicit. Hactenus per rationes probauit mortuorum reſurrectionem futurã, modo per ipſam rerum naturam idem poſſe fieri oſtendit, & illorum damnatæ ſententiæ, quos ignorantiam dei habere dixit, verba profert. q. d. per hæc prædicta probatur reſurrectio mortuorum. (Ambroſius) (B) Sed, tamen, dicit aliquis, ignorantium deũ, Quomodo reſurgent mortui? id eſt quomodo poteſt eſſe vt mortui qui iam cinis ſunt reſurgant? Ita hoc dicit, quaſi per naturã hoc fieri non poſſit. *Si* autem, reſurgent, quali corpore venient. q. d. non poterit aliud eſſe q̃ modo, id eſt paſſibile & mortale. Et quia in naturalium cognitione per quam noſtram de reſurrectione improbat fidem, ſibi ſapiens iſte videtur cum non ſit, congrue reſpõdet ei Apoſtolus ſubdens, Inſipiens tu, qui non attendis quod cotidie vides, granum, Quod ſeminas non viuificatur, id eſt vegetatur, Non prius moriatur, id eſt putrefiat, cum animali homine non legis authoritate agit, ſed documenta adhibet, quibus mortuorum in melius reformatio futura credat, manente naturę genere. Et corpus quod ſeminas, nõ ſeminas tale, quod. i. quale, futurum eſt. Non hoc ideo dicit quin triticum ex tritico futurum ſit, (Auguſtinus) ſed quia nemo ſeminat herbam vel ſtipulam, vel quæ in palea multiplicia ſunt tegumenta granorum, cum quibus tamen ſemina exurgunt: ideo addit, *Sed* nudum granum vt puta granum tritici aut alicuius cęterorum, ſeminum. Deus autem dat illi, grano, corpus, cum palea & ariſta, *Sicut* vult. *Sicut* ergo nudum granum ſeminatur, & dei nutu quodam modo veſtitum ſurgit, multa ſecum habens integumenta, ita mortuus dei virtute poterit viuere & meliori corpore reſurgere. (Auguſtinus) (C) Et vnicuiq; ſeminum, dat, proprium corpus, quod naturaliter debet habere, non omnibus granis idem corpus dat, ſed cuiq; proprium ſecũdum genus ſuum, vt tritico tritici. Vel, Vnicuiq; ſeminum proprium corpus dat, quia non de alio pullulat granum quod de terra oritur, niſi de eo quod ſeminatum eſt: ita nobis reformabuntur in futuro noſtra antiqua corpora, ſicut Iob ait, Quem viſurus ſum ego, & non alius.

Non omnis. hoc pertinet ad differentiam reſurgentium, propter diuerſas glorias fideliũ q. d. Eadem corpora reſurgent, ſed erit differentia in gloria & dignitate, q̃uis de eadẽ materia ſint, ſicut, Non omnis caro eſt eadem caro, id eſt eiuſdem dignitatis, licet ſit de eiſdem elementis. Et hoc eſt quod ait, Non omnis caro eſt eadem caro, id eſt eiuſdẽ dignitatis, *Sed* alia hominum eſt, alia pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. In his iſte ſenſus eſt, *Si* genera carnis cum ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe, pro diuerſitate animantium, non mirum eſt ſi in reſurrectione mortuorum gloria diſtabit. (Auguſtinus ad Cõſentinum.) Et ſunt corpora cæleſtia, vt volatilium, velut ſol, & luna, & ſtellæ. Et ſunt corpora terreſtria, vtpote arborum & aliorum quæ terra gignit. ideo cum dixiſſet de carne, ſubdit de corporibus, quia omnis quidem caro eſt corpus, ſed nõ ediuerſo vt lignum. Vel, Cæleſtia corpora ſunt, reſurgentia. Terreſtria vero, anteq̃ moriantur: vt quia Chriſtus cæleſtis eſt, ex eo corpora cæleſtia dicantur, & non iam caro dicãtur. Ex Adam vero quia terreſtris eſt, terreſtria corpora. *Sed* alia. q. d. non ſolum terreſtria differunt inter ſe, ſed & a cæleſtibus. quod ita dicit, *Sed* alia quidem cæleſtium gloria eſt, alia autem terreſtrium, & etiã ipſa cæleſtia inter ſe differunt. Quia alia eſt claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Et ſi-

Digitized by Google

Ambroſius cut iſta & ſi vnius naturæ ſint ſunt tamen diuerſæ claritatis,ſic & homines cum ſint eiuſ- D dem generis,diſſimilis tamen gloriæ erunt in reſurrectione, vt claritati ſolis illorum dignitas exęquetur,qui centeſimum numerum habent.Lunari vero claritati comparetur illorum dignitas,qui ſexageſimum numerum habent.ſtellis vero qui triceſimũ numerũ quęſierunt.Tetris autem ſtellis & omnium nouiſſimis,perfidorum reſurrectio ſimilis.Infidelitas enim non poteſt claram reſurrectionem habere,quia ſicut carbo cinere ſuo cooperť ob cęcať,ita & hi perfidia & erroris tenebris circũdati luce carebũt. *Stella* enĩ.q.d.ab illis.ſ. Ioã.Dam. a ſole & luna differũt ſtellę,qa etiã inter ſe differũt. *Stella enĩ differt a ſtella in claritate,* ſic & differẽs erit, *Reſurrectio mortuorũ*.i.ita differẽti corpe reſurgẽt mortui.Nõ ſolũ enĩ in gehenna ſuppliciorum,ſed & in regno cæleſti præmiorũ multę differẽtię ſunt. Vnde dominus ait,In domo patris mei multæ manſiones ſunt.Hæ ſunt diuerſę meritorum in vna vita dignitates,& ſi idem denarius,id eſt vita æterna ſit omnibus.Eundem enim denariũ Auguſtinus de virginitate. paterfamilias dedit omnibus qui operati ſunt in vinea,quo denario vtiq; aliquid ſignificatur quod omnes communiter habebunt,ſicuti eſt ipſa vita æterna,ipſum regnum cælorũ, Auguſtinus ipſa claritas reſurrectiõis,& tamen alius alio magis,alius alio minus fulgebit.Ergo & mul- Fulgentius. tę erunt manſiones & vnus denarius,quia & vna eſt beatitudo,quam illi percipiũt, & diſpar retributionis qualitas,& cum ſint imparis claritatis,tamen deus eſt omnia in omnib⁹. Et quia deus charitas eſt,per charitatem fiet,vt quod habent ſinguli cõmune ſit omnib⁹.

Seminatur.q.d.in differenti gloria reſurgent,ſed hoc omnes communiter habebũt,quod E Ambroſius incorrupti erunt.& hoc eſt quod ait, *Corpus ſeminatur*,id eſt ſepelitur, vel mortificatur.

In corruptione,id eſt vt corrumpatur. Vel, *Seminatur in corruptione*,id eſt concipitur corruptibile. *Et reſurget in incorruptione*,id eſt immortale & impaſſibile,id eſt quanuis homo ex quo concipitur vſq; ad diſſolutionem ſit in corruptione,& poſt vermibus ſcateat, tamen reſurget in incorruptione.Item, *Seminatur*,id eſt moritur,& ſepelitur corpus. *In ignobilitate*,id eſt ſine omni honore. *Et ſurget in gloria*,id eſt glorioſum. Item,*Seminatur*,id eſt concipitur, *In infirmitate*,id eſt tale cui quælibet noceant. *Surget in virtute*, Ambroſius id eſt in potentia cui nihil noceat. Vel, *Seminatur*.i.ſepelitur, *In infirmitate*,quia im Ambroſius Aimo. mobile eſt & inregibile, quia non valet ſe mouere vel regere. *Surget in virtute*, id eſt vere Ambroſius viuum & vegetatum. Quid per ſingula? *Seminatur corpus animale*,id eſt tale quod cibis Ambroſius ſuſtenteť vt viuat,& q̃ nihil habet ab anima,niſi quod ſenſificatur per eam ſicut animalia.

Surget corpus ſpirituale,id eſt tale quod iam cibis non egeat,tranſiens in naturam ſpiritus,id eſt habẽs quædam ſpiritualia,& ſpiritui naturalia,quia agile erit,leue,cibis nõ egẽs. Auguſtinus ad Cõſen. Et nota quod ait, *Surget corpus ſpiritale*,non dicit ſpiritus quaſi corpus in ſpiritum vertatur,vt quidam putant.Sicut enim animale corpus non eſt anima ſed corpus,ita ſpirituale corpus non ſpiritum debemus putare ſed corpus.Vnde & dominus, Talem opinionẽ diſcipulorum de ſuo corpore refellens dixit,Palpate & videte,quoniam ſpiritus carnẽ & oſ. non habet,ſicut me.vi.h.Iam igitur ſpirituale erat corpus Chriſti, nec tamẽ ſpiritus erat. F vnde & hic non dicit ſpiritus,ſed ſpirituale,qa tũc ſpiritui plene ſubdeť corpus,non iam repugnabit.Et quia ſpiritui ſimile erit,quia nec aliquam corruptionem patietur,nec alimentis egebit.vt homo ante peccatum non eguit.Nota quod cum dicit corpus tranſiturũ ad incorruptionem,corruptionis facit mentionem,vt oſtendatur maior dignitas reſurrectionis. *Si eſt corpus*.q.d.Vere ſurget corpus ſpirituale,quia ſi modo, *Corp⁹ eſt,animale eſt*, id conſtat quandoq; eſſe, *Et ſpirituale*,ſicut enim animales ſumus quia pater noſter Adã factus eſt carnalis in animam viuentem,ſic erimus in reſurrectione ſpirituales,quia pater noſter.ſ.Chriſtus factus eſt ſpiritualis in ſua reſurrectione in ſpiritum viuificantem.quod ſic exponit. *Sicut*,vel,ſic enim ſcriptum eſt,in Geneſi.ſ.nos eſſe animales ab animali patre Auguſtinus procreatos.ſcriptum eſt ibi,q̃ *Primus homo Adam factus eſt in animam viuentem*. Hic exponit quid ſit animale corpus,cum ait, *Factus eſt in animam viuentem*.potentem viuere,id eſt vitam dare corpori,tamen per ſuſtentamenta ciborum viuificantem,ſed *Nouiſſimus Adam*,id eſt Chriſtus,hoc non de Geneſi ſumitur,ſed addit Apoſtolus, *Factus eſt in ſpiritum viuificantem*,id eſt qui ita corpus viuificaret,vt vltra non egeret aliqua ſuſtentatione,nec eſſet ſolubile.Hic exponit quid ſit ſpirituale.Hoc enim inter animam viuen- Auguſtinus tem & ſpiritum viuificãtem intereſſe voluit, vt illic ſit corpus animale,hic ſpirituale.Ani ad Cõſen. ma enim in corpore animali viuit quidem,ſed non viuificat vſq; auferendam corruptio-

Digitized by Google

A nem. In corpore vero ſpirituali, quia perfecte adheret domino, ſic viuificat, vt ſpũale corpꝰ
efficiat. Attende etiam quare Chriſtus dicitur Adam, & nouiſſimus. Adam dicitur, quia
de eadem materia eſt: Nouiſſimus, quia poſt eum nõ ſuccedit alius, qui ſit caput vel author
humani generis, ſicut illi duo fuerunt. Totum enim humanum genus quodãmodo ſunt illi Auguſt.
duo homines. ſ. primus Adã & ſecundus: quia ex illo ſunt nati, ex hoc renati, & ideo vterq;
dicitur pater humani generis. Vel, aliis non mutatis, ita poteſt legi iſtud, *Si eſt corpus*, vt
probet quaſi a relatiuis, corpus eſſe ſpirituale. Et dixi bene ſpirituale, q̄a *Si eſt corpus ani*-
mi, *ergo eſt* Et ſpũale. Cũ enim dicit corpus, fruſtra addit aĩale, niſi ſit aliud ſpirituale, ad
cuius diſcrepantiam dicatur aĩale. Qꝫ aũt ſit aĩale probat per authoritatẽ Geneſis, Quia
factus eſt &c. quæ non mutãtur. Vel ita, *Si eſt corpus*. q. d. bene dixi corpus animale & cor
pus ſpirituale. *Siquidem eſt corpus animale*: & *eſt corpus Spirituale*. & quod animale ſit,
probat per Geneſim, ibi, Factus eſt primus homo &c. & quod ſit ſpirituale, oſtendit, ibi,
Quia nouiſſ. Adam. Horum verborum ſenſus nõ mutatur, *Sed nõ*. Dixit corpora noſtra fu
tura ſpiritualia: ſed nequis dubitet an animale poſſit fieri ſpirituale, probat per ſimilitudi-
nem Chriſti. q. d. Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuificantem. *Sed non prius fuit*, in eo,
Quod ſpirituale eſt, ſed quod animale prius fuit in Chriſto. Auguſt.

Deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra, terrenus: ſecũdus homo de cæ
lo, cæleſtis. Qualis terrenus: tales & terreni. & qualis cæleſtis tales & cæleſtes.
B Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis. Hoc
autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt: neq;
corruptio, incorruptelam poſſidebit. Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidẽ
reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſi-
ma tuba (canet enim tuba) & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.

Deinde quod ſpirituale eſt, ſic & de nobis fieri poterit. In Chriſto ergo hoc expertus v-
nuſquiſq;, hoc ſibi expectet. ſ. vt de animali fiat ſpiritualis. Deinde vnde ſimus animales &
vnde futuri ſimus ſpirituales, oſtendit ſubdens, Primus homo. q. d. Vere primus homo fa-
ctus eſt in aĩam viuẽtẽ, Quia primus homo eſt de terra, q̄ de puluere terrę formatus eſt, &
ideo Etiã terrenꝰ. i. aĩalis & paſſibilis ex natura. Scđs eſt hõ factꝰ in ſpũm viuificantẽ, q̄a,
Scđs homo eſt de cęlo, q̄a natura diuina fuit humanę vnita, & ideo cęleſtis. i. ſpũalis ĩ re-
ſurrectione. Vel cæleſtis dicitur, qui nõ humano ritu ſed diuino nutu conceptꝰ eſt & natꝰ.
Qualis aũt terrenus, pater fuit. i. aĩalis & mortalis, Tales & terreni. ſ. aĩales ex aĩali, mor
tales ex mortali. Et qualis eſt cæleſtis pater. i. ſpũalis & ĩmortalis, Tales. i. ſpũales & im
mortales erũt. Et cæleſtes, q̄a tales erũt cæleſtes. Igiẽ, vt poſſimꝰ eſſe cæleſtes *Sicut por*
tauimus imaginem terreni. i. ſicut exemplo Adę terrena diliximus: ita & poſt baptiſmum, Ambroſius
C Portemus imaginem cæleſtis, ſectando iuſtitiã & veritatẽ, & obedientiã. Hoc autem di
co &c. q. d. dico vt portemꝰ imaginẽ cęleſtis: ſed ſi nõ portauerimus, nõ erimus cæleſtes. &
hoc eſt quod dicit. Hoc aũt dico vobis, o, fratres qm̃ caro & ſan. i. hoĩes dediti vitiis q̄ de
carne & ſang. oriunẽ, Nõ poſſidebũt regnũ dei. & vere, quia Corruptio, peccati q̄ eſt effe
ctus carnis & ſanguinis. i. aliquis ſeruiens corruptiõi peccati, Neq; poſſidebit incorrupte-
lam. i. ſe ĩmortalẽ. Vel noĩe carnis & ſang. hic accipit opera carnis. Per carnẽ em̃ & ſangui
nem ventrem & libidinem, id eſt opera carnis quæ ibi non erunt, ſignificat: nolẽs eos arbi-
trari ſe talia facturos in regno cælorum, qualia fiunt in hac vita, ſicut Iudæi putabãt. Iudæi Aug. in ſer.
enim credebant futuram reſurrectionẽ, ſed more huius vitæ vt ibi nuberent & generarẽt. de requie
Vnde Saduceis reſpondere non poterant quæſtionem proponentibus de ſeptemuira mulie mortis.
re, quia carnaliter de reſurrectione cogitabant: quod Apoſtolus remouet dicens, Hoc au-
tem. q. d. ex prædictis conſtat quod reſurgemus. Hoc aũt dico fratres, quia caro & ſang. i.
opa carnis & ſan. Nõ poſ. reg. d. i. nõ erũt in regno dei. Et vere nõ. q̄a Corruptio, carnis
cuius opa ſunt illa, Nõ poſſidebit incorp. i. nõ erit in regno incorruptibili. Vel carnis &
ſang. noĩe, ipſa corruptio carnis & ſang. intelligiẽ: q̄ vtiq; in regno illo nõ erit, vbi caro in Aug. in lib.
corruptibilis erit. Nõ ergo ſic accipiẽdũ eſt qđ ait Apoſtolus, quaſi carnis ſubſtãtia in regno retracta.
dei nõ ſit futura. & hoc eſt, Hoc aũt. q. d. cõſtat ꝙ reſurgemꝰ. Hoc aũt dico fratres. q. c. &
ſan. i. corruptio carnis & ſang. Nõ poſ. r. d. Et ne putares ſcđm ſubſtãtiã hoc dici, apit ſub-

dēs, Neq; cor.q.d.ideo dixi quod caro & ſanguis non poſſidebit regnum dei,quia corru- D
ptio mortalitatis,quæ nomine carnis hic oſtēditur, Non poſſidebit in corruptelam,id eſt
incorruptibile regnum. Et quia dixit electos reſurrecturos in gloria, & poſt dixit carnē &
ſanguinem non poſſidere regnum dei,quomodo hoc diſtinguendū ſit,aperit. & quaſi quis
dicat,quomodo caro erit,& caro nō erit,exponit dicens, Ecce dico.i.aperio Vobis my-
Ambroſius ſterium.i.quiddam quod vobis eſt occultum.Nominādo enim myſteriū obſcuritatē ſigni-
ficat.Nam myſterium græcum eſt,quod latine dicitur ſecretum,vel occultū:quod eſt illud,
hoc.ſ.quod omnes homines tam boni ꝙ̄ mali Reſurgemus. Hoc generaliter intelligitur,
Aimo. ſi dixerimus,quia etiam ſancti viui reperti Chriſto veniente morientur.ſic enim reſurgere
Auguſtinus de ciui.dei. poterunt.Non enim reſurrectio fieri poterit,niſi mors præceſſerit. Si ergo ſanctos qui re-
perientur Chriſto veniente viuentes,eiq; obuiam rapientur,crediderimus in eodem raptu
de mortalibus corporibus exituros,& ad eadem mox immortalia redituros,generaliter di
ctum eſſe hoc accipere poſſumus.ſ. Omnes reſ.ſed non omnes immutabimur,in gloriam
Ambroſius immortalitatis.Vel ita, Omnes reſ.omnes.ſ.qui in aduentu Chriſti mortui inueniemur.
Sed nō omnes,viui reperti Immutabimur,in gloriā,ſed ſoli ſancti dei.Reſurgemus di
Aimo. co,& hoc, In momento,id eſt in breuiſſimo & minimo & āguſtiſſimo temporis ſpatio.Et
quia in momento eſt mora,licet breuis, addit, In ictu oculi.i.ꝙ̄ cito oculus icit.i.percutit
Ambroſius viſa,vel icitur a palpebra.i.in ſumma celeritate. Per ictum enim oculi nimiam breuitatē
ſignificat,vt per hoc mirabilior oſtendatur eſſe reſurrectio,& dei potentia ex eius celerita-
te cōmendetur.Fiet ergo reſurrectio. In ictu oculi,id eſt ꝙ̄ cito oculi radius tranſit ad re- E
mota,& tranſuolat media:& ſi ſit ibi prius & poſt,tamen quaſi ſimul totum ſit,ſic & reſurre
ctio mortuorum fiet.& hoc fiet, In tuba nouiſſima.i.per tubam & per vocē magnam,vel
manifeſtā,poſtꝙ̄ non erit alia.Et eſt ſenſus,Reſurrectio fiet In tuba.i. nouiſſimo ſigno,qđ
Auguſtinus de gratia n.t. dabitur,vt iſta compleantur.Hæc tuba eſt clamor de quo dicitur in euangelio, Media no
cte clamor factus eſt,ecce ſp.v.e.obuiā ei.Nō enim tunc veniet cū ſperatur,ſed media no
Idem in eo. cte,id eſt cum valde obſcurum erit.i.occultum,veniet.Et quaſi quis quæreret, An erit ſon⁹?
Reſpon.vtiq;. Canet enim tuba.Tubæ nomine aliquid euidens & præclarum ſignificare
intelligitur,quod vox archangeli,& tuba dei alibi dicitur,& vox Chriſti in euangelio di-
citur.Quā audient mortui,qui in monumentis ſunt,& procedent.Vnde etiam hic ſubdit,
Ambroſius Et mortui.i.peccatores,vel generaliter omnes mortui Reſurgent,incorrrupti.i.ſine di-
Ambroſius minutione membroꝝ, & nos boni tantummodo immutabimur,in gloria immortalitatis,
Aug. & impaſſibilitatis.Quomodo autem hoc fiat,vel qualis ſit immutatio iſta,exponit ſubdēs,

Oportet enim corruptibile hoc,induere incorruptionē: & mortale hoc,indue-
re immortalitatem.Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem:tunc fiet
ſermo qui ſcriptus eſt,Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua?
Vbi eſt mors ſtimulus tuus?Stimulus autē mortis,peccatum eſt:virtus vero pec F
cati,lex.Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum.Itaq; fratres mei dilecti,ſtabiles eſtote & immobiles: abundantes
in opere domini ſemper,ſcientes ꝙ labor veſter non eſt inanis in domino.

Oportet enim.Vere immutabimur,quia oportet pro eo quod bene ſeruiuimus,vel quia
Ambroſius nobis promiſſum eſt. Hoc corruptibile corpus induere,vt ornamentum, Incorruptionē,
vt vltra nō eſuriat,vel aliquatenus lędať. Et oportet mortale hoc,id eſt corpus hoc mor-
Aug.de ſymbolo. tale quod oſtenditur,induere immortalitatem vt vltra non diſſoluatur.Hæc ergo viſibilis
Aug.de ſer. in monte. caro ſine dubitatione reſurgere credendum eſt.Videtur enim Apoſtolus eam tanꝙ̄ digito
oſtendere cum dicit, Oportet corruptibile hoc.dicendo hoc,in eam quaſi digitum intē-
dit,vt eadem caro quæ videtur reſurrectura monſtretur,ſed non talis.Secundum hoc dici-
tur ſupra,Caro non poſſidebit,& eſt:quia non erit ibi corruptio & mortalitas, id eſt nō ſe-
cundum has qualitates erit ibi caro,ſed eadem carnis ſubſtantia erit. Cū autem,vel,enī.
q.d.Vere induet immortalitatem,quia tunc Fiet.i.implebitur, Sermo,& nunꝙ̄ aliter
impleretur.Vel ita continet.Induet immor. Cū aūt mortale hoc induerit immortalita-
Aimo. tē,tūc fiet.i.implebiť Sermo,& nūꝙ̄ aliter impleref, Qui ſcript⁹ eſt,in Eſaia vel ī Oſee,
Aimo. vbi ita legiť,Ero mors tua o mors.Sed iuxta.LXX.ſic, Abſorpta eſt.i.deſtructa mors cor-

A poris In victoria Chriſti.i.in reſurrectione Chriſti. Quod aũt de morte corporis hoc ac-
cipiendum ſit,non de morte animæ:ex eo oſtenditur quod dixit,tunc fiet , ſignificans eſſe
futurum:non ait,factus eſt, tanq̃ de præterito, ne quis putaret eſſe dictum de morte inte-
riori,quod iam factum eſt. Vbi eſt,hęc ſunt verba prophetæ vel apoſtoli lętantis & morti Ambroſ.
inſultantis in perſona reſurgentium,vt certior ſit reſurrectio. Ait ergo ex perſona reſurgẽ Auguſ.ad
tium. Vbi eſt,o mors,corporis.ſ. Victoria tua.i.potentia,qua oĩes diſſoluebas, qua oẽs Marcellum
ſic viceras,vt etiã dei filius tecũ confligeret,teq; non vitando ſed ſuſcipiendo ſuperaret:vi
ciſti in morientibus,victa es in reſurgentibus:victoria tua qua abſorbueras corpora moriẽ
tium,temporalis fuit,victoria qua in corporibus abſorpta es reſurgẽtium, ęterna cõſtabit.
Vbi eſt mors.ſ.diſſolutio *Stimulus tuus. Stimulus mortis* intelligitur peccatũ origina-
le,quo in vno peccauimus oẽs,vt moreremur in vno omnes,quo puncti & venenati ſumus,
de quo mors exiit,vt ipſe exponit ſubdens. *Stimulus autem mor.pec.eſt.*Sicut enim pec- Ibidem.
catum ſtimulus mortis dicitur,quo.ſ.mors facta eſt,non quẽ mors fecit: peccato enim mori-
mur,nõ morte peccamus:ſic dictum eſt lignũ vitę,non qđ hominis vita faceret,ſed quo vi-
ta hominis fieret:ſic & lignũ ſcientię boni & mali,per quod ſcientia fieret hominis, nõ qđ
per ſuã ſcientiam homo fecerit. Vel nomine mortis ſignificat' eſt diabolus.& eſt. Abſor.
eſt m.in vi.id eſt diabolus iam ex parte abſorpt':in futuro penitus abſorbebit,propter hoc
quod modũ vincendi exceſſit Chriſtum inuadẽdo,in quo nihil habebat. Deinde ex perſo-
B na iuſtorum q̃ nũc ſunt, & in reſurrectione erũt,inſultat eis dicens, Vbi eſt o mors.ſ.dia-
bole Victoria tua,qua genus humanum velut gregem poſt te trahebas, Vbi eſt mors.ſ.
diabole *Stimulus tuus? Stimulus* autẽ mortis peccatũ eſt.Peccatũ vero dicit ſtimul' dia-
boli,quem.ſ.mors.i.diabolus fecit,nõ a quo factus eſt. Vel ita,per mortẽ arbitror hic ſigni- Auguſt.in
ficari delectationem peccandi,& carnalem conſuetudinem quę animam mortificat,quę ex lib.queſtio.
actu peccati ſit,quo in Adam peccauimus.hanc enim mortẽ peccato meruimus,quod pec- lxxxiii.
catum omnino erat in libero arbitrio,cũ in paradiſo nullus dolor denegatę delectationis
voluntati bonę hominis reſiſtebat.vt verbi gratia,Si quis exiſtat quem nunq̃ venatio de-
lectauit,omnino liber eſt vtrum venari velit vel nolit,nec eum cruciat qui hoc ꝓhibet.At
ſi iſta libertate male vſus,venatus fuerit contra prohibentis imperium , paulatim ſubrepẽs
delectatio mortificat animam,vt ſi ſe abſtinere velit,ſine moleſtia & agone non poſſit. Ca
ro enim concupiſcit aduerſus ſpiritũ,& ſpũs aduerſus carnẽ. Nec ceſſabit contentio donec
perfecta ſanctitas totũ hominem reparauerit.tunc ergo Fiet ſermo qui ſcriptus eſt . Non Aug.de uer
modo fit ſed tũc fiet.Quid tunc fiet? Abſorpta eſt mors,id eſt delectatio peccandi In vi bis Apoſt.
ctoria.i.in hoc quod ſerui dei vincent concupiſcentiam carnis,tunc vincet pax & finietur Aug.in pſal
bellum,nulla erit a morte contentio vt modo eſt.Primo concupiſcentia carnis ſequẽtes du mo.lxxxiiii.
xit nos , poſtea renitentes extraxit nos : Deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere ,
C nec trahere , ſed contendere adhuc nobiſcum . Poſt contentionem erit victoria , quando
oppugnare ceſſabit.Ideo ex perſona victorum ſubdit, Vbi eſt mors victoria tua,vel con- Aug.in lib.
tentio tua?Vbi eſt mors ſtimulus vel aculeus tuus?Stimulus autem mors peccatum eſt,quia queſtion.
peccato facta eſt delectatio.Peccatum enim quaſi ſcorpius eſt,cuius pũctione facta eſt mors: lxxxiii.
ſed abſorbebitur in futuro,cum dabitur ſanctis vt peccare non velint, nec poſſint. Virt'
vero.i.augmẽtum Peccati eſt lex, Hoc ideo addidit,ne quis dicat quenq̃ a lege iuuari: ſed
a deo tãtum.Data enim lege & carnalis concupiſcentia inualuit, & præuaricatio acceſſit.
Lex enim prohibendo auget peccati cupiditatem,niſi diffundat ſpiritus charitatẽ. Pro his Aug.de per
autem omnibus Apoſtolus agit gratias deo dicens, Deo autem gratias,ago,qui dedit no fectione iu
bis victoriam,peccati & mortis, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,non per legem. ſtitie.
Chriſtus enim ait,Confidite,ego vici mundum.Et quia per Chriſtum vicimus, Itaq; fra Aug.ſuper
tres mei dilectiſſimi ſtabiles eſtote,in fide reſurrectiõis Et immobiles,vt a pſeudo moue- Ioannem.
ri non poſſitis. Semper in opere domini abundantes,ſpe reſurrectionis. *Scientes*.i.ſpem
habentes, Quod labor veſter,quem habetis, In dño.i.in ſeruitio dñi, Nõ eſt inanis.i.
ſine remuneratione. De collectis aũt,poſt alia,de collectis faciendis in ſanctos qui erant Aug.in ſer.
Hieroſolymis breuiter monet.quod non eſt contra illud,Nolite cogitare de craſtino.Non de mon.
eſt enim cogitare de craſtino,ſi quis humano more iſta procuret,ſed ſi quis propter iſta deo
militat,vt in operibus ſuis non regnum dei , ſed iſtorum acquiſitionem intueatur.

Digitized by Google

CAPVT XVI. D

DE collectis autem quæ fiunt in ſanctos : ſicut ordinaui in eccleſiis Galatiæ: ita & vos facite per vnam ſabbati. Vnuſquiſq; veſtrum apud ſe reponat recōdens qđ ei bene placuerit: vt nō cū venero tūc collectæ fiant. Cum autem præſens fuero, quos probaueritis ꝑ epiſtolas hos mittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalē. Quod ſi dignum fuerit vt ego eam, mecum ibunt. Veniam autē ad vos, cum Macedoniam pertranſiero. Nam Macedoniam pertranſibo. Apud vos autē forſitan manebo, vel etiam hyemabo, vt vos me deducatis quocūq; iero. Nolo enim vos modo in tranſitu videre. Spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos: ſi dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi vſq; ad Pēteco ſten. Oſtiū enim mihi apertum eſt magnum & euidens, & aduerſarii multi. Si autem venerit Timothæus, videte vt ſine timore ſit apud vos. Opus enim domini operatur ſicut & ego. Nē quis ergo illum ſpernat. Deducite autem illū in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus, & vtiq; non fuit voluntas eius vt nunc veniret. Veniet autem cum ei vacuum fuerit. Vigilate, ſtate E
in fide, viriliter agite & confortamini, omnia enim veſtra in charitate fiant.

De collectis autem quæ fiunt, non in quolibet, *Sed in ſanctos*, id eſt, ad vſus ſanctorum: & ideo tenendum eſt, *Sicut ordinaui in eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite*, id eſt colligite Per vnam diem ſabbati. i. ſeptimanę. Vel, Per vnā ſabbati. i. dominica die. Quia vna
Aimo. ſabbati vel vna ſabbatorum, vel prima ſabbati vocabatur apud Iudæos dies quem domi-
Ambroſ. nicum appellamus. Colligite dico, Vnuſquiſq; autem veſtrum reponat apud ſe, ne dica-
Aimo. tis non eſſe fidelē miniſtrū cui credatis: reponat dico, Quod ei beneplacuerit, non qđ grauet eum recedens illud in vſum ſanctorum, & cauens ne iterum illud ſumat. Hic eſt ſenſus horum verborum. Præcipit apoſtolus omnem plebem dominico die conuenire ad eccleſi-
Aimo. am, & illuc deferre quod volebat vnuſquiſq; dare ad opus ſanctorum, & ne a malis miniſtris deperiret ſi apud eccleſiam dimitterent, præcepit vt ſecum referrent, & tuto loco reponerent, quoadusq; ipſe veniret. & hoc per ſingulos dies dominicos faciebant, quia quod paulatim colligitur, nec graue eſt, & inuenitur multum. Ideo autem hoc præparate, Vt non cum venero, tunc collectę fiant, quia grauaret eos ſi ſubito totum ſimul darent. Cum autem præſens fuero, tunc, Mittam, illos, vel hos Quos probaueritis, id eſt
Aimo. idoneos iudicaueritis per epiſtolas, id eſt cum epiſtolis meis & veſtris laudatoriis & com- F
Aimo. mendatoriis deferentium & mittentium.
Aimo. Perferre gratiam veſtram, id eſt donum, In Hieruſalem, quod ſi dignum fuerit vt ego eam, ſcilicet ſi magnæ res fuerint, Mecum ibunt. Veniam autem ad vos cum pertranſiero Macedoniam, id eſt per omnia loca trāſiero vſq; Macedoniam. Nam Macedoniam pertranſibo, vbi non eſt opus morari. Apud
Ambroſ. vos autē forſitan manebo, vel etiam Hyemabo, quia multa corrigenda ſunt ibi: ſicut medicus ibi moram habet, vbi plures ęgrotant. Veniam ad vos dico, Vt & vos me deducatis quocunq; iero. Dico manebo apud vos. Nolo eñ vos in trāſitu videre. Spero eñ aliquātulum temporis manere apud vos ſi dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi, inde miſit epiſtolam. Vſq; ad ad Pentecoſten, ideo permanebo ibi, Enim. i. quia, Oſtium magnum apertum eſt mihi. i. multa corda hominum ad audiendum parata ſunt. Et euidens, quia non contradicunt prędicationi. Et quaſi quis diceret, Quid ergo opus eſt ibi morari? Reſpon. Et, id eſt quia, Aduerſarii multi ſunt, ibi, qui conantur impedire. Si autē venerit Timothæus, ad vos, Videte vt ſine timore ſit apud vos, forſitan iam ibi timuerat propter commotionem pſeudoapoſtolorū. Opus enim domini operatur ſicut ego, nequis ergo illum ſpernat. Deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illū cum fratribus, qui ſecum ſunt. De Apollo autem fratre notum vobis facio, quoniam multum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus. Hoc ideo dicit, quia Corinthii hūc req-

A fierãt quia ab Apoſtolo ordinatus fuerat epiſcopus illorum:qui cum non poſſet eos ſedare,
venerat ad Apoſtolũ Epheſum:quibus reſpondet hic Apoſtolus dicens, Rogaui &c. Et
vtiq; non fuit voluntas eius,vt nũc veniret ad vos,quia timet incorrectos. Veniet autẽ
cum ei vacuum fuerit,id eſt oportunum.ſ.cum vos correcti fueritis. Vos autẽ vigilate mẽ- Ambroſius
tis oculis contra aſtutias diaboli. Et ſtate in fide,quia ſtanti non obrepit ſomnus. Vi-
riliter agite.Mulierum enim eſt inconſtantia, Et confortamini in dño, vt in veſtra vir- Ambroſius
tute ſit profectus. Et omnia veſtra.i.correctio Fiant in charitate, nõ cauſa inanis glo- Ambroſius
riæ. Obſecro autem.Ordo literæ huius reſpicit,& pendet vſq; illuc, Vt & vos ſubditi ſi-
tis.q.d.prædicta facite vt dixi.hos autem imitamini.& hoc eſt,

Obſecro autem vos fratres,noſtis domum Stephanæ & Fortunati & Achaici
quoniam ſunt primitiæ Achaiæ, & in miniſterium ſanctorum ordinauerunt ſe-
ipſos,vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi & omni cooperanti & laborãti.Gaudeo au
tem in præſentia Stephanæ & Fortunati & Achaici,quoniam id quod vobis de-
erat ipſi ſuppleuerunt. Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. Cogno-
ſcite ergo qui eiuſmodi ſunt.Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ.Salutant vos in
domino multum Aquila & Priſcilla cum domeſtica ſua eccleſia, apud quos &
hoſpitor.Salutant vos omnes fratres.Salutate inuicem in oſculo ſancto.Saluta-
B tio mea,manu Pauli.Si quis non amat dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ,ſit ana
thema maranatha.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Charitas mea cũ
omnibus vobis in Chriſto Ieſu.Amen.

Obſecro autem vos o fratres qui noſtis Stephanæ domum & Fortunati & Achaici. Hi
cum apoſtolo fuerunt in prędicatione Corinthiorum,vt & vos ſubditi ſitis his & huiuſmo
di. Et omni cooperanti & laboranti in vobis.Ideo ſubditi ſitis, Quoniam,ipſi, Sunt pri
mitiæ Achaiæ,id eſt primi crediderunt in Achaia. Et ordinauerunt ſeipſos in miniſte-
rium ſanctorum,id eſt vt miniſtrarent ſanctis. Gaudeo autem in præſentia Stephanę & Ambroſius
Fortunati & Achaici,id eſt quia præſentes apud vos ſunt, ex quibus vobis eſt profectus.
Vnde ſubdit, Quoniam ipſi ſuppleuerunt,docẽdo Id quod vobis deerat. Et merito gau
deo, Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. meum vtiq; lætitia, veſtrum chari-
tate.Vel ita, Gaudeo aũt in præſentia Stephanæ & Fortunati & Achaici,id eſt quaſi mi
hi venerunt pro vobis miniſtrare, Quoniã ipſi ſup.id quod vobis deerat:quia miniſtra-
uerunt mihi,quod vos non feciſtis. & merito gaudeo, Refecerunt enim & ſpiritũ meum,
quoniam ſcilicet me pauerunt. Et veſtrum, quibus Apoſtolum ſeruauerunt. Cognoſci-
te ergo,id eſt honorate illos Qui ſunt huiuſmodi. Salutant vos eccleſiæ Aſiæ. q.d.quod
ego ſcribo omnes deſiderant. Salutant vos in domino,multum Aquila, & Priſcilla, apud
C quos hoſpitor. Cum domeſtica ſua eccleſia,id eſt fratrum congregatione. Apud quos &
hoſp.Salutant vos omnes fratres.Salutate vos inuicem, in ſignum pacis,& hoc In oſculo
ſancto.ſ.vero corde. Et vt ſciant eius eſſe hãc epiſtolam,ſubdit, Salutatio mea ſcripta eſt
manu Pauli.H æc ſalutatio eſt ibi, Gratia domini,ſed præmittit ſimiliter manu ſua ſcri-
ptum hoſpitor. Si quis &c.q.d.fideles ſaluto, Sed ſi quis non amat dñm noſtrũ Ieſum
Chriſtum,ſit anathema,id eſt ſeparatus a deo vel condemnatus Maranatha,id eſt donec Auguſtinus
veniat dominus,vel in aduentu domini.Maranatha enim interpretatur dominus venit, Ambroſius
& eſt compoſitum,ex Syro & Gręco,magiſq; Syrum eſt q̃ Hebræum. Anathema vero Gręcum, Auguſtinus
cum,& interpretatur condemnatus vel ſeparatus. Similis ergo Gręco & Syro vtitur ver-
bo.Deinde ſequitur ſalutatio, Gratia domini noſtri Ieſu noſtri ſit vobiſcũ, & charitas
mea ſit cum omnibus vobis,id eſt ea charitate vos inuicem vel deum diligite,qua vos ego
vel deum diligo. & hoc facite In Chriſto, id eſt non ſecundum amorem ſeculi. Amen. Ambroſius
Hic ſermo confirmatio eſt benedictionis. Ambroſius

Digitized by Google

Argumentum in Secundam epiſtolam ad Corinthios. D

POſt actã a Corinthiis pœnitẽtiã,cõſolatoriã ſcribit eis epiſtolam apoſtolus a Troade per Titum. Et collaudans eos hortatur ad meliora: contriſtatos quidem eos ſed emendatos oſtendens.

Epiſtola Secunda ad Corinthios. Cap.I.

PAVlus apoſtolus Chriſti Ieſu per volũtatem dei, & Timothæus frater eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi cũ omnibus ſanctis q̃ ſunt in vniuerſa Achaia: gratia vobis & pax a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem qua exhortamur & ipſi a deo: quoniam ſicut abundãt paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtũ abun E
dat conſolatio noſtra.

PAVlus &c. Hanc item epiſtolã ſcribit Apoſtolus Corinthiis, quorũ quidam
per pręcedentẽ epiſtolam & ſi primo contriſtati, poſtea tñ emendati fuerãt,
& multa pro noĩe Chriſti paſſi. Aliqui vero adhuc eorũ ptinaciter apoſtolũ
deſpiciebant, & ei pſeudoapoſtolos p̃ferebant. Quibuſdã ergo Corinthiorũ
per primã epiſtolã correctis, cauſa reliquorũ ſcribit hãc epiſtolã ſecũdã, repel
lens pſeudoapoſtolos oſtendẽdo deceptionẽ pręducationis eorũ, & ſe multis
modis commendans. Notat etiam illos in eleemoſynis parcos. pręcipit quoq; correctũ for
nicatorem recipi, quẽ Satanæ tradiderat. Et quia etiã boni ibi tribulabant̃, ſe eis in exem
Ambroſius plũ patientię proponit, docens eos non debere ęgre ferre, cum ipſe pro aliorũ ſalute, pericu
lis cotidie & morti ſubiaceat. Eſt ergo intẽtio eius in hac epiſtola incorrectos corrigere, &
correctos ad vlteriora prouocare, & pſeudo ſui cõmendatione deprimere. Modus tractandi
talis eſt. More ſolito ſalutationẽ p̃mittit, deinde de bonis per gratiã collatis gratias deo a
git, loquens perfectis: poſt ad tolerantiã paſſionis ſuę exemplo, inuitat: poſtea pſeudoapoſto
los deprimendo redarguit, detegens verſutias eorum, & ſe multis modis cõmẽdat. Tandẽ
ſubdit̃ moralis ammonitio cũ iteratione benedictionis. Pręmittens aũt ſalutationem, con
tra pſeudo ſuperbiã, Paulum: & cõtra eorũdem p̃ſumptionẽ, apoſtolũ ſe noĩat dicens, Pau
lus apoſtolus Ieſu Chriſti. non vſurpatiue, ſed Per voluntatẽ dei. non hominum, quia non F
ab hominib9 fuit electus vel miſſus. Et Timothęus frater, q̃ iuit cũ prima epiſtola ad Co
rinthios, & renũciauit apoſtolo omnia quę fiebãt apud illos. & ideo hic ponitur, vt ſciãt ea
q̃ faciũt, apoſtolũ nõ latere. Paulus inquã & Timothæus ſcribunt vel mandãt hãc epiſtolã
Ambroſius eccleſię dei. Quę eſt Corinthi, cũ oĩbus ſanctis. i. & ſanctis oĩbus. ſ. preſbyteris. vel, Sctis
oĩbus. i. oĩbus ſpũs ſancti gratia renatis. Qui ſunt in vniuerſa Achaia, cuius metropolis
Ambroſius eſt Corinthus. & ante alia ſalutant in hũc modũ, Gratia ſit vobis & pax. i. remiſſio pecca
torũ & tranquillitas mẽtis A deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto, ſine quo pater ni
hil dat. Benedictus, poſt ſalutationem primũ perfectis loquit̃ de tribulatione proponens
ſe exẽplũ patientię & conſolationis a deo acceptæ, ducẽs laudi, q̃d alii ignominiæ. Ait er
go Deus. ſ. creator omniũ Et pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, ſit Benedictus, & ſi in ſe glo
ria eius nec poteſt augeri, nec minui, tamen ſit Benedictus, id eſt exaltatus in ſuis, in qui
bus per cognitionem & ipſorum prouectũ dicit̃ exaltari. Dico pater Chriſti, per q̃d & ipſe
eſt etiam nobis, qui Chriſti filii ſumus. Pater miſericordiarũ. ſ. paterne dans nobis veniã
peccatorum, & bona opera, & in tribulatione cõſtãtiã. & ipſe eſt deus, dator totius. i. ite
græ & perfectæ Conſolationis, quantam decet deum dare his qui pro Chriſto patiuntur.
Ambroſius Bene ergo ait Deus totius conſolationis. i. perfectæ, quia non eſt minus tribulatione ſo
latium. & quod ipſe ſit deus conſolationis, ex hoc patet, quia ipſe eſt Qui conſolatur nos,

Digitized by Google

A miniſtros, In tribulatione noſtra omni.i.animę & corporis.Adeo conſolatur, Vt,& nos
ipſi deſolati.id eſt deſtituti humano auxilio poſſimus per exemplum conſolationis noſtrę
Conſolari eos qui ſunt in omni.i.in qualibet Preſſura.cōſolari dico Per exhortationē.i.
per talem cōſolationem,quæ hortat̃ nos ad grauiora tolerāda.Vnde ſubdit, Qua &,nos.
ipſi exhortamur a deo.i.quam deus dedit,non ſolum vt conſoloraretur nos,ſed etiā exhor-
taretur ad maiora,& ita noſtra conſolatio valet etiam alios exhortari.Et vere poſſumꝰ cō
ſolari. Quoniam ſicut paſſiones Chriſti.i.quę pro nomine Chriſti inferunt.Vel, Paſſio
nes Chriſti.i.quas ad ſimilitudinē Chriſti patimur, Abundant in nobis,qui ſumus quaſi Ambroſius
earum locus, Ita,non minus Per Ieſum Chriſtum abundat conſolatio noſtra,cum vel hic
liberamur,vel pietatē paternā in flagellis intelligimus,quia flagellat omnem filium quem
recipit. Sed hoc totū pro vobis eſt.Vnde ſubdit,

Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute,ſiue conſolamur pro
veſtra cōſolatione,ſiue exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute,que opera-
tur tolerantiam earundem paſſionum,quas & nos patimur, vt ſpes noſtra firma
ſit pro vobis,ſcientes quoniam ſicut ſocii paſſionum eſtis,ſic eritis & conſolatio-
nis.Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra quę facta eſt
in Aſia,quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutem,ita vt tæderet nos
B etiam viuere.Sed ipſi in nobiſipſis reſponſum mortis habuimus, vt non ſimus fi-
dētes in nobis ſed in deo,qui ſuſcitat mortuos,qui de tantis periculis nos eripuit
et eruit,in quem ſperamus,quoniā et adhuc eripiet adiuuātibus et vobis in ora-
tione pro nobis, vt ex multarum perſonis facierū eius quæ in nobis eſt donatio-
nis per multos gratiæ agantur pro nobis.

Siue autem tribulamur pro noſtra exhortatione eſt,& ſalute,quia noſtro exemplo monet
nos deus pati.vnde ſalus æterna erit nobis,ſiue conſolamur ſpe pręmii,quia pietatē pater-
nam intelligimus in flagellis,hoc quoq; Pro noſtra conſolatione eſt, vt vos ſimilē ſpere-
tis: Siue exhortamur,ad grauiora,qđ fit vel ſinitis malis, vel virtute patiētię data nobis,
& hoc Pro noſtra exhortatione eſt,& ſalute.ſ.vt vos ad maiora animemini, & ſalutē ſpe-
retis.Pro ſalute dico,Quę operat̃.i.intēdit operari in vobis.i.nos intendimus ꝙ operet̃ in
vobis. Tolerātiā earūdē paſſionū quas & nos patimur,qa debetis exēplo noſtro pati eadē
quę & nos patimur.Adeo operat̃,vt ſpes noſtra qua ſperamꝰ vos paſſuros Sit firma.Pati-
mur dico, Et hoc pro vobis,i.ad veſtrā vtilitatē.& vere,quia nos ſumus Scientes qm̄ ſi-
cut,modo eſtis,ſocii paſſionū:ſic,& in futuro eritis ſocii cōſolatiōis æternę,quia ęqua glo-
ria labori noſtro retribuetur. Non enim,Hic exponit tribulationes ſuas,vt cū ſe ad magi
ſtri ſui cōparationē parua pati cognouerint,accepta conſolatiōe dolere deſiſtāt.q.d.bn̄ di-
C co ꝙ patimur, Nō em̄ volumus vos ignorare fratres,qa vobis proficit ſcire de tribulatiōe
noſtra. Pſeudo de ſua gloria gloriantur , nos vero de tribulatione quæ Facta eſt , nobis,
In Aſia,quid de ea volo vos ſcire?qm̄ grauati ſumꝰ pōdere paſſionū,& hoc Supramodū, Ambroſius
ꝑcedētiū tribulationū, Et ſupra virtutē,hūanā.: Ita,i,adeo Vt tęderet nos,qui de malis
ſolemus gaudere, Etiam viuere,non ſolū loqui,& cætera facere,& non ſolū tędebat viue-
re,ſed etiā nos ipſi,nō ſolū alii de nobis,Habuimus,vel, Accepimus reſpōſum.i.certitudi
nē ..Mortis,& hoc In nobis ipſis,quia noſtra natura nil niſi mortē promittebat,vel defe- Ambroſius
ctum.Tantam inſolentiā iniquitatis ſignificat inſurrexiſſe contra fidei ꝑdicatores,vt mor
tem ante oculos haberent.ſic em̄ afflicti fuerant vt deſperarent de præſenti vita.Ideo aūt
deus ꝑmiſit tm̄ nos affligi, Vt non ſimus fidentes in nob.Maledictus.n.qui cōfidit in ho-
mine, Sed in deo tantum,in quo ſecure confidere poſſumꝰ,quia ipſe eſt Qui ſuſcitat mor
tuos,cui miraculo ſimile eſt,quod me de illis ꝑdictis liberauit.Vnde ſubdit, Qui de tātis
periculis nos eripuit.i.ad ſalutem reduxit,& cotidie nos eruit,quia deus ꝑſidia ſua nō ne-
gat ſuis,in neceſſitate poſitis, In quem,deū tendentes mētis deſiderio, Speramus quo-
niam & adhuc,in poſterū Eripiet nos,adiuuantibꝰ non ſolū nobis & aliis,ſed etiā Vobis
in oratione facta pro nobis,vt ex multarum,Quaſi dicat,Dico ꝙ adhuc eripiet,ad hoc ve-
rū, Vt ex perſonis multarum facierum.id eſt a perſonis diuerſarum ætatum ad deum per
prædicationem noſtram conuerſis , gratiæ agantur Deo pro nobis, id eſt pro noſtra

Digitized by Google

prædicatione qua conuerſæ ſunt. Quod vero dixerat a perſonis multarum facierũ, exponit ſubdens. ſ. Per multos, fideles, Participes eiuſdem donationis, quę in nobis eſt. i. habentes eandẽ donationẽ fidei q̃ in nobis eſt. Perſonas vero multarũ facierũ dicit infantes, pueros, & cęteras ętates vtriuſq; ſexus. Vel ita, Orationes noſtræ iuuabũt nos, vt Per multos, fideles gratię, Agantur pro nobis deo. Cuius rei gratię? Ecce. Eius donationis q̃ in nobis eſt, id eſt liberationis, & cęterorũ bonorũ. Donationis dico, procedentis Ex perſonis id eſt honeſtis viris, vt vobis & aliis, pſonis dico, Multarũ facierũ. i. diſcretionũ. i. diſcretorũ meritorũ & diuerſarũ virtutũ, vt facies Iob fuit patientia, facies Dauid humilitas, facies Moſi manſuetudo. Vel ſecũdũ aliã literã. Alia enĩ trãſlatio ita habet. Vt in multorũ facie eius q̃ in nobis eſt &c. quę litera ſic legitur. q. d. Ita orõnes noſtrę iuuabũt nos, vt Per multos gratię agant deo pro nobis. Gratię dico, Eius donatiõis, quę eſt in nobis. Hęc nõ mutant. Agantur dico, In multorũ facie. i. inter multos, & corã multis. Hoc ideo dicit, qa gratia dei conſolat apoſtolos cauſa multorũ. i. omniũ credentiũ, quorũ cauſa etiã preſſuras eius ingerebant, & ideo illi. i. oẽs credẽtes gratias deo referant pro liberatione apoſtoli. D

Ambroſius

Ambroſius

Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, ꝙ in ſimplicitate cordis & ſynceritate dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia dei conuerſati ſumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos. Non enim alia ſcribimus vobis q̃ quæ legiſtis & cognouiſtis. Spero autem ꝙ vſq; in finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte, quia gloria veſtra ſumus ſicut & vos noſtra, in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, vt ſecũdam gratiam haberetis, & per vos tranſirem in Macedoniam, & iterum a Macedonia venirem ad vos, & a vobis deduci in Iudæam. Cum ergo hoc voluiſſem, nunquid leuitate vſus ſum? Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me, eſt & non? Fidelis aũt deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt & non, ſed eſt in illo, eſt. Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum & Timothæum non fuit in illo eſt & non, ſed eſt in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones dei ſunt, in illo eſt. Ideo & per ipſum amen deo ad gloriam veſtram. E

Nam gloria. q. d. Ideo & vos & alii debetis orare pro nobis, quia Gloria &c. Vel ita iũge. Ideo orationes veſtrę poterũt nos iuuare, qa Gloria veſtra hęc eſt. i. illud vnde gloriamur, nõ honeſtũ eſt. ſ. Teſtimoniũ &c. Vel ita iũge. Ideo nõ diffido de auxilio dei, qa pura eſt cõſciẽtia, & inde glorior. quod ita ait, Nã gloria nr̃a hęc eſt. i. illud, vñ gloriamur. hoc eſt. ſ. Teſtimoniũ cõſciẽtię noſtrę. i. cõſciẽtia pura, ab omi ſimulatiõe nõ remordẽs nos ſed teſtificãs, ꝙ Cõuerſati ſum⁹ in hoc mũdo, vbi tot mala ſũt, i ſimplicitate. ſ. nõ aliud i corde, & aliud i ore hñtes. & in ſynceritate. ſ. ſyncerã veritatẽ de deo, nõ etiã legis obſeruãtiã pdicãtes. quæ ſynceritas & ſimplicitas eſt Dei, quia a deo eſt. Hęc eſt gloria cõſciẽtiæ quã dixit. ſ. ſimplicitas & ſynceritas. Sicut enim impiis eſt magna pœna cõſcientia, ita piis eſt gaudium, non quaſi inde ſuperbe gloriantibus, ſed totam deo dantibus. ideo recte non ait, Gloria noſtra eſt teſtimoniũ, alienę malitię, vel minoris gratiæ, Sed conſciẽtiæ noſtræ, quę quia occulta eſt, non eſt ſubiecta alieno iudicio, & ideo nullus præſumat cõtra eam, vel proferre, vel cogitare ſentẽtiã. Sic inquã conuerſati ſumus, & hoc fecimus, Nõ in ſapientia carnali, quæ eſt voluptates diligere, labores vitare, vel ſecundum naturas rerum, & nõ cõtra pdicare, vt pſeudo prædicabãt, quorũ fucatã prędicationẽ redarguit, iuxta humanũ ſenſum aptatã. non ita inquã cõuerſati ſumus, Sed in gratia dei. i. ſcdm quod ſpũs ſanct⁹ gratis mihi iudicauit. Abundantius autem. q. d. conuerſati ſumus in hoc mundo ſimpliciter, Abundãtius aũt ſimpliciter cõuerſati ſumus. Ad vos. i. erga vos, vel, Apud vos, quibus ceſſimus de iure noſtro, quia cũ ab aliis acceperit, ab eis noluit accipere. Nõ enim. q. d. Vere ad vos abũdãtius ſeruaui ſimplicitatẽ, qa nec in prima epl̃a exegi aliqd nec in hac. & hoc eſt qd ait, Nõ enĩ alia ſcribim⁹ vobis, mõ, q̃ q̃ legiſtis, i prima epl̃a. Et cognouiſtis, in expiẽtia operũ. Spo aũt. q. d. Et ſicut hucuſq; de me cognouiſtis, ita & deinceps co F

Ambroſius

A gnoſcetis.& hoc eſt qđ ait, Spero añt ꝙ cognoſcetis me,in eodẽ, Vſq; in finẽ vitę.Cogno
ſcetis dico ſicut & cognouiſtis nos ex parte,nõ ex toto:quia & ſi ſcitis ꝙ abſtinui,nõ tñ ſcitis
quãta dilectione hoc feci. Nota ꝙ proficere illos ſperat apl'us,ex eo qđ iã cœperãt meliores Ambroſius
effici cognito apl'i affectu circa ſeſe,& gloriabãt ĩ eo velut filii ĩ patre chariſſimo. Quia
gloria.q.d.Vere cognoſcetis. Quia ſumus gloria veſtra ſicut & vos noſtra.i. per nos cõſe-
qui gloriam æternam debetis:& nos,per vos bene inſtructos,quod non eſſet,ſi cum offendi-
culo a vobis acciperẽ. Quæ gloria apparebit, In die domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt tẽ-
pore iudicii quando omnia erunt aperta.Et ideo dicitur dies. Et confidentia.q.d.abun-
dantius ſeruaui ſimplicitatem ad vos, Et hac confidentia,id eſt in hoc confiſus, Volui
&c.Vel ita iunge.q.d.Vos eſtis gloria noſtra,& nos veſtra, Et hac cõfidẽtia,id eſt in hoc
confiſi,quod per alterutrum glorificari ſperamus. Volui &c.Vel ita iunge,q.d.Iam quidã
veſtrum correcti ſunt. Et hac confidentia,ſcilicet quia munda eſt quorundam vita, Vo-
lui prius venire ad vos,quam irem Macedoniam,quia enim emendata quorundam vita
erat,voluit videre,quos indignum erat ante videre: ſi ergo non iuit cum voluerit,non fuit
ocioſum.Intelligi enim volebat aliquos inter eos eſſe,propter quos voluntatem ſuã non im
pleuerit,qui operam adhibere debent,vt modo ſe purgent.Non enim culpa eius eſt,ſed illo-
rum quod non iuit,& quia in priore epiſtola promiſerat ſe venturum,& non venerat, men-
dax & leuis videbatur,quod modo excuſat.Non enim hoc fecit niſi pro eorum culpa.Volui
B venire,dico, Vt,qui per primam epiſtolam habueratis gratiam rectę fidei, haberetis per
meam pręſentiam, Secundam gratiam, id eſt confirmationem qui prius fidem habuera-
tis.Volui venire ad vos,dico, Et per vos,id eſt veſtro ductu, Tranſire Macedoniã,& ite
rum a Macedonia venire ad vos,vt vos multipliciter confirmarem, Et a vobis deduci
in Iudæam,vt eleemoſynam ferrem ſanctis qui ibi erant. Cũ ergo.q.d.ad hoc volui veni-
re ad vos,non tamen veni. Cum ergo hoc voluiſſem,& non feci, Nunquid vſus ſum le-
uitate,vt quod propoſuerim,nõ ratione,ſed impetu animi eadem leuitate dimiſerim? Aut
quæ cogito,facienda vel dimittenda, Secundum carnem cogito, vt pro carnali commo-
do propoſuerim,& quia non erat,dimiſerim? Vt,per has cauſas ſit, Apud me,id eſt in in
tentione mea, Eſt & non,id eſt affirmatio & negatio,de eodem,id eſt mendacium.Eſt eñ Auguſtinus
mendacium falſa ſignificatio vocis,cum intentione fallendi.Duo imponebantur apoſtolo,
quod & leuis erat, & gratia maioris commodi hoc iter dimiſerat:vnde & mendax dicieba-
tur,quod modo purgat,oſtendens ſe non leuiter, ſed ex conſilio feciſſe, nec mentitum eſ- Ambroſius
ſe,quia non erat in intentione ſua cum illud dixit aliter facere. Non eſt enim iudicandus
mendax qui dixit falſum,quod putat verum,quantum in ſe eſt,non fallit, ſed fallitur, con-
tra,mentitur ille qui dicit verum quod putat falſum:nec ille eſt liber a mendacio,qui ore ne Auguſtinus in enchirid.
ſciens loquitur verum,ſciens autem non eſſe verum,voluntate mentitur. Vel ita, Vt ſit
C q.d.nunquid leuitatẽ vſus ſum?aut ſecundum carnem cogito? Vt ſit apud me,eſt & nõ,id
eſt vt præponam voluntatem vtilitati.q.d.non eſt apud me, Eſt & non,id eſt nõ aliud egi Ambroſius
quam ſciui eſſe agẽdum, quia vtilitas præponenda eſt voluntati. Fidelis autem vel enim.
q.d.In hoc non ſum mentiri credendus,quia in nullo alio ſum vobis mentitus.Et hoc cre-
di poteſt. Quia deus eſt fidelis,id eſt verax qui promiſit doctores veritatis. Si ergo men-
dax eſſem qui ſum doctor eius,non eſſet ipſe fidelis. Et quia fidelis eſt, per hoc patet, quia,
In illo &c.Vel ita.q.d.videtur apud me eſſe,eſt & non. Sed deus qui fidelis eſt,id eſt ve
rax in promiſſione, In hoc mihi teſtis eſt, quia in illo toto noſtro ſermone,qui noſter ſer-
mo fuit apud vos,non eſt,eſt & non,id eſt mendacium,vt in ſermone pſeudo prædicatorũ.
Vel, Non eſt in illo,eſt & non,id eſt non aliud egi quam ſciui eſſe agendum, quia vtilitas Ambroſius
præponenda eſt voluntati.Dei enim filius.q.d.Vere in noſtro ſermone non fuit,eſt,& non,
quia, In illo,dei filio,id eſt in eius prædicatione, Qui dei filius Ieſus Chriſtus eſt prædi-
catus in vobis per nos,ſcilicet, Per me & Syluanum & Timotheum non fuit,eſt & non,id
eſt mendacium. Sed eſt,id eſt affirmatio veritatis tantum, Fuit in illo,quod ſi mẽdaces
eſſemus,tunc & ipſe,quia quod docuit tantum prædicamus. Vel, In illo,dei filio, Nõ fuit, Ambroſius
eſt & non,id eſt nunquam aliud voluit quam quod vtile eſt. Sed eſt,fuit in illo,quia volũ- Ambroſius
tas eius ſemper fuit cum vtilitate. Quotquot enim.q.d.verax eſt dei filius,& vere, Quia Ambroſius
Promiſſiones dei quotquot ſunt,ſunt in illo,eſt,vel etiam,alia litera,id eſt veritas & com- Auguſtinus
pletio,quia in illo exhibitę,& adimpletę ſunt.Ideoq; non ſunt audiendi,qui non verũ ho- Auguſtinus ad Fauſtũ.

Digitized by Google

Auguſtinus de agone chriſtianorum — minem filium dei ſuſcepiſſe dicunt,neq; natum de fœmina,ſed falſam carnem & imaginē D corporis ſimulatam oſtendiſſe videntibus. in quē errorem prorumpunt, quia timent ꝙ fieri non poteſt.ſ.ne humana carne veritas & ſubſtantia dei inquinetur,& ideo veritatē dicunt eſſe mentitā.& tamen iſtum viſibilē ſolē radios ſuos prædicant per omnes feces & ſordes ſpargere,& eos mundos & ſynceros ſeruare.Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt & non coinquinari,quanto magis inuiſibilis & incōmutabilis veritas per ſpiritum animā,& per animā corpus ſuſcipiens totum hominē aſſumptum ab omnibus infirmitatibus ſine ſui contaminatione liberauit? Mentiuntur ergo illi,non mentitur veritas Chriſtus, Quia omnes promiſſiones dei in illo ſunt.ſ.eſt vel etiā.i.impletę & firmatę.Eſt & non credendum vt mendax ſit ille per quē pater verax apparuit.Et quia promiſſiones dei

Ambroſius — per Chriſtū impletę ſunt, Et ideo nos per ipſum dicimus deo amen,quod eſt verbum veritatis.i.dicimus deum eſſe veracē,& ꝙ deus pater,& Chriſtus ſunt veraçes,Eſt Ad gloriā noſtrā,per quos hic manifeſtatur,quia per hoc probamur vera prædicare.

Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto,& qui vnxit nos Deus, & qui ſignauit nos & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ego autem teſtem Deū inuoco in animam meam,quod parcēs vobis non veni vltra Corinthum:nō quia dominamur fidei veſtræ,ſed adiutores ſumus gaudii veſtri.Nā fide ſtatis.

Qui autem confirmat nos,quaſi gloriā noſtrā dico,non tamen nobis tribuo, Sed Deus E eſt qui confirmat nos,Iudęos, Vobiſcum,quia & gentes cum Iudęis confirmatę ſunt.confirmatę dico, In Chriſto.i.in vera prędicatione Chriſti.Tūc ſi vos eſtis firmi in Chriſto, magis conſtat de nobis per quos firmi eſtis.& deus eſt, Qui vnxit nos,in reges & ſacerdo

Ambroſius — tes per ſpiritū in baptiſmo datum.Vnde Petrus ait,Nos ſumus genus electum.regale ſacerdotiū, Et deus,eſt, Qui ſignauit nos.i.in libro vitæ ſcripſit.Vel ſignauit nos.i.diſcre

Ambroſius — uit ab aliis ſigno crucis, Et dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris.i.ſpiritū ſanctū arrā futuræ gloriæ.Si enim adhuc mortalibus ſpiritū ſuum credidit,non eſt dubium quin iam immortalibus addat gloriā.Vel, Dedit pignus ſpiritus ſanctus.i.dona quæ ſunt pignus ꝙ ſpiritus ſanctus eſt in nobis. Ego autē,Hic aperit quare ad eos non iuit ſicut dixerat,nē

Ambroſius — putent ſe cōtēptos ad quos ire diſtulit,vt tunc iret cum iam prope omnes emēdatos inueniret.His enim loquitur nunc qui videbātur velle ſe corrigere,ſed operam non dabant vt implerent:id quod pro leuitate vel terreno cōmodo nō dimiſi.ſed Parcēs vobis,& de hoc, Ego inuoco deum teſtē,non ſolū contra corpus:ſed & In.i.contra, Animā meā,ſi mentior.de quo.ſ? Quod non veni Corinthum,vltra primam vicē.Vel, Vltra.i.poſtquam a

Ambroſius — vobis diſceſſi.& hoc feci parcēs vobis.ſ.ne contriſtarē multos aſpere corripiēdo:in quo pepercit eis,ne eo aſperiore verterentur in ſeditionem.Vult ergo prius mitigari eos & emen

Ambroſius — dari,& ideo non ex leuitate vel ex carnali cogitatione non impleuit quæ diſpoſuit.Spiritualis enim tunc diſpoſitū non implet,quādo prouidentius aliquid ad ſalutē meditatur.Et F ne indignentur quaſi de domino,eo ꝙ dixerat,parcens vobis non veni,ſubdit, Non,ideo dico parcens, Quia dominemur fidei veſtræ.i.quia dominiū & coactionē patiatur fides

Ambroſius — veſtra,quia volūtatis eſt non neceſſitatis:ſed ideo dico, Quia adiutores ſumus,ſi vultis co

Ambroſius — operari, Gaudii veſtri,ęterni.Vel, Gaudii.i.emendationis veſtræ,quia gaudebunt emēdati.Bene dixi fidei veſtræ. Nam fide,quæ per dilectionē operatur, Statis nō dominio.

CAPVT II.

STatui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem apud vos. Si enim ego cōtriſto vos,& quis eſt qui me lætificet,niſi qui contriſtatur ex me?Et hoc ipſum ſcripſi vobis,vt non cum venero triſtitiam ſuper triſtitiam habeā:de quibus oportuerat me gaudere,confidens in omnibus vobis,quia meum gaudium,omnium veſtrum eſt.Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas:non vt contriſtemini,ſed vt ſciatis quam charitatem habeam abundātius in vobis.Si quis autem contriſtauit me, non me contriſtauit,ſed ex parte vt non onerē omnes vos.Sufficit illi qui eiuſmodi eſt obiurgatio hæc quæ fit a plu

A ribus: ita vt econtrario magis donetis & conſolemini, ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt. Propter quod obſecro vos vt confirmetis in illum charitatem. Ideo enim & ſcripſi vobis vt cognoſcam experimẽtum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis. Cui autem aliquid donaſtis, & ego. Nam & ego, quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti, vt non circunueniamur a Satana. Non enim ignoramus cogitationes eius.

Statui autẽ. q. d. parcens non veni ad vos, ſed Statui hoc ipſum. i. hoc idẽ, Apud me, quod propoſui cum primã miſi epiſtolam. ſ. Ne iterum venirẽ ad vos, in triſtitia venirẽ. i. vos cõtriſtans. Vel, Ne iterum venirẽ ad vos in tribulatione mea, quæ iterũ eſſet mihi. ſ. ita vt iterũ eſſet mihi triſtitia, ſicut fuit ei auditis eorũ peccatis. Et vere de peccatis veſtris mihi eſt triſtitia, quia de pœnitẽtia mihi eſt lętitia. Et vere. Si enim ego cõtriſto vos, corrigendo, increpando quocunq; modo, vel per epiſtolã, vel per præſentiã. Et hic aliquid addendum eſt. q. d. & ſi vos me contriſtatis, Quis eſt qui lætificat me, niſi qui contriſtatur ex me? q. d. nullus me lætificat, niſi qui contriſtatur ex me. i. ſecundũ meam voluntatẽ. ſ. vt pœniteat, quod melius fit per epiſtolã quã per præſentiã. Et hoc ipſum. ſ. ꝙ nemo me lętificat, niſi qui contriſtatur ex me, Scripſi vobis, modo, nunc, Non cum venero habeam, de vobis Triſtitiã, quæ fit de incorrectione veſtra, Super triſtitiam, quam habeo de peccatis,

B De quibus. ſ. vobis, Oportuerat me gaudere, non ſolum nunc, ſed & olim cum contriſtauiſtis, & ſic grauiter peccauiſtis. Gaudium autẽ Apoſtoli purificatio eſt populi. Scripſi dico, Ambroſius

Confidens in omnibus vobis, ꝙ vltra non habebo triſtitiã de vobis, quia emẽdabimini. Videte ergo ne fruſtra confidam, quod non mecũ gaudium erit, & vos debetis facere quod ad gaudium meũ ſpectat: Quia meũ gaudium eſt omniũ veſtrũ. i. quando gaudeo, vos gaudetis. Nam, &c. q. d. dico ꝙ triſtitiã habui. & vere, Nam ex multa tribulatione. i. ex multis laboribus. ſ. vigilando pro vobis orãdo, & interiori, Anguſtia cordis. ſ. cura & dolore, Scripſi vobis, primã epiſtolã. & hoc Per multas lachrymas, quæ indicio ſunt quid intra eſſet. Hoc tamen non ideo refero, Vt contriſtemini, per memoriam eorum, ſed vt ſciatis quam charitatem. i. quod deſiderium emendationis veſtræ Habeo. Vel, Habeam. charitatẽ dico oſtenſam In vobis abundantius, quam putaueritis: quia omnes vt ſeipſum diligebat Apoſtolus, & quos corripiebat. Ad hoc enim corripiebat vt oſtẽderet quo amore eos diligeret, quorum peccatis plus illis dolebat. Qui autẽ non hoc affectu corripit fratrẽ, contriſtat: inſultat enim qui non condolet fratri. Vel, Habeam, quã in aliis oſtenſam In vobis, quibus de iure meo ceſſi. Si quis autẽ. Hic præcipit fornicatorem illum quẽ Satanæ tradendum iudicauerat, recipi, quia correctus erat. q. d. per lachrymas ſcripſi vobis, ſed tamen condonate illi. quod ita ait, Si quis autẽ contriſtauit me, ſicut vtiq; fecit ille fornica- Ambroſius Ambroſius

C tor, Non me, tantum, Contriſtauit, ſed etiã vos, Ex parte. i. non omnes. Hoc autẽ dico Vt non onerẽ vos omnes. i. vt hoc onus omnibus non imponam. quod reprehẽſorie dicitur. Omnes enim triſtes eſſe deberẽt. Vel ideo dico, Ex parte vt non omnes onerẽ vos, illos tantum onerat qui non doluerunt de peccato, non illos qui doluerunt: quos ſignificat dicendo, Ex parte, & quãuis me & vos contriſtauerit. Sufficit, tamen Illi qui eiuſmodi eſt. i. qui tam grauiter deliquit, Obiurgatio hæc, quia talis facile deſperaret. ſi nimis aſpere in eum animaduerteretur quã obiurgatio, & ſi tẽtationis quantitate, vel alio modo non ſatis digna pœna videtur: in hoc tamẽ non eſt parua exiſtimanda Quę fit a pluribus, quibus congregatis Satanę traditus eſt. Magnum itaq; dolorẽ patiatur, ſi delictũ ſuum plures videt horrere: ita ſufficit quod obiurgatus eſt a pluribus, Vt econtrario magis donetis, quia quanto a pluribus obiurgatur, tanto magis donandum eſt ei, Et conſolemini eum, vt per exemplum Dauid qui multum peccauit, & aliorum quibus indulta eſt venia, & per verba domini per prophetam dicentis, Nolo mortẽ peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat. Et itẽ, Quacunq; hora ingemuerit peccator, omniũ iniquitatũ eius non recordabor. Et recte, homini pro peccato afflicto ignoſcere & ſubuenire præcipit. quia pœnitentia ſi de vero animo eſt. i. ſi correctus ſtatim in animo dolet, mox habet fructũ. Hęc enim vera pœnitẽtia eſt, ceſſare a peccato. Ideo condonetis & conſolemini, Ne forte qui eiuſmodi eſt abundantiore triſtitia. i. per nimis aſperam pœnitentiã deſperans, Abſorbeatur, a diabolo: vt velit vti ſeculo, hoc eſt enim abſorberi. ſ. deſperantẽ conuerti ad admit- Ambroſius Augustinus Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius

Digitized by Google

tēda peccata. Propter quod.ſ.ne abſorbeat, Obſecro vos, ego qui poſſem iubere, Vt D
charitatē quā habuiſtis,eiiciendo eum, Confirmetis in illum,condonādo ei,quod & de-
betis facere. Ideo enim & ſcripſi vobis.ſ. Vt cognoſcā experimētū veſtrū.i.vt per ex-
perientiā cognoſcā quo animo feceritis vt expertus ſum in parte obedientiā veſtrā. Et co
gnoſcā an in omnibus ſitis obedientes mihi.q.d.cum propter eum recipiendū ſcripſerint.
& propter hoc etiā ſcripſi,vt vos quos expertus ſum mihi obedientes in eiectione,cogno-
ſcam an in omnibꝰ obediētes ſitis. Cui autē.q.d.obſecro vt ei donetis,& donare debetis,
Autē.i.quia, Cui aliquid donaſtis & ego,quod vere dico, Nā & ego quod donaui,p-
pter vos feci:ſi quid,tamen Donaui.hoc ideo dixi,quia non temere hoc factum eſt & paſ-
Ambroſ. ſim.Si ergo magiſter petitione diſcipulorū donauit cui voluerūt peccatū,multo magis di-
Ambroſius ſcipuli prece magiſtri idē facere debēt.Et vt ratū ei cui donauit oſtenderet apud Deū,ſub-
dit,& hoc feci In perſona Chriſti.i.ac ſi ipſe Chriſtus condonaret,quia nihil ſine dei ſpi-
ritu agebat Apoſtolus.hoc autē dicit ne irrita videatur huiuſmodi cōdonatio,quę ſit pro-
pter amicos, Vt nō.q.d.Ideo debemus cōdonare, Vt nō circūueniamur.i. decipiamur,
A Satana,vt eum faciat deſperare per nimiā aſperitatem.Sæpe enim propter aſperiores
animaduerſiones in deſperationē infirmos præcipitat.Et merito ab illo hoc fieri metuo.
Nō enim ignoramus cogitationes.i.aſtutias eius,qui quos cōſentiēdo nequit decipere,fa
cit minis aſperos.

Cum autē veniſſem Troadem propter euangeliū Chriſti,& oſtium mihi aper E
tum eſſet in domino,non habui requiem ſpiritui meo,eo ꝙ non inuenerim Titū
fratrem meū:ſed valefaciēs eis profectus ſum in Macedoniā.Deo autem gratias
qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu,& odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per
nos in omni loco:quia Chriſti bonus odor ſumus Deo,in his qui ſalui fiūt,& in
his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem,aliis autem odor vitæ in
vitam.Et ad hæc quis tam idoneus? Non enim ſumus ſicut plurimi adulterantes
verbū Dei,ſed ex ſynceritate ſicut ex Deo corā Deo in Chriſto loquimur.

Cum autem veniſſem,&c.poſt interpoſitionem de recipiendo fornicatore redit ad ipſos,
oſtēdens ꝙ ſicut culpa eorū fuit quod nō venit Corinthū,ſic quod nō ꝓfecit in Troade,dū
apud eos impeditus moratur Titus,ſine quo nō poterāt ibi ꝓficere,quia forſan lingua eorū
Titus expreſſius vti poterat.q.d.parcēs vobis nō veni Corinthū. Cū autē veniſſem Troa
dem propter euangeliū Chriſti,prędicandū, Et oſtiū mihi eſſet apertum.i.corda parata
ad recipiēdum euāgeliū,& hoc, In domino.i.cooperāte deo, Nō habui requiem ſpiritui
meo.i.nō potui ſatisfacere volūtati meę, Eo ꝙ nō inuenerim Titū fratrē meū,qui ibi ne-
ceſſarius erat:ſed impeditus apud vos nō venit illuc,ſicut & ipſe & ego cōdixeramꝰ.& ideo
Ambroſius apl's nō potuit ſatisfacere ſuo deſiderio,vt eis.ſ.euāgeliū plene traderet ꝓpter perſtrepētes ī F
Ambroſius eū & inſurgētes,qa ſolꝰ nō poterat hæc duo īplere.ſ.& fideles inſtruere, & perſtrepētibꝰ in-
Aug.de pre credulis repugnare.Nō habui requiē dico, Sed valefaciēs eis,qui erāt cōuerſi,& in quibus
deſtinatio oſtiū apertū erat, Profectꝰ ſum Macedoniā,Deo autē gratias.Hactenꝰ de tribulationibus
ne ſcientie. egit ad earū tolerātiā illos inuitās,& cuiꝰ culpa Corinthū nō venerat,dixit: Hic incipit ſe
cōmēdare & pſeudo deprimere.q.d.ꝓfectꝰ ſum Macedoniā,ſed nō inutiliter,quia ibi quaſi
triūphator extiti. Gratias autē ago Deo qui ſemper triūphat nos.i.triūphare facit In
Ambroſius Chriſto Ieſu.i.in prædicatione Chriſti qui corda præparat ad credēdum,vt calcata perfi-
dia tropheū habeat fides,dū ex perfidis fiūt fideles. Et manifeſtat per nos,veros apoſtolos
Ambroſius nō per pſeudo Odorē notitię ſuæ.i.Chriſtū qui velut odor ꝓcedēs a patre,notificat eū in-
Ambroſius uiſibilē.ſicut aliqua res quę nō videt:per odorē cognoſcit,& in quo loco ſit intelligitur.Vel,
Odorē notitię ſuę.i.miracula vel doctrinę verba qbꝰ ad notitiā eiꝰ venit. Manifeſtat p
nos,miracula operātes,& verba p̄dicātes,& hoc In oī loco.ſ.vbicūq; p̄dicamꝰ.i.ī toto mū
do.Et bene dixi p nos, Quia,nos Sumꝰ bonꝰ odor Chriſti,& ſuauiſſimꝰ deo, Et ſi nō ita
vobis.Odor Chriſti dicunt apl'i,qa ī eorū vita p̄dicatione Chriſtꝰ oſtēdit,nō blaſphemat:
Ambroſius ſicut de malis dicit,Nomē dei blaſphemat per nos inter gētes.Et nota quia ſuæ locutionis
modū ſumit Apoſtolus a veteri lege cum dicit bonus odor Deo,quia vt olim hoſtia legalis
dicebatur ſuauiſſimus odor Deo,ita modo prædicatio vera & ſyncera fama Apoſtolorum,

Digitized by Google

A Iſte bonus odor ſignificatur nominatis quibuſdam aromatibus & vnguentis. Dicit enim dominica ſponſa, Poſt odorem vnguentorum tuorum curremus. Propter hūc odorem dicitur in Euangelio, ꝙ fracto alabaſtro vnguenti domus impleta eſt odore, i. mundus impletus eſt bona fama & doctrina Chriſti & Apoſtolorum. Odor iſte vegetat diligentes, necat inuidentes. Vnde ſubdit, In his qui, &c. quaſi dicat, bonus odor ſumus Chriſti: vtriq;, Et in his qui ſalui fiunt, gratia eius. Et in his qui pereunt, iudicio eius: & horū reſpectu qui inde ſaluantur: & horum qui contemnentes pereunt, quia bona intentione facimus, & veritatē prædicamus. Miro modo hoc fit, vt bono odore, & boni viuant, & mali moriantur. Quomodo tamen fiat, quantum dominus inſpirare dignabitur, vobis reuelare non denegabo. Apoſtolus bene agens, bene viuens, iuſtitiam verbo prædicabat, & opere demonſtrabat, ac bonā famā quaqueuſq; diſſeminabat, imitās doctorē veritatis Chriſtū. qdā autē diligebant, quidam inuidebant. Illi qui inuidebant famę Chriſti vel Pauli, bono odore peribant: qui eam diligebant, bono odore viuebant. Noli ergo inuidere, & non te occidit bonus odor. Bonus vtiq; odor erat quo illi viuebant, & illi peribant. Si enim non eſſet claritudo ſanctorum, inuidia nō reſurgeret impiorum. Cœpit perſecutionem pati odor ſanctorum: ſed ſi perſequendo frangit ampullam, odor vnguenti amplius diffunditur.

Auguſt.in pſal.xlii. Aug. in ſer. in natali mart. Aug.ſuper Ioan. Aug.de præ deſtinat. Aug. ſuper Ioannem. Aug.de na tali mart.

Aliis, q.d. deo ſumus bonus odor, ſed hominibus Aliis quidē ſumus odor mortis, i. inuidię & malę opinionis ducentis eos in mortem ęternam: Aliis autem, ſumus Odor vitę,
B id eſt dilectionis & bonę opinionis ducentis eos In vitam ęternam, quia de noſtra prædicatione veritatis aliis procedit mors, cum per incredulitatē auditur, & inde ruētib[9] in æternam damnationē: aliis vita, cum per fidem ſuſcipitur, inde in ſalutē æternam proficientibus. Et ad hæc, q.d. Nos ſumus odor Chriſti, & per nos Deus hæc operatur. Et ad hæc, agenda, Quis, ſ. illorū pſeudoapoſtolorū eſt Tam idoneus, ſicut nos veri Apoſtoli, q.d. nullus. Et vere. Non enim ſumus adulterantes verbum dei, i. falſa admiſcentes, & pro voluntate non pro prole prædicantes, ſicut Plurimi faciunt. Hic pſeudoapoſtolos tangit: qui corrupta doctrina veritatē violabant. De quibus Iſaias ait, Caupones tui vino aquā miſcēt: ſed Loquimur, verbum Dei, Ex ſyceritate, i. ex ſyncera intentione, non pro quęſtu, & ſine ammixtione corruptionis, Sicut, didicimus, Ex Deo, qui nos docuit. & hoc facim[9] Coram Deo, i. cauſa eius ſolum, vt ei placeamus, & In Chriſto, nunquam eum excedentes, vt faciunt qui de lege agunt legalia prædicantes.

Auguſtinus Auguſ. Ambroſ.

CAPVT III.

INcipimus iterum noſmetipſos commendare? Aut nunquid egemus ſicut quidam commendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis ſcripta in cordibus noſtris quæ ſcitur & legitur ab omnibus hominibus manifeſtari, quoniam epiſtola eſtis
C Chriſti miniſtrata a nobis, & ſcripta non atramēto, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.

Incipimus. Et ſciebat Apoſtolus eos accipere ſiniſtre ſuam commēdationem, ſicut etiā in prima epiſtola fecerant, quaſi ſuam gloriam quæreret: incipit contra opinionem eorū oſtēdere ſe, nō ſuam gloriam, ſed dei quęrere, dicens. Incipimus, quaſi ſemper in hoc noui ſimus. Iterum, ſicut in prima epiſtola, Commendare, iſtis laudibus, Noſmetipſos, non Deum. q.d. eſt aliquis qui hoc imponat nobis. Abſit vt hoc faciamus, nō vtiq; vane nos cōmendantes, hoc dicimus: ſed ne ab aliis decipiamini id cogimur memorare. Quod autem non nos commendare intendimus, ex hoc patet, quia nullius vnquam cōmendatitias epiſtolas quęrimus, nec eis egemus. & hoc eſt quod ſub interrogatione ſubdit, Aut, i. Nūquid egemus, i. putatis nos egere commendatitiis epiſtolis miſſis ab aliis? Ad vos aut ex vobis, ad alios, Sicut quidam, i. pſeudoapoſtoli, quos nulla virtus commendat. Vtiq; non egemus, Quia epiſtola noſtra, i. inſtitutio noſtra, Vos eſtis, in quibus ſcientia & vita mea repręſentatur aliis, & ideo cōmendatitia epiſtola non egemus. Et hæc epiſtola Scripta in cordibus noſtris, quia ſemper habemus curā de vobis. Quę, epiſtola Scitur ab omnibus hominibus. Sciunt enim quia per nos inſtituti eſtis. Et legitur, ab eiſdem, quia in vobis nos imitari diſcūt. Epiſtola noſtra eſtis, & vos idē eſtis. Manifeſtari omnibus, quoniā eſtis epiſtola Chriſti, quia dum mihi ſimiles in Chriſto. Vel, Epiſtola Chriſti eſtis, quia

Digitized by Google

Chriſtus vos principaliter ſcripſit.i.inſtituit,non ego: quia eo auctore in vobis eſt fides. D Et hæc epiſtola Eſt miniſtrata a nobis, quia noſtro miniſterio Deus operatur in vobis. & eſt ſcripta, Non attaméto,ſed ſpiritu Dei viui.i.æterni. Quod auté viuus ſcribit,viuit.i.quod vos eſtis repręſentatio Chriſti,& mea:hoc firmiter ſcriptũ in cordibus veſtris non delebitur,vt quod atramento ſcribitur,facile deletur. Vel, Scripta eſt,non atramento.i.non tetris notis hęreticę prauitatis,vt pſeudo faciunt,qui hæreſes interſerunt, Sed ſpiritu dei viui.i.ſpiritu ſancto docēte inſtructi eſtis,per quē diffundit charitas in cordib⁹: qui in euangelio digitus dei dicitur.Hoc digito ſcripta eſt lex vetus,ſed diſtat,quia lex illa ſcripta eſt in tabulis lapideis:noua autem lex diffuſa eſt in cordibus.Hæc lex eſt charitas dei.Illa eſt lex operum,litera occidens præuaricatorem:iſta eſt lex fidei viuificās dilectorem.Ibi ergo lex extrinſecus poſita eſt qua iniuſti terrerētur: hic intrinſecus poſita,qua iuſtificarentur.Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus eſt,vt ſignificaretur duritia cordium illius:Hic idē digitus in cordibus hominum operatus eſt,vt volūtas prompta & intelligētia capax ſignificaretur. Vnde ſubdit,& hæc epiſtola ſcripta eſt, Non in tabulis lapideis.i.non in duris cordibus habentibus notas,nec ſentiētibus vt vetus lex.Lapis enim non ſignificat niſi duriſſimam voluntatem,& aduerſus deum inflexibilem.ſed In tabulis cordis.i.in cordibus latis ex charitate, Et carnalibus.i.mollibus,quia habēt effectum implendi, Et ſenſum habentibus,quia intelligūt,non lapideis tanquā ſint ſine ſenſu.

Auguſt.de bap.par. — Auguſtinus — Auguſt. de gratia & libero Ar.

Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum : non ꝙ ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis,quaſi ex nobis:ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti,non litera,ſed ſpiritu. Litera enim occidit,ſpiritus autem viuificat. E

Fiduciam.Dixit ſe non egere epiſtolis,modo dicit ꝙ non commēdat ſe,ſed Chriſtū.q.d. epiſtola Chriſti & noſtra eſtis,ſed Fiduciam talē.i.dicendi talia, Habemus.i.referimus, non ad nos,ſed Ad Deum.Hoc ideo dicit,vt oſtendat veteres non hanc habuiſſe fiduciā ad Deum,quia minor fuit amminiſtratio.& hanc fiduciam habemus per Chriſtū per quem nobis hæc poteſtas data eſt.Fiduciam habemus dico,& non ita dico nos habere fiduciam, quod ſimus Sufficiētes cogitare,ſaltē, Aliquid,boni:quod ſit, Ex nobis.i.ex noſtra parte.ſ.nos defendens.q.d. Ex nobis,procedat,ſed Sufficientia noſtra,ex Deo eſt. Attēdant hoc,& verba iſta perpendant qui putāt ex nobis eſſe fidei cœptum,& ex Deo eſſe fidei ſupplementum.Commendans enim iſtam gratiam quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita,inquit, Nunquam ſufficientes ſimus cogitare aliquid,&c. Quis enim non videat prius eſſe cogitare,quam credere? Nullus quippe credit aliquid niſi prius cogitauerit eſſe credendum,quanquam & ipſum credere nihil eſt aliud ꝙ̃ cum aſſenſione cogitare.Si ergo cogitare bonum nō eſt ex nobis,nec credere.ſed Sufficiētia,qua credere incipimus,ex Deo eſt.Ecce pręfert Deum apoſtolicę dignitati. Qui & idoneos,hic itē commendatio eſt.Commēdat enim ſe per dignitatē officii.ſ.euangelii,pręferens ſe non ſolum pſeudoapoſtolis qui carnales obſeruantias prædicabant,ſed & ipſi Moyſi miniſtro legis.q.d. Sufficiētia noſtra,ex Deo eſt. Qui & fecit nos miniſtros noui teſtamēti,pſeudo ſunt miniſtri veteris.miniſtros dico perfectos ſcientia & vita,quales non ſunt pſeudo. Noui teſtamenti dico non exiſtentis In litera,tantū docente:ſed in ſpiritu adiuuante qui per nos.i.miniſterio noſtro datur. Litera enim.q.d.ideo fecit nos Deus miniſtros noui teſtamēti per ſpiritum,non per literam,quia Litera,ſine ſpiritu Occidit,dum facit ſcienter peccare,& addit præuaricationem,& magis incitat,præſertim poſt aduētum Chriſti Spirit⁹ autē viuificat,qa facit intelligere ſpiritualiter,& implere quod litera pręcipit. Aduerte quā dicat literā quę occidit,cui velut econtrario ſpiritum viuificantē ingerit.Ea certe eſt decalogus in illis duabus tabulis ſcriptus:quia lex ſubintrauit,vt abūdaret delictum.Porro autē pręcepta iſta tam ſunt vtilia facienti & ſalubria,vt niſi quis ea fecerit,vitam habere nō poſſit.Non ergo dicitur litera occidens,eo ꝙ lex mala ſit:ſed quia prohibens peccatum non viuificat hominē,ſed auget concupiſcētiam & peccatum:præuaricationem cumulat,niſi gratia liberet per legem fidei.Apparet igitur literę vetuſtatem,ſi deſit nouitas ſpiritus, potius reos facere homines cognitione peccati,quam liberare a peccato. Vnde ſubdit, Qui apponit ſciētiam,apponit dolorem:non quia ipſa lex malum eſt,ſed quia mandatum bonum ha

Ambroſius — Aug.de predeſtinatione ſanct. — Ambroſius F — Auguſt.de bap.par. — Auguſt. de bap.par.

Digitized by Google

A bet tantum in litera demõſtrante non in ſpiritu adiuuante: quod mandatum ſi fit timore pene non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit non liberaliter, & ideo nec fit. Non enim fructus eſt bonus qui de charitatis radice non ſurgit. Si vero aſſit fides operans per dilectionem, (Auguſtinus) fit delectatio boni: quod non literæ, ſed ſpiritus donũ eſt. Litera enim ſine adiuuante ſpiritu, Occidit, Cum vero adeſt ſpiritus viuificans, hoc ipſum intus conſcriptum facit diligi, quod foris ſcriptum lex faciebat timeri. Vera ſponſa Chriſti intelligit quid diſtaret inter literam & ſpiritũ, quæ duo alio modo dicuntur lex & gratia: nec reprehẽditur lex cum dicitur, (Auguſ. contra Fauſt.) Litera enim occidit, &c. ſicut non reprehenditur ſcientia, cum dicitur, Scientia inflat, charitas vero ædificat. Lex ergo bona eſt, ſed cum gratia: vt cum charitate ſcientia prodeſt, ſine ea occidit. Ita lex ſine gratia occidit, cum ſit virtus peccati, nõ tamẽ etiam ſic, mala eſt. Multa enim ſunt quibuſdam noxia, quãuis non ſint mala: ſicut & lex licet ſine gratia nõ viuificet, non tamẽ mala eſt. Quæ cum iubet quod ſine gratia impleri nõ poteſt, indicat homini quod infirmus eſt, vt demonſtrata infirmitate quærat gratiam. (Auguſt. ad anaſtaſium.) Lex ergo ducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, qui diffundit charitatem quæ implet legẽ. ſine ſpiritu non eſt volũtas hominis libera cum cupiditatibus vincatur. Liberum enim arbitrium, & ad bonum & ad malum faciendum, confitendum eſt nos habere: ſed in malo faciendo, libera quidẽ eſt voluntas: ad bonum autem non eſt libera, niſi liberata fuerit ab illo qui dixit, Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. (Auguſ. de cor. & gratia.)

B **Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt: multo magis abundat miniſterium iuſtitiæ in gloria. Nam nec glorificatum eſt quod claruit in hac parte, propter excellentẽ gloriam. Si enim quod euacuatur per gloriam eſt, multo magis quod manet in gloria eſt.**

Quod ſi, q. d. fecit nos Deus miniſtros euangelii, & hæc miniſtratio erit nobis in gloria æterna, quod probat per minus. i. per vetus teſtamentũ. q. d. vere erit in gloria, Quod. i. quia, Miniſtratio mortis. i. veteris legis, quę morte corporali puniebat peccãtem, vel quæ (Auguſtinus) præuaricatoribus intulit mortẽ, quos Dei gratia non adiuuit ad iuſtitiã implẽdam. (Aug.) Deformata. i. turpiter formata, quia inhoneſta ſecundum literam præcipiebat. Vel, Deformata. i. plene ſcripta, ſi quis ſpiritualiter caperet. In lapidibus. i. in tabulis lapideis. Ad literam, vel in cordibus duris, ad capiendum, vel amãdum, Fuit in gloria, Moyſi miniſtro illius, Ita vt filii Iſrael non poſſent intendere, aciem viſus ſui, In faciem Moyſi, quia indigni erant. Tunc enim maculati peccato vultum Moyſi deſcẽdentis de monte cum lege accepta in tabulis intueri non poterant, quia glorioſa facta erat facies eius. Vnde ſubdit,

C Propter gloriã vultus eius. i. fulgorẽ vultus eius, qui ſignificabat eum clare videre, ad q̃d illi accedere non poterãt. Quę gloria Euacuatur, quia in Moyſe ſtatim tranſiuit, & nõ modo in miniſtris legis veteris eſt. Vel myſtice poteſt dici, vt per faciẽ Moyſi intelligatur ſpiritualis intellectus legis: per gloriã faciei intelliguntur legales obſeruantię, quæ erant figuræ veritatis. q. d. ita fuit lex Moyſi in gloria, Vt filii Iſrael. i. Iudęi, Non poſſent intendere in faciẽ eius. i. capere ſpiritualẽ intelligentiam legis, quia Chriſtum in lege non intelligebant. (Ambroſ.) & hoc Propter gloriã vultus eius. i. legales cerimonias, quæ propter Chriſtum ſignificandum fiebant: ſed illi adhuc carnales in eis Chriſtũ non intelligebant quod ſignificabat velamẽtum poſitum ſuper faciem Moyſi. Quę gloria Moyſi Euacuat, quia ſinẽ figurę (Auguſtinus) habent reuelata per Chriſtum veritate. Et ſic gloria Moyſi euacuatur per legẽ ſpiritus, cum (Aug.) homines accepta remiſſione peccatorũ facti iuſti aſpicere poſſunt gloriã dei: ſicut Petrus & alii viderunt in monte. Gloria ergo Moyſi euacuatur, quia figura eſt, non veritas. (Ambroſius) Gloria Moyſi eſt quaſi ſtellę in veſpere, quæ tunc glorioſæ ſunt, Gloria Chriſti quaſi ſol qui oriens (Ambroſius) ſtellas obſcurat. Gloria vultus Moyſi figura erat veritatis quæ euacuatur, quia veniẽte imperatore imagines tolluntur de medio. ibi imago ſpectatur, vbi imperator præſens non eſt: (Auguſt. de uerb. dom.) Vbi autem eſt, imago remouetur, fulget præſentia imperatoris. (Auguſtinus) Quomodo non ma. &c. q. d. miniſtratio veteris legis fuit Moyſi in gloria, Et ſi, hoc eſt, Quomodo miniſtratio ſpiritus. i. noui teſtamẽti in quo datur ſpiritus, Non magis erit no. in gloria æterna. q. d. nõ

Digitized by Google

poteſt hoc negari. Nam ſi.q.d.vere in gloria æterna erit,quia dat iuſtitiam ſpiritus qui D
in ea datur,quod a minori probat, Nam ſi miniſtratio damnationis.i.veteris teſtamenti
eſt in gloria Moyſi.Vetus teſtamentũ dicitur miniſtratio damnationis, quia omnes pręua
ricatores conſtituit,non viuificans eos per gratiã:vel quia mortẽ temporalẽ inferebat pec-
cantibus.Et Si,hoc eſt, Multo magis,miniſterium iuſtitię.i.nouum teſtamentũ per quod
datur ſpiritꝰ per quẽ eſt iuſtitia & cõſummatio virtutũ, Abundat in gloria.i.dat abundã
Ambroſius tem gloriã miniſtris & obſeruatoribus eius.Vel,Deo magis eſt, In gloria.i.in laude,quã ve
tus teſtamentum, quia magis gloria Dei in ſalute eſt q̃ in morte.Quãuis enim iuſte dãnet
quod agebatur ſub lege,tamẽ ad laudem magis proficit ſi indulget,vt poſſit reus ſe corrige
re,quod in nouo teſtamẽto per gratiã præſtat. Nam nec.q.d.vere abundat in gloria,quia
adeo quod ad eius comparationẽ illa vetus,nec eſt dicẽda gloria.& hoc eſt quod ait, Nã
quod claruit.i.Moyſes, In hac parte,prædicta.i.in facie, Non eſt clarificatũ.Vel, Glo
Ambroſius ria propter excellentem gloriam,quæ eſt de nouo teſtamento vbi puri vident gloriã Dei.i.
Ambroſius comparatione huius excellentis gloriæ,quia nulli profuit gloria vultus Moyſi,ſed obfuit, &
Ambroſius ſi culpa illorum non ſua.Hæc autẽ gloria multo maior eſt quæ abũdat in gratia,vt per eam
purificati gratia homines,abſterſa caligine poſſint videre gloriã dei.Vel ita lege, Quod
claruit non eſt gloria.i.non eſt gloria, In hac parte.i.reſpectu huius noſtræ partis.Quare?
Ambroſius Propter excellentem gloriam,quæ eſt hic.Illa enim tanta erat gloria,quanta debuit credi
ſeruo.hæc vero tanta quanta eſt genitoris Chriſti,quia Chriſtus in gloria eſt patris:vt tan E
tum interſit inter gloriã Moyſi & Chriſti,quantũ inter imaginẽ & veritatẽ. Si eñ quod
euacuatur.i.vetus teſtamentum, Per gloriam eſt .i. fuit miniſtratũ & receptũ per glo-
riam Moyſi,ſine qua non commendaretur. Multo magis quod manet.i. nouum teſtamẽ-
tum quod dicitur manẽs,quia nouo teſtamẽto non ſuccedet aliud,eſt In gloria,æterna no
bis.& quia nos miniſtri noui teſtamẽti ſumus,certi de tanta gloria.

Habentes igitur talem ſpem,multa fidutia vtimur. Et non ſicut Moyſes po-
nebat velamẽ ſuper faciem ſuam,vt non intenderent filii Iſrael faciem eius,quod
euacuatur,ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſq; in hodiernum enim diem idipſum
velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum,quoniam in Chri-
ſto euacuatur. Sed vſq; in hodiernum diem cum legitur Moyſes velamen poſi-
tum eſt ſuper cor eorum.Cum autem conuerſus fuerit ad Deum,auferetur vela-
men.Dominus autem ſpiritus eſt.Vbi autem ſpiritus domini,ibi libertas. Nos
vero omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginẽ trãſ
formamur a claritate in claritatem tanquam a domini ſpiritu.

Habentes igitur talem ſpem.ſ.videndi gloriam dei,vtimur multa fiducia.i.vſu exerce-
mus nos in bonis operibus,vnde creſcit nobis fiducia. Tantum enim videbimus quantum F
credimus:& quia aperta eſt gloria,non celamus ſenſum noſtrum: Sicut Moyſes qui pone-
bat velamen per figuras legales ſuper faciẽ ſuam.i. clarũ & ſpiritualẽ intellectum: ſed nos
aperte dicimus.Ideo ponebat, Vt filii Iſrael nõn intenderent in faciẽ eius.i.ſpiritualem
Ambroſius intelligentiam legis,quia non poterant pati cauſa peccati.quod velamẽ per gratiam modo
Euacuatur.i.remouetur noſtris expoſitionibus,ſed ſenſus eorũ obtuſi ſunt.i.ratio eorum
Ambroſius hebes eſt:nec poteſt penetrare,quãdiu nõ credũt.Obtuſio enim hæc cauſa infidelitatis ob-
uenit, ideo conuerſis ad fidem acuitur acies mentis,vt videãt diuini luminis ſplendorem.
Vſq; in hodiernum.q.d.ſenſus Iudæorum ſunt obtuſi.Et vere,quia non ſolũ tunc,ſed etiã
vſq; in hodiernum diem.i.etiam hodie quando veritas claret. Manet idipſum velamen,
quia non aliter modo intelligũt quam ante aduentũ Chriſti.Manet dico, In lectione ve-
teris teſtamẽti.i.dum legitur eis vetus teſtamentum. & intantum manet quod non eſt eis
etiam Reuelatũ,eſſe velamẽ.i.nec hoc ſciunt quod ſit velamẽ.Quod Euacuatur in Chri-
Auguſtinus ſto.i.in fide Chriſti tantum.Vnde in Chriſti paſſione velum templi conſciſſum eſt,vt ſigni
Auguſtinus ficaref per Chriſti paſſionem reuelari ſacramenta legis & prophetiæ.Velamen enim dicit
ad operationẽ prophetiæ,vt non intelligeretur. Sed vſq;.q.d.his qui ſunt in Chriſto eua-
cuatur velamen, Sed ſuper cor eorum,qui negant Chriſtum, Velamẽ eſt poſitũ.q.d.pon
dus.i.in cordibus eorum eſt cęcitas,deprimens rationem eorum. Cum.i.quãuis, Legiť.i.

A exponitur eis Moyſes.i.vetus teſtamẽtum:& ita duo obſunt eis cũ non intelligant.ſ.quia
& velamẽ.i.obſcuritas eſt in lectione,& cęcitas ſuper corda.Et hoc Vſq; ĩ hodiernũ diẽ.i.
vſq; hodie. Cũ autẽ.q.d.velamẽ eſt in lectione veteris teſtamẽti & in corde eorũ,ſed cum
aliquis eorũ Cõuerſus fuerit,credẽdo Ad Deũ.ſ.ad Chriſtũ, Velamẽ auferet,dato ſpi-
ritu ſancto,vt in aqua vinũ latere intelligatur.Omnis eñ ꝓphetia non intellecto Chriſto
inſipidum & fatuũ quiddã eſt, Dominus autẽ ſpiritus eſt. Ordo verborum talis.q.d. Bene
dixi per ſpiritũ.ſ.auferri velamẽ, Autẽ.i.quia, Spiritus ſanctus eſt dominus.i.poteſt ope
rari quod vult:& per hoc quos vult illuminat,& quos vult in tenebris deſerit.Nota ꝙ ſpiri Auguſt. de
ritus ſanctus hic eſt dictus dominus:& ne quiſquam arbitretur filiũ ſignificari nomine do trinit.
mini,& ſpiritum dici propter incorpoream ſubſtantiam,adiungit, Vbi autem.q.d.ſpiri-
tus eſt dominus, Vbicunq; autem eſt,per gratiam inhabitantem, Spiritus domini.i.fi-
lii per quem datur, Vbi eſt libertas,intelligendi & faciendi.Et ideo Iudæi qui non habẽt
ſpiritum,non poſſunt libere intelligere vt nos.Vel ita,Ideo conuerſo ad dominum aufere-
tur velamen,quia Dominus.ſ.Chriſtus ad quem cõuertentur, Eſt ſpiritus.i.ſpiritalis eſ-
ſentia.Et ideo dat legem ſpiritus per fidem in mente,& ita facit ſpiritaliter intelligere.
Vnde ſubdit, Vbi autem ſpiritus domini.i.lex ſpiritus quã dominus dat,non literis ſcri Ambroſius
ptam,ſed per fidem animis intimatam, Ibi eſt libertas.Nos vero,&c.q.d.illi habent vela
men ſuper cor, Nos vero,credentes, Omnes,etiam minores. Reuelata facie.i.expedi-
dita ratione,in qua Iudæis eſt velamen,ſumus Speculantes.i.per ſpeculum rationis viden- Ambroſius
tes Gloriam domini.i.glorioſum dominum.Si quęritur qualis eſt hæc ſpeculatio,& vnde Auguſt. de
B dicatur, illud occurrit ꝙ in ſpeculo non niſi imago cernitur. Vbi quippe ſpeculum eſt,ap- tri. in li.xV
parent imagines rerum.Specula vero eſt,de cuius altitudine longius aliquid intuemur. Spe
culantes ergo dicit a ſpeculo,non a ſpecula,quod in Gręco non eſt ambiguum.vnde in Lati
num hęc ſcriptura tranſlata eſt.Satiſq; apparet dixiſſe, Speculantes.i.per ſpeculum ratio-
nis quæ eſt imago Dei videntes,non de ſpecula proſpicientes. Hoc ergo conamur, vt per
hanc imaginem.i.rationem quæ nos ſumus.i.in qua creati ſumus, videamus vtcunq; illum
a quo facti ſumus,tanquam per ſpeculum.Quod vero ſubdit, In eandem imaginem tranſ
formamur,vtiq; imaginem Dei vult intelligi.Eandem vero dicens,illam ipſam vult intel-
ligi quam ſpeculamur,quia eadem eſt imago Dei & gloria Dei,id eſt imaginem & gloriam
Dei idem accipit,id eſt Deum glorioſum:ſicut ſupra de imagine creata loquens,pro eodem Auguſtinus
accepit imaginem & gloriam,dicens,Vir quidem imago Dei & gloria eſt. Transforma- Auguſt. in
mur autem,dixit,id eſt de forma in formam mutamur,& tranſimus de obſcura forma in eodem.
lucidam formam,quia & ipſa obſcura imago Dei eſt.Hæc eſt imago in qua homines crea
ti ſunt,qua cæteris animalibus præſunt,quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima cum
a ſuo creatore ab impietate iuſtificatur,a deformi forma in formoſam mutatur formam.
C Erat enim etiam inter vitia natura bona.Et ob hoc addit, De gloria in gloriam,ſcilicet
de gloria creationis in gloria iuſtificationis.Vel de gloria fidei,vbi filii Dei ſumus:in glo
riam ſpeciei,vbi ei ſimiles erimus,cũ videbimus eum ſicuti eſt.Et addit, Tanquam a do-
mini ſpiritu,per hoc oſtendens a gratia Dei nobis conferri,tam optabilis transformatio-
nis bonum.Verum huius imaginis quandoque futura eſt perfectio,ad quam conſequen-
dam nos erudit magiſter bonus, dicens, Nos omnes reuelata facie ſpeculantes, id eſt,
per ſpeculum rationis intuentes, Gloriam domini,id eſt glorioſum dominum, Tranſ-
formamur, id eſt de forma in formam tranſimus, ſcilicet de obſcura in lucidam ten-
dentes In imaginem eandem, quæ eſt gloria quam ſpeculamur,quam ſperamus:vt dei Auguſtinus
imago,id eſt dii ſumus,id eſt vt ſimiles gloriæ Chriſti ſimus in æternum: ſicut Ioannes Ambroſius
ait,Scimus quia cum apparuerit,ſimiles ei erimus.Nos dico euntes, De gloria.Vel Cla-
ritate creationis, In gloriã.vel, Claritatem, iuſtificationis.Vel De gloria fidei,in glo- Auguſtinus
riã ſpeciei.Transformamur dico,tanquam A ſpiritu domini,ducti,quia hoc beneficium Auguſtinus
habemus a gratia Dei.Cum autem hac transformatione ad perfectum fuerit hæc imago Auguſt. de
renouata,ſimiles deo erimus,Vel ita, Trãsformamur dico tranſlati A gloria. Vel a cla- trini.
ritate,Moyſi, In claritatẽ.Vel, Gloriã Chriſti,tanquã a ſpiritu domini,quaſi quę gloria Ambroſius
eſt talis qualẽ decet dare ſpiritũ dei.Tãtũ eñ dabit gloriæ,quãtũ dignũ eſt dari p ſpiritum Ambroſius
ſanctũ.Ideo eñ dixit, Tanq̃ a domini ſpiritu,vt oſtẽderet eãdẽ gloriã dari quæ ſublimi- Ambroſius Ambroſius

Digitized by Google

tati congruat dantis. Vel ita, vt per dominū accipiat̃ pater, & per imaginē intelligat̃ filiꝰ. D
Nos ſpeculātes gloriā Dei.i.filiū q̄ eſt gloria patris. Transformamur,hoc nō mutat̃:tendentes In imaginē eius.ſ.patris. Eandē,cū ipſo.i.in Chriſtū,qui dicit̃ imago patris:eadem eſt cū illo in quē tēdimus.ſ.vt eū in eſſentia videamꝰ.Nos dico,euntes A claritate in claritatem.i.ab vna clara cognitione in aliam claram cognitionem. Tanquam a ſpiritu domini.i.vt illi quos ſpiritus Dei ducit.

CAPVT IIII.

IDeo habentes hanc miniſtrationem iuxta quod miſericordiā conſecuti ſumus non deficimus:ſed abdicamus occulta dedecoris, nō ambulantes in aſtutia,neq; adulterantes verbum Dei,ſed in manifeſtatione veritatis:commendantes noſmetipſos ad omnem cōſciētiam hominū coram Deo. Quod ſi etiā opertū eſt euangeliū noſtrum,in his qui pereunt eſt opertum,in quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium,vt non fulgeat illuminatio euangelii gloriæ Chriſti,qui eſt imago Dei.

Ideo,&c.q.d.& quia tantā claritatē habemus a ſpiritu. Ideo,nos Habētes,hanc adminiſtrationē.i.hanc dignitatē vt ſpiritum aliis miniſtremus.Habētes dico,non meritis,ſed E
Iuxta quod miſericordiā conſecuti ſumus.i.per miſericordiam Dei, Non deficimꝰ, pro aliquibus aduerſis, Sed abdicamus,non ſolum aperta mala,ſed Occulta dedecoris.i.immundas cogitationes.i.omnia turpia & polluta,quæ fieri & cogitari poſſunt amouemus. Nos dico Non ambulantes in aſtutia.i.in hypocriſi,vt pſeudo faciūt,qui videntur humiles. Neq; adulterātes verbū dei,per ammixtionē falſitatis,vel pro quęſtu prædicātes: ſed ambulamus In manifeſtatione veritatis,quia manifeſte in nobis videt̃ veritas.Nos dico,
Commendantes.i.commendabiles facientes. Noſmetipſos,ſine comparatione aduerſariorum adeo nos cōmendabiles facimus,vt veritatis noſtræ laus tranſeat: nō ſolum vſq; ad oculum,ſed etiā vſq; ad Omnem conſciētiā hominū,intētione mea manēte Coram
Ambroſius
Deo.i.in beneplacito Dei.Vel hoc dico, Corā Deo.i.teſte Deo,cui nihil occultū eſt. Te-
Aug. de uerbis euange.
ſtimonium Dei implorat, vt vel ipſi credatur quo auctore prædicat.Attende Apoſtolum implere quod dominus ait,Sic luceat lux veſtra coram hominibus,&c. Et item, Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus,vt videamini ab eis.Voluit itaq; nos bo-
Auguſtinus
na facere in conſpectu hominū,ſed ad laudem Dei tantum,non noſtram.Audi Apoſtolum vtrunq; facientem & docentē.Ait enim, Commendantes noſmetipſos,vt oſtēdat ſe implere etiam illud,Luceat lux veſtra coram hominibus.Et addit, Coram Deo,vt oſtendat ſe implere etiā illud,nō vt videamini ab hominibus.Non eñ hæc facit vt videatur ab hominibus. Q̄ſi.q.d.dixi nos p̄dicare in manifeſtatione veritatis. Q̄.i.ſed, Si etiā oper- F
Ambroſius
tū eſt euāgeliū noſtrū.i.q̄d a nobis p̄dicat̃. Opertū eſt etiā in his q̄ pereūt.i. culpa eorū eſt q̄ perire meruerūt.Verū eſt eñ quia increduli nō vidēt ſplēdorē veritatis,merito pfidię obcęcati.In his q̄ pereūt dico, In q̄bꝰ,pereūtibꝰ vel verbis euāgelii, Deꝰ huiꝰ ſeculi.i.Deꝰ q̄
Auguſtinus
nō ſolū bonos regit,ſed etiā malos p̄ merito p̄cipitat. Excęcauit,a naturali ratiōe. Mētes
Auguſt. ad Fauſt.
īfideliū.ſ.q̄ Chriſto nō credūt,quos excęcauit dñs eis q̄d volūt.i.ſinēs eos facere q̄d volūt.i. vt nō credāt:q̄d nō facit malitia,ſed iuſtitia.Vel talis poteſt eſſe ordo verborū,In q̄bꝰ pereū-
Auguſ. contra inimicū legis.
tibꝰ Deꝰ verꝰ & iuſtꝰ Excęcauit mētes infideliū huiꝰ ſeculi.Vel ita. In q̄bꝰ deꝰ huiꝰ ſeculi.i.diabolꝰ q̄ eſt princeps mūdi q̄ ſecularibꝰ principat̃.Vel, Deꝰ ſeculi.i.ſuperbia,vel ingluuies vētris, Excęcauit mētes īfideliū.i.cauſa eſt quare excęcent̃.Adeo excęcauit, vt Illuminatio euāgelii.i.doctrina euāgelii illumināſ Nō fulgeat.i.nō appareat eis. quæ tamē lux eſt euāgelii,dico, Gloriæ Chriſti.i.in quo prædicat̃ gloria deitatis Chriſti:nō ſolū in-
Aug. in lib. lxxxiii.q.
firmitas humanitatis,quod Chriſtus imago eſt Dei patris,quia de illo eſt,cui etiā æqualis eſt:ſecūdū illud,Qui videt me,videt & patrē.Sciēdū eſt q̄ imago & æqualitas & ſimilitudo diſtīguēda eſt:q̄a vbi imago,cōtinuo ſimilitudo eſt,nō cōtinuo æqualitas:vbi æqualitas,cōtinuo & ſilitudo,nō cōtinuo imago:vbi ſilitudo,nō cōtinuo imago,nec ęq̄litas. Verbi grã, In ſpeculo eſt imago & ſilitudo,nō tñ ęqualitas:q̄a multa deſunt imagini q̄ inſunt illi rei,de qua expreſſa eſt.poteſt etiā aliq̄n eſſe imago ī qua ſit ęqualitas,vt ī parētibꝰ & filiis inuenit̃

Digitized by Google

A imago & ſilitudo & æqualitas,excepto tẽpore quo pręcedũt parẽtes,qa de parẽte exprimit ſimilitudo filii,vt recte imago dicat,& poteſt eſſe tãta vt recte dicat æqualitas. Poteſt etiã aliquãdo eſſe ſimilitudo & æqualitas quãuis nõ ſit imago,vt in duobus ouis paribꝰ. Chriſtꝰ autẽ ita dicit imago patris,vt nihil horũ deſit,vt nõ ſolũ eius imago ſit,quia de illo eſt:& ſimilitudo,quia imago eſt:ſed etiam æqualitas tanta,vt nec temporis interuallum impedimento ſit,quia non generauit Deus filium in tempore.

Non enim noſmetipſos prædicamus,ſed Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Nos autem ſeruos veſtros per Ieſum,quoniam deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere,ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Ieſu Chriſti.Habemus autem theſaurũ iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei,& nõ ex nobis.In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur. aporiamur,ſed non deſtituimur. perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur.humiliamur,ſed non confundimur.deiicimur,ſed non perimus.Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circunferentes,vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris.Semper enim nos qui viuimus in mortem tradimur propter Ieſum,vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali.Ergo mors in nobis operatur,vita autem in vobis.

Non enim,&c.q.d.Bene dico gloriæ Chriſti, Nõ enĩ,&c.Vel ita cõtinet.Cõmẽdamus B nos in manifeſtatione veritatis,& cætera talia facimus:& hoc propter Chriſtũ. Non enĩ prædicamus noſmetipſos,ſed Ieſum Chriſtũ dominum noſtrũ.i.prædicatio noſtra nõ tendit ad gloriam noſtrã,vel ad lucra noſtra:ſed ad gloriã Chriſti,quẽ prædicamus ſaluatorẽ & dominũ noſtrũ eſſe,illum prædicamus eſſe dominũ. Nos autẽ,dominis eſſe, Seruos.i. miniſtros veſtros.& hoc, Per Ieſum,qui nobis hoc iniũxit.hoc aũt facimus, Quoniã deus ipſe illuxit in cordibus noſtris.i.ſe qui eſt lumen,nobis infudit. Qui dixit.i.præcepto ſolo hoc fecit. Lucẽ ſplẽdeſcere de tenebris,qđ fuit ĩ ſeparatione elemẽtorũ. Cœperũt enĩ ex quo confuſa moles cæli & terrę cœpit eſſe,antequã lux facta eſſet qua illuminaretur,qđ ſine luce fuerat tenebroſum:poſtea vero accedente luce,qđ factũ eſt,meliꝰ redditur:in quo profi cientis hominis affectio ſignificatur. Vnde Apoſtolus loquẽs ad fideles ait,Fuiſtis aliquando tenebrę,nunc autẽ lux in domino.Ille hoc fecit,qui cũ tenebrę eſſent ſuper abyſſum, dixit,Fiat lux:Et facta eſt lux.Hæc lux ſignificat lucem,quæ modo nobis & per nos aliis dat. Ex quo nõ poteſt intelligi ꝙ tenebræ ſempiternę fuerint,ſicut quidã legis calũniatores imponũt eiuſdẽ legis ſcriptori ſenſiſſe:qui potius oſtedit eã cœpiſſe,cũ dixit,In principio fecit Deus cælum,&c.Terra autẽ inuiſibilis erat & incõpoſita,& tenebræ erant ſuper faciẽ abyſſi.

Auguſ.contra inimicos legis & prophetarũ.

Auguſtinus

Auguſt.de bap.par.

C Illuxit dico, Ad illuminationẽ ſciẽtiæ & claritatis.Vel, Gloriæ Dei.i.vt illuminaret nos ſcientia,qua ſciremus Deum eſſe lumẽ,quo tenebræ noſtræ illuminantur. Sciẽtia enim gloriæ dei eſt,qua ſcimus ipſum lumẽ eſſe,quo tenebræ noſtræ illuminantur.Vel ita, Ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei.i.vt illuminemus alios per ſciẽtiam de claritate.i. de eſſentia Dei.Et hoc dedit nobis In faciẽ Ieſu Chriſti.i.per Ieſum Chriſtum,qui eſt facies patris,ſine quo nõ cognoſcitur. Habemus autem,Hactenus egit de altitudine ſciẽtiæ ſuæ,hic agit de fragilitate carnis quã refert ad gloriã ſuam : etſi contra videatur,q.d. deus illuxit nobis ad illuminationem ſcientiæ:ſed iſtum theſaurum.i.ſcientiam iſtam qua alios ditemus, Habemus in vaſis fictilibus,i.in corporibus fragilibus. Theſaurum dicit ſacramentum Dei,quod fidelibus erogatur,perfidis abſconditur.Et hoc ita, Vt ſublimitas ſit virtutis Dei,& non ex vobis,id eſt,vt tota altitudo Dei eſſe videatur,& non noſtra. In omnibus,&c.quaſi dicat,vaſa ſunt fictilia.Et vere, Quia patimur tribulationẽ in omnibus,quia nullus modus tribulandi abeſt:ſed de theſauro bene conſcii non anguſtiamur in animo.Deinde aperte quaſdam tribulationes enumerat,dicens, Aporiamur,id eſt pauperes ſumus adeo vt neceſſaria deſint. Aporos enim Græce,Latine pauper dicitur. Sed non deſtituimur,a theſauro noſtro.Vel nõ deſtituimur oĩno a Deo,quia Deꝰ paſcit nos.Et Patimur pſecutionẽ,de loco ad locũ. Sed nõ dereliquimur,a deo,qn theſaurũ cuſtodiat, Humiliamur,i.affligimur. Sed nõ cõfũdimur.i.nõ erubeſcimꝰ. Deiicimur ĩ mortis pi-

Ambroſius

Ambroſius

culũ. *Sed nõ perimus*.i.a bono nõ ceſſamus.*Qui per ſingula* *Sẽper ſumus circũferẽtes*.i. D
aliis ꝓpinãtes,& oſtẽdẽtes *In corpore noſtro*,non ſolũ in animo *Mortificationem Ieſu*,
id eſt quã ſuſtinemus ꝑ Ieſu:vel quã prius Ieſus ſuſtinuit.Et hoc ideo facimus,vt ſicut mors
Chriſti ĩ nobis apparet, *Et vita Ieſu*.i.gloria, *Manifeſtet*,etiã inimicis:nõ tantũ ĩ aĩa-
bus,ſed etiam in corporibus nr̃is. *Sẽper eñ*.q.d.mortificationẽ Ieſu circũferim⁹.Et vere,
quia nos *Qui viuimus*,virtutibus,vel q̃bus licet viuere naturali vita, *Sẽper tradimur ĩ
mortẽ*.i.ĩ pericula mortis.& hoc ſuſtinemus *Propter Ieſum*.i.ꝑ amore Ieſu, vt *Et vita Ie
ſu*,ĩmortalis & ĩpaſſibilis *Manifeſtet ĩ carne nr̃a*,licet nũc *Mortali*,& ideo videt̃ ĩpoſſi-
Ambroſius bile q̃d ſperam⁹.Et eſt ſenſus, Nõ timem⁹ mori ꝑ Chriſto ꝓpter ꝓmiſſã reſurrectionẽ. Er
go mors,q.d.Et q̃a hęc patimur, *Ergo mors opat̃ ĩ nobis*,*vita autẽ ĩ vobis*.i.mors domi-
niũ exercet ĩ nobis,ſed vos ad voluptates vitæ tenditis. Vel ita,q̃a ꝑ mortẽ vitã Ieſu cõſe
quemur, *Ergo mors*,nõ eſt inutilis.Sed *Operat̃*,magnũ q̃d *In nobis*.ſed *Vita*,qua de-
lectamini ĩ terrenis, *Opat̃ ĩ vobis*,mortẽ ęternã.Vel ita,vt legat̃ paſſiuę. *Operat̃ ergo*.i.
ꝓpter ſpem vitæ Ieſu,*mors* *Operat̃*.i.a p̃dictis paſſionibus efficit̃, *In nobis*.i.ꝑmittim⁹
effici in nobis.ſed ꝑ hoc *Vita*,efficit̃ *In vobis*.i.fides plãtat̃ ĩ vobis,per quã viuitis.

Habẽtes autem eundem ſpiritũ fidei:ſicut ſcriptum eſt,Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus propter quod & loquimur,ſcientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum,& nos cum Ieſu ſuſcitabit,& conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos,vt gratia abundans per multos in gratiarum actione abũdet in glo- E riam Dei.Propter quod non deficimus,ſed licet is qui foris eſt noſter homo cor-rumpatur:tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem. Id enim quod in præ-ſenti eſt momentaneum,& leue tribulationis noſtrę:ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,non contemplantibus nobis quæ vi-dentur,ſed quæ non videntur.Quæ enim videntur temporalia ſunt,quæ autẽ non videntur æterna ſunt.

Habẽtes autẽ.q.d.ſemper mors operat̃ ĩ nobis.& per hoc patet ꝙ nos *Habemus eundẽ
Auguſt. de ſpiritũ* ſanctũ quẽ ꝓphetę habuerũt.qui ſpũs eſt cauſa *Fidei*,quia ſpũs grẽ facit vt habea
gratia & li. mus fidẽ,vt ꝑ fidẽ ĩpetramus orãdo,vt poſſimus facere q̃ iubemur.Cũ autẽ dicit, *Eũdem
Arb. ſpiritũ fidei*,oſtẽdit ꝙ ĩ iuſtis diuerſorũ tẽporũ,eadẽ eſt fides.Ea eñ fides,iuſtos ſaluauit an
Auguſtinus tiquos:q̃ ſaluat & nos.i.mediatoris Dei & hoĩm.Tẽpora ergo variata ſunt,ſed nõ fides: q̃a
Aug.de na. illi vẽturũ Chriſtũ,paſſurũ,reſurrecturũ,& aſcẽſurũ crediderũt: nos autẽ credim⁹ Chriſtũ
& gratia. veniſſe,paſſum eſſe,reſurrexiſſe,in cælũ aſcẽdiſſe. Et ꝙ antiquos iuſtos fides ſaluauerit,oſtẽ
Aug.ſuper dit,dicẽs, *Sicut ſcriptũ eſt*.q.d.habemus eũdẽ ſpiritũ quẽ illi. *Habẽtes* autẽ eũdẽ ſpiri-
Ioannem. tũ fidei,quẽ illi habuerũt.Bene dico ꝙ habuerũt, *Sicut ſcriptũ eſt*,de illis patrib⁹,in quo-
Auguſtinus rum perſona dicit Dauid, *Credidi*,perfecte, *Propter quod locutus ſum*:aliter nõ perfe- F
Auguſtinus cte crederet. Nõ eñ pfecte credũt,qui quod credũt,loqui nolũt.Ideo ait, Credidi propter
q̃d locutus ſum:ſed ꝓpter hoc dicit ſe locutũ eſſe,quia credidit:& ita duo fecit,quorũ alte-
rum alteri⁹ cauſa extitit.Credidit.ſ.& locut⁹ eſt,ne fides ſine cõfeſſione eſſet inutilis. *Habẽ
tes* inquã *Et nos*,vt illi *credimus* futurã vitã. *Propter q̃d loquimur*.i.cõfitemur nõ timẽ-
Ambroſius tes mala:quia ſumus *Sciẽtes quoniã qui ſuſcitauit dominũ Ieſum*,a morte, *Et nos ſuſcita
bit*,vt ſimus in eadem gloria, *Cum Ieſu*,hoc dicit propter quoſdam qui negabant reſur-
rectionem,quos & in prima epiſtola arguit.Et in eadem gloria *Conſtituet* nos.i.cõfirma-
bit,vt vltra.ſ.non moriamur,nec mors nobis dominetur.Cõſtituet dico, *Vobiſcum*,quia
omnes vnius fidei participes in vna domo pacis erunt.In qua *Conſtituet*,nõ dico nos no
biſcum,ſed Nos vobiſcum,vt non inferiores,ſed pares nobis ſitis ſi volueritis. Et bene de
vobis hoc aſſero. *Enim*.i.quia. *Omnia*,iſta facimus *Propter vos*,inſtituendos noſtro
exemplo,ita omnia ad vos ſpectant,vt *Gratia Dei abundans*,in nobis,abũdet & per vos
in aliis,& per vos multos abundet *In actione gratiarum*,vt.ſ.vos & alii gratias Deo aga
Ambroſius tis.Et hoc *In gloria Dei*.i.ad oſtendendum Deum glorioſum,qui a munere ſuo nullũ vult
eſſe alienum.Ideo Apoſtolus omnia ſuſtinet,& omnibus fideliter prædicat,vt non paucos
ad cœnam perducat Dei: cuius contumelia eſt,ſi veniant pauci.Magna enim contumelia
eius eſt qui cœnam fecit opulentam,ac multos inuitauit,ſi paucos habet. *Propter q̃d*,q.d.

Digitized by Google

A omnia facimus ad inſtructionē veſtrā. Propter qđ.ſ.vt nos imitemini: non dico pro vi⸗ta Ieſu tantū non deficimus in tribulationibus, Sed licet homo noſter.i.caro, Is qui foris eſt.ſ.expoſitus malis corrūpať:tamē is q̄ int⁹ eſt.i.aīa munita ſpe futuri,cui non accedit hu⸗ Ambroſius man⁹ furor.i.imago Dei, Renouať,in agnitione Dei, De die in diē.i.aſſidue. Vel Re⸗ Ambroſius nouatur de die in diem.i.aſſidue purior a vitiis efficitur per ignem tribulationis. Nota ꝙ licet dicat is qui foris eſt,& is qui intus:non tamen duo ſunt homines,ſed vnus quē totum Auguſtinus Deus facit.i.& id quod interius eſt,& id quod exterius eſt.Interiorē porro hominē pro ſpi⸗ contra Fau⸗ritū mentis,exteriorem vero in corpore,atq; iſta mortali vita vult intelligi:ſed ad imagi⸗ ſtum. nem ſuam non fecit,niſi id quod interius eſt.Non ergo fecit hominem ad imaginem ſuam ſecundum hoc quod habet corpus,corporaleq; vitā: ſed ſecundū hoc quod habet rationa⸗lē mentē,qua cognoſcat Deū,& oīb⁹ rationalib⁹ præponať. Nō ergo corpus tantū,ſed q̄c⸗quid etiā eſt cōmune pecori,exterior homo eſt.Totuſq; ille homo,ſ.ſecundū interiorē & ex⸗teriorē ſui partē,inueterauit p peccatū,& pœnę addict⁹ eſt.Renouať autē nūc ſecundū inte⸗riorē hominē:in reſurrectione vero etiā exterior pcipiet cæleſtis habitudinis dignitatē,vt totū qđ factū eſt recreet,& qđ factū eſt reficiat. Nūc vero homo exterior.ſ.corp⁹,quāto eſt Auguſt. de hac vita diuturnior magis magiſq; corrūpiť,vel ætate,vel morbo,vel aliis modis. Id eñ, trinitate. q.d.merito nō deficimus,quia Id tribulationis noſtræ.i.minimū, Quod in præſenti eſt, vbi nō eſt niſi deſolatio, Et momētaneū.i.parū durans, Et leue,ad ferendū, Operatur B in nobis pondus gloriæ.i.immēſam gloriā.Nota ꝙ ſingula ſingulis opponit.Ponit eñ pō⸗dus contra leue,& gloriæ contra tribulationis. Pondus dico, AEternū,cōtra hoc qđ dixit momētaneū.Et ſupra modū tribulationū,cōtra hoc qđ dixit,Id t.Et In ſublimitate.i.in cę⸗lo,cōtra hoc qđ dixit,in præſenti.Paruis eñ laborib⁹ magna reddeť merces: & p leui tribu⸗latione ſupra modū ſublimitas gloriæ penſabiť perpetuę.In nobis dico, Non contēplanti⸗bus.i.nō appetētibus ea Quæ videnť,ſed q̄ nō videnť,ac ſi diceret,Ideo operať ī nobis pō⸗dus glīæ,q̄a nō appetimus terrena,ſed cæleſtia.Ideo q̄ non videnť appetimus, Eñ.i.quia, Quæ videntur,temporalia ſunt.i.tranſitoria, Quę autem non videnť,æterna ſunt.

CAPVT V.

SCimus enim quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitatio⸗nis diſſoluatur,ꝙ ædificationem ex Deo habeamus,domū nō ma⸗nu factam,æternam in cælis.Nam & in hoc ingemiſcimus,habita⸗tionem noſtram quæ de cælo eſt ſuperindui cupientes:ſi tamen ve⸗ſtiti & non nudi inueniamur.Nam & qui ſumus in hoc tabernacu⸗lo ingemiſcimus grauati,eo ꝙ nolumus expoliari:ſed ſuperueſtiri vt abſorbea⸗tur quod mortale eſt a vita.

C Scim⁹ eñ.q.d.vere operať pōdus glīæ,q̄a etiā in corporib⁹ nō tantum in aīab⁹.& hoc eſt qđ ait,Et eſt talis ordo literę. Scim⁹ eñ ꝙ habem⁹,ne dicā habebim⁹:adeo certi ſum⁹,q̄a iam habem⁹ ſpe qđ habituri ſum⁹ re. AEdificationē.i.corp⁹ īmortale,firmatū plene. Ex Deo,tantū,q̄a nō miniſterio hoīm fiet.Habebim⁹ dico, Si dom⁹ noſtra.i.mortalis caro ī Ambroſius qua habitat aīa, Hui⁹ habitationis,vbi ſemper ingemať aīa. Dom⁹ dico Terreſtris.i.de terra,& pcliuis ad terrena. Diſſoluať.i.deſtruať p Chriſto.Et eſt ſenſus, Scimus ꝙ habe⸗bim⁹ corp⁹ īmortale,& ſi hoc corpus mortale p tribulationes diſſoluať.Et ideo, Quoniā, ſic diſſoluiť,vt cōditio,& cauſa ſit pręmiſſa. Deinde qđ dixerit ad ædificationē,exponit,di⸗cēs.ſ. Domū,aīæ.i.corpus īmortale ī quo reſurgētes ſemp erimus.Domū dico, Nō ma⸗ Ambroſius nufactā.i.nō cōplexione hoīm factā.ſ.nō humanę gñationis opere pductā,nec humanis fo⸗mētis auctā,ſed adeo ineffabiliť cōpactā. Et æternā,q̄a ab ęterno factā ī Dei diſpoſitiōe.i. ab ęterno nobis pparatā.Et illā habebim⁹ In cęlis.i.inter cæleſtes.ſ.inter angelos. Vel po⸗tius dicit ęterna,q̄a ī ea ſine fine manebiť.Per hoc dat fiduciā,vt nō timeam⁹ diſſolui de cor⸗ Ambroſius pore violētia īfideliū,q̄a pparata eſt habitatio ī cęlis ęterna,vt de tēporali & terrena expul⸗ſi in perpetua domo recipiamur. Nam & in hoc.q.d.dico ꝙ habebimus domum non ma⸗nufactam.& inde poteſt videri quod habebimus.Nā non ſolū p præſenti habitatione,ſed etiā In hoc.i.in cōſideratione huius tātę gloriæ, Ingemiſcim⁹,ex dilatione deſiderii,qđ nō faceremus niſi certi.In cuius rei figura,Axa filia Caleph petiit a patre irriguū ſuperius,

Digitized by Google

& irriguum inferius vt nos lachrymas effundamus, non ſolum pro præſentis incolatus miſeria, ſed etiã pro dilatione ſupernę gloriæ. Vnde hic ait, Et in hoc ingemiſcimus: in quo? in hoc.ſ. Cupiẽtes, ſuper virtutes animæ, Indui habitationem noſtrã.i. ædificationẽ noſtrã, quæ de cælo eſt.i. immortalis & impaſſibilis. Et eſt ſenſus, Ideo ingemiſcimus, quia cupimus ſuper innouationẽ animæ, quã iam accepimus, indui nos Habitationẽ noſtrã.i. dari animæ veſtimẽtum, non de terra corruptibile: ſed de cælo.i. immortale & impaſſibile, ad ſimilitudinẽ cæleſtium. Si tamẽ.q.d. cupimus indui. quod vtiq; fiet, tamẽ hac conditione. Dico ſi nos Inueniamur veſtiti.ſ. virtutib⁹, fide, & cæteris. Poſito.i. depoſito corpore. Et non, inueniamur Nudi, virtutibus.i. ſi Chriſtum veſtiti fuerimus corpore depoſito, & non nudi eo. Hoc dico, ne idẽ de nudis putaretur. Vel ita, Cupimus indui corpore in reſurrectionẽ, ita Tamẽ ſi inueniamur veſtiti, gloria promiſſa: Non nudi, Hoc enim deſiderãt ſancti ne reſurgẽtes recepto corpore nudi.i. alieni a promiſſa gloria inueniantur. hoc enĩ opus eſt, vt induti corpore ſuperinduantur gloria, quæ immutatio in claritatẽ erit.ſ. Nam & qui.q.d. Nos perfectiores pro dilatione gemimus, quia etiã minus perfecti qui carnẽ fouent, inter quos Apoſtolus ſe cõnumerat, ne illi min⁹ de ſe ſentiant. Et hoc eſt qđ ait, Nã &.i. etiã nos minores qui ſumus In tabernaculo iſto.i. qui habitationẽ huius corporis diligimus, de quo non eſſet curandũ cũ non ſit niſi tabernaculũ ad tẽpus, Ingemiſcimus, deſiderio cæleſtis. & nos dico, Grauati.i. depreſſi, Eo.ſ. corruptibili corpore: quia aggrauat nunc animã corpus corruptibile, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Et quia grauationis cauſa eſt non natura & ſubſtãtia corporis, ſed eius corruptio, nolum⁹ corpore expoliari ſi fieri poteſt, ſed etiã ĩmortalitate veſtiri. Et hoc eſt qđ ait, Quod nolumus.q.d. grauamur ſarcina corporis, qđ corpus tamẽ Nolumus expoliari.i. nollemus nobis per mortẽ tolli, ſi fieri poſſet. Sed ſuper.i. adeo, Veſtiri ſtola, immortalitatis, Ita vt qđ mortale eſt abſorbeatur vita.i. vt vita immortalitatis deſtruat mortalitatem, nõ vt ſuper eã veniat, &c. Senſ⁹ eſt, Sic vellem⁹ fieri ĩmortales ſi fieri poſſet, vt iam veniret ipſa ĩmortalitas, & modo ſicut ſumus mutaret nos: quia & ſi a malis ad bona tranſeamus, tamẽ ipſe tranſitus amarus, & habet fel & acetum, id eſt acre quid tolerandum. & ſi corpus grauat animam, & habet incitamenta vitiorum, & deſideria vitioſa: non tamen omnia mala ſunt ex eo, nec omnia vitæ iniquę vitia tribuenda ſunt carni: ne ab his omnibus purgemus diabolum, qui non habet carnem, nec fuit corruptio corporis, qua aggrauat animam peccati primi cauſa, ſed pœna: nec caro corruptibilis animã peccatricẽ fecit, ſed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit. Qui ergo omnia mala animæ ex corpore putant accidiſſe, in errore ſunt. Attende quod ingemiſcere ſe dicit, & grauari ſub ſarcina corruptibilis carnis: & tamen ait, Nolum⁹ expoliari. Ecce vox nec cõfeſſio pœnæ. graue eſt corpus & oneroſum atq; corruptible, gemitur ſub illo, & tamen non libenter deſeritur. Prius enim mentis ratione cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto: ſenſu autem carnis refugit & recuſat. hoc habet humanus affectus, hoc ipſa anima neſcio quomodo habet in voluntate, quoniam diligẽdo vitam, odit mortem: & quoniam carnem ſuam non odit, nec ipſi vult accidere quod odit: & ſi fieri poſſit non vult expoliari, ſed ſuperueſtiri. ſicut ait Apoſtolus, Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri.q.d. ſub terrena tunica gemo, ad cęleſtem feſtino: illam volo accipere, iſtam volo ponere. Quid apoſtole dicis? fiet iniuria tanto illi cęleſti veſtimento vt veniat tibi immortalitas ſuper hos pannos mortalitatis & corruptionis, vt hoc ſit inferius illud ſuperius, hoc interius illud exterius? Non ſic, inquit, dico, nõ ſic. Nolo itaq; expoliari, ſed ſuperueſtiri: non tamen ita, vt ſub incorruptione maneat corruptio, ſed Vt abſorbeatur quod mortale eſt a vita in nobis, vt nuſquam ſit mortalitas, non infra, non ſupra: non intra, non extra. Abſorpta eſt enim mors in victoria. Vel ita, Nam & qui.q.d. de illo gemimus, ſcilicet quia a beatitudine remoti ſumus. & non mirum ſi de eo gemimus: Nam de hoc etiam gemimus, quod minus eſt, ſcilicet, quod hoc corporę exuimur. & hoc eſt quod ait, Nam qui ſumus In tabernaculo iſto, id eſt in hac habitatione, quanuis grauati ſimus, Eo, id eſt ſarcina carnis, cum Ingemiſcimus eo, id eſt ideo, Quod nolumus expoliari, corpore, Sed ſuperueſtiri immortalitate, ſi hoc poſſet fieri, ita Vt quod mortale eſt abſorbeatur a vita, ne vltra poſſit mori.

[Margin notes: Ambroſius; Ambroſius; Ambroſius; Ambroſius; Auguſ. de ciui. dei.; Remigius.; Aug. in pſal lxxxviii; Auguſt. de ciui. dei.; Aug. in ſer. de nat. apoſtolorum.; Aug. in eodem.; Auguſt. de gratia n. t.; Aug. de na. apoſt.; Ambroſius]

Qui autẽ efficit nos in hoc ipſum Deus, qui dedit nobis pignus ſpiritus. Au

Digitized by Google

A dentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in corpore peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad dominum: & ideo contendimus ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.

Qui autẽ.q.d.ingemim⁹ deſiderio cæleſtis. Deus autẽ eſt qui efficit nos in hoc ipſum.i. Deus hoc efficit in nobis. Vel ita continet. Nolumus expoliari corpore, ſed tamẽ Deus efficit hoc, vt immortalitatẽ cupiamus. quod ita ait, Qui autẽ efficit nos in hoc ipſum.ſ.vt velimus immortalitatẽ: Deus eſt. Vel ita ab illo loco, Nam & qui.q.d.dico nos ſuperindui, ſi inueniamur veſtiti virtutibus: quod vtiq; oramus, vt perſeuerantes in fide, veſtiti inueniamur ſpiritu ſancto. Nam & qui ſumus in tabernaculo iſto, grauati paſſionibus, Ingemiſcim⁹, orãdo, Eo q, ideo, quia Nolum⁹ expoliari ſpiritu ſancto.i.gemẽdo hoc oramus, ne ſpoliemur ſpiritu ſancto, & ſic gloria induemur. Vnde ſubdit, Sed nolum⁹ ſuperueſtiri gloria immortalitatis, Ita vt qd mortale eſt abſorbeatur a vita. Tunc enim ſuperindui promiſſa gloria poterimus ĩmortalitatis, ſi exuti corpore non diſpoliati a ſpiritu ſancto fuerimus. Qui autẽ.q.d.nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Qui autẽ efficit nos in hoc ipſum.i.qui hanc voluntatẽ in nobis perficit, Deus eſt, qui dedit nobis pignus ſpiritus.i.dedit nobis ſpiritũ ſanctum pignus huius rei implẽdę, quo pignore de immortalitate certi ſumus: quã tunc habebimus, quãdo ſine hoſte vllo, ineffabili ac ſempiterna pace fruemur. Audentes igitur.q.d.Deus facit nos velle immortalitatem, facit etiã nos de ea certos per ſpiritum ſanctum. Igitur.i.ideo ſemper ſumus Audẽtes.i.conſueta audacia vertentes, Et ſcientes hoc, quod vtiq; confirmat noſtram audaciam. Quid ſcimus? Quoniã dum ſumus in hoc corpore mortali peregrinamur a domino.i.remoti ſumus a domino ſpecie, tamẽ in mente ipſum habentes per fidem. Quæritur cum alibi ſcriptum ſit, In ipſo viuimus & mouemur, & ſumus: quare hic dicat nos peregrinari a domino? Si eñ vbiq; eſt, quomodo ergo peregrinamur a domino? Sine dubio vbiq; eſt, & in eo ſunt omnia, & tamen dicimur hic peregrinari ab eo: quia & ſi vbiq; Deus eſt, non tamen hic videtur ſicut in cælis. Peregrinamur ergo nõ fide, ſed ſpecie. Vnde ſubdit, Per fidem enim, inuiſibilium, Ambulamus.i.ad Deum tendimus. Et Non per ſpeciem.i.non per præſentiã eorũ. Qui peregrinatur & per fidem ambulat, non eſt in patria, ſed iam eſt in via: Qui autẽ nõ credit, nec in patria eſt, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via ſimus, quia ipſe rex patriæ factus eſt via. Rex patrię Chriſtus eſt, & ibi veritas. Hic autẽ via eſt. Quo imus? Ad Chriſtũ. Qua imus? Per Chriſtũ. Ipſe enim ait, Ego ſum via, & veritas, & vita. Eſt illuminatio per fi-
C dem, eſt & illuminatio per ſpeciẽ. modo per fidem tantum illuminamur, non per ſpeciẽ. Homini eñ vitã mortalẽ adhuc agẽti nõ poteſt cõtingere, vt dimoto atq; diſcuſſo omni nubilo fantaſiarũ corporaliũ, ſereniſſima incõmutabilis veritatis luce potiat, & mẽte penitus a cõſuetudine vitæ huius alienata, cõſtanter & indeclinabiliter illi hęreat. Audemus autẽ, q.d.ſumus audentes & ſciẽtes hoc, audẽtes autẽ mẽte. Audem⁹, opere.i.ab actu nõ quieſcimus, & ſi durũ ſit. Et bonã voluntatẽ habemus, quia nõ triſtamur, nõ murmuramus in aduerſis. Nos dico cupiẽtes magis Peregrinari.i.remoueri, A corpore, & Præſentes ad dominũ, quã hic morari. Et quia volumus illi hęrere, Ideo, omnib⁹ modis, Contẽdim⁹ placere illi, ſiue abſentes, vt nunc eſt, Siue præſentes, vt quãdo aſtabim⁹ ei.i.elaboram⁹ vt hic, & illic placeamus illi. Omnes eñ.q.d.contẽdimus placere, & ſic expedit. Oẽs enim, &c. Vel ita cõtinet, præſentes illi erim⁹. Et vere, quia Oportet nos omnes, bonos & malos, Manifeſtari ante tribunal Chriſti.i.ante iudicẽ Chriſtũ. Ad qd? Vt vnuſqſq;.ſ.bon⁹ & mal⁹, Referat, a ſimili meſſorũ, Propria corpis, put geſſit.ſ.plus vel min⁹, Siue bonũ ſiue malũ.i.referat ea q̃ geſſit p corpus.i.p tẽpus corporis: qa nullus meret, niſi dũ in corpore eſt. Quẽ ſenſum cõfirmat alia trãſlatio q̃ ita habet, Vt referat vnuſqſq; ſecũdũ ea q̃ p corpus geſſit. Per corp⁹ qppe dixit, nõ q oĩa gerant motu corpis, ſed p corpus.i.p tẽpus quo qs vixit in corpore. Hic eñ omne meritũ cõparat quo poſſit poſt hãc vitã quiſpiã releuari vel

Ambroſius

B Ambroſius

Auguſt.de bap.par.

Ambroſius

Aug.in pſalmo.clxiiii.

Auguſtinus

Auguſt. de conſenſu euangeliſt.

Auguſt.de ciui.dei.

Auguſtinus in enchirid.

grauari.Nam etiam iſta quæ pro defunctis commendandis frequentat eccleſia,non omni D
Auguſt. in bus proſunt.& quare?Nonne pro differentia vitæ quam quiſq; geſſit in corpore,quia etiam
eodem. hoc meritum ſibi quiſq; dum in corpore viueret comparauit, vt ei poſſint iſta prodeſſe.
Cum ergo ſacrificia,vel altaris,vel quarumcunque eleemoſynarum pro baptizatis defun-
ctis omnibus offeruntur,pro valde bonis gratiarum actiones, pro non valde malis propi-
tiationes ſunt, pro valde malis etiam ſi nulla ſunt adiumenta mortuorum qualeſcunq; vi-
uorum conſolationes ſunt.Quibus autem proſunt,vel ad hoc proſunt,vt ſit plena remiſ-
ſio,vel certe vt tolerabilior fiat ipſa damnatio. Omnes ergo adſtabimus ante tribunal
Chriſti,vt referat.A ſimili meſſorum ea quę geſſit per corpus, Vnuſquiſq;,etiam pueri,qui
ſi non per ſe,tamē per alios geſſerunt,dum per eos vel crediderunt vel non crediderūt,quā-
do baptizati vel non baptizati ſunt:ſecundum quod iudicantur,non ſecundum quod geſtu
ri erant,ſi diu viuerēt.Dicit enim prout geſſerit in corpore,non vt geſturus erat ſi diu viue-
Aug. in ſen ret.Fruſtra ergo ſibi homo poſt hoc corpus promittit,quod in hoc corpore comparare ne-
ten.proſpe. glexit.Et quia ante tribunal ſtabimus,

Scientes ergo timorem domini hominibus ſuademus,deo autem manifeſti ſu
mus.Spero autem & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe.Non iterum cō-
mendamus nos vobis:ſed occaſionem damus vobis gloriandi pro nobis,vt habea
tis ad eos qui in facie gloriantur & non in corde. Siue enim mente excedimus E
Deo,ſiue ſobrii ſumus vobis. Charitas enim Chriſti vrget nos,æſtimantes hoc,
quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt,ergo omnes mortui ſunt,& pro omni
bus mortuus eſt Chriſtus:vt & qui viuunt iam non ſibi viuāt,ſed ei qui pro ipſis
mortuus eſt & reſurrexit.

Sciētes ergo timorem domini.i.q̄ caſte timedꝰ eſt Deus, Hominibꝰ ſuademꝰ,vt timeāt,
Ambroſius & vt credāt & prouideant ſibi:quia quorūdā prauiloquio,dies domini in dubiū venit. In
Ambroſius hoc autē ſumus Deo manifeſti.i.approbati,qđ non ſunt pſeudo.hoc em̄ prædicabat Apl̄s
qđ Deus iuſſerat, Spero autē.q.d.Deo ſumus approbati.ſpero autē quātū in me eſt,in quo
nō remanet Nos eſſe manifeſtos.i.approbatos, Etiā in cōſciētiis veſtris,& ſi nō ore cōfi
teamini.In his autē Nō iterū cōmēdamus nos vobis.i.nō arrogāter,hoc dicimꝰ:ſicut nec
prius cū diceremꝰ,Nō ſumꝰ ſicut plurimi.&c. Sed,talia dicēdo, Damꝰ vobis occaſionē.i.
Ambroſius materiā gloriādi cōtra pſeudo,q per elationē gloriant̄ in ſe,dicētes ſe ab illis doctos q cum
Ambroſius domino fuerūt.Gloriādi dico ꝓ nobis,qa ego Paulꝰ Apl̄s ſum,ſicut ii a qbꝰ ſe didiciſſe ia-
ctāt,qđ vobis neceſſe eſt ad hoc.ſ.vt Habeatis,quid poſſitis dicere, Ad eos,reprimēdos
q gloriant̄, In facie.i.in exterioribꝰ,vt in circūciſione & aliis legalibꝰ: nō In corde.i.ſpi
ritualibꝰ.Vel, Gloriant̄ in facie.i.in cōſpectu hominū,vt hypocritæ faciūt:nō in cordi-
bus ſuis,vt ſuperbiā reprimāt per cordis humilitatē. Siue em̄.q.d. de nobis vtiq; poteſtis F
gloriari,qa qcqd agimꝰ vel honor eſt Dei vel vtilitatis ꝓximi.& hoc eſt ꝙ dicit, Siue em̄
mēte excedimꝰ.i.ſi nos commēdamꝰ,in quo putamur inſenſati, Deo eſt.i.ad honorē Dei
Ambroſius eſt,q nos ſic exaltauit.Vel, Deo eſt,dimittēdū,nō ab hoīe iudicādū. Si em̄ ſuperbe putat̄
locutꝰ qđ eſt quaſi inſania dum ſe laudat verū dicēs,dimittēdū eſt Deo. Oīs em̄ ſupbia ve-
Ambroſius lut inſania habet̄. Siue ſobrii ſumus,vt non alta dicamus de nobis, Vobis eſt.i.ad vti
litatem veſtram:quia ſi non iactanter,ſed ad gloriam audiētium intelligit̄ locutꝰ,Corin-
Aug.in pſal thiis proficit.Vel ita, Siue em̄.Exceſſum mentis dicit ꝙ mente leuatur ad intelligēda cę-
mo.xxx. leſtia.Extaſis verbum eſt Græcum,Latine autem vno verbo exponi poteſt,ſi dicatur exceſ-
ſus.In exceſſu vero mentis duo intelliguntur,vel pauor,vel intentio ad ſuperna,ita vt quo-
dammodo a memoria labantur inferiora.In hoc mentis exceſſu fuerūt omnes ſancti,qui-
bus arcana Dei mundū iſtū excedētia reuelata ſunt.De hoc mētis exceſſu loquitur hic Pau-
Auguſtinus lus,ſeipſum inſinuās.q. d.poteſtis de nobis gloriari. Siue enim.i.contēplatione rationis,
Auguſtinus Excedi,omnia tēporalia, Deo eſt,qui ſolꝰ cognoſcit exceſſum noſtrū.Ille em̄ videt qđ vi
Aug.in pſal demus in exceſſu mentis:non vobis eſt qui non poteſtis capere.ideo ſoli Deo ſe dicit exceſ
mo.cxviii. ſiſſe.Excedēs enim mēte Apoſtolus omnē humanā fragilitatē,omnē ſeculi tēporalitatē,oīa
quæcunq; naſcendo & occidendo vaneſcunt tranſeuntia,habitauit corde in quadam ineſ-
fabili contemplatione, vbi audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui: vbi ſi

Digitized by Google

A ſemper permanere vellet,te non leuaret qui ſublimia videre non potes. Quid autem fecit?
Deſcendit,& non ingratus ei a quo accepit altiora,propter infirmos non contempſit infe-
riora,ſed eis ſe contemperauit.vnde ſubdit, Siue ſobrii ſumus, condeſcendendo, Vobis Auguſtinus
eſt,quia ſic loquimur vt capere poſſitis.Iſti ſunt angeli de quibus dominus ait in euangelio, Auguſtinus
Videbitis cælum apertum,& angelos aſcendentes & deſcendẽtes ſuper filiũ hominis.Hos
eoſdem angelos vidit Iacob in ſcalis aſcendentes & deſcendentes. Charitas enim.q.d.ꝓ
vobis eſt totum. Charitas enim Chriſti.i.amor quem erga nos Chriſtus exhibuit conde-
ſcendens nobis, Vrget nos,vt omnia pro vobis faciam9.Nos dico, Exiſtimãtes hoc,qm̃ Auguſtinus
ſi vnus tantum intus ſine peccato.i.Chriſtus mortuus eſt pro Omnibus:ergo oẽs alii ſunt
in peccato. Ergo omnes mortui ſunt.Et eſt ſenſus,Hoc certiſſime ęſtimamus,quia ſi Chri Ambroſius
ſtus charitate pro omnibus mortuus eſt, tunc conſtat omnes mortuos fuiſſe in Adam pro
quibus mortuus eſt Chriſtus,vt eos a morte liberaret.quæ gratia ne inutilis ſit hominibus, Ambroſius
vt apoſtoli eos alliciant,neceſſario ſe laudant.Per gloriam enim & meritum apoſtolorum
agnoſcitur gratia & beneficium Chriſti.Vel ita, Si vnus.ſ.ſi ſolus ſufficiens ſine omnib9
legalibus Mortuus pro omnibus eſt: ergo omnes mortui ſunt vetuſtati per eum, nec alio
egent.Ceſſet ergo lex.Vel ita, Si vnus pro omnibus,id eſt ſi Chriſtus quantum ad ſe Pro
omnibus mortuus eſt,& ſi non omnibus profuit,ergo, Et omnes homines mortui ſunt, id
eſt mori debent pro honore illius. Et etiam pro omnibus,mortuus eſt Chriſtus, Vt & il- Auguſtinus
B li qui viuunt,virtutibus per remiſſionem peccatorum, Iam non viuant ſibi.i.non ſibi vi-
tam virtutum attribuant:ſed Ei qui pro ipſis mortuus eſt,vt morerentur peccato. Et re-
ſurrexit,vt in nouitate vitę ambulemus.Vel ita,vt de vita corporis agat.q.d.ideo mortu9
eſt,vt & Qui viuunt,in corpore iam, Non viuant ſibi.i. non ſuę priuatæ volũtati. Sed
Ei,id eſt voluntati eius.ſ.Chriſti. Qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit, id eſt non in
ſpe terrenorum,ſed in ſpe reſurrectionis viuant.

Itaq; nos ex hoc neminem nouimus ſecundum carnẽ.Et ſi cognouimus ſecun-
dum carnem Chriſtum,ſed nunc iam non nouimus.Siqua ergo in Chriſto noua
creatura,vetera tranſierunt.

Itaq; &c.q.d.Et quia hoc eſt. Itaq; nos ex hoc.i.amodo a deo certi ſumus de gloria ęter-
na, Qꝫ neminem nouimus.i.laudamus viuentem Secundum carnem ,id eſt ſua quæren
tem,non quę Chriſti ſunt:temporalia,non æterna.nec hoc debet facere aliquis,quia, Et ſi
cognouimus Chriſtum eſſe ſecundum carnem.i.mortalem,per quod putauimus eum tantũ
eſſe hominem, Sed nunc iam non nouimus,eum mortalem.i.& ſi Chriſtus fuit mortalis, Ambroſius
per quod ego eum putaui eſſe tantum hominẽ,dum eram infidelis,tamen iam eſt immorta
lis,& ita ſecuri ſumus de præmio.Et eſt ſenſus,Ideo debent viuere Chriſto non ſibi, ſecun- Ambroſius
dum carnem,quia & ſi Chriſtus vſq; ad crucẽ fuit infirmus.i.iniuriatus,qui pro nobis non
C dedignatus eſt homo paſſibilis fieri & mori,tamen poſt reſurrectionem iam non eſt infir-
mus & mortalis,ſed apparet quod non eſſe putabatur. Vnde ipſe ait,Cum exaltaueritis fi- Ambroſius
lium hominis,tunc cognoſcetis quia ego ſum.hoc memorat ideo,vt oſtendat qua deuotio-
ne obſequendum eſt Chriſto:vt intelligentes quantum pro nobis fecerit, propenſius illi ſer
uiant. Vicem ergo illi reddant,quaſi deo non homini ſolum,pro eis paſſo, & quia Chriſtus
iam non eſt ſecundum carnem, Ergo ſi qua creatura in Chriſto eſt noua.i.ſi quis in Chri-
ſto renatus eſt nouus, Vetera tranſierunt ei,& ecce facta ſunt ei omnia noua.i.illi iam ſpe
tranſiit mortalitas,& tranſibit reſur.& dabitur noua immortalitas. Vel ita, Itaq;.q.d.qa Ambroſius
Chriſtus reſurrexit, Itaq; nos ex hoc.i.amodo,adeo certi ſum9 de eadem reſurrectione, ꝙ
Neminem,fidelium nouimus eſſe viuentem,non dico in re ſed in ſpe, Secundum carnẽ,
id eſt ſecundum carnis corruptionem. Carnẽ quippe hoc loco non ipſam corporis ſubſtan
tiam quam & Chriſtus poſt reſurrectionem habuit,& nos poſt reſurrectionem noſtram ha-
bituri ſumus,ſed corruptionem mortalitatemq; carnis vult intelligi.Suo quippe more vi- Augu.contra Fauſt.
tam noſtram futurã ita certa ſpe meditatur,tanq̃ iam adſit,præſenſq; teneatur,q̃ in Chri-
ſto reſurgente iam impleta eſt:quæ vtiq; vita non erit ſecundum carnem, non quin in ea-
dem carnis ſubſtantia reſurgamus,ſed non in eadem qualitate corruptionis,quæ hic nomi
ne carnis ſignatur.Quia ergo vitam reſurgentium quaſi pręſentem meditatur,amodo in-
quit, Neminem nouimus ſecundum carnem.i.tam certam ſpem tenemus futuræ noſtræ

Digitized by Google

incorruptionis & immortalitatis, vt iam in ipſa notitia gaudeamus ſpe,quaſi in re habe- D
remus vitam,quæ erit ſine corruptione,ſicut & Chriſti vita iam non eſt ſecundũ carnem.
Vnde ſubdit, Et ſi cognouimꝰ Chriſtũ ſecundũ carnẽ.i.ſcd̃m carnis mortalitatẽ ante re-
ſurrectionẽ: Sed,tñ,nũc iã.ſ.poſtq̃ reſurrexit, Nõ noui ipſum ſcd̃m carnẽ.i.ſcd̃m carna-
lẽ corruptionis qualitatẽ.Quia Chriſtus reſurgẽs a mortuis,iã non moriť &c.Ideoq; ĩ euã-
Aug. ſuper gelio ipſe ait,Ad patrẽ vado,& iã nõ videbitis me.i.nũq̃ vlteriꝰ videbitis ſcd̃m quod mo-
Ioannem. do ſum:non videbitis me humilẽ,ſed excelſum:nõ mortalẽ,ſed ſempiternũ:non iudicãdũ,
ſed iudicaturũ.Et itẽ ait, Niſi ego abiero paracletus non veniet a.v.id eſt non poteſtis ca-
Auguſ. contra Fauſt. pere ſpiritũ ſanctũ.ſ.quãdiu ſcd̃m carnẽ me noſſe perſiſtitis.Et quia ſumus ĩ Chriſto ſpe, &
ſi nõ re, Si qua ergo in Chriſto noua creatura eſt,ſicut vere eſt.i.ſi quis populus ĩnouatꝰ eſt
Auguſt. per fidẽ Chriſti, Vetera trãſ.ei, & ecce facta ſunt omnia noua:quia innouatis fide, trãſit
Auguſtinus mortalitas ſpe,& adeſt nouitas reſurrectionis. Vel ita, Itaq;.q.d.quia ſolus Chriſtus ſuf-
Ambroſius ficit ad iuſtitiam & vitã ſine omnibꝰ legalibus, Itaq; nos ex hoc, tẽpore gratiæ, Nemi-
nem nouimꝰ.i.approbamꝰ viuentẽ Secũdũ carnẽ.i.qui ſcd̃m carnales obſeruãtias viuat.
Quia & ſi cog.Chriſtũ ſecũdũ car.i.q̃uis dũ infidelis erã intellexerim Chriſtũ in lege ꝓ-
miſſum eſſe ſcd̃m carnẽ.ſ.vt legalia obſeruaret,& ſeruari ꝓciperet, Sed tñ nũc iam.ſ.poſt
cõuerſionem poſtq̃ veritas venit, Non,ita eſſe Nouimus,ſed vt vmbra ceſſet, & veritas
manifeſteť.Et q̃a vmbra ceſſare debet, Si qua ergo creatura in Chriſto no.f.eſt.ve.trã.ei.
ſcilicet carnales obſeruantiæ,& voluptas carnis.i.vetus teſt.& omnia ad veterem hominẽ E
Auguſtinus Auguſtinus pertinentia,in gentibus idololatria,in Iudæis ſeruitus legis.

Et ecce facta ſunt omnia noua.Omnia autem ex deo qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum,& dedit nobis miniſterium recõciliationis. Quoniam quidẽ deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi,non reputans illis delicta ipſorum,& poſuit in nobis verbũ reconciliationis.Pro Chriſto ergo legatione fungimur tanq̃ deo exhortante per nos.Obſecramus pro Chriſto reconciliamini deo. Eum q nõ nouerat peccatum pro nobis peccatũ fecit,vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

Et ecce facta ſunt omnia noua,id eſt noua venerunt.ſ.nouum teſt.& omnia noui homi
nis,& veritas vnius dei ſucceſſit. Omnia autem.q.d. dixi in Chriſto.i.per Chriſtum no-
uã creaturam fieri,& vetera tranſire:ſed tñ omnia ſunt ex deo patre,qui pater Recõcilia-
uit nos ſibi ꝑ Chriſtũ.i.per incarnatũ verbũ: Et dedit miniſteriũ reconci.no.apoſtolis vi
cariis Chriſti,quod nõ pſeudo.Deus ꝑ Chriſtũ recõciliauit,quod vtiq; ꝑ Chriſtũ fieri po-
Ambroſius tuit. Quoniã quidẽ deus,pater qui nihil nõ põt, Erat in Chriſto,ergo potuit Chriſtꝰ re-
Ambroſius conciliare,q̃a pater erat in eo.Sicut ipſe ait,Pater in me eſt,& ego in patre. Per hoc autem
Ambroſius intelligitur pater eſſe in filio,& filiꝰ in patre,q̃a vna eſt eoꝝ ſubſtãtia.Ibi eſt eñ vnitas,vbi
nulla diuerſitas eſt,& ideo alter in altero eſt,q̃a & imago & ſimilitudo eorũ vna eſt. Erat in F
Chriſto dico,mundũ.i.electos de mundo ſibi recõcilians.Qualiter? hoc modo recõcilians,
Non reputans illis.i.non puniens æternaliter in illis Delicta ipſorum,tam originalia q̃
actualia. Et poſuit.q.d.hoc modo dedit nobis miniſteriũ reconciliationis, Quia poſuit
Auguſtinus in nobis verbum recon.i.ꝓdicationẽ fidei,per quã reconciliant̃ homines deo. Et quia po-
Auguſtinus ſuit in nobis verbũ: ergo fungimur legatione dei,pro Chriſto.i.vice Chriſti q fuit legatus
Auguſtinus dei. Vel, Pro Chriſto.i.ꝓ honore Chriſti. Et ideo obſecramꝰ vos,tãq̃ deo vere exhortãte
vos per nos,q̃a vere in nobis loquiť.Quid obſecramus? Ecce reconciliamini deo,& hoc ꝓ
Auguſtinus Chriſto.i.ꝓ amore Chriſti. Vel, Ego obſecro vos ꝓ Chriſto.i.vice Chriſti,& debetis vel
Auguſtinus poteſtis hoc facere,q̃a Deus pater fecit ꝓ nobis,eũ,q nõ nouerat pct̃m̃,ꝑ experiẽtiã,& ſi ꝑ
Ambroſius Auguſtinus ſciẽtiã:eũ inquã.i.Chriſtũ, Fecit pct̃m̃.i.eũ q nõ peccauerat Fecit pct̃m̃.i.hoſtiã ꝓ pctõ.
Augu.contra Max. & trahiť hęc locutio a veteri lege. Vſus eſt eñ veteris teſt.peccata dici ſacrificia ꝓ pecca-
tis. Vel peccatũ diciť ſimilitudo carnis peccati. Vñ dicitur alibi,De peccato dãnauit pec-
catũ.i.de ſimilitudine carnis peccati.Quia miſit deꝰ filiũ ſuũ in ſimili.car.pec.Et iterũ dť,
Mortuus eſt pctõ.i.ſimilitudini car.pec.q̃a moriendo carnis mortalitate exutꝰ eſt.Et eſt ſen
ſus, Fecit eũ pec.i.mortalẽ.ita etiã maledictum accipiť ꝓ morte,quę de maledicto venit:
vt vere dictum in lege intelligatur,Maledictꝰ oĩs qui pendet in ligno.Quid eſt maledictus
es? i.terra es,& in terrã ibis.Quid eſt q̃d dicit oĩs? q̃a etiã ipſe Chriſtꝰ q cum eſſet vita,mor-

Digitized by Google

A tuus eſt vera morte,non ficta. Vel, Fecit eum peccatum.i.peccatorem putari in pœna.& hoc vtiq; fecit,vt nos efficeremur non modo iuſti,ſed Etiam iuſtitia,per quos alii eſſent iuſti.Iuſtitia dico Dei,non noſtra.& hoc in ipſo ſcilicet deo Chriſto,non per aliud. Vel, Efficeremur iuſtitia dei,id eſt iuſtificaremur a deo: quia ex Deo tantum eſt omnis conſummatio.Et hoc, In ipſo,id eſt per ipſum Chriſtum. Attende,quia ſicut cum legitur,Domini eſt ſalus,non ea intelligitur qua dominus ſaluus eſt,ſed qua ſalui ſunt,quos ipſe ſaluat:ſic cum dicitur dei iuſtitia,non eſt illa intelligẽda qua deus iuſtus eſt,ſed qua iuſti ſunt homines,quos gratia ſua iuſtificat.

CAPVT VI.

ADiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim, Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis. Nemini dãtes vllam offenſionem,vt non vituperetur miniſterium noſtrũ. Sed in omnibꝰ exhibeamus noſmetipſos ſicut dei miniſtros in multa patientia:in tribulationibus,in neceſſitatibus,in anguſtiis,in plagis,in carceribus, in ſeditionibus,in laboribus,in vigiliis,in ieiuniis,in caſtitate,in ſciẽtia,in longa
B nimitate,in ſuauitate,in ſpiritu ſancto,in charitate non ficta,in verbo veritatis,in virtute dei. Per arma iuſtitiæ,a dextris & a ſiniſtris.

Adiuuantes autem.q.d. Chriſtus redemit vos, & reconciliauit. Nos autem.ſ.miſſi ab eo, Adiuuantes vos,vel Chriſtum. Exhortamur,vos, Ne in vacuũ gratiam dei recipiatis.i.ne in vacuum cedat vobis gratia quam iam ſuſcepiſtis.Gratia dei eſt remiſſio peccatorum:quam in vacuum recipit ille,qui nõ poſt exercet ſe in bonis,vel qui in legalibꝰ cõfidit.Et quaſi quis quęreret,Eſt ne gratia? Reſpon.Eſt vtiq;. Ait enim dominus in Eſaia, O homo, Exaudiui te,orantem pro peccatis, Tempore,gratiæ, Accepto,mihi vel hominibus. Et in die ſalutis,ſcilicet quãdo lux nata eſt mũdo.ſ.Chriſtus,auxiliatus ſum tui vel adiuui te de aſſecutione virtutum,& perſeuerãtia bonorum operum. Deinde exponit prophetiam dicẽs, Ecce.q.d.Ita dixit dominus in prophetia de tẽpore gratiæ. Et ecce nũc eſt tempus accept.quo morbis mortalibus ſalubris medicina infunditur. Et aliis verbis idẽ dicit, Ecce nunc dies ſalutis,qui non in lege veteri fuit. Vel ideo dicit, Nunc,quia ſtatim in obitu fidelis,ſalus datur non cras,non poſt annum differtur. Exhortamur vos,vos dico Nemini dantes. Adeo ſolliciti ſumus circa ſalutem ęgrorum, Vllam offenſionem, *Ambroſius*
Verbo vel exemplo.& hoc facimus Vt non vituperetur miniſterium noſtrũ.ſ.miniſteriũ *Ambroſ.*
apoſtolatus:quod vtiq; vituperaretur,ſi nos hoc faceremus.i.ſi quod verbo docemus,operis exemplo non exhiberemus. Vel ita, Nemini.q.d.dico vt caueatis,ne in vacuum recipia-
C tis gratiam:vos dico Nemini dantes vllam offenſionem,verbo vel exemplo. Vt nõ vituperetur,per vos Miniſterium noſtrũ.Sed in omnibus.q.d.neminem offendamus,ſed potius vos vt ego, Exhibeamus.i.offeramus deo, Noſmetipſos,in omnibus, Sicut dei miniſtros,& ſi non oẽs ſimus miniſtri.Ideo dicit, Sicut dei miniſtros,quia dei miniſtri non adulantur hominibus,vt placeant deo,ſicut pſeudo faciunt ſtudentes lucro. In multa.q.d. Exhibeamus nos miniſtros in omnibus.ſ. In multa patientia,vt nec parũ moueamur. Patientia dico habita In tribulationibus.i.afflictionibus. Deinde tribulationes per partes exequitur.ſ. In neceſſitatibus,victus vel veſtitus. In anguſtiis.i.i animi cura & timore: In plagis.i.in verberibꝰ, In carceribꝰ in ſeditionibꝰ,id eſt cõmotionibꝰ populi cõtra ſe. In laboribus,operum,quia manibus ſuis operabatur,ne cui grauis eſſet: In vigiliis.ſ.no- *Ambroſius*
cte laborando etiam officio ſibi delegato. In ieiuniis,coactis vel ſpontaneis. Sed cũ his *Ambroſius*
omnibus difficultatibus agitentur ſancti,mirum videtur quibuſdã quod dominus ait, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos. Tollite iugum meum, & inuenietis requiem. Iugum enim meum ſuaue eſt. Conſiderant enim eos qui iugũ ipſum intrepida ceruice ſubierunt,& qui ſarcinam illam manſuetis humeris acceperunt,tam difficilia pericula pati,vt non a laboribus ad quietem,ſed a quiete ad laborem vocari videantur. Ait ergo aliquis, Quomodo iugũ ſuaue eſt, & ſarcina leuis? Et quomodo dicitur,venite *Auguſtinus*
ad me qui laboratis,& ego reficiam vos:& non potius, Venite qui vacatis vt laboretis? Sed

Digitized by Google

cap·VI

ſciendum quod cum grauia & aſpera ſuſtineant ſancti, adeſt profecto ſpiritus ſanctus, qui in exterioris hominis corruptione, interiorem renouat de die in diem, & guſtata requie D
Auguſtinus ſpiritali, ſpe futuræ beatitudinis omnia aſpera releuat, & ſic etiam in tot duris leue eſt etiā onus Chriſti, & requies eſt intus ſpiritu ſancto viuificante, & ſpe futuri omnia mitigante.
Auguſt. Omnia enim ſęua & immania, facilia & prope nulla facit amor. Item, Exhibeamus nos vt
Ambroſius dei miniſtros In caſtitate, mentis & corporis. In ſcientia, ſcripturarum. Vel, vt ſciamus quomodo inter iniquos conſeruandū ſit. Vel ita, In caſtitate, habita In ſcientia, vt.ſ. caſte ſciant, nihil adulterinæ opinionis admiſceant. In longanimitate, expectationis. In ſuauitate, vt blādi & affabiles ſimus. Suauitate dico habita, In ſpiritu ſancto, quia omnia ſyncere facere debemus, vt ſecundum deum ſuaues & affabiles ſimus: non vt illi, qui p dulces ſermones ſeducunt corda innocentium, In charitate non ficta, ſicut pſeudo ſimulant
Ambroſius charitatem vt decipiant. Ficta vero charitas eſt in his, qui in aduerſitate deſerunt fratres. Item, exhibeamus nos miniſtros In verbo veritatis, prædicando vel loquendo. Item, In virtute dei.ſ. vt nō ſperemus in homine, vel in nobis ſi quid boni eſt, ſed deo attribuamus. Vel, In virtute dei, id eſt in miraculis: vt ea faciamus ad vtilitatem, non ad iactantiā: qa qui prædicta habet, miracula facit ad conuerſionem hominum, vt miniſter dei. Item, Exhibeamus nos miniſtros dei, munitos Per arma iuſtitiæ, id eſt per iuſtitiam, quæ loco armorū munit nos. A dextris.i. a proſperis, ne eleuemur. Et a ſiniſtris.i. aduerſis, ne frangamur.

E

Per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt ſeductores, & veraces: ſicut qui ignoti, & cogniti. Quaſi morientes & ecce viuimus: vt caſtigati, & non mortificati. Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tanq̄ nihil habentes, & omnia poſſidentes. Os noſtrum patet ad vos o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt. Nō anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris. Eandem autem habentes remunerationem, tanq̄ filiis dico, dilatamini & vos.

Item, Exhibeamus nos miniſtros dei. Per gloriam & ignobilitatem.i. glorioſi ſimus apud homines vel ignobiles & contēpti: vt nec inde inflemur, nec inde ſuccūbamus, vel doleamus. Nota ꝙ gloria & ignobilitas, partes ſunt proſperorum vel aduerſorum. Vel, Exhibeamus nos miniſtros per gloriā euangelii, vt prædicemus ea quæ videntur eſſe glorioſa, & ſunt. Et ignobilitatem, vt non pudeat prædicare etiam ea verba euāgelii quæ quidam horrent. Eodem modo exhibeamus nos miniſtros, Per infamiam, fidei vel alicuius alteri⁹ rei. Et per bonam famam.i. ſi infamamur de aliquo ſcelere. Vel, Bonam famam habem⁹ de aliquo bono opere. Item, Exhibeam⁹ nos, habiti Vt ſeductores apud quoſdā, quod vtiq; falſum eſt. Et ideo nō ſimpliciter dico, Seductores, ſed addo, vt. & inde eſt īfamia, & apud alios habiti, non dico vt Veraces, ſed ſimpliciter veraces ſine vt.q.d. quod verū eſt. Et inde eſt bona fama. In his autem, ita exhibeamus nos, dico, vt nec bona æſtimatione ſuperbiamus, nec mala doleamus. Item, Nos ſumus habiti, Sicut qui ignoti ſunt deo.i. a deo reprobati ſunt. Et vere ſumus Cogniti.i. a deo probati. Itē, habiti ſumus apud alios, Quaſi morientes.i. de vitio in vitium ruentes. Et ecce viuimus, bonis operibus apud opinionē aliorum, & in rei veritate. Vel de vita & morte corporali loquitur, habiti ſumus a quibuſdam F
Ambroſius Quaſi morientes & ecce viuimus. Inimici enim cotidie putabant eos non euadere minas iniquorum. Ipſi autem ope dei tuti ſunt a morte præſenti & futura. Item, Apud alios habiti ſumus vt Caſtigati, id eſt per verba a pdicatione coerciti. ita vt.ſ. putaremur cedere, apud alios non caſtigati habiti ſumus, quod eſſet mortificatos eſſe. Ideoq; & p eo ponit. Et nō,
Ambroſ. ſumus, Mortificati, quia non vincebantur, nec cedebāt. Mortificatur enim qui in fidei cōfeſſione nō pmanet. Vel de morte corporali pōt intelligi, Facti ſum⁹ vt caſtigati pſſuris, qa pmiſit eos deus pſſuris exerceri, vt merito creſcerēt. Et nō mortificati ſumus, qa nō pmittebat deus corporaliter occidi. Et ſi eīm multi martyres occidunt, non tñ morit eccleſia, ſed aduerſis emendatur. Item, Habiti ſumus apud quoſdam Quaſi triſtes, de tribulatione. ideo
Aug. addit quaſi, quia non vere triſtes. Semper autem, vere, gaudentes eramus, quia hæc triſtitia gaudium operatur. Et tales habiti ſumus apud alios. Item, Habiti ſicut Egentes, veris bonis, & ſpiritualibus: vel eramus egeſtatem patientes in terrenis. Eramus autem Locuple

Digitized by Google

A tantes multos, ſpiritualibus diuitiis, & ita ſumus habiti apud alios. Item, Habiti ſumus nõ ſolũ Egentes, ſed etiam Tanq̃ nihil, penitus boni ſpiritualis vel terreni Habentes, quia ſibi inſufficientes putabantur. & ſumus Poſſidentes omnia. ſ. non ſolũ ſpiritualia, ſed etiam temporalia: quia timentibus deum nihil deeſt. Hæc fuit gloria apoſtolorum, nihil oĩno poſſidere, ſine ſolicitudine eſſe, & non tam res q̃ dominos earum poſſidere, quia omnia ad pedes apoſtolorum mittebantur, ſicut in Actibus apoſtolorum legitur. Nota quibuſdã addi, vel vt, vel quaſi, vel ſicut, vel tanq̃: quia hæc ſicut in ſomniis tranſeunt, ſed contraria ponunt ſine quaſi, quia certa ſunt. Triſtitia veſtra habet quaſi, gaudiũ non habet quaſi. Quare hæc? Quia gaudium certa res eſt: Triſtitia vero ſicut in ſomniis trãſit. *Si quis enim ſomnium indicat, addit quaſi, dicẽs, quaſi ſedebam, quaſi loquebar, quaſi equitabam, & huiuſmodi. Vbiq; dicit quaſi, quia quod videbat dormiens, cum euigilauit non inuenit.* Os noſtrum, de ſui miniſterii dignitate, & euangelii veritate, & perſonæ ſuę commendatione, & multa, & vera, & ex charitate dixit. ideo addit, Os noſtrum. q. d. multa de nobis dixi, ſed in omnibus prædictis, Os noſtrum, o Corinthii Patet, apertione & multitudine & veritate dictorum, Ad vos, inſtruendos. i. ad vtilitatem veſtrã: quia illa omnia ample & diffuſe dicta ſunt ad vos corrigendos o Corinthii, & non ad meam ſuperbiam. q. d. ſtulti eſtis qui me dimiſiſtis. Nota q̃ hæc libere loquitur Apoſtolus, & ex pura conſcientia. Male enim conſcia mẽs loqui trepidat, ſenſum perdit, in verbis errat. Cor noſtrum. q. d. hoc ideo feci, quia Cor noſtrum dilatatum eſt. i. mens noſtra plena eſt diuitiis, nec erubeſcit dicere q̃ in ſe habet. Et ideo Non anguſtiamini in nobis autem. i. ſed, Anguſtiamini in viſceribus veſtris. i. ſi quas anguſtias & inopiam ſcientiæ vel boni operis habetis, nõ eſt hoc a nobis, vt vos putatis qui nobis pſeudo præfertis: ſed a vobis, qui pura corda habetis ad intelligendum & complendum. Eandẽ autem. q. d. Anguſtias a vobis patimini, ſed Dico, vobis, Tanq̃ filiis, & vos, vt nos Dilatamini, abundantia ſciẽtiæ & virtutum, & ſpe futuri. Vos dico, Habentes eandem remunerationem, quam & nos. Et vt dilatemini,

Aug. in pſal. xxxviii.

Ambroſius

Nota.

B

Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autem conſenſus templo dei cum idolis? Vos enim eſtis templum dei viui, ſicut dicit deus, Quoniam inhabitabo in illis & inambulabo inter eos: & ero illorum deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiã vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotẽs.

Nolite ducere iugum cum infidelibus, id eſt nolite ſocii eſſe malorũ in malis. i. nolite ſerui fieri libertate amiſſa, cum his infidelibus qui prædicant carnales obſeruantias, ſi iã ſuſcepiſtis iugum legis, nolite vltra ducere. Quæ enim. q. d. ideo nolite, quia vos eſtis iuſti, illi iniqui, & ideo in nullo debetis communicare illis. Quæ enim participatio eſt iuſtitiæ cũ iniquitate. q. d. nulla. Aut quæ. q. d. Et ideo etiam nolite, quia vos eſtis lux per ſcientiã, & illi ſunt tenebræ per ignorantiam. Et Quę ſocietas eſt luci ad tenebras? nulla. Quę autem. q. d. Ideo item nolite, quia vos eſtis membra Chriſti, illi membra diaboli. & Chriſt⁹ & diabolus non conueniunt. quod ita dicit, Quæ autem eſt conuentio Chriſti ad Belial? i. ad diabolum, qui ſe deum eſſe mentitur. Belial interpretatur apoſtata, cum quo Chriſt⁹ nõ conuenit, quia ille omnia male, Chriſtus omnia bene agit. Aut quæ. q. d. & ideo nolite, q̃a vos eſtis fideles, illi quaſi infideles. Et Quę pars eſt fideli cum infideli? nulla. Vt eñ Chriſt⁹ & Belial non cõueniunt: ſic fidelis & quilibet infidelis. Qui aũt. Itẽ, Ideo nolite, quia vos templum dei, in quo eſt ſpiritus ſanctus, & ipſi ſunt in quibus diabolus habitat: & nil habet templum dei cum idolis. quod ita dicit, Quis autem conſenſus eſt templo dei cum idolis? nullus. Et, Vos eſtis templũ dei, & ideo non debetis communicare his qui tẽplum ſunt diaboli. In his verbis idola prohibet coli, quæ templo dei ſunt inimica, quia ab vno deo ſeparant. His omnibus modis oſtendit communitatem pſeudo eſſe vitãdam. Vos enim. q. d. Ideo non debetis conſentire, quia Vos eſtis templum dei viui, qui vos viuere faciet. *Sicut dominus dicit, in Ezechiele,* Quoniam, ego qui vbiq; ſum per ſubſtantiam, inhabita-

C

Ambroſius

Digitized by Google

bo per gratiam In illis.i.excolam eos & puros faciam. Et inter eos inambulabo.i.in cor- D
Ambroſius de eorum deambulabo,quaſi in lato per charitatem. Deambulat enim in nobis præſentia diuinæ maieſtatis,ſi latitudinẽ inuenerit charitatis,quã tñ in nobis non niſi deus facit.Et eſt ſenſus, Inter eos inambulabo,id eſt promouebo eos,& perſeueranter proficere faciam. Et ero deus illorum.i.ita benefaciam illis vt videar deus. Et ipſi erũt mihi populus.i.ita obedient mihi,vt videantur mei,& non mundi. Vel de corporali conuerſatione Chriſti
Ambroſius inter homines agit:& dicit Chriſt⁹, Inhabitabo in illis,& inter eos inambulabo.i.corporaliter inter eos conuerſabor dicit Chriſtus. Vnde Hieremias ait,In terris viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt.Et Ioannes ait,Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Et hic Chriſtus dominus noſter eſt,& eccleſia eſt populus eius. Vnde ſubdit, Et ero illorũ dominus,& ipſi erunt mihi populus.& ideo vult eos ſeparari ab omni contaminatione, vt ſuſcipiat eos in filios. Vnde ſubdit, Propter quod &c. Vtit̃ hic verbis Eſaiç,quaſi ſuis:hoc ad literam dictum eſt Iudæis habitantibus in Babylone, ne communicarent Babyloniis
Ambroſius inter quos habitabant,quod Apoſtolus ſpiritualiter ad nos refert.q.d.propter quod,quia tẽplum dei eſtis: Exite de medio eorum,quia eſtis in medio eorum nequitiç. Exite autem,
Auguſt. de uerb.euan. non corporaliter ſed ſpiritualiter:vt non taceatis,ſed increpetis eorum ſcelera. Tolerandi enim ſunt mali pro pace,nec corporaliter ab eis recedendum ſed ſpiritualiter. Exire vero eſt,facere quod pertinet ad correctionem malorum quantum licet, pro gradu cuiuſq; ſalua pace.Et exieritis, Separamini,ab eis,vt nec cõſenſum cũ eis habeatis. Vel, Separam.i.ſe- E orſum ſitis,parati contra eos ſicut prius pro eis eratis. & hoc. Dicit dominus vobis.q.d. non eſt hoc a me. Et immundum.i.carnales obſeruantias,& quælibet alia illicita, Ne tetigeritis.q.d.nec etiam tactus ſit.i.delectatio,quæ eſt primus mot⁹ mortalis peccati. Spi-
Aug. in eodem. ritualis receſſio hic intelligenda eſt,ſimiliter & de tactu cordis non corporis intelligẽdum eſt.Diſplicere enim malum non tangere eſt.Non enim prophetç qui hæc dicebant populũ ſuum dimiſerunt,ſed inter eos habitabant,quos increpabant,vnum templũ cum eis intrabant,eadem ſacramenta celebrabant.Hoc eſt ergo exire,ore non parcere, ſed redarguere, corripere,monere:hoc eſt ſeparari,contra eos ire:hoc eſt immundum non tangere,voluntate non conſentire.Hæc omnia prophetæ fecerunt. Spiritualiter ergo non corporaliter recedere debemus,quia maius malum in ſeparatione bonorum committimus.i.dum corporaliter ſeparamur nos a bonis propter malos,ꝙ̃ fugimus in coniunctione malorũ nõ rema-
Auguſtinus nentes.i.quam ſit illud quod fugimus fugiendo communionem malorum. Spiritualiter ergo quiſq; recedat a malis,tali non imputat deus peccata ſua,quia non fecit: aliena nõ,quia non approbauit:non negligentiam,quia non tacuit:non ſuperbiam,quia in vnitate permãſit.Si aũt corporaliter recedit,ſuperbus eſt,& ſchiſmaticus. Et ego.q.d. Ita facite vt dixi, Et ego recipiam vos,ante eiectos. Et ero vobis,receptis In patrem, meipſum dans vobis. Et vos eritis mihi.ſ.ad gloriam & ad honorem meum, In filios.i. mihi ſimiles, Et filias,hoc ponit,vt etiã debiliores includat.Et hoc, Dicit dominus omnipotẽs.i.Chriſt⁹ F qui poteſt omnia,quæ pater.

CAPVT VII.

HAs ergo habentes promiſſiões chariſſimi,mũdemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,perficientes ſanctificationem in timore dei.Capite nos.Neminem læſimus,neminem corrupimus,neminem circunuenimus.Non ad condemnationem veſtrã dico. Prædiximus enim,ꝙ in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum,& ad conuiuendum.Multa mihi fiducia eſt apud vos,multa mihi gloriatio pro vobis. Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum veniſſemus in Macedoniam:nullam requiẽ habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus.Foris pugnæ,intus timores.Sed qui conſolatur humiles,conſolatus eſt nos Deus in aduentu Titi. Non ſolum autem in aduentu eius,ſed etiam in conſolatione qua conſolatus eſt in vobis, referens nobis veſtrũ deſideriũ,veſtrũ fletũ,veſtrã ęmulationẽ pro me,ita vt magis gauderem.

Digitized by Google

A Has igitur.q.d.Et quia dominus hoc præcipit,& bene promittit, Igitur nos habentes has promiſſiones o chariſſimi.ſ.quod deus habitabit in nobis,& recipiet nos, Mundem⁹ nos ab omni inquinamento carnis,vt eſt luxuria: Et ſpiritus,vt eſt ira. Inquinamentū carnis multifarie intelligitur.Ideoq; dixit, Ab omni,quia multa ſunt vitia carnalia,vt oīa fugiam⁹. Nos dico Perficientes,bona operatione Sanctificationē,in baptiſmo cœptam. & hoc, In timore dei,vt deum vereamur qui ſolus facit. Vel ita lege,ſecundum aliam literam,quę non habet,&, Mundemus nos ab omni inquinamento carnis.Hic diſtingue,nos dico Perficientes ſanctificationem ſp.i.mentis,quæ tunc fit,ſi ſumus in timore dei.i.ſi timorem dei ſequimur.Quia qui ſine deo hoc agit,ſanctus mundi eſt & non dei. & ad hæc ſi forma exempli neceſſaria eſt, Capite nos.i.habete nos exemplum,non illos pſeudo. Vel ita lege, Mūdemus nos ab omni inqnamēto carnis.i.carnaliū obſeruationū, Et pficiētes ſanctificationē,q̄ eſt Spūs ſancti,tm̄. Et hoc, In timore dei.Capite nos,in exēplū,q̄ nos Ambroſius

Nemínē veſtri lęſim⁹ in pperādo,vt pſeudo faciūt. Neminē corrupim⁹,admixtiōe falſitatis tanq̄ fermēti. Neminē circūuenim⁹,fraudulēta veſtrorū ablatione vt pſeudo faciūt, q̄ veſtra blāde auferūt.Pſeudo em̄ & nocebāt illis corrūpētes ſenſum illoꝝ,& grauabāt ſacculos eorum circunuentione ſerpentinę aſtutiæ.Hæc autem Non dico ad condemnationem veſtram.i.vt abiiciam vos qui in his peccauiſtis,ſed vt corrigatis vos moneo.Diligo enim vos ſicut prædixi.& hoc eſt quod ſubdit, Prædixi enim quod vos eſtis in cordibus Ambroſius Ambroſius

B noſtris,ſecundum curam & dilectionem: Eſtis,dico, Ad commoriēdū & ad cōuiuendū.i. ita diligo vos quod veſtra mors in peccatis videtur mea,& ſimiliter vita in virtutib⁹.Vel ita diligo vos, Ad commoriendum & ad conuiuendū.i.vt mecum patiamini & mecū coronemini.Et ideo moneo vos,quia Multa fiducia eſt mihi apud vos.i.dum conſidero quę in vobis ſunt,qui & per primam epiſtolam correcti erāt,ideo pro eis gloriatur. Vnde ſubdit, Multa eſt mihi pro vobis gloriatio,ad alios,videte ne ſit vana:eſt etiam mihi conſolatio.Vnde ſubdit, Repletus ſum conſolatione,audita correctione veſtra. Per iam correctos inuitat alios ad correctionē.& Superabundo gaudio in omni tribulatione.i. gaudiū meum ſuperat omnem tribulationem,quę partim erat in animo pro peccatis veſtris.Dum enim videt proficere eos pro quibus patitur,gaudet. Nā & cum veniſſem.Memorat hic q̄ patitur cauſa credentium vt eos prouocet ad charitatem.q.d.bene dixi in tribulatione,quę vere magna eſt. Nam cum veniſſemus Macedoniam,nullā habuit requiem caro noſtra. Ideo dicit carnem nō habuiſſe requiem & non animam,quia etiam in aduerſis anima quæ in corpore patitur,ſpe futuri quieſcit.Non habuit requiem dico, Sed omnem tribulationem.ſ.ſecundum corpus & ſecūdum animam, Paſſi ſumus,& hoc ideo,quia ibi Phitonem fugauit de ancilla.& vere omnem: quia Foris.i.in corpore ſunt, Pugnæ.i.tribulationes. &, Intus.i.in animo ſunt, Timores,ne eccleſiæ deficerent.Vel, Foris,id eſt a perfidis q̄ Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius Ambroſius

C ſunt extra eccleſiam.ſ.apertis inimicis ſunt, Pugnę,id eſt tribulationes.De his autem ſcilicet de fidelibus qui ſunt, Intus.i.in eccleſia ſunt, Timores,ne moueātur. Vel de his qui ſunt, Intus.i.in eccleſia corpore non mente,nomine non numine.i.de falſis fratribus,ſunt Ambroſius Auguſtinus

Timores,quia difficilius tolerantur q̄ aperte mali.Nulla enim peſtis efficacior q̄ familiaris inimicus,& inimici hominis domeſtici eius. Sed qui.q.d.Ita grauiter paſſi ſumus, ſed deus, Qui conſolatur humiles,ſpiritu. Vel, Humiles,id eſt afflictos, Conſolat⁹ eſt nos in aduentu Titi,quia coadiutorem recepi. Non ſolum autem in aduentu eius,quia.ſ.deſideratus aduenit,conſolatus eſt nos deus. Sed etiam in conſolatione qua Titus conſolat⁹ eſt in vobis.i.in veſtra emendatione.i.quia vidi Titum conſolatum in vobis,& ego conſolatus ſum.conſolatus eſt Titus in vobis. Ipſe dico,Referens nobis veſtrum deſiderium, de emendatione, & Veſtrum fletum,de commiſſis.& Veſtram æmulationem.i.indignationem contra pſeudo habitam, Pro me,id eſt pro mea defenſione,Referēs,dico,ita Vt magis gauderem,de his quæ retulit,quam dolerem de tribulatione mea.

Quoniam etſi contriſtaui vos in epiſtola,non me pœnitet. Et ſi pœniteret,videns q; epiſtola illa etſi ad horam vos contriſtauit,nunc gaudeo:non quia cōtriſtati eſtis,ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiā. Contriſtati enim eſtis ſecundū deum,vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.Quę enim ſecundum deū triſtitia eſt,pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur : ſeculi autem triſtitia, mor-

Digitized by Google

tem operatur. Ecce enim hoc ipſum ſecundum Deum contriſtari vos, quãtam in D
vobis operatur ſollicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictã. In omnibus exhibuiſtis vos incontaminatos eſſe negocio. Igitur & ſi ſcripſi vobis non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui paſſus eſt, ſed ad manifeſtãdam ſollicitudinem noſtrã quam habemus pro vobis coram deo. Ideo conſolati ſumus.

Quoniã & ſi contriſtaui vos. q. d. inde probari poteſt quod gaudeo, quia iam non pœnitet me dure vos in prima epiſtola corripuiſſe. Et hoc eſt quod ait, Quoniã & ſi contriſtaui vos in prima epiſtola, nõ modo me pœnitet, quia correcti eſtis: & ſi prius Pœniteret, dũ indignati eratis, hoc dicit, ne videatur inhumanus, qui de triſtitia aliorum gaudet. Videns quod epiſtola &c. Quaſi dicat, Nõ me pœnitet, ſed potius nũc Gaudeo videns quod epiſtola illa contriſtauit vos, id eſt quanuis videam quod epiſtola illa contriſtauit vos vnde primũ dolui, & me pœnituit. Cõtriſtauit dico, Et ſi. i. ſquis Ad horam. i. paruo tempore: vnde bona ſpes eſt correctionis eorꝫ, & ideo iam non pœnitet, ſed gaudet: & vnde gaudeat determinat ſubdens, Non quia. q. d. dico quod gaudeo, Non, tamen ideo, Quia cõtriſtati eſtis, contra me: ſed Quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam, qa ſic aĩaduertentes culpam, pœnituiſtis. Et ideo ſe gaudere dicit, quia contriſtati ſunt, non cũ ira quæ peiores efficit, ſed cũ pudore qui corripit. Cõtriſtati eñ. q. d. de hac triſtitia gaudeo, quia hæc triſtitia eſt ſecũdũ deũ. Et hoc eſt quod ait, Cõtriſtati eñ eſtis ſecũdũ deũ. i. ſecũdũ voluntatẽ dei, & inſpirationẽ: ita vt In nullo, nec etiã in aſperis, Patiamini detrimentũ ex nobis, quia oĩa noſtra proſunt vobis, etiã quod corripimus, & cõtriſtamus vos. Quæ eñ. q. d. Vere non damnũ patimur, nã potius commodũ: quia triſtitia, Quæ eſt ſecũdũ deũ. ſ. dũ peccator triſtis eſt quia peccauit, dũ dolet quia fecit quod deus odit, operatur Pœnitẽtiam, id eſt ſatiſfactionem: quę valet etiã In ſalutẽ ſtabilẽ. i. ęternã. Seculi aũt triſtitia, quæ non eſt ad correctionẽ. ſ. dũ peccator dolet, ſe detectũ, Operatur mortem, & ideo ab ea cauete.

Ambroſius

Ambroſius

Ecce eñ. q. d. Vere triſtitia ſcdm deũ facit pœnitere ad ſalutẽ, qa ea q̃ ducũt ad ſalutẽ. i. ſollicitudinẽ &c. operatur. & hoc eſt quod ait, Ecce eñ. q. d. in vobis experti eſtis quod dico, Quia hoc ipſum. i. tã paruũ quid. ſ. Vos cõtriſtari ſecũdũ deũ, de peccato, Quãtam in vobis operatur ſollicitudinem, emendandi quod deliquiſtis, verũ eſt: qa q pœnitet ſollicitus eſt ne denuo peccet: nec hoc ſolũ operat̃, ſed etiã defenſionẽ, vt etiã cõtra pſeudo defendatis me. Vel opat̃ defenſionẽ, quia q pœnitet nõ excuſat ſe, ſed cõfitet̃ pctm̃: qđ eſt defendere ſe a gehenna. & nõ ſolũ hoc operat̃, Sed etiã indignationẽ, contra nos pro malis quæ geſſiſtis: & non tantum hoc, ſed timorem, ne in futuro tale quid contingat: & nõ tãtũ hoc, ſed deſideriũ in melius prouehi. Deſiderat eñ reformari qui ſe ſcit factũ per peccatum deformẽ: & non tantum hoc, ſed Aemulationem, vt me vel alios bonos imitemini. Habet enim zelũ bonorũ operũ pficiendorꝫ qui pœnitet: Sed vindictam, quia peccantem punitis, & etiã voſipſos. Qui enim pœnitet vindicat in ſe quod deliquit. & vt vniuerſaliter dicã vos cõtriſtari ſecũdũ deum In omnibus exhibuiſtis vos, duce fide, Incõtaminatos eſſe. i. vt ſitis incontaminati, In negocio chriſtiano agendo. i. in omnibus officiis chriſtianę conuerſationis agẽdis. Vel, Exhibuiſtis. i. oſtẽdiſtis puniendo illũ q inceſtũ admiſerat, Vos eſſe incontaminatos, a negocio. i. a graui peccato illius q vxorẽ patris habuit, cui cõſentiẽdo contaminati eratis. Igit̃ &c. q. d. & quia incõtaminati eſtis, Igitur, apparet quod non ꝑpter illos principaliter, Scripſi vobis, ſed propter illũ q fecerat, & illũ qui ſuſtinuerat iniuriã. quod ita dicit, Igitur & ſi ſcripſi vobis, pro illis, tamẽ Nõ, tm̃, propter eũ qui fecit iniuriã, vt eſt ille q inceſtũ fecit, qui vxorẽ patris rapuit. Nec propter eũ. ſ. patrẽ, Qui paſſus eſt iniuriã. i. cui rapta eſt vxor, Sed ad manifeſtãdã ſolicitudinẽ noſtram quã habemus pro vobis, oĩbus emendãdis. i. nõ pro illis tantũ hoc feci, ſed pro emẽdatiõe omniũ veſtrũ. Vel illos tangit, quos ſuperius in prima epiſtola iniurias & fraudes fratribus feciſſe dicit. Et oſtendit nõ magis cauſa eorꝫ qui peccauerũt ſcripſiſſe remitti eis, q̃ cauſa eccleſiæ, quæ vno contumeliã & fraudẽ faciente compatit̃ & indignat̃. Et hoc eſt quod ait, Igit̃ & ſi ſcripſi vobis, nõ tm̃ propter eũ qui fecit iniuriã. i. fraudẽ proximo ſuo: nec ꝑpter eum Qui paſſus eſt, fraudẽ: ſed ad manifeſtãdã ſollicitudinẽ, quã hab. pro vo. Totius populi ſollicitudinem ſe habere oſtendit, vt ſcilicet iniuſti emendentur, & polluti ſanctificentur. & eccleſiæ reconci-

Ambroſius E

Ambroſius

Ambroſius

Ambroſius

Ambroſius

Ambroſius F

Ambroſius

Ambroſius

Ambroſius

A lientur.& hoc dico Coram deo.i.teſte deo.& ideo.q.d.& quia hoc intendi,& euenit:ideo Conſolati ſumus.i.conſolationē accepimus dum correcti eſtis.

In conſolatione autem veſtra abundantius magis gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi:quia refectus eſt ſpiritus eius ab omnibus vobis.Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum,non ſum confuſus: ſed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus:ita & gloriatio noſtra quæ fuit ad Titū veritas facta eſt,& viſcera eius abūdantius in vobis ſunt,reminiſcentis omnium veſtrum obedientiam, quomodo cū timore & tremore excepiſtis illū.Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

In cōſolatione autem veſtra,quæ eſt de correctione veſtra,& gaudio Titi. Abundātius gauiſi ſumus,ꝙ doleremus de tribulatione:ſed Magis ſuper gaudio Titi.q.d.de vtroq;.i.de correctione veſtra,& gaudio Titi abūdantius ſumus gauiſi,ꝙ triſtaremur de tribulatione: ſed magis abundantius de gaudio Titi,quia gaudebat nō ſolum de correctis,ſed etiam de aliis quos ſperat corrigendos. Quia refectus ſpiritus eius eſt,Titi.Iam enim ſperat bonū de vobis.Refectus eſt dico Ab omnibus vobis,nō quia omnes eſſent correcti,ſperat de reliquis. Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſ.cōmendando vos, Non ſum confuſus, ideo non erubeſco me falſum inueniri:ſed Sicut locuti ſumus vobis omnia in veritate.i. B in corripiendo veritas apparet arguentis,dū qui arguuntur ſe emēdant: dum enim correcti immutantur,teſtimonium perhibent arguenti. Veram ergo oſtendens Apoſtolus prædicationem ſuam per efficaciam illorū ait, Sicut in veritate locuti ſumus vobis omnia, ita & gloriatio noſtra,quę,de vobis Fuit,facta Ad Titum,facta eſt.i.apparuit ei Veritas.i.vera:ideo Viſcera.i.intima charitas Eius,ſunt In vobis,quia viri ſancti affectus in omni bono eſt.Sunt dico Abundantius,ꝙ ante:quia viderit profectum illorum.Vel, Abundātius,ꝙ in aliis.Eius Titi dico, Reminiſcentis obedientiam omnium veſtrum. Oſtendit Titum laudaſſe eos,quia ſoliciti erant obedire ei.In Tito autem apoſtolum reueriti ſunt. Dico autē reminiſcētis obediētiam.ſ. Quo modo,ꝙ accurate Recepiſtis eum cum timore,cordis, Et tremore,corporis.Et quia ſic in illo egiſtis, Gaudeo,quod Confido de vobis.& hoc, In omnibus,rebus:non ſolū in bona voluntate,ſed etiam in operibus bonis. Notam autē,hic vbi eos laudat,incidenter de eleemoſynis faciendis in ſanctos qui erant in Hieroſolymis antemonet per exemplum Macedonum.Et congrue hic vbi de correctis agitur,mentio fit de collectis:quia ab aliis non quęrit,quibus dare ſua vel ſuadere nō prodeſt. q.d. Non habui requiem in Macedonia,cum in ea mihi magna data eſt gratia,qđ notum facio vobis: & hoc eſt quod ait,

Ambroſius
Ambroſius
Ambroſius

CAPVT VIII.

C NOtam autē facimus vobis fratres gratiā dei quæ data eſt in eccleſiis Macedoniæ,& quod in multo experimēto tribulationis abundantia gaudii ipſorū fuit:& altiſſima paupertas eorū abūdauit in diuitias ſimplicitatis eorū.Quia ſecundum virtutem teſtimonium illis reddo,& ſupra virtutē voluntarii fuerunt, cū multa exhortatione obſecrātes nos gratiā & cōmunicationem miniſterii quod fit in ſanctos.Et non ſicut ſperauimus,ſed ſemetipſos dederūt primū dn̄o:deinde nobis ꝑ volūtatē dei,ita vt rogaremus Titū:vt quēadmodū cœpit,ita & perficiat in vobis etiā gratiā iſtā.Sed ſicut in oībus abūdatis fide,& ſermone,& ſciētia,& omni ſolicitudine,inſuꝑ & charitate veſtra in nos:vt & in hac gratia abūdetis.Non quaſi imperās dico,ſed ꝑ aliorū ſolicitudinē,etiā veſtrę charitatis ingeniū bonū cōprobās.

Notam autem facio vobis fratres gratiā dei.i.gratuitum donum dei.Donum autem dei vocat eleemoſynam dare.Quæ gratia Data eſt mihi in eccleſiis Macedonię.quæ eſt illa? hoc.ſ.quod Abundantia gaudii ipſorū,fuit In multo experimento tribulationis,quia nō ſolum voluerūt pati, ſed experti ſunt, & inde gauiſi ſunt: & cū pauperes eſſent,abūdanter dederūt.Vnde ſubdit: Et ampliſſima paupertas,&c.Vel: Abūdātia gaudii ipſoꝝ fuit in multo experimēto tribulationis, quia ꝑ tribulatione Pauli & Sylę ibi facta,nō ſunt ſcāda-

r

Digitized by Google

Ambroſius lizati,ſed deuote & cũ gaudio acceperũt verbum, vt probatos ſe horũ paſſionibus demon- D
ſtrarent, Et paupertas eorũ ampliſſima.i.magna,vel Nobiliſſima,benignitate mẽtis, A-
Ambroſius bundauit in diuitias ſimplicitatis eorum.i.maior facta eſt dum tendit diuitias dare:& hoc
ſimplici animo,non vt homini placeant. Tenues qui erãt in ſubſtãtia facultatũ,ſed diuites
fuerũt in dãdo,quia priua conſciẽtia operati ſunt. Et inde Reddo illis teſtimoniũ,quia ne
mine cogente Voluntarii fuerunt,ad dandũ, Secũdũ virtutẽ,rerũ ſuarũ:& Supra vir-
tutem,vt etiã poſt egerent.ipſi dico Cũ exhortatione multa obſecrantes nos,cum timens
eis non aſſentirem,vt eos permitteremus Habere gratiam,& Communicationẽ mini-
ſterii.i.miniſtrationis.qđ miniſteriũ fit In ſanctos.i.obſecrabãt nos vt liceret eis ſua da-
re,non quaſi propria,ſed quaſi cõmunia de qb⁹ miniſtrarẽt aliis. Et non,dederũt ſua, Si-
Ambroſius cut.i.ea intẽtione qua Sperauimus.i.putauimus,ſed pro culpis redimẽdis.ſed Primũ de-
derunt ſemetipſos dño,vt ei obedirẽt,quia emẽdantes errores priſtinos, ac morũ vitia deo
Ambroſius ſe vouerunt:deinde fratribus ſua dederunt,vel obtulerũt. Aliter non erat accipiendum ab
eis,quia munera excæcant oculos,& vim auctoritatis inclinãt. Qui vero dãt vt nõ arguã-
tur,fructũ dandi non habẽt. Iſti vero nõ eo animo dederunt,vt redimẽtes vitia non argue-
rentur:ſed Prius dederunt ſemetipſos domino, emendatione vitæ. Deinde, dederunt
ſe Nobis, obediẽtia.ſ.vt nobis obedirẽt.& hoc Per voluntatẽ dei,qui vult homines ſubdi
vicariis ſuis.& ita inſtiterũt nobis,vt exẽplo eorum prouocati, Rogaremus Titũ vt quẽ-
admodũ cœpit,in vobis benefacere,poſtq̃ correctos vos vidit, ita & perficiat in vobis nõ
modo alia,ſed Etiã gratiã iſtam,eleemoſynarũ in ſanctos,vt.ſ. gratia iſta vobis non de- E
ſit. Hoc dicit vt incitet eos ad dandũ. Perficiat in vobis gratiã iſtã dico, & non quoquo-
modo,ſed vt abundetis etiam in hac gratia largitionis eleemoſynarũ, Sicut abundatis
in oĩbus,aliis.ſ. In fide,& Sermone.i.gratia loquẽdi. Et ſcientia,ſcripturarũ,& Omni
ſolicitudine,quia in oĩbus ſoliciti eſtis:inſuper Et charitate veſtra, ſpirituali,habita In
nos. Non quaſi.q.d.Rogaui Titũ vt perficeret hanc gratiã,ſed non hoc dico Quaſi im-
perans,ne ſitis tranſgreſſores. Vel ita legi poteſt.q.d.non ſolũ rogaui Titũ vt perficeret in
vobis gratiã iſtã,ſed etiã Dico,ego ipſe, Non quaſi imperans vt abũdetis in hac gratia
ſicut abundatis in omnibus,aliis.ſ. in fide, &c.quæ non mutantur,ſed Per aliorũ.q.d.nõ
imperans dico,ſed potius hoc dico, Cõprobans.i.cõprobare volens bBonũ ingenium ve
ſtræ charitatis.i.ſuadere volẽs vt largi ſitis,& ex diſcretione animi, nõ pro terreno cõmo-
do faciatis:& hoc volo cõprobare,& ſuadere vobis nõ modo per alia,ſed etiã Per ſolicitu-
dinem aliorũ.ſ.Macedonũ, qb⁹ ſimiles ſitis. Vel pauperũ,de qb⁹ ſoliciti eſſe debetis. Scitis
enim.q.d.pauperibus dare debetis:& vere,quia Chriſtus ſolicitus fuit de illis.

Scitis enim gratiam dñi noſtri Ieſu Chriſti:quoniã propter vos egenus factus
eſt,cũ eſſet diues:vt illius inopia vos diuites eſſetis. Et cõſilium in hoc do. Hoc
enim vobis vtile eſt,qui nõ ſolũ facere,ſed & velle cœpiſtis ab anno priore. Nũc F
vero & facto perficite,vt quẽadmodum promptus eſt animus volũtatis, ita ſit &
perficiendi ex eo quod habetis. Si enim volũtas prompta eſt,ſecundũ id quod ha
bet accepta eſt,nõ ſecundũ id quod nõ habet. Nõ enim vt aliis ſit remiſſio,vobis
autẽ tribulatio,ſed ex æqualitate in pręſenti tẽpore, veſtra abũdantia illorũ ino-
piã ſuppleat,vt & illorũ abundãtia veſtrę inopię ſit ſupplementũ,vt fiat æquali-
tas.ſicut ſcriptũ eſt. Qui multũ habuit nõ abũdauit: & q modicũ,nõ minorauit.

Scitis enim gratiã.i.charitatẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius exẽplo hortatur illos:
hanc inquã gratia Chriſti ſcitis, Quoniam cũ eſſet diues deus,in ſua maieſtate,per quẽ &
Aug. in ſermo.de ſalo.uerb. omnia facta ſunt. Factus eſt propter nos egenus,in mundo. Nota ꝙ non ait pauper factus
eſt cũ diues fuiſſet, ſed cum diues eſſet. Paupertatem enim aſſumpſit,& diuitias non amiſit:
intus diues,foris pauper:latẽs deus in diuitiis,apparẽs homo in paupertate, Vt inopia il-
lius vos eſſetis diuites,in ſpiritualibus. Per illius enim paupertatem abiecimus pannos ini-
quitatis,vt indueremur ſtolã immortalitatis. Omnes ergo diuites facti ſunt, in pauperem
Chriſtum credentes. Nemo ergo ſe contẽnat. Pauper in cella,diues in conſcientia, ſecurior
dormit in terra,q̃ auro diues in purpura. Nunc ergo expaueſcas cũ tua mendicitate ad illũ
accedere,qui indutus eſt noſtra paupertate. Qui ſe pauperauit,nos ditauit. Et in hoc.i.in

Digitized by Google

A cõſideratione huius tãti beneficii dei. Do,vobis Conſiliũ,vt pauperib⁹ eleemoſynas de- tis. Hoc enim eſt vtile vobis.Plus eſt enim vtile faciẽti q̃ illi cui fit.vobis dico, Qui cœ- piſtis a primo anno.i.a præterito anno: Nõ ſolũ facere,ſed etiã velle,q̄d plus eſt q̃ facere. Augustinus
Nunc vero & facto perficite,vt non ſolum velitis, ſed etiam opere perficiatis. Vel ita, vt ſecundũ alios dicat eos cœpiſſe facere,& ſecundũ alios velle.q.d. vobis dico, Qui cœpi- ſtis a primo ãno non ſolũ velle,ſecũdũ quoſdã:ſed etiã facere ſecũdũ alios.Quidam enim voluerant,quidã cœperãt,nũc vero vterq; perficiũt opere:& hoc eſt q̄d ſubdit, Nũc vero & facto perficite, vt queadmodũ prõptus eſt animus volũtat.i.ſicut prõpta eſt diſcretio vo luntatis eorũ,quia ex diſcretione volunt,ita ſit promptus animus perficiẽdi. Hoc dicit vt volũtas eorũ in opere appareat,ſi vera eſt.perficiendi dico, Ex eo.i.ſecundũ id Q̄d ha- beris,ſiue plus,ſiue minus. Si enim volũtas eſt prõpta,dãdo, Secundũ id quod habet,vt neceſſaria retineat,tantũ accepta eſt,non tantũ accepta eſt dando, Secundũ id q̄d nõ ha bet.i.vltra vires : ideo ex eo q̄d habetis vos dare moneo.Nõ eñ Volo,vt Aliis ſit remiſ ſio,vel refrigeriũ.i.vt alii de veſtris ocioſe viuant, Vobis autẽ. ſit tribulatio.i.paupertas. non hoc ideo dixit,quin melius eſſet.Infirmis timet,quos ſic dare monet vt egeſtatẽ non pa tiantur,ſed potius volo vt Veſtra abundãtia,terrenorũ, Suppleat inopiam illorum, qui omnia mũdi deſerãt.Suppleat dico In præſenti tẽpore, q̄d tã breue eſt, Et hoc ex ea qua- litate.Hoc ideo dicit,vt quantũ quis habet,diuidat cũ ſanctis:quia nõ plus exigitur, q̃ ſibi retinere debet.ſicut & Zachęus dimidiũ dedit bonorũ ſuorum pauperibus.Vel, Ex ęquali tate,ſuppleat veſtra abundãtia illorũ inopiam.non vtiq; hęc dico ſecundũ paritatẽ,ſed vt ſuſtententur de veſtris rebus,ſicut & vos.Hæc eſt æqualitas,vt qui accipiũt ſpiritualia, tri- buant carnalia.Ipſa eſt pax Hieruſalẽ, vt opera miſericordiæ corporalia iungãtur operib⁹ prædicationis ſpiritualib⁹:& fiat pax dando,& accipiendo.Vnde Apoſtolus,Si ſpiritualia vobis ſeminauimus,magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus? Vt & illorum.q.d. veſtra abun dantia terrenorũ ſuppleat inopiam illorũ:vt & ecõuerſo Abundantia, meritorum Illo- rum,ſpiritualium qui diuinis vacant,ſit Supplementũ,veſtræ Inopiæ.Qui enim viuunt in hoc ſeculo non habẽt merita ad vitam æternam ſufficientia,niſi iuuentur per alios. ſed quia pauperes Chriſti quorũ eſt regnũ cœlorũ,amicos ſibi & debitores fecerunt, per meri- ta eorũ conſequentur, quod per ſe nõ potuerunt mereri:vt tunc fiat æqualitas, nõ quin diſ- ferant in claritate,ſed quia id oẽs habebũt,& oĩb⁹ erit ſufficientia:ſicut ſcriptũ eſt,de mãna in ſigno hui⁹ rei, Qui multũ.ſ.collegit de manna.i.amplius habuit q̃ Gomor, Non abun dauit,quia qui plus habuit,dedit indigẽti:& Qui modicũ.ſ.collegit.i.minus q̃ Gomor, Nõ minorauit.i.nõ minus habuit q̃ Gomor,quia recepit ab eo qui abũdauit.In Exodo au- tem ita ſcriptũ eſt,Nec qui plus collegerat,habuit amplius:nec qui minus parauerat,reppe- rit minus.In quo figurabatur q; qui maiora habent merita,& qui minora,in æterno conui- uio eandẽ habituri ſunt refectionẽ.Vel ita, Vt fiat.q.d.dico,vt abundãtia veſtra ſuppleat illorum inopiã,vt illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplemẽtum: vt ita fiat Aequa- litas..ſ.vt ſicut ii miniſtrãt ſanctis,ita eis reddãt vicem in futuro ſancti. ſicut ſcriptum eſt de mãna in figura huius rei,qui multũ.ſ.collegit, Non abũdauit:& Qui modicũ nõ mi- norauit.Plus habent ſancti in ſpe futuri,minus vero hi q in tẽpore hoc ſunt diuites:& cum ibi æquabũtur vtriq;.vt ſicut hic diuites inopiam ſanctorum ſuſtẽtãt,ita ibi beneficio ſan ctorũ ſuſtẽtentur,& diuites fiant in ęterno bono.Vel ita, Vt fiat.q.d.veſtra abũdãtia ſup pleat illorũ inopiã:ita vt in volũtate Fiat æqualitas,& ſi nõ in ope: & ſic pariter recipie- tis:ſicut ſcriptum eſt,de mãna in figura huius rei, Qui multũ enim habuerit,& Qui mo dicum,nõ minorauit:ſic qui multum dat vt diues,& qui parum vt pauper, ſi æqualis volun tas eſt,æqualem mercedem habebunt.

Ambroſius (margin, beside "luntatis eorũ")
Ambroſius (margin, beside "beris,ſiue plus")
B (margin letter)
Auguſtinus (margin, beside "dauit,quia qui plus")
C (margin letter)
Ambroſius (margin, beside "litas..ſ.vt ſicut")

Gratias autem ago deo,qui dedit eandem ſolicitudinẽ pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem ſuſcepit: ſed cum ſolicitior eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos.Miſimus etiam cum illo fratrem noſtrũ,cuius laus eſt in eu- angelio per omnes eccleſias. Non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab eccleſiis comes peregrinationis noſtrę in hãc gratiam,quæ miniſtratur a nobis,ad dñi glo riam,& deſtinatã voluntatẽ noſtram:deuitantes hoc,ne quis nos vituperet in hac plenitudine q̃ miniſtrat̃ in dñi gloriã,Prouidemus enim bona,non ſolũ corã deo:

ſed etiam coram hominibus. Miſimus aũt cũ illis & fratrẽ noſtrũ quem probaui D mus in multis ſæpe ſollicitũ eſſe,nũc aũt multo ſollicitiorem: confidentia multa in vobis ſiue pro Tito qui eſt ſocius meus,& in vobis adiutor,ſiue fratres noſtri apoſtoli eccleſiarum gloriæ Chriſti.Oſtenſionem ergo quæ eſt charitatis veſtræ & noſtræ gloriæ pro vobis,in illos oſtendite in faciem eccleſiarum.

Gratias aũt,q.d.Rogaui Titum vt perficeret gratiã iſtam, vel ego ipſe hoc cõſulo vobis. Deo aũt ago gratias,qui dedit,in corde Titi, Eandẽ,quã ego habeo, Sollicitudinẽ,p vobis,exhortandis,vt abundetis in hac ſimplicitate eleemoſynarũ.& vere habuit ſollicitudinẽ, Quoniã quidẽ ſuſcepit exhortationẽ veſtram,ſed cum eſſet ſollicitior ſua voluntate,q̃ in mea exhortatione,profectus eſt ad vos:qui primum rogatus excuſabat ſe propter veſtra vitia. Miſimus etiam cum illo fratrem noſtrum.ſ.Lucam vel Barnabam, Cuius Lucę laus eſt in euangelio ſcripto.vel, cuius Barnabę Laus eſt ĩ euangelio, p̃dicato. Laus eius dico p omnes eccleſias. Non ſolũ aũt,laus eius in euangelio, Sed etiã ordinat⁹ eſt ab eccleſiis Iudeę,comes noſtrę peregrinationis.i.prædicationis,quã mundũ circuimus, & fact⁹ eſt comes, In hanc gratiam.i.in hanc largitionẽ eleemoſynarũ, Quæ miniſtratur a nobis.i.cuius nos apoſtoli ſum⁹ miniſtri.& hoc, Ad domini gloriã.i.vt deus inde glorificet, Et ad voluntatẽ noſtrã,quã volumus vt bene detis,cõplendã.voluntatẽ dico, Deſtinatã, quę deſtinata eſt & præordinata a deo nobis, adeo eſt neceſſaria. Vel ita, Ordinat⁹ eſt comes peregrinationis noſtrę,id eſt prædicationis.ſ. In hanc gratiã.i.in prædicationẽ gẽtium .quæ Miniſtratur a nobis.i.cuius miniſter ſum.& hoc, Ad domini gloriã,vt.ſ.inde glorificetur dominus.Et ordinatus eſt comes ad cõplendam Noſtram voluntatem deſtinatã.i.ad complendam prædicationẽ gentiũ cui deſtinatus ſum. Deuitãtes.q.d.hos prædictos miſim⁹,deuitãtes Hoc,ne qs in hac plenitudine,largitionis eleemoſynarũ, Vituperet nos,dicens nos fraudare. Vel, Nequis in hac plenitudine.ſ.doctrinæ & miraculorũ, [Ambroſius] Vituperet nos,tanq̃ negligẽtes circa curã ſanctorũ:vt dicatur,bene prędicat,ſed non eſt memor ſanctorũ ſicut,alii apoſtoli, & ſicut ſibi præceptũ eſt. Vituperaretur ergo apoſtolus, [Ambroſius] ſi negligẽter ageret circa ſanctos.Et ideo hoc pręmonet vt ſolicitudo eius & p̃uidẽtia appareat. quæ plenitudo largitionis vel doctrinæ, Miniſtratur a nobis.i.noſtro miniſterio fit.& hoc, Ad dñi gloriã.i. vt deus glorificetur. Prouidemus enim.q.d.bene dico deuitãtes, Prouidem⁹ eñ,vt opa noſtra bona ſint:nõ ſolũ corã deo.ſ.vt deo placeãt, ſed Et corã [Ambroſius] hominibus,vt etiam hominibus bona videantur.Coram deo prouidet apoſtolus bona, dũ facit circa miniſterium ſanctorũ quod deus iubet: corã hominibus prouidet bona,dum bonos mittit ad hoc opus exhortandum,qui probitate ſua eos prouocent ad dãdum,nõ ſcandalum faciant,ne bona doctrina apoſtoli per improuidos miniſtros in vituperationem caderet.Nota q̃ recte apoſtolus ait ſe prouidere bona coram deo & hominibus. propter nos [Aug.in ſer. de uita & morte.] enim conſcientia noſtra ſufficit nobis, p̃pter vos aũt fama noſtra non pollui,ſed pollere debet in vobis. Duæ res ſunt,conſciẽtia & fama:cõſcientia tibi,fama proximo prodeſt. Qui F conſciẽtię fidens famã negligit,crudelis eſt. Miſimus autẽ cũ illis & fratrẽ noſtrũ,Apollo: quẽ Probauimus in multis,ſæpe Solicitũ eſſe,de ſalute noſtra. Nũc autẽ,cũ audiuit vos correctos, Multo ſolicitiorẽ,pro Cõfidentia multa,habita in vos,vel in vobis,ſiue p Tito qui de vobis ei multa retulit,& ideo Apollo q prius rogatus ab apoſtolo & aliis fratrib⁹ ire ad eos noluit,modo iuit,quia audiuit eos correctos.Qui,ſcilicet Titus eſt ſocius meus, & in vobis.i.in veſtra cõuerſatione adiutor. Siue.q.d.pro cõſidẽtia veſtri iuit,& p Tito & Luca:cũ qb⁹ libẽter ibat,ſiue etiã pro illis aliis hęc fecit,q ſunt fratres noſtri,& ap̃li eccleſiarũ,a qb⁹ fuerat rogatus. Vel ſecũdũ aliã literã,eodẽ ſenſu manẽte.ſ.ſiue p fratres noſtros ap̃los eccleſiarũ,& q̃ ipſi ſunt ap̃li eccleſiarũ.Hoc eſt glorię dei, Chriſti.i.ad gloriã Chriſti:quia in eis nõ hominũ,ſed Chriſti gloria eſt. Oſtẽſionẽ ergo.&c.q.d.quia tales miſim⁹ ad vos. ergo oſtenſionẽ quæ eſt charitatis veſtræ & noſtrę glorię,habitę Pro vobis.i.charitatẽ veſtrã quã oſtẽdiſtis aliis:& gloriã noſtrã ſimiliter de vobis habitã,quã oſtendiſtis eſſe verã: nũc oſtendite in illos,quos miſimus ad vos:bene eos recipiendo,vt bona quę de vo [Ambroſius] bis audierunt,probent.Oſtẽdite dico & hæc in facie eccleſiarũ,vt.ſ.cæteræ eccleſię agnoſcant vera eſſe bona quæ de vobis audierunt. Vel, In facie eccleſiarũ.ſ.vt alii a vobis accipiant exemplum. Nam &.q.d.de receptione eorum moneo.

Digitized by Google

A

CAPVT IX.

NAm de miniſterio quod fit in ſanctos ex abundanti eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim promptum animum veſtrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones, quoniã & Achaia parata eſt ab anno pręterito, & veſtra ęmulatio prouocauit plurimos. Miſimus autem fratres, vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte, vt quemadmodũ dixi parati ſitis, ne cum venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos, vt nõ dicamus vos in hac ſubſtãtia. Neceſſariũ ergo exiſtimaui rogare fratres vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionem hãc paratam eſſe: ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam. Hoc autem dico, Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſq; prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit deus.

Nam de miniſterio quod fit in ſanctos ex abundanti. i. ſuperfluũ, Eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim promptum animum veſtrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones, dicens, Quoniã & Achaia, cuius metropolis eſt Corinthus æmulatione Macedonum ducta, Parata eſt ab anno præterito, & veſtra ęmulatio. i. amor & ſtudium, Prouocat plurimos,
B ad eleemoſynas dandas, quia æmulatione Corinthiorum aliæ eccleſiæ dum audiunt illos prius erroribus implicatos, poſtea bonæ voluntatis fuiſſe effectos, incitatę ſunt ad bonum. Quaſi vero quis diceret, Cur ergo præmittis illos? ait, Miſimus autẽ fratres, vt vos ad hoc hortentur, Sed vt parati ſitis, quemadmodum dixi illis, vos eſſe paratos. Parati ſitis dico, ne hoc. ſ. Quod gloriamur de vobis, totum, Euacuetur ĩ hac parte. ſ. ſi imparati fueritis. Ideo parati eſſe debetis, Ne cũ venerĩt mecum Macedones, & inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos, qui de vobis gloriamur. Vt nõ dicam⁹ vos erubeſcere, quod magis eſt. i. eſſe debet. Si enim non fuerit hoc inuentũ qđ teſtificatus eſt de iis, & ipſe erubeſcet, & ipſi amplius confundentur. In hãc ſubſtãtia. i. in hac datione eleemoſynarum, quæ pauperes ſuſtentant. Ne ergo hoc fit, Neceſſarium exiſtimaui rogare fratres. ſ. Lucam, Titũ, Apollo. Vt me pueniant ad vos, Et præparent paratã eſſe, quando veniemus, Hanc repromiſſam. i. ſæpe pmiſſã. Bñdictionẽ. i. eleemoſynã. q̃ recte dicit bñdictio: qa cauſa eſt ęternæ bñdictiõis. Paratam dico, Sic vtiq;, Quaſi bñdictionẽ. ſ. vt ſit opus charitatis, & magnum, Nõ quaſi auaritiã, vt doleant pro dato, & parum ſit quod dant. Hoc autem. q. d. illi præparent, ego autem cur large detis, Hoc dico. i. præſcribo: quia Qui parce ſeminat,
C id eſt dat, Parce & metet, retributionem. Non parce ſeminat ille qui parum habens parũ largitur, ſi animus promptus ſit dare plus ſi plus haberet. Nota quod non ait dat, ſed ſeminat: quia dare eleemoſynam non eſt amittere, ſed ſeminare, ſcilicet ad tempus carere, vt plus habeatur in futuro. Et qui ſeminat in benedictionibus, vbi plus penſatur animus q̃ cenſus, De benedictionibus, dei: Et metet, largam ſcilicet retributionem. Et ideo vnuſquiſq;, ſcilicet det, Prout deſtinauit, id eſt præordinauit, In corde ſuo, id eſt in conſilio rationis: quia ſi inuiti darent non prodeſſet eis. Quia qui inuitus dat propter præſentem pudorem, non habet mercedem. & ideo quiſq; det, Sicut propoſuit in corde ſuo, ſe velle dare, non det Ex triſtitia, aut ex neceſſitate, id eſt triſtis vel coactus, ſed ſponte. Hilarem enim datorem, id eſt qui ex voluntate bona dat, Diligit deus, id eſt approbat & remunerat, non triſtem & murmurantem. Qui enim dat vt careat tędio interpellantis, non vt reficiat viſcera indigentis, & rem & meritum perdit. Quicquid ergo boni facis cum hilaritate fac, & tunc benefacis: ſi autem cum triſtitia facis, ſit de te, non tu facis. Aug. in pſal xxxviii.

Potens eſt autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum: ſicut ſcriptum eſt, Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius in ſeculum ſeculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſta-

bit.Et multiplicabit ſemẽ veſtrum,& augebit incremẽta frugum iuſtitię veſtrę: D
vt in omnibus locupletati,abundetis in omnem ſimplicitatem,quæ operatur per
nos gratiarum actionẽ deo.Quoniã miniſterium huius officii nõ ſolum ſupplet
ea quæ deſunt ſanctis,ſed etiam abundat per multas gratiarũ actiones in domi-
no,per probationem miniſterii huius,glorificantes deum in obedientia confeſſio
nis veſtræ in euangelio Chriſti,& ſimplicitate cõmuuicationis veſtræ in illos &
in omnes,& in ipſorum obſecratione pro vobis:deſiderantium vos propter emi-
nentem gratiam dei in vobis.Gratias ago deo ſuper inenarrabili dono eius.

Potens eſt autẽ.q.d.Ego ita moneo vos,ſed Deus potens eſt.Vel ita continet.Ego mo
neo vos ita,& nolite diffidere,quia Deus potens eſt facere abundare in vobis,vel in cordi
bus veſtris,omnem gratiam.ſ.non ſolum hanc,ſed hanc cum aliis,id eſt omnia dona ſpiri
tus ſancti.Ita vt vos Semper habentes,id eſt habere reputantes, Omnem ſufficientiã in
omnibus.i.in omni ſtatu veſtro, Abundetis in omne opus bonum.i.in datione eleemoſy-
Ambroſius narum,ſicut in cæteris.Qui enim ſolam ſufficiẽtiam eligit,poterit in dei opere abundare:
Ambroſius licet enim exiguum ſit quod parum habens tribuit, abundat tamen quia recto iudicio ſit:
quia quęritur de quanto,& quo animo detur.Et quaſi aliquis quęreret,Eſt ne hoc bonũ,ſci-
licet largitio eleemoſynarum?Reſpon.Eſt vtiq;. Sicut ſcriptum eſt, in Pſal.Iuſtus Diſp-
ſit,non vni omnia conferens,ſed pluribus diuidens:& Dedit,gratis, Pauperibus,non di- E
uitibus qui poſſent reddere.& hæc Iuſtitia eius.i.merces iuſtitiæ eius, Manet in ſeculũ
ſeculi,vel in æternum.i.ſine fine.Iuſtus eſt qui bona mundi ſine æterni præmii communia
Ambroſius reputat.Et nota quod exemplo hoc,ad largiendum ſanctis inuitat.Si enim huius qui pau-
peribus largitur merces magna eſt,quãto magis eius qui miniſtrat ſanctis? Pauperes enim
ſunt & poſſunt dici etiam qui mali ſunt. Qui autem.q.d.Non ſolũ inde vita datur, Sed
etiam qui adminiſtrat ſeminanti.ſ.deus, Semen,vnde eleemoſyna fiat, Et panem.i.ne-
ceſſaria vitæ, Præſtabit ad manducandum,non ad ſuperfluitatem.& in tantum pręſtabit
quod etiam Multiplicabit ſemẽ veſtrum,vnde plures eleemoſynas faciatis,& ideo hoc ti-
more nemo timeat dare, Et augebit incrementa.i.facultatem & voluntatem dandi elee-
moſynas.Incrementa dico, Frugum iuſtitiæ veſtrę.i.ex quib⁹ procedit iuſtitia & vita.Iu-
ſtitia eſt ſanctitas & bona vita,vñ prouenũt fruges.i.ęterna remuneratio.Incremẽta ſunt
eleemoſynæ & voluntas dãdi,pro quibus & hic virtutes & in futuro gloria augebit. Vt
in omnibus.q.d.Intantum augebit,& res & voluntatem dandi,vt Vos locupletati,ſecũ-
dum veſtram reputationem In omnibus.i.in omni ſtatu veſtro, Abundetis in ſimplici-
tatem,id eſt largitionem ſimplici animo factã.Simplicitatẽ dico, Omnem.i.perfectam,
Quæ,largitio, Operatur per nos gratiarum actionem deo,& ideo facienda eſt.i.ipſa lar
gitio eſt cauſa quare aguntur gratię deo,cuius largitionis nos ſumus miniſtri. Quoniam, F
&c.q.d.Ideo agẽtur gratię deo de dono largitionis,quia multa in hoc bona ſunt.Et hoc eſt
quod ait, Quoniam miniſterium noſtrum,huius officii veſtri, Non ſolũ ſupplet ea quæ
deſunt ſanctis,ſed etiam abundat in actione gratiarum,quæ fit,per multos,quia multi agũt
inde gratias deo.& hoc In domino.i.operatione domini,qui eos mouit ad agẽdas grãs.
dico quod per multos agentur gratiæ deo:& hoc, Per probationem miniſterii huius.i.qa
laudant hanc miniſtrationem noſtram. Per multos dico Glorificantes deum, non ſolum
de veſtra largitate,ſed etiam inde accepta occaſione. In,id eſt pro,vel de. Obediẽtia cõ
feſſionis veſtræ.i.de fide & confeſſione,& omni bono veſtro. Obedientia dico habita In
Ambroſius euangelio Chriſti,quia obediſtis euangelio Chriſti in ſubiectione mentis, & glorificantes
deum Pro ſimplicitate communicationis,id eſt veſtra cõmunia reputatis, & hoc ſimplici
animo facitis.Vel pro ſimpli.cõi.i.quia alii exemplo veſtro ſua aliis communicant.Cõmu
nicationis dico factę In illos,id eſt ſanctos prædictos & in alios, Oẽs,egentes, Et ipſo-
rũ &c.q.d.per multos dico etiam glorificãtes deum, De obſecratione ipſorũ,ſanctorũ fa-
cta Pro vobis.i.illi multi glorificant etiã deũ de hoc,quia & ipſi ſancti obſecrãt ꝑ vobis.
Ipſoꝝ dico Deſiderãtiũ vos videre in ęterna beatitudine,vel etiã hic.& hoc Propter gra
Auguſtinus de ope.monachorum. tiã dei.i.charitatẽ eminẽtẽ in vobis.Gratias deo.De alterna ĩdigẽtia & de alterno ſupple-
mẽto indigentię prouincialiũ Chriſti,& militũ Chriſti,egit: hinc de rebus carnalibus in

A illos:inde autem de rebus ſpiritualibus in iſtos.Ideoq́ tanq̃ ſanctorum gaudiorum ſagina
plenus eructans clamat, Gratias deo.q.d.Et quia hinc tot bona ſunt, Gratias ago deo
ſuper dono eius inenarrabili.i.de charitate quam ſuis donat,quæ non poteſt enarrari quã-
tum vtilis ſit.Vel, Enarrabili.i.quod debet enarrari.

CAPVT X.

IPſe autem ego Paulus obſecro vos per manſuetudinem & mode-
ſtiam Chriſti,qui in facie quidẽ humilis ſum inter vos:abſens au-
tem confido in vobis.Rogo autẽ vos,ne præſens audeam per eam
confidentiam qua exiſtimor audere in quoſdam,qui arbitrant' nos
tanq̃ ſecundũ carnem ambulemus.In carne enim ambulantes,nõ
ſecũdum carnem militamus.Nam arma militiæ noſtræ non carna-
lia ſunt,ſed potentia deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes,&
omnem altitudinem extollentẽ ſe aduerſus ſcientiã dei,& in captiuitatem redi-
gẽtes omnem intellectum in obſequiũ Chriſti,& in promptu habentes vlciſci o-
mnem inobedientiam,cum impleta fuerit veſtra obedientia. Quæ ſecundum fa-
B ciem ſunt videte.Si quis cõfidit ſibi Chriſti ſe eſſe,hoc cogitet iterũ apud ſe,quia
ſicut ipſe Chriſti eſt,ita & nos.

Ipſe autẽ.Poſtq̃ admonuit bonos de eleemoſynis in ſanctos faciẽdis, agit de incorrectis
qui pſeudo ſequebãtur,& eũ ferocẽ putabãt.q.d.correctos ad eleemoſynas inuito. Vos au-
tem,alios qui pſeudo mihi pręfertis, Obſecro ego Paulus.q.d.Vere humilis non ſuperbus
ipſe qui alios ad eleemoſynas moneo,idẽ vobis qui illis.obſecro dico, Per mãſuetndinem
& modeſtiam Chriſti.i.ſi vultis vt ſim vobis lenis,& cũ modo puniã vos,ſicut Chriſt9 etiã
prouocatus lenẽ animũ oſtendit,& in correctionibus modũ nõ exceſſit.Obſecro ego Pau-
lus qui in facie quidem.i. exterius vt dicitis, Humilis ſum inter vos.ſ.dum præſens ſum.
Abſens autem.q.d.dum nõ timeo aliquid mali mihi fieri a vobis. Confido in vobis.i.
confidẽter ago in vos,aſpere vos redarguẽs. Rogo autem.Hic dicit vnde obſecret eos.q.
d.nõ ſolũ obſecro vos,ſed etiã Rogo ne p̃ſens.ſ.cũ venero Audeã in quoſdã incorrectos,
id eſt ne pręſens audacter puniam eos, Per eam cõfidẽtiã qua exiſtimor audere abſens,qa
quãtũ putor abſens cõfidere,tantũ p̃ſens faciã in re,niſi ſe emẽdauerint.Hoc ergo rogat vt
tales illos ĩueniat ne cogat' iraſci,& audere in eos,ſed p̃ſſa ſeueritate lętetur cũ eis.Quoſdã
dico, Qui arbitrantur nos tanq̃ ſecũdum carnẽ.i.more carnalium, Ambulemus.In car-
ne enim.q.d.Putant nos ſecundum carnẽ ambulare,quod non facimus, quia licet ſimus am-
C bulantes in carne,id eſt licet ſimus degentes in carne,quæ fragilis eſt, Non tamen ſecun-
dum carnem,id eſt pro carnali commodo militamus.Non eñ militiã a deo nobis datã ex-
ercemus ſecũdũ carnẽ.i.pro terreno cõmodo.Et vere non ſecũdũ carnẽ militam9. Nã ar-
ma militiæ noſtrę.i.virtutes & miracula per quæ in p̃dicatione militamus, Nõ ſunt car-
nalia,debilitate, *Sed* ſũt potẽtia deo.i.p deũ, Ad deſtructionẽ munitionũ.i.vt deſtruãt
conſilia hominũ ſeu dæmonũ diuerſis calliditatibus munita, Cõſilia deſtruentes.q.d.Ve
re poſſim deſtruere.nam deſtruimus.Et hoc eſt quod ait.q.d.militamus non ſecundum car
nem,nos dico, Deſtruentes conſilia,hominum & dęmonum, Et omnem altitudinem.i.
profunditatẽ intellectus tam legis peritoꝵ q̃ philoſophorũ.Altitudinẽ dico, Extollentem
ſe aduerſus ſcientiam dei.i.quæ de deo eſt.Vt dum impugnant partum virginis & huiuſ-
modi. Et etiam in captiuitatem redigentes omnem intellectum.i.captiuos ducimus oẽs
ſuperbe agentes,vel intelligentes,dum Chriſto contradicẽtes vincimus.ducentes eos vſq; Ambroſius
In obſequiũ Chriſti.i.vt fidei Chriſti cui ante repugnauerãt,humiliter obediãt.nos dico Ambroſius
etiam in promptu habentes,quia nihil nos remordet,quo minus audeamus Vlciſci oẽm
inobedientiam:quod faciemus, Cum impleta fuerit veſtra obedientia.i.poſtq̃ recognoue
ro omnes ex dilectione obedientes.Tunc eñ vindicat inobediẽtiam cum illam cõdemnat Ambroſius
per obedientiam:tunc illam deſtruens qñ eos qui reſiſtũt perducit ad fidem. Et hoc eſt di-
gna vltio,vt perfidia ab his quibus defendebatur,damnetur, Quę ſecundum faciem &c.
quaſi.d.Multa dixi quibus oſtendi vobis potius debere nos ſequi quam pſeudo, & ſi vobis

Digitized by Google

non ſufficit quod dixi,quare me potius q̃ pſeudo ſequamini. Videte,hæc alia, Quę ſunt D
Ambroſius ſecundũ faciem.i.ita euidẽtia ſicut ea quæ ſunt ſubiecta oculis.Aperta eñ ſunt q̃ dicet:hęc ſcilicet, Si quis,illorũ pſeudo.hoc eñ de præſumentibus dicit, Confidit,per aliquid.i.ꝑ fidem vel aliquid aliud,ſe eſſe Chriſti.i.quod ipſe ſit Chriſti. Hoc iterũ cogitet.i.bñ deliberet Apud ſe,vt vim rationis non excedat,vel propter odium noſtrum,vel propter honorem ſuũ.Hoc inquã cogitet,quia Sicut ipſe Chriſti eſt,ita & nos.i.ꝑ q̃cũqꝫ ipſe eſt Chriſti per eadem & nos.Vel ita, Quę ſecundũ.q.d.vere nos apoſtoli tales ſumus quales ſupra oſtendi. Quę aũt ſũt ſcd̃m fa.videte.i.diligẽter opa eoꝶ conſiderate,q in veſtro cõſpectu tantũ bona agũt,ne forte vos ſeducãt,vt velitis eos ꝑferre nobis.quod non debetis,qa Si quis illorũ,pręſumẽtiũ, Confidit,per aliqua ſe eſſe Chriſti, Hoc iterũ cogitet apud ſe,qa ſicut ipſe eſt Chriſti,ita & nos.i.per quęcũqꝫ ipſe eſt Chriſti,per eadem & nos.Cõtra ſupbos pſeudo hoc dicit,qui de ſe præſumentes inflatione animi apoſtolo ſe pręponebant.

Nã & ſi amplius aliqd gloriatus fuero de poteſtate noſtra quã dedit nobis dñs in ædificationẽ & nõ in deſtructionẽ veſtrã,nõ erubeſcã.Vt aũt nõ exiſtimer tãq̃ terrere vos ꝑ epiſtolas:(qm̃ quidã epiſtolę inquiũt graues ſunt & fortes, ꝑſentia aũt corporis infirma,& ſermo contemptibilis)hoc cogitet qui eiuſmodi eſt,quia quales ſumus verbo per epiſtolas abſentes:tales & præſentes in facto.Non enim audemus inſerere,aut comparare nos quibuſdam qui ſeipſos commẽdant,ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes,& comparantes noſmetipſos nobis. Nos autem non in immenſum gloriabimur,ſed ſecundum menſuram regulæ qua menſus eſt nobis deus menſuram pertingendi vſqꝫ ad vos. E

Nã & ſi.q.d.Vere ita ſumus Chriſti ſicut illi.Nã etiã excellẽti⁹ nos ſumus Chriſti per poteſtatẽ,quã illi nõ habẽt.& hoc eſt quod ait, Nã & ſi amplius aliqd fuero gloriatus de veſtra poteſtate.ſ.apoſtolat⁹, Quam dñs dedit nobis,nõ illis in ędificationẽ, Et nõ in deſtructionẽ veſtrã.i.vt nos in virtutib⁹ ędificemus,nõ vt praua doctrina vel exẽplo corrumpamus,vt pſeudo faciũt. Nõ erubeſcã,qa & verũ eſt,& nõ ad gloriã meã,ſed ad vtilitatẽ veſtrã dicit. Vt aũt &c.Hic dicit ſe cũ ꝑſens fuerit implere opere,quod abſens verbo minat.Hoc aũt dicit occaſiõe illius ſentẽtię quã ibi dixerat,parati vlciſci oẽm inobediẽtiã,ne putarẽt eũ abſentẽ tantũ minari,& ꝑſentẽ nihil facere.q.d.hanc poteſtatẽ dedit mihi dñs in ædificationẽ & non in deſtructionẽ,ſed tñ vlciſcar.Videret eñ illis ideo debere blãdiri,quia poteſtatẽ accepit in ædificationẽ nõ in deſtructionẽ:ſed vlciſci cõtra opinionẽ quorũdã ſe dicit. Vt aũt.q.d.prõptus ſum vlciſci,tñ hoc dicens exiſtimor, Tanq̃ terrere vos per epiſtolas.& vere exiſtimor, Quoniã,re vera Quidã inquiũt,eplę qdẽ graues ſunt.i.ponderoſę ad intelligẽdũ,& fortes ad terrẽdũ. Præſentia aũt corporis eſt infirma,nõ audens exercere ſeueritatẽ. Et ſermo eſt contẽptibilis,quia vt idiota ſine argumẽtis loquor, F vt aiunt.Attende quod Infirma,dicit contra fortes:& contemptibilis,cõtra graues. Vt aũt non exiſtimer,a vobis tanq̃ terrere vos,& opere,quod minor non implere, Hoc cogitet qui eiuſmodi eſt.ſ.qui ita de meopinatur.& hoc idem ſciatis vos,quia qd̃ minor verbis, impleturus ſum factis.quod ita ait, Quia quales.i.q̃ aſperi, Sumus in verbo,per epiſtolas,dũ ſumus Abſentes,tales erim⁹ & ꝑſentes in facto.ſ.vlciſcentes omnẽ inobediẽtiam. quia ſi vitia veſtra palparemus,tũc nõ ędificarem⁹,ſed deſtrueremus. Non enim.q.d.Tales erimus facto quales ſum⁹ verbo,qa nõ ſum⁹ pſeudo ſimiles,qui vſurpãt ſibi poteſtatẽ in diem,& vitia palpãt.& hoc eſt quod ait, Non inſerimus nos quibuſdam.i.pſeudo,qui non
Ambroſius miſſi a deo,cõmẽdant Seipſos,aliquibus artibus,nõ deus eos.i.vſurpãt ſibi poteſtatẽ indi-
Ambroſius gni.quod eſt dicere,non ponimus nos in numero illorũ vt poteſtatẽ vſurpem⁹,ſed a deo electi accepim⁹,nihil vltra cõceſſum ꝑſumẽtes.Illi aũt nõ accepta poteſtate,ſed vſurpata dñari volũt,nomini ſuo vẽdicãtes authoritatẽ.Aut nõ cõparam⁹ nos illis,vt nos ſicut illi adulemur vobis & vitia veſtra palpem⁹,quod poſſet facere aliqs etiã habẽs recte poteſtatẽ.hoc nõ facim⁹,ideo Quia nõ audem⁹ nos iſerere aut cõparare eis, ne ſicut illi ita & nos peream⁹.Nõ hęc facim⁹, Sed potius ipſi,ſum⁹, Metiẽtes.i.metimur Noſmetipſos i nobis.i. in cõſciẽtiis nr̃is,an a deo miſſi ſim⁹ attẽdim⁹,& nõ aliud q̃ ꝙ iniũctũ eſt vſurpam⁹.Tãta
Ambroſius eñ ꝑtãte vtimur,quãta cõceſſa eſt ab authore:nec mẽſurã nec modũ egredimur.& Sum⁹ cõ

A parãtes.i.cõparam⁹, Etiã noſmetipſos nobis,qa ſecũdũ quod officiũ noſtrũ exigit, facimus qđ illi nõ faciũt. Hęc autẽ nos, agẽtes. Nõ gloriabimur.i.nõ exercebimus. Poteſtatem in immenſum.i.vltramẽſurã noſtram.quod illi faciunt qui vltra menſuram vſurpando gloriantur.ſed gloriabimur, Secundum menſuram regulæ.i.ſecundum mẽſuratum mihi a Deo populum,cuius ego ſum regula ad dirigẽdum:ſub qua menſura vos eſtis.Vnde ſubdit.Mẽſuram dico, Pertingendi,monitu Dei vſq; ad vos.Dei enim nutu Corinthiis euãgelizare monitus eſt.Paratum enim erat vnicuiq; ad quos in prædicatione dirigeretur,vt ſinguli aliquos populos haberẽt proprios,de quorum fide gloriarentur.Ad regulam autem apoſtoli,illi omnes pertinebant,quos in fide fundauerat,qui ad omnes miſſus erat a Deo. Vnde addit,quã menſurã Mẽſus eſt nobis De⁹.Qui ergo ei reſiſtit,Deo mittẽti reſiſtit. Ambroſius

Non enim quaſi non pertingentes ad vos ſuperextendimus nos.Vſq; ad vos enim peruenimus in euangelio Chriſti: non in immenſum gloriantes in alienis laboribus,ſpem autem habentes creſcentes fidei veſtræ:in vobis magnificari ſecundum regulam noſtram in abundantia:etiam in illa quæ vltra vos ſunt euangelizare,non in aliena regula in his quæ præparata ſunt gloriari.Qui autem gloriatur,in domino glorietur.Non enim qui ſeipſum commẽdat,ille probatus eſt: B ſedquem Deus commendat.

Non enim.q.d.Vere deus eſt menſus. Non enim,eſt ſuperextenſio. Et hoc eſt quod ait, Non enim ſuperextendimus nos,quaſi non pertingentes ad vos. Superextendi,eſt vltra extendi,q̃ conceditur.Nos autem deſtinati ſumus Deo mittente ad vos. Et vere non extẽdimus nos,quaſi non pertingẽtes:pertingimus enim,quia Peruenimus vſq; ad vos in euãgelio Chriſti.i.in prædicatione euãgelii Chriſti.Nos dico,non gloriantes In immẽſum.i. Ambroſius in alienis laboribus.ſ.vbi alius fundamẽtum fidei poſuiſſet,quod eſſet vltra mẽſuram gloriari. Sed ſumus habẽtes ſpem creſcẽtis fidei,veſtrę.i.ſperamus per fidem veſtram creſcẽtem de virtute in virtutẽ.Qui In vobis.i.per vos, Magnificari,apud alios,quia per vos tales Apoſtoli veri probamur.Et Habemus ſpem euãgelizare ſecundum regulam noſtrã.i. regnum noſtrum.i.ſecundum quod a Deo nobis iniunctum eſt.Euangelizare dico, In abũdantia.ſ.non in paucis locis:immo & In alia loca quæ ſunt vltra vos:non tamẽ ſumus habẽtes ſpem.i.non ſperamus Gloriari in aliqua aliena regula.Nec illi qui vltra eos ſunt,de alieno regimine ſunt.Deinde exponit quid dixerit in aliena regula.ſ.in his Quæ præparata ſunt,ab aliis prædicatoribus.quia his pędicabat,quibus non erat annunciatũ,vt gloriam ſuo labore quæręret. Ambroſius Qui autem.q.d.Ego gloriabor in prædictis & in aliis,ſed hoc totum vnde gloriandum eſt, a deo eſt.Et ideo, Qui gloriatur,iuxta admonitionẽ Hieremię, Glorietur in domino.i.domino attribuat gloriam & confidẽtiam ſuam:cui⁹ gratia Ambroſius C eſt quod non poteſt ille qui non habet a deo poteſtatem,quia ſuam gloriam quærit. Non Ambroſius enim.q.d.ideo in domino gloriandum,quia Ille non eſt probatus,a Deo,vel ab hominibus, Qui commẽdat ſeipſum.i.qui extra Deũ gloriatur ſibi tribuendo quod Dei eſt. Vel, Qui autẽ.q.d.ego non gloriabor in aliena regula.ſimiliter autẽ,qui Gloriatur.i.poteſtatem vult exercere, Glorietur in domino.i.poteſtatẽ exerceat in menſura ſibi a deo data,quod debet.Non enim ille probatus eſt a deo vel ab hominibus, Qui ſeipſum cõmendat,qui prædicat non miſſus,qui non eſt idoneus,ſed pręſumptor & reprobus: Sed quem Ambroſius Deus commẽdat.i.idoneum & dignum oſtendit miraculis & virtutibus. Ambroſius

CAPVT XI.

VTinam ſuſtineretis modicũ quid inſipientiæ meæ,ſed & ſupportate me.AEmulor enim vos Dei æmulatione,deponẽdi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua,ita corrunpantur ſenſus veſtri,& excidant a ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.

Vtinam,&c.q.d.Ego glorior de regimine quod videt inſipientia,ſed Vtinã ſine indignatione, Suſtineretis modicũ quid,quia plus poſſem gloriari Inſipiẽtiæ meæ.i.gloriationis de regimine quæ videtur vobis,& dicitur inſipientia.Vel inſipientiam hic dicit,glo

Digitized by Google

riationē ſecundū carnē,quā facit,ne in eo videatur inferior illis:quā ipſe nō curat,ſed pro- D
Ambroſius deſt Corinthiis.q.d.glorior de regimine,Sed Vtinā ſuſtineretis modicū quid inſipientię meæ.i. gloriationis ſecūdū carnē,quæ videt̄ inſipiētia.Quia dictū eſt,Non te laudent labia tua ſed proximi tui.Hæc autē gloriatio ad laudē ei⁹ videtur pertinere. Sed &,&c.q.d. opto vt ſuſtineatis. Sed&,pręcipio, Supportate me,vt ſubiecti prælatū.q.d.& ſi grauet vos
Auguſtinus tamē patienter ferte. AEmulor enim.i.diligo, Vos dei ęmulatione.i.ad honorē Dei,nō meū:non zelo ſponſam Dei mei,ſed Deo.Amicus eīn ſponſi ſum.Sponſus igitur zelat ſponſam,amicus vero ſponſi non ſibi,ſed ſponſo.Et nota quod Aemulatio dupliciter accipitur. Aemulatio enim eſt propter alienū ſtatū motus mentis,vel in malum,vel in bonū: hic autem amoris eſt non liuoris, quia diligit eos Dei æmulatione.i.quæ ad honorē Dei eſt, & quā Deus ſpiritu ſuo inſpirat.Per hoc oſtendit ea quæ dicet amore eorū ſe dicturū,vt non ad laudem eius proficiant,ſed ad horū profectum. Deſpondi eīn.q.d.Et vere diligo vos, quia ego qui ſum amicus ſponſi,deſpondi vos anulo fidei:non multis,ſed Vni:non adul-
Auguſtinus tero,ſed Viro,legitimo.ſ.Chriſto vero ſponſo.Vos dico exiſtentes Virginē caſtā.Attē-
Aug. in lib. quęſ.lxxxiii. de quod a plurali ad ſingularem deſcendit,volens intelligi totam eccleſiā virginē eſſe,& in
Aug.in ſer. quodam. omnibus veris mēbris virginitatē mentis,& ſi non integritatē corporis ſeruare. Virginitas carnis corpus eſt intactū,quæ virginitas paucorum eſt.Virginitas cordis fides eſt incorrupta,quæ virginitas omnium eſt fideliū.Vnde in Apocalypſi,Hi ſunt qui cū mulieribus non ſunt coinquinati,virgines eīn ſunt.In mulieribus errorē ſignificauit,quia error per E
Ambroſ. mulierem cœpit.Ideo ergo ſingulariter dixit virginē,quia omnes ſunt vna virgo propter vnitatem integrę fidei,ſolidę ſpei,ſynceræ charitatis:Virgo ſunt,quia a prauitate erroris & ab opere malo incontaminati:Caſta,quia non habent æſtum malæ voluntatis.Deſpondi dico, Exhibere.i.vt exhibeā vos Deo ī die iudicii. Timeo autē.q.d. Tales vos deſpōſaui,vt exhibeam vos Deo, Sed timeo ne ſicut ſerpēs.i.diabolus,per ſerpentem Seduxit Euā,a paradiſo eā eiiciens.Seduxit dico, Aſtutia ſua.ſ.promittēdo falſa: Ita,per ſimiles deceptiones Corrūpant̄ ſenſus veſtri.i.intellect⁹ veſtri p̄ ſimiles deceptiōes, Et excidāt, a ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto.i. a paradiſo ſimplicis fidei Chriſti, quæ nil alienū recipit.Iſti enim Corinthii ſimiles ſunt Euę,pſeudo ſimiles ſerpenti.i.diabolo,qui per eos inſi-
Aug. ſuper Ioannem. diatur.Lux fidei ſimilis eſt paradiſo.Quorū ergo fides corrumpitur,a paradiſo eiiciuntur, quia præponunt mēdacium veritati.Qui ergo mēdacium ædificant in hominibus, ab eis pellunt veritatē,& etiam immittunt diabolū,& ita excludunt Chriſtū.Si quid enim dixeris contra fidem,intrat putredo de veneno ſerpentis,& naſcuntur vermes mēdaciorum,&
Aug.in pſalmo.xxxiii. nihil integrū remanet.Ideoq̄ ſicut patrib⁹ noſtris aduerſus leonē opus erat patiētia,ſic nobis aduerſus draconē vigilantia.Tunc enim cogebat,nunc docet.Tunc ingerebat violentias,nunc inſidias.Videbatur tunc fremens,nunc lubricus & oberrās difficile videtur.Ideo timet Apoſtolus ne ſicut per ſerpentem ſeducta eſt Eua,ita per hæreticos corrumpatur eccleſia a virginitate fidei quā geſtat in corde.Modo ergo anima virginitatē tuā ſerua,poſtea fœcundanda in amplexu ſponſi tui.Sepite ergo vt ſcriptum eſt aures veſtras ſpinis.Adhuc enim muſſitat ſerpēs & non tacet. quod geſtum eſt in illo paradiſo,hoc geritur in eccleſia.Nemo igitur vos ſeducat ab iſto paradiſo eccleſiæ.ſufficiat quod illic lapſi ſumus,vel experti corrigamur. F

Nam ſi is qui venit alium Chriſtum prædicat quem non prædicauimus, vt alium ſpiritum accipitis quem non accepiſtis: aut aliud euangelium,quod non recepiſtis,recte pateremini.Exiſtimo enim nihil me minus feciſſe a magnis apoſtolis.Et ſi imperitus ſermone,ſed non ſciētia.In omnibus autem manifeſtus ſum vobis.Aut nunquid peccatum feci meipſum humilians,vt vos exaltemini?Quoniam gratis euangelium dei euangelizaui vobis,alias eccleſias expoliaui accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum:& cum eſſem apud vos & egerem,nulli oneroſus fui.Nam quod mihi deerat ſuppleuerunt fratres qui venerunt a Macedonia,& in omnibus ſine onere me vobis ſeruaui & ſeruabo.

Nam ſi is.q.d.timeo ne per illos pſeudo corrumpantur ſenſus veſtri,ſed non debetis eos pati,quia non aliud prædicant quam ego,& deterius quam ego. Cur ergo exiſtimatis nos

A inferiores illis? Et hoc eſt quod ait, Nam ſi is qui venit.ſ. non miſſus. Vel, Qui venit.i.venditur,quia pro quæſtu tẽporali facit. Prædicat alium Chriſtũ quẽ non prædicauimus.i.& ſi prædicat alium Chriſtũ excellentiorẽ ꝗ ego,quod eſſe non poteſt. Aut ſi,per eos Accipiſtis alium.i.meliorem Spiritum ꝗ non accepiſtis,per nos:quod vtiꝗ non eſt, ſed potius per nos,nõ per illos accepiſtis ſpiritũ:aut ſi prędicat vobis Aliud euangeliũ.i. aliam de redẽptione prædicationẽ,quę eſſe non poteſt: Quod,euãgeliũ Non recepiſtis, per nos, Recte pateremini.q.d.Si aliud maius ſit vobis per eos quã per nos,tunc recte pateremini.Galatis autem anathema dicit,ſi aliud reciperent.Corinthiis autẽ rectum eſſe dicit recipere,ſi aliud prædicatum fuerit: ſed aliud hic dicit,quod ſit potius & maius eo qđ ab Apoſtolis traditum fuerit.Galatis autẽ dicit vt non reciperent aliud.ſ.quod vtiꝗ non maius eſſet,ſed contrarium. Exiſtimo enim.Supra egit de pſeudoapoſtolis,nunc de veris prædicatoribus loquitur: quibus Paulus inferior videbatur,quia non fuerat cum Ieſu.q.d. Si aliud prædicarent,recte pateremini:ſed quia hoc non eſt,non recte eos patimini.Et vere hoc non eſt. Exiſtimo enim me nihil minus feciſſe,in his, A magnis apoſtolis.i. quam magni apoſtoli.Et ita conſtat quod non minus illis pſeudo feci,cum nec minus fecerim, ꝗ magni Apoſtoli.Magni apoſtoli videntur apud iſtos Petrus & alii,quia cum domino fuerunt. Vel pro pſeudoapoſtolis hoc dicit,quibus ſe non minus eis feciſſe oſtẽdit.Eccleſia eñ Corinthiorum variis erroribus fluctuabat.Aliqui enim fauebãt Apoſtolis qui cum domi-

Ambroſius · *Ambroſius* · *Ambroſius*

B no fuerunt in carne Paulum deformãtes,quia cum domino non fuerit,de quo egimus. Alii fauebant pſeudoapoſtolis,a quibus compoſitis verbis eadem audiebant,quæ ab apoſtolo cõtra quos loquitur.q.d.non alia prædicant vobis quam ego.Et quia poſſet dici,quod & ſi eadem,melius tamen Paulo prædicarent,remouet.q.d.Nec aliud prædicãt,nec melius. Exiſtimo enim me nihil minus feciſſe.i.vobis me dico tunc remotum, A magnis Apoſtolis. Et vere non minus pſeudo feci,vel veris Apoſtolis. Nam & ſi,ſum, Imperitus ſermone, quia non orno verba. Vel quia impeditę linguę ſum, Sed,tamẽ Non,ſum imperit⁹ Sciẽtia,quia ſcio quicquid magni.Hoc autẽ quod ait,imperitus ſermone non ad apoſtolos pertinet,quia non erant eloquentes:ſed ad pſeudo qui componebant verba quos præferebant Corinthii cauſa accurati ſermonis,cum in religione vis ſermonis neceſſaria ſit,non ſonus vocis.Imperitus enim ſermone non eſt reus apud Deum,ſed qui non habet ſcientiã Dei maxime quæ pertinet ad ſalutem. In omnibus autẽ,prædictis, Manifeſtus ſum vobis, quia experti eſtis quæ per me fiunt.Ideo horũ oĩm prædicatorũ vos mihi teſtes eſſe poteſtis & debetis.Et ideo peius eſt qđ hoc ſciẽtes me ꝑponitis illis. Aut nunqd,q.d.non min⁹ illis feci:aut ſi min⁹ feci,nunqd peccatũ feci.i.nunqd peccaui ĩ hoc? Quoniã gratis.i.ſine ſum ptu, Euãgelizaui vel ꝑdicaui vobis euãgeliũ dei.q.d.nõ. Et eſt ſenſus,Min⁹ illis nõ feci vobis,ſed plus,qa feci gratis.vnde mihi iraſcimini,& alios mihi præponitis,cũ hoc nõ ſit peccati ſed gloriæ,gratis prædicaui vobis. Ego,dico,meipſum humilians,operando manib⁹

Ambroſius · *Ambroſius* · *Ambroſius*

C meis, Vt,ita vos Exaltemini,a morte ad vitam remotis a prędicatione pſeudoapoſtolis,& quia non putatatis vos emiſſe licẽtiam peccandi.His enim duabus ex cauſis ſumpt⁹ debitos non accepit.Et quaſi aliquis quęreret,vnde ergo viuebas?Reſpon. Alias eccleſias expoliaui,non parua in eis ſe expendiſſe ſignificat.Cum enim dicit Expoliaui,multa accepta & data ſignificat.Expoliaui dico, Accipiẽs ſtipendium,ab aliis, Ad miniſterium veſtrum.i.vt poſſem vobis prædicare,& non accepi etiã ab aliquo veſtrũ,nec etiam cum egerem.Et hoc eſt quod ſubdit, Et cum eſſem apud vos & egerẽ,nulli fui oneroſus,aliquid accipiẽdo.Non fui oneroſus,& ſi egerẽ & potui abſtinere. Nam quod mihi deerat,poſt ſpolia eccleſiarum, Suppleuerunt fratres qui venerunt a Macedonia,ab his bene correctis fuit accipiẽdum,ne bene ſeminantes amitterent fructum,quia ſi non acciperet,illis forte in ſcãdalum proficeret.Et vniuerſaliter dicam In omnibus.ſ.verbis & factis,non ſolum in ſtipendiis Seruaui me vobis ſine onere,quia non iactaui me de genere contra vos,nec aliqd huiuſmodi feci.& decętero Seruabo maxime abſtinendo a ſtipendio debito.

Ambroſius · *Ambroſius* · *Ambroſius* · *Ambroſius* · *Ambroſius* · *Ambroſius*

Eſt veritas Chriſti in me,quòniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ.Quare?Quia non diligo vos?Deus ſcit.Quod autem facio & faciam,vt amputem occaſionem eorum qui volunt occaſionem:vt in quo glorian tur,inueniantur ſicut & nos.Nam eiuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdo-

Digitized by Google

li,transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti.Et non mirum.Ipſe enim Satanas trāſ a
figurat ſe in angelum lucis.Non eſt ergo magnum,ſi miniſtri eius transfiguren-
tur velut miniſtri iuſtitiæ,quorum finis erit ſecundum opera ipſorum. Iterum di
co,ne quis me putet inſipientem eſſe.Alioquin velut inſipientem accipite me,vt
& ego modicum quid glorier.Quod loquor.nō loquor ſecundū Deum,ſed quaſi
in inſipientia,in hac ſubſtantia gloriæ.Quoniam multi gloriantur ſecundum car
nem,& ego gloriabor.

Eſt veritas Chriſti in me.q.d.Et vere ſeruabo,quia verax Chriſtus in me loquitur.hoc.ſ.
quoniam Hæc gloria Chriſti.ſ.quod gratis prædico,quod a licitis abſtineo propter ſalutē
veſtrā, Nō infringetᷣ ī me in oīb9 regionib9 Achaiæ,& Quare?putatis hoc fieri, Quia
non diligo vos?ſ.putatis me facere odio,quod dicunt pſeudo. Deus ſcit,quod ego diligo
Ambroſius vos:& quod pro odio non facio.Vt ſibi credatur iuramēto firmat,dans teſtem Deum ſuæ
Ambroſius dilectionis quam habebat erga eos: quia non ideo nolebat accipere, quia non illos dili-
gebat,ſed ideo magis,quia eos amabat.Vnde ſubdit, Quod autē,&c.q.d. Non pro odio
veſtri illud facio,ſed ideo facio vt amputē occaſionem pſeudo.i.quia diligo vos. Et hoc eſt
quod ait, Quod autē facio,nunc, Et faciam,ſemper, Vt,meo exēplo, Amputē occa-
Ambroſ. ſionem eorum qui per me Volunt,habere Occaſionem , ſumendi veſtra.Intentio enim E
& ſtudium pſeudoapoſtolorum erat in pecuniis accipiendis.Ideoq; Apoſtolus accipere re-
nuit,ne illis eſſet forma & occaſio accipiendi.Sciebat enim quod ſi non acciperent,non diu
prædicarent.Vnde ſubdit, Vt in quo.q.d.ideo non accepi vt amputē occaſionē, vt tales
inueniantur ſicut & nos.i.ſimiles nobis. In quo.i.in eſſe ſimiles nobis, Gloriantur,erunt
Ambroſ. ne ſicut & nos?vtiq;. Nam eiuſmodi,&c.Vel ita, Vt in quo gloriantur.i.in accipiendo,
inueniantur ſicut & nos.i.ſimiles nobis.Gloria eñ eorū eſt in extorquenda pecunia,ſed me
non accipiēte nō accipiēt.Et vere nō. Nam huiuſmodi,&c.Vel ita.Ideo nō accipio Vt
in quo gloria.i.non accipiendo, Inueniātur ſicut & nos.i.non meliores nobis,& cur nō
accipiunt?vt videantur boni. Nam eiuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdoli.ſ. calli
de ſub ſpecie religionis decipiētes, Transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti.i.exteri9 oſtē-
dentes ſe eſſe apoſtolos Chriſti, Et non,eſt hoc, Mirū.Ipſe eñ Satanas,qui eſt caput eo-
rum, Transfigurat ſe in angelum lucis.i.oſtendit ſe quaſi angelum Dei.ſ.Chriſtum, vel
aliquē cæleſtem angelum,vt decipiat:quod & ad erumnas huius vitæ pertinet.Transfigu-
rat enim ſe ad tētandum eos quos ita erudiri opus eſt,vel ad decipiēdum aliquos prout iu-
ſtum eſt.Ad quod magna Dei miſericordia neceſſaria eſt,ne quiſquam cum bonos angelos
amicos habere ſe putat,habeat malos dęmones fictos amicos:eoſq; tanto nocētiores quā-
to aſtutiores ac fallaciores patitur inimicos.neq; ſancti & fideles vnius veri Dei cultores ab
eorum fallaciis & multiformi tentatione ſecuri ſunt,in his diebus malignis,vbi iſta ſolici F
Auguſtinus tudo non inutilis,ne cum Satanas ſe transfigurat,fallendo ad aliqua pernicioſa ſeducat.
in enchirid. Nā quando ſenſus corporis fallit, mentē vero non mouet a vera rectaq; ſentētia,qua quiſq;
vitam fidelem gerit,nullum eſt in religione periculum. Vel cum ſe bonum fingens ea vel fa
cit,vel dicit quæ bonis angelis congruunt,etiam ſi credatur,bonus non eſt error,periculo-
ſus aut morbidus.Cum vero per hęc aliena ad ſua incipit ducere,ne quis poſt eum eat,opus
eſt magna vigilantia:quod nemo ſine Deo poteſt.& ipſa huius difficultas ad hoc vtilis eſt,
ne ſit ſpes ſibi quiſq;,aut homo alter alteri,ſed Deus tantum:quod nobis expedire prorſus
piorum ambigit nemo.Et quia Satanas transfigurat ſe in angelum, Non eſt ergo magnū
ſi miniſtri eius transfigurētur velut ſint miniſtri iuſtitiæ.finis quorum.ſ.miniſtrorū Chri-
ſti & Satanę, Erit ſecundum opera ipſorum. Iterum dico,quaſi dicat,Dixi ſupportate me
inſipientem, Nunc iterum dico aperte,ne quis putet me inſipientē,in gloria ſpiritualium,
quia pro bono facio. Alioquin.ſ.ſi in gloria illa ſpiritualiū inſipiēs ſum,tunc magis Ac-
cipite.i.accipietis, Me inſipientē,in gloria carnis.Nec ſimpliciter dicit inſipientē,ſed ait
velut inſipiētē,quia nec in hoc vere inſipiens eſt,quia pro bono facit,nec ipſe habet in glo
ria.Accipite me,dico,quaſi inſipientē in hoc Vt ego glorier modicum quid.i.ſecundum
carnem,quæ gloriatio modica eſt. Quod loquor,q.d.Ideo velut inſipiens ſum,quia quod
loquor In hac ſubſtantia gloriæ.i.in gloria carnis,quam quidam putant ſubſtantiam.i.ita

Digitized by Google

A amant,ac ſi per ea credant ſe ſubſiſtere.Non loquor quantum ad verborum ſpeciem ſecun-
dum Deum,apud quem non ſurgit de carne gloria:quia apud Deũ humilitas glorioſa,hęc Ambroſius
autem ad carnis tumorẽ pertinere videntur,vbi inſipiẽtia eſt.Vnde addit, Sed quaſi inſi
pientia.Inſipiẽtia eſt aliquẽ laudare ſe:ſed quia hoc apoſtolus non propter ſe facit,ſed pro-
pter Deum,ideo ait,quaſi inſipientia. Quoniã multi,&c.quaſi quis quæreret,Cur ergo fa-
cis?Reſpon.Quia multi gloriantur,& quia ſuffertis eos.quod ita ait, Quoniam multi glo
riãtur ſecundum carnẽ.i.ſecundũ illa quæ pertinẽt ad carnẽ,vt eſt nobilitas & huiuſmodi.
Ideo & ego gloriabor etiam ſecundum carnẽ.Et non mirum ſi illi gloriantur:

Libenter enim ſuffertis inſipientes,cum ſitis ipſi ſapientes.Suſtinetis enim ſi
quis vos in ſeruitutem redigit,ſi quis deuorat,ſi quis accipit,ſi quis extollitur, ſi
quis in faciem vos cædit.Secundum ignobilitatem dico,quaſi nos infirmi fueri-
mus in hac parte. In quo quis audet,in inſipientia dico,audeo & ego. Hebræi
ſunt,& ego.Iſraelitæ ſunt,& ego. Semen Abrahæ ſunt,& ego. Miniſtri Chriſti
ſunt,& ego.Vt minus ſapiens dico,plus ego.In laboribus plurimis,in carceribus
abundantius,in plagis ſupra modum,in mortibus frequẽter.A Iudęis quinquies
quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum,ter
B naufragium feci.Nocte & die in profundum maris fui.In itineribus ſæpe,pericu
lis fluminum,periculis latronum,periculis ex genere,periculis ex gentibus,peri-
culis in ciuitate,periculis in ſolitudine, periculis in mari,periculis in falſis fra-
ſis,in labore & ærumna,in vigiliis multis,in fame & ſiti,in ieiuniis multis,in fri
gore & nuditate.

Libenter enim.i.voluntarie, Suffertis inſipientes,in hac gloria quod non debetis, Cũ
ipſi ſitis.i.eſſe debeatis, Sapientes,ſed non eſtis:quod inde hic probatur,quod tales ſuffer
tis. Suſtinetis enim,hanc iniuriam. Si quis redigit vos,ex libertate Chriſti quæ eſt in
charitate In ſeruitutem,legis,quæ ex timore ſeruire facit. Et ſi quis,de poteſtate præſu-
mens, Deuorat.i.conſumit veſtra. Et ſi quis accipit.i.decipit laude vt deuoret, Et ſi qs Ambroſius
extollitur.i.de nobilitate ſe iactat, Et ſi quis vos cędit.i.deſpicit improperando vobis ge
nus.Et hoc In faciẽ.i.in pręſentia.In faciem enim cęditur,in cuiꝰ os iniuria irrogatur.hoc Auguſtinus
autẽ dico Secundum ignobilitatẽ,quam nobis obiiciunt.Hoc faciebãt quidam Iudæi,qui Ambroſ.
eo quod eſſent de genere Abrahæ detrahebant illis eo quod eſſent incircuncisi,& ſe præfe-
rebant nobilitatẽ carnis ſibi vendicantes:quos Corinthii tolerabant,& apoſtolo præfere-
bant. Quaſi nos,q.d.Ita vos hos ſuſtinetis,& nobis pręfertis, Quaſi nos infirmi fueri-
mus in hac parte,gloriæ.In hac vtiq; non ſumus infirmi, Quia in quo quis,illorum glo-
C riari Audet.i. temere ſe iactare,quia temeritas eſt quod faciunt: Et ego audeo.i.audere
poſſum,ſine temeritate gloriari.In quo audet,dixi, In inſipientia autẽ dico illos audere,qa Auguſtinus
inſipiẽtia in quo gloriantur,quia vt magni videantur de carne ſe iactant. Apoſtolus autẽ
ſi quid de ſe dicit,non pro ſua iactantia facit,ſed vt eos humiliet. Hebræi,&c. Dico quod
in quo quis audet & ego,ita vt in his apparet. Hebræi ſunt,lingua & natione, Et ego.Iſ
raelitę ſunt.ſecundũ ritus,& ego. Semẽ Abrahæ ſunt,qa nõ eſt de proſelitis,ſed de gene-
re Abrahæ, Et ego.Miniſtri Chriſti ſunt,per hoc decipiebant, Et ego,miniſter Chriſti
ſum. Et plus,ego miniſter Chriſti. Hoc autẽ vt minus ſapiens,q̃ deberẽ,quia non eſt ho-
minis ſe laudare.Per hoc oſtẽdit ſe coactum in laudem ſuam prorupiſſe.Nam qui ſpõte ea Auguſtinus
refert quæ ad laudem eius proficiant,imprudentẽ ſe nõ dicit. Deinde oſtẽdit quomodo ſit
miniſter Chriſti pluſq̃ illi,ſubdens, In laboribus.q.d. Ego dico oſtenſus miniſter Chriſti
In laboribꝰ plurimis,quibus pluſq̃ illi,immo & pluſq̃ veri apoſtoli laboraui.Hoc ideo di- Auguſtinus
cit,quia & illi pſeudo aliquos habuerunt labores,vt viderẽtur apoſtoli:ſed iſte magis labo-
rauit.Occaſione autẽ inuẽta etiam veros apoſtolos tangit,quibus plus laborauit,ne in ſe vi- Ambroſius
deatur minor gratia.Deinde labores per partes oſtẽdit,ſubdẽs, In carceribus,oſtẽſus ſum
miniſter Chriſti abundantius q̃ illi, Et in plagis.i.in verberibus,quæ fuerunt Supra mo- Ambroſius
dum,hmanæ virtutis vel aliorum, In mortibus.i.in periculis mortis, Frequenter,fui.fre
quẽtius enim pericula ſuſtinuit quã cæteri.Deinde exponit plagas,ſubdẽs, A Iudęis quin-

Digitized by Google

Ca. 11

quies.i.quinqꝫ vicibus Accepi quadragenas,percuſſiones, Vnā minus,ne īmiſericordes D
videretur.Quinquies enī flagellatus a Iudęis ſecūdum legē Moyſi , accipiēs plagas.xxxix.
ſicut ſcriptū eſt in Deuteronomio. Quod ergo per quinqꝫ vices factum eſt,hic ſummatim
refert. Ter virgis cæſus ſum,hæc agentibus paſſus eſt.Itē Semel lapidatus ſum,in ciuita
te Lycaonia. Ter naufragiū feci.i.pertuli. Nocte & die,fui In profundo maris.i.in al-
to mari fui detētus tēpeſtate.Vel ad literam. In itineribus ſępe,oſtenſus miniſter Chriſti
Ambroſius In periculis fluminum,in periculis latronū,quos diabolus cū in ciuitate eum occidere nō
poſſet,ei excitabat in via,cū tamen nihil ferret quod latrones cuperēt. In periculis ex ge-
Ambroſius nere,meo.i.a Iudæis procuratis:ideo quia lege eorū deſerta ad euangeliū me conuerti. In
Ambroſius periculis ex gētibus,propter vnius Dei prædicationē.Itē ꝓbatus ſum miniſter Chriſti In
periculis in ciuitate.i.in cōmotionibꝰ ciuiū contra me.Itē, In periculis in ſolitudine,quæ
erāt vel a ſerpētibꝰ vel a penuria ciborū.Itē In periculis ī mari,quæ nō erāt ex mari,ſed in
mari,vt hoc diuerſum ſit a ſuperiori.Superius enim vocauit pericula quæ ex mari fuerunt.
Itē ꝓbatus ſum miniſter Periculis in falſis fratribus.i.quæ ab hæreticis ſunt,qui ſunt falſi
fratres:vt illi qui dicunt Paulum legalia tenere,ſed non facile aliis aperire. Vnde alibi apo
ſtolus ait,Ego adhuc ſi circunciſionē prædico,&c.Itē probatus ſum miniſter Chriſti In la-
bore,manuū:& Erumna,morborū & huiuſmodi, In vigiliis,quæ ſunt pro opere vel pro
aliis.Itē probatus ſum miniſter Chriſti, In fame & ſiti,in ieiuniis multis,in frigore & nu-
Ambroſius ditate.Cum apoſtolus ſe cōmemorat laboraſſe in fame & ſiti,vbi ergo eſt promiſſio Dei di E
Auguſt. de centis,Primū quærite regnū Dei,& hæc oīa adiiciētur vobis? Videtur enim promiſſio do
ſer.in mon. mini titubaſſe,cū apoſtolꝰ dicat ſe laboraſſe in fame & ſiti,in frigore & nuditate. Sed nouit
Auguſt. in ille medicus cui ſemel nos totos commiſimus,& a quo promiſſionem vitæ præſentis & futu
eodem. ræ habemus,hæc adiutoria quādo apponat & quando detrahat,ſicut nobis expedire iudi-
cat ad nos conſolandos & exercendos in hac vita.

Præter illa quæ extrinſecus ſunt,inſtantia mea quotidiana,ſollicitudo omniū
eccleſiarum.Quis infirmatur,& ego non infirmor? Quis ſcandalizatur,& ego nō
vror? Si gloriari oportet,quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor.Deus & pater do
mini noſtri Ieſu Chriſti ſcit qui eſt benedictus in ſecula,quod non mētior. Dama-
ſci præpoſitus gentis Aretæ regis cuſtodiebat ciuitatem Damaſcenorum vt me
comprehenderet,& per feneſtram in ſporta demiſſus ſum per murum,& ſic effu
gi manus eius.

Auguſtinus Præter illa,vero, Quæ extrinſecꝰ.i.in corpore,q̃ a perſecutoribꝰ patior & aliis modis,an
git me in animo, Inſtātia mea quotidiana,q̃ nec vna hora remittit. Quę eſt illa?ſ. Solli
Aug.in pſal citudo oīm eccleſiarū,q̃ ex charitate ꝓuenit.Quāto ergo maior charitas eſt,tāto ſunt ma
mo.xxviii. iores plagę de peccatis alienis. Vnde q apponit ſciētiā,apponit dolorē.Si ergo abūdat vitę F
charitas,magis dolebis peccātē.Et vide qualis eſt ſollicitudo apoſtoli,q̃ paterna,q̃ materna:
quę tāta eſt vt dicat, Quis,de oībꝰ fidelibꝰ Infirmat̃,vel ī fide,vel ī aliqua virtute: Et ego
nō īfirmor? qa ita de illo ſicut de me doleo.Et, Quis ſcādalizat̃,aliqua moleſtia tribulatio
Aug.in pſal nū, Et ego nō vror? igne charitatis qua ei cōpatior.Omnes enī q ſcādalū patiunt̃ frixoriū
mo.C. ſunt habētiū charitatē.i.oſſiū q̃ ferūt carnes.i.pſectorū q portāt & regūt carnales. Vnde,
Aug. in lib. Et oſſa mea ſicut in frixorio cōfrixa ſunt.Et nota ꝙ ait vror. Vrūt qdē hoīes tribulationes
contra Ma ſed bonos,nō ad cōſumptionē imo ad purgationē.Tribulatio enim tanquā emplaſtrū mor
niche.
Auguſtinus dax vrit te,ſed ſanat te:maxime autē iſte affectꝰ q hoc verbo vror exprimit̃ purgat,quia de
charitate venit.Et cū hæc ſint, Si oportet gloriari,ſicut vtiqꝫ oportet ꝓ vobis,ego Gloria
bor,non de potētia vel genere,vt pſeudo faciunt:ſed de his Quæ ſunt infirmitatis meæ,
& ſi in his videatur eſſe abiectio.& vt vera eſſe oſtendat quæ dixit vel dicturus eſt,iuramē
to confirmat ſubdens, Deus,qui nouit oīa, Et pater Ieſu Chriſti dñi nr̃i,cuiꝰ.ſ.ſerūꝰ ſum,
& vos eidem ſeruire debetis, Qui eſt benedictus.i.laudatus per nos fideles In ſecula,ſcit
ꝙ non mentior,in ſupradictis , vel in hoc quod dicturus ſum.ſ.quod mihi contigit . Da-
maſci. Quid eſt illud? Ecce, Præpoſitus,&c.Ecce iterum infirmitas commemoratur.quaſi
dicat,hoc accidit mihi, Damaſci.ſ. Præpoſitus gentis Aretæ regis,qui ſub Areta rege
illi genti præerat, Cuſtodiebat,ammonitione Iudæorum, Ciuitatem Damaſcenorum

Digitized by Google

Ca·12

A vt me comprehenderet,ne amplius prædicarem. Et per feneſtrā in ſporta demiſſus ſum,ā
fratribus Per murum.Hoc quidam indigne factum eſſe dicunt,quia non Dei auxilio libe-
ratus eſt.Sed ante non eſt neceſſariū ſuffragium Dei,ꝗ deficit humanum:nec debet aliquis
expectare diuinum auxiliū,dum habet quid faciat,ne videatur tentare Deum.Ideo & Apo-
ſtolus a diſcipulis per feneſtram in ſporta demiſſus eſt vnde effugeret.Vnde ſubdit,& Sic
effugi manus eius,præpoſiti.Videtur non feciſſe ſicut bonus paſtor,ſed vt mercenarius cui Ambroſius
non eſt cura de ouibus,quas lupo veniēte deſerit.Sed nunquid non fuit ei cura de ouib⁹,qa
fugit?Fuit plane.Eas enim paſtori in cælo ſedēti orationibus cōmendabat,& vtilitati ea- Aug.ſuper
rum ſe fugiēdo ſeruabat.quod ab ipſo ſummo paſtore dictū audierat,Si vos perſecuti fue- Ioannem.
rint in vna ciuitate,fugite in aliā.Quis autē credat hoc dominū ita fieri voluiſſe,vt neceſ- Auguſt. ad
ſario miniſtro ſine quo viuere nequeunt deſererentur greges quos ſuo ſanguine compara- ordinat.epi
uit,nec ipſe Chriſtus hoc fecit,quando portantibus parētibus in Aegyptū paruulus fugit, ſcopum.
quia necdum eccleſias congregauerat,quas ab eo deſertas fuiſſe dicamus.Faciant ergo ſer
ui Chriſti miniſtri verbi quod præcepit vel permiſit,ſicut ipſe Chriſtus in Aegyptum fu-
git,Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatē,quando eorū quiſꝗ ſpecialiter a perſecutoribus
quæritur,vt ab aliis qui non ita requiruntur nō deſeratur eccleſia,ſed præbeant cibaria cō
ſeruis,quos aliter viuere non poſſe nouerunt.Cum autē omnium.i.epiſcoporū & clericorū
& laicorū eſt commune periculū,hi qui aliis indigēt non deſerantur ab his quibus indigēt.
B Aut igitur ad loca munita omnes tranſeant,aut qui habet neceſſitatē remanēdi,non relin
quetur ab eis,per quos illorū eſt eccleſiaſtica ſupplēda neceſſitas:vt vel pariter viuant,vel pa
riter ſufferant,quod eos paterfamilias volet pati.

CAPVT XII.

SI gloriari oportet,non expedit quidem. Veniam autem ad viſiones & reuelationes domini.Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim ſiue in corpore ſiue extra corpus neſcio,Deus ſcit,raptū huiuſmodi vſꝗ ad tertium cælum.Et ſcio huiuſmodi hominem ſiue in corpore,ſiue extra corpus neſcio,Deus ſcit:quoniam raptus eſt in paradiſum,& audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.

Item ſi præter prædicta Gloriari oportet,propter pſeudo veniam narrando,non ad ea
quæ infirmitatis ſunt,ſed Ad viſiones,dico Si oportet gloriari,quod Quidem non ex-
pedit,reſpectu ipſius gloriationis,ſed propter veſtrā vtilitatē & pſeudo depreſſionē:& ideo
cum multa dixerim de laboribus & infirmitatibus meis,nunc Veniā,narrando Ad vi-
ſiones & reuelationes.i.ſecreta quæ vidi & plene intellexi:non vt Pharao qui vidit & non
intellexit.Quę viſiones ſunt Domini.i.de domino,vel quas dominus aperuit.& quæ ſint
C illæ viſiones aperit de ſe,quaſi de alio loquēs. Scio hominē.Conſuetudo erat eorū qui ſa- Aug. ſuper
cras literas nobis miniſtrarūt,vt quando ab aliquo eorum narrabatur hiſtoria,cum ad ſe- Ioannem.
ipſum veniret tanquam de illo loqueretur.Hoc enim Matthęus fecit,& Ioānes,& Moyſes:
ita enim de ſeipſis locuti ſunt tanquam de aliis.Inuſitatius autē hoc fecit apoſtolus,non in
hiſtoria vbi rerum geſtarum ſuſcipitur explicanda narratio:ſed in epiſtola ſic inſerēs ſe or-
dini narrationis ſuæ tanquam rerum geſtarū ſcriptor,non tanquam ſuiipſius prædicator.
Nihil enim deperit veritati quando & res ipſa dicitur,& dicēdi iactātia quodammodo vi
tatur.hoc quippe narrabat quod ad laudē dei pertinebat.De ſe ergo quaſi de alio ait, Scio
hominē,manentē In Chriſto.i.conformē Chriſto,quia aliter non videret Raptū huiuſ-
modi vſꝗ ad tertium cælum.Hoc autem accidit illi homini, Ante annos quatuordecim.
Quatuordecim enim anni iam erant tranſacti a tēpore quo vidit viſionē vſꝗ ad illud quo
narrauit.Modo ergo pro meritis maior erat,& ex eo quod tādiu tacuit,conſtat non ſuper-
be,ſed ex neceſſitate dici. Scio,inquā,huiuſmodi hominē raptum,ſed Neſcio,qualiter ſit
raptus.ſ.ſiue anima remanēte In corpore,ſiue extra corpus,eadē aſſumpta:ſed Deus ſcit,
qui hoc facere potuit.Hoc ignorauit Apoſtolus,vtrum quando raptus eſt in corpore fuerit Aug. ſuper
anima,an omnino de corpore exierit vt corpus mortuū iaceret,donec peracta illa demon- Geneſim ad
ſtratione mēbris mortuis anima redderetur,& mortuus omnino reuiuiſceret.Et quia ipſa literam.
a corpore alienatio,vtrum omnino mortuum corpus reliquerit,an ſecundum modum quē-

Digitized by Google

CA·12

dam viuentis corporis vbi anima fuerit,ſed mens eius ad videnda vel audienda ineffabi- D
lia illius viſionis arrepta ſit,hoc incertum erat.Et ideo forſitan dixit, Siue in corpore ſiue
extra neſcio,deus ſcit:hoc neſcio,ſed certiſſime ſcio, Huiuſmodi hominem raptum.i.con
tra naturam eleuatum Vſq; ad tertium cælum.ſ.empireum,quod ſtatim factum angelis
Ambroſius ſanctis fuit repletum.& dicitur Empireum.i.igneum a ſplendore,non a calore.Intelligit ve
ro vltra omnia ſydera mundi fuiſſe raptus,& ideo magnificum,& mirabile eſt quod narrat.
Primum cælum aereũ eſt,vnde dicunt aues cæli.Secundũ firmamentũ:vnde in Geneſi,Fiat
firmamentum,& vocauit firmamẽtum cælum. Tertium cęlum ſpirituale,vbi angeli & ſan-
ctę animę fruuntur Dei cõtemplatione.Ad quod cum dicit ſe raptum,ſignificat quod deus
Auguſtinus oſtẽdit ei vitã in qua videndus eſt in æternum.Vel tres cæli intelliguntur tria genera vi-
ſionum.Et eſt ſenſus,Scio hominẽ huiuſmodi raptũ.i.contra naturam eleuatum, Vſq; ad
tertium cælum.i.ad cognitionẽ deitatis.Nam primum cęlũ eſt corporalis viſio,cum quędã
corporaliter videntur dei munere quæ alii videre nequeunt,vt Heliſeus vidit ignotos cho-
ros quando raptus eſt Helias.Et Balthaſar vidit manum ſcribentẽ in pariete Rechel,Pha-
res.Secundũ cęlũ eſt imaginaria vel ſpiritualis viſio,quando aliquis in extaſi vel in ſomno
videt,non corpora ſed imagines rerũ dei reuelatione,vt Petrus vidit diſcum.Tertium cæ-
lum eſt intellectualis viſio,quando nec corpora nec imagines eorum videntur,ſed incorpo-
reis ſubſtantiis intuitus mentis mira dei potentia figitur.Ad hanc raptus eſt apoſtolus,vt
ipſum deum in ſe non in aliqua figura videret.Et hęc viſio duabus aliis multo excellentior E
Aug.in lib. eſt.Quod ergo non per corpus videtur nec imaginabiliter,ſed proprie,hoc ea viſione vide
ſuper Gene. tur quę omnes alias ſuperat.Occurrunt enim tria genera viſionum,vnum per oculos quibus
ipſę literę videntur.Alterum per ſpiritum hominis,quo proxima & abſentia cogitantur.Ter-
tium per contuitum mẽtis,quo ipſa dilectio intellecta conſpicitur. In his tribus generibus
illud primum manifeſtum eſt omnibus quo videtur cęlũ & terra,& omnia oculis conſpicua.
Nec illud alterum,quo abſentia corporalia cogitantur inſinuare difficile.Cęlũ enim & ter-
ram & quę in eis videre poſſumus,etiam in eis conſtituti cogitamus.& aliquando nihil vi-
dentes oculis corporis,animo tamẽ corporales imagines intuemur:vel veras ſicut ipſa cor-
pora vidimus & memoria retinemus,vel fictas ſicut cogitatio formare potuerit. Aliter enĩ
cogitamus quod nouimus,aliter quod non nouimus.Tertium vero illud quo dilectio intel-
Aug. ſuper lecta conſpicitur,eas res continet,quæ non habent imagines ſui ſimiles,quæ non ſint quod
Geneſim ipſę.Dilectio enim videtur præſens in ſpecie qua eſt,& aliter abſens in aliqua imagine ſui
ſimili,ſed quantũ mẽte cerni poteſt:ab alio magis,ab alio minus ipſa cernitur.Homo ve-
ro vel arbor & alia corporalia & præſentia videntur in ſuis formis,& abſentia cogitantur
imaginibus animo impreſſis.Hæc ſunt tria genera viſionum,Primũ appellatur corporale,
quia corporeis ſenſibus exhibetur.Secundum ſpirituale,quia quicquid corpus non eſt,& ta-
men ſubſtãtia eſt,iam recte ſpiritus dicitur.Tertium vero,intellectuale ab intellectu. Tria
igitur iſta genera viſionũ.ſ.corporale,ſpirituale,intellectuale,ſingillatim conſiderata ſunt. F
Secundum primam viſionẽ vidit Balthaſar manũ,continuoq; per corporis ſenſum imago
rei corporaliter factę ſpiritui eius impreſſa eſt:atq; in ipſo viſo facto & pręterito illa in co-
gitatione permanſit.videbatur illud in ſpiritu & non intelligebatur,nec tunc intellectum
erat,cũ corporaliter fieret & appareret:iam tamẽ ſignũ eſſe intelligebatur,& id ex mẽtis offi-
cio erat:ſicut & ipſam inquiſitionẽ qua requirebatur qd illud ſignificaret,vtiq; mens agebat:quo
non comperto,Daniel acceſſit:& ſpiritu prophetico mente illuſtrata quid illo ſigno porten
deretur aperuit. Melius dicẽdus propheta per hoc genus viſionum,quod mẽtis eſt propriũ,
q̃ ille qui & ſignum factum corporaliter viderat,& tranſacti eius imaginem in ſpiritu cogi
tando cernebat.Secundum viſionẽ ſecundam vidit Petrus in extaſi,diſcũ plenũ variis ani
malibus,& audiuit vocẽ,Macta & manduca.Redditus autẽ corporeis ſenſibus id ipſum qđ
viſum in ſpiritu memoria tenuerat,in eodẽ ſpiritu cogitando cernebat:quę omnia non cor
poralia,ſed corporalium imagines erant,ſiue cum primũ in extaſi viſæ ſunt,ſiue cum poſtea
cogitatę.Cum vero diſceptabatur & requirebatur quid illa ſignificarent,mentis erat actio
conantis,ſed deerat effectus donec mens diuinitus adiuta intellexit,quid illud ſignificaret
hac viſione. Quę dicitur intellectualis ea cernuntur,quæ nec cernunt corporea,nec vllas ge-
runt formas ſimiles corporũ,velut ipſa mens , & omnis animæ affectio bona.Quo enĩ alio
modo ipſe intellectus niſi intelligẽdo conſpicitur?nullo.Ita & charitas,gaudium,pax,fides,

Digitized by Google

A & huiuſmodi,quibus propinquatur Deo,& ipſe Deus,ex quo omnia,per quē omnia,in quo omnia. Et habēt hæ tres viſiones ordinē ſuum. Præſtãtior enim eſt viſio ſecunda q̃ prima, & tertia q̃ ſecunda. Hac enim mens ſubuecta rapitur in illam quaſi regionem intelligibilium,vbi ſine omni imagine corporis videt perſpicuam veritatē,nullis opinionū falſarum nebulis fucatam. Ibi virtutes animæ non ſunt operoſę ac laborioſę. Non enim opere temperantię libido frenatur,nec opere fortitudinis aduerſa tolerantur,nec opere iuſtitiæ iniqua puniuntur,nec opere prudentię mala vitantur. Vna ibi & tota virtus eſt amare quod videas,& ſumma fœlicitas habere quod amas. Ibi beata vita in fonte ſuo bibitur:inde aliquid aſpergitur humanæ vitæ, vt in tentationibus huius ſeculi, temperanter, fortiter, iuſte,prudenterq́ꝫ viuatur. Propter illam veritatis viſionem vt in Syna,vel per ſpiritualem vt vidit Iſaias,& Ioannes in Apocalypſi,ſed per ſpeciem non in ęnigmate omnis labor ſuſcipitur. Hoc modo viſionis petiuit Moyſes videre Deum.i.in ſubſtantia qua Deus eſt, quem multis figuris viderat,& facie ad faciem ei locutus erat:quia ibi.i.in illa ſpecie qua deus eſt longe ineffabilius & præſentius.i.ſecretius videtur,& arcana dicit.i.reuelat: vbi.i.in qua claritate ſpeciei nemo viuens in iſtis ſenſibus deum videt. Hoc eſt tertium cælum, ſcilicet viſio qua Deus videtur facie ad faciem:& iſte eſt paradiſus,ſi dici poteſt,paradiſorū. Nam & præſens eccleſia paradiſus dicitur,& paradiſus dictus eſt ille in quo Adam corporaliter vixit. Ad illud tertium cælum raptum ſe dicit Paulus,ſed an in corpore an anima ſeparata, — Auguſt. in eodem.

B ta,ſe neſcire dicit:quaſi dicat,Non humano ſenſu vidi,vt & ſi in corpore anima exiſtente viderit, non ſit contra illud quod dominus dicit Moyſi, non videbit me homo & viuet. Tunc enim Apoſtolus non vixit homo,id eſt ſecundum vſum ſenſuum corporis,ſed ablatus eſt ei omnis ſenſus hominis. Quia neceſſe eſt abſtrahi ab hac vita mentem ipſam, quando in illius ineffabilem viſionis lucem aſſumitur,& non ſit incredibile quibuſdam ſanctis nondum ita defunctis, vt ſepelienda corpora remanerent etiam iſtam excellentiam reuelationis fuiſſe conceſſam. Cur ergo non credamus ꝙ tanto Apoſtolo doctori gentium rapto vſque ad iſtam excellentiſſimam viſionem,voluit Deus demonſtrare vitam,in qua poſt hanc videndus eſt in æternum? Et cur non dicatur iſte paradiſus quaſi regio vbi animæ bene eſt,niſi ſcilicet ipſam Dei ſubſtantiam, verbumque Dei ac ſpiritum ſanctum ineffabiliter videt? Vnde ſubdit, Et ſcio, &c. Vel ita, Vt per tres cælos intelligantur tres ordines angelorum ſecundum Dionyſium,qui tres ordines angelorum conſtituit,ternos in ſingulis ordinibus ponens. In primo ponit angelos, archangelos, virtutes. In ſecundo,principatus,poteſtates, dominationes. In tertio, thronos, cherubin, & ſeraphin. Quorum tertius ordo vicinius deum contemplatur. Ad quorum ſimilitudinem deum vidiſſe dicitur Apoſtolus. Et hoc eſt tertium cælum,ad quod raptum ſe dicit Apoſtolus, vt ſcilicet ſicut illi deum videret. Vel,primum cælum eſt cognitio cæleſtium corporum: Secūdum,cognitio cæleſtium ſpirituum: Tertium,cognitio deitatis,ad quam raptus eſt apoſto- — Auguſt. ad paulinam de uidendo deo. Aug. ſuper Geneſim

C lus. Et nota quod ſimiliter tertium cælū expoſuimus in ſecunda ſententia:ſed primū & ſecūdum aliter q̃ hic,& ideo diſtinguitur hæc ſententia ab illa. Deinde quaſi aperiens quid tertium cælum dixerit:ſubdit, Et ſcio huiuſmodi hominē raptum. Nota quod ſe bis raptum dicit, *Siue in corpore,ſiue extra corpus*,ita ſcilicet ꝙ de corpore exierit anima, Neſcio deus ſcit,ſed hoc ſcio Quoniam raptus eſt in paradiſum,id eſt in eam tranquillitatem qua fruuntur illi qui ſunt in cęleſti Hieruſalem:& ſic potuit videre qđ nunquam corporeis ſenſibus impeditus videre poſſet. Tunc enim facta eſt ab huius vitæ ſenſibus quædam vehemētiſſima intentionis auerſio. Et tunc audiuit arcana verba.i.percepit intimationem de ſecreta dei eſſentia,quaſi per verba, Quæ non licet homini loqui.i.verbis explicare. Dixit equidē qđ poſſet hominibus dici,& tenuit apud ſe quod non poſſet dici:ergo & audiatur ad quod poſſumus attingere,& credatur ad quod non poſſumus. Si diceremus illi,rogamus te explica magnitudinem ipſius: nonne forte hoc reſponderet nobis,Non eſt valde magnus quem video ſi a me poteſt explicari. Deinde ne de ſe glorioſe effari videretur, non ſui. Sed rei magnitudinem in ſe commendans ait, — Auguſtinus — Aug. in pſalmo.cxxxiiii. — Ambroſius

Pro huiuſmodi gloriabor,pro me autē nihil niſi in infirmitatibus meis. Nam & ſi voluero gloriari,non ero inſipiens. Veritatem enim dicam. Parco autem,ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me,aut audit aliquid ex me. Et ne magni-

Ca·12

tudo reuelationum extollat me,datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus Sa- D
tanæ,vt me colaphizet.Propter quod ter dominum rogaui vt diſcederet a me:&
dixit mihi,Sufficit tibi gratia mea.

Pro huiuſmodi viſione vel homine, Gloriabor.i.commendabo me, Pro me autem,fi-
li Abrahę,& huiuſmodi, Nihil gloriabor,niſi forte, In infirmitatibus meis.i.de tribula
tionibus quas patior. Nam,q.d,dico gloriabor,& recte. Nā etſi voluero,de reuelatione
vel infirmitate,non ero Inſipiens,& ſi videar.Et vere non. Veritatem enim dicam,pro
veſtra vtilitate:quod in ſequenti oſtendit,vbi ait,Omnia autē propter veſtram ædificatio-
nem. Parco autem.q.d.poſſem & de pluribus aliis gloriari, Sed parco.i.parce refero vix
pauca,dicens, Ne quis,infirmus Exiſtimet me,eſſe Supra id quod videt me,eſſe, Aut
audit,ab aliis. Ex me.i.de me,cum non niſi infirmitas videatur in me:vel ab aliis qui vi-
dent,audiatur.Si ante magna referrem & plura,putarent forte infirmi me nō eſſe infirmū,
ſed hominē immortalē vel angelū,& huiuſmodi.Ideo ergo parce de ſe loquit̄,ne quis exiſti-
met eum eſſe ſupra id qđ videt vel audit,vt.ſ.pro magnis illis nō eſſe homo mortalis,& fra-
gilis videatur. Vel pro obtrectatoribus hoc dicit,pro quibus nō magnifice gloriatur,ne di-
cant eum ex elatione non ex veritate id facere.Et eſt, Parco autē.i.parce glorior,ne quis
Ambroſius detractor Exiſtimet me, tendere elationis tumore', Supra id, aliquid Quod videt in
me,aut audit ex me.i.vltra id quod limes meritorum meorum tendit,vel admittit. Et ne, E
&c.q.d.parco multum gloriari.Ne autē aliter puter Etiam ſtimulus carnis.i.ſtimulus pun-
gens carnem,a deo Datus eſt mihi.i.ad meam vtilitatem.ſ.ne magnitudor euelationum
Auguſt. de nat. & gra. extollat me in ſuperbiam.Cætera enim vitia tantum in malefacto valent:ſuperbia vero ſo
la in recte factis cauenda eſt.Cum enim quiſq; bene profecerit,ſuperbia tentatur vt perdat
Aug.in pſal viii. totum profectum.Non itaq; mirum,ſi contra capitale vitium,appoſitum ſibi apoſtolus di-
cit mordax epithima quo tumor curaretur. Quis ergo de ſe ſecurus eſt? Quomodo ſecurus
Auguſt. de uerb.apoſt. agnus egredietur,vbi aries ſic periclitari metuit?Ecquis eſt ille ſtimulus qui dat9 eſt? An-
gelus Satanę.i.angelus malignus miſſus a deo:& propter aliud,a Satana miſſus venit.Do-
Auguſtinus minus enim ad conſeruationem humilitatis immiſit.Diabolus autem venit vt ad effectum
Auguſ. contra Fauſt. traheret.Deus autem ad hoc iuſte non parcebat,vt eius virtutem in infirmitate perficeret,
dans colaphizantem angelum.Diabolus enim non hoc agebat,ne magnitudine reuelatio
num Paulus extolleretur,& vt virtus ei9 perficeretur.Sed a deo traditus erat iuſtus colaphi
Ambroſius zandus angelo Satanę,qui per eum tradebat iniuſtos ipſi Satanę. Hoc ergo remedium da-
tum eſt apoſtolo a deo,vt tētationibus preſſus non extollatur. Vnde ſubdit, Vt me cola-
phizet.q.d.datus eſt mihi angelus Satanę,vt,vel Qui me colaphizet,vt reprimat omnem
Aug.in pſalmo.cxxx. motum ſuperbię incutiendo tribulationes & dolores.Nam & dolore quodam corporis tra-
hitur vehementer agitatus.dolores autem corporum plerumq; immittuntur ab angelis Sa
tanæ,ſed hoc non poſſunt niſi permiſſi.Sic & Iob probatus eſt,permiſſus eſt ad eum proban F
dum Satanas,& percuſſit eum vulnere.Immundus enim permittebatur,ſed ſanctus proba-
batur.Sic ergo angelus ille Satanę permiſſus eſt,& quaſi libenter venit colaphizare apoſto
lum,ſed apoſtolus curabatur. Vel ita, Datus eſt angelus Satanæ qui me colaphizet,tētan-
do per libidinem vt quidam aiunt. Tentatio autem cui non conſentitur,non eſt peccatum,
ſed materia exercendę virtutis.Hoc intellige dictū de tētatione quæ fit ab hoſte,nō a car-
ne: quæ peccatum eſt veniale,ſi ei non conſentiatur. Propter quod, ſcilicet quia grauiter
colaphizabar,ego humane timens, Ter.q.d.multotiens rogaui dominum,qui ſolus poteſt
Aug.in pſalmo.cxxx. facere,vt ſtimulus Diſcederet a me,Quia grauis erat medicina infirmo, & ideo rogauit
medicum,vt auferret quod appoſuerat,quia moleſtum erat:vt cum medicus apponit vulne
ribus aliquod forte epithima moleſtum & ardens quo curandus eſt ille cuius viſcera tume-
bant:rogat ille medicum,cum illo medicamento cruciari ceperit, vt auferat:medicus autē
conſolatur,& monet patientiam,quia nouit eſſe vtile quod appoſuit. Sic & Apoſtolus ait,

Rogaui dominum vt diſcederet ſtimulus,id eſt rogaui medicum vt auferret moleſtum
epithima quod mihi appoſuerat,ſed audiui vocem medici.Et dominus melius mihi proui
dens, Dixit mihi,per inſpirationem vel per angelum,O Paule Sufficit tibi gratia mea,
ſcilicet quod dedi tibi in omnibus,ſcilicet quod feci te de infideli fidelē,de perſecutore apo
ſtolum,& plus omnibus laborantem & arcana videntem:vires quoq; ſtimulos tolerandi ti-

Digitized by Google

A bi addidi. Et noli hoc orare vt diſcedat ſtimulus.

Nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmita-
tibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Propter quod placeo mihi in infirmi
tatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis
pro Chriſto. Cum enim infirmor, tunc potens ſum. Factus ſum inſipiens, vos me
coegiſtis. Ego enim a vobis debui commendari. Nihil enim minus feci ab his,
qui ſunt ſupra modum apoſtoli. Tametſi nihil ſum, ſigna tamen apoſtolatus mei
facta ſunt ſuper vos in omni patientia, ſignis, & prodigiis, & virtutibus. Quid eſt
enim quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis, niſi ꝙ ego ipſe nõ grauaui vos?
Donate mihi hanc iniuriam.

Nam, id eſt quia, Virtus perficitur in infirmitate, id eſt perfectio virtutum eſt quæ ha-
bet infirmitatem contrariam, cum qua legitime certet, quia certando acquiritur victoria,
& ſic fit virtutis conſummatio; Nota quod exauditur diabolus petens Iob tentandum, & Auguſtinus
non exauditur Apoſtolus, petens ſtimulum remouendum. Exaudiuit eum quem diſpoſue-
rat damnare, & non audiuit eum quem volebat ſanare. Nam & æger petit multa a me-
dico quæ medicus non dat: non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſanitatem. Ita
B & dominus non exaudiuit Paulum ad voluntatem. Non eſt magnum a deo exaudiri ad
voluntatem, ſed ad vtilitatem. Aliquando Deus iratus dat quod petitis. Cum vero ea
quæ Deus laudat & promittit ab illo petitis, ſecuri petite. Illa enim propitio Deo con-
ceduntur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi com-
mittite: vt ſi proſint det, ſi ſcit obeſſe non det. Quid enim obſit vel proſit medicus no-
uit, non ęgrotus. Libenter igitur, quaſi dicat, Et quia virtus in infirmitate perficitur, igi-
tur non inuitus, Sed libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ad hoc datis, vt Vir-
tus Chriſti inhabitet in me, id eſt vt gratia Chriſti confirmetur in me. Propter quod,
ſcilicet quia ad hoc datæ ſunt infirmitates, non ſolum in his gloriabor ad alios, ſed etiam
Placeo mihi, id eſt multum delector. In infirmitatibus, & in quibus delectetur exponit.
In contumeliis, verborum. In neceſſitatibus, id eſt in penuriis neceſſariorum. In per-
ſecutionibus, quæ fiunt de loco ad locum. In anguſtiis, id eſt in anxietatibus animi illa-
tis, Pro Chriſto. Et recte in his placeo. Cum enim infirmor, exterius, Tunc ſum po-
tens, id eſt victor efficior. Verum eſt enim, quia tunc vincit Chriſtianus cum perdere pu- Ambroſius
tatur: & tunc perdit perfidia, cum ſe viciſſe gratulatur. Plaudit ergo Chriſtianus cum illi
inſultatur, & ſurgit cum premitur. In his autem omnibus commendationibus Factus
ſum inſipiens, id eſt videor factus inſipiens: ſed veſtra culpa, Quia vos me coegiſtis, qui
debuiſtis contra pſeudo commendare me. Vnde ſubdit, Ego enim debui a vobis com-
C mendari, quod vos non feciſtis, & ideo coactus in laudem meam prorupi. Et vere debui.
Nihil enim minus feci, vobis, Ab his, ſcilicet Petro, & Iacobo, & aliis, id eſt ad compa
rationem horum, vel ab his tunc remotus Qui ſunt apoſtoli ſupra modum, meum, id eſt
digniores quam ego, ſicut quibuſdam videtur: ſed non eſt minor illis, nec in prædicatio-
ne, nec in ſignis faciendis: non dignitate minor eſt, ſed tempore. Si autem de tempore
ei perſcribendum putatur, ergo & Chriſto: quia ante cœpit Ioannes prædicare, quam
Chriſtus: & non Chriſtus Ioannem, ſed Ioannes Chriſtum baptizauit. Non ergo ſic iu-
dicat Deus. Tametſi, quaſi dicat, Vere nihil minus vobis, quia Tametſi nihil ſum, id
eſt nihil eſſe videor quibuſdam, Tamen ſigna apoſtoli, Vel, Apoſtolatus mei facta ſunt
in vobis, i. a Deo qui eſt ſuper vos. Vel, Facta ſunt ſuper vos, id eſt pluſquam digni ſitis: ac
ſi diceret, Licet quibuſdam nihil videar, tamen ea feci auctore Deo, quæ me Apoſtolum
deſignant. Hæc autem ſunt ſigna apoſtolatus mei, ſcilicet quod ego fui in omni Patien-
tia, aduerſorum. Patientiam primã memorat quę ad minores pertinet, quia diu illos porta- Ambroſius
uit, quaſi impatiẽtes ęgros, vt habita poteſtate ſignorũ quaſi medicina curaret vulnera erro
ris eorũ. Vnde ſubdit, Et ſignis, q. d. & oſtẽdi ſigna apoſtoli. In ſignis & ꝓdigiis, i. i mino
ribꝰ & maioribꝰ miraculis & virtutibꝰ mẽtis, ſ. i caſtitate, & aliis. Vel hęc tria ita diſtingue,
vt intelligas ꝙ virtꝰ eſt genꝰ ſignorũ & ꝓdigiorũ, i. nõie virtutis omne miraculũ accipias.

Digitized by Google

Cap·12

Signũ vero quod in quocunq; tẽpore aliquid ſignificat,& eſt prodigii genꝰ,prodigium eſt quod in futuro ſignificat. Vel ſignum & prodigium ſunt in his quæ contra naturam fiunt: Virtus vero in his quæ nõ cõtra naturã fiunt,vt per impoſitionẽ manꝰ & orationes a morbo hoĩes liberare. Quid enĩ.q.d. Vere nõ minus feci vobis,quia vos nõ habetis minꝰ per me q̃ aliæ eccleſiæ per illos:ſed amplius,qa gratis prædicaui vobis.qd ita dicit, Quid enĩ eſt quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis.i.quid minus habuiſtis per me,q̃ cæteræ eccleſiæ per illos, Niſi ꝙ ego ipſe nõ grauaui vos,accipiendo veſtra. Q; ſi putatis iniuriã vt D

Ambroſius imperiti, Donate mihi hanc iniuriam.q.d.non eſt hæc iniuria,ſed bonum opus. Vnde

Ambroſius laude dignus ſum. Si ergo pro bono opere vos offendi, ignoſcite mihi. Et quia ſtultus bo-

Ambroſius ni accuſator eſt,vt illos imperitos oſtenderet,veniam ab eis poſtulat eius facti,de quo laude dignus eſt.

Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos,& non ero grauis vobis. Non enim quæro quæ veſtra ſunt,ſed vos. Nec enim debent filii parẽtibus theſaurizare,ſed parentes filiis. Ego autem libentiſſime impendam & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris,licet plus vos diligens,minus diligar. Sed eſto. Ego vos non grauaui,ſed cum eſſem aſtutus dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorum quos miſi ad vos,circumueni vos? Rogaui Titum,& miſi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? Nonne eodem ſpiritu ambulauimus? Nonne eiſdem veſtigiis? Olim putatis quod excuſemus nos apud vos. Coram deo in Chriſto loquimur. E

Ecce.q.d. Non grauaui vos, neque grauabo. Nam qui primo veni & ſecundo,me venire promiſi & paraui. Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos. Non tertio venit,ſed tertio venire paratus fuit. Paratus ſum dico,& veniam quidem, Et tunc non ero grauis,accipiẽdo veſtra. Hoc dicit,ne videatur callide tũc non accepiſſe,vt nunc abundantius acciperet,

Ambroſius Ideo contra obtrectatores oſtendit ſe in ea voluntate manere. Non enim.q.d. Vere non ero grauis. Non enim quæro quæ veſtra ſunt.ſ.diuitias in auro & argento,&c. Sed quæro ſaluare Vos,quod aliter non fieret niſi a ſumptibus abſtinerem. Oſtendit ideo accipere nolle ab eis,vt eos lucraretur:vt intelligentes,quia pecuniæ præponit eos,tandem co-

Aug.in ſer. de muliere forti. gnoſcerent affectum illius erga eos. Nõ quærebat apoſtolus datum,ſed fructum,ne quaſi vẽditor euangelii putaretur:eſt tamẽ vere mercator domini ſui,nam prorſus vendit. Dat enĩ ſpiritualia,& quærit nõ quidẽ carnalia,ſed maiꝰ precium.i.ipſos homines. Sicut Ioſeph frumenta vendens in Aegypto,non argẽtum quærebat,ſed ipſos ementes ſeruos regios faciebat,& ſic frumenta quæ non vendidit,vendidit. Venditionem ergo iſtam intelligite gratuitam,& aliquis emit gratis. Vnde dictum eſt, Sitientes venite ad aquam,& emite vobis ſine argento. Quãdo emis,non argentũ das,teipſum das,& ita emis. Nec enim.q.d.ideo F non quæro veſtra,quia ſicut carnales filii non theſaurizant parẽtibus carnalibus,ita Nec debẽt filii,ſpirituales Theſaurizare.i.diuitias congregare,& ſi neceſſaria præbere, Parẽtibus,ſpiritualibus. Vos autem theſaurizatis pſeudoapoſtolis. Sed,potius Parentes,ſpirituales,debent Filiis ſpiritualibus theſaurizare diuitias vitæ æternæ,& etiam tempora

Ambroſius lia impendere,ſicut carnales patres carnalibus filiis faciunt. Carnales vtique patres filiis congregant.nam & ſpirituales dignum eſt vt a filiis ſumptus accipiant ad ſuſtentandam vitam. Hic autem probat ſe nolle accipere, vt transferat cauſam carnalis patris ad ſpiritualem.& dicit, non ſolum ſe pro ſalute eorum velle impendere ſua, ſed etiam mori paratum. Vnde ſubdit, Ego autem,vel enim, Libentiſſime, non inuitus Impendam, vobis

Ambroſius ſpiritualia,& etiam temporalia ad vſus veſtros impendam,ſicut ſupradixit. Alias eccleſias expoliaui accipiens ad miniſterium veſtrum,& poſt omnia meipſum impendam,ſi opus eſt.

Aug. ſuper epiſtolam. Vnde ſubdit, Et ego ipſe ſuperimpendar pro animabus veſtris. Perfecta charitas hæc eſt, vt qs paratꝰ ſit ꝑ fratribꝰ mori. Sed nunqd mox vt naſcit̃ iam prorſus perfecta eſt, imo vt perficiatur naſcit̃,cum fuerit nata nutritur,cum fuerit nutrita roborat̃,cum fuerit roborata perficit̃,cũ ad pfectionẽ venerit,dicit, Cupio diſſolui,&c. Licet.q.d.dico ꝙ libenter ſuperimpendar. Licet plus diligam vos,diligens minus diligar, a vobis q̃ pſeudo, Sed eſto, q.d.forte conceditis quod ego grauaui vos,per meipſum dixi non grauaui,ſed obiicitis,ꝙ

Digitized by Google

A Cum eſſem aſtutus dolo cœpi vos.i.decepi.i.per alios extraxi multa:quoniam per me nil vel parum emungere poteram. Sed nunquid per aliquem eorum quos miſi ad vos decepi? Vel, Circunueni vos? hoc dicit,quia forte ſuſpicarentur ideo eum contempſiſſe,quia parua offerebantur vt maiora conſequeretur,& ideo illos miſiſſe vt intimarent eis maiora dare:ſed nunquid per aliquem illorum circunuenit illos,vt factũ eſſet ſi dicerent,ſi vultis paratum habere Apoſtolum,qui parua reſpuit, digna date:quod compoſitum Apoſtoli aſtutia intelligerent.Ideo Apoſtolus nõ tacens quę ex aduerſo ꝓponi poſſunt,ſe per omnia purgat:quia nihil per circũuentionem egit apud eos,ſed in ſimplicitate. Rogaui Titum, quaſi dicat,non feci hoc doloſe,ſed ſimpliciter. Rogaui Titum,venire ad vos, Et miſi cũ illo fratrem Barnabam vel Lucam,Et nunquid, Titus Circunuenit vos? nonne Eodem ſpiritu,vel eadem voluntate,Ego & ipſe Titus Ambulauimus? Nõnne eiſdem veſtigiis.i. eiſdem operationibus quæ dicuntur veſtigia,quia per eas apparet voluntas,an bona ſit,an mala. Vnde,A fructibus eorum cognoſcetis eos. Olim,quaſi dicat iamdudum forſan Putatis quod excuſamus nos apud vos.i.quod cauſa excuſationis quaſi reus dicam,quod non grauaui vos.Sed Loquimur hoc coram Deo,id eſt teſte Deo.hoc dico,qui ſcit quod nõ circunueni vos:& non ſuperbe hoc dico,ſed in Chriſto amplificando in vobis. Ambroſius

Omnia enim chariſſimi propter ædificationem veſtram. Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo inueniam vos,& ego inueniar a vobis qualem non vultis,ne forte contentiones,æmulationes,animoſitates, diſſenſiones,detractiones,ſuſurrationes,inflationes,ſeditiones ſint inter vos. Ne iterum cum venero humiliet me deus apud vos,& lugeam multos ex his qui ante peccauerunt,& non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione,& impudicitia quã geſſerunt.

B Omnia autem,quaſi dicat,vera ſunt quæ dico. Omnia autem,quæ dixi,& de reuelatione,& de tribulatione, Propter veſtram ædificationem,dixi:vt pſeudo repellatis,omnia propter vos feci. Timeo enim ne forte cum venero ad vos, Inueniam vos,tales Quales non volo.i.incorrectos.Ideo præparate vos vt tales inueniamini quales volo.Et timeo ne Ego inueniar,a vobis Qualem me non vultis,id eſt contriſtans & puniens: ſed timeo Ne forte ſint inter vos contentiones,de meritis prælatorum,vt de baptiſtis. Aemulationes.i.inuidiæ,in his qui minus habent. Animoſitates,in repetitione rerum & vltione. Diſſenſiones.i. odia inde orta. Suſurrones,cum latenter ſeminant diſcordias. Detractiones,detrahit quis ei quem odit. Inflationes,vt inflabantur illi qui maiora dona habebant. Seditiones,tumultus ad pugnam. Ne iterum,quaſi dicat,ideo timeo ne tales vos inueniam. Ne iterum humiliet me Deus,id eſt affligat me, Apud vos,cum venero ad

C vos:ita quod Et lugeam multos ex his,qui poſt baptiſmum Ante,epiſtolam primã Peccauerunt, & non egeruntpœnitentiã, non ſolũ de prædictis,ſed etiã Super immũditia.ſ.luxuria contra naturã, Et fornicatione,quæ fit cũ meretricibus vel coniugatis, Et impudicitia,quæ fit cũ liberis a viro Quã geſſerunt.q.d.aſſidue fecerunt.Nota qđ ait, Non egerunt pœnitẽtiam.Ad pœnitẽtiam agendam non ſufficit mores in melius cõmutare,& a factis malis recedere,niſi etiã de his quę facta ſunt ſatisfaciat domino per pœnitẽtiæ dolorẽ, per humilitatis gemitũ,per contriti cordis ſacrificiũ,cooperantibus eleemoſynis.Intuere etiam quod agunt homines pœnitentiam ante baptiſmum de peccatis ſuis prioribus,ita tamen vt etiam baptizarentur:ſicut Petrus ait in Actibus Apoſtolorum, Agite pœnitentiam,& baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ in nomine domini,&c.Agunt etiã hoĩes pœnitẽtiam ſi poſt baptiſmũ ita peccauerint,vt excõmunicari,& poſt reconciliari mereanť,ſicut agũt in oĩbus eccleſiis illi qui proprie pœnitẽtes appellanť.Eſt etiã pœnitẽtia bonorũ & humilium fidelium pœne quotidiana,in qua pectora tundũt,dicentes,Dimitte nobis debita,&c.Non enim nobis ea dimitti petimus,quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo,ſed illa quæ humanæ fragilitati quãuis parua tamen crebra ſubrepunt:quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, ſicut vnum aliquod grande peccatum.Quid enim intereſt ad naufragium, an grandi fluctu nauis operiatur & obruatur,an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam impleat nauem atque ſubmergat?Ideo ieiunia, & eleemoſynæ, Auguſt. de trinit. Auguſtinus

Digitized by Google

Cap 13

& orationes inuigilant,& quotidianā agere pœnitentiam non ceſſamus,humiliamus ani D
mas noſtras dicentes,Dimittere,&c.

CAPVT XIII.

Cce tertio hoc venio ad vos,& in ore duorum vel trium teſtium ſta-
bit omne verbum. Prædixi ergo & prædico vt præſens vobis &
E nunc abſens his qui ante peccauerunt & cæteris omnibus, quoniam
ſi venero iterum non parcam. An experimētum quęritis eius qui in
me loquitur Chriſtus?Qui in vobis non infirmatur,ſed potens eſt
in vobis.Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate,ſed viuit ex virtute Dei. Nam &
nos infirmi ſumus in illo,ſed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis. Voſmet-
ipſos tētate,ſi eſtis in fide,ipſi vos probate. An nō cognoſcitis voſmetipſos,quia
Chriſtus Ieſus in vobis eſt? Niſi forte reprobi eſtis. Spero autem ꝙ cognoſcitis,
quia nos non ſumus reprobi.Oramus autem Deum,vt nihil mali faciatis,non vt
nos probati appareamus:ſed vt vos quod bonum eſt faciatis. Nos autem vt re-
probi ſimus. E

Ecce tertio,&c.q.d.Timeo ne tales vos inueniā.Et cauete,quia Ecce,certū vobis quod hoc
Tertio,apparatu Venio ad vos.Non ideo dicit tertio,ꝙ iam bis veniſſet,ſed ꝗa bis pa-
ratus fuerat.Veniā dico,& tunc In ore duorū vel trium teſtium ſtabit omne verbum,accu-
ſatorū.i.duobus vel tribus teſtibus approbatis.Si quid quęretur ad iudicandū aliquem,& ſi
aſſertione teſtium culpā inuenero,non parcā ſicut prædixi bis,cū præſens fui,& modo præ
dico vt tunc bis prædixi.Et hoc eſt qđ ſubdit, Prædixi eñ & prædico,quoniā ſi iterū in-
uenero,nō parcā his qui ante epiſtolā Peccauerūt, & cęteris oībus,qui prius peccauerunt.
Aug. in pſal mo. iiii. Quidam codices nō habēt qui,ſed ſubintelligit.Ideo dicit ſe non parcere,quia poſt corre-
ctiones ſi nō ſe emēdant,nō debet parci eis.Hoc autē, Vt præſens,bis prædixi,ita Et nūc
etiam abſens,prædico.Et quaſi quis quæreret,poteriſne?Subdit, An quæritis experimētū
eius Chriſti,qui Chriſtus loquit In me,& minas & oīa.i. vultis experiri ſicut Chriſtus po-
Ambroſius teſt,vt nō dicam ego poſſum,ſed Chriſtus in me qui in me loquit.Moris eſt diuinæ ſcriptu
ræ perſonę dei tribuere qđ in nobis facit:ſicut apoſtolꝰ ipſam locutionē illi tribuit,cuiꝰ mu
nere loquebat in Chriſto,de quo ſubdit, Qui in vobis.i.inter vos, Non infirmat ſed po
Auguſt. de trini. tens eſt in vobis.i.non infirmꝰ:ſed potēs apparuit ex his quę inter eos fecit,cum dona de-
dit,qđ experti nō dubitēt ſe ab eo poſſe puniri.Quia viderūt in nomine eius mortuos ſuſci
tatos,dęmones fugatos,ſurdis auditum, mutis affatū,claudis greſſum,cęcis viſum eſſe red
ditum.Et vere potēs eſt, Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra.i.humanæ naturæ, F
Sed.i.tamē Viuit,ex virtute dei.i.ex ea virtute qua deꝰ eſt.Illa eſt virtus diuinitatis.Ta
lis enim erat illa ſuſceptio,quæ deum hominē faceret,& hominē deū. Nā & nos.q.d.Be-
ne dico ꝙ viuit, & prius infirmꝰ fuerit. Nam & nos,multo minores illo Infirmi ſumꝰ in
Ambroſius illo.i.ad imitationē eius multa patimur. Sed,tamē licet infirmi ſumus, Viuemus in il-
lo:vel, Cum illo ex virtute dei.i.per eū habebimꝰ poteſtatē a Deo In vobis,iudicandis.&
Ambroſius hic & in futuro.Vel ita, Infirmi ſumus in illo,hoc nō mutat, Sed viuit cum eo.i.in ſimi-
li beatitudine cū eo.Et hoc Ex virtute dei,qđ tale eſt In vobis.i.ī cōſciētiis veſtris.Huic
ſenſui concordat alia litera quæ eſt Erga vos,vbi habetur In vobis.q.d.infirmi ſumus in
illo.i.multa patimur pro illo,vel ad imitationē eius a perfidis: ſed per hoc Viuemus cum
ipſo ex virtute dei,& ita infirmitas Erga vos,credētes.i.penes vos.Quia ſi a perfidis in-
firmabantur apud credentes,non erat hæc infirmitas,ſed profectus,quia hinc potentiores
fiunt fideles.Mors ergo illata a perfidis,vita eſt erga credentes:quia virtute dei reſurgēt,vt
viuant cum Chriſto. Voſmetipſos.q.d.& quia ego non parcam,& puniēdi poteſtatem ha
beo.Ideo Tētate.i.conſiderate per actus, Voſmetipſos,vt quiſꝗ ſeipſum conſideret.con
ſiderate,inquam, Si eſtis in fide:& ſi eſtis in fide,ipſi probate vos,an ſitis in operibꝰ bonis
in quibus eſſe debēt fideles.Deinde quaſi ſe conſiderantibus ait, An non,&c.q.d.Ideo ꝓ-
bate dico,quia An non cognoſcetis voſmetipſos.ſ.quia Chriſtus Ieſus,ex priori inſtitu-

Digitized by Google

A tione eſt In vobis, per fidem, & bona opera. Eſt vtique, Niſi forte reprobi eſtis, ab eo quod prius habuiſtis. Spero autem, quaſi dicat. Cognoſcetis Chriſtum eſſe in vobis, niſi reprobi eſtis: ſed quicquid de vobis ſit, ſpero, quia ex vita quam inter vos egi, Cognoſcetis quia nos non ſumus reprobi, nec a fide, nec a poteſtate: ſed tamen Oramus Deum, ſine quo nihil boni habetur, Vt nihil mali faciatis, econtrario pſeudo volunt & orant de vobis. Et non, oramus, vt nos pareamus probati, id eſt potentes in vobis exercendo poteſtatem in vltionibus: ſed potius oramus, Vt vos faciatis quod bonum eſt. Nos autem ſimus, id eſt pareamus, Vt reprobi, q.d. ſine poteſtate, non habentes quid vindicemus. Hoc orat Apoſtolus, vt his bene agentibus in eis corripienda non inueniat, & ſic reprobi appareant: probati enim videntur dum iudicant peccatores. Si ergo non ſint quos iudicent ceſſante auctoritate, quaſi reprobi videntur. Attende quod ait, oramus, Vt nihil mali faciatis, ſed boni. Intelligenda enim eſt hæc gratia Dei, qua ſola homines liberantur a malo, & ſine qua nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volendo & amando, ſiue agendo faciunt bonum, non ſolum vt monſtrante ipſa quid faciendum ſit ſciant, verum etiam vt præſtante ipſa faciant cum dilectione quod ſciunt. Hanc quippe inſpirationem bonæ voluntatis & operis poſcebat Apoſtolus Corinthiis, cum dicebat, Oramus ne quid mali faciatis, &c. Quis hoc audiat & non fateatur a domino Deo nobis eſſe vt declinemus a malo, & faciamus bonum? Non enim, ait Apoſtolus, monemus, docemus, ſed B oramus: quia ſciebat hæc omnia non valere, quæ plantando & rigando faciebat in aperto, niſi pro illis exaudiret orantem qui dat incrementum in occulto. Quidam vero dicunt nos non debere petere a ſempiterna maieſtate, vt det nobis ambulare in via recta, & perſeuerare in mandatis, & placere illi in omni opere bono, & huiuſmodi: Quia, inquiunt, hoc totum in noſtra poteſtate eſt conſtitutum, & ita benedictiones noſtras quas ſuper nos facimus fratres mei euacuant, exinaniunt, elidunt, & ſubſcriptionem noſtram quæ eſt amen. Quid dicis o noue hæretice? dicis quia non peccare in poteſtate ſic haberemus, vt hoc ſine adiutorio diuinæ gratiæ implere poſſimus? Plane, inquit, liberum arbitrium ad hoc nobis ſufficit. Quare ergo dixit Apoſtolus, Oramus? poterat dicere, Monemus, docemus, vel iubemus. quod ſi diceret, certum diceret, quia & voluntas noſtra agit aliquid. Non enim voluntas noſtra nihil agit, ſed ſola non ſufficit. Maluit tamen dicere oramus, vt ipſam gratiam commendaret, vt intelligerent illi quando non faciunt aliquid mali, non ſolum ſua voluntate ſe vitare malum, ſed adiutorio Dei implere quod iuſſum eſt. Ergo quando præcipitur agnoſcite voluntatis arbitrium quando oratur quod præcipitur, agnoſcite gratiæ beneficium. Vtrunque enim in ſcripturis habetur.

Ambroſius | Auguſt. de cor. & gra. | Auguſt. contra pelag. | Ambroſius

Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem, ſed pro veritate. Gaudemus C enim quoniam nos infirmi ſumus, vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus, veſtram conſummationem. Ideo hæc abſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem quam dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem. De cætero fratres gaudete, perfecti eſtote, exhortamini, idipſum ſapite. Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Salutate inuicem in oſculo ſancto, Salutant vos omnes ſancti. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti & charitas dei & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis, Amen.

Non enim, quaſi dicat habemus poteſtatem, ſed ne putetur etiam iniuſte damnari poſſe. Subdit, Non enim, quaſi dicat non valemus iniuſte vti illa poteſtate. Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem, hoc dicit quia non data eſt poteſtas contra iuſtitiam, ſcilicet vt arguat bene viuentem, Sed pro veritate, tuenda, ſcilicet vt vindicent legis inimicum. Gaudemus enim, quaſi dicat non poſſumus contra veritatem, & hoc effectus indicat. Gaudemus enim, quaſi dicat nos ſumus infirmi, id eſt non exercentes poteſtatẽ cũ nihil puniendũ, Vos autẽ potentes eſtis. ſ. non timẽtes iudiciũ, quia bene agẽtes & vitia vincẽtes a vobis repellitis vĩdictã. & nõ ſolũ gaudem⁹, ſed Etiã oram⁹, hoc. ſ. Veſtram conſummationẽ. i. vt in oĩb⁹ perfecti ſitis, & quia hoc volo & oro, Ideo abſens

Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius

ſcribo vobis vt pręſens nõ agã,in vobis Durius,q̃ volo:quod vtiq; poſſem,ſi mala faceretis, D
ſecũdũ poteſtatẽ ligãdi & ſoluẽdi, Quã dñs dedit mihi in ædificationẽ & nõ in deſtru-
ctionẽ veſtrã.i.vt vos ędificemini nõ deſtruamini.Nec apoſtolꝰ deſtruit ſi quãdoq; arguit.
Nõ eñ deſtruunt q arguunt vt corrigant,ſed correcti ędificant. De cætero.q.d.de male-
factis hucuſq; correxi vos, De cætero autẽ fratres gaudete.i.hoc agite vnde gaudiũ ſit,&
vt gaudeatis. Eſtote perfecti,in fide,& vos maiores Exhortamini,ad idẽ minores:& vos
minores Idẽ ſapite,cum maioribꝰ:& vniuerſi.ſ.maior & minor ſimul Pacẽ habete,ne ſit
prior diſcordia inter vos.& ſi hæc feceritis, Deus dilectionis & pacis.i.Chriſtꝰ q ait,Pacẽ
meã do vobis,pacẽ relinquo vobis.Et itẽ,Mãdatũ nouũ do vobis,vt diligatis inuicẽ, Erit
vobiſcũ.i.adiuuãs vos.Et vt pax ſit inter vos, Salutate voſipſos inuicẽ ĩ oſculo ſancto,nõ
doloſo.& ſic debetis facere,quia ita ſancti omnes optãt,& ego impero.Et hoc eſt quod ſub-
dit,Salutant vos omnes ſancti deſiderantes, & quaſi mecũ dicẽtes hoc.ſ. Gr̃a dñi noſtri
Ieſu Chriſti.i.Chriſtꝰ gratis cõdonãs peccata,per qđ iuſtificamur & ſaluamur. Et charitas
Ambroſius dei.i.deꝰ pater charitatẽ dãs vobis:cuiꝰ dilectio miſit Chriſtũ,cuiꝰ gr̃a ſaluat. Et cõmuni
catio ſcti ſp̃us.i.ſp̃us ſanctꝰ q eſt cõmunis patri & filio,amborũq; vnio, Sit cũ oĩbꝰ vobis,
tã correctis vt perſeuerẽt,q̃ incorrectis vt corrigant.Vel, Cõmunicatio ſancti ſp̃us cũ oĩ-
bus vobis.i.ſp̃us ſanctꝰ ita ſit vobiſcũ,vt cõmunicet & conferat vobis,& gratiã Chriſti,&
Ambroſius charitatẽ dei.Vt eñ poſſideamꝰ gratiã ſalutis quã Chriſtus donat cõmunicatio facit ſp̃us
Ambroſius ſancti.Hic eñ dilectos a Deo & ſaluatos gratia Chriſti tuetur.Trinitatis hic cõplexio eſt
Ambroſius & vnitas poteſtatis.Et eſt dicere,Tota trinitas ſit vobiſcũ,dans gratiã de cõmiſſis & chari E
Ambroſius tatem,vt trium perfectio conſummatio ſit hominis in ſalutem.Amen.

Argumentum in epiſtolam ad Galatas.

Galatæ ſunt Græci.Hi verbum veritatis primum ab Apoſtolo acceperunt,ſed poſt diſceſſum eius tentati ſunt a falſis Apoſtolis, vt in legem & circuncíſionem verterentur. Hos Apoſtolus reuocat ad fidem veritatis,ſcribens eis ab Epheſo.

CAPVT I.

PAVLVS Apoſtolus non ab hominibus,neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum & Deum patrem qui ſuſcitauit eum a mortuis, & qui mecum ſunt omnes fratres,eccleſiis Galatiæ: gratia vobis & pax a Deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto,qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris F
vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequam ſecundum voluntatem Dei & patris noſtri,cui eſt gloria in ſecula ſeculorum,Amen. Miror ꝙ ſic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Chriſti in aliud euangelium quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui qui vos conturbant,& volunt conuertere euangelium Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterq̃ quod euangelizauimus vobis,anathema ſit. Sicut prædixi & nunc iterum dico,ſi quis vobis euangelizauerit præter id qđ accepiſtis,anathema ſit.

PAulus apoſtolus,&c.Hanc epiſtolã ſcribit Apoſtolus Galatis.Galatę autem ſunt Græci.Galli enim in quãdam Græcię prouinciã olim veniẽtes Græcis ſe miſcuerũt.Vnde illa prouincia prius gallogræcia,deinde Galatia appellata eſt.Vnde cũ Græci acuti ingenii ſint,illi tamẽ Galatę ſtulti,& ad intelligentum tardiores erant,ſicut & indociles Galli.Hi veritatẽ fidei & doctrinæ ab apoſtolo acceperant,ſed poſt vt iudaizarẽt, a pſeudoapoſtolis tẽ-

A tati ſunt, multis modis eis perſuadentibus vt legem euangelio adderent. Aſſerebãt enim Chriſti fidem ſine carnalibus obſeruantiis non ſufficere ad ſalutem, & Petrum & Iacobum & alios qui cum domino fuerant legis obſeruantias cum euangelio miſcuiſſe: ipſum quoq; Paulũ aliud in Iudęa facere, aliud in gentibus prædicare. His atq; huiuſmodi Galatas ſubuerterunt, adeo vt eis aſſentientes in legis obſeruantias tranſirent. Ideo hos Apoſtolus reuocat ad veritatem fidei Chriſtianæ, & doctrinæ euangelicę, ſcribens eis ab Epheſo de gratia de qua & Romanis ſcripſit, legẽ ſimiliter venerantibus: ſed Romanis tanq̃ ſapientibus, altiori ſenſu & profundioribus vſus eſt argumentis: Iſtis vero velut minus ſapientib⁹ vſus eſt moderato ſermone: quibus etiam dicit, O inſenſati Galatæ: vt ſic eos reuocaret. Eſt ergo intẽtio apoſtoli in hac epiſtola Galatas verſutiis pſeudoapoſtolorũ circumuentos, ad fidei religionem & euangelii veritatem reducere. Modus talis. Salutationem præmittit, vbi contra detractores & de operibus legis gloriãtes, de ſua dignitate & Chriſti gratia breuiter tangit, commendans perſonã ſuam quam pſeudo deprimebãt: poſt ſalutationem, de leuitate eos redarguit: poſt perſonã ſuam latius commendat: deinde legem multis modis improbat, dicens eam non eſſe tenendam poſt Chriſtum, quia non ſolũ non proficit ad iuſtitiam & ſalutem, ſed etiam officit: tandem commendat euangelium & fidem Chriſti, quod ſufficit ad ſalutem. Præmittens autẽ ſalutationem prius commendat perſonã ſuã, dicens, Paulus apoſtolus, non electus vel miſſus Ab hominibus. ſ. ab Anania, vt quidam dicebant: vel ab aliis, vt quidam ab apoſtolis electi & miſſi fuerunt, & a Iudæis pſeudoapoſtoli, Neq; cõſtitutus Per hominem, purum: Sed per Ieſum Chriſtum & dominũ patrem. i. a deo patre conſtitutus eſt per filium, qui eſt ſaluator & rex. Non ergo contrarius eſt deo a quo per filium electus eſt & miſſus, vt dicitur in deſtructionem legis. Imponebatur enim illi quod contraria deo prędicaret, eo quod legẽ a deo datam deſereret. Vel ita, Neq; conſtitutus Per hominem Chriſtum. i. per Chriſtum ex parte hominẽ. i. mortalẽ: ſed Per eum iam Ieſum. i. ex omni parte immortalem iam ſuſcitatum, qui non vt homo paulatim homines, ſed totum ſimul eum per ſpiritum docuit: vt per hoc ſit maior, per quod videbatur eſſe minor. Cæteri autem apoſtoli videbantur eſſe maiores, quia priores: iſte minimus, quia nouiſſimus. Sed inde apparet dignior, quia priores conſtituti ſunt per Chriſtũ adhuc ex parte hominem. i. mortalem: nouiſſimus vero Paulus per Chriſtum iam totum dominum. i. ex omni parte immortalem. Et dominum patrem, qui hoc fecit per filiũ. Atq; vt aperiret cũ dixerit, neq; per hominem: ſubdit, Qui ſuſcitauit eum a mortuis. Et ita dignius cõſtituit me per immortalem Chriſtum, q̃ alios per mortalẽ: propter immortalitatem iam nõ homo dicitur Chriſtus deus: propter ſubſtantiã vero naturæ humanæ in qua aſcendit in celũ, etiã mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus dicitur. Paulus inquã, Et fratres qui mecum ſunt, dolentes de veſtra ſeductione. Teſtes veritatis meæ, quib⁹ oportet vos credere, & nõ pauci, ſed Omnes. Hoc ideo dicit, quia facile intelligit ſe erraſſe, qui a multis reprehẽ C ditur. Hi ergo omnes mecum mandant, Eccleſię Galatię, hoc. ſ. Gratia, ſit Vobis. i. remiſſio peccatorum, Et pax, mentis, & reconciliatio ad deum: & non aliũde, niſi A deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto, qui non eſt minor patre: quẽ iniurioſe ęquatis legi, dum ipſum ſine lege ad ſalutem nõ ſufficere aſſeritis, ſicut nec legem ſine eo. Sed ab ipſo ſine lege gratia eſt & pax, a quo ſecure quærẽda eſt: quia ipſe eſt Qui dedit. i. ſponte obtulit, quia non eſt alius qui poſſet aperire librum niſi leo de tribu Iuda, Semetipſum, quia nõ erat digna hoſtia offerri Pro peccatis noſtris, delendis: qui eſt initium ſaluationis. Quẽ ergo locum habet lex? nullum penitus. Dedit etiam ad hoc, Vt eriperet, quaſi vi quadam Nos, peccatis irretitos, qui rei eramus ſub lege: De ſeculo. i. de cõformitate mũdi huius qui nos allicit. i. malorum, quæ in mundo committuntur: cuiuſmodi ſunt inſipiẽtia, ſpurcitia, & infirmitas: a quibus nos eripit ille qui eſt ſapiẽtia, ſanctitas, & fortitudo. Seculo dico Pręſenti, tanto plus capit nos dilectio, cum æterna non videatur. & Nequã, quod. ſ. ad nequitiam trahit. Attende quod pręſens ſeculum dicitur nequã, non ideo quod mundus iſte creatus a deo, malus ſit: ſed quia in eo fiũt mala. ex hoc ſenſu dicitur, Dies mali ſunt, Dies Iacob peſſimi, Mũdus in maligno poſitus, Tempora periculoſa. ſaltus quoq; qui ſunt pleni latronib⁹, & gladius quo cruor effunditur, & calix quo venenum temperatur, mala dicuntur: quia nõ ſolum tempora, ſed etiam loca & inſtrumenta malorũ traxerunt infamiam, quæ in eis fiũt. Ita & ſeculũ dicitur nequã, a quo Chriſt⁹ nos eripit. Et vt ſit firmius quod de Chriſto dicit,

Ambroſius
Hierony.
Hierony.
Ambroſius
B
Auguſt. in lib. retract.
Auguſtinus
Aug. in lib. retract.
Auguſtinus
Hierony.
Hierony.

Digitized by Google

ſubdit, Secundū voluntatē.q.d. ꝙ Chriſtus dedit ſe & eripit nos: nō eſt ꝑ meritis noſtris D
factū ſed, Secundū volūtatē dei patris noſtri.i.ſecundū beneuolentiā dei qui creauit nos:
& beniuolꝰ eſt. Cui.ſ.Chriſto & deo patri vni in eſſentia Eſt gloria:de hac redēptione,
In ſecula ſeculorum.i.ſemper.q.d.hoc teſtātur præſentes,& futuri teſtabūtur. Amē. hoc
cōfirmationis nota eſt.Attēde qđ in hac ſalutatione prælibauit apſs,& cōmendationē ſui,
& quid poſſit gratia dei,& quod lex nil cōfert. Miror.&c. Hic de leuitate eos reprehēdit,
quia ab euangelio indiſcrete trāſierunt ad legē.Et quia Galatia tranſlatio dicitur,congrue
ex ipſo nomine,huius reprehēſionis occaſionē ſumit.q.d.Cū hæc prędicta bona ex Chriſto
ſint, Miror,quia prius bene inſtructi fuiſtis, Quod ſic.i.tam vehemēter,& Tam cito.i.
tā breui tēpore,quaſi inſenſati a pſeudo Trāſferimini.i.vltra Chriſtum in legē ferimini.
Ambroſius Vnde miror?quia mirū eſt de lætitia confugere ad exitia,cum paulatim proficiendū ſit. A
quo autē & in quid trāſferūtur,oſtendit ſubdēs, Ab eo.ſ.deo.i.a fide eius, Qui vos,auer
ſos Vocauit,ꝑ pręedicationē In gratiā Chriſti.i.ī bona gratuita quę Chriſtꝰ dat. Trāſfe
remini in aliud euāgeliū, in legē quæ putat̄ euangeliū:& ēſt cōtra meā prædicationem,ſe-
cūdū quod pſeudo eā ſeruari docent:tū ſecūdū veritatē ſpiritualis intelligētię nō eſt alia.
Vnde ſubdit, Quod tamē,euāgeliū.i.lex, Nō eſt aliud ſecūdū ſpiritualē intelligētiā,nec
vobis aliud videret̄. Niſi ſint.i.eſſent aliq q vos cōturbent.i.cōturbēt purū fontē veſtri ſen
ſus.Hi erāt pſeudo apl'i q dicebāt aliud euāgeliū eſſe legē Moyſi q̄ Chriſti euāgeliū: & hoc
Auguſtinus ad inuidiā apl'i. Et,illi tales Volūt cōuertere.i.ad hoc tēdūt vt cōuertāt Euāgeliū Chri E
ſti,penitꝰ in legē.i.ſpiritualia cōuertere volūt in carnalia. Sed licet.q.d.ipſi ad hoc tēdūt.
Sed licet nos,apl'i,nō dico de illis tm̄, Aut angelus,malus,vel bonus, veniēs De cælo,
vt credibilior ſit, Euangelizet vobis.i.annūciet vobis aliqd quod putet̄ bonū: quod ſit nō
dico plus,ſed Præter q̄ illud eſt quod Euāgelizaui vobis,fide verū,vſu honeſtū,fide com
modū, Anathema ſit.Nota quod nō ideo ait,nos,vel angelus,q bonus poteſt intelligi,qđ
Auguſtinus hoc contigerit vnq̄,ſed adeo certus eſt de veritate euangelii ſui, quod etiā angelus ſi aliud
nūciaret,nō crederet,ſed anathematizaret.Attēde etiā quod non ait pluſq̄ accepiſtis: ſed,
præter q̄ accepiſtis.Nam ſi illud diceret,ſibi ipſe prǫiudicaret.q cupiebat venire ad quoſdā
quibꝰ ſcribebat:ſicut ad Theſſalonicenſes,vt ſuppleret quę illorū fidei deerant. Sed qui ſup
plet,quod minus erat addit,nō quod inerat tollit.Qui autē prætergreditur fidei regulā,nō
accedit in via,ſed recedit a via. Sicut,&c.A maiori infert.q.d. Quādoquidē vos vel an-
gelū excōmunicarē,magis pſeudo excōmunicādi ſunt: & hoc eſt, Sicut,modo Prædixi,
de vobis vel angelo. Et nūc iterū dico,de iſtis.ſ.pſeudo apoſtolis.ſ. quod ſiquis illorū. &c.
Vel ita.Et ſicut olim præſens vobis Prædixi,& nunc abſens Iterū dico,quod ſi quis ge-
neraliter quicūq; ſit Euāgelizauerit vobis pręter id quod accepiſtis,a me, Anathema ſit.
Auguſt. in pſal.ciii. Quare hoc?quia aliud euangelizās de priuato vult pluere non de medio:& hoc forte homo
carnali nebula præpeditus,etiā a fonte cōmuni ad ꝓpriā ſuā falſitatē reductus, poſſit face-
re,nunq̄ & angelus.Vere ſi angelus de proprio fluens in paradiſo nō eſſet auditus, nō præ- F
cipitaremur in mortē.media aqua poſita erat oībus præceptū dei, aqua quodāmodo publi-
ca erat,& ſine fraude,ſine labe,ſine cœno fluebat.Sed venit angelꝰ de cælo lapſus,ſpecies fa
ctus,quia inſidioſe iam venenū ſpargere cupiebat,& emiſit venenū de proprio: locutus de
ſuo,Guſtate,& eritis ſicut dii:& illi appetentes quod non erant,amiſerunt quod acceperāt.
Aug. in lib. quæſtio. Hic videndum eſt quomodo dicatur anathema.Hoc verbū pro maledicto ponitur,& vul-
go dicitur deuotatio,Nam deuotare ſe q̄q̄ nemo fere dicit niſi maledicens. Vnde illud eſt,
& anathematizauit eum,& ciuitates eius:& vocatū eſt nomē loci illius anathema. Hinc di
ctum eſt,vt anathema deteſtabile aliquid & abominabile videatur. Vt enim nil inde vi-
ctor in vſus ſuos auferret,ſed totum in pœnam luendam vocaret, hoc erat anathematiza-
re,quod vulgo dicitur deuotare. Origo autem huius verbi,eſt in græca lingua ab his rebus
quę votę & perſolutæ.i.promiſſæ & redditę ſurſum ponebantur in templis: & eſt dictum a
poc tou anathene.i.ſurſum ponere.

Modo enim hoībus ſuadeo an deo? An quęro hoībus placere? Si adhuc hoībus
placerē,Chriſti ſeruus nō eſſem.Notū enim vobis facio fratres euangeliū quod
euāgelizatū eſt a me:quia nō eſt ſecundū hominē.Neq; enim ego ab hoie accepi
illud neq; didici:ſed per reuelationē Ieſu Chriſti. Audiſtis eni cōuerſationē meā

Digitized by Google

A aliquando in iudaiſmo: quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiam dei, & expugnabã illã, & proficiebã in iudaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere meo: abũdantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.

Modo enim.q.d.ideo dico vt ſit anathema aliud euangelizans, quia Suadeo ego modo Hominibus an deo.i.ad honorem hominum ante dei, non hominum, ſed dei quæro honorem: ideo dicit, Modo: quia olim dum dixit hominem ex lege iuſtificari, hominis gloriã & inutilem dei gratiam prædicauit. Hic etiam innuit hoc facere illos ſeductores, ſ. pſeudo, vt laudarentur a Iudæis, quos non timet offendere Paulus pro gloria dei: quo veniẽte, ceſſat lex. Vnde ſubdit, Aut quæro hominibus placere, ſicut quando literas a principibus ſacerdotum ad occidẽdum Chriſtianos accepi? nonquia Si adhuc hominibus placerem.i. placere vellẽ vt tunc volebam, Non eſſem ſeruus Chriſti: quod modo ſum: & ideo eos excommunico. Attende quod ait, ſi hominibus placerem &c. Ex his enim verbis quidã putant ſibi in bene viuẽdo ſufficere conſcientiam, & quid de his exiſtimet alius, non valde curãt: ſed conſcientia coram deo eſt neceſſaria, conuerſatio autem coram proximo: quæ ſi negligentius agitur, lædit exemplo: vt verbi gratia, Si quis bonæ conſcientię coram infirmo in idolio comedat, quanuis recte credens hoc faciat, tamẽ perturbatur infirmi conſcientia. Quid autem prodeſt ſi venter conſcientiæ tuę hauſit aquam puram, & ille de tua negligẽti conuerſatione bibit turbatam? Alii aquam turbas, paſcua conculcas: ſed attende ne tibi aquam turbes negligentia conuerſationis tuæ. Vnde alibi ait Apoſtolus, Placete omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo. Item: Sine offenſione eſtote Iudæis & gẽ B tibus & eccleſiæ dei. Item, Prouidemus bona, non ſolum corã deo, ſed etiam corã hominib9. Dicet ergo mihi aliquis, Expone mihi quomodo intelligam iſta quæ diuerſa atq; contraria videntur, videlicet quod hic ait Apoſtolus, Si hominibus placerem, &c. &, Placete hominibus &c. Si tranquillius audias, ſi tibi ipſi aquam tuæ mentis non perturbes, quantũ potero fortaſſis exponam. Sunt ergo homines temerarii iudices detractores, ſuſurrones, murmuratores, quęrentes ſuſpicari qđ non vident, quęrentes etiam iactare quod non ſuſpicantur: contra tales ſufficit teſtimonium conſcientiæ noſtræ, neq; etiam in aliis quibus placere volumus, gloriam noſtram quærimus vel quęrere debemus: ſed illorum ſalutẽ, vt nos bene ambulantes imitando non errent: etenim non nos ſed dominum laudent, qui nos tales fecit. Nunc ergo vtilitatem vel gloriam noſtrã quęrimus, cum placere hominibus volumus: ſed gaudemus eis placere quod bonũ eſt, propter illorum vtilitatem, non propter noſtrã dignitatem. Itaq; Apoſtolus: Et nõ ſe hominibus recte placere dicebat, quia in eo ipſo vt deo placeret intuebatur, & placendum eſſe hominibus recte præcipiebat, non vt hoc appeteretur tanq̃ merces recte factorum: ſed quia deo placere non poſſet, qui non ſe his quos ſaluos fieri vellet, imitandum præbet. Et ſicut in apoſtolo iſta contraria videbantur, ſic & in euã- C gelio illa contraria videntur. Dixit enim, Luceant opera veſtra corã hominibus. &c. Et itẽ, Nolite facere iuſtitiam veſtram coram hominibus. &c. Vbi illos arguit qui ita ventilant opera ſua, vt finem bonorum operum ſuorum in laude hominum ponãt: eandẽq; laudẽ, quaſi pro mercede computant operum ſuorum. Ideo ait, vt videamini ab eis. q.d. nolite ſic facere coram hominibus quicquid boni facitis, vt videamini ab eis.i. vt ipſe ſit finis boni veſtri videri ab eis: nolite hic facere finem, vltra porrigite intentionem. Notũ enim.q.d.ideo, non ſuaſero.i.non placeo hominibus, ſed huiuſmodi excommunico, quia euangeliũ quod prædico non eſt ſecundum hominẽ: quod ita ait, Notũ vobis facio fratres euãgeliũ quod euangelizatũ eſt a me, non eſt ſecundũ hominẽ, docentẽ me, vel mittẽtẽ. hoc dicit, ne forte dubitet. Et reſpicit hoc ad id quod ſupra dixit, ſuã perſonã cõmendãs, ſ. nõ ab hoĩbus, neq; per hominẽ. Et vere non eſt ab homine, Neq; ego accepi illud ab hoĩe, vt nemo me eligeret ad euangelizandum, vel mihi iniungeret. Neq; didici, ab homine docẽte me: ſed Per reuelationem Chriſti Ieſu.i. per Chriſtum Ieſum, omnia clara eſſe oſtendentem. Audiſtis enim.q.d. Vere non didici ab homine, quia neq; ante conuerſionẽ, neq; poſt: quod nõ ante, vosipſi ſcitis ex factis illius temporis. Audiſtis enim conuerſationem meam aliquando. ſ. dum infidelis eram: quam habui In Iudaiſmo. ſ. dum iudaice viuebam. ſ. Quoniam ſupra modum, aliorũ Proſequebar, fugando Eccleſiam dei.i. Chriſtianos: & Expugnaui illã.i. fideles affligebam pœnis in corpore, Et proficiebam in iudaiſmo, implendo legem & de-

Ambroſius

Aug. in lib. de ouibus.

Aug. in lib. de ſer. in monte.

Aug. in lib. de ouibus.

Ambroſius

fendendo eam.Proficiebã dico Supra multos,non dico ſenes,ſed Coętaneos meos,q̃ plus D Laborabãt q̃ ſenes:& nõ dico ſupra multos proſelitos,ſed qui ſunt In genere meo.ſ.Iudæorum:& qui prius in illis legalibus tm̃ valui,iam illa reliqui:ideoq; vos meo exemplo ab eiſdem recedite. Abundantius.q.d.proficiebam in iudaiſmo ſuper alios:ego dico Etiam abundãtius,aliis. Exiſtens,in exemplum aliis, Aemulator.i.imitator paternarum traditionum,quas.ſ.boni patres addiderunt, Vt mearum,quia eas quaſi proprias mihi feci,eis Ambroſius ſtudioſe ſeruiens,in quo arbitrabatur obſequi deo.Habebat enim apoſtolus zelũ dei,ſed nõ Ambroſius ſecundũ ſcientiam:& præuidit deus eius voluntatẽ,vel æmulationem, ſed deeſſe ſciẽtiam: & præuidit eum idoneũ,quia qui tam fidus erat in re minima, conſtantior eſſet in re maxima:& ideo.ſ.vt conſtantior eſſet in re maxima,pręuenit eũ vocãdo per gratiam.

Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam vt reuelaret filium ſuum in me,vt euangelizarem illum in gẽtibus, continuo non acquieui carni & ſanguini. Neq; veni Hieroſolymam ad anteceſſores meos apoſtolos,ſed abii in Arabiam:& iterum reuerſus ſum Damaſcum. Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymã videre Petrum,& manſi apud eum diebus quindecim.Aliũ autẽ apoſtolorũ vidi neminẽ,niſi Iacobum fratrem domini.

Cum autem placuit.q.d.ante cõuerſionẽ apparet me non didiciſſe,ſed nec poſt didici ab homine euangeliũ,ſed a deo tm̃:& hoc eſt quod ait,Cum autem placuit ei.ſ.deo,qui ꝑ placito ſuo fecit,non pro meo merito, Qui me ſegregauit,ad literã, De vtero matris meæ, E vt in me.i.in mea conuerſione Reuelaret filiũ ſuum.i.oſtenderet quãtæ potentiæ & bonitatis eſſet filius ſuus.Vel, Reuelaret filium ſuum in me.i.in mea intelligentia, vocauit me de mala via in bonam:non per meũ meritũ,ſed per gratiam ſuam,& ad hoc vtiq; vocauit, Vt euangelizarẽ illum.i.filium In gentibus:& ipſe vtiq; qui me naſci fecit: ad hoc ducere me potuit.Ante enim q̃ aliquis naſcatur,ſcit deus qs futur⁹ ſit & qualis.Vnde de Hieremia legitur,Priuſq̃ te formarem in vtero,vocaui te.Qui ergo præſcit futuros anteq̃ ſint, cum vult naſci facit vt ſint:& iam natos quos vult per gratiam vocat,vt iuſti ſint,ſicut Paulum vocauit per gratiam vt annunciaret Chriſtum.Vt ergo totum oſtenderet eſſe a deo.ſ. quod eſt,& quod iuſtus eſt,ait: Segregauit & vocauit. Cõtinuo.&c.q.d.vocauit me,& reuelauit filium ſuum,& cõtinuo prędicaui vt inſtructus a deo:& ideo non aliud tenendum q̃ prædico,nec hominibus credendum,ſed deo qui me vocauit: & hoc eſt quod ait, Continuo non adquieui. &c. Vel myſtice poteſt intelligi illud, Segregauit me de vtero matris meæ.Mater enim intelligitur ſynagoga:vterus matris & ſecretarii, ſunt Phariſæi, de numero quorum ſegregatus eſt:& eſt. Cum autẽ placuit ei qui me ſegregauit de vtero matris meæ.i.de numero Phariſęorum,qui erant ſecretarii ſynagogę, Vt reuelaret filiũ ſuum in me,vocauit me per gratiam ſuam ad hoc,vt euangelizarem illũ in gentibus. hoc non mutatur.Et ego Cõtinuo nõ adquieui:non ait,non cõtinuo adquieui quaſi non tunc,ſed poſt F adquieuerit:ſed ait, Continuo nõ adquieui carni & ſanguini.i.vitiis:ſed potius reſpui vitia.Vel per carnem & ſanguinẽ accipit propinquos genere.ſ.Iudæos, quibus non conſenſit in legis obſeruationem & Chriſtianorũ perſecutionem. Nec veni Hieroſolymam ad anteceſſores meos apoſtolos.i.qui ante me crediderunt:& ita conſtat, quod non ab eis didici euangeliũ,cum ad eos non venerim,quia nõ erat opus electo a deo. Sed abii, prædicare euangeliũ In Arabiã,vbi nullus apoſtolorũ prędicauerat.Et item reuerſus ſum Damaſcũ, vbi ipſe adhuc rudis prædicauerat. Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymã videre Petrum,non diſcere aliquid ab eo,ſed videre eum propter affectũ apoſtolatus. & vt Petrus ſciret me fore ſibi coapoſtolũ. Et apud eum diebus quindecim mãſi, receptus ab eo vt verax & coapoſtolus.Per hoc oſtendit ſe nullo modo diſſentire ab aliis apoſtolis,vt ſuſurrabãt ſui ęmuli. Alium autem apoſtolorum neminem vidi:& ita conſtat, quod nec ab aliis didici.

Hiſtoria de tribus Mariis. Hierony. ad Heluidium

Neminem vidi dico, Niſi Iacobũ fratrem domini. Hic eſt Iacobus minor, qui dictus eſt frater domini,ideo quia hic Iacobus filius fuit Ioſeph, qui pater Ieſu dictus eſt: ſed non eſt hoc ratum,cum Ioſeph virgo fuiſſe credatur.Alia ergo cauſa quęrẽda eſt,quare frater domini dictus ſit,ſicut Ioſeph,& Simon,& Iudas.Vnde & in euãgelio dicitur:Ecce pater tuus & mater tua,& fratres tui.&c.Vt ergo liqueat quare fratres dicantur:Sciendũ quod Maria mater domini,Ioachim & Annæ filia fuit,quæ nupſit Ioſeph: & ita Ioſeph fuit putatiuus

Digitized by Google

A pater Chriſti. Mortuo autem Ioachim Cleophas frater Ioſeph eandē Annam accepit vxorem,& genuit ex ea filiam quam vocauit Mariam,quę nupſit Alphęo,qui genuit ex ea quatuor filios.ſ.Iacobum,Ioſeph,Simonem,Iudam. Mortuo autē Cleopha,quidam Salome eādem Annam duxit,& generauit ex ea filiam,nomine Mariam,quę nupſit Zebedæo, & habuit ex ea filios.ſ.Iacobum,qui dictus eſt maior,& Ioannē euāgeliſtā. Tres igitur viros Anna habuit & tres filias. Nunc vidēdū eſt quare Iacobus Alphæi,& minor dictus ſit,& frater domini. Minor dictus eſt ad differentiā Iacobi Zebedæi,qui maior eſt dictus, non ſecundū tēpus,ſed quia prius ſecutus eſt dominū. Itaq; Iacobus Alphęi minor dictus eſt, quia eo poſterius Chriſto adheſit. Frater vero domini dictus eſt,vt quibuſdā placet,quia filius fuit materterę Chriſti. Vel propter ſimilitudinē ſanctitatis,vel potius quia nepos fuit patrui Chriſti.i.Cleophæ. Hebræi enim germana cōſanguinitate ex parte patrū coniūctos,fratres vocant. Vnde Hieronymus: Fratres domini dicit intelligi hūc Iacobū,& fratres eius,his verbis,Quidam ſequentes deliramēta apocryphorum ſuſpicātur fratres domini foris ſtantes eſſe filios Ioſeph de quadā muliercula: ſed cōſobrinos fratris ſaluatoris hic intelligere debemus.ſ.filios Alphęi & materterę eius matris Iacobi minoris,& Ioſeph,& Iudę. Quatuor enim modis in ſcripturis diuinis fratres dicūtur.ſ.natura,gente,cognatione,affectu: natura,vt Eſau & Iacob: gēte,vt omēs Iudæi fratres dicūtur inter ſe. Vnde in Deuteronomio, Si enim is fratrem qui eſt Hebræus,&c. Et item, Conſtitue ſuper te principem quem dominus elegerit,eū qui ſit de fratribus tuis. Porro cognatione fratres vocantur qui ſunt de vna familia,cū ex vna radice turba diffunditur: ſecūdū quod Abrahā in Geneſi fratrē appellauerat Loth,dicens, Non ſit rixa inter me & te,quia fratres ſumus: & Iacob & Laban dicuntur fratres. Affectu etiam fratres dicuntur,ſecundū quod omnes Chriſtiani fratres vocant: vt ibi, Ecce q̄ bonū & q̄ iucundū habitare fratres in vnū. Et dn̄s ait, Vade, & dic fratrib⁹ meis. Porro in cōmune omnes homines fratres dicūtur: quia ab vno parente nati ſunt. Illos ergo fratres Chriſti appellatos intelligo cognationis priuilegio. Iacob⁹ frater domini,vel ex filiis Ioſeph de alia vxore,vel ex cognatione Marię matris eius debet intelligi.

Beda. Hierony. contra Maniche. Hieron. ad Heluidium.

B

Auguſtinus

Quæ autē ſcribo vobis: ecce coram deo quia non mentior. Deinde veni in partes Syrię & Ciliciæ. Eram autē ignotus facie eccleſiis Iudęę,quę erāt in Chriſto. Tantū autem auditū habebant,quoniam qui perſequebatur nos aliquando,nunc euangelizat fidem quam aliquādo expugnabat,& in me clarificabant deum.

Quę autem,nunc Scribo vobis,de me, Ecce,omnibus patet Quia nō mentior.& hoc dico Coram deo.i.teſte deo. Iurat apoſtolus vt credatur quod dicit: quod proficit iſtis neceſſitate compulſus iurat,quia niſi hoc faceret,non crederent ei, quibus non expedit vt nō credant,immo expedit vt credant. Et video quia plus eſt hoc,q̄,eſt,eſt: non,non: ſed hoc qđ amplius eſt,a malo eſt: & ſi non a malo iurantis,a malo eſt non credentis. Ideoq; non ait,ſi quis amplius facit,malū eſt: ſed quod amplius eſt,a malo eſt. Deinde veni,prædicare In partes Syriæ,& Cilicię: eram autē ignotus facie.i.pręſentia corporis, Eccleſiis Iudęæ,quæ erant in Chriſto.i.in fide Chriſti,per quod patet quod nec eccleſiæ Iudææ me docuerunt, quę.ſ.erant per ſe,non ammixtę eccleſiis gentiū. Tantū autem habebāt auditum,de me.i. qđ de me audierāt,memoriæ mandauerant,hoc.ſ. Quoniā qui perſequebatur nos aliquando.ſ.dū infidelis erat, Nunc euangelizat fidem,Chriſti,quā aliquādo expugnabat. Et quia de re difficili magna naſcitur admiratio,ſubdit, Et in me.i.in mea conuerſione Clarificabant: vel, Magnificabant dominū.i.magnificum prædicabant,qui gratia ſua me conuertit: vel Clarificabant deum in me.i.meo exēplo prædicantes,vel gratias agentes deo, in quo eis profui.

Aug. ſuper epiſt. apoſt. Iacobi.

C

Auguſtinus

CAPVT II.

DEinde poſt annos quatuordecim iterum aſcēdi Hieroſolymam cum Barnaba aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundū reuelationem: & contuli cum illis euāgelium quod prædico in gentibus. Seorſum autem his qui videbātur aliquid eſſe, ne forte in vacuum currerem, aut cucurriſſem. Sed neq; Titus qui mecū erat,cum eſſet gētilis cōpulſus eſt circuncidi: ſed propter ſubintroductos falſos fratres qui ſubintroierūt

explorare libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutē D
redigerent. Quibus neq; ad horam ceſſimus ſubiectioni.

Deinde poſt annos quatuordecim, a Chriſti paſſione, ꝗ fuerūt poſt prędicationē Syrię &
Ciliciæ, cū quęſtio eſſet de lege, vtrū tenēda eſſet an non. Iterū aſcendi Hieroſolymā, nō
ait, iui: ſed, Aſcendi, pro ſitu terræ. Aſcēdi, dico, Cū Barnaba, ꝗ de Iudęis erat. Aſſum-
pto Tito, qui de gentibꝰ. q. d. hinc inde teſtes habui, qbꝰ patet falſum eſſe, me aliud gētibus
aliud Iudęis prædicare. Aſcendi autē, nō ſolū mea diſpoſitione, ſed Secūdū reuelationem
dei. & nō dico didici ab illis tanq̃ a maioribus: ſed, Cōtuli cū eis, tanq̃ amicis & paribus
Euāgeliū Chriſti, quod Prædico in gentibꝰ: hic fecit pro aſſertione prædicationis, quia
multis erat ſcrupulꝰ in doctrina apl'i, perturbātibꝰ Iudęis. Per hoc ergo quod ait, Et cōtuli
Hierony. cū illis, oſtēdit ſe nō habuiſſe ſecuritatē euangelii, niſi auctoritate Petri eſſet & aliorū ro-
Auguſ. con boratū. Apoſtolus enim Paulus poſt Chriſti aſcenſionē, de cęlo vocatꝰ, ſi nō apl'is cōmuni-
tra Fauſt. caret, & cū eis euangeliū conferret, quo eiuſdē ſocietatis eſſe appareret, eccleſia illi oīno nō
crederet: ſed cū cognouiſſent eū hoc annūciantē quod illi, & in eorū cōmunione & vnitate
Auguſ. con viuentē, accedētibꝰ etiā per eū talibus ſignis, qualia & illi operabātur, ita cum dño cōmen-
tra Fauſt. dante auctoritatē meruit, vt verba illius ſic audiātur in eccleſia, tanq̃ in illo Chriſto veriſ-
Aug. ſuper Ioannem. ſime loquutus audiatur: ſicut ipſe dixit, Non pro his, inquit, tm̄ rogo. i. ꝑ diſcipulis qui cum
illo tūc erant, ſed & ꝑ eis qui per verbū eorū credituri ſunt in me: vbi omnes ſuos intelligī
voluit, nō ſolū qui tūc erant, ſed etiā ꝗ futuri erāt: quotquot eīm poſtea crediderūt in eū, cre- E
diderūt per verbū eorū. ſ. apl'orum. i. per euāgeliū. Quiſquis eīm in Chriſtū credit, euāgelio cre
dit: quod dictū eſt, eſſe verbū eorū, quia ab eis eſt primitus ac pręcipue prædicatū. Iā enim
ab ipſis prædicabatr̄, quādo per reuelationē Chriſti ipſum verbū eorū Paulus accepit, & per
hoc verbū, & ſi nō per eos. Cū accepiſſet a deo illud, credidit Paulus: vnde & cōtulit cū illis
Aug. in lib. q̄ſ. euang. euangeliū, & dextras accepit, quia illud verbū cū eis, & ſi nō ꝑ eos habuit. Ipſa enim collatio
vnā doctrinæ ſpeciem excuſſa omni lepræ varietate mōſtrauit. Leproſi eīm quos dominus in
euangelio curaſſe legitur, & miſiſſe ad ſacerdotes vt ſe eis oſtenderēt, nō abſurde intelligū-
tur, qui ſcientiā veræ fidei nō habētes, varias doctrinas profitētur erroris. Nulla porro fal-
ſa doctrina eſt, quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permixta in
vna doctrina ſignificant lepram, quæ vnius corporis colorē diuerſis locis variat atq; ma-
culat. Vt ergo apoſtoli prædicatio ab omni corruptionis lepra libera mōſtraretur, cū aliis
Auguſ. con apl'is cōtulit euāgeliū. Aliter eīm nō crederet eccleſia ei, qui nō fuerat cū dño. Seorſum autē.
tra Fauſt. q. d. Cōtuli cū illis euāgeliū. Sed ſeorſum. i. ſeparatim cōtuli Cū his qui videbātur aliq̃d
Hierony. Hierony. eſſe. i. alicuius auctoritatis. nō publice corā oībꝰ, ne fidelibus ex Iudæa, qui putabāt legē eſſe
Auguſtinus ſeruandā, fidei ſcandalū naſceretur. Seorſum etiā illis expoſuit euāgeliū, cū iam expoſuiſſet
corā oībus: non ideo quod aliqua falſa dixerit, vt ſeorſum paucioribꝰ vera diceret: ſed pro-
pter infirmos qui nō poſſunt omnia capere, qbꝰ aliqua tacuerat dicēda perfectis. Aliquādo F
enim aliq̃d veri tacere licet. Ne forte. q. d. cōtuli cū eis, Ne forte in vacuum currerē aut
cucurriſſem. i. ne putarer prædicaſſe inutiliter. Prędicationis vero opus appellat curſum, ꝓ
torrēti eloquio: ſed Neq;. q. d. nō ſolū in collatione ꝓbatus ſum, ſed Etiā Titus qui mecū
erat, cū eſſet gentilis. Neq; cōpulſus eſt, rationibꝰ eorū Circūcidi. i. nō potuit extorqueri
a me vt circūcideretr̄, ſed ſuſceptꝰ eſt ab apl'is in ſocietatē incircūciſus. Cur ergo vultis vos
Galatæ circūcidi? cur vltro a gratia recedētes ad legē tranſitis? Sed ꝓpter. &c. q. d. Non ſo
lum Titꝰ nō eſt cōpulſus circūcidi, Sed neq; ad horā, in aliquo, Ceſſimus, quaſi cōuicti de
Auguſtinus lege, Subiectioni eorū, vt eis ſubiiciamur, qui legalia ſaluti neceſſaria prędicabāt. Cū au-
tem alibi ceſſerit, vt in circūciſione Timothæi: cur nō hic ceſſit? Reſpōdet & ait, Propter
Ambroſius falſos fratres, qui ſe fingūt amicos, Subintroductos. i. in locū vbi erāt apl'i latēter introdu
ctos a Iudæis. Quod enim infideles ꝑ ſe nō poterāt, ꝑ falſos fratres moliebantr̄: quos ſub ſpe-
cie religionis immiſerāt, vt explorarēt quæ libertas eſſet nobis in fide Chriſti. Vnde ſub-
Ambroſius dit, Qui. ſ. falſi fratres Subītroierūt. i. vt ſub habitu pacis & humilitatis introierūt: aliud
quęrēdo, aliud fingendo. Explorare libertatē noſtrā, vt. ſ. accuſarent libertatem noſtram,
Quam habemus in Chriſto Ieſu. i. in fide Chriſti: non vt eā tenerēt, ſed Vt aliqua conten
tione ab ea Nos redigerēt in ſeruitutē legis. i. in carnales obſeruātias, a quibus liberati ſu-
mus per fidem Chriſti: quod ſi eſſet, veritas euangelii apud gētes non maneret, ſed omnes

Digitized by Google

A iudaizarent:& ideo hic vbi aſſertionẽ prædicationis ſuæ conferebat, nullatenus voluit cedere,vt veritas prædicationis monſtraretur.Et nota quia in his omnibus & ſe cõmendat, & legem non tenendam comprobat.Vnde ſubdit:

Vt veritas euangelii permaneat apud vos. Ab his autem qui videbantur eſſe aliquid,quales aliquando fuerint nihil mea intereſt.Deus enim perſonam hominis non accipit.

Vt veritas &c.q.d.ideo in nullo ceſſimus, Vt, ita Veritas euãgelii permaneret apud vos.Veritas enim euangelii,Chriſti eſt gratia.Ideo enim hic non ceſſit circuncidendo Titum,ne occaſionem daret eis,qui ſine illa circunciſione dicebant,credentes ſaluos eſſe non poſſe,& ad deceptionem gentiũ hoc etiam Paulum ſentire iactabant. Ibi vero vbi non obfuit,circuncidit Timothęum pro ſcandalo Iudęorũ,ne Iudęis ſic videretur circunciſionem deteſtari, ſicut idololatria deteſtanda eſt ; cum illam deus fieri pręceperit,hãc ſatanas perſuaſerit.Ideo ergo non fecit in Tito quod in Timotheo,vt oſtenderet illa ſacramenta nec tanq̃ neceſſaria debere appeti,nec tanq̃ ſacrilega debere dãnari.Vel ſecundũ aliam literã. Quidam enim Latini codices nõ habent neq;, ſecundũ quod ita poteſt legi.q.d. Titus nõ eſt cõpulſus circũcidi, Sed,alibi, Ad horam ceſſimus ſubiectioni: vt in circunciſione Timothęi.Reddit autem cauſam quare compulſus eſt facere quod nolebat. ſ.pro ſcandalo Iudæorum,præueniens calumnias falſorũ fratrum,qui parati erant cõmouere ſeditionẽ,ſi illũ filium Iudææ incircunciſum ordinaret epiſcopũ:& hoc eſt quod ait, Ceſſimus,dico, Propter falſos fratres q̃ ſubintroierũt,in locũ vbi ego cum Timothæo & aliis eram, Qui introierunt explorare libertatem noſtram,quam habemus in Chriſto Ieſu.i. vt nos redigerẽt in ſeruitutem legis:quod cum facere nequirent, populũ contra nos excitare moliebãtur: & ideo ceſſimus ſubiectioni eorũ, circuncidendo Timothæum Ad horam ceſſimus,ita Vt veritas euangelii permaneret apud nos,quę habet quod neq; circũciſio aliquid cõfert,neq; præputium,ſed fides:hoc enim erat apud Iudæos,quia credentes circũcidebant filios ſuos. Attende diligenter quod Ambroſius illam literam improbat, qua dicitur nec ad horam ceſſiſſe, cum dicat ſe ceſſiſſe, nec ad horam, ita dicens: Titum ſupra dixit, non eſſe compulſum circuncidi:& ſubiicit dicens , Sed propter ſubintroductos falſos fratres. &c. quibus verbis quid iam ſonat niſi quia ad horam ceſſit propter illos ? Si autem propter illos falſos fratres non ceſſit, ſicut legitur in quibuſdam codicibus , non voluntate non ceſſit: nam ceſſurum ſe ſignificauit,ſi illi nõ eſſent:ſed propter illos ſubintroductos falſos fratres non ceſſit.Si ergo cedendũ non fuit, quare falſi fratres dicuntur,quorũ beneficio non fecit quod faciendum non erat?Ergo ſi hoc eſt,beneficium præſtiterunt apoſtolo,quia horũ cauſa non ceſſit,cũ eccleſiæ non deberet.Cur igitur exploratores dicti ſunt,ſi hoc illum facere volebant quod facturus erat?ſed propter iſtos non fecit.ſin autem non erat facturus,ſine dubio propter iſtos fecit.Litera hic indicat quia ceſſit:& hiſtoria factum exclamat. Quomodo enim ad horam negaret ſe ceſſiſſe,cum probetur propter Iudæos Timothæum circũcidiſſe?Ille enim poſſet defendere ſe nec ad horã ceſſiſſe, qui nunq̃ inueniretur ceſſiſſe. Nec ad horam enim ceſſit qui nunq̃ ceſſit:quod ſi aliquando ceſſit,quomodo nec ad horam?Cur etiam dicit ſe ceſſiſſe propter falſos fratres,ſi per ſe facturus erat? aut enim ceſſurus propter falſos fratres nõ ceſſit,aut nõ ceſſurus propter falſos fratres ceſſit. Vnum enim ex his duobus reſtat intelligi.Ceſſit ergo inuitus,non ſponte,propter illos faciens quod per ſe non faceret,humilians ſe legi circũciſo Timothæo,vt dolus & ſcandalum Iudæorum ceſſaret:qui parati erant commouere tumultum & ſeditionẽ,ſi illum filium Iudęæ incircunciſum ſuſciperet,& epiſcopũ ordinaret.De filiis autem Græcorũ non erat ſcandalum,quia epiſtola apoſtolorum inde data erat,vbi dicebatur non oportere eos circuncidi.Sed Iudęi credentes circũcidebant filios ſuos,nec epiſtola apoſtolorum hoc vetabat,nec de his aliquid ſignificauerat.Vnde nec Titus eſt cõpulſus circũcidi,qui de Gręcis vel gentilibus erat: ſed Timothæus filius Iudææ propter exploratores circunciſus eſt.Per hoc enim quod illum circuncidit,& non illum,oſtenditur,quia illa legalia nec ſaluti neceſſaria ſunt, nec ſacrilega:ita vt veritas euangelii maneat.ſ.quia in Chriſto neq; præputium neq; circunciſio aliquid valet, ſed fides quæ per dilectionẽ operatur. Ab his autem.q.d de collatione euangelii refero ad commendationem meam. Sed quales.i.q̃ idiotæ Fuerint, ad comparationem meam.

Ambroſius

B

Ambroſius

Ambroſius

C

Ambroſius

Digitized by Google

Aliquando.ſ.dum in lege erant,anteq̃ eſſent apoſtoli illi, Qui videbantur eſſe aliquid.i. D
alicuius auctoritatis:quia cum domino ambulauerũt, & transfigurationi eius interfuerũt.
Auguſtinus Videbantur dico, Ab his.ſ. Falſis fratribus:quia qui videntur eſſe aliquid,carnalibꝰ ho
minibꝰ vidẽtur eſſe aliquid.Nam ipſi nõ ſunt aliquid,& ſi boni miniſtri dei ſunt, Chriſtus
in illis eſt aliquid,non ipſi per ſe:nam ſi ipſi per ſe eſſent aliquid,ſemper fuiſſent aliquid.
Quales,autẽ, Aliquando fuerũt:quia ipſi & peccatores,& idiotę fuerũt, Nil mea inter-
eſt,referre.i.nil mihi prodeſt in hoc ſtatu miſerię,quia præterita nec ꝓſunt nec obſunt. In-
nuit tamẽ ſe præualuiſſe.Dicendo enim Quales aliquando fuerunt,indicat ſe in legalibus
pręualuiſſe illis:ſed nil tamẽ iis ꝓfuiſſe, & ideo Galatis nõ ſunt curãda legalia. Deus.&c.
q.d.Ideo nil mea intereſt,quia Deus non accipit perſonam hominis,magnã vel paruam.i.
Auguſtinus ſine perſonarum acceptione omnes ad ſalutem vocat,non reputans illis delicta eorum.

Mihi enim qui videbantur eſſe aliquid,nihil contulerũt.Sed econtra cum vi-
diſſent quod creditum eſt mihi euangelium præputii ſicut & Petro circunciſio-
nis(qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatũ circunciſionis, operatus eſt & mi-
hi inter gentes)& cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus & Ce-
phas & Ioannes qui videbãtur columnæ eſſe,dextras dederunt mihi & Barnabæ
ſocietatis:vt nos in gentes,ipſi autem in circunciſionẽ: tantum vt pauperum me-
mores eſſemus. Quod etiam ſolicitus fui hoc ipſum facere. Cum autem veniſſet E
Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti,quia reprehenſibilis erat. Prius enim q̃
venirent quidam a Iacobo,cum gẽtibus edebat. Cum autẽ veniſſent,ſubtrahebat
& ſegregabat ſe,timẽs eos qui ex circũciſione erãt.Et ſimulationi eius conſenſe-
runt cęteri Iudæi:ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem.

Mihi enim,vel Autem.q.d.Ideo ad priora nõ recurro,quia ea quæ modo ſunt,ſufficiũt
mihi,ad commendationem.ſ.quia illi Qui videbãtur eſſe aliquid.ſ.Petrus & alii qui fue-
runt cum domino, nil contulerunt.i.addiderunt, Mihi.in quo patet quod non illis infe-
rior ſum,qui a domino adeo perfectus ſum, vt nil eſſet quod in collatione meæ perfectioni
Auguſtinus adderẽt. Qui eñ illis imperitis tribuit ſenſum,dedit & mihi.Vel ita cõtinua , Vere deus
non accipit perſonã hominis:quia ſi ita eſſet,ego Paulus,ante impius,cui tales nil cõferrẽt,
non fuiſſem:ſed fui. Mihi enim.&c.Vel ita iũge:& legitur, Autem.q.d.illud nil mea in-
tereſt referre:ſed hoc dicã, Quod qui videbantur eſſe aliquid,nihil cõtulerũt mihi. Sed
potius, Ecõtra,opinionẽ inſidiantium, Cum vidiſſent quod euangelium præputii,a dño
Creditum eſt mihi,vt fideli,ita principaliter, Sicut & Petro,euangeliũ, Circunciſio-
Auguſtinus nis.Chriſtus enim Paulo dedit vt miniſtraret gentibus,qui etiam Petro dederat vt mini-
Ambroſius ſtraret Iudæis:ita tamen diſpenſatio diſtributa eſt illis,vt & Petrus gentibus prædicaret ſi
cauſa feciſſet,& Paulus Iudæis. Qui enim.q.d.per hoc viderunt,quia Qui operatus eſt F
Petro.i.dedit quidq; habet,eligẽdo eum In apoſtolatum circũciſionis.i. Iudæorũ, Ope-
ratus eſt & mihi.i.ad meum honorem, Inter gentes.Cum vidiſſent,inquam,& cum Co-
gnouiſſent gratiã quæ data eſt mihi,in gentes.ſ.quot miracula feceram, quot gentes cõuer
Auguſtinus terã, Cephas.i.Petrus, Et Iacobus & Ioannes,qui erant honoratiores in apoſtolis, quia
ſemper in ſecretis cum domino fuerunt, Qui videbantur columnæ eſſe.i. ſuſtentatio to-
Auguſtinus tius eccleſię,quæ etiam ipſa columna & firmamentũ dicitur veritatis:quã etiam ſapientia
ędificauit,& cõſtituit in ſeptem colũnis:quo numero vel vniuerſitas prędicatorũ,quia ſolet
Auguſtinus poni pro vniuerſo, vel ſeptenaria operatio ſpiritus ſancti inſinuatur. Cũ hoc,inquã,vidiſ-
Auguſtinus ſent & cognouiſſent, Dederũt mihi & Barnabæ dextras,in ſignum Societatis.i.conſen-
ſerunt in ſocietatem,& paruerunt voluntati domini:conſentientes vt ego eſſem primus in
prædicatione gentiũ,ſicut Petrus in circunciſione.Et ſicut alii apl'i obedirẽt Petro,ita Bar
nabas Paulo.Non ergo inuenti ſunt in aliquo diſſentire ab illo,vt cũ ille perfectum euange
liũ ſe accepiſſe diceret,illi negarent,& aliquid vellent tanq̃ imperfecto addere. Vt nos.q.
d.dederunt nobis dextras:ad hoc vtiq;,vt Nos,iremus In gentes:ipſi autem in circunci-
ſionẽ:tantũ.hoc addiderunt, Vt pauperũ,qui erant in Hieruſalẽ. Memores eſſemus,qui
rerum ſuarũ venditarũ precia ad pedes apoſtolorũ ponerẽt, Memores,dico,ad opus illorũ
faciendo collectas,Ecce per hoc patet quod nobis egebant. Quod etiã.q.d.Ipſi monuerũt

Digitized by Google

A nos hoc facere. Q̃z,id eſt ſed,ante admonitionem illorum ego Fui etiam ſollicitus.i.ſtu-
dui hoc ipſum facere,non minus diligenter q̃ illi præceperũt.Eo tempore cum veniſſet Pe-
trus Antiochiam,licet hoc in Actibus Apoſtolorum non legatur , in faciẽ ei reſtitit Pau-
lus.Vnde ſubdit, Cum autem &c.q.d.ipſi mihi nihil contulerunt,ſed ego contuli Petro:
quia Cum veniſſet Cephas Antiochiam,qui locus Gẽtium erat, Ego reſtiti ei, tanq̃ par.
Hoc enim non auderet facere niſi ſciret ſe non imparem fore.reſtiti dico etſido In faciem
eius,ſcilicet quod non animaduertebat indicando:& non in occulto, ſed coram omnibus
quibus nocebat.Et non temere hoc feci,quia Reprehenſibilis erat.i.dignus reprehenſio-
ne,non pro ſe,ſed pro aliis.Et vere,quia hoc modo. Prius enim q̃ venirent quidam,Iudæi.
ab Iacobo,eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopo, Edebat,Petrus cum gentibus,non habẽs Auguſtinus
diſcretionem in cibis.Illi qui a Iacobo venerant æmulatores legis erant,nomine Chriſtia-
ni,qui ęquo iure Chriſtum & legem venerabantur,quos timẽs non miſcebatur Gẽtibus. qđ Auguſtinus Auguſtinus
ſi ſolum eſſet,non eſſet reprehenſibile,ſicut & ipſe Paulus pro ſcandalo aliquando ceſſit.Sed Ambroſius
in hoc errabat quod gentes iudaizare cogebat ſuo exemplo,dum a Gentibus ſe diuidẽs Iu-
dæis ſe adiungebat.Vnde ſubdit, Cum autem illi veniſſent,a Iudæa, Subtrahebat ſe Pe-
trus,latenter per aliquas occaſiones a cibis Gentiliũ. Et ſegregabat ſe,id eſt per ſe gregem
cum Iudæis faciebat: Timẽs,non cibos,ſed eos Qui ex circũciſione erant,id eſt de Iudęa
quia erant infirmi:vel etiam ſi firmi eſſent,ne pro more ſuo ſcandalizarent.Igitur ne ſcãda-
B lizarentur,ſed paulatim in fide nutrirentur,factus eſt Iudęis tanq̃ Iudęus,ſimulans cum in-
firmis idem ſentire. Et ſimulationi eius cæteri Iudæi,qui erant Antiochię Conſenſerũt,
tanq̃ diſcerneret cibos,ita . Vt & Barnabas,qui mecum erat doctor Gentium, Ab eis du-
ceretur,Gentibus ſubtractus, In illam ſimulationem,iudaicę comeſtionis , vt quãuis recte
crederet de legis in vtroq; populo abolitione:eadem tamen intentione qua Petrus,ſe a Gẽ-
tibus ſubtraheret,& cum infirmis idem ſentire ſe ſimularet.Hæc autem ſimulatio Genti-
bus inutilis erat,ideoq; Paulus Petrum redarguit.Vnde ſubdit,

Sed cum vidiſſem q; non recte ambularent ad veritatem euangelii , dixi Ce-
phæ coram omnibus.Si tu cum Iudæus ſis gentiliter viuis & non iudaice : quo-
modo gentes cogis iudaizare?

Sed cum vidiſſem,ego ſolus, Quod non recte ambularent,non quantum ad intentionẽ,
ſed Ad veritatem euãgelii,qa per hoc peribat veritas,vt Gentes iudaizarent, Dixi Ce-
phæ coram omnibus,quia pro omnibus ſanandis dictum eſt,vt omnes illius obiurgatione
ſanarẽtur.Non enim vtile erat errorem qui palam noceret,in ſecreto emendare.Huc etiã Auguſtinus
accedit,quod firmitas & charitas Petri cui ter a domino dictum eſt,Paſce oues meas:obiur- Auguſtinus
C gationem talem poſterioris paſtoris pro ſalute gregis libentiſſime ſuſtinebat : valebatque
hoc ad magnum humilitatis exemplum,vt in eo qui primus eſt , diſcant cæteri mites eſſe
& humiles . Ipſe enim Petrus quod a Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis,ſancte ac be-
nigne pietate humilitatis accepit:atque ita exẽplum poſteris præbuit,tanto ſanctius quan-
to ad imitandum difficilius,quo non dedignarentur maiores ſicubi forte recti tramite re-
liquiſſent,etiam a poſterioribus corrigi.Laus itaque iuſtę libertatis in Paulo, & ſanctæ hu-
militatis in Petro eminuit . Dixi inquam, Si tu,o Petre Cum ſis Iudæus,natione & ge-
nere, Gentiliter & non iudaice viuis,id eſt Gentium non Iudæorum ritu viuis,quia ſcie-
bat illam diſſertationem ciborum nihil conferre.Ecce qui ante fuit in ritu Iudaico diſſimi-
ſit.Quid ergo debent facere qui non fuerunt vt Galatæ?non vtique debent recipere . Si
inquã hoc eſt quomodo cogis Gẽtes,quæ omnia quę vident in te putãt eſſe neceſſaria ſa- Auguſt.ad
luti, Iudaizare?cogebat quidem non docentis imperio,ſed conuerſationis exemplo, & de Hierony.
hoc obiurgatus eſt . Hinc diſcant Galatæ Petri authoritate non eſſe iudaizandum, qui
in hoc reprehenſus eſt . De hac autem reprehenſione diſſentire videntur Hierony-
mus, & Auguſtinus,ſicut & de legalium poſt Chriſtum obſeruatione. Hieronymus enim
ait Petrum non ideo obſeruaſſe illa legalia , quod vellet ea poſt Chriſtum ſeruari etiam
a Iudæis , ſicut vere nec debebant : ſed inuitum feciſſe & diſpenſatorie ſimulaſſe , ne

ſcilicet Iudęos amitteret:nec in hoc peccabat,quia bona intentione id agebat,& ſi illi pec- D
carent,qui eius quaſi exemplo iudaizabant.nec fuit reprehenſio vera,quia nil in eo repre-
henſibile erat,ſed diſpenſatoria,vt per hoc ſcirent Gentes non eſſe iudaizandum,videntes
tantum Apoſtolum in hoc reprehendi.Auguſtinus vero dicit Petrum ſeruaſſe illa legalia
non diſpenſatorie, ſed vere,quaſi eis ſubiectum,ſed non in eis ſpem ponentem,quę ab omni-
bus Iudæis erant ſeruanda.Et eum vere peccaſſe,non illa ſeruando,ſed alios ſuo exemplo iu
daizare cogendo: vt ſit reprehenſio vera non diſpenſatoria.Ait enim Hieron.Ex hoc loco
impius Porphyrius Petrum a Paulo reprehenſum nobis obiicit,volens & illi maculam er-
roris,& huic procacitatis incutere,& in commune ficti dogmatis accuſare mendaciū, dū
inter ſe eccleſiarum principes diſſiderent.quod vtiq; facit non intelligens quo ſenſu Petrꝰ
reprehenſibilis fuiſſe,vel ei Apoſtolus Paulus in faciem reſtitiſſe dicatur.Nam vterq; recte
ſentit legem non eſſe tenendam,& in omni gēte quicunq; timet deum & operatur iuſtitiā,
acceptus eſt illi,ſed vterq; cauta ſimulatione diſpenſat,ille ſubtractionem, iſte reprehēſio-
nem,vt & Iudæis ſuperbia,& gentibus deſperatio tolleretur. Non igitur vel Paulo vel eis
Hierony. ad Auguſt. cum quibus ante edens ſe ab eis poſtea ſeparabat, Petrus vere reprehenſibilis erat:nec eis
Paulus procaciter reſiſtebat.Paulus enim in Petro hoc reprehendere non potuit, quod ipſe
fecit:nec arguere ſimulationem,cuius & ipſe reus erat:ſed fuit hæc reprehēſio non vera,ſed
diſpenſatoria:nec Petrus peccauit,nec Paulus procaciter arguit.Petrus autem ſicut legitur
in Actibus Apoſtolorum author fuit huius decreti, Legem poſt euangelium non eſſe ſeruā- E
dam, qui poſt viſionem lintei vbi erant diuerſi generis animalia,ad Cornelium intrauit,
& cum gentibus comedit:qui etiam quæſtionem de hac re ſoluit.Cum enim Paulus & Bar
nabas iam conuerſis multis gentibus veniſſent Antiochiam,quidam de Iudæa deſcenden-
tes dicebant,Sine lege Moyſi nemo poteſt ſaluari.Tunc vtriq; ſcilicet Paulus & Barnabas
& illi Iudæi qui hoc dicebant,aſcenderunt Hieruſalem ad apoſtolos. Petrus vero ait,Dedit
deus ſpiritum illis ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & illos,fide purificans corda
eorum. Quid ergo tentatis demū imponere iugum,quod neq; nos neq; patres noſtri por-
tare potuimus?ſed per gratiam credimus ſaluari ſicut & illi.Petrus itaq; bene ſenſit de abo
litione legis,ſed ſimulauit pro timore Iudæorum ne occaſione gentium a fide recederent,
& ſic perderet gregem ſuum. Simulauit autem Paulus pro ſimili metu, vt in circunci-
ſione Timothæi,& ipſe qui comam ex voto nutriuit vt Nazarei, in Cēchris ex lege caput
totōdit. Poſt multa etiā in Hieruſalem conſilio Iacobi & preſbyterorum purificatus ſecū-
dum legem in templum intrauit,& hoſtiam obtulit.Ecce quomodo Iudæis Iudæus factus
eſt.Non ergo officioſo mendacio,ſed honeſta diſpenſatione & Petrum ſe a gentibus ſegre
gaſſe,& Paulum ei reſtitiſſe,ego immo alii ante me expoſuerunt,vt & Apoſtolorum prudē
tia demonſtraretur,& blaſphemantis Porphyrii imprudentia coerceretur. Auguſtinus ve-
ro dicit credentes de gentibus onere legis liberatos eſſe: de Iudæis vero credētes,legi ſub-
ditos eſſe,nec peccare ſi circumcidunt & ſacrificant,modo ſpem ſalutis in eis non conſtitu- F
ant:nec peccat Petrus ſi iudaizat, ſed quia cogit gētes iudaizare ſuo exemplo,in quo ſolo,
Paulus reprehendit eum vt doctor gentiū,vt ſit reprehenſio vera,nec diſpenſatoria.Alio-
quin mentitus eſt Paulus.Si eñ hoc fecit Petrus quod facere debuit,mētitꝰ eſt Paulus qui eū
Auguſt. ad Hierony. vidit non recte ambulantem ad veritatem euangelii.Quiſquis enim facit quod facere de-
bet,recte vtique facit, & ideo falſum de illo dicit,qui dicit eum non recte feciſſe,quod no-
uit eum facere debuiſſe.Si autem verum ſcripſit Paulus,verum eſt quod Petrus nō recte am
bulabat ad veritatem euangelii:ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo,vt Gentes coge
ret iudaizare.Hoc enim lego ſcripſiſſe Paulum quem mentitum eſſe non credo, & ideo nō
recte agebat hic Petrus, quia erat contra euangelii veritatem,vt putarent qui credebant
in Chriſtum,ſe ſine illis legalibus ſaluos eſſe non poſſe.Hoc enim contendebāt Antiochiæ
qui ex circunciſione crediderant.Ipſum vero Paulū credo non ita egiſſe quando Timothęū
circūcidit,vel Cenchris votum perſoluit,vel Hieroſolymis a Iacobo monitus, legalia illa
ſuſcepit,vt putare videretur per illa legalia ſalutem poſſe dari,ſed ne illa quæ in vmbris fu
turorum Deus fieri iuſſerat, tanquam idololatriam Gentium damnare crederetur. Hoc
eſt enim quod illi Iacobus ait,Vides(inquit)frater quot milia ſunt in Iudæa qui credide-
runt in Chriſto, & hi omnes æmulatores legis ſunt. Audierunt enim de te quod diſciſſio-

Digitized by Google

A nem doceas a Moyſe eorũ qui per gentes ſunt Iudæorũ, dicens non debere circũcidere fi-
lios ſuos, neq; ſecũdum conſuetudinem legis ingredi. Quid ergo eſt? Vtiq; oportet cõueni-
re multitudinem. Audierunt etenim ſuperueniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sũt no-
bis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe: his aſſumptis, ſanctificate cum ipſis, & ſcient oẽs
falſa eſſe quæ de te audierant. Non vt opinor obſcurum eſt, & Iacobum hoc ideo monuiſſe, Auguſtinus
vt ſcirent falſa eſſe quæ de illo audierant hi, qui cum ex Iudæis credidiſſent, tamen æmula
tores erant legis, qui ſic ea volebant obſeruari, tanq̃ ſine his in euangelio ſalus credentibus
eſſe non poſſit. Hi ſenſerant Paulum vehementiſſimum gratiæ prædicatorem, & intentio-
ni eorum maxime aduerſum. Ab æmulis enim nouæ legis qui non intelligebãt quo animo
a Iudæis fidelibus illa tunc obſeruari deberent, ſcilicet propter commendandam authori-
tatem diuinam & ſacramentorum illorum propheticam ſanctitatẽ non propter adipiſcen
dam ſalutem, dicebatur Paulus gratiæ prædicator egregius damnare legem Moyſi vt ſa-
crilegam nec deo mandante ſcriptam, & ideo huius falſę criminationis inuidiam diluere
volens ipſe iudaizauit, oſtendens non eam eſſe ſacrilegam Iudæis, vt eſt idololatria genti- Auguſt. ad
bus, nec tamen eſſe neceſſariã ſaluti. Porro apoſtoli decreuerant Hieroſolymis, ne quiſq̃ tũc Hierony.
Iudæos iudaizare prohiberet, quanuis etiam ipſos Chriſtiana doctrina non cogeret. Itaq;
ſi poſt hoc Apoſtolorum decretum Petrus habuit illam in Antiochia ſimulationem qua
gentes cogeret iudaizare, non mirum ſi Paulus conſtringebat eum libere debere aſſerere,
B quod cum cæteris Apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe meminerat. Si autem hoc ante illũ
Hieroſolymitanum concilium Petrus fecit, nec ſic mirum eſt, quod eum volebat Paulus nõ
timide hoc ſubtegere, ſed fidenter aſſerere, quod eum pariter ſentire iam nouerat: vel quia
cum eo contulerat euangelium, vel quia in Cornelii vocatione etiam diuinitus eum de hac
re monitum acceperat, ſiue quia anteq̃ illi veniſſent Antiochiam quos timuerat, cum genti
bus eum conueſci viderat. Nõ enim negamus Petrum in hac ſententia fuiſſe in qua & Pau
lus fuit. Non igitur tunc eum quid in ea re verum eſſet docebat, ſed eius ſimulationem qua
gentes cogebat iudaizare, arguebat, quia ſic illa omnia ſimulatorie gerebantur, quaſi verũ
eſſet quod dicebant quidam ſcilicet credentes ſine lege non poſſe ſaluari, in cuius ſentẽtiæ
non conſenſionem ſed ſimulationem timore Petrus inciderat, vt de illo vere Paulus ſcribe
ret, quod eum vidiſſet non recte ambulantem ad veritatem euangelii, eiq; veriſſime diceret
quod gentes iudaizare cogebat, quod Paulus vtiq; non faciebat: ob hoc illa vetera veraci-
ter vbi opus erat obſeruans, vt damnanda non eſſe monſtraret, prędicans tamen inſtanter
non eis ſed gratia fidei ſaluos fieri fideles, ne ea velut neceſſaria quiſquam ſuſciperet, poſt
paſſionem & reſurrectionem nanq; dñi iam reuelata fide amiſerant tanq̃ vitam officii
ſui. Veruntamen ſicut defuncta corpora deducenda erant quodammodo ad ſepulturam, nec
ſimulate ſed religioſe, non erant deſerenda continuo, vel inimicorum obtrectationibꝰ tan
q̃ canum morſibus proiicienda. Ideo nunc quiſquis Chriſtianorum quanuis ſit ex Iudęis ea
C celebrare voluerit, quaſi ſopitos cineres eruens non erit pius deductor vel baiulus corporis,
ſed impius ſepulturæ violator. Nam proceſſu temporis obſeruationes illę ab omnibus chri-
ſtianis ſunt deſerẽdę. Item ipſum Apoſtolum Paulũ interrogãs, interpello & requiro in eo
quod ſcripſit ſe vidiſſe Petrum non recte ambulare ad veritatem euangelii, eiq; ideo reſti-
tiſſe, quod illa ſimulatione gẽtes iudaizare cogebat: vtrũ verũ ſcripſerit an non, neſcio qua
diſpenſatiua falſitate mentitus ſit. Abſit vt eum mendaciter feciſſe credamus. Omnino eñ Auguſ. con
tenendum eſt in doctrina religionis nullo modo eſſe mentiendum, & a ſcriptoribus ſancta- tra Iudam.
rum ſcripturarum credendum eſt omnino abeſſe mendacium, ne diſpenſatores Chriſti ſibi
putent licere pro veritatis diſpenſatione mentiri. Fidelis igitur diſpenſator Paulus nobis
exhibet proculdubio in ſcribendo fidem, quia veritatis diſpenſator erat, non falſitatis: &
ideo verum ſcripſit, dicens ſe vidiſſe Petrum non recte ambulantem ad veritatem euange-
lii, eiq; in faciem reſtitiſſe, quod cogeret gentes iudaizare. Petri itaq; & Barnabę ſimulatio,
merito reprehenſa eſt & correpta, ne & tunc noceret, & ne poſteris ad imitandum valeret.
Cui Hieronymus ita reſpondet, Scribis in epiſtola quod Paulus cum iam eſſet Chriſti apo-
ſtolus ſuſcepit ea q̃ in lege ꝑcipiunt celebrãda, vt doceret non eſſe pernicioſa his qui ea vel-
lent ſicut a parentibus per legem acceperãt cuſtodire, ſi tamen in eis nõ conſtituerent ſpem
ſalutis. Eſtq; ſumma ſententiæ tuę, credentes quidem de gentibus a legis onere liberos eſſe,
ſed credentes de Iudæis bene facere ſi ſacrificant & circuncidunt. Sed ſi poſt euangelium

t ii

Digitized by Google

bene facit qui iudaizat in ſacrificiis & cæteris,in hæreſim labimur Cherinthi & Ebionis, D
qui propter hoc ſunt anathematizati quod euangelio miſcuerunt cultum legis,qui dũ volunt Iudæi eſſe & Chriſtiani,neutrum ſunt: & ſi tales ſuſcipimus vt in eccleſia dei faciant quod fecerunt in ſynagoga Satanæ,non illi Chriſtiani fient,ſed nos Iudęos facient. Dicis legis cærimonias his qui ex Iudæis ſunt non eſſe peſtiferas, ego contra pronuncio ꝙ ſunt vtiq; cęrimoniæ Iudæorum omnibus mortiferæ fidelibus. Finis eñ legis Chriſtus eſt. Itẽ, Lex & prophetę vſq; ad Ioan. Item Hieremias, Cõſummabo teſtamentũ nouũ ſuper domũ, vł domui Iſrael. Nõ dicit populo gentium ſed Iudęis,vt non in vetuſtate literę viuãt ſed in nouitate ſpiritus.nec ſunt illę cęrimoniæ res indifferẽtes inter bonum & malum: ſi obſeruãdæ ſunt,ſalutẽ afferũt:ſi vero ſalutẽ non afferũt, non ſunt obſeruãdæ. Eas obſeruare tu dicis bonũ,ego aſſero malũ,nõ mõ eis q ex gẽtili,ſed etiã q ex Iudaico pplo crediderũt.

Hierony.

Nos natura Iudæi,& non ex gentibus peccatores. Scientes autem ꝙ non iuſtificatur homo ex operibus legis,niſi per fidem Ieſu Chriſti,& nos in Chriſto Ieſu credimus vt iuſtificemur ex fide Chriſti & nõ ex operibus legis. Propter quod ex opibus legis nõ iuſtificabitur omnis caro. Quod ſi q̃rentes iuſtificari in Chriſto,inuenti ſumus & ipſi peccatores:nũquid Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit. Si enim quæ deſtruxi iterũ hæc reædifico,præuaricatorem me conſtituo.

Nos natura &c. Cõmẽdata authoritate ſua iã rõnibus incipit agere, qđ carnales obſeruãtiæ poſt Chriſtũ nõ ſunt obſeruãdæ,oſtẽdẽs iuſtitiã,nõ ex lege ſed ex gratia fidei eſſe,primo,exẽplo ſui & apłorũ,& Abrahę,q ex fide iuſtificati ſunt:deinde ſcripturarũ atteſtatione:tãdẽ hũana cõſuetudine. De ĩprobatione itaq; legis ĩcipit hic plene agere.q.d.gẽtes nõ debẽt iudaizare. Et vere,ga nos q valuimꝰ in lege,ſcimꝰ eã nõ iuſtificare,& ideo ea dimiſſa ad Chriſtũ cõfugimus.quod ita dicit, Nos.ſ.ego & alii apłi,ſumus Natura Iudęi.i.non proſeliti,ſed genere Iudæi ſumus, Et non,ſumus,peccatores ex gẽtibus.q.d.peccatores quidem ſumus,ſed non vt gentes idololatræ & immundi. Attende quod ſicut intereſt inter irridentes & irriſores,& inter ſcribentes & ſcriptores,& huiuſmodi:ita ſcriptura peccatores appellare cõſueuit valde iniquos,& grauibꝰ peccatorũ ſarcinis oneratos,qđ nomẽ gentibꝰ impoſuerunt Iudæi ex vetuſta ſuperbia,tanq̃ ipſi iuſti eſſent,cum eſſent & ipſi peccatores. Hoc nomen non eſt in ſcripturis vſitatum de illis qui cum iuſte & laudabiliter viuant,non ſunt ſine peccato. *Scientes autem*.q.d.ſumus natura Iudæi,& non peccatores ex gentibus, ſed tamen, Scimus quod homo,id eſt Iudæus quantumcunq; in lege ſit, Non iuſtificať ex operibus legis,id eſt per opera legalia,quæ ſũt de ſacrificiis & de aliis figuratiuis. Nullo deniq; modo iuſtificať, Niſi per fidem Chriſti Ieſu,id eſt qua creditur in Chriſtum. Et quia hoc eſt:ergo Et nos Iudęi ſicut & gentes, Credimus in Chriſto Ieſu,vt iuſtificemur ex fide Chriſti. Non ideo dicit ex fide,quod opera bona fruſtrentur,cum deus reddat vnicuiq; ſecundũ opera ſua:ſed quia opera ſunt ex gratia,non ex operibus gratia,quia fides per dilectionem operans,nihil operaretur, niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in nobis per ſpiritũ ſanctũ:nec ipſa fides eſſet in nobis,niſi deus eam daret. Ex fide ergo nos dicit iuſtificari,qa ipſa prima eſt,ex qua impetrantur cætera. Ex fide iuſtificemur dico, Et non ex operibꝰ legis,aliquo modo, ſiue ante fidẽ ſiue cum fide fiant Propter quod.ſ.quia Iudęus non eſt iuſtus ex lege:patet quod Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro.i.gentilis, quia ſi ex illis non iuſtificať Iudæus:multo minus Caro.i.peccator ex gentibus. Qꝫ ſi.q.d.nos credimus in Chriſtum vt per fidem iuſtificemur. Quod.i.ſed *Si*,& nos,ipſi Inuẽti ſumus, peccatores.ideo quia ſumus, Quærentes iuſtificari in Chriſto.i.ſi dicitis,& ſi verũ eſt nos peccaſſe eo quod legem dimiſimus:& in Chriſto iuſtitiam quærimus,tunc qui hoc pręcipit ſcilicet Chriſtus, Eſt miniſter peccati. Nunquid Chriſtus eſt peccati miniſter?q.d. Mirũ eſt ſi quis hoc dicat. *Sed abſit*,vt Chriſtus peccauerit qui legem deſtruxit, & deſeri ꝑcipit. E F

Aug. in pſalmo.cV.
Auguſtinus
Auguſtinus

Auguſt. ad Paulin.epiſ.

Auguſtinus ad Proſp.& Hilarium.

Si enim.quaſi dicat, Vere Chriſtus non peccauit hoc præcipiendo,quia nec ego peccaui deſerendo,& deſtruendo,quia *Si iterum hæc reædifico*,quæ deſtruxi, ſcilicet ſuperbiã gloriantem de operibus legis, præuaricatorem me eſſe conſtituo. Videtur forte ex his verbis ſimiliter poſſe obiici,quia ſi fidem Chriſti quam ante oppugnabat nunc ædificet,præuaricatorem ſe conſtituat, ſed illam non deſtruxit,quia deſtrui non poteſt. Hanc autem ſuperbiam vere deſtruxerat, & deſtruebat, & ideo ſi reædificaret præuaricator fieret.

Digitized by Google

A Ille enim præuaricator eſt qui cū deſtruxerit rē falſam quæ deſtrui pōt,eā rurſum ædificat. Auguſtinus
Ille vero nō eſt,qui rem verā cū conaret̄ deſtruere:& poſtea verā eſſe ac deſtrui nō poſſe co-
gnoſceret,tenuit eā vt in ipſa ædificet. Vel ita, Quod ſi q̄.q.d.Dixi quod ex operib⁹ legis
non eſt iuſtitia.& vere. Quod.i.q̄a etiā nos ipſi qui in lege maiores Inuēti ſumus,nō opi
nione habiti,ſed ratione ꝓbati fuiſſe Peccatores,in ea.ſ.dum ei ſubiecti ſeruiebamus.q̄d
inde apparet,q̄a ſum⁹ Quærētes.i.q̄rimus, Iuſtificari in Chriſto,q̄a cur in Chriſto quę-
reremus iuſtificari,niſi q̄a in lege nō eram⁹ iuſti? Et ſi hoc eſt.i.ſi nos q̄ in ea pfecti eram⁹
fuim⁹ ex ea pc̄tōres:tūc lex vbicūꝙ poſt Chriſti paſſionē ſeruat̄,miniſtrat pc̄m̄, & ſi lex mi
niſtrat pc̄m̄,tūc ſi Chriſt⁹ legē mō miniſtrat,& pc̄m̄. Sed nūq̄d Chriſt⁹ eſt miniſter pc̄ti?
Abſit.Nō eñ miniſter eſt pc̄ti,ergo nec legis,q̄d forte videret̄,q̄a eā adipleuit. Sed abſit ꝙ
ipſe ſit miniſter.i.quod eam miniſtrauerit,docēs eā poſt ſuā paſſionē ſeruādā.& ſi Chriſtus
nō eſt miniſter legis,cur vos Galatę eā ſeruaretis? Vel ita, Q̄z ſi.q.d. Vere ex operib⁹ legis
non eſt iuſtitia, Q̄z.i.quia nos ipſi quærētes iuſtitiā in Chriſto.i.re vera cognouim⁹ nos Berengar.
nō poſſe iuſtificari,niſi trāſeūtes ad Chriſtū,nos dico Inuenti pc̄tōres,in lege.& ſi hoc eſt
quod vtiq̄ eſt,Nunq̄d Chriſt⁹ miniſter peccati.i.nunquid patit̄ Chriſtus & cōcedit nos re
labi ad id quod eram⁹?quod ſi pateretur.i.cōcederet,ꝑfecto nobis eſſet miniſter peccati.i.
prioris ſtatus noſtri ſicut fuiſſet trāſeūtib⁹ ad ſe miniſter iuſtitię,ſed Abſit.Si eñ.q.d.Ve
B re Chriſtus nō eſt miniſter peccati vel legis,ego enim ſequax eius, Deſtruxi,legē rationa-
biliter viuēdo & docēdo. Et ſi,ego, Iterum reædifico hęc quæ deſtruxi,id eſt legem, Cō
ſtituo me eſſe præuaricatorem.i.contra legem ſpiritualiter intellectam facio.

Ego enim per legem legi mortuus ſum,vt deo viuam. Chriſto confixus ſum cruci. Viuo autem iam non ego:viuit vero in me Chriſtus. Quod autem nunc viuo in carne,in fide viuo filii dei,q̄ dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Nō abiicio gratiam dei. Si enim per legem iuſtitia:ergo gratis Chriſtus mortuus eſt.

Ego eñ per legē,ſpiritualiter intellectā, Mortuus ſum legi,ne carnaliter in ea viuā. Vel
Per legē.i.per authoritatē legis,ipſam dimiſi,quaſi ei mortuus,nullū carnalē ſenſum eius Auguſtinus
habēs:in qua ſcriptū eſt,Prophetā ſuſcitabit dn̄s de fratrib⁹ veſtris,ipſum tanq̄ me audie-
tis.Et itē,Cōſummabo teſtamentum nouum domui Iſrael.Et holocauſta & pro.p.nō poſt.
tūc dixi,ecce ve.& alia hm̄oi. Mortu⁹ ſum legi dico, Vt viuā,nō mihi ſed Deo.i.ad ho
norē dei,quod etiā poſſum,q̄a Cū Chriſto confixus ſum cruci.i.crux Chriſti extinxit in
me ardorē pc̄ti,vt iā vltra ad id nō extēdar timore dei,quaſi clauis hīs carnes affixas.Vn̄,
Cōfige t.t.c.m. Viuo aūt.q.d.cū Chriſto crucifixus ſum cruci,ſed ꝓpter hoc viuo virtuti Auguſtinus
bus.i.vigorē bn̄ operādi habeo. Viuo dico Iam nō ego,ſecūdū carnē,q̄a iā nō ſum ille pec
cator q̄ prius erā. Viuit vero in me Chriſt⁹.i.nouitas Chriſti apparet in me.Et eſt ſenſus, Auguſt. de ſermone in
C nō eſt in me iuſtitia mea,ſed Chriſti. Ad q̄d ergo lex neceſſaria eſt? Quod aūt,illud q̄d di- epiſt. Ioan.
xerat,& quod eſt,& qualiter eſt,& p̄ quid,exponit.q.d.dico me viuere,Quod aūt nūc viuo.i.
bn̄ operari poſſum In carne,corruptibili in q̄ eſt incentiuū vitiorū.i.quod in igne nō vror,
In fide viuo.i.p̄ fidē eſt,nō p̄ laborioſa op̄a legis.Fide dico, Filii dei,cui⁹ fides valere pōt
cū ſit dei fili⁹. Vt aūt oſtēderet nō eſſe meriti ſui,ſed gratię Chriſti,quod in carne viuēs vi
uit in fide,addit, Qui dilexit me,& p̄ hoc fides habet efficaciā Et per dilectionē tradi-
dit ꝓ me,nō aliud ſacrificiū, Sed ſemetipſum,ſolū,qui tantus eſt. Attēde quod fili⁹ ſe tra-
didit vt hic dicit̄,& pr̄ eū tradidit vt alibi ait Ap̄lus, Qui ꝓprio filio.ſ.nō pepercit,ſed ꝓ
nobis oībus tradidit illū.Si pater tradidit filiū,& fili⁹ tradidit ſeipſum,Iudas q̄d fecit?Fa-
cta eſt traditio a pr̄e,facta eſt traditio a filio,facta eſt traditio Iuda,vna res facta eſt. Quid
ergo diſcreuit patrē tradētē filiū,& filiū tradētē ſe,& Iudā tradētē magiſtrū?Quia hoc fe-
cit pater & filius in charitate:Iudas autem fecit in proditione. Videtis quia non quid fa-
ciat homo conſiderandum eſt,ſed quo animo & voluntate faciat.In eodē facto inuenimus
deum,in quo inuenimus Iudam:deum benedicimus,Iudam deteſtamur: benedicimus cha-
ritatem,deteſtamur iniquitatē. Deus cogitauit ſalutē noſtram,qua redempti ſumus: Iudas
cogitauit precium quo vendidit dominum: Filius precium quod dedit ꝓ nobis. Diuerſa
ergo intētio,diuerſa facta facit,cū tn̄ ſit vna res,repatio ex diuerſis:eā ſi metiamur,vnū co
nādū,alterū dānādū:vnū glorificādū,alterū deteſtādū īuenim⁹. Nō abiicio.q.d.q̄a Chri
ſt⁹ ex dilectiōe tradidit ſe & iuſtificauit me:ergo Non abiicio gr̄am dei.i.nō recipio legē

Digitized by Google

Auguſtinus quod eſſet abiicere gratiam. Vel ſecũdũ aliam literam, quæ eſt Nõ ſum ingratus gr̃æ dei, D
Ambroſius vt ei comparem aliud.i.legem, vt dicam per legem eſſe iuſtitiam. nec debeo: Si enim p̃ legem.i.per opera legis quibus Iudæi cõfidebant, Iuſtitia eſt: ergo Chriſtus mortuus eſt gratis, id eſt fruſtra, ſine cauſa.

CAPVT III.

Inſenſati Galatę: quis vos faſcinauit nõ obedire veritati? Ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus. Hoc ſolum a vobis volo diſcere, Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?

Ambroſius O inſenſati Galatæ. Increpat eos, verba enim ſunt iraſcentis, & increpãtis, qui per increpationẽ cõmonet eos, vt rationes ſequẽtes attẽtius audiant. q.d. nõ ex lege ſed ex fide iuſtitia eſt, & Chriſtus ex dilectione ſe pro nobis tradidit. & cum hæc omnia cõ
Ambroſius ſtent, & in his iſtructi fuiſtis, O, dolẽdo dicit, vos Galatę, eſtis, Inſenſati, q̃a nec ſe circũ ciſos eſſe cognoſcũt. Et cũ pri⁹ recte iſtructi fueritis, Quis vos faſcinauit.i.decepit. Veritati non obedire? Veritas eñi ſe ingerit vobis, & vos ei nõ creditis. & Quis vos, ita Faſcinauit? Per ſimile hoc dicit. q.d. vt quod ante oculos eſt non videatis, ſicut magicis ludiffi
Hierony. cationibus aliter quædam oculis hominũ oſtendunt q̃ ſint, & dicunt illę faſcinationes. Dicitur etiã faſcinus ſiue faſcinatio vulgo quod nocet infantibus. Dicuntur enim quorũdam oculi viſu vrentes, & hic eorum actus faſcinatio dicitur: & põteſt fieri vt huic peccato ſeruiant dęmones. Similiter inuidia tanq̃ faſcinus vrit. Inuidus eñi non modo ſibi nocet cum E aliena felicitate tabeſcit, ſed etiam his in quibus aliqua bona eſſe incipiunt. Vnde in libro qui Sapiẽtia Salomonis inſcribitur, Faſcinatio malignitatis obſcurat bona. Sic factũ eſt vt inuidi tanq̃ faſcinantes nocuerint Galatis nuper in Chriſto renatis, vt idẽ Galatę ſi dei ſtomacho nauſeante cibum ſpiritus ſancti euomuerint. Quid autem ex hac faſcinatio
Ambroſius ne euenerit oſtendit ſubdens, Ante quorũ oculos &c. q.d. Vere faſcinati eſtis Ante quo
Ambroſius rum oculos.i.quorum reputatione Chriſtus tantum Proſcriptus eſt.i.damnatus. Et ĩ vobis, & in veſtris intellectib⁹ falſis Chriſtus crucifixus eſt, vt purus homo ſine ſalute veſtra. In oculis & ſenſibus prudentiũ Chriſtus videtur damnaſſe mortẽ & diabolum, & infernũ, ſecũdũ illud Oſee, Ero mors tua o mors &c. Hæc eſt virga Moyſi quæ verſa in ſerpentẽ deuorauit ſerpẽtes magorũ. Hic eſt ſummus ſacerdos in lege, in cuius morte qui ſanguinẽ proximi fuderant ignorãter, & ob id metuentes ad ciuitatẽ refugii ſe contulerant, abſoluebãtur, & ſecuri fiebant, a metu. Ita Chriſti morte damnato ſuperbo ſalus noſtra procurata eſt, quod inſinuabat ineffabile nomen domini, ſcriptum in lamina aurea ſummi pontificis, q̃d erat tetragrammaton.i.quatuor literarum, quę ſunt ioht. he. vau. eth.i.principium paſſiõis vitæ iſte. ac ſi diceret, Ille cuius iſte legalis ſacerdos gerit pſonã, eſt nobis per paſſionẽ authór, & reparator vitæ per Adam amiſſæ. Vnde qui aſcendit ſuper occaſum dñs nomẽ il- F li. Occaſum enim mortis Chriſtus aſcendit.i.triumphauit, diabolum & mortem damnan
Ambroſius do. Sed oculis ſtultorum videtur damnatus tantum, & in eorum ſenſu crucifixus vt homo, in quo nulla ſpes ſalutis ſit. In illis ergo viuit Chriſt⁹, & in iſtis eſt mortuus. Vel ita, Ante quorũ oculos Chriſtus Ieſus proſcriptus eſt.i.proſcriptio eius ita vobis nota fuit, quaſi ante vos fuiſſet facta, Et in vobis eſt crucifixus.i.in intellectibus veſtris fuit crucifixio, vt ſcire
Auguſtinus tis qualiter facta, & quid contulit. Vel ita, Vere faſcinati eſtis, Ante quorum oc.i.in veſtra præſentia vobis videntibus ille tantus Qui eſt Chriſtus Ieſus, & pro vobis, Crucifixus eſt, & pſcriptus.i.exhęredat⁹. & hoc In vobis, in aliis non deberetis pati, vt regnum & hęreditatẽ ſuã amitteret, nedũ in nobis, Sed in vobis etiã proſcript⁹ eſt.i.hæreditatẽ ſuã
Berengar. amiſit in vobis.i.ĩ vos ipſos. Quod ait, Crucifixus, põdere prõciationis indiget cum dolore, quod addidit, vt hinc maxime moueret eos, cum cõſideraret quo precio emerit poſſeſſionem quam in eis amittebat. Vel ita, Vere faſcinati eſtis, Ante quorum oculos Chriſt⁹ Ieſus proſcriptus eſt.i.dum per legem Chriſtũ Ieſum deſeritis, Chriſtus eſt a vobis proſcriptus, ſicut a Pilato.i.ita peccatis, ſicut peccauit Pilatus Ieſus proſcribẽdo eum, & dũ inſufficientem creditis, Crucifixus eſt in vobis.i.a crucifixoribus, peccati quantitate non differtis. Hoc ſolũ volo. Poſtq̃ Galatas increpando commouit, cõmotis eis p̃ increpatiõnẽ p̃bat quod lex non eſt obſeruãda, quia non ex ea ſed ex fide venit oĩa neceſſaria.ſ.ſpiritus,

Digitized by Google

A iuſtitia,benedictio.q.d.Quãuis ſitis faſcinati & ſtulti,tñ Hoc volo a vobis diſcere,qa hoc
adeo euidens eſt,vt & ſtulti docere queant.& hoc Solũ,volo a vobis ſcire,qa ſi nihil aliđ
eſſet,hoc ſolũ ad probandũ quod intẽdo ſufficeret. Quid eſt illud?Ecce cõſtat quia Acce-
piſtis ſpiritum,ſanctum inhabitantem.& cũ hoc cõſtet quod ſpiritũ accepiſtis, An ex ope
ribus legis,vbi labor eſt,quę nũq̃ habuiſtis accepiſtis eum, An ex auditu fidei?id eſt ex fi- Auguſtinus
de quę auditus facilitate venit?Ex fide vtiq;,non ex operibus legis.Ab apoſtolo eñ prędica Auguſtinus
ta eſt eis fides,in qua p̃dicatione aduentũ & p̃ſentiã ſpũs ſancti ſenſerãt. ſicut illo tempore
in nouitate vocationis ad fidem,etiã ſenſibilibus miraculis p̃ſentia ſancti ſpũs apparebat.
ſicut in Actibus Apoſtolorum legiť.Hoc aũt factũ erat apud Galatas,anteq̃ iſti ad eos per- Auguſtinus
uertendos veniſſent. Hic ergo ſenſus eſt,Si in illis operibus legis eſſet ſalus veſtra, non da-
reť vobis ſpũs ſanctus,niſi circũciſis:Sed fuit datus vobis anteq̃ opera legis haberetis. Et Auguſtinus
ſciendũ ꝙ nũc de operib⁹ maxime tractat quæ ſunt in ſacramẽtis,quæ nõ ſunt neceſſaria:
vbi iam gratia fidei eſt.Bipertita enim ſunt opera legis. Nã partim in ſacramẽtis,partim
in moribus accipiunť.Ad ſacramẽta ptinent circũciſio, ſabbatum,neomeniæ,ſacrificia,&
huiuſmodi innumerę obſeruantię.Ad mores aũt,Non occides,non mœchaberis,& huiuſ-
modi.In obſeruantiis autẽ ſi nõ intelliganť, ſeruitus ſola eſt:qualis erat in populo Iudęoꝝ,
& eſt vſq; adhuc. Si aũt obſeruenť illa & intelliganť,non modo nihil obſunt,ſed etiã pro-
ſunt ſi tempori congruant:ſicut a Moyſe & prophetis obſeruata ſunt cõgruentia illi popu-
B lo,cui adhuc talis ſeruitus vtilis erat,vt ſub timore cuſtodireť. Nihil eñ tã pręterret ani-
mum q̃ ſacramentũ non intellectũ:intellectũ vero pium gaudiũ parit,& celebrať libere ſi
opus eſt tempori.ſi vero non eſt opus,cũ ſuauitate ſpiritali tñ legitur,& tractať.Omne aũt
ſacramentũ cũ intelligiť vel ad cõtẽplationẽ veritatis,vel ad bonos mores referť. Contẽ-
platio veritatis in ſolius dei dilectione & cognitiõe fundata eſt. Boni mores in dilectione
dei & proximi.In quibus duobus tota lex pendet & prophetæ.

Sic ſtulti eſtis,vt cum ſpiritu cœperitis,nunc carne conſummamini?Tanta paſſi eſtis ſine cauſa:ſi tamen ſine cauſa?Qui ergo tribuit vobis ſpiritum,& operať virtutes in vobis:ex operibus legis an ex auditu fidei?Sicut ſcriptum eſt, Abraham credidit deo:& reputatum eſt illi ad iuſtitiam.Cognoſcite ergo quia qui ex fide ſunt,hi ſunt filii Abrahæ.Prouidens autẽ ſcriptura quia ex fide iuſtificat gẽtes deus,prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes.Igitur q ex fide ſunt:benedicentur cum fideli Abraham.Quicunq; enim ex operibus legis ſunt,ſub maledicto ſunt.

Sic ſtulti.Item hic increpat eos.Quaſi dicat,Et quia ſpiritus eſt ex fide:ergo vos Stulti
C eſtis & ſic,id eſt adeo, Vt cũ cœperitis,inſtrui, Spiritu,ſancto,id eſt cũ initium habue-
ritis a ſpiritu ſancto,nunc cũ prouectiores eſtis Conſummamini,id eſt quæritis conſum-
mari Carne,id eſt per carnales obſeruantias,a quibus nec initium iuſtitiæ poterat habe-
ri,& ita ordinem cõfunditis. Ordo enim eſt a carnalib⁹ ad ſpiritualia ſurgere,non a ſpiri- Auguſtinus
tualibus ad carnalia cadere,ſicut vobis accidit:quia quod bonum non eſt,non eſt euãgeliũ
cum hoc anunciatur. Tanta &c,Quaſi dicat, Vos quæritis conſummari carnalibus ob-
ſeruantiis,ſed non conſummamini:immo habita perditis.& ideo tãta Paſſi eſtis ſine cau- Auguſtinus
ſa,id eſt ſine vtilitate?Vel hoc ideo dicit,quia multa iam pro fide tolerauerant, & in ipſis
paſſionibus charitate timorem vicerant.ſine cauſa ergo tanta paſſi erant, qui a charitate Auguſtinus
quæ in eis tanta ſuſtinuerat,ad legem labi volebant. Si tamen,quaſi dicat,Dico vos paſ- Ambroſius
ſos ſine cauſa,non, Tamen affirmo,quia In vobis, id eſt in poteſtate veſtra eſt, ſi vultis
non erit ſine cauſa,immo proderit. Sine cauſa enim factum dicitur ſuperfluum, quod nec
prodeſt,nec nocet.Hoc autem prodeſſe poteſt ſi reſipuerint. Hoc dicit ne deſperent. Qui
ergo tribuit &c.Redit ad illam quam cœperat demonſtrationem, oſtẽdens ꝙ ſicut illi per
opera legis quæ nunquam habuerunt, non acceperunt ſpiritum ſanctum, ſed per fidem:ita
& ipſe non per illa opera, ſed per fidem habet poteſtatem dandi ſpiritum ſanctum,& ope-
randi miracula.Quaſi dicat,quia vos non ex operibus legis quæ nunquam habuiſtis, acce-
piſtis ſpiritum,ſed ex fide: Ergo qui tribuit vobis ſpiritum,ſanctum,miniſterio nõ autho-
ritate, Et operatur virtutes,id eſt miracula In vobis, id eſt inter vos ſcilicet ego: facit

Hoc ex operibus legis, an ex auditu fidei. Non vtrũq ex operibus legis, ſed ex fide: & ſi mihi qui ibi valui non proſunt, cur vos ea quęritis? Quod autem mihi non proſint per exẽplũ veſtri manifeſtat: per vos eñ poteſtis videre, ꝙ ego qui habui opera legis, non tñ ꝑ ea ſed ꝑ fidem accepi poteſtatem dandi ſpiritum miniſterio non authoritate, & operandi miracula. De eo quod ſub lege fuerat, poſſet dubitari, ſed per ſimilitudinem iſtorum liquet. Deinde adhibet exẽplũ patris Abrahã, cui ante circũciſionẽ fides reputata eſt ad iuſtitiã ſubdẽs, Sicut &c. Et oſtendit hic iuſtitiam eſſe ex fide. q. d. ita ſpiritus eſt ex fide ſicut & iuſtitia. Nã ſcriptum eſt in Geneſi, Abraham credidit deo, & ipſum credere, Reputatum eſt ei ad iuſtitiam. i. ſufficiens cauſa fuit iuſtitiæ Abrahæ, & eſt aliis. Et vocat hic iuſtitiã, peccatorũ remiſſionem, & bonæ vitę obſeruantiam. Cognoſcite. q. d. quia Abrahã iuſtus eſt ex fide,

Ambroſius

Cognoſcite ergo quia illi qui ſunt ex fide. i. quorũ eſſe eſt ex fide. i. q ex fide credũt ſe iuſtificari & ſaluari, Hi ſunt filii Abrahæ, imitatione. i. iuſti. Prouidens aũt. Oſtendit ſuperius ex fide eſſe ſpiritum & iuſtitiam. hic oſtendit ex eadem fide eſſe benedictionem. q. d. nõ ſolum iuſtitia eſt ex fide, ſed etiam benedictio, quia Scriptura, inducens deum loquentem Abrahæ dicit, O Abraham Omnes gentes, non tantũ Iudæi Benedicentur, ęterna beatitudine In te. i. quod eſt in fidei tuę conformitate, quia imitatione fidei eius qua iuſtificatus eſt etiam ante circuncifionem, Iudæi & gentes benedicẽtur. Vel in te. i. in tuo ſemine, ſcilicet in Chriſto. Et ne alio. i. ad alium ſenſum vertas verba illa, dicit Moyſen ſic ſenſiſſe addens. Prouidens &c. q. d. Scriptura, dicit, prouidẽs. i. oſtendens longe anteq̃ fieret ꝓmiſum eſſe hoc. ſ. quia Deus iuſtificat, Ex fide, Gentes, non ex operibus legis. Et ideo prænunciauit Abrahæ. i. oſtendit prænunciatũ eſſe Abrahæ quod ex fide eſt benedictio dicens, Quia in te. i. tuę fidei imitatione Benedicentur, æterna beatitudine Omnes gentes. Et quia authoritas ſcripturę hoc dicit Igitur qui ex fide ſunt benedicentur cum fideli Abraham. i. ſicut Abraham per fidem benedictus eſt. Quicũq eñ. q. d. recte dico quod illi qui ex fide ſunt benedicentur. Ex operibus enim non benedicuntur, ſed mali ſunt: qđ ita dicit, Quicũq eñ ex operibus legis ſunt, ſicut illi qui per ea putant ſe iuſtificari, Sub maledicto, tranſgreſſionis, Sũt, vt nequeant euadere, & ideo illud quod dictũ eſt Abrahę. ſ. In te benedicentur omnes gentes, non eſt aliter intelligendũ, q̃ ſupra expoſuit. Non enim ſic intelligi debet, vt dicatur ſicut Iudæi volunt, In te benedicẽtur omnes gentes. i. in tuorum operum ſimilitudine. Ex operibus enim legis non eſt benedictio, ſed maledictio: quod intelligendum eſt non de operibus quæ ad mores pertinent, ſed quæ in illis obſeruationibus fiebant. Prodeſt enim lex ſcripta in tabulis, in q̃bus erãt tria mandata ꝑtinẽtia ad dilectionẽ dei: & ſeptem ad dilectionem proximi: cætera vero ſunt hominum. quod legis authoritate probat ſubdens,

Auguſtinus

Auguſtinus

Scriptũ eſt enim, Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quę ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Quoniam aũt in lege nemo iuſtificatur apud deum: manifeſtũ eſt, quia iuſtus ex fide viuit. Lex aũt nõ eſt ex fide: ſed qui fecerit ea viuet in illis. Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum: quia ſcriptũ eſt, Maledictus oĩs qui pẽdet in ligno: vt in gẽtibus bñdictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, vt pollicitationem ſpũs accipiamus per fidem.

Scriptum eſt enim. q. d. Illi qui qui ex operibus legis ſunt maledicti ſunt. & vere, quia ſic Scriptũ eſt, in Deuteronomio, Maledictus eſt omnis qui non permanſerit, non ſolum cognouerit: non in quibuſdam tantum, Sed in omnib⁹, ꝓceptis, Quæ ſcripta ſunt in libro legis. Permãſerit dico, ita, Vt faciat ea. i. nõ modo velit, ſed opere ĩpleat, qđ nullus pôt facere. Vñ Petr⁹ ait, Quid tẽtatis imponere nobis iugũ, quod neq nos neq patres noſtri portare potuimus? Et eſt ſenſus. Quaſi dicat, deus per Moyſen multa qdẽ ꝓcepit q̃ nullus implere poterit, ſed homini data ſunt in onus ad eius domandã ſuperbiã: qui dicebat, non deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat: & ideo maledicti erant oẽs q ſub lege erant, quia in omnibus erat reat⁹ tranſgreſſionis, a quo abſoluti erant qui in gratia cõfidebãt, ſpũaliter ſaltem legem implentes, in quo innuit deſiderandũ eſſe ſaluatorẽ, qui finẽ ponat his, & liberet non ſolum ab aliis peccatis, ſed etiam a maledicto legis. Cur ergo Galatæ tranſeunt a gratia ad maledictionem? Quaſi dicat, ſtulte faciunt. Quoniam autem. q. d. ex lege eſt maledictio, ꝙ autem non ſit ex ea iuſtitia, per authoritatem Abacuc oſtẽditur. & hoc eſt qđ dicit, Quoniam

A autē nemo iuſtificatur in lege.i.per opera legis, Apud deum,& ſi apud homines qui fallun
tur. Manifeſtum eſt,ex verbis Abacuc.Ille iuſtificatur apud deum,qui eum gratis colit.ſ. Auguſtinus
non cupiditate appetendi aliquid ab eo præter ipſum, vel timore amittendi. In ipſo enim
ſolo vera noſtra beatitudo eſt.Manifeſtū eſt,dico,quod ait Abacuc,Iuſtus ex fide viuit. Iu-
ſtus eſt,aliquis Ex fide,& per hoc Viuit,vita æterna. Lex autem.q.d.Ex fide eſt iuſtitia
& vita,ſed lex nō eſt ex fide vt profuturis impleatur,ſed timore.Poſſet em̃ videri quod ope-
ra legis ex fide fierēt,vt pro eis ſperarēt æterna:de quibus fides eſt,quod vtiq; nō faciebāt,
ſed ex timore pœnę illa ſeruabant.Vnde ſubdit,ſed Qui fecerit ea,viuet in illis.Non ait Auguſtinus
qui fecerit eā viuet in ea:cū præmiſiſſet Lex non eſt ex fide,vt intelligas legē in hoc loco
pro ipſis operibus quæ in illis obſeruationibus fiebant poſitā.Qui autē viuebant in his ope Auguſtinus
ribus,timebant vtiq;,ſi ea non feciſſent,lapidationē,vel crucē,vel aliquid huiuſmodi pati.
Ideo ait, Qui fecerit ea,viuet in illis,non apud deum.i.habebit pręmiū,ne iſta morte pu Auguſtinus
niatur,aliter em̃ plecteretur.Qui autem ex fide viuit,cum hinc exierit,tunc magis habebit
præſentiſſimū pręmium.Non igitur ex fide viuit quiſquis præſentia quæ videntur, vel cu
pit,vel timet,quia fides dei ad inuiſibilia pertinet. Vel, Lex non eſt ex fide.i.nil mandat cre Ambroſius
dendum,ſed faciendum.Alia non mutantur. Chriſtus autē.q.d.Ex lege eſt maledictio nō Ambroſius
iuſtitia:ſed Chriſtus redemit nos,Iudæos De maledicto legis,ſub quo eramus. Cur ergo
B vos Galatæ ad idē tenditis? Factus,&c.q.d.redemit nos de maledicto legis.Ipſe dico Fa
ctus.i.reputatus Pro nobis,non ſolū maledictus,ſed Etiā maledictū:quo verbo ſecundum
vſum loquēdi plus q̃ ſi diceret maledictus, intelligitur.i.valde peccator,dum vt reus occidi
tur:& dum in eius contumelia dicitur cęco illuminato,Tu diſcipulus illius ſis,nos diſcipuli
Moyſi erimus,Quia ſcriptum.q.d.Ideo reputatus eſt maledictū,quia ſuſpenſus eſt in cruce,
Quia ſcriptum eſt,in Deuteronomio, Maledictus omnis qui pendet in ligno,pro ſuis vi
delicet ſceleribꝰ. Nō enim ideo eſt maledictus,quia crucifixus eſt:ſed quia in talē inciderit Hierony.
reatum vt meruerit crucifigi,quod non Chriſtus.& ideo licet ſit reputatꝰ,tamē non fuit ma
ledictus maledictione culpę,& ſi maledictione pœnę.Maledictio enim gemina eſt.ſ.culpę &
pœnę.Vnde & meledictū duobus modis dicitur.ſ.actiue & paſſiue.i.ſecūdum culpam & ſe-
cundum pœnā.Oſtēſo igitur qualiter hic locus accipi poſſit de maledicto culpæ,& de ma-
ledicto pœnę proſequamur. Factus eſt,&c.q.d.Chriſtꝰ redemit nos a reatu præuaricatio-
nis,qui propter hoc Factus eſt pro nobis,rei veritate, Maledictū.i.mortalis. Mortalitas
autē ex peccato eſt,ideoq; & ipſa maledictio dicitur,& ex ea aliquid maledictū. Ne autem
horreas quod dicit Chriſtum eſſe maledictū , confirmat authoritate prophetę Moyſi,ſub
dens, Quia,&c.q.d.Vere factus eſt maledictum, Quia ſcriptū eſt,Maledictus eſt.i.vere
mortuus.Et vere ſatis eſt miſer, Omnis qui pendet in ligno. Ad literā hoc dixit Moyſes
de reis mortis,vt reo mortis hoc ſufficeret ſi ſuſpenderetur,quia hæc pœna cæteris abie-
C ctior & ignobilior erat.Ideo in Deuteronomio dictū eſt,Vt qui ſuſpenſus fuerit,in veſpera
deponatur,& oſtendit quare, Quia maledictus omnis qui pēdet in ligno.q.d.ſatis eſt vel Ambroſius
ſit ei ad pœnā quod ſuſpenſus moritur reus,& quod illic eſt vſq; ad veſperā,vt tunc depo-
natur & ſepeliatur:ne ſi diutius ibi ſit,maius ſit opprobrium & macula generi eius. Ab hoc
ergo maledicto pœnę oſtēditur Chriſtus non fuiſſe immunis,hac authoritate, Quia ſcri
ptum eſt,Maledictus omnis qui pendet in ligno. Maledictus.i. mortuus. Securus ergo ait
Apoſtolus, Factus eſt pro nobis maledictū: Sicut non timuit de eodē dicere pro omnibus Auguſ. contra Fauſt.
mortuus eſt.Hoc em̃ eſt maledictus quod mortuus eſt,quia mors ipſa ex maledicto eſt,& ma
ledictum eſt omne peccatū , ſiue ipſum quod fit vt ſequatur ſuppliciū,ſiue ipſum ſuppliciū:
quod & vocatur peccatum,quia ex peccato fit.Suſcepit autē Chriſtus ſine reatu ſupplicium
noſtrum,vt inde ſolueret reatū noſtrū,& finiret etiā ſuppliciū noſtrum. Vnde alibi apoſto-
lus ait,Miſit deus filium ſuum in ſimilitudinē carnis peccati,vt de peccato damnaret pecca
tum in carne.Quod enim dixerat ſimilitudinē carnis peccati,hoc etiā appellat peccatum
vbi ait vt de peccato,&c.Quia em̃ de peccato mors eſt,illa autē caro quāuis ex virgine, ta-
men mortalis fuit,eoipſo quo mortalis erat ſimilitudinē carnis peccati habebat. Cur ergo
timeret Moyſes dicere maledictum,quod Paulus non timuit dicere peccatum? Plane hoc ꝓ-
pheta dicere debuit & prædicare:nec in hoc quod maledictus appellatus eſt qui pendet in
ligno,contumelia in deo putanda eſt.Ex parte quippe mortali pependit in ligno.Mortali-
tas autē ex maledictione peccati primi hominis eſt.Si ergo diceret mors maledicta eſt,ne-

mo exhorreſceret. Item, Si diceret peccatum maledictũ eſt, nemo miraretur. Quid autẽ pe- D
Auguſtinus pendit in ligno niſi caro mortalis, cuius mortalitas ex peccato veteris hominis erat? In ei⁹ peccati & mortis figura etiam Moyſes exaltauit ſerpentem in eremo ſuper lignum. In illa
Auguſ. contra Fauſt. enim figura mors domini pendebat in ligno. Nec in eo etiam maior inuidia eſt, quod addidit deo, vt diceret, Maledictus deo omnis qui pendet in ligno. In hebręis enĩ codicibus &
Hierony. noſtris in Deuteronomio nunc habetur, maledictus eſt deo. In antiquis tamen Hebręorũ co
Hierony. dicibus non habetur nomẽ dei: & puto poſt paſſionẽ domini ab aliquo poſitum eſſe, vt nos
Auguſ. contra Fauſt. qui maledictum a deo credimus Chriſtum, infamaret: ſed non eſt hoc in contumeliã domini, qui ideo dicitur maledictus deo, quia odit deus peccatũ & mortẽ noſtram, cum ad delẽdum eam miſit filium ſuũ. Quid ergo mirum ſi maledictus dicitur deo qui in ſe habet quod deus odit, i. quod reprobat & delet? Addit proinde, Omnis, etiam Chriſtus: ne futuri hęretici negent eius veram eſſe mortẽ. Præuidit enim Moyſes hęreticos futuros, & verã domini mortẽ negaturos: & ideo volẽtes ab hoc maledicto Chriſtum ſeiungere, vt a mortis etiã veritate ſeiungerẽt. Ergo contra longe futuros hęreticos de longe clamat Moyſes, Sine cauſa tergiuerſamini o hęretici, quibus diſplicet veritas mortis Chriſti. Maledictus enim omnis qui pẽdet in ligno, non ille aut ille, ſed omnis omnino, etiam filius dei ſemper viuus in iuſtitia ſua, mortuus autẽ propter delicta noſtra, in carne ſuſcepta ex pœna noſtra. ſic & ſemper
Auguſtinus benedict⁹ eſt in ſua iuſtitia, maledictus autem in morte ſuſcepta ex pœna noſtra. Cũ enim ex homine & pro homine mortem ſuſcepit, ex illo & pro illo etiam maledictum quod mortem comitatur ſuſcipere non dedignatus eſt. Ideoq; additum eſt Om̃is, ne Chriſtus ad veram mortem non pertinere diceretur, ſi a maledicto penitus ſepararetur. Inſipiens quidem honorificentia Chriſtum a maledicto quod morti coniunctum eſt ſeparat, & ita vere mortuum negat, dicens pependiſſe in ligno ſpecie quadam falſę carnis, & non veram mortem in cruce ſoluiſſe. Contra quod propheta vere mortuum clamat, cum ait, Maledictus omnis E
Auguſtinus qui pẽdet in ligno. i. vere mortuus, pœna enim peccati, vel ex benedictione venit, vel ex maledictione. Sed ſi ex benedictione venit, optare debes ſemper eſſe in pœna peccati. Si autẽ cupis inde liberari, crede per diuinę ſentẽtiæ iuſtitiam ex maledictione veniſſe: qua dici-
Auguſtinus tur, Si tetigeritis, morte moriemini. Vt in gẽtibus, q. d. Ita nos Iudæos redemit a maledicto legis, Vt, etiam, In gentibus, quæ non ſub maledictione legis erant, Fieret benedictio Abrahæ, ꝓmiſſa. Et hoc In Chriſto Ieſu. i. per Chriſtũ. fieret, dico, ita Vt, tãdem nos vtriq;. ſ. Iudæi & gentes, Accipiamus pollicitationẽ ſpiritus ſancti. i. beatitudinẽ æternã, quã ſpirit⁹ ſanct⁹ in arram dat⁹ promittit. Accipiamus, dico, Per fidẽ, nõ per opera legis.

Fratres ſecundũ hominẽ dico, tamẽ hominis cõfirmatũ teſtamentũ nemo ſpernit aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Hoc autẽ dico teſtamẽtũ confirmatũ a deo, quæ poſt quadringẽtos & triginta annos facta eſt lex, non irritũ facit ad euacuandã promiſſionẽ. Nã ſi ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione. Abrahæ autẽ per promiſſionẽ donauit deus. F

Fratres ſecundũ hominẽ dico. Oſtẽdit huc uſq; iuſtitiã, nõ ex lege, ſed ex fide eſſe, exẽplo ſui & Abrahæ, & ſcripturarũ authoritate, nũc per humanã cõſuetudinẽ idẽ demõſtrat, q. d. ꝓbaui ꝑ rationes & auctoritates, qđ ꝑ fidẽ nõ ꝑ legẽ daẽ ſpirit⁹ & iuſtitia, & beatitudo. Modo o Fratres dico. i. probo illud idẽ Secũdũ hominẽ. i. ſecũdũ humanã cõſuetudinẽ ĩ qua quãuis ſæpe nõ ſit firmitas, Tamẽ teſtamẽtũ hoĩs. i. ab hoĩe factũ, ſuis hęredib⁹ Firmum eſt, qa Nemo ſpernit, vt dicat nõ valere, nõ benefactũ eſſe Aut ſupordinat, vt aliter de reb⁹ illis diſponat, ſed eſt ĩ auctoritate oĩm, maxime cũ Sit cõfirmatũ, teſtib⁹ & morte teſtatoris, ſiľr Teſtamẽtũ. i. ꝓmiſſionẽ dei, Lex nõ facit irritũ, qđ ſubſequẽter dicit apľs: qđ ſi ſolũ ſubderet, facilis eſſet ĩtelligẽtia ĩ aptatione ſiľitudinis: ſed ex eo aliquãtulũ obſcurat, qa ãteq̃ illud ĩferat, ꝓmittit cui factũ ſit teſtamẽtũ a deo. i. ꝓmiſſio. ſ. Abrahæ: qđ ideo facit, vt ex dãtis & accipiẽtis dignitate videat incõmutabilis ſponſio. Et hoc eſt qđ ait, Abrahę. q. d. ſicut teſtamẽtũ hoĩs firmũ eſt, ſiľr ꝓmiſſiões dei firmę ſũt. & q̃ſi qs diceret, Fuerũt ne ante legẽ aliquę ꝓmiſſiões factę? Rñ. Fuerũt vtiq;, qa Abrahę, quẽ nõ falleret de⁹, Dictę ſũt ꝓmiſſiones, a deo. Pluraľr dicit ꝓmiſſiões, qa frequẽter idẽ. i. ęterna btĩtudo ꝓmiſſa eſt. Et ſemini ei⁹, Abrahę. i. Chriſto, non ꝗ ad eũ fieret ꝓmiſſio, ſed ad eũ ꝑtinebat, qa ꝑ eũ ꝓmit-

Digitized by Google

A tebatur danda benedictio. Et quod ſemen illud Chriſtus ſit non alius, notat ex verbis ſcri-
pturę Geneſis: quæ eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes. Non dicit ſcriptura, In
ſeminibus, quaſi in multis. i. ſicut faceret, ſi de multis vellet intelligi: Sed dicit in ſemine
tuo, quaſi in vno. i. ſicut quæ de vno vult intelligi, & illud vnum eſt Chriſtus. Vnde ſubdit,
Qui eſt Chriſtus. Dicit enim apoſtolus, Non poteſt alius inueniri qui omnes gẽtes bene-
dixerit. Hoc autẽ. q. d. hoc promiſit deus Abrahę. Hoc autẽ teſtamẽtum confirmatum a
deo, per iuramenta, Dico, & affirmo, quod Lex non facit irritum. i. falſum, quod faceret ſi
per eam daretur benedictio. Promiſſio enim illa non dixit quod per legẽ eſſet benedictio,
ſed per ſemen. quod ſi per legẽ benedictio eſt, fruſtra promiſit ſemẽ, & fruſtra ipſum ſemẽ ve
nit. Non igitur per eam benedictio eſt, quia data eſt poſt multum tempus a promiſſione fa-
cta Abrahę. Si ergo de ea eſſet benedictio, homines illius tẽporis. ſ. Abrahã, Iſaac, & Iacob
nõ habuiſſent eam. Et addit, Quæ. lex, Facta eſt. i. data, Poſt quadringẽtos & . xxx. an
nos, a promiſſione facta. Si ergo lex iuſtificat, non eſt iuſtificatus Abrahã, qui multum ante — Auguſtinus
legẽ fuit. quod quia dicere non poſſunt, coguntur fateri non legis operibus iuſtificari homi
nem, ſed fide, ſimul etiam nos cogit intelligere omnes antiquos qui iuſtificati ſunt ex ipſa
fide iuſtificatos eſſe: ergo lex Non facit irritum. i. non infirmat lex promiſſionẽ, ſed quod — Ambroſius
futura: & quando futura ſignificat. Ad euacuandam. q. d. lex non facit irritum quod iam
B valeret Ad euacuandam promiſſionẽ, quia falſa eſſet promiſſio, & Deus mendax. Nam
ſi. q. d. Vere euacuaretur. Nam ſi ex lege. i. ex operibꝰ legis datur Hęreditas. i. ęterna bea
titudo, tunc iam non eſt Ex promiſſione. i. ex eo quod promiſſio dixit, & ita promiſſio ex-
cluditur, & fruſtratur Abrahã: deinde deſtruxit conſequẽs dum ſubdit, Abrahæ autẽ. q. d.
ſi eſt ex lege non eſt ex promiſſione: ſed eſt ex promiſſione, quod in parte oſtẽdit, quia Deꝰ
donauit Abrahæ, de quo non eſt dubium quin habeat, & conſtat quod ſine lege fuit. Dona-
uit dico, per Repromiſſionẽ. i. per fidem Chriſti ſæpe promiſſi.

Quid igitur lex? Propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem vnius nõ eſt, deus autem vnus eſt.

Quid igitur lex? Fit hic quæſtio ſatis neceſſaria. Si enim fides iuſtificat, & priores ſancti — Auguſtinus
apud deum per eam iuſtificati ſunt: quid opus erat legem dari? quod ſic intulit interrogans
& dicẽs, Quid igitur? Olim cum exponerem hoc capitulum, ita diſtinguendum putaui, vt — Aug. in lib.
interrogatio eſſet, Quid igitur? ac deinde eſſet reſponſio, Lex propter trangreſſionem, — retract.
&c. quod quidẽ nõ abhorret a vero, ſed melior mihi videtur iſta diſtinctio, vt interrogatio
ſit, Quid igitur lex? & inferatur reſpõſio, Propter tranſgreſſum, &c. q. d. quandoquidem
non eſt lex ad iuſtitiam, vel ad beatitudinẽ. Quid igitur lex? i. cur a deo data eſt lex? quæ eſt — Auguſtinus
C eius vtilitas? Deinde ne fruſtra videatur data, cur data ſit explanat, dicẽs, Lex poſita eſt, in — Ambroſius
medio. ſ. inter promiſſionem & ſemẽ cui facta eſt promiſſio. i. inter Abraham & Chriſtum,
Propter tranſgreſſionem, cohibendam. i. vt ſaltem timore ceſſarent homines tranſgredi,
& quandoq; idem facerẽt voluntate. Data eſt ergo vt populũ dei erudiret ſub timore dei, vt
dignus fieret excipere promiſſionẽ quæ eſt Chriſtus. Vel poſita eſt propter tranſgreſſio-
nem. i. vt homo ſuperbe de ſuis viribus fidens acciperet præcepta, in quibus deficiens, & fa — Aug. in lib.
ctus præuaricator, liberatorẽ ſaluatoremq; requireret. Data ergo eſt lex, vt ſuperborum cer- — de profecti
uix quos faceret tranſgredi humiliaretur, vt medicus optaretur, qui ſibi tantum tribuebãt, — one iuſtitiæ
& voluntati ſuę tantum arrogabant, vt liberum arbitrium ſibi putarent ſufficere ad iuſti- — hominis.
tiam, dicẽtes, Nec deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. Data eſt ergo lex ad domandã eo- — Auguſt. in ſer. de uerb.
rum ſuperbiam, illorumque prodendam infirmitatẽ. data eſt etiam duris in flagellum, data — apoſt.
eſt etiam in ſignum futurorum vt futura figuris atteſtaretur. Ecce habes quatuor datę legis
cauſas breuiter diſtinctas, quæ in epiſtola ad Romanos plenius explicantur, vbi dicitur, Lex
ſubintrauit &c. Poſita eſt, dico, vt ſtaret, Donec veniret ſemen. i. Chriſtus, & ideo iam lex
non eſt tenenda, Cui, ſemini, Promiſerat deus. i. de quo promiſerat quod per eum bene
dicerentur omnes gentes: contra quẽ facit qui legẽ reducit. Lex dico, Ordinata per ange-
los. i. per Moyſen, & alios miniſtros dei: vel per angelos. i. miniſterio angelorum hominibus — Ambroſius
data. In quibus angelis erat vtiq; pater & filius & ſpiritus ſanctus: & aliquãdo pater, aliquã- — Auguſtinus
do filius, aliquando ſpiritus ſanctus: aliquando ſine vlla diſtinctione perſonę deus per illos

Digitized by Google

D ſigurabatur. Et nota quod non ait data, ſed ordinata. q. d. ordinabiliter data. ſ. inter tẽpus naturalis legis, de qua cõuicti ſunt quod iuuare nõ poterat, & tẽpus gratiæ ãte quã gratiã conuincendi erant de lege. Magno vtiq; conſilio dei factum eſt, vt poſt hominis caſum illico lex nõ daretur, vel dei filius mitteretur. Niſi enim hominis ſuperbia prius vires ſuas experiretur, ſui arbitrii libertati ſufficiẽtiam arrogaret, & legẽ ſuperflue datam, & Dei filium fruſtra veniſſe iudicaret. Itẽ, Niſi lex ſcripta ei daretur, per quã quid poſſet probaret, Chriſti aduẽtum ſuperfluum iudicaret. Ne igitur detrahendi vel murmurandi occaſionẽ haberet, reliquit eum deus prius in libertate arbitrii in lege naturali, vt ſic vires naturæ ſuæ cognoſceret, vbi cum deficeret videns ſibi liberum arbitrium non ſufficere ad iuſtitiam, nec tamẽ ſic ſe humiliauit ad poſcendam gratiam, ſed ſuperbe, legem ſcriptam legi naturæ adiunctam ſibi ſufficere putans clamabat: non deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. Vt igitur & de ipſa conuinceretur, anteq̃ filium mitteret, legẽ dedit, quæ peccati morbum detexit non conſumpſit: qua data inualuit morbus, aucta eſt infirmitas: non legis, ſed naturæ vitio & diaboli inſtantia, vt ita cognita vtriuſq; legis inſufficientia & ſua infirmitate clamaret ad medicũ, & quęreret gratiæ auxilium, & ita factum eſt. Multiplicatis enim infirmitatibus poſtea accelerauerunt ad medicum, qui veniens in forma ſerui ſanauit vulnera hominis languidi. Hic eſt Samaritanus ille qui ad vulneratum qui inciderat in latrones appropinquauit, atq; vulnera eius alligauit, quẽ Sacerdos & Leuita immiſericorditer. i. lex vetus & ſacerdotium, quia lex neminẽ ad perfectum duxit. Hic eſt etiã Heliſeus ille qui miſit baculum ad ſuſcitandum filium Sunamitis, per quẽ cum ille reſurgeret, tandem venit ipſe Heliſeus, & contraxit ſe atq; coaptauit puero mortuo, & reſurrexit mortuus. Hic etiam eſt angelus ille in cuius deſcenſu mouebatur aqua, & ſanabatur vnus. Hic eſt omnipotens ſermo qui a regalibus ſedibus venit, dum medium ſilentium tenerent omnia. Primum ſilẽtiũ fuit ante legẽ. Secundum ſub lege. Tertium erit in gloria. Primum fuit ignorantia languoris. Secundum deſperatio curationis. Tertium adeptio ſanitatis. Ante legem nãq; homo morbum non agnoſcebat ſuum, ideoq; ſilebat, nec quęrebat remedium. Vt autẽ lex ſubintrauit & oſtẽdit languidis vulnera ſua, mox ruptum eſt ſilentium, & cœperunt ęgri poſcere remedium: ſed opera legis vbi non eſt ſalus ſanari volẽtes, quod quęrebant inuenire nequibant. Tandem igitur conſiderãs homo neminẽ per legem iuſtificari, quaſi per diuturnos clamores fatigatus, & deſperans rurſum loqui ceſſauit, & ſubſecutum eſt ſecundum ſilentium. Tũc igitur õnipotẽs ſermo patris a regalibus ſedibus forma ſerui indutus in mundum venit. Samaritanus ad vulneratum appropiauit. Angelus magni conſilii in piſcinam deſcendit. Heliſeus ad ſuſcitandum mortuum acceſſit. i. ſummi regis filius, de conceſſu patris ad tolerandam mortẽ paſſionis, de æqualitate maieſtatis ad patibulum crucis, de ſede regali ad officinam peccati, de lumine cæli ad tenebras mundi vel inferni venit. Et veniens locutus eſt pacẽ, dedit gratiam, propoſuit miſericordiam, promiſit veniam, & ita rupto ſilentio cœperũt ęgri pura fide ac vera cõfeſſione, quaſi magnis clamorib9 flagitare remediũ, & accelerare ad medicũ, per quẽ vulnera ſanarent, morbus curaret. Recepta vero ſanitate, & donata vẽturę immortalitatis fœlicitate, nihil vltra reſtabit petendum: & tunc erit tertium beatũ ſilentium. Ordinabiliter igitur & ſapienti conſilio lex data eſt, Per angelos, in quib9 deus loquebatur. Qui ergo nunc eam reducit, contra ordinem angelorum facit. Lex dico, poſita — F

In manu mediatoris. i. poteſtate Chriſti, vt ſtaret dum vellet, vel ceſſaret cum vellet: ergo cõtra eum facit is qui eam deſtruxit. i. cõtra Chriſtum, qui cum ſit deus & homo, inter deũ & homines mediat, dum eos qui a deo receſſerant per ſe reconciliat. Medius enim non eſt niſi inter duos. Receſſeramus a maieſtate dei, & peccato noſtro offenderamus eum, miſſus eſt dei filius mediator, qui ſanguine ſuo ſolueret peccata noſta quibus a deo ſeparabamur, & interpoſitus redimeret nos & reconciliaret ei, a quo auerſi peccatis noſtris & delictis tenebamur. Ipſe eſt caput noſtrum, ipſe eſt deus ęqualis patri: ſed deus, vt crearemur: homo, vt recrearemur: deus vt faceret, homo vt reficeret. Mediator autẽ. q. d. lex quam habet mediator, Iudæorum tantum eſt: ſed tamen ipſe mediator non eſt vnius populi tantum. i. Iudæorum qui legẽ habuerunt, ſed etiam gentium. i. non ſolum Iudæos, ſed etiam gentiles reconciliat deo: & ideo nõ quęratis legẽ vt habeatis mediatorem. Deus autẽ. q. d. mediator nõ eſt vnius, ſed tamen eſt Vnus. i. ſufficiẽs ad omnes reconciliandos deo, quia ipſe eſt De9, & ideo aliud non adiungatis ei. Vel ita, Lex poſita eſt in manu mediatoris. i. in poteſtate

Aug. in pſalmo. xc.

Ambroſius.

Digitized by Google

A Chriſti qui eſt arbiter duorum populorũ.ſ.iudaici & gentilis. Mediator autẽ.q.d.lex quã habet mediator vnius populi eſt:ſed ipſe Non eſt,mediator. Vnius.i.nõ eſt arbiter vni⁹ populi,ſed duorum inter ſe:quia duos populos diſcordes pacificauit in ſe lapide angulari. Hinc numerũ deorũ,& famulatũ elementorũ,inde ritus legis auferẽs,per quæ diſcordabãt, & ſic facti ſunt pacifici.Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnum, duos populos condens in ſe.Sed ſecundum iſtos,Chriſtus non eſt arbiter duorum,qui inducti in legẽ de duobus fecerunt vnum populum,& vnius populi nullus eſt mediator. Deus autẽ.q.d.Chriſtus eſt mediator,nõ pater vel ſpiritus ſanctus,ſed Tamen vn⁹ deus eſt,non plures. Hoc dicit, ne prædicando Chriſtum eſſe deum,qui ſecundum quod homo mediator eſt,vni deo contrarium prædicare videret,quia ipſe homo iuxta quod deus eſt:cum pater vnus eſt deus,pater enim & filius vnus eſt deus.Deus eñ naturæ nomẽ eſt,& poteſtatis,quã in patre & filio indiuiduã manere ratio docet.Vel aliter dici poteſt, Lex poſita eſt in manu mediatoris, mediator autẽ non eſt vnius,quaſi inter aliquos vel aliqua medius eſt.Mediator autem eſſe non poteſt inter deum & deum,quia vnus eſt deus:ſed inter deum & hominem,quaſi inter duo extrema.Sed mediator eſt inquantum homo.Nam inquantum deus nõ mediator,ſed æqualis patri eſt,hoc idem quod pater,cum patre vnus deus.Deus enim ſupra nos eſt,& nos infra illum,& multa interiacent ſpatia,maxime peccati interuallum longe nos diſtinguit

Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius | Ambroſius | Aug.in ſer. de natiuita. Ioan.

B atq; abiicit.In hac tanta diſtantia vt eſſet nobis via qua veniremus ad deum,accedit homo ad deum,& fit vna perſona,vt non ſit ſemideus,quaſi parte dei,deus:& parte hominis, homo:ſed totus deus,& totus homo.Et quia mediator eſt inter duo extrema, videretur,vel quod Chriſtus non eſſet deus,vel quod duo dii eſſent.Ad quod reſpondet,Etſi mediator nõ eſt vnius,ſed duarum extremitatum:tamen eſt deus & vnus cum deo patre per diuinam naturam,cui mediat per humanam. Nam ſi filius dei in naturali æqualitate patris maneret, nec ſe exinaniret formã ſerui accipiens,non eſſet mediator dei & hominũ,quia ipſa trinitas vnus deus eſt,eadem in tribus.ſ.in patre & filio & ſpiritu ſancto deitatis æternitate,& æqualitate conſiſtente.Si ergo Chriſtus ſecundum vos o hęretici vnam tantum naturam habet,oſtendite vnde ſit medius inter nos & illam:vnde enim medius erit,ſi vtrãq; nõ habuit?quia niſi talẽ dederis inter deum & homines,qui ita ſit medius vt deus ſit propter diuinitatis,& homo propter humanitatis naturã,quomodo humana recõcilientur diuinis,nõ oſtẽdis.Nam ipſe veniens,prius in ſeipſo humana diuinis ſociauit,per vtriuſq; naturæ cõmunionẽ in vna eademq; perſona.Deinde omnes fideles patri reconciliauit deo,dum ſanati ſunt ab impietate ſuperbię,quicunq; humilitatẽ Chriſti credendo dilexerunt,& diligẽdo imitati ſunt.

Auguſtinus | Auguſtinus

Lex ergo aduerſus promiſſa dei? Abſit.Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, C vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.Prius autem quam veniret fides ſub lege cuſtodiebamur,concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat.Itaq; lex pædagogus noſter fuit in Chriſto,vt ex fide iuſtificemur.

Lex ergo.q.d.quandoquidem lex eſt poſita propter trãſgreſſionẽ.Eſt ergo lex Aduerſus promiſſa dei?vt per eam impleatur aliter quã promiſſum eſt? Abſit,non eſt inimica promiſſionis,ſed confirmat eam.Si enim lex poſſet præſtare vitã,& id quod repromiſſio ſpoponderat exhibere,vere promiſſio per legem putaretur excluſa. Si enim.q.d. Vere nõ eſt contra promiſſa,quia ex lege non eſt vita.i.æterna beatitudo:quia ſi inde eſſet vita,tunc & iuſtitia,quod ita dicit, Si eñ data eſſet lex quæ poſſet viuificare.i. vitã conferre. Vere,i. non ſolum opinione Ex lege eſſet iuſtitia,ſed non eſt ex ea iuſtitia,quia potius condemnat, & ſub peccato cõcludit.Et hoc eſt quod dicit, Sed concluſit ſcriptura.i.lex ipſa. Omnia ſub peccato.Lex dicitur ſcriptura,quia manens eſt,& ſcripta:vel ideo quia non dat ſpiritũ viuificantẽ,ſed tantum eſt ſcriptura.Et hoc Concluſit omnia ſub peccato.i.Iudęos omnino clauſit ſub peccati dominio.Victi eñ concupiſcẽtia,& ipſius mandati trãſgreſſione rei facti ſunt.Vel, Cõcluſit omnia ſub peccato.i.oſtẽdit omnes homines clauſos eſſe ſub peccato.Non eſt eñ lex data vt peccatũ auferret,ſed vt ſub peccato omnia concluſa oſtẽderet. Data eſt lex vt ęgrũ de morbo conuinceret,qui ſibi ſanus videbatur,vt peccata demonſtrarentur,non vt auferrentur.Data eſt vt inueniret ſe homo,non vt morbus ſanaretur,ſed vt

Hierony. | Hierony. | Aug.in pſal mo.xxxiii. | Auguſtinus | Auguſt.de de uer.apo.

Digitized by Google

prævaricatione morbo creſcente, medicus quæreretur. Qui ergo negat ęgritudinē ſuam, ſuperfluum iudicat ſaluatorē. Ergo & in natura noſtra creatorem laudemus: & propter vitiū D
Auguſtinus quod nobis inflictum eſt, ſaluatorē quęramus. Et nota quod idem dicit hic, quod in epiſtola
Ambroſius ad Romanos concluſit deus, omnia in incredulitate vt omnium miſereatur. Notis enī peccatis per legē concluſi ſunt, vt ſe excuſare non poſſint, ſed quærant miſericordiam. Et quaſi quis quæreret, replicans ſuperiorē quæſtionē, Cur ergo data eſt lex? Reſpon. Vt promiſſio daretur credentibus ex fide Ieſu Chriſti. q. d. ideo ſic deus diſpoſuit, vt homines vota ſua &
Auguſt. de ſpū & lit. legis infirmitate accelerarent ad gratiā, & credendo promiſſa conſequerentur. Lex ergo data eſt vt gratia quæreretur, gratia data eſt vt lex impleretur. Nec enī ſuo vitio non implebatur lex, ſed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legē demonſtrandum, & per gratiā fuit ſanandum. Prius autē, vel, Enim, de Iudęis ſpecialiter agit oſtēdens quam vtilitatē exhibuerit eis lex: q. d. lex concluſit omnia ſub peccato, ſed tamē fuit vtilis, quia Priuſq̄ fides veniret, quaſi ſpontanea, quam nullū meritum aduocauit. Cuſtodiebamur, non liberi, ſed ſerui, Sub lege. i. ſub onere legis. Vel, Cuſtodiebamur ſub lege, quaſi inuiti. Cuſtodiebamur
Auguſtinus dico, Concluſi, quaſi in ergaſtulis ſeruire coacti. Concluſio eorū erat timor vnius dei & cognitio prævaricationis, & quod prævaricatoores ipſius legis inuēti ſunt, non ad perniciem, ſed ad vtilitatē valuit eis qui crediderunt. Cognitio enim maioris ægritudinis & deſiderari medicū vehemētius fecit, & diligi ardentius. Cuſtodiebamur dico, vt ſic aſſueti ducere-mur In eam. ſ. tam bonam Fidem quæ, tēpore Chriſti Reuelanda erat, vbi multa aperta E
Auguſt. ad amanthum diſcipulum Manichei. ſunt quæ prius obſcura erant, quia occulta fuit fides in antiquis, quæ fides donum eſt dei, ſicut & gratia. In quo enim noſtrū prius erat fides, quam veniret gratia? Nemo pœnitus glorietur ſe fidem ex proprio ſenſu genuiſſe, per quē poſſet credere deo, ſed agnoſcat per gratiā a deo vnicuiq; reuelatā. Et ſi ante reuelationē fidei, hanc perſcriptā vtilitatem lex tantum
Auguſtinus habuit, quid ergo vtilitatis poſt fidē habuit? Nihil. Itaq;. q. d. & quia lex cuſtodiebat ad fidem. Itaq; lex fuit pædagogus noſter, nos quaſi pueros ab illicitis comprimēs, & ad recta
Hierony. dirigens timore pœnarum. Pædagogus enim paruulis aſſignatur, vt laſciuiens refrenetur ætas, & prona in vitia teneantur corda, dum tenera ſtudiis eruditur infantia, & metu pœnę coercita, præparatur ad maiora. Et hoc ipſum nomen pædagogi ſonat compoſitum ab eo quod pueros agat. i. ducet. Lex ergo populo laſciuienti ad inſtar pædagogi appoſita eſt vt cuſtodiret eos, & futuræ fidei præpararet. Ecce honor legis, quia cuſtodiuit vt pedagogus: ſed hoc non eſt magnum, quia puerorum eſt non adultorum. Pædagogus fuit noſter, dico, Et hoc In Chriſto. i. in inſtitutione Chriſti, qui ideo inſtituit, vt ſic veniētes ad fidem quaſi pueri ad perfectionē, ex ipſa fide non ex lege iuſtificemur. Vel, Fuit pædagogus noſter in Chriſto. i. in exequendis præceptis Chriſti, vt ſic Ex fide iuſtificemur. q. d. quādiu fuimus rudes, lex erat nobis pædagogus:

At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Omnes enim filii dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Nō eſt Iudæus neq; Græcus, nō eſt ſeruus neq; liber, nō eſt maſculus neq; fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Si autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes. F

At vbi venit fides. i. poſtquam reuelata eſt fides quæ prius occulta fuerat in antiquis. Iā id eſt mox. Non ſumus ſub pædagogo. i. ſub coactione quæ non eſt neceſſaria liberis. Vel, Iam. i. in hac vita hoc bonū habemus, quod Non ſumus ſub pædagogo, & maius in futuro hobebimus. Omnes enim. q. d. ideo nos Iudæi tempore fidei pædagogum deſeruimus, quia Omnes, vos gentiles qui non habuiſtis legem, Eſtis filii dei. Quod ergo veſtro exēplo deſeruim⁹, vos accipitis. q. d. non debetis hoc facere, filii dei eſtis. Vos dico, entes, Per fidem in Chriſto Ieſu. i. vnū & idē cum deo, non vtiq; natura, ſed charitatis copula. Quicunq; enim. q. d. Vere per fidem eſtis in Chriſto. Nam quicunq;. i. cuiuſq; conditionis vel ſexus Baptizati eſtis in Chriſto. i. inſtitutione Chriſti ad ſimilitudinē mortis eius, Chriſtum induiſtis. i. conformes ei facti eſtis, qđ eſt vobis honor, & contra ęſtus protectio. Quod
Hierony. autē Chriſtus indumētum ſit, alibi apoſtolus aperit, dicens, Induite vos dominum noſtrū. i.
Aug. in lib. de bap. par. Chriſtum. Induunt autē homines Chriſtum, aliquando vſq; ad perceptionē ſacramēti, aliquando etiam vſq; ad vitæ ſanctificationē. Et illud primum bonis & malis eſt cōmune, hoc

A alterum vero proprium eſt bonorũ,in quo Chriſto.i.in cuius Chriſti fide, Non eſt Iudęus
neq; Græcus,non eſt ſeruus neq; liber,non eſt maſculus neq; fœmina.i.propter nihil horũ
aliquis dignior eſt in fide Chriſti,& ideo nemo iudaizet,quaſi per hoc ſit dignior. Omnes
enim.q.d.vere nihil horũ eſt per quod aliquis dignior ſit in Chriſto,quia Omnes vos gẽ-
tiles vnum eſtis.ſ.non differẽtes in aliquo. Vnum dico, In Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti.
Si autẽ.q.d.vos eſtis in Chriſto. Sed ſi vos Chriſti,eſtis:ergo Semẽ Abrahæ.i.iuſti per
fidem ſicut fuit Abraham.Et ſi ſemen Abrahæ eſtis,quid ergo plus Iudæis eſt? Nihil. Dico
ꝙ ſemen eſtis Abrahæ.Et ideo Eſtis hæredes,regni.Et hoc ſecundum Promiſſionẽ.i.ſe-
cundum fidem Chriſti repromiſſi,non ſecundum carnales obſeruantias.Nota quod ſupra Hierony.
ſemen Abrahæ dictus eſt Chriſtus,vbi legitur ꝙ promiſſiones dictę ſunt Abrahæ,& ſemi- Hierony.
ni eius.Hic autẽ ſemen Abrahæ dicti ſunt filii Chriſti.i.omnes credentes.verum quotiens
Chriſtus nominatur ſemen Abrahæ corporaliter ſentiẽdum eſt,quod ex eius ſtirpe genere-
tur:quotiens autẽ nos qui credimus in eum dicimur ſemen Abrahæ,tunc ſpiritualiter ſe-
men fidei accipere debemus.

CAPVT IIII.

DIco autẽ,quanto tempore hæres paruulus eſt nihil differt a ſeruo,
B cum ſit dominus omnium:ſed ſub tutoribus & actoribus eſt,vſq; ad
præfinitum tempus a patre.Ita & nos cum eſſemus paruuli,ſub ele
mentis mundi huius eramus ſeruientes:At vbi venit plenitudo tem
poris,miſit deus filium ſuum factum ex muliere,factum ſub lege:vt
eos qui ſub lege erant redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus.

Dico autẽ,ꝙ lex debet ceſſare:Primũ ꝓbat humanę cõſuetudinis ſimilitudine,deĩde ipſius
legis auctoritate.q.d.modo nos gẽtiles & nos Iudęi ſumus Chriſti & ſemẽ Abrahę & hęre-
des,ſed olim nos Iudęi ſub lege eramꝰ dũ paruuli fuimꝰ,ſicut hęres futurꝰ,& a patre ſubſtitu
tus,dũ paruulꝰ eſt ſub tutoribꝰ & actoribꝰ eſt nõ differẽs a ſeruo.Ecce iterũ quare lex non eſt
tenẽda.Et hoc eſt qđ ait, Dico autẽ.q.d.nõ ſolũ ꝑdictis modis oſtẽdit lex nõ eſſe tenẽda,
ſed etiã hac ſimilitudine.quã Dico.i.vobis ꝓpono.ſ.qđ Quãto tẽpore hęres paruulꝰ eſt,æta
te & ſciẽtia. Nihil differt,a ſeruo,quia cogitur,& nullam habet poteſtatẽ rerum ſuarum.
Cum.i.quãuis. Sit,futurus Dominus omnium,rerum ſuarum, Sed,potius, Sub tuto Ambroſius
ribus,qui eum contra hoſtes defendant, Et actoribus eſt,qui pro eo cauſas agant,& mo-
res eius informent.Et hoc Vſq; ad tẽpus a patre præfinitum.i.determinatum,in quo li-
bertas ſui & ſuorum ſibi datur.Poſtquam enim adultus eſt,libertatẽ ſui & ſuorũ habet,alio-
quin iure exhęredatur.Verum eſt enim quia patres eius ordinauerunt,& vſq; ad quã ætatẽ
C ſubiectus debeat eſſe,& in qua adultus emancipetur ſtatuerunt:ita vt quãdiu paruulus eſt,li
bertate ſua vti non valeat,nec dominari quaſi hæres,ſed ſimilis prope ſeruis eſt in condi- Hierony.
tione procuratorum & actorum.Hoc exẽplo probat eos qui ſub lege fuerunt paruulos fuiſſe
circa meritum,nec libertatẽ habuiſſe cauſa peccati,vnde hanc illis comparationẽ adaptãs,
ſubdit, Ita & nos.Iudæi, Cum eſſemus paruuli,cognitione dei,& viribus reſiſtendi pec-
cato, Eramus ſeruiẽtes,tum territi minis,tum blanditiis capti. Sub elemẽtis.i.ſub lege Auguſtinus
quæ per elemẽta intelligitur,quia ipſa eſt prima inſtitutio ad fidẽ & iuſtitiam,ſicut ab ele- Aug. in lib.
mẽtis principium diſcẽdi aſſumunt paruuli. Elemẽtis dico, Mundi, bene lex dicitur ele- quęſt.no.&
mẽta mundi,quia lex non cęleſtia & æterna,ſed terrena promittebat,vel tranſitoria,vt eſt uete.teſt.
mundus.Vel in elemẽtis ſignificantur neomenię.i.lunares dies & ſabbatum,quæ Iudęi ob- Ambroſius
ſeruabant.Si itaq; Iudæi ſub elemẽtis mundi erant,quid differunt a Paganis? Pagani non
ſub elemẽtis ſeruiunt,ſed ipſis elemẽtis. Colunt enim aſtra,ſolem,lunam,aquam,terram,&
huiuſmodi:Iudæi vero ſub elemẽtis deo ſeruiebant,quia hæc ipſe mandata dederat,vt ob
ſeruarent neomenias,& ſabbata,& huiuſmodi.In elemẽtis ergo neomenias.i.lunares dies
ſignificat & ſabbata,quæ obſeruabant Iudæi:non quod in elemẽtis ſperarẽt vt Pagani,ſed
in his deum venerabantur dum paruuli erant,& ad tẽpus plenitudinis non peruenerãt.Si-
cut ergo paruulus ſub pædagogo eſt & actore & tutore antequam ſit adultus,ita Iudęis ad-
huc paruulis lex fuit pędagogus,quia timore compreſſit,& pręceptis dei ſeruire coegit.Fuit
etiam tutor & actor Iudęis quos deus hęredes inſtituit,dum paruuli erant cognitione dei,

Digitized by Google

& viribus reſiſtẽdi peccatis:quo tẽpore erant etiam quaſi ſerui,legalibus.ſ.pœnis a malis ter D
riti,& promiſſionibus tẽporaliũ ad bona incitati:nec ſui dominabantur,ſed vitia:nec ſuo-
rum.i.hęreditatis æternę,cum eſſent horũ domini a deo inſtituti.His igitur fuit lex tutoris
loco,dum contra malignorũ ſpirituum impugnationes & gẽtiliũ perſuaſiones,qui ad idolo-
latriã traherẽt,illos defendebat ammonẽdo,increpando,aliquando puniẽdo,& ſic æterna
bona illis conſeruauit, quoniam ex illis Chriſtus multos ab inferno liberauit.Fuit eis &
actor,quia cauſam eorũ apud deum bene egit,dum per ſacrificia & expiationes deũ eis pla
cauit.& hoc vſqꝫ ad tẽpus præfinitum.i.vſqꝫ ad aduẽtum Chriſti,in quo conſtituit deus vt
perfecti & liberi fierẽt,& hæreditatẽ obtinerẽt:alioquin exhæredarentur. de quo tempore
ſubdit, At vbi venit.q.d.cum eſſemꝰ paruuli ſub elemẽtis mundi ſeruiebamꝰ: At vbi.i.
non fatali neceſſitate,ſed ſola dei voluntate Venit plenitudo tẽporis.i.poſtq̄ tẽpus pręce
Ambroſius dẽs adimpletum eſt.Plenitudo enĩ tẽporis eſt completũ tẽpus qđ præfinitũ fuit a deo patre
quãdo mitteret filium.Vel, Plenitudo tẽporis,dicitur tẽpus gratiæ,ideo quia in eo plene
dant̃ dona ſpiritus ſancti,& quæ prædicta fuerant de Chriſto implẽtur:vbi inquam venit
illud tẽpus, Miſit deꝰ filium ſuum.i.viſibilẽ fecit hominibꝰ.Attẽde qđ ait, Vbi venit ple
nitudo tẽporis miſit deꝰ filiũ ſuũ:cui ſimile eſt illud qđ Ioãnes euãgeliſta ait,Nemo miſit in
Ambroſius ſuper Ioan. illũ manus,quia nondum venit hora eius.hoc eſt,quia nolebat.Non enĩ dominus ſub fato
natus eſt:hoc nec de te credẽdum eſt,nedum de illo per quẽ factus es. Non eſt enĩ hora eius
vel noſtra,niſi volũtas eiꝰ.Nõ ergo horã dixit qua cogeret̃ mori,ſed qua dignaret̃ occidi. E
Tẽpus enĩ expectabat quo moreret̃,qa tẽpꝰ expectauit quo naſceret̃.Ideo multi dicũt, Qua-
re non ante venit Chriſtꝰ?Quibꝰ reſpondẽdum eſt,quia nondũ venerat plenitudo tẽporis
moderãte illo,per quẽ facta ſunt tẽpora.Sciebat enĩ quando venire deberet,vel etiam pati,
& cætera facere.Ante tamẽ longa ſeries pręconũ præmittẽda erat. Nõ enĩ aliquis paruꝰ vẽ
turus erat,diu fuerat prædicẽdus,ſemper tenẽdus:quãto maior iudex veniebat,tanto pręco
num ſeries longior pręcedere debebat.Ideo ait, Vbi venit plenitudo temporis miſit deus,
pater Filium ſuum factum ex muliere.Nota ꝙ eum qui erat increatus factum dicit. Fecit
ergo eum pater ex mulierę ſub lege.Cũ igit̃ ait, Miſit deus filiũ ſuũ factũ ex muliere,ſatis
Aug.in ſer. de trini. oſtẽdit eoipſo miſſum filium quo factꝰ eſt ex muliere.Quid eſt enĩ natiuitas filii de virgine
Maria?Certe aſſumptio formę ſerui.Nam quid eſt aliud naſci filio,q̄ accipere formã ſerui
in vtero virginis?Hoc autẽ fecit pater,fecit & filius:filius quidẽ nõ pater natus eſt de virgi
ne Maria,ſed natiuitatẽ filii de Maria & pater & filius operatus eſt. Similiter non eſt paſ-
ſus pater,ſed filius:paſſionẽ tamẽ filii & pater & filius operatꝰ eſt.Tradidit enĩ pater filium,
& tradidit filius ſeipſum.Paſſio hæc vni facta eſt,ſed ab vtroqꝫ facta eſt.Sicut ergo natiui-
tatẽ,ita & paſſionẽ Chriſti,nec pater fecit ſine filio,nec filius ſine patre.Iudas autem quid fe
cit niſi peccatum?Veniamus ad reſurrectionẽ:non reſurrexit pater,ſed filius:reſurrectionẽ
tamẽ filii operatus eſt pater & filius.Ecce quid eſt miſſum eſſe filium. Sed quæritur vnde &
Aug.in lib. de trinit. quo miſſus eſt filius.Ego,inquit,exiui a patre,& veni in hunc mundum:hoc eſt mitti.De il- F
lo tamen euangeliſta dicit,In mundo erat,& mundus per eum factus eſt,& mũdus eum non
cognouit.Deinde cõiungit,In ꝓpria venit.Illuc autẽ miſſus eſt quo venit,& ſi in hunc mun
dum miſſus eſt,quia exiuit a patre,& venit in hũc mundũ,& in hoc mundo erat,illuc ergo
miſſus eſt vbi erat. Vnde & illud in ꝓpheta dicit,Cælum & terrã ego ĩpleo.Qđ ſi de patrę
dictũ accipiat̃,vbi potuit eſſe ſine verbo ſuo,ſine ſapiẽtia ſua,quæ pertẽdit a fine vſqꝫ ad fi-
nẽ for.& d.o.ſuauiter:ſed neqꝫ ſine ſpiritu ſuo vſq̄ eſſe potuit.Itaqꝫ ſi vbiqꝫ deus eſt,vbiquę
etiam eſt ſpiritus eius.Illuc ergo & ſpiritus ſanctus miſſus eſt vbi erat.Quęrendum ergo eſt
diligẽter quomodo intelligatur iſta miſſio ſiue filii ſiue ſpiritus ſancti.Quod quia in epiſto
la ad Romanos pertractatum eſt iuxta humanæ capacitatis valitudinẽ,hic perſtringimus
ad alia feſtinantes.Si tamẽ ſobrie de dei filio quæ digna ſunt opinemur,ideo miſſum intel
ligere debemus,quia ex illo incõprehẽſibili inenarrabiliqꝫ ſecreto maieſtatis profundę,de-
dit ſe cõprehẽdendum mẽtibus noſtris dei verbũ:non ſolũ cum ſe exinaniret,ſed etiam cũ
habitaret in nobis:ſicut ſcriptũ eſt,Quoniã inhabitabo in illis.Solẽt enĩ obtẽdere minorę
patre eſſe filium,quia miſſus eſt,Cõſtat autẽ eo nõ minorẽ eſſe,quia miſſus eſt. Cõſidera enĩ,
quia dominus Chriſtus in Iſaia a ſpiritu ſancto dicit ſe eſſe miſſum.Nunqd ergo ſpiritu mi
nor eſt filiꝰ,quia a ſpiritu miſſus eſt? Habes enĩ ſcriptũ,ꝙ filius a patre & ſpiritu eiꝰ dicat ſe
eſſe miſſum. Vides ergo ꝙ ſimplicitas ſermonis,nõ iniuria ſit miſſionis. Miſit ergo deus

A filiũ ſuũ factũ ex muliere,forte hoc mouet qđ dicit ex muliere,nõ ait ex virgine,ſed nõ moueat. Vtrũq; eñ de ſcriptura dicit,& ex virgine,& ex muliere. Ex virgine,vt ibi,Ecce virgo cõcipiet,&c. Ex muliere autẽ,vt hic,qđ nõ eſt cõtrariũ. Mulierẽ enim ꝑ fœmina poſuit more locutionis Hebrẹorũ. Vſus eñ hebrẹẹ locutionis mulieres dicit,non virginitate corruptas,ſed fœminas:ſicut in Geneſi legit de Eua,quãdo ipſa facta eſt,Formauit eã mulierẽ, nec adhuc paſſa erat cõcubitũ viri. Itẽ,nõ te offendat qđ ait, Factũ, cũ cõfiteamur natũ. Factũ eñ nõ cõfitemur niſi hominẽ. Deus autẽ ſemp faciẽs eſt,fieri neſcit vt ſit,ſed ſit vt aliquid alicui ſit:ſicut dicit,Dñe refugiũ fact⁹ eſt nobis,quando factus eſt qui nunq̃ factus eſt. Dominus autẽ Chriſtus homo fact⁹ eſt vt eſſet homo.ſ.vt q creator ſemper erat,creatura eſſet. Manẽs eñ deus factus eſt homo,vt fieret quod non erat,nõ vt periret quod erat. Factũ ergo dicit ꝓpter ſuſceptionẽ creaturæ.& addit, Factũ ſub lege. Saluator fieri debebat ſub lege vt circũciſus appareat,quaſi filius Abrahẹ cui promiſſus erat,ſignũ habẽs eius cui ꝓmiſſus fuerat,in quo impleta eſt circuncíſio,& ideo iam ſignum ceſſat. Credidit eñ Abraham ſe habiturum filium in quo benedicẽtur omnes gẽtes,quod iam factum credim⁹. Factum,ergo, *Sub lege*,dixit,quia & circunciſus eſt,& hoſtia legalis pro illo oblata. Nec mirũ ſi & illa legis opera ſuſtinuit ex quibus liberaret eos qui eis ſeruiliter tenebantur:qui etiam mortem ſuſtinuit,vt ex illa alios liberaret. Factus eſt ergo *Sub lege*.i.ſub onere legis,ſicut

Aug. in ſer. de trinit. — Auguſtinus — Aug. in ſer. de trini. — Auguſtinus — Ambroſius

B ſub aliis pœnis. Vnde ſubdit, Vt eos qui ſub lege erãt,preſſi & rei, Redimeret,a diabolo,a perditione,a peccatis. Et nota quod duo propoſuit.ſ.factum ex muliere,factũ ſub lege, ſed mutato ordine,illis alia duo reſpondet. Ad id enim quod dixit Factum ſub lege,illud retulit, Vt eos qui ſub lege erant redimeret. Ad illud quod dixit Factũ ex muliere, hoc aliud refert Vt adoptionem.q.d.ideo fact⁹ eſt de muliere Vt adoptionẽ filiorũ reciperemus.i.bona quæ per gratiã dantur per quæ ſunt filii. Vel, Reciperemus adoptionẽ filiorum.i.participes eſſemus diuinæ gloriæ. Sicut eñ participat noſtra natura,ita ad ſuã vidẽdam nos adoptat. Hinc eñ adoptionẽ recipimus,quod ille vnicus dei filius non dedignat⁹ eſt participationẽ naturæ noſtræ factus ex muliere:vt non ſolum vnigenit⁹ dei eſſet vbi fratres nõ habet,ſed etiã primogenitus in multis fratribus fieret. Adoptionẽ autẽ dicit,vt diſtincte intelligamus vnicũ dei filium:nos enim beneficio & dignatione filii dei ſumus:ille natura eſt filius q hoc eſt qđ pater. Vnicũ eñ filiũ deus habet quẽ genuit de ſua ſubſtãtia, nos autẽ non de ſua ſubſtãtia genuit. Creatura eñ ſumus quam nõ genuit,ſed fecit:& ideo vt fratres Chriſti ſecũdum noſtrũ modum faceret,adoptauit. Iſte itaq; modus quo nos deus cum iam eſſemus ab ipſo nõ nati ſed conditi & inſtituti,verbo ſuo & gratia ſua genuit,vt filii eius eſſemus. Adoptio vocat:vnde,Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri,&c. Nec dixit acciperem⁹,ſed reciperemus,vt ſignificaret hoc amiſiſſe in Adam ex quo mortales ſumus.

Aug. in pſalmo. xxxi. — Auguſtinus — Auguſtinus — Auguſ. contra Fauſt. — Auguſtinus — Auguſtinus

C **Quoniam autem eſtis filii dei,miſit deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem Abba pater. Itaq; iam non eſt ſeruus ſed filius:q; ſi filius,& hæres per deũ. Sed tunc quidem ignorantes deum his qui natura non ſunt dii ſeruiebatis.**

Quoniã autẽ.q.d.non ſolum nos Iudæi qui credimus,filii dei ſum⁹:ſed etiã vos Gentiles Eſtis filii dei,quod ꝓbat effectus, Quoniã miſit deus,pater Spiritũ filii ſui,quẽ etiam filius mittit In corda noſtra,tam Iudæorum.ſ.q̃ gẽtium,qui ſpiritus ꝓbat nos eſſe filios. Vt enim probaremur adoptati eſſe a deo in filios,ſpiritũ ſuum dedit nobis,qui ſignum patris oſtẽdat in filios,vt quia nos non hoc auderemus dicere.ſ.pro infirmitate & indignitate noſtra,ſuggerat vt audeamus dicere. Vnde ſubdit, Clamantẽ.q.d.ſpiritum,dico, Clamatem.i.qui facit nos clamare:quod nuũq̃ præſumeremus,niſi ſpiritus doceret. Quid? Abba quod eſt pater. Abba Hebraicũ eſt,idipſum ſignificans quod & pater.& hanc conſuetudinẽ in plurib⁹ locis ſcriptura ſeruat,vt Hebraicũ cũ verbũ interpretatione ſua ponat. Duo nãq; ſunt verba quæ poſuit,vt poſteriore interpretaretur primum. Nam hoc eſt Abba quod pater. Elegãter autẽ intelligit nõ fruſtra duarũ linguarũ verba poſuiſſe idẽ ſignificãtia ꝓpter vniuerſum populũ q de Iudẹis & gẽtib⁹ in vnitatẽ fidei vocat⁹ eſt,vt Hebrẹum verbum ad Iudẹos,Grẹcũ ad gẽtes ptineat. Vtriuſq; autẽ verbi eadẽ ſignificatio,ad eiuſdẽ fidei ſpũſq; vnitatẽ. Notãdũ qa clamor ĩ ſcripturis nõ magnẹ vocis emiſſio,ſed ſciẽtiẹ intelligat & intẽtionis magnitudo. Nos ergo clamam⁹:ſed ille clamare dict⁹ eſt qui efficit vt clamemus.

Ambroſius — Auguſtinus — Ambroſius — Auguſtinus — Hierony. — Auguſt. de cor. & gra.

Digitized by Google

Miſit ergo ſpiritum filii ſui clamantẽ Aba pater.i.nos clamare faciẽtẽ.Et nota ſpiritum D
Aug. ſuper Ioannem. etiam eſſe filii,& nota hic trinitatẽ.Sed aliquis forſan quærit,vtrum & a filio procedat ſpi
ritus ſanctus.Filius enim ſolius eſt patris filius,& pater eſt ſolius filii pater.Spiritus autem
ſanctus non eſt vnus eorum ſpiritꝰ,ſed amborum.Vnde dominꝰ ait,Spũs patris veſtri q lo
quit̃ in vobis.Et apoſtolus ait,Miſit deus ſpiritum filii ſui,& multa alia ſunt teſtimonia,q-
bus euidẽter oſtẽdit̃ & patris,& filii eſſe ſpiritum,qui in trinitate dicit̃ ſpiritus ſanctꝰ.Nec
ob aliud æſtimo ipſum proprie vocari ſpiritum ſanctum,cum etiã ſi de ſingulis interroge-
mur,non poſſumus patrẽ & filium dicere,niſi ſpiritum,quoniã ſpũs eſt deus.Quod ergo cõ-
muniter vocant̃ & ſinguli,hoc ꝓprie vocari oportuit eum,qui non eſt vnius eorum,ſed in
quo cõmunitas apparet amborũ.Cur ergo nõ credamus quod etiam de filio ꝓcedat ſpiritꝰ
ſanctꝰ,cũ filii quoq; ipſe ſit ſpũs?Si eñ ab eo nõ ꝓcederet,nõ poſt reſurrectionẽ ſe repręſen-
tans diſcipulis inſufflaſſet eis,dicẽs,Accipite ſpiritũ ſanctum.Quid eñ aliud ſignificauit
illa inſufflatio,niſi quod ꝓcedat ſpiritus ſanctus de ipſo?Ad hoc etiam pertinet illud quod
ait de muliere fluxum ſanguinis patiẽte,tetigit me aliquis.Ego eñ ſenſi virtutẽ de me exiſ
ſe,nam virtutis nomine appellari ſpiritum ſanctum,ex eo clarum eſt quod Marię angelus
dixit,Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi.Et dominus eũ
ꝓmittens diſcipulis,ait,Sedete in ciuitate,quouſq; induamini virtute ex alto.Hæc eſt ergo
virtus de qua dicit euangeliſta,Virtus de illo exibat,& ſanabat omnes.Cum autẽ de patre
Aug. in lib. iii.de trinit. & filio ꝓcedat ſpũs ſanctꝰ,dicit tamẽ ipſe filiꝰ illũ a patre ꝓcedere,qa ad eum ſolet referre, E
& quod ipſius eſt de quo etiam ipſe eſt:ſicut alibi ait,Mea doctrina non eſt mea,ſed eius qui
me miſit.Si hic intelligit̃ eius doctrina quam tamẽ dicit non ſuam eſſe,ſed patris:quãtoma
gis illic intelligẽdus eſt & de ipſo ꝓcedere ſpiritus ſanctus,vbi dicit eum de patre ꝓcedere?
A quo eñ habet filius vt ſit deus,eſt eñ de deo,deus ab illo habet vt etiã ab illo ꝓcedat ſpũs
ſanctꝰ.Chriſtus dicẽs,quẽ ego mittã vobis a patre:& alibi,quẽ mittet pater in noĩe meo,nõ
dicẽs a me,oſtẽdit ꝙ totiꝰ diuinitatis,vel ſi meliꝰ dicit̃,deitatis principiũ pater eſt. Itaq;
q.d.qa ſpũs clamat in nobis pater. Itaq; iam.i.a tẽpore gratię, Non eſt,aliqs noſtrũ qui
credimus in Chriſtũ. Seruus.ſ.timore ſeruiẽs. Sed filius.ſ.ex dilectione ſeruiẽs. Quod
ſi filius,eſt, Et hæres,erit in futuro.& hoc Per deum.i.per operationẽ & miſericordiam
dei.Vel hoc iuro Per deũ.Sed tunc,&c.q.d.Modo eſtis filii,modo dicitis pater, Sed tũc
qdẽ,qñ infideles eratis Ignorantes deũ,& ita erit vobis aliqua excuſatio. Seruiebatis eis
Ambroſius qui nõ ſunt dii ĩ natura,ſui.ſed opinione hoĩm dicẽdo, Qui ĩ natura nõ ſũt dii,vnã dei ve
ri oſtẽdit eſſe naturã.ſ.pr̃is,& filii,& ſpũs ſãcti.Quid autẽ eſt natura deũ eſſe,niſi verũ deũ
eſſe?Vñ alibi apl's ait,Cõuerſi eſtis ſeruire deo viuo & vero.Natura eñ viuꝰ & verꝰ eſt deꝰ.
Aug. in lib. de trini. Verꝰ ergo deꝰ eſt q naturał'r deꝰ eſt.Veri ergo dii eſſe nõ poterãt,quibꝰ hoc naturał'r mini
me ſuppetebat.Igit̃ ſaluator verꝰ deꝰ eſt,q ſecũdũ eſſentiã deꝰ eſt.Sed dicũt hęretici nõ na-
Didimus in lib. de ſpiri tu ſancto. tura eſſe ĩ filiũ,ſed creatũ.Quibꝰ rñdẽdũ,qa ſi natura deꝰ nõ eſt filiꝰ ſed creatura,nec colen
dus eſt oĩno,nec vt deꝰ adorãdꝰ:dicẽte apl'o,Coluerũt & ſeruierũt potiꝰ creaturę q̃ creatori, F
Sed illi ad hęc replicabũt & dicẽt,Quid eſt ꝙ carnẽ eius quã creaturã eſſe nõ negas ſimul cũ
diuinitate adoras,& ei nõ minꝰ quã diuinitati deſeruis?Ego dñicã carnẽ imo ꝑfectã ĩ Chri
ſto humanitatẽ,ideo adoro ꝙ a diuinitate ſuſcepta & deitati vnita eſt,vt nõ aliũ & aliũ,
ſed vnũ eũdẽq; deũ & hominẽ dei filiũ eſſe cõfitear.Deniq; ſi hominẽ ſeparaueris a deo,vt
Fotinꝰ vel Paulꝰ Samoſathenꝰ,illi nũq̃ ſeruio nec credo,velut ſiqs purpurã vel diadema re
gale iacẽs inueniat,nunquid ea conabitur adorare?Cum vero ea rex fuerit indutꝰ,periculũ
mortis incurrit,ſi ea cum rege adorare quis contempſerit.Ita etiam in Chriſto domino hu
manitatem nõ ſolam vel nudam,ſed diuinitati vnitam.ſ.vnum filium,deum verum,& ho
minem verum,ſi quis adorare contempſerit,æternaliter morietur.

Nunc autem cum cognoueritis deum,imo cognitì ſitis a deo,quomodo con-
uertimini iterũ ad infirma & egena elementa,quibus denuo ſeruire vultis?Dies
obſeruatis,& menſes,& tempora,& annos.Timeo vos ne forte ſine cauſa labora-
uerim in vobis.Eſtote ſicut ego,quia & ego ſicut vos.Fratres obſecro vos,nihil
me lęſiſtis.Scitis autẽ quia per infirmitatẽ carnis euãgelizaui vobis iampridem,
& tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis neq; reſpuiſtis:ſed ſicut ange-
lum dei accepiſtis me,ſicut Chriſtum Ieſum.Vbi eſt ergo beatitudo veſtra?

Digitized by Google

A Nunc autē.q.d.olim ſeruiebatis falſis diis cum ignorabatis verũ deum. Sed & nunc,cũ aperta eſt veritas Cũ cognoueritis,vel, Cognoſcitis deum,& ita grauius peccatis quam olim. Quomodo iterũ,&c.hic eſt ordo literę,ſed interponit, Immo cogniti, &c. q.d.dico,cognoueritis deum q̃d non eſt a vobis,ſed potius quia gratia dei approbati eſtis & amati.& hoc eſt Immo cogniti eſtis a deo.i.ſuo munere cognitores ſuos nos fecit.Hoc genere locutionis frequēter vtit̃ ſcriptura.Vnde in Pſal.ait vir ꝓpheticus,Sic in ſctō apparui tibi, vt viderē virtutē tuā.nō dixit,Apparui tibi vt videres,ſed vt viderē. Simile eſt hoc q̃d ait apoſtolus, Nũc autē cũ cognoueritis deũ,imo cogniti eſtis a deo.Correxit eñ q̃d dixerat, cũ ait, Immo cogniti eſtis a deo,vt per hoc intelligamꝰ,nec hoc quidē nobis eſſe tribuendum ꝙ noſcimꝰ deũ,ſed illiꝰ miſericordiæ tribuamꝰ.Cũ dicit̃,Cognoſcit nos deꝰ,ſic intelligēdum eſt.i.cognitionē ſui nobis præſtat.Nō eñ a nobis eſt ꝙ nouimꝰ eũ,ſed ab eo.Ab ęterno quidē nouit quos tũc apl's cognitos dicit:ſed tũc cognoſcere dicit̃,quãdo vt cognoſcat̃ facit,ſicut dicit̃ quieſcere cũ eiꝰ munere requieſcimꝰ.Nō eñ tũc cognouerat eos deꝰ pręcognitos videlicet ante cōſtitutionē mũdi,ſed tũc ipſi eũ illiꝰ munere nō ſub merito vel ſua facultate cognouerũt:& ideo maluit topice loqui,vt tũc ab illo cognitos diceret cum eis cognoſcendũ ſe pręſtitit:& verbũ corrigere,quaſi hoc minus recte dixerit q̃d ꝓprie dixerat:q̃ ſinere vt hoc ſibi arrogarēt ſe potuiſſe q̃d eis poſſe ille donauerat.cũ inquam cognoueritis

Aug.in pſalmo.lxxxii.

Auguſt. de gra.no.t.

Auguſt.de ciui.dei.

Aug. ſuper Geneſim ad literam.

B deum Quomodo cōuertimini,a fide, Ad elemēta.i.ad legē initialē,ad cultũ dei.Elemēta dei Infirma & egena.Lex dicit̃ infirma,quia perfecte nō iuſtificat egena:q̃a quãtum iuuat,nō per ſe ſed reſpectu gratiæ facit.Conuertimini dico, Iterũ,vt ante conuerſionē,ſed nunquid ante cōuerſionē Galatæ iſti legē ſeruauerãt,nō vtiq; q̃a gētiles erãt,& ſuperſtitioſi idololatrię deſeruierãt. Ideo dicit, Iterũ, quia legis obſeruãtia cui tunc deditierãt,erat peccatum pœne par ſeruituti idolorum cui vacauerant ante conuerſionem. Vnde ſubdit, Hierony.

Quibus,&c.q.Quomodo conuertimini ad elementa quibus denuo ſeruire vultis?ideo dicit denuo,vt oſtendat quod non diſtat modo lex poſt Chriſtum ab antiqua idololatria. Auguſtinus

Dies,q.d.vultis ſeruire elementis.Et vere,quia Iam obſeruatis dies,iudaico ritu,vt ſabbata & decimam menſis primi vſq; ad quartãdecimã qua agnus immolabatur,& a quartadecima vſq; ad vigeſimãprimam eiuſdem menſis,quando azyma comedebãtur. Septē etiam ſeptimanas quas ritu iudaico poſt azyma computant.Dies Iſraelitici Pentecoſtes ſeruant, necnon & clangorem tubarum,primo die mēſis ſeptimi,decima etiam eiuſdem menſis expiationem & ieiunium,& in quintadecima ſcenophegiam. Et menſes obſeruatis,vt neomenias.Menſes etiam cuſtodiunt ,quia primum & ſeptimum menſem obſeruant. Et tempora,vt tempus egreſſionis de Aegypto.tēpora etiam colebant qui per annos ſingulos Hieroſolymam veniebant,putantes ſe implere domini præceptum,dicentis,Tribus tēporibus anni,diem feſtum agetis mihi, & apparebit maſculinum tuum in conſpectu dei tui. Et annos,ſeptimos.Puto equidem hoc de ſeptimo remiſſionis anno dici,& de quinquageſimo qui ab illis Iubileus dicitur,quem Iudæi aliquando ſuo ordine ſeruare nequiuerunt captiuitate preſſi,qua ſoluta pro eo ſeptimum annum ſeptimę decadis coluerunt,qui poteſt intelligi vel ſexageſimus vnus annus quo indulta eſt eis a Cyro & Dario licentia redeundi de Babylonia,vnde completis annis ſeptuaginta redierunt.Vel potius ſeptuageſimꝰ vnus, quem reuerſi in Hieruſalem pro quinquageſimo qui Iubileus dicitur obſeruarũt. Timeo.q.d.hoc iam facitis,peius autem Timeo.ſ.ne forte Laborauerim in vobis ſine cauſa.i.inutiliter, quod eſt ſi legem plene ſuſcipitis : ac ſi dicat,veſtram leuitatem timeo,non aliud.Vel ita,

Hierony.

Hierony.

C

Quomodo iterũ,vt hoc de errore gētiliũ intelligamus:in eo eñ q̃d dicit, Cōuertimini iterum ad infirma & egena elemēta,nō circũciſis,ſed gētibus loquit̃,quibus hãc ſcribit epiſtolã:nec ad circũciſionē vel legē dicit eos reuerti in qua nunq̃ fuerãt,ſed ad infirma & egena elementa:quibus rurſus vt antea ſeruire volunt:quod de gentibus intelligere cogimur. Vulgatiſſimus enim eſt error iſte gentilium,vt vel in agendis rebus,vel in expectandis vitæ & negotiorum ſuorũ ab Aſtrologis & Chaldęis notatos dies,& menſes,& annos,& tempora obſeruēt:quos redarguit,dicens, Nunc autem cum cognoueritis deũ, quomodo iterũ cōuertim.ad infirma & egena elementa quibus denuo vultis ſeruire,id eſt ad ſuperſtitioſas tēporũ obſeruationes.Manifeſtũ eſt eñ volumina tēporũ ꝑ elemēta huiꝰ mũdi,hoc eſt cælũ & terrã,& motꝰ,atq; ordinē ſyderũ amminiſtrari;quæ infirma appellat,ex eo quod infirma Auguſtinus

Digitized by Google

& inſtabili ſpecie variantur. egena vero, eo quod egẽt ſumma & ſtabili ſpecie creatoris vt D
Ambroſius poſſint eſſe quomodo ſunt. Vel egena elemẽta dicit, eo quod ſui inuicẽ egẽt ad regẽdũ mũ-
dum. Dies. q. d. vere ſeruire vultis, quia Dies obſeruatis & mẽſes, & tẽpora, & annos. Dies
obſeruãt, vt q dicũt hoc die nõ eſt aliquid incipiẽdũ. menſes autẽ colũt, qui curſus lunę per-
ſcrutantes dicunt, tali luna nõ eſt aliquid inchoandũ. Tẽpora vero cũ dicũt, modo eſt ini-
tium veris. Annos autẽ cũ dicũt, nouꝰ annꝰ eſt. Calẽdæ ſunt Ianuarii, nõ licet hoc vel illud
Ambroſius facere. Sed nulla debet eſſe ſuſpicio harũ rerũ, q̃a ꝓſpere poteſt cedere quicquid ſimpliciter
Auguſtinus ſub dei deuotione fit. Et nota q̃d duplr̃ erãt ſubuerſi Galatæ, vt ad legẽ & ad priſtinos erro
res cõuerterent: ergo eligat lector vtrã volet ſententiã, dũmodo intelligat ad tantũ pericu-
lum animę ptinere ſupſtitioſas tẽporũ obſeruãtias, vt huic loco ſubiecerit apoſtolus. Ti-
Auguſtinus in enchirid. meo, &c. q. d. hoc iam facitis, ſed deteriꝰ Timeo. ſ. Ne forte ſine cauſa laborauerim in vo
bis. Sũt quędã q̃ leuiſſima putarent niſi ĩ ſcripturis demõſtrarent opinione grauiora. Quis
enĩ dicẽtẽ fatue fratri ſuo, reũ gehẽnę putaret, niſi veritas hoc diceret? Silr̃ dies obſeruare
& tẽpora non putaret adeo graue, niſi ap̃ls diceret, Timeo ne forte ſine cauſa laboraue-
rim ĩ vobis. Hæc autẽ obſeruãt q certis diebꝰ vel mẽſibꝰ vel annis volũt vel nolũt aliq̃d in-
choare, quaſi fauſta & infauſta ſint tẽpora. Nõ itaq̃ iſta obſeruemꝰ, ne ab ap̃lo iſta audiamꝰ,
Aug. in lib. ad ianuariũ Timeo, &c. Eos enĩ culpat qui cõſtellatiões ſequunt dicẽtes, nõ ꝓficiſcar, quia luna ſic ſert.
vel ꝓficiſcat vt ꝓſpera cedãt, q̃a ita ſe habet poſitio ſyderũ. Agã hoc mẽſe cõmerciũ, q̃a iſta E
ſtella agit mẽſem: nõ plãtabo hoc anno vineã, quia biſſextꝰ eſt. Tales culpant, nõ quia natu
rales elemẽtorũ effectꝰ in ſyderũ ordinatiſſima cõuerſione nouerũt, vt. ſ. tẽpeſtate nõ naui
gẽt, autũno ſeminent: de quibꝰ cũ conderent dictũ eſt in Geneſi, Et ſint in ſignis, & tẽpori-
bus, & diebꝰ, & mẽſibꝰ. Eſtote. q. d. Timeo ne ſine cauſa laborauerim in vobis, ſed Eſtote
ſicut ego, ſum qui legem dimiſi. & debetis eſſe, Quia ego fui, olim in lege, ſicut vos modo
Ambroſius vultis eſſe, & dimiſi nõ ſine ratione. Vel ita, Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut vos, homo
ſum qui de errore correctꝰ ſum, ita & vos poteſtis corrigi. Vel ita, Eſtote ſicut & ego, quia
Auguſtinus ego qui legẽ habui, ſum modo ſine lege ſicut vos. Cum enim Iudæus natus ſim, iam illa car
nalia ſpiritali diiudicatione contẽno. Fratres, aſpere correctos Galatas recreat apoſtolꝰ p̄
bene geſta, apponẽs poſt aſpera ſuauia more ſalutaris medici. q. d. & debetis eſſe ſicut ego,
quia o Fratres, ego Obſecro vos, dico, obſecro & ſecure obſecrare poſſum, vt quos merito
diligo, quia nihil me lęſiſtis, & ita non penes vos inimicitiarũ mearum eſt cauſa. Hoc dicẽ
do excuſat ſe, quia pſeudo dixerant Paulum Galatis inimicum, nec voluiſſe eos docere quæ
in aliis eccleſiis prędicabat. Hanc calũniam diluẽs apoſtolus inimicitiæ cauſam ſubmouet,
cum ait, Nihil me lęſiſtis, ſcitis autem. q. d. non me lęſiſtis, ſed potius honorifice me recepi
ſtis cum cauſam ſpernendi habuiſtis. & hoc eſt quod ait, Scitis autem quod per infirmita
tem carnis meę, quia caro mea afflicta erat. Euangelizaui vobis iampridem, & pro tanto
tempore non ſpreuiſtis me. Vnde ſubdit, Et non ſpreuiſtis tentationem veſtram in carne F
Ambroſius mea, id eſt me tribulatum per quod vos diabolus tentabat, ne crederetis. Tẽtati enim ſunt
cum tribulationem ſecundum carnem pateretur apoſtolus, vtrum timore deſererent eum,
an charitate amplecterentur. Opportune ergo ac decenter facit eos recolere charitatem
ſuam, ne tanquam inimicum illum deputent, dicens, Scitis autem quod per infirmitatem
carnis, id eſt cum paterer perſecutionem Euangelizaui vobis iampridem, & tentationem
veſtram in carne mea, id eſt tribulationem quam patior in carne, qua videtur quales eſtis.
Non ſpreuiſtis, tanquam inutilem vel vilem. Neque reſpuiſtis, vt non ſuſciperetis com-
munionẽ periculi. Diſtingue inter illa duo, Nõ ſpreuiſtis. ſ. poſt conuerſionẽ, vt inde vilior
eſſem. Neq̃ reſpuiſtis, ante conuerſionem, vt ob hoc conuerti abhorreretis. Sed excepi-
ſtis ſicut angelum dei. i. ac ſi angelus dei veniſſet, vel me angelum dei eſſe crediſtis: immo
plus dicam, Sicut Chriſtum Ieſum, ac ſi ipſe Chriſtus veniſſet qui in apoſtolo loquebatur,
Auguſtinus & ideo venerat ad illos. Vbi eſt ergo? Admirans opus eorum ſpirituale commendat vt
hoc intuẽtes in timorẽ carnalẽ non decidant: & quia mutati erant in deterius increpat eos.
Aug. de paſtoralibus. Et ſi enim receperunt eum ſicut angelum, non ideo tamen parcit ſecare vel vrere: quia non
quærit ſua, ſed quæ Chriſti ſunt: non quærit lac & lanam de ouibus, id eſt commodum ſup-
plendę neceſſitatis & fauorem honoris, ſed ſalutem ouium. quaſi dicat, & quia ita tunc fe-
ciſtis, Vbi eſt ergo beatitudo veſtra, qua dicebamini beati bonis initiis, & quaſi proficien
di gradibus feruentes. q. d. pudeat vos eſſe mutatos. Mirum eſt enĩ quod a bono decidiſtis.

Digitized by Google

A Teſtimoniũ enim perhibeo vobis,quia ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.Ergo inimicus vobis factus ſum,verũ dicẽs vobis? Aemulanť vos nõ bene:ſed excludere vos volũt,vt illos æmulemini.Bonũ autẽ æmulamini in bono ſemp̱,& nõ tãtũ cũ p̃ſens ſum apud vos.Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus ĩ vobis.Vellẽ autẽ eſſe apud vos modo,& mutare vocẽ meã,qm̃ cõfundor ĩ vobis.Dicite mihi q ſub lege vultis eſſe,Legẽ nõ legiſtis?

Teſtimoniũ eñ.q.d.vere beati fuiſtis,vel ſicut angelũ,vel Chriſtũ me excepiſtis. Teſtimoniũ eñ phibeo de vobis,qa ſi poſſet fieri,ad vtilitatẽ eccleſię, Eruiſſetis oculos v̄ros,qđ inter oĩa cari⁹ eſt vobis, Et dediſſetis mihi.ſ.ad vtilitatẽ meę prędicatiõis,& ideo pl⁹ de vobis dolẽdũ eſt.Nota ꝙ ait, Si fieri potuiſſet,nõne illud fieri potuiſſet qđ ait apľs,nõ põt fieri qđ iuſte nõ fit.ſic & Iob,Vtinã poſſem me occidere.& dñs ad Loth,Nõ poterã qcq̃ facere,donec illo introeas.Nõ poſſe ſe dixit qđ ſine dubio poterat p potẽtiã,ſed nõ poterat p iuſtitiã. Ergo.q.d.& cũ hoc ſit. Eſt ergo credibile qđ fact⁹ ſum inimic⁹ verũ dicẽs vobis? q.d.p hoc videor inimic⁹,qa verũ dico,ſed ſi fallerẽ,putarer amic⁹:qa nemo ſe argui vult erratẽ,ideo vobis inimic⁹ videor iuſte vos reprehẽdẽs. Aemulanť.q.d.ego nõ ſum vobis inimic⁹,ſed illi æmulanť.i.diligũt Vos nõ bene.i.nõ vtiľr.Aemulanť eñ verbũ,qa nõ tã cupiũt eos eſſe meliores q̃ ipſos volũt facere peiores,& retrorſum trahere æmulatiõe pũerſa. Auguſ.contra epiſto. Gaudentii. Auguſt. de potentia dei. Ambroſius

B Vnde ſubdit, Sed volũt vos excludere,a fide ad legẽ,vel a dilectiõe mea, Vt illos æmulemini.i.intuemini ĩ legalib⁹. Bonũ autẽ,q.d.illi volũt vt ipſos æmulemini, Sed vos ęmulamini.i.diligite & imitamini, Bonũ,hominẽ,me.ſ.& huiuſmodi.Et hoc In bono.i.ꝓpter hoc diligite,qa ĩ eo eſt virt⁹ & bona opatio,nõ ꝓ alia re.& hoc facite ſemp,vt pſeuerãti gradu ad finẽ boni opis pueniatis.Vult eñ vt ſemp ipſum imitenť.Vñ ſubdit, Et non tantũ.q.d.æmulamini bonũ.ſ.me,& huiuſmodi. Et nõ tãtũ cũ p̃ſens ſum apud vos,ſed pſeuerate ĩ acceptis magis æmulãdo me cũ abſens ſũ. Filioli,hic iterũ ĩcipit oſtẽdere ex ipſa lege quare nõ ſit tenẽda,q.d.me imitamini,& debetis,qa vos eſtis Mei,nõ dico filii,ſed Filioli,qa diminuti eſtis,& pfectiõis gradib⁹ ĩdigetis. Quos iterꝫ,ſicut pri⁹, Parturio.i.cũ labore & dolore ad lucẽ fidei genero, Donec Chriſt⁹,quẽ deformaſtis, Formeť ĩ vobis,vt ſ.recipiatis ſiľitudinẽ ei⁹ quã v̄ro vitio pdidiſtis.Perpaucoꝝ eſt pẽſare q labor ſit ĩ pdicatiõibus patrũ,quãtiſve dolorib⁹ aĩas ĩ fide,& cõuerſatiõe recta parturiũt.Vñ apľs ex pſona matris loquẽs ait, Quos iterũ parturio,primũ p fidẽ illos genuerat ĩ baptiſmo,ſed poſtea deformati ſũt p pſeudo & infirmi facti,nũc cũ dolore reformat eos.Vñ addit, Donec Chriſtus ĩ vobis reformeť.Cõcipiẽtes eñ fidẽ & ſenſum fidei nõ aduertẽtes,formatũ Chriſtũ in animis ſuis nuganť habere.Formať eñ Chriſt⁹ ĩ corde credẽtiũ,cũ illis ſacramẽta gr̃ę pandunť,& ea q̃ obſcura videbanť pſpicua fiũt.Vel ita,Donec formeť Chriſt⁹ ĩ vobis.i.formo ſus aliis p vos appareat.& hoc eſt graui⁹ dictũ,q̃ ſi diceret eos reformari ĩ Chriſto,qa neſcio Ambroſius Hierony. Hier. ſuper Ezechielem Auguſt. in moralibus.

C quo pacto terribili⁹ ĩſonat audiẽtiũ aurib⁹. Vellẽ autẽ,q.d.blãdis modo verbis vſus ſũ,dicẽs fr̃es & filios,ſed Vellẽ eſſe apud vos modo,vt duplici gñe cõfũderenť,& de errore ſuo, & de rubore apľi.Ideo ait, Vellẽ eſſe apud vos,& mutare vocẽ meã,ĩ vituperatiõe,vt digna vobis dicerẽ q̃ nolo ſcribere ne pmaneãt apud vos.ideo vellẽ mutare, Qm̃ cõfundor ĩ vobis.i. apud alios erubeſco ꝓ vobis.Sciẽs apľs maiorẽ vim habere ſermonẽ q̃ ad p̃ſentes fit,cupit vocẽ apľicã,vocẽ lr̃is cõprehẽſam ĩ p̃ſentiã cõmutare.Scriptura eñ diuĩa ędificat lecta, ſed multo pl⁹ pdeſt ſi de lr̃is mutať ĩ vocẽ:magnã ſiqdẽ vim habet vox viua,vox de authoris ſui ore reſonãs,quæ ea ꝓnũtiatione ꝓfertur & diſtinguiť qua ĩ hoĩs corde generata eſt. Eſt itaq; ſenſus,quia confundor in vobis,vellem literarum vocem præſens de meo ore proferre,vt vos ſolito ſeuerior ipſe corriperem:quia epiſtola non poteſt vocem obiurgantis exprimere,non valet iraſcentis reſonare clamorem,& dolorem pectoris apicibus explicare: non habeo quippe fructus quos ſolent de diſcipulis habere doctores,& ſine cauſa ſemen iactum eſt doctrinę:ita vt cum Hieremia dicã,Nec profui,nec profuit mihi quiſquam.Vt autẽ non patiar vos perire & errare perpetuo,ex charitate vobis loquar. Dicite mihi,&c.Vel aliter poteſt legi hæc litera eodem manente ſenſu. Filioli.q.d.non ſolũ ex ſupradictis ꝓbatur lex eſſe dimittenda,ſed etiã authoritas ipſius legis hoc oſtendit. O filioli mei dicite.i. reſpondete mihi.Vſq; huc enim pendet ſententia,& interponitur illud Quos iterum parturio,donec formeť Chriſt⁹ ĩ vobis,Vellẽ au.eſ.apđ vos mo.& mu.vo.me.q.cõ.ĩ.vo.nõ mu Hierony. Hierony.

Digitized by Google

taẽ ſenſus horũ verborũ. Vos inquam o filioli, Qui vultis, eſſe carnaliter Sub lege dicite D
mihi. i. reſpõdete mihi. Legẽ legiſtis, an nõ? Quicquid eligãt, ꝓbanẽ ſtulti: ſi nõ legerũt, non debẽt recipere qđ neſciũt. ſi legerũt, ipſa ꝓbat ſe dimittẽdã. qđ ſi nõ intelligunt, ſtulti ſunt. Ideo eos interrogat, dicẽs, Legẽ nõ legiſtis? q. d. legiſtis qdẽ, ſed nõ intellexiſtis.

Scriptum eſt enim, Quoniam Abraham duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem. Quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. Vnum quidem in monte Syna in ſeruitutẽ generans, quæ eſt Agar.

Scriptum eſt enim, quoniam Abrahã. q. d. Ideo quęro an legeritis legẽ, quia in ea quiddã ſcriptũ eſt: qđ ſi attenderitis, nunq̃ ad eam recurreretis. Scriptũ eſt eñ, in Geneſi, Quoniam Abrahã habuit duos filios, Iſmael, & Iſaac, Vnũ de ancilla, Agar. ſ. Iſmael, Et vnũ de libera, Sara. ſ. Iſaac. Sed q de ancilla, fuit Secundum carnẽ natus eſt. i. per nullũ miraculum, ſed lege naturæ natus eſt. Qui autẽ de libera per repromiſſionẽ. i. mirabiliter nat⁹ eſt. Attẽde quod ait, Scriptũ eſt, quoniã Abrahã duos filios habuit, cum plures habuerit.

Auguſtinus Poſt mortẽ eñ Sarę, de alia vxore. ſ. Cetura alios genuit, qui non pertinẽt ad hãc ſignificationẽ, & ideo multi legẽtes apoſtolũ, librũ autẽ Geneſeos ignorãtes putant ſolos duos filios habuiſſe Abrahã. Sed hos ſolos cõmemorat apoſtolus, q̃a de his duob⁹ ſcriptura ſpecialiter ſingula exequiẽ, innuens aliquid egregium ĩ his præfigurari. Itẽ attẽde quod ſubdit, Vnũ

Auguſt. de ciui. dei. de ancilla, & vnũ de libera. Nõ eñ hoc fruſtra diſtinxit. Vterq; quidẽ de Abrahã nat⁹ eſt, E
ſed diuerſa operatione, quia q de ancilla ſecundũ carnis naturã natus eſt, quia iuuẽcula de ſene ſolet cõcipere. Qui autẽ de libera nõ ſecundũ vim carnis vt vetula & ſterilis de vetulo cõciperet, ſed ꝑ operationẽ dei q ꝓmiſit. Illũ ergo genuit demonſtrãs cõſuetudo naturã. Illũ vero dedit ꝓmiſſio, ſignificãs gratiã. Ibi human⁹ vſus oſtẽdiẽ, hic diuinũ beneficiũ cõmendatur. Natus eſt ergo Iſmael ſicut naſcunẽ homines permixtione vtriuſq; ſexus vſitata lege naturæ, ideo dictũ eſt ſecundũ carnẽ, nõ quia iſta beneficia dei non ſint, aut nõ iſta opereẽ deus cuius opifex ſapiẽtia attingit: ſicut ſcriptũ eſt, A fine vſq; ad finẽ for. & d. o. ſu. ſed vbi ſignificãdum fuerat dei donũ, q̃đ indebitũ hoĩb⁹ gratis gratia largireẽ. ſic oportuit dari filiũ queadmodum naturæ non debebaẽ ex curſibus. Hæc autẽ q̃uis ad literam ita fuerint, tamen quia ſecundũ literã ad ſuperiorẽ demonſtrationẽ non valẽt, ſubdit, Quæ ſunt dicta

Aug. in pſalmo. ciii. per allegoriã. i. per alium intellectum. Allegoria enim dicitur cum aliquid aliud videtur ſonare in verbis, & aliud in intellectu ſignificari, ſicut hic. Abraham enim eſt deus pater, qui eſt pater multarum gentium. Sic enim interpretatur hoc nomen Abraham. Aba enim pater, Ham multarũ, ſubaudiẽ gẽtiũ, quo intelligiẽ de⁹ pater. r. iterponiẽ cauſa euphonię. Inde diciẽ Abrahã quaſi Abahã. i. pater multarũ gẽtiũ, quo intelligiẽ de⁹ pater. Libera autem & ancilla ſignificãt duo teſtamẽta. Vnde ſubdit, Hæc eñ. i. ancilla & libera Sunt. i. ſignifi F
cant Duo teſtamenta, Libera ſignificat nouum teſtamentum dans omnibus per Chriſtũ nouam gratiam. Agar, vetus teſtamentum. In vtroq; teſtamento genuit deus ſibi filios qui

Ambroſius ſeruirent. Sed in veteri teſtamento generati ſunt Iudæi ſerui, quia timore pœnę & promiſſione temporalium ſeruiebant. & hoc eſt quod ait, Qui de ancilla, fuit, ſcilicet Iudæi & omnes ſerui peccati. Natus eſt ſecũdum carnem, quæ & pœnas abhorret, & dulcia amat, quia illi metu pœnę & amore temporalium ſeruiebant. Gratia vero noui teſtamenti parit

Ambroſius liberos qui ex dilectione ſeruiant, non in carnis, ſed opere dei. & hoc eſt quod ait, Qui autem de libera natus eſt, id eſt liber Chriſtianus populus gratia noui teſtamenti generatus,

Per repromiſſionem natus eſt, id eſt per virtutem & gratiam promittentis ſub figura veritatem. Quis enim impoſſibilia ſecundum naturam crederet, & quæ ſuauia ſunt in pręſen

Ambroſius ti contemneret, & non viſa ſperaret niſi virtus dei hoc in eo operaretur? Taliter generantur Chriſtiani quorum typus præceſſit in Iſaac. Iſmael enim Iudæorum ſignificat natiuitatem, vel eorum qui ſerui peccati ſunt. Iſaac vero Chriſtianorum, quia in libertatem naſcũtur. liber enim fit qui accipit remiſſionẽ peccatorum. Ecce expoſitum eſt euidenter quid ſignificent illa verba legis. Vnde oſtenditur lex non eſſe tenenda quæ in ſeruitutem generabat, ſed noua quæ in libertatem parit. Vnde addit, Vnum quidem, quaſi dicat, ancilla & libera ſignant duo teſtamenta. Et Vnum quidem, datum eſt In monte ſyna, quod interpretaẽ mãdatũ. ꝙ in tali loco datũ eſt. i. in monte eminenti, ſignificat ꝙ Iudęi cõtra.

Digitized by Google

A alias gētes eſſent ſuperbi de mandato,vel ipſi eſſent ſuperbi & tumidi cōtra ipſum manda-
tum.Illud teſtamētū,dico, Generās,homines In ſeruitutē,quia ꝑ timore ſeruiebāt Iudęi, Ambroſius
vel ſerui peccati erāt.qđ teſtamētū Eſt Agar.i.ſignificat̃ per Agar.& recte.Agar eñ in-
interp̄tat̃ alienatio. qđ bene cōuenit,qa illđ teſtamētū alienat hoīes ab ęterna hęreditate.

Syna enim mons eſt in Arabia qui coniunctus eſt ei quæ nunc eſt Hieruſalē, & ſeruit cum filiis ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra.Scriptum eſt enim,Lætare ſterilis quæ non paris,erumpe & clama quæ non parturis,quia multi filii deſertæ magis q̄ eius quæ habet virum. Nos autem fratres ſecundum Iſaac promiſſionis filii ſumus. Sed quomodo tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat,perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritū, ita & nunc.Sed quid dicit ſcriptura?Eiice ancillam & filium eius.Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.Itaq; fratres non ſumus ancillæ filii ſed liberæ,qua libertate Chriſtus nos liberauit.

Syna eñ.q.d.Vere teſtamētum vet⁹ generat in ſeruitutē,quia Syna mons.i.vetus teſtamētum datū in monte Syna. Eſt in Arabia.i.in humilitate vel in afflictione,quia affligebat hoīes ſub carnalibus obſeruationibus. Arabia eñ interpretat̃ humilitas vel afflictio.
B Et bene dicit̃ vetus teſtamētum datum eſſe in Arabia,non in terra promiſſionis vbi Iudęi quaſi filii fuerunt,ſed in Arabia vbi quaſi ſerui & alieni fuerunt,quia vet⁹ teſtamētū nō filios ſed ſeruos & alienos pariebat.deinde vet⁹ teſtamētū populo cui datū eſt cōparat,dicēs, Qui,mons per oīa Cōiunctus eſt,& ſimilis.i.vet⁹ teſtamētum in illo monte datum,per oīa cōiunctū eſt,& ſimile Ei Hieruſalē quæ nūc eſt.i.Iudaico populo,qui nūc eſt.i.qui terrena diligit,& ꝑ tēporalib⁹ Seruit.Vel, Seruit,ſub peccato, Cū filiis ſuis,Hęc eſt ſynagoga quæ ſub peccato generat filios.tot⁹ quidē popul⁹ mater eſt,ſinguli autē ſunt filii.vel filii ſunt ꝓſeliti,qui omnes timore pœnę ſeruiūt.& ideo vet⁹ teſtamētū dicit̃ eſſe cōiunctum & ſiīe illi populo,quia ſicut vet⁹ teſtamētū pœnas minabat̃.& tēporalia ꝓmittebat: ita ille popul⁹ timore pœnę,& amore tēporaliū ſeruiebat.Ecce ꝑ hæc oīa patet ꝙ vet⁹ lex nō eſt tenēda,ſed noua quę ſurſum eſt,quę libera eſt.i.ad ſupiora nos mittit,& liberos facit:quę data eſt eccleſiæ,quę ſurſum eſt,& libera. Vnde ſubdit, Illa autē.q.d.hæc.i.ſynagoga timore vel ſub peccato ſeruit.Sed Illa Hieruſalē quę ſurſum eſt.i.eccleſia de gētib⁹ cōgregata,quę Hierony.
cū dño gaudet ī ſpe,libera eſt,quia diligit,& ex amore ſeruit. Quę eſt mater nr̄a.i.credētiū,qa ſinguli verbo ei⁹ & exēplo inſtructi,ex charitate ſeruiunt.Qꝫ autē libera ſit & mater, authoritate Iſaię ꝓbat,ſubdēs, Scriptū eſt eñ.q.d.vere libera eſt & mater,qa Scriptū eſt, in Iſaia, Lętare ſterilis q̄ nō paris,erūpe & clama q̄ nō parturis,qa mlti filii,&c.Ex his ver-
C bis & libera monſtrat̃ & mater.Lętari eñ,& erūpere,& clamare pertinēt ad libertatē:quia Multi filii,hoc ꝑtinet ad matrē.Iſaias aſpiciēs tēp⁹ Chriſti,eccleſiā gētiū ante ſterilē nūc fœtoſam alloquit̃,dicēs,O eccleſia gētiū Sterilis quę,tēpore legis, Non,virtute miraculi Paris,quia illo tēpore quaſi nullos genuit. Quæ etiā nō parturis,quia neq; tūc conatū habuit. Lętare,ī corde, Erūpe.i.lætitiā mētis extra oſtēde, Et clama.i.gaudium tuū aliis ꝑdica, Quia magis multi.i.plures ſunt, Filii,tui olim, Deſertę,partu quidē nō dilectione ſpōſi, Quā eius.i.ſynagogę, Quę habet virū.i.legē,ad generādū.i.quæ carnalr̃ generat ſub lege. Virū quippe habuit ſynagoga.i.legē,& fœtoſa quondā fuit in liberis.Sterilis Hierony.
vero eccleſia ſine viro Chriſto,ſine vllo ſponſi ſermonis alloquio,diu iacuit in deſerto.ſed poſtq̄ accepit illa librum repudii,& oīa ornamēta viri,in idoli vertit ornamēta:tunc maritus priore cingulo putreſcēte,alium lumbis ſuis balteum,aliud de gentibus lumbare contexuit:quæ ſtatim vt eſt viro cōiuncta,cōcepit & peperit. Vnde in Iſaia dominus exclamat, Dilata locum tabernaculi tui,& ꝓtēde funiculos tuos,&c.Item,Si eſt gens nata ſimul.Synagoga ergo quæ habet virū,id eſt legem,deſerta vero & vaga,& ſine vlla legis poteſtate viuens,gentium multitudo eſt,quæ & ſterilis erat nullius legitimi verbi proferens germen. Hierony.
Sterilis enim erat in omnibus gētibus eccleſia,antequam iſte fœtus quem cernimus oriret̃. Auguſt. ad
hoc autē quidā iudaizantes ad antiquā Sarā referunt.hoc autē de antiqua Sara ſupflue dice- ciui.dei.
ret Iſaias,q̄ multo ante tēpore obierat.vel ꝑ Hieruſalē ītelligit̃ hic ſupna ciuitas cęleſtis curia.Supna eſt eñ ſanctorū ciuitas,licet ī quibuſdā quos hic parit,adhuc peregrinat̃,donec

regni eius tẽpus aduẽniat, quando congregatura eſt omnes in ſuis corporibꝰ reſurgẽtes. De D
hac ergo dicit, Illa autẽ Hieruſalẽ quæ ſurſum eſt. i. cum dño gaudet, Libera eſt, a pecca-
to & pœna peccati, Quæ eſt mater noſtra. Ciuitas cęleſtis, mater noſtra dicit̃, ꝗa ad eã vo
camur, & ideo cæleſtis dicit̃, ꝗa cęlũ ſedes eiꝰ eſt: & quos generat, ibi erũt cũ ea. Vere mater
Ambroſius eſt. Scriptũ eſt eñ, Lętare ſterilis q̃ nõ paris, erũpe & clama q̃ nõ parturis. Cęleſtis Hieruſa
lẽ ſterilis dicit̃, ꝗa nõ parit ſecũdũ carnẽ: nec parturit. i. nec dolores patit̃, ſed generat ſpũa-
liter ſine paſſione clamãs ĩ lętitia q̃ plures habet filios q̃ quę habet virum. i. ſynagoga q̃ car
nalr̃ generat. Vnde ſubdit, ꝗa Magis multi ſunt filii, tui, Deſertę. A quo? Ab Adã ꝗ de-
ſerta vita ſecutꝰ eſt mortẽ, Quã eiꝰ q̃ habet virũ. i. ſynagoga. Multo eñ plures ſunt Chri-
Auguſt. in quæſt. liiii. no. & ue. te. ſtiani Iudęis, ꝗa Chriſtiani ſupgreſſi ſũt numerũ Iudęoꝝ. Sterilis ergo dicta eſt, ꝗa virgo eſt
quę nõ carnalr̃ generat filios, ſed ꝑ ſolã fidẽ ſpũalr̃ q̃ nec parturire dicit̃. Quæ eñ parturit,
dolores patit̃: hæc exclamat ĩ lętitia ſalutis humanę. Hieruſalẽ vero terrena ideo virũ ha-
buiſſe dicta eſt, ꝗa carnaliter generabat. Parit autẽ ciues terrenę ciuitatis peccato vitiata na
tura: cæleſtis vero ciuitatis ciues parit a peccato naturã liberãs gratia. qđ ſignificatũ eſt in
duobꝰ filiis Abrahę, quorũ vnꝰ de ancilla ſecundũ carnẽ natꝰ eſt: alter de libera, nõ ſecũdũ
naturã, ſed ꝑ repromiſſionẽ. Negat eñ natura filios tali cõmixtione q̃lis eſſe poterat Abra
hę & Sarę in illa ætate, etiã mulieris accedẽte ſterilitate, quę nec tũc parere potuit, quando
Auguſt. de ciui. dei. nõ ætas fœcũditati, ſed ætati fœcũditas defuit. Quod vero nec ſic affectę fructus poſterita
tis nõ debebat̃, ſignificat quod natura humani generis peccato vitiata, & ideo iure damna E
ta, nihil verę fœlicitatis in poſterũ mœrebat̃. Iſaac ꝑ repromiſſionẽ natꝰ nõ per generatio
nẽ, ſignificat filios grẽ, ciues ciuitatis liberę, ſocios pacis æternæ. Et ꝗa hoc non ꝑ gñationẽ
ſed ꝑ regñationẽ futurũ erat, ideo tũc ĩperata eſt circũciſio qñ de Sara ꝓmiſſꝰ eſt filiꝰ. Circũ
ciſio igit̃ ſignificat naturã exuta vetuſtate nouatã. & ꝙ oẽs filios & ſeruos vernaculos & em-
ptitios circũcidi iubet, ad oẽs iſtã gratiã ꝑtinere teſtat̃. Octauꝰ autẽ dies Chriſtũ ſignificat,
ꝗ poſt ſabbatũ reſurrexit, parẽtũ mutant̃ & noĩa. Oĩa reſonãt nouitatẽ, & ĩ veteri teſtamẽto
obũbrat̃ nouũ, & ĩ nouo reuelat̃ vetꝰ teſtamẽtũ. Nos autẽ, q. d. duo ſunt filii Abrahę, alter
ſecundũ carnẽ, alter ꝑ repromiſſionẽ natꝰ. Nos autẽ frẽs ſumꝰ filii ꝓmiſſiõis. i. ꝑ gratiã ge
niti ſecundũ Iſaac. i. ad ſilr̃itudinẽ Iſaac. Iſaac ĩterpretat̃ riſus, quo ſignificant̃ illi ꝗ ĩ lętitia
ſeruiũt: nõ ex triſtitia vel ex neceſſitate. Sed qũo, q. d. nos ſumꝰ filii ſecũdũ Iſaac. Sed qũo
Aug. ſuper Ioannem. tũc is ꝗ ſecũdũ carnẽ natꝰ erat, ꝑſequebat̃ eũ ꝗ ſecũdũ ſpiritũ, ſanctũ natꝰ erat. i. Iſmael pſe-
quebat̃ Iſaac, vel etiã Eſau Iacob. Ita & nũc. ſ. ꝗ ſecundũ carnẽ nati ſunt ꝑſequunt̃ eos ꝗ ſe-
cundũ ſpiritũ nati ſunt. Qui ſunt ſecũdũ carnẽ nati? dilectores mũdi, amatores ſeculi. Qui
ſunt ſecundũ ſpiritũ nati? amatores regni cęlorũ, dilectores Chriſti, deſiderãtes vitã æter-
Orig. nã, gratis colẽtes deũ. Iudęi etiã ſunt ſecundũ carnẽ nati, ꝗ ꝑſequunt̃ nos ꝗ ſumꝰ ſecũdũ ſpi
ritũ, ꝗa legẽ ſecundũ ſpiritũ nõ ſecũdũ carnẽ cuſtodimꝰ. Per hoc ergo ꝙ patimur, ꝓbamur
filii ꝓmiſſionis. Sed qđ dicit ſcriptura? q. d. patimur ab illis ſicut Iſaac ab Iſmaele, Sed, non F
Hierony. eſt curandũ. Quid eñ dicit. i. refert Scriptura, dixiſſe Sarã. Ecce Eiice ancillã & filium
eius. Nõ puto nos inuenire poſſe vbi Iſmael ꝑſecutꝰ fuerit Iſaac: ſed tantũ illud ꝙ cũ filius
Aug. ſuper Ioannem. Aegyptię luderet cũ Iſaac indignata ſit Sara, vidit pueros ſimul ludentes. Et dixit, Eiice,
&c. Quid eſt hoc? Quid enim mali fecerat Iſmael puero Iſaac, quia ludebat cum illo? Sed il-
la luſio illuſio erat, illa luſio deceptionem ſignificabat, illum luſum Sara intellexit, & apoſto
Aug. in ſer. de Agar & Iſmael. lus vocauit perſecutionẽ. Quia luſus maioris ad minorem illuſio eſt & deceptio, quia ſciẽs
ſe habere alia negotia quæ intẽdit, ſimulat quædam puero. i. infirmo, ludens cũ illo & frau-
Aug. ſuper Ioannem. des facit. Sic & modo plus perſequuntur qui nos illudendo ſeducunt. Et ſicut Sara intellexit
luſum illum, ita & eccleſia intelligit luſum iſtum perſecutionem. Sed quid dixit Sara? Eiice
ancillam & filium eius: ita qui pertinent ad Agar & Iſmael, id eſt lex & Iudæi eiecti ſunt
ab eccleſia & a gratia patris, necnon & hæretici & filii eorum. Omnes etiam qui in eccle-
Aug. in pſalmo. cxix. ſia terrenam fœlicitatẽ quęrũt a domino, adhuc ad Iſmaelẽ pertinẽt. Ipſi ſunt qui contradi-
cunt ſpiritalibus proficiẽtibus, & detrahunt illis, & habẽt labia iniqua, & linguas ſubdolas:
ergo Iſaac cum Iſmaele viuebat, id eſt qui pertinent ad Iſaac inter eos viuunt qui perti-
Auguſ. contra pelag. nent ad Iſmael. Iſti ſurſum nolunt aſcendere, illi deorſum volunt trahere. Iſti volare ad
Deum volunt, illi conantur pennas euellere. Et ſicut iſti pertinent ad Iſmael, & ad ve-
tus teſtamentũ: ita & antiqui veteris teſtamẽti miniſtri gratiam quęrentes, filii ſunt pro-
miſſionis pertinentes ad nouum teſt. ſed hoc quod dicit, Eiice, quando erit? hoc erit cum

A atea cœperit ventilari. Vnde ſubdit, Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio libe-
ræ, id eſt mali cum bonis, Iudæi cum Chriſtianis. Sicut enim nunc in cõuerſatione ſunt diſ- Auguſtinus
ſimiles, ita erunt & in futura retributione. Itaq; q.d. qa patimur a Iudæis, & ab aliis malis,
ſicut Iſaac ab Iſmaele, Itaq; fratres mei, non ſumus filii ancillæ, quia non ſumus ſerui pec- Ambroſius
cati vel legis, Sed liberę, ſ. cæleſtis Hieruſalem, qui eſt populus nouus regni cęlorum, & nõ Ambroſius
alio modo ſumus filii liberę ſed per eam libertatem Qua libertate, i. per quam libertatem
Chriſtus nos liberauit, qui immunis a peccato, ex dilectione obediens fuit. Libertas ergo
qua liberati ſumus a Chriſto, eſt remiſſio peccatorum, & fidei per dilectionem operantis iu-
ſtificatio.

CAPVT V.

STate, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus di-
co vobis: quoniam ſi circũcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.
Teſtificor autem rurſus omni homini circuncidẽti ſe: quoniam de-
bitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Euacuati eſtis a Chriſto, qui ĩ le-
ge iuſtificamini, a gratia excidiſtis.

B Stat e, ergo quod lex debet ceſſare hucuſq; oſtendit, & ſimilitudine conſuetudinis huma-
næ, & legis ipſius authoritate, nunc Galatas hortaẽ ne ſe iugo legis velint ſubiicere, & ter-
ret periculi comminatione, q.d. Et quia per Chriſtum liberi eſtis, Ergo ſtate, in firma fide
fixo pede permanente in libertate. Et nolite contineri iugo ſeruitutis, i. lege quæ in ſerui-
tutem generat. & addit, Iterum, non quia prius Galatæ legem cuſtodierint, ſed dum circũ-
ciſionis & legalium obſeruationum iugo ſe ſubiiciebant, quaſi ad eoſdem reuertebanẽ cul-
tus, quibus in idololatria ante ſeruiebant, quia non eſt leuior hæc legis ſeruitus, q̃ idolola-
triæ. Eccleſię, q.d. Nolite contineri iugo ſeruitutis, nec ſaltem circũciſione, quia Ecce ego
Paulus, qui ſum notæ authoritatis, Dico vobis, quoniam ſi circuncidamini Chriſtus
nihil vobis, proderit. Decepit ergo Timothęum, & fecit vt nihil ei prodeſſet Chriſtus. Auguſt. ad
Eis itaq; dictum eſt hoc, qui ideo volebant circũcidi, quod aliter putabant in Chriſto ſe ſa- Hierony.
lutari non poſſe. Hoc enim animo, hac voluntate, iſta intentione quiſquis tũc circuncide-
batur: Chriſtus ei nihil proderat. Illos igitur arguit qui ſe in lege iuſtificari credebant, non
qui legitima illa in eius honorem a quo mandata ſunt obſeruabant, intelligentes & qua pꝛ-
nunciandę veritatis ratione ſint mandata, & quouſq; debeant perdurare. Illa enim quæ ſi-
gnificationis cauſa præcepta ſunt, quæ gratiæ reuelatione latius innoteſcente neceſſe fue-
rat aboleri, iuſtificare neminem poterant: non ideo tamen fuerant tanq̃ diabolica gẽtium
ſacrilegia fugienda, etiam cũ ipſa gratia iam cœperat reuelari quæ vmbris talibus fuerat
C prænunciata. Inde eſt quod Timothæum Iudęa matre & Græco patre natum circuncidit Auguſ. con-
Apoſtolus, & ipſe morem huiuſmodi cuſtodiuit, non ſimulatione fallaci, ſed conſilio prudẽ- tra Fauſt.
ti. Circunciſio enim & cætera legalia ita natis & inſtitutis non erãt noxia, licet iam ſigni-
ficandis futuris neceſſaria non eſſent, magis noxium erat ea quaſi noxia ꝓhibere in his ho-
minibus, vſq; ad quos durare debuerant. Gentiles vero ex diuerſo veluti pariete ad eũdem
lapidem angularem venientes, non erant ad talia cogendi. Si qui vero his qui ex circunci-
ſione venerant talibus ſacramentis adhuc dediti erant vltro vellent ſicut Timothæus con-
ferre congruentiam, non erant prohibendi: ſed ſi in his confidebant, erant perditi ſicut &
Iudæi. Vnde eſt illud Apoſtoli. Dico vobis, quia ſi circuncidamini, vt ſpem ſalutis in cir-
cunciſione habeatis, Chriſtꝰ nihil proderit vobis. Licebat ergo his quos fides quæ reuela-
ta eſt eis, iam imbutos inuenerat illa tenere, ne videantur improbata potius q̃ terminata.
Gentibus vero non ſunt imponenda, ne videantur aut non cauſa prõmittendi Chriſti in-
ſtituta, aut adhuc promittere, ſed ceſſando iã appareant ſigna futuri fuiſſe, quæ cũ honore
paulatim deſerendo erant ſepelienda, non vt ſacrilegia Gentiũ fugienda. Poſtea vero tan- Auguſt. ad
q̃ cum honore ſepulta ſint, a Chriſtianis omnibus irreparabiliter deſerenda. Hieronymus Hierony.
autem iſta legalia poſt Chriſti paſſionem ſiue in eis ſpes ponatur ſiue non, obſeruãtibus no-
xia eſſe dicit, niſi diſpenſatorie cuſtodiantur: & ſecundum hoc ita hic locus exponitur. Si
circun. Chriſtus nihil proderit vobis, quia circunciſio iam non ſolum non prodeſt, ſed etiã
obeſt. Anteq̃ noua inciperet prædicatio, oportuit circuncidi: nũc autem lege fidei ſuccedẽ-

Digitized by Google

te nihil proderit fideli addita circuncisio ſed oberit,maius enim malum eſt ex libero fieri D
ſeruum,q̃ naſci. Teſtificor.q.d.Si circuncidamini nihil vobis proderit Chriſtus,nec hoc
ſolum malum vobis erit,ſed etiam Teſtificor rurſum,ſicut olim ante fidem Omni homi-
Ambroſius ni,Iudęo vel Gentili Circuncidenti ſe,pro habenda iuſtitia. Quoniam debitor eſt vni
uerſæ legis faciendæ,id eſt ex debito omnia legalia debet implere,quod exigit circũciſio.
Vt enim baptiſmus ſuam,ſic circunciſio ſuam exigit iuſtificationem. Hoc ideo ait,vt vel
terrore tam innumerabilium obſeruationum quæ in lege ſcriptę ſunt,ne om̃es implere co-
gerentur,quod nec ipſi Iudæi,nec patres eorũ implere potuerũt,ſicut Petrus ait,abſtinerent
ab his quibus eos aliqui ſubiicere cupiebant. Euacuati.q.d.Vere Chriſtus nõ proderit vo
Ambroſius bis,quia vos qui gratia Chriſti prius eratis pleni, Euacuati eſtis a Chriſto, id eſt virtuti-
Auguſtinus bus Chriſti.Vos dico In lege iuſtificamini.i.creditis iuſtificari.Aliter enim non noceret
Ambroſius circũciſio.Euacuati eſtis dico, Et excidiſtis a gratia,futura,id eſt indigni eſtis beatitudi
ne æterna.Vel, Excidiſtis a gratia, iam habita.i.gratiam amiſiſtis. Qui enim in lege
iuſtificari vult poſt fidem,amittit gratiam:quia ad hoc venit donum dei & gratia, vt ceſ-
ſante onere legis iuſtificet credentes:quod qui reducit,hanc perdit.

Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. Nam in Chriſto Ieſu neq;
circunciſio aliquid valet neq; præputium,ſed fides quæ per charitatem opera-
tur.Currebatis benę.Quis vos impediuit veritati non obedire? Nemini conſen-
ſeritis.Perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocauit vos.Modicum fermentum totam E
maſſam corrumpit.Ego confido in vobis in domino q; nihil aliud ſapietis. Qui
autem conturbat vos,portabit iudicium quicunq; eſt ille.

Nos eñ.q.d.qui in lege confidit amittit gratiã, quod econtrario poteſt videri. Quia
Auguſt.de ſpũ & lit. nos expectamus ex fide ſpem iuſtitiæ.i.iuſtitiã & ſpem.i.æternã beatitudinẽ.Vel, Spem
iuſtitiæ.i.quam ſperat iuſtitia.ſ.vitam æternam.Vel, Spem iuſtitiæ.i.qua ſperatur ipſa iu
Auguſtinus ſtitia.Fides enim eſuriens & ſitiens iuſtitiam,ſperat in ea renouari & proficere.Vel, Spes
Auguſtinus iuſtitiæ,Chriſtus eſt,ex quo ſperatur ipſa iuſtitia.Expectamus dico,& hoc facimus Spiri-
Hierony. tu.i.per ſpiritum ſanctum qui nõ fallit.Hoc dicit ne putaremur falli. Nam in Chriſto &c.
Hierony. q.d.Recte dico ex fide eſſe iuſtitiam,quia non eſt ex alio Nã,his qui ſunt In Chriſto Ie-
ſu neq; circunciſio aliquid valet neq; præputium,æquatur præputio circunciſio.His eñ qui
in Chriſto valunt viuere virtutes appetendæ ſunt, & vitia fugiẽda: media vero,quę inter
Auguſtinus virtutes & vitia ſunt,nec fugienda ſunt,nec appetenda,vt circunciſio & præputium quę ni
ſuper epiſt. hil volent in Chriſto, Sed fides,non vtiq; ocioſa.Quia fides ſine operibus mortua eſt,i.nõ
Ioan. ſaluat, Sed quæ operatur per charitatem,dei & proximi.Opus fidei,ipſa dilectio:ſine di-
Auguſtinus lectione inanis eſt fides,cum dilectione,Chriſtiani eſt.Alia,id eſt fides ſine dilectione,dæ-
de uer. do. monis.Nam & dæmones credunt & contremiſcunt:qui autem non credunt, tardiores ſũt
& peiores q̃ dæmones.Sed multum intereſt vtrum quis credat ipſum Chriſtum eſſe,an cre F
dat in Chriſtum.Nam ipſum eſſe Chriſtum,dæmones crediderunt. Ille eñ credit in Chri
ſtum,qui ſperat in Chriſtum,& diligit Chriſtum. Currebatis. Hic laudat Galatas, & eos
per quos inducti ſunt,vt iudaizare vellent,vituperat.& ne illis conſentiant monet,q.d.Fi-
des operans per dilectionem valet,& hæc olim fuit in vobis,quia olim Currebatis,p ope-
ra fidei proficiendo,& hoc Bene,quia ex dilectione faciebatis. Ergo quis vos faſcinauit
Ambroſius vel impediuit non obedire veritati,quæ vltro ſe ingerit.Exercitium illorum in opera fidei
bonum fuiſſe teſtatur,ſed nequitia malorum impeditos ne curſum ſuum efficacia perſeue-
Ambroſius rante conſummarent.Vnde vt nulli eorum credant hortatur,ſubdens,ſed vos Nemini il-
Ambroſius lorum,deinceps Conſenſeritis,ſaltem eos audiendo qui opera legis ſeruanda ſuadent,euã
Ambroſius gelicæ veritati obedire non ſinentes. Perſuaſio enim.q.d.ideone conſenſeritis, quia per-
ſuaſio hæc qua volũt vos mittere ſub iugum legis, Nõ eſt ex eo.ſ.deo, Qui vocauit vos,
Auguſtinus ad vitam,ſed ex diabolo.Ideo etiam ne conſeritis,quia Modicũ fermentum.i.illi pauci &
acidi qui ad illos veniebant vt iſta ſuaderent. Vel Modicum fermentum.i.hæc perſuaſio,
vel Modicum fermen.id eſt hæc circunciſio,& pauca legis Corrumpit totam maſſam.i.
congregationem fidelium vel virtutum.Senſus itaq; iſte eſt,ne puteris paucorum hominũ
inſidias contemnendas.Vt enim ſcintilla res parua eſt,& pene dum cernitur non videtur,
ſed ſi fomitem comprehenderit, & nutrimẽta ſui inuenerit,mœnia,vrbes latiſſimas,ſalt9,

Digitized by Google

A regioneſq; conſumit:& ſicut fermentum res modica videtur & nihili,ſed cũ farina cõſper-
ſum totam maſſam ſuo vigore corruperit,in illius vim tranſit omne quod mixtum eſt: ita
& doctrina peruerſa ab vno incipiens,vix duos aut tres,primũ in exordio reperit audito-
res,ſed paulatim vt cancer ſerpit in corpore,& iuxta vulgare prouerbiũ, Vniꝰ pecudis ſcã
bies totum commaculat gregem.Igitur & ſcintilla cum apparuerit,extinguenda:& fermen
tum a maſſa vicina ſemouendum,& ſcabioſum animal a caulis ouium remouendum.Hæc
horror vos. Et ego confido in vobis,quod olim boni fuiſtis,nec ſimpliciter dico in vobis
ſed addo In domino,deo ſcilicet operãte,cõfido inquã Qꝫ nihil aliud ſapietis,q̃ docui.
Ideo dicit ſe confidere de his,quia non ſponte,ſed circũuenti errabant,& ideo oſtenſa mo Auguſtinus
do vera via,facile credit eos reuerti. Qui autem.q.d.Confido in vobis,ſed ille Qui con
turbat vos.q.d.purũ fontem intellectus veſtri,vt.ſ.mutato ordine de ſpiritualibus ſitis car- Auguſtinus
nales, Portabit iudicium.i.ſuſtinebit damnationem. Quicunq; eſt ille,etiam ſi carne ſit Ambroſius
filius Abrahæ,pro nullo parcetur ei.Occulte inquiunt Petrum lacerat, cui ſupra in faciẽ ſe Hierony.
reſtitiſſe ſcripſit,quod non recto pede inceſſerit ad euãgelii veritatem:ſed nec Paulus tam
procaci maledicto de eccleſiæ principe loqueretur,nec Petrus dignus erat vt portaret iudi
cium eccleſiæ conturbatæ.ex quo arbitrandum eſt de aliquo dici,qui vel cum Apoſtolis fue
rat,vel de Iudæa venerat,vel ex Phariſæis crediderat, vel certe magnus ſit apud Galatas
B æſtimatus,vt portet iudicium eccleſiæ conturbatæ. Sicut enim qui errantem conuerti fa- Ambroſius
cit remunerandus eſt:ita & qui rectũ incedentẽ iter flectit in deuiũ,damnationẽ cõſequit.

Ego autem fratres ſi circunciſionem adhuc prædico: quid adhuc perſecutio-
nem patior? Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Vtinam & abſcindantur qui
vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres: tantum ne libertatẽ
in occaſionem detis carnis: ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Omnis
enim lex in vno ſermone impletur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Quod
ſi inuicem mordetis & comeditis, videte ne abinuicem cõſumamini. Dico autem
in Chriſto. Spiritu ambulate,& deſideria carnis non perficietis.

Ego autem.q.d.Ille portabit iudicium qui conturbat vos. Ego autem,non cõturbo vos
o Fratres,prædicando legalia,qa Si circunciſionẽ prædico adhuc,vt olim feci,& vt mi Auguſtinus
hi imponitur.Intelligendum eſt enim quod imponebatur ei a pſeudo iſtam ſeruitutẽ Ga-
latis perſuadere volentibus,quod alibi circunciſionem prædicaret,ſed non eis facile aperi-
re ſententiam ſuam vellet. Si inquam hoc ago, Quid adhuc perſecutiones patior? q.d.
nulla alia cauſa potior a Iudæis.Perſecutiões enim creberrimas ſuſtinuit a Iudæis,eo quod Ambroſius
doceret credentes de Gentibus non debere circuncidi. Et ſi eam prædico, Ergo euacua- Hierony.
C tum eſt ſcandalum crucis,non iraſcuntur Iudæi de cruce,ſi aſſero circunciſionem iuſtifica-
re.Scandalum erat Iudæis prædicatio crucis,quia ſabbatum & circunciſionem euacuabat,
ſi vero admitteret circunciſionẽ,non eſſe ſcandalum,& pacifici eſſent ei. Vtinam.q.d.ipſi
vos cõturbant. Et vtinã abſcidantur qui vos conturbant,hæc non tam furoris in aduerſa
rios,q̃ dilectionis in eccleſiam verba ſunt.Non enim tã maledixit eis q̃ orauit pro eis.Sub Hierony.
ſpecie nãq; maledictionis eleganti ambiguo vſus,bonum eis optat,cũ ait, Vtinã abſcin- Auguſtinus
dantur qui vos conturbant. Nõ tantum circuncidantur, Sed abſcidantur,vt ſint ſpado-
nes propter regnum cælorum,& deſinant carnalia ſeminare.Sunt enim quidam ſpadones
propter regnum cælorum.Vel ita,ipſi vos conturbant, ſed Vtinam qui vos conturbant
abſcindantur,nõ carnaliter, ſed vim generandi perdãt,vt in vobis vel aliis nihil ꝑficiãt,
non ſolum circunciſi ſed etiam abſciſi,vt nullam omnino potentiam generandi habeãt.&
merito hoc opto ne vos redigãt in ſeruitutem legis. Vos enim fratres vocati eſtis,a deo, Ambroſius
in libertatem,vt non timore ſed amore ſeruiatis,& qui prius peccatis obnoxii eratis, gra-
tiam dei accipientes liberi ſitis.& cum hoc ſit,hoc Tantum,neceſſarium eſt, Ne detis li Auguſtinus
bertatem in occaſionem carnis,id eſt ne libertate abutamini,vt quia liberi eſtis & metꝰ le-
gis vobis non incumbit,ideo deſideria carnis ſequamini:quia tũc eritis ſerui.Et eſt ſenſus,
Cauete ne audito nomine libertatis,impune vobis peccandũ eſſe arbitremini, Sed ꝑ cha
ritatem ſpiritus,id eſt quæ procedit de ſpiritu ſancto, Seruite inuicẽ, quia tunc liberi eri-
tis.Nota quia non per affectũ carnis charitas eſt habenda,ſed per ſpiritum,vt ſubiecti ſint

Digitized by Google

inuicem. Omnis enim.q.d.Ideo charitas eſt habenda,quia Omnis lex impletur in vno D
ſermone,id eſt in vno præcepto charitatis,quia qui illud præceptum ſeruat,nec mala agit,
& quantum poteſt bona facit,in quo pręcepto impletur? in iſto, Diliges proximum tuum
Ambroſius ſicut teipſum.Hoc ſcriptum eſt in Leuitico.In quo recte dicit impleri legem vniuerſam,cũ
Auguſtinus tamen duo ſint præcepta charitatis in quibus tota lex pẽdet & prophetæ,quia dilectio dei
Ambroſius in dilectione proximi continetur,& ideo in hoc præcepto perfectio ſalutis eſt,quia ſine pro
Auguſtinus ximo nõ diligit deus.Qui enim nõ diligit proximum ſuum quem videt,deum quem nõ vi
Ambroſius Auguſtinus det quomodo poteſt diligere?Item,Diligere proximum.i.omnem hominem tanq̃ ſeipſum quis poteſt niſi deum diligat,cuius præcepto & dono dilectionem proximi poſſit implere? Cum ergo vtrũq; præceptum ita ſit,vt neutrum poſſit teneri ſine altero:vnum eorum cõmemorare ſufficit. Et nota quod ait, Sicut teipſum. Sicut non poteſt proximum diligere,qui non diligit ſe.Se autem non diligit qui diligit iniquitatem.Qui enim diligit iniquitatem,odit animam ſuã.Nota etiam quod ait, Omnis lex.nam & illa quæ ad bonos mores pertinent,& illa quæ in ſacramentis ſunt,cum bene a liberis intelliguntur,nec carnaliter obſeruantur a ſeruis,ad charitatem referantur neceſſe eſt. Qꝫ ſi.q.d.in dilectione proximi lex impletur. Qꝫ ſi inuicem mordetis.i.in aliquo detrahitis, Et comeditis.i.totũ
Ambroſius deuoratis omnia vituperando ex inuidia,Vel, Criminamini,crimina vobis imponẽtes,

Videte ne ab inuicem conſumamini,ſciſſa Chriſtianæ religionis per vanam gloriam va
Ambroſius namq; victoriam vnitate.Occaſione charitatis hoc vitium eorũ tetigit,quia diſſenſio ini- E
Ambroſius mica eſt dilectionis.hoc enim maxime vitio contentionis & inuidiæ, pernicioſa inter eos iurgia nutriebantur,quibus conſumitur ſocietas & vita. Dico autem.Poſtq̃ a lege factorũ eos prohibuit in qua ſunt præcepta carnalia,nunc vt vitiis carnis ſe contineant,præcipit, & oſtendit q̃ ſufficiens eſt fides Chriſti ſine lege,quia per eam vincunt carnem,& eius opera,& ſequuntur ſpiritum,q.d.ne detis libertatem in occaſionem carnis,ſed per charitatem ſpiritus ſeruite. Hoc autem dico,poſſe eſſe vobis in Chriſto,id eſt per fidẽ Chriſti,& nunq̃ aliter.In qua fide Ambulate,id eſt proficite bene operando.& hoc Spiritu,id eſt ratione vel potius ſpiritu ſancto.Non enim hoc poteſt ſpiritus hominis per ſe. Et,tũc,deſideria carnis.i.delectationes,quas caro ſuggerit,non Perficietis. non ait non feceritis, vel non habueritis,quia ea non habere non poterant: Sed non perficietis,id eſt nõ opera eo-
Auguſ. contra Iulian. rum conſenſu voluntatis implebitis.

Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum,ſpiritus autem aduerſus carnẽ.Hæc ènim ſibi inuicem aduerſantur,vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini,non eſtis ſub lege.Manifeſta ſunt autem opera carnis,quæ ſunt fornicatio,immunditia,impudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ,contentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſiones, ſectę, inuidię,homicidia, F
ebrietates,comeſſatiões,& his ſimilia,quę prędico vobis ſicut prędixi:quoniam qui talia agunt,regnum dei non conſequentur.

Caro enim,vel añt.q.d.Dico non perficietis,ſed hoc graue eſt,quia Caro concupiſcit. Vel ita continua,ideo ita agite,quia grauis pugna eſt.Et hoc eſt quod ait, Caro enĩ cõcupiſcit.q.d.Semper noua in hoc exiſtens, Aduerſus ſpiritum,hoc in bonis manifeſtum eſt ĩ quibus eſt ſpiritus dei. Spiritus autem.q.d.ſed non eſt diffidẽdum,quia Spiritus,id eſt ra
Auguſt.de uer. Apoſt. tio gratia dei adiuta concupiſcit aduerſus carnem.Videte quale bellum propoſuit,qualem rixam,hoc intra teipſum ſentis.Nec enim nullum eſt vitium,cum caro concupiſcit aduer-
Auguſtinus ſus ſpiritum:cui vitio contraria virtus eſt,cum ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Caro
Auguſt. in ſer.de cont. autem dicta eſt concupiſcere,quia hoc ſecundum ipſam agit anima:ſicut auris dicitur audire,& oculus videre,cum potius anima & per aurem audiat,& per oculũ videat.Caro enĩ nihil vbi per animam concupiſcit,ſed concupiſcere dicitur,cum anima carnali concupiſcẽ
Aug. ſuper Geneſim tia ſpiritui reluctatur.Carnem igitur concupiſcentem dicit carnalem delectationem, quã de carne & a carne ſpiritus habet,aduerſus delectationem quam ſolus habet.Ipſius añt carnalis concupiſcentiæ cauſa nõ eſt in anima ſola,nec in carne ſola. Ex vtroq; enim fit,quia ſine vtroq; delectatio nulla ſentitur. Hæc enim.q.d.Hæc contra ſe cõcupiſcunt,quia vſq; adeo, Hæc ſibi inuicem aduerſantur,vt non quæcunq;,bona vel mala, Vultis illa facia-

Digitized by Google

A tis,id eſt facere permittamini,& meliori in hac pugna concedendum eſt,id eſt ſpiritui,quo volumus bona,& ſi omnia non perficiamus. Volumus enim vt nullæ ſint concupiſcentiæ, ſed hoc non perficimus. Q; ſi ſpiritu.q.d.Hæc duo pugnát. Quòd ſi ſpiritu ſancto gubernatore rectore ſpiritus veſtri, Ducimini,hoc dicit ne deſides ſint in pugna. ſi inquam hoc eſt, Non eſtis ſub lege,quæ errantibus,& male agentib9 poſita eſt: qui autem ducē habet ſpiritū ſanctum, non errat. Attende quod ait, Si ſpiritu ducimini &c.Ex quo apparet eum ſpiritum ſanctum non habere qui ſub lege eſt non diſpenſatiue,ſed vere, vt tu intelligis.Magna mihi videtur quæſtio quid ſit eſſe ſub lege,ſic,quēadmodum Apoſtolus culpat: hos damnabiliter dicit eſſe ſub lege quos lex facit reos,non implentes legem, dum neſcientes gratiā ſuperba elatione de ſe prǽſumūt.Sub lege eſt qui timore ſupplicii quod lex minatur non amore iuſtitiæ,a malo opere ceſſat,reus voluntate,nondum liber nec alienus a voluntate peccandi:quia vellet ſi fieri poſſet nō eſſe quod timeat,vt libere faceret quod occulte deſiderat.Et eſt ſenſus, Si ſpiritu du.hoc commodi iam habetis, Quod non eſtis ſub lege,quæ timorē incutit,non amorem tribuit.& ideo hæc pars iam eligenda eſt,qua liberamur a lege. Manifeſta ſunt.Opera carnis incipit enumerare,vt intelligant ſe ſi ad operādum iſta deſideriis carnis non conſenſerint,tunc duci carne non ſpiritu,q.d.hæc ſibi aduerſantur. Opera autem carnis manifeſta ſunt,id eſt per ſe apparent mala. Quæ ſunt forni-

Marginal notes: Auguſtinus de uer.apo. — Ambroſius — Hierony. — Auguſt. ad Hierony. — Auguſt. de nat. & gra.

B catio,opus.ſ.luxuriæ, Immunditia,& ſi non opere impleatur:vel quę eſt contra naturam Impudicitia,non pudice viuere. Luxuria,quælibet ſuperfluitas, Idolorum ſeruitus,veneficia,inimicitiæ,perſeuerantes. Contentiones,in verbis, Aemulationes, quando duo tendunt ad idem. Ira.ſ.ſubita tempeſtas animi. Rixa,quando ex ira inuicem ſe percutiunt. Diſſenſiones,quando partes faciunt in eccleſia. Sectæ,quæ græce dicuntur hæreſes. Inuidię,de alienis bonis, Homicidia,ebrietates,aſſiduę, Commeſſationes,ſupfluę, & his ſimilia.Attende quod non hæc omnia quæ enumerata ſunt in operibus carnis quæ manifeſta eſſe dixit,ad voluptatem carnis pertinēt:ſed vitia ſunt animi,vt inimicitię,irę. Credere etiam omnia mala accidere animæ ex carne,error eſt.Nō enim oīa vitę iniquę vitia tribuenda ſunt carni,ne ab his omnibus mundemus diabolum qui carnem nō habet. Sed carnis nomine totum hominem ſignauit,qui viuendo ſecundum ſe.i.ſecundum carnē in hæc cadit.Non enim habendo carnem ſed viuendo ſecundum ſe,id eſt ſecūdum hominem,factus eſt homo ſimilis diabolo, quia & ille ſecundū ſe viuere voluit,quando in veritate nō ſtetit. Vt autē ab his pœnæ cōminatione deterreat,addit, Quæ nunc prædico vobis,ante iudicium dum licet pœnitere, Sicut prædixi,etiam ante hanc epiſtolam, Quoniam qui talia agunt,regnum dei non conſequentur,vel poſſidebunt:non ait, qui hæc oīa fecerint,aut ſimul habuerint:ſed Qui talia agunt,quia etiam ſingula regnum dei tollunt. Hæc autem apoſtolica ſententia falſa eſt,ſi tales poſt quantalibet tempora liberati, regnū

Marginal notes: Auguſt.de ciui.dei. — Auguſtinus de ciui.dei.

C dei poſſidebunt,ſed quia falſa non eſt,profecto regnum dei non poſſidebunt.Et ſi in regno dei nunq̄ erunt,æterno ſupplicio tenebuntur,quia nullus medius locus eſt vbi non ſit ī ſupplicio,qui illo non fuerit reſtitutus in regno.

Fructus autem ſpiritus eſt charitas,gaudium,pax,patientia,lōganimitas,bonitas,benignitas,manſuetudo,fides,modeſtia,continentia,caſtitas.Aduerſus huiuſmodi nō eſt lex.Qui autem ſunt Chriſti,carnem ſuam crucifixerūt cum vitiis & concupiſcentiis.Si viuimus ſpiritu:ſpiritu & ambulemus.Nō efficiamur inanis gloriæ cupidi,inuicem prouocantes:inuicem inuidentes.

Fructus autem.q.d.Hæc quæ enumeraui ſunt opera carnis,ſed iſta ſunt opera ſpiritus,q̄ ſequuntur,quæ tamen non nominat opera ſed fructus,qa propter ſe appetēda ſunt. Et hoc eſt quod ait, Fructus autem ſpiritus,id eſt ſpiritus ſancti vel gratia rationis illuminatę,

Eſt charitas,quæ de terra ad cælum euocat, Gaudium.ſ.puritas cōſcientię & elatio animi ſuper his quæ digna ſunt exultantis.De quo legitur,Nō eſt impiis gaudere dicit dominus. Pax,quando ſe non inquietant. Patientia,aduerſariorum. Longanimitas,expectationis. Bonitas.i.dulcedo animi. Benignitas.i.largitas rerum. Manſuetudo,quod non intractabilis,ſed potius tractabilis eſt quis. Fides,de inuiſibilibus certitudo. Modeſtia, quod modum in dictis vel in factis ſeruat. Continentia, quod etiam a licitis ſe abſtinet. Hierony.

Caſtitas,quando recte vtitur licito.Attende quod in enumeratione fructuū ſpiritus,ca-

Digitized by Google

Hierony. put virtutum præmiſit.i.charitatem.Quæ enim alia inter fructus ſpūs debuit tenere pri- D
matum niſi charitas,ſine qua virtutes cęterę non reputabuntur eſſe virtutes,& ex qua na-
Aug.ſuper Ioannem. ſcuntur vniuerſa bona? Deinde ſequuntur membra ex iſto capite exorta & religata.ſ.gau-
dium & pax &c.quæ ſine ea non poſſunt prodeſſe. Non enim bene gaudet,qui non diligit
bonum vnde gaudet:non habet pacem veram cum aliquo,niſi eum diligat:non eſt lōgani-
mis perſeueranter expectando,niſi ferueat diligendo:non eſt benignus,niſi diligat cui opi-
tulatur:non eſt bonus,niſi diligendo:non eſt fidelis ſalubriter,niſi ea fide quæ per dilectio-
nem operatur:non eſt manſuetus,cui dilectio non moderatur:non cōtinet ſe quis ab eo vn
de turpatur,niſi diligat vnde honeſtatur. Merito igitur charitatem ſic ſæpe commendat
quaſi ſola ſit præcipienda, quæ non poteſt haberi ſine cæteris quibus homo efficitur bonus.

Aduerſus huiuſmodi.q.d.Quid per ſingula dicam? Lex,quæ iuſtis nō eſt poſita,ſed iniu-
ſtis, non eſt Aduerſus huiuſmodi,ſed contra mala. Qui aūt.q.d.contra malos poſita eſt
lex.bonis autem impoſita eſt crux,quod ita ait, Qui aūt ſunt Chriſti,quos neceſſe eſt ſequi
ſpiritum, Crucifixerunt, id eſt macerauerunt, Carnem ſuam, pugnantes, Cum vitiis,
Auguſt.in ſer.de quadrag. operum. Et concupiſcentiis,deſideriorum.Congruit enim noſtræ deuotioni,vt qui domi
ni noſtri crucifixi paſſionem celebramus,reprimendarum carnalium voluptatum crucē no
bis faciamus.In hac quidem cruce ſemper in hac vita debet pendere Chriſtianus,vt ſit fi-
xus clauis,id eſt præceptis iuſtitiæ,vt Chriſtus in cruce clauis confixus fuit. *Si viuimꝰ ſpi
ritu,ſpiritu & ambulemꝰ.* Quod communiter ſupradixit,ad iſtos quibꝰ ſcribit retorquet,& E
ſe eis connumerat:per hoc oſtendens ſe non dicere eis,quod ipſe non velit ſeruare. q.d.illi
qui ſunt Chriſti ita agunt vt dixi,& nos qui ſumus Chriſti, Ambulemus ſpiritu,ſancto du
ce & authore libertatis noſtræ. *Si.i.quia Spiritu* viuimus.i.ſpiritu ſancto ad hāc vitam
gratiæ venimus.Quomodo autem ſpiritu ambulemus docet ſubdēs, Non efficiamur cu-
pidi inanis.i.ſecularis Glorię.Inanis gloria eſt,velle vincere vbi præmiū non eſt:nos di-
co Inuicem prouocantes,alios ad contentionem,vel litem,& alia illicita, Et inuicem in-
uidentes,ſi non audemus prouocare.Hæc mala facit inanis gloria.Et ſciēdū quod cum per
omne vitiū antiqui hoſtis virus humano cordi infundatur,in zelo inuidiæ tota ſua viſce-
Cyprianus ra ſerpens concutit,& in hac imprimenda malitia quaſi peſtem mouet.Zelus iſte modū nō
habet,ꝑmanens iugiter ſine fine,cū alia ſcelera finiant᷑:quantoq; ille cui inuidetur ſucceſſu
meliore profecerit,tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardeſcit. Hinc eſt
vultus minax,toruus aſpectus,pallor in facie,in labiis tremor, ſtridor in dentibus, verba
rabida,& effrenata conuitia,manus ad violētiam prompta,& ſi gladio interim vacua,odio
tamen furiatę mentis eſt armata.

CAPVT VI.

FRatres & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,vos q̄ ſpi-
rituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis,conſiderans te- F
ipſum ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate: & ſic adimple
bitis legem Chriſti.Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe cum nihil
ſit,ipſe ſe ſeducit.Opus autem ſuum probet vnuſquiſq;, & ſic in ſe-
metipſo tantum gloriam habebit,& non in altero.

Fratres & ſi ꝑoccupatꝰ fuerit &c.Hactenus toti eccleſię Galatiæ immo & vniuerſę eccle
Ambroſius ſię locutꝰ eſt improbādo legē,& cōmēdādo gratiā, modo ad ꝑlatos loquit᷑ ſpecialiter docēs
quomodo tractēt ſubditos.ſ.leniter,qa fratres ſunt, etſi ſint ſuperiores. Ideo hos alloquit᷑ q̄
Auguſtinus firmiores erant,ne inflatione bonę vitę eū q̄ peccato circūuētꝰ eſt ſpernēdū putēt,& abiiciē
dum.q.d.Nō hoc faciatis quod dixi,ſed Et ſi aliqs præoccupatꝰ fuerit.i.imprudenter la-
pſus vt nequeat vitare.nec mirū,qa Eſt homo.ſ.infirmus, ꝑoccupatus: dico nō in multis,
ſed In aliquo delicto,quaſi nō vſu cotidiano peccās.ſi hoc inquā fuerit, Vos qui ſpirita-
les eſtis,nō ideo deſpiciatis eū. Sed inſtruite hmōi,nō p ſingula pctā diffluentē,& ſi aliqū
labat᷑, In ſpū lenitatis.i.rōnabiliter & leniter,ne ſi aliter feceritis,non patiat᷑ ſe argui,ſed
defendere ſe incipiat ne turpis videat᷑. Ideo leniter inſtruite,qa Fratres,eſtis,etſi ſupiores.
Aug.in lib. queſt.Leui. Attēde qd ꝓprie dicat᷑ delictū,& qd ſit ꝑoccupatio,qa dicit ꝑoccupatꝰ in aliquo delicto,vt
his intellectis intelligas fratri præoccupato in delicto fore indulgendū. Delictum igit᷑ for-

Digitized by Google

A taſſe eſt declinare a bono. Peccatum eſt facere malũ, vel ſicut in laudabili vita, aliud eſt de-
clinare a malo, aliud facere bonum, quod admonemur dicente ſcriptura, Declina a malo &
fac bonum, ita in damnabili aliud ſit declinare a bono, aliud facere malum: & illud delictũ,
hoc peccatum ſit. Peccatum ergo eſt perpetratio mali. Delictum deſertio boni, quod & ipm Auguſtinus
nomen oſtendit. Quid enim aliud ſonat delictum niſi derelictum? & quid derelinquit qui
delinquit niſi bonum? Vel poteſt videri illud eſſe delictum quod ignoranter ſit: Peccatum Auguſtinus
quod a ſciente committitur, indifferenter tamen plerunq; ponuntur, vt & peccatum nomi-
ne delicti, & delictum nomine peccati appelletur. Præoccupatio autem eſt dum vel ad ho- Aug. in lib.
ram non videtur quid agendum ſit, vel qui viderint vincuntur, vt. ſ. malũ fiat cũ latet ve- contra men
ritas, vel cum compellit infirmitas. Conſiderans. q. d. Ita fac vt dixi tu quiſquis, Conſi- da.
derans teipſum, quod & tu fragilis es, Ne & tu tenteris, id eſt ne deo permittente in ſimi-
le cadas. Nihil enim ad miſericordiam ſic īclinat q̃ proprii periculi cogitatio, ita eos nec Auguſtinus
deeſſe voluit fratrum correctioni, nec ſtudere certamini. Ideoq; ne ſibi videatur quiſq; in- Auguſtinus
ſtruere etiam cum proterue exagitet, irrideteq; peccantem, aut ſuperbe tanq̃ inſanabilẽ de-
teſtatur, In ſpiritu, inquit, manſuetudinis inſtruite illũ Conſiderans teipſum, ne & tu tẽ-
teris. Alter. q. d. Dico leuiter inſtruite, & etiam Portate onera. Alter, portet Alterius, infir
mitatis, Onera. i. ſubuenite vobis inuicem orationibus, & aliis huiuſmodi, quaſi ſit ſarci-
B na veſtra. Et ſic adimplebitis legem Chriſti, id eſt charitatem. ex charitate enim Chriſtꝰ Auguſtinus
peccata noſtra tulit, qui etiam præcepit vt nos inuicem diligamus. Nam &c. q. d. Ita fa- Auguſtinus
cite vt dixi. nam ſiquis aliter fecerit ſeipſum ſeducit. Et hoc eſt quod dicit. Nam ſi qs exi-
ſtimat. i. in mente ſua ſuperbe iudicat, Se eſſe aliquid, magnum comparatione peccantis,
Cum tamen nihil ſit, ex ſe, vel nihil ſit cõparatione ſpiritualis qui totũ dat gratiæ, Ipſe Auguſtinus
ſe ſeducit, id eſt diuidit a veritate: non eum ſeducunt laudatores eius, ſed ipſe potius, qa cũ Auguſtinus
ipſe ſibi ſit præſentior q̃ illi, mauult ſe in illis quærere q̃ in ſeipſo. ideo ſubdit, Opus autẽ.
q. d. Non ita putet aliquis, ſed potius Vnuſquiſq; probet. i. diligẽter inſpiciat, Opus ſuũ,
non peccatum alterius: vt Phariſæus qui dicebat, Non ſum ſicut cæteri hominum, qui non Ambroſius
re ſed fallaciter iuſtus erat. Probet opus ſuum, dico. Et ſic. i. ſi actus ſuos conſideret, ſciens ſi Ambroſius
quid boni habet, ſe a deo accepiſſe: & ſi quid mali eſt, a ſe fore: Habebit gloriam in ſemet-
ipſo. i. gloriabitur in deo quem habet in ſe portans oleũ ſecũ, Et nõ in altero, ſic enim fiet, Auguſtinus
vt deus qui eſt in eo ſit gloria eius, & nihil aliud. Vel, In ſeipſo. i. intus in conſcientia ſua ſuper Ioan.
puta, Habebit gloriam. i. gloriabitur & gaudebit. Et non in altero. i. in alterius laude. ſ. Auguſtinus
cum alter eum laudat. Qui enim conſciẽtiã boni operis habet, non debet de hoc apud aliũ Hierony.
gloriari, & laudem ſuã foras fundere, ſed in ſemetipſo humiliter gloriari. Vel ita, Et ſic. i.
ſi actus ſuos conſideret, ſciens neminem debere gloriari ſe mundum habere cor, In ſeipſo Ambroſius
habebit gloriam & non in altero, id eſt in ſui non in alterius conſideratione gloriabitur. Ambroſius
C Nulli enim ſe anteponit, nec quenq̃ iudicat vt vere ſit iuſtus. Qui enim vere iuſtus eſt, alte Ambroſius
rum ſibi præponit, quia plus ſua mala ſcit q̃ alterius, quorum cognitio ſibi gloria eſt. Gau-
det enim dum cognoſcit morbum ſuum quem ſanare deſiderat.

Vnuſquiſq; enim onus ſuum portabit. Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Nolite errare. Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo: hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.

Vnuſquiſq;. q. d. Dico quod vnuſquiſq; probet opus ſuum, quod & debet. nam de ſuo iudi
cabitur. Vnuſquiſq; enim onus ſuum. i. peccatũ, Portabit, in pœna. Quod hic dicit, con
trarium videtur præcedentibus, vbi ait, Alter alterius onus ſuum portabit, quod non eſt,
quia nomen oneris diuerſis modis accipitur. Multa enim ſunt verba quæ diuerſis locis con- Auguſt. de
gruenter poſita varie intelliguntur, ſicut hic: niſi enim oneris nomen ſub diuerſis ſignifica conſ. euan.
tionibus acceperis, proculdubio putabis eundem ſibi in loquẽdo eſſe contrarium, & hoc tã
vicinę poſitis verbis: qui cũ pauloante diceret, Alterius onera portabit: hic dicit, Vnuſ-
quiſq; onus ſuum portabit. Sed alia ſunt onera participandæ infirmitatis, de quibus ſupra
egit: alia reddendę deo rationis de actibus noſtris, de quibus hic agit. Illa cũ fratribus ſuſtẽ Auguſt. de
tanda communicantur: Hæc propria ab vnoquoq; portantur. Hęc onera, peccata ſunt: Alia uer. Apoſt.

Digitized by Google

ergo ſunt in quibus quiſq; proprium portat,nec portat cum alio,nec proiicit in alterũ:Alia D
quæ cum aliis & pro aliis portantur.Item propter diuerſos homines hæc dicit,Contra eos
enim qui putant hominem alienis inquinari peccatis,dicit, Vnuſqſq; onus ſuũ portabit.
Alieno quidem peccato nullus inquinatur,niſi conſentiendo vel imitando fecerit ſuũ.Itẽ,
contra negligentes qui nullum curant corrigere ſecuri quod alienis non cõtaminent pec-
catis,dicit,Inuicem onera portare.Onera infirmitatis inuicem portam9, dum lenitate irã
alterius ſuſtineamus,& dum ei qui lęſit ſi petit indulgemus,& huiuſmodi. Vel per onus in-
Hierony. telligitur bonũ opus.In ſcripturis enim onus & in bonam & in malã partem accipitur. Et
eſt,Vnuſquiſq; onus ſuum portabit,id eſt offeret deo in die iudicii manipulos operum.Vn
de venientes autem ve.cum ex.p.m.ſuos.Et accipitur hoc de bonis tantum. Vel de bonis
& malis ita poteſt dici.Vnuſquiſq;,bonus vel malus, Portabit onus ſuum.i.mercedẽ ope-
rum ſuorum referet. Communicet autem. Superius ſpiritualibus p̃latis dixit qualiter de-
beant ſe habere erga ſubditos, hic ad ſubditos loquitur,docens quõ ſe debeãt habere erga
magiſtros,q.d.prælati ita ſe habeant vt dixi. Is autem qui catechizatur.i.inſtruitur, &
ſi ſolo Verbo,non exemplo, Communicet ei in omnibus bonis,quæ ille dicit,non in ma
lis ſi ea agit,vt lex ſit tibi dux non homo,id eſt qui verbum audiens eſt, communem ſe do-
ctori exhibeat recipiendo & opere implendo quæ ille dixerit.& neq; dicat,non debeo age-
re,niſi quod in illo video,ſubdit, Nolite errare,quia error eſt hoc dicere,& ſi inde vos ex- E
Ambroſius cuſatis apud homines, Deus,tamen,non irridetur,id eſt nõ poteſt falli. Certum eſt enim
deo impoſturam fieri non poſſe,ſed ab eo quiſq; capit quod meretur. Et vere nõ fallitur,q̃a
reddet ſingulis pro meritis. Quæ etiã ſeminauerit. Vel aliter poteſt dici vt moneat ſubdi
tos largiri temporalia prælatis a quibus accipiunt ſpiritualia. Diſcipulos igitur ad magi-
ſtrorum refrigeria hortatur dicens, Is autem qui catechizatur, id eſt inſtruitur, Verbo
comm. ei qui ſe catechizat in omnibus bonis ſuis, id eſt omnia bona ſua faciat ei cõmu-
nia. Vſitatum enim pręceptum eſt,vt prædicatori verbi dei præbeat neceſſaria ille cui p̃di
Hierony. catur,quæ bona appellatione recte ſignificauit:ſicut & dominus in euangelio cum diſcipu-
lis loquens ait,Cum mali ſitis noſtis bona data dare filiis veſtris.His potiſſimum conſulen
dum eſt,qui pro locorum & temporum,vel quarũlibet rerum oportunitatibus cõſtrictius ti-
bi iunguntur.Præuidens autem quoſdam obtendere paupertatem,& præceptum velle elu-
dere,addit, Nolite errare,deus non irridetur.q.d.Nemo vane ſe excuſet,quia deus nõ po-
teſt falli.Scit enim corda noſtra,non ignorat facultates.Excuſatio veriſimilis hominẽ po-
Ambroſius teſt placare,deum non poteſt fallere.Et vere non. Quæ enim ſeminauerit homo,pręſen-
Auguſtinus tis vitæ labore, Hæc & metet.i.horum mercedem recipiet. Et vere, Quoniam qui ſe-
Hierony. minat in carne ſua,vt de carne,id eſt qui ſeminat carnalia vitia & fouet,& qui omnia quę
Ambroſius facit, & ſiqua bona videant,ideo facit vt carnaliter ei bene ſit.& qui de lege carnaliter ſen
Auguſtinus tit, De carne & metet,conuenientem meſſem.ſ. Corruptionem,nihil enim melius cõue
Hierony. nit carni q̃ corruptio. Qui autem ſeminat in ſpiritu,id eſt qui ſpiritui dat aſſenſum ex fi- F
Ambroſius
Auguſtinus de cum charitate ſeruiendo iuſtitiæ & legem ſpiritualiter intelligendo, De ſpiritu & me-
tet,conuenientem meſſem.ſ. Vitam æternam.Nota quod homo conſtat ex ſpiritu & car
ne.Ideo ſeminat in ſpiritu & carne.Porro homo etiã Chriſtianus ad comparationem ſpi-
ritus ſancti caro eſt. Illud etiam obſeruãdum, quod cum dicit, qui ſeminat in carne,addit,
Sua:cum vero dicit In ſpiritu,non addit ſuo:quia ſemen carnale ex homine eſt,ſemẽ ve
ro ſpirituale ex ſpiritu dei eſt.Meſſis vero hæc in fine promittitur. ideo quod in ſeminan-
do perſeuerantia opus eſt.Vnde addit,

Bonum autem facientes non deficiamus:tempore enim ſuo metemus non defi
cientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autẽ
ad domeſticos fidei. Videte qualibus literis ſcripſi vobis mea manu.Quicũq; enĩ
volunt placere in carne,hi cogunt vos circuncidi:tantum vt crucis Chriſti perſe-
cutionem non patiantur.Neq; enim qui circunciduntur legem cuſtodiunt,ſed vo
lunt vos circuncidi,vt in carne veſtra glorientur.

Bonum autem.q.d.Ita ſe habeãt prælati erga ſubditos,& ſubditi erga prælatos,vt dixi,
Vtriq; autem.ſ.prælati & ſubditi. Non deficiamus facientes bonũ,quia non debet defi
cere operando,qui non deficiet in metendo.Si homo non impoſuerit finem operi,nec deus

Digitized by Google

A imponet remuneratíoni:quantū perſeuerauerimus in operibus,tantum metemus in fruct9:
& quantum auiditas inquirentis ſe dilatauerit,tantum ſe aperiet ad pmiū manus retribuē
tis:quia ſic recipiet quiſq;,quomodo facit:quia qui fortis erit ad ſeminandum,fortis erit ad
metendum. Vnde ſubdit, Tempore enim ſuo.i.conuenienti. Metemus non deficientes.
Nota quod ait ſuo tempore,non vtiq; deus ſtatim facit quicquid ad ſalutē oratur:nec ideo
denegat quia differt,ſed tempore ſuo.i.congruo præſtat. Et quia metemus indeficiētes, Er
go dum habemus,in hac vita tempus ſeminandi, Operemur bonum. Tempus ſeminandi Hierony.
eſt pręſens vita qua currimus,in hac licet nobis quod volum9 ſeminare:cum vero trāſierit,
operandi tempus auferetur.vnde operamini dum dies eſt,veniet nox quando iam null9 po
terit operari. Operemur bonū dico, Ad omēs,vt ſit perfecta dilectio. Maxime autē ad
domeſticos fidei.i.ad eos qui ſunt de familia noſtra per fidē.i.ad Chriſtianos. Omnibus em̄
pari dilectione vita æterna optanda eſt,& ſi non omnib9 eadem poſſint exhiberi dilectio
nis officia,quæ fratribus maxime exhibēda,quia faciliores & pꝓenſiores in bono circa fra
tres eſſe debemus,quia ſumus inuicem membra. Si enim in cunctos libertatis frena laxan
tur,maxime in domeſticos.i.in Chriſtianos,qui habent eundem patrem,eiuſdemq; magi
ſtri appellatione cenſentur. Omnibus igitur impendēda eſt miſericordia,in quo præponē Aug.in pſal
di ſunt iuſti qui ſunt ex fide. Qꝫ aūt omnibus etiam inimicis noſtris q ſcelerati ſunt,& per mo.cxi.
B ſequentibus eccleſiam benefaciendū ſit,teſtis eſt de9 qui dicit,Benefacite his qui od.vos.Di
ligite inimicos veſtros. Vbi manifeſte oſtendit viſcera miſericordiæ peccatoribus non eſ
ſe claudenda,nec etiā ſi aduerſum nos hoſtilem animum gerant,quia & ipſi homines ſunt.
Et hoc,exemplo dei patris aſtruitur,qui ſolē ſuū facit oriri ſuper bonos & malos,& pluit ſuper
iuſtos & iniuſtos. Sunt tñ qui æſtimant eleemoſynas tm̄ iuſtis eſſe pbendas,peccatorib9 au
tem nihil dari oportere:ne contra deū conemur,ſi eis volumus ſubuenire quos ipſe vult pu
nire. Adhibent etiam teſtimonia ſanctæ ſcripturę. Dicit em̄ ſcriptura,Da miſericordiā,&
ne ſuſcipias peccatorem,& impiis & peccatoribus redde vindictam. Benefac humili & ne
dederis impio,quia & altiſſimus odio habet peccatores,& impiis reddet vindictam. Hæc
verba quomodo accipienda ſint non intelligentes,deteſtabili crudelitate induuntur.vnde
nos oportet hæc charitati veſtræ explanare,qualiter intelligenda ſint. Illa ergo ob hoc di
cta ſunt,ne cuiq̄ peccatori ideo benefacias quia peccator eſt:ſed quia homo eſt, vt nō ſis ad
iudicandum remiſſus,nec ad ſubueniendum inhumanus. Ita vtrunq; præceptum tenebis,
odias etiam in illo quod deus odit.i.quod malus eſt,& corripe & perſequere, vt perimas qđ
homo fecit,& cōſerua quod homo eſt. Peccatū quippe homo fecit,hominē vero deus: & nō
ſuſcipias peccatorē,vt velis ſaluū eſſe in eo quod malus eſt,ſed qa hō: vt nulli homini clau
datur miſericordia,nulli peccatori relaxet impunitas. Perſequamur ergo in malis pꝓpriam
iniquitatē,miſereamur in eiſdem cōmunē conditionē. Videte &c. Poſtq̄ ad meliora opa Auguſtinus
hortatus eſt eos,redit ad illud vnde prius agebat,ne.ſ.legales obſeruantiæ teneantur:neq; Auguſtinus
C autem ſub nomine eius fallat incautos,cauet,finem epiſtolæ manus ſuæ adnotatione com Hierony.
plēs. Ab hoc enim loco,manu ſua vſq; ad finem ſcripſit.quaſi dicat,vt firmius prædicta te
neatis, Videte qualibus ſcripturis ſcripſi vobis mea manu,vt ſciatis hāc epiſtolam a me
miſſam,& per hoc magis obediatis. Quicunq; enim.q.d.opus fuit vt ſcriberem,quia pſeu
do inſtant.& hoc eſt, Quicunq; enim volunt placere,Iudæis infidelibus, In carne,id eſt
in carnalibus obſeruantiis, Hi cogunt vos circuncidi,improbitate non ratione ducunt.&
id propter hoc Tantum,faciunt, Vt non patiantur,ab infidelibus Iudęis, Perſecutio
nem Chriſti,id eſt quæ pro cruce Chriſti infertur. Iſti erant pſeudo qui ſic Chriſtum prędi Ambroſius
cabant,vt etiā legem ſeruandam docerent:crucem prædicabant,vt a fidelibus quęſtū acci
perent:legem,vt Iudæis placerent. Vel forte hoc ideo dicit, Quia Romani,ſcilicet Caius Hierony.
Cæſar,& Octauianus Auguſtus,leges promulgauerunt, vt Iudæi vbicunq; eſſent,proprio
ritu viuerēt,& patriis cęrimoniis deſeruirent. Quicūq; igiť circūciſus erat,licet in Chriſtū
crederet,quaſi Iudæus habebatur in Gentibus: qui vero incircūciſus ſe non eſſe Iudęū pꝓpu
tio pferebat,pſecutionibus tā Gētiliū q̄ Iudęorū fiebat obnoxius. Has igiť pſecutiones hi q
Galatas deprauauerant declinare cupientes,circūciſionem pro defenſione diſcipulis per
ſuadebant. Nam nec Iudæi perſequi eos poterant nec Gentiles, quos videbant & proſeli
tos circuncidere, & ipſos legalia obſeruare. Neque enim qui circunciduntur. Quaſi di
cat, Vere ideo tantum faciunt, vt vitent perſecutionem. non enim pro amore legis

Digitized by Google

Auguſtinus hoc faciunt. Neq; enim qui circunciduntur, legem cuſtodiunt. Illam dicit cuſtoditionẽ le- D
gis, ſcilicet non occidere, non mœchari, & alia huiuſmodi, ad bonos mores pertinẽtia: quæ
niſi charitate & ſpe æternorum bonorum quæ per fidem accipiuntur, impleri non poſſunt,
vt iam dictum eſt, *Sed volunt vos circuncidi vt in carne veſtra*, id eſt de carnali circunci
Auguſtinus ſione in qua dolor eſt vobis, *glorientur* apud Iudæos, eo quod tam multos proſelitos faciũt.

Ambroſius **Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti per quẽ mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. In Chriſto enim Ieſu neq; circuncißio aliquid valet neq; prśputium: ſed noua creatura. Et quicunq; hanc regulã ſecuti fuerint: pax ſuper illos & miſericordia & ſuper Iſrael dei. De cætero nemo mihi moleſtus ſit. Ego enim ſtigmata domini Ieſu in corpore meo porto. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro fratres. Amen.**

Mihi autem abſit. Quaſi dicat, Illi in carne gloriantur, *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti.* Ecce vbi mundi philoſophus erubuit, ibi Apoſtolus theſaurum reperit: quod illi viſum eſt ſtultitia, Apoſtolo factum eſt ſapientia & gloria. Noli ergo erubeſcere de cruce Chriſti, recole frontem tuam, ne linguam expaueſcas alienam: de qua cruce vt non erubeſceremus, eam in ipſa fronte, id eſt pudoris domicilio locauimus. Ideo enim crux in fronte credentium, vbi ſedes eſt verecundiæ figitur, vt de nomine ei⁹ fides non erubeſcat, & magis dei gloriam q̃ hominum diligat. Signum veteris teſtamẽti circuncißio in latenti carne, ſignum noui teſtamenti crux in libera frõte. Ibi enim occultatio, hic reuelatio eſt: ibi ſub velamine, hic reuelata facie. Crucem autem vt in ea gloriemur dominus ſuo geſtans humero, pro virga regni nobis commendauit, quod eſt grande ludibrium impiis, grande myſterium piis. Hic ergo opprobrium & deformitatem Chriſti nõ erubeſcamus, ſed veneremur. Deformitas enim Chriſti te format, niſi deformis ille eſſe voluiſſet, tu formam quam perdidiſti non recepiſſes. Pendebat enim in cruce deformis, ſed deformitas illius pulchritudo noſtra erat. In hac ergo deformitate gloriemur, cuius ſignum in fronte portamus. De hac deformitate non erubeſcamus, ſed gaudeamus cum Apoſtolo qui dicit ſe gloriari in Chriſti cruce. Poterat dicere in ſapiẽtia, in poteſtate, in maieſtate: & verum diceret. Sed eſt magnum in ſapientia dei vel maieſtate vel poteſtate dei gloriari, ſed ĩ cruce, vnde impius inſultat, irridetque philoſophus. Et quaſi quis diceret, Cur gloriaris in cruce? quid enim prodeſt? Ecce quid. *Per quẽ*, id eſt Chriſtũ crucifixum, *Mihi mũdus crucifixus eſt*, vt me non teneat. *Et ego mundo*, vt eum non teneam. Quia nec ego in mũdo aliquid cupio, nec ipſe aliquid ſuũ in me cognoſcit: ſicut dominus ait, Venit princeps mũdi huius, & in me non habet quicquam. Et eſt ſenſus, Per crucem Chriſti mundi concupiſcẽtiæ non habent in me dominium, nec mundus iam ſe mihi ingerit, & ego contra eum ſum fortis. Et nota quia non ſine cauſa vtrunque dixit, ſcilicet & ſibi mundum crucifixum & ſe mundo. Plerunq; enim contingit vt homo mundum mente non teneat, ſed tamen mundus eum ſuis cupiditatibus vel occupationibus aſtringit, & mortuus eſt homo mundo, & mundus eum quaſi viuus concupiſcit, dum alio intentum in ſuis actibus rapere contendit. Sed nec Paulus mundum cupit nec mundus eum, vt in duobus mortuis neuter neutrum videt. Quia ergo nec Paulus mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipſe quærebatur: ideo & ſe mundo, & ſibi mundum crucifixum eſſe gloriabatur. *In Chriſto enim*. q. d. Ideo ſolum in Chriſto glorior, *Quia in Chriſto Ieſu neq; circuncißio aliquid valet, neq; præputium*. q. d. æqualia ſunt deo præputiũ, & circũciſio. *Sed noua creatura*. i. regeneratio & noua vita. Nouam eñ creaturã dicit nouã vitã per fidẽ Chriſti. Ego in cruce glorior, & *q̃cũq; fuerint ſecuti hanc regulam*. i. rectitudinẽ gloriandi, *Pax*. i. tranquillitas mentis, *Et miſericordia*, de peccatis. i. peccatorum remißio, erit a deo, *Super illos*, gentiles: *Et etiã Super Iſrael*. i. Iudæos, nõ vtiq; carnales, ſed qui ſunt *Dei*. i. ſpirituales. Duas enim partes hic ſignificauit ſuper quas manet pax & miſericordia dei. ſ. Gentilium fidelium, & Iudæorum credentiũ. *Et de cætero*. i. amodo. Vel *De cętero*, ita vt ſint duę dictiones. i. de alio pręter fidem, ſcilicet de legalibus, *Nemo ſit mihi moleſtus*, vt iterum cogat ſcribere de eodẽ. Vnde dicit Amb. Non vult per turbulentas contentiones tædium ſibi fieri, de re, quæ tum ſatis erat expoſita. Vel ſicut in Græco legitur, *De cætero nemo laborem mihi exhibeat*, vel præſtet, ſcilicet vt rurſus in vobis neceßitatem habeam laborandi. Laborẽ eñ

Marginal notes: Auguſt. de de uer. apo. — Auguſtinus — Aug. in ſer. de paſſione Chriſti — Auguſtinus ſuper Ioan — Auguſt. de uer. Apoſt. — E — Auguſtinus — Auguſtinus — F — Auguſtinus — Ambroſius

Digitized by Google

A præſtat magiſtro qui aliter ſentit q̃ docuit. Dico vt nemo ſit moleſtus mihi, cui vtiq; nõ eſt facienda moleſtia. Ego enim porto in corpore meo, pro fidelibus Stigmata domini Ieſu, id eſt ſigna militiæ Chriſti, quæ me comprobant eſſe militem, ſcilicet paſſiones, tribulationes &c. quod non pſeudo faciunt. q. d. quod vos non attenditis. Stigmata ergo appellauit Auguſtinus
quaſi notas pœnarum de perſecutionibus quas patiebatur. Stigma enim dicitur punctum vel nota aliquo ferro facta. Et eſt ſenſus, Ideo non debet fieri mihi moleſtia, quia ego habeo Auguſtinus
alios conflictus, & certamina quæ in perſecutionibus quas patior mecũ dimicant. Gratia. Auguſtinus
Ecce concluſio epiſtolę, quaſi ſubſcriptio, quã & in nonnullis aliis epiſtolis vtitur. q. d. vt p̃ Hierony.
dicta teneatis, Gratia, non diſſenſio, non legis ſeruitus, non rixa, non iurgiũ, Sed gratia domini noſtri Ieſu Chriſti o fratres, ſit Cũ ſpiritu veſtro. i. cũ ratione veſtra, vt veritatem ſemper intelligatis. Amen. Per hoc verbũ Hebręum vera eſſe q̃ locut⁹ eſt oſtendit.

Argumentum in Epiſtolam ad Epheſios.

EPheſii ſunt Aſiani. Hi accepto verbo veritatis perſtiterunt in fide. Hos collaudat Apoſtolus ſcribens a Roma de carcere per Tychicum diaconem.

B

CAPVT I.

PAVLVS Apoſtolus Chriſti Ieſu per voluntatẽ dei omnibus ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu: gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & dño Ieſu Chriſto. Bñdict⁹ deus & pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in oĩ benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mũdi cõſtitutionẽ, vt eſſemus ſancti & imaculati in conſpectu eius in charitate.

PAVlus apoſtolus. Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Epheſiis. Epheſii autem ſunt Aſiani: hi per Paulum non fundati, ſed confirmati fuerant in fide. Eos enim non fundauit Apoſtolus in fide, ſed confirmauit multa pro eis paſſus a perfidis, qui poſt confirmationem firmiter ſteterant in fide, & in bonis operibus. His ſcribit Apoſtolus a Roma de carcere per Tychicũ confortatoriã epiſtolam, cum vlterius non eſſet eos viſurus: & ſciens eos eſſe bonos, non arguit de culpa, ſed ne relaban-
C tur timendum erat. Qui enim ſtat cadere poteſt, & quia nullus a deo perfectus eſt qui creſcere non poſſit, eos ad vlteriora hortatur: & ne recedant a fide pro ſuis tribulationib⁹, ſcilicet Apoſtoli, teneantq; ſuas ordinationes, & præſertim ne perfectio erigat eos in tumorem, oſtendit de quo ſtatu ad quem dignum vocati ſunt, dicens, Omnia beneficia eis vel Apoſtolis ipſis, vel toti humano generi per ſolam dei gratiam collata fore. Eſt igitur intentio Apoſtoli in hac epiſtola, Epheſios in bonis habitis confirmare, & ad vlteriora prouocare, nec non & ad humilitatem actionemq; gratiarum informare. Modus tractandi talis eſt: De more ſuo ſalutationem præmittit. Deinde gratias agit deo, exponens prius beneficia humano generi præſcita, poſt ipſis Apoſtolis ſpecialiter indulta. Deinde Epheſiis ipſis oſtẽdens, a quo, & ad quid vocati ſint. Deinde Chriſti dignitatem & pręlationẽ oſtendit, poſtea ad patientiam, & charitatem eos inuitat: vnitatem fidei & eccleſiæ commendans, & dona gratiæ connumerans. Tandem ad certamen exhortans contra principes tenebrarum, militiæ Chriſtianæ armaturã deſcribit. Prius ergo ſalutãs, & ſe noto noĩe ſignificãs, ait, Paulus Apoſtolus Chriſti Ieſu, non meis meritis, ſed Per voluntatem dei, ita & vos per eã habetis quicquid boni eſt vobis. Paulus inquam ſcribit vel mandat, vel ego Paulus ſcribo ſiue mando Omnibus qui ſunt Epheſi ſanctis, exercitio virtutũ, Et fidelib⁹, fide recta Quæ eſt in Chriſto Ieſu. Recte illa duo poſuit. Tũc eñ prodeſt ac credit bona vita, ſi fides eſt in Chriſto Ieſu: tũc vere ſancti ſunt, ſi fideles ſunt in Chriſto. Vel diſtingue inter ſanctos & fideles, vt ſanctos intelligas maiores & perfectiores, fideles minus perfectos. Scribit ergo

Digitized by Google

Sanctis.i.perfectis.& non ſolũ eis,ſed Etiã fidelibus,qui ſi non ſancti ſunt, vel in fide ſa- D
ni.& quod ſancti ſunt & fideles,hoc eſt In Chriſto Ieſu.i.opere Chriſti nõ meritis ſuis. Et in ſcribẽdo ante alia ſalutat dicẽs, Gratia,iuſtificationis, Et pax.i.tranquillitas mentis,
Ambroſius & reconciliatio ad deum,ſit vobis, A deo patre noſtro,per quẽ oĩa condita ſunt & reſtau-
Aimo rata,& dño Ieſu Chriſto ſine quo nulla bona danť vobis. Benedictus, pmiſſa ſalutatiõe ĩ-
Ambroſius cipit a gratiarũ actione innuens eſſe a deo:quia aliter benedicit deus ab hoĩe,aliter homo a deo:vnũ quidẽ benedictionis verbũ eſt,ſed pro cõgruẽtia pſonę varie debet intelligi:ſicut & facere diciť deus & hõ,ſed deus nutu ſolo impoſſibiliter facit,homo vero conatu & labore:ita deus benediciť ab hoĩe cũ laudib⁹ dignis extolliť,homo aũt a deo cũ deus ei gřę ſuę dona impartit,non meritis eius ſed miſericordia ſua. Ait ergo, Deus,ſit,bñdictus,corde, ore,opere,& a me & a vobis,& a bonis:Deus dico,qui eſt Pater,generatione, Dñi noſtri Ieſu Chriſti,pro quo,nobis benefacit. Qui benedixit nos.Poſt actionẽ gratiarũ enumerat beneficia quæ a deo per Chriſtũ toti humano generi ſunt data,& diſtinguit duas dei pordinationes,& earũ effectus,quarũ altera eſt de pſenti ad iuſtitiã,altera de futuro ad coronã: nec dicuntur duæ,quin vna dei ſit prædeſtinatio quæ eſt ipſe deus:ſed qa de duobus eſt ipſa dei æterna præordinatio.ſ.de præſenti in iuſtitia,& de gloria in futuro. Deus enim añ mũdi conſtitutionem,cum nullus quicq̃ meruerat pręordinauit,quod in tẽpore gratiæ aliquos a perditis ſepararet,& iuſtos & immaculatos faceret:præordinauit etiã quod & illos iuſtos E
ad æternam beatitudinem perduceret. harum præordinationũ alteram hic implet.i. quia iuſtos facit:alteram in futuro implebit,quæ erit omnium perfectio,a qua conſumatione omnium incipit,oſtendens effectum eius.& vtens præterito pro futuro pro rei certitudine, cum ait, Qui,deus, benedixit.i.benedicet, Nos,noſtris meritis maledictos.i.in futuro exaltabit,dando immortalitatem. Vnde ſubdit, In omni benedictione ſpirituali.i.exal-
Ambroſius tabit omnimoda exaltatione,& perfecta,quæ tota erit ſpiritualis etiã in corporibus q̃ tunc habebunt naturam ſpiritus,quia erunt agilia & habilia,cibo non egentia,quæ ſpiritui naturalia ſunt.Benedictione dico habita In cæleſtibus,id eſt in cælo.& hoc fiet, In Chriſto.i.operante Chriſto. Sicut,poſuit effectũ ſecundę pręordinationis.ſ.quę erit de futuro, hic ponit primam pręordinationem quæ eſt de præſenti tãgens effectũ eius.q.d.benedicet nos in futuro,quod & ſi videť ex meritis,ita tñ gratis erit,ſicut & prima præordinatio gratuita eſt,quia merita q̃ pręcedunt futuram vitam ex gratia ſunt,& dona dei ſunt.Coronat enim in nobis deus dona ſua,non quæ ex nobis ſint merito.Et hoc eſt quod ait,Ita gratis hoc faciet,ſicut gratis nos elegit,prædeſtinando.& hoc In ipſo.i.p ipſum Chriſtũ.Elegit dico Ante mundi conſtitutionem.i.anteq̃ eſſemus.Ne quis ergo putet aĩas cum deo fuiſſe æternas,& tunc aliquid meruiſſe,iuxta errorem illorũ qui ante hæc viſibilia dicũt fuiſſe quaſdam animas ſanctas,& ideo tunc fuiſſe electas:ſed aperte oſtendit hoc falſum eſſe di-
Auguſt.de cens, Elegit nos ante conſtitutionem.Quomodo autem eligeret eos qui nondum erãt ni-
pręde ſ.ſan. ſi prædeſtinando?Elegit ergo prædeſtinans nos:& ſicut non elegit eo quod tũc ſancti eſſe- F
mus,ita nec ideo quia ſancti futuri eſſemus:ſed potius elegit nos ad hoc, Vt,in tẽpore gratiæ Eſſemus ſancti,p bona opera.Non ergo qa futuri eramus elegit,ſed vt eſſem⁹ ſancti. Ideo quippe tales futuri eramus,quia elegit ipſe prędeſtinans vt tales per gratiam eius eſſemus.Sed Pelagianus veritati reſultans ait,Præſciebat deus qui eſſent futuri ſancti,& ĩmaculati per liberę voluntatis arbitriũ,& ideo eos in ſua præſcientia quales futuros eſſe præſciuit elegit.Elegit,inqt,anteq̃ eſſent pdeſtinãs filios quos futuros ſanctos pſciuit:nec fecit, nec ſe facturum,ſed ipſos facturos eſſe præuidit.Quem cõfutat Apoſtolus dicens, Vt eſſemus ſancti,virtutibus, Et immaculati,a malis, A crimine,& hoc In conſpectu eius,nõ hominum,id eſt intus vbi ipſe conſpicit,non extra vbi homines vident.Vel, In cõſpectu eius,id eſt vt eum conſpiciamus & hoc nõ fecit ipſe meritis noſtris, Sed in charitate ſua. Amor enim dei hoc fecit.Vel ita dico,vt eſſemus ſancti & immaculati,& hoc In charita-
Aimo te.i.per charitatẽ noſtram qua diligimus Deum. Poteſt enim intelligi vel de charitate dei
Ambroſius qua diligit homines,vel de charitate ipſorum hominum qua diligunt deum.

Qui prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum: ſecundum propoſitum voluntatis ſuę in laudem glorię gratię ſuę:in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo,in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius,re-

Digitized by Google

A miſſionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius, quę ſuperabūdauit in nobis in omni ſapientia & prudentia, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuę ſecundum beneplacitum eius quod propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto quę in cęlis & quę in terra ſunt in ipſo.

Qui p̄deſtinauit. Poſita p̄deſtinatione q̄ pertinet ad iuſtitiā & ſanctitatē vitæ p̄ſentis, ponit hic alia prædeſtinatio pertinens ad vitam æternam, cuius effectū ſupra notauit. q. d. Elegit nos vt hic eſſemus ſancti: ipſe vtiq; Qui prędeſtinauit nos. i. gratia ſola p̄elegit, id eſt voluntate gratuita In adoptionē filiorū. i. ad bona quæ filii habituri ſunt. Filii autē ſunt credentes in eū. & hoc eſt quod ſubdit, Per Ieſum. q. d. quod ipſi filii ſunt, hoc non eſt per merita, ſed Per Ieſum Chriſtum. Prędeſtinauit nos dico venturos, In idipſum. i. eadē habituros cū Chriſto. p̄deſtinauit dico, nō nr̄o placito, ſed Secūdū p̄poſitū volūtatis ſuę. i. ſecūdū bonā voluntatem, longe anteq̄ impleretur in nobis prędeſtinatio, habitam, vel oībus palam propoſitam, & oſtenſam. Prædeſtinauit nos dico & ſanctificauit. & hoc In laudem gloriæ gratię ſuę. i. vt laudemus glorioſam gratiā. q. d. gloria gratiarū eſt ęterna adoptatio, In qua gratia gratificauit nos. i. gratos nos ſibi fecit. Hic notat̄ effectus primę prę ordinationis q̄ pertinet ad iuſtitiam. Gratificauit dico, In dilecto filio ſuo, pro quo nos di

B ligit. Diligens enim ſuum vnigenitum, etiam illis quos diligit, & quib⁹ vult filius diuina dona largitur, In quo. Ecce hic oſtendit per quem facti ſumus grati, dicens, In quo, filio habemus redemptionem, vt poſſimus reuerti a captiuitate qua ſeruiebam⁹ diabolo venundati ſub peccato: habemus, inquam, per ſanguinem eius, qui noſtræ redemptionis eſt precium.

Et habemus remiſſionem pec. In baptiſmo duplicem gratiam oſtēdit, quia & redemit, & peccata noſtra non imputauit. & hoc præſtitit nobis, Secundū diuitias gratiæ eius. i. ſecū dum diuitem & copioſam gratiā ſuam, quia omnia dimittit, & totum ius inimici deſtruit.

Quæ ſuperabūdauit, Hactenus egit de his quæ toti humano generi collata ſunt, modo agit de his quæ ſingulariter Apoſtolis dedit. q. d. dico diuitias gratię, quæ gratia cū omnibus abundaſſet fidelibus, In nobis, apoſtolis, Superabundauit. i. pluſq̄ in aliis abundauit. vt verbi gratia in hoc. ſ. In omni ſapientia. i. in oīni de diuinis notitia. Et prudētia. i. prouidentia temporaliū. In omni dico, ita Vt notū faceret nobis ſacramentum volūtatis ſuæ. Volūtatē ſuā ſecretā aliis. i. illud quod ſecreta voluntate facere volebat. & quid illud ſit ſupponit. ſ. Inſtaurare omnia, & hoc non meritis noſtris, ſed Secūdū bonū placitum eius. i. ſecūdū bonā voluntatē ſuā vt bona fieret ſubueniret. Quod, bonū placitū vel ſacramentū Propoſuit. i. longe anteq̄ fieret poſuit, vel oībus palam obtulit. illud dico implendū, In eo, filio. ſ. non in alio. i. In Chriſto, & non in alio tempore implendū, ſed In diſpenſatiōe pleni. te. i. in plenitudine tēporis diſpēſati a deo. i. in hoc tp̄e gratiæ, quo īplere q̄

C cęteris tēporib⁹ promiſſa & figurata ſunt, diuina p̄uidētia rationabiliter diſpēſauit. Si eñ ignari penitus eſſent homines, non prædocti non reciperent Chriſtum: & niſi prius de naturali & doctrinali lege eſſent conuicti, ſuperbi paruipenderēt Chriſti aduentum. Ne ergo quæratur cur in hoc tempore potius q̄ in alio voluerit implere ſecretum ſuæ voluntatis. ſ.

Inſtaurare, id eſt ad primum ſtatum reducere, Omnia, per peccatum deſtructa. Et quę in cælis ſunt. i. angelos, Et quæ in terris ſunt. i. hoīes: non q̄ pro angelis mortu⁹ eſt Chriſtus, ſed ideo etiā pro angelis fit quicq̄d hominū per ei⁹ mortē redimit̄ & liberat̄ a malo, q̄a cū eis quodammodo redit̄ in gratiā poſt inimicitias quas inter homines & ſanctos angelos peccata fecerunt: & ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius angelicæ damnum reparatur: & vtiq; nouerūt angeli ſancti docti de deo, cuius veritatis æterna contemplatiōe beati ſūt, quanti numeri ſupplemētū degñe hūano integritas illius ciuitatis expectet. Inſtaurantur autem quæ in cælis ſunt, cum id quod inde cecidit in angelis reddit̄ ex hominibus. Inſtaurantur etiam quæ in terris ſunt, cum ipſi homines qui prædeſtinati ſunt in æternam veritatem, a corruptionis vetuſtate renouāt̄ur. Et eſt ſenſus, Voluit inſtaurare. i. ſupplere, Quæ in cælis ſunt. i. numerū angelorū diminutum implere. Et quæ in terris ſunt, id eſt hoīes q̄ per pc̄m deprauati erant renouare. Vel, Quæ in cælis ſunt. i. aīas ſanctor̄ quæ iā in cælis, & Quę in ter. i. ſanctos qui adhuc in terra ſunt. & hoc In Chriſto. i. p ipm Chriſtū. Chriſti eñ aduētus ſalus eſt, & ſāctis q̄ iā cū Chriſto ſūt, & illis q̄ adhuc futuri ſūt.

Auguſt. de prędeſt. ſan.

Auguſt. in enchi.

Digitized by Google

In quo etiā nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius q operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius nos qui ante ſperauimus in Chriſto. In quo & vos cum audiſſetis verbū veritatis euangelium ſalutis veſtrę, in quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionē acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius. D

In quo &c. Ne apoſtoli in quibus ſuperabundat gratia viderentur meruiſſe aliis, oſtendit eos ita gratis vocatos non meritis ſicut fuerūt alii, dicens, In quo Chriſto. i. per quē Chriſtum Etiam nos, apoſtoli vt vos alii Sumus vocati, per interiorem gratiā: & hoc nō meritis, Sed ſorte. i. diuina electione. Sors enim dicitur dei gratia, qua ſalui facti ſum⁹: quę bene dicitur ſors, quia hominis non eſt electio, ſed voluntatis dei, qui nulla noſtra merita inuenit, ſed ſorte volūtatis ſuæ nos ad ſalutem vocauit: quia voluit, non quia digni fuim⁹. Hęc eſt ſors vnde illa tunica domini deſupertexta, quæ charitatem ſignificat, ſorte ſup eā miſſa prouenit: quia dei gratia, charitas inſpirat, non meritis vocati ſum⁹. Nos dico Pri⁹ prędeſtinati. i. per gratiam prępárati, & electi: & hoc nō ſecūdū merita, Sed ſecūdū ppoſitum eius, qui etiam in apoſtolis, Operatur omnia, etiā velle bonum. Ipſe ergo vt credere incipiamus operat. Non eñ quia credimus ſed vt credamus elegit nos & operatur omnia. E & hoc ſecundum Conſilium voluntatis ſuæ. i. ſecundum voluntatem ſuam, quæ eſt ex ratione. q. d. quare nos magis elegit ad officium prædicationis & apoſtolatus neſcim⁹, ſed tamen conſilio fecit non temere: & ad hoc vos elegit, Vt ſimus in laudem gloriæ eius. i. vt per nos alii laudent gloriam eius, vt exemplo noſtro nemo iam glorietur in homine. Verū eſt enim quod ait, Nō vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Laus aūt glorię dei eſt, cum multi acqrūt ad fidē: ſicut gloria medici eſt cū multos curat. Sim⁹ inquā in laudē ei⁹ nos apoſtoli, Qui ante, omnes alios quibus Chriſtus prædicauit, & qui per eū cōuerſi ſunt, Sperauimus in Chriſto. & ideo tales eſſe debemus, per quos alii laudēt. In quo &c. Expoſitis his q̄ apoſtolis collata ſunt, modo venit ad ea q̄ dedit Epheſiis. q. d. ſperauimus in Chriſto. In quo Chriſto. i. in cuius fide, Et vos, Epheſii eſtis, Cū audiuiſſetis. i. per hoc qđ audiuiſtis: & poſtq̄ audiuiſtis, nō ante. Cū enim & cauſam notat hic & tēpus. Cū audiuiſſetis dico verbum veritatis. ſ. Euangelium ſalutis veſtrę, quod ſalutem annunciat, & ad ſalutem vocat.

In quo Chriſto. i. in cuius operatione, Et vos, credentes, Signati eſtis. i. diuiſi a grege diaboli. Vel, Signati eſtis, imagine dei reformata in vobis. Vnde, Signatum eſt ſup nos lu. v. t. d. Et hoc Spiritu ſancto promiſſionis, id eſt per ſpiritū ſanctum qui promiſſus erat, vel qui promiſit hæreditatem, & eſt arra eius. Vnde ſubdit, Qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Diffuſa eſt enim charitas ī corda noſtra per ſpūm ſanctū. Quid eſt eñ ſi diffuſa eſt charitas? ecce iā ex quantulocūq pignore deambulat deus in nobis, & ſic pignus accepim⁹. F Quidam tamen codices melius habent arram, eandem quippe rem interpretes dicere voluerunt. Intereſt tamen aliquid in loquendi vſu inter arram & pignus. Pignus enim quando dat, ſoluto eo p quo ponit, auferf: Arra vero eſt cū de ipſo dat aliqd qđ nō eſt auferēdū, ſed cōplēdū. Si ergo charitatē modo deus tanq̄ pignus dedit nobis p ſpūm, qui dat⁹ eſt re promiſſa reddita, auferēdū eſt a nobis pignus? Abſit, ſed hoc quod dedit implebit. ideo melius habetur arra q̄ pignus. Dedit nobis ſpiritum, ad hoc vtiq. ſ. In redemptionem acqſitionis, id eſt ad hoc vt ſanguine eius redempti a iure inimici, & vltra nō dominetur nobis inimicus. Acquiramus deum, vel acquiramur a deo. Ad hoc eñ redemit vt habeat, nō vt pdat nos. Et in laudem glorię ipſius. q. d. & ad hoc dedit nobis ſpūm, vt laudet ipſe deus.

Aug. in pſalmo. cxxx. — Auguſtinus — Auguſtinus — Auguſt. de predeſt. ſan. — Auguſtinus — Ambroſius — Hierony. — Aug. in ſer. de uiſione dei

Propterea & ego audiens fidem veſtram quę eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriā veſtri faciēs in orationibus meis, vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in agnitionem eius illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus ſecundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus

Digitized by Google

eſt in Chriſto ſuſcitans illum a mortuis,& conſtituens ad dexteram ſuam in cę-
A leſtibus ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutē & dominationem,
& omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo,ſed etiam ī futuro,&
oīa ſubiecit ſub pedib⁹ ei⁹:& ipſū dedit caput ſupra oēm eccleſiā quę eſt corp⁹
ipſius,& plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.
Propterea.Enumeratis beneficijs hūano gńeri vel apoſtolis vel Epheſis collatis quid
de beneficijs Epheſijs datis ſētiat Apoſtol⁹ ſubdit,ſcilicet ꝙ gratia agit,& rogat ſuper
addi ne illi ſuperbiāt,ſed vltra tēdāt.q.d.cū audiuiſſetis euāgeliū credidiſtis,Propter
ea ego audiēs fidē veſtrā,quę ē ī Chrō Ieſu.i.in qua Chriſtū creditis ſine admixtione
legis,Et dilectionē veſtrā,id eſt opera charitatis oſtēſa.In omnes ſanctos, non ceſſo
agēs pro vobis gratias deo.q.d.bene noui quales eſtis,& īde nō vos ſed deū laudo qui
hoc fecit.Ei enim qui fecit aguntur gratię:ideo ait.Non ceſſo pro vobis gratias agēs.
ſcilicet de habitis:ego etiam Faciens memoriam veſtri in orationibus meis, in quibus
oro deū vlteriora vobis implorās.vñ cōgrue pro iā datis pręmittit̄ gratiarū actio. Qui
enim orādus eſt vt faciat,illi eſt gratiarū actio reddēda cū fecerit,hoc autē in oratio-
nib⁹ meis pero,vt De⁹ dñi noſtri Ieſu Chriſti & pater glorię.i.Chriſti,Det &c.Diſtin
gue,de⁹ pater,& de⁹ Chriſti eſt & pater:ſed deus Chriſti eſt ſecūdū humanitatē, quia Augu. ad Vitalem.
Chrūs eſt hō & natus ex fœmina.Vnde in pſal.dicit,De ventre matris meę deus me⁹
B es tu.Oſtendens patrē eſſe deū ſuū,quia homo factus eſt.homo.n.de ventre matris na Augu. cōtra Max.
tus,& ſecundum hominem de virgine natus eſt deus,vt non ſolum pater illi eſſet qui
eum de ſeipſo genuit,ſed etiam eius deus eſſet quem de ventre matris hoīem creauit.
Qui ergo pater eſt filio ex vtero ſuo,de ventre matris deus eius eſt,non de ſuo.Vñ ipſe
dñs ait,Aſcendo ad patrem meū & patrē veſtrū,deū meum & deum veſtrum. Hoc igi
tur dico,Vt de⁹ Chriſti & pater det vobis,ea quæ ſequūtur.q.d.ad impetrandū illa nō
obtēdo merita,ſed quod deus & pater Chrī eſt.hoc in quā precor, Vt det vobis,& ſi iā
ſapientes eſtis,Spūm ſapientiæ & reuelationis in agnitione eius .i. ſpūm ſanctum qui
det vobis ſapientiā de cæleſtibus plenius quā mō habeatis:ita vt non obſcure, ſed cla
re & ſine velo eum agnoſcatis.ſ.Det.i.faciat,Illuminatos oculos cordis veſtri.i. ratio
nis,quæ eſt imago dei,in qua renouatis in agnitione Dei.In imagine ergo ſua cogno-
ſce authorem eius qui corporali ſenſu non attingitur. Ne ergo putetis corporeo ſenſu
Deum attingi,ſed oculis mentis ipſum cognoſcite,& auribus mentis ipſum audite.In
corpore enim diuerſa membra ſunt. Alibi audis,alibi vides in corde autem tuo, vbi
diuerſa membra non inueniuntur,ibi audis vbi vides. Ad hoc illuminet oculos, Vt
ſciatis plenius quam modo,Quæ.i.quanta ſit Spes vocatiōis eius.i.res ſperata ad quā
vocat credentes.Hoc dicit vt propēſiores ſint:quia cū plene ſcierint quis fructus cre-
dentium,propenſiores fient circa excolendā religionem.Deinde quid noīe ſpei intel-
C lexerit,aperit ſubdens,Et,ſciatis,Quæ,ſint,Diuitiæ &c.Hæc eſt ſpes.Spes.n. accipit Ambr.
rem ſperatam.Vel ita vt ſpes propria accipitur &c. Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis
eius.i.quantum valet ſpes vitæ æternæ ad quā vocat:& ſciatis quæ ſit adimpletio eius
ſpei:quod ita ait,& Quæ ſint,Diuitiæ gloriæ eius,hæreditatis.i. glorioſę hęreditatis,
ſcilicet æternæ beatitudinis,quæ dicitur hęreditas, quia firmiter habebitur quæ erit
In omnibus,ſanctis,communiter. Et,ſciatis etiam, Quæ ſit ſupereminens magni-
tudo gloriæ futurę.In nos Apoſtolos.i.quod nos apoſtoli præ alijs habebimus gloriā
non vt ſtetis & habeatis,ſed tendatis ad illud maius quod habebimus.Quoddā.n.in-
crementum gloriæ habebunt ſummi doctores vltra illud quod cōmuniter omnes ha-
bebunt.Habebunt enim omnes eundem denarium,ſed differet ſtella a ſtella in clari-
tate,& erunt diuerſæ manſiones in domo patris:& inter alios clarius fulgentes, Apo-
ſtoli altius ſedebunt.Vnde in tabernaculo dñi,ſuper menſam facta eſt corona in ter-
ra ſimul alta digitis quatuor & operiēs totam menſam,& ſuper eam altera corona au-
reola.Per coronam altam digitis quatuor quæ menſam operiebat,gloria vitæ æternæ
ſignatur,qua omnes electi fruentur,quæ in quatuor libris euāgelij digito dei, id eſt ſpi
ritu ſancto ſcriptis annunciatur:& erat in terra ſimul pro diuerſitate meritorum. Co-
rona aureola,ſuper illam,eſt perfectio remunerationis eorum qui in doctoribus excel
lunt.Ideo Apoſtolus ait,Quæ ſit ſupereminens mag.gloriæ ī nos, quæ magnitudo eſt

Digitized by Google

Virtutis eius.i.in virtute dei danda nobis. Qui credimus, de illa beatitudine. Secundũ operationẽ potentiæ virtutis eius, quã operatus eſt in Chrõ.i.ſecundũ quod potenter operatus eſt in Chrõ cuius mẽbra ſumus, & iõ eadem cum illo nos habituros credim⁹, operatus inquã in Chrõ, ita.ſ. Suſcitãs illũ a mortuis, & cõſtituẽs illũ ad dexteram ſuam.i.in æterna beatitudine. Non eos audiamus qui negant ad dexteram patris ſedere filiũ, dicentes, Nunquid deus pater habet lat⁹ dexterũ vel ſiniſtrũ, ſicut corpora? Nec nos hoc de deo ſentimus. Nulla.n.forma corporis deus finitur & cõcluditur. Sed dextera dei eſt beatitudo æterna quæ ſanctis datur, ſicut ſiniſtra eius dr̃ miſeria perpetua quæ impijs dat̃. Et eſt. Cõſtituens illũ ad dexterã ſuã.i.oſtendens hoĩem Chr̃m æternaliter beatũ In cęleſtibus.i.in cælo. Exẽplũ aũt glĩæ ſanctorũ cõſiſtit in reſurrectione Saluatoris, vt ĩ ea cognoſcãt fideles, quid eis promiſſum eſt. Simili.n. mõ extollẽt̃ ſupra cælos cũ Chriſto: ſicut ipſe dicit, Pr̃ volo vt vbi ego fuero, & hi mecũ ſint. Quia & corpus eius quod eſt eccleſia in ipſa dextera.i.in ipſa beatitudine erit. Quãuis.n.corpus noſtrũ non ibi ſit, tñ ſpes noſtra iã ibi eſt. Iõ & dñs poſt reſurrectionẽ iuſſit diſcipulis ſuis piſcãtibus vt in dexteram partem mitterẽt retia, qui etiã dixit agnos ad dexteram, hœdos ad ſiniſtram ſe poſiturũ. Vel ita. Cõſtituẽs.i.ſtabiliter ſtatuẽs, Illum hominẽ Chr̃m, Ad dexterã ſuã.i.in ſede iudiciaria, in poteſtate iudicãdi. Quia.n.oẽ iudiciũ pr̃.d.fi.iõ ad dexterã dei ſedere dicit̃ quaſi iudex. V ñ ait Iudæis, Amodo videbitis filiũ hoĩs ſedere ad dexterã dei &c. Et cõſtituẽs illũ in cæleſtib⁹, Et ſupra oẽm prĩcipatũ & poteſtatẽ & virtutẽ & dñationẽ.i.ſupra dignitatem horũ ordinũ angelicorũ & nõ ſolum ſuper hos quatuor, ſed etiã ſuper oẽ nomẽ quod notat̃ non ſolũ in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro.i.ſuper oẽ noĩabile quod vel iã ſcitur vel ĩ futuro ſciet̃. Hoc dicit propter incarnationẽ filij dei, vt etiã hõ factus ſuper oẽs cælos eſſe dicatur, & ſuper oẽm creaturã, hñs nomẽ dei per naturã nõ per adoptionẽ. Et ne videret̃ præeſſe oĩ creaturæ dignitate tantũ, & nõ ptãte ſubdit, Et oĩa.q.d.nõ ſolũ pręeſt oĩb⁹ dignitate, ſed & ſub ea ſunt. Et.i.quia, oĩa ſubiecit, deus pater ſub pedibus eius, & ſubiecit ei plene vt per pedes plena ſubiectio notet̃: quæ oĩa merito ſunt ei ſubiecta, quia per eũ facta ſunt. Vel, Sub pedibus ei⁹.i.ſub humanitate eius, quę ſignificat̃ per pedes. Quia ſicut pes eſt inferior pars corporis, ita in Chrõ inferior natura eſt humanitas, quã ẽt angeli adorant, & ipſi hoĩ Chrõ oĩa ſubſunt. Et ipſum. Poſtquã cõmemorauit dignitatẽ Chr̃i, redit ad nos, oñdẽs dignitatẽ eius ad nos pertinere.q.d. Ita exaltauit de⁹ Chr̃m & hęc eius exaltatio ad nos pertinet, quia ipſe talis eſt caput, & nos corp⁹ eius. & hoc eſt quod ait.q.d. Hoc quod dixi de chrõ ad nos pertinet. Et.i.quia. Ipſum, qui adeo altus ẽ Dedit, de⁹, caput, ĩ quo ſunt oẽs ſpũales ſenſus ecclię.ſ.dona gr̃ę. Illũ inquã dedit eẽ caput Supra oẽm eccliam, quę in cælo, & quę in terra eſt, dũ cõfitentur hũc eẽ per quẽ facti ſunt. Subijciũt̃.n.illi quaſi capiti, ex quo trahũt originẽ. Ab ipſo.n.facti ſunt ſecũdũ deitatẽ, & ita ſecũdũ deitatẽ caput eſt ecclię, ſecũdũ quã dedit ei eẽ caput illũ añ oĩa gignẽdo. Eſt ẽt & proprie dr̃ caput ſecũdũ hũanitatẽ, ſecũdũ quã coniũgit̃ ei ecclĩa, & natura & gr̃a. Nã in eo plenitudo gr̃ę fuit, de cuius plenitudine nos accepimus. Nullũq; maius donũ pręſtare deus poſſet hoĩbus, quã vt verbũ per quod cõdidit oĩa, faceret illis caput, & illos ei tanquã mẽbra coaptaret: vt eẽt filius dei & filius hoĩs vnus deus cũ patre, vnus hõ cũ hoĩbus. Quę, ecclĩa, eſt corpus illi⁹.i.vnita ei gr̃a & natura. Et plenitudo eius.i.implẽs eũ vt habeat mẽbra oĩa. Et vere eſt plenitudo ei⁹ quia ipſe eſt, Qui adĩplet̃, per eos. Cum.n.regreſſi ad cõfeſſionẽ flectunt genu chriſto adimplet̃, quia recedentibus euacuari vr̃. Per eos adimplet̃ dico, tamen ens Omnia in omnibus, hic vel in futuro, quia membra nihil ei conferunt, ſed ipſe oĩa mẽbris: qui ideo dr̃ eſſe omnia in omnibus, quia omnia ab ipſo ſunt in eis, cuius virtute ſunt quod ſunt.

Augu. de agone Chriſtianorũ

Idem in eodẽ

Ambro.

Augu. in pſal.lxxxv.

D E F

CAPVT II.

ET vos conuiuificauit cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris huius: ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ: in quibus & nos omnes aliquando cõuerſati ſum⁹ in deſideriis carnis noſtræ facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ ſicut cæteri.

Digitized by Google

A Et vos. Hic commemorat priora .ſ. quales fuerit ante fidem,& quid modo per gratiam facti ſunt,vt in bonis quæ nunc habent humilientur.& certum ſit quod ſi inimicis hæc data ſunt,magis amicis dabuntur ea quæ apoſtolus optat eis .ſ. quod Chriſtus eſt caput omnis eccleſiæ.Et noſtrum,quia nos,Conuiuificauit cum.i.quamuis,Eſſetis mortui delictis & peccatis &c.Vel ita cõtinua,vt à ſuperiori ſumas verbum quod ſubintelligitur.q.d.nos qui credidimus habemus ſpem hæreditatis. Et vos .ſ. credidiſtis. Deus autem conuiuificauit nos cum.i.quãuis,Prius eſſetis mortui. Vel ita continua, Deus ſuſcitauit Ieſum,Et vos.i.ſuſcitabit. Cum.i.quãuis,Eſſetis,olim ante fidẽ mortui.ſ.nec etiam ſentientes mala noſtra.Mortui dico,Delictis.ſ.dimittendo quæ iubentur,Et peccatis veſtris.ſ.agendo prohibita,In quibus delictis & peccatis, Aliquando ſcilicet ante fidem,longo vſu,Ambulaſtis,de alio ad aliud declinantes.Ambulaſtis dico,Secundum ſeculum.i.conuerſationem & ſpeciem,Huius mundi,cuius ſpecies nos alicit.Et ſecundum principem ſpiritus.i.ſpirituũ.Ponitur enĩ ſingularis genitiuus pro plurali.Ille eſt Beelzebub qui eſt princeps malignorum ſpirituũ.Vel in tranſitiue ſecundum aliam literam,quæ eſt ſecundum,Principem ſpirituũ,principẽ dico,poteſtatis aeris huius.i.qui habet poteſtatẽ in hoc aere caliginoſo,nõ cũ hoĩbus in mũdo,qui ad iſta caliginoſa de apparatu ſupernorũ angelorũ cũ angelis apoſtatis lapſus eſt tanquam ad carcerẽ.Caliginoſus enĩ aer infernus eſt dæmonũ vſq; ad iudiciũ.Vnde in canonica epiſtola dicitur,Carceribus caliginis inferni retruſus in iudicio ſeruaretur periturus. *Ambroſius.*

B mendus.Spiritum ergo erroris dicit pricipem aeris,quia in hoc aere dominatur. Hãc enĩ partẽ ſibi vſurpauit ad exercẽdã dominationẽ:& quia ita vicini ſunt nobis,& ſpiritus inuiſibiles ſunt,magis ſunt timẽdi.Qui principes,Nũc etiã,adhuc Operãtur,quãtum deus ſinit,In filijs diffidentiæ.i.in eis qui diffidunt de æternis, vel de quorũ ſalute nos diffidimus,& ideo erepti ei ſint grati ereptori Chriſto.Qui intraui in domũ fortis in ſuo dominatu genus humanũ habẽtis,& prius ipſum alligauit.i.eius coercuit & cohibuit poteſtatẽ,poteſtatis ſuę fortioribus vinculis:& ſic eripuit vaſa ei9 quęcũque prędeſtinauit eripere.Arbitriũ eorũ ab eius liberãs poteſtate,vt illo nõ impediẽte credã in iſtũ libera volũtate.Proinde hoc opus eſt gratię quã attulit ſecundus Adam,nõ naturę quã corrupit primus Adam.Filios autẽ diffidẽtię regit prĩceps iſte.i. diabolus ad arbitriũ ſuũ,quod nec ipſum habet liberum ad faciendũ,ſed in maximã maleuolẽtiã ſuis ſceleribus obduratũ.Vnde nemo ſane fidei credit vel dicit hos apoſtatas angelos ad priſtinã pietatẽ correcta aliquãdo volũtate cõuerti.Quid autẽ operaẽ hic princeps in filios diffidẽtię niſi opera ſua mala?& ĩ primis maximeq; ipſam diffidẽtiam & infidelitatẽ qua ſint inimici fidei,per quã ſcit eos poſſe mundari?In quã ergo obſtinationẽ cũ deus plerũq; facere dicitur nõ inſtigãdo & inſpirãdo,ſed deſerendo facit.vt illi.i.ſpiritus maligni operẽtur in filijs diffidẽtiæ,quod deus debite iuſteq; permittit. In *Ambro. Ambro. Auguſtinus ad vitalem. Auguſtinus in pſal.xxvii.*

C quibus,peccatis.Et nos oẽs Iudęi.ſ.vt gentes,Aliquãdo conuerſati ſumus, agentes vitam noſtrã,In deſiderijs carnis noſtræ.i.in malis cõcupiſcẽtijs quæ ex carne ſunt & etiã, Faciẽtes,actu,Volũtates carnis.i.ea in quibus caro delectaẽ,vt eſt luxuria,& huiuſmodi.& volũtatẽ,Cogitationũ,vel,Mentium.i.ea in quib9 caro nõ delectatur,ſed anima cogitat,vt ſunt hæreticæ prauitates,& alia huiuſmodi. Et eramus,nos Iudæi, Sicut & cæteri.i.gẽtiles.Filij irę.i.debitores æternæ pœnæ.& hoc, Natura.i. per patres.Adam.ſ.& Euã.i.per peccatũ originale ab eis traductũ.Cæcitas enĩ in primo homine per peccatũ cõtingit,de quo oẽs originẽ duximus,nõ ſolũ mortis,ſed etiã iniquitatis.Ideo Aplũs ait,Eramus natura filij iræ.i.filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehẽnę. quomodo natura?quia peccãte primo hoĩe vitiũ pro natura inoleuit. Tenebatur enim iuſta dãnatione genus humanũ,& erãt oẽs filij iræ.de qua ira dominus dicit, Qui non credit in filiũ,nõ habet vitã,ſed ira dei manet ſuper eũ.Nõ ait venit,ſed manet. Cum hac quippe ira oĩs homo naſcitur.Ipſa eſt enĩ illa ira cum qua omnes nati ſumus, cui naſcẽdo hęſimus,ira de propagine ĩiquitatis,de macula peccati.Et nota quod ipſa vere ac proprie natura hoĩs dicitur,qualis ſine vitio primitus cõdita eſt. trãſ latitio autẽ verbo vtimur vt naturã dicamus etiam quali naſcitur homo:ſecundũ quã locutionem dicit hic,Eram9 natura filij iræ,ſicut & cęteri.ac ſi dicat,Cũ hæc prędicta fuerit in nobis ſicut in gẽtibus,nõ deſperet gẽtilis quin par Iudęis fiat,quia nos ſicut ille eramus filij irę. In hac ira cum eſſent hoĩes per originale peccatum,tanto grauius & pernicio- *Hierony. ſu per Ioan. de cæco nato. Auguſtinus in enchiridiõ. Auguſtinus in pſal.ci.*

ſuis,quãto maiora vel plura inſuper addiderant,neceſſarius erat mediator.i.recõcilia- D
tor qui hanc iram ſingularis ſacrificij oblatione placaret.Vnde ſubdit,

Deus autem qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos,& cum eſſemus mortui peccatis,conuiuificauit nos ĩ Chriſto,cuius gratia eſtis ſaluati,& conreſuſcitauit & conſedere fecit in cæleſtibus,ĩ Chriſto,Ieſu,vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus abũdãtes diuitias gratię ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu.Gratia enim eſtis ſaluati per fidem,& hoc non ex vobis.Dei enim donum eſt,non ex operibus,vt ne quis glorietur.Ipſius enim ſumus factura,creati in Chriſto Ieſu ĩ operibus bonis,quæ pręparauit de9 vt in illis ambulemus.

Deus autem.q.d.quãuis eſſetis mortui,deus tamen,Conuiuificauit nos, Deus autem,
& non alius.& hoc eſt, Deus autem qui diues eſt in miſericordia,qui actualia & ori-
ginalia dimittit.ipſe inquam non propter meritum, ſed propter nimiam charita-
tem,ſuam, Qua dilexit nos.i.Iudæos & gentes.non modo poſtquam iuſti fuimus,ſed
Auguſtinus. etiam,Cum eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Chriſto.i.à ſimili Chriſti,
quia ſicut Chriſtum à vetuſtate pœnæ,ita & nos à vetuſtate culpæ mundauit. Vel ſe-
cundum aliam literam,Cõuiuificauit nos.ſ.Iudæos.& hoc in Chriſto.i. per gratiam
Chriſti:& ſecundum hoc ita cum ſuperioribus iungit literam,ibi,Deus autẽ.q.d. Nos
aliquando male conuerſati ſumus,ſed Deus qui diues,&c.cõuiuificauit nos, Iudæos,
In Chriſto.i.per gratiam Chriſti.& ſicut nos ſimiliter & vos gentiles conuiuificauit, E
Auguſtinus & hoc eſt quod ſubdit,Cuius,Chriſti,Gratia,& vos gentiles,Eſtis ſaluati,ſicut nos Iu
contra Fauſt. dæi.& vtroſq;,Conreſuſcitauit. i. cum Chriſto iam ſuſcitauit. Spe tanquam perfectũ
enuntiat quod futurum eſt,quia ſpe certa quod futurum eſt,iam tenemus:ideo iam ve
lut perfectũ eſſet,ſic loquitur.Vnde etiam ſubdit,Et cõſedere fecit,vt iudices, nos &
Auguſtinus vos,In cęleſtib9,nõ inaniter ſed fideliter iam cõputat factum quod futurũ eſſe nõ du-
bitat.Certe enĩ in cęleſtibus Chriſtus iam ſedet,nondũ autẽ nos,ſed ſpe certa tenem9.
Fecit dico,per hoc,Quod ſumus in Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,Vt,&c.q.d. Ita hæc
Ambroſius. in ſpe fecit,vt in re cõpleret in die iudicij:quod ita dicit, Vt oſtenderet, in re, In ſecu
lis ſuperuenientibus, id eſt in die iudicij.Abũdãtes diuitias gratię ſuę.i. abũdantia,
dona gratiæ.In futuro.n.ſeculo apparebit donũ dei in remuneratione credẽtiũ, quod
oculus nõ vidit,nec auris audiuit. Et hę ſũt abũdãtes diuitię nõ tãtũ quãtũ mens inue
ſtigare nõ poteſt.Vel ita,vt de pręſenti accipiatur,ſic.q.d.ideo cõuiuificauit nõ prius
mortuos,Vt oſtẽderet in ſeculis ſuperueniẽtibus.i.poſteris noſtris, Abundantes diui-
tias gratiæ ſuę.i.abũdantia dona gratiæ quę hic largitur. Deinde vtranq; ſententiam
progredere ſimul.q.d.diuitias,dico,datas vobis hic vel in futuro:non meritis noſtris,
Auguſtinus. ſed,In bonitate dei:diuitias dico,exiſtẽtes,Super nos.i. ſuper intellect9 noſtros, quia
plene capere nequimus. Datas dico,in Chriſto Ieſu.i.per Chr̃m.Et bene dixi ĩ bonita
te.Gratia.n.pręeũte.i.gratuita dei volũtate,Saluati eſtis per fidẽ, quia cooperatur fi- F
des bona dei volũtate.Et hoc.i.fides,Nõ eſt ex vobis.i.ex vi naturę veſtrę, Quia do-
num dei eſt,pure:Nõ,partim,Ex operibus,ita,Vt nequis.i.nemo,Glorietur.i.extolla
tur de operibus.Nõ hoc ideo fecit quod opera bona pia cogitatione facta fruſtrentur,
cũ deus reddat cuiq; ſecundũ opera ei9,ſitq; gloria operãti bonũ:ſed quia opera ex gra
tia,nõ ex operibus gratia.Bonũ eſt igitur homini vt de viribus liberi arbitrij ſui non
pręſumat,quia ille qui putauit ſine eius adiutorio ſe poſſe cuſtodire quod dedit,profe-
ctus in lõginquã,vt viuẽs prodige cũcta cõſumpſit, & miſeria attrit9,& in ſe reuerſus.
dixit,Surgã & ibo ad patrẽ meũ. Quã cogitationẽ bonã nõ habet,niſi & ipſam illi in
Aug.ĩ ſer. de oculto pater miſericordiſſim9 inſpiraſſet.iõ recte ait,Et hoc nõ ex vobis,ſed dei donũ
ver. apoſt. eſt:nõ ex operibus,ne forte dicas promerui,& ideo accepi.Nõ putes te promerẽdo ac-
cepiſſe qui nõ promereris,niſi accipiſſes.Gratia pręceſſit meritũ tuũ,nõ gratiã ex me-
Auguſtinus rito,ſed meritũ ex gratia,nã ſi gratia ex merito emiſtis,nõ gratis accepiſtis,oĩa merita
pręcedit gratia,vt dona dei cõſequãtur merita mea.Et ne quis aliter intelligeret,pro-
pter arrogantes,& ſuã iuſtitiã cõſtituere volẽtes,planius aperit ſubdens,Ipſius eĩ.q.d.
nemo debet de ſe gloriari,quia nos creati in Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,&, In operi

Digitized by Google

A bus bonis ſimus factura ipſius.i.opus dei. Vel ita, Nos ſumus creati factura.i. per facturã
Ipſius.i.per operationẽ dei, In Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,& In operibus bonis. Vel
ita, Nos ſumus factura ipſius.Nos dico, Creati in Chriſto Ieſu.i.per Chriſtũ Ieſum, In
operibus bonis.Non vtiq; illa creatura qua homines facti ſumus,ſed ea de qua ille dicebat, Aimo.
qui iam vtiq; homo erat,Cor mundũ crea in me deus,&c.Hac creatione formamur & crea Auguſt. de
mur, In operibus bonis,quæ deus Præparauit,antequam ad ea ſurgere poſſetis.Præpara gra.& li.ar.
uit dico,vt in illis Ambulemus,proficiendo:non vt confiſi gratiæ,deinde otioſi ſimus.In Aimo
his verbis aperte monſtrat apoſtolus ipſam dei prædeſtinationẽ,eiuſdẽq; effectum.i.gratiã Auguſt. de
quæ apponitur. Ait eñ, Creati ſumus in Chriſto & in operibus,hoc eſt gratia.Quod autẽ prædeſtina
ſequitur, Quæ præparauit,hoc eſt prædeſtinatio,quia prædeſtinatio eſt gratiæ prępara- tione ſanct.
tio.Gratia vero eſt ipſa donatio,quæ eſt ipſius prædeſtinationis effectus,quæ prædeſtina-
tio ſine pręſcientia nõ poteſt eſſe,poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione pręſciẽtia.præde-
ſtinatione quippe deus ea pręſciuit quæ fuerat ipſe facturus,pręſcire autẽ potẽs eſt etiã quæ
ipſe non facit , ſicut quęcunq; peccata : quia & ſi ſint quędam ita peccata vt ſint etiã poe-
nę peccatorum: Vnde dictum eſt, Tradidit eos deus in reprobum ſenſum: Non ibi peccatũ
dei eſt,ſed iudicium. Prędeſtinatio igitur dei in bono eſt,eiuſq; effectus bonus eſt. Ille itaq;
operatur hominẽ bonum & cuſtodit qui incommutabiliter bonus eſt,ſemperq; ab illo fieri
B & perfici debemus ei inhęrentes.

Propter quod memores eſtote quod aliquando vos qui gentes eratis in carne qui dicebamini pręputium ab ea quæ dicitur circuncíſio in carne manufacta,qui eratis illo in tempore ſine Chriſto alienati a conuerſatione Iſrael,& hoſpites teſtamentorum,promiſſionis ſpem non habentes,& ſine deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos qui aliquando eratis longe,facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum,& medium parietem macerie ſoluens inimicitias in carne ſua,legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo,in vno nouo homine faciens pacem , vt reconciliet ambos in vno tempore duo per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo : & veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuiſtis,& pacẽ his qui prope,quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.

Propter quod.Contulerat ſupra Iudęos & gẽtes,oſtẽdens quod vtriq; eſſent ſub peccato,
nunc oſtendit gẽtes fuiſſe indigniores,& improperia Iudęorum perpeſſas,vt modo æquales
Iudęis magis ſint obnoxii gratię dei.q.d.prędicta bona habetis a deo: Propter quod.i.qa
hæc habetis,& vt ſciatis oĩa eſſe a gratia dei, Memores eſtote, vt magis grati ſitis Q̃z
C vos,Epheſii Aliquando.i.ante cõuerſionẽ, Eratis gẽtes.i.quales gentes.ſ.veteres peccato
res Degẽtes in carne.i.in carnalibus, Qui dicebamini pręputium.i.immunditia.& hoc
Ab ea,circunciſione quę non vere eſt,ſed Dicitur circunciſio,quia facta eſt manu huma
na,non a deo In carne,non in ſpiritu.& memores eſtote Quod vos,qui nunc tales eſtis,
Eratis illo tẽpore,malo.ſ.ſine Chriſto.i.ſine promiſſione Chriſti,quę tunc fiebat Iudæis.
Eratis Etiam alienati a conuerſatione Iſrael:quibus gentibus.ſ.non coutebant Iudæi.& Ambroſius
ſi aliquãdo legem & prophetas accepiſtis, Dicebamini,vel eratis Hoſpites teſtamento- Aimo
rum.i.aduẽtitii.Hoſpes quaſi hoſtii pes,eo quod cum ſuſcipiebatur in domo ponebat domi
nus domus,& qui ſuſcipiebatur pedem ſuper hoſtium,& datis dextris,iurabat quod pacifi- Aimo
cus eius eſſet ingreſſus.Eratis Etiam non habẽtes ſpem promiſſionis,factę filiis Abrahæ,
vt de ęterna hęreditate. Et ſine deo.i.ſine dei notitia eratis In hoc mundo,tam malo. Aimo
Nunc autem.ſ.in hoc tẽpore gratiæ vos qui Aliquando eratis longe,non loco ſed meri-
to,& a deo,& ab Iſrael qualitate conuerſationis,q̃uis eſſetis longe,tamen Facti eſtis pro- Aimo
pe,deo.& non carnalibus ſed ſpiritualibus Iudęis.& hoc In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtum.
& non quoquo modo per Chriſtum,ſed In ſanguine Chriſti.i.per ſanguinẽ eius.In quibuſ-
dam codicibus reperitur eſſe ſcriptum. Qui,ibi. Vos qui gẽtes eratis,& ſecundum hoc
ſuſpẽſiue legit,vſq; ibi, Nunc autẽ.eodẽ tamẽ manente ſenſu,hoc modo, Memores eſtote
quod vos qui ali.g.&c. Qui dicebamini qui eratis,&c. Nunc vos qui aliquãdo eratis,lõ-
ge facti eſtis prope,non per vos,ſed In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtũ,& per ipſum:nõ quoquõ

modo,ſed In ſanguine Chriſti.& recte dico in Chriſto. Ipſe eñ eſt pax noſtra,inter nos ipſos.ſ.Iudęos & gẽtes,& ad deum qui & duos populos inter ſe pacificauit,& ideo reconciliauit.Vnde ſubdit, Qui fecit vtraq;.ſ.vtrũq; populum,vnum in fide & moribus.Ipſe eñ eſt lapis angularis,in quo duo populi tanquam parietes de diuerſo angulo veniẽtes ſibimet quaſi in pacis oſculo copulanẽ,quos per hoc vniuit,quod ſequitur, Et.i.quia eſt Soluẽs medium parietem macerię.i.obſtaculum quod erat inter illos duos populos,hinc ex lege,inde ex idololatria ſoluit,remouens legẽ a Iudæis,& idololatriam a gentibus:qui paries dicitur macerię,quia non erat ſtabilis neq; robuſt⁹.Eſt enim maceria congeries lapidum ſine cęmẽto,vt fit circa hortos.Paries vero macerię eſt qui facile deſtrueretur veniẽte gratia,quæ & legem amouit,& corda gentiũ ab idololatria conuertit.Medius autem erat vt neuter popul⁹ alteri concordaret.Stante autem hoc pariete erant inimicitiæ,ira,inuidiæq; inter eos,quæ abolitę ſunt deſtructo pariete.Vnde ſubdit,Et per hoc eſt ſoluens Inimicitias in carne ſua, aſſumpta vel immolata, Legem,Hic exponit parietem quantum ad partem Iudęorũ.q.d. Ipſe dico, Euacuans legem mandatorum.i.euacuans legem veterem,quantum ad ea quæ mandabat.i.ad carnales obſeruantias,non quantum ad veritatem quam præſignabat.Euacuans dico, Decretis.i.præceptis euãgelii quæ ex ratione ſunt.ideo euacuauit vt Duos, populos prius diuiſos per legem, Condat in ſemetipſo.i.coniungat in fide eius.Ipſe dico, Faciens pacem,deſtructis inimicitiis.Faciens dico, In vno nouo homine.i.in ſe ſolo a quo non aliunde eſt nouitas.& item ideo euacuat Vt reconciliet ambos deo,poſitos In vno corpore,eccleſiæ.quaſi dicat,ſublata inimicitia,& lege euacuata,facit pacem inter ipſos,& ambos reconciliat deo patri.Per hoc autẽ reconciliat deo quod pro peccatis ſe obtulit,& per euangelium illuminauit:quæ duo conſequenter oſtendit,ſubdens,Ipſe dico,interficiens In ſemetipſo inimicitiam,quæ erat inter deum & homines,id eſt peccata dimiſit,In ſe vero non aliter interfecit inimicitiam,quam Per crucem,id eſt per mortem. Omnibus enim profecit mors ſaluatoris. Et veniens,id eſt per aſſumptam humanitatem apparens Euangelizauit,& ſi non in ſua perſona,ſed in Apoſtolis Vobis,gentilibus, Pacem,ad Deum fieri per ſe.Vobis dico, Qui longe fuiſtis,a Deo, quia idololatrę & ſine lege erant.Non enim regione a deo longe eſt quiſq;,ſed affectu. Amas deum,prope es.Odiſti deum,longe es. Et eandem pacem annunciauit His qui ꝓpe erant.i.Iudæis qui vnum deum colebant,& legem a deo acceperant. D E

Aug.in lib. retract.

Aimo.

Aimo

Ambroſius

Aimo

Ambroſius

Ambroſius

Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei,ſuperædificati ſuper fundamẽtum apoſtolorum & prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino.In quo & vos coędificamini in tabernaculum Dei in ſpiritu ſancto. F

Ergo iam non eſtis,&c.quaſi dicat,annunciauit pacem,& etiam fecit.& quod fecerit,effectus indicat. Quoniam ambo habemus acceſſum,id eſt facultatem accedendi Ad patrem,& hoc In vno ſpiritu,id eſt per eundem ſpiritum qui per Chriſtum omnibus datur. & quia gentes acceſſum habent ad patrem:ergo o vos gentiles Iam,id eſt a tempore fidei Non eſtis hoſpites,id eſt indigniores in fide Iudæis.ſicut olim recepti in lege, Et aduenæ,id eſt extranei a deo. Sed eſtis ciues ſanctorum,non carnalis Iſrael,id eſt eiuſdem iuris & dignitatis in domo dei cum ſanctis, Et domeſtici,id eſt familiares Dei, quibus ſcilicet arcana reuelat,quaſi de Babylonia tranſlati eſtis ad Hieruſalem.Duas quippe ciuitates in toto mundo faciunt duo amores,Hieruſalem facit amor dei, Babylona amor ſeculi.Interroget ergo ſe quiſque quid amet,& inueniet vnde ſit ciuis.Nos dico, Superædificati,id eſt innixi,& de bono in melius prouecti. Super fundamentum apoſtolorũ & prophetarum,id eſt ſuper Chriſtum qui eſt fundamentum,præter quod nemo poteſt aliud ponere. Dicuntur tamen & Apoſtoli & prophetæ fundamentum. Vnde ait propheta in Pſalmo lxxxvi,Fundamenta eius in montibus ſanctis.Sed Chriſtus eſt primum & maximũ fundamentum:qui ſicut aperte dicitur ſanctus ſanctorum,ſic figuratę fundamentum fundamentorũ.Si ergo ſacramẽta cogites,Chriſtus eſt ſanctus ſanctorũ.ſi gregem ſubditum co-

Aug.in lib. ſententiarũ

Aimo

A gites, Chriſtus eſt paſtor paſtorum, ſi fabricam cogites, Chriſtus eſt fundamẽtum fundamẽtorum. Vel, Super fundamẽtum.i.doctrinam, Apoſtolorum & prophetarum.i.ſuper nouum teſtamẽtum.& vere, quia quod apoſtoli prædicauerunt, prophetę futurum prędixerũt. Et ne apoſtoli vel prophetæ in quibus fundata eſt ciuitas dei tenerẽt ſe in ſe, ſubdit, Ipſo ſummo angulari, exiſtẽte Chriſto Ieſu. In Chriſto enim totũ innititur primo fundamẽto, in quo omnis iſta compages incumbit, vt nuſq̃ cadat: quod fundamentum in ſummo eſt & non in imo, vt fabricator potea: ergo fundamẽtum & lapis angularis Chriſtꝰ eſt. & ab imo ſurgens ſummitatẽ tenet; qui dicitur lapis propter firmitatẽ, quia firmitatẽ ſuſtinet. & ſummus, quia conſummat. & angularis, quia duos parietes de diuerſo venientes, Iudęorum.ſ.& gentium compaginat. Vnde ſubdit, In quo, Chriſto.i.per quẽ Chriſtum. Omnis ædificatio, tam de Iudæis, q̃ gentibus. Conſtructa, in fide, Creſcit, per augmẽtum virtutum. Nemo enim tam perfectus eſt qui nõ poſſit eſſe perfectior. Creſcit dico, In tẽplum.i.vſq; quo ſit tẽplum dei, Factum, remotione vitiorum, In domino.i.in operatione domini. in quo.i.per quẽ Chriſtum.& vos Epheſii, vt alii. Coędificamini.i.ad ſimilitudinẽ aliorũ ędificamini, In tabernaculum dei, vt ſitis habitaculum dei, & hoc in ſpiritu operante. Ambroſius Auguſtinus Auguſtinus

CAPVT III.

B HVius rei gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu pro nobis gentibus, ſi tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ dei quæ data eſt mihi in vobis, quoniam ſecundum reuelationem notum mihi factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in breui prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in miniſterio Chriſti, quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatũ eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes, & concorporales, & cõparticipes promiſſionis in Chriſto Ieſu per euãgelium: cuius factus ſum ego miniſter ſecundum donum gratiæ dei quæ data eſt mihi ſecundum operationẽ virtutis eius. Mihi enim omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſeculis in deo quæ omnia creauit, vt innoteſcat principatibus & poteſtatibus cęleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia dei, ſecundum præfinitionem ſeculorum quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro, in quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius.

Huius rei gratia. Oſtenſo quod per Chriſtum facta eſt pax & reconciliatio, hic ponit per C quem ipſi ſint coędificati, quia deus.ſ.reuelauit Paulo ſalutẽ ad gẽtes pertinere, & miſit prędicare, & facit pati pro eis vt magis ſint deo grati. Ab vltimo autẽ incipit, dicens, Huius rei gratia.i.pro hac re mihi grata vt vos coędificemini, vel pro gratia dei implẽda in hac re, Ego Paulus, qui tantus ſum, ſum modo Romæ. Vinctus Chriſti Ieſu.i.pro Chriſto Ieſu, & Pro vobis gẽtibus.ſ.quia gẽtibus prędicaui verbum ſalutis. Pro vobis dico, Si tamẽ audiſtis.i.intellexiſtis Diſpẽſationẽ gratiæ dei.q.d.mihi in vobis.i.apoſtolatũ diſpẽſatũ mihi a deo, qui ſcit quare me ad hoc officium elegit. Per hoc vult eos ſcire, quia dei iudicio a Chriſto miſſus eſt prædicare gẽtibus myſterium gratiæ dei. Vel, Si autẽ diſpẽſationem gratiæ quę data eſt mihi in vobis.i.apoſtolatum quem diuerſis diuerſa penſamus.q.d.patet me pro vobis vinctum eſſe, ſi ſcitis me eſſe apoſtolum noſtrum quod nemo ignorat, & cũ pro apoſtolatu vinctus ſim, tamen.i.maxime pro vobis. Quoniam.q.d.data eſt mihi diſpenſatio in vos, quia mihi intimatum eſt diuinum occultum, & hoc eſt, Quoniam ſecundum reuelationem.i.non obſcure, ſed aperte Votum factum eſt mihi, a deo, Sacramentum.i. occultũ dei, Sicut ſupra ſcripſi ĩ breui.i.in breuitate, vbi dixit ipſe eſt pax noſtra, ibi nãq; myſteriorum ſibi reuelatorum ſummam per modico ſermone perſtrinxit, non tam totum quod nouerat proferens, quam oſtẽdens ex modico quid taceret. Vnde ſubdit, Prout.q.d.& ſi breuiter ſcripſi, tamẽ aperte, Prout poteſtis, attẽte Legẽtes intelligere. Quid.ſ. Prudẽtiam meam.i.ſciẽtiam, In, agnoſcẽdo Myſterio Chriſti.i.in cognoſcẽdo hoc occulto, quo gẽtes ſaluandę ſunt per Chriſtum, Quod, myſterium Non eſt agnitum, aliis generatio- Aimo Hierony.

Digitized by Google

nibus præteritis,ſ.quibuſlibet Filiis hominum.i.rationabiliū:ita plene Sicuti nunc.Vel D
ita, Aliis generationibus.i.aliis temporibus Non eſt agnitum filijs hominum,ita plene
Sicuti.i.quam plene, Nunc,cum impleri videtur, Reuelatum eſt in ſpiritu.i.per ſpiri-
tum, Sanctis apoſtolis eius & prophetis,nouis qui interpretantur ſcripturas,qui explanāt
legem.Priores quidem prophetæ præſcierunt olim de gentibus quod vocandę eſſent & fu-
turæ participes dono dei.Hoc enim ſignificauerunt in multis ſcripturæ locis:ſed hoc latuit
eos quod ſine lege per fidem Chriſti eſſet illis.ſ.ſine circūciſione,& ſabbatis,& neomeniis,
& huiuſmodi.hoc eſt autē myſterium quod reuelatum eſt.ſ. Gentes eſſe cohæredes,in fu-
Aimo turo,in patria cæleſti, Et concorporales,modo in eccleſia cum Iudęis, Et comparticipes
promiſſionum eius,dei,quia ad eos pertinet vt ad Iudæos promiſſio a deo facta Abrahæ,
de hæreditate & concorporatione.& hoc totum factum eſt In Chriſto.i.per Chriſtum.i.
per incarnationē Chriſti,& Per euāgelium.i.per meam prædicationem.Non eñi prodeſt
incarnatio niſi prædicetur. Cuius,euangelii,ego ſum factus miniſter:non eñi eſt meum,
ſed dei.& ita mihi nullę gratiæ reddēdæ,ſed deo.Factus ſum miniſter,dico,non meis meri-
tis, Sed ſecundum donum gratiæ dei quæ data eſt mihi ſecundum opera vir.eius.Magna
enim virtus eius eſt,qua fecit quod perſecutor ſit apoſtolus.hoc enim eſt vt quodlibet mira
culum.Vel ita,hoc eſt occultum dei.ſ. Gentes eſſe cohęredes,& concorporales,& compar-
ticipes promiſſionis eius.ſ.dei patris:quod donum deus dedit in gētibus, In Chriſto.i.per E
Chriſtum.& hoc Secundum operationē virtutis eius.i.per hoc quod potenter operatꝰ eſt
ſuſcitando Chriſtum a morte:quod cognitum eſt Per euangeliū.i.poſt meam prædicatio
Ambroſius nem, Cuius factus ſum,&c.quæ non mutantur.Per prædicationē aſſerit cognitum eſſe do
Auguſtinus num dei quod deus dat gentibus,iuxta operationē virtutis.Operatio virtutis eius eſt,quia
ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis deuicta morte,in quo omnes ſalui facti ſunt ſine ope
ribus legis.Huius autem gratię magnitudinē cum ſua comparans paruitate repetit, Mi-
Ambroſius hi,inquam, Omnium ſanctorū minimo,humiliat ſe cum ſe minimū dicit,ſciēs humilita-
tem profectū habere.Non ergo de poteſtate minimū dicit,ſed pro prioribus humilior eſt.
Ambroſius Nam tantam gratiam ſibi datā dicit,vt donū præteritis ſeculis ignotū afferat ſibi conceſ
ſum manifeſtare gētibꝰ. Mihi,inquam, Minimo data eſt hæc.i.tam magna, Gratia.ſ.
In gētibꝰ.i.inter gētes Euāgelizare inueſtigabiles,vel, Ineſtimabiles diuitias.i. multa
dona Chriſti quæ prorſus intelligi vel inueſtigari non poſſunt. Et illuminare,per prædi-
Aimo cationē & miracula,quaſi quadā declaratione Omnes,credere volētes de hac re.ſ.vt intel-
ligant, Quæ ſit diſpenſatio ſacramenti.i.q̄mirabilis,& ex quanta dilectione ſit facta ad-
impletio arcanę redemptionis.hæc ſunt diuitiæ inueſtigabiles.Idem eñi appellat ſacramē
tum quod ſupra diuitias.Sed quare ſi inueſtigabiles ſunt illę diuitiæ,quomodo apoſtolus eas
Aimo euangelizauit,nam inueſtigabilis res eſt quæ non poteſt cōprehendi.Ad quod dicitur,quia
in ſui natura inueſtigabiles ſunt:ſed per gratiam & reuelationē ſancti ſpiritus,inueſtigabi-
les ſunt fidelibus.Myſterii dico, Abſconditi a ſeculis.i.celati ab omnium ſeculorū creatu- F
ris,& exiſtētis In deo.i.in ſola notitia dei. Qui omnia creauit vt innoteſcat.q.d.datum
eſt mihi euangelizare & illuminare.& videte quantū hoc eſt,quia per hoc aliquid accreuit
angelis qui multa ſecreta in his didicerūt.Et hoc eſt quod ait,Euangelizare dico,ita Vt
multiformis ſapiētia dei,de reparatione hominum Innoteſcat per eccleſiā,quæ dona dei
recipit.i.per apoſtolos in eccleſia prædicantes. Principibus & poteſtatibus,i.diuerſis ordi
Aimo nibus angelorum,qui ſunt In cæleſtibus.i.in cælo,vbi & nos erimus.Dicit nāq; beatꝰ Hie-
ronymus angelicas dignitates ſupramemoratum myſterium ad purum nō intellexiſſe,do-
nec completa paſſio Chriſti,& apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.Vnde in Iſaia,
Angeli admirantes dixerunt,Qui eſt iſte qui venit de Edom?& in Pſalmo,Quis eſt iſte rex
Hierony. glorię?Non ſolum ergo patriarchis & prophetis, Sed principatibus & poteſtatibus in cę-
leſtibus multiformis ſapiētia per eccleſiā,eſt reuelata.Quæ recte dicta eſt multiformis,& in
Aimo. Græco multiuaria.ſ.non ſolum varia,ſed multa varietate diſtincta.Videamus quomodo
Hierony. ſit multiformis.Immēſus eſt Chriſtus,ſed concipitur:vagit infans in præſepio,ſed ab ange
lis laudatur in cęlo:Herodes perſequitur,ſed Magi adorant:ignorāt Phariſęi,ſed ſtella de-
Hierony. monſtrat:baptizatur a ſeruo,ſed vox tonantis patris auditur:timet pati,ſed ſponte ad paſ
ſionē venit: vult transferri calicē,ſed Petrum qui calicē timebat accuſat.Quid hac verita-
te diſtrictiꝰ?Multiformis ergo dicitur dei ſapiētia,quaſi multiplex multas ſpecies & formas

Digitized by Google

A habēs,quam principes & poteſtates per eccleſiam agnouerunt. Vel ita, Quæ ſit diſpenſa tio ſacramenti dei,hoc non mutatur. Sacramēti dico, Abſconditi a ſeculis,nō in ſeculis, ſed In deo,qui omnia creauit. Habet enī de⁹ in ſeipſo abſconditas quorūdam factorū cau ſas,quas rebus conditis non inſeruit,eaſq; implet:non illo opere prouidētię quo natura ſubſtituit vt ſint,ſed eo quo illas amminiſtrat vbi voluerit,quas vt voluit condidit: ibi eſt & gratia per quam ſalui facti ſunt peccatores. Non enī per naturam vitio deprauatā,ſed per dei gratiā reſtauratur. Propterea myſterium gratiæ abſconditum dixit,non in mundo in quo abſconditę ſunt rationales cauſæ omnium rerū quæ naturaliter fiunt,ſicut abſcondit⁹ erat Leui in lumbis Abrahæ quādo decimatus eſt:ſed in deo in quo abſconditę ſunt cauſæ eorum quæ per gratiā fiunt,ſiue eorum quæ ad hæc ſignificāda mirabiliter non naturaliter fiunt. Vt quod de oſſe viri dormiētis mulier facta eſt,& in locū coſtę non coſta,ſed caro ſuppleta eſt. Non habuit hoc prima rerum conditio vt fœmina ex eo ſic fieret:ſed tantū hoc habuit,quia ſic fieri poſſet,ne contra cauſas quas voluntate inſtituit,mutabili volūtate ali quid faceret. Ideoq; abſconditum erat in deo quod fieret. Sic cauſæ omniū quæ ad ipſi⁹ Chri ſti aduētum pręnuntiandū in rerum natura præter vſitatū naturę curſum,mirabiliter facta ſunt in deo quæ adminiſtrantibus angelis facta eſſe creduntur. Vnde ſubdit, Vt innoteſcat dico,abſconditi a ſeculis in deo,ita tamen Vt ſapiētia dei innoteſcat,a ſeculis.ſ.a principio ſeculorum Principibus & poteſtatib⁹,quæ ſunt In cęleſtibus. Non ſane indiget de⁹ nuntiis propter inferiorum ſciētiam.ſ.vt hæc inferiora ab eis diſcat qui ſtabiliter & incōmutabiliter nouit omnia. Habet autē nuntios propter nos & propter ipſos,quia eis bonum eſt deo aſſiſtere vt eum de inferioribus conſulant,& iuſſis eius obediāt:non latuit eos myſterium regni cęlorum quod opportuno tēpore reuelatum eſt pro ſalute noſtra,quo ex hac peregrinatione liberati eorū cœtui coniungamur. ſic ergo abſcōditum fuit hoc a ſeculis in deo,vt tamē Innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cęleſtibus & ſapiētia dei,quia ibi primitus eccleſia fuit:quo poſt reſurrectionē & iſta eccleſia congregāda eſt,vt ſimus æquales angelis dei. Illis ergo a ſeculis innotuit,quia omnis creatura non ante ſecula,ſed a ſeculis. Ab ipſa enī exorta ſunt ſecula,& ipſa a ſeculis,quia cum eis cœpit. Filius vero ante ſecula, per quē facta ſunt ſecula. Vnde in perſona Sapiētię, Ante ſecula fundauit me. Addit. Per eccleſiā multiformis,& eſt ordo verborū, Data eſt mihi,gratia.ſ. Illuminare,omnes Per eccleſiā.i.in eccleſia,de hac re Quę ſit diſpēſatio ſacramēti a ſeculis in deo,quod oīa creauit. Abſconditi dico,ita tamē Vt ſapiētia dei innoteſcat principibus & poteſtatibus in cę leſtibus,quæ ſapiētia eſt Multiformis,non in ſui natura,ſed Secundum præfinitionē ſeculorum. Quę enī in ſui natura ſimplex eſt ſecundum ea quæ aguntur in ſeculo quę de⁹ pręfiniuit.i.prçordinauit,eſt multiformis cum varientur multiformiter. Et ne videātur ſibi cō tradicere in prędictis ſentētiis ſacrę paginę doctores,ita poteſt determinari quod dictū eſt, C vt illis qui maioris dignitatis ſunt,& per quorū myſterium illa nuntiata ſunt,cognita fuerint ex parte,vtpote familiaribus nuntiis:Illis vero qui minoris dignitatis ſunt,incognita eſſent, Quam,prçfinitionē Fecit deus,pater.i.prçordinauit complēdā In Chriſto,vel, Fecit.i.compleuit, In Chriſto.i.domino noſtro.i.per Chriſtum. In quo,Chriſto cū per eum pater impleuerit, Habemus fiduciam,contra tribulationes. Vel, Fiduciā.i. certitudinem futurę hęreditatis, Et acceſſum,in re ipſa ad patrem,& hoc In confidētia.i.merito confidentię habitę Per fidem eius.

Aug. ſuper Geneſim.

Auguſtinus

Aimo

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis,quę eſt glo ria veſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chri ſti,ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur,vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritum eius in interiori homine Chriſtum habitare per fidē in cordibus veſtris in charitate radicati & fundati, vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo,& longitudo,& ſublimitas,& profundum. Scire etiam ſuperemenentem ſcientiæ charitatē Chri ſti,vt impleamini in omnē plenitudinē dei. Ei autē q potēs eſt oīa facere ſuperabū danter quā petimus,aut intelligimus ſecundū virtutē quæ operatur in nobis,ipſi gloria in eccleſia & in Chriſto Ieſu in omnes generationes ſeculi ſeculorū, Amē.

Digitized by Google

Propter quod.i.quia habetis acceſſum & alia bona,quæ ſupradicta ſunt, Peto ne deficia D
tis,a fide & bona operatione, In tribulationibus meis.i.propter tribulationes meas,quæ
ſunt Pro vobis,ꝓbādis, Quæ eſt gloria veſtra,ſi vos ſtatis in eis & non deficitis, Huius
Aug.in ſer. rei gratia.q.d.vos peto vt non deficiatis,& ideo ſupplico deo patri vt gratia cooperetur vo
de uer apo. bis.& hoc eſt quod ait, Huiꝰ rei gratia.ſ.ne deficiatis a fide, Flecto genua mea.&c. At-
Aimo tende quod dicēs,peto ne deficiatis,oſtēdit eos habere propriȩ volūtatis arbitrium,ſed ne
illud ſufficere putent,addit, Huius rei gratia flecto genua mea.i.humilio ſenſum mentis
Ambroſius meæ.Vel exteriora corporis genua flecto Ad patrē domini noſtri Ieſu Chriſti,in Græco
habetur tantum Ad patrē.Qꝫ autem in latinis codicibus additum eſt, Domini noſtri
Aimo Ieſu Chriſti,bene conuenit,quia orabat vt merito eius obtineamus,cui proprie & naturali-
ter eſt pater,nobis autē adoptiue. Ex quo,deo patre Omnis paternitas in cælis & in ter-
ra nominat.i.ex cuiꝰ diſpoſitione ſunt nobis patres,& in cȩlis angeli nobis ꝓuidētes,& in
terra prælati.Et nota quod non ait,eſt Paternitas,ſed Nominatur,quia nec homo,nec
angelus vere eſt pater,vt deus qui eſt pater omnium creatione,& fidelium recreatione,quos
adoptauit in filios.Sicut eñ deus qui ſolus vere eſt,& ſolus vere bonus eſſentiȩ & bonitatis
ſuæ nomē cæteris impartit:vt ipſa quoqꝫ eſſe & bona dicātur,ita & ipſe qui ſolus pater eſt
omniū rerū creatione & fidelium regeneratione,paternitatis nomē cȩteris dedit.Vel nomi
Aimo. natur.i.nominabilis eſt.Ab illo eñ qui eſt pater omnium , & angeli in cȩlo,& homines in E
terra acceperunt,vt patres aliorum vocarentur.Et nota quod ipſe etiā Chriſtus dei vnige-
nitus per naturam,adoptionis beneficio patrem ſe ſignificat,dicēs,Fili dimittūtur tibi pec
cata tua.Et itē,Filioli mei adhuc mod.vo.ſum.Similiter & ſpiritus ſanctus per quē iuſti ado
ptantur in filios.Homo autē dicitur pater,vel natura,vel auctoritate exēpli,vel ratione be-
neficii.Ad patrem igitur Chriſti flecto genua mea, Vt det vobis ſecundum diuitias glo
riæ ſuæ.i.ſecundum copiam maieſtatis ſuæ, Virtutē.i.conſtātiam.i.det vobis vt nō defi
ciatis.Inde enim.i.ex virtute erit non deficere.ſ. Det vobis Corroborari in interiori ho
mine.i.det vobis virtutē qua ſitis roborati in interiori homine,qui ab hoſtibus non poteſt
contingi.& hoc Per ſpiritum eius.i.per ſpiritum ſanctum.& prius det Chriſtum per fidē
habitare in cordibus veſtris,quod ad hoc proficit vt ſecuri de auxilio eius ſitis,dum per fi-
Aug.ſuper dem habitat in vobis,vt cum fidem habemꝰ ipſum habere videamur.Fides enim in nobis,
Ioannem. Chriſtus eſt in nobis.Fides tua de Chriſto,Chriſtus eſt in corde tuo. Non ſine cauſa cū di-
xerit, Det vobis virtutē,addit,& det Chriſtum habitare in vobis.Sunt eñ aliquādo for-
tes hæretici,in quibus Chriſtus non habitat. In charitate.Ordo verborum talis eſt,Oro
etiā vt In charitate radicati.i.firmiter plantati,ad ſimilitudinē arboris, quæ quāto plus
terrȩ figitur,tanto plus trahit humorē & creſcit,& vberius fructum reddit. Et fundati,ad
ſimilitudinē domus,quia in eis ſpiritus ſanctus habitat. Poſſitis comprehēdere.i.perfe-
Auguſt. de cte intelligere, Cum omnibus ſanctis.i.ſicut omnes ſancti.Hȩc eſt communio diuinȩ cȩle F
gra.no.t. ſtiſqꝫ reipublicȩ.hi non ſua quȩrunt,ſed quæ Chriſti ſunt.i.non commoda priuata ſectātur,
ſed in cōmune vbi ſalus omnium eſt cōſultāt,Quid poſſitis comprehēdere? Quȩ ſit.i.quā
ta eſſe debet Latitudo,charitatis,quæ debet vſqꝫ ad inimicos extēdi,& cum hilaritate be
Auguſt. de ne operari:quia q triſtis dat,perdit quod dat.Opus ergo eſt latitudine charitatis,ne pereat
uer.apoſt. quicquid boni facis:ſed quia abundante iniquitate refrigeſcit charitas,opus eſt longitudi-
ne.Vnde ſubdit, Et,quȩ ſit Longitudo,charitatis.Hȩc eſt perſeuerandi longanimitas,vbi
quodāmodo ſtando perſeuerat.Vnde,Qui perſeuerauerit vſqꝫ in finē,ſaluꝰ erit. Et,quȩ ſit
Auguſtinus Sublimitas,charitatis.Hȩc eſt quȩ ſurſum cor dirigit,vt deus in prȩmium expectetur.Nā
ſi bene operaris etiā ad inimicos & hilariter tribuis,habes latitudinem:& ſi in his vſqꝫ in fi
nem perſeueras,habes longitudinē.Sed ſi omnia hæc non propter mercedem ſuperiorē vel
ſupernam facis,altitudinē non habes:& illa iam nec latitudo erit,nec longitudo.Nam alti
tudinē habere,eſt cogitare deum,amare deum,& gratis amare ipſum adiutorē,ipſum cona
torem:poſtremo ipſum prȩmium deputare,nō aliud ab ipſo quam ipſum expectare:ſi amas,
gratis ama:ſi vere amas,ipſe ſit merces quē amas. Et, quid ſit Profundū,charitatis.i. poſ
Auguſtinus ſitis intelligere occultum iudicium dei eſſe,quare iſti dat,illi non.De profundo eñ iudicio-
rum dei quȩ perſcrutari contēplariqꝫ nequimus,procedit omne quod poſſumus.Quod poſ-
ſum video,vnde poſſum non video,niſi quia noui eſſe a deo:quare illi & nō illi det,multum
eſt a me:abyſſꝰ,& profundū eſt.Nūc ergo ipſa charitas in bonis operibus exercetur ad ſub-

Digitized by Google

A ueniendū aliis,& vſq; ad inimicos porrigit:& hæc latitudo eſt.Nūc lōganimitate aduerſa *Auguſt. de*
tolerat:& in eo quod veraciter tenuit,perſeuerat:& hæc longitudo eſt.Hoc autē totū ꝓpter *gra.n.t.*
adipiſcēdā vitā æternā,facit quæ illi ꝓmittit in excelſo:& hæc altitudo eſt.Exiſtit vero ex
occulto iſta charitas,& hoc eſt profundū.Profundū eñ eſt volūtas dei,cui cauſę nō inueſti-
gant,cuiꝰ gratia ſumꝰ ſalui facti,nō ex operibꝰ iuſtitiæ q̄ fecimꝰ nos,ſed ſecūdū eiꝰ miſeri
cordiā.Volūtarie q̄ppe genuit nos verbo veritatis.& hæc volūtas eſt ī abdito,cuiꝰ ſecreti
ꝓfunditatē quodāmodo apoſtolꝰ expaueſcēs clamat. O altitudo ſapiētiæ & ſciētiæ dei,hoc
eſt profundū.Altitudo eñ cōmune nomen eſt excelſo & profundo:ſed cum in excelſo dicit
ſublimitatis eminentia cōmendatur: cum autē in profundo,difficultas inueſtigationis &
cognitionis.Et ſciēdum quia in his verbis figura & myſterium crucis oſtēditur. Qui enim
quia voluit mortuus eſt,quomodo voluit mortuus eſt.Non fruſtra igitur mortis tale genus
elegit,in quo latitudinis huius,& longitudinis,& altitudinis,& profunditatis magiſter tibi
exiſteret.Qui dixit,Tolle crucē tuam,& ſequere me.Tollitur crux cum ſpiritu facta carnis *Auguſt. ad*
mortificantur:quandiu autē euacuatur corpus peccati,quandiu exterior homo corrumpit, *Ianuarium*
vt interior renouetur de die in diē,tēpus eſt crucis.In cuius ergo poteſtate erat mori vel nō *Aug.in ſer.*
mori,& ſic vel ſic mori,nō fruſtra crucē elegit,vbi te huic mundo crucifigeret. Nam latitu- *quodam*
do eſt in cruce tranſuerſum lignū,vbi figunt manus,quod ad bona opera pertinet,q̄a ibi ex-
tenduntur manus.Longitudo eſt in ea parte ligni quæ ab ipſo tranſuerſo ad terram tēdit,
B & ab ipſo ligno vſq; ad terram conſpicua eſt:ibi corpus crucifigitur,& quodammodo ſtat,
& ipſa ſtatio perſeuerantiam ſignificat.Altitudo autem in illo ligno eſt,quod ab eodē trāſ-
uerſo ſurſum verſus ad caput eminet,per quod ſignificatur ſuperiorum expectatio.Profun-
dum vero eſt in ea parte ligni,quæ non apparet quæ fixa terrę occultatur,vnde illud ſurgit,
quod profunditatē ſignificat gratuitę gratiæ,in qua multorum ingenia conteruntur id ve-
ſtigare conantia.Hęc ergo verba apoſtoli ſic intelligere ſoleo,oro vt poſſitis intelligere quę *Auguſt. ad*
ſit latitudo charitatis,longitudo,&c.i.quod ſit myſterium crucis. Sacramento eñ crucis, *paulinum*
horum verborum intellectus coaptatur:vt ſit ſenſus, Quæ ſit latitudo,in operibus chari- *de uidendo*
tatis,quæ extenditur vſq; ad inimicos diligēdos:ſicut Chriſtus fecit,qui orauit pro inimi- *deo*
cis,quod oſtenſum in cruce ſua fuit,quæ in latum tenſa eſt a dextra in ſiniſtram,vbi manus
fixæ per quas opera ſignantur,quæ in hilaritate decet eſſe,& Quę longitudo,charitatis.ſ.
quod vſq; in finem durare debet. Vnde dicitur de Chriſto,Cum dilexiſſet ſuos vſq; in finē
dilexit illos,quod ſignificatum eſt per longitudinē crucis,a ſurſum vſq; deorſum.& Quæ
ſublimitas,charitatis.i.quo tendat charitas.ſ.ad æternam beatitudinem,quæ notatur per
partem crucis ſuperpoſitam, Et,quod Profundum,charitatis quod totum portat,vt pars
crucis fixa in terra.ſ.in abſcondito,quod non videtur.i.miſericordia dei,quæ occulto dei
iudicio prouenit,per quam charitas in nobis longa,lata eſt.ſ.& alta.Ex occulta eñ dei volū- *Aug.in eo.*
tate vocatur homo ad participationem tantę gratię,alius ſic,alius autem ſic. Vel profun-
C dum charitatis ſunt eccleſiaſtica ſacramēta quæ ſunt profunda & inueſtigabilia,& ſunt fun
damentum charitatis,ſine quibus non valet charitas.Intelligentes igitur per myſteriū cru
cis mundo crucifigamur,extendētes manus in latitudine bonorū operū,& in longitudine
vſq; in finē perſeuerantes,atq; habentes cor ſurſum vbi Chriſtus eſt:totumq; hoc non no-
bis,ſed illius miſericordiæ tribuentes,cuius profunda iudicia omnem ſcrutatorem fatigāt.

Scire.q.d.oro vt poſſitis *Etiam ſcire*,ex parte vt imitemini *Charitatem Chriſti*,qua
nos dilexit,quæ noſtram ſuperat. *Supereminentem ſcientiæ* humanę.i.quæ ſupereminet,
& excedit ſcientiam humanam,quia plene ſciri non poteſt quanta charitate dilexerit. Vel
ita *Scire charitatem Chriſti*,id eſt quæ habetur cum ſcientia Chriſtis eſſe ſupereminens
intelligitur,ſcilicet alii charitati. *Charitas enim ſcientiæ*,id eſt quæ habetur cum plena
ſcientia *Supereminet* alii charitati,quia quanto melius intelligitur deus,tanto plus di-
ligitur:ideo oro vos ſcire iſta,vt per has ſcientias *Impleamini*,bono,eundo *In omnem
plenitudinem dei*,vt hic virtutum, poſtea beatitudinis habeatis plenitudinem.Hanc ple-
nitudinē dei quidā in his verbis ſic intellexerūt,vt putarēt nos hoc idē futuros quod deꝰ eſt,
dicētes,Si aliquid minꝰ q̄ deꝰ habebimꝰ & minores erimꝰ,quomodo īplebimur ī omnē ple-
nitudinē dei?Sed quoniā īplebimur,ꝓfecto erimꝰ deo æquales.Deteſtādus eſt error iſte.Nō
enim ſic implebuntur vt ſint & ipſi plenus deus,ſed vt perfecti ſint pleni deo,Vel ita,oro,

Vt poſſitis cõprehendere quæ ſit latitudo,longitudo,& ſublimitas & profundũ dei.i.im- D
Ambroſius mēſum & ineſtimabilē cognoſcere deũ,oĩa excedentem maieſtate virtutis ſuę.Cũ autē hoc dicit ſignificat,quod ſicut in ſphęra tãta longitudo quãta latitudo,& tãta altitudo quãtũ & ꝓfundũ:ita & in deo oĩa æqualia ſunt immēſitate infinitatis,imo vnũ & idē prorſus.Et eſt ſenſus, Quæ ſit latitudo,&c.i.& quæ ſit immēſitas dei omnia excedēs & implēs,nõ in eis clauſa,ſed oĩa intra ſe habēs,vt ſol⁹ ineffabilis & infinit⁹ habeat. Scire,&c.poſt imēſitatē patris vult eos ſcire charitatē Chriſti eſſe ſuper ſciētiã hoĩm.& hoc,vt poſſitis etiã Scire
Ambroſius charitatē Chriſti,eſſe Supereminētē ſciētię,humanę.Nemo eñ poteſt charitatis eius magnitudinē colligere.ſ.quod de⁹ fact⁹ eſt homo,quod iuſtus ꝓ impiis,domin⁹ ꝓ ſeruis,creator ꝓ creatura morit̃,&c,huiuſmodi:ideo volo vos ſcire iſta, Vt impleamini in omnē plenitudinē dei.i.vt cõfeſſione & gratiarũ actione,ſicut patri ita & filio honorē exhibeatis,vt ſit plena diuinitatis ꝓfeſſio in vobis,qa tũc nihil deeſt Chriſtiano cũ patrē & filiũ ſic cognoſcit: aliter nõ eſt integra profeſſio deitatis,quia fides,nec ĩ ſolo patre integra eſt,nec in ſolo filio ꝑfecta. Ei autē.q.d.hoc oro vobis,ei autē ſit gloria q poteſt facere.& hoc eſt qđ ait, Ei autē q poteſt oĩa facere.i.cõplere in vobis, Superabũdãter quam petim⁹ aut intelligi
Aimo mus.i.pluſq̃ nos petere ſciam⁹ aut ꝓſumam⁹.Ideo dicit, Petim⁹ aut intelligim⁹,qa pl⁹ intelligim⁹ quam petamus.poteſt hoc in nobis,dico, Secundũ virtutē q̃ operat̃ ĩ nobis.i.ita poteſt hic ĩ vobis ſicut iam fecit ĩ nobis apl̃is, Ei,inquam, Ipſi.i.ſoli,nõ homini q nihil ex ſe poteſt, Sit gl̃ia,ꝓ his q̃ fecit In eccleſia,& ĩ Chriſto Ieſu.i.ꝓ his glorioſus appareat, E
nõ ſolũ in præſenti,ſed etiã In oẽs gñationes ſeculi ſeculorũ.Vel ita lege literã, Ei autē qui poteſt oĩa,iſta quę peto Facere.i.cõplere.Potēs eſt,dico,ſecũdũ virtutē quę operat̃ ĩ nobis,hoĩb⁹.Bona opat̃,dico, Superabũdãter quam petim⁹ aut intelligim⁹.Potēs eñ eſt de⁹ hæc facere ſecũdũ virtutē q̃ operat̃,ĩ qua ſunt q̃dã q̃ nemo peteret vel intelligeret,vt.ſ.de⁹ homo fieret,& ꝓ hoĩb⁹ moreret̃,& huiuſmodi alia. Ei,inquam,ipſi ſit gl̃ia ĩ eccleſiis & in Chriſto Ieſu,hoc nõ mutatur.Sit gloria,dico, In omnes generationes ſeculi ſeculorum.i. ſeculi omnia continentis Amen.

CAPVT IIII.

OBſecro itaq; vos ego vinctus in domino,vt digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis,cum omni humilitate & manſuetudine,cũ patientia ſupportãtes inuicē in charitate.Sollicití ſeruare vnitatē ſpiritus in vinculo pacis.Vnũ corpus & vnus ſpiritus,ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocatiõis veſtrę.Vnus dominus,vna fides,vnũ baptiſma. Vnus deus & pater omniũ,qui ſuper omnes,& per oĩa,& in oĩbus nobis.

Obſecro itaq;.Hacten⁹ oſtēdit oĩa gratię dei tribuēda: hinc de morib⁹ admonet,vſq; ad F
finē.& pri⁹ cõiter oẽs,poſt ꝑ ſingl̃os ordines.q.d.qa de⁹ poteſt oĩa facere,vel vt ei ſit a vobis gl̃ia, Itaq; obſecro vos,ego Paul⁹ Vinct⁹,cui cõpatiēdũ eſt.Vinct⁹,dico, In dño.i.ꝓpter dñm, Vt ambuletis,de bono ĩ meli⁹ ꝓficiēdo, Digne vocatione q̃ vocati eſtis.i.ita ambuletis vt cõueniat meę ꝑdicationi ambulatio vr̃a,ita.ſ.cũ omni humilitate.i.interiori &
Aimo exteriori. Et cũ mãſuetudine,vt tractabiles ſitis,& cũ Patiētia,aduerſorũ, Supportãtes
Auguſt. ad eudoxium. vos inuicē,ſi a fratre orit̃ moleſtia: vel alter alteri⁹ onera portate.& hoc nõ ficte,nõ ꝓ terreno cõmodo, Sed ĩ charitate.Ipſa eſt eñ actio recti itineris,quę oculos ſemꝑ ad deum habet.Talis actio nec frãgit̃ negotio,nec frigida eſt,nec turbulēta eſt:nec marcida,nec audax: nec fugax,nec pręceps,nec iacēs.Ita ergo ambulate,& ſitis Sollicití.i.ſtudioſi,cauti,attēti, ſeruare vt ſacroſanctũ Vnitatē ſpirit⁹.i.vnitatē eccleſiaſticã,quam facit ſpũs ſanctus.ſ.vt vnum corpus ſitis opere ſpiritus ſancti.Vos,dico,degentes In vinculo pacis,id eſt pacem ſeruantes:quæ dicitur vinculum,quia pax iſta eſt nutrimentũ ſpiritualis vnitatis.Hæc autē pax eſt,ſi bona noſtra inuicem diligamus:ſi peccata quę ſine damno tritici,aut cum ſpe ſalutis corrigendorum eradicari non poſſunt,vſq; ad meſſem vltimam toleramus:ſi etiam perfectionis opera quæ cum fieri & non fieri licet,ne infirmi ſcandalizentur,non facere diſpenſamus,& huiuſmodi. Vnum,quaſi dicat,debetis ſeruare vnitatem ſpiritus,ita vt ſitis Vnum corpus,ſubueniendo proximo: Et vnus ſpiritus,cum Deo idem volendo.

Digitized by Google

A Vel, Vnus ſpiritus,cum fratribus cum quibus idem velle & idē nolle debetis. Vel ita,debē
tis ſeruare vnitatē ſpiritus,quia Vnū corpus,eſſe debetis,multorū adunatione mēbrorum:
poteſtis,quia vnus ſpiritus.ſ.habitat in vobis,quo vnum corpus efficimur. Vnum corpꝰ ēm Aimo
efficimur propter ſocietatē quam facit ſpiritus ſanctus,non ſine patre & filio. Eccleſia vtiq; Auguſt. de
accepit hoc donū,vt in ſpiritu ſancto fiat remiſſio peccatorū,quam remiſſionem cum tri- blaſ.ſ.ſ.
nitas faciat,proprie tamē ad ſpiritum ſanctum intelligitur pertinere. Ipſe eſt enim ſpiritꝰ
adoptionis filiorum,ipſe patris & filii amor & connexio. Ad ipſum ergo pertinet ſocietas, Aug. in ſer.
qua efficimur vnum corpus vnici filii dei. Sicut ēm vnum corpus hominis ex multis con- de penteco
ſtat mēbris,& vegetat omnia membra vna anima,faciens in oculo vt videat,in aure vt au ſte
diat,& ſic in cæteris: ita ſpiritus ſanctus mēbra corporis Chriſti quod eſt eccleſia,continet
& vegetat. Et ſicut humani corporis membrum præciſum formam quidem qua cognoſcit̃,
retinet,ſed nequaquam ſpiritus ſequitur quo præter vnitatē uiuat: ſic quicunq; a prædictæ
pacis vnitate diuiſus eſt,ſacramētum quidem tanquam formam retinet,ſed ſpiritu præter
vnitatē non viuit. Fruſtra ergo foris de forma gloriat̃,niſi intus ſpiritu vegetatur. Propter Auguſt. de
hanc ſocietatē illi in quos primitus venit ſpiritus ſanctus,linguis omnium gētium ſunt lo- blaſ.ſ.ſ.
cuti,quia per linguas conſocietas humani generis conſtat: & ſic per linguas gentium figura
batur iſta ſocietas membrorum Chriſti futura in omnibus gentibus: vt quemadmodū tunc
ille apparebat accepiſſe ſpiritum ſanctum qui loquebatur linguis omnium gentium,ita nūc
B ille ſe cognoſcat accepiſſe ſpiritum ſanctum qui in vnitate eccleſiæ conſiſtit,quæ linguis
oīm loquit̃. *Sicut voc.&c.* q.d. ita debetis eſſe vnum corpus, *Sicut vocati eſtis.* addidit.ſ.
In vnam ſpem vocationis veſtræ.i. ad vnā rem ſperatā,quæ eſt effectus vocationis Vnꝰ
dominus,q.d. debetis ſeruare vnitatē,quia vobis vnus dominꝰ nō tres ꝑ quorū diuerſis vo
luntatibꝰ vos oporteat diſcordare, Et vna fides,de deo,recole quia fides dicit̃,& id quod
credit̃,& id quo credit̃. Si ergo fides hic accipitur ꝑ eo quod credit̃, hic eſt ſenſus, Vna
eſt fides.i. idē iubemini credere,& eodē modo operari,qa vnū & idē eſt quod credit̃ a cūctis
fidelibꝰ: vnde fides catholica dicit̃ vniuerſalis. Vel accipit̃ hic fides qua credit̃. Aliud enim Aug. in lib.
ſunt ea quę credunt̃,aliud fides qua credit̃. Illa quippe in rebꝰ ſunt,quę vel eſſe,vel fuiſſe,vel de trinit.
futura eſſe credunt̃: hęc autē in animo credētis ei tantū cōſpicua cuiꝰ eſt,q̃uis ſit & in aliis,
non ipſa,ſed ſimilis. Vna eſt ergo fides,nō numero ſed genere,quia ſimilis in oībꝰ: quēadmo
dum duorum idem volentiū dicit̃ volūtas vna,& duorū ſimillimorū facies vna. Et Vnū
baptiſma.i. æquale a quocūq; det̃,nec poteſt iterari,& vobis eſt Vnꝰ deus.i. creator Oīm
& pater, procurando & gubernando: & ideo nemo poteſt ſe alteri pręferre,quia vnū habe-
mus creatorē & recreatorē. Qui deus,eſt *Super omnes creaturas.* i. præcedit omnes crea
turas,q.d. cuius dignitas vos inuitat. Et per omnia,diffuſus,quia vbiq; eſt: & ideo timēdus
cum nuſq̃ poſſit euitari. Et in omnibus nobis,per gratiam qui vnitatem ſeruamus. Et no-
ta nō ſingulariter de aliqua perſona,ſed cōmunit̃r de oībꝰ.i. de trinitate hæc accipi,iuxta
C illā quę pręceſſit expoſitionē. Vel poteſt hoc legi ita vt fiat diſtinctio perſonarū. Qui,&c. Aimo,
q.d. vnus eſt deus & pater,cum ſint tantum tres perſonæ,pater,& filius,& ſpiritus ſanctꝰ,&
hoc eſt, Qui.ſ. pater eſt *Super omnes*,quia nulli debet quod eſt,& omnes creaturas excel
lit, Et,filius eſt Per omnia,per quē reparatorē oīa opera noſtra ſunt,& per ipſum omnia
facta, Et,ſpiritus ſanctus eſt In omnibus nobis,fidelibus per gratiam,& in omnibꝰ crea-
turis per eſſentiam. Vnde, Spiritus domini repleuit orbem terrarum.

Vnicuiq; autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſurā donationis Chri-
ſti. Propter quod dicit, Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatē,dedit do
na hoibus. Quod autē aſcēdit qd eſt,niſi quia & deſcēdit primū in inferiores par-
tes terræ? Qui deſcēdit,ipſe eſt & qui aſcēdit ſuper omnes cælos,vt adipleret oīa.

Vnicuiq; autē. Monuit ſeruare vnitatē qua oēs dicimur vnū corpꝰ,& ne vnitas tollat ſub
iectionē,ſubdit diuerſa eſſe dona ī hoībꝰ,qđ nō eſt cōtrariū ꝑdictę vnitati. Qꝫ ēm diuerſa Ambroſius
dona ſunt in hoībꝰ nō ſicut vnitati,ſed facit quaſi vnū corpꝰ eſſe debemus. Vnicuiq; autē
noſtrū,diuerſa Data eſt gr̃a.i. gratuitū donū, *Secundū mēſu.don.Chriſti.* i. ſecūdū qđ da
tor Chriſtꝰ mēſurat: alii hoc,alii illud. Chriſtꝰ,cui ad mēſurā nō dedit deꝰ,qa gr̃a plenꝰ eſt,
ad mēſurā dat hoībus. Mēſura eſt diuiſio quædā diuinorū. Aliud ēm habet ille,aliud iſte: &
qđ habet iſte,nō habet ille. Propter qđ,ſ. ad ꝓbādū ꝙ Chriſtꝰ hō dat diuerſa dona, Dicit

Digitized by Google

Aug. in pſalmo. lxxvii. ſpiritꝰ ſanctꝰ, in Pſalmo, Aſcẽdens. q. d. Vere Chriſtꝰ ſecundum hominẽ dat dona. Nam D
ꝓpheta dicit, quod Chriſtus aſcendens in altũ loco & dignitate, Captiuã duxit captiuita
tem. i. eos quos diabolus captiuauerat a paradiſo, & ꝓprios mundi & inferni fecerat: iterum
captiuos fecit Chriſtus dum ad cælum reducuntur. Ipſos itaq; homines appellauit captiui-
tatem, quia captiui tenebantur ſub diabolo: ſicut militia cum dicitur, intelliguntur qui mili
tant. Eãdem captiuitatẽ a Chriſto captiuam dicit, vt ſit captiuitas fœlix. Poſſunt. eñ ho-
mines ad bonum capi. Vnde Petro dictum eſt, Ex hoc iam eris homines capiens. Captiua-
Aug. in lib. xv. de trini. ti ergo dicuntur, quia capti: & capti, quia ſubiugati, ſub leue iugum miſſi, liberati a peccato,
ſerui facti iuſtitiæ. Et dedit hominibus, rationalibus, Dona. i. ſpiritum ſanctum. Notiſſi
mum eſt dominum Ieſum cum poſt reſurrectionem aſcẽdiſſet in cælum, dediſſe ſpiritũ ſan-
ctum, quo impleti credentes loquebantur omnibus linguis. In Pſalmo tamen ita legit, Acce
Auguſtinus piſti dona in hominibus. Sic eñ plures codices habẽt, & maxime Græci, & ex Hebræo ſic in-
terpretatum habemus. Dona autẽ dixit apoſtolus ſicut propheta, non donum. ſed cum pro-
pheta dixerit, accepiſti in hominibus: Paulus apoſtolica auctoritate maluit dicere, Dedit
hominibꝰ, vt ex vtroq; verbo, vno ꝓphetico, altero apoſtolico, quia in vtroq; eſt diuini ſer
monis auctoritas, ſenſus pleniſſimꝰ redderet. Vtrũq; eñ verũ eſt, & q̃a dedit hominibus, &
quia accepit in hominibꝰ: dedit hoĩbꝰ tanq̃ caput mẽbris ſuis: accepit ĩ hominibꝰ idẽ ipſe
vtiq; ĩ mẽbris ſuis. Ipſe ergo Chriſtꝰ & dedit de cælo, & accepit in terra: dedit, quia deꝰ cũ
patre, ſecundum quod ait: accepit, quia ipſe in ſuis eſt in eccleſia, in qua accipit. hoc eſt ĩ ho E
minibus accipere. Nec moueat quod ait dona non donũ, cui etiã cõcordat ꝓpheta, ꝓculdu-
bio ſpiritus ſanctus donũ dei eſt: de quo dominus ait Samaritanæ, Si ſcires donum dei, &c.
Sed ideo pluraliter dona ambo dixerũt, q̃a per donũ quod eſt ſpiritusſanc. multa dona quæ
quibuſq; ſint ꝓpria, diuiduntur. Nõ eñ ſinguli quiq; habẽt oĩa, ſed hi illa, alii alia, q̃uis ipſum
donũ a quo vnicuiq; ꝓpria diuidentur, idẽ habẽt. i. ſpiritum ſanctũ. Vnde alibi. Omnia hæc,
inquit, operatur vnus & idẽ ſpiritus diui. ſin. prout vult, vt vna aĩa in oĩbus membris agit oĩa.

Quod autẽ, ꝓſequitur ſuperiorẽ ꝓbationẽ. ſ. quod Chriſtus ſecundũ hominẽ dat, q̃a ꝓpheta
dicit quod aſcẽdẽs dedit. Dixit ꝓpheta aſcẽdẽs, Sed q̃d eſt, hoc quod Aſcẽdit. i. q̃d aſcen
diſſe dicitur, Niſi q̃a & primũ deſcẽdit, reſpectu cuiꝰ dixit aſcẽdit. Deſcẽdit dico, In infe-
Aimo riores partes terræ. i. ad inferos, cuiꝰ ꝓbatio præmiſſa, quia duxit captiuitatẽ quam inde tra-
Ambroſius xit. Ex ſententia eñ tenebantur apud inferos, quæ ſententia ſaluatorem tenere non potuit,
quia ſine peccato fuit. Et eſt ordo probationis talis, Propheta dicit quod aſcendens dedit,
& aſcendere dixit reſpectu deſcenſionis, & ita innuit quod & deſcendens dedit. Et conſtat
Aimo quod ſecundũ humanitatẽ Chriſtꝰ deſcẽdit & aſcẽdit, ergo ſecundum humanitatẽ dedit.
Secundum deitatẽ qui vbiq; eſt, non aſcendit loco nec deſcendit; ſed ſecũdum animam ad
inferos deſcendit: ſecundum corpus & animam ad cælos aſcẽdit, & ita ſecundum humani-
tatem dedit. Caue quomodo intelligas Chriſtum ſecundum humanitatẽ dediſſe, ne ſit con-
trarium prædictæ auctoritati, vbi dicitur, quia ſecundum quod deus dat. Ita ergo diſtingue, F
Dat Chriſtus ſecundũ humanitatẽ. i. homo ipſe Chriſtꝰ dat: nõ tamẽ ex eo, quia homo, ſed
quia deus Qui deſcẽdit. q. d. & quia ita innuũt verba ꝓphetæ: ergo Ipſe q deſcẽdit, eſt & q
aſcẽdit. i. idẽ eſt qui deſcẽdit ad inferos, & q aſcẽdit ſuper omnes cælos. Vel ita ab illo loco.

Q́ autẽ. q. d. Chriſtus aſcẽdẽs, quod eſt ſecundum humanitatem, dedit dona. ſed Quid
eſt quod, humanitas Aſcendit. i. quomodo humanitas aſcendere poterat? Niſi quia, &
deitas, Primum deſcendit in partes terræ, quæ ſunt Inferiores, aere, vt humanæ naturæ
vniretur. Deſcẽdit quidem diuinitas non localiter, ſed per inexanitionem: & quia dixerat
humanitas aſcendit, & deitas deſcendit, ne ideo viderentur duo: ſubdit, Qui deſcendit,
id eſt deus: & qui aſcendit Super omnes cælos, id eſt homo, Ipſe Chriſtus eſt, id eſt vna &
Ambroſius eadem perſona eſt. Vnde dominus, Nemo aſcendit in cælum, niſi qui d. d. c. &c. Aſcẽdit, di-
Aimo co, Vt adimpleret omnia, quæ de ſe in lege & ꝓphetis erant prædicta. Vel implẽt omnia
donis ſuis, & ita impleuit omnia.

Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas: alios ve
ro euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorũ
in opus miniſterii in ædificationẽ corporis Chriſti, donec occurramus omnes in
vnitatẽ fidei & agnitionis filii dei in virũ perfectũ, in mẽſurã ætatis plenitudinis

Digitized by Google

A Chriſti,vt iam non ſimus paruuli fluctuantes,& circũferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum,in aſtutia ad circumuentionem erroris.

Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos.ſ.vicarios prædicationis ſuę, Quoſdam prophetas,qui de futuris ꝓphetarunt,vel potius ſcripturarum interpretes.In nouo enim teſtamento prophetæ dicuntur explanatores ſcripturarum,tamẽ fuerunt quidam primordio fidei futura prædicẽtes,ſicut Agabus ſeptẽq; filiæ Philippi. Alios vero euangeliſtas,vt fuerunt Marcus,& Lucas,& ſeptem diaconi ſub apoſtolis.Euangeliſtę eñ diaconi ſunt,quia & ſi nõ ſint ſacerdotes,tamẽ euangelizare poſſunt. Alios autẽ paſtores & doctores,vt epiſcopos,qui verbo etiam & exemplo docere debent,& ideo coniunxit:quos tanquam vnum aliquid duobus nominibus complexus eſt,vt intelligerent paſtores ad officium ſuum pertinere doctrinam.Paſtor enim non eſt niſi habeat doctrinã,qua paſcat gregem.Ecce quomodo alii plus,alii minus dedit.Hominibus dat ad mẽſuram:ipſe vero non ad menſuram accipit. Hos autem omnes dedit in opus miniſterii.ſ.vt quiſq; poſſet plene facere opus miniſtrationis ſibi creditę.Si enim vnus omnia non perfecte ageret ſingula,& hoc miniſterium erat neceſſariũ ad conſummationẽ Sanctorũ.i.vt cõſummẽt qui iam ſancti ſunt.& in ædificationẽ Corporis Chriſti.i.vt ædificẽt eos in corpus Chriſti,q adhuc alieni ſunt. Do

B nec omnes,&c.q.d.tã diu durabit iſta ꝓlatio & ordinatio,donec ĩ die iudicii nos Omnes, qui ſum⁹ In vnitate fidei.i.ĩ vna,& nõ diſcrepãti fide Et vnitate agnitionis filii dei.i. in vna & non differẽti agnitione filii dei.Vel, In vnitate agnitionis filii dei.i.virtutibus quib⁹ agnoſcit filius dei eſſe in nobis,vel quibus agnoſcemus eũ in futuro, Donec,inquam, nos Omnes occurramus,nobis inuicẽ de diuerſis partib⁹ mũdi,vel ipſi capiti Chriſto.q.d. deſiderio currẽtes ad gaudiũ. Et donec idẽ fiat,durabit prælatio,nõ poſt:& ideo nõ eſt grauiter ferẽda.Nos dico,proficiẽtes & creſcentes In virũ perfectũ & in mẽſurã plenitudinis Chriſti.i.veſtrã,creſcẽtes,vt vnuſquiſq; ſit perfect⁹ vir.Omnes autẽ dicit ꝓuehẽdos in virũ nõ ſexu,ſed perfectione virtutis.Hi eñ paruuli ſunt virib⁹ corporis & animi. Et ſit vnuſquiſq; habẽs Aetatẽ,eandẽ,in qua ætate Chriſtus plenitudinẽ annorũ & corporis habuit, in qua de hoc mũdo exiuit:quæ eſt mẽſura & meta ætatis,vltra quam nec accreſcit naturaliter aliqd homini.Omnes eñ in eadẽ ætate reſurgẽt in qua Chriſt⁹ mortu⁹ eſt,& reſurrexit,cuiuſcũq; ętatis mortui fuerit.Et noĩe viri cõprehẽdunt mulieres,cũ ait, In virũ perfectũ.Et qa in eadẽ ætate omnes reſurgẽt qua Chriſt⁹ mortu⁹ eſt:ideo cõueniẽter nõ ait In mẽſurã,corporis ſtaturę,ſed ętatis,quia vnuſquiſq; recipiet ſuam mẽſurã corporis, vel quam habuit in iuuẽtute etiam ſi ſenex obiit,vel habuit,vel fuerat habiturus,ſi ante fuerat mortuus.Aetas vero erit illa ad quam peruenit ipſe Chriſtus,id eſt iuuenis,vt circa.xxx.annos. Non eſt autem fas dicere quod in reſurrectione accedat corpori magnitudo quam non ha

C buit,nec maiora corpora redigenda ſunt ad modum dominici corporis.Periret enim multum de illis corporib⁹ cũ nec peritur⁹ ſit capill⁹:ſicut domin⁹ ait,Nec capill⁹ de capite veſtro peribit.Nihil eñ detractũ quolibet modo de corpore humano periturũ eſt,ita eñ modificabit illa in vnoquoq; corpore materies,vt aliquid ex ea non pereat:& quod alicui defuerit,ille ſuppleat q de nihilo fecit quod voluit:& ſi quid in parte aliqua enormiter abũdauit,per totum ſpargetur.Indecorum quippe ibi nihil erit, ſed quicquid futurum erit, hoc decebit.Reſurgent ſanctorum igitur corpora ſine vllo vitio,ſine vlla deformitate.neque illa terrena materies,quę diſcedente anima fit cadauer,ita reſurrectione reparabitur,vt ea quæ dilabuntur, quamuis ad corpus redeant vnde dilapſa ſunt, ad eaſdem quoq; corporis partes vbi fuerunt,redire neceſſe ſit.Alioquin capillis & vnguibus immodata & indecens magnitudo redderetur.Vel ita poteſt intelligi,Virum perfectum appellat Chriſtum cum omni corpore ſuo,quod non erit perfectum quouſque omnes electi compleantur. Completo autem numero electorum fiet,quod hic dicitur, Donec occurramus, capiti Chriſto In virum perfectum,id eſt ita quod nos omnes,ſcilicet,caput,& membra ſimus vnus perfectus vir cui nihil deſit,& nihil plus addendum ſit:ideo perfectus, quia tunc proficiemus In menſuram ętatis plenitudinis Chriſti.i.quia erit mẽſura & meta ætatis.meta,vt nihil prius addat numero vel virib⁹:mẽſura,quia tũc erit plenius Chriſt⁹ omnes habẽs quomodo per ſingulos omnes ſcit,& omnes in eo erunt immortales,& beati cum eo,& tunc non erit neceſſaria prælatio. Sed vſq; ad illud tempus hos prædictos miniſtros dedit:ad hoc

Ambroſius

Aimo,

Aimo

Aimo

Auguſt. ad paulinam

Aimo

Auguſt. de ciui.dei.

Auguſt. in enchi.

Digitized by Google

vtiq;, Vt iam,ſicut olim, Non ſimus paruuli,ſenſu:& Fluctuantes.i. titubantes veſtra debilitate,& non Circunferamur,alio vrgẽte Omni vento doctrinæ.i. praua doctrina. Doctrina prauorum eſt quaſi ventus & tempeſtas.Doctrinæ dico,factę In nequitia hominum,pro qua creati ſunt.Et factę In aſtutia.i.per homines malignos in ſe,& ad ſupplicum deceptionẽ aſtutos,quorum doctrina fit ad circunuẽtionem erroris,vt ſub prætextu veritatis magis decipiat trahens ad errorem. D

Ambroſius

Veritatem autem facientes in charitate creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus,ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſumminiſtrationis ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſq; mẽbri augmẽtum corporis facit, in ædificationem ſui in charitate. Hoc igitur dico & teſtificor in domino,vt iam non ambuletis ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui,tenebris obſcuratum habentes intellectũ,alienati a vita dei per ignorantiam quæ eſt in illis propter cęcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis,in auaritiam. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum,ſi tamen illũ audiſtis,& in ipſo edocti eſtis ſicut eſt veritas in Ieſu.Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſationẽ veterem hominem qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. E

Veritatẽ autẽ.q.d.non tales ſimus,ſed potius faciẽtes actu, Veritatẽ.i.bona ſecundum doctrinã.& hoc In charitate.i.nõ ficte,vel ex timore. Creſcam⁹,aſſertione fidei,per oĩa.i. in omni ſpũali dono.& hoc In illo.i.illo operãte, Qui eſt caput noſtrũ.i.nobis pręuidẽs, Et Chriſtus.i.regere potẽs.Chriſtus enĩ dicit̃ vnctus,& in veteri teſtamẽto reges vngebã tur.Dico,in illo,& bene. Ex quo.i.per quẽ, Totũ corpus.i.eccleſia,eſt Cõpactũ,per fidẽ, Et cõnexũ,vinculo charitatis.Vnde ſubdit, Per omnẽ iuncturã.q.d.cõpactũ eſt & connexum.& hoc Per omnẽ iuncturã ſubminiſtrationis.i.per fidẽ & charitatẽ quæ cõiungant & faciãt ſibi inuicẽ mẽbra miniſtrare.Subminiſtrationis dico,exhibitæ,nõ ſolũ volũtate, ſed etiã Secũdũ operationẽ,factę, In.i.iuxta Menſurã vniuſcuiuſq; mẽbri.ſ.quod vnũquodq; mẽbrũ poteſt operari ꝑ gratiã ſibi datã.Et vere,per Chriſtũ corp⁹ eſt cõpactũ & cõ nexũ:quia ipſe Facit augmẽtũ corporis.i.augmẽtat illos q iam ſunt corpus.Ipſe dico,tantum domin⁹ In ædificationẽ ſui,quia illos qui nõ ſunt corp⁹,ædificat in ſuã ciuitatẽ vel ſocietatẽ.& hoc totũ facit In charitate.i.ex dilectione.quo peracto erit mẽſura ętatis. Hoc. Hic admonet Epheſios vt caueant ſibi a conſuetudine antiquę gẽtilitatis.q.d.quia deus tot auxilia dedit ad cuſtodiam vnitatis,& quia creſcere poteſtis & ei occurretis,ergo Dico, non obſecro vt ſuperius,ſed dico, Et teſtificor in domino.i.pręcipio ſub teſtimonio domini.Hoc.ſ. Vt iam.ſ.a tẽpore fidei, Nõ ambuletis.i.viuatis, Sicut gentes ambulant,quę ſcilicet ambulant In vanitate ſenſus ſui,quia tranſitoria amant:quæ ſenſualitas ſuggerit F Habẽtes intellectũ,naturalẽ Obſcuratũ a tenebris.i.non parum obſcurũ.& ideo minus mirum eſt ſi in vanitate ambulãt,q̃ de vobis q eſtis illuminati,& ſpiritũ vitæ habetis. Oĩs qui intelligit quadã luce interiore,illuſtrat̃.Eſt ergo quędã lux int⁹,quam nõ habẽt q nõ intelligunt.Gẽtiles,dico, Alienati a fide dei.i.ſine ſpe immortalitatis.Vel a vita dei.i.& a deo q eſt animę vita,qa de⁹ deſerit eos. Duę quippe ſunt vitæ,vna corporis,altera animę: & ſicut vita corporis eſt aĩa,ſic animę vita eſt de⁹:& quomodo ſi aĩa deſerat,morit̃ corpus: ſic aĩa morit̃ ſi deſerat de⁹.Aĩa recedẽs a luce iuſtitię quãto magis quęrit qd inueniat cõtra iuſtitiã,tãto pl⁹ repellit̃ a lumine veritatis,& in tenebroſa demergitur.Alienati dico, Per ignorantiã.i.qa ignorant vitã dei,quę ignorantia eſt permanẽs In illis,ꝓpter cęcitatẽ vel duritiã cordis ipſorũ,qa prædicationi oculos cordis clauſerũt,q etiã ꝑ ſua turpitudine deſperantes de futura vita.Vel, Indolorii,alia litera quæ ex græco trahit̃.i.ex peccato non dolẽtes ſemetipſos tradiderũt per volũtatẽ ad malitiã liberã. Impudicitiæ.i.fornicationi.& deinde tradiderũt ſe In operationẽ immũditiæ oĩs,vt nihil omnino quod immundum ſit,prætermiſerũt.& hoc In auaritia.i.vehemẽti & inſatiabili deſiderio,qa nunq̃ luxuriãdo ſatiant̃,quorum voluptas termino caret,vt etiam vltra conceſſos nuptiarum fines turpitudinẽ operentur.Vel ſicut alii dicunt, Et auaritiæ,vel, In auaritia,& accipit̃ per ſe de alio vitio:vt ſit ſenſus, Tradiderunt ſemetipſos,in operationem Omnis immũ-

Aug. in pſalmo.lxi.

Aug. in lib. ſentent.

Ambroſius

Hierony.

Digitized by Google

A ditiæ,& tradiderūt ſe Auaritię. Vel ita, Ipſi dico degētes In auaritia. Vos autē.q.d.gētes
ita ambulant, Vos autē non didiciſtis Chriſtū ita eſſe,imitandum:ſed Tamē illū audi-
ſtis.i.eius prędicationē intellexiſtis,vel eū interius loquētē audiſtis. Et in illo docti eſtis.i.
ſi illum ita audiſtis quod in illo veritatem edocti eſtis vel ſitis,ſicut veritas eſt in Ieſu.Hoc Ambroſius
ideo dicit,quia ſunt quidā in eccleſia qui ſub nomine Chriſti non ſequunt veritatē Chriſti
quam docuit.ſ. Hanc deponere.i.vt deponatis Vos,&c. Vel ſecundum aliam literā.q.d.
hæc eſt veritas quam docuit vt deponatis vos.& ideo Deponite vos,non ſecundū ſubſtā-
tiam corporis vel animę,ſed Secundū priſtinam cōuerſationē.ſ.deponite Veterē homi
nem qui corrūpit,& ſi delectet.Corrūpit,dico, Secundū deſideria,nō ſolū ſecundū opera.
& ideo deponite etiam deſideria quæ ſunt Erroris.i.ab errore veniūt,vel ad errorē ducūt.
Nōnulli putāt quod vetꝰ homo corpꝰ ſit,& nouus aīa:ſed corpꝰ,exterior homo eſt:aīa,inte-
rior:& interiori agitur hæc nouitas & vetuſtas.Cum ergo dicit, Deponite vos,&c.Non Ambroſius
hoc iubet vt corpꝰ deponat,ſed vt vita in meliꝰ cōmutet.Homo itaq; ſi vitia priſtina ſequi
tur,vetus dicitur:ſi ante in nouitate vitæ ambulat alienꝰ a ſeculi errore,nouꝰ dicit:eo igit
qui corrūpit,vetereſcit.Ideo ait,deponite Veterē hominē.i.vetuſtatē,qa hoc interior ſit
vetꝰ & corrumpit.Vnde addit,quia & ſi delectet,tamen corrumpitur ſecundū interiorem.
per Deſideria erroris,hæc eſt vetuſtas.Hanc igitur vetuſtatē quatenꝰ vobis dat deponite.

B Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ,& induite nouum hominem qui ſe-
cundum deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.Propter quod deponē
tes mēdacium loquimini veritatem vnuſquiſq; cum proximo ſuo,quoniam ſumus
inuicem membra.Iraſcimini & nolite peccare.Sol non occidat ſuper iracundiam
veſtram.Nolite locum dare diabolo.

Renouamini autē,quotidie Spiritu mētis veſtrę.i.per ſpiritum ſanctum qui ducit ad ra Aimo
tionē.Vel, Per ſpiritū.i. Mente veſtra.i.in mente ſpirituali.Vel, Per ſpiritum mentis
veſtræ.i.ſpiritu qui eſt mens,vel ratio,vel intelligētia,vel ſi quo alio vocabulo commodius Aug. ſuper
appellatur.Imago dei eſt qua pręeſt homo cæteris animalibus,quæ creata in agnitione dei, Geneſim.
poſtq̄ peccato deſipuit in eadē renouat,vt incipiat illa imago ab illo reformari,a quo forma Auguſt. de
ta eſt.Non eñ reformare ſeipſam poteſt,ſicut potuit deformare:quæ in ipſa agnitione dei ciui.dei.
creata eſt anteq̄ delicto vetereſceret,ſed poſt lapſum peccati in eadem reformat.Satis ergo Aug. ſuper Geneſim
oſtēdit vbi homo ſit creatꝰ ad imaginē dei.ſ.nō in corporis liniamētis,ſed forma quadam
intelligibili mētis illuminatę. Cum ergo dicit, Spiritu mētis veſtræ,nō ibi duas res in- Auguſt. de
telligi voluit,quaſi aliud ſit mēs,aliud ſpiritꝰ mētis,ſed quia mens ſpiritꝰ eſt.Simile dictum de trini.
eſt in expoliatione corporis carnis.i.carnis quæ corpꝰ eſt. Et induite,opere Nouum ho-
minē.i.aſſumite ſimilitudinē noui hominis.i.Chriſti.de quo alibi,Induimini Ieſum Chri- Aimo
C ſtum.Quo vere induitur quicunq; mentis informatione ei conformatur.Chriſto enim in- Ambroſius
duitur qui per fidem in Chriſto renaſcitur,vitæ ęmulus quam tradidit Chriſtus, Qui,no
uus homo,ſcilicet Chriſtus, Eſt creatus ſecundum deum,id eſt nō humana natura,ſed dei
potentia.Conceptus enim in vtero virginali opere ſpiritus ſancti de ſemine mulieris,ſine Aimo
ſemine viri.hoc nouum fuit.Vnde Hieremias,Nouum faciet dominus ſuper terram,mu-
lier circundabit virum gremio vteri ſui.Creatus eſt,dico, In iuſtitia, ſcilicet in commu-
ni operatione, Et ſanctitate,perfecta, Veritatis,vt hypocriſis:ſed quia iuſtus eſt,commu Aimo
niter omnibus bona præſtanda.Et vere ſanctus vt ſit etiam ipſa ſanctitas,ſicut iuſtitia &
veritas.Vel ita, Qui ſecundū deū,quaſi dicat, Renouamini ſpiritu,qui ſpiritꝰ, Creatꝰ
eſt ſecundum deum,id eſt ad imaginem dei. In iuſtitia,ſcilicet, Et veritatis,ſed peccan
do iuſtitiam & ſanctitatem veritatis amiſit. Propter quod,hæc imago deformis & deco-
lor facta eſt,ſed formam recipit cum formatur & renouatur. Propter quod,exequitur per
partes veteris & noui hominis. Propter quod,quia ſcilicet vetus homo deponendus & no
uus induendus,vos Deponentes mendaciū,quod eſt pars vetuſtatis, Loquimini veritatē, Auguſtinus
quę eſt pars nouitatis, Vnuſquiſq; cum proximo ſuo.i.cū quouis hoīe,etiā cū gētili vel Iu
dęo:qa oīs homo pximꝰ cōditione primę natiuitatis,vel ſpe cōuerſionis oīs homo anteq̄ ſit
Chriſtianus debet putari proximus.Si enim noſti qualis ſit futurus apud deū,forte q̄ modo
Iudęꝰ eſt,vel paganꝰ,vel hęreticꝰ,p miſericordiā dei ita cōuertet ad deū,vt īter ſanctos re-

Digitized by Google

cumbat. Quoniam ſumus,&c.q.d.decet loqui veritatē, Quoniā ſumus mēbra,alter alte D
rius Inuicem,ſubſeruiēdo.Deinde multas veteris hominis a quib⁹ dehortatᷣ,& econtra-
rio multas noui ad quas hortatᷣ,partes enumerat,dicens, Iraſcimini & nolite peccare.q.d.
inuitus tolero quod vitari non poteſt.ſ.de ira ne veniatis ad actũ peccandi.Si ergo ſurgit
motus animi qui iam ꝓpter pœnā peccati nō eſt in poteſtate noſtra,ſaltē ei nō cōſentiat ra
Aimo, tio.Permittit qdē apl's iraſci qđ eſt humana tētatio,ſed ꝓhibet irā ad effectũ deducere.Vel
ita, Iraſcimini,cōtra peccātes,qđ eſt naturalis mot⁹ animi q ſolet ad ꝑfectũ ꝑtinere delin
quētiũ:ideo iraſcēdũ eſſe dicit,oſtēdēs hāc irā eſſe bonā,ſed monet ne modũ excedēdo pec-
cēt,ſubdēs, Nolite peccare,aſperius arguēdo & onerādo peccātē.Vnde Salomon,Noli ni-
mis iuſtus eſſe,quia eſt qui perit in iuſtitia ſua.Tēperāda eſt ergo iuſtitia vt imitemur deum
qui ſuffert iniquos,vt aliqui ex eis corrigātur.& Sol nō occidat ſuper iracūdiam veſtrā.i.
ipſa ira nō duret ad occaſum ſolis.Intelligitᷣ qdē ſimpliciter & ſecundum tempus,quia ſi ex
ipſa infirmitate quam portam⁹ ſubrepit ira Chriſtiano,nō debet diu teneri & fieri pridia-
Ambroſius na:eiiciēda eſt de corde antequam occidat lux iſta inuiſibilis.Vult ergo apoſtol⁹ vt ira nō
duret,quia ſi durat,datur occaſio diabolo.Irat⁹ em̄ male cogitat,& ſic diabolus ſe inſerit vt
mala peragat.Vnde ſubdit, Nolite loc. Vel ita melius, Sol.i.ſplēdor rationis:vel,Chri
ſtus, Non occidat ſuper iracundiā veſtrā.i.non per irā,quaſi per montē interpoſitũ obſcu
retur vobis.Noſter ſol iuſtitiæ & veritatis Chriſtus eſt,cuius veritate anima illuſtratᷣ cum
in homine habitat per fidē.ideo ait, Sol non occidat ſuper iracundiam veſtrā.i.cauete ne E
Chriſtus qui eſt ſol iuſtitiæ per iracundiā mentē veſtrā deſerat,qui cum ira nunq̄ habitat.
& ſi quis etiā vos irritat,quod eſt tētatio diaboli, Nolite locũ dare diabolo,perſeuerādo in
Auguſtinus ira,Vel ita,vt & de bona ira intelligatᷣ. Iraſcimini,vobiſmetipſis de præteritis peccatis
quod eſt pœnitētiæ, Et nolite peccare.i.vlteri⁹ peccare definite.q.d.volo vos iraſci vt nō
peccetis,vt autē nō peccetis quib⁹ habetis iraſci,niſi vobis?Quid eſt em̄ homo pœnitēs,ni
ſi homo ſibi vt accipiat veniā,de ſeipſo exigit pœnā?& eſt ſenſus, Iraſcimini & nolite pec
care.i.indignamini vobiſipſis tāta vehemētia vt peccare deſiſtatis,quia ſuper hāc iram nō
occidit ſol iuſtitiæ,ſed potius illi irradiat.Vnde ſubdit, Sol non occidat ſuper iracundiā
veſtrā.i.ſol non occidet ſuper iracūdiā veſtrā.& Nolite locũ,etiam intrādi ad vos, Da-
Aug.in pſalmo.clxi. re diabolo,per malā cupiditatē,vel timorē.Duæ em̄ ſunt portæ per quas diabolus intrat.ſ.
cupiditas,& timor.Si cupis aliquid terrenũ,hac intrat diabol⁹:Si times aliqd terrenum,&
hac intrat.eiſdē in cōtrario verſis,deus intrat.Si em̄ cupis regnũ cęlorum,& times ignem
gehēnæ,aperis valuas Chriſto,& intrat Chriſtus.Illi ergo ſunt claudendę,iſti aperiēdę.

Qui furabatur iam non furetur,magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt,vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat:ſed ſi quis bonus ad ædificationē fidei,vt det gratiam audientibus.Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei,in quo ſignati eſtis in die redemptionis.Omnis amaritudo,& ira,& indignatio,& clamor,& blaſphemia tollatur a vobis,cum omni malitia.Eſtote autem inuicem benigni,miſericordes,donantes inuicem,ſicut & deus in Chriſto donauit vobis. F

Qui furabatur,quod item pars eſt veteris hominis, Iam non furetur.i.non aliquo dolo quid auferat. Magis autem laboret,vnuſquiſq;, Operando,non ſolum per ſeruos,ſed etiā Manibus ſuis.Operando dico,non praua opera lucri,ſed Quod bonum eſt vt habeat, non tantum vnde iuuet,ſed etiam Vnde tribuat neceſſitatem patienti.Omnis ſermo malus non procedat de ore veſtro,& ſi fuerit corde conceptus.In dei namq; ſeruo omnia bona debent videri,nec ex aliqua parte puritas eius debet maculari. Sed ſi quis,quaſi dicat malus ſermo non debet procedere de ore,ſed nec etiam ſermo bonus inutiliter dicendus eſt.& hoc eſt quod ait, Sed ſi quis,ſermo, Bonus eſt,valens Ad ædificationē fidei,ita optime & circũſcripte procedat Vt det gratiam,id eſt vt ſit gratus audientibus. Et nolite contriſtare,per inobedientiam, Spiritum ſanctum dei,id eſt prædicatorem veritatis,quod
Aug. ſuper Geneſim eſt ſpiritum ſanctum cōtriſtare quantũ ad vos.Nam ſpirit⁹ ſancti ſubſtātia qua eſt qcquid ipſe eſt,nō poteſt cōtriſtari cum ipſa ſit ęterna & incōmutabilis beatitudo:ſed quodā locu-

Digitized by Google

A tionis tropo vſus eſt Apoſtolus,quo ea quę non accidunt deo tanq̃ illi accidant,loquimur, figurantes eum facere vt nobis accidant.Non ergo tenendum eſt aliquid tale accidere ſpiritui ſancto,q in ſe immutabilis eſt:ſed in ſanctis habitat,vt eos impleat charitate,qua facit eos gaudere de profectibus aliorum,& contriſtari de lapſibus vel peccatis eorũ,de quorũ fide & pietate gaudebant:quæ triſtitia laudabilis,quia venit ex charitate, quam infundit ſpiritus ſanctus.& ideo dicitur contriſtari,qua hoc facit in ſuis, cuius dono tam boni ſunt vt eos mœſtificent mali:& hi maxime quos bonos fuiſſe vel nouerunt,vel crediderũt. Hoc locutionis modo dicitur deus ſcire,quando nos ſcire facit,& quieſcere ab operibus,quæ valde fecerat bona,quia nos facit requieſcere cum bona fecerimus. Vel ita, Nolite contriſtare ſpiritũ ſanctum dei.i.a vobis per mala opera fugare. Cum bene agimus gaudet in nobis ſpiritus ſanctus, dat⁹ nobis,vidẽs monita ſua proficere vtilitatibus noſtris. Gaudet ergo.i.habitator manet in nobis,ſi de eo proficimus. Aliter triſtatur.i.deſerit nos. Nõ enim ſic triſtatur vt patiatur,cum impaſſibilis ſit:ſed triſtari dicitur,quia a nobis recedit. *Sicut* contriſtatur homo cum de propria domo expellitur quã ſibi ædificauit,ita ſpiritus ſanctus contriſtari dicitur cũ de homine quem ſibi mũdauit in baptiſmo,per praua opera eiicitur.

In quo.q.d.Nolite contriſtare ſpiritũ ſanctum,quod non debetis,quia ipſe eſt In quo.q. cuius gratia vos, Eſtis ſignati.q.d.cera in ſigillo eius imagine vobis relicta.i.forma noui B tatis impreſſa vobis. Vel, Eſtis ſignati.i.diſcreti a malis.& hoc In die redemptionis,id eſt baptiſmi. Omnis,etiam, Amaritudo,in dictis vel in factis mordacibus. Et ira.i.ſubitus furor. Et indignatio,quæ eſt ſi minor ſublimatur:hæc de ira venit. Et clamor.i.contentio,quæ venit de indignatione,& eſt vox quaſi inſani. Et blaſphemia,quæ fit in deum vel in ſanctos.Blaſphemia eſt per quam de deo falſa dicuntur.Hæc,inquam,omnia Tollãtur a vobis,quia perniciem poſſunt præſtare,niſi amoueantur.hæc etiam ſi ſiant accidentibus cauſis,tamen temperãda ſunt.Et quia illis preſſis poterat malum in corde retineri,addit, Tollantur cũ omni malitia cordis. Eſtote. Item partem noui hominis hic oſtendit. q.d.Illa tollantur a vobis, Eſtote inuicem benigni.i.largi de facultatibus veſtris. Et miſericordes,affectu & compaſſione mentis. etſi non eſt quod detur. Et donantes inuicẽ, in vos commiſſa.ſ.ſi alter in alterum peccet cõdonate:alioquin deus repetit remiſſa. *Si enim* in his contẽptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſententiã, per quam miſericordiam dederat. ſicut in euangelio de nequã ſeruo legitur, qui in conſeruum ſuum impius deprehẽſus eſt.

Aimo
Ambroſius
Aug.in lib. contra mendacium

CAPVT V.

E Stote ergo imitatores dei ſicut filii chariſſimi,& ambulate in dilectione ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis.Fornicatio au- C tem & omnis immũditia aut auaritia nec nominetur in vobis,ſicut decet ſanctos,aut turpitudo,aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas quæ ad rem non pertinet:ſed magis gratiarum actio.Hoc enim ſcitote intelligentes, ꝙ omnis fornicator,aut immundus,aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæredttatem in regno Chriſti & dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira dei in filios diffidentiæ.

Eſtote ergo,donantes inuicem dico, *Sicut* & deus in Chriſto.i.per Chriſtum, Donauit,nobis:& quia donauit, Eſtote igitur imitatores dei,inuicem vobis donando. & tunc eritis Sicut filii chariſſimi.& non ſolum condonate,ſed etiam Ambulate,operum exhibitione, In dilectione,ponentes animas pro fratrib⁹ſi opus eſt.& hoc ita ſyncere, Sicut Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem deo,dum iniuriatus eſt ſputis,colaphis,& huiuſmodi. Et hoſtiã,dum occiſus eſt in cruce. Et illa hoſtia non figuraliter ſicut legalia ſacrificia,ſed vere eſt Deo in odorem ſuauitatis. verbo legis alludit,qa hic eſt de quo dicebatur in lege.Non enim propter ſe illæ hoſtię dicebãtur offerri in odorem ſuauitatis,ſed quia illum ſignificabant,qui vere offertur in odorem ſuauitatis: qa pro iuſtitia eſt occiſus quã exequebatur,& vſq; ad mortẽ conſeruauit.Sed ſi mors Chriſti Deo fuit odor ſuauis,ergo mortem eius libenter accepit: non ergo peccauerunt qui illũ crucifixerunt. *Sed nõ* eſt ita,quia iniuſte iuſtum occiderunt,qui in patris & ſua voluntate occiſus

Ambroſius
Ambroſius

Digitized by Google

Aug.ſuper Ioannem. oblatus eſt:ſicut & Iudas quid habet niſi peccatũ in tradendo Chriſtum?niſi tamen ſe traderet Chriſtus,nec eũ traderet Iudas.Tradidit Iudas Chriſtum,tradidit ſeChriſtus:ſed ille agebat negociũ ſuæ venditionis,iſte noſtrę redẽptionis. Ideo ille impie deliquit,hic miſericorditer egit. Fornicatio aũt,quæ eſt cũ liberis a viro, Et omnis immũditia.ſ.incõtinentia pertinens ad libidinem quocunq; modo fiat, Aut auaritia.i.immoderata cupiditas habendi. Nec nominetur in vobis.i.nec etiã ſuſpicio ſit de vobis probabilis, Sicut decet ſanctos,aut turpitudo,vt in oſculis & in amplexibus. Aut ſtultiloquiũ,vt plana verba. Aut ſcurrilitas,quæ a ſtultis curialitas dicitur.i.iocularitas quæ ſolet riſum mouere, **D**

Quæ ad rem,id eſt ad vtilitatem, Non pertinet,quis magno labore agatur. Sed magis,nominetur in vobis, Actio gratiarum.Nec debent illa nominari. Hoc enim ſcitote,mentis ratione,& etiam Intelligentes,quod ſcripturæ inde dicunt,q; Omnis fornicator,aut immũdus,aut auarus nõ habet hęreditatẽ in regno Chriſti & dei.i.in regno cęlorũ quod eſt patris & filii.Sed attẽde q; dicẽs, Auarus,adiũxit, Quod eſt idolorũ ſeruit⁹, æquans auaritiã idololatrię:quia illũ auarũ ſignificat,cuius deus nũmus.Vel ideo auaritia ęquata eſt idololatrię,quia ſicut idololatra Dei honorificentiã vſurpat & ſibi vendicat: ita auarus res dei quas vult ſeruare indigentibus,vſurpat ſibi & recondit.Vel auarus hic accipitur adulter qui ſibi res alienas vſurpat.i.alienam vxorem. Nemo.q.d. Dico quod tales non habebunt regnum dei,& contra hoc quod doceo. Nemo vos ſeducat,promittẽs impunitatem ex miſericordia dei.Vel prædicãs naturalia. Seducat dico Inanibus verbis, oẽs eorũ rõnes ſunt iania verba. Propter hoc,vel ꝓpter hęc.ſ.fornicationẽ & alia ꝓdicta **E**

Aimo. vitia, Venit ira dei in filios diff.i.diaboli de qb⁹ diffidim⁹.Vel q diffidit de vita ęterna.

Nolite ergo effici ꝑticipes eorũ.Eratis eñ aliqñ tenebrę,nũc aũt lux ĩ dño.Vt filii lucis ambulate.Fructus eñ lucis eſt in oĩ bonitate & iuſtitia & veritate.Pro-

Ambroſius bãtes qd ſit bñplacitũ deo.Et nolite cõicare opib⁹ infructuoſis tenebrarũ,magis aũt redarguite. Quę eñ in occulto fiũt ab ipſis,turpe eſt & dicere.Oia aũt q̃ arguunt̃,a lumine manifeſtãt̃.Oẽ eni qđ manifeſtat̃ lumẽ eſt.Propter qđ dicit,Surge q dormis & exurge a mortuis,ꝛ illuminabit te Chriſtus.Videte itaq; fratres quõ caute ãbuletis, nõ quaſi inſipiẽtes,ſed vt ſapiẽtes,redimẽtes tp̃s,quoniã dies mali ſunt.Propterea nolite fieri iprudẽtes,ſed intelligẽtes quæ ſit volũtas dei.

Nolite ergo effici participes,id eſt,ſimiles eorum, ſcilicet imitando opera illorum,quia ſi fueritis ſocii in opere,eritis & in pœna. Nec debetis eſſe. Eratis enim aliquando tenebrę .i.per ignorantiã peccantes. Et filii diaboli, principis tenebrarum: & ideo non mirum, ſi tunc in nobis hæc mala erant. Nunc autem eſtis lux.i.ex diſcretione bene operantes

Et iuſtificati,per fidem,& baptiſmũ. Et filii dei,per adoptionem,qui eſt lux vera,& hoc,

In domino,in vobis.Tenebræ quidẽ fuiſtis ĩ vobis,lux aũt eſtis in dño,qui illuminat omnẽ hominem venientẽ in hunc mundum.Ideo non addidit in dño,cũ ait fuiſtis tenebrę: ſed cum ait, Nunc autem lux,& quia lux eſtis in dño, Ideo ambulate,bono operum greſſu Vt filii lucis.i.viuite vt filii dei.ſ. ſancte & immaculate. Hic enim fructus lucis eſt.i. hæc ſunt opera lucis.ſ.viuere, In omni bonitate,vt boni in vobis ſitis. Et iuſtitia,vt pximis quod iuſtum eſt faciatis. Et veritate,vt vera loquamini. Vel bonitatẽ per partes exponit.Iuſtitia enim & veritas ſunt partes bonitatis.Et eſt ſenſus,in omni bonitate, Et,p idem, Iuſtitia & veritate.ſ.iuſte viuatis & vera loquamini. Probantes.q.d. Ambulate dico Prius probantes,& ratione diſcernentes. Quod vel quid ſit beneplacitũ deo.q.d.Oia opera veſtra ita ſint circunſpecta vt beneplaceant deo. Nolite.q.d.vt filii lucis ambulate, Et nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum.ſ.malorum hoĩm.i.a ma- **F**

Auguſt.de uer.apo. lis corde ſemp diſſũgamini.Ad tp̃s cauete,copulamini corpe,tolerate paleã in tritura,tolerate in area: qđ eñ toleretis ĩ horreo nõ habebitis.veniet vẽtilator q diuidet bonos a malis:eritq; corporalis ſeparatio,quã debet ſp̃ualis ꝓcedere.ideo ait, Nolite cõ.o.inf.i. malis vt cũ bonis ſit pars maloꝝ, Magis aũt red.i.nõ ſitis negligẽtes in corrigẽdis veſtris,ad curã.ſ.veſtrã,quoquomõ ptinẽtib⁹:tñ leni aĩo,vt ait alibi Ap̃lus,Hoc agite vt foris terribiliter ꝑſonet interꝑtatio,& intus lenitatis teneat̃ dilectio.Attẽde q; duo cõiũgit,vt.ſ.nõ cõicent

Auguſt. de uer.euan. conſentiendo,& redarguãt.His eñ duobus modis nõ te maculat malus.ſ.ſi non cõſenſeris & redarguis.vtrũq; cõplex⁹ ap̃s dicẽs, Nõ cõi.i.nolite cõſẽtire,laudare,& approbare,& ga

A parũ eſt non conſentire,addit, Magis autem redarguite.i. reprehendite,corripite,coer- Ambroſius
cete.Et eſt ſenſus,Non ſitis conſentientes malis approbando,neq; negligentes non arguen
do,neq; ſuperbientes inſultanter arrogando. Quę autem vel enim.q.d.Dico non commu
nicare,neq; debetis, Autẽ.i.quia turpe eſt nõ ſolum facere,ſed etiam dicere. Quę ab eis
fiunt in occulto,loco.i.non palam ſed occulte,& in hoc apparet quod turpia ſunt. Vel, In
occulto.i.in cogitatione. Omnia autem vel enim.q.d. Turpe eſt dicere quę faciunt,ſed ta
men redarguenda ſunt,quia ſic manifeſtantur ſępe per confeſſionem.& hoc eſt, Oĩa aũt q̃
arguuntur a lumine.i.a bonis & ſanctis hominibus qui ſunt filii lucis,ſæpe Manifeſtãtur,
per confeſſionem & pœnitentiã,& ideo redarguendum eſt. Omne enim,malum quod ſic
manifeſtatur.i.per cõfeſſionẽ & pœnitentiã, Lumen eſt.i.in lumen vertitur,quia bonum Aimo
eſt vt peccatum per confeſſionem & pœnitentiam manifeſtetur.Vel, Lumen eſt.i.non eſt
ambiguum,nec poteſt excuſari quod palam dictum eſt.Vel ita, Omnia enim.q.d.Ideo ar
guite, Omnia enim quę arguuntur a ſanctis.i.illi mali cum arguũtur a ſanctis, Manife
ſtantur,ſibiipſis qui mali ſunt.Tunc enim videntur ſibi & aliis peccatores cum obiurgant, Ambroſius
& ideo arguendi ſunt,quia ſic incipiũt eſſe lumen.Vnde ſubdit, Omne autẽ vel enĩ,quod
manifeſtatur.i.malus cum ſibi innoteſcat eſſemalus, Lumen eſt.i.per pœnitẽtiam incipit
conuerti ad bonũ. Propter quod.ſ.quia ſit lumen,dicit ſpiritꝰ ſanctus per me,O tu, Qui
B dormis.i.qui torpes in peccato iacendo,& neſcis te eſſe in peccatis oblitus dei, Surge,per Aimo
confeſſionem, Et exurge,per ſatiſfactionem. A mortuis.i.a futura damnatione. Et il- Auguſtinus
luminabit tibi,hic per fidem & ſpem,& in futuro per ſpeciem, Chriſtꝰ,qui eſt ſol iuſtitiæ.
& quia prodeſt redarguere, Videte itaq; fratres quomodo.i.quodam moderamine, Cau
te ambuletis,viuendo & redarguendo. Non quaſi inſipientes.i.indiſcreti:ſed Vt ſapiẽ-
tes.ſ.omnibus prouidentes.vos dico Redimentes tempus.i. præparantes vobis opportu-
nitatem ſeruiendi deo & vacãdi diuinis.quod neceſſe eſt,quia Dies mali ſunt,id eſt hodie
ſunt mali homines.Dies mali dicuntur pro duabꝰ rebus.ſ.pro malitia & miſeria hominũ. Aug.in ſer.
Cæterũ dies iſti quantum pertinet ad ſpatia horarum ordinati ſunt. Ducunt enim vices, de uer euan
agunt tempora.Oritur enim ſol & occidit,tranſeunt tempora,cui moleſta ſunt tempora ſi gelii
homines ſibi non ſunt moleſtiæ.Dies ergo dicuntur mali,vt dixi,propter malitiam homi-
num,& miſeriam:ſed miſeria hominis communis eſt,non debet malitia eſſe communis.Ex
quo enim lapſus Adam de paradiſo expulſus,nunq̃ dies niſi mali:quod oſtendit puer q̃ na-
ſcitur,quia a ploratu incipit,nec ridere poteſt:ſtatim natus plorat,propheta.ſ.ſuæ calamita
tis. lachrymæ enim teſtes ſunt miſeriæ:nondũ loquitur,& iam prophetizat.Quid?in labo
re ſe futurũ,vel timere etiã ſi iuſtus fuerit,in mediis certe tribulationibus poſitus ſemper ti
mebit.Redimamus ergo tempus.Quid eſt tempus redimere?Redimit ille tempus qui per-
dit.i.dat de ſuo vt vacet deo non litibus,quaſi det nummũ pro vitio.Das enim nummum
C & emis panem vel vinum,vel aliquid aliud:das & accipis,aliquid amittis,& aliquid acqui-
ris.Sicut ergo perdis nũmos vt emas tibi aliquid: ſic perdas de tuo, vt emas tibi quietem,
hoc eſt tempus redimere.Vnde dominus ait,Si quis vult iudicio tecum contendere, & tu-
nicam tollere , dimitte ei & pallium , vt habeas quietum cor , ne perdas tempus vacan-
di deo tuo,a quo vult te auocare damno & litibus.Vel ita, Sitis redimentes tẽpus.i.quod
minus feciſti in vno tempore,reſtituite in alio,dimidiãtes dies quos impii non dimidiãt.
Alii enim dimidiant,alii implent dies,alii nec incipiunt.i.alii moriuntur in Aegypto,alii
in terra ſancta,Nec mirũ ſi minus feciſtis, Quoniã dies mali ſunt.i.In hac vita multa oc
currunt impedimenta,nec poſſunt agi pro libito. Propterea.ſ.quia mali ſunt dies, Noli-
te fieri imprudentes.i.inconſiderãtes,ſed potius eſtote, Intelligentes quę ſit voluntas dei,
id eſt quod deo placeat,quærite cui placet,vt oĩa prouide & cũ modeſtia agant,nihil per-
turbate & cũ ſtrepitu.Et vos qui huic prudentię operam datis,

Et nolite inebriari vino in quo eſt luxuria,ſed implemini ſpiritu ſancto,loquẽ
tes vobiſmetipſis in pſalmis,hymnis & canticis ſpiritalibus,cantantes & pſallẽ-
tes in cordibus veſtris domino,gratias agẽtes ſemper pro omnibus in nomine do
mini noſtri Ieſu Chriſti deo & patri.Subiecti inuicem in timore Chriſti.Mulie-
res viris ſuis ſubditę ſint ſicut domino,quoniam vir caput eſt mulieris,ſicut Chri
ſtus caput eſt eccleſiæ,ipſe ſaluator corporis eius . Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt

Digitized by Google

Chriſto,& mulieres viris ſuis in oibus. Viri diligite vxores veſtras ſicut & Chri- D
ſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea vt illam ſanctificaret, mundans
eam lauacro aquę in verbo vitę, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam nō ha-
bentem maculam aut rugam aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immacula
ta. Ita & viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem dili-
git, ſeipſum diligit.

Nolite inebriari vino, nihil enim eſt quo minus conueniat alios arguēdi q̄ inebriari vi
Ambroſius no, In quo eſt luxuria. i. ex quo procedit malus motus, vnde tollitur authoritas arguendi.
Sobrii enim poſſunt habere fiduciam arguendi, quia bona cōuerſatio terrorem incutit de-
Hierony. linquenti: ideo temperandum eſt a vino in quo eſt luxuria, & ebrietas cauēda, Quia venter
æſtuans vino cito deſpumat in libidinem. Sed impleamini ſpiritu ſancto, id eſt donis ſpi
ritus ſancti. Loquentes, q. d. hoc modo poteritis impleri ſpiritu ſancto, ſi vos eſtis loquen-
tes, Vobiſmetipſis. i. ſi vos intelligitis, & ſi vos intus inſtruitis de his quę dicitis, In pſal
mis, qui ad bonam operationem commonent, Et hymnis, quæ de dei laudibus dicūt. Et
canticis ſpiritualibus, quæ de æterno gaudio ſunt. & ideo ſpiritualiter intelligenda ſunt,
quia ſpiritualia ſunt quæ docent, & implenda ſunt opere. Vnde ſubdit, Cantātes. q. d. de-
betis loqui vobis. i. inſtruere vos de his. & poſt locutionem horum, eſtote ipſo actu, Cantā- E
tes. i. deum laudantes, & de æternis exultantes, ſicut hymnus & canticum docent. Et pſal
lentes, bono opere, vt Pſalmus docet. & hoc, In cordibus veſtris. i. ſpontanea voluntate. Et
hoc totū facite, Domino. i. ad honorem dn̄i. Et eſtote gratias, ſemper, Agentes pro o-
Ambroſius mnibus, donis, vel pro omnibus. ſ. proſperis & aduerſis Deo & patri. i. deo, quia de[9] creā-
do, & q̄a pater eſt Chriſti natura, nobis adoptionis gratia: & hoc, exultando in nomine do-
Ambroſius mini noſtri Ieſu Chriſti. Per quem nos adoptauit. i. filius eius proprius, per quē cognoui-
Aimo mus eum. Et eſtote ſubiecti inuicem, non ſolū auditores prælatis: ſed etiā prælati ſubdi-
tis, in charitate eis ſeruiendo, & humiliter curam gerendo. nam & ſi dignitas maior, admi-
niſtratoria tamen eſt. Vnde Apoſtolus, Omnium me ſeruum feci. Eſt ergo maiorū ſalua ta-
men dignitate ſeruire, ſicut minorum eſt obedire. Hæc autem tam minorū q̄ maiorū, Or-
dinata ſubiectio debet eſſe, In, caſto Timore Chriſti, qui humilitatem mandauit. Mulie
Ambroſius res, Hucuſq; communiter de omnibus egit, nunc ſingulis ordinibus ſuadet. q. d. Hucuſq; cō-
muniter monui, & præter communia ſpecialiter dico, Vt mulieres viris ſuis ſint ſubdi-
tæ, ſicut domino. i. ea ſimplicitate qua domino ſubiectæ ſunt: ſicut Sara ſubdita erat viro,
quæ dominū vocabat Abraham. Et bene vtriq; debent eſſe ſubiectæ, Quoniam vir caput
mulieris. i. rector & actor, a quo mulier ſumpſit initium: ſicut Chriſtus caput eccleſiæ, qui eſt
rector & author eccleſiæ, quod plus eſt. Ipſe, Chriſtus etiā, Eſt ſaluator corporis eius Chri
ſti. i. eccleſiæ, quod non eſt vir mulieris. Sed vt. q. d. Chriſtus eſt ſaluator eccleſiæ, quod nō
vir eſt mulieris: Sed tamen, Vt eccleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita & mulieres, ſubiectæ F
ſint, Viris ſuis in omnibus, quæ non ſunt contra deū: Vos autem Viri diligite vxores
veſtras, quarum caput eſtis, Sicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, cuius caput eſt: & adeo di-
lexit, quod Tradidit ſemetipſum pro ea, ita & vos pro vxoribus veſtris facite ſi ſit opus, tra
didit dico Vt ſanctificaret illam, iuſtitia bonæ vitæ, Prius mundans eam, a peccatis. &
hoc, Lauacro aquæ, ſanctificatę In verbo vitæ. i. quo datur vita: quo accedente ad elemē
Aimo tum, fit ſacramentum: quo ſanctificatus homo accipit vitam ęternā. quod vtiq; fecit Chri-
ſtus vt ipſe per hoc Exhiberet ſibi, in futuro, Eccleſiā glorioſam. i. in aīo & corpore ru-
tilantem gemina ſtola decoram. eccleſiam dico Non habentem, vel nunc vel tunc, Ma-
culam. i. aliquod criminale peccatum. Neq; rugam. i. peccatum mortale intus latens ſicut
eſt dolus. Duplicitas enim ruga dicitur. & eſt ſenſus, Non habens maculam neq; rugam. i.
Ambroſius mundam & ſimplicem. Vel, Non habens maculam neq; rugam, quia per actionem bonā
munda eſt a macula, & per ſpem tenſa ad ſuperiora. Proinde veſtis eius in monte tanq̄ nix
dealbata, effulſit quæ ſignificabat eccleſiam omni macula peccati mundatam, quæ p̄ Chri
ſti in ligno crucis extenſionem extenſa eſt a ruga, & deſiderio ad cæleſtia. Aut, non habē-
tem, Aliquid huiuſmodi. i. peccatum aliquod pro quo ſit damnabilis. Sed vt. q. d. Dico
exhiberet ſibi eccleſiam non habentem maculam neq; rugam, Sed, poti[9] talē, Vt ſit ſan
cta, hic per bona opera, Et immaculata. i. abſtinentia mali. Vel de futuro, vt tunc ſit ſan-

Digitized by Google

A cta per gloriam fruetur. Et immaculata, per corruptionis remotionem. Sicut ergo Chriſtus fudit ſanguinem vt lauaret maculam eccleſiæ, & extendit ſe in cruce, vt tolleret rugã, ſic & viri ſi opus eſt debẽt mori pro ſaluãdis vxoribus, & verbo vitę eas inſtruere, vt exhibeant eas deo. Item, Ita etiam debent viri diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. i. ſeipſos, qa ambo vna caro ſunt, & mulier portio corporis viri eſt. Bñ dixi vt diligãt vxores ſicut ſua corpora, quia Qui diligit vxorem ſuam, diligit ſeipſum, quia vxor corpus viri eſt, & vir caput vxoris.

Nemo enim vnq̃ carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eã ſicut & Chriſtus eccleſiam, quia mẽbra ſumus corporis eius de carne eius & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico, in Chriſto & in eccleſia. Verũtamẽ & vos ſinguli vnuſquiſq; vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: vxor autem timeat virum ſuum.

Nemo enim. q. d. Vere debet diligere vxorem ſuam quia caro ſua eſt. Nemo enim vnq̃ carnem ſuam odio habuit, quia & ſi ſanctus macerat carnem non eam odit, ſed peccatum quod in ea eſt. Qui ergo mauult eſſe ſine corpore, non corpus ſed corruptiones eius & pondus odit. Non itaq; nullum corpus, ſed incorruptum & celeberrimum corpus vult habere. Qui ergo continentia quadam & laboribus perſequitur corpus ſuum, non id agit vt non habeat, ſed ſubiugatũ & paratũ ad opera neceſſaria. Nemo odit carnem ſuam dico, ſed nutrit eam cibo & potu, Et fouet, indumentis: ita & vxorem ſuam non debet vir odio habere ſed fouere quia caro eius eſt, & de corpore ſuo facta. Sicut. q. d. Ita diligat & nutriat vir vxorem ſuam, Sicut & Chriſtus nutrit & diligit eccleſiam, vt carnem ſuam. Et eſt ſenſus, Ita debet vir facere de vxore quæ caro eius eſt, quia ſic Chriſtus nutrit eccleſiam vt carnẽ ſuam cibo corporis ſui: & fouet eam ſpiritualibus indumentis præceptorum, virtutum, bonorum operum, & bene Chriſtus diligit & nutrit eccleſiam vt carnem ſuã, quia corpus eius eſt, Et huius corporis ſumus membra oẽs, fideles, & alii De carne eius. i. infirmi qui indigent ſuſtentari fortibus vt caro ſuſtentatur oſſibus, & alii. De oſſibus eius. i. perfecti & fortes. In cuius rei figura Adam qui erat forma futuri, cum de coſta ſuam factam mulierem vidiſſet, in Geneſi dixit, Hoc os de oſſibus meis, & c. d. c. m. Sicut enim Eua ab Adam facta traxit ab eo carnem & oſſa, ita nos a Chriſto inſtituti, alii ſumus vt oſſa. ſ. robuſti, alii vt caro. ſ. infirmi. & ideo ait, Ex carne eius. i. infirmi ſum⁹ a ſimili infirmitatis eius quã habuit in homine. Propter hoc, oſtendendum. ſ. quantum Chriſtus dilexit eccleſiam, eſt ſcriptum in Geneſi, Relinquet Chriſtus homo patrem, formam ſerui accipiendo. Non eñ ideo hæc dicit quia Chriſtus deſeruerit, & receſſerit a patre: ſed quia non in ea forma apparuit hominibus in qua æqualis eſt patri. Et matrem ſuam. i. ſynagogam, de qua ſecundũ carnem natus eſt. Et adhęrebit vxori. i. ſociabit ſe eccleſiæ. Et duo. ſ. Chriſtus & eccleſia Erũt ĩ carne vna. i. in vna volũtate. Et vna vtiq; caro ſunt Chriſtus & eccleſia, quia qui deus erat apud patrem, a quo & facti ſumus, fact⁹ eſt per carnem particeps noſtri, vt illius capitis corpus eſſemus. & vtiq; ſi caput eſt, habet corpus: corpus eius eſt ſancta eccleſia q̃ cõiũx eius eſt, cui dicit Apoſtolus, Vos autem eſtis corpus Chriſti & membra. Totus itaq; Chriſtus eſt caput & corpus tãq̃ integer vir, quia & fœmina de viro facta eſt, & ad virũ pertinet, ita Chriſtus vt eſſemus vnũ cum illo caput noſtrum eſſe voluit accipiendo carnem ex nobis, in qua moreretur pro nobis. Dormit Adam vt fiat Eua, moritur Chriſtus vt fiat eccleſia, dormiendo Adam fit Eua de latere, mortuo Chriſto lancea percutitur latus vt profluant ſacramenta quibus formetur eccleſia. Reliquit ergo Chriſtus patrem, quia non in eadem dignitate; apparuit hominibus in qua eſt apud patrem. Et ſciendum quia hæc primi hominis fuiſſe ſcriptura Geneſis teſtatur. Chriſtus vero in euangelio dei verba declarat eſſe dicens, Num legiſtis, quia qui fecit ab initio maſ. & fœm. f. e. & dixit, propter hoc relinquet homo &c. Vt ſcias per extaſim ſoporis qui præceſſit in Adam, in qua angelicę interfuit, ingreſſus in ſanctuarium dei vt intelligeret in nouiſſima, hoc eum diuinitus tanq̃ prophetã dicere potuiſſe. Et vt oſtẽderet quid in his verbis quæreremus, vt non cõiecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur, ſubdit & exponit, Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne aliquis putaret in viro eſſe & vxore ſecũdũ vtriuſq; naturalis ſexus copulationem, corporalemq; mixturã, ad-

Auguſti. de doct. Chri.
Ambroſius
Aimo
Auguſtinus
Auguſtinus ſuper Ioan.
Auguſ. contra Fauſt.
Auguſt. in pſ. cxxxviii
Auguſtinus de uer. euangelii
Aug. ſuper Ioannem.
Auguſ. contra Manich.
Aug. ſuper Geneſim

B

C

Digitized by Google

Auguſtinus dit, Ego dico, In Chriſto & eccleſia. Secundũ hoc ergo quod in Chriſto & eccleſia accipit D
Auguſtinus quod dictũ eſt, nõ iã duo ſed vna caro ſunt: & quõ ſpõſus & ſpõſa dicunt, ſic caput & corpus. Siue ergo dicã caput & corpus, ſiue ſpõſus & ſponſa, vnũ intelligite. Fit em̃ ex duob⁹ quaſi
Aug. in pſal mo. xxx. vna q̃dã pſona. ſ. ex capite & corpore, ex ſponſo & ſpõſa: quã vnitatẽ mirã & excellentẽ cõmendat Eſaias, in quo Chriſtus loquens ait, Sicut ſponſo alligauit mihi mitrã, & ſicut ſponſam ornauit me ornamẽto. Huius ſpiritualis vnitatis ſacramentum fuit illud quod in Geneſi de vnione coniugii, ad literam dicitur. Vnde & quod hic ad literam dicitur, ad literam
Aimo poteſt accipi, ſic. q. d. quia diligit vir vxorem ſuam, Propter hoc. i. propter hanc dilectio-
Aimo nem, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Ita ad literam ſæpe fit, Et erunt duo in carne vna. i. carnali commercio. ſ. quando ſimul miſcentur carnali coniũctione. Hoc Moyſes ad literam de vnione coniugii dixit quod eſt ſignũ magnæ rei. ſ. ſignũ coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. vnde ſubdit, Sacramentum hoc magnum eſt, ego dico in Chriſto, & in eccleſia. i. coniugalis copula ſignum ſpiritualis vnitatis Chriſti & eccleſię. Verũtamen. q. d. Etſi hoc non ſolum ad literam dicitur, ſed eſt ſignum alterius rei, Verũtamen & vos ſinguli. ſ. vnuſquiſq; Vir, ſecundum literam, Diligat vxorẽ ſuam ſicut ſeipſum, ſequens moralitatem hiſtoriæ. Vxor autem, non ſolũ diligat, ſed etiam Timeat virum, id eſt ſubdita ſit viro.

CAPVT. VI. E

Filii obedite parentibus veſtris in domino: hoc enim iuſtum eſt. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione, vt bene ſit tibi, & ſis lõgæuus ſuper terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptiõe domini. Serui obedite dominis carnalib⁹ cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatem dei ex animo cum bona voluntate, ſeruientes ſicut domino & non hominibus: ſciẽtes quoniam vnuſquiſq; quodcunq; fuerit bonum, hoc recipiet a domino ſiue ſeruus ſiue liber. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: ſcientes quia & illorum veſter dominus eſt in cælis, & perſonarum acceptio non eſt apud deũ. De cætero fratres confortamini domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitię in cæleſtibus. Propterea accipite armaturam dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricã iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelii pacis. F

Vos autem filii obedite, tanq̃ ſubiecti Parentibus veſtris, carnalibus, & hoc, In domino. i. ſecundum fidẽ domini & iuſtitiam, & debetis hoc facere. Hoc enim iuſtũ eſt, quia pręceptũ legis eſt in qua dominus hoc pręcipit dicens, Honora patrem tuum, & matrem tuã. Honorare patrem eſt ei reuerẽtiam exhibere, & neceſſaria ſubminiſtrare. Quod mandatum eſt primum, inter mandata quæ ad hominem pertinentia ſcripta ſunt in ſecunda ta-
Auguſt. de decem cor. bula. Ad duo nanq; pcepta charitatis. ſ. dilectionis dei & proximi pertinet decalogus. Ad primum præceptum. ſ. dilectionis dei tres cordæ pertinent. i. tria mandata, quia deus trinitas eſt. Ad alterũ vero præceptum. ſ. proximi, ſeptem cordæ. i. ſeptem mandata, & illa tria mandata ad deũ pertinentia in prima, & alia ſeptem ad proximũ, in ſecunda ſcripta erãt: inter quæ hoc merito primum eſt, quia ſicut deus principaliter principium eſt hominis, ſic pater ſecundario cuius mandati addit promiſſio, quod non eſt in aliis. Vnde ſubdit, & hoc mandatũ eſt In promiſſione, hac. ſ. vt in præſenti Bene ſit tibi, in carnalibus & ſpiritualibus. Et ſis longæuus, in vita æterna fundatus, Super terram, viuentium. Et vos patres nolite prouocare filios ad iracundiam, quia ſic legem non cuſtodiẽt. In ira em̃ nemo agno-

Digitized by Google

A ſcit quid ſit vtile. Sed educate illos, dū pueri ſunt, ne legē cōtemnant. Vt diſciplina, verborum, & correctione verberum, vt proficiant in rebus dñi. Vos, autē, Serui obedite dñis, non ſolum ſpiritualibus & bonis, Sed etiam carnalib⁹. Seruitus cœpit ex peccato. prima enim ſeruitutis cauſa peccatū eſt, vt homo homini vinculis conditionis ſubderetur: quod non fuit niſi deo iudicante, apud quē non eſt iniquitas: & nouit diuerſas pœnas meritis diſtribuere delinquentium. Obedite inquam, Cum timore, id eſt cū reuerētia, quod faciūt filii: Et tremore, quod ſeruorum. & hoc In ſimplicitate cordis veſtri, vt ſicut oſtēditis extra, ſic ſit in volūtate veſtra vt ſi non poteſtis a domino liberi fieri, libere ſeruiatis. liberam eñ quodammodo facit ſeruitutem qui ſeruit non timore ſub dolo, ſed fideli dilectione: donec tranſeat iniquitas, & oñis euacuetur poteſtas. Ita ſimpliciter obedite, Sicut, obedire debetis Chriſto, quia ipſe hoc præcipit ad conſeruationē humilitatis. obedite dico, Non ſeruientes ad oculum. ſ. dum' videmini, Quaſi hominibus placentes, ſicut illi faciūt qui quærunt hominibus placere: Sed vt ſeruus Chriſti. Cum enim Chriſto iubente ſeruis, nō tantū. ſ. homini ſeruis, ſed Chriſto. Facientes voluntatem dei ex animo, ita ſcilicet vos dico Cum bona voluntate, ſeruiētes dominis veſtris, ſicut Domino. i. ita vt in eo putetis vos ſeruire deo & non hominibus. Tātū vos dico Sciētes quod vnuſquiſq;, quodcunq; bonum fecerit, hoc percipiet a domino, ſiue liber ſit, ſiue ſeruus. non enim minus recipiet ſer- *(Auguſt. de ciui. dei.)*

B uus, ꝙ liber. Et vos dñi facite illis, ſeruis veſtris, Eadē. i. ſimilia in bona voluntate: Remittentes illis, ſiquando peccant, non ſolum verbera, ſed etiam Minas, ſciētes, Quod dominus illorum & veſter eſt in cælis: & quia Perſonarum acceptio non eſt apud deum., dominus enim iuſtus iudex cauſas diſcernit, non perſonas: ideo in qua menſura quis mēſurauerit, remetietur illi. Decætero, Poſt ſpecialia præcepta quib⁹ admonuit ſingulos ordines in cōmuni admonet oñes. q. d. Hucuſq; iuui vos in verbo & opere: & iam Decætero. i. deinceps in futuro, in reliquo tempore O fratres, in fide & dilectione, Confortamini, contra bellum diaboli, In domino. i. in auxilio domini, Et in potentia virtutis eius, quia ipſe dat potentem virtutem pugnare volentibus: & vtiq; ita debetis confortari. Induite vos armaturā dei, id eſt virtutes, Vt poſſitis ſtare, firmi. Aduerſus inſidias diaboli, quia ex occulto molitur mala. Et neceſſe eſt vt ſtetis, Quoniam eſt nobis colluctatio, quaſi vicinum eſt bellum, & de prope. Et non eſt aduerſus carnem & ſanguinē tantum, id eſt nō contra hoſtes qui viſibiles ſunt & fragiles, vel contra vitia tantum quæ ſunt ex carne & ſanguine: Sed aduerſus principes. i. dæmones, qui principantur aliis. Et poteſtates, id eſt cōtra eos, qui etiam ſuper hos poſſunt, qui aliis præſunt. Certum eſt enim quia exitia famulis dei a diabolo irrogantur, ſiue per ſe ſiue per miniſtros, cuius altitudo grandis eſt. Dico quod colluctatio eſt vobis aduerſus dæmones, qui itaq; timendi ſunt, quia mundanos regunt. Vnde exponendo quod dixerat, ſubdit. ſ. Aduerſus rectores mundi, id eſt aduerſus diabolum *(Ambroſius)* *(Aimo)* *(Auguſt. in)*

C & angelos eius quos rectores mundi dicit, quia ipſi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum qui conſtat ex cælo & terra, ſed mūdū peccatores dicit. de quo alibi, Et mundus eū non cognouit. Talem mundum illi regunt contra quos habemus perpetuas inimicitias, quia & qui patiuntur homines importunos, illi faciunt: inſtigant enim & inflamāt homines, & tanꝙ vaſa ſua mouent, & velut organa tangunt: cōtra eos habemus occultā luctā, ad quam nos armat Apoſtolus. Et ne putarentur hunc mundū viſibilem regere, ſubdit, quid mundi nomine intellexit. ſ. Tenebrarū rectores. i. peccatorum, Harū. ſ. tam malarum. i. rectores ſunt eorū quos præcipitant in tenebroſa opera. q. d. non dominantur dæmones mūdo qui conſtat ex cælo & terra, ſed peccatoribus. & adhuc ſpecialius determinat. ſ. Contra ſpiritualia nequitiæ, id eſt contra ſpirituales & nequam hoſtes. quare timendi ſunt hoſtes, contra quos bellum habemus, quia ſpirituales & inuiſibiles: & quia nequam, & non pro parua re pugnant nobiſcū, Sed in cæleſtibus, id eſt pro cæleſtibus. ſ. pro cæleſti hæreditate tollenda. vel cæleſtia dicit virtutes in quibus pugnam patimur dæmonum. Et eſt, lucta eſt nobis Contra nequam ſpiritus, quorum certamen patimur, In cæleſtibus, id eſt in virtutibus. vel cæleſtia dicit hunc caliginoſum aerem. Et eſt ſenſus, Eſt nobis colluctatio contra ſpiritus nequam, id eſt cōtra dæmones nequam, qui ſpiritus nequam Sunt in cæleſtibus, id eſt in hoc inferiori aere. Vnde dicitur, Aues cæli. Aduerſus tales nobis eſt lucta qui ſunt rectores, quia quomodo eos qui ſunt lux Chriſtus gubernat & regit, ſic eos qui tenebræ ſunt ad omne malum diabolus præcipitat & inſtigat. Hoc ergo nos hortatur Apoſtolus, vt non *(pſal. lxxvi.)* *(Auguſtinus)* *(Ambroſius)* *(Auguſt. de uer. apo.)*

Digitized by Google

contra hominem malum,immo pro illo,ſed cõtra diabolum qui cum illo operatur:& in il- D
lo,oremus:& quicquid poſſumus faciam⁹,vt diabolus expellatur & angeli eius,& homines
liberentur.Ipſi eñ dæmones quaſi equites pugnant in ſuis equis,hominibus.C.Equites ergo
Aug.in pſalmo.clxiii. occidamus & equos poſſideamus,ergo bellum gerimus aduerſus rectores tenebrarũ, id eſt
infidelium.hoc,vnum prælium eſt. Alterum autem cuiq; in ſeipſo eſt,& hoc graue bellum,
Aimo & moleſtius:in quo quiſquis victor extiterit,illos quos videt inimicos,id eſt principes mun
Aimo di continuo ſuperabit:& ſi illos vicerimus qui ſunt principes malitiæ, & quorum inſtinctu
vitia carnis contra nos ſęuiunt,tunc facile ſuperare poterimus omnes miniſtros illorũ. Su
perato enim principe exercitus facile fugatur:ſicut ex libro Iudith oſtenditur, vbi narratur
quod Oloferne principe militiæ interempto,multitudo exercituum in fugam verſa,& a Iu
dæis facile ſuperata. Vt autem vincere valeamus,ſpiritualis armatura aſſumẽda eſt, Pro-
pterea &c.q.d.quia tales hoſtes habemus & de tanta re, Propterea accipite contra eos ar-
maturam dei,id eſt qua deus ſuos armat,& ideo accipite. Vt poſſitis reſiſtere,malis & ſpi
ritualibus nequitiis. In die malo,id eſt in hac vita,vbi eſt tentatio. Aliter enim non poſ-
ſetis reſiſtere,niſi habita armatura virtutum, Et vt perfecti virtutibus,poſſitis ſtare In
omnibus,ſcilicet proſperis & aduerſis.& quia armatura dei neceſſaria eſt, State,ergo vi-
riliter,quotiens prouocamini. Succincti lumbos veſtros,id eſt carnales concupiſcentias,
cingulo caſtitatis,ſuccingentes vel frenantes,& hoc nõ ĩſimulatione, Sed in veritate,vt E
vere propter Chriſtum luxuriam refrenetis,quæ in lumbis maxime viget. Vel, In charita
te,hoc facite,id eſt per charitatem. Et eſtote induti lorica iuſtitiæ,id eſt iuſtitia ſit vobis
lorica cuiq; ſecundum ius faciendo,ne pateat locus hoſti. Et eſtote calciati pedes,id eſt af
fectiones veſtræ ſint munitę virtutibus,ne a vitiis pungantur.& hoc, In pręparatiõe euã
gelii,vt ſitis ita præparati ad prædicandum euangelium vel ad complendũ præcepta euan
gelii. Euãgelii dico, Pacis,ſcilicet quod nunciat pacem inter deũ & homines. Calcia mẽ
ta hæc virtutum debent habere prædicatores,ne ille qui prædicat pede mentis terrã tan-
Auguſ.con ſenſu euan. gat,id eſt pro terrenis faciat. Hac ſignificatione Marcus dicit,ſandaliis vel ſoleis calciari,
vt neq; pes ſit tectus neq; nudus ad terrã,i.nec occultetur euangelium,nec terrenis innitat.

In omnib⁹ ſumentes ſcutum fidei in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere:& galeam ſalutis aſſumite,& gladium ſpiritus quod eſt verbum dei, per omnem orationem & obſecrationẽ orantes omni tempore in ſpiritu,& in ipſo vigilantes in omni inſtantia & obſecratione pro omnibus ſanctis,& pro me vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere myſterium euangelii,pro quo legatione fungor in catena iſta: ita vt in ipſo audeam prout oportet me loqui. Vt autem & vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam omnia vobis nota faciet Tychicus chariſſimus frater & fidelis miniſter in domino,quem miſi ad vos in hoc ipſum vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra. Pax fratribus,& charitas cum fide a deo patre noſtro,& domino Ieſu Chriſto. Gratia cum omnibus qui diligunt dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ in incorruptione. Amen. F

Vos dico, In omnibus,præliis, Sumentes ſcutum fidei,id eſt fidem rerum,quas nõ vi-
mus,quæ excipit inimicorum tela,& repellit tanq̃ ſcutũ. Fides enim ſcutum eſt,ſub qua vel
quo iuſtitia quæ interiora tranſfigi non ſinit,tuta eſt,ſicut ſub munimine omniũ virtutum
quod protenditur ante oĩa arma,quod prius impugnat diabolus. Vnde, Prima petit cã-
pum dubia ſub ſorte duelli,pugnaturo fides. Hanc igitur ſumite vt ſcutum, In quo poſſi-
tis extinguere omnia tela,id eſt aſſultus Nequiſſimi,diaboli. Tela,dico, Ignea,quia de
vitio in vitium incendunt. Et aſſumite galeam ſalutis,ſpe ſupernæ ſalutis gaudẽtes. Ga-
lea enim eſt ſalus æterna,cuius memoria & ſpecies mentem obuoluit,ne deficiat,& talibus
armis ſplendidiſſimis,id eſt ſpiritualibus,& inſuperabilibus armati,hoſti non ceditis. Ad
Auguſt. in pſal.cxix. ipſum enim hoſtem feriendum & fugandum aſſumite etiam Gladiũ ſpiritus,id eſt quẽ dat
ſpiritus ſanctus. Quod verbum dei eſt. Eſt enim verbũ dei gladius bis acutus,docẽs de tẽ
poralib⁹ & de æternis:illorum cõſolationem in veteri,iſtorum in nouo teſtamento promit

Digitized by Google

A tens. Quod enim temporaliter nobis promiſſum eſt, ad vnam partem gladii: quod veró in
ſempiternum, ad alteram partem gladii pertinet. Nam & ideo duo teſtamenta dicũtur, qa
vetus terrena promittit, nouum æterna. De hoc gladio dominus ait, Non veni mittere pa-
cem ſed gladium. Iſte gladius vere acutus eſt, quia eum quem ferit a mundo diuidit. Et quia
armatura hæc non eſt niſi a gratia, ſubdit, Per omnem &c. q. d. State in bello, & in eo ſitis
orantes Per omnem orationem & obſecrationem, id eſt per omnia quę oranda ſunt, ſine
adiuratione, & per omnia quæ cum adiuratione petenda ſunt. orantes dico, nõ horarie, ſed
omni tempore, & non verbotenus. *Sed in ſpiritu*, id eſt in mente. In ſpiritu orat, q mun- Ambroſius
da conſcientia & integra fide orat. In carne enim orat, qui polluta mente precatur, iterum
peccaturus non caſu, non ſubreptione, ſed de propoſito. Et In ipſo, ſpiritu ſitis Vigilãtes,
id eſt ſolliciti, & non remiſſe: *Sed in omni inſtantia*, vt ſcilicet omnibus virtutib⁹ inſtẽt,
& ſitis vigilantes In obſecratione facta pro omnibus ſanctis & pro me: ſcilicet Vt de-
tur mihi ſermo, a deo, quem tribulatio non obtundat. detur, inquam In apertione oris
mei, id eſt verbi mei. i. vt aperte valeam reſerare myſterium euangelii, id eſt ſecreta incar-
nationis & paſſionis, ne preſſura tribulationum ipſa formidine acumen doctrinæ obtũdat.
ita, Vt cum fiducia, ſcilicet libere abſq; impedimento poſſim Notum facere, illud myſte
riũ euãgelii, pro quo, myſterio euãgelii, Fungor legatione, nũc Romæ etiã In catena, po
B ſitus: qa nõ pro catenie ceſſo a legatiõe. Dico poſſim cũ fiducia notũ facere euãgeliũ, & cũ
fiducia, vt in ipſo euãgelio p̃dicãdo, Audeã loq, iter mala oĩa. Prout oportet me loq. Et ne
auditis tribulationibus mouerent̃, dicit Tychicũ oĩa eis notificare, ſubdẽs, Vt autem &
vos ſciatis ea quæ circa me ſunt, Hoc, quia multæ ei erant tribulat iões quæ quaſi eum cir-
cundabant: vel ideo dicit Circa, quia interiora non tangebant: Vt inquam illa ſciatis, &
Quid agam, id eſt q̃ conſtans ſim inter illa omnia. Omnia nota vobis, faciet Tychicus
Frater meus in fide chariſſimus, vt libenter & bene audiãt verba Tychici hũc commen-
dat. Vnde etiã ſubdit, Et eſt fidelis miniſter in dño, id eſt in his quæ ſunt dñi, & ideo au-
dite eum, quem miſi ad vos, In hoc ipſum, id eſt propter hoc ipſum vt cognoſcatis
per eum, Quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra. Et vt prædicta ſicut docui ſiãt,
Pax ſit fratribus & charitas cum fide. Pacem optat eis quæ eſt ianua dilectionis, quia per
pacem manebunt in charitate quæ eſt in fide. & hoc, A deo patre noſtro & domino Ieſu
Chriſto, & gratia ſit, Vobis, cum omnibus, id eſt & omnibus, Qui diligunt dominũ no-
ſtrum, id eſt Chriſtum. Diligunt dico, In incorruptione, id eſt in integritate fidei, ad ſimili
tudinem ſponſæ quæ non admitti t corruptorem. Vel, Gratia ſit vobis in incor. i. in vita
æterna, Cum, id eſt & omnibus. Qui diligunt dominum noſtrum. i. Chriſtum.

Argumentum in Epiſtolam ad Philippenſes.

C P Hilippenſes ſunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis perſtite-
runt in fide: nec receperunt falſos apoſtolos. Hos collaudat apo-
ſtolus, ſcribens eis a Roma de carcere per Epaphroditum.

CAPVT I.

AVLVS & Timothæus ſerui Ieſu Chriſti, omni-
bus ſanctis in Chriſti Ieſu, qui ſunt Philippis cum
epiſcopis & diaconib⁹. Gratia vobis & pax a deo
patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Gratias ago
deo meo in omni memoria veſtri ſemper in cũctis
orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio
deprecationem faciens ſuper communicatione ve-
ſtra in euangelio Chriſti a prima die vſq; nũc, con
fidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bo
num, perficiet vſq; in diem Chriſti Ieſu.

PAulus & Timothæus. Hanc epiſtolam ſcribit Apo-
ſtolus Philippenſibus. Philippenſes autem ſunt Ma

cedones,qui accepto verbo prædicationis ab Apoſtolo firmi in fide fuerūt,nec pſeudoapo- D
Ambroſius ſtolos receperūt. Vnde eos laudat Apoſtolus. Hi Paulo per Epaphroditū aliquam ſubſtātiā
Romam miſerant,quem cū hac remiſit epiſtola:in qua cū pręſens non poteſt,munit eos cō
tra duplex bellum.ſ.tribulatorū & pſeudoprędicatorū,vt omnia aduerſa pro Chriſto ſuſti-
Ambroſius neant,& cum humilitate,ſicut & Chriſtus fecit:& legalia a pſeudoapoſtolis nunq̄ recipiāt.
Is nec ſe Apoſtolū nominat,quia nunq̄ de eo minus vel contra eū ſenſerāt. Ideo ergo digni-
tatem ſupprimit,quia de eo recte ſentiebāt. Et eſt intētio apoſtoli in hac epiſtola cohortari
Philippenſes ad patientiā contra tribulationes,& ad cōſtantiā cōtra pſeudoprędicatores.
Modus talis. More ſolito ſalutationē præmittit. Deinde gratias agit deo pro eis,implorās
eis maiora bona,vt virtutibus creſcentes ad perfectionē perueniant. Deinde ad patiētiam
tribulationum monet exemplo ſuo & Chriſti,& poſtea vt ſibi caueāt a verſutiis pſeudoapo
ſtolorū,tandē moralem admonitionē interſerit,& prope finem de gratia quam ſibi Romā
per Epaphroditū miſerāt gaudere ſe dicit. Præmittēs ergo ſalutationē ait, Paulus & Ti-
mothæus. Timothęum apponit,quia hunc erat ad eos miſſurus,per hoc eū quodammodo
Ambroſius commendans,vt eadem quæ ſcribit ab eo bene accipiant. *Serui* Ieſu Chriſti. Nomen di-
gnitatis tacet quod eſt Apoſtolus,quia nō erat opus authoritate cum de illo recta ſentirēt.
Ambroſius Conditionem fatetur,quia caſto timore Chriſto ſubditi vere liberi ſunt. *Sicut* enī duo ſunt
Aug. ſuper timores qui faciunt duo genera timentiū: ſic duæ ſeruitutes quæ faciunt duo genera ſeruo-
Ioannem. rum. Eſt enim timor quem perfecta charitas foras mittit. Eſt etiā ſeruitus ſimul cum eo fo- E
ras mittenda. & alius timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi: cui adiuncta eſt alia ſerui-
tus,qua miro & ineffabili modo ſed tamen vero ſic ſerui ſumus, vt liberi ſimus ſerui.ſ.ti-
more caſto,ad quē pertinet ſeruitus intrans in gaudiū dn̄i ſui,non ſerui,timore foras mittē
do,ad quem pertinet ſeruitus,non manens in ęternū in domo. *Seruos* igit̄ dixit,vt & ipſi q-
bus ſcribit pro domino ferant dura. Chriſti,vt contra ſpeudo ſtent. Scribit hanc epiſto
lam Omnibus ſanctis.i.in baptiſmate ſanctificatis. Qui ſunt Philippis,quæ eſt ciuitas
Græcię quā ædificauit Philippus pater Alexandri adoptiuus,vocās eam Philippis a nomi
ne ſuo. Sāctis dico, In Chriſto Ieſu.i.operante Chriſto Ieſu.vel fundatis, In Chriſto.i.in
fide Chriſti.ſ.qui credūt etiā hominē eſſe. *Scribunt* ſanctis dico, Cū.i.& Epiſcopis & dia
conibus. Epiſcopos etiā preſbyteros dicit. Nō enī plures epī in vna ciuitate eſſent: neq̧ pre
ſbyteros intermitteret,vt ad diaconos deſcēderet:& ſignificat p̄ epiſcopos & diacones,ma
iores,per ſanctos minores. Et eſt ſenſus. Scribūt Sanctis & epiſcopis,& diaconibꝰ.i.mino
ribus & maioribus.quia pręmittit minores,ad humilitatem inuitat:& quia hos ſubnectit,
oſtendit non eſſe aliquem a deo perfectū qui nō indigeat hac admonitiōe. Vel Paulus ſcri-
bit & Timothæus, Omnibus ſanctis,qui ſunt Philippis.ſcribit dico, Cū epiſcopis & dia
conibus,quia eorū bonum pariter optabant,& in ſcribendo pręmittit̄ ſalutatio,in hūc mo
dum. Gratia.ſ.remiſſio peccatorū *Sit* vobis & pax.ſ.tranquillitas mentis & reconcilia
tio ad deū. A deo patre noſtro & dn̄o Ieſu Chriſto. Gratia &c. Primū agit gratias deo cu F
ius nutu omnia bona omnibus accidunt.q.d. Agite quę agitis quia talia ſunt. Vnde, Gra
tias ago deo omnium meo,priuato beneficio.i.inde laudo deum qui mihi facit quod in vo-
bis volo.ago dico, In omni memoria veſtri.i.quotiens memor veſtri ſio,quod vtiq̧ ſum,
In omnibus orationibus meis,habitis *Semper*,congruis temporibꝰ. gratias dico, Pro
omnibus vobis.ſ.pręlatis & ſubditis,& hoc cum gaudio,non triſtis de culpa vera.ego dico,
Faciens deprecationem.i.deprecans vt ſtetis.gaudio dico habito *Super*.i.de cōmunio
ne veſtra,quæ eſt In euangelio Chriſti.i.quia vos communicaſtis in fide & operibus euan
gelii. Vel veſtra communia feciſtis in euangelio exaltando,& hoc a Primo die,cōuerſiōis
veſtræ, Vſq̧ nunc,& ideo amodo magis ſtandū eſt, Confidens.q.d.deprecor vt ſtetis:&
Sum confidens.i.confido Hoc ipſum fieri a vobis quod precor,& non aliud,videte ne
fruſtra. Cōfido dico,non in vobis,ſed in deo. Quia deus,operans, Cœpit in vobis opus
bonum:cooperans, Perficiet. Cooperando enim.i.cū deus in nobis perficit,quod operādo
incipit:quia ipſe vt velimus operatur incipiens,qui volentibus cooperatur perficiēs. Vt er
go velimus,operat̄:cū inde volumus,& ſic volumus vt faciamus,nobis cooperatur:tamen ſi-
ne illo vel operāte vt velimus,vel cooperante cū volumus,ad bona pietatis opera nihil va-
lemus. Perficiet dico, Vſq̧ in diē Chriſti Ieſu,id eſt vſq̧ ad finem quo deus videbitur. Vel,
Perficiet ī nobis,per ſucceſſionē. Vſq̧ in diē Ieſu Chriſti,id vſq̧ ad cōmunē iudicii diē.

Digitized by Google

A Sicut eſt mihi iuſtum hoc ſentire pro omnibus vobis,eo ꝙ habeam vos in cor-
de & in vinculis meis & defenſione & confirmatione euangelii,ſocios gaudii mei
omnes vos eſſe. Teſtis enim mihi eſt deus quomodo cupiã omnes vos eſſe in viſce
ribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet in omni
ſcientia,& in omni ſenſu,vt probetis potiora,vt ſitis ſynceres & ſine offenſa in di
em Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per Ieſum Chriſtum in gloriam & laudem dei.

Sicut &c.q.d. Ita gratias ago & deprecor,& cõfido de vobis. Sicut eſt mihi iuſtum hoc
ſentire,pro omnibus vobis,id eſt ſicut iuſtum eſt me ita velle de vobis. Aliud enim non de
bui ſentire de tam bonis. & exponit cauſam, eo Quod habeam vos,non in ſolis labiis,
ſed In corde,id eſt in intimo affectu charitatis,qua deſidero Vos omnes,etiam minores.
in futuro eſſe ſocios,id eſt vt in futuro ſitis ſocii. Gaudii mei,id eſt remunerationis vi-
tæ æternę. Et hoc deſidero,dum laboro, In vinculis meis,& in defenſione euangelii,con-
tra impugnatores. Et confirmatione, infirmorum in doctrina Euangelii. Et eſt ſenſus,
Memor veſtri ſim, & bonum vobis deſidero ſiue ſum vinctus,ſciens quoꝗ vos eſſe vinctos:
ſiue ſim defendens euangelium,quod & vos facitis:ſiue confirmem infirmos in euangelio.
Teſtis enim mihi eſt deus &c. Ideo pro omnibus precor,quia cupio vos omnes eſſe In vi-
B ſceribus Chriſti,ſcilicet vt a Chriſto diligamini quaſi eiꝰ viſcera.& inde teſtis eſt mihi de-
us. Et hoc eſt quod ait, Teſtis eñ mihi eſt deus quomodo,id eſt quanto affectu, Cupiam
vos omnes eſſe in viſceribus Chriſti, id eſt in intimo Chriſti amore,vt ab eo perfecte dili-
gamini. Vel eo affectu diligatis deum & proximum quo Chriſtus,qui animam ſuam ꝓ fra
tribus poſuit. Vel refertur ad illud quod ſupradixit,cum dixit ſe deſiderare illos eſſe ſocios
gaudii ſui,& determinat hic quomodo deſiderat,ſcilicet non humana cupiditate,non car
nis affectu ſed Chriſti amore. Et hoc eſt quod ait, Teſtis eñ mihi eſt deus quomodo vo-
lo vos oẽs e.par.gaudii æterni. Cupiam,dico,non carnali affectu, Sed in viſceribus Chri-
ſti,id eſt in amore Chriſti,dicit ſe deſiderare amore Chriſti non humano,vt eos participes
habeat in domino. Et hoc etiã oro,vt Charitas veſtra magis ac magis abũdet.i.creſcat.
& hoc In ſcientia & in omni ſenſu,ſcilicet vt ſciant in quibus deum & proximum dilige-
re debeant,& cum ſcierint habeant ſenſum & memoriam & aduerſionem in omnibus re-
bus:ita,vt Abundet,id eſt in tantũ creſcat charitas veſtra in ſcientia, Vt probetis,id eſt
vt probare & diſcernere ſciatis non ſolum quæ ſunt bona & quæ mala,ſed etiam inter bo-
na quæ ſunt Potiora,vt poſt probationem & diſcretionem, Sitis ſynceres,in vobis.i.ſi-
ne operibus corruptionis:& quantũ ad proximũ, Sine offenſa:& hoc perſeueranter, Vſꝗ
in diem Chriſti,id eſt vſꝗ ad finem vitæ.& quia nõ ſufficit abſtinere a malo niſi fiat quod
bonum eſt,addit, Repleti.quaſi dicat,Non ſolum ſitis ſine malis,ſed etiam ſitis Repleti,
C fructu iuſtitiæ,id eſt bonis operibus quæ ſunt fructus,quæ eſt habitꝰ animi. Repleti dico nõ
viribus veſtris, Sed per Ieſum Chriſtum. Vos dico per hoc tranſituri In gloriam & lau-
dem dei,id eſt gloriam æternam vnde laudetis deum. Vel ita, Repleti.quaſi dicat,Oro vt
abundet charitas veſtra & ſynceritas, vt per hæc ſitis repleti hic & in futuro, Fructu, id
eſt mercede iuſtitiæ.& hoc Per Ieſum Chriſtum:& adeo ſitis repleti vt ſitis In gloriam &
laudem dei,id eſt vt ſitis gloria & laus dei,vt pro vobis,ſcilicet dicatur, Mirabilis deus in
ſanctis ſuis.

Scire autem volo vos fratres,quia quæ circa me ſunt,magis ad profectum ve-
nerunt euangelii:ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni præto-
rio & in cæteris omnibus,vt plures e fratribus in domino confidentes in vincu-
lis meis, abundantius auderent ſine timore verbum Dei loqui. Quidam qui-
dem & propter inuidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam
voluntatem Chriſtum prædicant. Quidam ex charitate, ſcientes quoniam in
defenſione euangelii poſitus ſum. Quidam autem ex contentione Chriſtum
annunciant non ſyncere: exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis.

Digitized by Google

Quid enim? Dum omnimodo ſiue per occaſionem ſiue per veritatem Chriſtus an D
nuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo.

Scire aũt. Hactenus cõmuniter locutus eſt oſtẽdens ſuã erga illos charitatẽ, inde ſpeciali-
Ambroſius ter ea, quę tolerantiã ſuadẽt. Et quia ſuperius dixit ſe cupere hos fore participes gaudii ſui,
ideo qd ꝓfecerit ſupędificatio eius inſinuat eis quaſi charis, & gratias agens, precatur hoc
Ambroſius eis, confidẽs. Vos aũt o fratres volo ſcire, quia dixi vos ſocios gaudii mei: hoc. ſ. quia Ea
quæ circa me ſunt. i. exterior vndiq; me circũdãs abũdantia paſſionum. Vel ideo ait circa
me, quia nõ ad interiora pertingũt, Magis venerũt ad profectũ euangelii, ꝙ̃ ad detrimen
tũ vt mali intẽderũt ad ꝓfectũ. Venerũt dico Ita vt vĩcula mea fierẽt manifeſta in Chri
ſto. i. vtilitas vinculoꝝ appareret in Chriſto, q ꝓpter vincula plus annũciat. Vel, Vincu-
la mea fierent in Chriſto. i. manifeſtũ fieret quod vincula ipſa mihi eſſent In Chriſto. i. ꝓ
Aimo Chriſto. i. quod propter eũ vinctus eſſem nõ ꝓ aliquo crimine, qa nãq; patiẽter qlibet mala
Hierony. ſuſtineo, patet nõ eſſe ſcelus falſitatis, quod in me iuſta vindicta ꝓcellat: ſed quandã verita-
tem, quam ſuſtinẽdi fortitudo magnificat. Manifeſta fierẽt dico In omi ꝓtorio, quo ma-
iores cõueniũt: Et in cæteris oĩbus, locis. Cũ em̃ Apoſtolus Romę vinctus retruſus eſſet in
carcere in domo imperatoris, & doceret euãgeliũ, & infirmos curaret, multaq; miracula pa
traret, & multi p eũ crederent, in tantũ vt domũ perſecutoris eccleſiã faceret redẽptoris: &
tũc manifeſtũ eſt In prętorio & in oĩbus locis. i. ĩperatori & oĩbus cõſulib⁹, & pricipib⁹ & E
minorib⁹, ꝓpter Chriſtũ talia ſuſtinere. Ita ꝓ euãgelio ea ſuſtineo Vt plures e fratrib⁹, nõ
in ſe, ſed In dño, cõfidẽtes vinculis meis. i. in cõſideratione vinculoꝝ meoꝝ, Abũdãti⁹,
ꝙ̃ ante auderet, cõtra pugnãtes Loqui verbũ dei ſine timore. q. d. meo exẽplo audẽt cõfidẽ
Ambroſius ter ꝑdicare ita dicẽtes, ſi vinctus loquit̃, cur nõ. poti⁹ nos? Cõſtãtia em̃ ei⁹ multos aĩauit, vt
nõ timerẽt euãgelizare. Alii aũt, Quidã, diuerſi a priorib⁹ quia mali ſunt ꝑdicãt, Qui-
dẽ Chriſtũ, & hoc faciunt, Propter inuidiã, & cõtẽtionẽ. i. quia inuidẽt mei apl'at⁹ glorię,
& cõtẽdũt habere. Quidã aũt, ab his diuerſi quia cũ boni ſint ꝑdicãt Chriſtũ, & hoc Pro
pter bonã voluntatẽ. ſ. vt alios ſaluẽt. i. pro dilectiõe dei & proximi, & Exẽplo, meæ bonæ
volũtatis. Quidã nõ diuerſi ab his, qa & hi boni ſunt Prædicãt Chriſtũ, & hoc Ex cha
ritate priuata, ad apoſtolũ, vt vicem eius vincti ſupplerent: Scientes, quoniã poſitus ſum,
in vinculis in defenſione. i. pro defenſione Euãgelii. Vel poſit⁹. i. firm⁹, & ſtabilis Sũ in-
defenſione euãgelii. Quidã aũt, ab his diuerſi quia mali annũciant Chriſtũ ex cõtẽtiõe. i.
ex priuato odio, qa aliqñ mecũ cõtẽderũt & cõfutati ſunt, & ne viderentur correcti, addit

Non ſyncęre. i. nõ puro aĩo, Sed exiſtimantes ſuſcitare preſſuram vinculis meis. i. exiſti-
Ambroſius mantes hoc vt ſiquis de prædicatione eos accuſet in me authorẽ eius vindicẽt. Aſtutia er
go ſimulationis iſti Chriſtũ annunciabant, vt poſſent ſeditiones excitare Aplo quaſi autho
ri, qui multos aggregauerat ſuo collegio. Ecce quatuor ſpecies doctorũ diſtinxit, duas bono
Auguſtinus rum, & duas maloꝝ, qui oẽs annunciant Chriſtũ, ſed nõ eodẽ aĩo. Mali aũt non ſimplici nec F
veraci aĩo Chriſtũ annũciabãt, boni vero puro aĩo & fide ſyncęra: oẽs tñ euãgelio proficie-
bant. vñ malos tolerandos dicit, ſubdens, Quid em̃. q. d. Non ſolũ ego & alii veri docto-
res laboram⁹ ad ꝓfectũ euãgelii, ſed etiã mali. Qui nõ bono aĩo prędicãt ſunt ad ꝓfectũ, &
ideo tolerãdi. Quid em̃ refert qua intẽtiõe ꝑdicẽt, dũ oĩmodo, Siue p occaſionẽ, terrenã,
Siue p veritatẽ. i. vero aĩo vt boni faciũt. Chriſtus. i. veritas Chriſti nõ falſitas, Annun
Aug. in pſal ciet̃. Veritatẽ quippe annũciabãt quidã etiã ſi nõ veritate. i. nõ vero aĩo. Terrenis em̃ cupi-
mo. xc. ditatib⁹ cõſulẽtes regẽ cęloꝝ annũciabãt, habẽtes in lingua veritatẽ, ſed nõ in pectore caſti
Auguſtinus tatẽ, qui ſunt vtiles eis quos ĩſtruit dñs. Vñ ait, Quę dicũt facite, ꝙ̃ aũt faciũt nolite facere.
de uer. euan Ex occaſiõe em̃ euãgelizãt quęrẽtes ab hoĩb⁹ ſua cõmoda, vel pecuniarũ, vel honoris, vl' lau
dis humanę, quõlibet volẽtes accipe munera, nõ tã ſalutẽ eius qrẽtes cui annũciat̃ cõmodũ
ſuũ. Qui vero audit ſalutẽ, ſi in illũ crediderit quẽ illi annũciãt, q annũciat habebit detri-
mẽtũ, cui annũciat̃ habebit lucrũ, qa annũciat euãgeliũ. ſ. rectã fidẽ, ſed nõ recte: & ideo nõ
eſt rect⁹: quod annũciat̃ rectũ eſt, ſed q annũciat nõ eſt rectus. Quare? qa aliud qrit in eccle
ſia ꝙ̃ deum: ſi deũ quęreret, eſſet caſtus. Quiſqs a deo præter deũ aliquid qrit, non caſte deũ
quærit. Tres inuenimus perſonas, ſi verba euangelii diligenter inueſtigamus, paſtoris,
mercenari, furis. Paſtor veritate, veritatem annunciat. Mercenarius vero occaſione ve-
ritatem annunciat, aliud quærens, & tamen ille Chriſtum annunciat. Et ille fur & latro, ve
ritatem negat & tollit. Diligendus eſt ergo paſtor, tolerandus eſt mercenarius, cauendus

Digitized by Google

A latro. Ideo Apoſtolus nõ prohibet mercenarios,ſed permittit,qa & ipſi vtiles ad aliqua. Et
in hoc gaudeo,nũc quod Chriſtus annunciatur per occaſionẽ,nõ ſolũ ꝑ veritatem.i.de hoc
nunc gaudeo quod veritas Chriſti prædicatur,quæcũqꝫ ſit prædicantiũ intentio.Et non ſo
lũ nunc,ſed Et poſt gaudebo.ſ.in futuro. Vel ita,Supra dixit tribulationes ſuas eſſe ad pro
fectũ euãgelii,hic dicit ſibi eſſe ad gaudiũ.q.d.nõ ſolũ aliis eſt profectus de malis,ſed & mi
hi eſt gaudiũ.Et hoc eſt quod ait, Et in hoc gaudeo.ſ.quod tribulationes ſuſtineo ꝓ Chri
ſto, Sed & gaudeo.ideo de malis meis gaudeo,vel pro profectu euangelii,quia inde mihi ſa
lus.& hoc eſt quod ait,

Scio enim quia hoc mihi proueniet ad ſalutem,per veſtram orationem & ſub-
miniſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti: ſecundum expectationem & ſpem meã,quia
in nullo confundar:ſed in omni fiducia ſicut ſemper & nũc magnificabitur Chri-
ſtus in corpore meo:ſiue per vitam ſiue per mortẽ. Mihi enim viuere Chriſtus eſt,
& mori lucrum. Quia ſi viuere in carne, hic mihi fruct⁹ operis eſt, & quid eligam
ignoro,coartor autem, e duobus deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto
multo magis melius permanere autem in carne, neceſſarium propter vos. Et hoc
confidens ſcio,quia manebo & permanebo omnibus vobis ad profectum veſtrum
B & gaudium fidei, vt gratulatio veſtra abundet in Chriſto Ieſu in me,per meum
aduentum iterum ad vos. Tantum digne euangelio Chriſti conuerſamini, vt ſiue
cum venero & videro vos: ſiue abſens audiam de vobis, quia ſtatis in vno ſpiritu
vnanimes,collaborantes fidei euangelii: & in nullo terreamini ab aduerſariis quę
eſt illa cauſa perditionis,vobis autem ſalutis. Et hoc a deo. Quia vobis donatum
eſt pro Chriſto non ſolum vt in eum credatis,ſed vt etiam pro illo patiamini, idẽ
certamen habentes quale & vidiſtis in me,& nunc audiſtis de me.

Scio enim quia hoc.ſ.pati pro Chriſto,vel euangelii ex mea prędicatiõe profectus, Ve Ambroſius
niet mihi,in futuro in ſalutẽ æternã,quod illi putant ad mortem. Proueniet dico nõ ſolum
Meo merito, ſed etiam Per veſtram orationẽ.i.adiuuãte me veſtra oratiõe,& ꝑ Sub-
miniſtrationem ſpũs Ieſu Chriſti.i. per ſpũm ſanctũ qui ſua me quaſi ruiturũ colũna ful- Aimo
cit.i.auxiliũ ꝓbẽte & ſubminiſtrãte mihi ſpũ ſãcto. Proueniet mihi,dico, In ſal.q̃ ſal⁹erit,
Secundũ expectationẽ & ſpem meam.i.erit tanta quantã ſalutẽ expecto,& in ꝓſenti ſpe-
ro. Et hoc firmiter ſpero,qa In nullo,ſtatu.ſ.proſperis & aduerſis Cõfundar,vt aliquo mo
do cedã a ꝓdicatione.In nullo dicit ſe confundi,qa & ſpes ꝓmiſſionis magna eſt,& res ve Ambroſius
ra & honeſta. Nõ confundar dico Sed in omni fiducia,quæ ſicut ſemper,a tempore cõuer
ſionis fuit, Ita & nunc eſt,dũ in vinculis laboro, Chriſtus.i.fama & gloria Chriſti, Man
C gnificabitur,apud gentes. Et in corpore meo,quod fragilius eſt, Magnificabitur dico, Si
ue per vitam, qua mihi cõceſſa eũ ꝓdicabo. Siue per mortẽ,qua perſeuerãdi in eo,& pro
eo moriẽdi famã dabo. Et eſt ſenſus, Magnificabo Chriſtũ ſi vixero,docẽdo:ſi moriar, exẽ-
plũ relinquẽdo. Mihi eñ.q.d.recte ꝑ vitã magnificabo,quia Chriſtus eſt mihi viuere,quia
cauſa eius viuo,vt eũ magnificẽ nõ ob aliud,per mortẽ meã magnificabitur: & recte, Quia
mori eſt mihi lucrũ,quia Chriſtus mortis meę ꝓmiũ eſt. Vel, Ipſum mori,eſt mihi Lucrũ,
quia ꝑ mortẽ ab his miſeriis liberaẽ,& ad beatitudinẽ tranſit,& ꝑ mortẽ multos lucraẽ deo.
Quod ſi,q.d.Chriſt⁹ eſt mihi viuere vt eũ magnificẽ, Qꝫ ſi viuere hic mihi fructus ope
ris.i.tam dignus fructus de meo opere.ſ.magnificare Chriſtũ,quod opus facio dũ mihi da
tur Viuere in carne:ſi inquã hoc eſt, Ecce ignoro.i.neſcio qd eligã nedũ appetã.ſ.mori
an viuere.q.d.niſi hic fructus eſſet,non eſt dubium quin mori eligerẽ,niſi Chriſtũ haberem
ꝓmiũ,& ideo ne dubitetis Philippẽſes mori ꝓ Chriſto. Vl'ita, Mihi viuere.q.d.merito ma
gnifico Chriſtũ,ſiue vita ſiue morte,qa Chriſt⁹ eſt mihi viuere.i.eſt mihi vita hic & in fu
turo:hic ꝑ fidẽ & ſpem,ĩ futuro ꝑ ſpeciẽ:ꝓ hac vita mortale corp⁹tradit,vt recipiat ipm ĩ-
mortale in æternũ. Vñ ſubdit, Mori ꝓ Chriſto eſt mihi lucrũ. Qꝫ ſi.q.d.Chriſt⁹ eſt mihi
vita hic & in futuro,quod vtiqꝫ eſt per bona opera. Qꝫ,id eſt ſed Si viuere, id eſt bene
operari In carne,quod mirum videtur,cum in carne non habitet niſi peccatum. Eſt mi-
hi fructus operis,id eſt mihi tã fructuoſũ opus,per qđ.ſ.Chriſt⁹ſit mihi vita hic & ĩ futuro.

Digitized by Google

Ecce igno.quid eligam mori.ſ.an viuere. Coarctor enim vel aūtē.q.non ſolum ignoro D
quid eligam de duobus,ſed etiā Coarctor de duobus,Vel ita iūge.Ideo ignoro,qa Coar
Auguſt.de ctor de duobus.i.ex deſiderio diſſoluendi & neceſſitate viuendi. Non enim ita diſtinguen
doct.Chri. dū vt dicaṫ, Coarctor,& poſtea ſequaṫ,e duob⁹ deſideriū habens.ſ.diſſoluendi,& in carne
manendi,quia ex ipſo ſermonis textu diiudicaṫ:qm̄ ſequitur diſſolui,& eſſe cū Chriſto mul-
to melius eſt.Apparet enim eum eius quod optimum eſt dicere ſe habere cōcupiſcentiam,
vt cum e duobus compellatur,alterius tantum hoc habeat cōcupiſcentiam,alterius neceſſi-
tatem. Sic ergo diſtinguendū eſt.Coarctor vel cōpellor e duobus. Deinde ſequiṫ,ego dico,
Deſideriū habēs,vel concupiſcentiā diſſoluēdi,ab his miſeriis,quibus quaſi cōpedib⁹ vin
ctus ſum,& cū Chriſto eſſe pſentialiter.Et quaſi quis quæret quare huius rei potius habeat
concupiſcentiā?ſubdit, Quia multo melius eſt,quantū ad me.& quaſi iterū diceret,cur er-
go e duob⁹ cōpelleris?ſubdit,quia eſt manēdi neceſſitas,dicens,Permanere aūt in carne ne
Aug.ſuper ceſſariū eſt propter vos,non propter me.q.d.illud eſt mihi meli⁹,hoc neceſſariū vobis.ideo
Ioannem. illud cupio,hoc nō recuſo.Sunt qdā hoīes impfecti,q cū patientia moriunṫ: & ſunt qdā pfe
cti,q cū patientia viuunt.Qui adhuc deſiderat vitā iſtā cū illi venerit dies mortis,patiēter
tolerat mortē.luctaṫ aduerſum ſe vt ſequaṫ voluntatē dei, & hoc poti⁹ agit aīo quod elegit
deus,non quod elegit volūtas hūana,& ex deſiderio vitę pſentis fit lucta cū morte,& adhi
bet patiētiā & fortitudinē vt ęquo aīo moriaṫ,iſte patiēter moriṫ.Qui vero deſiderat ſicut
Apl'us diſſolui & eſſe cū Chriſto,nō patiēter moriṫ ſed patiēter viuit,delectabiliter moriṫ. E
Vide Apoſtolū patiēter viuentē.i.cū patientia:hic nō amare vitā,ſed tolerare. Vnde ait,
Aug.in pſal Cupio diſſolui,& eſſe cū Chriſto multo melius eſt.Tędiū eīm illi erat manere in carne, &
mo.xciii. ex duobus patiebaṫ angorē. Alterū optimū ducebat,vnde paſſioni appropinquās vehemē-
tius, glorificabatur, dicens,Bonum certamē certaui,de reliquo repoſita eſt mihi corona &c.
Vel ita poteſt diſtingui,Quid eligam ignoro. Coarctor enim deſiderium habens e duo-
bus.i.diſſoluendi & in carne manendi,& hoc eſt habens deſideriū &c.i.quia Deſideriū &
eſſe cū Chriſto multo melius eſt,ſed manere in carne neceſſariū eſt pp̄ter vos. Et,ego Cō
fidens in hoc.ſ.quia neceſſarium eſt me manere propter vos, Scio quod manebo &c. Ecce
Ambroſius ſciēs meli⁹ eſſe & eſſe cū Chriſto,ſed neceſſariū eſſe vt maneret in carne pp̄ter inſtructionē
credentiū,& profectū fideliū,non quod ſibi tutius eſt elegit,ſed quod multis expedit:oſten-
dens quantum affectū habeat circa eos,hoc ſecutus quod proficeret per charitatē quam an-
te poſuit oībus. Vel ita, Et,ego, Scio,non dubie,ſed Confidens,in miſericordia dei,hoc
ſcilicet quia Manebo. i.nō parū quidē ſed diu Permanebo omnib⁹,vobis minorib⁹& ma
ioribus.ſ. Ad profectum veſtrū vt creſcatis,per bona,& Ad gaudiū fidei,vt.ſ.de fide ve-
ſtra gaudeamus,vel vt vos de fide gaudeatis in ea proficientes,quę nō eſt niſi vbi mūda eſt
Aimo conſcientia.& ita gaudeatis vt proficiatis,vt Gratulatio veſtra abundet in Chriſto Ieſu.
qui benefecit vobis,qui me vobis incolumē reddidit,& liberatū a vinculis.i. vt abundāter
agatis gratias Chriſto cum gaudio. In me.i.pro me liberato & ſeruato vobis.ſ. Per meū F
aduentū,iterū futurū, Ad vos,cōfirmandos,& veniā vtriq; ad vos ſi tantū modo digne cō
uerſamini euangelio Chriſti.i.diſciplina dn̄ica,quia ſecūdū meritū veſtrū dabiṫ mihi vita
ad opus veſtrū.& ita digne, Vt ſiue cū venero & videro vos,ſiue cū abſens fuero audiā de
vobis,hoc.ſ. Quod ſtatis,in fide & deuotione cōtra aduerſarios,& hoc in vno ſpū ſācto,
cui nō hæret cōtrari⁹ ſpūs.& ſicut ipſe vnus ita & vos vnanimes eſſe debetis.Vnde ſubdit,
Vos dico Vnanimes,voluntate, Et collaborantes,actu Fidei euangelii.i.totis viribus
laborantes ad implenda ea quæ fides Chriſti exigit.Omnis eīm pugna vnanimiter aggreſ-
ſa victoriam parit. Et poſt hæc,in nullo terreamini ab aduerſariis qui vos terrēt p aſpera
quæ eſt illis cauſa perditionis ęternę:vobis aūt Cauſa ſalutis æternæ.& hoc etiā quod pa
timini non a vobis eſt,ſed A deo,quia pro merito Chriſti q patri obediuit hęc inter alias
gratias data eſt vobis.Vnde ſubdit,quia Donatū eſt vobis quaſi pręmiū,pro Chriſto quē
diligitis.Quid?hoc.ſ.non ſolū, Vt in eū credatis,ſed pro illo patiamini. Vn̄ maior glo-
Auguſt. de ria erit.Vtrūq; ergo ad dei gratiā ptinet,& fides credentiū & tolerātia patiētiū,qa vtrunq;
gra.& li.ar. dixit eſſe donatū.Vos dico Habētes idē certamen,cōtra hoſtes quale & vidiſtis in me dū
apud vos præſens fui,qn̄ verberat⁹ ſum nudus pro muliere Phitoniſſa,a qua ſpūm malignū
excluſi quæ magnū quæſtū prębebat,vel ſtabat dn̄is ſuis. Quale nūc audiſtis de me,dū ab-
ſens ſum vobis.q.non hortor vos ad id quod ipſe horream,ſed quod in me impleo.

Digitized by Google

A
CAPVT II.

SI qua ergo conſolatio in Chriſto,ſi quod ſolatium charitatis,ſi qua
ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudium meũ,
vt idem ſapiatis,eandem charitatem habentes,vnanimes,idipſũ ſen
tientes. Nihil per contentionem neqꝫ per inanem gloriam, ſed in
humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes,nõ quæ ſua ſunt ſin-
guli conſiderantes ſed ea quæ aliorum.Hoc eñ ſentite in vobis,quod & in Chri
ſto Ieſu,Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem
deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem ho-
minum factus,& habitu inuẽtus vt homo,humiliauit ſemetipſum factus obediẽs
vſqꝫ ad mortem,mortem autem crucis.

Si qua ergo. A prædictis infert,q.d.Et quia pati eſt donũ dei,& quia patior & quia vtile
eſt vt ſupradictũ eſt,ergo qui iam me feciſtis gaudere de communione veſtra in euangelio
Chriſti implete gaudiũ meũ addita ſuſtinentia tribulationis & cæteris quæ ſequuntur, &
hoc eſt quod ait, *Si qua ergo conſolatio*,eſt in vobis, In Chriſto.i.ſi vultis habere cõſo-
B latiõe in rebus Chriſti.i.remiſſione peccatorũ,& in aliis donis. vel ſi conſolari me vultis
ſi quod ſolatiũ Charitatis.i.ſi vultis vt charitas eccleſiarũ quæ orant & bona agũt ꝑ fra-
tribus ſit vobis ſolatiũ & confortatio in aduerſitatibus veſtris: & *Siqua ſocietas ſpiritus*,
ſancti eſt vobis.i. ſi vultis habere vnionem quam facit ſpiritus ſanctus:in omnibus fideli-
bus,propter hanc ſocietatem illi in quos venit primitus ſpiritus ſanctus linguis omniũ gẽ
tium loquebantur: & *Siqua viſcera miſerationis*,ſunt in vobis.i.ſi pius affectus eſt in vo- Auguſt.de
bis de quo procedat miſeratio, Implete gaudium meũ.Gauiſus quidẽ de fide veſtra,& im- blaſp.ſp.ſ.
plete gaudiũ vt conſtanter patiamini. Vel ſecundũ aliam literã, *Siqua ergo exhortatio* Ambroſius
eſt in Chriſto,id eſt ſi vera exhortatio ſpei in Chriſto apud vos qua nos inuicẽ cõſolamur:
& *Si quod ſolatium charitatis*,cõmunis eſt vobis: & *Siqua ſocietas ſpũs ſan.*eſt vobis ꝑ
quã iungimur in vno nouo corpore:& *Siqua ſunt viſcera miſerationis*.i. affectus pietatis
erga me.i.ſi in aĩo veſtro ſum,ſicut vos in meo: Implete gaudiũ.Tunc illa vera ſunt ſi hoc
ſit:hæc quæ ſupra numerauit,tũc vera probando ſignificant,ſi iſta quæ ſubter mandat fue-
rint ſeruata:in quibus non videntur probati,ſi non ſit quod ſubdit.ſ.nõ impleant gaudiũ,
& cætera ſeruent.Implete gaudiũ dico,ita vt nõ modo patiamini,ſed *Vt idẽ ſapiatis*,nõ
diuerſa in fide. Habentes eãdem charitatẽ,ad omnes, *Vnanimes*,vnius voluntatis Id-
ipſum ſentientes,vt mala cuiuſqꝫ ſint omnium, *Nihil per contentionem*,agentes,vt alius
alii contendant præponi. Nota quoſdam contẽtioſos fuiſſe inter eos.Vel nihil per cõt.vt
C bona dicant,non contentioſis verbis loquantur:vt nihil agentes, *Per inanem gloriam*.i.
propter famam ſeculi quę inanis eſt.Sic eos conſtringit,vt ſi hęc non cuſtodiant,nec in ꝓ-
dictis probati videãtur:quia in illis nolent ſe improbatos videri, iſta quoqꝫ ſeruent vt per
fecti ſint.Sine dubio enim aliqui erant inter eos diſſentientes,inquieti,inanis gloriæ cau-
ſa contendentes,pacem eccleſię rũpentes. *Sed in humilitate*,ſitis degentes,vt de vobis hu
milia ſentiatis. Et ſint arbitrãtes,id eſt in cordibus ſuis diiudicãtes alios, *Sibi,eſſe*, *Su
periores*,id eſt digniores apud deum.& hoc, Inuicem,alter.ſ.alterum reputet digniorem.
Non ita hoc debemus æſtimare vt nos æſtimare fingamus,ſed vere exiſtimemus poſſe ali- Auguſt. de
quid eſſe occultum in alio,quo nobis ſuperior ſit,& ſi bonum noſtrum quo illo videmur ſupe lxxxiii.quęſ.
riores eſſe non ſit occultum. Non quæ ſua.Hic docet quomodo vitent contentionẽ,& ina
nẽ gloriã,& quomodo arbitrentur alios ſuperiores.ſ.ſi conſiderauerint non ſua bona, *Sed*
aliorũ.q.d.vt hęc ꝓdicta faciãt, Non ſint conſiderantes,ſinguli q̃ ſua ſunt bona vel mala,
Sed quæ aliorũ ſunt.Illa eñ ꝓdicta poſſunt illi facere qui non ſua tantum attendunt, ſed
quæ alioꝝ ſunt,vt Chriſtus qui pro aliis tanta tulit,neqꝫ vlla res officioſum iſtud obſequiũ
facit libenter impendi,niſi cum cogitamus quanta pro nobis tulerit dñs.Vñ admonẽs ſub-
dit. Hoc eñ ſentite in vobis.q.d.Ad patiẽtiã & humilitatẽ vos inuito,& vt quæratis quę
aliorum ſunt non veſtra,& vt hoc ſeruetis,exemplum Chriſti aſſumite. Hoc eñ ſentite in
vobis.i.debetis ſentire in vobis Quod & in Chriſto Ieſu,fuit,vt ſicut Chriſtꝰ nõ attẽdit q̃ Idem in
ſua ſunt,ſed veſtra,in eo quod carnẽ aſſumpſit,& ſine pctõ cũ eſſet, pctã nr̃a ſuſcepit,ita & eodem
nos ad eiꝰ imitationẽ inuicẽ onera nr̃a portemꝰ. Qui cũ in &c,Hic oſtẽdit ĩ quo Chriſtũ

Digitized by Google

imitari debemus.ſ.in humilitate:ſed anteq̄ humilitatem Chriſti oſtendat,præmittit alta D
de Chriſto,vt hi in quibus locus eſt abiectionis non dedignent̄ humiliari,cū Chriſtꝰ adeo
altus tantū ſit humiliatus.cuius altitudinem oſtendit dicens, Qui Chriſtus cum,nō dico
accepiſſet,ſed Eſſet in forma dei patris.i.in plena eſſentia & ęqualitate patris. Arbitra-
tus eſt,id eſt certiſſime ſciuit, Se eſſe æqualē deo patri, Non faciens Rapinā.i.nō vſur-
Aug. ſuper pando quod nō ſuū eſſet vt diabolus fecit,& primus homo.Sed Chriſtꝰ nō vſurpauit ęqua-
Ioannem. litatē dei,quia vere erat ęqualis per naturā.In ea erat ęqualitate,in qua natus erat.Erat em̄
Aug.in pſalmo. cxxx. Chriſtus æqualis patri,natus,non factus.Ideo non erat illi rapina,quia natura erat illi ęqua
lis a quo genitus eſt.Vel, Non eſt arbitratus eſſe ſe ęqualē deo,ſcd̄m humanitatē.ſ.qđ eſſet
facere Rapinā.i.nō ſuū p̄ſumere. Sed ſemetipſum.Oſtēſa altitudine ſubdit de humilita-
te.q.d.æqualis erat deo patri, Sed,q̄uis eſſet in forma patris,manens vtriq; quod erat Exi-
naniuit ſemetipſum:quō?non ſubſtātiā euacuās,nō formā deitatis mutās, Sed formā ſerui
Aug. ſuper Ioan. accipiēs,nō formā dei amittēs.Forma ſerui acceſſit,nō forma dei diſceſſit.Exinaniuiſſe ſe
ergo ab inuiſibilitatis ſuę magnitudine ſe viſibilē demōſtraſſe,ꝑ formam ſerui ſuſceptam,
quaſi enim dignitate ſe exuit, dū formā ſerui ſibi vniuit forma dei. Etne putares formam
ſerui in eo.ſ.Chriſto fieri immortalem addit. Factus eſt,ſecundū formā ſerui,qui erat infe
ctus ſecūdū formam dei.Factus inquā, In ſimilitudinem ho.i.mortalis & paſſibilis vt alii
Auguſtinus in ſer.quo. hoīes.Per hoc ergo quod homo factus eſt,& in ſimilitudinē hominum,ſe exinaniuit,ipſe eſt
Auguſtinus de uer.euangelii Chriſtus,& factor & factus.Vide factorē,Omnia p ipſum facta ſunt.Vide factū,in ſimilitu E
dinē hominū factus.Videmus ergo Chriſtū Ieſum,& deū & hominem,& factorē rerum,&
factū in rebus:& creatorē hominis,& creatū hominē.Deus Chriſtus ęqualis eſt patri,tātus
eſt q̄ātus ille,talis eſt qualis ille:hoc eſt quod ille,nō hic eſt qui ille:quia ille pater,hic filius:
ſed hoc eſt quod ille,q̄a ille deꝰ & ille:ille oīpotens & ille,ille īmutabilis & ille.Ideo non ra-
pina erat ęqualis deo,quia natura erat natꝰ & ſemp natꝰ,ſicut eſt natꝰ & ſemp natꝰ:& ſicut
ſemp natus,ita ſemp ęqualis.Non itaq; inęqualē genuit, vel ęqualitatē iā nato addidit,ſed
Auguſtinus de trini. gignēdo eā dedit,q̄a ęqualē nō imparē genuit.Nō igit̄ immerito ſcriptura vtrūq; dicit.ſ.&
ęqualē patri filiū,& patrē maiorē filio:illud propter formā dei,hoc propter formā ſerui:pro
pter quā nō tantū patre ſed etiā ſeipſo & ſpū ſancto minor factꝰ eſt, & etiā minoratꝰ eſt pau
lominus ab ang.ergo & homo factꝰ eſt & p̄manēs deus.Hō em̄ aſſumptꝰ eſt a deo,nō ī hoīe
cōſumptus eſt deus.ideo valde rōnabiliter,& patre minor eſt hō Chriſtꝰ,& patri ęqualis eſt
Auguſti.in enchi. idē ipſe deus Chriſtus.Chriſtus em̄ dei filius & deus eſt & hō:deus ab ęterno,hō in ſeculo:
deus,q̄a dei verbū:hō,q̄a ī vnitate pſonę:acceſſit verbo,aīa rōnalis & caro. Cū em̄ eſſet vni
cus dei filiꝰ nō gratia ſed natura,vt eſſet etiā plenꝰ gr̄a factꝰ eſt & hoīs filiꝰ,vnus dei filiꝰ,
idēq; hoīs filiꝰ:nō duo filii dei,deus & hō,ſed vnꝰ dei filius:deus ſine initio,hō a certo ini-
tio.Sicut em̄ nō auget̄ numerus pſonarū cū caro accedit aīę,vt ſit vnus hō:ſic nō auget̄ nu
merus pſonarū cū hō accedit verbo vt ſit vnus Chriſtꝰ.Legit̄ itaq; deus hō,vt intelligamꝰ
Auguſtinus de trinit. huius pſonę ſingularitatē,nō vt ſuſpicemur ī carnē mutatā diuinitatē.Nō em̄ in illa ſuſce F
ptione alterū eoꝝ in alterū cōuerſum & mutatū eſt:nec diuinitas q̄ppe in creaturam muta-
ta eſt,vt deſiſteret eſſe diuinitas, nec creatura in diuinitatem mutata eſt, vt deſiſteret eſſe
eſſe creatura. Et habitu.q.d.Factus eſt in ſimilitudinem hominum,& etiā ſuo Habitu.i.
ſua cōuerſatiōe, Inuentus eſt,alicui volenti experiri, Vt,alius Homo,quia comedit,bi
bit,ſedit,&c.Vel ita,Habitus in ea re dicitur,quæ vt habeatur accedit vel accidit.Verūta
men hoc intereſt,quia quædam eorum quę accidunt vt habitum faciant non mutātur,ſed
ipſa mutant in ſe integra & inconcuſſa manentia,ſicut ſapientia accidens homini,nō ipſa
mutatur,ſed hominem mutat,quem de ſtulto ſapientem facit.Quædā vero ſic accidūt vt
mutent,& mutentur,vt cibus qui amittēs ſuam ſpeciē in corpus vertitur, & exilitatem atq;
languorem in robur atq; valentiam commutat.Tertium genus eſt cum ea quę accidūt nec
mutant ea quibus accidunt,nec ab eis ipſa mutantur,ſicut anulus in digito poſitus,quod ge
nus rariſſime inuenitur.Quartum genus cum ea quæ accidunt mutantur non a ſua natu-
ra ſed quodammodo formantur,& aliam ſpeciem & formam accipiunt,vt eſt veſtis quæ de
iecta atq; depoſita non habet eam formam quam ſumit induta.Induta enim membris acci
pit formam quam non habet exuta.Quod genus congruit huic operationi.Deus em̄ filius
ſemetipſum exinaniuit nō formam ſuam mutans,ſed formam ſerui accipiens:neq; conuer
ſus aut tranſmutatus in hominem, amiſſa incommutabili ſtabilitate, & in ſimilitudinem

Digitized by Google

A hominum factus eſt ipſe ſuſceptor verum hominē ſuſcipiēdo. Hic enim ſimilitudo veritatē exprimit, Et habitu inuentus vt homo. i. habēdo hominem: inuētus eſt vt homo eis quibus in homine apparuit. Quod dicit vt homo, tale eſt, quale & illud, quaſi vnigeniti a patre. Veritatem enim exprimit. Habitus autem iſte nō eſt ex primo genere. Non enim manens in ſe natura hominis, naturam dei mutauit, nec ex ſecundo. Non em̄ mutauit homo deum, & mutatus eſt ab illo, nec ex tertio. Non em̄ ſic aſſumptus eſt homo, vt nec ipſe mutaret deū, nec ab ipſo mutaretur: ſed potius ex quarto. Sic enim aſſumptus eſt, vt commutaretur ineffabiliter & excellētius atq; coniunctius, quam veſtis cum ab homine induitur. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit qualiter dixit In ſimilitudinē hominum factus, quia nō tranſmigratione in hominem: ſed habitu factus eſt, cum indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atq; conformans immortalitati æternitatiq; conſociaret. Nō ergo oportet intelligi verbum mutatum eſſe ſuſceptione hominis, ſicut nec mēbra veſte induta mutantur, q̄uis ſuſceptio illa ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copularet. Habitus ergo eſt ſuſceptio hominis, quaſi veſtis quæ non mutat, quod veſtitur ad commēdationē maioris humilitatis. & ait, Et Humiliauit ſemetipſum, tam altum, Factus obediēs, patri, non ſolū ſuſtinendo conuitia & opprobria. ſed etiam Vſq; ad mortem. Quanta humilitas! humiliauit ſe Chriſtus vſq; ad incarnationē, vſq; ad mortalitatis humanę participationē, vſq; ad diaboli tētationem, vſq; ad populi irriſionem, vſq; ad ſputa, & vincula, & alapas, flagella, vſque ad mortē. Et ſi parum eſt hoc, aliquid de genere mortis addendum eſt. Mortem autem, nō quamlibet, Sed crucis, quæ ignominioſior eſt. Ecce habemus humilitatis exēplum, ſuperbię medicamētum. Quid ergo intumeſcis homo? O pellis morticina, quid tēderis? O ſanies fœtida, quid inflaris? Princeps tuus humilis, & tu ſuperbus? Caput eſt humile, & membrū ſuperbum? Abſit. Propter quod. Oſtēdit humilitatem Chriſti quæ maxime in paſſione apparuit, nūc incipit de claritate eius ſecundum hominē quę ab eius reſurrectione ſumpſit exordium. Vt em̄ Chriſtus reſurrectione clarificaretur, prius humiliatus eſt paſſione: humilitas, claritatis eſt meritum: claritas, humilitatis eſt pręmium. ſed hoc totum factum eſt in forma ſerui. In forma em̄ dei ſemper fuit, & erit claritas. Quid ergo inquātum humilitas mereat, oſtēdit hic vt magis hanc appeteremus calcata iactantia.

Marginalia: Aimo — Auguſtinus — Auguſt. in eodem. — Aug. in ſer. quodam — B — Auguſtinus — Ambroſius

Propter quod & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris.

Propter quod. ſ. quia tam humiliter Chriſtus paſſus eſt moriendo, Et deus, pater Exaltauit illum, donando immortalitat[illegible], impaſſibilitatem. Exaltauit ergo ſecundum humanā C naturam quæ glorioſior facta eſt in reſurrectione, in quo & natura diuina poteſt dici exaltata ſecundum oſtēſionem, quia cœpit ſciri quod erat: ſicut in aſſumptione infirmitatis dicitur exinanita, quia non apparuit quod erat. Et donauit, per gratiam Illi, homini Chriſto Nomē quod eſt ſuper omne nomē. i. honorificentiam. ſ. quod vocatur deus. hoc & ante reſurrectionē habuit: ſed poſt reſurrectionē quod erat, in euidenti poſitum eſt vt ſcirent homines & dæmones: & tunc res dicitur fieri quando innoteſcit. quod ergo a conceptione acceperat, dicitur ei donatū poſt reſurrectionē propter manifeſtationē. Sed quęrit, cui donauerit, vtrum homini, an deo. Homini donauit nomē quod eſt ſuper omne nomen, non deo: neq; enim cum in forma dei eſſet, non excelſus erat: aut non ei genua flectebāt, cęleſtia, terrena, & inferna. Sed cum dicitur, Propter quod illum exaltauit, ſatis apparet propter quid exaltauerit. i. propter obediētiā vſq; ad mortē crucis. In qua ergo forma Chriſtus crucifixus eſt, ipſa exaltata eſt: ipſi donatum eſt nomen quod eſt ſuper omne nomē, vt cum ipſa forma ſerui, nominetur vnigenitus dei filius. Hoc ergo illi datum eſt vt homini ſecundum quem factus eſt filius obediēs vſq; ad mortē, quod iam habebat idem ipſe dei filius, deus de deo natus æqualis patri. Nunquid em̄ antequam reſurgeret, imo etiam antequam homo fieret, nō erat altus dei filius, dei verbum, deus apud deum. Donauit ergo ſecundum hominē Chriſto, ſecundum carnem mortuo, reſurgēti, aſcēdenti? Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. i. vt imperio eius ſubiici fateantur Angeli, & homines, & dæmones. Sedet em̄ Chriſtus ad dexteram patris poſt reſurrectionem & aſcenſio-

Marginalia: Auguſtinus — Quęſt. aug. contra Maximinum — Auguſtinus

nem. Factum eſt hoc iam, nec videmus, ſed credimus, & legimus. Vnde & eo ipſo quo erat D
filius Dauid Chriſtus, factus eſt dominus Dauid. Illud eñ quod natum eſt ex Dauid, ita honoratū eſt vt eſſet dominus Dauid: ergo in carne quam accepit in qua mortuus eſt, in qua & aſcēdit, & ſedet ad dexteram patris: in eadem ipſa ſic honorata, ſic clarificata, & in cæleſtē habitum mutata: & filius eſt Dauid, & dominus Dauid, qui eſt domin⁹ cæleſtium, ter-
Ambroſius reſtrium, & infernorum. Vel ita quibuſdam videtur, homini datum eſt nomem quod eſt ſuper omne nomē, quod nullo genere, nulla ratione conuenit. Hoc eſt eñ donum patris. ſ. eſſe filium: & nomē eius ſuper omne nomen, hoc eſt eſſe deum, quod non per ſolam appellationem, ſed per naturam eſt ſuper omne nomē: hoc nomen non eſt datum homini. Si enim ſecundum quod homo erat hoc accepit, tunc ipſe dei filius deus ſibi dedit hoc nomen. Quare ergo pater dicitur dediſſe quod diuinitas filii poterat homini præſtare? Sed forte dicetur quia a deo patre ſunt omnia, ideo ipſe dicitur dediſſe. Si ergo a patre omnia, quare non dicatur cuncta filio ſuo per generationē dediſſe, cum ſibi æqualē genuit? Itē donatū illi ſignificat qui ſe exinaniuit, qui formam ſerui accepit. Sed nunquid poterat ſe exinaniſſe homo
Auguſtinus res infirma? Nunquid in forma dei erat ante incarnationē? Quod ſi non erat, non accepit formam ſerui, nec ſe exinaniuit: quia qui erat in forma dei, ſe exinaniuit formam ſerui accipiēs: ergo homini non eſt donatum nomē dei, ſed ei qui æqualis eſt patri qui ſe exinaniuit, cuius ſunt omnia a patre. Illi donauit, deus pater, Nomen quod eſt ſuper omne nomen. i. eſſe deum per naturam, quando ab eo plen⁹ deus natus eſt. Quomodo ergo dicit apoſtolus Propter quod exaltauit & donauit illi nomē, quia poſt crucē manifeſtatur quid a patre cum generaretur accepit. Cum autē a creatura cœpit ſciri illius maieſtas, illius diuinitas poſt crucē, paſſionē, & reſurrectionē reuelata eſt hominibus. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Hic aperit cui datum ſit nomen dei. E
Cui oīs creatura flectit genua. i. deo. Sed forte dicit quod homo adoptione deus eſſet, & ſic Chriſtus ex parte verus deus, & ex parte adoptiu⁹ erit. Adoptiuo autē deo non flectit genua creatura, ſed deo vero cauſa creaturę. Conſtat autē Chriſtum verum deum eſſe, cui flectitur genu non adoptiuum. Tandem in fine, Omnis lingua, bonorum & malorum confiteatur ſponte vel inuite, Quia dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria dei patris. i. æqualis pa-
Auguſtinus tri, quod hic quidam negant. Quomodo poteſt fieri vt homo ſit in gloria dei patris, etiam ſi adoptiuus deus ſit, homo in gloria dei patris nō poteſt eſſe? Nam hoc ei competit qui natus eſt de deo: quia in gloria dei patris eſſe, eſt nihil differre ab eo, vt vna gloria ſit patris & filii per naturam, per communē ſubſtantiam & virtutē. Caue qualiter intelligas virorum illuſtrium, Ambroſii & Auguſtini verba præmiſſa, ne ſibi contraire putentur. Scito ergo quia eſt donatio naturalis, & eſt donatio gratuita. Naturali donatione dedit pater nomen quod eſt ſuper omne nomē deo filio non homini. i. Chriſto, ſecundum quod deus, non ſecundum quod homo: nec fuit aliud dare, quam ſibi æqualem generare. Gratuita vero donatione dedit homini Chriſto, non deo: quia Chriſtus non inquantū deus, ſed inquātū homo per gra- F
tiam accepit nomē dei, nec per gratiam adoptionis, ſed per gratiā vnionis, vt non ſit adoptiuus deus, ſed verus deus cui flectitur omne genu.

Itaq̧ chariſſimi mei ſicut ſemper obediſtis, non in præſentia mea tantum, ſed multomagis nunc in abſentia mea cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle & proficere pro bona voluntate. Omnia autē facite ſine murmurationibus & hęſitationibus, vt ſitis ſine querela, & ſimplices filii dei ſine reprehenſione in medio nationis prauę & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes ad gloriā meam in die Chriſti, quia non in vacuum cucurri, neq̧ in vacuum laboraui. Sed & ſi æmulor ſupra ſacrificium & obſequium fidei veſtræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis. Idipſum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

Aimo Itaq̧, &c. q. d. quia Chriſtus humilis, ita per obedientiam exaltatus eſt. Itaq̧ fratres mei, in fide & dilectione, Sicut ſemper obediſtis, domino & mihi, ita nunc obedite, Non in præſentia mea tantum, ſeruientes, Sed multo magis nunc in abſentia mea, quia minus ſubuenio vobis, & Operamini. i. operibus mereamini, & Præparate veſtram ſalutem. i. vi

A tam ęternam.& hoc Cum metu animi:& tremore corporis.i.magno & manifeſto timore, nō præſumptione. Vel cum metu.i.cum humilitate non ſuperbe,quia qui timet ſemper humilis eſt ne cadat: Et tremore,manifeſto.Deus eñ.q.d.ideo timēdum eſt,quia nō vos ſed deus operatur.& hoc, Deus enim eſt qui operatur in vobis , & velle bonum,& perficere bonum quod vultis. & hoc Pro bona voluntate ſua,non pro meritis noſtris.Nos ergo volumus,ſed deus operatur in nobis & velle:nos operamur,ſed deus in nobis operat̃ & operari:hoc nos expedit & credere & dicere,quia pium eſt & verum,vt ſit humilis cōfeſſio,& totum detur deo.Per proprium enim arbitrium niſi dei gratia adiuuetur,nec ipſa bona volūtas in homine eſſe poteſt. Omnia autē.Adiungit hic patientiam humilitati.q.d.non ſolum cum metu operamini,ſed etiam Omnia facite ſine murmuratione.i.non negligēter & indeuote. Et ſine hęſitationibus,vt nō hęſitetis pati pro Chriſto,ſed prompti ſitis:ita omnia facite Vt ſitis ſine querela,quantum ad proximum,vt.ſ.proximus de vobis nō poſſit conqueri:& quantum ad vos,ſitis Simplices,non duplices vt qui duobus dominis ſeruire volunt.Contra quod dictum eſt,Non poteſtis deo ſeruire & mammonę.Simplices, dico, ſicut Filii dei.Sicut deus ſimplex eſt,ita & filii eius puro ac ſimplici animo debēt incedere: & etiam quantum ad exteros eſtote Sine reprehēſione,vt non ſit in vobis quod pateat reprehenſioni.& hoc ideo hortor,quia eſtis In medio prauę nationis,per opera,& Peruerſę,

B per diuerſas ſectas.i.malorum,qui rectum ordinē deprauant & peruertunt:qui dicuntur natio,quia non ſunt renati ex aqua & ſpiritu ſancto. Inter quas lucetis.i.lucere debetis doctrina & vita.i.ad hoc eſtis conſtituti vt luceatis,& ideo decet vos eſſe ſine reprehenſione. Lucetis,dico, Sicut luminaria,fixa in cęlo lucent In mundo,ſic & vos ſol mundi eſtis quos illuminat lux vera.& hoc ideo quia eſtis Continentes verbum vitæ.i.quia eſtis vaſa euangelii,ſicut illa dicuntur continere rationem vitæ animalis.Luminaribus bene ſanctos comparat.Sicut eñ ſtellas cęli non extinguit nox,ſic mentes fidelium adhęrētes cęlo ſacrę ſcripturę non obſcurat mūdana iniquitas.Et ſicut illa quicquid agatur in terra etiam ſi qui mētiantur de ipſis,ſuos tamē in cęlo curſus non obliquant nec tardāt:ita ſancti quorum cōuerſatio in cęlis eſt,propter mala mundi quæ deſpiciunt:vel falſa quæ confingātur in ipſos,lucem verbi & vitæ exēplum nullo modo interpolant.Ita facite vt dixi,quod vtiq; erit Ad gloriam meam,nedum veſtram futuram In die Chriſti.i.quando videbitur Chriſtus. Et vere gloriā habeo, Quia nō in vanum.i.ſine fructu, Cucurri,in facile conuerſis: Neq; in vanum laboraui,in difficile conuerſis.& non ſolum tunc habebo gloriam, Sed etiā modo gaudebo int⁹,in mēte,quia certa me manet merces. Et congratulor.i.gratias ago Vobis omnibus,etiam Si immolor ſuper ſacrificium & obſequium fidei veſtræ.q.d.iam obtuli deo fidem & opera veſtra,ſed etiam ſi ipſe pro vobis offeror, Gaudeo,ita & vos,ſi ꝑ me immolamini gaudete.& hoc eſt quod ſubdit, Propter idipſum autem & vos gaudete & cōgratulamini.i.gratias agite Mihi,ſicut ego vobis ſi immolor pro vobis.

Aug.de bono perſeue.

Aug. ad Iulianum

Aimo

Aug.ex lib. ſenten. proſperi.

C Spero autem in domino Ieſu,Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono animo ſim cognitis quæ circa vos ſunt.Neminem enim habeo tam vnanimem qui ſyncera affectione pro vobis ſollicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt quęrunt, non quæ Ieſu Chriſti.Experimentum autem eius cognoſcite, quoniam ſicut patri filius mecum ſeruiuit in euangelio.Hunc igitur ſpero me mittere ad vos,mox vt videro quæ circa me ſunt.Confido autem in domino,quoniam & ipſe veniam ad vos cito.Neceſſarium autem exiſtimaui Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum:veſtrum autem apoſtolum,& miniſtrum neceſſitatis meę mittere ad vos,quoniā quidem omnes vos deſiderabat, & mœſtus erat,propterea quod audieratis illum infirmatum.Nam & infirmatus eſt vſq; ad mortem,ſed deus miſertus eſt eius.Non ſolum autem eius,verumetiam & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Feſtinantius ergo miſi illum,vt viſo illo iterum gaudeatis,& ego ſine triſtitia ſim.Excipite itaq; illum cum omni gaudio in dño,& eiuſmodi cū honore habetote,quoniā propter opus Chriſti vſq; ad mortē acceſſit,tradēs animā ſuā,vt ipleret id qđ ex vobis deerat erga meū obſequiū.

Digitized by Google

Spero autē,q.d.nō ſolum literis hoc moneo,ſed Etiam ſpero in domino Ieſu,i.per miſericordiam domini Ieſu Timotheum me,mittere ad vos.& hoc Cito,adeo neceſſariū eſt vt veniat,& adeo attētus eſt erga vos.Mittere,dico, Vt & ego bono animo ſim,his cognitis quæ circa vos ſunt:ſicut vos eritis bono animo cognitis his quę circa me ſunt,ideo illum & non alium volo mittere.Etenim,i.quia Neminē habeo,nunc, Tam vnanimem,i. qui ita concordet meę voluntati in hoc negotio, Qui,ita, Syncera affectione pro vobis ſollicitus ſit.hoc em̄ tēpore multi cum apoſtolo merecnarii erant,filii vero vel paſtores nulli niſi Timotheus.Et vere, Omnes enim quęrunt,in vobis Quę ſua ſunt,nō quæ ſunt Ieſu Chriſti.Negligētes em̄ erant de diſciplina & conuerſatione fratrum.Non enim deuoto animo prædicabant,ſed ꝓpter propria lucra.Hi ſunt mercenarii q̄ ſunt tolerandi,quia eadem habēt in ore quæ & paſtores,qui vtiq̧ ſunt diligēdi.Fures vero & latrones qui occidūt, ſunt cauēdi. Experimentum autē.q.d.hunc mittam ad vos,vos autē cognoſcite in vita & doctrina. Experimētum eius,i.ipſum quē nos experti ſumus & bonū cognouim⁹. Quoniam,ipſe obediēs mihi Sicut filius patri mecum ſeruiuit,deo In euangelio,in quo potui experiri eum.Et quia expertus ſum, Hunc igitur ſpero me mittere ad vos,mox vt videro, quē exitum ſint habitura quæ circa me ſunt. Confido autē in domino,quoniam & ipſe cito veniā ad vos.Hæc manifeſta ſunt,aperta perſtringam⁹ vt in obſcuris īmoremur. Interim autem exiſtimaui neceſſarium,fore Mittere ad vos Epaphroditum fratrē meum,in fide, Et cooperatorē,in prædicatione, Et commilitonē,in aduerſis. Veſtrū autē apoſtolum,i.doctorē, Et miniſtrū neceſſitatis meę,qui mihi neceſſaria miniſtrauit,& ideo mittere volui.Sunt etiā alię cauſę.ſ. Quoniam quidem deſiderabat vos omnes videre & mœſtus erat,nō de ſe,ſed de vobis pro eo dolētibus.& hoc eſt quod ſubdit, Propterea quod audieratis eum infirmatū.i.verberatum miniſtratione,vnde dolebatis. Nam,&c.quaſi quis diceret,cur mœſtus erat,quia audierāt illū infirmatū.ſ.cum poſſent decipi.Reſpon.Quia non ſolum fama,ſed etiam in ipſa re infirmatus eſt,& ita confirmaretur auditus eorum magis ac magis,& dolor augerēt niſi cito ad eos veniret.& hoc eſt quod ſubdit, Nam & infirmatus eſt,nō vtiq̧ ex verberatione,ſed ex ęgritudine.& hoc Vſq̧ ad mortē.i.ad mortis periculum. Sed deus miſertus eſt eius,ſanando eum, Non ſolum autē eius,verūetiam & mei,vel Noſtri,quibus eum ſeruauit.In hoc miſertus eſt mei Ne haberē triſtitiam,de morte, Super triſtitiam,de infirmitate,quę nocebat vobis.Et quia deus miſertus eſt eius & noſtri, Ergo feſtinantius,quam eſſet propoſitum, Miſi illum,ad vos,vt viſo illo iterū gaudeatis,pro cuius abſentia triſtari vos noui: Et ego ſine triſtitia ſim,quam habebā de vobis triſtibus.& quia miſi eum, Itaq̧ excipite illum cum gratia,vt per bona opera oſtendatis vos gaudere de eo.Gaudeo,dico,quod ſit In domino,i.quod ſit ſpirituale, Et,q̄a eiuſmodi eſt, Cū omni honore habetote.Abſoluta ſunt hęc,nec egēt interpretatione. Et debetis, Quoniam propter opus Chriſti,i.vt faceret opus quod Chriſtus docuit,& fecit q̄ venit miniſtrare & non miniſtrari. Acceſſit vſq̧ ad mortē.i.periculo mortis:non coact⁹,ſed ex voluntaria deliberatione. Tradens animam.i.vitam ſuam Vt impleret id quod ex vobis deerat erga meum officium:rem quippe dediſtis,ſed qui mihi ferret de vobis,nō erat.

Ambroſius (margin, beside "ſu Chriſti.Negligētes…")
Aimo. (margin, beside "quē exitum ſint habitura…")
Ambroſius (margin, beside "& mei,vel Noſtri…")

D (right margin, at "Spero autē…"); E (right margin, at "autem exiſtimaui…"); E (right margin, at "betis, Quoniam…")

CAPVT III.

DE cętero fratres mei gaudete in domino,eadē vos ſcribere mihi quidem non pigrum,vobis autem neceſſarium. Videte canes,videte malos operarios,videte conciſionem.Nos enim ſumus circumciſio qui ſpiritu ſeruimus deo,& gloriamur in Chriſto Ieſu & non in carne fiduciam habentes,quanquam & ego habeam confidentiam in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis circunciſus octaua die ex genere Iſrael de tribu beniamini,Hebręus ex Hebræis,ſecundum legem Phariſęus ſecundum ęmulationem perſequens eccleſiam dei: ſecundum iuſtitiam que in lege eſt conuerſatus ſine querela.

De cætero. Hucuſq̧ contra tribulationes maxime exhortatus eſt eos: dcętero contra pſeudoapoſtolos monet ne legalia ab eis recipiant,ſed fidē Chriſti ſolam ſufficere credant. Et incipit hic agere de ſynceritate fidei quaſi de tolerantia & quibuſdam aliis. Hucuſq̧ mo

Digitized by Google

A nui Decętero.i.deinceps, O fratres mei,in fide,dico, Gaudete in domino.i.gaudium omnis boni habeatis In domino,non in carnalibus obſeruantiis.Hoc quidem præſens di xi vobis,ſed Eadem ſcribere vobis,quæ præſens dixi.ſ.vt in domino tantum gaudeatis, Mihi abſenti quidem non eſt pigrũ,vobis autẽ neceſſarium eſt,cõtra inſtãtes pſeudo:ideo dicit neceſſarium ſcribere quæ præſens dixerat,quia ſcriptura diutius manet quam prolatio. Videte,& vt in domino gaudeatis, Videte.i.cognoſcite illos eſſe canes,non ratione,ſed conſuetudine contra inſolitam veritatem latrantes.Hæc eſt eñ canũ natura vt cum quibus habẽt conſuetudinẽ ſiue boni,ſiue mali ſint,non ad eos latrent:inſolitorum autem perſonis viſis etiam innocẽtibus irritẽtur.Bene ergo comparat canib⁹,quia ſicut canes magis ſequuntur cõſuetudinem quam rationem,ita pſeudoapoſtoli conſuetudinem legis tenẽt, & contra veritatẽ irrationabiliter latrant,& mordent.Et Videte.i.cognoſcite illos eſſe Malos operarios.Mali operarii ſunt qui zizania errorum ſuperſerũt generoſo ſemini euãgelii,quibus frumẽta enecant. Videte.i.cognoſcite illos eſſe,non dico circuncifionem,ſed Cõciſionẽ,cõciſi ſunt,qa a Chriſto cęſi ſunt:& alios cędũt.i.ſeparant. Nos eñ.q.d.bene hos nomino conciſionẽ & non circunciſionẽ, Nos eñ,fideles tantũ Sumus,vere circunciſio.Credentes eñ circũcidunt cor ſuũ,vt amputata erroris nebula aſpiciãt & cognoſcãt deum creaturæ. Nos,inquam, Qui.ſ.ea ſeruitute quæ græce Latria dicitur, Seruimus Auguſt. de gra.n.t.

B deo,& hoc non in carne,ſed Spiritu.i.ratione ab omnibus expedita,quia ſpiritus regit,caro domatur.Carne eñ ſeruit deo,qui de rebus carnalibus ſperat placere deo.Cum vero caro ipſa ad bona opera ſpiritui ſubditur,ſpiritu ſeruimus deo qui carnem domamus vt ſpiritus obtemperet deo.Spiritus eñ regit,caro regitur:nec ſpiritus bene regit,ſi non regatur. In nõnullis codicibus inuenimus ſcriptum, Ita qui ſpiritui deo ſeruimus.Per hoc notat ſpiritum ſanctum eſſe cui latria exhibetur.ſ.ſeruitus ſoli creatori exhibẽda.Alia eſt ſeruitus qua per charitatem iubemur ſeruire inuicẽ,quę Græce dicitur Dulia.In pluribus etiam codicibus Latinis,in Gręcis vero omnibus vel pœne omnibus,reperitur ita ſcriptũ, Qui ſpiritui dei ſeruimus.Attẽde etiam cum non dixerit,nos habem⁹ circũciſionem,ſed Nos ſumus circunciſio,ſic accipi:hoc voluit ſignificare apoſtolus,Nos ſumus iuſtitia.Circũciſio eñ iuſtitia eſt.Magis autem commendat quod dicit,dicendo, Nos eſſe circunciſionem.i. iuſtitiam,quam dicendo nos eſſe circunciſos,i.iuſtos:ſic tamen vt cum iuſtitiam dicit eſſe, iuſtos eſſe intelligamus. Et gloriamur in Chriſto Ieſu,maxime,quia noſtra gloria tantum Chriſtus eſt. Et non ſumus habẽtes fiduciam.i.ſpem ſalutis, In carne.i.in carnali circũciſione,vel in Genere.Reſpexit quoſdam in carne fidentes,ipſi erant qui de circunciſione carnis & aliis carnalibus obſeruantiis,necnon etiã de genere gloriabantur.Et ne videat apoſtolus non poſſe fidere in carne,& contemnere quod non habet,ſubdit, Quanquã ego habeam.i.habere poſſim Confidentiam in carne, ſiqua eſſet.& vere poſſim,quia pl⁹ aliis. Auguſtinus Auguſtinus de trinit. Aug.in ſer. quodam Aimo Auguſti.in eodem.

C & hoc eſt quod ſubdit, Si quis alius,a me qui vos decipit, Videt confidere in carne,quaſi inde iuſtus ſit, Ego magis videor,debere confidere quam illi pſeudo,quia Ego ſum circũciſus octaua die,a natiuitate mea.q.d.nõ maior circũciſus ſum,ſed habeo circũciſionẽ octaua die,vt lex Moyſi præcipit hominem.ſ.octaua die circũcidi cultello petrino.Innuẽs quod poſt tempus.vii.dierum in octauo.i.in æterno die a Chriſto petra perfecte circuncidemur ab omni corruptione pœnę & culpę:& ſum Ex genere Iſrael.i.non proſelitus,non aduena ad populũ dei,ſed a parẽtibus natus Iudæis:& ſum non de minori tribu,ſed De tribu Bẽiamin,quæ non fuit de concubinis,quæ tribus adhæſit nõ recedẽs a templo quando facta eſt ſeparatio in ſeruo Salomonis.Tunc eñ tribus Iuda quæ erat regia,& tribus Beniamin, & tribus Leui quę erat ſacerdotalis remanſerunt ſimul non recedentes a Hieruſalem & a tẽplo:& ego natus Ex Hebręis,parentibus, ſum Hebręus.q.d.non deuiaui a gẽte mea.Nota quod Hebręi dicuntur pro Abrahęi mutata litera ab Abraham,vnde origo trahitur, non ab Eber.Hoc autem Auguſtinus retractat ita,dicens,Quod dixi ex Abraham cœpiſſe gentem eorum:eſt quidem & hoc credibile, vt Hebręi velut Abrahęi dicti eſſe videantur. Sed ex illo verius intelligantur appellati qui vocabatur Eber,tanquam Hebręi.Et ſum Secundum legem,in qua egregius fui. Phariſęus.i.non contemptibili plebi ammixtus,ſed nobilitate ab aliis ſegregatus atq; primarius.Primarii enim quidam,& quaſi ad nobilitatẽ iudaicam ſegregati erant,non contemptibili plebi mixti,qui dicebãtur Phariſæi.Nam dicitur hoc verbum quaſi ſegregationem interpretari:qui ſicut latine egregius dicit,quaſi a Auguſtinus

Digitized by Google

grege ſeparatus,& fui Secundum æmulationem.i.dilectionem legis, Perſequens eccleſiā dei.Quicquid enim erat quod legi meæ aduerſarium videretur impatienter ferebam,acri ter inſequebar.Hæc apud Iudęos erat nobilitas,ſed apud Chriſtum quęrit̃ humilitas.Ideo ibi iſte Saulus dicebatur a Saule cuius erat procera ſtatura:hic autem Paulus.i.modic⁹ dicitur.& ſecundum Iuſtitiam,non veram,ſed Quæ in lege eſt,quæ manus comprimit, non animum:quæ timore,non amore ſeruire facit. Conuerſatus ſum ſine querela.i. ſine clamore de me facto.Nota quod dicit ſe ſecundum iuſtitiam legis conuerſatum: idem tamen alibi ait,In quibus & nos ambulauimus aliquando in deſideriis carnis,facientes voluntatem carnis,& eramus natura filii irę.Talis iuſtus erat ſecundum legem.malum erat talē iuſtitiam ſectari:quia quod in eo fuit ſine querela,hoc de illo magnam faciebat querelam. D

Auguſtinus

Auguſtinus

Sed quæ mihi fuerunt lucra,hæc arbitratus propter Chriſtum detrimenta. Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti domini mei, propter quem omnia detrimentum feci,& arbitror vt ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam,vt & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt,ſed illam quæ ex fide eſt Chriſti Ieſu,quæ ex deo eſt iuſtitia in fide ad cognoſcendum illum,& virtutem reſurrectionis eius,& ſocietatem paſſionis illius,cōfiguratus morti eius,ſi quo modo occurram ad reſurrectionem quę eſt ex mortuis,non quod iam acceperim,aut iam perfectus ſim. E

Sed quæ mihi,&c.Hæc omnia prædicta habui. Sed quæ mihi fuerunt,ante Chriſtum, Lucra,vt ſigna veritatis. Hæc ſum arbitratus,ſi poſt veritatem ſequerer, Eſſe detrimenta,ſcilicet quicquid boni eſt deterentia.& hoc Propter Chriſtum,ſcilicet ne aduentum Chriſti oſtenderem,vel nondum factum eſſe,vel ſuperfluum.Inania enim erant hæc omnia & impedimenta ne accederetur ad gratiam. Veruntamen,quaſi dicat non ſolum propter Chriſtum habendum,ita arbitratus ſum, Veruntamen.i.ſed etiam ſi ipſum non poſſem aſſequi. Aeſtimo omnia detrimentum eſſe,propter hoc ſolum.ſ. Propter ſcientiā domini noſtri Ieſu Chriſti.i.quam de Chriſto habemus, Eminentem,cæteris ſcientiis,vel quæ eminet in eo pluſq̃ in aliis.Vel ad eundem ſenſum poteſt hæc litera iungi,cum priori verſu.q.d.hæc omnia prædicta legis habeo. Verūtamē.i.ſed tamē non partim,ſed Oīa exiſtimo eſſe detrimenta.& hoc Propter eminentē ſciētiam.i. Chriſti domini,hoc non mutatur. Propter quē,Chriſtū,honorandū.i.propter Ieſu Chriſti dilectionem & honorē, Non ſolum æſtimo ea detrimēta,ſed Etiam feci,docendo & ſpiritualiter viuendo,vt aliis appareret Omnia,eſſe Detrimētum,& quod plus eſt Arbitror,illa legalia non tantum eſſe detrimenta bonorum,ſed etiam Vt ſtercora,quia inquinant iam obſeruantem.& hoc F ideo vt in futuro Chriſtum lucrifacerem.i.Chriſtum habeam pręmium. & hic Inueniar, rationabiliter attēdenti membrum In illo,capite.i.ſim membrum illius ei charitate copulatus:quod aliter nequit fieri,niſi illa exiſtimē vt ſtercora.Quomodo autem poteſt in illo eſſe vt mēbrū,ſubdit, Inueniar,dico, Nō habēs meā iuſtitiā,quę ex lege eſt.Illa eſt iuſtitia qua quis pœnas timet,nō amat iuſtitiā.Quiſquis eñ timuerit,& ſuis virib⁹ legē implere putauerit,& fecerit quod iubet lex nō amādo iuſtitiā,ſed timēdo pœnā:fit quidē ſecūdū iuſtitiā quæ ex lege eſt iuſt⁹,de qua iuſtitia alibi dicitur,Suā volētes iuſtitiā conſtituere,iuſtitiæ dei.i.gratiæ nō ſunt ſubiecti.Sed ſi ex lege iuſtitia eſt,quomodo eſt tua?Nūquid tu tibi impoſuiſti legē?Deus legē dedit & impoſuit,Deus te legi ſuę obtemperare pręcepit:ſed & tua eſt,quia de lege præſumis tua voluntate te legem poſſe implere, exiſtimans quia illa legalia manibus operaris.Non habens meam,dico, Sed illam,iuſtitiam Quæ eſt ex fide Chriſti,quæ impetrat a deo,quæ tollit timorem & dat amorem,quam deus ſolus operatur in nobis.Melius eſt enim iuſtum eſſe,quam hominem eſſe.Si ergo hominem te fecit deus,& iuſtum te facit quod melius eſt:non tu te,ſed ſine te fecit te:non enim adhibuiſti aliquem ſenſum vt te faceret. Qui ergo fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te:fecit te neſcientem, volentem iuſtificat: & cum iuſtitia vera ſit ex fide, quid ergo opus eſt lege? Omnino tollenda eſt ſecundum verbum legalium figurarum. Quę iuſtitia ex fide eſt ex deo,nō eſt ex nobis:& ſi fides noſtra ſit & iuſtitia,hæc ſcilicet ens in fide.Sicut eñ ex fide nata eſt,

Ambroſius

Aimo

Auguſtinus

Digitized by Google

A ita exiſtere non habet niſi in fide. Deinde ſubdit commendationem fidei per multa quę fa
cit. Facit em̃ & in alia vita cognoſcere deum perfecte qui hic fide creditur; & habere reſur-
rectionem, quæ noſtra reſurrectio eſt virtus & efficacia reſurrectionis Chriſti; & in hac vi-
ta habere ſocietatem Chriſti in patiẽdo: niſi em̃ per fidem nemo tanta pateretur. & Con
figurationẽ mortis eius, vt. ſ. moriatur pro Chriſto ſi opus fuerit, ſicut ipſe pro nobis. & hoc
eſt quod ait, Fide, dico, valẽte ad cognoſcẽdum illum, perfecte, in futuro. Hoc videtur dice-
re de fide non habẽte tempus operandi, quę tantum ad hoc valet, Et valẽte ad virtutem
reſurrectionis eius. i. ad veram reſurrectionis efficiẽtiam, quæ eſt virtus & effectus reſurre-
ctionis Chriſti. & in hac vita Valet ad ſocietatem paſſionum eius. i. ad hoc vt ſocii ſimꝰ
Chriſti in patiendo. Quæ, ſocietas Eſt ex charitate, hoc dicit de fide habẽte tẽpus ope-
randi. Inueniar, dico, in illo: ego dico Configuratus morti eius, vt. ſ. moriar pro illo ſi opus
ſit, imitator mortis eius & paſſionis. Vel ita, In fide, ad cognoſcendum. q. d. qui in lege pu Aimo
tat ſe iuſtificari, non agnoſcit Chriſtum: ſed ego volo iuſtificari in iuſtitia quæ ex fide eſt,
quæ ex deo eſt, quæ eſt in fide. Ad quid? Ad cognoſcẽdum illum. i. vt ego agnoſcam illũ. ſ.
cur natus, cur paſſus. Et ad cognoſcẽdum Virtutem reſurrectionis eius. i. vt agnoſcã quæ
eſt virtus reſurrectionis ſuæ. ſ. iuſtificatio credentium. Ex illius em̃ reſurrectione iuſtifica-
mur, tanquam enim a petra circuncidamur. Reſurrexit em̃, Chriſtꝰ, Propter iuſtificatio
B nem noſtram. i. vt iuſtos nos faciat. Et agnoſcam *Socios paſſionis eius*. i. fructum qui venit
ex ſocietate paſſionum eius. Illam ergo bene noſcit, qui per eam ad cæli gaudia peruenire
credit. Ego, dico, Configuratus morti eius, hoc non mutatur. *Si quomodo*. q. d. quęro iu
ſtificari ex fide, & configurari morti eius Chriſti. Ego, dico, tẽtans *Si quomodo*. hoc ideo
dicit, quia difficile eſt. Occurram deo, retribuens ei quod mihi retribuit. ſ. calicem paſ-
ſionis. Vnde propheta, Quid retribuam domino pro omnibus, &c. Ego, dico, pro hoc Vẽ
turus ad reſurrectionẽ, veram & glorioſam. Vel tẽtans, *Si quomodo*, &c. In aera Chriſto,
in iudicio quod tantum ſanctorum eſt prius veniẽs Ad reſurrectionem veram, Quæ eſt,
non inter mortuos, ſed longe Ex mortuis. Qui autẽ licet omnes reſurgant in die iudicii, Aimo
ſoli tamẽ iuſtiglorioſe mutabuntur, & occurrent domino in aera deportati ab angelis. Im-
pii vero manebunt in terra, quouſq; percipiant terribilem ſententiam iudicis. Et ne videat̃
ſuperfluum apoſtolum tot pati, cum fidem & alia bona habeat, ſubdit, Nõ quod. q. d. me-
rito iam pro illa gloria tantum laboro, quia non dico Quod iam acceperim, aliquid glo-
riæ: quia ſi aliquid gloriæ accepi, nihil eſt ad comparationẽ futurę, Aut ſi quid iam, acce-
pi de cognitione Chriſti: non dico quod in illa Iam perfectus ſim. & ſi ita eſt de me, quid de
aliis? Hoc dicit de ſe, ne illi quos in hac epiſtola laudat, & in quorũ fide & deuotione ſe gau-
dere teſtatur, vt homines inflatione extollantur: ſed laborent addere vt ipſe facit, qui tantꝰ
eſt. Si em̃ ipſe qui tanta præditus eſt dignitate adhuc deeſſe ſibi ad perfectionem confitet̃,
C quanto magis hi elaborãdum eſſe ſibi intelligere debent, vt iuſtificationum merita & per-
fectionis metam adipiſcantur. Nemo ergo fidelium etſi profecerit, dicat, ſufficit mihi. Aug. ex lib.
Qui em̃ hoc dixit, hęſit in via ante finem, quẽ currẽs intuebatur apoſtolus, & de ſua imper- ſenten. pro
fectione confitebatur, aliud in ſe intuẽs, aliud alibi quęrens. Per fidem em̃ ambulat, non per ſperi.
ſpeciem. Vel ita. q. d. ideo tẽto, *Si quomodo* occurram ad reſurrectionẽ, quia non eſt verũ
quod Acceperim iam, virtutẽ reſurrectionis, aut ꝙ iam Perfectꝰ ſim, in cognitione dei.

Sequor autem ſi quo modo comprehendam in quo & comprehenſus ſum a Chriſto Ieſu. Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe. Vnum autem, quæ quidem retro ſunt obliuiſcens: ad ea vero quæ ſunt priora extendens meipſum ad deſtinatum perſequor ad brauium ſupernę vocationis dei in Chriſto Ieſu.

Sequor autem. q. d. non accepi, nec perfectus ſum, ſed *Sequor*, non paſſibus corporis, ſed mẽtis affectibus & vitæ moribus, vt poſſim eſſe perfectus iuſtitiæ poſſeſſor, qui recto itinere de die in diem ſpirituali renouatione proficiens iam perfectus ſum factus eiuſdem iuſtitiæ viator: perfectus em̃ erat viator, ſed nondum ipſius itineris perfectione peruentor. Ideo ait, *Sequor*, proficiendo, tentans *Si quomodo* comprehendam. i. ſi aliquo modo potero per-fecte cognoſcere Chriſtum qui eſt ſumma beatitudo. Ecce quanta eſt fides quæ tam grande petit. Comprehẽdam, dico, in eo modo cognitionis In quo deprehenſus ſum a Chriſto Ie-

ſu,vt.ſ.videam eum ſicut eſt,ſicut ipſe me videt ſicut ſum. Vel ita, Comprehendam,dico, D
Ambroſius non merito meo,ſed in eo. In quo comprehēſus ſum,a domino,i.per miſericordiam dei per quam a præſciētia dei requiſitus inuētus ſum. Vel ita.q.d comprehendam,dico,in eo modo videndi, In quo,etiam nunc Comprehenſus ſum a domino Ieſu,vt.ſ.videam eum in ea claritate in qua mihi apparuit in via quādo me cōprehēdit. Fratres,&c.Illud quod dixerat,euidētius aperit:& quid illud ſit,quod nondum comprehēdit,ſed ſequitur vt comprehēdat,determinat:& quaſi mirantibus illis,quid dicat cum ait,non accepi,nondum perfectus ſum,ait, Fratres.q.d.recte dico,ſequor vt comprehēdam,quia Ego,qui melius noui quam vos,vel alii, Non arbitror me comprehēdiſſe,quicquid alii putēt de me. Ego non arbi-
Auguſtinus tror de me comprehēdiſſe,vnum.ſ.Multa quidem habeo, Vnum autē nōdum habeo,hoc vnum. Vna etiam dicitur in Pſalmo,Vnam petii a domino.& quaſi diceretur, Quid ergo agis apoſtole?nondum apprehēdiſti?nondum perfectus es?Quid ergo agis?Quid mihi imitandum proponis?inquit, Quæ quidem retro ſunt. Vel ita, Non arbitror me comprehēdiſſe.Hic diſtingue,nō comprehēdi. Vnum autē,de me vobis aſſero,quod Ego obliuiſcēs ea quidem quæ retro ſunt,ad ea vero quæ priora ſunt me extēdens,& perſequor,&c.Vel ita, ab illo loco Fratres,q.d.non comprehēdi.Et vere,quia o Fratres,nec arbitror me cōprehendiſſe,ſed perſequor:non vtiq; tria vel duo, Sed vnum,ſummum bonum:quod vere eſt vnum,in quo ſunt omnia bona.Hoc eſt illud vnum de quo Philippus ait,Domine oſtēde nobis patrē,& ſufficit nobis.Perſequor,dico,qualiter?hoc modo:obliuiſcēs quidē.i.dans obliuioni, Quæ retro ſunt.i.terrena quæ reliqui, Ad ea vero quæ ſunt priora.i.ad cæleſtia E
Auguſtinus quæ terrenis priora ſunt, Extēdens me,tota intētione & deſiderio nōdum habitæ rei. Extendebat em̄ ſe ad cæleſtia ſecundum intentionem,non ſecundum peruentionem, non ſecundum apprehenſionem.ſic & nos non relabamur vnde iam tranſiliuimus,nec remaneamus in illis in quæ iam venimus,curramus,intēdamus.In via em̄ ſumus,non reſpiciam⁹ re-
Auguſt. in lib.conf. tro:ſed in anteriora extēdamus intentione & deſiderio.Vita em̄ Chriſtiani boni,ſecūdum deſiderium eſt.Quod autem deſideras,nondum vides:ſed deſiderando capax efficiaris,vt cum venerit quod deſideras,implearis.Sicut em̄ ſi velles implere aliquē ſinum,& noſti quam magnum eſt quod dabitur,extēdes ſinum vel ſacci,vel vtris,vel alicuius rei,& extēdendo facis capaciorem:ſic deus differendo rem,extēdit deſiderium:deſiderando,extēdit animum: extēdendo,facit capacē.Deſideremus ergo quia implēdi ſumus.Hæc eſt vita noſtra vt deſiderando exerceamur:tantum autē nos exercet deſiderium ſanctum,quantum deſideria noſtra amputabimus ab amore ſeculi.Ideo dicit, Obliuiſcens quæ retro ſunt.i.cuncta tēpo-
Aug.in pſalmo.lxxx. ralia,& Extēdens meipſum ad ea quæ ſunt priora,appetēs æterna.Extēſio em̄ illa eſt appetitio terrenorum.Vel ita, Obliuiſcens quæ retro ſunt.i.merita iam præterita priora.ſ.
Ambroſius acta,non quia mala ſint,ſed quia parua ad meritum collocandum:ſed ad potiora extenſus eſt,vt ſemper proficiat in melius.Vnde ſubdit, Ad ea vero quæ ſunt priora meipſum ex-
Auguſtinus tendens.i.priora mala. Ad ea vero quæ ſunt priora meipſum extendens.i.ad promiſſa bona.Præterita em̄ mala poſt tergum oportet ponere,vt in ea quæ nobis promittuntur intendamus.Ergo nec ex præterita vita,nec ex præſenti delectari debemus:reuocandus eſt animus a recordandis cum quadam delectatione præteritis malis,& cum quadam cōcupiſcentia fruendi ne redeamus corde in Aegyptum. Vitam igitur præteritam malam obliuiſcere,ſi te delectauit aliquando vanitas,non modo te delectet.Perſequor,dico,eouſq; donec veniam Ad deſtinatum præmium.ſ. Ad brauium.i.ad præmium quod eſt mihi deſtinatum & promiſſum a deo,vel ad quod propoſui me currere.Brauium,dico, Supernæ vocationis dei,in Chriſto Ieſu.i.æternæ vitæ,ad quam in ſupernis dandam vocat me de⁹ per filium ſuum Ieſum Chriſtum,& ideo digna eſt res & certa. F

Quicunq; ergo perfecti ſumus hoc ſentiamus,& ſi quid aliter ſapitis,& hoc vobis deus reuelabit. Veruntamen ad quod peruenimus,vt idem ſapiamus,& in eadem permaneamus regula.

Quicunq; ergo,q.d.& quia ego ita curro,& ita de me ſentio.ſ.quod adhuc perfectus ſum: ergo & vos Philippenſes hoc ſentite,ſed ſe eis enumerat,dicēs, Quicunq; ergo ſum⁹ per-
Aug.in pſalmo.cxxx. fecti,curſores,vel viatores,comparatione aliorum, Hoc ſentiamus.q.d.non loquor imperfectis quibus non valeo loqui ſapientiam,qui adhuc lacte potantur,non ſolido cibo paſcū-

Digitized by Google

A tur:ſed illis dico,qui iam dicuntur eſſe perfecti:qui manducant ſolidum cibum,quia intelli-gunt æqualitatem verbi cum patre:ſed non ſic vidêt adhuc,quomodo vidẽdum eſt facie ad faciẽ.Certa eñ fides vtcunq; inchoat cognitionẽ.Cognitio eñ perfecta non perficitur,niſi poſt hãc vitam,cum videbimus facie ad faciem.Hoc ergo ſapiamus vt nouerim⁹ tutiorem eſſe affectum vera quęrẽdi,quam incognita pro cognitis præſumẽdi.Sic ergo quæram⁹ tã-quam inuẽturi,& ſic inueniamus tanquam quęſituri.De credendis,nulla infidelitate dubite mus:de intelligendis,nulla temeritate affirmemus.In illis authoritas tenẽda eſt, in his ve-ritas exquirenda.Et ſciendum , quod iuſtitia qua iuſtus ex fide viuit,nunc vera iuſtitia eſt. Quæ licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur,ta-men eſt parua ad illam magnam quam cepe;it æqualitas angelorum.quam qui nondũ ha-bebat,& propter illam quæ iam inerat,perfectum:& propter iſtam quæ adhuc deerat,imper fectum ſe eſſe dicebat:minor iſta iuſtitia facit meritum,maior illa,pręmium.Ideo qui iſtam non ſequitur,illam non aſſequitur.Vnde ait, Quicunq; perfecti ſumus.i.perfecti currim⁹. Hoc ſentite , quod nondum perfecti ſumus vt illic perficiamur , quo perfecte adhuc curri mus:vt cum venerit quod perfectum eſt,deſtruatur quod ex parte eſt.i.iam non ex parte ſit, ſed ex toto:qa fidei & ſpei res ipſa quæ videat ſuccedet.Charitas vero quæ in his trib⁹ ma ior eſt non auferetur,ſed augebitur & implebitur.In qua plenitudine,illud pręceptum cha-ritatis implebitur,Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,&c.

Augustinus de trini.

Aug.in lib. ſenten. pro ſperi.

Augusti.de perfecta iu ſtitia homi nis.

B Nã cum eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, non omnino ex tota anima diligitur deus.Caro autẽ non dicitur cõcupiſcere,niſi quia carnaliter anima concupiſcit.Tunc vero erit intus ſine omni peccato,quia nulla lex erit in mẽbris repugnans legi mẽtis.Tunc prorſus toto corde,tota anima,tota mente diliget deum,quod eſt ſummum præceptum.Cur er-go non præcipitur homini iſta perfectio,quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non eñ recte curritur,ſi quo currendum eſt neſciatur.Quomodo autem ſciretur,ſi nullis præceptis oſtenderetur? Et ſiquid,quaſi dicat,ita ſentite ſicut dixi:& ſi hoc feceritis,hoc vobis da-bit deus. Quod ſi quid modo aliter ſapitis quam ſapiendum ſit,in futuro,quia modo per ſpeculum videtis.& hoc Reuelabit vobis deus,quia clare faciet cognoſcere , & ſe & alia omnia quæ obſcure modo videtis.Vel ita,quaſi dicat,ita ſentite vt dixi. Et ſiquid aliter ſapitis.i.imperfecte de deo & aliis. Et hoc,quod modo aliter ſapitis,& de deo,& de omni-bus,id eſt etiam hanc imperfectam cognitionem Vobis deus,per ſpiritum ſanctum reue-lauit.Vel ita,quaſi dicat,ita ſentire,vt dixi, Et ſiquid aliter ſapitis,quam ſapiendum ſit, vt paruuli ſenſu,id eſt ſi perfectam cognitionem de Chriſto vos habere putatis,ſi ſurrepit vobis quod aliquid magni ſitis:& hoc idem male vos ſapere,per miſericordiã ſuam Vo-bis reuelabit deus,ſimiliter & de aliis erroribus.Probata vita vos liberabit,non ſtatim ęter num brauium dabit.Hoc,inquam,faciet,ſi humiliter ſapietis, & de vobis ſenſeritis. Qui enim in pace catholica manet. Et ſiquid aliter ſapitis quam oportet,deus humili reuela-

Aug.in pſal mo.cxxx.

C bit.Si autem illud ſuperbus defendit & pertinaciter aſtruit contra pacem eccleſię,deus abii cit : quia ſuperbis reſiſtit deus,humilibus dat gratiam. Veruntamen,modo,quaſi dicat, imperfecti ſum⁹,aliter ſapimus modo: Sed tamẽ,neceſſe eſt Vt,omnes de illo Idem ſa-piamus,credendo Ad quod peruenimus,fide & ſcientia,& etiam opere compleamus.Vn-de ſubdit, Vt in eadem regula,id eſt rectitudine viuendi Permaneamus,& ſic reuelabit deus quod aliter ſapimus. Vel ita,ab illo loco, Et ſiquid,quaſi dicat,ita ſentite,vt dixi. Et ſiquid aliter ſapitis,id eſt ſiquid melius ad cultum dei excogitaueritis, & hoc donum dei eſſe ſciatis:quia Hæc reuelabit deus vobis.ſed ne qua præſumptio inde oriretur,ſub-dit, Veruntamen.q.d.& ſi aliter ſapitis, Veruntamen.teneamus Id ad quod perueni-mus,vt.ſ.idem ſapiamus:& in eadem regula fidei,& doctrinę,& vitę Permaneamus. hoc eſt,non extra regulam diſciplinæ ſapere,ſed quod commune ſit & modeſtum in euangelica veritate:& in his.ſ.fide & regula viuendi.

Ambroſius

Imitatores mei eſtote fratres,& obſeruate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram.Multi enim ambulant quos ſæpe dicebam vobis : nunc autem & flens dico inimicos crucis Chriſti,quorum finis interitus , quorum deus ven-ter eſt,& gloria in confuſione ipſorum qui terrena ſapiunt.Noſtra autem con-uerſatio in cælis eſt.Vnde etiam ſaluatorem expectamus dominum noſtrum Ie-

A

Digitized by Google

ſum Chriſtum,qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori D
claritatis ſuæ,ſecundum operationem virtutis ſuæ quæ etiam poſſit ſubiicere
ſibi omnia.

Aimo Eſtote imitatores,o Fratres,ĩ fide &dilectione:vt ſicut ego credo,operor & doceo,ita & vos faciatis,& ſi me præſentem nõ habetis, Obſeruate.i.diligẽter inſpicite & imitamini eos Qui ita ambulãt ſicut habetis formam noſtrã.i.imaginẽ vitæ noſtrę.ſ.qui ita credũt,
Ambroſius viuunt,docẽt. Sicut ego.i.mihi ſimiles imitamini.Vult illos eſſe ſollicitos ne prauorũ hominum ſubtilitate capiãtur.Et notẽt quemcunq; qualiter conuerſetur & doceat,vt his iungantur in quibus ſenſus magiſtri ſui agnouerunt. Multi eñ,&c.q.d.dico vt eos obſeruetis qui ita ambulant. Multi eñ ſunt,qui aliter Ambulant,non ſentiẽtes nobiſcum de legis abolitione:ſed legem cum euangelio tenendam eſſe prædicantes. Quos ſæpe,dum præſens eram apud vos, Dicebam inimicos crucis Chriſti.Nunc autẽ idem dico,& flens,tum pro illorũ perditione,tum pro ſimplicium ſubuerſione.Illos inimicos crucis eſſe dicit,quia qui carnales obſeruãtias inducunt,crucem ſuperfluam aſſerunt, Quorum finis,eſt ætern⁹ Interitus.i.in fine eorum,erit eis æterna pœna, Quorum deus eſt ipſe vẽter eorũ.Quicquid faciunt,pro vẽtre faciunt,quaſi ipſum ventrem colẽtes.Hoc enim ab homine colitur,
Aug.in lib. ſenten. pro ſperi. quod cęteris plus diligit.Vnde quia deus maior eſt in omnibus rebus & melior,plus omnibus diligẽdus eſt vt colatur.Illi autem ventrem deum faciunt,qui ita laborant de edendis, E
Ambroſius quaſi in eſca eis ſit ſalus:vel venter deus ſit. Et gloria,alia litera eſt, In pudẽdis ipſorũ.i. ipſi gloriantur in pudendis circunciſis. Qui tales ſapiunt.Hoc eſt eñ terrena ſapere.ſ.in talibus gloriari.Qui autem ſpiritualia ſapit,in fide,& ſpe,& charitate gloriatur. Vel ita, Quorum deus venter eſt.i.eſcas quæ ventri ſunt,deum faciunt,dum eas iuſtificare homines dicunt.& Gloria eorum eſt in confuſione ipſorum.i.in talibus,vnde confundi & erubeſcere poſſunt,dum per animalia ſe iuſtificari credunt.Vel, Gloria eorum,temporalis eſt In confuſione ipſorum.i.perducet eos ad confuſionem æternam, Qui terrena ſapiunt,
Aimo quia in terrenis nil niſi quod vident intelligunt legalia,non ſpiritualiter ſed terrene intelligentes. Noſtra autẽ cõuerſatio.quaſi dicat,illi ita praue ambulant:ſed Noſtra cõuerſa
Ambroſius tio,& ſi adhuc ſimus in terra, Eſt in cęlis,vbi eſt ſpes vera.i.viuendo & intelligendo ſimiles angelis:propter quod præter commoda quæ iam habemus,deum expectamus.& hoc eſt quod ſubdit, Vnde etiam dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſaluatorem,animarũ iam, & quandoq; corporum Expectamus,venturũ.Qui cum venerit, Reformabit.q.d.hoc de eo Expectamus,quod ſicut iam reformauit animas,ita reformabit corpus Humilitatis.i.
Aimo deiectionis Noſtræ,quod per mortem in puluerem & vermes humiliamur. Reformabit,dico,ita quod erit Configuratũ corpori claritati eius.i.aſſimilabit corpori ipſi⁹ in claritate quam habuit in transfiguratione,vel in reſurrectione.Quod vtiq; facere poteſt Secundum F
operationem.i.potentiã operãdi Qua poſſit,non ſolum corpus reformare,ſed etiã Subiicere ſibi omnia.i.hoc poteſt facere ſecundum potentiam operandi,qua ſibi ſubiecit omnia. & quia reformabit corpus noſtrum,

CAPVT IIII.

Itaq; fratres mei chariſſimi & deſiderãtiſſimi,gaudiũ meũ & corona mea,ſic ſtate in domino chariſſimi.Euchodiã rogo & Syntiicen deprecor,idipſum ſapere in domino.Etiã rogo & te Germane compar,adiuua illas quæ mecum laborauerunt in euangelio cum Clemente,& cæteris adiutoribus meis,quorum nomina ſunt in libro vitę.Gaudete in domino ſemper,iterũ dico gaudete.Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus.Dominus enim ꝓpe eſt.Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione cum gratiarũactione petitiones veſtrę innoteſcãt apud deum.Et pax dei quæ exuperat omnem ſenſum,cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu.

Digitized by Google

A Itaq; fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi.i.quos videre multū deſidero. Vel, Deſideratis.i.qui me valde videre deſideratis:qui eſtis Gaudium meū.ſ.de quorū fide & opere gaudeo. Et corona mea,in futuro.i.per quos etiā in præſenti lætificor,& in futuro coronabor. Diſcipulus enim in agone victoribus,dignus erit corona magiſtri. Sic ſtate in domino,ſicut me & mihi ſimiles ſtare ſcitis:vel ſicut eſtis modo,& tūc eritis Chariſſimi. Euchodiam,&c.q.d.omnes moneo,ſed ſpecialiter Euchodiam rogo & Synticem deprecor, quia plus de ea timeo. Sapere idipſum,quod dico non aliud:quia illud quod dico, Eſt in domino.i.ſecundum dominū. Has etiam mulieres ſpecialiter rogat,quia hę religioſę prædicatores ſuſcipere ſolebant.& o Germane,proprium nomē qui es Compar.i.coadiutor meus in euangelio prædicando, Etiam te rogo adiuua, confortando illas pręmemoratas mulieres,ne deficiant. Quæ in euangelio mecum laborauerūt,mihi miniſtrando neceſſaria.& etiam Cum Clemente & cæteris coadiutoribus meis,laborauerunt miniſtrādo etiā eis neceſſaria. Quorū nomina.i.merita & pręmia qui veritatem tenent, Sunt ſcripta in libro vitæ.i.in prædeſtinatione dei:quia ſi diſcreti ſunt meritis,diuerſas manſiones habebunt in æterna domo pro diuerſitate meritorū. Vnde in domo patris mei manſiones multæ ſunt. Liber vitę eſt prędeſtinatio dei,in quo omnes ſaluādi præſcripti ſunt. Et eſt ſenſus, Nolite o Philippēſes grauiter ferre quod omnes vos in epiſtola ſingulatim non nominaui, Aimo

B quia etſi in ea non eſtis ſcripti,in libro tamē vitæ cōtinemini. Gaudete in domino ſemper. Lętatus in fide & in operibus eorum apoſtolus vt alacriores ſint,optat eos in hoc ſtudio proficientes,gaudere in domino ſemper.& ideo iterat vt ſe in eis vera affectione gaudere oſtendat.quaſi dicat,nomina eorum ſunt in libro vitæ.& vt idē eſſe vobis certiſſime credatur, Gaudete,non ad horam:ſed Semper:nō in ſeculo,ſed In domino.i.omne, vnde gaudendum eſt,ſtatuite in domino,non extra. Sicut eñ homo non poteſt duobus dominis ſeruire,ſic nemo poteſt in ſeculo gaudere & in domino. Amicus eñ huius mundi,inimicus dei reputabitur. Multum inter ſe hæc duo genera differunt gaudiorum:ſuntq; omnino contraria,nec ſimul in eodē eſſe poſſunt. Vincat ergo gaudium in domino,donec finiatur gaudium in ſeculo. Illud ſemper augeatur,hoc ſemper minuatur,donec finiatur. Quid eſt ſeculi gaudiū?breuiter dico, Seculi lętitia eſt impunita nequitia.ſ.luxuriari,in ſpectaculis nugari, ebrioſitate ingurgitari,turpitudine fœtere,nihil mali pati. Ecce gaudiū ſeculi,nec caſtigari fame,vel belli timore,vel morbo,vel aliqua aduerſitate:ſed omnia in rerū abūdantia,in pace carnis,in ſecuritate mētis malę agere. Ecce gaudium ſeculi. Magnę ergo miſericordię eſt,nequitiam impunitā non relinquere,ne gaudiū ſit in ſeculo:& ne cogatur in extremo gehēnę damnare,modo flagello dignaī caſtigare:bonum eſt nobis vt ſubueniat caſtigando. Ergo Gaudete in domino,non in ſeculo.i.in veritate,nō iniquitate:in ſpe æternitatis,nō in flore vanitatis.& hoc adeo nobis eſt neceſſarium,quod Iterū dico,gaudete in domino, (Auguſtinus; Auguſtinus de uer. euangelii)

C non vt quædam alia ſemel. Ideo hoc facite,quia hęc eſt Modeſtia,& rectus mod⁹ vt in domino ſit omne gaudium.& hæc Modeſtia,ſit Veſtra,& per vos ſit Nota omnibus hominibus,vt per vos alii diſcant hoc. Vel ita, Gaudete,dico,& Veſtra modeſtia,morum.i. rationabilis cōuerſatio ſit oībus hominibus.ſ.fidelibus & infidelibus:fidelibus,vt imitētur: infidelibus,ne poſſint reprehendere & aliqui conuertantur. Exemplo eorum vult alios acquiri. Cum enim lucebunt opera illorum,non deerunt qui imitentur bonum illorum:& debetis facere quod monui,quia Dominus prope eſt.i.paratus dare quicquid opus eſt in ſpiritualibus vel temporalibus.& Ideo nihil,id eſt de nulla re Solliciti ſitis,id eſt timidi,id eſt ſepoſita mundi ſollicitudine promiſſa dei præ oculis habete. Sed in omni oratione & obſecratione,id eſt in prece quæ communiter fit pro quibuſlibet hominibus,& de quibuſlibet rebus,vel ſimpliciter,vel cū adiuratione. Petitiones veſtræ,de rebus neceſſariis quas vultis impetrare:facite Cum gratiarum actione. Qui enim vult aliquid impetrare, gratus debet eſſe de præteritis. Et ille,inquam,petitiones Innoteſcant apud deum.i.ita ſint vehementes,non tepidę,vt ad deum perueniant.i.compleantur. Diſtingue. Oratio & obſecratio communiter fiunt ab aliquibus pro ſe vel aliis,& de quibuſlibet rebus. Petitio eſt de rebus nominatis neceſſariis. Vel ita, Petitiones veſtræ innoteſcant, vobis eſſe Apud deum, per tolerantiā,non apud homines per iactantiā. Non eñ ſic eſt accipiendum tanquam deo innoteſcant eſſe apud deum. Hæc notitia fit aſſiduitate orationis & vigiliæ. Vel, Innoteſcant,angelis qui ſunt Apud deū,vt quodāmodo eas offerant deo,& de his cōſulaī,& quod (Ambroſius; Auguſt. ad probam in lib. de orando deo.)

(Margin note beside "Et corona mea...": Ambroſius)

deo iubẽte implẽdum eſſe cognouerint,hoc nobis vel euidẽter,vel latẽter reportent.Vnde D
& angelus loquẽs hominibus,ait,Cum oraretis,orationem veſtrã obtuli deo.Ad oĩa quippe ſcienda ſufficit deo ſua perfectio.habet tamen nuntios.i.angelos,non qui ei quod neſcit annuntient:non eñ ſunt vlla quæ neſciat,ſed bonum eorum eſt de operibus ſuis eius conſulere volũtatem.& hoc eſt quod dicuntur nonnulla nuntiare:non vt ipſe ab eis diſcat,ſed vt
Auguſti.in eodem. ab illo hic per verbum eius ſine corporali ſono nuntient,etiam quod voluerint ab eo miſſi ad quos voluerit: totum ab illo per illud verbum eius audientes.i.in eius veritate inuenientes quid ſibi faciendum,quid,quibus,& quando nuntiandum ſit.
Auguſt. de gra.n.t. Non ergo dicitur angelus orationes iſtas noſtras offerre deo,quaſi deus tunc nouerit quid velimus,vel quo indigeamus,qui omnia antequam fiant,ſicut & poſtquam facta ſunt nouit.Sed quia neceſſe habet rationabilis creatura obtemperans deo,temporales cauſas ad æternam veritatem referre,ſiue petẽdo quid erga ſe fiat,ſiue conſulendo quid faciat:in quo & conteſtatur quod nõ ſibi ipſa ſit bonum quo beata fiat,ſed incommutabile,cuius participatione etiam ſapiens efficitur. Et pax dei.q.d.vos moneo vt petatis & dominũ,ſine quo humanus labor inutilis eſt,oratio vt præſtet effectum.& hoc eſt quod ait, Et pax dei quæ exuperat omnẽ ſenſum.i.intellectũ,& vtriq; noſtrum,non eorum qui ſemper vident faciem patris.i.angelorum. Vel
Auguſt.in enchi. ſi nec ipſos excepiſſe intelligitur angelos,ita dictum eſſe accepim⁹:quia pacem dei qua ipſe deus pacatus eſt,ſicut eam deus nouit,nec nos ſic eam poſſumus noſſe,nec vlli angeli:ſuperat eñ omnem intellectum præter ſuum.Et eſt ſenſus, Pax dei quæ exuperat omnem ſenſum.i.deus qui eſt ſumma pax,quæ nec cogitari poteſt,& ideo extra eũ nullo opus eſt. Cuſtodiat corda veſtra,& intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu.i.voluntates & intellectus veſtros,ita vt extra ipſum nihil intelligatis vel appetatis. Nota quod præmiſit de aſſiduitate & vigilãtia orationis.& poſt ſubdit de cuſtodia pacis,quia adhibita aſſiduitate orationis, tunc demum pax cuſtodit corda in Chriſto.hoc ideo dicit,qui cum deo habent pacem,non timent mentem aduerſam. E

Decætero fratres,quæcunq; ſunt vera,quæcunq; pudica,quæcunq; iuſta,quæcunq; ſancta,quæcunq; amabilia,quæcunq; bonæ famæ:ſi qua virtus,ſi qua laus diſciplinę hæc cogitate,quæ & didiciſtis,& accepiſtis,& audiſtis,& vidiſtis i me. Hæc agite,& deus pacis erit vobiſcum.Gauiſus ſum autem in domino vehemẽter,quoniam tandem aliquando refloruiſtis pro me ſentire, ſicut & ſentiebatis. Occupati autem eratis.Non quaſi propter penuriam dico. Ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe.Scio & humiliari,ſcio & abundare.Vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum,& ſatiari,& eſurire,& abundare,& penuriam pati.Omnia poſſum,in eo qui me confortat.Veruntamen bene feciſtis, communicantes tribulationi meæ. F

Decætero.Hactenus contra perſecutores,& pſeudoprædicatores monuit.In concluſione quæ ad perfectionem ſunt exponit.q.d.hucuſq; monui ad tolerãtiam & ad cautelam. De cætero autem o fratres,moneo vos ad hoc. Cogitate.i.in memoria verſate, Hæc,quę ad perfectionem pertinent.ſ. Quęcunq; ſunt vera,quæcunq; pudica.i.quæcunq; ad verã ſunt fidem,tum quia in eis eſt veritas,tum quia per ea pudicitia cum deo ſeruatur. Quæcunq;, ſunt Iuſta,ad proximum: Quæcunq;,ſunt Sancta,in propria vita:& vt minus dicatur Quæcunq;,ſunt Amabilia.i.digna amari,vt modeſtus inceſſus,humilis ſermo, & huiuſmodi.& Quæcunq;,ſunt Bonæ famæ,quia ita decet illos ſanctos eſſe,& iuſtos:& vt de eis
Aug. ad Iulianum non habeatur mala opinio,ſed bona,vt proſint aliis.Nobis enim noſtra vita neceſſaria eſt, aliis fama noſtra.Proinde quiſquis a criminib⁹ flagitiorũ vitam ſuam cuſtodit,ſibi bene facit.Quiſquis autem etiã famam in alios,miſericors eſt.Quæ bonæ famę ſunt,dico, Siqua tamen virtus eſt in eis,vel ſiqua laus diſciplinæ Chriſtianæ.Non eñ curanda eſt bona fama de virib⁹,vel de ſciẽtia mundi,vel de aliis ſecularibus.Vel ita diſtingue,vt hoc, Siqua laus, referatur ad famam.& hoc, Siqua virtus,referatur ad alia prædicta,hoc modo, Cogitate quæcunq; ſunt vera,&c.ſiqua virtus eſt in eis. Et cogitate quæcunq; bonæ famæ,ſiqua laus diſciplinę,eſt in eis:hoc,inquam,cogitate Quę,omnia Didiciſtis,me vos docẽte:& accepiſtis,vt digna teneri.Itẽ hęc ideo cogitanda ſunt,quia Et audiſtis,ab aliis.

Digitized by Google

A & audiſtis per vos Eſſe in me,hoc igitur agite,nõ ſolum cogitare,ſed actu implete. De⁹ dator pacis erit vobiſcum,id eſt adiuuans vos hæc facere. Gauiſus autem,hic comme-morat quod ſibi ſæpe neceſſaria miſerunt. Vnde alacritatem ſuam propenſiorem factam oſtendit,quia in quo negligentes facti fuerant adhibita ſolertia iterauerũt,vt memores fa-cti apoſtoli ſui fructus ei mitterent in horreo cæleſti condendos.quaſi dicat,Ad futura vos hortor. De præteritis autem Gauiſus ſum vehementer,& hoc in domino,non in dono propter donum. Vnde, Quoniam tandem poſt,ſcilicet poſt multa tempora. Aliquan-do,ſcilicet in aliquo tempore,quia non omni potuerant. Refloruiſtis,id eſt iterum ſicut olim floruiſtis miniſtrando mihi neceſſaria:quæ miniſtratio dicit̃ flos,qui in fructus ęter nę vitæ euenit. Vel, Repullulaſtis,a ſimili arborum,quia ſterilitate aruerant,& quia mar-cuerant.Refloruiſtis,dico,ita vt oſtenderetis vos Sentire,miſericordi compaſſione.quod pungebat me: Sicut & olim ſentiebatis.Sentire,dico, Pro me,id eſt ad meam humilita-tem,quia mihi prodeſt noſtra compaſſio.Hæc commemorare valet ad incitationem.ne au tẽm viderentur aliqua mala cauſa intermiſiſſe,addit, Occupati autem.quaſi dicat,modo refloruiſtis,ſed Ante eratis occupati,id eſt impediti aliquibus aduerſis.Quod autem ga-uiſus ſum, Non quaſi dico propter penuriam,id eſt quaſi pro rebus meam penuriam conſo lantibus,ſcilicet vt de penuria triſtis,de ipſius gaudeam ſupplemento.Oſtendit quod non ſui cauſa in hoc opere eorum gaudet,ſed propter profectum eorum.Nam de huiuſmodi nec

B triſtari ſolet,nec gaudere.Vnde ſubdit, Ego enim didici.i.in conſuetudine habui, Suf-ficiens eſſe ſemper,id eſt contentus his In quibus ſum,quia ſcio humiliari,quia inde non frangor: Et abundare,quia inde non erigor. Et inſtitutus ſum,a deo nõ per me,qualiter debeam me habere. Vbiq;,id eſt in omni loco coram principibus,vel quibuſlibet. Et in omnibus,id eſt in omni genere rerum,id eſt inſtitutus Sum ſatiatus,ita vt non noceat ſa-tietas. Et eſurire,ita ne deficiam. Et penuriam pati,quia nec de penuria contriſtor,nec de abundantia exulto:ſciens quia abundantia frequenter extollit,& penuria tolerata diui-tias cæleſtes acquirit. Omnia,&c.q.d.non ſolum ſcio iſta,ſed etiam poſſum exequi eo con fortante qui me docuit.& hoc eſt quod ait, Omnia poſſum facere in eo.i.per ei⁹ auxilium, Qui me confortat.i.in Chriſto qui mihi poſſibilitatem tribuit. Veruntamen.q.d.pro rebus datis non gaudeo quibus carere poſſem. Veruntamen bene feciſtis,quantũ ad vos, quicquid iuſtum eſt facitis.& Communicantes,veſtra bona Tribulationi meæ.Inde gau det,inde paſcitur,quia illi bene fecerunt:non quia eius anguſtia relaxata eſt. Auguſt. in lib.conf.

Scitis autem & vos Philippenſes quod in principio euangelii quando profe-ctus ſum a Macedonia,nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati & ac-cepti,niſi vos ſoli:quia & Theſſalonicã ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis. Non quia quęro datum,ſed requiro fructum abundantem in ratione veſtra. Habeo au

C tem omnia,& abundo. Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito,quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis,hoſtiam acceptam,placentem deo.Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum ſecundum diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu.Deo autem & patri noſtro,gloria in ſecula ſeculorum amen.Salutate omnem ſanctũ in Chriſto Ieſu.Salutant vos qui mecum ſunt fratres.Salutant vos omnes ſancti, maxime autem qui de Cæſaris domo ſunt.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro,Amen.

Scitis autem,vos mihi communicauiſtis,ſed alii non.& hoc eſt quod ait, Scitis autẽ & vos Philippenſes quod in principio euangelii quãdo ꝓfectus ſum in Macedoniã nulla mihi eccleſia cõmunicauit tẽporalia,niſi vos ſoli.Hæc memorat,vt talibus operibus quaſi laude dignis magis ſtudeant.Non communicauit,dico, In ratione dati & accepti,vt ſcilicet ra tionabiliter conſideraret,quod deberẽt dare carnalia qui accipiebant ſpiritualia.Niſi vos ſoli,dico,qui non ſolum quando vobis prædicaui mihi cõmunicauiſtis: Sed etiam Theſſa lonicã mihi ſemel & bis miſiſtis neceſſaria in vſum,pręter quẽ nihil quęrẽdum eſt. Nõ qa, q.d.dico vos bene feciſſe,nõ vt ego ĩplear,ſed vt vos inanes nõ ſitis.&hoc eſt qđ ait,nõ ideo dico hoc, Quia quęro datũ.i.vt explear datis reb⁹, Sed reqro fructũ.i.bonã & rectã vo-luntatem bonæ operationi adiunctam. Non enim tam gaudet ſubuentum eſſe ſuæ neceſ- Ambroſius Auguſt. de paſtoribus

Digitized by Google

Auguſt. in lib.conf. ſitati, quam illorum gratulatur fœcunditati. Diſcerne inter datum & fructum: datum D
eſt, res ipſa quæ datur, vt nummus, potus, cibus, & huiuſmodi. Fructus autem, opera bo-
na, & recta voluntas datoris. Vnde dominus in euangelio non ait ſimpliciter, Qui recipit
iuſtum vel prophetam: ſed addit, in nomine iuſti vel prophetę: ſuſcipere prophetam vel iu
ſtum, datum eſt in nomine iuſti, vel prophetæ: hoc facere, fructus eſt. Heliam pauiſſe legun-
tur coruus & vidua: ſed per coruum qui non in nomine iuſti, dato paſcebatur: per viduam
fructu, quæ ſciebat quod hominem dei paſceret, & propter hoc paſceret. Non igitur quę-
ro datum, ſed fructum donationis, abundantem in ratione veſtra: vt ſcilicet pro opere mi-
ſericordiæ, ratio veſtra habeat gratiam ſpiritus ſancti. Abundante, vero dicit, quia hoc
eſt bonum, vnde bona proueniunt. Vel ita, Requiro fructum abundantem in ratione ve-
ſtra, id eſt vt fructus iuſtitiæ veſtræ abundans ſit, cum rationē deo reddetis de factis ve-
ſtris. Habeo autem, quaſi dicat, non quæro datum, ſed Tamen habeo omnia, quæ miſi-
ſtis. Et abundo, non in vno vt alio egeam, ſed Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito,
muneribus, Quæ miſiſtis mihi in odorem ſuauitatis, quia iſta quæ miſiſtis placent deo,
vt odor ſuauiſſimus. Comparatur enim orationi, quæ eſt incenſum dei. Vnde dicitur, Da-
te eleemoſynam, & ipſa orabit pro vobis ad dominum. Miſiſtis illa, dico, ſcilicet Hoſtiam
acceptam, placentem deo: quia hæc eſt hoſtia, qua datur vobis vincere hoſtes, quam acce-
Ambroſius pit deus placide. Deus autem, quaſi dicat, vos me repleuiſtis: Deus autem meus impleat E
omne deſiderium veſtrum: quaſi dicat, vt mihi feciſtis, ita ſit vobis. Impleat, dico, Se-
cundum diuitias ſuas, id eſt ſecundum quod diues eſt: & plus poteſt dare, quam quis merea
tur. Impleat, dico, non in terrenis, ſed In gloria, æterna, & hoc In Chriſto Ieſu, per quem
omnia. Vel ita, Impleat, dico, Quod eſt in gloria, quæ eſt In Chriſto Ieſu, id eſt in gloria
Chriſti. Gloria enim Chriſti eſt implere deſideria ſuorum. Deo autem, quaſi dicat, deus
impleat. Inde autem ei gratiæ agantur, & hoc eſt quod ait, Deo autem & patri noſtro,
ſit Gloria, vſq; In ſecula ſeculorum, Amen. Salutate omnem ſanctum. Sanctum, dico, In
Chriſto Ieſu, quaſi dicat, quod ſanctum eſt a Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecum ſunt
fratres: Salutant omnes ſancti, maxime autē qui de domo Cæſaris ſunt. Omnes ſignificat
propenſiorem affectum habere circa illos. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, ſit Cū ſpi
ritu veſtro. i. cum ratione veſtra, vt ſana ſit ſemper, & in ſpiritualibus abundet, Amen.

Argumentum in Epiſtolam ad Coloſſenſes.

COloſſenſes, & hi ſicut Laodicenſes ſunt Aſiani, & ipſi præuenti erāt
a pſeudoapoſtolis. Nec ad hos acceſſit ipſe apoſtolus, ſed & hos per
epiſtolam corrigit. Audierant enim verbum ab Archippo, qui & mi
niſteriū in eos accepit. Ergo apoſtolus iam ligatus ſcribit eis ab Epheſo per Ty- F
chicum diaconem, & Oneſimum acolythum.

CAPVT I.

PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti per volunta-
tem dei, & Timotheus frater, his qui ſunt Coloſ-
ſis, ſanctis & fidelibus fratribus in Chriſto Ieſu:
Gratia vobis & pax a deo patre noſtro. Gratias
agimus deo & patri domini noſtri Ieſu Chriſti
ſemper pro vobis orantes, audientes fidem veſtrā
in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis in
ſanctos omnes propter ſpem quæ repoſita eſt vo-
bis in cælis, quam audiſtis in verbo veritatis euan
gelii quod peruenit ad vos ſicut & ī vniuerſo mū-
do eſt: & fructificat & creſcit, ſicut in vobis ex ea
die qua audiſtis & cognouiſtis gratiam dei in ve-
ritate, ſicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo conſeruo noſtro, qui eſt fidelis ꝓ vo

Digitized by Google

A bis miniſter Chriſti Ieſu. Qui etiã manifeſtauit nobis dilectionẽ veſtrã in ſpiritu.

PAulus apoſtolus. Hanc epiſtolam ſcribit apoſtolus Coloſſenſibus. Coloſſenſes autẽ ſunt Aſiani, quibus non ipſe apoſtolus prędicauit, ſed eius diſcipuli Archippus, & Epaphras. Archippus vero in eos miniſterium acceperat: Epaphras autem ab eis oriundus ab apoſtolo inſtructus, doctrinam Archippi confirmauerat. Archippo ergo prædicante, & prædicationem eius Epaphra confirmante, gratiam Chriſti didicerant. Superuenerunt autẽ pſeudoapoſtoli qui eos euertere nitebantur, carnales obſeruantias prędicantes, & philoſophicis diſputationibus ſimplicitatem eorum irretire conantes. His igitur ſuperuenientibus, & carnales obſeruantias prędicantibus, in dubium illis venerat, quibus potius credendum eſſet. Vnde Paulus, cuius auctoritas celebris erat, quaſi medius iudicat quæ potius ſint tenenda, ſcribens eis ab Epheſo. Deſcribit autem Chriſtum & eius beneficia, oſtẽdens quomodo ſufficiẽs eſt ad omnia. Carnalia vero prorſus improbat, vt deinceps ſyncere fidem Chriſti teneant. Inſtruit etiam illos moraliter, confirmans quicquid illi, ſcilicet Archippus & Epaphras, docuerant. Et eſt intentio eius in hac epiſtola confirmare Coloſſenſes in eadem fide & doctrina, quam a diſcipulis eius acceperant, & non in aliquo præter Chriſtum ſpem ponendam eſſe docere. Modus tractandi talis eſt, Solito more ſalutationem præmittit: qua præmiſſa, de bonis eorum gratias agit: & fidem & dilectionem eorum commendans, orat vt perficiantur in Chriſto, cuius beneficia & primatum ſecundum vtranque naturam commendat. Deinde ſui miniſterii dignitatem commemorans, monet ne per philoſophiam vel legis cęrimonias ſeducti, a Chriſto recedant. Tandem & omnes ſimul & ſeparatim ſecundum ætates, & ſexus & conditiones moraliter inſtruit. In fine, Archippum commonet, ſollicitum fore ſuſcepti miniſterii. Præmittẽs autem ſalutationẽ, ait, Paulus, Cognito omnibus nomine, Apoſtolus Ieſu Chriſti: nota omnibus dignitate. Recte hic apoſtolum ſe nominat, quia etiam his apoſtolus erat, quibus per diſcipulos ſuos prædicauerat. Ecce auctoritas dicẽdorum. Apoſtolus, dico, non per iram, ſed Per voluntatẽ dei, quod nõ pſeudo ſunt. Et Timothæus frater, qui eſt vir magnæ authoritatis, hæc ſcripſit, His fratribus q̃ ſunt Coloſſis, & ſanctis, & fidelibus. i. & maioribus & minoribus, & quod ipſi ſunt ſancti & fideles, hoc eſt, In Chriſto Ieſu. i. per gratiam Chriſti, nõ vi legis. Et in ſcribẽdo prius ſalutat, hoc modo, Gratia ſit vobis. i. remiſſio peccatorũ, Et pax, mẽtis & reconciliatio ad deũ, A deo patre noſtro. Gratias, &c. Oſtẽdit bona eſſe quę receperũt dum gratias p̃ eis agit, dicẽs, Gratias agim⁹ deo patri: quia eſt de⁹ & pater eſt, & poteſt, & vult. Patri, dico, Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ nobis omnia bona præſtantur. Nos, dico, etiã Semper orãtes pro vobis, vt creſcatis in meli⁹. Audiẽtes. Ecce hic oſtẽdit vnde gratias agit. Et eſt ordo, Gratias agimus Audiẽtes fidem veſtrã, eſſe In Chriſto Ieſu, qua creditis Chriſtũ deũ & hominẽ eſſe: Et, audiẽtes Dilectionẽ quam habetis, non vtiq; otioſam, ſed operis exhibitione prouenientis ex ea oſtenſam: In omnes ſanctos, & hoc non pro humana laude, vel pro terreno emolumento: ſed Propter ſpem. i. rem ſperatam, Quæ, tamen modo non apparet, ſed Repoſita eſt vobis, ab æterno reddẽda In cælis. Et quaſi quęreret, quomodo ergo tam latens ſperatur? ſubdit, Quam, vt certam haberetis, In verbo audiſtis, quod vtiq; tenẽdum eſt: quia eſt verbum Veritatis euangelii. i. & plene verum, & bonum nũtium. Ne ergo alibi illam ſpem quęratis, quam prius intellexiſtis: Quod, euangelium: non vos primi habuiſtis, ſed per alios Peruenit ad vos, nec ſoli habetis. Vnde ſubdit, *Sicut*, &c. q. d. peruenit ad vos, dico, ita pure & vere *Sicut*, per me & alios venit in vniuerſum mundum. Et, adhuc eſt manens In vniuerſo mundo, quaſi dicat non eſt vobis minus factum, quam aliis eccleſiis. Et, cum ſit in mundo euangelium, Fructificat ibi, id eſt homines fructificare facit per bona opera. Et creſcit. i. excreſcere facit augmento ſcientię, & numero fidelium. & non id facit per hoc quod alii plus habeant, quam vos: ſed ita hoc facit Sicut eſt in vobis. & ideo nil debetis ſuperaddere. Eſt in vobis, dico, Ex ea die, qua primum per Archippum Audiſtis, credendo: & Cognouiſtis, diſcernendo, quaſi dicat, non ſuperuenientes, ſcilicet pſeudo audiſtis & cognouiſtis: ſed per primos, ſcilicet per Archippum & Epaphram. Quid audiſtis? ſcilicet Gratiam dei in veritate, id eſt quod totum ſit vere ex deo. *Sicut*, &c. quaſi dicat, ita a prima die audiſtis veritatem ab Archippo, *Sicut*, poſtea Didiciſtis, veritatẽ eſſe ab Epaphra, prædicationẽ Archippi confirmante: vt in ore duorũ

Ambroſius

Digitized by Google

vel trium,&c.Epaphra,dico, Chariſſimo conſeruo noſtro,quia nobiſcum prædicator eſt. D
Qui eſt fidelis miniſter Chriſti Ieſu.i.a Chriſto electus,vel qui dona Chriſti miniſtrat, vel Chriſto offert bonorum operum veſtrorum ſacrificia.& hoc non pro rebus veſtris,ſed Pro vobis.i.pro ſalute veſtra:quia ſalutē veſtrā deſiderans,cœpit adiuuare Archippum. Qui etiam manifeſtauit nobis dilectionē veſtrā,habitā ad deum & ad proximū,fundatam eſſe In ſpiritu,non in carne,quia pro ſpiritualibus non pro carnalibus diligitis.

Ideo & nos ex qua die audiuimus,non ceſſamus pro vobis orantes,& poſtulātes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia & intellectu ſpiritali,vt ambuletis digne deo per omnia placentes,in omni opere bono fructificantes & creſcentes in ſcientia dei,in omni virtute confortati ſecundum potentiā claritatis eius,in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes deo & patri,qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Ideo & nos.Supra dixit ſe orare pro illis.Ecce hic oſtendit quid orat.q.d.quia tales eſtis, Ideo & nos ex qua die audiuimus,hoc de vobis Non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes,quaſi pro meritis quæ pro vobis exhibemus, Vt impleamini in agnitione volūtatis eius.i.plene cognoſcatis quid deus velit,& quid non,& hoc per partes exequitur.ſ.impleamini In omni ſapiētia,rerum quæ ſunt actiuę vitę, Et intellectu ſpirituali.i.cognitione ſpiritualium rerū quæ ſunt contēplatiuę vitę.Et magnū eſt vtriq; plene ſcire quid de⁹ velit in omnib⁹ rebus actiuę vel contēplatiuę vitę.Impleamini,dico,ita Vt,poſtea Ambuletis bene operando.i.agatis opera bona, Digne deo.i.ita vt deceat deum.ſ.vt faciatis prout diuini honoris dignitas exigit.Vel, Digne deo.i.ita vt ſcitis digni eo pmio,ita.ſ. ambuletis Per omnia,negotia actiuę vitę & contēplatiuę. Placētes,deo,& In omni bono opere fructificantes,in maius:& per hanc vitę puritatē Creſcētes in ſciētia dei.i.in cognitione deitatis.Incremētum operum eorum cum ſcientia fieri vult vt non ignorēt fidei ſuæ ſpem.i.rem ſperatam quam crederēt. Tunc eñ firmi & ſtabiles erunt,ſi aduertant quæ pro fide promiſſa ſunt. In omni,&c.Oramus vt ita impleamini & promoueamini,& poſt hāc promotionē oram⁹ ne relabamini.Vos,dico, Cōfortati,a deo In omni virtute.i.in caſtitate,& cæteris.Confortati,dico, Secundum potētiam claritatis eius.i.ab eo qui vos illuminare potuit.Vel ita,Confortati,dico, Secundum potētiam claritatis eius.i.ſecundum quod ille bene poteſt vos confortare qui eſt claritas patris.i.filius.vel ſecundum quod vobis claram cognitionem dedit.Vos,dico,manentes In omni patiētia,contra aduerſa habita, Et in lōganimitate,diutini laboris.& hoc Nō ex triſtitia,vel ex neceſſitate,ſed Cū gaudio gratias,&c.Hactenus dixit vnde gratias egit,& quid orat eis.Hic iam incipit oſtendere quod lex non prodeſt,ſed nocet:& Chriſtus ſufficit ad omnia bona:quod poſſunt ſcire ex eo,quia ipſe & alii apoſtoli qui in legalibus fuerant,eis dimiſſis ad Chriſtum confugerant.q.d.pro vobis oramus.Vos,dico, Gratias agētes deo & patri,qui ſolus poteſt recreare,quia deus:& vult,quia pater.qui etiam vos,gentiles,ſicut nos Iudęos Fecit dignos in partē ſortis ſanctorum.i.in participationē hæreditatis,quæ ſorte datur ſanctis.i.diuina voluntate.Voluntas eñ dei in humano genere ſors eſt.apud quē non eſt iniquitas,ſed oīa facit per iuſtitiam,& ſi occultā:per quam hęreditas æterna datur,quibus vult.Vnde & ipſa hæreditas ſors dicitur,quæ non meritis ſed electione diuina datur ſanctis.ſ.patriarchis & prophetis,& ideo per gratiam non per legem quærenda eſt.Per gratiam enim dignatus eſt aduocare & inducere gentes in promiſſionē Iudæorum.Dico,quod nos fecit dignos:& hoc non in lege,ſed In lumine.i.per eum qui eſt lumē de lumine,cui⁹ gratia illuminanť:quod lex non potuit præſtare.Vel, Dignos nos fecit,ponendo nos In lumine,in clara cognitione,a qua deuians cadit in tenebras.

Ambroſius (margin, at "tione deitatis")

E (margin, at "pleamini In omni ſapiētia")

F (margin, at "ſcire ex eo")

Auguſt. in pſal.xxx. (margin, at "voluntate.Voluntas")

Ambroſius (margin, at "prophetis")

Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum,& tranſtulit in regnū filii dilectionis ſuę,in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.Qui eſt imago dei inuiſibilis,primogenitus omnis creaturæ:quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis,& in terra viſibilia & inuiſibilia.Siue throni,ſiue dominationes,ſiue principatus,ſiue poteſtates,omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt.Et ipſe

Digitized by Google

A eſt ante omnes,& omnia in ipſo conſtant.Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ: qui eſt principium primogenitus ex mortuis,vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs. Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare,& per eum reconcilia ri omnia in ipſum,pacificans per ſanguinem crucis eius,ſiue quæ in terris,ſiue quę in cœlis ſunt.

Qui eripuit nos &c.q.d.Qui ita dignos nos fecit,quod in baptiſmo, Eripuit nos,ſimiliter & vos, De poteſtate tenebrarũ.i.ignorantię peccatorum,dæmonũ qui vere dominabantur nobis.Diabolus enim & angeli eius captiuauerant prædeſtinatos ad dei gloriam, a redemptore autem noſtro foras miſſi qui dominari infidelibus ſolebant intrinſecus,fideles oppugnant extrinſecus, ſed non expugnant. Et tranſtulit,nos de mundo, In regnũ filii.i.vt eſſemus regnũ filii.De quo ipſe dicit,Regnũ meum non eſt de hoc mũdo.Nõ ait nõ eſt hic,ſed nõ eſt hinc,qa peregrinaẽ quidẽ in mũdo: ſed eſt in mũdo,Regno eñ ſuo dicit, de mũdo nõ eſtis,ſed ego elegi vos de mũdo.Erãt de mũdo qñ ad mũdi pricipẽ pertinebãt. Vel ita, Eripuit nos de poteſtate tenebrarũ.i.de inferno in quo tenebamur a diabolo tã ex proprio quam ex delicto Adæ. Et tranſtulit,nos, In regnũ.ſ.quando attollens nos de imo tartari, induxit in cælũ cum vero filio ſuo.Iam enim credentes qui fixa mente deuoti

Auguſt.in pſal.V.

Aug.ſuper Ioannem.

B ſunt exeuntes de ſeculo,duce dextrę patris angelo,inducuntur in cælũ.Filii dico, Dilectionis ſuæ,quo ſ.ſ.diligit.Ita & nos per eũ diliget:ſine eo odioſi erimus.Attende diligenter ꝙ dicit, Filii charitatis ſuæ.Si charitas qua pater diligit filiũ,& patrem diligit filius,ineffabiliter communionem demonſtrat amborum,quid conuenientius,ꝗ vt ille proprie dicatur charitas,qui ſpiritus eſt cõmunis ambobus? Alioquin ſi in illa trinitate ſolus ſpirit⁹ eſt charitas,profecto & filius non ſolius patris,ſed etiam ſpiritus ſancti filius inuenitur. Non enim dixit filii ſui,quod ſi diceret veriſſime diceret:ſed ait, Filii charitatis ſuæ. Filius ergo eſt etiam ſpiritus ſancti,ſi non eſt in illa trinitate charitas dei,niſi ſpiritus ſanctus:quod cum ſit abſurdiſſimum,reſtat vt non ſolum ibi ſit charitas ſpiritus ſanctus,ſed propter illa de quibus ſatis diſſerui,proprie ſic vocetur.Quod vero dictũ eſt, Filii cha.ſuæ.nihil aliud intelligatur ꝗ filii ſui dilecti,ꝗ filii ſubſtantiæ ſuæ.Charitas enim patris eius natura atque ſubſtantia eſt,vt ſæpe diximus,& ideo filius charitatis eius,nullus eſt alius ꝗ qui de ſubſtan tia eius eſt genitus. In quo habemus &c.q.d.tranſtulit nos in regnum filii per quem & redemit nos.& hoc eſt quod ait, In quo,filio,nos Iudæi, Habemus redemptionem. Aliter non iremus in cælum.Redemptio eſt deſtructa poteſtate diaboli,facultas libertatis,quæ vobis eſt data fuſo illius ſanguine qui nullum habuit peccatum.Vt quia diabolus illos merito tenebat quos peccati reos conditione mortis obſtrinxit,hos per eũ merito dimitteret, quẽ nullius peccati reũ immerito pœna mortis affecit.Hac iuſtitia victus, & hoc vinculo vinctus eſt fortis,& ideo nõ eſt opus aliis hoſtiis:quia per eum,

Aug.in xV de ciui.dei.

Auguſtinus de trini.

C Habemus redẽptionẽ & remiſſionem peccatorũ.Cotidie ſi peccamus,& non eſt opus aliis.& bene hæc per eũ fuit,qa ipſe eſt, Qui eſt imago,dei patris.i.plene ſimilis patri,& de patre.Imago ergo patris eſt, qa de ipſo eſt,& nihil diſtat ab ipſo.Non ita homo eſt imago dei.Homo enim eſt imago dñi imitando,ſed non qualis imago eſt filius.Aliter enim eſt imago dei in filio, aliter in homine: ſicut aliter eſt imago regis in nũmo,aliter in filio.Nos ſumus numm⁹,in quibus imago dei eſt:Chriſtus eſt filius,qui hoc eſt quod pater.Nulla imago dei coli debet,niſi illa quæ hoc eſt quod ille:nec illa pro illo,ſed cum illo.Imago dei,dico, Inuiſibilis.i. incõprehenſibilis,nec cœpit cum creatura,imo ipſe Primogenitus omnis creaturæ.i.ipſe ſolus,& ante omnem creaturam eſt genitus. Alia ſunt creatura ante quæ omnia ipſe eſt genitus. Hic oſtenditur coęternus patri.Et vere genitus eſt ante omnem creaturam,quia In ipſo.i.per ipſum, Vniuerſa condita ſunt.Ecce hic oſtenditur coomnipotens patri,& ita in nullo filius minor eſt patre.Vniuerſa dico,quæ ſunt In cęlis & in terra viſibilia,vt ſol & luna. Et inuiſibilia,vt angeli & animæ. Siue throni,ſiue dominationes,ſiue principat⁹,ſiue poteſtates, etiam hæc altiſſima,per eum facta ſunt. Omnia,prorſus, Per eum creata ſunt,quia etiã elementa.vnde omnia. Et in ipſo ſunt.i.ipſo authore viuũt.Vel, Omnia per ipſum creata ſunt,& ita per ipſum,quod ante erant vita in ipſo.Vel ita, Per ipſum omnia creata ſũt, & omnia In ipſo ſunt.i.eum non excedũt,quia immenſus eſt,& ideo extra ſubſtantiã eius eſſe non poſſunt. Et ipſe,non modo æternitate,& potentia,ſed etiam dignitate, Eſt an-

Auguſt.de decem cor.

Auguſt. ad Ianuarium.

te omnes,nullus eſt ei æqualis,etiam ſecundum quod homo eſt.Et ſicut omnia creauit: ita D
Et ipſo conſtant omnia.Qui omnibus ſecundũ diuinitatem infuſus omnia ſuſtinet & regit.Et cũ talis ſit ipſe ſecundũ etiam hominis naturam, Eſt caput corporis,ſui.ſ.eccleſiæ quæ vnita eſt Chriſto gratia & natura vt capiti.Dum igitur dicitur caput corporis.i.eccleſiæ,quia ita ſe habet ad eccleſiam,ſicut caput ad corpus.Prouidet enim eccleſiæ, & regit eã, & in ipſo ſunt omnes ſpirituales ſenſus eccleſiæ,vti in capite omnes ſenſus corporis. Sicut enim anima totũ corpus noſtrũ animat & viuificat,ſed in capite omnibus ſenſibus ſentit, ideoq́ capiti cũcta ſubiecta ſunt ad operandũ:illud autem ſupra locatum eſt ad conſulẽdũ, quia ipſius animæ quæ conſulit corpori,quodammodo perſonã gerit caput:ibi enim omnis ſenſus apparet:Sic in vniuerſo populo omnium ſanctorũ,tanq̃ vni corpori,caput eſt homo Chriſtus,quos omnes ab Abel vſq́ ad vltimũ iuſtũ ſapientia dei illuminat,quæ plenius fuit in Chriſto.Aliter enim cæteri ſapientes ſunt, aliter homo Chriſtus,qui ipſius ſapientiæ ꝑ quam ſiũt ſapientes quicunq́ homines,non ſolum beneficiũ habet, ſed etiam perſonã gerit,veritate ipſius & gratia plenus:& ideo omniũ qui de plenitudine eius accipiunt,caput eſt.Ex quo apparet,quod ſapiẽtia dei.i.verbũ non ſic aſſumpſit illum hominem vt cæteros, ſed multo excellentius,multoq́ ſublimius,quomodo ipſum ſolum aſſumi oportuit,in quo ſapientia hominibus appareret,ſicut eam viſibiliter decebat oſtendi.De cæteris enim ſapiẽtibus recte dici,quod habeãt in ſe verbum dei per quod facta ſunt omnia: ſed de nullo eorũ E
recte dici poteſt, Verbum caro factum eſt.Homo ergo excellẽtius aſſumptus,quaſi perſonã ſapientiæ dei gerit,vt caput,in quo omnes ſenſus,perſonam animæ quæ totum corpus viuificat.Sed cum eccleſia ab Abel cœperit,quomodo homo Chriſtus caput eſt eorum qui tũc fuerunt? Bene,quia ipſe Qui eſt principium eccleſiæ,ſecundũ diuinitatem.i.fundator eccleſiæ,quia omnes iuſtos qui ab Abel vſq́ ad vltimum iuſtum generantur virtute diuinitatis & miſericordiæ ſuæ dono illuminauit. Secundũ humanitatem etiam poteſt dici principium eccleſiæ.Quia ſuper fidẽ humanitatis eiũs fundata eſt.Et bene.Ipſe eſt caput & principium.i.rector & fundator,quia ipſe eſt Primogenitus ex mortuis.Primus mortuorũ ad immortalitatẽ reſurgens.Sicut enim natus eſt ante omnia de deo,vt oĩa crearet: ſic iterum de virgine natus homo primus reſurrexit,vt q̃ creauerat reſtauraret,vt ſemper ſit primus & princeps.Vnde ſubdit, Vt,per hoc Sit ipſe in omnib9, tam prioribus, q̃ ſequentibus, Tenẽs primatum.i.dominiũ,quia poteſt alios ſuſcitare.Et bene primatum habet, non ſolum quia primogenitus eſt,ſed etiam quia Complacuit,trinitati, Omnem plenitudinem inhabitare,& per eũ reconciliari omnia.i.placuit trinitati,quod in ipſo oĩs plenitudo ſcientiæ & virtutum non modo eſſet,ſed habitaret. Et reconciliaret omnia.i.Iudæos & Gentes.Attende ꝙ plenitudo recte dicitur in ipſo eſſe & manere,quia oĩa poteſt per ſe vt nihil exceptũ ſit,quod per eum non poſſit præſtari.Vnde ait,Sicut pater vitã habet in ſe,ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo.Sicut enim ſuſcitat mortuos & viuificat:ſic & filius quos vult viuificat. & ſic oſtenditur perfectus deus eſſe.Omnia,dico, tendentia In ipſum,qui eſt lumen verum & æternum.i.æterna veritas.Vel, Reconciliari ĩ ipſo, oblato deo placuit per ipſum reconciliari omnia.Et ipſe eſt, Pacificans.i.pacificauit non gratis,non per aliam hoſtiam,ſed Per ſanguinem crucis eius.i.per mortem crucis ei9,quæ eſt turpior mors.Pacificauit dico, Siue quæ in cælis,ſiue in terris ſunt.i.cæleſtia & terreſtria,quia patet homini introitus in cælum. Vel, Quæ in cælis ſunt.i.ſanctos, qui iam ſunt in cælo,& Quæ in terris.i.ſanctos,qui adhuc in iſta vita ſunt. F

Auguſt. de agone Chriſtianorum.

Ambroſius

Et vos cum eſſetis aliquando alienati,& inimici ſenſu in operibus malis,nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos & immaculatos & irreprehenſibiles coram ipſo,ſi tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles & immobiles a ſpe euangelii quod audiſtis,quod prædicatum eſt in vniuerſa creatura quæ ſub cælo eſt,cuius factus ſum ego Paulus miniſter,qui nũc gaudeo in poſſeſſionibus pro vobis,& adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius quod eſt eccleſia.Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum diſpẽſationem dei,quæ data eſt mihi in vobis,vt impleam verbum dei: myſterium quod abſconditum fuit a ſeculis & generationibus, nunc autem ma-

Digitized by Google

A nifeſtatum eſt ſanctis eius,quibus voluit deus notas facere diuitias glorię ſacra
menti huius in gentibus,quod eſt Chriſtus in vobis ſpes gloriæ,quem nos annũ
ciauimus corripientes omnem hominem,& docentes in omni ſapiẽtia vt exhibea
mus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu:in quo laboro certando ſecũdũ
operationem eius,quam operatur in me in virtute.

Et vos cum &c.q.d.Et vt ſpecialiter loquar, Et vos,o Coloſſenſes, pacificauit & recon-
ciliauit deo, Cum.i.q̃uis eſſetis, Aliquando alienati a deo.i.nihil cũ deo habentes, Et
inimici,contradicendo.& hoc, Senſu,quia putabatis bene agere. Vel ſecũdũ aliam literã
poteſt legi,quod idem valet. Cum eſſetis aliquando & inimici ſenſus.i.conſilii eius,quia
non receperunt quæ per Moyſen mandauit deus deuotis idolis ſuis.Vos,dico,degẽtes actu
In operibus malis.Nunc autem.q.d.Aliquando tales eratis: Nunc autem,& in hoc tem-
pore gratiæ non in alio,reconciliauit vos remiſſione peccatorum, In corpore carnis eius,
id eſt fragilitatis eius.i.in corpore ſuo paſſibili & mortali.& hoc, Per mortem eius.Recõ
ciliauit dico, Exhibere vos,ad hoc.i.vt tandem exhibeat.i.repræſentet vos Sanctos,vir
tutibus, Et immaculatos,a peccatis. Et,vſq; adeo quod Irreprehenſibiles,quia tunc ni-
hil mali erat in eis.Irreprehenſibiles dico, Coram ipſo,qui omnia videt.Vel repræſentet,
B Coram ipſo,quia tunc ei p̄ſentes eritis,videntes eum ſicut eſt facie ad faciem,de quo diſ-
fidendũ non eſt.Si enim mortalis & mortuus poteſt reconciliare,iam immortalis poteſt o-
mnia facere. Si tamen &c.Hic monet quod in fide Chriſti & ſpe perſeuerent. Ideo enim
tot & tanta dixerat de Chriſto,vt ponant ſpem in eo ſolo,in quo omnia bona ſunt, nõ ali-
cui elementorum,vel angelorum ſe ſubiiciendos putent.Hic enim ſolus colẽdus, & ad hũc
non eſt æſtimandus quiſq̃.q.d.Exhibeat vos dico, Tamen,hac conditione, Si permane-
tis in fide fundati.i.firmi,non fluctuantes. Et ſtabiles,vt per vos non recedatis. Et imo-
biles,alio impellente a ſpe Euangelii.i.ſi eſtis ſtabiles in ſpe prȩmii,& ab ea immobiles,quȩ
promittitur in euangelio.Si hæc fecerint,exhibebunt eos deo.Aliter enim non prodeſt eis
Chriſtus.Quod euãgelium tenere debetis,quia Audiſtis.i.intellexiſtis.& prius eſt reuerti. Ambroſius
Melius eſt viam veritatis non agnoſcere,q̃ poſt agnitam retroire. Quod,euangeliũ Prȩ
dicatum eſt,& manet, In vniuerſa creatura quæ ſub cælo eſt.i.in vniuerſis hominibus qui
ſunt noua creatura,quotquot vbicunq; ſunt.Vel ita, Prædica. in vniuerſa creatura noua, Ambroſius
hoc non mutatur. Quæ, tñ noua creatura modo Eſt ſub cælo,adhuc peregrina, ſed tã-
dem perueniet ad gloriã. Cuius,euangelii prædicandi, Ego Paulus factus ſum miniſter,
& ita poteſtis ſcire quod verũ eſt. Qui nũc,Epheſi poſitus in carcere pro euãgelio, Gau
deo in paſſionibus,quia non credentes proficiũt.Quas ſuſtineo, Pro vobis,confirmandis
in veritate euãgelii. Et adimpleo ea paſſionũ Chriſti q̃ deſunt.Suas paſſiões dicit eſſe Chri
C ſti:q̃a nr̃ę paſſiões,q̃ ſumus Chriſti mẽbra,Chriſti ſunt.Quaſi eñ vnus hõ vna pſona eſt,ca Auguſt.in
put cũ corpore.i.ſaluator cũ ſaluãdis.Si ergo ĩ mẽbris Chriſti es,quicq̃d pateris ab eis q̃ nõ pſal.lxi.
ſunt in membris Chriſti,deerat paſſionibus Chriſti.Ideo additur,quia deerat, menſuram
implens,non ſuperfundens.Tantum pateris,quantum ex paſſionibus tuis inferendum erat
vniuerſæ paſſioni Chriſti:qui paſſus eſt in capite noſtro,& patitur in membris ſuis. Ad cõ
munem hanc quaſi rẽpublicã noſtrã quiſq; pro modulo ſuo exoluit quod debet, & pro poſ-
ſeſſione virium noſtrarum quaſi canonẽ paſſionũ inferimus paratoria plenaria noſtra paſ-
ſionum non erit,niſi cum ſeculum finitum erit.Vel, Ea paſſ. Chriſti.i.quæ Chriſtus ſuſti-
nuit,vel quæ me ſuſtinere præcepit.quæ adhuc, Deſunt adimpleo.i.paratus ſum pati. &
hoc non in meis, Sed in carne mea.Vel,deſunt non in carne ipſius Chriſti, Sed in car-
ne mea.Et hęc patior, Pro corpore eius,multiplicando,quod Eſt eccleſia.q.d.non de alio
corpore dico niſi de illo quod eſt eccleſia, Cuius,corporis, Ego factus ſum miniſter,vt ei
miniſtrem ſpiritualia.Miniſter dico, Secundũ diſpenſationem dei,q̃ data eſt mihi in vo-
bis,id eſt ad hoc factus ſum miniſter,vt ei demũ diſpenſem actu per gratiã apoſtolatus mi-
hi crediti a deo in vobis.Vel ita, Cuius,euangelii, Ego factus ſum miniſter,ſecũdũ diſ
penſationem dei.i.ſecundum gratiam apoſtolatus mihi a deo diſpẽſati. Quę data eſt mi
hi in vobis.Tantum eſt enim quod a meis diſcipulis prędicatum eſt vobis,quantum ſi a me
ipſo.Miniſtrum euangelii inter Gentes,a deo per Chriſtum factum ſe eſſe dicit. Ad q̃d au-
tem:oſtendit.ſ. Vt myſterium,a deo ſuſceptum per idoneum ſeruitium, Impleatur,quod

Digitized by Google

ignotum cũ a ſeculis fuit.ſ. myſteriũ natiuitatis ex deo,& natiuitatis ex Maria,& ſaluatio- D
nis Gentium & totius operis Chriſti. Vnde ſubdit, Vt imple.q.d. Data eſt mihi diſpen-
ſatio ad hoc, Vt imple.& impletũ oſtendam, Verbũ.i.diſpoſitionem vel ordinationem
Dei.i.quod deus præordinauit de vobis Gentibus,vos.ſ.per Chriſti incarnationẽ ſalua-
ri. Hoc dicit,ne videatur ſalus nõ eſſe promiſſa Gẽtibus.Quod verbum eſt Myſterium.i.
Aug.in lib. confeſ. occultum.Quia ſi erat notũ,in principio erat verbũ,nuſq̃ erat lectũ,verbum caro factũ eſt
&c.quæ ad ſacramentum incarnationis pertinent.Vnde, Abſcõdiſti hæc a ſapientibus,&
reuelaſti ea paruulis.Quoſdam enim Platonicorum libros ex Græca lingua in Latinam ver
ſos vidi,& ibi legi,non quidem his verbis,ſed hæc quidem omnino multis & multiplicib⁹
ſuaderi rationibus,quod in principio erat verbum,& verbũ erat apud deum:ſed quod ver
bum caro factum eſt,non legi.Indaga.ui quippe in libris varie dictum,quod filius ſit in for-
ma patris:ſed quod exinaniuit ſe,non habetur in illis.Recte ergo illud verbũ dicitur my-
ſterium.i.occultum. Quod abſconditũ fuit a ſeculis.i.a principio ſeculorũ:& abſcõditum
fuit, Generationibus,omnibus,non quidã parti tantũ,niſi cui per ſpũm ſanctũ reuelauit.
Nũc aũt.i.in tẽpore gratiæ, Manifeſtatũ eſt,nõ omnibus, Sed ſanctis eius,humilitate
paruulis. Nec his omnib⁹ plene innotuit,ſed his tãtũ, Quibus voluit deus,ex ſola gratia,
Notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius.i.copioſam gloriam tam digni ſacramen
ti,in quo ſunt multa.ſ.fides,remiſſio,iuſtitia,dona ſpiritus ſancti,futura beatitudo: & ideo E
dicit diuitias,ſacramenti dico,exiſtentis, In Gentibus:quod,ſacramentum, Eſt Chriſt⁹
in vobis,Gentibus.i.illud ſacramentũ eſt Chriſti incarnatio per quã ſaluantur Gentes. Ita
eſt in vobis,vt Sit ſpes gloriæ.i.vt per eũ ſperetis gloriam ſine lege. Quẽ.i.qualẽ Chri-
ſtũ, Nos,Apoſtoli Annũciamus,quod ſine lege ſaluat Gẽtes.Nos dico, Corripientes.i.
arguentes,non ſolum vos, Sed omnem hominẽ,qui deuiat a veritate quã nouit. Et docẽ
tes omnem hominem.ſ.eos qui ignorãt veritatẽ.Vel contradicentes corripimus & conuin
cimus,& obedientes docemus.docentes dico, In omni ſapientia,non ſumus cęci vt pſeu-
do:ſed docemus, In omni ſapientia.Vera ſapientia eſt in diſciplina dominica.ſ.cũ Chri
ſtus agnoſcitur:quod Apoſtolus magna cum diligentia agere teſtat̃,vt erudiens hominem
in hac ſapiẽtia,cõſũmatũ exhibeat eũ deo.Vnde ſubdit, Vt exhibeamus.i.offeram⁹ deo
in ſacrificiũ, Omnem hominẽ,tam Iudęũ q̃ Gentilẽ. Perfectũ,nõ in lege. Sed in Chri-
ſto Ieſu.i.in ĩtellectu myſterii Chriſti. In quo.i.in qua re.ſ.vt oĩs ſit pfectus ĩ Chriſto. Et
laboro certando,contra rebelles. Secundũ operationẽ eius,quã operatur, In me virtute,
miraculorum.i.certo contra perfidos adiuuantibus me ſignis virtutũ,per quæ vita infide-
litatis comprimitur,vt qui verbis contradicunt, virtuti cedant.q.d. Labori meo adiungit
deus miracula ad confirmationem.

CAPVT II. F

VOlo enĩ vos ſcire qualem ſollicitudinem habeã pro vobis,& p̃ his
qui ſunt Laodicię,& quicunq; non viderunt faciem meam in car-
ne,vt conſolentur corda ipſorum,inſtructi in charitate,& in omẽs
diuitias plenitudinis intellectus in agnitione myſterii dei patris
& Chriſti Ieſu,in quo ſũt oẽs theſauri ſapiẽtię & ſciẽtię abſcõditi.
Volo enim.q.d.Ideo hoc refero de me vobis,quia Volo vos ſcire qualẽ ſollicitudinẽ ha
beam pro vobis,vt ea intellecta quæratis in Chriſto perfecti fieri.& recte ait, Pro vobis.
Non enim minus pro his quos non vidit ſollicitus erat,q̃ pro his quibus præſens prædica-
uit:nec minori affectu diligebat quos non viderat,q̃ cæteros apud quos erat. Et non ſolum
pro vobis,ſed etiam pro his, Qui ſunt Laodicię,quia & hi a pſeudoapoſtolis pręuẽti erãt.
& pro his adiacentibus vobis. Quicũq; non viderũt faciẽ meã in carne,& ſi ſciẽtiã audie
runt.Et ad hoc intendo vt ipſi vobiſcũ conſolent̃ corda ſua:ipſi dico, Inſtructi in chari-
tate,quam deus ad nos habuit,qui pro nobis filiũ tradidit.hoc ſi quis attendit,poteſt ſe in
hac miſeria conſolari, quia perpendit calcata ſuperbia, per humilitatem,ad patriam poſ-
Auguſt.de ſpiri.& lit. ſe reuerti.Vitiorũ nãq; omniũ,ſupbia cauſa eſt.Ad hanc conuincendã atq; auferendã talis
medicina cęlit⁹ venit:ad elatũ hominem per ſuperbiã Deus humilis deſcẽdit p miſericor-
diam,gratiam clarã manifeſtamq; commendans in ipſo homine. Quem tanta præ parti-

A cipibus ſuis charitate ſuſcepit. Neq enim ipſe ita verbo dei cõiunctus, vt ipſa cõiunctione vnus filius dei, & idem ipſe vnus filius hominis fieret, præcedentibus ſuæ volũtatis meritis fecit. Vnũ enim illũ eſſe oportebat: eſſent autem plures, ſi hoc fieri poſſet, non per dei propriũ donũ, ſed per hominis liberũ arbitriũ. Hoc ergo præcipue ad humilitatẽ nobis cõmendatur. Et inſtructi in agnitione dei, inſtructi dico, per hoc tentando, In omnes diuitias plenitudinis & intellectus. i. in oẽs copias intellectus plenitudinis, vt perfecte de diuinis & humanis intellectũ habeant, vt de anima, & de ſupernis ſpiritibus. Aliter enim ad cognitionem dei nemo aſcendit. Ideo dicit, Diuitias, vt de omnib⁹ intellectum plene habeãt. Dico, Inſtructi, in agnitione dei, non dico quantum ad opera, ſed in agnitione myſterii dei, vt ſciatis. ſ. quod eſt ſecretũ & a paucis cognitũ, de eſſẽtia dei. Dei, dico, Patris Chriſti Ieſu, vt ſciatis. ſ. quod alia perſona eſt pater a filio, q̃uis vnũ & idem ſit in ſubſtãtia cũ illo. Ad quam cognitionem ſi tenditis, ad Chriſtum tantum recurrite, quia ipſe eſt In quo ſunt omnes theſauri. i. omnes copiæ, Sapiẽtiæ, de diuinis. Et ſcientiæ, de humanis.

Sed abſconditi, & ideo ne miremini ſi in Chriſto eſtis, & eas nondũ inueniſtis, quia non omnibus patent niſi his qui petunt & pulſant. Vel aliis nõ mutatis, ita poteſt legi illud. Cõſolentur corda ſua, dico, Inſtructi in charitate, & in omnibus diuitiis. Alia litera. Pleni. intellectus. Ad quid? Ad cognoſcendũ Chriſti, quia eſt in Chriſto. Alia lit. i. verbũ caro fa

B ctum, per quod humiliatũ ſuperbi redimuntur: & cum lego verbum caro factum eſt, in verbo intelligo verum dei filiũ, in carne agnoſco verũ hominis filium, & vtrũq ſimul deum & hominem vnam perſonam ineffabilis gratiæ largitate coniunctum: & ideo verbum caro factum, quod eſt Chriſtus Ieſus, habet theſauros ſapientiæ & ſciẽtiæ. Vnde ſubdit, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Hæc duo inter ſe ita diſtãt vt ſapiẽtia de diuinis, ſcientia de humanis accipiatur. Vtrũq in Chriſto agnoſco. Et ſapientiã in eo quod verbũ eſt apud deum, & ſciẽtiam in eo quod nobiſcum homo eſt. Omnia enim quę pro nobis verbum caro factum temporaliter fecit & pertulit, ad ſcientiã pertinent. Q̃ autem verbum eſt ſine tempore & loco, patri coæternum, & vbiq totum, ad ſapientiam refertur. Scientia ergo noſtra Chriſtus eſt: ſapientia noſtra, idẽ Chriſtus eſt. Vnde, Plenum gratiæ & veritatis. Aliter totum ſecundũ aliam literam, quę eſt, Vt conſolationem accipiant corda eorũ, cum fuerint inſtructi in charitate in omnes diuitias plenitudinis intellect⁹, ad agnitionem myſterii dei in Chriſto Ieſu. In quo &c. Vult Apoſtolus animos eorũ fouere in charitate, & vt prompti fierent per epiſtolam agnitionem recipere ſacramẽti dei, in Chriſto aduertentes has eſſe ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ diuitias, ſi agnoſcatur Chriſtus, in deitatis ſuæ plenitudine adorandus. Et eſt ordo, Ad hoc tendo, Vt corda ipſorum con. ac. quod erit, cum fuerint Inſtructi in charitate, dei & proximi: & cum fuerint inſtructi, Ad cognitionem m. d. in Chriſto. i. in agnitionem Chriſti, in quo eſt omne myſterium. Omne enim my

C ſteriũ ſacramenti dei in Chriſto eſt, vt qui eũ cognoſcit, omniũ notitiam etiam habere videatur. Vnde addit, Ipſi dico per hoc tendentes. In omnes diuitias plenitudinis intellectus. Diuitiæ enim ſapientiæ & ſcientiæ ſunt, ſi Chriſtus agnoſcatur, quia omnium potentiarum virtus in eo eſt. Ex eo eũ habent oẽs, quare & caput omnium dicitur, vt per ipſum omnes ſubſiſtere videantur. Vnde recte ſubditur, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Omnis enim ratio ſcientiæ totius creaturæ ſupernæ vel terrenę in eo eſt qui eſt caput & author omnium cæleſtium & terreſtriũ: vt qui hũc nouit, nihil vltra quęrat, nec ſapientiam nec virtutem, quia agnouit eum in quo perfecta virtus eſt, perfectaq ſapientia. Quicquid alibi quæritur, hic perfecte inuenitur. Nam quid ſapientius Salomone? quid prudentius Daniele? Quibus ideo præ cęteris deus ſapientiam dedit, vt in Daniele & Salomone oſtenderet infidelibus, ſe authorem eſſe ſapientiæ totius. Quod infideles non putant, quia non legũt in euangeliis & prophetis aſtrologiam, geometriam, & alia huiuſmodi. Quæ ideo deſpecta ſunt a noſtris, quia nihil ad ſalutem pertinent, ſed magis mittunt in errorem, & a deo auocant, vt dum his ſtudent diſputationũ ratiocinationibus curã animæ ſuæ non agant. Qui vero Chriſtum nouit, theſaurum ſapientiæ & ſcientiæ inuenit, quia id nouit quod vtile eſt.

Auguſtinus de trinit.

Auguſt. de homine aſſumpto

Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Nã & ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum gaudens & videns ordinem veſtrum, &

Digitized by Google

firmamentum eius quæ in Chriſto eſt fidei veſtræ. Sicut ergo accepiſtis Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, in ipſo ambulate, radicati & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide ſicut & didiciſtis, abundantes in illo in gratiarum actione. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem fallaciam ſecundũ traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum. D

Hoc autẽ &c. Cõmendata ſui myſterii dignitate, monet eos ne malorũ colloquiis & aſtutia iniquitatis ſenſus eorũ recederet a Chriſto. q. d. volo vt ſitis inſtructi: hoc autẽ dico vt non ſolum tendatis ad ea quæ nondũ habetis: *Sed vt nemo*, quantũcũq; ſapiens vos decipiat, In ſublimitate, vt videtur: quæ ſubtilitas vel ſublimitas non eſt niſi *Sermonum*. i. niſi in verbis. Quia ſapientes mundi arte quadam, minutiis diſputationũ irretire geſtiunt animas ſimpliciũ, vt traditione mundanarũ rerũ abſtrahãt eos a ſpe quæ eſt in Chriſto. Nã & ſi. q. d. Ne decipiat, dico, & recte: video eñ ſpiritu, quod apud vos geritur. Et hoc eſt quod ait, Nam & ſi, a vobis, Corpore abſens ſum, ſed tamen, Vobiſcum ſum ſpiritu. *Sicut* & ſpiritus Heliſei fuit cum Iezi in via euntis ad Naaman *Syrum*, vt acciperet ſub nomine quæ ipſe non mandauerat: quanto magis Apoſtolus ea quæ dixit poterat videre in ſpiritu? Maior enim gratia fuit in Apoſtolis q̃ in prophetis. Ideo ait, *Spiritu* vobiſcum ſum. Sanctis enim datum eſt in ſpiritu videre remota. Ergo ſibi caueant illi quorum actus magiſtrum non latent. Vobiſcũ ſum, dico, Gaudens & videns. i. quia video, Ordinem veſtrũ. i. quõ vnuſquiſq; veſtrũ ſecundũ ordinem ſuum viuit. Et, Videns firmamentũ. i. ſtabilitatem Eius fidei veſtræ quæ in Chriſto, eſt, non in lege. Per hoc promptiores eos facit circa euangelium, quia gaudere ſe dicit in diſpoſitione conuerſationis illorum & fidei ſtabilitate, vt ſcientes vnde placeatur deo, in eo fierent firmiores. Et quandoquidẽ bene ſtatis, *Sicut* ergo, fidei fundamento, Accepiſtis, bona enim fuit acceptio. Accepiſtis inquã Ieſum Chriſtum dominũ noſtrũ, ita, Ambulate. i. proficite non extra eũ, Sed in ipſo. Ambulate, dico, vos minores. Radicati, in actiua vita vt arborum ad fructificandũ. Et, vos maiores qui in contemplatione eſtis, Super, alios, Aedificati. & hoc, In ipſo. i. in tẽplo dei. vnde. ſ. aliis loquatur. & ambulate In actione gratiarum cõfirmati in fide, ambulate, dico, *Sicut* & didiciſtis. i. ſicut accepiſtis, non aliter, & didiciſtis cognitione, & habetis materiã gratiarum. Vos dico, Abundãtes, donis in illo, qui ſolus dat incremẽtũ: & in hac ambulatione, Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, terrenam, per quam ſolent ſeduci, qui cupiunt prudẽtes iudicari in mundo. & eandem ſignificationem ſubdens, E

Ambroſius

Ambroſius

Per inanem fallaciam. Terrena enim philoſophia argutiis & ſubtilitate minutiarũ componitur, & decipit, dum veriſimilibus cauſis & commentitiis rebus nil tam verum æſtimat q̃ conſpicitur, & intelligitur in elementis. quæ terrena philoſophia. *Secundũ* traditionẽ hominum, agentium. *Secundum* elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, in aliqua parte. i. non eſt a deo ordinata, ſed ab hominibus tradita. Tradiderũt eñ philoſophi quos homines vocat, deum non poſſe fieri creaturam, hominem non poſſe naſci de virgine, vel mortuum reuiuere: cõſiderantes elementa. i. has creaturas viſibiles, in quibus ex cõmixtiõe ſeminis animalia generantur, & quod moritur non iterum viuit. Ideo monet traditionem iſtam cauere velut inanẽ, & fallacem. Philoſophiam dicit non a deo ordinatam, ſed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ quę potentiam dei intra conſcientiam ſuam coarctat non aliter credens facere vel poſſe q̃ carnalis ratio ſuadet, quæ omnino cauenda eſt, qa mũdi cultrix eſt non dei, & a Chriſto retrahit in quo perfectio diuinitatis eſt, quia omnia habet quæ pater. Vel dum ait, *Secundum* elementa, illos tangit, qui quaſi prudentius exponunt idola dicentes. Iuno eſt aer. Neptunus eſt mare. Ideo cum diceret, *Secundum* philophiam, & inanem fallaciam, addit, *Secundũ* elementa mundi, quaſi admonens non qualeſcũq; adoratores ſimulacrorũ, ſed quaſi doctiores interpretatores ſignorũ, cauendos eſſe. Vel fallaciam appellat quod de lege dicũt pſeudoprædicatores: & illa dicitur inanis, quia ĩ hac falſitate nulla eſt vtilitas, quod ſolet eſſe aliquando in falſis. Philoſophiam dicit ea quibus hoc probare volunt, quod afferunt. Et eſt ſenſus, Videte nequis vos decipiat, trahendo ad legis obſeruantias, Per prophetiam, id eſt per rationes conquiſitas ad probandum vel improbandum, quod de lege dicitur. Et per inanem fallaciam. ſ. per illud quod probatur. Nequis decipiat dico, agẽs, *Secundum* traditiones hominũ. i. legalia. poſt exhibitam F

Aug. in ſer. quodam

Digitized by Google

A enim veritatem: lex non eſt traditio dei ſed hominũ: & agens *Secundum elementa mundi*. i. ſecundum literalem ſenſum, qui & de mundanis eſt. Et non ſecundum Chriſtum.

Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. In quo & circuncisi eſtis circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Chriſti conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidẽ operationis dei qui ſuſcitauit illum a mortuis. Et vos cum mortui eſſetis in delictis & præputio carnis veſtræ conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis.

Quia in ipſo, Chriſto. Inhabitat plenitudo diuinitatis omnis. i. omnino inhabitandi, vt etiam perſonaliter ſit ei vnitus quod non eſt in aliqua creatura. Deus quidem vbiꝗ præſens eſt, & vbiꝗ totus præſens, nec tamen vbiꝗ habitans, ſed in templo ſuo tantum & capitur habitãs ab aliis amplius ab aliis minus, ſed de ſolo capite noſtro dicitur. Quia in ipſo inhabitat plenitudo diuinitatis. & hoc, Corporaliter, non hoc ideo dicit, quia corporeus ſit deus, ſed verbo tranſlato vſus eſt qa in templo manufacto olim non corporaliter, ſed vm- Auguſt. ad Dardanum
B bratiliter habitauit. i. præfigurantibus ſignis. Oẽs em̃ illę obſeruantię vmbræ fuerunt futurorum. Non ergo quia diuinitas corpus ſit, ſed propter vmbrarum comparationẽ legalium, dixit. Corporaliter. i. completiue, quia in illo implentur omnia, vt quodãmodo ſit corpus & impletio: vmbrarum legis. i. ſignificationũ illarum ipſe ſit veritas. Sicut ergo ipſæ figurę tranſlatiue non proprie dictę ſunt vmbrę: Ita cum ait plenitudinem diuinitatis in Chriſto habitare corporaliter, tranſlato verbo vſus eſt. Qui ergo dicit carnales obſeruãtias neceſſarias, dicit Chriſtum non eſſe corpus vmbrarum, nec deum ad omnia ſufficientẽ. Vel certe ideo dicit, Corporaliter, quia in Chriſti corpore quod ſumpſit de virgine tanq̃ in templo habitat deus. Quid ergo intereſt inter caput & membra cætera, quæ etiã templum eius ſunt? quia in capite noſtro habitat omnis plenitudo diuinitatis, ita quod omni gratia plenus eſt, ſed non ita habitat in ſanctis, ſicut & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis mẽbris, ſed non quantũ in capite. Ibi enim auditus, viſus eſt, & olfactus, & guſtus, & tactus. in cæteris autem ſolus eſt tactus. Ita in Chriſto habitat om̃is plenitudo diuinitatis, quia ille eſt caput, in quo ſunt omnes ſenſus. in ſanctis vero quaſi ſolus tactus eſt, quibus datus ſpiritus ad menſuram. Præterea eſt aliud quo interſit plane inter illud caput, & cuiuſlibet membri excellẽtiam, quia ſingulari quadam ſuſceptione hominis factus eſt homo ille vna perſona cũ verbo. De nullo enim ſanctorum dici potuit vel poteſt, vel poterit, verbum caro factum eſt. Nullus ſanctorum qualibet præſentia gratiæ, vnigeniti nomen accepit. Vt quod eſt ipſum Aug. ſuper Geneſim. Auguſt. ad Dardanum
C verbũ ante ſecula, hoc ſimul cũ aſſumpto homine diceretur, & eſt ſumma omnis intelligentiæ talis. In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. i. veraciter & ſolide. Et eſtis. q. d. In eo habitat diuinitatis plenitudo. Et in illo, q ita plenus eſt. Vos eſtis repleti, donis ſpiritus ſancti, quod non ſunt elementa. In credentibus enim ſpiritus ſan. habitat, quod elementis concedi non potuit, quia indignum erat inuiſibilem & incorporeum habitare in ſubſtantia viſibili & inuiſibili. Audiant ergo & veniant cultores elementorum & credant in Chriſtum vt fiant maiores eorum quos nunc colunt. Ideo ait, In illo repleti eſtis, qui creditis in Chriſto omnem plenitudinẽ habitare: quod negantes contra Chriſtũ ſunt. Qui, Chriſtus, Eſt caput, non modo hominũ, ſed etiam Principatus & poteſtates, angelicæ. Et vos ergo replere poteſt, qui ſupernos ciues replet. In quo. Monuit ne per prophetiam a Chriſto recedant, nunc monet ne a pſeudoapoſtolis ſeducti cęrimonias legis recipiant. quaſi dicat, eſtis repleti in illo, In quo, non ſolum donis repleti eſtis, ſed etiã Eſtis circuncisi. i. purificati ab errore & mundo. Circũciſi, dico, Circunciſione nõ manufacta, id eſt opere humano: vos dico manentes, In expoliatiõe corporis carnis. i. expoliati a corpore ſecundum quod erat carnis. i. carni ſubiectum, carnis ſeruiẽs deſideriis: ſed modo ſecũdũ ꝙ ſpiritus, ſpiritale, ſpiritui ſeruiẽdo. i. in ſpiritu eſtis ſeruientes non in carne, a terrenis ad cæleſtia, ab humanis ad diuina, ab errore ad diuinitatem conuerſi. Vel ita, Eſtis circũciſi, circunciſione non manufacta, ſicut ſiebat legalis circũciſio. ſ. non facta, In expoliatione cutis. Alia litera, Carnis, quia ibi. ſ. in carnali circunciſione nihil ſit niſi quod cutis au-

Digitized by Google

ferrur.In eodē ſenſu pōt legi litera noſtra ſic,nō manufacta, In expoliatione corporis car- D
Auguſtinus de trinit. nis.i.corporis quod eſt caro.Non igitur duas res intelligi voluit, quaſi aliud ſit caro,aliud corpus carnis:ſed qa corp⁹ multarū rerū nomē eſt,quarū nulla caro eſt,qa nō om̄e corpus caro eſt.Nō inquā tali circūciſiōe circūciſi eſtis, Sed ī circūciſione Ieſu Chriſti.i.circūciſiōe ſpiritali,vbi oīa vitia āputata ſūt,qa ſolus Chriſt⁹ facit. Cōſepulti.Itē,Hoc in Chriſto cō ſecuti eſtis,quia eſtis conſepulti. In baptiſmo.i.ad ſimilitudinem ſepulturæ eius,baptizati ſcilicet vt iam non videantur quod fuerūt.ſ.veteres peccatores,ſed noui iuſti:ſicut Chriſt⁹ in ſepulcro poſitus non videbatur. In quo,Chriſto, Et reſurrexiſtis,in nouitate vitę ambulando.& hoc non per aliud, Sed per fidem operatiōis dei.i.quam deus operatur in eis. Vel, Per fidem operationis dei.i.per fidem dei,de quo credunt quod exēplo Chriſti,ſuſcitabit illos.Vnde ſubdit, Qui ſuſcitauit illum.i.Chriſtum. A mortuis, hoc pręmittit ad probandum quod reſurgent illi etiam immortales.Vnde ſubdit, Et,per hoc, Vos etiam Gentiles iam certitudine ſpei, Conuiuificauit.i.ſecūdum corpus & animam viuificauit. Cum illo Chriſto.i.ad ſimilitudinem eius.Conuiuificauit dico, Cum,id eſt quāuis prius. Eſſetis mortui in delictis,non ſentientes mala veſtra.Delicta dicit,quod reliquerunt legem naturæ. Et,mortui, In præputio carnis veſtræ.i.in originali peccato,quod ſignificat præputium,Vel præputium vocat delicta carnalia,& ponit præputium pro eo quod ſi-
Auguſtinus gnificat.i.delicta carnalia a quibus expoliādi ſumus. Mortuos viuificauit dico, Cōdonās E vobis,gratis, Omnia delicta,& originalia & ſuperaddita,quod ſignū eſt quod & pœnam tollet.Et non ſolum vobis Gentibus donauit delicta,ſed etiam nobis Iudęis præuaricationem,quæ fuit ex lege,dimiſit.& hoc eſt,ipſe dico, Delens chirographum decreti.ſ.legis.i. memoriam tranſgreſſionis quæ erat ex decreto.i.ex lege, Quod,chirographū. Erat aduerſum nos,& conſcientia enim veſtra,& diabolus ad accuſandum nos erat memor tranſgreſſionis illius.& ita hæc memoria erat aduerſum nos.ſ.nocens nobis,& nos cruciās. Sed & hoc in baptiſmo abluto & deleto,nec cōſcientia noſtra timet,nec diabolus quod obiiciat habet.& non ſolū chirographum decreti erat aduerſum vos, ſed etiam ipſum decretum.i. vetus lex.Vnde ſudit, Quod erat.q.d.chirographum decreti,dico Quod,etiam decretū.i.lex. Erat contrarium,nobis,cum non adiuuaret ſed amplius reos faceret.

Hierony. Et ipſum tulit de medio affigens illud cruci,& expolians principatus & poteſtates,traduxit confidenter palam triumphans illos in ſeipſo.Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei feſti aut neomeniæ,aut ſabbatorū quæ ſunt vmbra fururorum,corpus autem Chriſti.

Et ipſum,chirographum vel decretum, Tulit de medio,omniū.i.de communi,vt nullus credētium vel chirographum timeret,vel vltra legem obſeruaret. Tulit dico, Affigēs F illud,decretum, Cruci,vt iam ceſſet cum omnia ſacrificia legis carnalia in oblatione veri agni ſunt adimpleta.Quis ergo illud reſtituit?q.d.nullus debet illud reſtituere, & ſicut nos a lege & a legis præuaricatione liberauit:ſic & patres antiquos ab inferno liberauit, neqꝫ putet eos per legem ſaluatos.Et hoc eſt quod ſubdit,& ipſe Expolians principatus, infernales. Et poteſtates,auferendo Abraham,Iſaac, & cæteros iuſtos, Traduxit,ſuos.i.longe ab hoc regno ad cælos duxit:ipſe dico,prius Confidenter.i.cum magna fidutia,cū ſpe victorię,vt deus homo ſine peccato, Triumphans.i.expugnans Illos,in cruce.ſ.infernales principes,quod non eſt in abſcondito, ſed Palam.Siquis enim perfectionē eccleſiæ reſpicit,aperte videtur antiquus hoſtis victus.Triumphans dico, In ſemetipſo,oblato, non
Auguſt. de trinitate. alio ſacrificio.Morte ſua quippe vno veriſſimo ſacrificio pro nobis oblato,quicquid culparum,vnde nos principatus & poteſtates ad luenda ſupplicia iure detinebant,extinxit.Vnde ergo accepit diabolus exterius poteſtatē dominicæ carnis occidendæ,inde interior qua nos tenebat poteſtas eius occiſa eſt. Vel ita,ab illo loco. Delens &c.q.d.vobis Gentibus condonauit omnia delicta.Ipſe dico, Delens,etiam Chirographum decreti quod erat aduerſus nos.Decretum dei fuit quod Adæ præcepit,ſcilicet de ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas.Huius decreti violati chirographum.i.memoriam,deleuit deus quando peccatum primi parentis per ſanguinem abluit,& illa memoria erat cōtraria nobis,ſed ipſam tulit de medio Affigens cruci.Vel chirographum dicit peccatū Adæ,quod quaſi cautio-

Digitized by Google

A nem contra nos tenebat diabolus. Decretum eſt ſententia omnibus hominib9 aduerſa, qua ſcilicet dictum eſt, Morte moriemini, ſed illud chirographũ dñs tulit. & hoc eſt, Condonauit nobis omnia delicta. Ipſe dico, Delens chir. qđ erat cõtra. nob. i. peccatum Adæ, cuius rei eramus. Chirographum dico, Decreti quod erat contrariũ nobis. i. de quo data eſt ſententia cunctis hominibus contraria. Et ipſum, chirographum, Tulit de medio affigens illud cruci, non ſolum alia. Niſi hoc & alia tolleret, nõ liberaremur a morte, vel inferno. Dũ innocens occiditur, peccatum crucifigitur. i. mortificatur. Crux enim non ſaluatoris mors eſt, ſed peccati. Innocẽs enim dum occiditur, reos illos facit a quibus occiditur: ſed peccatũ humani generis occidit, per qđ & principatus & poteſtates expoliat. Vnde ſubdit, Et expolians principatus & poteſtates animabus quas tenebant captiuas, quibus eos expoliauit illarũ abluendo peccata. & expolians inquam, Traduxit, principatus & poteſtates. i. ab eccleſia exterminauit, ne fidelibus nocere poſſent, vt ante. Ipſe dico poſt crucis triũphũ, Cõfidenter & palam. ſ. cum angelicis legionibus ad inferna deſcendens. Et triũphans. i. vincens. Illos. ſ. princeps inferni. In ſemetipſo. i. præſentia ſuæ maieſtatis. Vel ſecundũ literam. Exuens ſe. car. prin. & po. exemplauit fiducialiter triumphãs eos in ſemetipſo. Noĩe carnis hoc loco mortalitas intelligitur. iuxta illud, Caro & ſanguis non poſſidebunt regnũ dei. Per hanc mortalitatem nobis inuidæ poteſtates dominabant. Hac igitur mortalitate Chriſtus in reſurrectione ſe exuens, diabolicas poteſtates quæ per hanc mortalitatẽ domi- Auguſtinus contra Fau.

B nabantur dicitur exemplaſſe, quia in ſeipſo capite noſtro præbuit exemplum, quod in toto corpore eius. i. eccleſia ex diaboli poteſtate liberanda, in vltima reſurrectione complectitur. In ipſo quoq; vincũtur inimicę nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupiditates. Fuſo enim ſanguine ſine culpa, omnium culparum chirographa deleta ſunt, quibus debitores qui in eũ credunt a diabolo antea tenebantur. Vnde qui pro multis effundet. Et quia hæc omnia in Chriſto nobis donata ſunt, Ergo, deinceps, Nemo vos iudicet. i. dãnabiles faciat In cibo aut in potu, ſumpto vel nõ ſumpto ritu Iudæorũ, Aut in parte diei feſti, non celebrata cũ lex præcipiat celebrari. i. nemo vos damnet, de hoc quod nullam partẽ diei feſti obſeruetis. Verbi gratia. ſ. Aut neomeniæ aut ſabbatorum, quæ Omnia ſunt, Auguſt. de agone Chriſtianorum. Auguſtinus baptiſ. par.

Vmbra futurorum. i. aliqua ſigna a re pendentia, quæ in figura futurorum tunc fiebãt, & erat peccatum non obſeruare quæ præcipiebantur, & vnũ ſolũ non obſeruatum tũc damnabat. Nunc aũt non eſt peccatum, quia tunc erant præcepta, nũc teſtimonia. Illud enim erat tempus ſignificandi: hoc, manifeſtandi. Ergo ipa ſcriptura quæ tunc fuit exactrix operũ ſignificantium, nunc teſtis eſt rerũ ſignificatarum: & quę tũc obſeruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad cõfirmationem. ergo non manducare azymũ per ſtatutos. vii. dies, tempore illo peccatũ fuit: tempore autem iſto, non eſt peccatũ: ſic & de cæteris. Tunc eñ fuerunt iſta pcepta, nũc aũt, teſtimonia & cõfirmatio veritatis. Hęc oĩa fuerũt vmbra. Corpus autem. i. veritas huius vmbrę, Eſt Chriſti. i. ad Chriſtum pertinet, quia per eum impleta. Auguſ. contra Fauſt.

C Vel iſta oĩa ſunt Corpus Chriſti. i. ſignificant corpus Chriſti, vel quod ſumpſit de virgine, vel quod eſt eccleſia. Et quia ſunt vmbra,

Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione angelorum quæ non vidit, ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuę, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſumminiſtratũ & cõſtructũ creſcit in augmẽtum dei. Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitu ipſo vſu ſecunndum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

Nemo vos ſeducat volens, id eſt amans ſuadere vobis ea, Quæ non vidit, id eſt quæ non intellexit, ſcilicet legis cærimonias, quarum rationem ignorat. Seducat dico, In humilitate & religione, angelorum: quia videntur quaſi nuncii dei per ſpeciem & hu-

militatem religionis. Et hęc ſunt quibus poſſunt homines facile ſeduci. & ille qui hoc facit, D
eſt Ambulás fruſtra, quia quicquid agit perdit, quia ſine Chriſto rectore eſt. ipſe dico, Inflatus. i. ſuperbus ſenſu non rationis, ſed Carnis ſuę. i. ſenſualitatis, q̃a non intelligit aliud q̃ ſenſualitas capit. Vnde erubeſcendũ eſſet non tumendũ. Et, eſt, Non tenens Chriſtũ veritate & gratia plenũ omniũ ſcripturarũ, Caput, contra quod dicunt qui legem prædicant. Ex quo, capite. i. de cuius plenitudine accipiendo, Totũ corpus. i. eccleſia. Per nexus, charitatis. Et, per, Coniunctiones, fidei, ſpei, & operũ, in quibus fideles cõiũcti ſunt, & ſimiles, Subminiſtratum, eſt. Et conſtructũ. Diſtingue, & redde ſingula ſingulis. Conſtructũ, in vnũ, Per coniũctiones. ſ. quia idẽ credũt, & eadẽ operant. Et ſubminiſtratũ, in ſubſeruiendo. Per nexus. i. per charitatẽ ſine qua membra non cohęrent, nec inuicẽ ſeruiunt nec viuunt. & ſicut Creſcit, virtutibus & membris. & hoc, In augmentũ dei. i. quãtũ deus prouidit. Vel, In augmentũ dei, dicit, quia quaſi augetur deus, hominibus ab errore redeuntibus, ſicut minuebatur deſerentibus. Qui eñ per errorẽ deſeruerant deum, minuebant copias diuitiarũ eius negãdo ſe eſſe eius. Cũ vero redeũt, incremẽtũ faciũt deo, q̃a ex perditis acquiruntur. Si ergo, vel aũt. Hactenus monuit ſtantes ne ſeducerentur a pſeudo: nunc aggreditur illos qui aliqua de lege ſeruabant, ſub increpationis forma dehortans eos a lege. q. d. vos ſtantes videte ne ſeducamini, ſed vos alii qui legalia recepiſtis, dicite, quare legem ſeruatis? & hoc eſt quod ait, Si ante mortui eſtis, non miſera a Chriſto ſed felici morte, Ab elementis mũdi, id eſt ſeparati a lege, q̃ eſt inſtitutio puerorũ qui mũdana petunt. Mortui dico, per hoc quod eſtis Cum Chriſto, quid adhuc. ſ. veritate nota & recepta. Tanq̃ viuentes iñ mundo. i. vt Iudæi qui mundo viuũt, & non deo, Decernitis, ſeruanda legalia. decernitis dico, dicentes alii aliis, Iſta ne tetigeritis &c. Vel ita, Si ergo. Elementa dicit creaturas huius mundi. q. d. quia Chriſtus omnia delicta deleuit, Ergo, per hoc quod vos Eſtis cum Chriſto. i. quia fidẽ Chriſti accepiſtis, Mortui eſtis. i. ex toto ſeparati a peccato. & Ab elementis mundi. i. ab omni ſuperſtitione & abſtinentia creaturarum mundi. Vel ita poteſt accipi, Cum Chriſto. i. ſicut Chriſtus: vt ſit ſenſus, Si, inquit, Mortui eſtis, a peccato, & Ab elementis cum Chriſto. i. ſicut Chriſtus, Quid adhuc tãq̃ viuentes mundo decernitis, a quibuſdam ſuperſtitioſe abſtinendũ? quia ſi prius dum eratis ignari hoc faciebatis, cur veritate propalata idem facitis? Decernitis dico, dicẽtes iſta, Ne tetigeritis, vt cadauer, vel locũ ĩ quo ſederit mulier mẽſtruata. Neq; guſtaueritis, vt porcũ, vel piſces non habẽtes ſquamas. Neq; contrectaueritis, quodã ſtudio, & delectatione. q. d. non debetis hoc decernere. Quæ omnia ſunt, ducẽtia In interitũ. i. ducũt ĩ mortem, In ipſo vſu. i. ſi quis vtat eis Iudaice, vt ab his abſtineat, illis vtatur, credens inde iuſtificari. Iſta dico iam exiſtentia, Secũdum præcepta & doctrinas hominũ, non dei. Poſtq̃ enim veritas venit, iam non pręcipit deus hęc ſeruari, ſed Phariſęi & authoritate hęc pręcipiunt, & rationibus docent. Non ergo ideo dicuntur eſſe in interitum, quod verum ſit ea eſſe mala, ſecundum quod a deo præcepta ſunt: ſed ideo vſus illorum & cultura interimit, quia ſunt præcepta & doctrinę hominum non dei, exhibita veritate. Quę ſunt quid habẽtia rationem. i. ſpeciem, Sapientiæ, quia prætendunt ſuperſtitionem, & humilitatem. Vnde ſubdit, In ſuperſtitione. q. d. per hoc habent ſpeciem ſapientiæ, quia Sunt in ſuperſtitione. i. in religione quæ ſupramodũ eſt. Et, quia ſunt In humilitate, quia humiles ſe oſtẽdunt, qui illa obſeruant. Et, quia ſunt, Non ad parcendum corpori, quia dicunt ſe non parcere corpori. & ſunt Non in honore aliquo, quia dicunt ſe non curare de honore humano. & quia non ſunt, Ad ſaturitatem carnis, quia multa ſibi ſubtrahunt, alios guloſos dicunt. Vel ita, Quæ ſunt quidem habentia ſapientiæ rationem. Hæc legalia habent rationem ſapientiæ, non in veritate, ſed In ſuperſtitione, id eſt in falſitate quæ eſt ſuperabũdãs vbi nulla vtilitas eſt, ſcilicet per mundanam ſapientiam. & ſunt, In humilitate, non illa quæ virtus eſt, ſed ſicut ex Gręco intelligitur, quia mens ſentit humilia, id eſt vilia & terrena, id eſt in dilectione animæ ſunt. Et, ſunt, Non ad parcendum corpori, quia & in illis obſeruationibus multus labor eſt, qui eſt inanis. & non ſunt In aliquo honore, dei ſcilicet, cuius conſilium irritum dicitur: nec ſanctorum: quorum fides deſtruitur. & non ſunt Ad ſaturitatem carnis, quia multa eis ſubtrahunt. Vel ita, Quę ſunt quidẽ hab. ra. ſa. i. putãt ſe habere rationẽ ſapiẽtię, q̃ illa tradũt. ideo q̃a illa traditiões ſunt In ſupſtitione. i. ſimulata religione, quia traditioni humanæ nomen religionis applicant, vt religio ap-

Ambroſius (margin, beside "tũ deus prouidit")

E (margin, beside "lici morte")

Ambroſius (margin, beside "porcũ, vel piſces")

F (margin, beside "eſſe mala")

Hierony. (margin, beside "cunt. Vel ita")

A pelletur,cum ſit ſacrilegiũ:quia quod contra authorem eſt,ſacrilega mente inuentum eſt. *Si*mulata ergo ibi eſt religio vt videantur vera quæ falſa ſunt. & illa traditio vel religio Eſt in humilitate,quia mentes in terra humiliat,ne erigãtur ad ſuperna. Et,eſt Non ad par cendũ corpori.i.obeſt corpori,cuius caput eſt Chriſtus.i.eccleſię.& Non eſt in honore aliquo,illis,quia truncati ſunt a capite Chriſto,toto ſe dantes mũdo,& explentes ſenſum carnis.vnde ſubdit,& eſt Ad ſaturitatẽ carnis.Sagina enim carnalis ſenſus eſt,traditio humana,quæ hoc dicit ſufficere quod carnis tradit prudentia.

CAPVT III.

IGitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto,quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens,quæ ſurſum ſunt ſapite,nõ quæ ſuper terram.Mortui enim eſtis,& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo:cũ autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.Mortificate ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram,fornicationem,immũditiam,libidinẽ, concupiſcentiã malã,& auaritiam,quæ eſt ſimulacrorũ ſeruitus.

Igitur &c.q.d.quia mortui eſtis ab elemẽtis,& quia hæc non valent. Igitur ſi,iam Cõ
B ſurrexiſtis.i.animo & corpore reſurrexiſtis:animo,in re,corpore,in ſpe.& hoc, Cum Chriſto.i.a ſimili Chriſti. Quęrite,& cogitate,non carnalia:quæ ſignanẽ per carnales obſeruãtias *Sed* quę ſurſum ſunt,nõ loco ſed merito excellẽtię ſuę,ne in hui⁹ mũdi parte figamus animum, quo vniuerſo nos exuere debemus.ideo dicit, Quęrite q̃ ſurſum ſunt.ſ.ſpiritualia,quæ ſunt,vel gloria ęterna , vel quę ad eã ducunt.quæ ſurſum ſunt dico , Vbi Chriſtus eſt ſedens in dextera dei.i.regnans in ęqualitate patris,& ita,in ſumma eſt excellentia,& p̄ hoc certum eſt,quod per eũ ad excelſa peruenire poteſtis.Quęrite dico,quę ſurſum ſunt:inuenta aũt iocunda habete.Et hoc eſt quod ſubdit, Sapite,intelligentia & charitate quæ ſurſum ſunt, Non quæ ſuper terrã ſunt.i.non quæ fundantur in terra,quia ab his mortui eſtis.Vnde ſubdit, Mortui enim.q.d.ideo quę ſurſum ſunt quærite non quę ſup terrã,quia Mortui eſtis,mundanis & caducis. Et vita veſtra,modo, Abſcondita eſt, omnib⁹ hic peregrinantibus,ſed maxime carnalibus,atq; terrenis,& ideo quęrenda eſt.Abſcondita eſt dico, Cũ Chriſto,qui eſt vita veſtra: quæ vita eſt In deo,patre , cũ quo Chriſtus idẽ eſt. Cũ aũt Chriſtus,qui eſt Vita noſtra apparuerit,i.reuelabiẽ vobis,vt eũdẽ cũ patre deũ videatis Tũc & vos,vobis & aliis. Apparebitis,entes, Cum ipſo in gloria.Attende in his verbis apoſtoli explicari illa duo quę in euangelio dñs ait.Tempus amatorũ mundi,dicens,ſemper eſſe paratũ,tempus vero ſuũ & ſuorũ nondũ eſſe paratũ.Tempus eñ glorię noſtræ nondũ venit,quia nondũ venit ęſtas.i.Chriſti aduentus, vbi diſcernanẽ arbores fru-
C ctuoſę a ſterilibus:ſed gloria amatorũ mundi ſemper eſt parata. Ideo Apoſtolus ait, Vita veſtra abſcondita eſt,hoc eſt tẽpus veſtrũ nondũ aduenit,ſed tempus terrena amãtiũ ſemper eſt paratum.Et addit, Cũ autẽ Chriſtus apparuerit.Ac ſi diceret,hoc eſt tẽpus veſtrũ. Cũ ergo nobis inſultãt amatores ſeculi,dicamus,quod Chriſtus dixit, quia propter nos & ipſe dignatus eſt hoc dicere,Tempus veſtrũ ſemper eſt paratũ,tẽpus meũ nondũ aduenit.

Mortificate.Poſt rõnes de plenitudine Chriſti oſtẽſas, gñalis exhortatio ad oẽs de moribus ſubditur,vbi monet ne ad priorem conſuetudinẽ redeãt.q.d.apparebitis cũ Chriſto in gloria.vt hoc fit, Ergo mortificate mẽbra veſtra.i.partes veteris hominis.ſ.peccata. Omnia peccata ſimul ſunt quaſi vnũ corpus:ſingula,ſunt membra.Vel, Membra.i.membrorum concupiſcentias. Quæ ſunt ſuper terram,id eſt terrenis & carnalibus dominantur.ſ. Fornicationẽ &c.Deſcribit delicta,quæ mẽbra appellat, vt poſt acceptam veritatis rationem bonæ vitæ operam darent.Multum enim obeſt ſcire rationem veri,& non eã factis exequi.Qui enim ſcit voluntatem domini ſui,& non facit,vapulabit multis. Fornicatio eſt omnis concubitus præter legitimum connubium. Immunditiam, quæ eſt cõtra naturam. Libidinem,ſcilicet ardorem,per quaſlibet turpitudines diſcurrentem. Concupiſcentiam malam , de aliena vxore , vel de alia re. Et auaritiam , quæ ſi non corpus, tamen animam contaminat. Quæ eſt idolorum ſeruitus, id eſt tam fugienda ſicut idololatria , cui ſimile & par vitium eſt, quia rebus etiam pro deo ſeruit. Sub vno autem

Auguſt. de queſ.lxxxiii
Ambroſius
Aug. ſuper Ioannem.
Ambroſius
Ambroſius

Digitized by Google

nomine duo peſſima & impia vitia prohibet,idololatriam & auaritiam .& recte idolola- D
triæ comparat auaritiam,quæ non eſt diſpar malitia,quia radix eſt omnium malorum,&
pœne vno explentur opere:quia ſicut idololatria vni deo nititur auferre gloriam,nec ſolus
nomen deitatis habeat:ita auarus in dei res ſe extendit,vt ſolus vſurpet quæ deus omni-
bus fecit.Vtraq; igitur deo inimica ſunt,quia negant deo quæ eius ſunt.

Propter quę venit ira dei ſuper filios incredulitatis in quibus ambulaſtis ali-
quando cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia,iram,indigna
tionem,malitiam,blaſphemiam,turpem ſermonem de ore veſtro.Nolite menti-
ri inuicem,expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis,& induentes no
uum eum qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit
eum,vbi non eſt Gentilis & Iudæus,circuncíſio & præputium,Barbarus et Scy-
tha,ſeruus et liber,ſed omnia et in omnibus Chriſtus.Induite vos ergo ſicut ele-
cti dei ſancti et dilecti viſcera miſericordiæ,benignitatem,humilitatem,mode-
ſtiam,patientiam,ſupportantes inuicem et donantes vobiſmetipſis ſi quis aduer
ſus aliquem habet querelam,ſicut et dominus donauit vobis,ita et vos.Super o-
mnia autem hæc,charitatem habete quod eſt vinculum perfectionis,& pax Chri
ſti exultet in cordibus veſtris,in qua & vocati eſtis in vno corpore, & grati eſto- E
te. Verbū Chriſti habitet in vobis abundanter:in omni ſapientia docentes & cō-
monentes voſmetipſos in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibꝰ in gratia cā-
tantes in cordibus veſtris deo.Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere,oīa
in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,gratias agentes deo & patri per ipſum.

Propter quæ.ſ.prædicta mala. Venit ira dei in filios diffidētiæ.i.incredulitatis.Quid
ergo erit de eis quos ignorantia non excuſat.q.d.grauius punietur. In quibus,vitiis. Et
vos aliquando,vt alii Ambulaſtis,& ideo turpius eſt,ſi modo reditis ad eadem.Ambula-
Ambroſius ſtis dico, Cum viueretis,id eſt cū vitam eſſe putaretis In illis. Hæc memorat vt ſe eua-
ſiſſe gaudeant,& decætero ſibi caueant.Vnde ſubdit,Nunc autem.q.d.olim ambulaſtis in
illis. Nunc autem,cum Chriſtum recepiſtis. Et vos,vt omnes alii fideles, deponite non
ſolum ſupradicta grādia vitia,ſed etiam Omnia,alia,ſcilicet, Iram,quæ eſt ſubitus ani-
mi motus.Poſt maiora,prohibet minora,ne videantur hæc non eſſe periculoſa:addit, In-
dignationem,de alio ſublimato: Malitiam,effectum iræ.ſ.indignationis. Malitia eñ eſt
qua quis molitur damnum alicui: Blaſphemiam,in fratrem vel deum: Turpem ſermonē
vel turpiloquiū,deponite De ore veſtro,& ſi in corde ſit conceptus.Quid per ſingula? No
lite mentiri inuicem,ſcilicet alii aliis.Sunt qui non habent conſuetudinem ebrietatis,q̄ ta F
men aliquando inebriantur:ſicut ſunt qui non habent conſuetudinem mentiendi, & tamē
aliquando mentiuntur,ſic & in aliis ſit.Prohibet ergo aliquando mentiri,& præcipue men
tiri aſſidue.Dico nolite mentiri:vos dico, Expoliantes vos veterem hominem, id eſt ha-
Auguſ. contra Fauſt. bitum peccatorum. Cum actibus ſuis,vt nec actus peccati interdū aſſit.Homo enim ve-
tus nihil eſt aliud q̄ vita vetus,quæ eſt in peccato,in quo ſecundum Adam viuitur. Et in-
duentes,habitu virtutum qui non caret actibus Nouum hominem,id eſt rationalem mē-
tem. Qui,nouus Homo renouatur in agnitione dei, magis & magis creſcit, & acqui-
rit cognitionem dei.& illa renouatio fit Secūdū imaginem.i.in imagine Illius.i.in ra-
Aug. ſuper Geneſim. tione quæ eſt imago dei. Qui creauit eū.ſ.nouum hominem in agnitionem ſui.Satis oſtē
dit vbi homo ſit creatus ad imaginem dei,quia non corporeis lineamentis,ſed forma qua-
dam intelligibilis mentis.Sicut enim poſt lapſum peccati homo in agnitionem dei reno-
uatur ſecundum imaginem eius qui creauit eum:ita in ipſa agnitione creatus eſt,anteq̄ de-
licto veteraſceret.vnde rurſus in eadem agnitione renouatur. Vnde ſupra,Renouamini ſpi
ritu mentis veſtræ.Si ergo ſpiritu mētis renouamur,& ipſe eſt nouus homo qui renouatur
in agnitione dei,nulli dubium eſt,non ſecundum corpus,nec ſecundum quamlibet partem
animi, ſed ſecundum rationalem mentem, vbi eſt agnitio dei, hominem eſſe imaginem
dei,vel factum ad imaginem dei.Iſta autem renouatio reformatioque mentis dicitur fie-
ri, vel ſecundum deum,vel ſecundū imaginē dei:ſed ideo dicitur ſecundū deū,ſicut in epi-

Digitized by Google

A ſtola ad Epheſios legitur, ne ſecundum aliam creaturam putetur fieri, ſecundum imaginem dei, ideo, vt in ea re intelligatur fieri. Hæc renouatio vbi eſt imago dei. i. in mente nõ quod ſit alia imago ſecundum quã fit, alia q̃ renouatur, ſed ipſa: ſicut dicimus aliquem fidelẽ qui de corpore abſcedit, mortuum eſſe ſecundum corpus non ſecundum ſpiritum, quia corpore vel in corpore mortuus eſt, nõ anima vel in anima. Sic aliquis dicitur pulcher vel fortis ſecundum corpus, non ſecundum animam. Et nota quod alia eſt imago iſta quæ renouatur in agnitionem dei, alia eſt imago illa, ad quam factus eſt primus homo non mulier. Vñ ſupra ad Corinthios, Vir eſt imago dei & gloria: mulier autẽ gloria viri. Illa imago. ſ. eſt, vt quomodo ex vno deo omnia, ita ex vno homine omnes homines eſſent. Hæc autem imago quam de agnitione dei dicit creari, & in fœmina eſt ſicut in viro. Vel ita, Secundũ imaginem. q. d. dico vt expolietis veterem hominẽ, & induatis nouũ. & hoc quod dico, eſt Secundũ imaginem eius, qui creauit eũ. ſ. nouum hominem. i. ſecundum rationẽ quæ eſt imago dei. q. d. aliud non moneo vos niſi quod ratio veſtra ſuadet. Hęc eſt imago ad quã deus creauit hominẽ. ſ. vt rationalis eſſet, & cęleſtia ſemper diligeret. Vbi. ſ. in quo nouo homine. Non eſt mas & fœmina. i. diſcretio maſculi & fœminę. Secũdũ corpus eñ ſunt maſculi, & fœminę, ſed ſecũdũ ſpũm mẽtis, non. in quo renouamur, ſecũdũ imaginẽ creatoris. & ĩ eo, Non eſt Gẽtilis & Iudæus. i. exceptio vel acceptio Gẽtilis vel Iudęi. Nullus eñ vt indignus excipitur, nec aliquibus officit vel ꝓficit apud deũ, quod de his vel illis nati ſunt. Neq; ibi eſt Circũciſio & pręputiũ. i. nõ aliqui ibi ſunt digniores eo quod ipſi hęc habeãt, vel eo minus digni q̃a nõ habẽt: & ibi non eſt Barbarus & Scytha, ſeruus & liber. i. non propter iſta aliqs ibi dignior eſt, vel minus dignus. Et eſt ſenſus, In nouo hoĩe nulla exterior diuerſitas alicui ꝓiudicat. ſ. nec ſexuũ, nec nationũ, nec obſeruationũ, nec lĩguarũ, nec cõditionũ: Sed Chriſtus, eſt Omnia. i. omnes partes noui hoĩs, ſunt opera Chriſti. Et, ipſe Chriſtus eſt In omnibus, fidelibus, qui per eũ noui ſunt. Induite ergo. q. d. Et quia Chriſtus eſt oĩa & in omnibus. Vos ergo, o Coloſſenſes qui eſtis Sicut. i. vere, Electi dei. ſ. quos deus ab æterno elegit. Et ſancti, ſacramentorum participatione, Et dilecti, a deo. i. quia iam ſancti eſtis, & quia dilexit deus vos, Induite viſcera miſericordiæ. i. affectũ pietatis erga oẽs. Deinde ſubditur executio miſericordię cũ additur, Benignitatem, animi ad benefaciendum parati: Et humilitatem, vt ſitis humiles corde & habitu: & Modeſtiam, vt in omnibus modũ ſeruetis: & Patientia, in aduerſis tolerandis. Supportantes inuicẽ, vt alter alterius onera portet. Et donantes vobiſmetipſis, ſi aduerſus aliquem habet querelam. i. ſi alter alterum offendit, non ſolum non iudicet, ſed & donet. Sicut & dñs donauit vobis, ita integre & pure. Et vos, condonate aliis. In cuius rei ſacramento lauit Chriſtus pedes diſcipulorum, & dixit, Exemplum dedi vobis vt & vos ſimiliter faciatis. Inuicem itaq; nobis delicta donemus, & pro noſtris delictis inuicem orem⁹, atq; ita quodãmodo inuicem pedes C noſtros lauemus. Et nota quia vt lucrum poſſint habere ad hæc eos facienda monet, q̃ meritum collocant apud deum. Ab illicitis abſtinere facit timor: veretur enim ne mala faciẽs pœnis ſubdatur. Hæc quæ nunc facienda monet ad profectum meritorum pertinẽt. ex volũtate enim fiunt non ex neceſſitate. Qui ergo ab illicitis abſtinet, laudem habet: qui vero a licitis ſe temperat, laudem habet & præmium. Super omnia autem. q. d. Hæc omnia ſeruate. Super omnia autem hæc charitatẽ habete, id eſt ſtudioſius omnibus aliis petite charitatem. Magis enim eſt ſtudendum ei virtuti, quæ maior omnibus eſt. Vel, Habete charitatem, quæ eſt Super omnia hæc. Ipſa eſt enim eminentior via quæ ſupereminet ſcientię & omnibus præceptis. Hæc eſt veſtis domini incõſutilis deſuper contexta. Inconſutilis, ne aliquando diſſuatur quæ ad vnum ꝑuenit, quia charitas, in vnũ oẽs colligit. Habete charitatem dico, Quod, donum ſcilicet charitas eſt, Vinculum perfectionis. Cætera eñ perfectum faciunt, charitas etiam omnia ligat, ne abeant. Et pax Chriſti, id eſt quam Chriſtus habuit in ſe, & haberi præcepit, vel quam inter deum & hominem fecit, Exultet ĩ cordibus veſtris, id eſt ſit in cordibus veſtris cauſa exultationis, quod vtiq; erit, ſi habeat charitas, quæ veram habet pacem, quam puro corde cuſtodit. Pax enim dici poteſt, & ſi non habet charitatem. Charitas vero ſemper ſecũ habet pacẽ, quam facit. In qua, pace. Vocati eſtis, per eã poſiti, In vno corpore, eccleſię. Pax eñ neceſſaria eſt ad vnitatẽ corporis quam facit charitas. & de his omnibus, Grati eſtote deo docentes, & vos & alios quem ignoratis per vos. Et commonentes voſmetipſos, de ſcitis, vt doctrina fiat illis qui neſciunt:

[Margin notes: Auguſtinus; Aug. ſuper Ioannem.; Ambroſius; Ambroſius; Aug. ſuper Ioannem.; Ambroſius]

& cõmonitio illis qui ſciunt,ſed pigri ſunt.Docentes,dico,& commonentes de his quę con- D
tinentur In pſalmis,qui de moribus agunt. Et in hymnis,qui de laudibus dei agũt. Et
canticis ſpiritualibus,qui ſunt de æterno bono.& his docti & commoniti, Eſtote cantan-
tes domino.i.ad honorem dñi.& hoc non ſolum labiis, Sed in cordibus veſtris,id eſt cum
intellectu,vel attente.& hoc, In gratia.i.in conſideratione beneficiorum dei.Per quid au
tem hęc poſſint,in ſerie p̃miſit,dicens, Verbum &c̨.q.d.vt prudenter doceatis,& cõmo-
neatis, Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter.ſ. In omni ſapientia.ſ.vt omniũ
ſcripturarum intellectum habeatis. Omne &c.Quia præcepit ſupra deum laudari in cor
de,& verbis nũc & factis nomen dei laudari & exaltari hortaẗ,vt ſic verba noſtra & ope-
ra careant reprehenſione,vt magnificetur dñs,cuius magiſterio inuituperabiles ſunt diſci
puli.q.d.docete & commonete.Et præterea, Omne quodcũq; facitis in verbo aut in ope-
re facite, In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti.i.ad gloriam Chriſti,non veſtram:& non
ſolum quæ facitis verbo vel opere, Sed etiam omnia,ſint ad gloriam Chriſti.i.etiam co-
gitationes,& ſi alia aliqua ſint.Vel ita, Quodcunq; facitis in verbo aut in opere , facite.
Omne.i.perfectum,deo attribuendo,& hoc eſt quod aperit ſubdens,faciẽtes, Omnia in
noĩe dñi Ieſu Chriſti.i.ad gloriam Chriſti.vos dico tunc vere Agentes gratias,non legi,
ſed Deo & patri per ipſum,Chriſtum,per quem dedit deus omnia.Tunc enim agim⁹ gra
Ambroſius tias deo per Chriſtum,ſi modum præceptorum eius cuſtodiamus.

E

Mulieres ſubditę eſtote viris ſicut oportet in domino.Viri diligite vxores ve-
ſtras & nolite amari eſſe ad illas.Filii obedite parentibus per omnia : hoc enim
placitum eſt in domino.Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros,
vt non puſillo animo fiant.Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad
oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes,ſed in ſimplicitate cordis timen-
tes deum.Quodcũq; facitis,ex animo operamini,ſicut domino & non hominib⁹:
ſcientes ꝙ a domino accipietis retributionem hæreditatis.Domino Chriſto ſer-
uite.Qui enim iniuriam facit,recipiet id quod inique geſſit,& non eſt perſonarũ
acceptio apud deum.

Mulieres,de moribus omnes monuit hucuſq; communiter,nũc tranſit ad ſingularia præ
cepta monens diuerſos ſeparatim,vt inuicem ſibi ſeruiant,non ſolum obediendo vt mulie
res viris,& filii parentibus,& ſerui dominis,ſed etiam conſulendo vt viri mulierib⁹,patres
August. in filiis dñi ſeruis.Hæc eſt eñ pax domeſtica,& cohabitãtiũ ordinata a deo concordia,& cla
lib.ſentent. ra iuſtitia,vt ſcilicet qui excellunt ratione,excellant dominatione.Hanc cõcordiam docet
proſperi. dicens, Mulieres ſubditę eſtote viris:ſicut oportet.i.tam perfecte ſicut deus mandauit. &
Aug. ſuper hoc, In domino,nõ cõtra dominũ. Et vos viri diligite vxores veſtras,& nolite eſſe ama
Geneſim
Ambroſius ri.i.acerbi, Ad illas.Per hoc rigorẽ dominii emollit,vt poteſtate qua præualet quis in do F
minatu vxoris,non nimis ſeuere vtatur.Et vos Filii obedite parẽtibus per oĩa, hoc enim
placitum eſt.i.placet deo ſi per omnia obeditis:ita tamen,ſi in domino Obeditis.Et vos,
Patres nolite prouocare filios veſtros ad indignationem,contra vos.Vel, Ad iracun-
diam.Alia litera. Vt non puſillo animo vel puſillanimes fiant,ſcilicet non potentes diu-
tius pati.Modeſtos præcipit patres filiis,ne coarctati ab illis delinquant in illos,& deũ of-
Aug.in lib. fendant.Ira eñ inconſiderata res eſt,ita vt aliqñ nec ſibi parcat qui iraſcitur.Et vos, Ser-
ſent.proſp. ui obedite per omnia,ſed non contra dominũ, Dominis,non dico ſpiritualibus tãtũ,ſed
etiam carnalibus,qui ſecundum carnem dominantur.Vos dico, Non ad oculum ſeruien
tes quaſi hominibus,non deo Placẽtes.i.placere nolentes:ſed ſeruite, In ſimplicitate cor-
dis,id eſt pura intentione,vt quales eſtis in corde,tales extra ſitis.Vos dico, Timẽtes deũ,
quem non poteſtis fallere. Et quodcunq; facitis,operamini, non quaſi timentes pœnã ex
deo. Sed ex animo,id eſt ex voluntate. Sicut domino,ſeruiretis & non hominibus.Eam
enim deus innocentiam probat,qua homo non metu pœnę ſit innocẽs,ſed amore iuſtitiæ.
Nam qui tantum timore non peccat q̃uis non noceat aliis,ſibi tamen plurimum nocet:ſi-
mulata innocentia,non eſt innocentia:ſimulata æquitas,non eſt æquitas:ſed duplicatũ pec
catum,in quo eſt & iniquitas & ſimulatio.Operamini,dico, Scientes,quod pro hac humi
liatione Recipiẽs a domino retributionem hæreditatis æternæ,& præter alios dominos

A Domino, dominantium.ſ. Chriſto ſeruite, in his quæ iubet. Qui eñ.q.d. ita eſt ſeruiẽdum vt dixi, non pro crudelitate dominorum dimittendum, quia Qui facit iniuriam, ſiue dominus ſit ſiue ſeruus: Recipiet id quod inique geſſit. & hoc ideo: Quia non eſt perſonarum acceptio apud deũ, nulli parcetur pro maioritate ſua.

CAPVT IIII.

DOmini quod iuſtum eſt & ęquum ſeruis præſtate: ſcientes ꝙ & vos dominum habetis in cælo. Orationi inſtate vigilantes in ea, in gratiarũ actione orantes ſimul & pro nobis, vt deus aperiat nobis oſtiũ ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti: propter quod etiã vinctus ſum, vt manifeſtẽ illud ita vt oportet me loqui. In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt tempus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus: vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Quæ circa me ſunt omnia vobis nota faciet Tychicus chariſſimus frater, & fidelis miniſter, & conſeruus in domino, quem miſi ad vos ad hoc ipſum, vt cognoſcat quæ circa vos ſunt, & conſoletur corda veſtra cum Oneſimo chariſſimo & fideli fratre, qui
B ex vobis eſt, qui omnia quæ hic aguntur nota facient vobis. Salutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata. Si venerit ad vos, ſuſcipite illum. Et Ieſus qui dicitur iuſtus, qui ſunt ex circunciſione. Hi ſoli ſunt adiutores mei in regno dei, qui mihi fuerunt ſolatio. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Ieſu Chriſti, ſemper ſollicitus pro vobis in orationibus, vt ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate dei. Teſtimonium enim illi perhibeo ꝙ habet multum laborem pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiciæ, & qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus chariſſimus, & Demas. Salutate fratres qui ſunt Laodiciæ & Nympham, & quæ in domo eius eſt eccleſiam. Et cum lecta fuerit apud vos epiſtola hæc, facite vt & in Laodicenſium eccleſia legatur, & ea quæ Laodicenſium eſt, vobis legatur. Et dicite Archippo, Vide miniſteriũ quod accepiſti in dño, vt illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorũ meorũ. Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen.

Domini quod iuſtum &c.q.d. & vos Domini præſtate ſeruis quod iuſtum eſt, pro ſeruitio. Et æquũ, per naturam, vt.ſ. homines reputetis. Sciẽtes quoniam & vos dominũ habetis in cælo, quaſi non impotentem, & ideo talia exigite qualia vultis a vobis exigi, ita fa
C ciunt viri iuſti. Boni enim ex fide viuentes, etiam adhuc ab illa ciuitate peregrinantes, qui imperãt, ſeruiũt eis, qbus videñt imperare, qa nõ cupiditate ĩperant dñandi, ſed officio cõſulendi, & bñficia ꝓuidẽdi. Orationi.q.d. ſingulatim diuerſos monui. Cõiter autẽ oẽs vos moneo, Inſtate orõni vigilãtes ĩ ea.q.d. etiã nocte iſtate, vel Vigilãtes.i. nõ pigri. In ea, oratione facta de futuris. Vos dico manentes in actione gratiarum de pręteritis. inſtãte, dico, Orãtes ſimul & pro nobis, vt deus aperiat nobis oſtiũ ſermonis.i. os meum faciat aptũ, quod ad hoc datũ eſt vt inde ꝓdeat verbũ. Os aũt apertũ eſt qñ multa & magna dicit. & ad quid velit ſibi aperiri os, oſtendit dicens.ſ. Ad loquendũ myſterium Chriſti, id eſt ad exponendum illud, quod eſt ſecretum de Chriſto, id eſt natiuitatem, paſſionẽ, &c. Auguſtinus de uer. euangelii

Propter quod, opus, ſcilicet quia Chriſti ſecreta expono, Vinctus ſum. Dico aperiat mihi os ad loquendũ myſterium, & ita loquendum Vt manifeſtẽ, aperte Illud, quod abſcõditũ eſt infidelibus Ita, conſtanter & diſcrete, Vt oportet me, qui Apoſtolus ſum, Loqui. Vos etiam ipſi, In ſapientia, dei, quam habetis, Ambulate.i. proficite vſq; Ad eos, illuminandos. Qui ſunt foris, id eſt extra eccleſiam. Caute conuerſandum eſt inter perfidos ne ſcandalizentur, ne fiat eis occaſio blaſphemandi, & ne incitentur ad perſequendum. Sapienter ambulate dico, Non impedientes ſed redimentes tempus, id eſt aliquibus modis præparantes opportunitatem prædicandi eis: & habito tempore, Sermo veſter ſemper ſit in gratia, id eſt talis vt gratus ſit auditoribus. Vel, In gratia, prædicanda, non in lege

& ſit. Conditus ſale,ſapientiæ:ita, Vt ſciatis quomodo oporteat vos reſpondere vni- D
cuiq;,quia aliter idiotæ, aliter literato, & aliis perſonis aliter & aliter reſpondendum eſt.
Omnia autem quæ circa me ſunt,id eſt tribulationes quæ vndiq; ſunt,vel quæ non per-
tingunt vſq; ad animam: Nota faciet,& ideo non fuerit opus ſcribi. Tychicus,per hunc
creditur miſiſſe epiſtolam, Chariſſimus frater,in fide. Et fidelis miniſter, in prædicatio
ne. Et conſeruus,in aduerſis.& hoc, In domino.i.propter dominũ. Quæ,ego, Miſi ad
Ambroſius vos ad hoc ipſum,id eſt ad ſimile aliquid,ſcilicet Vt cognoſcat quæ circa vos ſunt.Caue-
te ergo vobis,magis ſibi cauere debet q ſe videt cognoſci.Miſi dico, Cum Oneſimo cha-
riſſimo noſtro & fideli fratre qui eſt ex vobis,qui,ſcilicet,& Tychicus, Omnia nota faciẽt
vobis,quæ hic aguntur.Salutat vos Ariſtarchus cõcaptiuus meus.i.particeps,& ſocius la-
borum meorum. Et Marcus conſobrinus Barnabę:de quo,Marco vel Barnaba, Accepi-
ſtis mandata,iſta.ſ.quod diſceſſiſſet a me,& ideo non reciperetis illum:ſed Si modo ve-
nerit ad vos,excipite illum.Vel, Accepiſtis mandata,ſcilicet quod rediit ad me.& ideo,
Si venerit ad vos exc.illũ. Et Ieſus,ſalutat vos, Qui dicitͣ iuſtus,qui,ſcilicet iſti prædi-
cti, Sunt ex circunciſione,& idem tamen mecum aſſerunt de gratia. Hi ſoli, de Iudæis,
Sunt modo adiutores mei in regno dei,prædicando. Qui mihi,poſito in tribulatione,
Sunt ſolatio,vicem meam ſupplẽdo. Salutat vos Epaphras qui ex vobis eſt ſeruus Chri
ſti Ieſu,non legis. Semper ſollicitus pro vobis in orationibus,in qbus pro vobis orat, Vt
ſtetis,id eſt perſeueretis. Perfecti & pleni in omni voluntate dei,ſcilicet velitis omnia q̃ E
deus vult,& nihil adiungatis ꝑter ea quæ deus vult.Et vere ſollicitus eſt pro vobis. Teſti
monium enim,illi Perhibeo,quod habet multũ laborem pro vobis,non ſolum orãdo,ſed
Ambroſius etiam aliis modis.Eſtote ergo & vos pro nobis ſolliciti,& non ſolum pro nobis, ſed etiam
Pro his q ſunt Laodiciæ,& q ſunt Hierapoli.Salutat vos Lucas,euãgeliſta, Medic9 cha-
riſſimus,& Demas.Salutate fratres q ſunt Laodiciæ,& ſpecialiter, Nymphã,q̃ prædica-
tores recipit & ſuſtentat. Et quæ in domo eius eſt eccleſiam,id eſt familiam. Et cum fue-
rit lecta apud vos hæc epiſtola, facite,vt & in Laodicenſium eccleſia legatur,& vobis lega-
tur ea,vel vos legatis eam q̃ Laod.i.quã ego illis miſi,vel quã ipſi mihi miſerũt,vt videatis
hic eſſe reſponſum quæſtionibus illis.Ex hoc loco intelligimus quod generales ſunt inſtru-
ctiones apoſtoli,& ad hominum profectum ſcriptæ ſunt epiſtolæ. Et,ipſi vos qui ſpiritu er
raſtis olim, Dicite Archippo vide miniſterium , id eſt eſto ſollicitus circa miniſterium.
Quod accepiſti in domino,id eſt in his rebus quæ ſunt dñi. Vt illud impleas,vt ſicut
per inobedientiam iſtorum ceſſauit,ita per correctionem accingatur.Et nota quod præpo
ſitum eorum per eos ipſos commonet,vt qui regendam eccleſiam eorum accepit ſit ſollici-
tus de eis.& quia plebis cauſa ſcribitur epiſtola,ideo non ad rectorem deſtinatur,ſed ad ec
cleſiam. Salutatio.q.d.vt ſciatis a me miſſam epiſtolam. Salutatio mea manu Pauli,ſcri
pta eſt. Et anteq̃ ſalutationem ponat,præmittit exhortationem dicens, Memores eſtote
vinculorum meorum,id eſt in mente habete qua cauſa patiar,ſcilicet quia ſolam fidem ꝑ- F
dico.Hoc dicit vt tales ſe præbeant,pro quibus nõ ęgre ferat ſe pati iniurias,vt ſimpliciter
patiantur:vel vt pro eo orẽt, vt neceſſaria miniſtrent.Quæ autem ſit ſalutatio,oſtẽdit ad-
dens, Gratia domini Ieſu ſit vobiſcum.Amen.

Digitized by Google

A Argumentum in epiſtolam ad Theſſalonicenſes primam.

THeſſalonicenſes ſunt Macedones,qui accepto verbo veritatis perſtiterunt in fide,etiam in perſecutione ciuiũ ſuorum.Præterea nec receperunt falſos apoſtolos,nec ea quæ a falſis apoſtolis dicebantur.Hos collaudat apoſtolus ſcribẽs eis ab Athenis,per Tychicum diaconem,& Oneſimum acolythum.

CAPVT I.

PAVLVS & Syluanus,& Timothæus,eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino noſtro Ieſu Chriſto,gratia vobis & pax. Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis,memoriã veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione:memores operis fidei veſtræ,& laboris, & charitatis,& ſuſtinentiæ ſpei domini noſtri Ieſu
B Chriſti,ante deum & patrem noſtrum.

PAulus & Syluanus,&c.Hanc epiſtolam ſcribit apo- Aimo
ſtolus Theſſalonicẽſibus. Theſſalonica metropolis
eſt Macedoniæ,quæ eſt prouincia Græcorum. Theſſalo-
nicenſes ergo ſunt Macedones,qui facile ab apoſtolo cõ
uerſi,nec per tribulationes,nec per pſeudoprædicatores potuerunt moueri a fidei veritate.
Hos collaudat apoſtolus,eo quod in accepta gratia permanentes ad profectum prẽmii vir- Ambroſius
tutibus aucti ſunt meliora ſectando.Tantę eñ fidei imbiberant ſpiritum,vt ſpe futurorum
etiam a ciuibus ſuis non credentibus,pericula deuoto animo pro nomine Chriſti ſuſtine-
rent.Erant tamen inter eos aliqui otioſi & curioſi:aliqui etiam de reſurrectione min⁹ ſen-
tientes,& ideo nimis temere de morte amicorum dolentes:aliqui etiam eorum erant forni
catores.Hos ergo in hac epiſtola corrigit apoſtolus,& perfectos monet non cedere aduer-
ſis pſeudoapoſtolis,& vt alios corrigant.Scripſit autem ab Athenis.Et eſt intentio apoſto- Aimo
li in hac epiſtola prauos & incorrectos corrigere,& bonos ad perſeuerantiã aliorumq; cor-
rectionem cohortari.Modus talis eſt,De more ſuo ſalutationẽ præmittit:qua præmiſſa de
bonis eorum gratias agit:commemorans non ſolum fidem & opera,ſed etiam cõuerſionis
modum & malorum ſuſtinentiam,& vt ad perſeuerãdum magis eos prouocet, de ſuis quoq;
C laboribus,& euãgelii veritate,& prudẽti inter eos cõuerſatione,& quãto affectu eos deſide-
ret videre,interſerit.Deinde prauos,vt a luxuria,& otio,& curioſitate cõtineãt,obſecrat:&
mortuos reſurrecturos confirmat.Circa finẽ moralis eſt inſtructio.Præmittit autem ſalu-
tationem,dicens. Paulus,& Syluanus,& Timothęus.Hi coadiutores fuerunt apoſtoli in il
lis inſtruẽdis,& in profectu illorum pariter gaudebant,& ideo nominibus illorum præſcri-
bitur ſalutatio,ſed ſenſus & verba epiſtolæ ſolius apoſtoli ſunt.Hi,inquam,ſcribunt Eccle
ſiæ Theſſalonicẽſium,congregatę In deo patre & domino Ieſu Chriſto.q.d.quod eſt eccle
ſia in vnitate fidei congregata,eſt deo patre operante,& Chriſto eius filio,& ante alia ſalu-
tant in hũc modum. Gratia,ſit Vobis & pax.Expoſita,ne exponas,ne actum agas.Poſt
ſalutationem primum confirmat bonos de profectu illorum,referẽs gratias deo a quo ſunt
omnia bona,hoc modo, Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis,quia ſunt bona Ambroſius
quæ in vobis ſunt,& a deo ſunt.Nos,dico, Facientes memoriam veſtri in orationib⁹ no
ſtris,vt perſtetis in bono.Orationibus,dico,habitis Sine intermiſſione,certarum hora-
rum.Vnde autem gratias agat,oſtendit,ſubdens.Nos,dico, Memores operis.i.confeſſio-
nis Fidei veſtræ.Proprium eñ opus fidei eſt confeſſio, Et laboris, veſtri,quẽ habuerunt
pro ſe & pro proximis: Et charitatis,habitę in deum & proximum. Et ſuſtinentię,habi
tę contra mala quæ ſuſtinentia eſt Spei,quia eã facit ſpes gloriæ.Non eñ tanta mala poſ-
ſent ſuſtinere,niſi ſpes eos confirmaret quæ ſpes non fruſtratur,quia eſt Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti,qui bene poteſt & vult implere.Spei,dico, Exiſtentis ante deum & patrem no-

ſtrum,quia ita certi eſtis,ac ſi iam videatis eũ,& ita eos animat. Vel, Ante deum,exiſtit, D
quia ei bene placet,non ad aſpectum hominum.& eo auctore eſt,

Scientes fratres dilecti a deo electionem veſtram,quia euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum:ſed & in virtute & ſpiritu ſancto,& in plenitudine multa,ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores noſtri facti eſtis & domini,excipientes verbũ in tribulatione multa cum gaudio ſpiritusſancti,ita vt facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini,non ſolum in Macedonia & in Achaia,ſed & in omni loco fides veſtra quæ eſt ad deum profecta eſt,ita vt non ſit nobis neceſſe quicquam loqui.Ipſi enim de nobis annunciant qualem introitum habuerimus ad vos,& quomodo conuerſi eſtis ad deum a ſimulacris ſeruire deo viuo & vero,& expectare filium eius de cælis quem ſuſcitauit ex mortuis Ieſum,qui eripuit nos ab ira ventura.

Scientes.q.d.de his agimus gratias deo,quia ſcimus quod dilexit vos,& elegit ſola gratia.& hoc eſt quod ait,Agimus gratias deo. Scientes,o Fratres dilecti a deo electionem E
veſtram.i.quod dilecti & electi eſtis a deo:quod per hoc ſcimus,quia euangelium noſtrum
Aimo non fuit ad vos in ſermone tantum.i.in oſtenſione verborum,ſed In virtute miraculorũ,
quia multa fecit apud eos miracula,doctrinam eius confirmantia. Et in ſpiritu ſancto,q̃a per me recepiſtis dona ſpiritusſancti:& non parce,ſed In plenitudine multa.Hoc ideo dicit vt in nullo videantur ſibi minores eccleſiis Iudæorum,& gaudeant in dono dei qui participes illos facere dignatus eſt promiſſionis Abrahæ. Sicut,&c.q.d.ita iſtud diuinũ ſcimus.ſ.quod eſtis a deo electi, Sicut,vos Scitis,iſtud viſibile.ſ. Quales.i.q̃ afflicti Fuerimus in vobis.i.inter vos.& hoc Propter vos.i.pro veſtra ſalute.q.d.per hoc etiam quod nos paſſi ſumus:in exẽplum vobis patet quod deus & vos dilexit & elegit. Et vos.q.d.nos
Ambrosius paſſi ſumus in exemplum vobis, Et vos facti eſtis imitatores noſtri & domini,qui ſuſtinuit crucem.Probra enim & iniurias a ciuibus ſuis tolerarunt ſpe futurorum,vnde æmuli dicuntur apoſtolorum & ipſius domini,quia & dominus eadem a Iudæis paſſus eſt,& apoſtoli dominum ſequentes perſecutiones paſſi ſunt gaudentes,quia habiti ſunt digni pro nomine domini contumelias pati.Vos,dico, Excipientes verbum in tribulatione multa,no
Aimo ſtra.ſ.& veſtra,quia tribulatio non fecit vos dimittere verbum.Excipientes,dico, Cũ gaudio ſpiritusſancti,quod.ſ.fecit in vobis ſpiritus ſanct9.Imitatores noſtri facti eſtis, Ita vt ſitis facti forma.i.exemplum confeſſionis & doctrinæ Omnibus credentibus,qui ſunt In Macedonia & Achaia,qui exẽplo veſtro non timẽt confiteri.Et vere forma facti eſtis oĩb9. F
A vobis enĩ diffamatus.i.diuulgatus eſt, Sermo domini.i.ab exemplo patientiæ veſtræ
Aimo hoc proceſſit,quod alii verbum dei aperte prædicant.Diuulgatus eſt,dico,quia non ſolum
Ambroſius In Macedonia & in Achaia,ſed in omni loco,adiacenti vobis & vicino,non ſolum ſermo, Sed fides veſtra,id eſt profectio fidei, Profecta eſt,id eſt proceſſit, Quæ,fides eſt, Ad deum,tantum,vt eſt in martyribus quod non eſt fides,eſt minus perfectorum qui & quæ mundi ſunt,cogitant.Proceſſit,dico, Ita vt non neceſſe ſit nobis quicquam loqui,de vobis,ad alios incitandos. Ipſi enim de vobis,id eſt omnes alii Annuntiãt qualem introitum habuerimus ad vos,id eſt quam afflicti fuerimus quando venimus ad vos:& tamen Quomodo,id eſt quam vehementer Conuerſi eſtis,licet nos afflicti fuerimus,dico, Ad deum a ſimulacris,ad veritatem a ſimulatione,ad vnum a multis.Conuerſi eſtis,dico, Seruire deo viuo & vero,& ſeruiendo expectare filium eius venturum De cælis,id eſt a deo conuerſi eſtis vt ſeruiatis deo ita pure,vt conuenit ſeruire viuo & vero,qui in veritate eſt deus,& viuit æternaliter.Et in hac ſeruitute expectetis videre filium dei quando veniret, & non aliud deſideretis dari vobis quam videre Chriſtum ſecundum diuinitatem quẽ mali non videbunt.Vnde dicit ſcriptura,Tollatur impius, ne videat filium dei. Quem,filium Suſcitauit,pater Ex mortuis.Ipſum,dico,per hoc factum ſuis dominum Ieſum.i.regẽ & ſaluatorem ſuorum. Qui,filius Eripuit nos ab ira ventura,quia & in baptiſmo dimittit peccatum,& in futuro liberabit a pœna.

Digitized by Google

A

CAPVT II.

NAm & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos,quia non inanis fuit,ſed ante paſſi multa & contumeliis affecti ſicut ſcitis in Philippis,fidutiam habuimus in deo noſtro loqui ad vos euangelium dei in multa ſollicitudine.Exhortatio enim noſtra non de errore,neq; de immunditia,neq; in dolo:ſed ſicut probati ſumus a deo vt crederetur nobis euāgelium ita loquimur:non quaſi hominibus placentes,ſed deo qui probat corda noſtra. Neq; enim aliquando fuimus in ſermone adulationis ſicut ſcitis,neq; in occaſione auaritiæ,deus teſtis eſt: nec quærētes ab hominibus gloriam,neq; a vobis,neq; ab aliis cum poſſemus vobis oneri eſſe vt Chriſti apoſtoli.Sed facti ſumus paruuli in medio veſtrum tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos: ita deſiderantes vos cupide,volebamus tradere vobis, non ſolum euangelium dei,ſed etiam animas noſtras,quoniam chariſſimi nobis facti eſtis.

B Nam ipſi.Hic de laboribus ſuis commemorat.q.d.ideo dico qualem introitum habueri-
mus,& eius qualitatem non expono,quia non eſt neceſſe. Nam,vos Ipſi,o Fratres ſcitis
introitum noſtrum ad vos,hoc de illo ſcitis,quia Non fuit inanis.i.facilis.i.non fuit in
proſperitate Seculari,quæ inanis eſt:ſed fuit In multa ſollicitudine,pro aduerſis quæ ſuſti
nuimus.& propterea Habuimus fidutiam,non in aduerſis qui fragiles ſumus:ſed In deo
noſtro loqui ad vos euangelium dei,ſic & vos facite.Confidite.i.in deo non in vobis. Nos
dico, Antequam,ad vos veniremus Paſſi,multa, Et contumeliis affecti in Philippis ſi-
cut ſcitis.Ecce antequam veniremus ad vos & poſt paſſi ſumus,vt non liceret confidere in
nobis,& ita eſſet labor noſter inanis.Hāc preſſuram quam nunc memorat paſſus eſt in Phi Ambroſius
lippis propter ſpiritum phitonē quē a puella deiecerat.Vel ita,Hoc de introitu modo ſci-
tis,quia Non fuit inanis.i.propter nulla mala ceſſaui loqui verbum dei,quod eſt ſignū de-
uoti & fidelis prędicatoris.ſ.ne in preſſura loqui verbum dei timeat.Inanis enim eſt ille qui Ambroſius
terrore præſenti,formidinē patitur prædicandi. Non fuit inanis,dico, Sed,licet Ante,
eſſemus Paſſi & contumeliis affecti in Philippis ſicut ſcitis,& apud vos In multa ſollicitu
dine.i.multum ſolliciti:nec tamen extimuimus, Sed habuimus fidutiam in deo noſtro lo
qui ad vos euangelium dei. Per hæc de ſe relata,& per illorum bene cœpta mouet illos per
manere in patientia. Exhortatio eñi.Hic contra pſeudoapoſtolos videtur incipere,com-
memorans de euangelii veritate.Deinde de ſua inter eos prudenti conuerſatione,q.d.me-
C rito habuimus fidutiam in domino,quia Exhortatio noſtra.i.prædicatio qua exhortamur Aimo
alios. Non,eſt De errore.i.de mēdacio,ſed de veritate. Neq; de immunditia,ſicut ſunt
carnales obſeruantiæ poſt Chriſtum,vel vſus mulierum,& quorūdam aliorum:quæ quidam Aimo
prædicabant, Neq; in dolo.i.in fraude,& aſtuta hypocriſi:etiam veritas eſt quandoq; in
dolo,quando.ſ.non amore veritatis & vtilitate auditorum prædicatur,ſed vt gloria vel ali
quod lucrum acquiratur.Non in dolo,dico, Sed,potius Ita,vere & pura intentione Lo
quimur ſicut probati,& electi · Sumus a deo,ad hoc Vt crederet nobis,ſicut fidelibꝰ, Euā
gelium.Loquimur,dico, Non quaſi hominibus placētes.i.placere quęrētes,quia nec ſpeciē
placentis habemus. Sed,placētes Deo,quod Probat corda noſtra,i.probata facit,vt ſibi Aug. in lib. ſenten. pro ſperi.
non hominibus placeamus,quod niſi ipſe operetur in nobis,vitare nequimus.Quas eñ vi-
res nocēdi haberet humanæ gloriæ amor nō ſentit,niſi qui ei bellū indixerit:quia & ſi cuiq;
facile eſt laudem non cupere dum negatur,difficile eſt tamē ea non delectari cum offertur.
& vere non quęro hominibus placere. Nec eñ aliquando fuimus in ſermone adulationis,
per quod alii placent hominibus, Sicut ſcitis.& vere non eſt in dolo prædicatio noſtra,qa
Neq; in occaſione auari,non dico in auaritia:ſed nec feci,nec dixi etiam in quo eſſet occa
ſio auaritiæ.& inde Deus teſtis eſt,mihi qui nouit corda.hoc eñ non ita patet.Auaritiam
non ſectamur,nec gloriā.& hoc eſt, Neq; etiam ſumus quærentes gloriam ab hominibus,
neq; a vobis,neq; ab aliis,ſed a deo tantū.In hoc tangit pſeudoapoſtolos,qui ſe potiꝰ quam Ambroſius
doctrinam domini commendari volebant.Apoſtolus autem qui gloriam non ad præſens,

Digitized by Google

ſed in futuro quærebat,ſe humilem faciebat,vt dei prędicatio exaltaretur. Cum poſſem⁹, D
q.d.dico quod nō in occaſione auaritiæ prædicauimus.Cum.i.quanuis poſſemus,quod non
pſeudo, Eſſe vobis oneri, Vt nobis miniſtraretis neceſſaria.Poſſemus,dico, Vt Chriſti
Ambroſius apoſtoli.Intantum grauat pſeudo cauſam,vt ſe abnuere dicat cum liceret illi ſubſidia requi
rere,ad comprimendum illos,quibus non facultas erat,nec pudor poſcendi. Apoſtolicę autem poteſtatis debitum vocat onus,propter pſeudoapoſtolos,qui illud indebite vſurpantes importune a plebibus exigebant. Sed facti.q.d.nihil horum quærimus: Sed,potius Facti ſumus paruuli.i.humiles, In medio veſtrum.i.communiter ad omnes vos.& hoc p bo-
Aimo no:& ita ſollicite fecimus Tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos,non alienos.Alienos enim quandoꝗ nutrit mulier pro mercede,non ex amore:proprios vero ex dilectione.Ideo congrue ait, Tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos,in hoc em̄ notatur labor,& humiliatio,& dilectio,quia non pro mercede fit.Hoc autem ad intelligendam charitatem ſuam erga eos ſe dixiſſe ſignificat,dicēs, Ita,nos in toto labore noſtro deſiderantes,non veſtra,ſed Vos.i. veſtram ſalutem Cupide volebamus tradere vobis,non ſolum euangelium dei,ſed & etiā animas noſtras,pro aſſertione euangelii.& hoc ideo Quoniā chariſſimi nobis facti eſtis, fidem dei recipiendo,& vos bene nobis applicando.& recte dico quod facti ſumus paruuli ſicut nutrix.

Memores enim facti eſtis fratres laboris noſtri & fatigationis,nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus, prædicauimus in vobis euangelium dei. Vos teſtes eſtis & deus,quam ſancte & iuſte & ſine querela vobis qui credidiſtis affuimus:ſicut ſcitis qualiter vnumquemꝗ veſtrum ſicut pater filios ſuos deprecantes vos & conſolantes,teſtificati ſumus vt ambularetis digne deo qui vocauit vos in ſuum regnum & gloriam.Ideo & nos gratias agimus deo ſine intermiſſione,quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus dei:accepiſtis illud non vt verbum hominum,ſed ſicut eſt vere verbum dei,qui operatur in vobis qui credidiſtis.Vos enim imitatores facti eſtis fratres eccleſiarum dei quæ ſunt in Iudæa in Chriſto Ieſu,quia eadem paſſi eſtis,& vos a contribulibus veſtris,ſicut & ipſi a Iudæis qui & dominum occiderunt Ieſum & prophetas, & nos perſecuti ſunt,& deo non placēt,& omnibus hominibus aduerſantur,prohibētes nos gentibus loqui vt ſalui fiant,vt impleant peccata ſua ſemper.Peruenit enim ira dei ſuper illos vſꝗ in finē.Nos autem fratres deſolati a vobis ad tempus horæ,aſpectu non corde abundantius feſtinauimus faciē veſtram videre cum multo deſiderio,quoniam voluimus venire ad vos,ego quidem Paulus & ſemel & iterum,ſed impediuit nos Satanas.Quæ eſt enim noſtra ſpes,aut gaudiū,aut corona gloriæ? Nonne vos ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſtis in aduentu eius ?Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium. E F

Memores enim eſtis o fratres laboris noſtri & fatigationis.Hoc addidit,quia eſt labor ſine fatigatione.Et recte dixi fatigationis & laboris,quia Prædicauimus vobis euāgelium dei operantes manibus noſtris nocte & die,ne quē veſtrum grauaremus,accipiendo aliquid ab eo.hoc etiam faciebat vt pſeudo repelleret a prædicatione. Vos em̄,q.d.ita ante conuerſionem nos habuimus erga vos ſicut & poſt conuerſionem. Vos eſtis em̄,& teſtis eſt de⁹, quam ſancte,quantum ad vos: Et iuſte,quantum ad proximum,faciendo debita: Et ſine querela.ſ.non faciendo indebita, Affuimus vobis qui credidiſtis,quando adhuc erant edu candi.& ita hoc ſcitis Sicut ſcitis,hoc aliud.ſ. Qualiter vos deprecantes vnumquemque veſtrum. Deprecantes,dico, Tanquam pater filios ſuos,id eſt tanto affectu,quanto pater filios. Et conſolantes vos,ſi quis veſtrum de peccato,vel de alio ſollicitus erat. Teſtificati ſumus.i.ſub teſtimonio ipſorum ſanctorum adiurauimus, Vt ambularetis,proficiendo, Digne deo,ſequentes in operibus voluntatem eius.quod vtiꝗ debetis,quia ipſe eſt
Auguſtinus Qui vocauit,vocatione quæ eſt ſecundum propoſitum. Vos,cum eſſetis aduerſi In ſuū regnum & gloriam.ſ.vt eſſetis de regno ſuo quos hic regeret,& poſt in gloria coronaret.

Digitized by Google

A Ideo.ſ.quia vocauit nos, Et nos,non ſolum vos Agimus gratias deo,quia hoc fecit de⁹. Agimus,dico, Sine intermiſſione. Vocauit,dico,quia vos cito & firmiter recepiſtis,quod ita ait, Quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus dei.i.cum accepiſſetis ſolo auditu verbum quod de deo eſt. Vel, Verbum auditus dei.i.quod audiuimus a deo loquente in nobis. Vel,in quo auditur deus:cum,inquam,accepiſſetis, Accepiſtis illud,non vt verbum hominum.ſ.quaſi a ſapientibus eſſet, Sed ſicut verbum dei,vt vere eſt. Tanta enim deuotione ſuſceperunt verbum vt probarent ſe intellexiſſe dei eſſe doctrinam. Qui,deus Ambroſius

Operatur in vobis,quotidie opera bona Qui credidiſtis, venturi per fidē In idipſum, quod credidiſtis. Vos eñ,Multa dixit contra pſeudo:hic iam monet ne pro ſua vel apoſtolorum tribulatione moueantur.q.d.in vobis operatur.& hoc effectus indicat. Vos eñ,o

Fratres facti eſtis imitatores eccleſiarum dei quæ ſunt in Iudæa,ædificatę In Chriſto Ieſu.i.in fide & inſtitutione ipſi⁹ Chriſti,imitatores facti eſtis,in hoc vtriq;, Quia eadē paſſi eſtis,& vos a contribulibus veſtris,ſicut & ipſi,qui in Iudæa ſunt, Paſſi ſunt a Iudęis,qui, Iudæi adeo aſperi fuerunt, Quod & Chriſtum dominum occiderũt,& prophetas,& nos, apoſtolos Chriſti perſecuti ſunt. Nos,dico,in quo putant ſe obſequi & placere deo. Et,tamen Deo non placent,& omnibus hominibus.i.ſaluti omnium hominum Aduerſantur prohibētes nos loqui gentibus,vt ſalu, fiant. Ideo hoc faciunt Vt ſemper impleant pecca-

B ta ſua.i.vt in peccatis permanēdo ipſa peccata ſua & parētum conſumment:ſecundum illud,Qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc:& vindictam peccatis ſuis & parētum debitam in ſe prouocēt. Quadraginta quidem annos poſt paſſionem domini dedit deus Iudæis ad pœnitētiam. Illis tranſactis cum nollent credere,completa ſunt peccata eorum. Vnde dixit eis dominus,Implete menſuram patrum veſtrorum. Quando autem hæc dixit apoſtolus,Hieruſalem necdum erāt impleta peccata,ſed completa ſunt veniētibus Romanis. Vnde ſubdit, Peruenit eñ,q.d.quod impleuerunt peccata,effectus indicat,quia Peruenit ira dei.id eſt vindicta dei, Super illos.ſ.opprimēs illos Vſq; in finem. Ira dei eſt aduētus Romanorum quando perditi ſunt gladio,fame,peſtilētia,captiuitate,quę ira durat eis vſq; in finē ſeculi,quia ſemper erunt captiui. Vel ſicut quidam codices habēt, Præuenit ira dei.i.vindicta dei ante venit in hoc ſeculo Super illos,quæ durabit Vſq; in finem,quæ ideo dicitur præuenire,quia vindictam futuri iudicii in qua illi æternaliter puniantur,pręuenit hęc temporalis pœna,& poſt ſequitur æterna. Vel de vindicta interiori agit.qua deus puniuit eos excęcando,q.d.ideo Implent.i.conſummant peccata,quia Peruenit ira.i.vindicta cæcitatis Super illos,opprimēs illos vt excęcentur.& hoc Vſq; in finem.i.vſq; in æternā pœnam. Vel, Vſq; in finē ſeculi,quia in fine ſeculi conuertentur Iudæi,quando Abrahā reuertetur ad pueros expectantes cum aſino. Nos autem. Hic commemorat quanto affectu eos videre deſiderauerit.q.d.vos multa paſſi eſtis. Nos autē,o Fratres deſolati a vo- Aimo

C bis.i.cauſa veſtra,non noſtra, Ad tempus.i.antequam ſciremus conſtantiam veſtrā. Nos, dico,remoti a vobis, Ore.i.ſermone, Aſpectu.i.præſentia corporis: Non corde.i.dilectionis affectu.q.d.os & aſpectus ceſſant,quia vos alloqui non poſſum,nec videre:ſed cordis affectus & ſollicitudo nunquam ceſſat. Nos,dico,deſolati Abundantius,quam ſi nihil pateremini: Feſtinauimus,& ideo ſtate Videre faciem veſtram,propter maiorem inſtructionem,vt plene vos inſtruam,in quo vobis mala fierēt. Feſtinauimus videre,dico, Cum multo deſiderio,exhortandi vos. Et vere feſtinauimus, Quoniam quidē,nos omnes Voluim⁹ venire ad vos. Ego quidem Paulus,qui plus aliis curo, Et ſemel & iterum,volui venire, Sed Satanas,qui ſaluti aduerſatur, Impediuit nos. Ideo magis cauete & timete,quod deus permiſit apoſtolum impediri,ne veniret ad eos. Ad maiorem iſtorum eſt,ſi ſteterint eo abſente. Quæ eñ.q.d.ideo venire volui,vel ideo Satanas impediuit,quia Quæ eſt ſpes noſtra,hic in præſenti, Aut,in futuro quod erat Gaudium.ſ.præmium,quod erit cōmune omnium bonorum, Aut corona gloriæ.ſ.præmium quod tantum erit victorũ. Nōne vos,ſi ſteteritis Ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.i.in beneplacito dei. Vel quia Aimo

Vos,eſtis Ante dominum noſtrum,bene firmati. Nonne,inquam, Eſtis.i.eritis, Corona noſtra in aduentu eius.i.quando dominus venerit.q.d.eritis. Manifeſtum eñ eſt quod perfectio diſcipulorum gaudium & corona eſt magiſtrorum. Hi ſunt enim qui labores fructuum ſuorum edituri ſunt. Fructus enim magiſtri eſt obedientia diſcipuli,cuius bona conuerſatio,coronam dat magiſtro iudice Chriſto. Et vere tunc eritis corona noſtra. Enim.i. Ambroſius

Digitized by Google

quia & modo Vos eſtis gloria noſtra,apud alias eccleſias.& eſtis Gaudium,noſtrũ apud D
nos.Et ſi modo gloria nobis eſtis,quid eritis nobis apud verum iudicem?

CAPVT III.

PRopter quod nõ ſuſtinẽtes amplius,placuit nobis remanere Athenis ſolis ,& miſimus Timothæum fratrem noſtrum & miniſtrum dei in euangelio Chriſti,ad confirmandos vos & exhortandos pro fide veſtra, vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis.Ipſi enim ſcitis quod in hoc poſiti ſumus.Nam & cum apud vos eſſemus,prædicebamus vobis paſſuros nos tribulationes,ſicut & factum eſt,& ſcitis.Propterea & ego amplius non ſuſtinens niſi ad cognoſcendum fidem veſtram,ne forte tentauerit vos is qui tentat,& inanis fiat labor noſter.Nunc autem veniente Timothæo ad nos a vobis,& annunciante nobis fidem & charitatem veſtram : & quia memoriam noſtri habetis bonã,ſemper deſiderantes nos videre,ſicut & nos quoq; vos:ideo conſolati ſumus fratres in vobis,in omni neceſſitate & tribulatione noſtra per fidem veſtram,quoniam nũc viuimus,ſi vos ſtatis in domino.Quam enim E
gratiarũ actionẽ poſſumus deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante deum noſtrum,nocte ac die abundantius orantes,vt videamus faciem veſtram,& compleamus ea quæ deſunt fidei veſtræ?Ipſe autẽ deus,& pater noſter,& dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtrã ad vos.Vos autẽ dominus multiplicet et abundare faciat charitatẽ veſtram in inuicẽ et in omnes,quẽadmodum et nos in vobis ad confirmanda corda veſtra ſine querela in ſanctitate ante deum,et patrẽ noſtrum in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis eius,Amen.

Propter quod.ſ.quia eſtis gloria noſtra,vel quia ſumus deſolati pro vobis, Non ſuſtinẽtes amplius,ignorare ſtatum veſtrum,quia quaſi pondus erat,dum neſcirem de conſtantia veſtra, Placuit nobis ſolis,ſ.mihi & Syluano Remanere Athenis,& miſimus Timothæũ fratrem noſtrum & miniſtrum dei in euangelio Chriſti,prædicando, Ad confirmandos vos,addendo ſiquid deerat vobis: Et exhortandos vos,vt in quibus eratis bonis,ſtaretis. & hoc Pro fide veſtra, defendenda, Vt nemo,veſtrum Moueatur, ab integritate fidei In tribulationibus iſtis,tranſitoriis. Ipſi eñ.q.d.Nemo debet moueri propter tribulationes,quia ad hoc deſtinati ſumus.quod ita ait, Ipſi eñ ſcitis quod in hoc.i.in ferendis tribulationibus Poſiti ſumus,a Chriſto.i.deſtinati.Vel, In hoc.i.in tribulationibus Poſiti, F
ſtabiles Sumus,& vere in hoc poſiti ſumus. Nam cum apud vos eſſemus,prædicebamus vobis nos paſſuros tribulationes,ſicut patet, & factum eſt & ſcitis.ſi nos preſciuimus & nõ fugimus,tunc & vos patimini qui hæc ſcitis. Propterea,ſ.quia & nos paſſi ſumus,ne ꝑ nobis terreamini,non ſolum propter alia quæ ſupra dixi. Et ego amplius,non ſuſtinẽs neſci
Ambroſius re quid ageretur apud vos, Miſi Timothęum, creatum ab apoſtolo epiſcopũ Ad cognoſcendum fidem veſtram,ne forte is qui tentat.i.cuius officium eſt tẽtare.ſ.diabolus Tẽtet vos.i.deceperit:hoc de infirmis timendũ erat. Et ne inanis fiat labor veſter.i.quicquid boni hucuſq; feciſtis. Nunc autẽ,q.d.miſi Timohæum ad cognoſcendum fidẽ veſtrã. Nũc autem veniẽte Timothæo a vobis ad nos,& annunciante nobis fidẽ & charitatem veſtrã, in aduerſis.ſ.quod non pro veſtris nec pro meis tribulationibus moti eſtis a fide & charitate dei.& quia Habetis bonam.i.vobis vtilem Memoriam noſtri.ſ.quod pro tribulationibus non viluimus.Vos,dico, Semper deſiderantes videre nos,pro exemplo,& vt de vobis gratularer, Sicut nos quoq;,deſideramus Videre vos,ideo.ſ.quia annunciauit hæc non pro præſentia eius:nos qui prius eramus deſolati, Conſolati ſumus,i.conſolationem accepimus.o Fratres in vobis.i.pro vobis, In omni neceſſitate.i.penuria, Et tribulatione noſtra.& quomodo dixerit pro vobis,exponit,ſubdens.ſ.per fidem veſtram quam audiuimus firmam.Vel, Per fidem veſtram,iuro.Conſolati ſumus,dico,& vere, Quoniã nũc, in hac miſeria Viuimus,quaſi in cælo eſſemus. Si vos ſtatis,recti & firmi In domino,i.

A in fide domini. Quam em̄.q.d.vere conſolati ſumus.nam adeo,quod non dignas grates agere poſſumus.& hoc eſt quod ait, Quam enim gratiarum actionem poſſum⁹ deo retribuere pro vobis?Nihil em̄ eſt tam dignum quod ſufficere poſſit ad compenſationem acquiſitę ſalutis gentium. Nos,dico,poſiti In omni gaudio quo gaudemus,q.d.quod non cito trāſit. Propter vos,ſtantes Ante deum noſtrum.i.in beneplacito dei.Nos,dico, Nocte & die orantes,vt videamus faciem veſtram,& compleamus ea quæ deſunt fidei veſtrę:quę olim nō potuim⁹ docere vos,quia eratis paruuli.Orantes,dico, Abundātius,quam antea, quia modo plus poſſet addere eis.Nos oramus videre vos: Ipſe autem de⁹,qui poteſt, Et pater veſter,qui vult bonum: Et dominus Ieſus Chriſtus,per quē omnia facit pater, Dirigat.i.faciat directam,& ab impedimētis liberam Viam noſtram ad vos.Siue autē,venerimus ſiue non, Dominus multiplicet vos,in numero fidelium & virtutum, Et abundare faciat charitatem,vel veritatem Veſtram inuicē,inter vos: Et in omnes,etiam inimicos: ita perfecte, Quemadmodum & nos in vobis,abundamus charitate.Dico vt faciat charitatē veſtram abundare,ad hoc.ſ. Ad confirmāda corda veſtra,ita vt ſitis Sine querela,ſ.ne vos de malis conqueramini.Vel ita,innocentes ſitis ne quis de vobis poſſit conqueri.& vt ſitis In ſanctitate.i.in virtutum conſummatione.Per hoc exiſtētes Ante deū & patrem noſtrum.i.in beneplacito dei,non ad aſpectum hominum.Vos,dico,poſiti mēte
B In aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis.i.ſicut faciunt omnes ſancti. Vel exiſtentes Ante dominum noſtrum.i.in beneplacito dei,vſq; In aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti,qui erit Cum omnibus ſanctis.i.cum quibus veniet ad iudicium. Amen, q.d.hoc vere erit. Ambroſius

CAPVT IIII.

De cętero ergo fratres rogamus vos & obſecramus in domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis a nobis quomodo oporteat vos ambulare & placere deo: ſic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per dominum Ieſum. Hæc eſt enim voluntas dei ſanctificatio veſtra,vt abſtineatis vos a fornicatione,vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore,non in paſſione deſiderii,ſicut & gentes quæ ignorant deum.Et ne quis ſupergrediatur neq; circunueniat in negotio fratrem ſuum,quoniam vindex eſt dominus de his omnibus ſicut prædiximus vobis,& teſtificati ſumus. Non enim vocauit nos deus in immunditiam,ſed in ſanctificationem.Itaq; qui hęc ſpernit,nō ho
C minē ſpernit:ſed deum,qui etiam dedit ſpiritū ſuum ſanctū in nobis.De charitate autem fraternitatis,non neceſſe habuimus ſcribere vobis. Ipſi enim vos a deo didiciſtis,vt diligatis inuicem.Etenim illud facitis in omnes fratres,in vniuerſa Macedonia.Rogamus autem vos fratres vt abundetis magis,& operam detis vt quieti ſitis,& vt veſtrū negotium agatis,& operemini manibus veſtris ſicut prę cepimus vobis,& vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt,& nullius aliquid deſideretis.

Decætero ergo,Hactenus patientiam perfectis in ſua vel illorum tribulatione ſuaſit,nūc de mundicia minoribus ſuadet exhortans eos ad continentiam.q.d:quia abundamus charitate in vobis. Decætero ergo,o Fratres rogamus & obſecramus.Conſuetudo eſt apoſtoli vt verba duplicet vel triplicet vnum habentia intellectum,ſicut hic.Rogam⁹,dico, In domino Ieſu.i.ſi eum amatis, Vt.ſ. Ambuletis,perſeuerando in bono,vt etiam Abundetis magis.i. magis ac magis creſcatis in fide & bonis operibus.Ambuletis,dico, *Sic*, vtiq;, Quemadmodum accepiſtis a nobis quomodo oporteat vos ambulare.i.viuere,& huius vitę curſum perducere,in his ſine quibus non eſt ſalus: Et placere deo,in his quæ conſilio perfectionis adduntur.Ille enim placet deo qui fidem rectam,quam executione virtutum & perfectę operationis decorat.Vel ſecundum aliam literam quæ eſt, *Sicut & ambulatis* vt abundetis magis,Et eſt ordo, Rogamus,vt ambuletis,ſubaudi, Quemadmodum Aimo Aimo Ambroſius Aimo

Digitized by Google

Aimo accepiſtis,audiendo & intelligendo, A nobis.i.a me,& a Syluano. Quomodo oporteat D
vos ambulare & placere deo,ſicut & ambulatis,recte conuerſando.& rogamus Vt abunde
tis magis.hoc non mutatur. Scitis enim.q.d.ideo moneo vos abundare & placere deo,
quia ſcitis Quæ præcepta.i.quam honeſta & quam vtilia Dederim vobis.Illa,dico,ho-
minibus oſtenſa Per dominũ Ieſum.Author ipſe commendat ea,& vere bona ſunt. Hęc
eſt enim voluntas dei,hoc eſt præceptum dei,hoc eſt quod deus vult,quia vobis prodeſt:nõ
ipſi.ſ. Sanctificatio veſtra.i.vt vos ſanctificetis bene operando:& Vt abſtineatis.q.d.lõ
ge remoti. Vos,qui Chriſti eſtis, A fornicatione,omni.ſ.carnali & ſpirituali.ita abſti-
neatis, Vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum ſuum vas.ſ.corpus ſuum,quod eſt vas animæ, Poſſi-
dere,coercendo In ſanctificatione,virtutum, Et honore,ne inhonoretur aliqua turpitu-
dine:ſed ſicut ſtudet officiorum ſuorum vaſa munda ſeruare,ita membrorum ſuorum offi-
cinas ſtudeat per continentiam honorabiles exhibere.Vel ita, Vt ſciat.q.d.ita ab illici-
Aimo to abſtinete,vt nec licito abutamini: Sed ſciat vnuſquiſq; veſtrum poſſidere vas.i.vxorem
dominando ei.& hoc, In ſanctificatione.ſ.abſtinendo a coitu: Et honore.ſ.non turpiter
abutendo.Ea poſſideat in ſanctificatione,dico,& Non in paſſione deſiderii,vt nec ſaltem
deſiderium ſit quod eſt paſſio & lęſio animæ: Sicut & gentes,faciunt,quibus non debetis
eſſe ſimiles:quia ipſę ſunt Quę ignorant deum.Et hæc præcepta dedi Nequis,violentia
Supergrediatur,neq; dolo circunueniat fratrem ſuum in negotio,priuato vxoris.vel in E
quolibet negotio.Ideo abſtinere ab his, Quoniam vindex eſt dominus de his omnibus.i.
de fornicatione,deſiderio,adulterio, vel fraude. Vindex eſt,dico,ſicut prædiximus vobis.
Et teſtificati ſumus.i.ſub teſtimonio ſcripturarũ probauimus.Non enim.q.d.ideo ab iſtis
Aimo abſtinendum eſt,quia Non vocauit nos deus in immunditiam.ſ.vt immunditiæ ſeruia-
mus, Sed in ſanctificationem.i.vt ſancte viuamus.Et quia deus vocauit non in immun-
ditiam, Itaq; qui hæc ſpernit,quæ prædixim⁹, Non hominem,ſolũ Spernit,ſed deum:
cuius præcepta ſunt,Qui loquitur per os meum,qui etiam ad hæc peragenda, Dedit ſpiri
Ambroſius tum ſuum ſanctum in nobis.Ne ergo tantum auditorem ſpernatis,qui in corpore ſubdito
peccatis non habitat.Vel, Dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis,apoſtolis,vt maior eſ-
ſet nobis authoritas arguendi:cõtra cuius authoritatẽ agi,non eſt tutũ. De charitate au-
tem.q.d.de his prædictis fuit opus vt ſcriberem vobis:ſed De charitate fraternitatis,qua
fratres diligatis, Nõ habuim⁹ neceſſe ſcribere vobis,ideo nõ fuit neceſſe ſcribere. Eñ.i.
quia, Voſipſi didiciſtis a deo.i.præcepto ipſius Chriſti,dicẽtis,Mandatum nouum do vo
bis, Vt diligatis inuicem.Vel, Didiciſtis a deo,per inſpirationẽ,vel per effectum,quia
ipſe miſertus eſt nobis. Et,ideo etiam nõ fuit neceſſe, Enim.i.quia vos Facitis illud.ſ.
opus dilectionis In omnes fratres,qui ſunt In vniuerſa Macedonia.Rogam⁹ autem.q.d.
facitis opus dilectionis,ſed tamen Rogamus vos,o Fratres vt magis abundetis,in cha-
ritate. Et operam detis vt quieti ſitis,a curioſitate.Et nota quod ait,Operam detis.q.d. F
difficile eſt dimittere conſuetudinem:ſed cogite vos etiam Vt veſtrum negotium agatis,
dimiſſis alienis,quod nobis vtile eſt in emendatione vitæ veſtræ. Et operemini manibus
veſtris,quod adiuuat vos quietos eſſe.Illud enim malum ex otio venit.& hæc faciatis ita,
Sicut pręcipimus vobis,& ideo operemini manibus, Vt honeſte ambuletis ad eos qui fo
ris ſunt:& nullius aliquid deſideretis.q.d.ideo opus eſt agendum non otiandum,quia & ho-
neſtum eſt,& quaſi lux ad infideles,Et non deſiderabitis rem alterius,nedum rogetis vel tol
latis aliquid.

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus,vt non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent.Si enim credimus quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit,ita & deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini,quia nos qui viuimus,qui reſidui ſumus in aduentu domini non pręueniemus eos qui dormierunt.Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli,& in tuba dei deſcendet de cælo,& mortui qui in Chriſto ſunt,reſurgent primi.Deinde nos qui viuimus,qui relinquimur,ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera,& ſic ſemper cum domino erimus. Itaq; conſolamini inuicem in verbis iſtis.

Digitized by Google

A Nolumus autem vos, &c. Poſt exhortationem de continentia, & poſt correctionem a curioſitate mortuos reſurrecturos confirmat, & per Chriſti reſurrectionem, & ſua authoritate: quaſi dicat, non ſolum hæc prædicta volumus vos ſcire, ſed etiam nolumus vos ignorare, iam De dormientibus, id eſt de mortuis, quia reſurrecturi ſunt. Vnde & mortuos recte dormientes appellat, quia quaſi dormientes integri, & cito de ſomno mortis reſurgent. Aimo

Vt non contriſtemini, inconſolabiliter de morte amicorum, *Sicut & cæteri*, id eſt infideles, Qui ſpem non habent, reſurrectionis & incorruptionis æternæ. Ammonet nos apoſtolus, vt de mortuis chariſſimis noſtris non contriſtemur, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Non ait tantum, Vt non contriſtemini, ſed addidit, *Sicut & cæteri* qui ſpem non habent, id eſt reſurrectionis. Neceſſe eſt enim vt contriſteris, ſed vbi contriſtaris, conſoletur te ſpes: nam ideo & dormientes eos appellat ſcripturæ conſuetudo veriſſima, vt cum dormientes audimus, euigilaturos minime deſperemus. Eſt ergo de mortuis eis qui diliguntur quædam triſtitia quodammodo naturalis. Mortem quippe horret natura, nec mors homini accideret, niſi ex culpa præcedenti. Hinc igitur neceſſe eſt vt triſtes ſimus, quando nos morientes deſerunt quos amamus. Quia & ſi in æternum nouimus eos non relinquere nos manſuros, ſed aliquantulum præcedere ſequuturos: tamen mors ipſa quam natura refugit cum occupat dilectum, contriſtat in nobis ipſius dilectionis affectum. Contri-
B ſtamur ergo in noſtrorum mortibus neceſſitate amittendi, ſed cum ſpe recipiendi. Inde angimur, hinc conſolamur: inde infirmitas animum afficit, hinc fides reficit: inde dolet humana conditio, hinc ſanat diuina promiſſio. Mouere autem poteſt quomodo dominus flebat mortuum, continuo eo iubente victurum: non mortuum flebat quem ipſe ſuſcitauit, ſed mortem quam homo peccando contraxit. *Si* enim peccatum non præceſſiſſet, ſine dubio mors non ſubſecuta fuiſſet. Secuta eſt ergo & mors corporis, quam præceſſit mors animæ. Mors animæ præceſſit deſerendo Deum, & mors corporis ſequuta eſt deſerente anima. Hac deſeruit deum volens, hac coacta eſt deſerere corpus nolens. Ac ſi illi diceretur, Receſſiſti ab eo quem diligere debuiſti, recede ab eo quod dilexiſti. Quis enim vult mori prorſus? Nemo, & ita nemo, vt Petro diceretur, Alius te cinget, & ducet quo tu non vis. *Si* nulla eſſet mortis amaritudo, nulla eſſet martyrum fortitudo. Ideo non ait tantum, Vt non contriſtemini, ſed addidit, *Sicut* & cæteri qui ſpem non habent. Proinde pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, monumentorum opulenta conſtructio, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus vero ſanctæ eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos iuuari, vt cum eis miſericordius agatur a domino quam meruerunt eorum peccata. Hoc enim a patribus traditum vniuerſa obſeruat eccleſia, vt pro eis qui in oratione corporis & ſanguinis domini de-
C functi ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum vero eorum commendandorum cauſa opera miſericordiæ celebrentur, quis eis dubitet ſuffragari, pro quibus orationes deo non inaniter erogantur? Non eſt ambigendum iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus qui ita vixerunt ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide operante per dilectionem, eiuſque ſacramentis de corporibus exierunt, fruſtra illis a ſuis huiuſmodi pietatis impenduntur officia, cuius dum hic eſſent fidei pignore caruerunt, non miſericordiam ſibi theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cum pro eis boni aliquid operantur ſui: ſed eorum præcedentibus meritis conſequentia iſta redduntur. Non enim actum eſt niſi cum viuere hic deſtitiſſent: & ideo iſtam finiens quiſque vitam, niſi quod meruerit in ipſa, non poterit habere poſt ipſam. Permittantur itaque pia corda de ſuorum charorum mortibus contriſtari dolore ſanabili: & conſolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas tamen reprimat fidei gaudium, qua creduntur fideles quando moriuntur, aliquando tandem a nobis abire, & ad meliora tranſire. *Sit* pro viribus cura ſepeliendi & ſepulcra conſtruendi, quia hæc in ſcripturis inter opera bona deputata ſunt: nec ſolum in corporibus patriarcharum & aliorum ſanctorum, ſed etiam in ipſi⁹ domini corpore laudati ſunt qui iſta fecerunt. Impleant igitur hæc homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verum illa quæ ad-

De pompis exequiarũ

De adiutorijs mortuorum

Quid pro ſit qualiter profit defunctis.

iuuant ſpiritus defunctorum.(oblationes,erogationes eleemoſynarum multo pro eis ob- D
Aug.in lib. ſeruantius abundantiuſq; impendant. Poterat enim deus hæc donare credentibus,vt nec
de bap.par. iſtius experirentur corporis mortem:ſed ſi hoc feciſſet,carni quædam fœlicitas adderetur,
minueretur autem fidei fortitudo. Sic enim homines mortem iſtam timerent,vt non ob
aliud fœlices dicerēt eſſe Chriſtianos,niſi quod omnino mori non poſſunt. Ac per hoc ne-
mo propter vitam futuram ad Chriſti gloriam feſtinaret,ſed propter mortis moleſtiā re-
mouendam,& ſic delicate quodammodo crederetur in Chriſtum. Plus ergo gratiæ præſti-
tit fidelibus ſuis. Quid em̄ magnum eſſet videndo non mori eos qui crederēt,credere & ſe
non moriturum? Quāto maius eſt,quāto fortius,quāto laudabilius ita credere vt ſe ſperet
moriturum,quia ſine fine victurum? Vnde & cari eius ſuperſtites conſolari queunt in triſti
Aug.in ſer. tia mortis amici. Qui em̄ mirum ſi contriſtaris,vbi corpus quod viuit ex anima,ſit exani-
de uer.apo. me diſcedēte anima? Qui ambulabat,iacet:qui loquebatur,tacet:clauſi oculi,lucem non ca-
piunt:aures nulla voce pateſcunt:omnia membrorum officia conquieuerunt:non eſt q̄ mo
ueat greſſus ad ambulandum,manus ad operandum,ſenſus ad percipiēdum. Nōne iſta eſt
domus quam neſcio quis inuiſibilis habitator ornabat? Diſceſſit qui non videtur,remanſit
quod cum dolore videatur:iſta eſt cauſa triſtitiæ,ſed huius triſtitiæ ſit conſolatio,quod ſe-
quitur, Si em̄,&c.q.d.non inconſolabiliter debetis contriſtari. Enim,i.quia, Credimus
quod Ieſus mortuus eſt,hoc videtur obeſſe reſurrectioni.ſed attēde quod ſequitur, Et re-
ſurrexit,& ſi hoc eſt,debemus credere quod ſicut Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit,ita Et E
deus eos qui dormierunt,morte, Per Ieſum adducet.i.in fide Ieſu.Vel, Per Ieſum,ſem-
per euntes.i.qui eum ſequēdo venerunt ad ſomnum mortis.q.d.non ſolum illos qui viui in-
uenietur,ſed etiam mortuos de quibus dubitatis:non ſolum ſuſcitabit,ſed etiam Addu-
cet:& ſi incinerati ſunt,tamē Adducet,vt ſint Cum eo,immortales,& in eadem beatitu-
Aimo dine. Miram rem ait apoſtolus,Chriſtum enim qui iam viuit,& reſurgēs a mortuis,iam nō
moritur,dicit mortuum:& electos mortuos,dicit dormientes. Chriſtum ergo appellat mor
tuum,vt dum audimus illū mortuum fuiſſe,& reſurrexiſſe:nos quoq; ſperemus reſurrecturos
per virtutem diuinitatis eius. Electos autem ideo dicit dormiētes,quia nemo tam facile po
teſt ſocium excitare a ſomno,quam facile omnes excitabuntur a ſomno mortis. Hoc em̄.
q.d.& vere adducet,nam hoc ordine quod viui reperti,non præuenient mortuos,& ſi illos
magis putatis cum Ieſu adducendos,& hoc eſt quod ait, Hoc enim dicimus vobis in ver-
bo domini,quia hoc deus nos docuit, Quia nos qui viuimus & qui reſidui ſumus in aduē-
tu domini non prȩueniemus,reſurgendo, Eos qui dormierunt,longo tempore.i.illi de no-
bis qui viui inuenientur,& qui omnibus præcedentibus ſanctis,vel qui erunt reſidui tormē
tis Antichriſti,vnde ſunt digniſſimi,non præuenient mortuos : adeo erit feſtinata reſur-
Aimo. rectio mortuorum. Et nota quod ait,Nos qui viuimus. Sic enim videntur hæc verba apo-
ſtoli ſonare,quaſi apoſtolus ſuo tempore demonſtrauerit diem iudicii venturum. Quocirca
& Theſſalonicenſes legentes hanc epiſtolam,putauerunt tempore apoſtoli diem iudicii vē- F
turum. Vnde & alia ſcribitur epiſtola,vbi hortatur eos ne terreantur,quaſi inſtet dies do-
mini. In perſona ergo electorum loquitur qui viui in corpore,inueniendi ſunt in aduētu do
mini:& ſe illis vltimis ideo commemorat,quia cum eis vnum corpus eſt,& apoſtoli illis vl-
timis ſimiles ſunt in paſſionibus. Et vere viui reperti non præuenient mortuos in reſurre-
ctione,quin potius Mortui qui in Chriſto ſunt,id eſt qui in Chriſto iterum quieſcũt, Pri
mi reſurgēt,quod poterit Chriſtus facere, Quoniam ipſe dominus eſt:& ipſe Deſcēdet,
In propria perſona De cælo,localiter. Vel, De cȩlo,id eſt de occulto. Deſcendet,dico,
non humilis,vt prius:ſed In iuſſu,id eſt imperio,id eſt iubens vt dominus: Et in voce,
qua dicet,Surgite mortui. Voce,dico, Archangeli,ſcilicet ſuiipſius archangeli,vel ange-
lorum,quæ faciet reſurgere mortuos:de qua voce addit, Et in tuba,Tuba nanque erit ma-
Aimo. gna vox angelorum quæ dicitur tubȩ,quia manifeſta erit:vel ideo in tuba dicitur deſcende
re,quia manifeſte veniet. Vnde, Videbit omnis caro ſalutare dei. Vel ideo ait, In tuba,
Ambroſius quia quaſi ad bellum veniet ſicut tuba in bellis ſonat,quia tunc inimicos debellabit:& ſicut
tuba in feſtis ſonat,ſic amicos ad ſolennitatem æternæ gloriæ inuitabit. Vox ergo illa erit
quaſi tubȩ ſuos excitans,& malos terrens:quæ tuba erit Dei,id eſt Chriſti. Vel, Dei,erit,
quia ei deus dabit efficaciam. Dico quod mortui reſurgent primi, Deinde nos qui viui-
mus,& Qui relinquimur,id eſt illi qui de nobis viui erunt,& reſidui Antichriſto. Rapie-

Digitized by Google

A mur,ab angelis, Simul cum illis,qui nos præceſſerunt ad requiem, In nubibus,quia nu- Aimo
bes ſuſcipient eos,vel nos vt Chriſtum in aſcenſione nubes ſuſcepit. Vnde alius interpres
dicit, Rapiemur baiulis nubibus.Rapiemur,dico, Obuiam Chriſto in aera,in ipſo au- Ambroſius
tem raptu mors erit eorum & reſurrectio.Vt quaſi anima per ſoporem egreſſa de corpore, Auguſtinus
eidem in momento reddatur.Videtur tamen apoſtolus quantum ad verba pertinet,aſſere-
re quoſdam in fine ſeculi adueniente Chriſto cum futura eſt reſurrectio mortuorum,non
eſſe morituros,ſed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos:ſed vellem de his
verbis potius audire doctiores.Quęri enim ſolet vtrum illi quos viuos inueniet Chriſtus, Auguſt. de
nunquam omnino morituri ſint:an ipſo temporis puncto quo rapientur obuiam Chriſto de ciui.dei.
ad immortalitatem mira celeritate ſint tranſituri.Non enim dicendum eſt fieri non poſ-
ſe vt ſuper aera in ſublime portentur in illo ſpatio,& moriantur & reuiuiſcant.Ad hunc Aug.in eo-
autem ſenſum quo æſtimemus illos quos hic viuos inuenturus eſt dominus in ipſo paruo
ſpatio,& paſſuros mortem,& accepturos immortalitatem,Apoſtolus nos vrgere videtur,
vbi dicit,In Chriſto omnes viuificabimur.Et alibi,Quod ſeminas non viuificatur,niſi
prius moriatur.Cur autem nobis incredibile videatur illam multitudinem corporum in
aere quodammodo ſeminare,atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reui-
uiſcere,cum credamus in ictu oculi futuram reſurrectionem,& in membra ſine fine vi-
ctura tanta ſubtilitate,tanquam inæſtimabili velocitate rediturum antiquiſſimorum ca-
B dauerum puluerem?Nec ab illa ſententia illos arbitramur futuros immunes qua dictum
eſt,Terra es,& in terram ibis,id eſt in hoc ibis amiſſa vita,quod eras antequam ſumeres
vitam.Hoc eris exanimatus,quod eras antequam eſſes animatus.Nos ergo electi, Ra-
piemur obuiam Chriſto in aera.& ſic,id eſt immortales facti, Semper cum domino eri-
mus.Quod enim ait,Et ſic ſemper cum domino erimus,non ita accipiendum eſt,quaſi in Auguſt.de
aere nos dixerit cum domino ſemper manſuros,quia nec ipſe ibi manebit:ſed ita, Et ſic, ciui.dei.
id eſt habentes corpora ſempiterna. Semper erimus cum domino,vbicunq; cum illo fue-
rimus.Habent autem omnes animę cum de ſeculo exierint diuerſas receptiones,habēt gau Aug. ſuper
dium bonę,tormenta malę:ſed cum facta fuerit reſurrectio,& bonorum gaudium amplius Ioannem.
erit,& malorum tormenta grauiora,quando cum corpore torquebuntur. Itaque.&c. quaſi Nota.
dicat,quia omnes reſurgemus,& cum Chriſto erimus. Itaque conſolamini,de morte ami-
corum, Inuicem,alter alterum, In verbis iſtis,tantæ ſpei.Pereat contriſtatio,vbi eſt tan
ta conſolatio.Detergatur luctus ex animo,fides expellat dolorem.In tanta ſpe non decet
eſſe triſte templum dei,ibi habitat bonus conſolator,ibi qui non fallit promiſſor.Quid
enim mortuum diu plangimus?inquies:quia mors amara eſt,ſed per illam tranſiuit & do-
minus.Conſolemur ergo nos:ſed dices,Poteſt non condolere cor humanum,defuncto cha-
riſſimo?Imo melius cum dolet,ſanatur cor humanum,quam non dolendo ſit inhumanum.
C Maria enim dominum quęrebat,& mortuum fratrem dolebat.

CAPVT V.

DE temporibus autem & momentis,fratres non indigetis vt ſcriba-
mus vobis.Ipſi enim diligenter ſcitis,quia dies domini ſicut fur in
nocte ita veniet.Cum enim dixerint,pax & ſecuritas,tunc repenti-
nus eis ſuperueniet interitus,ſicut dolor in vtero habentis,& non
effugient.Vos autem fratres non eſtis in tenebris,vt vos dies ille
tanquam fur comprehendat.Omnes enim vos filii lucis eſtis,& filii diei.Non ſu
mus noctis neq; tenebrarum.Igitur non dormiamus ſicut & cæteri,ſed vigile-
mus & ſobrii ſimus.Qui enim dormiunt,nocte dormiunt:& qui ebrii ſunt,nocte
ebrii ſunt.Nos autem qui diei ſumus,ſobrii ſimus:induti loricam fidei & chari-
tatis,& galeam ſpem ſalutis,quoniam non poſuit nos deus in iram,ſed in acquiſi
tionem ſalutis per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum qui mortuus eſt pro nobis,
vt ſiue vigilemus,ſiue dormiamus,ſimul cum illo viuamus.Propter quod conſola
mini inuicem,& ædificate alterutrum,ſicut & facitis.

Digitized by Google

De tẽporibus autẽ,q.d.de reſurrectione indiguiſtis vt ſcriberẽ vobis:ſed De tẽporib⁹.i. D
Aimo aduentus domini.i.an æſtate,vel hyeme:an die,vel nocte.& de Momẽtis.ſ.qua hora diei vel noctis vẽturus ſit Chriſtus. Non indigetis,o Fratres,vt Scribam vobis,quia nihil ſcriberẽ,niſi quod ſcitis.ſ.clam venturum.& hoc eſt quod ait,Vos Eñ ipſi diligẽter, inqui rẽdo ſcripturas, Scitis quia dies domini.i.tẽpus aduẽtus domini,quod dicitur dies,nõ pro tẽpore diei,ſed quia tunc oĩa apta erunt.& dicit Domini,quia hic eſt dies hominum pro libitu ſuo agẽtium,ſed tunc erit dei in virtute iudicantis.Dies,inquam,ille ita improuiſus Veniet,malis:tunc,quod etiam in obitu cuiuſq; fit, Sicut fur,venit:non dico die,ſed In nocte,cum latẽtius venit,& homines dormiunt:tunc omnia ſurripit,vt qui diuitem ſe puta bat dormiẽs,euigilãs nihil inueniat.Ita multi bene ſecuri,nihil boni ſe habere tunc inue- Auguſt.in epiſtola ad Iſichium niẽt:propter hoc cœpit agere de tẽporibus vt moneret cauere ſibi ne ita deprehẽdant.Nõ ergo poſt quantum tẽporis hoc futurum ſit,ſed quomodo futurum ſit,opus eſt ſcire:vt curent filii lucis eſſe,& parato corde vigilare,qui nolunt ab illa hora ſicut a nocturno fure compre- hendi.Nam ſi ad cauẽdum hoc malum.i.ne hora domini tanquam fur inueniat imparatũ, opus eſſet noſſe tẽporum ſpatia,non diceret apoſtol⁹ non eſſe opus vt hoc ſcriberet,ſed hoc potius ſcribẽdum eſſe iudicaret.Nunc autẽ non illis eſſe opus monſtrauit,quibus ſufficiebat vt ſcirẽt imparatis atq; dormiẽtibus horam domini ſicut furẽ eſſe venturam,atq; hoc ſcien do vigilarẽt.Cum enim.q.d.vere ſicut fur veniet,quia incautus veniet.& hoc eſt quod ait, E
Auguſtinus Cum enim.Carnales non areſcentes prę timore & expectatione,ſed madeſcentes prę libi dine, Dixerint,pax eſt,nobis,nunc in præſenti. Et ſecuritas,de futuro: Tunc repenti- nus eis ſuperueniet interitus,id eſt ſubitanea perditio diei iudicii.Nam ſicut in verbis pro phetę Danielis inuenitur,regnabit Antichriſtus & miniſtri eius tribus annis & dimidio, & interficientur ab illo Helias & Enoch,ſicut in Apocalypſi habetur:tunc erit talis tribu- latio,qualis ante non fuit,nec poſt erit:& poſtea interficietur Antichriſtus a Michaele,& maxima pars ſuorum.Poſt mortem vero Antichriſti,quadraginta dies concedentur bonis ad pœnitentiam qui titubauerunt in perſecutione illa.Miniſtri autem Antichriſti gaude- bunt illis diebus ducentes vxores,& conuiuia celebrantes,& ioca diuerſi generis exercen- tes ac dicentes,licet princeps noſter mortuus ſit,modo habemus pacem & ſecuritatem:& cum talia dixerint,ſuperueniet eis interitus ita grauis & ſubitus, Sicut,eſt Dolor,mulie- ris,vel mulieri Habentis,vel habenti In vtero,quæ tamen euadit:ſed illi non effugient pœnam æternam. Vos autem,quaſi dicat,illis erit improuidus dies domini,ſed vobis nõ, Ambroſius quia Vos,o Fratres non eſtis in tenebris,ignorantiæ & infidelitatis, Vt vos dies illa Aimo tanquam fur comprehendat,ad mortem æternam.Et vere non eſtis in tenebris. Omnes enim vos eſtis filii lucis,id eſt fidei: Et filii dei,id eſt virtutum.Fides eſt lux quæ facit diẽ, id eſt habitum virtutum : contra,tenebræ ſunt infidelitatis:nox,eſt habitus vitiorum.Vn- de ſubdit, Et non eſtis,filii Noctis neq; tenebrarum.Hoc addidit,Ne quis putet partim F
Ambroſius poſſe eſſe diei,& partim noctis.Nemo eñ duobus dominis ſeruire poteſt. Igitur non dor- miamus,&c.Commonet ne ſecuri de nomine ſaluatoris negligenter agamus.Ideoq; tribus nos propugnaculis,id eſt fidei,& ſpei,& charitatis munit:quaſi dicat,& quando non ſumus filii mortis. Igitur non dormiamus,id eſt in præſentibus torpeamus, Sicut cæteri,car- nalibus dediti: Sed vigilemus & ſobrii ſimus,id eſt vigilet mens noſtra attendens hęc ca duca.& ſobrie eis vtamur:non quaſi bonis noſtris,ſed ad ſuſtentationem datis. Qui eñ, quaſi dicat,vere nos qui non ſumus filii noctis,non debemus dormire:quia illi Qui dor- miunt,carnis torpore, Nocte.i.per noctem, Dormiunt.i.vitia & peccata ſua traxerunt eos ad hoc,vt obliti vitæ æternæ in iſtis quieſcant: Et qui ebrii ſunt,his temporib⁹ immo derate vtẽdo, Nocte ebrii ſunt.i.ex nocte vitiorum hæc habẽt,illi per noctem hęc habẽt.
Nos autem qui diei ſumus.i.virtutibus lucentes:non ſolum vigilemus,ſed Sobrii ſimus, moderate his vtentes,& ad pugnam contra hoſtes parati.Per hoc ſimus ſobrii,quia Su mus induti loricam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis. Recte loricę fidem com- parat & charitatem , & galeę ſpem. Sicut enim lorica munit vitalia , ita fides & cha- ritas vos muniunt contra appetitum terrenorum. Si enim attendimus quod Chriſtus pro nobis paſſus eſt,& reſurrexit,& nobis vitam parauit,qui ſunt quaſi coherentes ha- mi fidei , ſi & charitati inſiſtimus , nunquam mentes noſtras vincet temporalis appetitus: ſed etiam ſpes æternæ ſalutis ad ſuperna tendens vt galea mentem obuoluit , non læde-

Digitized by Google

A detur temporali appetitu. Quoniam non.q.d.vere per ſpem veniemus ad ſalutẽ, Quoniam non poſuit nos deus in iram,ſed in acquiſitionem ſalutis.i.non poſuit nos deus in fide & ſpe,vt habeamus iram.i.pœnam æternam,ſed vt acquiramus ſalutem bene operãdo. Non eñ otioſis dabit ſalus.& hoc Per dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ,ſine quo,nec ſpes,nec ſalus,nec aliud nos iuuaret. Qui,Chriſt⁹, Mortuus eſt ꝑ nobis,vt ſi dormiam⁹.i.ſi mortui fuerimus, Siue vigilemus,in carne viuam⁹, Simul cum illo.i.ad ſimilitudinẽ eius iuncti viuam⁹. Propter quod.i.quia hæc ſpes eſt nobis. Cõſolamini,vos in hac miſeria Inuicem,alii alios de morte ſuorum dolentes, Et ædificate,neſcientes, Alterutrũ.ſ.ali⁹ aliũm, Sicut & facitis,vt non minus poſt,quam modo faciatis. Aimo

Rogamus autem vos fratres,vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in dño, & monent vos,vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum,& pacem habete cum eis.Rogamus autem vos fratres,corripite inquietos,conſolamini puſillanimes,ſuſcipite infirmos,patientes eſtote ad omnes.Videte nequis malum pro malo alicui reddat,ſed ſemper quod bonũ eſt, ſectamini in inuicem,& in omnes.Semper gaudete,ſine intermiſſione orate,in oibus gratias agite.Hæc eſt enim voluntas dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis. B Spiritũ nolite extinguere,prophetias nolite ſpernere.Omnia autẽ probate, quod bonum eſt tenete,ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Rogamus autẽ.Hucuſq; communiter ad omnes locutus eſt,nunc ad ſubditos ſpecialiter, moraliter eos inſtruens de honorificentia prælatis exhibenda.q.d.omnes hoc facite quod dixi. Vos autem,minores Fratres,& ſi ſubditi ſitis, Rogamus vt noueritis.i.oſtendatis vos noſſe Eos qui laborant inter vos.i.in regimine veſtro & doctrina, Et præſunt vobis,dignitate.& hoc In domino.i.ordinatione domini, Et,ſui officii debito, Monent vos,vt pares ad recta ita noueritis eos; Vt habeatis illos in charitate abundantius cæteris.Vult vt ex charitate honorent preſbyteros neceſſaria eis miniſtrando,& reuerẽtiam dignitati exhibendo.Quid enim prodeſt honorem ſine fructu habere?Sicut diuitię negligentiam pariunt ſalutis,ita egeſtas dum ſaturari quęrit,a iuſtitia declinat.Ideo in alia epiſtola præcipit preſbyteros duplici honore eſſe honorandos, Et,ſi quandoq; grauiter increpant,vel puniunt, Habete pacem cum eis propter opus illorum.i.ſcientes opus illorũ hoc exigere quod faciunt. Rogamus.Hic ammonet prælatos vt ſubiectorum improbitatem & impatientiam patienter ferant,dum in aliquo contra eos murmurant.q.d.hæc minores debent maioribus facere. Vos autem,prælatos & maiores tamẽ Fratres rogamus, hoc Inquietos.i.curioſos,& girouagos, Corripite,a quo qui ceſſat ne perdat quod illi da- C re ſolebant,mercenarius eſt. Et conſolamini puſillanimes,contra aduerſa,vel deſperantes pro peccatis. Et infirmos,in fide Suſcipite,vt medici ad ſaluãdum.& ſi in hoc officio aliquid vobis infertur, Patientes eſtote ad omnes,& non ſolum patiamini,ſed etiam Videte ne quis malũ ꝑ malo alicui reddat.q.d.nec bonum pro malo ſubtrahatis,vt negligatis corripere.Tunc enim malum pro malo redditur,ſi corripiendus non corripitur,ſed praua diſſimulatione negligitur: Sed ſemper.ſ.in proſperis & in aduerſis. Sectamini quod bonum eſt, id eſt vtile. Sectamini, dico, Inter vos inuicem & in omnes,etiam non credentes:& non modo patiamini,ſed etiam Semper gaudete,quicquid fiat vobis.Vnde alibi, In tribulatione gaudentes.vel hoc ad omnes generaliter dicit, Semper gaudete,ſpe. & Sine intermiſſione,certarum horarum Orate,etiam pro perſequentibus.Vel, Sine intermiſſione orate,id eſt ſemper iuſte viuite,& æterna deſiderate. Iuſtus enim nunquam deſinit orare,niſi deſinat iuſtus eſſe.Semper orat,qui ſemper bene agit. Ipſum enim deſiderium bonum,oratio eſt:& ſi continuum eſt deſiderium,continua eſt & oratio.& In omnibus,etiam in aduerſis Gratias agite,deo. Hæc enim,omnia facere, Eſt voluntas dei, id eſt placet deo.Voluntas,dico, Oſtenſa in Chriſto Ieſu,quia hoc docuit deus per Chriſtum.Vel In Chriſto eſt,oſtẽſa,hæc Volũtas dei,quia hæc fuerũt in Chriſto Ieſu,in quo nihil diſplicuit per Ieſum Chriſtum.Non tantum hic eſt oſtenſum,ſed etiã factũ, In oĩbus vobis.ſ.maiorib⁹ & minorib⁹,& qa volũtas dei eſt facere hæc oĩa:ideo vos maiores qui per

Aimo
Aimo
Ambroſius
Nota.
Auguſt. de cor. & gra.
Aimo
Aug. in pſalmo.xxx VIII

Digitized by Google

ſpiritum ſanctũ habetis donum intelligẽtiæ. Nolite extinguere ſpiritum.i.donũ abſcondere ſpiritusſ. quo merito & vos illud perderetis. Huic ſenſui concordat alia litera.ſ. Gratiam nolite celare,& vos ſubditi Nolite ſpernere,illorũ Prophetias. Ecce quid dixit ſpiritum. Vel, Spiritũ nolite extinguere.i.ſicut ſpiritus ſanctus ad horam quid reuelat,nolite prohibere loqui quod ſentit. Quia deus qui os aſinę aperuit,reuelat ſæpe minori quod melius eſt. Vel, Spiritũ ſanctũ nolite extinguere.i.malis operib⁹ a vobis excludere. Nõ hoc ideo dicit,quod ſpũs ſanct⁹ q vnius ſubſtãtiæ eſt cum patre & filio extingui poſſit:ſed quantum in ipſis eſt,extinctores eius merito vocantur qui ſic agunt vt extinctum velint. Spiritum ergo ſanctum qui datus eſt nobis,non quãtum in ſe eſt,ſed in nobis extinguimus,dum peccãdo a nobis fugamus.& Prophetias nolite ſpernere.i.ſiquis dicta prophetarum explanat,& ad ædificationẽ prędicat,nolite eum deſpicere,neq̧ contẽnere,non tamẽ omnia indiſcrete recipiatis: Sed probate.i.ratione diſcutite Oĩa,probãda:ſed certa eñ nõ egent diſcuſſione,& Quod bonum eſt.i.quod bonum eſſe inuenitur. Tenete & abſtinete vos ab omni ſpecie mala.i.ab omni re quæ ſpeciẽ mali prætẽdit,vt a praua expoſitione.q.d.ſiquis ſpeciẽ mali prætẽdit:& ſi non ſit malum,nolite præcipitãter agere. Solet eñ ſpirit⁹ mundi fallaciter dicere bona,& inter hæc ſubinducere praua,vt per hæc quæ bona ſunt,accipiant & mala:ideo monet omnia probare,& quicquid ſobrie & bene dictum fuerit retinere. D

Ambroſius · Aimo · Auguſtinus · Auguſt. ad bonif. · Aimo · Ambroſius

Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet vos per omnia,vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt qui vocauit vos,qui etiã faciet. Fratres orate ꝓ nobis. Salutate fratres omnes in oſculo ſancto. Adiuro vos per dominum vt legatur epiſtola hæc omnibus ſanctis fratribus. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum, Amen. E

Ipſe autẽ.q.d.ego prælatos & ſubditos ita moneo: Ipſe autẽ de⁹,dator Pacis.q.d.q poteſt inquietudinẽ remouere, Sãctificet vos per oĩa,quę docui:ita.ſ. Vt ſpũs veſter,de quo alibi,Renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ,q.ſ.eſt mens quæ ſeruit legi dei. Seruet integer.i.ratio veſtra Seruet integra, nõ cõſentiẽdo carni.& hoc vſq̧ In aduẽtum dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.vſq̧ ad finẽ vitæ veſtrę. Et aĩa.i.ſenſualitas ſeruet integra,ſeruiẽdo rationi. Et corpus,ſeruet Sine querela,vt.ſ.nihil agatis ei⁹ miniſterio,vnde aliqs conqueratur. Hęc tria ideo poſuit,vt tot⁹ homo ſit perfect⁹. Aliquãdo eñ inquinat anima per cogitationẽ malã,& eſt mũdũ totũ corp⁹:ideoq̧ ſpiritũ in hoĩe mundũ dicit eſſe debere.ſi autẽ mala vita vel cogitatio intercedat,non erit integer ſpiritus. Et nota quod ait, Sine querela,nõ ſine peccato. Aliud eſt eñ eſſe ſine peccato,quod de ſolo in hac vita vnigenito dictũ eſt: Aliud eſſe ſine querela,quod de multis iuſtis etiã in hac vita dici potuit,qa eſt qdã mod⁹ bonę vitę,de quo etiã in iſta conuerſatione iuſta querela eſſe nõ poſſit. Quis eñ queritur iuſte de hoĩe q nemini malũ vult,& qb⁹ fideliter cõſulit:nec cõtra cuiuſquã iniurias tenet libidinẽ vindicandi:vt veraciter dicat,Dimitte nobis,ſicut & nos dimittimus debitorib⁹ noſtris. Et tamẽ eo ipſo quod hic dicit,ſine peccato ſe nõ eſſe,declarat. In multis eñ offendim⁹ omnes. Itẽ,nota quod tria poſuit quib⁹ homo conſtat.i.ſpiritum,animã,& corp⁹.ſ.illud quo intelligimus,& illud quo viuimus,& illud quo viſibiles & contractabiles ſumus:quæ rurſus duo dicunt,quia ſæpe anima cum ſpiritu nominatur. Vel ſpiritus ponit hic pro donis ſpirituſſancti. Et eſt ſenſus,Iſta ſanctificet vos, Vt ſpiritus veſter ſit integer.i.vt gratia ſpirituſſancti quæ data eſt vobis in baptiſmo, Seruet,integra & incorrupta,ne veſtro vitio & immunditia corrumpatur,vel minuatur,vel fugetur. Nam dum agit homo quæ odit ſpiritus ſanctus,recedit ab eo eius gratia penitus,vel minuitur. Et anima ſeruetur,munda, Et corpus ſine querela vſq̧ in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti fidelis.q.d.oro vt ſanctificet,& ſanctificatos ſeruet:nec inde dubitandum eſt,quia deus eſt Fidelis.i.verus in promiſſis, Qui vocauit vos,ad vitã, Qui etiam faciet,in vobis.i.perficiet opus gratiæ implendo promiſſa. Fratres orate pro nobis. Salutate,ex noſtra parte Fratres omnes in oſculo ſancto,non ſimulato,ſed Sancto,quod eſt ſignum dilectionis. Salutate,dico,& epiſtolã oſtẽdite.& inde Adiuro vos per dominũ.ſ. Vt legatur epiſtola hæc omnibus fratribus ſanctis.i.in baptiſmate ſanctificatis. Vel, Sanctis.i.perfectis,vt inde proficiãt,& vt in bonis operibus proficiatis. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,ſit Vobiſcum,Amen. F

Aimo · Ambroſius · Aug. in lib. de perfec. · Aug. in ſer. ſymboli. · Aimo · Ambroſius

Digitized by Google

A Argumentum in epiſtolam ad Theſſalonicenſes ſecundam.

AD Theſſalonicenſes ſecundam ſcribit epiſtolam apoſtolus, & notum facit eis de temporibus nouiſſimis, & de aduerſarii deiectione. Scribit hanc epiſtolam ab Athenis per Titum diaconem & Oneſimum acolythum.

CAPVT I.

PAVLVS, & Syluanus, & Timothæus, eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Gratias agere debemus ſemper deo pro vobis fratres ita vt dignum eſt, quoniã ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſq; veſtrum in inuicem, ita vt & nos ipſi in vobis gloriemur in eccleſiis dei
B pro patiẽtia veſtra, & fide, & in operib⁹, & perſecutionibus veſtris, & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicii dei, vt digne habeamini in regno dei pro quo & patimini: ſi tamen iuſtum eſt apud deum retribuere retributionem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiẽ nobiſcum in reuelatione dñi Ieſu de cœlo cũ angelis virtutis eius in flãma ignis dãtis vindictã his q nõ nouerũt deũ, & q nõ obediũt euãgelio dñi noſtri Ieſu Chriſti. Qui pœnas dabũt in interitu æternas a facie dñi, & a gloria virtutis eius: cũ venerit glorificari in ſanctis ſuis, & ammirabilis fieri in oĩbus q crediderũt, quia creditũ eſt teſtimoniũ noſtrũ ſuper vos in die illo. In quo etiã oramus ſemper pro vobis vt dignetur vos vocatione ſua deus, & impleat omnẽ voluntatẽ bonitatis ſuæ, & opus fidei ĩ virtute, vt clarificetur nomẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti in vobis, & vos in illo, ſecundum gratiam dei noſtri & domini Ieſu Chriſti.

PAulus & Syluanus, &c. Hanc epiſtolam item ſcribit apoſtolus Theſſalonicẽſib⁹. Orta enim apud Græcos grauiori tribulatione item monet eos ad patientiã, oſtendẽs iuſtũ
C dei iudicium vt boni gloriam conſequantur, & mali pœnã. Et quia in prima epiſtola quædam dixit de aduentu domini, de reſurrectione mortuorum, vnde putabatur dies domini inſtare, nunc aliã ſcribit epiſtolã in qua idẽ ſignificat licet obſcure. Nec enim aperte poteſt de abolitione Romani regni, & de antichriſti apparentia & damnatione, & de quorundam fratrum inquietudine. Scribit etiam nõ inſtare diem domini, ſicut occaſione prioris epiſtolæ videbatur. Cum enim Theſſalonicenſes priorem epiſtolam legendo perueniſſent ad illũ locum, vbi dicit apoſtolus, Mortui in Chriſto in aduentu eius reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui reſuſcitati ſumus, ſimul rapiemur cum illis, conturbati ſunt nimiumq; perterriti, putantes vicinũ eſſe diem domini, & timentes ne damnarẽtur cum diabolo, eo quod tarde ad fidem venientes imperfecti eſſent. Ideoq; hoc comperto ſcripſit eis non imminere diem iudicii ſuo tempore, ne apoſtolus in hoc mentitus per omnia reprobaretur, vel ne diabolus hoc expectantibus aliqua fraude illuderet. Corrigit etiam aſperius inquietos. Et eſt intentio apoſtoli in hac epiſtola bonos & quietos ad patientiam monere, & inquietos corrigere, & quæ obſcure in præcedenti epiſtola dixerat hic aliquatenus aperire. Modus talis, Primũ ſalutat, deinde gratias agit de bonis eorũ, poſtea monet ad patiẽtiã & ad conſtãtiã. Inde aſſerit qđ aduẽtum Chriſti antichriſt⁹ præuenit, & aliqua aduẽt⁹ Chriſti ſigna licet obſcura denũtiat, agẽs de abolitione Romani regni, & de interfectiõe antichriſti: circa finẽ vero vt curioſos atq; otioſos corripiãt obſecrat. Præmittit autẽ ſalutationẽ, dicẽs, Paul⁹, & Syl. & Timot. Iſti tres ſunt quorũ noĩe ſcribit hæc & prima ep̃la, ſcribũt Eccl̃ie Theſſalonicẽſiũ,

Ambroſius

Aimo

Ambroſius

exiſtẽti In deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto.Et ante alia ſalutat more ſolito, Gra D
tia,ſit Vobis & pax a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto.hæc ſupra expoſita ſunt.
Auguſti.de gra.& li.ar. Gratias,hic agit gratias deo de bonis eorũ,ne forte de tanto bono eorũ quod ex deo ha-
bebant,extollerẽtur, tanquam a ſeipſis habẽtes.q.d.quod tenetis tenete,quia bonum eſt: de
quo debemus ſemper gratias agere deo,& nunquam ſoluere poſſum⁹ vt dignũ eſt.& hoc eſt
quod ait, Fratres,ſemper debemus pro vobis gratias agere deo,a quo hęc bona ſunt,non a
vobis.Agere,dico,ita Vt dignũ eſt,quia pro magis bonis magnę gratię agẽdę ſunt.Inde
debem⁹ gratias agere deo, Quoniam fides veſtra ſupercreſcit.i.ſuper hoc quod olim fuit
creſcit magis ac magis,non decreſcit in tribulationibus. Et charitas vniuſcuiuſq; veſtrũ
abũdat in,vos Inuicẽ,vt.ſ.& qui diligitur diligat alios,& mutuis obſequiis charitatẽ oſtẽ
dat.Creſcit,dico,& Ita.i.intantum creſcit, Vt noſipſi,apoſtoli qui non de paruo gloria-
remur, In.i.de Vobis gloriemur in eccleſiis dei,quibus de vobis damus exẽplum. Videte
ne ſitis exẽpla defectus.De vobis gloriamur,dico,& maxime Pro patientia veſtra & fide,
ſeruata In omnibus perſecutionibus,quæ ſunt de loco ad locũ: Et tribulationibus.i.tor-
mẽtis. Quas,tribulationes & perſecutiones Suſtinetis in exẽplũ iuſti iudicii dei.i.quę tri
bulationes oſtẽdunt,quid in iudicio futuro patiẽtibus & inferẽtibus ſit dandum.Si eñ tam
Auguſ. contra Fauſt. ſeuere punit deus peccata in pœnitẽtibus,quid faciet induratis?Ideo dicit preſſuras iuſto-
rum exẽplum eſſe iuſti iudicii dei,vt intelligatur quod non parcet impiis tanquam ſarmẽtis
pręciſis ad combuſtionem,qui non parcit iuſtis propter perficiẽdam purgationẽ. Vnde Pe E
trus ait,Si initium a nobis,quis finis erit eis qui non credẽt?Et ſi iuſtus vix ſaluabitur,pec-
cator & impius vbi parebũt?Suſtinetis,dico,ideo Vt digni habeamini.i.inter alios glo-
rioſi In regno dei.i.æterna beatitudine,vel in eccleſia præſenti quam hic regit.& ideo di-
Aimo citur regnum dei, Pro quo.ſ.vt digni ſitis,non ſolum operamini bona,ſed etiam Patimi
ni,mala.Iuſti iudicii,dico, Si tamẽ iuſtũ eſt,&c.quod cõſtat eſſe.Non eñ ponitur hic,Si ta
Ambroſius men pro dubitatione,ſed pro affirmatione.q.d.quoniã iuſtum eſt.Vnde alius interpres ait,
Siquidem iuſtũ eſt.q.d.bene dico iuſti iudicii, Siquidem iuſtum eſt apud deum.i.in ſim
plici & pura natura iuſtitiæ dei.hoc.ſ. Retribuere tribulationem,his qui vos tribulant:&
Ambroſius vobis qui tribulamini cum nobis requiem.i.æqualem nobis.Quid enim iuſtius quam vt qui
in ſeculo bonos deprimunt,& perſecutionibus affligunt,in futuro patiantur eadem quæ fa
ciunt?Illi autem ſint in requie,qui magnam tribulationem paſſi ſunt pro regno ęterno?Vel
ita, Quas ſuſtinetis,& agit de iudicio præſenti,quo ſinit deus malos affligere bonos &
proſperari; bonos vero facit aduerſa pati.q.d.gloriamur pro patiẽtia tribulationũ quas ſuſ
tinetis In exemplum iuſti iudicii dei.i.ideo gloriamur,quia ſuſtinetis ita vt ſitis exẽplum
& documentum aliis,quod iuſte iudicat deus dum ſuos permittit affligi,& malos proſpe-
rari.Vident enim vos ex malis in melius proficere,illos ex proſperis deteriores eſſe: & ita
eſtis eis exemplum ne fatigentur dum corripiuntur a deo qui flagellat o.f.quem re.apud
Ambroſius quem eſt iuſtum vt incipiat a domo eius iudicium. Vnde Petrus ait, Tempus eſt vt inci- F
piat iudicium a domo dei,vt digni habeamini in regno dei pro quo & patimini.hoc non
mutatur. Si tamen,quaſi dicat,iuſti iudicii,dico,quod & reſpectu præſentium videri po-
teſt,dum boni meliores,mali deteriores efficiuntur:tamen hac conditione,dico,iuſti iudi-
cii. Si tamen iuſtum eſt apud deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant,& vo-
bis qui tribulamini requiem nobiſcum.q.d.iuſtum apparet iudicium quo in præſenti iudi-
cat deus,ſi attendatur iudicium futurum:vbi manifeſte omnibus patet iuſtitia dei,dum red
det ſingulis ſecundum merita,per quod & præſentia iuſta eſſe probãtur finaliter.ſ.ſi iuſtum
eſt dari his pœnam,vobis requiem.Si quis eñ finem hunc attendit,non iniuſtum dicit eſſe
bonos purgari,malos ſordeſcere,ſicut vtriq; ex vita ſua meruere.Simile huic dicit Dauid,
Exiſtimabam vt cog.hoc, labor eſt ante me do.in.in.ſ.d.& in.in.no.e.ſed tamen ex præ-
ſentibus videri poteſt.Vnde ſubdit,Veruntamen propter dolos pa.e.de.e.dum al. In re-
uelatione. Hic incipit oſtendere quam horribilis tribulatio illis,& quam iocunda requies
iſtis futura ſit,q.d.iuſtum eſt illis dare pœnam,vobis requiem:quod vtiq; fiet, In reue-
Aimo latione,id eſt in manifeſtatione Domini Ieſu, venientis De cælo,ad iudicium Cum
angelis virtutis eius,id eſt quorum miniſterio virtus dei apparebit,dum bonos eligent,
malos foras mittent: & tunc gloria his,& terror illis erit. Domini Ieſu,dico,venien-
tis, In flamma ignis, non quod ſit flamma circundatus,ſed per effectum: quia inimi-

Digitized by Google

A cos exuret. Vel ideo dicit, In flamma ignis, quia ignis erit in mundo qui præcedet eũ tãtum ſpatiũ aeris occupans, quantum occupauit aqua in diluuio: qui ardebit terram & craſſitudinem eius, & purgabit electos. Domini Ieſu dico, Dantis. i. inferẽtis vindictam, His qui non nouerunt deum. i. qui fidem non receperunt, vt Pagani: & his Qui non obediunt euangelio: cui eſſet obediendum, quia Eſt domini noſtri Ieſu Chriſti. i. his qui non exequũtur quæ receperunt, vt hæretici, & falſi Chriſtiani. Alii enim ſunt qui neſciunt legem, alii q̃ ſciunt. Deinde aggrauat pœnas eorum, ſubdens, Qui, vtriq; .ſ. ſcientes & neſciẽtes, Dabunt pœnas. i. ſuſtinebunt. Dare enim ponitur aliquãdo pro ſuſtinere, ita & hoc, & cõgrue. Qui enim patitur dat ei quem offendit pœnas quaſi gratas, Dabunt pœnas, dico, non corporis & animæ diſſolutione terminabiles, Sed æternas in interitu, quia ſemper ſentient pœnas, non tamen penitus deficient. ipſi dico tũc remoti, A facie domini & a gloria virtutis eius, ne. ſ. videant eum & gloriam: quam. ſ. virtus ſua dabit ſanctis. Et hæc p̃dicta fiẽt, Aimo Aimo. Aimo Ambroſius

Cum venerit Chriſtus glorificari in ſanctis ſuis, ita enim eos glorificabit quod glorioſus in eis apparebit. Ecce quæ eſt gloria ſanctorũ. Et, cum venerit admirabilis. Fieri in oĩbus, etiam minoribus Qui crediderunt, etſi tempus operandi non habuerũt. Ipſe eñ clarus & mirabilis videbitur in credentibus: ſeuerus aũt apparebit in incredulos, cum eos pœnis æternis coarctabit. Et eſt horum verborũ breuis ſenſus. Veniet punire malos, & glorificare bonos: quia Creditum, q. d. ideo vobis tribulatis dabit requiẽ nobiſcum, quia Teſtimonium noſtrum in die. i. de die illo, reuelationis dñi Creditum eſt. i. quicquid diximꝰ credidiſtis de illo die iudicii, & gloria bonoꝝ, & pœna malorum. Vel, Teſtimonium noſtrum creditum in die illo. i. propter illum diem, vt tunc liberemini. Creditum eſt dico, Sup vos, id quamuis ſuper humanum ſenſum eſſet. Vel creditum eſt ita, quod erat Super vos. i. vobis dominans, non quærentibus rationem. In quo, etiam ordo verborũ talis eſt, In quo, die, Vt dignetur vos vocatiõe ſua deus noſter. i. vt dignos vos iudicet deus quos vocet ad regnum per gratiam. Oramus etiam ſemper pro vobis. Vel ita, In quo. i. pro cuius diei periculo vitando, etiam oramus Semper pro vobis, pro vitando enim periculo illius diei ſemper eſt orandum. & oramus, Vt dignetur vos vocatione ſua deus noſter, hoc non mutatur. Et, etiam oramus vt hic interim Impleat omnem voluntatem bonitatis, id eſt vt plene faciat vos velle omne bonum: & impleat in vobis Opus fidei. i. confeſſionem q̃ proprie eſt opus fidei. Impleat in vobis dico, & hoc In virtute, conſtantię, vt. ſ. det cõſtantiã, qua habita a cõfeſſione nullo modo flecti poſſunt. Vel, Opus fidei, eſt omne bonum quod fides exigit. Et eſt, impleat Opus fidei. i. omnia bona ſine quibus fides mortua eſt. & hoc, In virtute, perſeuerantiæ, vt. ſ. det vobis perſeuerantiam vſq; in finem. Ita impleatur, Vt clarificetur in vobis, in hac vita, Nomẽ domini Ieſu Chriſti, celebri fama & honore: Et vos, in futuro clarificemini In illo, & hoc non ſecundum merita veſtra, ſed Secũdũ gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti. i. pluſq̃ digni: vel ſicut homo Chriſtus clarificatus. Ambroſius Ambroſius B Aimo C

CAPVT II.

Rogamus autem vos fratres per aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt non cito moueamini a veſtro ſenſu, neq; terreamini neq; per ſpiritum neq; per ſermonem, neq; per epiſtolam tãq̃ per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo. Quoniam niſi venerit diſſenſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur deus, aut quod colitur: ita vt in templo dei ſedeat, oſtẽdens ſe tanq̃ ſit deus. Non retinetis ꝙ cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebã vobis.

Rogamus autem vos. Hucuſq; dixit ſe pro eis gratias agere & orare: hic determinat de die iudicii, obſecrans eos ne leuiter & facile de aduentu domini quaſi imminenti opinionẽ recipiant, vel terreantur. q. d. non ſolum pro vobis oramus, ſed etiã Rogamus vos, o Fratres per aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, ad iudicium. i. ſi vultis vt vobis proſit aduentus Chriſti venturus: Et per aduentum noſtræ congregationis. ſ. omnium ſanctorum, id eſt ſi vultis eſſe in noſtra congregatione. Cõgregationis dico, venturæ vel tẽdentis In Ambroſius Aimo

idipſum,id eſt ad Chriſtum,vt ad corpus congregentur aquilæ. Vel, In idipſum.i.in idẽ- D
titatem,vt mente & corpore vniamur qui modo in diuerſum tendimus. Quid rogamus?
Vt nõ cito moueamini a veſtro ſenſu.i.a puro intellectu.q.d.nec parũ etiã titubetis ſi eñ
moueamini cito eſt quia nihil vobis infertur quod diu duret,quia tẽpus prope eſt. Neq; ter-
reamini.q.d.pro vicino periculo.i.quaſi inſtet dies domini. Nõ terreamini dico, Neq; p
ſpiritum,malignũ.ſ.ſi malignus ſpiritus quaſi angelus lucis apparens in viſione,hoc vobis
Aimo perſuadeat. Vel ſiquis dicat ſe per ſpiritum ſanctum reuelantẽ hoc cognouiſſe quod dies iu-
dicii immineat,nolite credere,neq; terreamini, Per ſermonem,alicuius pſeudoapoſtoli q
hoc exponat de ſcripturis. Neq; per epiſtolã tanq̃ per nos miſſam.i.ſub nomine meo miſ
Ambroſius ſam. Solent enim tergiuerſatores,vt fallant,ſub nomine alicuius clari viri epiſtolam finge-
re,vt authoritas nominis poſſit commendare quod per ſeipſum recipi non poſſet. Quid p
ſingula? Nequis vos ſeducat vllo modo,alio,etiam a prædictis terrefaciẽs vos, quaſi In-
Auguſt. ad Heſichium. ſtet dies dñi. Non quin velit illos eſſe paratos vt habeant ſuccinctos lumbos,& lucernas ar
dentes in manibus,expectantes quãdo reuertatur dñs a nuptiis. In quo enim quẽq; inuene-
rit ſuus nouiſſimus dies,in hoc eũ comprehendet mundi nouiſſimus dies:quia qualis in die
iſto quiſq; moritur,talis in die illo iudicabitur.& ideo vigilare debet oĩs Chriſtianus ne
imparatum eũ inueniat dñi aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille,quem impara-
tum inueniet vitę huius dies vltimus.& ideo nõ ait,ne terreamini, vel ſeducemini:ſed ad-
Ambroſius dit, Quaſi inſtet dies domini,hoc dicit,ne ipſa perturbatione dum incauti inuenirentur E
currãt ad orandum diabolũ:qui hæc ideo agebat,vt ſub Chriſti nomine apparens,faceret
ſe adorari.quod vt non poſſit facere impudentiſſimus Satanas,tempus & ſigna aduent9 do-
mini Apoſtolus reſcribit,quia non prius veniet dominus q̃ regni Romani defectio fiat, &
Auguſtinus appareat Antichriſtus. Et hoc eſt quod ſubdit. Quoniam vbi.q.d.quidam volunt vos ſe-
Aimo ducere quaſi inſtet dies domini,ſed non inſtat dies domini. Quoniã non veniet domi-
nus ad iudicium, Niſi primum venerit diſceſſio,id eſt niſi prius gens a Romano diſcedat
imperio:nõ quod ſtatim poſt veniat domin9. Occulte loquit̃ de deſtructione Romani impe
rii,ne forte ſi aperte hoc diceret,incitaret eos ad perſecutionem eccleſiæ. Vel hoc dicit de
ſpirituali imperio Romanæ eccleſiæ. Vel de diſceſſione a fide. Et eſt ſenſus. Nõ veniet do-
minus ad iudiciũ niſi prius venerit diſceſſio eccleſiarũ a ſpirituali obedientia Romanę ec
Auguſti. de de ciui. dei. cleſiæ,vel hominũ a fide. Quidã codices habẽt. Niſi venerit refuga primum, quod nulli
Aimo. dubium eſt de Antichriſto eũ dixiſſe quem refugam vocat vtiq; a dño deo. Si enim hoc de
Aimo oĩbus impiis merito dici poteſt,quanto magis de iſto,quẽ etiam deſcribens ſubdit, Et,
niſi Reuelatus.i.manifeſtatus, Fuerit, cuius ſpes iam præcedit Homo, non deus totus,
Peccati,ſeruus author & fons.i. Antichriſtus qui eſt Filius perditionis ,id eſt diaboli q
perdit homines,per quem perditio venit in mundum,cuius filius dicitur Antichriſtus:non
per naturam ſed per imitationem. Vel, Filius perditionis,dicitur quia ipſe perdendus eſt,
& alios perdens. Qui aduerſatur, Chriſto & membris eius.vnde Antichriſtus dicitur,& F
Extollitur.i.effert ſe, Super omne quod dicitur deus,vel falſa opinione,vt dii gẽtiũ: vel
beneficii gratia,vt ſancti. Aut quod colitur,vt Deus trinitas.extollitur dico:ita, Vt ſe
deat in templo dei.i.in eccleſia. Vel, In templo,a Romanis deſtructo,quod Iudæi tunc re-
ędificabunt. Naſcet̃ quidem Antichriſtus in Babylone de tribu Dan,iuxta quod Iacob ait,
Fiat Dan coluber in via,& Ceraſtes in ſemita:& cum venerit Hieroſolymam, circuncidet
ſe dicens Iudæis,ego ſum Chriſtus promiſſus:tunc confluẽt,ad eũ omnes Iudæi,& reædifi-
cabũt tẽplũ a Romanis deſtructum,ſedebitq; ibi dicens ſe eſſe deum. Vel ita, Nonnulli nõ
ipſum principem tantum,ſed vniuerſum corpus eius.i.ad eum pertinentem hominũ multi
tudinem ſimul cum ipſo principe ſuo,hoc loco intelligi volũt:rectiuſq; dici putant,ſicut &
in Gręco eſt non in templo, Sed in templum dei ſedeat.i.quaſi ipſe cum ſuis ſit templum
dei quod eſt eccleſia:ſicut dicitur:ſedet in amicum.i.vt amicus. Sedeat dico, Oſtendẽs ſe
tanq̃,ipſe, Sit deus. Nã ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitauit:ita in An
tichriſto plenitudo malitiæ & omnis iniquitas habitabit,quia in ipſo erit caput omnium
malorum.ſ.diabolus,qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.

Et nunc quid detineat ſcitis vt reueletur in ſuo tẽpore. Nã myſteriũ iã opera
tur iniquitatis,tantum vt qui tenet nunc teneat,donec de medio fiat.

Digitized by Google

A Nonne &c.q.d.ita debetis credere vt ſcribo vobis,quia olim vobis idē dixi: & hoc eſt q̄d
dicit ſub interrogatione, Nonne retinetis quod hæc eadem quæ nunc vobis in epiſtola
ſcribo, Cū adhuc eſſem apud vos,præſenti ſermone, Dicebam vobis, de aduentu Anti
chriſti,& de die iudicii. Et quid.q.d.hæc retinetis, Et,etiam, Quid nūc detineat,An
tichriſtū.i.quid ſit in mora eius,quę ſit cauſa dilationis eius,quare nondū veniat, Scitis,
ſcilicet quia nondū eſt diſceſſio.Detineat,dico,ita tamen Vt reueletur.i.vt manifeſt9 fiat
In tempore ſuo,id eſt ſibi congruo,& a deo diſpoſito.ſ.poſtq̄ facta fuerit diſceſſio,& ideo Aimo.
recte ait,ſuo tempore.Completa enim acceſſione ad Romanum imperium,& ad Romanæ Berenga.
eccleſiæ obedientiam aderit diſceſſio ab vtroq; imperio,qua impleta aderit iniquus.i.Anti
chriſtus.Similiter impleto tempore miſericordię,quo plenitudo gentium intrat ad fidē,re
uelabitur diſceſſio a fide quando refrigeſcet charitas multorū & abūdabit iniquitas,& tūc
veniet Antichriſtus,& ſic inſtabit dies domini. Nam myſterium.q.d.vere reuelabitur in
ſuo tempore,quia Iam,in non ſuo, Myſteriū iniquitatis,id eſt ſecreta iniquitas Ope-
ratur.i.mali & ficti qui ſunt in eccleſia,q.d.iā in ipſis initiis acceſſiōis inuenitur iniquitas: Auguſtinus
ſed myſtica.i.pietatis nomine palliata,vt velint haberi miniſtri Chriſti,cum ſint pſeudo.
Vel ita, Vere reuelabitur. Nam,diabolus iam operatur Myſteriū iniquitatis. Myſteriū
grece latine dicitur occultū & ſecretum.Myſteriū ergo iniquitatis appellat interfectionem Aimo.
B ſanctorum & perſecutionē,quā inferebat Nero & princeps eius fidelib9 Chriſti,quorū iam Auguſtinus
factum quaſi Antichriſti videbatur,quod ideo appellatur myſterium, quia iam tunc diabo Aimo.
lus occulte per Neronem & alios operabatur occidendo martyres,ſicut tunc aperte opera- Ambroſius
turus eſt per Antichriſtum interficiendo Heliam & Enoch alioſq; plurimos. Iſtud myſteriū
iniquitatis cœptum eſt a Nerone,qui inſtigante patre ſuo diabolo, zelo idolorum interfe-
cit Apoſtolos.Et fuit Nero & alii vmbra futuri.ſ.Antichriſti, ſicut Abel & Dauid fuerūt fi
gura Chriſti. Tantū vt qui tenet &c.Quia illos ſcire dixit quid detineat,aperte non ex- Auguſtinus
ponit:& ideo nos qui neſcimus quod illi ſciebant peruenire cum labore ad id quod ſenſerat de ciui.dei.
Apoſtolus,cupimus nec valemus præſertim,quia & illa q̄ addidit hūc ſenſum faciūt obſcu
riorem.Quid enim eſt? Iam myſterium operatur iniquitatis tantum,vt qui tenet nūc te-
neat,donec de medio fiat.Ego prorſus quid dixerit me fateor ignorare, ſuſpiciones tñ ho-
minū quas legere vel audire potui non tacebo.Quidam ſuſpicantur hoc de imperio dictū
fuiſſe Romano,& ideo Apoſtolum non id aperte ſcribere voluiſſe,nè calumniam.ſ.incurre-
ret quod Romano imperio male optauerit,cum ſperaretur ęternum: vt hoc quod dixit, Iā
enim myſterium operat̄ iniquitatis, Neronem voluit ītelligi,cuius iā facta velut Antichri
ſti videbantur.Vnde nonnulli ipſum reſurrecturū & futurū Antichriſtum ſuſpicātur. Alii
vero nec occiſum putant,ſed potius ſubtractū,vt putaretur occiſus,& viuū occultari,in vi-
gore ipſius ætatis in qua fuit cū crederetur extinctus,donec tempore ſuo reueletur & reſti-
C tuatur in regnum.Sed multum mira mihi eſt hęc opinantium tanta præſumptio.Illud ta-
men quod ait, Vt qui tenet &c.non abſurde de Romano imperio creditur dictum donec
tollatur,vt ſit ſenſus, Tantum hoc reſtat anteq̄ reueletur iniquus ille, Vt qui tenet nunc
Romanum imperium Teneat.i.qui modo imperat imperet. Donec de medio fiat,id eſt
de medio mundi tollatur illa poteſtas,quia omnes vndiq; Romam quaſi ad caput conflue-
bant.Vel ita, Tātum,hoc reſtat, Vt qui tenet nūc,fidem, Teneat,donec,ipſa, De me.
fiat,id eſt donec ipſa refrigeſcat.Vel ita, Tantū ,hoc reſtat, Vt qui nunc tenet,id deti-
net illum,ſcilicet acceſſio ad fidem Teneat,id eſt detineat. Donec de medio fiat.i.do-
nec ipſa tollatur de medio.Vel ita, Tantum,hoc reſtat, Vt qui tenet nunc.i.detinet il
lum,ſcilicet iniquitas quæ nūc occulta eſt, Teneat,id eſt detineat. Donec,iniquitas quę
modo eſt myſtica Fiat de medio , id eſt aliquid de communibus , vt non erubeſcat ho-
mo adulterari , furari , & alia huiuſmodi facere : ſicut nec ambulare , nec loqui . Vel ita, Auguſt. de
Quidam putant hoc eſſe dictum de malis & fictis qui ſunt in eccleſia tandiu donec perue- ciui.dei.
niant ad tantum numerum qui Antichriſto magnum faciant populum.& hoc dictum eſſe
myſterium iniquitatis,quia videtur occultum,& de hoc dictum eſſe, Quid detineat ſci-
tis &c.ait, Vt qui tenet non teneat. Dicunt Apoſtolum hortari fideles vt in fide quā te-
nent tenaciter perſeuerent,donec exeat de medio eccleſiæ myſterium iniquitatis,quod nūc
occultum eſt.Et eſt ſenſus, Tantū,hoc ſupereſt agendum, Vt qui tenet nunc,fidē, Te-
neat.i.firmiter in ea perſeueret: Donec myſt.iniquitatis. De medio fiat.i.donec qui mo

Digitized by Google

do in eccleſia ficti ſunt ab eadem manifeſte recedant. de qualibus Ieſus ait, De nobis exie- D
runt, ſed ex nobis non erant. Sicut ergo ante fidem exierunt multi hæretici de medio eccle-
ſiæ: ita nũc aperte inde exibũt omnes qui non ad Chriſtũ, ſed ad illum Antichriſtum nouiſ-
ſimũ pertinebunt. Vel ita, Tantum, hoc reſtat, Vt qui tenet nunc. i. detinet illum, ſcili-
cet diſceſſio quæ nondum facta eſt. Teneat. i. detineat, donec ipſa diſceſſio Fiat de me-
dio, id eſt manifeſte appareat.

Et nunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt: eo q̇ charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent. Ideo mittet illis deus operationem erroris vt credant mendacia, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere deo ſemper pro vobis fratres dilecti a deo: q̇ elegerit nos deus primitias in ſalutẽ in ſanctificatione ſpiritus & in fide veritatis, in qua & vocauit vos per euangelium noſtrum in acquiſitione gloriæ domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaq; fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Ipſe autẽ dominus noſter Ieſus Chriſtus & deus & pater noſter qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere & ſermone bono. E

Et tunc. ſ. iam reuelata diſceſſione a deo vero, & refrigerata multorũ charitate, ex abũdã-
tia iniquitatis quaſi parata ſibi ſede, Reuelabitur. i. manifeſtabitur, Ille iniquus. ſ. Anti-
chriſtus qui nec modo nec tũc eſt timendus, quia ſequitur. Quem dñs Ieſus interficiet ſpi-
ritu oris ſui. i. virtute ſpiritus ſancti qui dicitur ſpirit⁹ oris ſui q̃a ab eo procedit. Vel, In-
ter. e. ſp. o. ſ. id eſt præcepto & virtute. ſ. potentia iuſſionis ſuæ, ſiue per ſe occideret eum ſiue
Aimo per Michaelem. Occidetur autem vt doctores tradunt in monte Oliueti in papilione, & in
ſolio ſuo, in illo loco contra quem dominus aſcendit ad cælos. illo autem interfecto nõ ſta-
tim veniet Chriſtus, ſed vt ex libro Danielis intelligitur, concedentur electis ad pœniten-
tiam dies. xlv. quantũ dñs poſt futurus ſit penitus ignoratur. Et quomodo tenebræ ſolis fu-
gantur præſentia: ita & dñs, Deſtruet, eũ. ſ. Antichriſtum cũ omnib⁹ membris ſuis dicẽs,
Ite maledicti in ignem æternũ. Deſtruet dico, Illuſtratione aduentus ſui. i. in claro aduen
Aimo tu ſuo. Cuius, Antichriſti aduentus eſt, *Secũdũ operationẽ Satanæ*. Quia diabolo inſti
gante & cooperante qui illum poſſidebit totum faciet, nõ tamẽ ſine ſenſu vt phrenetici qui
culpam non habent de malis: ita ſi vexaretur a diabolo tanq̃ phreneticus nõ ei imputaretũ F
quicquid ageret. Et illius aduẽtus erit in omni virtute humanæ poteſtatis & diuitiarũ. Et
Aimo. ſignis, minoribus, Et prodigiis, maioribus, *Sed mendacibus*. Quia per magicam artem
non veram faciet illa, & per phãtaſiam deludet homines, ſicut *Simon Magus* deluſit illum
qui putans eũ occidere arietem decollauit pro eo. Et ideo etiã mendacia dicuntur, quia mẽ-
Auguſtinus dacia confirmant. ſ. illũ eſſe deũ. Ambigi ergo ſolet vtrũ vel ideo dicta ſint mẽdacia, q̃a nõ
de ciui. dei. vera vt videntur ſed phantaſtica erunt. i. quia mortales ſenſus per phantaſmata deceptu-
rus eſt: vt quod non facit, facere videatur. Vel ideo, quia & ſi vera ſint dei p̃miſſione, ad mẽ-
Auguſtinus dacium trahent. Tunc enim ſoluetur *Satanas*, & per illum Antichriſtus in om̃i ſua virtute
mirabiliter quidem ſed mendaciter operabitur. Et, erit aduentus illius In omni ſeductio
ne iniquitatis his qui pereunt, quia minis, blanditiis, & omnib⁹ aliis modis ſeducet eos qui
perditioni dediti ſunt. Eo. i. ideo, Quod non receperunt charitatem veritatis. i. Chri-
ſti, in quo implentur promiſſa omnia. i. ideo quia non receperunt Chriſtum, qui charitatem
Aimo omnibus oſtendit, & veritatem impleuit. Non receperunt charitatem dico, Vt ſalui fie-
Auguſtinus rent. i. qua ſaluarentur recepta. Et ideo. ſ. quia non receperũt veritatem, Mittet illis de⁹,
id eſt permittet venire ad eos. Operationem erroris. i. eum qui eſt ipſa malitia, quia eſt pa
ter omnis malitiæ & iniquitatis, Vt credant mendacio. ſ. quod Antichriſtus ſit deus,
Vt omnes qui non crediderunt veritati. i. Chriſto qui vere deus eſt. *Sed* conſenſerũt ini-
quitati, Antichriſti tandem aperte, Iudicentur, qui interim occulte iudicãtur. Vnde ait,

Digitized by Google

A Mittet illis deus &c. Quia deus diabolū iſta facere permittit, iuſto ipſe iudicio, quāuis fa-
ciat ille iniquo & maligno conſilio: proinde iudicati ſeducentur, & ſeducti iudicabūtur: ſed
iudicati iudicio dei occulte iuſto & iuſte occulto, ſeducent. Seducti aūt iudicabuntur nouiſ
ſimo manifeſtoq; iudicio per Chriſtum iuſtiſſime iudicaturū & iuſtiſſime iudicatum. Nos
autem. q. d. De illis ita fiet. vos aūt venietis ad ſalutē, quia recepiſtis veritatem. Vnde gra-
tias agimus deo. Et hoc eſt quod ait, Nos aūt fratres dilecti a deo debemꝰ agere gratias
deo ſemper pro vobis, eo Quod, ab æterno, Deus elegit nos, & vos, Primitias, fidei, vt
ſcilicet non in periculoſo tempore vltimo, ſed in primitiua eccleſia crederemus in Chriſtū
atq; fidem confiteremur. Elegit dico, In ſalutē ęternā. Vel, Elegit nos, apoſtolos, Primi
tias, omniū credentium, quia apoſtoli primū crediderūt. & hoc, In ſalutē, omniū gētium.
Nos & vos dico poſitos, In ſanctificatiōe ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctꝰ in baptiſmo
ſanctificat. Et in fide veritatis. i. Chriſti. per quid autem ad fidem venerint, ſubdit dicēs,
In quam, fidē: ſicut gratis elegit nos ab æterno: ita Et, gratis, Vocauit, nos aperſos, Per
euāgeliū noſtrū. Vocauit dico, In acquiſitionem domini noſtri Ieſu Chriſti. i. vt per fidē
acquiratis gloriam quā habet Chriſtus. Vel, In acquiſitionem domini noſtri Ieſu Chri-
ſti. i. vt ſitis acquiſitio in qua Chriſtus glorificetur. Itaq;. q. d. quia hæc bona ſunt nobis, &
non inſtat dies dñi, Itaq; fratres ſtate, immobiles in fide. Et, vt ſtetis, Tenete traditio
B nes quas, a nobis Didiciſtis, vſq; ad intellectum. *Siue per ſermonem præſentem, ſiue p*
epiſtolam noſtram. Ipſe aūt. q. d. Ego moneo vos. *Sed ipſe deus noſter Ieſus Chriſtus & deꝰ*
pater, eius & Noſter, qui dicitur deus, potentia qua creator eſt vniuerſorum: & pater, affe-
ctu. i. dulcedine charitatis, Qui dilexit nos dando filium ſuum pro nobis. Vnde ſubdit,
Et dedit conſolationem æternam. i. Chriſtum, qui eſt conſolatio nobis contra miſeriam
huius ſeculi, & in futuro. Vel, Dedit conſolationem æternam, promittendo regnū cælo-
rum. Et dedit ſpem bonam. ſ. quod de iſto exilio ad patriam veniemus. & hoc, In gratia,
id eſt per gratiam, quam dedit, ſperamus. Vel hæc oīa dedit non merito noſtro, ſed In gra
tia, ſua. Ipſe inquam qui iam tot fecit, Exhortetur corda veſtra. i. volūtates, Et affirmet,
contra impugnatores, in omni opere bono & ſermone bono.

O cultum iudicium quod merito unius peccati cadit in aliud. Aimo.

CAPVT III.

DE cætero fratres orate pro nobis vt ſermo dei currat, & clarificetur
ſicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis homini-
bus. Non enim omnium eſt fides. Fidelis autē dominus eſt, q cōfir-
mabit vos & cuſtodiet a malo. Confidimus autem de vobis fratres
in domino, quoniam quæcūq; præcipimus & facitis, & facietis. Do
C minus autem dirigat corda veſtra in charitate dei & patientia Chriſti. Denun-
ciamus autē vobis fratres in noīe dñi noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab
omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem quam accepe-
runt a nobis. Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam
non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab ali-
quo, ſed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem veſtrum graua-
remus. Non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam dare-
mus vobis ad imitandum nos. Nam & cum eſſemus apud vos hoc denunciaba-
mus vobis, quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim in-
ter vos quoſdam ambulantes inquiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes. His
autem qui eiuſmodi ſunt denunciamus & obſecramus in domino Ieſu Chriſto, vt
cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent. Vos autem fratres nolite defi-
cere benefacientes. Quod ſi quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc
notate, & nō commiſceamini cum illo vt confundatur. Et nolite quaſi inimicum
exiſtimare, ſed corripite vt fratrem. Ipſe autem deus pacis det vobis pacem ſem-
piternam in omni loco. Dominus ſit cū omnibus vobis. Salutatio mea manu Pau

li,quod eſt ſignum in omni epiſtola.Ita ſcribo.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti D
cum omnibus vobis.Amen.

De cętero,o,fratres orate pro nobis,vt ſermo dei.i.euangelium quod dedit deus nobis, vel quod de deo agit, Currat,ſine impedimento ad omnes gentes vt multi velociter cõuertantur, Et clarificetur,id eſt clarus & intelligibilis fiat hominibus.Currat dico, *Sicut &*
Ambroſius apud vos,cucurrit.Orandum eſſe hortatur vt dignetur deus doctrinam ſuam infatigabili
Aimo. curſu dirigere & tranſſundere per ora apoſtolorum in aures audientiũ,& ab auribus in corda vt compeſceret & ſedaret ſeditiones malorum hominũ.Vnde ſubdit, Et vt liberemur ab hominibus , ſcilicet a pſeudo ne nos ſeducant,vel nobis inſidias tendant. Importunis.i.improbis in diſputando. Et malis,quia falſa prædicant.Vel, Vt liberemur ab importunis hominibus,id eſt infidelibus qui reſiſtunt verbo veritatis,nec ſtant in portu quietis. Et malis,ſcilicet qui perſequuntur fideles.Ideo dico liberemur, Enim.i.quia Nõ omnium eſt fides.i.nondũ acceperunt omnes fidem per me qui accepturi ſunt. Vel ita,Vere importuni ſunt & mali. Non enim omniũ,illorum eſt. Fides,id eſt omnes importuni nõ habent fidem,quia eorum nullus fidem habet, ſed eſt error quod tenẽt,ſed vos qui habetis fidem confirmabit deus.Vnde ſubdit, Fidelis autem.Vel ita, Non enim.q.d.Ideo hor-
Auguſt. ad tor vos orare vt ſermo dei currat & clarificetur,quia Nec,etiã vobis orantibus, Omniũ E
Vitalem eſt fides.i.non omnes ſunt credituri,ſed tantũ pręordinati in vitã æternam,prędeſtinati ĩ adoptionẽ filiorũ.Ideo autẽ deus per orationes credentiũ,nondũ credẽtes credere facit, vt oſtendat quia ipſe facit.Nemo eſt eñ tã imperitus,tam ingenio tardus,qui non videat deũ
Aug.in lib. quod rogari ſe pręcipit,vt faciat.Et ſciendũ quia poſſe habere fidem ſicut poſſe habere cha-
ſenten. pro ritatem natura eſt hominũ:habere autem fidem ſicut charitatem,gratia eſt fideliũ: ſed cũ
ſperi. voluntas credendi aliis præparatur a deo,diſcernendũ eſt quid veniat de miſericordia eiꝰ, & quid de iudicio.Vniuerſę vię dicunt̃ m.&.v.Inueſtigabiles igit̃ ſunt,& miſericordia,qua gratis liberat,& veritas,qua iuſte iudicat. Fidelis autem.q.d.Orate vt liberemur. Deus autem qui fidelis eſt.i.verus in promiſſis. Confirmabit vos,ne importuni decipiant. Et a malo cuſtodiet vos.Confidimus autem.q.d.Hæc omnia vobis diximus non puto fruſtra.

Sed confidimus de vobis,o,fratres in domino,qui in vobis operabitur. Quoniam quæcunꝙ præcipimus,vobis, Facitis & facietis.Vt aũt hoc ſit, Dominus dirigat corda veſtra.i.voluntates.i.ſi quid torpitudinis in vobis eſt,auferat.Volũtates dico dirigat,vt exiſtant In charitate dei.ſ.quam deus dat,vel vt deum diligatis. Et patientia Chriſti.ſ.vt patientes ſitis ſicut & Chriſtus fuit. Denunciamꝰ autem. Incipit hic de curioſis & ocioſis, monens bonos vt eos corripiant.q.d.quod præcipimus facietis, ſed qui noluerit facere,excommunicetur.Et hoc eſt quod dicit, Denunciamus autẽ vobis,o fratres in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti.i.per Ieſu Chriſti authoritatem præcipimus, vel in honore Chri F
ſti,quia honor Chriſti eſt ſi morbida ouis excludit̃. Vt ſubtrahatis vos ab om̃i fratre ambulante inordinate.i.non communicetis eis qui ambulant inordinate.i.aliter q̃ ordo naturæ exigit. Et,ambulante Non ſecundum traditionem quam acceperunt a vobis.i.nõ ſecundũ doctrinã qua tradidimus eis. Ipſi eñ.q.d.Ideo debetis vos ſubtrahere, quia Vos ipſi ſcitis quemadmodũ.i.in quibus Oporteat imitari nos,& cũ illi hęc nõ faciãt,debetis vitare eos.Et vere oportet imitari nos,quia boni ſumus ; quod ita ait, Qm̃ nõ ingeti fuimus inter vos,neꝙ gratis.i.ſine labore proprio, Manducauimus panem,ſumptũ, Ab aliquo.Vel ita, Ipſi eñ ſcitis.q.d. Vere non ambulant ſecũdũ traditionẽ noſtrã. Ipſi eñ ſcitis quemadmodũ oporteat imitari nos.i.quomodo me habui ĩ quo imitãdus ſum, quod in illis non videtis.q.d.non eſt vt exponã vobis eã traditionẽ,quia eam ſcitis.ſ. Quoniam.i. quod Non inquietus fui inter vos,vt illi qui aliena negocia curant vagantes hac & illac.

Nec gratis panẽ mand.ſumptũ, Ab aliquo: ſed fuimus In labore,cõtra gratis. Et fatigatiõe.q.d.ille labor fuit vſꝙ ad fatigationẽ.Nos dico, Nocte & die operãtes,cõtra hoc qđ ſupradixit ab aliquo.Opantes dico, Ne quẽ veſtrũ grauaremꝰ.& ne qs diceret eũ ideo nõ accepiſſe,qa nõ haberet ptãtẽ,ſubdit, Nõ,ideo nõ accepimꝰ, Quaſi nõ habuimꝰ poteſtatem,accipiẽdi,cum iſti multomagis debent viuere de labore ſuo qui non habent hanc poteſtatem. Nõ ideo inquam non accepimus, *Sed*,ideo, Vt daremus noſmetipſos formam vobis ad imitandũ nos, id eſt vt imitaremini nos,& otiũ dimitteretis.Ecce pro alia

Digitized by Google

A cauſa hic,quam apud Corinthios abſtinuit. Hic enim pro exemplo dando abſtinuit, ibi
pro repellendis pſeudo. Et notandum quia non ſolum verbis docebat, ſed hortabatur & Ambroſius
factis. Idonei enim magiſtri eſt ea quæ verbis docet operibus implere. Et ſi enim manifeſta
vera eſſe non ignorentur quæ docentur,tamen ſi negligi cœperint a magiſtro,nō facile p-
ficient audientibus. Magis enim opera ſuadent q̃ verba:ideoq; magnis pręconiis remune-
randi ſunt qui negligentib⁹ magiſtris de ſolis verbis proficiũt. Apoſtolus ergo forma erat
his qui tenues erant ſubſtantia in plebe,vt diſcerent libertatem ſuam non amittere. Vn-
de & Salomon,Raro,inquit,inferes pedem ad amicum tuum ne ſatiatus tui oderit te. Qui
enim frequenter ad alienam menſam conuenerit ocio deditus,aduletur neceſſe eſt paſcen-
ti ſe,cũ religio noſtra ad libertatem homines aduocet. Vnde ſubdit, Nã &c.q.d. Opera-
bar inter vos ad exemplum veſtrum. Et vere,ſic enim faciendum docebam. Et hoc eſt quod
ait, Nam & cum eſſemus apud vos,hæc denunciabamus vobis,quoniam ſi quis non vult Auguſt. de
operari non manducet. Dicũt quidam de operibus ſpiritualibus hoc Apoſtolum præcepiſ- ope.mona.
ſe. Alioquin ſi de corporali opere hoc diceret,in quo vel agricolę vel opifices laborant,vide
ret ſentire aduerſus dominum qui in euangelio ait, Nolite ſolliciti eſſe quid manducetis,
ſed ſuperflue conantur & ſibi & cæteris caliginem obducere,vt quod vtiliter charitas mo-
net,non ſolum facere nolint, ſed nec intelligere:cum multis aliis locis epiſtolarum ſuarum
B quid hinc ſentiat Apoſtolus apertiſſime doceat. Vult enim ſeruos dei corporaliter operari,
vnde viuant,vt non compellantur egeſtate neceſſaria petere,nec eſt contra illud quod præ-
dictum eſt,Nolite ſolliciti eſſe quid mand. Non enim hoc ideo dictum eſt vt iſta non pro-
curent quantum neceſſitati ſat eſt. Vnde honeſte potuerint,ſed vt non iſta intueãtur,& nõ
propter iſta faciant quicquid in euangelii pręconio facere iubentur. Audiuimus eñ. Hic
oſtenditur ratio,cur laboris ſui mentionem fecerit.q.d. hoc ideo ꝑcipio, quia Audiuimus
enim inter vos quoſdam ambulantes inquiete,nihil operãtes:ſed de alienis, Curioſe agẽ Ambroſius
tes,hoc modo merentur paſci,quod factum abhorret diſciplina dominica. Eorum eñ deus
venter eſt qui fœda cura neceſſaria ſibi prouident. His autem qui eiuſmodi ſunt denũcia
mus,& obſecramus in domino Ieſu Chriſto,vt cum ſilentio,ſcilicet non rumoroſi Operã Auguſtinus
tes manducent panem ſuum,id eſt proprii laboris:ne autem hac occaſione miniſtrare ceſ-
ſarent pauperibus,addidit, Vos autem fratres nolite deficere benefacientes pauperibus,
quia & ſi operentur,poſſunt tamen nõnullis indigere,& ideo monet ne illi qui habebãt vn-
de ſeruis dei neceſſaria præberent,hac occaſione pigreſcerent. Non enim in reprehenſionẽ
venit qui humanus eſt in largiendo,ſed hic qui cum poſſit laborem ferre,ocioſe vult vitam
agere. Quod ſi quis,q.d. Præcipimus vt operentur &c. Quod,i.ſed, Siquis non obedie
rit,huic, Verbo noſtro,mandato vobis, Per epiſtolam,hunc notate,id eſt qui ſit mihi ſi-
gnificate. Vel, Notate,i.reprehẽdite. Vel ita, Si qs non obedierit verbo noſtro per epi-
C ſtolam,veſtram Hunc notate,nobis,& nos aſpere increpabimus illum, Et nõ cõmiſcea-
mini cum illo vt confundatur,id eſt erubeſcat abiectus ab omnibus,vt ſic ſe ſubiiciat pręce
ptis Apoſtoli. Et,tamen Nolite æſtimare,eum, Quaſi inimicum,vt odio habeatis eũ,
Sed,ex dilectione, Corripite,eum, Vt fratrem. Ipſe autem deus pacis det vobis,hic &
in futuro, Pacem ſempiternã in omni loco,ſcilicet & apud domeſticos & apud extraneos.
& vt pacem habeatis, Deus ſit cum omnib⁹ vobis. Salutatio mea manu Pauli,ſcripta eſt. Aimo Ambroſius
Quod eſt ſignũ in omni epiſtola. Ita ſcribo,quomodo? Gratia domini noſtri Ieſu Chri
ſti,ſit Cum omnibus vobis. Amen. Propter adulteratores ſcripturarum manu ſua in fine
omnium epiſtolarum ſalutationem ſe ſubſcribere teſtatur, vt ſub nomine ei⁹ epiſtola nulla
accipiatur,quæ non fuerit manu eius ſubſcripta.

Digitized by Google

Argumentum in epiſtolam ad Timothæum primam. D

TImothæum inſtruit & docet de ordinatione epiſcopatus & diaconii & omnis eccleſiaſticæ diſciplinæ:ſcribens ei a Laodicia per Tychicum diaconem.

CAPVT I.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti ſecundum imperium dei ſaluatoris noſtri & Chriſti Ieſu ſpei noſtræ, Timotheo dilecto filio in fide, gratia & miſericordia & pax a deo patre & Ieſu Chriſto domino noſtro. Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi cum irem in Macedoniam, vt denunciares quibuſdam ne aliter docerent, neq; intenderent fabulis & genealogiis interminatis quæ quæſtiones præſtant magis q̃ ædificationem dei quæ eſt in fide. Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. E

PAVLVS &c, Hanc epiſtolã ſcribit Aplꝰs Timothæo. Timotheus aũt iſte fuit filiꝰ mu
Hierony. lieris fidelis, patre Gẽtili ꝓcreatus: & cũ nõ eſſet circũciſus, & eẽt ipſe Gẽtilis, huic da
bãt bonũ teſtimoniũ fratres qui erant Lyſtris & Iconii. Hũc voluit Paulus ꝓficiſci ſecum, &
Aimo ideo circũcidit propter Iudæos qui erant in illis locis. Eratq; eruditus tam diuinis ſcriptu
Ambroſius ris q̃ liberalibus artibus. Hunc Apoſtolus creauit epiſcopum, & ideo eum cõmonet vt ſolli
citus ſit in eccleſiaſtica ordinatione. Timotheo enim in Aſia relicto epiſcopo ſcribit Pau
lus de epiſcopali officio. ſ. quomodo pſeudoapoſtolis reſiſtat, & quomodo eccleſiam inſtruat,
quales presbyteros & diacones ordinet, quales viduas honoret, quomodo in eccleſia ſe ha
beat, vel qũo eam regat. Et eſt intentio Apoſtoli in hac epiſtola inſtruere Timotheũ de epi
ſcopalis dignitatis officio. Modus talis. Primo ſalutat eũ, deĩde monet, vt pſeudoapoſtolis
reſiſtat, poſtea ĩſtruit de epiſcopali officio docens quales debeat ordinare presbyteros & dia
cones, & quales debeant eſſe mulieres eorũ: deinde quales viduas recipere debeat: poſtea de
modo correctionis inſtruit eũ. In fine autem monet vt vitet prophanas nouitates, premit
tit vero ſalutationem dicens, Paulus apoſtolus Chriſti Ieſu. Nomen dignitatis præponit,
vt hac authoritate Timothæus munitus, reſiſtat pſeudoapoſtolis. Apoſtolus dico, *Secun
Aimo dum imperiũ*. i. ſecundũ iuſſionem & volũtatẽ *Dei, patris Saluatoris noſtri & Ieſu Chri
ſti, & ſpei noſtræ*. ſ. per quẽ ſperamus gloriã. qui ergo Apoſtolo reſiſtit, imperio dei patris qui F
Aimo ſaluat, & Chriſto ex quo eſt ſpes glorię, repugnat. Salutẽ autem refert ad patrẽ & ſpem no
ſtram ad Chriſtũ: ideo q̄a pater dedit nobis ſalutẽ per filiũ ſuũ, quẽ dignatus eſt mittere no
bis, & p ſpũm ſanctũ quẽ nobis tribuit in baptiſmo & aliis ſacramẽtis. Per Chriſtũ vero ha
bemus ſpem. i. expectationẽ futurorũ bonoꝝ: quia ſicut ille reſurrexit a mortuis, & aſcendit
ad cęlos: ita per ipſum ſperamus reſurrectionẽ, & ad gloriam ęternę beatitudinis aſcẽſionẽ.
Paulus, inquã, ſcribit, Timotheo dilecto filio ſuo in fide, & ante alia ſalutat in hũc modũ.
Gratia & miſericordia & pax, ſit tibi. A deo patre & Chriſto Ieſu dño noſtro. Attende
quod in hac ſalutatione tria ponit q̃ ei optat, cũ in aliis tãtum duo poſuerit. Miſericordia
hic accipiť quod in aliis epiſtolis diciť gratia. i. remiſſio peccatoꝝ. Pax eſt tranquillitas ani
mi & p̃libatio ęternę pacis. Hãc cõmuniter omnibꝰ optare ſolet. gratia vero quã hic addit
epiſcopis optať. i. donatio ſpũs ſancti, quo miniſtri dei armanť. *Sicut rogaui te*. Poſt ſalu
tationẽ prius de pſeudo repellendis incipit hic, legem adhuc tenendã docẽtibus. q. d. o Ti
Ambroſius mothæe ita. ſ. fac *Sicut rogaui te*, quaſi cõparẽ, nõ dico p̃cepi quaſi minori: quod facit apo
ſtolus propter affectũ charitatis, & vt formã humilitatis illi oſtẽderet. Ita ergo & non minꝰ
q̃ rogaui facito. Quid rogaui? Vt remaneres Epheſi, ad ordinãdã eccleſiã. Epheſus eſt ciui
Aimo tas metropolis Aſię. Cũ irem in Macedoniã, ideo rogaui te ibi remanere, Vt denuncia
res quibuſdã, diſcretis a catholica fide, tã doctoribꝰ q̃ minoribꝰ Ne, doctores Aliter do
Aimo cerent, q̃ nos: Neq;, ſubditi, Intenderẽt fabulis, Iudæorũ, qui dicunt duas mulieres fuiſſe

A primo homini,Euam:& alteram ex qua dicunt multos filios eſſe natos,quod nunq̃ ſacra pa
gina narrat. Vel fabulas hic dicit doctrinam illorum qui legem cum gratia prædicant eſſe
neceſſariam.Quod eñ dicũt de lege fabula eſt non res.Ideo epiſcopus coepiſcopũ ſuũ obſe Ambroſius
crat,ne pateretur Iudæos iudaizantes aliter docere populum q̃ ipſe tradiderat:nec ſubdi-
tos, Intendere fabulis eorum & genealogiis,quibus narrãt ſe eſſe de genere Abrahę & Da
uid,quaſi eis ſalus debeatur. Vel quibus narrant Chriſtum non eſſe de Dauid. Genealogiis
dico, Interminatis.i.quæ ſine termino ſunt,vel prohibitis a deo. Hæreticus quidem ini- Auguſtinus
micus legis & prophetarũ,exiſtimat apoſtolum hoc loco diuina eloquia fabulas appellaſſe,
ſicut & alibi cum ait,prophanas & aniles fabulas deuita. Quis ita niſi hæreticus multũ cę-
cus erraret? Cur ergo ipſe idem fecit, ſi hæc eſſe aniles fabulas indicauit? Cur dicit Abra-
ham duos filios habuit,& alia huiuſmodi. Sed melius dicitur quod Iudęi præter legitimas
ſcripturas habent traditiones ſuas non ſcriptas,quas memoriter tenent,& alter in alterum
loquendo tranſfundit,quas deuteroſin vocant,vbi dicunt duas vxores deum primo homi-
ni creaſſe,ex quibus texunt genealogias infinitas, parientes infructuoſiſſimas quæſtiones.
Illas autem dicit fabulas.i.fictiones & excogitationes,ad quas etiam pertinebant illa de q̃- Aimo.
bus dñs ait,Irritũ feciſtis præceptum dei,vt traditionem veſtrã ſeruetis,vbi arguit Iudęos Auguſtinus
quod de parentibus non honorandis impietatem docerent filios ſuos. Moſes aũt dicit,Ho-
B nora patrem tuũ,& matrem tuã: Vos autẽ dicitis,Si dixerit homo patri vel matri corban,
quod eſt donum quodcũq; eſt ex me tibi profuerit:& vltra non dimittitis eum quicq̃ facere
patri ſuo vel matri,reſcindentes verbum dei per traditionem veſtram,& huiuſmodi mul-
ta facitis. Vbi euidenter Chriſtus oſtendit,& illam dei eſſe legem quam prophanus iſte blaſ
phemat,& Iudæos habere ſuas traditiões a libris propheticis & legitimis alienas,quas ap-
pellaſſe apoſtolum fabulas prophanas & genealogias interminatas nõ hęreticus ſed catho
licus lector intelligit. Quæ,fabulę, Magis parant quæſtiones.i.lites: Quam ędificatio
nẽ,iuſtitiæ, Dei.i.non ædificãt homines in iuſtitia dei, Quæ,ędificatio iuſtitię eſt, In
fide.Finis autem. Vel, Enim.q.d. Vere eſt in fide ędificatio iuſtitię dei,q̃a ex fide eſt ſpes,
& inde eſt charitas,quę eſt adimpletio legis. Et hoc eſt quod dicit, Finis eñ &c. Vel ita,
Finis autem.q.d.docent & intẽdũt fabulis & genealogiis,ſed finis & adimpletio legis eſt
charitas,quare non eſt opus aliis. Et hoc eſt quod dicit, Finis autem præcepti.i.impletio
& conſummatio Eſt charitas. Finis dicitur terminus. Finis etiam dicitur conſumptio. Fi- Aimo
nis quoq; dicitur impletio & conſummatio. Aliter enim dicitur,finitur panis, aliter finitur
tunica,aliter finitur hic vel ibi ager:finitur panis manducando,finitur tunica texendo,&
ibi ſonat finis & illic:ſed panis finitur vt conſumatur, & tunica vt cõſummetur: panis fi-
nitur vt non ſit,tunica vt perfecta ſit. Sic ergo charitas eſt finis.i.perfectio præcepti.i.præ-
ceptorum omnium, quorum impletio eſt dilectio,& ea gemina eſt.ſ.dei & proximi. Totam Aimo
enim magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorũ ſecura poſſidet charitas, qua Auguſt. de
C deũ proximumq; diligimus,quæ radix eſt omnium bonorum. Vnde in his duobus manda doct. chriſ.
tis tota lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas ſanctas perſcrutari,o-
mnia inuolucra ſermonum euoluere,omnia ſcripturarum ſecreta penetrare, tene charita-
tem vbi pendent omnia, quia finis omnium eſt dilectio Dei & proximi, nullum rerum
diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat di
lectio Dei,& ſequatur dilectio proximi, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum
dictum eſt, Dilige proximum tuum ſicut teipſum, ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa
non eſt. Ille autem ſancte & iuſte viuit qui ordinatam habet dilectionem, ne aut dili-
gat quod non eſt diligendum, aut non diligat quod eſt diligendum: aut ęque diligat
quod minus vel amplius diligendum eſt, aut minus vel amplius diligat quod æque di-
ligendum eſt. Omnis homo inquantum peccator eſt,non eſt diligendus:inquantum ve-
ro homo eſt,diligendus propter deum eſt. Deus vero propter ſeipſum,& deum quiſque am-
plius debet diligere q̃ ſeipſum. Item amplius alius homo diligendus eſt q̃ corpus noſtrum,
quia propter deum omnia iſta diligenda ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe non poſſis, his
potiſſimum conſulendum eſt,qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum oppor-
tunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. Omnium igitur hæc ſum-
ma eſt, vt intelligatur legis & omnium diuinarum ſcripturarum plenitudo, eſſe dile-
ctio rei qua fruendum eſt, & rei quæ nobiſcum ea re frui poteſt, id eſt dei & proximi.
D

Digitized by Google

Præcipitur enim deus diligi & proximus.vt autem quiſq; ſe diligat alio ſpeciali præcepto D
Aug.in pſalmo.xxxi. non eſt opus.Charitas iſta amor dei & proximi eſt.Amor huiꝰ ſeculi cupiditas dicitur,minuitur cupiditas charitate creſcente.Cupiditas ergo refrenetur,charitas excitetur. Quia charitas eſt finis præcepti,id eſt ad charitatem refertur omne præceptum,quod vero timore pœnæ,vel aliqua intentione carnali fit,vt non referatur ad charitatem,nõdum fit quęadmodum fieri oportet,quamuis fieri videatur.Tunc ergo & præcepta & conſilia recte fiunt cum referuntur ad diligendum deum,& proximum propter deum. De corde &c.Hic diffinit charitatem & non alibi, vt nec vbiq; nec nuſquam diffinita ſit.q.d.charitas eſt finis præcepti.Qualis charitas? procedens De corde puro,id eſt de puro intellectu,vt nihil niſi deus diligatur. Et,de Conſcientia,id eſt ſpe, Bona.Conſcientia hic ponitur pro ſpe.ille enim ſe ad id quod diligit peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus Auguſt. in pſal.xxxi. ineſt.Ille enim ſperat qui bonam conſcientiã gerit,quem vero pungit mala conſciẽtia retrahit ſe a ſpe. Addit. Et,de Fide non ficta.i.ſimulata,in qua.ſ.quis non ſibi qualibet fingit,ſed catholica. Vel, Fide nõ ficta.i.fictili & fragili,ſed contra aduerſa forti.

A quibus quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium volentes eſſe legis doctores,non intelligentes neq; quæ loquuntur,neq; de quibus affirmãt.Scimus autem quia bona eſt lex ſi quis ea legitime vtatur:ſcientes hoc quia lex iuſto non eſt poſita,ſed iniuſtis,& non ſubditis,impiis & peccatoribus,ſceleratis,& con- E taminatis,patricidis & matricidis,homicidis,fornicariis,maſculorum concubitoribus,plagiariis,mendacibus,& periuris,& ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur,quæ eſt ſecundum euangelium gloriæ beati dei quod creditum eſt mihi. Gratias ago ei qui me cõfortauit in Chriſto Ieſu domino noſtro,quia fidelem me exiſtimauit ponens in miniſterio.Qui prius blaſphemus fui & perſecutor & contumelioſus,ſed miſe ricordiam dei conſecutus ſum,quia ignorans feci in incredulitate. Superabundauit autem gratia domini noſtri cum fide & dilectione, quæ eſt in Chriſto Ieſu.Fidelis ſermo,& omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere,quorũ primus ego ſum.Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum,vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam ad informationem eorum qui crediturí ſunt illi in vitam æternã.Regi autem ſeculorum immortali inuiſibili ſoli deo honor & gloria in ſecula ſeculorum.Amen.

A quibus.Improbat hic aduerſarios qui legalia tradebant dicens, A quibus,ſcilicet fide,ſpe,& charitate. Quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium,de legalibus putã- F tes ea ſeruari debere poſt Chriſtum,neſcientes myſterium legis,& prophetarum,ſcilicet ꝙ vſq; ad Chriſtum ſeruari debent.Illi,dico, Volentes eſſe doctores,legis,quod deterius eſt.

Non intelligentes neq; ea quæ loquuntur,id eſt quæ affirmant. Neq;,ea De quibus,id Aug. ſuper Geneſim. eſt per quæ, Affirmant,vt ſint teſtimonia prophetarum. Vel econuerſo.ſ. Non intelligentes neq; quæ loquuntur,ad probandũ quę intendũt. Neq; de quibus,ea affirmãt,id eſt quæ probare intendũt. Siquando enĩ de praua & falſa opinione ſua reprehendi & conuinci cœperint,ad defendendum id quod leuiſſima temeritate & apertiſſima falſitate dixerũt, de ſanctis libris multa verba pronunciant volentes eſſe legis doctores, cum tamen non intelligant quæ loquuntur,vel de quibus.Et ne videretur legem incuſare,addit, Scimus autem,q.d.illi non intelligunt: nos Autem,intelligimus.nam vt hoc in aliquo oſtendatur.

Scimus quia lex bona eſt,ſecundum eos vero qui carnaliter tantum intelligũt non eſt bona:quia bona tantũ eſt, Si quis,iuſtus vel iniuſtus, Vtatur ea legitime,id eſt ſpũaliter ſi- Ambroſius cut ipſa docet,vt.ſ.per eam agnoſcat morbũ,& quærat medicũ. Legitime etiã vtit̃,qui ſcit eam ad tempus datam,& ſub Chriſto deſeri.nam iuſtis per remiſſionem nõ eſt opus lege a qua liberi ſũt ꝑ Chriſtũ.Et ne iterũ videat̃ eã inducere ſubdit inde, Sciẽtes,etiã Hoc,qđ non illi ſciunt.ſ. Quod iuſto non eſt lex poſita.i.impoſita,vt ſupra eum ſit,vt ei dominet̃. In illa enim eſt potius q̃ ſub ipſa & cũ ipſa,quia amicus iuſtitiæ eſt,cuius inimicus eſt q pœnę timore non peccat. Amicus vero q eius amore non peccat, & tunc vero timet peccare.

A Vel, Non eſt lex poſita iuſto, id eſt data pro iuſto, quia non ex ea iuſtus eſt ſed ex fide, & cū
iuſtus fit ex fide, quid ei eſt neceſſaria lex? ſed ideo data eſt, vel vt reum puniret, vel peccare
volentem coerceret: iuſtus tamen & ſi ea non egeret, vtitur, vt ſic eſſet in authoritate aliis;
& futura atteſtaretur factis. Quomodo autem bona eſt lex ſi non iuſto eſt poſita? Sed ſcien- Auguſtinus
dum quia iam iuſtus non eget pędagogo, ſed iniuſtus vt fiat iuſtus. & lege legitime vtendi de ſp. & lit.
multiplex eſt modus, vt ſecundum aliud iuſtus, & ſecūdum aliud iniuſtus recte dicatur legi-
time vti lege. Iniuſtus em̄ lege legitime vtitur cū intelligēs quare ſit data, eius comminatio
ne tanq̄ pędagogo perducitur ad gratiam per quam iuſtus fiat. Iuſtus vero etiam ea legiti-
me vtitur, cum eam tenendo imponit iniuſtis, vt cum in ipſis cœpit inolitę concupiſcētiæ
morbus incentiuo prohibitionis, & cumulo præuaricationis augeri, confugiant ad iuſtifi-
cantem gratiam, & per eam ſuauitate iuſtitiæ delectati pœnam literæ minantis euadant.
ita non ſunt contraria nec inter ſe repugnant hæc duo, ſcilicet quod lex bona eſt eaq; legi-
time vtitur iuſtus, & tamen iuſto poſita non eſt, quia non ex ea iuſtificatus eſt, ſed ex lege fi-
dei. Lex non eſt impoſita iuſto, dico, *Sed iniuſtis*, qui contra legem naturæ agūt. Et non
ſubditis, deo, cum bene monerentur a ratione. Qui autem ſint iniuſti & non ſubditi, per par
tes exponit dicens. ſ. Impiis, contra deum, Et peccatoribus, in ſe & in proximū. Et ſce-
leratis, quibus ſcelus per ſe placet. Et contaminatis, qui vel fauore aliquo vel timore con-
B ſentiunt. Vel, Peccatoribus, in ſe: *Sceleratis* & contaminatis, in proximum: Parricidis
& matricidis, quia lex naturæ in his obſoleuerat, literis eſt reformata eis coercendis: Et
homicidis, & fornicariis, & maſulorum concubitoribus, plagiariis, qui plagas cuiuſlibet ge
neris inferūt proximis: Mendacibus, periuris, & ſi quid aliud eſt, quod aduerſatur ſanæ do
ctrinę, ſcilicet morali & legi naturali. Quæ, ſana doctrina eſt non cōtra, *Sed* ſecūdū euā
gelium. Omnis enim veritas concordat euangelio. Euangelium dico, Gloriæ beati dei. i.
quod prædicat, vel dat gloriam. Quod, euangelium, Creditum eſt mihi, vt fideli. Gra
tias ago. Hic oſtēdit mala ſibi fuiſſe in lege: bona vero ea dimiſſa, ſcilicet qđ fidelis eſt, & po
ſitus eſt in miniſterio. vnde fortis eſt. q. d. creditum eſt mihi euangelium. Vnde, Gratias
ago ei qui me confortauit, id eſt qui mētē meam roborauit quæ prius impoſſibile putabat eſ
ſe quod de domini poteſtate & gemina natiuitate & reſurrectione & ſpe prædicabatur: ſed
corroborauit me adeo vt hæc credam, & vt nec mors nec vita ſeparet me a Chriſto. Con-
fortauit dico, In Chriſto Ieſu domino noſtro, inde gratias ago quia certa ꝯſcientia, Exi
ſtimauit, id eſt præuidit, Me fidelem, in ipſo, cū ſub lege fuiſſem infidelis. Ipſe dico, Ponēs
me in miniſterio, prædicandi euangelium. Sed vtrum hęc fuerunt mihi per legem? nō, quia
ego ſum, Qui prius, ſcilicet dum eſſem ſub lege, fui blaſphemus in deum, Et perſecutor,
ſanctorum, & Contumelioſus, comprehenſis inferens contumeliam, *Sed* conſecutus ſum
miſericordiam dei, id eſt remiſſionem per dei miſericordiam non per merita mea de eo. ſ.
C Quod ignorans feci, id eſt de peccato quod ignoranter commiſi. Vel ita vt cauſa note-
tur. q. d. miſericordiam conſecutus ſum, eo facilius quia Ignorans feci. Conſequūtur miſe- Aug. in pſal
ricordiam dei & qui ſcienter peccant vt Dauid, & qui ignoranter quod facilius ignoſcitur, mo. I.
Ego dico degens, In incredulitate, dum ſub lege eram. *Sub* lege enim ignorantia erat, &
ideo incredulitas: modo contra, ſcilicet fides & cognitio veritatis. Ecce patet quia non ex
leuitate dimiſit priora. *Superabundauit* autem. q. d. non ſolum miſericordiam remiſſio-
nis conſecutus ſum, ſed fidem & dilectionem & gratiam diuerſorum donorum. Et hoc eſt
quod dicit, *Superabundauit* autē gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, qua dona diuerſa de-
dit, Cum fide & dilectione, id eſt cum perfectione fidei & dilectionis. Non enim ſine fide
& dilectione miſericordiam cōſecutus eſt, quia nulli datur remiſſio peccatorum ſine fide &
dilectione. *Superabundauit* autem dicit, quia maiora bona fuerunt q̄ olim mala. Vel ita,
Superabundauit gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, cum, id eſt In fide & dilectione quæ
eſt in Chriſto Ieſu, non in lege, id eſt quia non ſolum peccata dimiſit, ſed etiam fidem & di
lectionem dedit de quibus nulli eſt ambiguum, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundū,
tā miſerum, quaſi paſſibilis cum aliis. Ad quid? *Saluos* facere pecc, quoſcunq;, etiam paruu Auguſt. de
los, quia etſi a baptizatis nati ſunt, carne tamen nati ſunt non ſpiritu, non eo quod renoua- uer. apoſt.
tur. Nulla cauſa veniendi fuit Chriſto domino niſi peccatores ſaluos facere. tolle mor-
bos, tolle vulnera, & nulla cauſa eſt medicinæ. *Si* venit de cælo magnus medicus, ma
gnus ꝑ totum orbē terræ iacebat ęgrotus. Ipſe ęgrotꝰ genus humanū eſt, quod totū perierat,

ex quo peccauit vnus, in quo erat totũ: ſed venit vnus ſine peccato, qui ſaluos faceret a peccato. Venit enĩ fili⁹ hoĩs q̃rere & ſaluare qđ perierat. Venit p quod hõ erat. Nã p quod deus erat ſemper hic erat, qui dixit, Cælũ & terrã ego impleo, ergo & in mũdo erat & venit. Hic erat per diuinam maieſtatem, venit per humanam infirmitatem. Quare venit? peccatores ſaluos facere. Nõ eum de cælo ad terram merita noſtra, ſed peccata traxerũt. Vnde, Et vocabis nomẽ eius Ieſum. Quare? Audi. Ipſe enĩ ſaluabit populũ ſuũ. Vnde? a peccatis eorum. Nunquid ad iſtum populum pertinent paruuli? pertinent plane. ſic credite cum iſta fide paruulos ad gratiam Chriſti portare. Quid mihi dicis? ſanus eſt? non habet vitium, quare cum illo curris ad medicum, ſi non habet vitium? Si ſanus eſſet non clamaret Ieſus, Sinite paruulos venire ad me, qui venit peccatores ſaluare facere. Et ſermo, iſte eſt, Fidelis. i. ver⁹, Et dignus acceptione, id eſt acceptabilis, quia vtilis eſt: & non vna tantum, Sed omni, quia hic & in futuro ſaluat corpus & animam: ſed corpus in futuro, animam hic & in futuro. Vel, Sermo, iſte eſt Humanus. Alia litera, vt non dicam diuinus, quia ſi homo q hoſpitio ſuſcipit hominem humanus dicitur, quãto magis humanus eſt qui in ſeipſo ſuſcipit hominem: & ideo ſacramenti huius ſermo quanuis ſit diuinus, recte tamen dicitur eſſe humanus. Fidelis (inquam) vel humanus ſermo eſt iſte, ſcilicet quia Ieſus venit in hunc mundum tam miſerum. Peccatores ſaluos facere. Quorum. i. inter quos, Ego, qui in lege fueram Sum primus, id eſt maximus, peior enim omnibus ſum, quia perſecutor quo non erat peior. Nemo enim acrior inter perſecutores: ergo nemo peior inter peccatores. Primus ergo erat non ordine tẽporis, ſed magnitudine iniquitatis. Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum vt Ieſus oſtenderet in me primo, id eſt maximo peccatore. Vel, Primum, id eſt maxime oſtenderet in me. Vel, Primum, id eſt ante, Oſtenderet in me, quam in aliis perſecutoribus. Quid? Omnem, id eſt perfectam Patientiam, qua ſuſtinuit tantum, & in poſterum nullam reſeruat iram, ſicut in piis quos diu patitur. Oſtenderet dico, Ad informationem eorum qui credituri ſunt illi, id eſt vt mei exempli forma præbita, nullus deſperet de immanitate ſceleris q credit illi. Quid enĩ faciet amico, q hoc fecit inimico? Credituri ſunt dico, tendentes In vitam æternam, id eſt vt habeãt vitam æternam. Regi autẽ ſeculorum. q. d. prædicta fecit nobis deus, ſed pro prædictis ſit honor, a creaturis. Et gloria, in eſſentia. Cui? Regi ſec. id eſt trinitati, Immortali, id eſt imutabili, Inuiſibili, id eſt incomprehenſibili, Soli deo, id eſt qui ſolus eſt deus natura, & ſolus creat, quod de ipſa trinitate intelligitur non de ſolo patre, vt quidam volunt. quia non ait, ſoli patri ſed ſoli deo. Vnus enim & ſolus deus nobis prædicatur, ipſa trinitas & vnigenitus: quippe ſecũdũ quod eſt deus apud deum, & ſpiritus ſanctus in ſua natura eſt immortalis & inuiſibilis. Et nota q̃ de ſolo deo qui eſt ipſa trinitas, non eſt dictum ſoli inuiſibili, cum ſint etiam quædam creaturę inuiſibiles. Sed inuiſibili ſoli deo, quia ſunt dii falſi inuiſibiles, & ideo dictum eſt inuiſibili deo. Eſt enim quædam creatura inuiſibilis, non tamen deus eſt nobis: & ideo dictum eſt, Inuiſibili ſoli deo, vt ſit ordo, ſit Honor & gloria ſoli deo in. i. qui ſolus deus eſt inuiſibilis, non qui ſolus eſt inuiſibilis. Inuiſibilis ab hominibus eſt deus in natura, ſecundum illud, Deum nemo vidit vnq̃: quod de ipſa ſubſtantia ſumma ſummeq; diuina & incommutabili vbi pater & filius & ſpiritus ſanctus vnus & ſolus deus eſt, per ſanam fidem intelligitur. Viſiones autem illæ patribus exhibitæ per creaturam commutabilem Deo incommutabili ſubditam factæ ſunt non propriæ ſicut eſt, ſed ſignificatiuæ, ſicut pro rerum cauſis & temporibus oportuit. Videtur enim deus cum vult & ſicut vult non ſicut eſt, ſed quali ſpecie vult apparere. In futuro autem videbunt eum ſicut eſt, id eſt ſanctam trinitatem quæ eſt vnus veruſq; deus immortalis, inuiſibilis in ſua ſubſtantia. Pater igitur & filius & ſpiritus ſanctus vnus deus eſt, & rex ſeculorum omnium, ſcilicet præteritorum præſentium & futurorum, homo vero aſſumpt⁹ a verbo ex eo tempore rex eſt futurorũ ex quo aſſumptus eſt a verbo. nam præteritorum ſeculorum non fuerat rex ille homo quia non erat. Sit Honor, inquam, Et gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Auguſt. de uer. apoſt.

Auguſtinus contra Maximinum.

Auguſt. de trinit.

D E F

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothæe ſecundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam habens fidem & bonam conſcientiã Quam quidam repellentes circa fidem naufragauerũt, ex quibus eſt Hymenęus & Alexander, quos tradidi Satanæ vt diſcant non blaſphemare.

Digitized by Google

A Hoc præceptum. Poſtq̃ demõſtrauit quę & quanta ſint beneficia dei patris & Chriſti erga peccatores, quomodo populum imbuat diſciplina eccleſiaſtica oſtendit. q. d. quia omnis ſalus eſt a Chriſto, non ex lege, ideo O Timothæe tibi, quaſi ituro ad bellum, hoc Pręceptum commendo, quaſi non licet tibi diſſimulare: cõmendo dico ſecundũ præcedẽtes In te prophetias, id eſt ſecundũ ſcientiam prophetarum quę in te fuit anteq̃ ordinatus epiſcopus eſſes. Vel ſecundũ quod ſpiritus ſanctus oſtendit mihi de te. Quid præcipio? Vt milites, actu, id eſt in Illis, prophetiis exponendis, & opere implendis, Bonam. i. vtilem multis, Militiam, id eſt conſuetudinem docendo te & alios, & perficiendo opere quod prædicas ore, qui bene potes hoc facere. Tu dico, Habens fidem, rectam, Et bonam conſciẽtiã, ne docens erubeſcat malę vitę conſcius. Erubeſcibile enim eſt aliud agere, & aliud prędicare. Quam, conſcientiam bonam, Quidam, flagitiis, Repellentes naufragauerũt, alios, & ſecum iungentes Circa fidem, ſcilicet prope, ſed non intra, id eſt etiã fidem perdiderũt. Naufragium dicitur nauis fractio. & ſicut ille ſubſtantiam ſuam perdit qui naufragium patitur, & inſuper ipſe perit: ita qui bonam conſcientiam repellunt, fidei veritatem perdunt, & inſuper pereunt æternaliter. Ex quibus, ſcilicet pſeudo doctoribus qui fidem perdiderunt, eſt Hymeneus & Alexander, Nomina propria ponit vt ambiguum ſecet. Quos tradidi Satanæ, id eſt vtrunq; excommunicaui, ſic & tu excommunica. Et nota quod ait tradidi Satanæ, quia illo ad corruptionem hominum vtebatur illa poteſtas apoſtolica. Præuaricatores enim angeli cum principe ſuo diabolo recte dicuntur procuratores vel actores diuinæ prouidentiæ. & diabolus magiſtratus huius mũdi dicitur, ſed magiſtratus ſub tanto imperatore non facit, niſi quantum illi permittitur: & procuratores actoreſq; huius mundi nihil faciunt niſi quantum dominus finit: ideo ait, Tradidi Satanæ vexandos, quia nihil poteſt Satanas, niſi permiſſus qui vexat ſibi datos. Tantæ autem poteſtatis erat Apoſtolus, tãtamq; gratiam habebat, vt recedentes a fide ſolo verbo traderet diabolo. Traditio autem hæc eſt, quia commotus Apoſtolus blaſphemiis eorum ſententiam protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc paratus eſt, vt auerſos a deo accipiat in poteſtatem, audita ſententia corripit eos, quod ideo fecit Apoſtolus, non vt pereant, ſed vt Sic, correcti, Diſcant non blaſphemare: & intelligant ſe ideo pœnis aſtringi, quia blaſphemauerunt. Vnde in euãgelio dominus dicit inter cætera, Iam noli peccare ne deterius tibi contingat, oſtendens cauſam peccati, aliquando infirmitates inferri corporibus, & quia miniſtro diabolo fiunt, declarauit dominus dicens inter multa, Hæc autem cum ſit filia Abrahæ quam alligauit Satanas decem & octo annis, nonne oportuit ſolui a vinculo die ſabbati? Ideo Apoſtolus ait, Quos tradidi Satanæ, vt, per hoc, Diſcant non blaſphemare, vt hoc modo excludatur a Satana regnum Satanæ. Nulla enim creatura eſt, ſiue quæ in veritate manet dãs gloriam deo, ſiue quæ in veritate non ſtetit quærens gloriam ſuam, quæ velit nolit diuinæ prouidẽtiæ non ſeruiat: ſed volens, facit cum ea quod bonum eſt: de illa vero quæ hoc non vult, fit quod iuſtum eſt, nec tamen ei rependitur quod de ipſa iuſte fit, ſed quo animo ipſa facit, quia neq; liberam voluntatem rationali creaturæ deus negauit, & tamen poteſtatem qua iniuſtos iuſte ordinat, ſibi retinuit.

Aimo. · B · Auguſtinus · C

CAPVT. II.

O Bſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate.

Obſecro igitur. Hactenus egit de pſeudoapoſtolis, hic de orationibus atque Timothæo hæc verba dirigens in illo omni eccleſiæ formam tradidit, quomodo debeat miſſarum ſolennia celebrare, & pro omnibus ſupplicare. Quaſi dicat, quia Chriſtus venit ſaluare peccatores, & quia in hoc militare debes, Aimo

Digitized by Google

Ambroſius igitur doce orare vt impetretur quod faciendum eſt. Et hoc eſt quod ait, Obſecro igitur. D
Auguſtinus Vel, Exhortor primo omnium, id eſt ante omnia, Fieri obſecrationes, vel precationes,
Auguſtinus orationes, poſtulationes, vel interpellationes, gratiarum actiones. Ordo miſſæ hic oſtenditur, quod eſt ſpeciale genus orationis. Obſecrationes vel precationes ſunt omnia illa quæ
Aimo. fiunt iuxta & ante conſecrationem, id eſt quicquid præcedit in miſſarum ſolennijs vſque
Auguſt. ad paulinum. ad illum locum vbi incipit ſacerdos conſecrare myſteria corporis & ſanguinis domini. Obſecrationes igitur vel precationes accipimus quas facimus in celebratione ſacramentorum, anteq̃ illud quod eſt in dñi menſa incipiat benedici. Orationes ſunt quas fundit ſacerdos in ipſa conſecratione euchariſtiæ, id eſt cum benedicitur & ſanctificatur quod eſt in
Aimo. Auguſtinus domini menſa. Poſtulationes vel interpellationes ſunt, cum populus benedicitur ab epiſcopo, qui ſuper eũ inuocat nomen domini: quod tractum eſt ex veteri teſtamento. Per Moyſen enim dicit dominus ſacerdotibus, Inuocabitis nomẽ meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Vel poſtulationes ſunt, quãdo quaſi debito aliquid poſtulatur, vt quod hic geritur in æterna vita perficiatur. Gratiarum actio eſt de peractis, quæ totum concludit quaſi totum fit a deo, vt benedicamus domino. Vel obſecrationes ſunt adiurationes pro rebus difficilibus, vt pro conuerſione impij & pro remouendis malis. Orationes ſunt, vt quando iam conuerſis virtutes & bona orantur. Gratiarũ actiones ſunt de omnibus. Hæc inquam fieri obſecro Pro omnibus hominibus, generaliter vt ſequamur clementiam dei, qua vult E .i. conſulit, & hortatur omnes ſaluos fieri, & ſi ſecundum iuſtitiam quoſdam reprobat. Vnde Hieronymus ait, In his qui pereunt oſtendit iudiciũ, vt ſaluatis miſericordiã. Vel, Pro omnibus hominibus, id eſt pro hominibus omnis generis: & ſpecialiter pro Regibus, & ſi mali ſint. Et, pro Omnibus qui conſtituti ſunt in ſublimitate, vt ducibus & comitibus, & ſi mali ſint, quia ex omni genere hominũ colligenda eſt eccleſia, & de his qui faſtu & ſupbia ſeculari a fide & humilitate videtur oberrare. Quare autem pro regibus & ſublimib⁹ orare velit, reddit cauſam ſubdens. Vt quietatem. q. d. ideo pro principib⁹ etiam malis volo fieri orationes, q̃a hoc etiam nobis ꝓderit, ad hoc, Vt agam⁹ vitã quietã, a perſecutiõe: Et tranquillam, id eſt ſine inquietatione aliqua quod prodeſt teneris in eccleſia. Agamus dico, In omni pietate. i. in cultu & religione diuina: Et caſtitate. i. in integritate fidei.
Auguſtinus de ciui. dei. Ad hoc enim nobis neceſſaria eſt pax illorum. Vtimur & pace Babylonis q̃diu ꝑmixtę ſũt ambę ciuitates. ſ. Hieruſalẽ & Babylonia, ex qua ita per fidẽ populus dei liberatur, vt apud eam interim peregrinetur. Ideo Apoſtolus admonuit eccleſiam orare pro regibus & omnibus ſublimibus eodem ſpiritu ſancto afflatus, quo & Hieremias qui miſit epiſtolam Iudæis qui erant in Babylone vt orarent pro vita regis Nabugodonoſor filiorũq; eius, & pro pa-
Auguſt. de catechizandis rudibus ce ciuitatis, inquiens, quia in pace illorum erit pax veſtra. Hoc autem figurate ſignificabat eccleſiam in omnibus ſanctis eius qui ſunt ciues cæleſtis Hieruſalem ſeruituram ſub legib⁹ ſeculi huius, ideoq; Apoſtolus eam monet pro eis orare vt quietã vitam agant. In pace eñ
Nota. principum quies & regimen ſeruatur eccleſiarum. Nam in bellis tranquillitas diſſipať, te- F
Auguſtinus Auguſtinus Auguſt. de ciui. dei. peſcit pietas, diſtrictio ſoluitur: qua ſoluta, infirmorum caſtitas violatur. In pace Babylonis pax noſtra eſt, vtiq; temporalis quæ bonis & malis communis eſt, dũ inter Babylonios tenemur captiui, quibus & ſeruire iubemur & tributa reddere, ſicut filij Iſrael ſub Babyloniæ regibus ſeruiebant. Pax autem noſtra propria, & hoc eſt cũ deo per fidem, & in æternum erit cum illo per ſpeciem. Et ne quis putaret hæc non eſſe facienda pro his per quos patitur eccleſia, addit.

Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro Deo: qui om̃es homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Cuius teſtimonium temporibus ſuis cõfirmatum eſt, in quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus. Veritatem dico, nõ mentior, doctor gentium in fide & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cũ verecũdia & ſobrietate ornãtes ſe, & nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte ꝓcioſa, ſed quod decet mulieres ꝓmittentes pietatẽ per opera bona.

Digitized by Google

A Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neqꝫ dominari in virum, ſed eſſe in ſiletio. Adam enim primus format⁹ eſt, deinde Eua, & Adam non eſt ſeductus: mulier autẽ ſeducta in pręuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide & dilectiõe & ſanctificatione cum ſobrietate.

Hoc eñ bonũ eſt, &c. q. d. Ideo moneo orare pro illis omnibus, quia Hoc. ſ. pro omnibus orare, Eſt bonum. i. vtile eccleſię, Et acceptũ. i. gratum, Coram deo, cũ membra Chriſti ex omni genere hominũ ſint colligenda. & vt tolleret diſparationẽ, addidit, Saluatore noſtro, qui vult oẽs homines, ſicut & nos, Saluos fieri, & venire ad agnitionẽ veritatis, id eſt Chriſti qui eſt via, veritas, & vita. Si deus qui omnipotens dicitur omnes hoĩes vult ſaluos fieri, cur non impletur hæc eius voluntas? ſed in hac locutione ſenſus & conditio latet. Vnde Petrus ait, Omnis ſcriptura indiget interpretatione. Vult ergo deus oẽs ſaluos fieri, ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult vt nolentes ſaluentur, ſed vult eos ſaluari, ſi & ipſi velint. Aliter non vllum excepit a ſalute & cognitione. Vel ita, Cũ legitur quod vult omnes homines ſaluos fieri, q̃uis certũ ſit nobis nõ oẽs ſaluos fieri: non tñ ideo debem⁹ oĩpotentiſſimę dei voluntati aliquid derogare. Nõ eſt enim credendus omnipotens aliquid voluiſſe fieri quod factũ non ſit, ſed ita intelligere debemus quod ſcriptum eſt. Vult omnes
B homines ſaluos fieri. i. nullus ſit ſaluus niſi quem vult, non quod nullus hominũ ſit niſi quem ſaluũ fieri velit, ſed quod nullus ſaluus fiat niſi quẽ velit: & ideo rogandus vt velit, quia neceſſe eſt fieri, ſi ipſe voluerit. Sic etiã intelligim⁹ & illud, Qui illuminat omnes homines, nõ quod omnes illuminet, ſed quia nullus illuminatur niſi a deo. Et illud ſimiliter intelligitur, Omnes in Chriſto viuificantur, quia ſine eo nulli viuificantur. Vel ita, Qui vult oẽs ſaluos fieri, non quod nullus hominum eſſet quẽ ſaluũ fieri nollet, qui virtutes miraculorũ facere noluit, apud eos quos dicit acturos fuiſſe pœnitentiam ſi feciſſet, ſed vt oẽs hoĩes oẽ genus hominũ intelligamus, per quaſcũqꝫ differẽtias diſtributũ. Et eſt ſenſus. Vult oẽs homines ſaluos fieri. i. de omni genere hominũ, quia Iudæos, gẽtes, reges, priuatos, diuites, pauperes, doctos, indoctos, & ſi quid aliud differẽtiarũ eſt in hominibus colligit eccleſia. Iſto locutionis modo dominus vſus eſt, vbi ait Phariſæis, Decimatis mẽtam, & rutam, & anetum & omne olus, id eſt omne olerum genus. Poteſt etiam ſic intelligi. Vult omnes ſaluos fieri. i. facit oẽs velle, & quocũqꝫ alio modo intelligi poteſt, dũ modo credere nõ cogamur aliquid omnipotentem voluiſſe fieri, factumqꝫ non eſſe, quia omnipotens velle inaniter nõ poteſt, quodcunqꝫ voluerit eſſentiæ ſuæ voluntate. Vel ita, Vult, per miſericordiam, id eſt cõſulit hortatur & iubet, Omnes homines ſaluos fieri, & ſi reprobet quoſdam per iuſtitiã. Et ne quis putaret bonã vitã & cultũ vnius dei eſſe ſalutem ſine participatiõe corporis & ſanguinis Chriſti, Vnus (inquit) deus, vnus mediator &c. vt omnes homines ſaluari nũ
C q̃ fiat, niſi per mediatorem non deũ verbum quod ſemper erat, ſed carnem factũ. Inſiſte literæ, & iunge ſic. Vnus deus enim. q. d. Vere omnes homines vult ſaluos fieri, q̃a Vnus eſt deus, creator omnium ſcilicet ſancta trinitas, Et vnus eſt mediator dei & hominum. ſ. ad componendam pacem quaſi medius arbiter. ſ. Chriſtus Ieſus, pro omnib⁹ factus Homo, vt ſic eſſet mediator. Non enim aliter q̃ per hominem mediat. Hic eſt arbiter ille quẽ Iob deſiderat dicens, vter eſſet nobis arbiter. Mediator autem inter deũ & homines oportebat vt haberet aliquid ſimile deo, & aliquid ſimile hominibus, ne per omnia hominibus ſimilis, longe eſſet a deo, aut per omnia deo ſimilis longe eſſet ab hominibus, atqꝫ ita mediator non eſſet. Verax itaqꝫ mediator Chriſtus inter mortales peccatores & immortalem iuſtum apparuit mortalis cum hominibus, iuſtus cũ deo: & ideo Chriſtus mediator dei & hominis dictus eſt, quia inter deum immortalem & hominem mortalem eſt deus homo recõcilians hominem deo. intantum mediator inquantum homo eſt. inquantum autem verbum non medius eſt, quia æqualis deo, & deus apud deum, & ſimilis vnus deus. Vnde dicit Auguſtinus, Huius medii beata mortalitas interueniendo perducat, quem neqꝫ non fieri mortalem oportebat neque permanere mortalem. Mortalis quippe factus eſt non infirmata verbi diuinitate, ſed carnis ſuſcepta infirmitate. Boni autem angeli inter miſeros mortales & beatum immortalem medii eſſe non poſſunt, quia ita ſunt ipſi beati & immortales cum deo, vt non ſint mortales vel miſeri cum hominibus. Mali aũt angeli quodã

Auguſtinus. Auguſtinus. Ambroſius. Ambroſius. Auguſt. in Enchirid. Auguſt. de cor. & grã. Auguſtinus in Ench. Auguſt. ad paulinum. Aug. in lib. confeſſ.

modo medii ſunt,quia immortales ſunt cum deo,miſeri cũ hominibus:ſed non veri & bo- D
in medii,qa ad hoc ſe interponit malus angelus medius immortalis & miſer,vt ad beatam immortalitatẽ tranſire non ſinat.cui cõtrarius eſt bonus mediator,qui & mortalis ad tempus eſſe voluit,& beatus in æternitate perſiſtere potuit,qui nõ ſe interpoſuit vt ad beatã immortalitatem tranſire non ſineret:ſed ad hoc ſe interpoſuit mortalis & beatus, vt mortalitate tranſacta,ex mortuis immortales, & ex miſeris beatos faceret. Alius eſt ergo medius malus qui ſeparat amicos,alius bonus qui reconciliat inimicos.i.Chriſtus. Qui dedit ſemetipſum redemptionem,in hoc indicatur omnes velle ſaluare.Dedit dico, Pro omnib⁹ nullũ excepit qui velit Cuius,rei, Teſtimoniũ temporibus ſuis confirmatũ eſt.i.hæc res teſtibus approbata eſt.ſ.angelis & apoſtolis.Vel ita, Cuius,rei, Te.tẽ.ſ.confir.i.cui⁹ rei & teſtes præceſſerũt.ſ. Prophetæ,& cõgruo tẽpore totũ cõpletũ eſt, In quo.i.in qua re ꝑdicãda, Poſitus ſum ego,a deo, Prędicator & aplus,quod plus eſt.Prędicator eñ nomen eſt actus.Apoſtolus aũt nomẽ dignitatis.Et in his.ſ.quod Chriſt⁹ dedit ſe,& quod ego ſum apoſtolus.Veritatẽ dico, Et nõ mentior,in aliqua parte cui credi oportet:quia ſum Doctor gentium in fide & veritate,præceptorum dei,quia fidẽ docebat,& præcepta dei vera.

Aug. ſuper Ioannem. Vel, In veritate,futura,quę eſt res & merces fidei.Quæris mercedem?fides præcedat.Credimus eñ vt cognoſcamus,non cognoſcimus vt credamus.Quid eſt enim fides niſi credere quod non vides?Fides ergo eſt quod non vides credere, veritas quod credidiſti videre. E

Volo,q.d.quia ſum doctor gentium,vel quia bonum eſt orare. Ergo volo viros orare in omni loco.ſ.vbicũq; ſint non ſolũ in eccleſia nõ deprimẽtes ad terrena, Sed leuantes ad ęterna, Puras manus.i.bonũ affectũ cordis qui deũ amat.& hoc, Sine ira.i.odio alicuius. Et diſceptatione.i.hęſitatione.Vbi eſt enim tempeſtas iræ vel hęſitatio,non placet Deo. Diſtingue,Ira eſt ad proximum: Diſceptatio ad deum. Similiter & mulieres,volo vt orẽt & manus leuent ſine ira & diſceptatione exiſtentes, In habitu ornato.ſ.religionẽ earũ ornante.Eas mulieres dico, Ornantes ſe,aliis virtutibus, Cum verecundia, vultus,vt non ſint attritę frontis vt meretrices: Et ſobrietate,mentis: Et non,ornãtes ſe, In crinibus tortis.i.criſpis:& non ornãtes ſe. Aut auro, aut margaritis,vel veſte precioſa. Vel ita,non ornantes ſe, In crinibus tortis aut auro,aut margaritis,vt crinib⁹ hęc intorta ſint. Vel nõ ornãtes ſe, Veſte precioſa,vt his omnibus vltra perſonæ ſuę modulũ & mores,occaſione mouendæ concupiſcentię ſtudeant. Sed,potius per omnia Bona opera, ſint promittẽtes & indicantes extra, Pietatem,animi, Quod decet mulieres.Vel ita, Sed ſint ornãtes

Ambroſius ſe per omnia bona quia decet mulieres, Promittẽtes pietatẽ.Quæ.n.vult audiri inclinare ſe debet amota a ſe pompa,vt miſericordiam dei prouocet.Habitus eñ ſuperbus nec impetrat,nec recta de ſe facit credi. Mulier &c.Orandi officium dixit cõuenire omnib⁹ & expoſuit,& qualiter,& pro quibus,& quare,& quod vbiq; orandũ ſit.nunc dicit ꝙ docẽdi officium ſolis viris conueniat,& quales ad illud debeant ordinari, determinat.q.d.Orare cum viris eſt cõmune mulieribus, ſed nõ loqui:potius, Mulier in ſilentio.ſ.nil interrogãs Di- F
ſcat,quod ignorat, Cum omni ſubiectione.i.non erecta.& huiuſmodi. Docere autẽ,virũ in eccleſia. Mulierem non permitto,ſi enim loquitur magis irritat ad luxuriam, & irritatur. Neq;,permitto mulieri, Dominari, aliqua prælatiõe ſpirituali In virũ,etſi in ſuo ſexu, Sed eſſe in ſilentio,vt non confabuletur cum vicina.Ecce non ſolum habitum humilem & honeſtum habere mulierem docuit,verum etiam docendi authoritatem ei negauit, & ſubiiciẽdam viro præcepit vt tã habitu ꝙ obſequiis ſub poteſtate ſit viri, ex quo trahit originem. Adã enim.Cur mulier ſubiecta ſit cauſam reddit,quia ſcilicet poſterior eſt facta,& prior fuit in culpa.quaſi dicat,non permitto mulieri dominari in virum,ſed præcipio ſubiici,& hoc ordo creationis oſtendit,ſcilicet quod mulier viro ſubſit.Adam enim primum formatus eſt,deinde Eua & Adam non eſt ſeductus,prior ſcilicet & eo modo quo Eua

Mulier autem ſeducta,viro conſenſu fuit, In præuaricatione, id eſt fecit virum præuaricari actu:hæc ſi dominaretur,facilius ſeduceretur.Nota quod ait Adam non eſt ſedu.cum

Aug. ſuper Geneſim. eum præuaricatorem Apoſtolus dicat in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, ſeductum tamen negat.Vnde & interrogatus non ait,mulier ſeduxit me, ſed dedit mihi & comedi. Mulier vero ait,Serpens ſeduxit me,Hanc autem ſeductionem proprie appellauit Apoſtolus,per quam id quod ſuadebatur cum falſum eſſet verum putatum eſt,ſcilicet quod deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quod ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut deos futuros,

Digitized by Google

A tanquam eis diuinitatem inuideret qui eos homines fecerat:ſed etiam ſi virum propter ali quam mentis elationem quę deum internorum ſcrutatorem latere non poterat,ſollicitauit aliqua experiēdi cupiditas,cum mulierē videret accepta illa eſca non eſſe mortuā:non tamen eum arbitror ſi iam ſpirituali mēte prædītus erat,vllo modo crediđiſſe quod diabolus ſuggerebat.Ideo ait, Adam non eſt ſeductus, prior.ſ.nec in eo in quo mulier,vt.ſ.illud crederet eſſe verum.Eritis ſicut dii,ſed putauit vtrunq; poſſe fieri,vt & vxori morē gereret, & per pœnitētiam veniā haberet.Minus ergo peccauit qui de pœnitentia & miſericordia dei cogitauit.Poſtq̄ eñ mulier ſeducta manducauit,eiq; dedit vt ſimul ederēt,noluit eā cōtriſtare,quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere,& a ſe alienatā omnino interire.Non quidē carnali victus concupiſcētia quam nondum ſenſerat,ſed amicali quadam beneuolētia,qua plerunq; fit vt offēdatur deus,ne offendatur amicus:quod eum facere non debuiſſe diuinę ſententię iuſtus exitus indicauit:ergo alio quodammodo etiam ipſe deceptus eſt.Inexpertus eñ diuinę ſeueritatis in eo falli potuit,vt veniale crederet eſſe commiſſum:ſed dolo illo ſerpētino quo mulier ſeducta eſt,nullo modo illum arbitror potuiſſe ſeduci. Saluabitur autē.q.d.in eccleſia non debet mulier docere:ſed tamē Saluabitur per filiorum generationem,ſi permanſerint in fide.i.augmētum ſalutis habet,ſi filios generat deo quotidie inſtruendo,vt maneant In fide & dilectione,dei & proximi: Et ſanctificatione,quam in Aimo.

B baptiſmo perceperunt, Cum ſobrietate.i.tēperātia contra ęſtum vitiorum.Vel ita, Saluabitur autē.q.d.& ſi mulier fuerit cauſa peccati,tamē Saluabitur,non ſolum virgo & continēs,ſed etiam nupta.& ſi nunquam ab opere nuptiarum ceſſans,ſed Per generationē filiorum,incedēs,ab hoc mundo exierit.Saluabitur,dico, Si,tamē Permāſerit in fide & dilectione & ſanctificatione,vt præter proprium virum alterū non cognoſcat. Cum ſobrietate.i.temperantia,vt proprio viro etiam tēperate vtatur.Vel ita, Saluabitur autem,&c. Aimo.
Videtur autē ex his verbis obeſſe mulieri,ſi vel filios nō habuerit:vel ſi quos habuerit,& in bonis moribus permanere voluerint:ſed alibi dicit apoſtolus,Beatior erit,ſiue virgo,ſiue vidua ſi ſic permanſerit. Vnde poteſt intelligi,cum ait, Saluabitur mulier per generationē filiorum,occulte rei myſterium figuraſſe:ſed filii mulieris ſunt opera carnis quæ maxime in officiis miſericordiæ frequētari ſolēt:opera vero miſericordiæ nihil proſunt,ſiue paganis, ſiue Iudæis qui Chriſto non credunt , ſiue quibuſcunq; hæreticis vel ſchiſmaticis:vbi fides & dilectio,& ſobria ſanctificatio non inuenitur.Et ideo addit, Si permāſerint. Alioquin ſi ad literam accipiatur,quaſi inane eſt quod ait, Saluabitur mulier per generationem filiorum.Nonne magis & continēs?Nōne magis virgo dei?Sed mulier typus eſt carnis,Adā rationis,quæ pennis virtutum volat ad deum,vt paſſer ad domum.Vnde propheta,Paſſer inuenit ſibi domū,& turtur nidū,vbi rep.p.ſ.Paſſer eſt ratio,turtur eſt caro,quę generat filios.i.opera bona,quæ tamē non proſunt paganis,& huiuſmodi,non tantum in fide & dile

(Auguſt. de ciui.dei. / Aug. in eo. / Auguſt.in pſal. xxxiiii. / Auguſtinus)

C ctione.Hæc eſt turtur quæ pullos reponit in nido,non abiicit eos vbicunq;.i.opera bona facit:ſed in nido.i.vnitate eccleſiæ in fide catholica.Hæc eſt quæ prima ſeducitur,& ſeducit virum,quaſi per carnē ſeducitur ratio,ſicut per Euam ſeductus eſt Adam. Sed,tamē Saluabitur,caro per ſpiritualem Generationem filiorum.i.bonorū operum. Si,tamē, Filii.i. opera Permanſerint in fide,& dilectione,& ſanctificatione cum ſobrietate.

CAPVT III.

FIdelis ſermo.Si quis epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat. Oportet enim epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum,ſobrium,ornatum,prudentem,pudicum, hoſpitalem , doctorē, non vinolentum,non percuſſorem,ſed modeſtum,non litigioſum,nō cupidum:ſed ſuæ domui bene præpoſitum,filios habentem ſubditos cum omni caſtitate.

Fidelis.i.verus, Sermo,eſt iſte quē dixi,& quem dicturus ſum.Si quis,&c.Dixit quod vir poteſt pręeſſe & determinat quis.ſ.qui deſiderat operari & prodeſſe multis non ſuperbe dominari,ſed qui ſit irreprehenſibilis.Et hoc eſt quod ait, Si quis deſiderat epiſcopatum,bonum opus deſiderat,opus vere,non dignitatem:laborem,non delitias:non creſcere faſtigio, Hierony.
ſed humilitate decreſcere:vt fiat ſeruus & miniſter hominum propter Chriſtum,vt etiam

intermiſſa Rachele decora facie:ſed non relicta cum Iacob intret ad Lyam,oculis lippam, D
& de monte cum Moyſe deſcendat ad campos.i.de otio contemplationis ad laborẽ actio-
August.de ciui.dei. nis.Non enĩ ſic eſſe debet quiſq; otioſus,vt in eodem otio vtilitatem non cogitet proximi: nec ſic actuoſus,vt contemplationem non requirat dei.In otio non iners vacatio delectare debet,ſed vel inquiſitio,vel inuẽtio veritatis,vt in ea quiſq; proficiat,& quod inuenerit alteri non inuideat.In actione vero non amandus eſt honor in hac vita ſine potẽtia,quia oĩa vana ſunt ſub ſole,ſed opus ipſum quod per eundem honorem vel potentiam fit,ſi recte & vtiliter fit.ſ.vt valeat ad ſalutẽ ſubditorum.Ideo ait, Si quis epiſcopatum deſiderat,bonũ
Auguſt. in enchi. opus deſiderat.Exponere voluit quid ſit epiſcopatus,quia nomẽ eſt operis non honoris.Grȩcum enĩ eſt,& inde ductum vocabulum:quod ille qui prȩficitur illis quibus prȩficitur ſuperintẽdit,curam eorum.ſ.gerẽs.Scopos enĩ intẽtio eſt,inde epiſcopus latine ſuperintendẽs dicitur,vt intelligat ſe non eſſe epiſcopum qui prȩeſſe dilexerit,non prodeſſe. Epiſcopatus enĩ
Aug.in eo. eſt ſuper ſuam & aliorum vitam intẽtio.Itaq; a ſtudio cognoſcẽdȩ veritatis nemo prohibetur quod ad laudabile pertinet otium.Locus vero ſuperior ſine quo regi populus non poteſt, & ſi ita teneatur & amminiſtretur vt decet,tamẽ indecẽter appetitur. Ideo otium ſanctum quȩrit charitas veritatis,negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis , quã ſarcinã ſi nullus imponit, percipiẽdȩ atq; intuẽdȩ vacandum eſt veritati : ſi autem imponitur,ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatẽ:ſed nec ſic deſerenda eſt delectatio veritatis,ne ſubtra E
Auguſtinus hatur ipſa ſuauitas,& opprimat iſta neceſſitas.Qualis autẽ epiſcopus debeat eſſe,deſcribit ſubdens, Oportet.q.d.opus eſt quod quis in epiſcopatu deſiderat:vt autẽ bene operari poſ-
Hierony. ſit, Oportet epiſcopum.i.eum qui eligitͤ ordinandus, Irreprehẽſibilẽ eſſe.Idẽ eſt quod ad Titum dicit ſine crimine eſſe.Res pene contra naturam eſt,vt aliquis ſit ſine peccato:ſed
Hierony. hoc ita vult intelligi, Irreprehẽſibilẽ.i.non obnoxium reprehẽſioni,vt talis eligatur cuiꝰ comparatione cȩteri grex dicantur. Vnius vxoris virum.i.monogamum poſt baptiſmũ. ſi enim & ante baptiſmum coniugem habuit quæ obierit,non ei imputatur cui prorſus no-
Hierony. uoꝰnec ſtupra,nec aliqua quæ ante fuerunt,obſunt. Sobrium.Nam & miniſtri templi prohibentur vinum & ſiceram bibere,ne ebrietate grauentur corda eorum.Et vt ſenſus vigeat ſemper & tenuis ſit Prudentem,in omnibus agẽdis.Hoc dicit contra eos qui ſub nomine ſimplicitatis excuſant ſtultitiam ſacerdotum. Ornatum,virtutibus,vel motu,& inceſſu,& habitu,& ſermone communi. Pudicum.i.verecundum. Hoſpitalẽ.ſ.qui in hoc ante conſueuit, Doctorem.ſ.qui habet gratiã docẽdi,quia innocẽs abſq; ſermone conuerſatio quãtum exemplo prodeſt,tantum ſilẽtio nocet.nam latratu canum & baculo,lupi arcendi ſunt.
Hierony. Vnde,Maledictus canis non valens latrare. Non vinolentum,qui hoc frequẽter agat,qa venter ȩſtuans mero cito deſpumat in libidinem.Noe ebrietate nudauit fœmora ſua,Loth quem Sodoma non vicit,vina vicerunt. Non percuſſorem,id eſt ita iraſcibilem & perturbati ſenſus,vt percutiat qui debet eſſe patiens,vt eum ſequatur qui poſuit dorſum ad flagel- F la.i.Chriſtũ. Sed modeſtum,qui modum animi ſeruet. Non litigioſum.ſ.qui hoc ſoleat
Hierony. facere. Nihil enĩ impudentius eſt arrogantia ruſticorum,qui garrulitatem auctoritatẽ pu-
Aimo tant,& parati ad lites in ſubiectos tumide intonant. Non cupidum,vt apoſtoli qui prȩter victum & veſtitum nihil quærebant.Morbo cupiditatis pœne omnes laborant,ideo præcipit epiſcopum non eſſe cupidum,quia facile a iuſto deuiaret. Domui ſuȩ.i.familiȩ. Bene præpoſitum,non vt opes augeat,vel huiuſmodi alia faciat,ſed vt quod populis præcepturus eſt:prius autem domeſticis exigat ſic.ſ. Filios habẽtem ſubditos in omni caſtitate,ne imitentur filios Heli qui in veſtibulo templi cum mulieribus dormiebant,& religionem prædam putantes quod in hoſtiis erat,in ſuas delitias conuertebant.

Si quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit,quomodo eccleſiæ dei diligentiam habebit?Non neophytum,ne in ſuperbiam elatus,in iudicium excidat diaboli. Oportet autem & illum teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt,vt nõ in opprobrium incidat,& in laqueum diaboli.Diacones ſimiliter pudicos,nõ bilingues,non multo vino deditos,non turpe lucrum ſectantes:habentes myſteriũ fidei in conſcientia pura. Et hi autem probentur primum,& ſic miniſtrẽt,nullum crimen habentes. Mulieres ſimiliter pudicas non detrahentes,ſobrias,fideles in

Digitized by Google

A omnibus. Diacones ſint vnius vxoris viri, qui filiis ſuis bene præſint, & ſuis domibus. Qui enim bene miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hęc tibi ſcribo fili Timothęe, ſperans me ad te venire ſcito. Si autẽ tardauero, vt ſcias quomodo oporteat te in domo dei cõuerſari, quę eſt ecclesia dei viui, columna & firmamentum veritatis. Et manifeſte magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu: apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.

Siquis autem. q. d. oportet domui ſuæ eſſe bene præpoſitum. *Siquis autem* pręeſſe neſcit domui ſuæ, minori: de qua & familior cura ſit, Quomodo habebit diligẽtiã eccleſiæ dei, quæ maior eſt vbi tot & alieni ſunt? nullo modo. Non neophytum. i. rudem nouiter renatum, nouiter conuerſum. hoc tam manifeſtum teſtimonium pauci cuſtodiunt. Nam heri catechuminus, hodie pontifex eſt: heri in theatro, hodie in eccleſia: veſpere in circo, hodie in altari: dudum fautor hiſtrionum, nunc conſecrator virginum. Quare autem non neophytum, ſupponit. Ne elatus in ſuperbiam, præ cæteris digniorem ſe putans nouitate poteſtatis inflatus quaſi eo indigeat religio: Incidat in iudicium diaboli. i. ruat per arrogantiam ſicut diabolus. Neſcit eñ momẽtaneus ſacerdos humilitatem & modos perſonarum, vel ſeipſum cõtinere: non ieiunauit, non fleuit, non ſe correxit, non pauperibus erogauit, in arrogantiam quæ eſt ruina diaboli incidunt, qui puncto horę necdum diſcipuli fiunt magiſtri. Aimo Hierony. Ambroſius Hierony.

B

Oportet autem illum teſtimonium habere, non ſolum a fidelibus, ſed etiam Ab his qui foris ſunt. i. ab infidelibus. Hæc clauſula congruit principio. ſ. irreprehẽſibilẽ eum eſſe oportet, non ſolum a domeſticis, ſed etiam ab alienis. ſ. Iudæis, Gentilibus, hęreticis, vt qui religioni detrahũt, eius vitæ detrahere non audeãt. Qualis ergo deſcriptus eſt oportet epiſcopum eſſe, vt Non incidat in opprobrium. i. in cõtemptum apud infideles vel fideles. Et, ſic incidat in Laqueum diaboli. i. in odium, & in alios diaboli laqueos. Diacones, &c. Hic deſcribit quales debeant eſſe diacones. de preſbyteris tacere videtur, ſed nomine epiſcopi eos comprehẽdit. Niſi eñ epiſcopos pro preſbyteris acciperet, non de eis dimitteret, deſcẽdens ad diacones, de quib⁹ ait, Diacones, oportet eſſe pudicos, Non bilingues, vt qui ſeminant diſcordias. Non multo vino deditos. i. ebrioſos Non turpe lucrum ſectantes, vt qui frequẽter hoc agunt. Turpe lucrum eſt emere, & pluris vẽdere. Turpe eſt huic profeſſioni quęſtibus ſtudere: Habentes myſterium fidei. ſ. vt ſciant quod de fide aliis eſt occultum. Illos, dico, manentes In conſcientia pura, & hi autem probentur primum: quia non ſimpliciter ait hi, ſed ait, & hi. in hoc innuit epiſcopos probandos eſſe. Et ſic. i. tales inuenti. ſ. Nullum crimen habentes miniſtrent. Mulieres, loquens de diaconis interſerit de mulieribus ordinandorum, docens quales debeant eſſe. Ait ergo, Mulieres, ordinandorum, Hierony. Aimo Ambroſius

C

Similiter, oportet eſſe Pudicas, mente & corpore Non detrahentes, vt ſępe faciunt mulieres: *Sobrias*, fideles in omnibus, dictis & factis: quia ſi malę ſunt, viri eis regendis neceſſarii non ſunt tollendi. Et nota quod cum ſanctum pręcipit creari epiſcopum & diaconum, vtiꝗ plebẽ non vult diſparẽ eſſe: iuxta id quod dominus ait, *Sancti* eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Ideoꝗ etiam mulieres quæ in infimo gradu ſunt, vult eſſe ſine crimine vt munda ſit eccleſia. ſed Cathaphrygę occaſione horũ verborũ, quia. ſ. vbi de diaconis agit, de mulieribus loquitur, dicunt diaconas debere ordinari. quod contra authoritatem eſt. Diacones, poſt interpoſitionẽ de mulieribus, iterum de diaconis dicit, Diacones ſint viri vnius vxoris, quam deus decreuit homini cum qua benedicitur, non cum ſecunda. Qui bene pręſint filiis ſuis, & domibus ſuis. i. familiis, quia tales bene miniſtrabunt in eccleſia, quod vtiꝗ magnum eſt. Qui eñ bene miniſtrauerint acquirent ſibi gradum, excellentiorẽ. ſ. vt epiſcopi fiant. Bonum. ſ. vtilẽ ſibi & aliis hominibus, Et multam fiduciam, æternæ gloriæ. & hoc In fide. i. per fidem Quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc tibi ſcribo fili Timothęe, ſperãs me cito venire ad te. tamẽ hæc quæ ſcribo adeo ſunt neceſſaria. *Si* autẽ tardauero, ſcribo hęc, Vt ſcias quomodo oporteat te conuerſari, ſecundũ diuerſitates ſingulorũ In domo dei, Ideo caute in ea agendum eſt, quia domus dei eſt, Quę eſt eccleſia. ſ. multorum conuocatio ad vnius dei cultum: tanto cautius in ea agendum eſt, quia ibi multi ſunt. Eccleſia, di- Ambroſius Ambroſius

Digitized by Google

co,dei viui,& ita in illis eſt vita,quæ eſt columna veritatis.ſ.in ſe bene ſuſtinēs veritatē ne D
corruat,licet tribuletur. Et firmamentum.i.fulcimentum iam nutātibus & ruituris.quod
Aimo patet,quia pro Chriſto tot ſuſtinet. Et,in eccleſia Sacramentum.i.Chriſtus ſecundū dei-
Aimo tatem occultus.Sacramentum eñ dicitur res occulta.i.myſterium.Sacramentum ergo hic
appellatur verbum patris,quod in natura diuinitatis in qua patri eſt æquale,inuiſibile ma-
Aimo net.& hoc ſacramentū eſt cauſa Pietatis.i.totius ſanctæ religionis,& verę culturę:& ideo
cautius ſeruanda eſt eccleſia.& hoc ſacramētum Eſt magnum,quia magnitudinis eius nō
eſt finis. Et manifeſte magnum,quia apparuit per prędicationem,& per multa miracula.

Quod,ſacramētum,& ſi ſit inuiſibile in ſe, Manifeſtatū eſt,eccleſiæ.Ne ergo ſis ei negli
Ambroſius gens pro qua tantum fecit.Manifeſtatum,dico,in carne aſſumpta. Sacramentum quod eſt
Chriſtus in carne,dicit manifeſtatum.Natus eñ homo filius dei,qui in ſecreto erat apud
deum,opere & prædicatione declarauit ſe creaturę.Et eſt ſenſus, Manifeſtū eſt in carne.i.
Ambroſius operibus & virtute in carne oſtenſis claruit quis eſſet qui erat in carne.& Iuſtificatum eſt
in ſpiritu.i.ſanctus & iuſtus oſtenſus eſt,quia de ſpiritu ſancto conceptus eſt. quod etiam
Aug. ſuper Geneſim. Apparuit angelis,qui ex eo profecerunt,quod hic factum eſt,Non eñ in deo tantum in-
noteſcit angelis quod abſconditum eſt,verumetiam hic eis apparet cum efficitur atq; pro-
Ambroſius palatur.Ideo dicitur apparuiſſe angelis homo Chriſtus,non iam in forma humilitatis,ſed
Ambroſius in poteſtate.qui eñ prius humilis viſus eſt per carnē,deuicta morte in maieſtate apparuit, E
qui natus vt homo non erat tantum homo,vt agnoſcentes angeli myſterium quod prius la
tuit declaratum in carne,genu illi flectentes,quaſi gratias agant,quia veritatē didicerunt.

Prædicatum eſt gentibus.Ecce item magnum.& Creditum eſt,manens In mundo,vt
perfidia mundi veniam erroris mereri non poſſit:ſicut dominus dicit de Iudęis,Si non ve-
niſſem & locutus eis fuiſſem,peccatum non haberent:nunc autem excuſationē non habēt de
peccatis.Et Aſſumptum eſt,de hac mortalitate in gloria,vt ſit ſuper omnē creaturam ha-
bens nomen quod eſt ſuper omne nomen,cui flectitur omne genu.

CAPVT IIII.

SPiritus autem manifeſte dicit,quia in nouiſſimis temporibus diſce-
dent quidam a fide,attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dęmo
niorum in hypocriſi,loquentium mendacium,& cauteriatam habē-
tium ſuam conſcientiam,prohibentium nubere,abſtinere a cibis
quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fideli-
bus,& his qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura dei bona eſt,& ni-
hil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.Sanctificatur enim per F
verbum dei & orationem.Hæc proponens fratribus,bonus eris miniſter Chriſti
Ieſu,enutritus verbis fidei & bonæ doctrinæ quam aſſecutus es. Ineptas autem &
aniles fabulas deuita.Exerce autem teipſum ad pietatem.Nam corporalis exer-
citatio ad modicum vtilis eſt.Pietas autem ad omnia vtilis eſt,promiſſionem ha-
bens vitæ quæ nunc eſt,& futuræ.

Ambroſius Spiritus autem.Quæ ſibi ſpiritus ſanctus reuelauerit ad inſtructionem & cautelam eccle
ſiæ non tacet,dicens futuros peſtiferę doctrinæ viros vt præmonita eccleſia ſit ſollicita ne
ab huiuſmodi hominibus circunueniatur.q.d.ita digna eſt domus dei, Sed ſpiritus ſan-
ctus manifeſte dicit,mihi in corde, Quia in nouiſſimis temporibus,contra quæ modo
amplius vigilandum eſt, Quidam,ſcilicet notabiles, Diſcedent a fide,vnde ſupra,niſi
venerit diſceſſio primum,& ideo curam domus dei ne deponas,cum adeo ſit ſublimis,vt ſu-
pra dictū eſt. Diſcedēt quidā,dico, Attēdētes,quaſi cupide, Spiritibus erroris,qa in illis
Aimo maligni ſpiritꝰ loquunt. Et doctrinis,nō qdē hoim,ſed Dęmoniorū.i.hoim dęmonia ha
bētiū.Hominū,dico, Loquētium mendaciū in hypocriſi.i.in ſimulata religione vt magis
Aimo decipiant. Et habentium ſuam conſcientiam cauteriatā.i.corruptam praua cogitatione,
& aduſtam igne malę concupiſcētiæ,& ſigno mēdacii aperte notabilē,vt omnes caueant.

Digitized by Google

A Eſt eñ cauterium vel cautere,ferrum, a cauãdo dictum,quo corrumpitur & vritur cutis:& vt de multis mẽdaciis quæ in hypocriſi loquuturi ſunt,aliqua exẽpli cauſa ponantur,ſubdit,

Prohibẽtium.q.d.loquẽtium. Mẽdacium,dico,vt hoc.ſ. Prohibẽtium nubere.i.nuptias celebrare,quas dicunt eſſe inſtitutas a malo authore.& præcipientium Abſtinere,a cibis, quaſi immundis:non cauſa caſtigationis corporum,ſed vt videantur abſtinentes & boni.

Quos,cibos,non vt illi mẽtiuntur principes tenebrarum cauere,ſed Deus creauit,hæc doctrina dei eſt,illa dęmoniorum eſt.Creauit,dico, Ad percipiẽdum cum gratiarũ actione.i.vt homo propter quẽ omnia creata ſunt,perciperet,& inde gratias ageret.Creauit ad percipiẽdum,dico, Fidelibus,& his qui nouerunt veritatẽ.i.his qui bene credunt de cibis, & qui quod credunt intelligunt,quod non omnes.Veritatẽ,dico,hanc.ſ.quia Omnis creatura dei bona eſt,in ſui natura. Et nihil reiiciẽdum eſt quod percipitur.i.quod ſolet percipi, Cum actione gratiarum.Teſtamẽto veteri vbi cibi quidam carnium prohibẽtur,nõ eſt contraria iſta ſentẽtia.Ibi eñ quædam animalia dicta fuerunt immunda,non natura, ſed ſignificatione.Vt verbi gratia,ſi de porco & agno requiratur,vtrunq; natura mundum eſt,quia omnis creatura dei bona eſt.Omnia quippe quæ naturalia ſunt in ordine ſuo bona ſunt:quadam tamẽ ſignificatione agnus mundus,& porcus immũdus dicitur. Et vere nihil reiiciẽdum eſt. Sanctificatur eñ,cibus,ne diabolus per eum noceat.i.ſanctus ſit cibus & ſa-

B lubris,non noxius animæ vel corpori Per verbum dei.i.per filium,per quẽ creauit pater, Et orationẽ.Verbum eñ ſanctificat,& oratio impetrat.Diabolus vero per cibum tẽtat.

Hæc,quæ dixi de creaturis & de nuptiis, Præponẽs.i.anteponẽs.Vel, Præponẽs.i.publice ponens. Fratribus bonus eris,re & opinione, Miniſtri Chriſti Ieſu,qui bene potes hoc facere.Tu,dico,enutrit⁹ ab aliis Verbis fidei & bonæ doctrinę,in moribus, Quam, etiam tuo ſtudio aſſecutus es ab infantia,hæc præpone. Ineptas autẽ fabulas,vbi nec aptitudo eſt: Et inanes.ſ.quæ ſunt ſine fructu,& ſi ibi videatur eſſe ratio vt in legalibus.Vel, Aimo

Aniles.ſ.quas ſolent anus narrare iuuenculis, Deuita.Et quia non ſufficit illa vitare niſi vera confirmet,addit, Exerce autem.q.d.illa præpone fratribus,ſed Exerce teipſum ad pietatẽ.i.ad cultum & ad religionẽ omnipotẽtis,& ad opera miſericordiæ. Nam,&c.q.d. ideo de pietate moneo,quia Corporalis exercitatio,in qua te fatigas,ieiunãdo,vigilando, abſtinẽdo,quæ ſunt frena carnis, Ad modicum eſt vtilis,niſi huic addatur pietas.Ad hoc eñ tantum valet,vt quædam faciat vitari vitia,quibus vitatis careat pœna illis debita,ſed nõ omni.Pietas autẽ quæ operatur bona fratribus,valet ad promerẽdum deum.Omnis eñ ſumma diſciplinæ Chriſtianæ in pietate & miſericordia eſt,quam aliquis ſequens ſi lubricum carnis patitur,ſine dubio vapulabit,ſed nõ tamẽ peribit.Siquis autẽ ſolum exercitium corporis habuerit,perẽnas pœnas patietur.Nota quia ex his verbis datur intelligi quod vigiliis,ieiuniis,& operationibus,Timothæus exercebat ſe nõ adeo intẽtus operibus miſeri-

C cordiæ. Pietas autẽ.q.d.exercitio corporis parum vtilis eſt,ſed Pietas,qua.ſ.aliquis ſaluti omnium ſtudet, Eſt vtilis ad omnia,in hoc.ſ.quẽ, Habẽs.i.quia habet pietas, Promiſſionẽ vitæ quæ nunc eſt,vt hic bonis abundet ſpiritualibus,& tẽporalium ſufficiẽtiam habeat. Et futurę,vt in futuro vitã habeat æternã.Vnde dominus in euãgelio ait, Accipiẽt in hoc ſeculo ſepties tantum.i.multiplicationẽ diuitiarum,& gloriæ,& in futuro ſeculo vitam æternam. Nõ eñ nos deſerit etiã in tẽporalibus neceſſariis:ſicut ipſe ait,Primũ quęrite regnum dei,& hæc omnia adiiciẽtur vobis.Ideo ait, Habẽs promiſſionẽ vitæ,quæ nũc eſt,& futuræ.ſ.habẽs hic diuitias & gloriã,& in futuro vitã æternã.Vnde Salomon in Cãticis, Lęua eius ſub capite meo,& dextera illius amplexabitur me.Vnde etiam alibi,de ipſa ſapiẽtia idem ait,In dextera eius anni vitę,& in ſiniſtra eius diuitię & honor.

Auguſ. contra Fauſt. — Aimo — Ambroſius — Ambroſius — Aug. in pſalmo.clxiiii. — Aug. in eo.

Fidelis ſermo & omni acceptione dignus.In hoc enim laboramus & maledicimur,quia ſperamus in deum viuum qui eſt ſaluator omnium hominum, maxime fidelium.Præcipe hæc & doce.Nemo adoleſcentiam tuam cõtemnat:ſed exẽplum eſto fidelium in verbo,in conuerſatione,in charitate,in fide,in caſtitate.Dũ venio attende lectioni,exhortationi,& doctrinæ.Noli negligere gratiam quæ in te eſt,quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum preſbyterii. Hæc meditare, in his eſto,vt profectus tuus manifeſtus ſit omnibus. Attende

enim tibi & doctrinæ,inſta in illis. Hoc enim faciens,& teipſum ſaluum facies, D
& eos qui te audiunt.

Fidelis.q.d.pietas habet promiſſionem vitæ huius & futuræ.& iſte Sermo,de pietate eſt Fidelis.i.verax. Et omni acceptione dignus,quia vtilis eſt quod in me oſtendo. In hoc eñi.Vel, Autẽ,intendentes quod pietas habet promiſſionẽ vitæ huius & futuræ, Laboramus & maledicimur.i.opprobria patimur.ſ.quia ſperamus In deum viuum.i.ſicut deus promiſit qui dat vitam, Qui eſt ſaluator omnium hominum.cum iumentis eñi ſaluat carnales corporali ſalute,qui ſolẽ ſuum facit oriri ſuper bonos & malos.Saluator eſt omnium, dico,& Maxime fidelium,quos ſaluat hic & in futuro ſecundum corpus & animã. Præcipe.q.d.fabulas deuita,exerce te ad pietatẽ,& Præcipe,ſciẽtibus, Hæc,eadem.ſ.vt fabulas vitẽt,& ſe exerceant. Et doce,neſciẽtes vt ſimiliter faciant,& hæc ita mature fac,quod nemo contemnat adoleſcẽtiam tuam,ſed eſto exẽplum fidelium,vt vidẽtes tuam conuerſationẽ exẽplo tui proficiant.Eſto exẽplum,dico, In verbo,vt tuo exẽplo caute loquantur.& In conuerſatione,honeſta inter alios: In charitate,dei & proximi: In fide & caſtitate,
Ambroſius mẽtis & corporis.Monet eum vt profectus eius per omnia exẽplum eſſet aliis,vt in adoleſcẽte mirabilis videretur & grauis diſciplina,vt actus eius excuſarẽt ætatẽ,& non quaſi iuuenis ſed quaſi ſenior haberetur:& erubeſcerẽt maiores natu,ſi non ſe exhiberẽt iuxta formã E huius conuerſatione & morib⁹ graues.Vt autẽ hæc poſſis ſeruare, Dum venio attẽde lectioni,vt ſcripturas intelligas, Et,poſt lectionẽ attende Exhortationi,iam volẽtiũ, Et doctrinæ,neſciẽtium,quod debes,quia ad hoc conſtitutus es,& Noli negligere gratiam,
Aimo epiſcopatus, Quæ in te,quæ tibi data eſt per prophetiam.i.ſanctorum electione,in qua
Ambroſius ex prẹteritis videntur dicere qualis futurus ſit.Prophetia ergo eſt qua eligitur quaſi doctor futurus idoneus:ne ergo facias eam irritam,ne inobediẽs ſis his quib⁹ caput inclinaſti.Vel
Aimo. prophetiam hic vocat inſpirationem ſpirituſſancti,per quam prẹſciebat quid de hoc & de cæteris eſſet acturus.Ideo ait, Quæ data eſt tibi per prophetiam,quia prophetiæ ſpiritu reuelante cognouit apoſtolus Timothẹum eſſe dignum epiſcopali honore.Data eſt per prophetiam,dico, Cum impoſitione manuum preſbyterii,pro preſbyterorum.ſingulare pro plurali poſuit,quia minus tribus eſſe non poſſunt,& vocat preſbyterum epiſcopũ.Vel ideo ſingulariter dicit preſbyterii,quia vnus imponit manum cæteris aſſentientibus.Manus autem impoſitiones ſunt quibus adduntur verba myſtica,quibus confirmatur ad hoc opus electus authoritatem accipiens,teſte conſcientia ſua,vt audeat vice domini ſacrificia deo offerre.Vel ſecundum aliam literam, Cum impoſitione manuum preſbyterii,quia preſbyterium eſt cauſa cur manus imponant.Vel quia impoſitio manuum dat preſbyterium ordinato.& Hæc,prædicta ad officium tuum pertinentia Meditare,quia ad hæc elect⁹ es. In his eſto.i.hæc exequere aſſiduo actu,ita.ſ. Vt profectus tuus manifeſtus ſit omnib⁹.i. vt nullus ignoret te omnibus proficere:& vt proficias, Attende,non dico doctrinæ & tibi, Sed tibi & doctrinæ,id eſt primum,qualiter viuas,& deinde qualiter doceas. Et inſta in illis,quæ tibi & aliis valent. Hæc enim faciens & teipſum ſaluum facies,& eos qui te audiunt. F

CAPVT V.

SEniorem ne increpaueris,ſed obſecra vt patrem,iuuenes vt fratres, anus vt matres,iuuenculas vt ſorores in omni caſtitate.Viduas honora,quæ verẹ viduẹ ſunt.Siqua autem vidua filios aut nepotes habet,diſcat primo domum ſuam regere,& mutuam vicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum eſt coram deo.Quæ autem vere vidua eſt & deſolata ſperet in deum,& inſtet obſecrationibus & orationibus nocte & die.Nam quæ in delitiis eſt,viuens mortua eſt.Et hoc præcipe vt irreprehenſibiles ſint.Si quis autem ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet,fidem negauit,& eſt infideli deterior.Vidua eligatur non minus ſexaginta annorũ, quæ fuerit vnius viri vxor:in operibus bonis teſtimonium habens,ſi filios educa-

A uit,ſi hoſpitio recepit,ſi ſanctorum pedes lauit,ſi tribulationem patientibus ſub-
miniſtrauit,ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.

Seniorem.q.d.& ſi inſtandum ſit,tamen cum diſcretione.& qualiter ſeniorẽ.ſ.ætate vel
moribus. Ne increpaueris,proprietatis honorẽ,ne indigne ferens ſe a iuniore correctum
magis exaſperetur,quam proficiat. Sed obſecra vt patrẽ,vt facilius ſuſcipiat ammonitio Ambroſius
nem.Poteſt eñ commonitus vereri,ne poſtea corripiatur,quod turpe eſt ſeniori.Senior ta- Aimo
men ſtultus,vt ait beatus Gregorius,vehementer eſt increpandus. Iuuenes,obſecra, Vt
fratres.ſ.cum affectu dilectionis,vt videntes amoris cauſa ſe commoneri,facilius ſe corri- Ambroſius
gant. Anus vt matres,vt cum miti ſermone doceantur,& ſic honorifice proficiant, Iu-
uenculas,vt ſorores,vt prompte poſſint bonę cõuerſationis ſuſcipere diſciplinã.& hæc fac Ambroſius
In omni caſtitate,vt nec nutus contra eas fiat.In alloquio iuuenculorum recte iuuenis de
caſtitate monetur. Viduas quæ,tamen Verę viduæ ſunt.i.ſicut a viro ita a mũdi amore
deſtitutę. Honora,ſumptibus eccleſiæ ſuſtentando,& ſolatiis fouendo. Siqua autem.q.d.
veras viduas honora:non tamen omnes veras,ſed potius Siqua,vera Vidua habet filios
aut nepotes,primum diſcat regere domum ſuam,in quo probabitur,vt tunc demum digna
ſit vidua eccleſiæ nuncupari.Præire eñ debent merita,vt debitus honor tribui videatur.
B Et mutuam vicẽ reddere parentibus,qui eam aluerunt.ideo debet hoc facere.i.quia hoc.ſ.
paruulos regere,non ſolum in eccleſia ſeruire acceptum eſt coram deo. Quæ autẽ.q.d.quę
habet filios,eos regat. Quæ autẽ vera vidua eſt & deſolata.i.non eſt habẽs domũ, Spe-
ret.i.ſperare debet, In deo.i.recipi debet in eccleſia. Et inſtet.i.inſtare debet Obſecra-
tionibus,quæ ſunt pro remotione totius mali, Et orationibus,quæ ſunt pro adeptione bo-
norum, Nocte ac die.Nam ſi aliter facit,mortua eſt.Vnde ſubdit, Nam,&c.& debet eſ-
ſe irreprehẽſibilis tantum,& addidit, Et hoc præcipe,&c.Vel ita, Quæ autẽ. Viduã fi- Ambroſius
lios vel nepotes habentẽ non facile admittendam ad ſtipendia eccleſię docuit,quia & ſi pie
& ſollicite domũ ſuam gubernauerit,iuſtum eſt & neceſſe vt propinqui ſui ei neceſſaria mi
niſtrent.Si vero deſolata eſt & vera vidua,ſuſcipi debet in eccleſia.Quę autẽ vera vidua ſit
deſcribit,& hæc eſt diffinitio verę viduæ.q.d.veram viduam recipe.hæc Autẽ,vera eſt,
Quæ vere vidua eſt & deſolata ſperat in deum,& inſtat obſecrationibus & orationibus
nocte & die. Vere vidua & deſolata,vel a ſuis contempta ſperat in deo. Videns enim ſe Ambroſius
ex nulla parte habere ſuffragium toto animo deuota deo,de quo ſolo ſperat auxilium vitę
& ſalutis. Nam,&c.q.d.illa quæ ſperat & inſtat,vera vidua eſt,nã alia nõ.& hoc eſt quod
ait, Nam quæ in delitiis,huius mundi eſt, Viuens,communi vita, Mortua eſt,in ani-
ma.Viduam talem eſſe debere ſignificat,vt oſtendat ſe ideo ſecundas nuptias contempſiſſe
vt inſtaret diſciplinæ dominicę.ſi eñ ſub nomine viduę delitiis vel luxuriæ vacet,viuens
C mortua habenda eſt,quia genus impoſturę eſt honorem viduæ habere velle,& non obſequi
deo,& aliud agere,& aliud profiteri,cum profiteatur religionẽ. Et,his viduis, Præcipe,
hoc vt non ſint in delitiis, Et vt ſint irreprehenſibiles,quia non eſt eis occaſio mundi tan Ambroſius
tam diligentiam actuum vel morum.Viduã vult habere,vt reprehẽdi non poſſit. Amota
eñ a ſpe mundanę conuerſationis & corporis curandi officio,ad deum ſe contulit,vt pro-
babilem agat vitam.ſublatis eñ occaſionibus mundi quæ aditus ſolẽt aperire peccatis,po-
teſt bona conuerſatio incolumis permanere. Siqs autẽ.q.d.Vera vidua,ſi domũ habet,eã
regat:ſi autẽ hoc negligit,infideli deterior eſt.& hoc eſt quod ait, Si qs autẽ nõ habet curã
ſuorum & maxime domeſticorũ,vt ſunt patres,& fratres,& huiuſmodi. Fidem denegauit
operibꝰ,& ſi nõ verbis,quia proximũ nõ diligit: Et eſt deterior infideli,quia hic nondũ ve
ritatẽ nouit vel promiſit.Et nota quod ait domeſticorũ,qui tam domeſtici cuiꝗ ſunt vt pa- Aug. ſuper
rentes filiis,vel parentibus filii.Ideo ipſe magiſter ſanctorum inſinuans quod a piis filiis cu Ioannem.
ra impendenda eſt parẽtibus,de ſeipſo exemplum conſtituit,quando de cruce matrẽ Ioanni
commẽdauit,& alterum pro ſe quodammodo filium ei prouidit. Vidua,vt iam dictum eſt
vera & deſolata, Eligatur,quæ eccleſiæ paſcatur alimoniis.& ſi huius ætatis ſit.ſ.nõ minꝰ
quam Sexaginta annorum,in qua ętate extinctus eſt fomes libidinis,& Quæ fuerit vxor
vnius viri,propter ſupradictum ſacramentum, In operibus bonis teſtimonium habens,ſi
filios educauit,fideliter, Si hoſpitio recepit,pauperes, Si lauit pedes ſanctorum,prædica
torum,quos tunc ſuſcipere periculoſum erat.Faciamus hoc inuicem humiles,quod humili-

Digitized by Google

ter fecit excelſus.Magna eſt in hoc commendatio humilitatis.& faciunt hoc ſibi inuicem D
fratres etiam in ipſo opere viſibili:& qui manu non faciunt,corde faciunt,multo etiam me-
lius eſt vt etiam manibus fiat,nec dedignetur quod fecit Chriſtus facere Chriſtianus. Qui
ẽm ad pedes fratrum inclinatur,ei in corde vel excitatur,vel ſi iam inerat confirmatur hu
militatis affectus.& Si ſubminiſtrauit patientibus tribulationẽ,in carcere,vel huiuſmodi.
Quid per ſingula? Si omne opus bonum ſubſecuta eſt,humiliter.

Adoleſcentiores autem viduas deuita.Cum enim luxuriatę fuerint,in Chriſto
nubere volunt,habentes damnationem,quia primam fidem irritam fecerunt. Si-
mul autem & otioſæ diſcunt circuire domos:non ſolum otioſæ,ſed & verboſæ &
curioſæ,loquentes quæ non oportet.Volo autem iuniores nubere,filios procrea-
re,matesfamilias eſſe,nullam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia.Iam
enim quædam conuerſæ ſunt retro poſt Satanam. Si quis fidelis habet viduas,
ſubminiſtret illis,vt non grauetur eccleſia,vt his quæ verę viduæ ſunt ſufficiat.
Qui bene præſunt preſbyteri duplici honore digni habeantur,maxime qui labo-
rant in verbo & doctrina.Dicit enim ſcriptura, Non alligabis os boui trituran-
ti.Et dignus eſt operarius mercede ſua. E

Adoleſcentiores autem viduas,quarum ſanguis feruet. Deuita.i.nota caſtitates earum,
Ambroſius non vſq; adeo cures vt eas eccleſiæ alimoniis ſuſtẽtandas ſuſcipias.Prohibet adoleſcẽtulas
viduas in hac ſuſcipi profeſſione:lubricę ẽm ętati facile credi non debet. Cum enim.q.d.
ideo deuita,quia hoc ſæpe contingit.quod Cum luxuriatæ fuerint.i.cum poſt votum con
tinẽtiæ luxurioſæ vixerint in cibis & in aliis.i.cum in deliciis egerint vitam In Chriſto.
Non,dico,nubunt,ſed Nubere volũt.q.d.tunc non ſit peccatum nubere.Ipſe,dico, Ha
Auguſtinus bentes damnationem,pro fracta fide voti.Vnde ſubdit,quia Primam fidem.i.votum,vel
in voto violato baptiſmi fidem.ſ.quam in baptiſmo profeſſę ſunt,irritam fecerunt volẽdo
Auguſ.contra Iulianũ de ſancta uiduitate. etiam nubere. In coniugali quippe vinculo,ſi pudicitia ſeruatur,damnatio non timetur:
ſed in viduali continentia & virginali excellentia,virtus muneris amplioris expetitur:qua
expetita,& electa,& voto oblata,iam non ſolum capeſſere nuptias,ſed etiam ſi non nubat,
nubere velle damnabile eſt.Vouẽtibus ẽm virginitatẽ vel viduitatẽ,non ſolum nubere ſed
etiam velle damnabile eſt.quod vt demonſtraret apoſtolus,non ait, Cum luxuriatæ fue-
rint,in Chriſto nubunt,ſed nubere volunt.Habẽtes,inquit, Damnationem:& quare,ſub-
dit,quia Primam fidem irritam fecerunt,& ſi non nubendo,tamen volendo vt voluntatẽ
quæ a propoſito cecidit appareat eſſe damnatam,ſiue ſequãtur nuptiæ,ſiue deſint.Damna-
tur ẽm propoſiti fraus,damnatur fracta voti fides:damnantur tales,quia continentiæ pri-
mam fidem irritam fecerunt,& omnis huiuſmodi ſimiles ſunt vxori Loth,quæ retro aſpe- F
xit. Simul autem.q.d.non ſolum retro reſpiciunt,ſed Simul,cum prædictis malis, Et
otioſæ diſcunt circuire domos,non ſolum otioſæ ſed & verboſæ & curioſæ,loquentes quæ
non oportet.ſ.turpia,religioni nocentia.Ne ergo hæc mala contingant, Volo iuniores,vi
duas Nubere,quod bonum eſt:& Filios procreare,& hoc item bonum eſt:& Matresfa-
Ambroſius milias eſſe,& hoc item bonum eſt:& quare hoc dixerit,pandit,ſubdens,& ſic Nullã occa-
ſionem maledicti.i.maledicẽdi, Dare aduerſario.i.infideli,quod eſt ei in Gratia.i.quod
aduerſario gratum eſt.Ei ẽm gratum eſt de nobis male loqui,& non ſine cauſa volo ita. Iã
Auguſt. ad Iulianum. ẽm quædam,tales poſt votum continentię, Conuerſæ ſunt retro poſt Satanam.i.ab excel-
lenti illo vidualis vel virginalis caſtitatis propoſito,in poſteriora reſpiciẽdo ceciderunt,&
interierunt,& ideo huiuſmodi non ſunt recipiendæ,ſed Si quis fidelis habet viduas,iuue
nes In domo,ſua, Subminiſtret illis,quæ neceſſaria ſunt: Vt non grauetur eccleſia.q.d.
ſi aliunde non haberent,eccleſia daret eis,non tamen reciperent in eccleſia.Non grauetur,
dico,eccleſia, Vt his qui verę viduæ ſunt ſufficiat illud quod habet eccleſia. Qui bene,
de honore preſbyterorum hic agit.q.d.illud quod dixi de viduis,obſerua.& hoc etiam prę-
cipere de preſbyteris,vt Preſbyteri qui bene præſunt,vita & doctrina Digni habeantur,
Ambroſius a ſubditis. Duplici honore,vt.ſ.ſpiritualiter eis obediãt,& exteriora miniſtrent.Boni ẽm
diſpenſatores & fideles,non ſolum honore ſublimi præueniri debent,ſed & terreno:vt non
contriſtentur indigẽtia ſumptuum,& gaudeant obediẽtia ſpiritualium.Inſtantior enim fit,

Digitized by Google

A ſi non humilietur inopia,& creſcit in illo authoritas,cum videt ſe etiam in præſenti laboris
ſui fructum percipere:non vt abundet,ſed vt non deficiat. Tanta enim merces debet eſſe
euangelizanti regnum dei,vt non contriſtetur,nec extollatur.Neceſſitatis ergo eſt accipe-
re vnde viuitur,charitatis eſt præbere:non tamen venale eſt euangelium vt pro his prædi
cetur.Si eñ ſic vendunt,magnam rem vilipendunt.Accipiant ergo ſuſtentationem neceſſi
tatis a populo,mercedem diſpenſationis a domino.Non enim a populo redditur quaſi mer
ces illis qui ſibi in charitate euangelii ſeruiunt,ſed tanquam ſtipendium datur:quo vt poſ-
ſint laborare,paſcantur,& ille duplex honor exhibendus eſt quidem omnibus presbyteris,
ſed Maxime,his Qui laborant in verbo,id eſt in exhortatione ſcientium & doctrina
neſcientium. Deinde de exteriori honore probat authoritate ſcripturæ, ſubdens, Dicit
enim ſcriptura, Non alligabis os,vel, Infrenabis boui trituranti.i.prædicatoribus,id eſt
prohibebis prædicatoribus ſumere neceſſaria. Et,vt dominus in euangelio dicit, Dign⁹
eſt operarius mercede ſua.Vnde vires reparet in labore.

Aduerſus preſbyterum accuſationem noli recipere,niſi ſub duobus aut tri-
bus teſtibus . Peccantes coram omnibus argue , vt & ceteri timorem habeant.
Teſtor coram deo & Chriſto Ieſu & electis angelis,vt hæc cuſtodias ſine preiu-
B dicio,nihil faciens in alteram partem declinando. Manus cito nemini impoſue-
ris,neq; communicaueris peccatis alienis.Teipſum caſtum cuſtodi.Noli adhuc
aquam bibere,ſed modico vino vtere propter ſtomachũ tuum,& frequentes tuas
infirmitates.Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iu-
dicium,quoſdam autem ſubſequuntur.Similiter & facta bona manifeſta ſunt,&
quæ aliter ſe habent,abſcondi non poſſunt.

Aduerſus autem,quia ſolet qui corripit non amari,& ideo habita occaſione facile accu-
ſatur: contra hoc monet,dicens, Aduerſus,autem Preſbyterum noli accipere accuſatio-
nem,niſi Sub duobus aut tribus teſtibus. Duo ſufficiunt,ſi a deo probata ſunt.hoc ideo
dicit,quia non facile eſt accuſanda perſona tam alti ordinis,vt ſit vice Chriſti. Peccantes
autẽ,id eſt hoc teſtimonio,ſcilicet duorum vel trium conuictos peccaſſe. Vel, Peccantes,
qui manifeſti ſunt, Argue coram omnibus vt cæteri,ſcilicet preſbyteri vel ſubditi Ti-
morem habeant,Chriſtum dominum,& Paulum ſeruum eius audiamus.Dominus dicit in Aug. in ſer.
euangelio,Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolum. Apoſto- euan.
lus dicit, Peccantes coram omnibus argue , controuerſia hic videtur.Apoſtolo ſuo con-
trarium locutus eſſe videtur dominus,ſed non eſt,quia & in illo ipſe locutus eſt.Chriſtus Aug. in eo.
C ergo vtrunque dixit,vnum ore ſuo,alterum ore ſui præconis. Verum ergo eſt aliquando
illud eſſe faciendum,aliquando illud. Sed diſcernere debemus quando illud,& quando il-
lud.Aliquando enim debes corripere peccantem inter te & ipſum ſolum,vt dominus in
euangelio ait,Aliquando coram omnibus vt cæteri timeant illud,& ſi aliquando illud,ali
quando illud fecerimus concordiam ſcripturarum tenebimus,atque in faciendo non er-
rabimus.Sed dicit mihi aliquis,quando faciam illud ,quando illud? Intendite & videte
quid quando facere debeamus,ſed vtinam facere pigri non ſimus.quando in te peccaue-
rit,corripe eum inter te & ipſum ſolum.Quare?quia in te peccauit.Quid eſt in te pecca-
uit?Tu ſcis quod peccauit.Quando ergo in te peccauit,id eſt quando tu ſcis quod pecca-
uit,tunc ſecreto argue : ne ſi publice argueris,non ſis corrector ſed proditor:vt iuſtus Io-
ſeph de Maria fecit ſolus ſuſpicans adulterium.Quando autem palam peccatur , palam
arguendum eſt,vt autem preſbyter non accuſetur. Teſtor coram deo,patre Et Chriſto
Ieſu,qui iudicabit, Et angelis eius electis,ad hoc vt ſeparent bonos a malis, Vt hæc
cuſtodias,quæ præcepi,& quæ ſequuntur:& Sine præiudicio , id eſt præ examinatione
Nihil facias,a iuſtitia Declinando in aliam partem.quaſi dicat, antequam aliquid fa-
cias præexamina , & ab examinatione non declines in aliud quam examinatio inuenit.
& poſt hæc omnia Manus nemini cito impoſueris.i.non cito ordines,ſed ſæpe proba.&
ſi ſapiens , & ſi religioſus videatur , & ſi inconſiderate ordinas , Neque communica-

ueris,conſenſu, Peccatis alienis,quę poſt ordinationē facit.Firmiſſima veritas hoc habet D
quod nō niſi cōſenſione intelligēda eſt cōmunio peccatoꝝ quam vetat apoſtol⁹,qua qs pecca
tis communicat,ſi ea palpat,& cum poſſit corrigere & corripere negligit.Et Teipſum,qui
alios iudicas, Caſtū cuſtodi.Noli,quia de caſtitate monuit hac occaſione īmoderatā abſtī
nētiam prohibet quam ipſe inierat.q.d.dico,vt te caſtū cuſtodias,tamen Noli adhuc,ſi
cut prius Aquam bibere,ſed vtere modico vino,ſic enim non nocet caſtitati. Vtere,dico,
Propter tuum ſtomachum,vbi ſedes ęgritudinis: Et frequentes infirmitates,ſ.ipſos ac
Ambroſius ceſſus.Nunc ſpeciale ei conſilium dat,vt eum ſalubri doctrina regat. Prudenter enim deus
ſibi ſeruiri vult,non vt nimietate debiles fiant,& poſt medicorum ſuffragia requirant.Tē
perandum eſt enim,vt ſi fieri poteſt cœptum obſequium gradatim prouehatur,poti⁹ quam
per inconſiderantiam minuatur. Quorundam hominum ,quia dixerat,ſine præiudicio
nihil facias,determinat vbi præiudicium ſit neceſſarium,& vbi non,diuidens bona & ma
la,immanifeſta & occulta.q.d.ideo opus eſt examinatione:quia ſicut ſunt quædam manife
ſta quæ non oportet examinari,ita quædam ſunt occulta,de quibus ſine præexaminatione
non poteſt fieri iudicium.& hoc eſt quod ait, Quorundam hominum,&c.Vel ita conti
nua ,Ideo bibe vinum,quia & ſi non mox claruerit tua bona intentio,non tamen poterit
Aug.in lib. de ſer.dei abſcondi,ſicut & in malis. Nam quorundam hominum peccata manifeſta ſunt. Mani
feſta dicit ea,de quibus clarum eſt quo animo fiant.& hæc Sunt pręcedentia ad iudicium, E
quia ſi iſta ſequitur,iudicium non eſt temerarium. Quorundam autem,peccata, Et ſub
Auguſtinus ſequuntur.Vel, Subſequūtur,ad iudicium.Subſequuntur illa quę occulta ſunt,quia nec ipſa
latebunt ſuo tempore,ſed palam fient in die iudicii,ſic & de bonis factis intelligēdum eſt.
vnde ſubiungit. Similiter & facta bona,quædam Manifeſta ſunt,& non eſt opus proba
ri, Et,illa bona Quæ aliter ſe habent.i.non ſunt nota, Non poſſunt abſcondi,ſuo tem
Auguſtinus pore.De manifeſtis ergo iudicem⁹.Occulta vero dei iudicio relinquam⁹,quia & ipſa abſcō
di non poſſunt,ſiue bona,ſiue mala ſint,cum tempus aduenerit quo manifeſtentur. Vel ita,
Et agit tantum de præſenti iudicio hominum quod dicitur diſcuſſio.q.d.ideo opus eſt exa
minatione,quia ſicut quædam facta ſunt manifeſta,ita quædam occulta.& hoc eſt quod di
cit, Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt,& hi non ſunt probandi Præceden
tia ad iudicium,id eſt ante nota quam veniant ad diſcuſſionem. Quorūdam autem pec
cata,ſpecie religionis tecta ſunt. Et ſubſequuntur,iudicium,quia per diſcuſſionem appa
rent. Similiter,autē, Et facta bona,quędā Manifeſta ſunt,& non eſt opus probari, Et,
illa bona Quæ aliter ſe habent.i.non ſunt nota, Abſcondi non poſſunt,in diſcuſſione.
& hæc probanda ſunt.

CAPVT VI.

QVicunq; ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos omni honore dignos ar F
bitrentur,ne nomen domini & doctrina blaſphemetur. Qui autem
fideles habent dominos,non contemnant,quia fratres ſunt,ſed ma
gis ſeruiāt,quia fideles ſunt & dilecti,quia beneficii participes ſunt.
Hæc doce,& exhortare.Si quis aliter docet,& non acquieſcit ſanis
ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti,& ei quæ ſecundum pietatem eſt doctri
næ:ſuperbus eſt nihil ſciens,ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum,
ex quibus oriuntur inuidiæ,contentiones,blaſphemiæ,ſuſpitiones malæ, confli
ctationes hominum mente corruptorum , & qui veritate priuati ſunt,exiſtiman
tium quæſtum eſſe pietatem.Eſt autem quæſtus magnus,pietas cum ſufficientia.
Nihil enim intulimus in hunc mundum:haud dubium,quia nec auferre quid poſ
ſumus.Habentes autem alimenta & quibus tegamur,his contenti ſimus.Nā qui
volunt diuites fieri,incidunt in tentationem & in laqueū diaboli,& deſideria mul
ta inutilia & nociua,quæ mergūt homines in interitū & perditionē. Radix enim
omnium malorum eſt cupiditas:quam quidā appetentes errauerunt a fide,& inſe
ruerunt ſe doloribus multis.

Digitized by Google

A Quicunq;, Monet ſeruos non contẽnere, ſed reuereri dominos ſuos, dicẽs, Et Quicũq;
& ſi ſint iuſti, & ſi ſapiẽtes ſint, Serui ſub iugo, infidelium, quibus videtur ſuperiores. Ar-
bitrentur dominos dignos omni honore, bene ſeruiendo eis. Sciendum eſt quoſdam prædi Aug. in lib.
caſſe communem omnibus in Chriſto eſſe libertatem, quod de ſpirituali libertate vtiq; ve quæſ. exodi
rum eſt non de carnali, vt illi intelligebant: ideo contra eos loquitur hic apoſtolus iubẽs ſer
uos dominis eſſe ſubditos. Non ergo exigant ſerui Chriſtiani quod de Hebręis dicitur, Sex
annis ſeruiant, & gratis dimittantur liberi, quod myſticum eſt: & quare hoc præcipiat apo
ſtolus, ſubdit, Ne blaſphemetur nomẽ domini, quaſi aliena inuadẽtis: Et doctrina, Chri
ſtiana, quaſi iniuſta, & contra leges prædicet, ſed potius per obſequia ſeruorum fidelium do
mini infideles conuertantur. Qui autẽ habẽt fideles dominos non contemnant eos, ideo
quia Fratres ſunt. i. in Chriſto pares. Sed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti deo,
Qui, domini, Sunt participes, beneficii ſeruorum pręſentis vel futuri. Hæc, de ſeruis,
Doce, neſcientes: Et exhortare, ſcientes. Si quis autem aliter docet. ſ. vt omnes ſint li-
beri, Et nõ acquieſcit ſanis ſermonib⁹ domini noſtri Ieſu Chriſti, dum ei obiicit Chriſtũ
dixiſſe, Reddite Cæſari quæ ſunt Cæſaris. Et item, Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis
corde. Et non acquieſcit ei doctrinæ, noſtræ, Quæ eſt ſecundum pietatem. ſ. quæ non fa-
cit odioſam Chriſtianitatem: iſte talis eſt. Superbus, ſuperbia non ratio ducit eum. & ideo
elatus eſt non patiens ſe vinci, quippe cum ad fauorem quęrendum in conflictum prorum-
B pit, quod a manſuetis & bonis vitatur. Et eſt Nihil ſciens, de his quæ veritas habet, & non
eſt efficax: Sed languens circa quæſtiones & pugnas verborum. i. inexpeditus ad ſoluen-
dum, ſed ſemper circa. Vnde recte ait, Languens, non enim recuſando fidem penitus mo-
ritur, nec ad veritatis ſcientiam conualeſcit, ſed quaſi repetitis acceſſionibus languet circa
quæſtiones & pugnas verborum. Quæſtio enim erat an aliquis eſſet ſeruus, cum omnes ex
eiſdem patribus ſint orti, & omnes Chriſtus redemit. Item, verborum pugnę videbantur,
quia dominus dicit, Si filius vos liberauit, vere liberi eritis. Hæc enim verba videntur re-
pugnare verbis apoſtoli, ſed ſenſus concordat. Ex quibus, ſcilicet pugnis & quæſtioni-
bus oriuntur Inuidiæ & contentiones, quia qui ſeruos habent, inuident & contendunt:
& Blaſphemiæ, in deum, quia aliena tollit ſibi, & Suſpitiones malę, quaſi hanc liberta-
tem finxerimus ad lucrum: & Conflictiones, pſeudoprædicatorum contra alios, ſcilicet
Hominum mente corruptorum, quorum, ſcilicet ratio corrupta eſt, Et qui priuati ſunt
a veritate, id eſt a vera rerum cognitione, & ſcripturarum intelligentia. Hominum, dico,
Exiſtimantium quæſtum eſſe pietatem, id eſt qui ideo opus pietatis faciunt, id eſt prædi- Aimo
cant vt lucrum temporale ab auditoribus accipiant, quia pro quæſtu prædicant, non pro
futuris. Eſt autem, quaſi dicat, putant quod pietas ſit quæſtus, ſed pietas eſt longe alius
quæſtus: quia Eſt quæſtus magnus, ſcilicet æternus Pietas cum ſufficientia, quam ha-
bet ille cui ſua parua ſufficiunt, quando homo plus non deſiderat habere quam neceſſe
C eſt, quod decet. Nihil enim, naſcendo, Intulimus in hunc mundum, haud, id eſt nec
Dubium eſt, quia Nec, moriendo Poſſumus auferre quid, id eſt aliquid de Mundo. Vn-
de Iob, Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus reuertar &c. Habentes, quaſi dicat, & ſi Ambroſius
nihil intulerimus, vel ablaturi ſimus, non tamen omnino abiicienda ſunt hæc temporalia:
ſed Habentes alimenta & indumenta quibus tegamur his contenti ſimus, quia qui vl-
tra tendit, malum inuenit. Vnde ſubdit, Nam qui volunt diuites fieri. Non, dico, qui Auguſtinus
ſunt diuites, ſed qui volunt eſſe, Incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, ipſo
actu. Non eſt enim genus mali quod non ex cupiditate aliquando proueniat, quia radix eſt
omnium malorum. Et nota quod hoc dicitur his qui volunt diuites eſſe, & non ſunt. Illis Aug. in pſal
autem qui iam diuites ſunt, aliud dicitur in ſequenti. ſ. non ſuperbe ſapere, ſed dare pauperi mo. cxxxVI
bus. & addit, Et, incidunt In deſideria multa, quæ diuitiæ nutriunt Inutilia & nociua,
quod peius eſt. Et quomodo nocent oſtendit, ſubdens, Quæ, deſideria, Mergunt homines
in interitum, corporum, Et perditionẽ, animarum. Radix enĩ, generalis Omniũ malorũ
eſt cupiditas, plus habẽdi quam oportet. Hac & diabolus cecidit, & primi homines. Aliqui Aug. ſuper
libri habent, Radix omnium malorum eſt auaritia, quæ proprie eſt amor pecuniæ. Vnde Geneſim.
& in Græco habetur philargia. Si ergo auaritia habetur in libro quæ proprie eſt pe-
cuniæ amor, cum radix omnium malorum dicatur: ſpecies ponitur pro genere, quod eſt
cupiditas, Et alibi dicit ſcriptura, Quod ſuperbia eſt radix omnium malorum quæ non

Digitized by Google

videntur conuenire. Sciendum vero vtrunque vere dictum eſſe, ſi peccatorum gene- D
ra attendantur. Nullum enim genus peccati eſt quod aliquando non proueniat ex ſu-
perbia, nullum quod aliquando non proueniat ex cupiditate. & eſt vtique aliquis homo
Auguſtinus qui ex cupiditate ſit ſuperbus, & aliquis eſt qui ex ſuperbia ſit cupidus. Eſt enim homo qui non eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellentiorem eſſe: & eſt qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc maiores diuitias habere. Quam, cupiditatem, Quidam appetentes. Qui enim pecuniam appetit, cupere appetit. Errauerunt a fide, omnino Chriſtū deſerentes. Et inſeruerunt ſe doloribus multis. hoc conſtat in auaris qui tāto plures ſollicitudinū cruciatus ſuſtinent, quāto amplius deſiderāt, vel quę habitu tranſeunt, vel quæ habere non poſſunt.

Tu autem o homo dei hæc fuge. Sectare vero iuſtitiam, pietatem, fidē, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es & confeſſus bonam confeſſionem corā multis teſtibus. Præcipio tibi corā deo qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem, vt ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile vſque in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens rex regum, & dominus E dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilē, quē nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Cui honor & imperium ſempiternum, Amen.

Ambroſius Tuam, o Timothęe, quia Homo es, id eſt rationalis: & quia Dei, es, Fuge hæc. Nihil enim tam aſperum, tamq́ pernitioſum, quam ſi vir eccleſiaſticus, maxime qui ſublimem tenet locum, diuitiis huius ſeculi ſtudeat, quia non ſolum ſibiipſi, ſed & cæteris obeſt, quibus contrariam dat formam. Sectare vero iuſtitiam, faciendo vnicuique quod ius exigit quod non cupidus facit. Pietatem, vt egenti condeſcendas, quod non cupidus. Fidem, veram. Qui veram fidem de deo habet, non cupit in miſeriis fieri diues, nec pluris eſt ei mundus quam deus. Charitatem, dei & proximi qua penitus caret cupidus. Patientiam, manſuetudinem, quibus caret cupidus, quia nec patienter fert aduerſa, nec alii eſt māſuetus. Certa, quaſi dicat, hæc in te habę pro aliis, ante. Certa certamen, quaſi dicat, aſſidue certa. Certamen, dico, Bonum, ſcilicet quod prodeſt aliis, quaſi dicat, certamen tale certa, vt proſit aliis cum diſcretione factum. Certamen, dico, Fidei, ſcilicet quod pro fide ſit, & pro his omnibus. Apprehende vitam æternam, id eſt non quęras niſi vitam æternam, quod debes, quia in eam vocatus es, & non in aliud. & hoc eſt quod ſubdit. In quam, habendam, Vocatus es, &, etiam ideo debes, quia Confeſſus, es iam Coram multis teſtibus, vel in ordinatione, vel in prædicatione. Bonam confeſſionem, id eſt illud quod fi- F
Ambroſius des exigit, Præcipio tibi. Præcepta dat rectori eccleſiæ magna vigilantia atque prouidentia. In Timothæo enim omnibus ſucceſſoribus proſpector loquitur, quaſi dicat, non ſo-
Aimo lum exhortor, ſed etiam Præcipio tibi coram deo, patre, Qui viuificauit omnia, in quibus vita eſt, ita & te, & coram Ieſu Chriſto, vt eum imiteris. Qui, cum eſſet Sub Pontio Pilato reddidit teſtimonium, ſcilicet, Bonam confeſſionem, id eſt imminente morte non negauit veritatem, ſed quod dixerat affirmauit, ſcilicet ſe conſilium dei, quæ fuit bona & honeſta confeſſio. Præcipio, inquam, vt Serues mandatum, id eſt illud quod deus & ego tibi mandauimus, quod eſt Sinę macula & irreprehenſibile, quia lex domini eſt immaculata, nec etiam habilis eſt reprehendi. Serues, dico, Vſque in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt donec tibi adueniat Chriſtus in morte. Quem, aduentum Chriſti, Suis, id eſt congruis Temporibus oſtendet, ſanctis quibuſcunque Beatus & ſolus po-
Auguſtinus contra Maximinum. tens, hoc non de patre tantum intelligendum eſt, ſed de deo qui eſt ipſa trinitas, quæcunque pater facit hæc & filius, ſimiliter facit & ſpiritus ſanctus. Deus ergo trinus intelligitur, cum ait, Beatus & ſolus potens, ſolus enim ipſe beatus eſt & potens in ſe, qui etiam ſuos faciet bonos & potentes, & reges ſui & dominos imperiorum. Vnde ſubdit, Rex regum & dominus dominantium, qui ſolus per naturam habet Immortalitatem, id eſt immutabilitatem, & dabit ſuis per gratiam. Et habitat lucem. Per ſimile hoc di-

Digitized by Google

A eit, id eſt ipſe eſt lux cuius ſui participes erunt. Lucem, dico, Inacceſſibilem, quia nullus eam accedet ex ſe, ſed cui datur dono eius: quod intelligebat propheta, dicens, Accedite ad eum & illuminabit, & ita inacceſſibilis eſt lux illa, quia ipſe eſt Quem nemo hominum vidit, ex ſe, ſed deus factus videt, cum de luce ageret: nunc de ipſo deo loquitur, quia idem eſt ipſe & lux: ſed nec videre poteſt homo in hac vita, poſt autem videbit. Nihil hic dictum eſt quod non conueniat trinitati, quia ſecundum veritatem trinitas vnus deus eſt. Beatus & ſolus potens rex regum & dominus dominantium qui ſolus habet immortalitatem, quia ſolus per naturam eſt immutabilis, quia nec cuiuſquam gratia, ſed natura ſua nec potuit, nec poteſt aliqua conuerſione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Cuicunque vero creaturę rationali pręſtatur vt peccare non poſſit, non eſt hoc proprię naturę, ſed dei gratię. Solus ergo deus habet immortalitatem, Et lucem habitat inacceſſibilē, quam nec homo videt, nec videre poteſt, nec inde ſeparatum filium oportet intelligi, quia filius vita æterna eſt cum patre. & ideo recte intelligitur quē ſecundū naturam qua deus eſt nemo vidit, nec videre poteſt, ſed poterit aliquādo ſi de illis eſt, de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Cui, deo, i. patri, & filio, & ſpiritu ſancto, eſt Honor, a creaturis, & Gloria, in ſe, Et imperium, quia omnia poteſt, & hæc etiam ſuis dabit. & hoc in Sempiternum, Amen.

Auguſ. contra Maxim.

Auguſt. de trinit.

Auguſtinus

B

Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum: ſed in deo viuo qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurū, vt apprehendant verā vitā. O Timothæe depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocū nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcietię: quam quidā promittentes circa fidē exciderunt. Gratia tecū, Amen.

Diuitibus. Supra egit de his qui volunt diuites fieri, dicens eos incidere intentionē & laqueum diaboli. Hic agit de his qui diuites ſunt monens non ſperare in diuitiis, & quia dixit mala venire ex cupiditate, & contra ſuaſit, ne viderentur diuites omnino abiecti determinat, quaſi dicat, licet cupidi incidant in laqueum diaboli, tamen non ſunt penitus abiiciendi diuites, ſed potius præcipe Diuitibus huius ſeculi, quia ſunt & ſpirituales diuites, id eſt his qui in hoc ſeculo abundant pecunia. Quid: non diuites nō eſſe, ſed Non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, id eſt non inde ſuperbire, & in eis ſpem non habere, quia incertę ſunt, & ideo non eſt ſuperbiendum inde, ſed timendum. Nota quod non expauit apoſtolus diuitias, ſed morbum diuitiarum, id eſt ſuperbiam quæ eſt vermis diuitum. Grandis animus eſt qui inter diuitias iſto morbo non tentatur. magnus eſt qui non ſe ideo magnum putat, quia diues eſt. Qui autem ideo ſe magnum putat, ſuperbus & egenus eſt, in carne crepat, in corde mēdicat, inflatus eſt non plenus. Et ne ſe ſpem perdidiſſe arbitrentur, quia dixerat, Neque ſperare in incerto diuitiarum, adiecit, Sed, præcipe ſperare In deo, viuo, Qui præſtat nobis omnia abunde, ſcilicet ſine diminutione Ad fruendum, in æternitate, non modo ad vtendum in hac vita. Temporalia enim dat ad vtendum, æterna ad fruendum: illa, vnde bona faciamus: iſta, vnde boni efficiamur. Si vero quid faciant de ſuis diuitiis, quærant, Præcipe, diuites, Bene agere, & Diuites fieri in operibus bonis, id eſt præcipe illos bene operari, ita vt diuites ſint in operibus. Et, præcipe illis Tribuere, ſua. & hoc Facile, etiam, vel ita, & ad hoc ſint faciles. & præcipe illis Communicare, id eſt communia putare quæ habent, & Theſaurizare ſibi fundamentum bonum, id eſt virtutes firmas, non tantum opera. & hoc In futurum, id eſt in opus, non alicuius præſentis, ſed futuri boni. ad quod diuitię præmittunt, non perduntur: ita hæc præcipe facere. Vt. i. cum Apprehendant veram vitam, ſcilicet æternam quę non eſt fugitiua & vana, vt hæc vita. Quid plura? O Timothæe, per nomen ammonet proprium reddens eum attentum. Cuſtodi depoſitum, ſcilicet quod deus & ego tibi commendauimus Deuitans, vt poſſis illud cuſtodire Nouitates vocum, non omnes, ſed Prophanas, quæ ſunt cōtra religionē, vt eſt hypoſtaſis, quæ vox habet ſe ad perſonā & ad ſubſtātiā. Vn & heretici ſub hui9 vocis multiplicitate inducere volebāt tres eſſe ſubſtātias. Alię vero no

Aug. in ſer. de uerbis euan.

C

Auguſtinus

Digitized by Google

Aug. ſuper Ioannem. uitates non ſunt vitandę. Sunt enim doctrinæ religionis congruentes verborum quędam D nouitates, ſicut ipſum nomē Chriſtianū quod quādo dici cœperit ſcriptū eſt. In Antiochia enim primum poſt Aſcenſionem domini appellati ſunt Chriſtiani; ſicut legitur in Actibus Aug. in eo. apoſtolorum. Aduerſus etiam impietatem Arrianorum nouū nomen patres homouſion cō diderunt, ſed non rem nouā tali noīe ſignificauerunt. Hoc enī vocatur homouſion, quod eſt vnius eiuſdemq́ ſubſtantiæ. Nam ſi omnis nouitas prophana eſſet, non a domino diceretur, Mandatum nouum do vobis, vt teſtamentum appellaretur nouum, nec cantaret vniuerſa eccleſia canticum nouum. Et, deuitans etiam Oppoſitiones ſcientiæ falſi nominis. i. quæ falſo nomine ſcientia dicitur. Quam, ſcientiam, Quidam promittentes, qui fidem quaſi imperitiam rident, Exciderunt, a fide, ſemper manētes circa fidem, & nunquam in Aug. in eo. tus. Nihil enim ſic amant iſti quam ſcientiam promittere: & fidem rerum verarum quam paruuli credere præcipiuntur, velut imperitiam deridere. Et vt hæc cuſtodias, Gratia ſit tecum, Amen.

Argumentum in epiſtolam ſecundam ad Timotheum.

I Tem Timotheo ſcribit de exhortatione martyrii, & omni regula veritatis, & quid futurum ſit temporibus nouiſſimis, & de ſua paſſione, ſcribens ei ab vrbe Roma. E

CAPVT I.

PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu, Timotheo chariſſimo filio: gratia & miſericordia, & pax a deo patre noſtro & Chriſto Ieſu domino noſtro. Gratias ago deo meo cui ſeruio a progenitoribus meis in cōſcientia pura, quod ſine intermiſſione habeam tui memoriam in orationibus meis nocte ac die deſiderās te videre, memor lachrymarum tuarum vt gaudio implear: recordationem accipiens eius fidei quæ eſt in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, F & matre tua Euticie: certus ſum autē ꝙ & in te.

PAulus apoſtolus. Paulus iam a mundo tranſiturus hanc ſecundam epiſtolam item ſcribit a Roma de carcere Timotheo infirmitatibus & aduerſitatibus iam fatigato, vt cōſtanter laboret in dei gratia ſibi credita, exhortans eum ad martyrium multis modis, & vt Aimo perſeueret in officio rectę prædicationis & ſancta operatione, & prædicens quod futurum ſit nouiſſimis temporibus, & de ſuo obitu. Et eſt intentio apoſtoli in hac epiſtola exhortari Timothæum ad ſui officii diligentem executionem, & ad palmam martyrii, & quædam adhuc addere de epiſcopali officio. Modus talis, Primo ſalutat, deinde gratias agit de bono quod habet, vbi ſuum videndi eum deſiderium oſtendit. Poſtea monet eum ad prædicandum, & ad patientiam martyrii, ſuo, & aliis modis. Inde dicit, quales futuri ſunt in nouiſſimis diebus, tandem de tempore reſolutionis ſuæ inſtanti. Præmittit autem ſalutationem, dicens, Paulus Apoſtolus Chriſti Ieſu, cuius officii tu es particeps. Perfice ergo debitum officii opus. Apoſtolus, dico, Per voluntatem dei, non meis meritis: quaſi dicat, & tu ſimiliter gratis miſſus es, & ideo prædicandæ gratię magis es obnoxius. Apoſtolus ſum, dico, nec ſine ſpe præmii, imo Secundum promiſſionem vitæ, non huius, ſed quæ eſt In Ieſu, pro hac promiſſione legitime certo. Hanc meis ſequacibus promitto. Paulus, inquam,

Digitized by Google

A ſcribit epiſtolam Timotheo chariſſimo filio,& ante alia ſalutat in hunc modū, Gratia, ſcilicet donatio ſpiritus ſancti qua miniſtri armantur: Et miſericordia,ſcilicet remiſſio peccatorum: Et pax,ſcilicet tranquillitas mentis,& prælibatio æternæ vitæ,ſit tibi A deo patre & Ieſu Chriſto domino noſtro.Gratias ago.Agit gratias de bono eius commendans fidei gratiā quæ in ipſo eſt.Ait ergo , Gratias ago deo meo,de hoc Quod ſine intermiſſione habeo memoriam tui,in orationibus meis.ſ.orans tibi maiora dona.i.de hoc gratias ago quod tā bonus fuiſti cuius ſemper ſim memor.Hęc eſt ſapiēs exhortatio ad vlteriora.Deo meo,dico, Cui ſeruio,quē & tu ſequere.Seruio,dico,edoctus A progenitoribus meis.i.ab antiquis patribus.ſ.Abrahā,Iſaac,& Iacob,& aliis qui vnum deum vera fide coluerunt,quia vna fides eſt vtrorūq;.ſ.antiquorū & modernorum iuſtorum.Seruio,dico, In cōſcientia pura,ſic ſit & tua.Ego,dico, Nocte ac die deſiderans videre te,quia meus viſus eſſet tua cōfirmatio,& ſic qui gaudeo de te bono,implerer gaudio de te perfecto.Vnde ſubdit, Vt gaudio,quaſi dicat,ideo deſidero te videre,vt Implear gaudio,de tua perfectione,& ideo quia Memor ſum lachrymarum tuarum.Fleuit enim Timothæus a Paulo dimiſſus paratus cum eo ire ad omnia pericula. quod ergo præſens habuit, abſens teneat. Ego,dico, Accipiens,id eſt etiam habens Recordationem eius fidei quæ eſt in te non ficta,id eſt non inuentitia vel fragilis,quia etiam commoneat te,cum etiam in fœminis fuerit firma.Vnde ſequitur, Quæ,fides, Et habitauit primum in auia tua Loide,& matre

B tua Euticie,parentum eius ſynceritatem fidei memorat,vt fortiorem homo faceret. Cert⁹ Ambroſius
ſum autem quod & in te,habitat eadem fides,& ideo ferueat. Aimo

Propter quam cauſam admoneo te,vt reſuſcites gratiam dei quæ eſt in te,per impoſitionem manuum mearum. Non enim dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed virtutis,& dilectionis,& ſobrietatis.Noli itaque erubeſcere teſtimonium domini noſtri,neque me vinctum eius,ſed collabora euangelio ſecundum virtutem dei qui nos liberauit & vocauit vocatione ſua ſancta:non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam,quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante temporalia ſecula . Manifeſtata eſt autem nunc per illuminationem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui deſtruxit quidem mortem,illuminauit autem vitam & incorruptionem per euangelium,in quo poſitus ſum ego prædicator , & Apoſtolus,& magiſter gentium. Ob quam cauſam etiam hæc patior,ſed non confundor.Scio enim cui credidi,& certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem.Formam habe ſanorum verborum quæ a me audiſti in fi-

C de & dilectione in Chriſto Ieſu.Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum, qui habitat in nobis. Scis enim hoc quod auerſi ſunt a me omnes qui in Aſia ſunt,ex quibus eſt Phyletus & Hermogenes. Det miſericordiam dominus Oneſiphori domui , quia ſæpe me refrigerauit,& catenam menam non erubuit : ſed cum Romam veniſſet ſollicite me quæſiuit,& inuenit . Det illi dominus inuenire miſericordiam a deo in illa die. Et quanta Epheſi miniſtrauit mihi,tu melius noſti.

Propter quam cauſam,Commendata fide illius ad eam ſine timore & erubeſcentia prædicandam exhortatur.q.d. Propter quam cauſam,ſcilicet,quia fidem habes,& fuiſti talis, & tam boni parentes tui fuerunt. Ammoneo te vt reſuſcites gratiam dei,ſcilicet gratiā epiſcopalem timore quaſi ſopitam a deo tibi collatam, Quę eſt in te per impoſitionem manuum mearum,quæ te mihi ammonet obedire. Non enim,q.d.moneo vt reſuſcites gratiam dei,quod vtiq; potes.dedit enim nobis deus ſpiritum virtutis & dilectionis , & hoc eſt quod ait, Non enim dedit nobis , tibi vt mihi, Spiritum timoris, Quo turbatus, Auguſt. de
Petrus negauit Chriſtum.Hunc enim potius auferri voluit a nobis,cum dixit,Nolite ti- gra.& li.ar.
mere eos qui occidunt corpus.Huius timoris non accepimus ſpiritum,ſed illius de quo dn̄s ait,Eum timete qui poteſt corp⁹ & animā perdere in gehēnā.Spūs eīn ſanct⁹ dat timorē,nō

Digitized by Google

mundi,ſed dei qui poteſt perdere in gehennam.Non dedit,inquam, Spiritum timoris D
ſed virtutis.i.fortitudinis contra aduerſa quæ timorē pellat,quæ venit ex dilectione dei &
proximi:de qua addit, Et dilectionis,quam ſobrietas pręcedit,de qua ſubdit: Et ſobrieta-
tis.i.diſcretionis.Ecce a ſummo dono.i.a dilectione,ad vnum deſcendit.i.ad ſobrietatem.
Noli itaq;,prius monuit non timere,ad quod valet virtus.Hic monet non erubeſcere ad
quod valet dilectio & diſcretio.q.d.quia dedit ſpiritum dilectionis & diſcretionis. Noli
Ambroſius itaq; erubeſcere teſtimonium domini noſtri.i.non erubeſcas teſtari hominibus dominum
eſſe crucifixum,quia ſurrexit.Conſtantiam habendam docet,nec erubeſcēdum eſſe in pro-
feſſione.Non eſt eñ vnde erubeſcatur in ea:quia ſi viſus eſt homo Chriſtus,geſtis tamē ap-
paruit deus:& ſi crucifixus eſt,reſurrexit tamē a mortuis:& multis videntibus ſuſcipiēte eū
nube,in cælum aſcendit.Vbi ergo putatur imbecillitas,ibi apparet potentia. Neq;,eru-
Ambroſius beſcas Me vinctum,pro prædicatione euangelii eius,quia nec in hoc rubor eſt, Sed con-
Aimo labora,mihi in prædicando Euangelio,crucis.Vel, Conlabora,mecum Euangelio.i.ad
Ambroſius honorē euangelii,quod potes Secundum virtutem dei,& debes:quia ipſe Qui liberauit
nos,precio ſanguinis ſui.Vicem ergo reddere liberanti conuenit,cuius beneficiis cū digne
reſpondere non valeamus,vel legationē eius fideliter & inſtanter agamus. Et vocauit,nos
Vocatione,interiori, Sua.i.ſibi ſoli conuenienti:& Sancta,quia ad ſancta vocat.Vo-
cauit,dico, Non ſecundum opera noſtra,ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiā.i.ſecun E
dum quod per gratiā quidem pręuiderat. Quæ,gratia, Data eſt nobis in Chriſto Ieſu.i.
pręuiſa eſt dari nobis per Chriſtū, Ante tēpora ſecularia.Manifeſtata eſt autē nūc,in com
pletione Per illuminationē ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti.i.per prædicationē Chriſti illu-
minātem auditores.Quæ vero ſit illa gratia aperit,ſubdēs, Qui,Chriſt⁹, Deſtruxit qdē
mortem.vtraq;,animę & corporis.Hęc eſt illa gratia.ſ.deſtructio mortis,& ideo mors non
eſt timenda pro fide Chriſti. Illuminauit autē.i.in luce poſuit, Vitā & incorruptionē.i.vi
tam incorruptibilē.& hoc Per euāgeliū.i.per prędicationē euāgelii.Ecce quam neceſſariū
Ambroſius eſt euāgeliū, In quo.ſ.euāgelio, Ego poſit⁹ ſum,quaſi immobilis Prędicator,nomē actus,
Et apoſtolus,habēs poteſtatē apoſtolicā, Et magiſter gētium.ſ.quotidie docēs gētes. Ob
Ambroſius quā cauſam.ſ.quia prędico,& Hęc patior, Quę modo Romę ſuſtineo, Sed non confun-
dor.i.deficio vel erubeſco.Securus,quia pro tribulationibus magna ei promiſſa merces eſt,
non confunditur ſed gloriatur in preſſuris.Quo autē hęc ſpectēt,ibi aperit, Formā habēs,
Aimo. &c. Scio eñ.q.d.ideo non cōfundor,quia Scio,quod deus eſt ille, Cui credidi.Vel, Scio
Auguſtinus cui credidi.i.cui mea commiſi.ſ.Chriſto. Et certus ſum quia potens eſt ſeruare depoſitum
Ambroſius meum.i.ſalutē meā quam ei commēdaui.ſ.in ſpe & fide illius collocaui In illo die.ſ.iudicii.
Spe & magnificentia ſaluatoris ſecurus eſt,quia quod commendat illi,in tuto eſt.Illi autem
commendat ſalutem ſuam,vt hic pro illo patiens,ſalutem inueniat penes illum cum cœpe-
rit iudicare,vt puniens infideles iſtum dignum ęterna vita pronuntiet.Vel, Potens eſt ſer
uare depoſitum meum.i.euangelium quod mihi commendauit,vel quod ei commiſi ſeruan F
dum vſq; In illum diem,deceſſus mei. Formā.Hic oſtendit quo de ſe prędicta ſpectēt.q.d.
ita laboro & inſto officio mihi credito:ſimiliter & tu Habēs formā ſanorū verborū quæ a
me,nō a quocūq; Audiſti.Habēs,dico, In fide & dilectione.i.habēs bona verba cū fide &
dilectione,quę eſt In Chriſto Ieſu.i.ſicut Chriſt⁹ īſtituit. Hęc,inquam,habēs per quę potes
cuſtodire, Cuſtodi,diligēti executione, Bonū depoſitū.i.officiū tibi cōmiſſum,quod po-
tes Per ſpiritū ſanctū qui habitat in nobis.ſ.in te vt ī me.Quidā libri habēt, Formā ha-
Aimo be,ſecundū hoc ſic cōtinuo literā.q.d.conlabora euāgelio,quod vt recte facias, Habe for-
mam ſanorum verborum,&c.non mutatur ſentētia:& Cuſtodi bonum depoſitum,nec hic
Aimo mutetur ſenſus. Scis enim hoc.q.d.ideo opus eſt vt cuſtodias, Quia,tu Scis hoc quod
omnes illi qui auerſi ſunt a me.i.qui receſſerunt a me, Modo ſunt in Aſia,ex quibus eſt Phy
Ambroſius let⁹ & Hermogenes,a quibus tibi maxime cauēdum eſt.Hi quos memorat ſimulatione pleni
erāt.ſimulate eñ fuerāt cū apoſtolo,vt addiſcerēt vnde calūniā illi facerent,ſed poſtq̄ vide-
runt ſe manifeſtatos,receſſerunt ab eo. Det,&c.q.d.illi receſſerūt a me,ſed Det dominus
miſericordiam domui,id eſt familię, Oneſiphori,Aſiani,quia Sępe me refrigerauit,mini
ſtrando mihi neceſſaria.hunc imitare tu. Et catenam meam non erubuit,ſicut hi qui re-
ceſſerunt a me. Sed cum veniſſet Romā ſollicite me quęſiuit,vt ei liceret ad me ingredi,&
Inuenit,me,& ideo Det illi deus,pater Inuenire miſericordiam a domino,i.a filio, In

Digitized by Google

A illo die, iudicii: & non ſolum Romæ, ſed Etiam Epheſi, multa miniſtrauit mihi: & quanta tu qui aderas, Noſti melius, aliis pluribus. Vel, Melius, q̃ hæc.

CAPVT II.

TV ergo fili mi confortare in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu, & quæ audiſti a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibꝰ, qui idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo militãs deo implicat ſe negotiis ſecularibus, vt ei placeat cui ſe probauit. Nam & qui certat in agone, nõ coronabitur niſi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primũ de fructibus accipere. Intellige quę dico, dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum. Memor eſto dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundum euangelium meum in quo laboro vſq; ad vincula quaſi male operãs, ſed verbum dei non eſt alligatum.

Tu ergo. q. d. quia illi ſunt auerſi, & exẽplũ habes illius Oneſophori, Tu ergo fili mi cõfortare, & magis exemplo Oneſophori, In gratia, fidei & ſapientiæ in te ſeruãda, & aliis
B annuncianda: quæ data eſt, In Chriſto Ieſu, & etiam coadiutores conſtitue. vnde ſubdit, & Quæ audiſti, a me confirmata, Per multos teſtes. ſ. per prophetas, Hæc commenda hominibus fidelibus, id ſanę fidei, Qui idonei erũt, vita & ſcientia & facũdia, Et alios docere. Illis enim debet committi prædicatio dei qui apti ſunt illi officio. & tu ipſe, Labora, in prædicando euangelio contra hoſtes fidei. Sicut bonus miles Chriſti. Si autem bonus miles eſſe vis non implices te ſecularibus negociis, quia Nemo, in ſpiritualibus, Militans deo, qui non poteſt diuidi duobus contrariis ſeruis, ſicut nemo poteſt ſeruire duobus Ambroſius
dominis, Implicat ſe ſecularibus negociis, quibuſlibet. vel ſpecialiter negociũ ſeculare appellat, vt quaſi mercatum faciens quis de ſpiritualibus carnalia quærẽs. & eſt hęc diffinitio boni militis, vt ergo ſit bonus miles non implicet ſe ſecularibꝰ negociis. Hoc ideo dicit apoſtolus ſcribens Timothęo, ne forte cum indigeret Timothęus, & nollet victu cotidiano ab Aug. in lib.
eis ſuſtentari quibus euangelium miniſtrabat, nec in opere corporali laborare poſſet, aliqua ope. mona.
negocia ſibi quæreret quibus animi eius implicarẽtur. Nã & illa negocia ſunt ſecularia cũ animus occupatur colligendæ cura pecuniæ ſine labore corporis, vt faciunt negociatores, & huiuſmodi. Cura enim non manibus operantur, ideoq; ipſum animum ſuũ occupant habendi ſollicitudine, quod ne iſte faceret, quia infirmus laborare non poterat, prohibet, dicens, Nemo militãs deo implicat ſe negotiis ſpiritualibꝰ, vt placeat ei. ſ. deo. Cui ſe pbauit. i. deuouit, & per præterita in electione probabilem oſtendit. Nã & qui. q. d. Ideo la-
C bora ſicut bonus miles, vel ideo nemo ſe implicet ſecularibus negotiis, quia aliter non datur corona niſi legitime militet, vt in agone fit. Nam & ille qui certat in agone, quolibet, Non coronabitur niſi legitime certauerit, id eſt prout expetit lex agonis, quod nemo poteſt niſi ab omnibus quæ illum agonem impedire poſſunt abſtineat. Et quaſi ille quęreret, vnde ergo viuam cum fodere non poſſim, & mendicare confundar? ſubdit, Laborantẽ agricolam. q. d. & ſi non implices te negotiis, eſt tamen vnde potes viuere, quia Oportet laborãtem agricolam. Vel ita continua. dico labora, & quamuis ita moneam te laborare, nõ tamẽ viuas de opere tuo, quia infirmus es, & minus ſufficiens verbo dei: quia Oportet laborãtẽ agricolam. ſ. prædicatorem qui in agro eccleſiæ ligone verbi dei excolit corda auditorum,
Primum percipere, id eſt ſumere, De fructibus. i. neceſſaria ab auditoribus, quia dignus Aimo
eſt operariꝰ mer. ſua. Vt agricola vel vinitor primos fructꝰ laboris ſui deguſtat, ita Apoſtolꝰ, prius iubet eum ſumere qui primus eſt, & ſic cęteris diſtribuere. Primum enim debet ille ſuã
neceſſitatem implere ex his quæ accipit, & poſt aliis de his quę ſuperſunt miniſtrare. Caſtũ Ambroſius
itaq; euangeliſtam non ad hoc euangelizantem, vt euangelium vendat, ſecurũ facit: & vult Aimo Auguſt. de
vt intelligat quod neceſſaria ſibi ſumere ab eis in quibus deo militat, & quos tãq̃ cultor vi- ope. mona.
neam exercet, vel tanq̃ gregem paſcit, non eſt mendicitas ſed poteſtas. Timothæus autem tantæ abſtinentiæ fuit, quod etiam a licitis ſe temperans volebat de labore manuũ viuere, cum dominus decreuerit, vt qui euangelium annunciat, de euangelio viuat. Intellige. q. d. dico vt accipias neceſſaria a ſubditis, & in hoc ſi videor contraria, & contra hoc quod ipſe

Digitized by Google

ego facio, dicere, Intellige quæ dico.i.diſcerne quid quare dicitur. Ideo enim dico, vt acci D pias, quia tu infirmus es, ideo ego abſtineo quia mihi de acceptione ſcandalũ eſt. Intellige dico quod potes. Dabit enim tibi deus in omnibus intellectum, non ſolum in his. Memor.q.d.certans legitime coronabitur, & vt legitime certes, Memor eſto dominum noſtrum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, natum Ex ſemine Dauid.i.de progenie Da-

Aimo

Ambroſius uid. Et hoc, Secũdũ euangeliũ meũ.i.ſecũdũ prędicationẽ meã, & ſi peruerſi negẽt. Hęc nõ propter Timothęũ memorat, ſed propter hęreticos quos pręuidit futuros & iſta negaturos, In quo, euangelio prædicando, Laboro vſq; ad vincula, ſic & tu facias: ego dico habitus, Quaſi male operãs, hic contumeliam notat quę ei ingerebatur. Sed verbũ dei nõ eſt alligatum in me, & ſi corpus.i.licet ego ſim alligatus corpore, tamen verbũ dei non eſt alligatum, quia & ſermone præſentes & literis abſentes docere non ceſſo.

Ideo omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quę eſt in Chriſto Ieſu cum gloria cœleſti. Fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus: ſi negauerimus, & ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Hæc commone teſtificans coram deo. Noli contendere verbis, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Sollicite autem cura teipſum probabilem exhibere deo operarium inconfuſibilem: recte tractantem verbum veritatis. Prophana autem & E inaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer ſerpit. Ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorundã fidem.

Et ideo.i.pro euangelio, vel quia memor ſum Chriſtũ reſurrexiſſe, Suſtineo omnia, incommoda maxime Propter electos, & ſi omnibus nõ proſim, Vt & ipſi mecũ cõſequantur, hic Salutẽ animę quę eſt In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtũ patratur. & hoc, Cũ gloria cęleſti, quæ poſt hanc vitam gloria dabitur.q.d.hic conſequant ſalutẽ iuſtificationis, & poſt hanc vitã gloriã cęleſtẽ. Et fidelis.i.verus Sermo, eſt iſte.ſ.quia conſequẽtur electi ſalutẽ & gloriã, & vere: nã & mortui mundo ſicut Chriſtus veteri homini, & ſuſtinentes.i.martyres conſequent ſalutẽ. Et hoc eſt quod ait, Nã ſi, nos, Sumus cõmortui.i.ſi nos ſum⁹ mortui mũdo vel peccatis in baptiſmo, ſicut Chriſtus veteri homini, vtiq;, Et cõuiuemus.i.cũ illo viuemus in ęterna vita. Et ſi ſuſtinemus, pro Chriſto tribulationes, & paſſiones, Et cõregnabim⁹, cũ illo in ęterna beatitudine. Vel ita, Fidelis ſermo, nam ſi: ita ordina literã, & continua, qa vt ſuſtineas memor eſto Chriſtũ reſurrexiſſe, Nam ſi cõmortui ſumus, Chriſto in ipſa morte, Et cõuiuemus, & ſi ſuſtinem⁹, in ipſa paſſione, Et cõregnabim⁹, in gloria cũ eo. Et iſte ſermo fidelis eſt, & ſi negauerimus, eũ corã hominibus, Et ipſe negabit F vos, corã patre dicẽs, Neſcio vos. hoc eſt cõtrariũ illi quod ipſe ait, Qui me cõfeſſus.f.c.h.c. & e.c.co.p.m. Et ſi, nos, Non credimus, quod puniat malos ſtulte cõfiſi de miſericordia eius. Ille, tñ.ſ.Chriſtus, Permanet fidelis, in dictis ſuis & in eo etiã quod dixit, Qui non crediderit cõdemnabit. Et vere fidelis eſt, quia nõ põt Negare ſeipſum, qui eſt veritas qđ

Aug. ſuper Ioannem.

faceret ſi dicta ſua nõ impleret. hoc aũt quod ſeipſum negare nõ poteſt laus eſt diuinæ voluntatis, ſic quod quidã nõ poſſunt credere culpa eſt voluntatis humanę. Hæc aũt, prædicta.ſ.vt patiaris &c. Cõmoneo, te. Vel ſcđm aliã literã, Hęc cõmone, alios tibi cõmiſſos Teſtificãs corã deo.i.teſtẽ deũ inuocãs. Noli.q.d.hoc fac. Sed noli cõtendere verbis. Ad nihil eñ vtile eſt niſi ad ſubuerſionẽ audientiũ, quia cõtẽtio nil põt niſi ſubuertere audiẽtes, dũ verboſus par vel ſuperior videt catholico. Cõtẽtio min⁹ ſtabilitis ſępe gñat ſcrupulũ. ſolẽt eñ i cõtentione talia opponi elimato maliuolẽtię argumẽto, vt moueãt aĩos ĩfirmiũ fratrũ. Nec põt eſſe qn cõtẽtio extorqueat aliqd qđ dicat cõtra cõſciẽtiã, vt intus in aĩo pdat, & foris victor accedat. Nemo eñ patit ſe vinci, licet ſciat vera eſſe q̃ audit. Collatio ergo inter dei ſeruos eſſe debet, nõ altercatio. Sollicite aũt cura exhibere teipſum deo: hoc propter te, Probabilẽ.i.pbatũ & laudabilẽ in cõſpectu tuoꝝ, hoc ppter pximũ, Operariũ, in opib⁹ vitę agẽdis, Incõfuſibilẽ.ſ.q nõ erubeſcat euãgelium, vel non deficiat. recte Tractãtẽ verbũ veritatis.ſ.ſcđm cõpetẽtiã ſinguloꝝ, vt altis ſpũalia, lac diſtribuat paruulis, Prophana, q̃ verba vt hę reſes. Et inaniloqa.ſ.q̃ ſine fructu ſunt, & ſi non ita mala

Digitized by Google

A ſint. Deuita,quia aliquib⁹ nocent.Vnde ſubdit, Multum enim proficiũt.i.efficacia ſunt,
Ad impietatem.i.contra cultum dei. Et ſermo eorum.i.hæreticorum, Vt cancer ſer- Aimo.
pit,id eſt a paruo vſq; ad maius paulatim tendit,quæ ſana ſunt corrumpendo,& ita ad im
pietatem trahẽdo.ex quibus eſt, Hymenæus & Philetus,horum prodit nomina vt ab his
ſpecialiter caueat:quos & prophanos & impios deſignat,& errantes a veritate.Vnde ſub-
dit, Qui exciderunt a veritate,in qua olim fuerunt,ideo adhuc eis creditur.vnde etiã ma
gis noxii ſunt,ſed ab ea exciderunt, Dicentes reſurrect. corporũ Iam factam eſſe,vt nõ
ſperetur alia:quod dicebant occaſione verborum illorum quæ in euangelio continentur.ſ.
multa corpora ſanctorũ qui dormierant ſurrexerunt,& negabant reſurrectionem genera-
lem quæ adhuc futura eſt.Vel ita,vt de reſurrectiõe animæ accipiatur.Duæ enim ſunt re-
ſurrectiones,prima eſt quæ fit in anima,q̃ per fidẽ & baptiſmũ viuificatur.Vnde,Qui cre
diderit in me trãſibit de morte ad vitam.Altera erit corporum,quæ erit in die iudicii.De
illa reſurrectione quæ fit in anima per fidem loquitur hic Apoſtolus cum ait, Dicẽtes re-
ſurr.mentium, Iam eſſe factam,in baptiſmo & fide,& nullam corporum reſurrectionem fu
turam.Omnes enim ſectæ quæ aliquam religionem promittunt concedunt reſurrectionem Aug. ſuper Ioannem.
mentium in fide.Aliter enim non videntur audiẽdi. Volẽtes ergo credi ſibi,omnes etiam
qui inſtituerunt alicuius falſæ religionis ſectam negare iſtam reſurrectionem mentium non
B potuerunt,omnes de illa conſenſerunt:ſed corporum reſurrectionem multi negauerunt, ſi-
cut iſti quos nominat Apoſtolus. Et ſubuerterunt fidem quorũdam,& ideo magis vitan-
di ſunt.

**Sed firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc.Cognouit domi-
nus qui ſunt eius,& diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In
magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea,ſed & lignea & ficti
lia,& quædam quidem in honorem,quædam autem in contumeliam.**

Sed,ideo non pro eis deſperãdum eſt,quia Firmũ ſtat fundamentum dei.i.illi quos ele-
git deus,& immobiliter in fide fundauit:qui perit,inde non erat.Fundamẽtum, dico, Ha
bens hoc ſignaculũ.i.habens hoc in ſignũ amicis & inimicis.Amicis,vt accedãt:inimicis,
vt territi fugiant.Vel, Habens hoc ſignaculum.i.hoc habet menti impreſſum.ſ. Quod
nouit dominus qui ſunt eius,id eſt amat & defendit præſcitos ſuos:in quo præſcientia no-
tatur, qua quos præſciuit futuros eſſe conformes imaginis filii ſui,prædeſtinauit,vocauit,
iuſtificauit,glorificauit.Numerus talium eſt hortus cõcluſus,fons ſignatus,puteus aquæ vi- Auguſt. de
uæ,paradiſus cum pomorum fructibus.Ex hoc numero quidam ſpiritualiter viuunt, & ſu- baptiſmo.
per eminentem viam charitatis ingrediuntur.Quidã vero adhuc carnales ſuos prouectus
inſtanter exercẽt:& vt ad cibos ſpiritualium fiant idonei,ſanctorum myſticorum lacte nu-
C triuntur:& quæ in prauis moribus populari etiam iudicio manifeſta ſunt,in dei timore vi-
tant:& regulam fidei diligenter inquiſitam firmiter tenent,& ſi ab ea deuient,cito authori
tate catholica corriguntur,quãuis in eius verbis pro ſenſu carnali variis adhuc phãtaſma
tum concurſibus fluctuent.Sunt etiam ex eo numero quidam qui adhuc nequiter viuũt,aut
etiam in hæreſibus vel in gentilium ſuperſtitionibus iacent,& tamen etiam illic nouit do
minus qui ſunt eius. Nam in illa ineffabili præſcientia dei multi qui foris videntur,intus
ſunt,& multi qui intus videntur,foris ſunt.Ex illis ergo omnibus qui,vt ita dicam,intrinſe
cus & in occulto intus ſunt,quos nouit dominus,nemo in æternam damnationem ſeduci Auguſt. de
tur:quia nouit deus, Qui ſunt eius,nondum apparuit iudicium,ſed iam factum eſt in no- ciui.dei.
titia dei.Nouit enim qui permaneant ad coronam,& qui ad flammam nouit triticũ & pa-
leam.Deinde alteram partem ſignaculi ponit de libro Eſaiæ ſubdens, Diſcedat ab iniqui
tate,& ſi non ab iniquis hominibus quibus admixtus eſt in corpore.Omnis,qui vere, No
minat vel inuocat nomen domini.Nota quod ait diſcedat.Eſaias enim videns in homine
liberũ arbitrium,ita admonet diſcedere ab iniquitate dicens, Diſcedat &c,& per hæc dico
ſcilicet quod homo libero arbitrio diſcedit ab iniquitate,& quod deus præſcitum munit,ap
paret hoſtibus & amicis quod ipſe ſit Dei,hoc eſt ſignaculum. In magna autem.q.d.qui-
dã ſunt ſubuerſi,quidam ſunt ſignati: & non mirum,quia In magna domo,id eſt in eccle
ſia ſunt ſimul modo, Non ſolũ vaſa aurea & argentea.ſ.boni dei diſpenſatores recipien-
tes, Sed & lignea & fictilia.i.mali:qui & ſi ad contumeliam ſint,vtilia tamẽ ſunt honeſtis

Digitized by Google

ad purgationem. Vnde ſubdit, Et quædam quidē ſunt in honorem.ſ.boni qui purgātur D
per malos. Quædam autem in contumeliam.i.mali qui ſunt purgatorium bonorū. Sicut
enim vaſa lignea & fictilia valent, vt purgentur argentea & aurea: ſic mali proſunt ad pro-
Auguſt. de baptiſmo. fectum bonorum. Magna ergo domus eſt eccleſia in quo ſunt vaſa aurea & argentea.i.boni
& fideles & ſancti dei ſerui vbiq; diſperſi & ſpirituali vnitate deuincti in eadē cōmunione
ſacramentorū degentes & vaſa lignea & fictilia.i.illi qui ita ſunt in domo, vt non ſint in
compage domus, nec in ſocietate pacifica, & tamen adhuc corpore ſimul ſunt cū bonis. Nā
ante tempus vltimæ ſeparationis nullo modo propter cōmixtionē malorū recedēdū eſt ab
vnitate eccleſiæ, vt ante ventilationem areę ſimul ſint triticū & zizania, grana & palea, q̄a
non conceſſit dominus apſtolis zizania a tritico ſeparare. Quis ergo hęc audeat? Ecce per
Aimo vaſa aurea & argentea boni & electi & ipſi idem ſunt. Vaſa in honorem, quia ad hono-
Aimo rem, & ad gloriam patrię cæleſtis ſubleuantur per vaſa lignea, & ſic intelliguntur ficti & re
Aimo probi. & ipſi idē ſunt, Vaſa, in contumeliā, quia demerguntur in ſuppliciū damnationis.
Vel per vaſa aurea & argentea intelliguntur omnes boni, ſiue pſeuerantes, per vaſa lignea,
& ſic intelliguntur omnes mali, ſiue qui ad tempus mali ſunt, ſiue pertinaces & de vtriſque,
Quædam ſunt in honorem, quia de bonis & malis quidā electi ſunt ad gloriam, & ſimi-
liter de vtriſq;, Quædam ſunt in contumel. quia & de bonis & de malis quidam ſunt re-
probi.

E

Siquis ergo emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatū, & vtile domino ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autē deſideria fuge, ſectare vero iuſtitiam, fidem, ſpem, & charitatē, & pacē cū his qui inuocant dominū de corde puro. Stultas autē & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cū modeſtia corripientē eos qui reſiſtunt veritati: nequando deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.

Si quis ergo. q.d. Quædam ſunt in honorem, quædam in contumeliam: & quia alterum
horum eſt, Siquis ergo ab iſtis, qui ſunt in contumeliam, Emundauit ſe, recedēdo ab ini
quitate eorum, non ab eis. Erit vas in honorem ſanctificatum, fide & operibus: vel, San-
ctificatum.i.mundum, Et vtile, acquirendo alios. Domino, & ad omne opus bonum pa
ratum. q.d. non perit propter hoc quod cum illis eſt corpore. Iuuenilia autem. q.d. Aliorū
prophana & inaniloquia deuita, In te autem iuuenilia deſideria fuge, luxuriam, & immū-
ditiam, & alia huiuſmodi. Sectare vero iuſtitiam, in iudicio: Fidem, veram: Charita-
tem, dei & proximi: vel, Caſtitatem, Pacē.i.quietem, Cum his qui inuocant dominū F
de corde puro.i.cum fidelibus. Vel ita, Cum his. q.d. hæc omnia ſectare, Cum his.i.ſi-
cut hi, Qui inuocant dominū de corde puro.i.pura conſcientia. hæc ſectare. Stultas au
tem quæſtiones, id eſt inutiles, Et, quæ, Sine diſciplina ſunt.i. in quibus non eſt prouen-
tus ſcientiæ, & ſi non ſtultę ſint, Deuita. Non omnes quæſtiones vitandæ ſunt, ſed inuti-
les. Et ſine diſciplina. Deuita dico, Sciens quia generant lites, non ædificationem. Ser-
uum autem dn̄i non oportet litigare, id eſt tempus litibus expendere. Satis obſtrepunt con
tradicentes. ne ergo ſeruus dei ſibi obſtrepat ſtudio altercandi, & contendendi, ait, Seruū
domini non oportet litigare, ſed manſuetū eſſe, id eſt tractabilem ad omnes, etiam ad ma-
los, vt attrahat eos. Docibilem.ſ.qui facile doceat vel doceatur ſi opus eſt in aliquo, patiē-
Auguſt. de ſer. in mon. tem quælibet aduerſa, Cum modeſtia.i. mentis lenitate. Corripientem eos qui reſiſtunt
veritati, quia non eſt ceſſandū a correctione erroris alterius. Ecce patet quia nec deeſſe vo
luit nos factum correctioni, nec ſtudere certamini. Multi enim homines cū a ſomno exci-
tantur, litigare volunt, aut rurſus dormire cum litigare prohibentur. Corripiētem dico, q̄a
ad hoc correctio vtiq;, Nequando.i. vt aliquando, Det, &c. vel ſic valet correctio. Ne-
Auguſt. de cor. & gra. quando.i.ſi aliquando, Deus det illis pœnitentiā, aliter nō prodeſt correctio, niſi ſuper-
nus medicus reſpiciat, id eſt niſi faciat vt peccati ſui quenq; pœniteat quæ: pœnitentia pu-
dore & timore diſplicendi aliis. interdū impeditur, dum plus delectat hominem aliorū exi
ſtimatio q̄ iuſtitia, qua ſe quiſq; humiliat pœnitendo. Ideoq; non ſolum cum agitur pœni-

Digitized by Google

A tentia, verum etiam vt agatur, dei miſericordia neceſſaria eſt: vt enim Petrus amare fleret, reſpexit eū dominus, & ideo Apoſtolus hic dicit, Det illis deus pœnitentiam ad cogno-ſcendam veritatem, quam modo impugnant, Et, ea cognita, Reſipiſcant a laqueis dia-boli. i. recedant ab erroribus diaboli quibus illaqueati tenentur, & redeant ad bonum vt ſa-piant veritatem. Nam reſipere eſt quaſi re ſapere. A quo. ſ. diabolo non modo ligant̄, ſed Etiam captiui tenentur, quaſi extra patriam ad ipſius Voluntatem, exequendam.

Aimo / Aimo. / Auguſtinus

CAPVT III.

HOc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabūt tempora pericu-loſa, & erunt homines ſeipſos amātes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphe-mi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, prodi-tores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis q̄ dei, haben-tes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas pec-catis, quæ ducuntur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam B veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed vltra non proficient.

Hoc autem. q. d. Dixi prophana & ſtulta deuita: ad ipſa autem vitanda, Scito quoniā in nouiſſimis diebus inſtabant, ſanctis, Tempora periculoſa, vel ſęua. Hęc eſt autem cau-ſa periculi, Et. i. quia, Erūt homines amantes ſeipſos, non deū, vt Petrus qui ter interro-gatus a domino, ter confeſſus eſt ſe eum diligere, dicens, Tu ſcis quia amo te, vnde & domi-nus oues ei paſcendas tradidit, quia in paſcendis ouibus vera monſtratur dilectio, ſi qs ibi non quærit ſua ſed quæ Ieſu Chriſti ſunt. Ex eo autem quod ſeipſos non deū amant quaſi ex radice hæc quæ ſequuntur mala oriuntur. ſ. quod erunt Cupidi, pecuniæ, Elati, ad domi-nū, Superbi, de honoribus ſibi impenſis a ſubditis. Blaſphemi, in deū per hæreſes. Non obedientes parentibus, carnalibus vel ſpiritualibus: Ingrati, de bonis vt qui corrigentib⁹ mala pro bonis reddūt: Sceleſti, in grauibus perpetrandis, vt qui modum peccandi trāſcē-dunt. ſ. ſuas vel aliorum animas interficientes: Sine affectione, ad aliquem ſine qua ſunt non compatiendo infirmis: Sine pace. i. inquietantes alios: Criminatores, id eſt crimi-na aliis imponentes, vel detractores famam ſanctorum maculare conantes: Incontinen-tes, gulæ vel libidinis, non refrenando malas cupiditates, Immites. i. crudeles exercēdo li-tes: Sine benignitate. i. largitate, dū neſciunt ſubuenire aliis: Proditores, ſecretorum al-C terius, dum indicant inimicis piorum quæ occultanda nouerūt: Proterui vel procaces, ha-bitu vel verbis pudorem non ſeruantes ſed humanam verecundiam inuerecunde agitan-tes: Tumidi, inflato corde: Cęci, non intelligentes quę loquuntur, neq; de quibus agunt. Voluptatum, quarūlibet Amatores magis q̄ dei, id eſt carnales lętitias ſpiritualibus prę-ponentes: Habentes quidem ſpeciem pietatis. i. religionis, quia eadem ſacramenta habēt cum piis, & ideo periculoſi ſunt. Virtutem autem eius, pietatis. i. charitatem, Abnegan-tes, factis. Virtus pietatis eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & de fide non fi-cta, hæc eſt virtus quam nihil vincit, nullus ignis, nulli fluctus ſeculi, nulla flumina tentatio-nis eam extingunt. de hac dicitur, Fortis eſt vt mors dilectio. Sicut enim mors quando ve-nit ei reſiſti nō pōt, ſic contra violentiam charitatis nihil poteſt mundus. Econtrario data eſt ſimilitudo. Quomodo enim mors ad auferendū violentiſſima eſt: ſic charitas ad ſaluan-dum violenta eſt. Vel ſecundum aliam literam, Veritatem aūt eius. i. rem pietatis, Ab-negant, idem ſenſus, Et hos, tales, Deuita. Ecce quare incœpit de nouiſſimis temporib⁹.

Auguſtinus / Auguſtinus / Auguſtinus / Auguſtinus / Aimo. / Aimo / Auguſtinus / Aimo / Auguſtinus / Auguſtinus / Auguſ. contra Fauſt. / Aug. in pſalmo. xlVi.

Ex his enim. q. d. benedico vt tales deuites, quia iam horum prēnūcii quidam ſunt: plures autem in fine futuri ſunt. Et hoc eſt quod ait, Ex his enim ſunt qui penetrant domos. Ad literam. Ingrediebantur enim in domos mulierum, & decipiebant eas. Vnde ſubdit, Et ca-ptiuas ducunt, id eſt ſubdolis & verſutis verbis ſeducunt, Mulierculas, prius & per eas vi-ros earum, vt diabolus prius Euā ſeduxit, & per eam Adam. Vel, Penetrant domos, id eſt rimantur proprietatem cuiuſq;, & quos idoneos inueniunt ducunt captiuos. Vnde ſubdit,

Aimo / Ambroſius / Ambroſius

Digitized by Google

Et mulierculas ducit capt.i.viros ſeductiles, quaſi mulieres ſeducit. Mulierculas, dico, D
Oneratas peccatis,& ideo erant dignæ ſeduci. Vnde ſubdit, Quæ ſeducuntur variis deſideriis,quia ſemper noua deſideriis ſunt. Semperdiſcentes & nunq̄ ad ſcientiam veri-
Aug. ſuper Ioannem. tatis peruenientes:quia ſemper ambulant,& nunq̄ ad eam viam perueniunt. Nos autē ſemper ambulemus in via donec eo veniam⁹ quo ducit via:nuſq̄ in illa remaneam⁹,donec pducat vbi maneamus,atq; ita & quærendo tendimus, & inueniendo ad aliquid peruenimus.

Quemadmodū autem.q.d.Tales ſeducūt:veritati autem ſemper reſiſtūt.Et hoc eſt quod ait, Quemadmodum autem Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi,ita & hi reſiſtunt veritati.Iannes & Mambres duo fratres fuerunt magi Pharaonis,horum nomina non inuenit Apoſtolus in diuinis libris,ſed in apocryphis de q̄bus hoc ſumitur. Hi autem reſtiterūt Moyſi vſq; ad tertium ſignum,in quo defecerūt dicētes,Digitus dei eſt hic.}Et ſicut illi reſtiterunt Moyſi, Ita & hi.ſ.hæretici, Reſtiterunt veritati:homines, Corrupti mente.i. corruptę rationis: Et reprobi,operibus ſemper exiſtentes, Circa fidem, & nunq̄ in fide, Sed vltra,ſcilicet poſt hæc præſentia Non proficient, ſeducendo, quia in breui deficient ſuperati a catholicis.

Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam:inſtitutionem,propoſitum,fidem, longanimitatem,dilectionem,patientiam,perſecutiones,paſſiones, qualia mihi facta ſunt E
Antiochiæ,Iconii,Lyſtris,quales perſecutiōes ſuſtinui,& ex omnibus eripuit me dominus.Et omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu,perſecutionem patientur.Mali autem homines & ſeductores proficient in peius: errantes & in errorē mittentes. Tu vero permane in his quæ didiciſti,& credita ſunt tibi, ſciēs a quo didiceris:& quia ab infantia tua ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.Omnis enim ſcriptura diuinitus inſpirata,vtilis eſt ad docendum,ad arguendum,ad corripiendum, ad erudiendū in iuſtitia,vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum inſtructus.

Inſipientia enim eorum,quæ modo putatur ſapientia. Omnibus erit manifeſta,per bonos,præſertim per Ioannem apoſtolū,per quem in Aſia deſtruēdos hæreticos prædicit hic. Manifeſta erit dico, Sicut &,in pręſenti, Illorum,Magorum, Fuit,iniquitas manifeſta
Auguſt.ad Ianuariū. per Moyſen.Nota quod animoſitas hæreticorum ſemper inquieta eſt,quos Magorum Pharaonis habere conatum declarat hic Apoſtolus cōparans eos magis Pharaonis. Quos Hie-
Auguſ.contra Fauſt. remias perdici inſipienti auiculę comparat dicens,Clamauit perdix,congregauit quæ non reperit:fecit diuitias non cū iudicio in medio dierum eius derelinquunt eam,& in nouiſſimis ſuis erit inſipiens.Perdix contentioſum animal eſt:ſimiliter & hæretici ſunt contētio- F
ſi qui non amant diſputare, ſed quoquomodo ſuperare impudentiſſima peruicacia.Et ſicut perdix clamat,& congregat quæ non peperit:ita & hæreticus Chriſtianos iam per Chriſti euangelium natos inuenit,& illos diuitias ſuas facit:nō ſano cum iudicio, ſed cum temeritate inconſiderata.Non enim intelligit ibi eſſe veram & ſalubrem & quodāmodo germanam atque radicalem Chriſtianam ſocietatem, vnde iſtos ſeparauit quos ad ſuas diuitias congregauit:ſed poſtea derelinquitur,& eſt inſipiens,quia qui primo per pollicitationem & oſtentationem excellentis ſapientiæ ſeducebat: erit inſipiens,id eſt apparebit inſipiens,eis enim quibus primo ſapiens erat, tunc erit inſipiens, cum apparebit, quia dementia eius nota erit omnibus, vt hic dicitur. Sed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus. Tu autem.q.d.Illi contradicunt veritati. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam.i.habes ſcientiam per meam doctrinam,& ideo potes illis reſiſtere. Et inſtitutionem,bonorum operum. Et propoſitū,meū quia tendis quo ego: Et fidem,inuiſibilium:. Et longanimitatem,in expectatione promiſſorum: Et dilectionem,dei & proximi: Et patientiam,de aduerſis: Et perſecutionem,de loco ad locū: Et paſſiones,tormētorum. Qualia.q.d,tales tibi illatę ſunt paſſiones & perſecutiones: Qualia,tormenta mihi facta ſunt. Antiochię,Iconio,lyſtris, & quales perſecutiōes ſuſtinui,& ex omnibus,q.d. Ego ſuſtinui perſecutiones & tribulatones, Et ex omnibus eripuit me dn̄s, ſic & te eruet: Nec ſolus ego patior,ſed Et omnes qui volunt pie,i.religioſe ac iuſte Viuere in Chriſto,

Digitized by Google

A qui venit pati, Patiẽter, in corde vel corpore a diabolo, vel a malis hominibus vel a ſuis Auguſtinus
concupiſcentiis, vel pro dolore peccantiũ, Perſecutionẽ, hoc ſemper fit, ſed maxime pri- Aimo.
mo tempore eccleſiæ: & ſicut omnes qui pie volunt viuere perſecutionem patiuntur, ita ne-
ceſſe eſt, & tibi ſi pie viuere vis. Pie viuit ille in Chriſto qui dicit, quis infirmatur, & ego nõ Aug. in pſal mo. liiii.
infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Aliorũ infirmitates & ſcandala ſunt illi per- Auguſt. ad
ſecutiones. Quid enim ſic perſequitur vitam bonorum q̃ vita iniquorum? non modo cum Sebaſtianũ
cogit imitari quod diſplicet, ſed etiam cũ cogit dolere quod videt: quia coram pio viuens
impie, & ſi non obligat conſentientem, cruciat tamen ſentientem. Vnde, Vidi præuaricã
tes & tab. Hæc eſt perſecutio quam patiũtur omnes pii ſecũdum apoſtolicam ſententiam.
Mali aũt homines, q. d. boni patiuntur, Sed homines mali, in ſe, Et ſeductores, alioꝝ.
q. d. q huius officii ſunt, Proficient in peius, ita. ſ. ipſi dico, Errantes a bono, Et, alios,
In errorem mittentes, ipſo actu. Quales ſunt illi qui timentes hos lędere coram quib⁹ lo- Auguſt. de
quuntur, non ſolum non præparant ſe ad imminentes tentationes, ſed etiam promittũt fe pastoribus
licitatem huius ſeculi quam deus in ſeculo non promiſit. ille prædicit labores ſuper labo-
res vſq; in finem venturos ipſi ſeculo, tu proſpera: ille ad confortandum cor tuum venit pa-
ti, mori, ſputis illini, ſpinis coronari, opprobria bibere, ligno configi. Omnia hæc ille tu-
lit pro te, tu nihil pro illo: ſed pro te ille confortans infirmum vt cum crediderit non ſpe-
B ret proſpera huius ſeculi, ait, Fili accedens ad ſeruitutem ſta in iuſtitia & ti. & p̃para aĩam
tuam ad tentationem. Tu vero. q. d. mali errant & in errorem mittunt: Tu vero perma-
ne, firmus, In his quæ didiciſti, a deo vel a me: Et credita ſunt tibi, vt fideli diſpenſato-
ri, vt aliis annuncies. permanens dico, Sciens, id eſt memoriter retinẽs. A quo. i. a qua,
Vero, doctore. ſ. a me Didiceris, & ideo nõ debent tibi venire in dubium, & ideo etiam
permane, q̃a Ab infantia, tua noſti ſacras literas, legis & prophetaꝝ. Ecce facultas. Quę,
literæ ſpiritualiter intellectæ poſſunt, Te inſtruere, ad ſalutem obtinendam, Per fidem,
quam ipſę docent. quæ fides eſt, In Chriſto Ieſu, multũ ſignificat prodeſſe veteris teſtamen
ti habere notitiam, vbi Chriſti perſona & incarnatio inſinuatur, quæ ad ſalutem hominũ
valet. Omnis enim. q. d. vere ſcripturæ valent ad ſalutem quia valent ad cauſas ſalutis,
Omnis enim ſcriptura, cuius author deus eſt. Inſpirata, alicui, Diuinitus. i. per ſpiritũ
ſanctum, Vtilis eſt ad docendum, neſcientes, Ad arguendum. i. ad conuincendũ de ma
lo negligentes: Ad corripiendum, id eſt ad increpandum duriter in malo perſiſtẽtes. Ad
erudiendum dico. & hoc, Ad iuſtitiã vel in iuſtitia. i. vt iuſtũ faciat: ita vt homo dei, In-
ſtructus ad omne bonum opus ſit perfectus. Et quia ſic potes,

CAPVT. IIII.

TEſtificor coram deo & Ieſu Chriſto qui iudicaturus eſt viuos & mor
C tuos, & per aduentum ipſius & regnum eius, prædica verbum, inſta
oportune importune: argue, obſecra, increpa in omni patientia & do
ctrina. Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebũt, ſed
ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus: &
a veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vi-
gila, in omnibus labora: opus fac euangeliſtæ: miniſterium tuum imple: ſobrius
eſto. Ego enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat.

Teſtificor, id eſt adiuro Te coram deo. i. teſtę deo patre, Et Chriſto Ieſu qui iudicatu-
rus eſt viuos. i. illos qui viui reperientur qui reſidui erunt tormentis Antichriſti: Et mor-
tuos. ſ. eos qui mortui reperientur. Vel, Viuos, id eſt iuſtos, Et mortuos. i. malos: Et p
ipſius aduentũ, priorem cui debes grates agere, vel futurũ qui timendus eſt. Et per regnũ,
eius æternum. i. vt tu cõregnes æternaliter, Prædica verbum & inſta. i. inſtanter prędica
ita. ſ. Oportune, quantũ ad eos quibus placet, Et importune, nolentibus: tu oportune q̃-
dem agis ſed importunus videris ei qui libenter non audit, quod tamen aliquando ei pro- Aug. ſuper
deſt. Tu ergo ſciens hoc illi eſſe oportunum, quod ei videtur importunũ, dilectionẽ curãq; epiſt. ad Ga
ſanitatis eius animo teneas manſueto & modeſto. Multi enim quãuis perturbationes a me latas Aimo
dico videntur abſcedere paulatim tamen verbi vigore per medullas penetrãte ſanati ſunt: Auguſt. de
cum ſcriptura dicat, In multiloquio non effugies peccatum, non eſt dicendum iſtum multũ trinita.

Digitized by Google

eſſe locutum,& ſi Apoſtolus dicat inſta oportune importune. In tãtiloquio enim nõ eſt mul‑ tum quod eſt neceſſarium. Et argue, de peccatis negligẽtes. Vel ita poteſt diſtingui. Iſta oportune importune argue. Deinde cętera contexuntur, Obſecra.i.adiura volentes, Increpa, aſperis verbis perſiſtentes, & hoc, In omni patientia, repugnantium: Et doctrina, accipientiũ ita vt patienter ſuſtineas repugnantes, & doceas accipiẽtes. Et nota quod huic acriori perſuadet Apoſtolus patiẽtiam, Tito nimis patiẽti perſuadet imperiũ. Erit enĩ.q. d. modo eſt hoc neceſſe.ſ.vt prædices, Erit enim tempus, cum multi, Non ſuſtinebunt ſanam doctrinam, non ferent ſaltem audire quaſi onus ſit eis: Sed coaceruabunt, ſibi multos, Magiſtros ſecundum deſideria ſua.i.qui ea doceant quæ volunt. Prophetia eſt Apoſtoli qui præſcius futurorũ in doctrina ꝑcipit eſſe inſtandũ: vt contra hoc quod futurũ erat præpararet eccleſia. Tales enim dicit futuros, qui pro deſideriis ſuis doceri velint, vt a magiſtris conſtantibus & veracibus ad hos conuertantur qui illos doceant q̃ libenter audeãt: quia veritas illis aſpera videbit, vt relicta vera doctrina fabulis vacent. Ipſi dico, Pruriẽtes auribus, deſiderio audiendi non tamen bona. Et a veritate quidem, quę eſt eis aſpera, Auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur, quas docent magiſtri quos ſibi coaceruant. Hos magiſtros Salomon vult intelligi per mulierem: de qua ait, Mulier inſipiens & audax inops panis conuocat prætereuntes, dicens, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuę dulcedinem. Hæc enim mulier vanitas eſt impiorũ, quæ cũ ſit inops panis promittit panes.i.cum ſit ignara veritatis promittit ſcientiam veritatis, quam ipſa occultatione contendat, & quaſi condit vt libentius audiatur cuius prohibitam furantur ſeducti audientiam. Hæc enim occultatio facit quaſi pruritum in auribus ſpiritualiter fornicãtibus, ſicut pruritu libidinis corrumpitur in carne integritas caſtitatis. Nefarii enim doctores ipſa occultatione condiunt ſua venena curioſis, vt ideo exiſtimẽt eos dicere aliquid magnum qa habent ſecretum & ſuauius hauriant inſipientiam q̃ putant ſcientiam, dulciuſq; audiunt quæ palam in eccleſia dici crediq; prohibentur. Mulier illa propter illicita atq; punienda ſecreta non ſolum inſipiens, verum etiam audax nuncupatur. Sub Chriſtiano enim vocabulo multas ſceleſtes hæreſes condidit, nefandas fabulas finxit, & vtinam tales quales in theatris cantantur, ſiue rhythmica ſcurrilitate ridenẽ, & non tales quales aduerſus deum fingere potuiſſe illam dolemus inſipientiam, & miramur audaciam. Tu vero, q.d. ita futurũ eſt vt dixi. Tu vero, dum tẽpus habes, Vigila, in diſciplina eccleſiaſtica in ſcripturis explanandis, Et in omnibus.i.in omnis modi hominibus docendis Labora, & opus fac euangeliſtæ.i.quod ore prædicas hoc opere teſtare, vt retorqueatur os turturis ad axellas, & fiãt mala punica & tintinnabula in extremis oris iacinctinę tunicę. Opus fac dico in tantũ vt impleas miniſterium. vnde addit, Miniſterium tuum, epiſcopatus ſcilicet Imple, ſciẽtia, vita, & doctrina: & vt impleas, Sobrius eſto, id eſt in omnibus modum ſerua per quod implere poteris, quia hæc virtus temperat omnes alias. Hęc ideo maxime dicit, ne ſe nimis affligeret propter prædictum præceptum. Ego enim.q.d. vigila, labora, & ſic te oportet facere, ideo quia ego iam delibor, id eſt incipio deo offerri, grata hoſtia. Libare dicim⁹ deguſtare, vel fundere, vel immolare. inde componitur delibare, quod hic ponitur pro ipſa immolatione. Paſſionem enim ſuam delibationem appellat. Deo enim immolatur qui pro iuſtitia eius patitur. Vnde ſubdit, Et tempus meæ reſolutionis.i.mortis, Inſtat.i.prope eſt. Et quaſi aliquis quæreret. Vnde hoc ſcis? Reſpon. Ecce quia gratia dei præueniente.

Margin: D (line 1); Aimo. (line 7); Ambroſius (line 10); Ambroſius, Aug. ſuper Ioannem. (lines 15–17); E (line 18); F (line 33); Aimo, Ambroſius (lines 35–36).

Bonũ certamen cętaui, curſũ conſũmaui: fidẽ ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduẽtum eius. Feſtina ad me venire cito. Demas enim me reliquit diligens hoc ſeculum, & abiit Theſſalonicam, Creſcẽs in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas eſt mecum ſolus. Marcũ aſſume & adduc tecum, eſt enim mihi vtilis in miniſterio. Tychicum autẽ miſi Epheſum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum veniens affer tecum, & libros: maxime autem membranas.

Bonum certamen certaui, hactenus.i.expleui quoddebui. Et curſum conſummaui.i.firmiter locaui. Vel ita continua.q.d. in proximo ſum migraturus, Sed bonum certamẽ cer‑

Digitized by Google

A taui,contra rebelles.q.d.hoc exemplum tibi relinquo. Et curſum,meę ꝑdicationis qua cu-
curri,vbi facilis tranſitus erat. Cōſummaui,firmiter locata eccleſia,& in omnib⁹ aduerſis
Fidē,quę eſt caput Chriſtianę religionis, Seruaui,quæ nō poteſt haberi niſi deo miſerā-
te,quia donū dei eſt.vnde alibi ait,Miſericordiam cōſecutus ſum:non qa fidelis erā, ſed vt
fidelis eſſem.Apoſtolum ergo inuenimus ſine vllis meritis bonis immo cū multis meritis Auguſt. de
malis dei gratiā conſecutum , reddentis bona pro malis qui ſua iam propinquante paſſio- gra.& li.ar.
ne bona merita ſua cōmemorat:poſt quæ conſequit̃ coronam,qui poſt mala merita conſecu
tus eſt gratiam:q̃ niſi prius gratuito donaretur,corona debita non redderetur.ergo nō me-
rita ipſius tanq̃ ipſius ſunt.i.ex ipſo ei comparata,ſed dona dei ſunt.Attēde quod ait, Cer
tamen certaui,curſum conſummaui,quomodo hoc dicere potuit cui adhuc reſtabat ipſius Auguſtinus
paſſionis quā ſibi impendere dixerat tā magna conflictatio,tā moleſtū certamen, ad cuius
conſummandū curſum,adhuc illud deerat vbi erat futurus acrior & crudelior inimicus.ſed
hoc dicit non re plena ſed ſpe firma,quia de victoria futuri certaminis,& curſus conſūma-
tione certū eum ſecurum ꝙ iam fecerat,qui ſibi paſſionem iā imminere reuelauerat,& ideo
quod futurum eſſet præſumpſit,tanq̃ factum fuerit indicauit.Hoc igitur totū nos dicimus
tunc fuiſſe adhuc perficiendū,quia de dei promiſſione præſumens totum ita dicebat tan-
quam fuiſſet effectū.Vnde & de præmio ſecurus adiungit, Et in reliquo, id eſt in futuro,
B Corona iuſtitiæ repoſita eſt mihi,quam.ſ.nullus auferat,idem tibi ſperare potes. Quam Auguſt. in
reddet mihi domin⁹ in illa die,qa ipſe eſt Iuſtus iudex,vtriꝙ iuſtus retribuēdo bona ꝓ bo pſal.cxxiiii
nis,quia prius miſericors retribuendo bona pro malis:& ipſa tamen iuſtitia qua retribuun- Aug. ſuper
tur bona pro bonis nō eſt ſine miſericordia.Et nota quod ait reddet. Si eñ fides gratia eſt Ioannem.
& vita æterna,quaſi merces eſt fidei. Videtur quidem deus vitam æternam tanq̃ debitam
reddere,cui debitam?fideli,quia promeruit illam per fidem,ſed quia fides gratia eſt & vita
æterna eſt gratia pro gratia.Reddet mihi dico, Non ſolum autem mihi,ſed & his qui di-
ligunt aduentum eius,mali timent aduentum eius,quia ibi damnandi ſunt, boni vero di-
ligunt,quia ibi ſaluandi ſunt. Feſtina.q.d.quia tēpus reſolutionis inſtat, Feſtina cito ve
nire ad me,& etiam ideo quia quos mecum habere ſolebam modo nō habeo. Demas eñ,
proprium nomen, Me dereliquit,tempore aduerſitatis: Diligens hoc ſeculum , & abiit,
Theſſalonicam,Creſcens,abiit In Dalmatiā,miſſus a me in miniſteriū. Et Titus,abiit,
In Dalmatiam,miſſus a me. Lucas eſt mecum ſolus,Marcum aſſume & adduc tecū . Eſt
enim mihi vtilis in miniſterium. Tychicum autem miſi Epheſum ,penulam quam reliqui
Troade apud Carpum veniens affer tecum & libros,quos ibi dimiſi. Maxime autē mem
branas,vt ibi ſcribam epiſtolas meas.Hæc penula ſecundum Aimonē data fuit patri Pau-
li in inſigne a Romanis quando ſuſceptus eſt in ſocium & ciuem Romanum.Vndę & Pau-
C lus ſe ciuem Romanum appellat.Penula enim erat veſtis conſularis qua induebantur cōſu-
les Romani ingredientes in curiam:de qua ſi quæritur,vnde Apoſtolo acciderit,reſpondeo
Romanos hanc habuiſſe conſuetudinem quando monarchiam totius orbis ſibi acquire-
bant,vt quæcunꝙ gens cum pace & coronis eis occurriſſet,darent eis libertatem , intātum
vt fratres illorum dicerentur ciueſꝙ Romani appellarentur:dabantꝙ poteſtatem ædificā-
di curiam & habendi cōſules,ſicut & ipſi habebant.Pater igitur Pauli de Giſcalo oppido
Iudææ vbi natus fuerat tranſlatus in Tharſum Ciliciæ quodā tempore venientibus Ro-
manis per Ciliciam,occurrit eis ipſe cum aliis,Tharſenſib⁹ vtpote nobilis,exceperuntque
eos cum pace.Tunc Romani conceſſerunt eis prædicta,ibiꝙ pater Pauli penulam accepit,
poſt cuius mortem ob recordationem eius hanc veſtem ſibi Paulus retinuit.Vel penula hic
dicitur volumen legis.Vnde Hieronymus ait,Volumen Hebræorum replico,quod Paulus
iuxta quoſdam penulam vocat.

Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit.reddet illi dominus ſecundum
opera eius,quem & tu deuita . Valde enim reſtitit verbis noſtris.In prima mea
defenſione,nemo mihi affuit,ſed omnes me dereliquerunt , non illis imputetur.
Dominus autem mihi aſtitit,& cōfortauit me,vt per me prædicatio impleatur,&
audiāt oēs gētes,qa liberatus ſū de ore leonis.Liberauit me dñs ab oi ope malo,
& ſaluū faciet in regnū ſuū cęleſte,cui gloria in ſecula ſeculorū.Amē.Saluta Pri

ſcillam & Aquilam,& Oneſiphori domum.Eraſtus remanſit Corinthi,Trophi- D
mum autem reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyemem venire. Salutant te
Eubolus & Pudens,& Linus,& Claudia,& fratres omnes. Dominus Ieſus Chri-
ſtus cum ſpiritu tuo.Gratia vobiſcum.Amen.

Alexander.q.d.illi reliquerũt me. Alexander aũt ęrarius,id eſt faber vel cuſtos ęrarii. Multa mala mihi oſtendit,id eſt fecit Athenis. Iſte Alexander quẽ ſupradixit reuerſum ad apoſtaſiam,qui fabricabat ędes Dianæ apud Athenas,& omnes contra Apoſtolum cõ-mouit. Vnde ſubdit, Reddet ei dominus ſecũdum opera eius,non ait reddat ſed reddet, quod verbum prænunciantis eſt,non imprecantis.Indicat enim non optat. Quem & tu deuita,valde enim reſtitit verbis meis,& in prima mea defenſione, id eſt quãdo primo cœpi defendere euangelium contra illũ nemo mihi affuit adiutor.Per hoc quod dicit, In pri-
Ambroſius ma,innuit ſe ſæpe congreſſum contra illum:vel preſſuram & tribulationem ſibi illatam defenſionem appellat.Tribulatio enim Chriſtianis defenſio eſt,quia defendit eos in die iudicii.Nemo mihi affuit dico, Sed oẽs mei dereliquerunt me,nõ illis imputetur,quia hominis eſt timere.Nota quod non orat pro Alexandro qui inuidentia fraternitatem impugnãdo peccauerat,ſed pro his qui non abruperant amorem,ſcilicet timore ſuccubuerant,orat
Auguſt. de ſer.in mon. vt eis ignoſcatur.Multum enim intereſt qui hoc modo,& eos qui illo modo peccant. Dominus autem aſtitit mihi,& confortauit me,quanto plus ab hominibus relictus ſum.Confortauit me dico, Vt per me prædicatio impleatur,& audiant omnes gentes quod liberatus ſum etiam de ore leonis,id eſt Neronis de cuius manibus liberatus eſt a domino,quando venit Romam,adductus ab his qui præerat Iudęę ob hoc quia Cæſarem appellauit. Nã cum veniſſet Romã duobus annis manſit in libera cuſtodia,& poſt etiam trãſiuit ad nationes quæ erãt in circuitu Romæ.Vel, De manu leonis,id eſt diaboli:qui ſicut ait Petrus tã E
Aimo q̃ leo rugiẽs circuit q̃rẽs quẽ deuoret:q cũ nõ põt a iuſtitia remouere Apoſtolũ,vel de vita vult tollere ne aliis prodeſſet:quod quia non,poteſt inſultat ei Apoſtolus,dicẽs, Liberauit me etiam dominus ab omni opere malo,& ſaluum me faciet,ducens, In regnum ſuũ cęle-
Ambroſius ſte,idem tibi ſperare licet. Cui eſt gloria in ſecula ſeculorum,Amẽ.Saluta Priſcã & Aqlã, Aqla erat vir Priſcę:apud iſtos hoſpitabať Aplus. Et Oneſiphori domũ.i.familiã. Araſtus remanſit Corinthi: Trophimũ autẽ reliqui infirmũ Mileti.i.ideo hos nominat vt veniens per eos viſitet. Feſtina ante hyemem venire,propter hymbres & frigora commoner,vt autumno veniret. Salutant te Eubolus,& Pudens,& Linus,& Claudia,fratres oẽs. Poſt ſalutationem fratrum ipſe ſalutat,quaſi ſubſcribens hoc modo, Dominus Ieſus,ſit,

Cum ſpiritu tuo,& caue ne admonitus iraſcaris,ſed potius, Gratia,ſit, Vobiſcum, id eſt maneat noſtra dilectio, Amen.i.fiat,vel vera ſunt quæ hactenus dixi.

A

Argumentum in epiſtolam ad Titum.

TITVM commonefacit & inſtruit de conſtitutione preſbyterii,& de ſpiritua li conuerſatione,& de hæreticis vitandis,qui traditionibus Iudaicis credũt, ſcribens ei a Nicopoli.

CAPVT I.

AVLVS ſeruus dei,Apoſtolus autem Ieſu Chri ſti ſecundum fidem electorum dei & agnitionẽ ve ritatis quæ ſecundũ pietatẽ eſt in ſpem vitę æter‐ næ,quam promiſit qui non mentitur deus ante tẽ‐ pora ſecularia : manifeſtauit autem temporibus ſuis verbum ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi ſecundum præceptum ſaluatoris noſtri Dei, Tito dilecto filio ſecundum communẽ fidẽ.Gra‐ tia & pax a deo patre & Chriſto Ieſu ſaluatore no‐ ſtro.

B PAVlus ſeruus Chriſti &c.Hanc epiſtolã ſcribit apo ſtolus Tito,quẽ creauit epiſcopũ cõmonens eũ fore ſollicitũ in eccleſiaſtica diſciplina.Tito enim relicto Cretę epõ ex humilitate & ſimplicita te nimis patiẽti.A Nicopoli ſcribit de epiſcopali officio imperioſe & poteſtatiue tractãdo præſcripta ei ſua authoritate vtili.Debet em̃ pontifex habere maternã pietatẽ & patris ſe ueritatẽ,vt ſit fortis ſuperbis,& ſuauis modeſtis,vt non habens timoris angulũ nec elatio‐ nis ſuperciliũ,vrat, & luceat : vnde in veſte legalis pontificis erat coccus biſcinus,qui ha‐ bet ſpeciem ignis.Ignis autem duo facit,vrit,& lucet:ita & pontifex gladio prædicationis ſcilicet ignito eloquio vrere debet mordaci increpatione & metuenda minatione,& lucere blandis fouendo,& delectabilia promittendo.Ideo de mãna dicitur quod indurabatur ad ignem,& liqueſcebat ad ſolẽ.Et baculus põtificalis ab inferiori pungit,& in ſummo in an‐ teriora extendit,in ſe rediens,quia eccleſiaſticus doctor gladio verbi pungere debet.i.aſpe re redarguere peccantes,quod eſt ex inferiori natura,& correctos in anteriora dirigere,ita tamen vt ad propriam conſcientiam ſui conſideratione redeat,ſi forte in ſe habeat q̃ aliis annunciat.Eſt igitur intentio Apoſtoli inſtruere Titum de epiſcopali officio atq; monere vt id imperioſe tractet, & hæreticos vitet.Modus talis,primo ſalutat, deinde inſtruit eum de epiſcopali officio docens eum quid agere debeat,& quales epiſcopos per ciuitates conſti tuere.Deinde qualiter diuerſos vel ſexu vel ætate,vel conditione inſtituere debeat,poſtea

C monet eum de vitandis hæreticis. Præmittit autem ſalutationem dicens, Paulus,nomi‐ ne, *Seruus*,conditione,non tamen peccati miſera ſeruitute,ſed Dei,quadam nobilitate, qualiter Moyſes & Dauid ſerui ſunt appellati,& Maria ancilla. Apoſtolus autem Chriſti Ieſu.q.d.Humilitas non tollit poteſtatem & dignitatem.Apoſtolus dico, *Secundũ fidem* electorum dei,tenens & prædicans fidem quam tenẽt,vel qua ſaluant electi dei,& ideo pro ea laborandum eſt. Et ſecundum agnitionem,veritatis, Quæ,veritas eſt, *Secũdũ pie‐* tatẽ.i.Chriſti religionẽ,hoc ideo dicit quia eſt veritas,& in liberalibus artibus,ſed quæ ni‐ hil ptinet ad Chriſtianã religionẽ.Aplus Chriſti ſum dico, Et in hoc in ſpem vitę ęternę, id eſt ꝑ hoc ſperãs vitã ęternã.hęc eſt res,hic eſt fructus aplici officii.ꝑ hoc cõmẽdat aplicũ officiũ,non tepidius eſſe agendũ. Quam,vitã ęternam? Deus ante tẽpora ſecularia,vel ęterna,quod idẽ eſt.i.ante oĩa tẽpora, Promiſit,quõ, Promiſit,cũ nõdũ eſſent hoĩes qbꝰ Auguſtinus ꝓmitteret,qa in eius ęternitate,& in ipſo verbo eiꝰ eidẽ coęterno iã p̃deſtinatiõe fixũ erat. de ciui.dei.

Promiſit,ergo,ante tpa,qa in ſe ęterno ſic fixũ erat anteq̃ tp̃s eſſet qđ cũ creaturis cœpit. Nõ ergo poſſumꝰ dicere fuiſſe aliqđ tp̃s qñ deꝰ nõdũ aliqd fecerat.Ideo ait, Quã pro.d.a. Auguſ. con t.ſ.q.d.non eſt recẽs ꝓmiſſio,ſed ante tpa oĩm ſeculoꝝ,addit, Qui nõ mẽtit.i.qa verax traManich. eſt,ꝑ qđ certa oſtẽdit ꝓmiſſio vitę,q̃ quãto certior eſt tanto miniſter debet ſollicitior eſſe.

Vt,ante certiꝰ ſit, Manifeſtauit ſuis temporibus.i.cõgruis.ſ. Verbũ ſuũ.i.filiũ,hæc eſt vita ęterna.Manifeſtauit dico,nõ ſolũ rei effectu,ſed etiã In p̃dicatiõe q̃ credita eſt mihi

Digitized by Google

vt fideli cui tu o Tite comparticipas.Credita eſt mihi prędicatio dico,& hoc, *Secũdũ pręceptum ſaluatoris noſtri dei*,cui in ſalute hominũ min⁹ obedim⁹,ſi quomodo remittimur. D
Paulus inquam ſcribit hanc epiſtolam, *Tito dilecto filio* ſuo *ſecũdum cõmunem*.i.catholicam, *Fidem*,non priuatam alicuius.Catholicon enĩ Gręce,Latine dicitur cõmune,vel vniuerſale.Et in ſcribendo,primum ſalutat in hunc modũ, *Gratia*,ſit, *Tibi & pax a deo patre & Chriſto Ieſu ſaluatore noſtro*.manifeſta ſunt hæc.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ,vt ea quæ deſunt corrigas,& conſtituas per ciuitates preſbyteros ſicut & ego diſpoſui tibi,ſi quis ſine crimine eſt,vnius vxoris vir,filios habens fideles,non in accuſatione luxuriæ,aut non ſubditos. Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe ſicut dei diſpenſatorem, non ſuperbum,non iracundum,non vinolentum,non percuſſorem,non turpis lucri cupidũ,ſed hoſpitalem,benignum,ſobrium,iuſtum,ſanctum,continentem,amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem,vt potens ſit exhortari in doctrina ſana,& eos qui contradicunt arguere.

Huius rei,primo dicit qd agere debeat,& quales ordinare p̃ſbyteros ita incipiens. *Huius rei gratia reliqui te Cretę*,cum inde recederem: *Vt corrigas* mala,in peccãtibus,addendo bonis, *Ea quæ deſunt*,ad perfectionem. Et nota quod dum hæc recolit Apoſtolus ſicut ei diſpoſuerat monet exequi. Et,ideo reliqui te, *Vt conſtituas*,per ſingulas *Ciuitates preſbyteros*.i.epiſcopos,vt paſtoralis curę onus facilius ſuſtineatur per multos diuiſum. Conſtituas dico, *Sicut ego tibi diſpoſui*,id eſt quales conſtituendos docui.ſ. *Si quis eſt*, non dico ſine peccato. *Sed ſine crimine*,id eſt ſine peccato criminali,vel infamia criminali.Si dixiſſet ſine peccato,nullus in eccleſia recte poſſet ordinari miniſter.Multi enim baptizati fideles ſunt,ſine crimine.Sine peccato vero in hac vita neminem dixerim,non quia peccati aliquid remaneat quod in baptiſmate non dimittatur,ſed quia in nobis in hui⁹ vitæ infirmitate manentibus cotidie fieri non quieſcũt,quæ fideliter orantibus cotidie remittantur.Quãlibet valde iuſtũ diſcutias in hac vita,q̃uis iã ſit dignus iuſti vocabulo,non eſt tamen ſine peccato.Vnde Ioannes,*Si dixerimus*,quia peccatũ non habemus nos ip.ſe. & ver. i.n.non eſt.Sed plane multi iuſti dicti ſunt ſine querela,quod intelligitur ſine crimine.Nulla enim querela iuſta eſt de his qui non habent crimen.Crimen ergo eſt graue peccatum accuſatione & damnatione digniſſimum,vt homicidium adulterium,aliqua immũditia fornicationis,furtum,fraus,& cætera huiuſmodi,quæ cũ cœperit homo non habere, incipit caput eius erigere in libertatẽ,ſed iſta inchoata eſt nõ perfecta libertas. *Vni⁹ vxoris vir*.Poſt baptiſmum,quando nouo homini nec ſtupra nec aliqua quę ante fuerant obſiſt. [Auguſt. ad Bonifac.] [Aug. ſuper Ioannem.]

E

Huic ſententiæ Auguſtinus contradicit his verbis,Acutius intelligunt qui nec eũ qui catechuminus vel paganus habuit alteram,ordinandũ eſſe cenſuerunt, quia de ſacramento agitur non de peccato.nam in baptiſmo omnia peccata dimittunt.& q dixit,*Si nupſerit virgo non peccat*,ſatis declarauit nuptias non eſſe peccatum:propter ſacramenti autẽ ſanctitatem,ſicut fœmina etiam ſi catechumina viriata fuerit non poteſt poſt baptiſmum inter dei virgines conſecrari:ita non abſurde viſum eſt bigamum non peccaſſe, ſed formam quandam ſacramenti amiſiſſe,non ad vitæ bonæ meritum, ſed ad ordinis eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſarium.Et ſicut plures antiquorum patrum vxores ſignificauerunt futuras ex omnibus gentibus eccleſias vni viro ſubditas,id eſt Chriſto,ita noſter antiſtes,id eſt epiſcopus vnius vxoris vir ſignificat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro ſubditam,id eſt Chriſto.Itaq; ſicut duobus pluribuſve dominis ſeruire,ſic ab vno viro in alterius tranſire connubium non licet,quia apoſtatare ab vno deo,& ire in alterius adulterinam ſuperſtitionem ſemper eſt malum.Et ideo ait, *Vnius vxoris vir*,in quo ſpes continentiæ eſt & ſacramentum. *Filios habens fideles*,id eſt ſanę fidei, *Non in actione luxuriæ,aut non ſubditos*,id eſt nec ſaltem de luxuria accuſatos,vel ſibi non ſubditos.Alioquin nec ſpes eſt in eo corrigendi alios,nec frontem habet ad alios,talium cohabitator, *Oportet enim*,quaſi dicat,talis debet conſtitui epiſcopus. *Oportet enim*,id eſt neceſſe eſt ad tractationem officii, *Epiſcopũ eſſe ſine crimine*,id eſt irrephẽſibilẽ, *Sicut dei diſpenſaſatorem*,cum dicit [Hierony.] [Auguſt. de coniugali.] F

A epiſcopum, aperte oſtendit preſbyterorum nomine epiſcopos ſupraſuiſſe deſignatos. Nõ ſuperbum, non iracundum, non percuſſorem. i. non aliorum mentes aliter quam oportet loquendo percutientem. Vel ad literam, Non ferocem, non crudelem, Nõ cupidũ turpis lucri, id eſt ſecularis: Sed hoſpitalem, benignum, ſobriũ, iuſtũ, proximo: Sanctum, deo, Continentem, ſe ab illicitis. i. ab ira, ſuperbia, & cæteris. Amplectentẽ, amore, Eum ſermõnẽ qui eſt ſecundũ doctrinã fidelem. i. veracẽ: ita hæc habeat, Vt potens ſit vita & ſciẽtia. Exhortari, ſcientes, In doctrina ſua, & redarguere eos qui contradicũt, veritati obloquendo, vel male viuendo, Contradicentes enim non vno modo intelligendi ſunt. pauciſſimi quippe nobis contradicunt loquendo, ſed multi male viuendo. Quis enim audet apertiſſime loquendo contradicere veritati? Non cõtradicũt multi lingua, ſed vita, quos redarguere magnum opus eſt, grandis ſarcina, cliuus arduus, Auguſt. de uer. apoſt.

Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores: maxime qui de circunciſione ſunt, quos oportet redargui: qui vniuerſas domos ſubuertunt, docẽtes quæ non oportet turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipſorum propheta, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ: ventres pigri. Teſtimonium hoc verum eſt. Quam ob cauſam increpa illos dure vt ſani ſint in fide, nõ B intendentes Iudaicis fabulis & mandatis hominum auerſantium ſe a veritate, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mũdum, ſed inquininatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Confitentur ſe noſſe deũ, factis aũt negant, cũ ſint abominati & incredibiles & ad omne opus bonum reprobi.

Sunt enim. Quaſi dicat, Bene dixit eos qui contradicũt. Sunt enim, inceſti, Multi & inobedientes, in ſe: Et vaniloqui, ad alios: Et ſeductores, circumuẽtionibus, & cuiuſcunque generis fraudibus. Et maxime qui de circunciſione ſunt, id eſt de Iudæis qui ſub nomine Chriſti iudaizare docebant. Renati enim in Chriſto non puri erant Chriſtiani, quia partim legem, partim Chriſtum venerari volebant: de quibus ſubdit, Quos oportet redargui. ideo, quia ipſi ſunt, Qui ſubuertunt vniuerſas domos. id eſt totam familiam, Docẽtes quæ non oportet. & hoc faciunt, Gratia turpis lucri, ſcilicet terrenę rei, id eſt pro terrenis acquirendis. Vel, Gratia turpis lucri, id eſt vt proſelitos faciãt: ſicut dominus dicit Phariſæis & ſcribis, Circuitis mare & aridam vt faciatis vnum proſelitum. Dixit, Quaſi dicat, Vere tales ſunt, ſicut dixit, Quidã ex illis, quod eos nouerat. Iſte fuit Pigmenides Cretenſis in cuius libris hoc inuenitur, qui homo inter prophetas dei non inuenitur, nec eius prophetia ad illa eloquia dei pertinet quæ Iudæis ſunt credita. Et ideo nomen eius non cõmemorauit Apoſtolus, ſicut ſolet commemorare prophetas dei, dicẽtis, ſicut & Dauid dicit, C vel Eſaias: vel tacitis nominib9 illorum dicit, ſicut ſcriptum eſt, & ea ſcriptura intelligitur in qua eſt authoritas dei. Homo autem ineruditus, canis rabioſus, auſus eſt dicere iſtum de prophetis Iudæorum fuiſſe, de quo ait Apoſtolus, Dixit quidam ex illis proprius, quia verum dixit, & ſi poeta eſſet. Propheta dico, Illorum, non dei, Et proprius, illorum, quia eorum naturã bene aperuit. Quod vtique ad hoc dictum eſt, ne dei propheta putaretur. Non ergo Iudæorum ſed Cretenſiũ proprius erat propheta, qui dixit, Cretẽſes ſemp. ſunt Mendaces & malæ beſtiæ, id eſt ſanguinem ſitientes: Et ventres pigri, id eſt guloſi, & ideo pigri. Et ne minus credas ei quia Gentilis erat, eius verba commendat Apoſtolus dicẽs, Teſtimonium hoc verum eſt. Sciendum quod licet diuinæ authoritati vnde voluerit quod verum inuenerit teſtimonium ſumere, ſicut & Paulus, vt legitur in Actibus Apoſtolorum cum loqueretur Athenienſibus ait de deo, In illo viuimus, mouemur, & ſumus, ſicut & quidam ſecundum vos dixerunt. Et de Athenienſis arę inſcriptione ait, Inueni aram in qua ſubſcriptum eſt, de ignoto deo. Ita diuina authoritas vndecunque ſumit quod neceſſarium inuenit, ſed non ideo omnia ibi quæ inſcripta ſunt, accipienda confirmat. Vnde in lege præceptum eſt Iudæis, vt ſi mancipium gentile emerent, eius pili raderentur, & vnguiũ incrementa abſcinderentur: deinde ad vſus domeſticos aſſumeretur: ita vanis atque ſuperfluis Gentilium ſuperſtitionum & poeticarum ſententiis abraſis & deciſis, quod purum repertum fuerit ad miniſterium domus Dei aſſumendum eſt. Sequitur, Quam ob cauſam Auguſtinus

Digitized by Google

docent.q.d.quod non oportet. Quam ob cauſam increpa illos,non vt ſoles molliter, Sed D
dure,ideo vt ſani, Sint in fide,id eſt vt recte credant. Non intendentes Iudaicis fabulis,literalis obſeruantiæ,in qua nemo iuſtificatur apud deum. Et mandatis hominũ,quia mandata legis poſt manifeſtam veritatem,iam hominum,& non dei mandata ſunt.hominum dico, Aduerſantium vel auertentium ſe a veritate,ſpiritualis intelligentiæ. Quicquid enim aduerſus veritatem opponitur,humana intentio eſt.Ideo mandata hominum,

Ambroſius

& fabulas appellat quæ narrant,quia neſcientes ſcripturarum & interiora verborum legũ, colorem ſequuntur,non ſaporem.Putant enim nunquam recedendum eſſe ab his quæ Moyſes tradidit,vt puta de eſcarũ differentia. Vñ ſubdit, Oĩa eñ.q.d.Vere auertũt ſe a veritate,quia Omnia,humanis vſibus conceſſa, Munda,ſunt, Mundis,ſcilicet illis qui ſi

Auguſ. contra Fauſt.

de bona ſumunt & iuſti ſunt:quod ipſi negant ideo,quia in lege quędam Moyſes prohibuit, & ab immundis munda diſcernit.hoc autem non ſecundum naturas quas deus creauit intelligi voluit,ſed ſecundum ſignificationes.Omnia ergo munda ſunt mundis ſecundũ naturã,in qua creata ſunt.Vnde in Geneſi,Vidit deus cũcta q̃ fecerat,& erãt val.bo.ſecũdũ ſignificationes tñ quædam immunda ſunt Iudæis,nec omnia nobis apta ſunt,vel propter ſalutẽ corpoꝝ,vel ꝑpter conſuetudinẽ humanæ ſocietatis. Cũ ergo ſua cuiq; redduntur,& naturalem ordinem ſeruant. Omnia ſunt munda mundis,contaminatis,autem per pecca ta: Et infidelibus.ſ.qui non credunt in deum vel deo, Nihil mundum,quia non ſunt digni donis dei:ſed Et mens,id eſt intellectus, Et conſcientia eorum inquinatę ſunt.q.d.nõ E
ex cibo eſt inquinatio eorum,ſed ex malo intellectu & conſcientia peccatorum.Et vere mẽs & conſcientia eorum inquinatę ſunt,quia Confitentur,quidem verbis, Se noſſe deum,factis autem negãt.Vt enim Ioan.ait, Qui dicit ſe noſſe deum,& mandata eius nõ cuſtodit

Aug. ſuper Ioannem.

mendax eſt.Si negatio non tãtum lingua fit,ſed & factis certe multos inuenimus Antichriſtos,qui ore confitentur Chriſtũ,& moribus diſſentiunt ab eo.Quiſquis factis negat Chriſtum,Antichriſtus eſt.Tales ſunt omnes mali catholici,qui nõ verbis ſed factis negãt.Nolite ergo eſſe tanq̃ de fide ſecuri , adiungite fidei rectę vitam rectam,vt Chriſtum cõfiteamini,& verbis vera dicendo,& factis bene viuendo.nam & ſi confitemini verbis,& non factis ,fides talium morum,prope fides eſt dæmoniorum. Cum ſint.q.d.confitentur ſe noſſe deũ, Cum tamen , Sint abominales,id eſt deo odibiles: Et incredibiles,id eſt nec habiles credere: Ad omne opus bonum reprobi,id eſt a deo reprobati,vt nõ habeant gratiã ad bene operandum. Tu autem.q.d.illi docent quod non oportet.

CAPVT II.

TV autem loquere quæ decent ſanam doctrinam.Senes vt ſobrii ſint, pudici,prudentes,ſani in fide,in dilectione,in patientia.Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices : non multo vino ſeruientes: bene docentes vt prudentiam doceant. Adoleſcentulas,vt viros ſuos ament:filios ſuos diligant,prudentes,caſtas,ſobrias, domus curã habentes,benignas,ſubditas viris ſuis,vt non blaſphemetur verbum dei.Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrii ſint.In omnibus teipſum præbe exemplum bonorũ operum, in doctrina,in integritate,in grauitate. Verbum ſanum irreprehenſibile, vt is qui ex aduerſo eſt vereatur,nihil habens malum dicere de nobis. F

Tu autem loquere ea quæ decent ſanam doctrinam,id eſt doctrinam ſanę fidei.Hęc ſunt quæ ad bonos mores pertinent.ſ.hortare, Senes,vt ſobrii ſint:pudici,ne luxuriẽt: Prudẽtes,prouidentes fidei neceſſaria: Sani in fide,ſcilicet vt habeãt integram fidem ſimiliter, vt ſint ſani, In dilectione dei,& proximi, in ordine ipſo charitatis. & ſint ſani, In patientia,tẽtationum & tribulationum,hortare etiam anus ſimiliter,eſſe, In habitu ſancto, vt.ſ.earum inceſſus,motus,vultus,ſermo præferant ſanctitatem. Nõ criminatrices.i.crimina aliis imponentes,quod ſolent facere adoleſcentulis. Non multo vino ſeruientes, ſolent eñ eſſe q̃dã q̃ corporis frigeſcente luxuria vino ſe pro libidine dederunt. Bene docẽ

Digitized by Google

A tes, non quidem publice viros ſed priuate, Adoleſcentulas, ita tamen vt doceant ipſas adoleſcentulas, Prudentiam.ſ.vt ament viros ſuos. Vel ita diſtingue, Bene docẽtes, ita vt prudentiam doceant. Hic diſtingue. Deinde ſequit. Adoleſcentulas, hortare, Vt viros ſuos, quos carnali affectu naturaliter diligunt, Ament, etiam pudica dilectione, vt.ſ. cum pudore viris debitum potius reddant q̃ exigant. Et filios, ſuos Diligãt non modo carnali, ſed etiam ſpirituali amore. doceant etiam eas eſſe, Prudentes, mentis intelligentia: Caſtas, corporis continentia: Sobrias, in cibo & potu. Domus, ſuę, Curã habẽtes, Benignas ſubiectas viris ſuis, vt non diuitiis vel nobilitate perflatę, viris ſuis imperare deſiderent. Subiectę ſint viris ſuis dico, ita Vt verbum dei.i.doctrina euangelica, Non blaſphemetur, ſi habent viros infideles quibus propenſius propter timorem dei obſeq debent, & congaudere, vt hoc videntes non blaſphement nomen domini. Vel poteſt hoc referri ad ſenes & ad omnia ſuperiora.q.d. Hortare ſenes & anus & adoleſcẽtulas, vt ita ſe habeant vt dixi quod debent facere. ideo vt non blaſphemetur nomen domini: quod fit ſi male habeant. Iuuenes ſimiliter hortare, vt ſobrii ſint, quia iuuẽtus ſolet modum egredi. immo promptior ſolet eſſe ad lapſum, ideo ſalubrius retinaculis contineri iubetur, vt infrenata diuinis legibus gubernetur: quod vt facilius ſit, magiſtrum iubet eſſe, formam ſubdens, Et in omnibus imple teipſum exemplũ bonorum operum, vt.ſ. quod docet verbis, oſtẽdat B factis: vt hi qui prophani ſunt & inimici dei, erubeſcant, videntes quia quæ docet vera eſſe probat factis. Aliter paſtor occidit oues quantũ in ſe eſt, & ſi illę viuũt. Mali enim paſtores non parcunt ouibus, qui non modo languentes & errantes non curãt, ſed etiam fortes & pingues necant quantũ in ipſis eſt. & ſi illę viuunt, de miſericordia dei viuunt, tamen quantum ad paſtores malos pertinet, occidunt. Quomodo? male viuendo, malum exemplũ præbendo. Attendens enim ouis præpoſitum ſuum male viuentem, oculos a regulis dei declinantem & in hominem intendentem, incipit dicere apud ſe, Si prępoſit⁹ meus ſic viuit, ego qui ſum qui non faciam quod ille facit? Omnis ergo qui male viuit in conſpectu eorũ quib⁹ præpoſitus eſt, quantum in ipſo eſt occidit eos. ideo ſeruo dei eminenti in membris ſummi paſtoris dictum eſt, In omnibus præbe teipſum exemplum bonorum operum.ſ. in doctrina, recta: In integritate, vitæ & corporis: In grauitate, ne leuis ſis ſed authenticus. Et verbum, tuum ſit, Sanum & irreprehenſibile, quod non valet reprehendi loco dictum & tempore: Vt is qui ex aduerſo eſt.i. qui vobis contrarius, Vincatur vel vereatur nihil habens malum dicere de vobis.

Hierony.

Ambroſius

Ambroſius

Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe in omnibus placentes, non contradicẽtes, non fraudãtes, ſed in oibus fidem bonã oſtẽdentes, vt doctrinã Saluatoris noſtri C dei ornent in oibus. Apparuit em̃ gratia ſaluatoris dei noſtri oibus hoibus, erudiens nos vt abnegãtes impietatẽ & ſecularia deſideria ſobrie & iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatã ſpem & aduẽtũ glorię magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, q dedit ſemetipſũ pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mũdaret ſibi populũ acceptabilẽ, ſectatorẽ bonorũ operũ. Hęc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Seruos, etiam hortare, Subditos eſſe dominis ſuis, quibuſlibet tam bonis quam malis. Subditos dico, In omnibus, quæ non ſunt contra deum, Et placentes. Vel ita diſtingue, In omnibus placentes non contradicentes, hoc modo poterũt placere, ſcilicet ſi nõ muſſitauerint cum domini aliquid iuſſerint: Non fraudãtes aliquid, de debito ſeruituris: Sed in omnibus, etiam in minimis, Fidem bonam oſtendentes, vt doctrinam, hoc referũt ad omnia prædicta, ſcilicet ad ſenes, & anus, & ſeruos, &c. Quaſi dicat, Hortare omnes prędictos, vt ita ſe habeant vt præſcriptum eſt, Vt, ita Ornent in omnibus, actionibus ſuis. Doctrinam Saluatoris domini noſtri, bonis operibus & fide doctrinam dicit ornari dominicam. Ornamentum enim doctoris vel paſtoris eſt honeſta vita diſcipuli. Apparuit em̃.q.d. Omnes monendi ſunt, vt ornent, quia omnibus natus eſt Chriſtus, nullũ excludit. Et hoc eſt quod ait, Apparuit em̃, per carnem, Gratia dei & Saluatoris noſtri dei.i.de⁹ & Sal. noſter.ſ. dei fili⁹ etſi iuiſibilis ſit ĩ forma dei, tñ p grãm apparuit ĩ forma ſerui, & hoc,

Digitized by Google

Omnibus hominibus.i.ad vtilitatē omnis generis hominū ſine quo nō profuiſſet nobis D naſci: Erudiens nos,exemplo vitæ & doctrina,in quo eum ſequi debes.ſ.vt erudias. Erudiens nos dico ad hoc, Vt,nos, Abnegantes.i.fugientes Impietatem,vanę culturę & ignorantiam: Et deſideria ſecularium,quę a mundi huius principe ſuggeruntur. Sobrie in nobis: Et iuſte,ad proximū: Et pie,ad deum. Viuamus in hoc ſec.tam fragili. Nos dico, Expectantes,vt certi & ſolliciti, Beatam ſpem.i.gloriam æternam: Et aduentū,
Ambroſius vel manifeſtationē glorię magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti,qui non in infirmitate vt prius,ſed in gloria & poteſtate veniet,præmia daturus ſecundū merita, qui in primo aduentu adeo humilis fuit.quod non ſolum erudiuit, Sed dedit.i.tradidit morti, Semet
Ambroſius ipſum pro nobis,per hoc ſecuri ſum⁹ de ſpe.Dedit dico, Ad hoc vt redimeret nos per ſanguinem ab omni iniquitate tam originali quam actuali. Et mundaret,in baptiſmo a culpa & pœna, Populum ſibi acceptabilem, vel peculiarem.i.proprium, Sectatorem bonorum omniū.Ad hoc redemit nos Chriſtus,vt puram vitam ſectantes,& repleti operib⁹ bonis regni dei hæredes eſſe poſſimus. Hæc loquere, neſcientibus: Et exhortare, ſcientes: Et argue,negligentes vel rebelles:& hoc, Cum omni imperio.i.poteſtate,quia iam non aſpere hoc accipit,cū pro ſalute fieri ſciat ita cū imperio, Vt nemo cōtemnat pro ſimplicitate.

CAPVT IIII. E

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe,dicto obedire,ad omne opus bonum paratos eſſe neminem blaſphemare:nō litigioſos eſſe,ſed modeſtos,omnem oſtendentes manſuetudinē ad omnes homines.Eramus enim aliquando & nos inſipientes,increduli,errantes,ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis,in malitia,& inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem.Cum autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri dei,non ex operibus iuſtitiæ quę fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit,per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti,quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtū ſaluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.Fidelis ſermo eſt.Et de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præeſſe qui credunt deo.Hæc ſunt bona & vtilia hominibus.Stultas autem quæſtiones,& genealogias, & contentiones,& pugnas legis deuita. Sunt enim inutiles & vanæ.Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt,& deliquit,cum ſit proprio iudicio con F demnatus.Cum miſero ad te Artemam,aut Tychicum,feſtina ad me venire Nicopolim.Ibi enim ſtatui hyemare.Zenam legiſperitum,& Apollo ſollicite prę mitte,vt nihil illis deſit.Diſcant autē & veſtri bonis operibus pręeſſe ad vſus neceſſarios,vt non ſint infructuoſi. Salutant te qui mecum ſunt omnes.Saluta eos qui nos amant in fide.Gratia dei cum omnibus vobis.Amen.

Admone.q.d.& ſi tu habes imperium ſpirituale,tamen Admone illos ſubditos eſſe principibus.ſ.regibus & ducibus, Et poteſtatibus,minoribus, Et obedire dicto,illorum non quidem ad malum,ſed admone, Paratos eſſe ad ōme opus bonū,id eſt obedire illis in dño. Et admone neminem blaſphemare, & ſi premuntur ab illis. q.d.Admone vt ad malum
Ambroſius tardi ſint & ad bonum parati,ſcientes quid ſingulis perſolui oporteat,quia ſingulis paratur merces. Non litigioſos eſſe ſed modeſtos,omnem manſuetudinē oſtēdentes ad omnes homines,bonos vel malos Chriſtianos omnibus hominibus bonos vult videri.ſic enim poſſūt
Ambroſius perfidi ad futurā ſpem vocari. Eramus eñ.q.d.hoc ideo debem⁹, quia & nos aliqñ fuim⁹ quod ipſi,ſic & poterūt eſſe quod nos ſum⁹ p eādē gratiā.Et hoc eſt quod ait, Eram⁹ eñ & nos aliqñ inſipiētes,& ſi philoſophi eſſent quidā veſtrū,vera tñ ſapiētia carebant. Et eramus increduli errantes,per mala: Et ſeruientes deſideriis,animi. Et voluptatibus,carnis Variis,agentes vitam noſtram In malitia,id eſt in mala nocendi voluntate: Et inui-

Digitized by Google

A día,de aliorũ ſucceſſibus:& ſi nocere non licuit, Odibiles,deo,vel aliis hominib⁹:& Inuicem odientes,alios. Cum autẽ benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri dei.i.cum benignus & humanus deus ſaluator noſter Apparuit,mundo per carnem,vel nobis per fidẽ. Non ex operibus,&c. Vel ita, Cum benignitas & humanitas.i.larga miſericordia & clementia Dei ſaluatoris noſtri apparuit.i.illuxit hominibus. Saluos nos fecit,iam ſpe futurę ſalutis. Ambroſius Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,quia nulla bona feceramus, Sed Auguſtinus ſecundum ſuam magnam Miſericordiam,ita forſitan & illis faciet qui adhuc increduli ſunt. Saluos fecit,dico, Per lauacrum regenerationis.i.per baptiſmũ in quo depoſito veteri homine,generatur nouus. Et renouationis ſpiritus ſancti,quia quotidie magis ac magis renouamur per ſpiritum in baptiſmo datum. Quem,ſpiritum.ſ. Effudit in nos abunde.ſ.ad remiſſionẽ omnium peccatorum,& copiam virtutum.& hoc Per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum:ad hoc Vt iuſtificati gratia ipſius hęredes ſimus,interim in pręſenti Vitæ æternæ.& hoc Secũdum ſpem,& ſi nondum ſecundũ rem.Et iſte Sermo.ſ.quod Chriſtus ſaluauit & hęredes fecit. Eſt fidelis.i.verax. Et de his,prædictis, Volo te cõfirmare alios vt curent in operibus bonis pręeſſe,aliis multis Qui credunt deo.Vel ita, Volo te confirmare,ſcilicet Eos qui credunt deo vt curent in operibus bonis præeſſe, aliis multis vel ſibiipſis. Ideo volo te de prædictis confirmare alios,quia Hæc,prædi

B cta ſunt Bona,in ſe, Et vtilia,aliis Hominibus. Stultas autem,quaſi dicat,de his confirma. Stultas autem quæſtiones,vbi nec ſalus,nec vtilis ſcientia. Et genealogias, id eſt originum enumerationes: Et contentiones,quas de lege faciunt,vt de cibis quos alii afferunt diſcernendos,alii non: Et pugnas legis,vt quando in emẽdata ſcriptura de annis Matuſſalę,& de huiuſmodi aliis contraria,vel impoſſibilia ſentire videtur,deuita. Sunt enĩ inutiles.i.ſine fructu: Et vanę.i.falſę.Et non ſolum hæc deuita,ſed etiam Hęreticum hominem poſt primam & ſecundam correctionẽ.i.poſtquam bis feceris correctionem. Deuita,hęretici ſunt qui per verba legis legẽ impugnãt.Propriũ enĩ ſenſum aſtruũt Ambroſius verbis legum,vt prauitatẽ mẽtis ſuæ legis authoritate confirmẽt.qui vitandi ſunt,quia frequẽtius correcti exercitatiores eſſent ad malum.Deuita,dico,Cur?Ecce, Sciẽs quia qui huiuſmodi eſt.i.incorrigibilis, Subuerſus eſt.i.perditus, Et delinquit,quia ſcienter peccat, Proprio iudicio condemnatus.proprio iudicio ſe condemnat,qui errorẽ laudat,& veritatem vituperat. Cum miſero ad te Artemam vel Tychicum,qui interim prouideat Cretẽſibus dum ad me veneris. Feſtina venire ad me Nicopolim,ibi enim ſtatui hyemare.Ideo Ambroſius dicit vt feſtinet poſt epiſtolam datam venire,quia vult eum videre cauſa affectus,& vt plenius confirmet in eccleſiaſtica diſciplina. Zenam legiſperitum,ideo hoc dicit,non qa peritior ſit Apollo,ſed quia huius profeſſionis fuerat in ſynagoga: Et Apollo,quia perfectus erat in ſcriptura. Sollicite præmitte,ita ſollicite,vt nihil deſit illis.i.vt quæ ad viaticum

C neceſſaria ſunt eis,habeant apud ſuos,ne quęrant aliena. Et quaſi quis quęreret, Vnde autem res erit illis? Vnde habet Titus quod eis ad viaticum largiatur? Reſpõdet, Diſcãt autem & vſtri.i.Cretenſes vt alii Præeſſe,ſibiipſis in bonis operib⁹ dãdo miniſtris. Nõ dico ad quælibet,ſed Ad vſus neceſſarios,& hoc ideo vt non ſint Infructuoſi,& iuxta parabolam arboris quæ non facit fructum bonum excidatur,& in ignem mittatur.Ideo iubet Ambroſius illis ſumptus neceſſarios dari,quia dignum erat vt qui ſpiritulia tradebãt,non illis deeſſent carnalia.Apollo epiſcopus fuit Corinthiorum qui propter ſeditionem concitatam aduerſum ſe a pſeudoapoſtolis diſceſſerat,cum Zena ſocio ſuo ad Titum Cretenſem epiſcopum, ſed Corinthiis iam ſedatis per epiſtolas Pauli mandat Tito vt priuſquam veniat Nicopolim,præmittat eos ita ſollicite vt nihil in viatico illis deſit. Salutant te omnes qui mecũ ſunt,propter compendium ſimul omnes cõſalutatores ſignificat. Saluta eos qui nos amãt, non ficte,ſed In fide.i.fideli affectu.Deinde generaliter omnes ſalutat,dicens, Gratia dei,ſit Cum omnibus vobis,Amen.

Digitized by Google

Argumentum in epiſtolam ad Philemonem. D

P Hilemoni familiares literas facit pro Oneſimo ſeruo eius,ſcribens ei ab vrbe Roma de carcere per ſupraſcriptum Oneſimum.

CAPVT I.

Ambroſius PAVLVS vinctus Chriſti Ieſu & Timothæus frater Philemoni dilecto adiutori noſtro, & Appiæ ſorori chariſſimæ, & Archippo commilitoni noſtro,& eccleſiæ quæ in domo tua eſt: gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratias ago deo meo ſemper memoriã tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in domino Ieſu, & in omnes ſanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni in E Chriſto Ieſu.

PAulus vinctus,&c.Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Philemoni Coloſſenſi,qui nulla eccleſiaſticę miniſtrationis præditus erat dignitate,ſed vir laudabilis in plebe,cui familiares literas mittit pro Oneſimo ſeruo ſuo,qui cum damno eius fugerat:ſed ab apoſtolo audito euangelio baptizatus eſt,cui & veniam deprecatur apoſtolus; ſcribens ei a Roma de carcere. Et eſt intentio apoſtoli implorare veniam Oneſimo apud Philemonem. Modus talis,Prius ſalutat illum cum vxore & filio. Deinde agit gratias deo de bonis eorum commendans fidem & charitatem eorum.Poſtea Philemonem obſecrat,cum ei imperare poſſet,vt Oneſimo parcat,& gratias deo agat:quia talem illum recipit vt non ſeruum ęſtimet,ſed dilectiſſimum fratrem.Deinde dicit,vt paret ſibi hoſpitium ſperanti ad ipſum venire.Præmittit vero ſalutationem,dicens, *Paulus vinctus Ieſu Chriſti*.i.pro Chriſto Ieſu.Non dicit apoſtolus quod eſt nomen dignitatis,ſed Vinctus,quod eſt nomen humilitatis,quia non imperat,ſed orat.Eſt enĩ hic interceſſio pro Oneſimo,ideo quæ humilitatis ſunt,commemorat incipiens ab iniuria ſua vt dignitatem ſuæ epiſtolæ faceret.Sicut enim peccati cauſa vinciri opprobrium eſt,ſic contra pro Chriſto cuſtodię vincula ſuſtinere maxima gloria eſt.Eo enim tempore in cuſtodia erat, ideo ait, Paulus vinctus Ieſu Chriſti, q.d.cuius debes miſereri,non eſſe cauſa doloris: quod eris ſi immiſericors filium cruciaueris. Et Timothæus frater,&c.Cuius etiam cauſa debes miſereri,ſcribunt hanc epiſtolam E

Ambroſius (margin, beside "tatis,quia non imperat")

Hierony. Philemoni dilecto,prouentu virtutum.Vel ſicut in Græco habetur, Diligibili,qui.ſ.diligi meretur: Et adiutori noſtro,miniſterio prædicationis, Et Appię vxori eius cui ſcribit vt hæc virum exoret Chariſſime ſorori,in fide non ficta, Et Archippo,filio eius Coloſſenſium miniſtro,vt & hic patrem exoret commilitoni noſtro qui mecum laborat in eadem militia: Et eccleſiæ quæ in domo tua,vel, Eius eſt.i.toti familiæ eius,vt & hi orent eum. Et ãte alia ſalutat in hunc modum, Gratia,ſit Vobis,id eſt remiſſio peccatorum, Et pax mentis,& reconciliatio ad deum A deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto.gratias,poſt ſalutationem gratias de bonis agit commendans fidem & charitatem eius:quæ ideo commemorat,vt memorata bonitas moueat eum ad veniam.Ait ergo, Gratias ago deo meo ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis. Vnde autẽ gratias agat,aperit,ſubdens, Audiens charitatem tuam & fidem.i.commendationem fidei & charitatis tuæ. Quam,fidem & charitatem habes in domino Ieſu: Et in omnes ſanctos,vel In omnibus ſanctis,quia in Chriſtum credebat & eligebat,& ſanctis credebat & diligebat,& per opera fidei & charitatis Chriſto ſeruiebat & ſanctis, Vt communicatio,q.d.fidem habes & charitatem in Chriſto & in ſanctis,ita Vt communicatio fidei tuæ euidens fiat.i. vt fides tua communicans fidei noſtræ,vel quod aliis ex fide tua communicas euidens ſit.& hoc in agnitione omnis boni in Chriſto Ieſu.i.ita euidens ſit vt hoc merito cognoſcatur

Digitized by Google

A omne bonum eſſe in te per Chriſtum.i.omnium bonorum ſufficiẽtia. Vel ita, Memoriam faciens tui,& gratias ago in orationibus habitis de hoc,vt Omnes fidei tuæ.i.operatio fidei qua ſeruis Chriſto & ſanctis,euidẽs fiat In agnitione omnis boni,quod eſt In Chriſto Ieſu.i.cum cognitione boni æterni,vt illud expeteretur in pręmium.Hoc em̃ orat Apoſtolus vt operatio illius cum cognitione fiat bonitatis.i.vt tali mente operetur,vt in futurum expectet præmium ipſum Chriſtum non retributionem temporalium. Ambroſius

Gaudium enim magnum habui,& conſolationem in charitate tua,quia viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater.Propter quod multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rem pertinet:propter charitatem magis obſecro cum ſis talis vt Paulus ſenex,nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti,obſecro Ambroſius
te pro meo filio quem genui in vinculis Oneſimo,qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis,quem remiſi tibi.Tu autem illum vt mea viſcera ſuſcipe.Quem ego volueram mecum detinere,vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelii.Sine conſilio autem tuo nihil volui facere,vti ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet,ſed voluntarium.Forſitan enim ideo diſceſſit ad horam a
B te,vt in æternum illum reciperes:iam non vt ſeruum,ſed pro ſeruo chariſſimum fratrem maxime mihi.Quanto autem magis tibi & in carne,& in domino?Si ergo habes me ſocium,ſuſcipe illum ſicut me.Si autem aliquid nocuit tibi aut debet,hoc mihi imputa.Ego Paulus ſcripſi mea manu.Ego reddam,vt non dicam tibi quod & teipſum mihi debes.Ita frater ego te fruar ĩ domino,refice viſcera mea in Chriſto . Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi,ſciens quoniam & ſuper id quod dico facies.Simul autem para mihi hoſpitium:nam ſpero per orationes veſtras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto Ieſu, Marcus,Ariſtarchus,Demas,& Lucas auditores mei.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro,Amen.

Gaudium em̃.q.d.iam hoc oro,quia Gaudium magnum habui in corde, Et conſolationem,in aduerſis, In charitate tua,quę non ſolo virtutis habitu in corde viguit,ſed etiã extra in opere manifeſtata eſt:hac.ſ. Quia in ſancta ſanctorum.i.filii ſanctorum chariſſimi,vel erga te propenſi ſanctorum affectus interni.O Frater per te,digne illos recipientem a ſuis laboribus quodammodo reſpirantes Requieuerunt,quia ſanctorum neceſſitatibus vtenſilia miniſtrauit:& ita ſanctorum affectus erga illum propenſius eo conſolãte quie-
C uit,& refrigeratus eſt. Propter quod.ſ.quia ſeruis aliis & ad benefaciendum promptus es, multomagis mihi ſeruire debes.Ego Multam habens fiduciam,non dico poteſtatem In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtum Ieſum. Imperandi tibi quod pertinet ad rem.i.ad tuam vtilitatem.Non dico contra licita.q.d.fiduciam habeo imperandi,quod eſt vtile tibi & mihi. Non dico me habere poteſtatẽ imperandi tibi contra hoc quod licet tibi.Habens,inquam, fiduciam imperandi Propter charitatem,meam,vel tuam. Magis obſecro cum ſis talis, vita & ætate, Vt ego Paulus qui ſenex ſum,& ideo non impero tibi,ſed obſecro vnde ſupra,ſeniorem ne increpaueris,ſed obſecra vt patrem. Nunc autẽ.q.d.ſenex ſum,dico.Non ſolum autem ſenex,ſed Et nunc vinctus Chriſti Ieſu,per quod magis debes moueri. Obſecro,inquam, Te de meo filio Oneſimo.Magnum eſt & laudabile,non de humili viro,ſed Ambroſius
de ſublimi viro ſi ſe inclinat & obſecrat. Filio,meo, Quẽ genui,in fide cũ eſſem In vinculis,& ideo tenerius eum diligo Qui tibi aliquando,dum infidelis erat, Fuit inutilis, tua tollendo. Nunc autem,vtilis eſt, Et tibi,& mihi,ſeruiendo.ſ.mihi & per me tibi.cuius eſt quicquid tuus ſeruus mihi fecit, Quem remiſi tibi.Tu autem ſuſcipe.i.recipe illũ, Vt mea viſcera, vt meum chariſſimum filium.Vel, Vt mea viſcera.i.meum in eo recipe affectum.Oneſimum profugum decurrentem ad diuinum auxilium cum eſſet in cuſtodia baptizauit apoſtolus videns in illo vtilitatis ſpem:quem ſic commendat vt ſuum animum in illo ſignificet recipi. Quem ego volueram mecum retinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelii,ſine conſilio autem.i.conſenſu Tuo nihil volui facere,vt bo-

Digitized by Google

num tuum.ſ.quod tuus mihi ſeruit. Ne.i.nō eſſet, Velut ex neceſſitate.i.cōtra velle tuū, D

Auguſt. de perfect. iuſtitiæ hominis.

Sed voluntarium,vt tamen velit deus facit,qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate. Forſitan eñ.q.d.ideo ſuſcipe illum,quia vtilis fuit fuga eius. Forſitan eñ ideo diſceſſit ad horam a te,vt reciperes illum in æternum.ſ.hic,& in futuro.Dicendo forſitā,ſentētiam tēperat. Hoc ideo dicit,quia omnia humana ſunt dubia,& potuit alia cauſa eſſe,quare deus ſic fieri diſpoſuerit ſiue permiſerit.Reciperes illum,dico, Iam,non tantum Vt ſeruum:ſed pro ſeruo,quod ante erat, Fratrē chariſſimum.Vel ſecundum aliam literam,Reciperes illum,dico, Iam non,tantum Vt ſeruum,ſed vt fratrem chariſſimū plus ſeruo.fratres eñ pluſq̄ ſerui chari ſunt.Illum,dico, Maxime mihi,charum. Quanto autem magis,quam ante,vel quam mihi,tibi caſtus eſſe debet, Et in carne.ſ.quia ſeru⁹ tuus eſt: Et in domino,quia fidelis frater eſt. Vel ita frater eſt,& maxime mihi magiſtro tuo frater eſt.Oneſimo enim offenſo proprio domino cōfugit ad apoſtolum,ad hoc vt obliteratis peccatis vtilis reuerteretur,in tantum vt non domino ſuo æqualis fieret meritis,ſed ipſi

Ambroſius magiſtro ſuo frater.Et ne Philemon,quia dominus erat contra ſeruum ſuum inflaretur,humiliat eum,dicens illum ei fratrem,& in carne,quia ex vno Adam ſumus omnes:& in domino,per fidem.& hoc eſt quod ſubdit. Quāto autem magis,quam ante, Tibi,frater eſt.

Ambroſius Et in carne,per conditionem primę natiuitatis, Et in domino,per fidem quę omnem ſuperbiam amputat.& quia ita eſt, Ergo.i.ideo, Si habes.i.ſi habere vis Me ſocium ſuſcipe illum ſicut me:ſi eñ non ſuſcipis,non es ſocius. Si autem aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa.Nūc excuſationem omnem conuellit,cum ſibi imputandum eſſe dicit,ſi vel lęſit, vel debet aliquid.Et vt magis credatur quod dicit,addit, Ego Paulus ſcripſi manu mea,ego reddam,tibi,vel hic,vel in futuro.Reddam tibi,dico, Vt non dicā tibi quod, non modo tua,ſed etiam Teipſum debes mihi,ad ſeruiendum.q.d.minus exigo a te quam debes.Deinde ſupponitur adiuratio,cum ait, Ita,o Frater ego fruar te in domino.i.gaudebo de te in regno dei ſi feceris quod rogo.Quid eſt illud? Ecce Refice viſcera mea.i.filiū vel affectum meum In domino.i.propter dominum.Deinde blanditur ei,dicens,Ego Cō- E

Ambroſius fidens in obedientia tua ſcripſi ſciens quod facies ſupra id quod dico.Prouocat eum ſic blādiendo,vt amplius faciat quam poſtulatur ab eo.Solet enim fieri,vt qui de ſe videt bene

Ambroſius ſentiri,meliorem ſe præbeat.Deinde vt ſollicitiorem eum faciat,& ad obediendum promptiorem venturum ſe ad illum ſignificat,ſubdens: Simul autem & para mihi hoſpitium, vel hoc poteſt eum mouere ad veniam.Ideo,dico,para. Nam ſpero per orationes veſtras me donari vobis.Hoc dicit vt magis obediant.Solent enim abſentes contemni. Salutat te Epaphras & captiuus meus in Chriſto Ieſu,& Marc⁹,& Ariſtarchus,Demas & Lucas adiutores.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,ſit Cum ſpiritu tuo,Amen.

Digitized by Google

A Argumentum in Epiſtolam ad Hebræos.

IN primis dicendum eſt, cur Apoſtolus Paulꝰ in hac epiſtola ſcribenda non ſeruauerit morem ſuum, vt vel vocabulum nominis ſui, vel ordinis deſcriberet dignitatem. Hęc cauſa eſt, quod ad eos ſcribens qui ex circunciſione crediderant, quaſi gentium Apoſtolus & non Hebræorum: ſciens quoqꝫ eorum ſuperbiam, ſuamqꝫ humilitatem ipſe demonſtrans, meritum officii ſui noluit anteferre. Nam ſimili modo etiam Ioannes Apoſtolus propter humilitatem in epiſtola ſua nomen ſuum eadem ratione non prætulit. Hanc ergo epiſtolam fertur Apoſtolus ad Hebræos conſcriptam hebraica lingua miſiſſe: cuius ſenſum & ordinem retinens Lucas euangeliſta poſt exceſſum Apoſtoli Pauli Græco ſermone compoſuit.

CAPVT I.

B MVLTIFARIAM multiſqꝫ modis olim deus loquens patribus in prophetis: nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quẽ conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia verbo virtutis ſuę purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hęreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meꝰ es tu, ego hodie genui te? Et rurſum, Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit, Et adorent eum omnes angeli dei. Et ad angelos quidem dicit, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flãmam ignis.

C MVltifariam, vel Multifarie, &c. Paulus doctor ęgregius, gentium apoſtolus miniſterium ſuum volens honorificare iuxta quod in epiſtola ad Romanos ait, quãdiu ſum Apoſtolus gentium honorificabo miniſterium meum tentans ſi quomodo ad ęmulandum prouocem carnem meam. Hebræis hanc epiſtolam ſcripſit, agens de eminentia Chriſti ſecundum vtranqꝫ naturam, & legis Moſaycę inutilitate, aſtruens multis modis fidem Ieſu Chriſti abſqꝫ legalibus fieri ad iuſtitiam & ſalutẽ. Legalia vero poſt paſſionẽ non modo non proficere, verumetiam officere. Quorſidam Hebræorum ſuperſtitioſam traditionẽ excludens, qui Chriſtum confitẽtes legales obſeruantias tenendas putabant, & in hunc errorem quoſdam etiã qui de gentilitate venerant ad Chriſtũ ſua authoritate induxerãt. Ideo apoſtolus prouidens gentibus ne deinceps in hunc errorẽ Hebræorũ authoritate trahantur. Iudæos quoqꝫ ad ęmulandum prouocans, quod eſt honor miniſterii ſui, gratiam dei hic commendat per Chriſtum verum pontificẽ, hoc tẽpore fidelibus factam legẽ oſtendens reprobatam. Ad vltimum etiam de moribus inſtruit. Præſentis igitur tẽporis eminentiam oſtẽ- Chryſoſto.
dit, dicẽs dominum vnigenitum ſuum nobis miſiſſe, & in eo nobis locutum vt auditorũ mẽtes erigeret. i. fidelium quibus ſcribit Iudæorum, ne quia multis malis quæ illis acciderant valde afflicti & contriti erant, putarent ex hoc ſe inferiores cæteris ac miſeriores exiſtere. Ideoqꝫ vt eos conſoletur atqꝫ erigat, maiori gratia præditos in initio epiſtolę ſuæ declarat, quia antiquis quidem prophetæ miſſi ſunt, nobis autẽ filius, & illis ſerui & conſerui locuti ſunt, nobis autẽ dominus. Quidam tamen veritatis calumniatores hanc epiſtolam nõ eſſe

Digitized by Google

Pauli dicere auſi ſunt,eo quod nomen eius in titulo non habeat, & longe ſplendidiore & D
facundiore ſtilo,quam aliç reſplendeat:ſed aut Barnabæ,aut Lucç,vel Clementis,vel Tertulliani,quibus in promptu nobis eſt reſpondere.Si enim ideo nõ eſt dicenda Pauli,quia nomine eius prætitulata non eſt:ergo nec alicuius illorum,imo nullius omnino,cum nulli⁹ nomen habeat in titulo.Ideo autem nomen ſuum huic epiſtolæ ſicut & cæteris non præponit, quia Hebræis odioſus erat,quibus legum deſtructor videbatur.Quia ergo non eorum,ſed gentium apoſtolus erat,nomen ſuum odioſum eis tacuit,ne præſcripti nominis inuidia ſequentis vtilitatem excluderet lectionis.

Hierony. Sciens quoq; eorum ſuperbiam , ſuamq; humilitatem ipſe demonſtrans ſui ordinis dignitatem voluit anteferre nominando ſe apoſtolum, ſed meritum ſui officii tacens:ſuperbis ipſe humilis,non ſe Apoſtolum nominauit,ne ſuperbi indignarentur.Quod vero hæc epiſtola maiore relucet facundia quam aliæ,ſane mirandum non eſt,cum naturale ſit vnicuique plus in ſua,quam in aliena valere lingua.

Hierony. Cæteras enim epiſtolas Apoſtolus peregrino,id eſt Græco ſermone compoſuit. Hanc autem ſcripſit Hebraica lingua,cuius ſenſum & ordinem retinens Lucas poſt exceſſum eius Græco ſermone compoſuit.Non ergo eſt mirum ſi in hac tanto doctrinę fulget eloquio.Propulſatis igitur calumniis aduerſantium veritati,nullatenus ambigendum eſt,& hanc Pauli fore epiſtolam,in qua intendit Chriſti eminentiam,& fidei ſufficientiam,necnon legis inſufficiẽtiã & inutilitatẽ oſtẽdere. Mod⁹ tractãdi talis eſt,Primo proponit audiẽda eſſe verba E
Chriſti,ſicut pphetarũ:& ampli⁹ cõferẽdo eũ pphetis,& præferẽdo,qa in eo locut⁹ eſt de⁹, vt in pphetis,& maior eſt in eis.Deinde cõmẽdat eũ alternatim ſecũdũ vtrãq; naturã,humanã.ſ.& diuinam.poſtea comparat eum angelis & præfert,multa interſerens de eius excellentia ſecundum vtranque naturam.Deinde comparat eum Moyſi, & præfert: deinde multis rationibus & authoritatibus gratiam fidei vmbræ legis præferendam declarat,& ſacerdotiũ Chriſti Leuitico ſacerdotio, & teſtamentum nouum veteri,eiuſque ſacrificium vnum multis illius ſacrificiis præponendum oſtendit:quia ibi vmbra,hic veritas:tandem ponit fidei deſcriptionem, eam multis teſtimoniis commendans. Circa finem vero moralem ſubdit inſtructionem.Primo igitur comparans eum prophetis,ait, Olim deus loquẽs patribus in prophetis multifaria,vel multifarie,nouiſſime dieb⁹ iſtis locut⁹ eſt nobis in filio.Attende ſingula,& confer inuicem dicendo, Olim,oſtendit quod non eſt nouum quod deus loquitur. Olim,ergo non nouiter *Deus,qui eſt inuariabilis*, & tunc & nunc

Loquens,iungit præſens cum præterito,quia quod tunc locutus eſt,& nunc loquitur, Patribus,antiquis qui in carne & cultu dei patres ſunt nobis.& hoc In prophetis.Non enim ipſi ex ſe loquebantur,ſed deus in eis.Non enim ex intellectu proprio loquebantur,nec humano ingenio reperiebant,dum ait, Patribus in prophetis,oſtẽdit eum locutũ ſeruis per

Aug. ſuper Ioannem. ſeruos.ſ.per prophetas tẽpore promiſſionis.Tẽpus enĩ conſtituit dominus promiſſis ſuis,& tẽpus eis quæ promiſit implẽdis,promiſſionũ tẽpora habuerunt prophetas afflatos & impletos verbo dei vſq; ad Ioannem.ab illo autem vſque in finem,tempus eſt implendi quæ F
promiſſa ſunt.Vnicus dei filius venturus erat ad homines aſſumpturus hominem,& per id futurus homo,moriturus,reſurrecturus,aſcenſurus,ſeſſurus ad dexteram patris,impleturus in gentibus promiſſa.Hoc ergo totum fuit prophetandum de illo,prænunciandum fuit eum venturum, vt non ſubito veniens horreretur,ſed creditus expectaretur.Loquens, dico, Multifariam,id eſt multotiens,id eſt multis locutionibus,ſcilicet Abrahæ, Iſaac,Iacob,& cæteris eiſdem ſæpe. Multiſque modis,id eſt multis qualitatibus,quia modo per ſomnia,vt Danieli: modo aperta voce,vt Moyſi: modo interiori inſpiratione,vt Dauid.Vnde alibi dictũ eſt,Ego viſiones multiplicaui,& in manibus prophetarũ aſſimilatus ſum. Vel, Multifarie, id eſt multo & diuerſo genere locutionis,vt per ſomnia vel per inſpirationes,vel per apertas voces. Multiſque modis,id eſt rerum diuerſis myſteriis futura ſignificans.Deus,inquam,loquens olim, Nouiſſime.i.in fine temporum. Vel, Nouiſſime,quia poſt hãc locutionẽ nõ ſequitur alia locutio In dieb⁹ iſtis,q.d.adhuc ſuperſunt qui audierunt & viderunt. Locutus eſt,loquẽs de præſenti vtitur præterito,quia idem ipſe

Chryſoſto. modo loquit̃ qui olim locutus eſt.Itẽ attẽde quod dicẽdo Olim & nouiſſime.Aliud quiddã nobis inſinuat,quoniam multo in medium tempore percurrente quando iam proximi eramus ad pœnam,quando omnia chariſmata quieuerant,tũc ampliores extitimus & dignio

A res,quod prudenter aſtruit,dicẽs, Nouiſſime locutus,deus, Nobis,filiis illorum patrum, ne aliud putetur nobis locutus quam illis quod poterat videri ſi alii loqueretur genti. Locutus eſt,inquam, In filio.i.per filium vnicum,qui maior eſt prophetis.Eſt eñ dominꝰ p̄phetarum impletor & ſanctificator prophetarum.Sicut eñ propheta Chriſtus eſt & dominus prophetarum,ſic & angelus eſt & dominus angelorum.nam & dictus eſt magni conſilii angelus,& Moyſi dictũ eſt de deo.Suſcitabo eum prophetã ſimilẽ tui,ſi Chriſtꝰ nihil annunciaret,angelus non diceretur:ſi nihil prophetaret,propheta non diceretur.ex eo quod præſens annunciauit,angelus erat:ex eo quod futurum prædixit,propheta erat:ex eo quod verbum dei caro factum eſt,& angelorum,& prophetarum dominꝰ,vnde & eum ſecundum vtranq; naturam commendat,ſubdens, Quem conſtituit.Hic commendat eum ſecundũ humanam naturam,quia quãuis cum patre ſecundum diuinitatẽ omnia poſſideat,tamen ſecundum humanitatẽ recte dicitur hæres conſtitutus:ſecundum illud,Dabo tibi gẽtes hę reditatem tuam.& hoc eſt quod ait, Quem,Chriſtum deus pater Conſtituit,iam immutabilem Hæredem vniuerſorum.i.poſſeſſorẽ omnis creaturæ.Non iam portio domini tantum Iacob & pars eius Iſrael,ſed omnes prorſus nationes mundi. Hæredis autẽ vtitur nomine,vt duo quædam per hoc aſtruat & oſtẽdat.ſ.quod proprius ſit filius,& quod donationis illi nulla contingat amiſſio.Dicendo ergo hæredem notat,quia filius eſt,& nunquam perdit quicquam de omni dato patris,in hoc etiam quod dixit hæredem,humilitatis demonſtrauit edictum.Deinde ad ſuperiorẽ gradum altioremq; tranſcẽdit.ſubdens, Per quẽ, vt per verbum patri coęternum Fecit,non ſolum æterna.i.inuiſibilia & immutabilia quæ minus nobis ſunt nota:ſed Etiam ſecula.i.viſibilia & mutabilia.Attẽde qualiter hic duas rectas vias ingreditur,vna quidem reuocans nos a nefando errore Sabellii,alia ab Arrianię impietatis errore,ne putetur pater vel vnicum non habere,vel extraneus a patre ſubſiſtere.Sunt enim quidam qui eum extraneum eſſe delirent , quod male viſum eſt Arrio.alii qui non alterum patrem , alterum filium ſuppingere moliuntur : ſed eundem aliquando patrẽ,aliquando filium.Integra ergo cõmonet ratione,& quia dei filius eſt,& quod non ab eo alienus exiſtat. Qui cum ſit ſplẽdor,hic ſecundum diuinam naturã cõmẽdat Chriſtũ, oſtendens eum coęternum & coęqualẽ patri,eiuſdemq; cum eo ſubſtantiæ,ſed alter in perſona,hoc autẽ eum religioſitate accipere debemus.& ſi quid abſurdum fortaſſe occurrerit,ab acie mẽtis abigere,vbiq; ſiquidẽ religioſo nobis opus eſt intellectu:maxime vero vbi de deo, vel loquimur aliquid,vel audimus;quia nec ad loquendum de igne,de deo,lingua ſufficit, nec ad percipiendum præualet intellectus.Multa eñ de deo intelligimus,quæ loqui penitus non valemus.Multa itẽ loquimur,quæ intelligere non ſumus idonei.Verbi gratia.Quod vbiq; deus eſt,ſcimus & dicimus:quomodo autẽ vbiq; ſit intellectu,non ſapimꝰ.Itẽ quod eſt incorporea quædam virtus quæ omnium eſt,cauſa bonorũ ſcimus:quomodo autem vel quæ

C iſta ſit,penitus ignoramus.Sunt etiam quædam quæ dici non poſſunt quãuis mẽte capiantur,vt etiã ipſum Paulum videamus in quibuſdam talibus quaſi infirmari,& non integra proponentẽ exẽpla:ſicut hic,cum ait, Qui cum ſit ſplẽdor,&c.vtens in propriis nominibus,quia propria reperire non poterat,& rerum tẽporalium ſimilitudine ad oſtendendũ veritatẽ æternorum.i.patris & filii coæternitatẽ,quãuis tẽporalia integra collatione æternis comparari non poſſunt.In æternitate eñ ſtabilitas eſt,in tẽpore autẽ varietas,in æternitate omnia ſtant,in tẽpore alia accedunt,alia ſuccedunt.Quid eñ poſſumus in creatura inuenire coæternum,cum in ea nihil inueniamus ęternum!Inuenis patrẽ æternũ in creatura,& inuenio coęternũ filium:ſi autẽ inuenis æternum in creatura,ſufficit ad ſimilitudinẽ vt inueniamꝰ coęuum.Aliud eſt eñ coęternũ,aliud coęuũ.Coęuos dicimus eos qui eandẽ habẽt menſurã tẽporũ,non alter ab altero tẽpore pręceditur,ambos tamẽ eſſe cœpiſſe dicimus.Et ſi poterimus in creaturis inuenire aliqua coęua,non tamẽ generãs & generatũ,ſicut in trinitate generanti coęternũ vnigenitũ.In creaturis eñ non ex eo tẽpore incipit generatum,ex quo generãs:in creatore vero non præceſſit genitor genitum.Non poſſunt ergo comparari tẽporalia æternis integra collatione,ſed tamẽ poſſunt ex aliqua tenui & parua ſimilitudine coęua coęternis cõparari.Inueniamus itaq; coęua,nam de ſcripturis monemur ad has ſimilitudines.Legimus enim ſcriptũ de ipſa ſapiẽtia,Cãdor eſt lucis æternæ.Itẽ,Speculũ eſt ſine macula dei maieſtatis.Ecce ipſa ſapientia dicta eſt Candor lucis æternæ.i.imago patris & ſpeculum.Hinc accipiamus ſimilitudinem vt inueniamus coęua,ex quibus intelligamus co-

Aug. ſuper Ioannem.

Chryſoſto.

Digitized by Google

ęterna,quia coęua in creaturis inueniri poterunt,vtens nominibus rerũ tẽporalium.Dixit, D
Candor eſt lucis æternæ,& hoc ait,Splendor gloriæ.Coæternus eſt em̃ patri filius,vt coęu⁹ eſt ſplendor igni:ex quo & eſt.Ignis em̃ lucẽ fundit,lux ab igne funditur.Quid em̃ a quo exiſtat ſi quęramus.ſ.fulgor ab igne,vel ignis a fulgore,omnis anima mihi reſpondet.Voluit enim deus inſeminare omni animæ initia intellectus,& ſapiẽtiæ.Omnis ergo aĩa reſpondet,& nemo dubitat quod ſplẽdor de igne exiſtit,non ignis de ſplẽdore.Ponam⁹ ergo ignẽ velut patrẽ,ſplendorẽ tanquam filium,quia iam prælocuti ſumus nos coęua quærere in creaturis,per quæ coęternã in creatore aſtruamus.ſi lucernã accẽdere cupio:nõdum eſt ibi ignis nec ſplẽdor:mox autẽ vt accẽdero,ſimul cum igne & ſplẽdor exiſtit.Da mihi ignẽ ſine ſplẽdore,& credo tibi patrem fuiſſe ſine filio:dicta eſt a vobis vt potuit tanta res dici,illa tamẽ ineffabilia ſint.Poteſt ergo ſemper eſſe generãs,& ſemper cum illo quod de illo eſt natum:ergo filius dei ſecundum hoc dicitur, Splendor gloriæ,quod ei ſemper pater eſt,quod habet de quo ſit:non ſecundum hoc quod prius eſſet pater,& poſtea filius:ſemper em̃ pater,ſemper filius de patre eſt:ſemper igitur filius natus,ſemper pater eſt,ſemper de illo imago.Ecce nõ potuiſti coæterna inuenire in creaturis,& inueniſti coęua.quare proportione intelligis coæternum filiũ æterno gignẽti.quod em̃ eſt tẽporali coęuum,hoc eſt æterno coæternũ.Sed attẽde quod.ſ.cum in his.ſ.in igne & ſplẽdore ſit coęuitas,nõ tamẽ eſt ibi omnimoda ęqualitas,quia ſplẽdor qui funditur de igne,minus lucet,quam ipſe ignis.Habẽt ergo iſta ſimilitudinẽ,ſed nõ omnimodam æqualitatẽ.Ideo dicit aliquis,talis eſt omnino filius ad patrẽ, E
qualis ad ignẽ ſplẽdor:nõ omnino,ſed æqualitas omnimoda eſt hic.Ex aliorum em̃ proportione temporalium quorum alterum eſt ex altero,& ſi nõ coęuum,tamẽ cõſubſtãtiale filius patri cõſubſtãtialis oſtẽditur.Naſcitur em̃ homo de homine,& equus de equo:nec eſt horũ alter alteri coęuus,quia natus ab eo de quo natus eſt tempore præceditur:ſed tamẽ & ille homo,& iſte homo:& ille equus,& iſte equus.i.eiuſdẽ quę ſubſtãtiæ ſunt,diuerſa ſunt tẽpore,nõ diuerſa natura.Similiter & de deo patre,deus filius natus eſt.& cum ſit ei coęternus,eſt etiã eiuſdem naturæ:non minor eo,quia eſt deus de deo,vt homo ex homine natus,eiuſdẽ ſubſtãtiæ eſt,& equus ex equo.Ecce aliud ſimilitudinis genus eſt adductum,quid hic inuenit? quid laudatur?Certe æqualitas ſubſtãtiæ hic laudatur.Quid autem deeſſe? æqualitas tẽporis.In illo autẽ genere ſimilitudinis quod dedimus de ſplẽdore ignis æqualitatẽ naturæ nõ inuenis,ſed coęuitatẽ.Quid ibi laudat?Coęuitas.Quid deeſſe?æqualitas naturæ.Coniunge quæ laudas.In creaturis em̃ deeſſe aliquid quod laudas,in creatore nihil deeſſe poteſt: quia quod inuenis in creatura a creatore artifice pceſſit.In primo genere ſimilitudinis.i.in coęuis inuenis & laudas coęuitatẽ,pro coęuitate tribue deo coęternitatem,vt coęternus ſit natus ei a quo natus.De alio autẽ ſimilitudinis genere tribue deo æqualitatem naturæ.i.ęqualitatẽ naturæ quam laudas in homine,crede eſſe in eo qui fecit hominem,quod de homine natum eſt,homo eſt.& quod de deo natum eſt,non id erit quod ille de quo natum eſt? Totũ F
ergo quod laudabile eſt in creaturis quibus aliquid deeſſe ſimul eſt in creatore,cui nihil deeſſe:ibi tamen quæ inuenimus.i.homo & homo duo homines ſunt.hic vero pater & filius vnus deus.Ideo Apoſtolus ait, Qui,filius eſt Splẽdor gloriç.ſ.patris.i.ex patre natus eſt ei coęternus,quia eſt lumẽ de lumine patrẽ reuelãs,& eiuſdem eſt cum eo gloriç.i.eſſentiæ,

Ambroſius quia vnum & idem cum patre eſt.Pater em̃ eſt gloria,& filius idem cum eo: & eum notificãs homo factus,vt radius ſolẽ.Per ſplendorem em̃ & propinquitatẽ declarauit eſſentię,& oſtẽdit quod nobis patrẽ inſinuat,& quod animas noſtras illuminat. Et,eſt Figura,vel charaChryſoſto. cter ſubſtãtię eius.ſ.patris.i.plena oſtẽſio eſſentię patris.i.conſimilis per omnia cõſubſtãtialis,& in perſona alius.per hoc em̃ quod dicit Figura ſubſtãtię,aperte oſtẽdit,quia fili⁹ perſonaliter,alter eſt quam pater,vt figura ab eo cuius eſt figura diuerſa eſt:ſed filius ęqualis eſt patri,quia nec pater diſſimilis:ſicut ipſe ait,Pater in me eſt,qui videt me,videt & patrem. Attẽde quod hęc nomina.ſ.lumẽ & gloria quandoq; ad diuinam naturam referuntur,quãdoq; ad perſonã.& quando ad perſonam referuntur,modo ad patrem,modo ad filium referuntur.Dicimus em̃,pater eſt lumen,filius eſt lumen : ſimiliter pater eſt gloria,filius eſt gloria.& hi duo vna gloria,vnum lumen,non duo:& dicitur filius gloria de gloria,ſicut lumẽ de lumine,& principium de principio,& deus de deo:non tamẽ duo dii,ſed vnus:non duo principia,ſed vnum. Splẽdor,autem Et figura,ſicut & imago proprie ad perſonam filii

Chryſoſto. refertur & relatiue dicuntur. Portanſq;.Supra dictũ eſt,quia per ipſum fecit omnia.hic

Aug.in eo.

A ei nunc ſummã authoritatis attribuit, ex eo quod cum authoritate cuncta gubernat. & continua. ſicut enim ab eo creata ſunt omnia, ita per eum immutabilem conſeruantur. Creatoris autem omnipotentia cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturæ: quæ virtus ſi ab eis quæ condidit regẽdis aliquando ceſſaret, ſimul omnium rerum ſpecies & natura conciderect. ideoq̧ dominus ait, Pater meus vſq̧ nunc operatur, & ego operor, per illud continuationem quandam operis eius qui ſimul omnia continet, atq̧ amminiſtrat oſtendens. In quo opere etiam ſapientia ipſius perſeueret: de qua dicitur, Pertingit a fine vſq̧ ad finem for. & diſ. o. ſua. Deus ergo omnipotens incommutabili æternitate, veritate, voluntate, ſemper idem mouet per tẽpus creaturã ſpirituatẽ, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem vt eo motu naturas quas condidit, amminiſtret. Cum ergo aliquid tale agit, non debemus opinari eius ſubſtantiam quæ deus eſt tẽporibus lociſq̧ mutabilẽ, ſiue per tẽpora & loca mobilẽ: cum ſit ipſe & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia: & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia: & antiquior omnibus, quia ipſe eſt ante omnia: & nouior omnib⁹, quia idẽ ipſe eſt poſt omnia. ſ. poſt omnium initia. Ideoq̧ eius poteſtatẽ commẽdans apoſtolus ait, Et ipſe filius eſt. Portans. i. continens & gubernans. Omnia verbo. i. ſolo imperio. Virtutis ſuæ. i. potentiæ & bonitatis ſuæ quæ non minor apparet gubernando quam creando. omnia enim continet bonitate, & maieſtate ſua. Et nota per ſimile dictum eſſe portans oĩa B verbo, vbi. ſ. hoc enim dicendo facilitatem continendi voluit deſignare per metaphoram illorum, quæ ſine vllo labore verbo vel digito mouent aliquid vel efficiunt: ita Chriſt⁹ molẽ creaturæ magnitudinẽq̧ ſine labore continet & gubernat. Item, Attende quod cum hic dicat apoſtolus Chriſtum omnia continere, ſupra dixit patrẽ per eum omnia feciſſe, vbi ait, Per quẽ fecit, tanquam facere ipſe non poſſet. ſi eñ porrexiſſet pater dexteram, vel tanquam aliquod inſtrumentũ fuerit patris operantis: ſed ſi ab eo gubernantur omnia, nonne ab ipſo facta ſunt? Non ergo vt tu hæretice ſuſpicaris inaniter, tanquam aliquod inſtrumentum exiſtit: neque per eum pater dicitur feciſſe, tanquam ipſe facere non poſſet: ſed ſicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: ſic etiam dicitur operari per filium, quia eum conſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt, ſecundum quod pater eſt, multo amplius eorum cauſa eſt quæ per filium facta declarantur. Purgationem peccatorum faciens, & cætera. Poſtquam oſtendit eius excellentiam qua cuncta creauit & gubernat, humilitatis eius benignitatẽ hic commendat. Commonet enim nos crucis, mox & reſurrectionis, & aſcenſionis, vbi ait, ſedet, &c. hoc autem quod hic dicit iam ad nos pertinet quos a peccato purgat. q. d. Chriſtus eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ. qui Cum, talis & tantus Sit, eſt etiam per humanitatem Faciens purgationem peccatorum. i. ſecundum humanitatem, crucis paſſionem & mortem pertulit, per quam a peccatis non Purgauit, &c. Sedet, poſtquam per naturam, & poteſtatem, & benignitatem Chriſtum commendauit, commendat eum per dignitatem. q. d. crucem ſuſtinuit, vt nos a peccatis purgaret. & C ipſe qui ita humiliatus eſt, Sedet, id eſt quieſcit & regnat ſublimatus Ad dexteram maieſtatis eius, id eſt ad æqualitatem patris: & locatus non in paradiſo, vnde Adam excidit, Sed in excelſis, id eſt ſuper omnia loco & dignitate. In excelſis enim dicens, non in loco concludit deum, ſed oſtendit hominem Chriſtum omnibus altiorem & omnibus eminentiorem, ſicut & per dexteram non dominum deformauit, ſed ſimilitudinem honoris demonſtrauit. Conſeſſus enim nihil demonſtrat aliud, niſi honoris æqualitatem. Contemplare ſapientiam Pauli, imo non ſapientiam Pauli, ſed ſpiritus ſancti mirare gratiam. Non enim ſuam intelligentiam mente propria procreauit, ſed ſpiritus ſancti infudit. Attende ergo per quales apoſtolica ſapientia eos ſubleuat gradus, & qualiter eos ad ipſum apicem pietatis adducit, vbi item antequam deficerent, & eos obſcuritas occuparet, vide quomodo eos ad inferiora reuocauit. Quandoq̧ enim quæ ſunt humilitatis eloquitur, quandoq̧ vero altiora inſonat, nec ſemper in humilibus remanet, nec in excelſis perdurat: ſed veluti q̄buſdã gradib⁹ nũc ad altiora faſtigia ſubleuatur, nunc ad inferiora declinatur. Sicut eñ qui infantulum quempiam ad excellentiora vult paulatim ſenſimque ſubrigere, gradatim hoc facit ab inferioribus ad ſuperiora conſcendens: deinde cum ſurſum peruenerit, obſcuritatibus ac defectionibus eum fatigari videns, poſt alta deponit eum ad inferiora quo reſpirare atque recreare animum valeat: poſt item cum refectus fuerit, ad alia alta ſuſtol-

Aug. in lib. ſenten. proſperi.

Aug. ſuper Geneſim.

Chryſoſto.

Chryſoſto.

lit:ita circa Hebræos beatus facit Paulus,quos paulatim ad notitiam dei erigit,inter alta D
memorans humilia,vbiq; magiſtri ſui veſtigia ſequẽs,nam & ipſe ſic faciebat.Aliquãdo q̃-
dem in altiora diſcipulos ſuos ſubleuabat,aliquãdo eos ad inferiora,ĩbecillitatis eorũ gra-
tia reuocabat, nequaquam eos prolixo tempore in altera parte permanere permittens:ita
in hac tota ſerie facit apoſtolus.prius enĩ alta commemorat,dicẽs, In filio,vbi propriꝰ in-
telligitur filius,qui eſt ſuperior & excellẽtior vniuerſis.deinde deſcẽdit ad humilia,ſubdẽs,
Quẽ conſtituit hęredem.Deinde ad alta redit,dicens, Per quẽ,poſtea ad altiorẽ omni-
bus gradum venit,dicẽs, Qui cum ſit ſplẽdor.Deinde humilia loquitur, Purgationẽ pec
catorum faciens,inde ad alta narrando reuertitur. Sedet ad dexteram maieſtatis. Tan-
to melior.Hic comparat Chriſtũ angelis,& præfert eis.In Pſalmo tamẽ ait,Paulo minꝰ mi
noratus eſt ab angelis.hic eiſdẽ melior dicitur,& ſicut illud ſecundũ humanã naturã,ita &
Chryſoſto. hoc ſecũdũ diuinã dictũ eſſe poſſet intelligi,niſi adderet Effectꝰ,per quod aperit quod hic
loquit de eo ſecũdũ carnẽ.nã ſecũdũ hoc qđ patris ſubſtãtiæ cõſubſtãtialis agnoſcit,nõ eſt
factꝰ ſed natꝰ.De eo ergo ſermo verſat ſecũdũ humanã naturã,ſecũdũ quã & minor fuit an
gelis paſſione,& maior ac melior etiã gratiæ plenitudine,de qua etiã ipſi angeli ad menſu
rã accipiũt.Ideo ait & ipſe Chriſtꝰ, Tãto melior.i.dignior Angelis,eſt Effectꝰ.i.euidẽ
ter ſecũdũ hominẽ factꝰ. Quãto differẽtius nomẽ.i.differentiorẽ honorificẽtiã q̃ ante.ſ.
Hęreditauit.i.firmiter habuit,quãdo reſurrexit & aſcẽdit.& qa hoc poſſet habere,& non E
præ illis.addit Præ illis.Nã dum mortalis fuit differẽs nomen habuit,qa angeli miniſtra-
Chryſoſto. bant ei,poſtquam immortalis magis differẽs,qa honorabilior atq; pręclarior illis per omĩa
extitit.ideoq; addit, Præ illis.vel, Hæreditauit.i.habuit Nomẽ differẽtiæ.& hoc Præ
illis.i.nomẽ valde differẽs a noĩe angelorũ,hoc eſt nomẽ qđ ſuper omne nomẽ.ſ.deus,ſiue fi
Chryſoſ. lius dei.quod re vera dignius eſt illo quo illi dicunt angeli.i.nuncii.Filii enĩ nomẽ proprie-
tatem oſtendit,non adoptionẽ:quia niſi eſſet proprius filius,non poſſet ex hoc apoſtolꝰ am-
plitudinem honoris aſſerere.proprius autem filius eſt de ipſo patre genitus.ſi autẽ adoptio
nis gratia eſſet filius,non ſolum patre,ſed etiam angelis minor eſſet. Cui enĩ.q.d.vere præ
angelis nomen habuit. Cui enĩ angelorum,vtiq; nec etiam maioribus Dixit aliquando,
nec etiam poſtquam cõfirmati ſunt quidam aliis cadẽtibꝰ.hoc.ſ. Filius,ecce nomẽ Meꝰ.i.
conſubſtãtialis non adoptiuus. Es tu,& vere,quia Ego hodie.i.æternaliter Genui te.ge
nui dicit ne nouum putetur.ſ.ne modo videretur incipere.Hodie dicit,ne præterita gene-
Auguſt. in ratio videretur quanquam enim poſſit etiam ille dies intelligi quo Chriſtus ſecundum ho-
pſal.ii. minẽ natus eſt,tamẽ quia hodie præſentiã ſignificat,atq; in æternitate,nec pręteritũ quic-
quam quaſi eſſe deſierit,nec futurum quaſi nondum ſit,ſed pręſens tantũ:quia quicquid ęter
num eſt,ſemper eſt.diuiniꝰ accipit de ſempiterna generatione ſapiẽtiæ dei,quam fides ſyn
Chryſoſto. cerrima & catholica ꝑdicat.Ex his ergo verbis nihil aliud manifeſtat,niſi qa ex ipſa eſſen-
tia patris genitus eſt. Et rurſus.De eodẽ Eſaias ait ex ꝑſona patris, Ego ero illi.i.ad ho- F
norẽ illius in patrẽ. Et ipſe erit mihi.i.ad honorẽ meum In filium.hoc & ſemper eſt.ſed
ideo dicitur erit,quia ab omnibus id ſcietur in die iudicii.Quodam enim modo locutionis
Chryſoſto. dicit ſcriptura rem eſſe vel fieri,cum innoteſcit.Poteſt tamen & ſecundum carnem hoc ac-
cipi dictum.Etenim caro communicat altioribus,ſicut & diuinitas humilibus communica
Ambroſius re dignata eſt.De incarnatione igitur filii hoc dicitur quod oſtenditur, ex eo quod dicit
Ero,ſignificans futurum eſſe.Dicit ergo deus pater per prophetam, Ego ero illi.ſ.ho-
mini de virgine naſcituro. In patrem:& ipſe,qui naſcetur Erit mihi in filium.Vnde an
gelus ad Mariam,Quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei. Et cum iterum in-
troducit.Adhuc authoritate ſcripturæ aperit filium digniorẽ angelis.Et nota quod Chri-
Chryſoſto. ſtus aduentum ſuum carnalem exitum vocat,dicens.Exiit qui ſeminat,&c. Et item,Ego a
patre exiui,& veni in mundum. Paulus vero introitum vocat aduentum Chriſti ,dicens,
Cum introducit.Aſſumptio ergo carnis,exitus & introitus appellatur,recte vtique.Foris
enĩ eramus a deo,ſicut qui ſunt extra regales aulas in vinculis colligati,& qui habent apud
regem pro culpis aliquibus offenſam.qui autem noluerit iſtis veniam impetrare,non primũ
ipſos in aulam regis inducit,ſed ipſe foras egreditur, ibique cum eis loquitur vſquedum
eos correctos reddat,& dignos efficiat, quo regis vultui præſentari mereantur, ſic etiam
Chriſtꝰ effecit.Egreſſus quippe ad nos.i.carnẽ ſumẽs,& colloqutꝰ nobiſcũ præcepta regis
innotuit.& ſic nos a peccatis emũdãs,& ad deum cõuertẽs in aulam regalẽ velut mediator

Digitized by Google

A optimus introducit.Ideo exitus & introitus vocatur carnis ſuæ aduentus,de quo dicit, Et iterum introducit,ſcriptura.ſ.iterum introducẽdum dicit.Ideo ait, Iterum,quia ſæpe dicit introducẽdum. Introducit,inquam, Primogenitũ,patris.i.ante omnes creaturas genitũ de patre ſecundũ deitatẽ In orbẽ terræ,quaſi hęredẽ in poſſeſſionẽ. Et cũ introducit,dicit.Vel ita,& ipſe pater. Iterũ introducit primogenitum in orbẽ terræ.i.viſibilẽ carne aſſumpta fecit apparere in mundo,qui ante inuiſibilis erat in mundo.& ideo ait,Iterum quæ aſſumptio carnis dicit̃ exitus a patre,& introductio in hęreditatẽ vbi videt̃ adorari. Vnde addit, Et cum,introducit, Dicit & adorent.Vel ita, Et iterũ dicit,pater de eodẽ filio. Cum introducit primogenitũ in orbẽ terrę.i.cũ oſtẽdit filiũ ſuũ.ſ.vſq; ad corda hominũ ducẽdum per fidẽ.Quid dicit? Et adoreut eũ.Qui paſſus eſt & mortuus.Non eñ de deo verbo iſta dicuntur,ſed de homine ſuſcepto.Adorẽt,inquam, Omnes angeli dei,ſecũdum humanitatẽ iubent̃ angeli adorare Chriſtũ,ex quo eum tanto meliorẽ angelis demonſtrat,quãto ſeruis dominũ cõſtat eſſe meliorẽ:ideo Chriſtũ ſecundũ carnẽ iuſſit a cũctis angelis adorari,dicẽs, Adorẽt eum omnes angeli dei,quod iuſſioni eiꝰ obtẽperãt. Et iterũ dicit,pater de filio.hoc Quidẽ ad angelos,pertinẽs. Qui,filiꝰ, Facit ſpũs,cęleſtes Angelos.i.legatos, Suos &,etiã Flãmã ignis.i.ſeraphin q̃ ſunt de ordine ſuperiorum. Facit miniſtros ſuos.Quãuis eñ nõ videamꝰ apparitionẽ angelorũ,abſcõdita eſt eñ ab oculis noB ſtris,& eſt in quadam republica magna imperatoris dei,tamẽ eſſe angelos nouimus ex fide,& multis apparuiſſe legimꝰ & tenemꝰ.Spiritꝰ autẽ ſunt angeli,nec eo ſpiritꝰ ſunt quo angeli cũ mittunt̃,fiũt angeli.Angelꝰ eñ officii nomẽ eſt nõ naturę:nomẽ naturæ ſpiritꝰ eſt:ex eo quod eſt,ſpiritus eſt:ex eo quod agit, angelꝰ eſt:ſic nomẽ naturæ eſt homo,nomẽ officii miles.Homo ergo fit miles,nõ miles homo:ſic eos qui erãt ſpiritꝰ cõditi a creatore deo facit angelos mittẽdo nunciare quod iuſſerit.Et vtit̃ oibꝰ ad incõmutabile arbitriũ ſentẽtiæ ſuæ,ſiue bonis per eius gratiã,ſiue malis per propriam voluntatẽ.Ac per hoc voluntas dei eſt prima & ſumma cauſa omniũ corporaliũ ſpecierũ atq; motionum. Nihil eñ viſibiliter fit & ſenſibiliter,quod non de interiore inuiſibili atq; intelligibili aula ſummi imperatoris, aut iubeat̃,aut p̃mittat̃ ſecũdũ ineffabilẽ iuſtitiã.Vel ita diſtingue,vt angeli dicant̃ quãdo leuia nũciare mittant̃:quãdo vero mittunt̃ ad vindictã,dicunt̃ ignis ardens.i.ſeraphin.& hoc eſt q̃d ait, Facit ſpiritꝰ angelos ſuos,cũ lęta & lęuia nunciãt. Et miniſtros ſuos,ſicut Flãmã ignis,dum ad exercitiũ vindictę mittit,vt in Sodoma,& in aliis pluribꝰ locis.Et ſicut ſecundũ literã fit in creaturis,ſic in eccleſia figuratę fit:vbi ſpiritꝰ.i.ſpũales facit angelos ſuos.i.nuncios verbi ſui,& miniſtros ſuos flãmã ignis.quia miniſtri eccleſiæ etiã ignis ſunt,dum ſpiritu feruent,& vitia noſtra vrunt.Fœnũ etiã tuum intẽdunt.i.vitia tua curãt miniſtri dei qui prædicant verbum dei.

Chryſoſtõ. Chryſoſto. Auguſt. in pſalmo.ciii. Aug. in lib. de trinit. Ambroſius Ambroſius Auguſtinꝰ

C Ad filium autẽ,Thronus tuus deus in ſeculũ ſeculi,virga æquitatis,virga regni tui.Dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniquitatem,ꝓpterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.Et tu in principio domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.Ipſi peribunt,tu autem permanebis,& omnes vt veſtimentum veteraſcent.Et velut amictum mutabis eos & mutabuntur.

Ad filiũ autẽ.Hic p̃ dignitatẽ ſimul & poteſtatẽ cõmẽdat Chriſtũ.q.d.illud p̃tinẽs ad angelos dixit. Hoc autẽ,p̃tinẽs Ad filiũ,ait dñs p̃ ꝓphetã,O Deꝰ,fili, Thronꝰ tuꝰ.i.regnũ vel iudiciũ:de quo in euãgelio,Omne iudiciũ dedit pater filio.i.regia dignitas,vel iudiciaria ſedes, Permanet in ſeculũ ſeculi,q̃a & ſemper regnabit,& nouiſſimũ iudiciũ ſemper ſtabit.Vnde in euangelio.Ibũt hi in ignẽ æternũ,& illi in vitã æternã,& merito permanet thronus tuus. Et.i.quia Virga regni tui.i.regimen & diſciplina,qua bonos regis,& malos percutis,vel conteris Cum virga ęquitatis.i.regula directa & inflexibili,quæ alibi dicitur virga ferrea,per quam prauitate diſtortus ſi ei hęrere velit,dirigitur. Dilexiſti.q.d. Itẽ ideo merito permanet thronus tuus,quia Dilexiſti,ex amore, Iuſtitiã.i.omne bonum. Et,cõtra Odiſti iniq̃tatẽ.i.oẽ malũ:nõ ſimul vtraq; tibi ſint,ſed alterũ diligis & amplecteris,alterũ vero odis & p̃ſequeris.& Propterea.ſ.vt hęc tibi eſſẽt.i.vt diligeres iuſtitiã & odires iniq̃tatẽ. Vnxit te,vel ꝓpterea.ſ.q̃a dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniq̃tatem.Hoc præ Ambroſius

Digitized by Google

mium inde datum eſt.ſ. Deus,deus tuus.ſ.pater per ſe,non per miniſtros vnxit te ſecun- D
dum hominem,quia deitas nullo indiguit.Nota quod repetitur deus ex magna dilectione,
vel ſecundum Auguſt.Alter caſus eſt vocatrix,alter nominatrix,vt ſic dicatur,O Tu deus,
filii Vnxit te deus tuus.ſ.pater.in latino putatur idem caſus nominis repetitus,ſed in gręco euidentiſſima diſtinctio eſt,qua alter nominatrix,alter vocatrix intelligitur.O tu Deus
vnxit te deus,vngitur deus a deo.Quis eſt ergo deus vnctus a deo?Chriſtũ intellige.Chriſtus eñ dicitur a chriſmate.Chriſma eñ Gręce,Latine dicitur vnctio.Hoc nomẽ Chriſtus
Ambroſius vnctionis eſt,nec vngebantur alibi reges & ſacerdotes,niſi in illo regno Iudęorum.Per hoc
ergo quod dicit eum eſſe vnctum regẽ,& ſacerdotẽ ſignificat,vnctus ergo eſt deus a deo,&
ipſe deus vt vngeretur,homo erat.Ita homo erat vt deus eſſet,ita de⁹ erat vt homo eſſe nõ
Auguſtinus dedignaretur.Deus ergo vnctus eſt,quia homo deus.Sed quo oleo?non niſi ſpirituali.vnde
ſubdit.Vnxit,dico, Oleo lętitię,vel exultationis,quia immunis fuit a peccato.vnde & cõ
Auguſtinus contra Maximinum. ſcientia hilaris fuit ei.Vnxit ergo eum deus pater,non viſibili & corporali oleo,ſed ſpiritu
ſancto,quem ſcriptura nomine olei exultationis figurata,vt ſolet,locutione ſignificat.Hac
vnctione filius qui ſic homo factus eſt vt maneret deus,plenus erat ſpiritu ſancto,vt in euangelio legitur.Ieſus autẽ plen⁹ ſpũ ſctõ reuerſus eſt a Iordane.Ideo addit, Prae participib⁹.i.
Aug. ſuper Ioannem. prae omnibus ſanctis.Participes eñ eius ſunt omnes ſancti,ſed ille ſingulariter ſanctus ſanctorum,ſingulariter vnctus,ſingulariter vnde omnes Chriſtiani vnguntur. Et tu in prin- E
Ambroſius cipio,poſt humanitatis excellentiam iterum redit ad aeternitatẽ filii oſtendendam vtẽs authoritate prophetae,qui de filio & ad filium ait.ita Et tu,o Domine,fili dei in principio
rerum.i.antequam res eſſent. Fundaſti,terram ad literã.Ideo dicit in principio,quia creator ante creaturam extitit ſine vllo initio.q.d.noui aeternitatem tuam qua praecedis omnia
quae feciſti.qui dixiſti,Ego ſum qui ſum,& Caeli,ſimul cum terra, Sunt opera manuũ tuarum.hoc ita dicit,quaſi ſpecialiter in eis operatus ſit.Manus autem eſt virtus iuſſionis.i.potentia voluntatis,qua vt voluit facta ſunt opera. Ipſi autem,caeli.ſ.aerei Peribunt,ab eo
quod ſunt dum immutabuntur creaturae in melius.Nouiſſimi eñ caeli qui per diluuiũ perierunt:ſicut Petrus ait,Igne peribunt.exercuit eñ aqua,& totam iſtam capacitatẽ vbi aues volitant occupauit,ac ſic vtiq; caeli perierunt,propinqui terris.De caelis ergo vnde dicit aues
caeli,non eſt dubium quin diluuio perierint,& igne perituri ſint.De ſuperioribus autem caelis caelorum,vtrum & ipſi perituri ſint igne,quaeſtio eſt & diſceptatio ſcrupuloſior inter doctos,& erit incendium mundi non incendens ſanctos dei.Quod eñ fuit caminus ignis tribus pueris,hoc erit ardens mundus iuſtis in trinitate ſignatis. Tu autẽ.q.d.caeli mutabũ-
Ambroſius tur. Tu autem permanebis,hoc dicit:vt ſicut aetern⁹ eſſe oſtẽditur,quia eſt ante omnia:ſic
oſtendatur,quia permanet idem poſt mutata. Et omnes,ſiue caeli aerii,ſiue terra, Veteraſcent vt veſtimentum.i.ſicut humana corpora longęuitate veteraſcũt.Corpus eñ humanum,quaſi veſtimentum animae eſt.Veteraſcere autem dicitur illud quod more veſtis pau- F
latim conſumitur,ſicut caro humana quae tamen in melius immutabitur,ſic caeli meliorem
formam recipiẽt. Et mutabis eos.ſ.caelos. Velut amictum,per hoc ſignificat mutationẽ
Auguſtinus caeli.Vnde Ioãnes in Apocalypſi,Vidi nouum caelum,& nouã terrã.Et recte caelos amictui
comparat,quia terrã cingunt.Tam facile eñ mutat deus caelos,ſicut amictus extenditur &
plicatur:& poſt mutationẽ,ſic manebunt caeli.Vnde ſubdit, Et mutabunt.i.mutata ſic permanebũt,quia facta dei iam ſub aeternitate ſtabunt,nec ad corruptionẽ reuertentur.

Tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient.Ad quem autem angelorum dixit aliquando,Sede a dextris meis:donec ponam inimicos tuos,ſcabellum pedum tuorũ?Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſteriũ miſſi propter eos qui haereditatem capiunt ſalutis?

Tu autẽ,o fili dei, Idẽ ipſe es.i.immutabilis es.contra hoc quod ſupra dixit veteraſcũt.
Et anni tui non deficient.i.aeternitas tua non deficiet.contra hoc quod dixit peribũt. Et
eſt ſenſus,Tu non mutaris nec deficis,quod ad filium dictum eſt,ac per hoc etiam deo filio
cõuenit dicere,Ego ſum qui ſum.Et item,Ego dominus & non mutor:quod tu hęretice,ideo
ſoli patri aſſignaſti vt filius in ſubſtantia ſua crederetur eſſe mutabilis,tanquam ita ſuſcepe
rit hominem vt in hominem verteretur,Hanc tantam blaſphemiã non emẽdabis,niſi credideris in aſſumptione hominis acceſſiſſe filio quod non erat,& non deceſſiſſe vel defeciſſe

Digitized by Google

A quod erat. Vel myſtice totum poteſt legi,& diriguntur verba ad patrem,vbi tamen & filius
commendatur.q.d.vnxiſti pater filium.& Tu,o Domine,pater a quo vnct9 eſt filius, In
principio.i.per filium tuum qui eſt principium de principio:ſecundum quod ipſe ait in euã-
gelio,Ego principium qui & loquor vobis. Fundaſti terram.i.ſtabiliſti ecclẽſiã populorũ.ſ.
minores in eccleſia, Et cæli.i.maiores vt apoſtoli. Sunt opera manuum tuarum, quia in
eis quaſi ſpecialiter operatus eſt,plura eis conferendo, Et ipſi cæli peribũt.i.morte deſtruẽ-
tur,& quicquid ex ſe deſtruetur. Tu autẽ,in illis Permanebis.i.iuſtitia tua,& quæ in eis
operaris permanebunt. Et omnes.ſ.maiores & minores, Veteraſcent.i.paulatim corrũ-
pentur. Sicut veſtimentum.i.ſecundum veſtimentum.i.ſecundum corpus quod animam
quaſi veſtimentũ circundat. Et mutabis eos velut amictũ.i.ſecundum corpus quod muta-
bis immortalitate:non tale erit quale fuit.ita peribunt cæli & mutabuntur ſecundum cor- Auguſtinus
pora,& non tantum ſecundum corpus,ſed etiam ſecundum animas mutabuntur quæ tunc
glorioſiores erũt. Tu autẽ idem ipſe es,in eis per filium tuum.i.immutabili ſpecie eris in
eis per hoc quod filio crediderunt. Et anni tui non deficient,in eis.i.æternitas tua. Ad
quem autem,iterum de gloria humanitatis agit.q.d.non ſolũ per præmiſſa oſtendit Chri- Ambroſius
ſtus maior angelis:ſed etiã per hoc,quia pater Dixit ei, ſede.i.victor,quieſce & iudica, A
dextris meis.i.in potioribus meis, & mihi ſecundum diuinitatẽ æqualis.Ecce victori filio
B confeſſus offertur a patre.Sede,dico, Quoadusq; inimicos tuos ponã,quod fit quotidie dũ
aliqui conuertuntur.hoc & ſi paulatim agit,indeſinẽter tamẽ agit, Scabellum pedum tuo-
rum.i.plene tibi ſubiectos.Per hoc enĩ quod ait ſcabellum pedum plenã ſubiectionẽ ſignifi-
cat. Vel per pedes intelligitur humanitas Chriſti quæ inferior natura eſt in illo.Et eſt ſen- Ambroſius
ſus, Donec ponam inimicos tuos,ſcabellũ pedũ tuorũ.i.ſub humanitate tua vt ipſam re-
uereant,& ſuper ſe ſentiãt. Vel, Sede quoadusq; ponã.i.æternaliter,ſicut æternaliter Po-
nam inimicos tuos,ſcabellũ pedũ tuorũ.i.ſubiectos potẽtiæ diuinitatis.Per pedes enĩ ſtabi-
litas æterna ſignificat,quę quaſi veſtigiis poſitis virtute omnipotẽtię cõſiſtit. Ad quẽ autẽ
angelorũ dixit hoc aliquãdo,nulli hoc dixit,q̃a Oẽs ſpũs ſunt,ex officio Amminiſtrato-
rii,filii:miſſi actualiter, In miniſteriũ,quacũq; placet filio,tamẽ ſemper aſſiſtũt ei q̃ vbiq;
eſt.Miſſi,dico, Propter eos qui capiẽt hęreditatem ſalutis.i.propter homines quibus pro-
mittitur hęreditas ęternę vitę,quibus licet minoribus imperio Chriſti ſeruiunt. Et nonne
ita eſt?eſt vtiq;.Intellige igitur quantus honor nobis exiſtit,vt ad nos ſicut ad amicos mi- Chryſoſto.
niſtros angelos ſuos deſtinet deus.Quãuis enĩ multum interſit inter angelos & hoĩes,pro-
pinquos tamen eos nobis fecit,quia noſtræ ſaluti ſtudent,propter nos diſcurrunt,nobis ſuo
funguntur officio.Hoc eſt opus angelicum angelicę functionis officium,vt omnia fiant pro
ſalute proximorum.magis autem hoc eſt opus Chriſti,quia angelis nobis ſuperioribus præ
cepit ad noſtram ſalutem ſuum exhibere miniſterium.

C

CAPVT II.

PRopterea abundantius oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus,
ne forte pereffluamus.Si enim qui per angelos dictus eſt ſermo,fa-
ctus eſt infirmus,& omnis pręuaricatio & inobedientia accepit iu-
ſtam mercedis retributionem:quomodo nos effugiemus ſi tantam
neglexerimus ſalutem? Quæ cum initium accepiſſet enarra-
ri per dominum ab eis qui audierunt,in nos confirmata eſt:conteſtante deo ſi-
gnis & portentis & variis virtutibus,& ſpiritus ſancti diſtributionibus,ſecũdum
ſuam voluntatem.Non enim angelis ſubiecit deus orbem terræ futurum,de quo
loquimur.

Propterea,poſtq̃ locutus eſt de filio dei multa quæ ad eius commendationem valẽt, hor- Chryſoſto.
tatur eos quibus ſcribit vt diligenter animaduertant & cuſtodiant ea quæ per illum annun
ciata ſunt eis.& ad hoc tendunt omnia præmiſſa.q.d.quia Chriſtus maior eſt prophetis &
angelis, Propterea oportet nos abundãti9 obſeruare ea quę audiuim9,a filio dicta in euan
gelio,quam quæ de lege,vel de aliis a prophetis,vel angelis dicta ſunt qui miniſtri legum
fuerunt.Nomẽ tamẽ legis obticuit,quia in aſtructione ſua quam in prætoribus facit,mani-

Digitized by Google

feſtum hoc facit.& quaſi quis quæreret,quare magis oportet?ſubdit, Ne forte pereffluamus D id eſt æternaliter puniamur.Fluimus per pœnas mortalis naturæ,effluimus peccata addendo,pereffluimus in æternã damnationẽ.Hinc ſuadet verba Chriſti audiẽda per pœnã quæ erit negligẽtibus. Si eñ,quod puniemur ſi non obſeruamus verba Chriſti,probat per minus.ſ.per verba quæ dicta ſunt ab angelis quæ ſunt minus digna quam verba Chriſti.q.d. dico ne forte pereffluamus quod vtiq; erit. ¶ Eñ.i.quia, Sermo dei qui per angelos dictus eſt,ad Moyſen,& ad cæteros. Factus eſt firmus.i.verus,vt lex per miracula & minis & promiſſis cõfirmata eſt,in qua tamen non erat ſalus. Et omnis præuaricatio,quod eſt contra vetita facere. Et inobedientia,quod eſt præcepta dimittere. Accepit iuſtam retributionem.ſ.quantum meruit.i.ſecundum quod meruit, Mercedis,vt pro qualitate factorum ſit qualitas pœnę. Attende ſingula verba, Omnis præuaricatio,dicit vt oſtẽdat quod pro ſingulis peccatis ſit reddenda pœna:ac ſi diceret,non ſolum omnis præuaricator punietur qui multorum peccatorum reus eſt,ſed pro omni præuaricatione vel inobediẽtia ſuam recipiet

Chryſoſto. pœnam. Iuſtam,dicit ne putetur perire iuſtitia per miſericordiam.Quod vero ait, Retributionẽ,hoc ad pœnæ quantitatẽ refertur ,quæ æqualis peccato erit:quia ſecundũ quod maius vel min⁹ eſt peccatum,maior vel minor erit pœna.quod vero ait, Mercedis,hoc ad qualitatẽ pœnę refertur,vt qui libidinis igne perierit,igne crucietur. Quomodo.q.d. & ſi ſermo angelorũ factus eſt firmus,& ſi omnis præuaricatio punit, Quomodo nos,quibus filius dei ipſe gratia per quam ſalus eſt,locutus eſt, Effugiemus,gehẽnã. Si neglexerimus, E ſaltẽ quod minus eſt quam præuaricari. Tantã.i.indeficientẽ. Salutẽ,in euãgelio factã, nõ tãta erat in veteri teſtamẽto.Ibi eñ ſermo,hic vero ſalus eſt Quæ cũ,&c.Oſtẽdit hic inexcuſabiles eſſe illos qui contẽnunt ſalutẽ.i.Chriſti ſermonẽ qui eſt cauſa ſalutis.q.d. non effugiemus ſi neglexerim⁹ ſalutẽ. Quæ,ſalus, Cũ accepiſſet initiũ,nõ cõſtitutionis,quia ab æterno erat,ſed enarrandi.& hoc Per dominũ,angelorũ.ſ.Chriſtũ,vnde alia editio ſic

Chryſoſto. habet.ſ.per Chriſtũ,non longe poſt initium narrationis, Ab eis.ſ.apoſtolis, Qui audierunt,ab ipſo ore Chriſti, Cõfirmata eſt in nos.ſ.Iudæos.Quomodo? Deo cõteſtãte,authoritati apoſtolorũ.per quæ Signis,minoribus,vt eſt morbos depellere,quod medici poſſunt: Et portẽtis,maioribus quæ cõtra naturã fiunt: Et variis virtutibus,quæ non fiunt præter naturã. Vel de virtutibus animi dicit.ſ.quod caſti ſunt & humiles illi qui prædicãt, & cætera huiuſmodi habẽt. Et ſpiritus ſancti diſtributionibus,quia aliis genera linguarũ, aliis alia dona dabat.Per hæc affluẽtiã ſignificat gratiarũ quæ nõ erat apud antiquos,neq; tanta ſigna,neq; tam diuerſa prodigia.per quod oſtenditur quod nõ ſimpliciter eſt eis creditum,ſed per ſigna & prodigia.ideoq; dum credimus,non illis,ſed deo nos credere declarat. Diſtributionibus,dico,factis,non ſecundũ meritũ hominũ,ſed Secundum ſuã,ipſius ſpiritus ſancti, Voluntatẽ.i.ſecundum placitum ſuæ miſericordiæ.Vnde alibi,hęc oĩa operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſingula prout vult. Non eñ,dixit neglĩgẽtes dignos F eſſe pœna qui contẽnunt gratiam per apoſtolos,& miracula,& dona confirmatam. hic dicit Chriſtum eſſe potentẽ vindicare,& ſuos per paſſionẽ mortis ſaluare.q.d. vere non effugiemus ſi neglexerimus ſalutẽ Chriſti,cum pro ſermone angelorum non obſeruato puniti ſunt Iudæi. Quia,filios Subiecit deus orbẽ terrę,quod Non,fecit Angelis,quorũ miniſterio,& ſi multa fiunt in orbe,oĩa tamẽ ſpectãt ad imperium.ſed hoc.ſ.vt ſubiiciatur, Futurum eſt ei de quo loquimur.i.Chriſto.& hoc eſt quod ait,Orbẽ,dico,futurum ſubiectũ ei De quo loquimur,ſcilicet Chriſto. Vel ita, De⁹ ſubiecit,non angelis,ſed filio. Orbem

Chryſoſto. terræ futurum.ita hic dicit futurum,ſicut alibi dixit, Qui cum forma futuri:de Adam & Chriſto loquens, & reſpectu temporum Adę futurum ſecundum carnem Chriſtum dicit, ſic etiam nunc futurum orbem dicit quantum ad Chriſtum. Futurus quippe erat orbis quantum ad filium dei qui ſemper erat,& ne de altero orbe diſputare intelligeretur, addit, De quo,orbe Loquimur. Hoc addit ne mentem auditoris errare relinqueret, dum alius quæreretur orbis.Hunc ergo orbem futurum non angelis,ſed Chriſto ſubditum dicit,quod comprobat authoritate Dauid,qui futura quaſi præterita refert:vtpote admiſſus diuinis conſiliis vbi omnia etiam futura ſunt facta: ſecundum illud Eſaiæ,Qui fecit quæ futura ſunt:ſed præſtat vt de Chriſti humilitate ne per ea dubitetur de exaltatione: & non tantum de humilitate Chriſti,verumetiam & totius generis humani:oſtendens hominem per ſe miſerum & abiectum,ſed per dei gratiam exaltatum. Vnde ſubdit.

Digitized by Google

A Teſtatus eſt autem in quodam loco quis dicens. Quid eſt homo quod memor es eius? aut filius hominis quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia ſubiecta ei.

Teſtatus eſt autẽ.q.d.nõ ſolum ego hoc dico,ſed etiam hoc idem Teſtatus eſt quis.ſ.notus,egregius prophetarũ excellẽtiſſimus.ſ.Dauid. In quodam.ſ.noto nobis nõ abſcõdito Loco,ſcripturæ ſacræ in Pſalmo.ſ.viii. Dicẽs,Quid eſt homo,cum deſpectu legẽdũ eſt, Quod memor es eius,aut filius hominis,&c.Diſtat inter hominẽ & filiũ hominis quod innuit diſiunctio.Qĩs ẽm filius hominis homo,ſed nõ oĩs homo fili⁹ hominis poteſt intelligi.Adam ẽm homo fuit,ſed nõ filius hominis.ſic homines dicuntur qui portant eius imaginẽ:qui autẽ portant imaginẽ Chriſti,filii hominũ potius appellant̃,& ille vet⁹ homo dicitur,& iſte nouus.Homo igitur hoc loco terrenus eſt,filius autẽ hominis cæleſtis eſt,& ille longe ſeiunctus eſt a deo,hic autẽ præſens eſt deo,& ideo illius memor eſt tanquam in longinquo poſiti.hunc viſitat quẽ vultu ſuo.i.gratiæ ſuæ præſentia illuſtrat.Deſpectiue itaq; Homo.ſ.peccator terrenus.Quid eſt,quantũ ad hoc Quod ei⁹,quaſi longe poſiti. Memor es,tẽporalẽ præbendo ſalutẽ qua ſaluas homines cum iumẽtis: Aut fili⁹ hominis.i.homo ſpiritualis,& cæleſtis. Quid eſt,quantũ ad hoc, Quoniã eum,quaſi infirmum Viſitas,præſentia gratiæ,& non ſolum homini filius indiguit viſitari,ſed etiam dei filius,quia Minuiſti.ſ.dei filium.Vel ita,vt per hominem intelligantur boni.præcipue qui ante aduentum Chriſti fuerunt,per filium hominis Chriſtus,& legitur itẽ cum deſpectu hoc modo, Homo,bonus ac iuſtus. Quidẽ.q.d.deſpect⁹,fragilis,peccator,quãtũ ad hoc Quod memor eius es.Memor eſt deus hominis quando peccata dimittit, Aut filius hominis,iam ſurgit.i.a mẽbris ad caput aſcẽdit,cum ait, Filius hominis.i.Chriſtus,qui non ex duobus hominibus,ſed de virgine natus eſt. Filius,inquam, Hominis,quid eſt quantum ad hoc, Quoniã viſitas eũ.i.hominẽ per ipſum filium hominis,quaſi per medicũ infirmũ?Nota verborũ proprietates ſupra dixit, Memor,vbi agit de iuſtis qui fuerũt ante Chriſti aduentum,quorũ quaſi memor fuit quãdo patriarchis de cælo miſertus.Hic autẽ ponit, Viſitas, vbi agit de incarnatione,cum verbũ caro factũ eſt,cũ medicus ad infernos venit. Minuiſti.q.d.per filiũ hominis.i.Chriſtũ,viſitas hominẽ,& Eũ,tamẽ.i.Chriſtũ, Minuiſti.Vel ita vt per hominẽ & filiũ hominis intelligat̃ Chriſt⁹ homo,cui⁹ fuit de⁹ memor in conceptione donando immunitatẽ peccati,& viſitauit in reſurrectione dando gloriã immortalitatis,& legit̃ ammiratiue hoc modo, Homo,Chriſtus. Quidẽ.ſ.quã magnũ quid & dignũ per hoc Quod memor es eius,faciẽdo eũ immunẽ a peccato. Aut.i.&, Filius hominis.ſ.idẽ ipſe Chriſt⁹ q eſt homo de homine,vt de⁹ de deo. Quid eſt.ſ.ſecũdũ quã excellẽtiſſimũ.quid per hoc, Quoniã viſitas eũ,reſuſcitãdo. Minuiſti.q.d.viſitaſti Chriſtũ hominẽ,& p hoc indiguit viſitari,quia tu Minuiſti eũ,per paſſibilẽ naturã.Minorat⁹ ẽm eſt dum ſe exinaniuit formã ſerui accipiẽs:ergo propter ipſam infirmitatẽ carnis quam dei ſapiẽtia geſtare dignata eſt.& paſſionis humilitatẽ recte dicit̃, Minuiſti ab angelis,qa mortalis & paſſibilis,ſed Paulo minus, quia etſi paſſibilis,tamẽ imperabat angelis,& quia ſine peccato erat:ſed poſt ad ſimilitudinẽ triumphantis, Coronaſti eum.i.vndiq; circundediſti. Gloria,in reſurrectione & aſcenſione. Et honore.i.in cõceſſu patris.Vel, Gloria.i.claritate immortalitatis. Et honore,quod ſibi flectitur omne genu. Et conſtituiſti eum, vt ſtabilẽ, Super opera.ſed addit, Manuũ tuarũ.i.ſuper digniora etiã opera.i.ſuper homines & angelos quæ per excellentiã dicuntur opera manuũ.& nõ ſolũ conſtitutus eſt ſuper opera vt dignior,ſed etiã Oĩa ſubieciſti ſub pedib⁹ ei⁹.i.poteſtati eius & dominio vt adorẽt illũ & vereant̃.Poſſet ẽm ſuperior eſſe,& tamẽ oĩbus nõ dñari.Ideo ait, Subieciſti oĩa ſub pedib⁹ ei⁹.nulla ẽm creatura erit nõ ſubiecta,cui primates vt ita dicã ſpõte ſubiiciunt̃.

In eo ẽm,vel autẽ,exponit ſenſum Dauid pphetę quẽ ĩ pdictis verbis habuit,q.d. Dauid ait,Oĩa ſubieciſti. In eo autẽ,quod ſcriptura Subiecit ei oĩa.i.ſubiecta ei oſtẽdit oĩa nihil dimiſit. Nõ ſubiectũ ei.i.nihil excepit de oĩb⁹.dũ ẽm dicit oĩa nec terrena excipit,nec cęleſtia.Vel ita cõtinua ſecũdũ literã q̃ habet Ẽm.q.d.bene dico orbẽ terrę futurũ ſubiectũ Chriſto,qa In eo,qđ ſcriptura dicit, Ei oĩa ſub.i.dicit ei ſubiecta eſſe oĩa. Nihil dimi.nõ

B

Augustinus

C

Ambroſius

Digitized by Google

ſubiectum,non mutatur ſentẽtia:quam eandem ſentẽtiam alia etiam litera confirmat quæ D
eſt, In eo eñ quod dicit omnia ſubiecit,nihil dimiſit ei non ſubiectũ.Nunc autẽ,q.d.ſcri-
ptura dicit,omnia ſubieciſti,ſed tamẽ nondum omnia ſubiecta ſunt ei,& ideo cõgrue ſupra
dixit orbem futurum ſubiectum.& hoc eſt quod ait, Nunc autẽ.Et ſi ſcriptura dicat oĩa,
Tamẽ necdum videmus omnia ſubiecta ei,voluntate quæ ſubiicienda ſunt.quotidie eñ
aliqui ſubiiciuntur ei,ſed nõ omnes qui ſubiiciẽdi ſunt ſubiiciẽtur,donec in iudicio.Diſtin
gue cum ait, Nihil dimiſit non ſubiectum.hic vniuerſalẽ ſubiectionẽ.ſ.ſiue voluntariam,
ſiue neceſſariam deſignat.Cum vero ait, Necdum videmus,&c.hic tantum voluntariam
fideliter credentium in eum.

Eum autem qui modico quam angeli minoratus eſt,videmus Ieſum propter
paſſionem mortis gloria & honore coronatum,vt gratia dei prõ omnibus guſta-
ret mortem.Decebat enim eum propter quem omnia,& per quẽ omnia,qui mul-
tos filios in gloriam adduxerat,auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſum-
mari.Qui enim ſanctificat & qui ſanctificantur,ex vno omnes.

Eum autẽ,q.d.necdum videmus omnia ſubiecta ei,ſed tamẽ pars prophetiæ iam impleta
eſt,quia Videmus eum,&c.in quo conſtat quod cõplebitur alia,& ideo nec doleatis de ad-
uerſis. Eum,inquam, Qui modico minoratus eſt quam angeli,videmus,iam Ieſum.i. E
ſaluatorẽ,& Coronatũ gloria & honore.hoc vtiꝙ merito.ſ. Propter paſſionẽ,non quali-
bet,ſed Mortis.Hic iam incipit oſtẽdere,nõ ꝑ potẽtia tantum vel vltione verba Chriſti
eſſe audiẽda,ſed ꝑ dilectione qua dilexit nos,vt ꝑ nobis moreret.Vnde addit, Vt gratia
dei,&c.Vel ita lege, Videm⁹ eũ iam Ieſum,& coronatũ gloria & honore,q modico quam
Auguſtinus contra Maximinum. angeli minorat⁹ eſt,nõ ſecũdũ naturã humanę mẽtis,ſed Propter paſſionẽ mortis.Maio-
res qdẽ angeli poſſunt dici hoĩe,qa maiores ſunt hominis corpore,maiores ſunt & animo,
ſed in eo tantũ quod peccati originalis merito corruptibile corp⁹ aggrauat ipſum animũ.
Natura vero humanę mẽtis qualẽ Chriſtus aſſumpſit quæ nullo peccato potuit deprauari,
ſolus maior eſt deus.Propter quid ergo modico quam angeli minoratus dicatur,aperuit cũ
ait, Propter paſſionem mortis,Minor ergo angelis fuit,nõ propter naturam hominis,ſed
propter paſſionẽ mortis.natura vero hominis quæ mẽte rationabili & intellectuali creatu-
ras cęteras antecedit, deus ſolus eſt maior.Minor ergo angelis fuit corpore,nõ mẽte.Quod
autem videtur tibi nihil magnum de deo patre dici,ſi forma ſerui maiorem qua maiores vi
dentur angeli,non recte cogitas,nec attendis quem locum habeat in rebus humana natu-
ra quæ condita eſt ad imaginem dei,cui tamen iniuria facta non eſt.Cum Chriſtus dice-
Auguſtinus bat,Pater maior me eſt,qui non carni ſuę ſolum,ſed etiam mẽti quam gerebat humanę deũ
patrem præferebat:quæ tota ſine dubio forma agnoſcitur ſerui,quoniam ſeruit tota creatu
ra creatori. Vt gratia dei.q.d.minoratus eſt ab angelis.& hoc ideo Vt gratia dei.i.ipſe F
qui eſt gratia dei,quia gratis dat,vel quia gratis datus eſt nobis, Guſtaret mortẽ.Vel ita,
vt ſit ablatiui caſus hoc modo, Vt gratia dei.i.per gratiã dei qua homo nõ meruit. Ipſe
Chryſoſto. guſtaret,ꝓprie dixit guſtaret,quia amara eſt mors,vel quia cito tranſiit.Breue nãꝙ inter-
uallum in illa faciens confeſtim ſurrexit,ſicut qui guſtat breuiter experitur. Guſtaret,di-
co, Pro oĩbus.ſ.prædeſtinatis qui per eius mortẽ redempti ſunt & ſaluati.Vel Pro oĩb⁹,
hominib⁹ generaliter mortu⁹ eſt,qa oĩb⁹ preciũ ſuffecit.Ideo ꝓprie dixit Pro oĩb⁹,qa non
ꝑ fidelib⁹ tantũ,ſed ꝑ mũdo vniuerſo mortu⁹ eſt.& ſi eñ oẽs nõ credũt,ipſe tamẽ qđ ſuũ eſt
impleuit. Decebat eñ.q.d.minorat⁹ eſt Chriſt⁹ vt guſtaret mortẽ,quod cõuenientiſſimum
erat. Decebat eñ eũ.ſ.deũ patrẽ propter quẽ glorificãdum oĩa facta ſunt,& per quẽ autho
rẽ Oĩa,facta ſunt, Qui multos filios,adoptiuos Adduxerat.i.adducẽdos præuiderat In
gloriã,æternã decebat Cõſummare.i.perficere in glĩa beatitudinis,quod incepit in reſur
rectione quãdo ĩmortalitatis glĩa ſublimat⁹ eſt,& auctũ eſt in aſcẽſione quãdo aſcendit ad
dexterã patris:& perficiet in iudicio quando ei oĩa ſubiicientur,& erit omnia in omnib⁹.
Decebat,inquam,eum conſummare Auctorẽ ſalutis eorũ,filiorũ.i.Chriſtũ qui eſt fili⁹ per
Chryſoſto. naturam,cui⁹ cohæredes erim⁹ qui ſum⁹ adoptione filii.Vide quantũ eſt in medio noſtrũ,
& ille filius eſt,& nos filii ſumus,ſed diſtat:quia ille ſaluat,nos ſaluamur:ille ſanctificat,nos
ſanctificamur. Modo coniungit nos ſcriptura, modo diſiungit. Multos,inquit,filios hic
coniunxit,auctorem ſalutis eorum hic diſcreuit.Conſummare,dico,& hoc Per paſſiones

Digitized by Google

A mortis, quæ mors ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientiſſima fuit, ac valde neceſſaria, quia aliter niſi Chriſtus moreretur, ſcilicet homo non redimeretur & non redemptus periret. quod ſi eſſet, fruſtra facta eſſent omnia. cætera enim homini ſeruiunt, homo deo, nec in aliquibus deus glorificaretur, cum ad hæc omnia facta ſint, falſa eſſet etiam eius prędicatio, de filiis adducendis. Qui enim, probat quod pro noſtra liberatione decuit Chriſtum pati. videtur enim indecens quod author ſalutis pateretur, ſed non dedecet, qa ex deo pendet, & idem ei ſubiectus vt alii homines, & ideo conuenit ei pati opus eſt, & quod opus fuerit poſtea dicit ibi, Quia ergo &c. q. d. decebat patrem conſummare Chriſtum per paſſionem, nec dedecebat Chriſtum pati. Qui enim ſanctificat, prædeſtinatos, id eſt Chriſtus Chryſoſt.
Et ſanctificantur per eum, id eſt nos Omnes, ęque ex vno deo pendent & ſunt. Ecce iterum quomodo coniungit dicens eſſe ex vno, Item, Intuere quantum intereſt, ille quidē ſanctificat, nos ſanctificamur. Licet ergo ex vno ſimus verū tamen multum intereſt. Ille eīn eſt ex patre ſecundum deitatem vt proprius filius. i. ex eius eſſentia genitus. nos aūt adoptiui.

Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et iterum, Ego ero fidens in eum. Et iterum, Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi deus. Quia ergo B pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, ideſt diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſeruituti. Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potēs eſt & eis qui tentantur auxiliari.

Propter quam, probat quod ex vno ſunt omnes dicens, Propter quam, cauſam, id eſt quia vtrīq; ſcilicet caput & membra ſunt ex eodem, nō confunditur, vel erubeſcit Chriſtus licet a peccato immunis. Vocare eos fratres, qui peccando facti ſunt degeneres, dicens, in pſalmo, O pater, Nunciabo, vel narrabo, poſt reſurrectionem, Nomen tuum, id eſt famam & gloriam deitatis, Fratribus meis: & ego poſitus, In medio eccleſiæ, vt columna, Laudabo te, vel in medio ec. id eſt in toto orbe circunquaq;, Laudabo te. Attende quod cum dicit non erubeſcit fratres vocare, oſtendit, quod non eius naturæ eſt fraternitas noſtra ſed miſericordiæ & humilitatis. Quod aūt fratres ſimus probat per prophetam ne putetur nouum. Et iterū, Authoritate Eſaiæ ſe ex deo eſſe & pendere oſtendit, Ego, Chriſtus vt verus homo, Ero fidens, ſecundum humanitatem, In eum. ſ. deum patrem, quod C non faceret niſi a deo eſſet. Et iterum, eandem ſubiectionem ad deum & humanæ naturę communitatem nobiſcū demonſtrat dicens, Ecce ego, præſto ſum ſeruire. Et pueri mei, ſcilicet apoſtoli & alii fideles quos mihi tanq̄ capiti membra in vnitate naturæ & gratiæ dedit dominus, & in hoc patet quod ex deo ſunt, quia Ego & pueri communicauerunt carni & ſanguini: & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, probauit quod decuerit Chriſtū pati, ſi opus eſſet: quod autem opus fuerit hic demonſtrat, quia pueri communicauerūt carni & ſanguini. q. d. conſtat quod ex deo eſt ipſe Chriſtus ſanctificans & ſanctificati, & ita nō dedecet eum pati ſi ſit opus, ſed quid fuit opus pati? Ecce, quia Pueri commu. Et hoc eſt qd ait, q. d. ex vno deo eſt ipſe cum ſanctificatis, & quia Pueri, qui ſanctificandi erant, Communicauerunt carni & ſanguini. i. animæ. i. homines erant corruptibiles conſtantes ex corpore & anima, quæ per ſanguinē accipitur: Ergo. i. ideo & ipſe Chriſtus, Participauit eiſdem, id eſt pueris, quia factus eſt puer conſtans ex anima & carne. vel, Participauit eiſdē, id eſt carne & ſanguine. ſ. aīa. & hoc, Similiter, id eſt ita quod fuit homo paſſibilis & mortalis vt poſſet mori. Ecce vera in Chriſto fraternitas, & non ficta humanitas, Vt per mortē, ſuam, Deſtrueret eum qui habebat mortis imperium. i. diabolum authorem mortis, qa peccati. ex quo proceſſit mors. Hoc enim teſtimonio ſatis monſtratur etiam mortem iſtam corporis principe atq; authore diabolo. i. ex peccato quod ille perſuaſit accidiſſe. Nec enim ob aliud poteſtatem habere mortis veriſſime diceret, vnde ille qui ſine vllo peccato vel originali vel proprio moriebatur, dixit, Ecce venit princeps mundi huius, id eſt diabolus q ha Auguſt. de bapt. paru.

bet poteſtatem mortis,& in me nihil inueniet.ſ.peccati,propter quod homines mori fecit, D
nihil ergo inuenit diabolus in Chriſto vt moreretur,ſed pro voluntate patris mori Chri
ſtus voluit,non habens mortis cauſam de peccato ſub authore peccati,ſed de obediẽtia &
iuſtitia factus obediens vſq; ad mortẽ,per quam nos redemit a ſeruitute diaboli. Incidera-
mus enim in principem huius ſeculi qui ſeduxit Adam & ſeruum fecit, & cœpit nos tanq̃
vernaculos poſſidere.Sed venit redemptor,& victus eſt deceptor. Et quid fecit redemptor
captiuatori noſtro? Tetendit muſcipulam,crucẽ ſuã poſuit ibi quaſi eſcã,ſanguinẽ ſuum. Il-
le autẽ ſanguinẽ fudit non debitoris,per quod iuſſus eſt reddere debitores. Fudit ſanguinẽ
innocentis,& iuſſus eſt reddere a nocentibus. Ille quippe ſanguinem ſuũ fudit, vt peccata
noſtra deleret. Vnde ergo diabolus nos tenebat delerũ eſt ſanguine redemptoris. Nõ enim
tenebat niſi vinculis peccatorum noſtrorum,iſtæ erant catenę captiuorum. Venit ille,alli-
gauit fortem vinculis paſſiõis,intrauit in domũ eius.i.in corda eorum vbi ipſe habitabat,
& vaſa eius eripuit. Nos ſumus,vaſa iſta impleuerat ille amaritudine ſua,quam noſtro re-
dẽptori in felle propinauit. Saluator aũt noſter eripiens vaſa eius,& ſua faciens,fudit ama-
ritudinẽ & impleuit dulcedine. Participauit ergo pueris.i.factus eſt homo paſſibilis & mor
talis vt ſic vinceret diabolum. Niſi enim homo eſſet qui diabolũ vinceret,non iuſte ſed vio
lenter homo ei tolli videretur,qui ſe illi ſponte ſubiecit,ſed ſi eum homo vincit,iure homi
nem perdit:& vt homo vincat,neceſſe eſt vt deus in eo ſit,qui faciat eũ ſine peccat is eſſe. Si E
enim per ſe homo eſſet vel angelus in homine facile peccaret,cum vtrãq; naturã per ſe con
ſtet cecidiſſe. Factus eſt homo dei filius hominis filius paſſibilis & mortalis. Vt per mor-
tem deſtrueret diabolum,deletis peccatis,per quæ ſub illo captiui eramus. Et, per eãdem
mortẽ, Liberaret eos,qui timore mortis,corporalis, Per totam,hanc, Vitam erant ob-
noxii.i.ſubditi. Seruituti,diaboli & peccati. Hic quiddam mirabile demonſtrat, quia per
quod poteſtatem habebat diabolus per hoc victus eſt,& quæ fuerant arma illi forti aduer-
ſum mundũ per ea illũ Chriſtus percuſſit,in quo magnitudinem virtutis eius & ſollertię i-
ſinuat. Mors enim erat arma per quæ vincebat diabolus,& per eã victus eſt a Chriſto. Vn-
de,Ero mors tua o mors,& per eam liberauit obnoxios ſeruituti. Intuere quantum bonum o-
peratur mors Chriſti,liberauit eos qui timore mortis obnoxii erant ſeruituti. Serui ſiquidẽ
erant qui mortem timebant,& omnia patiebantur ne morerentur,nunc aũt ſancti p Chri-
ſtum ad regnum tranſituri irrident eam. Vnde Apoſtolus,Cupio,diſſolui & eſſe cum Chri-
ſto. Vnde & beatus Iob ait,Pellẽ pro pelle,& omnia quæ habet homo dabit pro anima ſua.
Et eſt victoria fidei,quæ vtiq; defuiſſet ſi credentes immortalitas mox conſecuta eſſet. Pote
rat quidem hoc deus dare credentibus vt nec iſtius experirẽtur corporis mortem,ſed ſi hoc
feciſſet carni quædam felicitas adderetur:minueretur autẽ fidei fortitudo. Sic eñ homines
mortem iſtam timent,vt non ob aliud felices dicerent Chriſtianos,niſi quod mori omnino
non poſſent,ac per hoc nemo propter illam beatam vitam quę futura eſt ad Chriſti gratiã F
feſtinaret,ſed propter renouandam mortis moleſtiam delicatius crederetur in Chriſtũ, eſ-
ſetq; fides eneruis & debilis. Quid magnũ eſſet credere videndo nõ mori eos qui crederẽt?
Credens eñ omnino non moriturus. Quanto fortius ita credere, vt ſe ſperet moriturus ſi-
ne fine victurũ. Exemplo Chriſti qui poſt mortẽ reſurrexit in gloria, & beata ſine fine vita
viuit. Deſideremus ergo vitã Chriſti,quia tenemus pignus mortem Chriſti, quomodo non
dabit nobis bona ſua qui paſſus eſt mala noſtra? In terris iſtis,in ſeculo iſto maligno q̃d abũ
dat niſi naſci laborare & mori? hæc ſunt mercimonia regionis noſtræ:ad tales merces mer-
cator ille deſcendit,& quia oñis mercator dat & accipit,dat quod habet & accipit q̃d non
habet,etiã Chriſtus in iſta mercatura dedit & accepit. Sed quid accepit? Quid hic abunda
bat,niſi naſci,laborare & mori,& quid dedit? Renaſci,reſurgere & inęternũ regnare. O bo
ne mercator gratias agimus,quia emiſti nos,ſanguinem tuũ bibimus,euangelium legimus
inſtrumẽtũ noſtrũ ſerui tui ſumus,creatura tua ſumus,feciſti nos,redemiſti nos. Emere po-
teſt quis ſeruũ ſuũ,creare non poteſt:dñs autẽ Chriſtus & ſeruos ſuos creauit vt eſſent,& re-
demit per mortẽ ne ſemp captiui eſſent:ſicut & mortẽ guſtauit,vt timorẽ mortis fideles vin
cerent. Vt eñ medicus non habens neceſſitatẽ ex cibis qui ægroto præparãtur guſtare,ſed
ille conſulens ei vel conſolans eum,primũ de cibis illius deguſtat vt perſuadeat ęgroto prõ
ptius illos cibos accipere:ſic etiam dñs cũ oẽs homines mortẽ timerent perſuadens eis vt fi
dutialiter ad mortẽ accederẽt,& ipſe guſtauit mortẽ,nullã mortis habens neceſſitatẽ. Vel

Digitized by Google

A ita, Et liberaret,& agit de timore pœnę quo Iudæi ſub lege ſeruiebant,quos euacuata le- ge per gratiam a legis onere & ſeruili timore liberauit.q.d.Factus eſt Chriſtus homo,vt p̄ mortem deſtrueret diabolum,& per eãdẽ mortẽ legẽ euacuaret, & ea euacuata, Liberaret eos.i.Iudæos liberos faceret per gratiam, Qui timore mortis, corporis vel animæ. Per totam vitam obnoxii erant ſeruituti,legis.i.timore pœnarum ſerui erant legis,quia timo re pœnarũ corporis vel animæ ſeruabant legẽ,quos Chriſtus liberauit vel ab inferno vel a iugo legis. Nũq̃ enim.q.d.participauit eis,vt homines ſanctificaret & liberaret, & recte hæc cauſa apponitur,quia ſi non eſſet eos liberaturus,non eis participaret quod in angelis apparet,quia Nuſquam apprehẽdit angelos.i.in nulla ſcriptura legitur apprehendiſſe an gelicam naturam vt angelos redimeret. Sed,hoc legitur, Quod ſemen Abrahæ.i.car- nem de Abraham vt filios eius ſaluaret. non dico aſſumpſit, Sed apprehendit.q.d.lõge fugientem conſequens in quo humanæ naturæ dignitas intelligi poteſt & miſericordia & gratia qua hoc facit:& cura quã de nobis habuit.fugientẽ quippe ante ipſum humanã na- turam & longe fugientem,longe enim eramus,inſecutus apprehendit.non angelicę naturę data eſt hęc dignitas vt deus ei in vnã perſonam iſigeretur, & re vera magnũ & mirabile & ſtupore plenũ eſt carnẽ noſtrã ſurſum ſedere & adorari ab angelis & archangelis.hoc er- go ſępius in mente verſans exceſſum patior magna de genere humano imaginans. Vn- Chryſoſt.

B de.ſ.quia ſemen Abrahæ apprehendit, Debuit ſimilari per omnia fratribus,vt.ſ.paſſibi- lis vt mortalis eſſet.& cætera huiuſmodi in quibus ſimulatus eſt fratribus.ſ.quod natus, ꝙ educatus,quod creuit,quod paſſus eſt & mortuus,qui ſupra paternæ ſubſtantiæ figura dict⁹ eſt.debuit ſimilari duo,ideo vt Fieret,actu miſerendi, Miſericors,quod erat in natura. Et fidelis.ſ.nullũ fallẽs. Põtifex.i.mediator & pons, Ad deũ,ſeipſum offerẽs ei ſacrificiũ vt Repropitiaret.i.ꝑpe vocat⁹ remoueret, Delicta populi, q̃ bñ põt hoc facere. In eo eñ ĩ quo paſſus eſt ipſe, id eſt in inferiori ſubſtãtia.ſ.in carne in q̃ paſſus eſt a Pilato. Et tẽtat⁹, a diabolo.Vel expertus.Alia litera. Potens eſt & eis qui tentantur auxiliari.De incarna- Ambroſius to hoc dicit qui in carne quam ſuſcepit multa ſęua paſſus eſt,nouitq; per experimentũ quæ eſt iſta tribulatio & tentatio patientium , non ſicut deus ſolum nouit paſſiones noſtras ſed etiam ſicut homo cognouit per experimentum ,per hoc.ſ.quod tentatus & paſſus multa no uit compati,licet quidem impaſſibilis ſit ſecundum quod deus.Et eſt ſenſus, Potens eſt eis auxiliari qui tentantur.i.cum multa alacritate protendit manum ad compatiendum ten- tatis,perfecteq; nouit id facere.Nota quod ait, Tentatus,tentat quidem deus,tentat ho- mo,tentat diabolus.Tẽtat deus vt probet:diabolus vt decipiat:homo vt ſciat quod neſcit.

CAPVT III.

C VNde fratres ſancti,vocationis cæleſtis participes conſiderate apo ſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit illum , ſicut & Moyſes in omni domo eius . Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus , quanto ampliorẽ honorem habet domus,qui fabricauit illam.Omnis nanq; domus fabricatur ab aliquo.Qui autem omnia creauit deus eſt.Et Moyſes quidem fide- lis erat in tota domo eius tanq̃ famulus in teſtimonium eorum quæ dicẽda erãt. Chriſtus vero tanq̃ filius in domo ſua.Quæ domus ſumus nos ſi fiduciam & glo- riam ſpei vſq; ad finem firmam retineamus . Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſan- ctus,hodie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacer- batione ſecundum diem tentationis in deſerto: Vbi tentauerũt me patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis.Propter quod infenſus fui generationi huic,& dixi,ſemper hi errant corde.Ipſi autem non cognouerũt vias meas,quibus iuraui in ira mea ſi introibunt in requiem meam.

Vnde &c.ex omnibus ſuperioribus infert,id eſt quia potens,& quia pro nobis paſſus,& q̃a poteſt auxiliari. Vnde,o vos Fratres ſancti participes vocationis cæleſtis,id eſt vocati ad cæleſtia.i.ad cæleſtem hæreditatem habendam cum Chriſto, Conſiderate,diligẽdo, & quæ præcipit operando, Ieſum Chriſtum.Alio enim non egemus Apoſtolum.ſ.quem

Digitized by Google

nobis deus miſit, Et pontificem.ſ.per quem itur ad deum.Idem eſt enim pontifex qui me- D
diator.pontifex dico, Confeſſionis noſtræ.ſ.quem nos confitemur. vel Cõfeſſionis,id eſt
fidei.ſ.in quem credimus. Qui fidelis &c.Hic incipit comparare Chriſtum Moyſi,ſicut ſu
pra comparauit eũ prophetis & angelis.Moyſi vero ita cõparat,vt ſit prę Moyſe fidelis,ꝗ
non ſuam ſed patris gloriam quæſiuit: non eius mandata abſcondit.Moyſi ergo eum con-
ferens,ait, Qui,Chriſtus, Fidelis , eſt ſecundum hominem, Ei.ſ.deo patri. Qui fecit
eum,ex ſemine Dauid ſecũdũ carnem:fidelis eſt dico, Sicut & Moyſes,fidelis fuit. In o-
mni.i.in tota Domo,Iudæorum.quæ domus eſt, Eius.ſ.patris vel Chriſti non Moyſi,ꝗ
Moyſes miniſter fuit non dominus. Vel ita, Qui,Chriſtus Ieſus. Fidelis eſt ei qui fecit il
lum.ſ.deo patri non tantum in quadam,ſed In omni domo,Iudæorum.ſ.& Gentiũ: ſicut
Et Moyſes fidelis,fuit in vna.Et in oĩ domo dico, Eius.ſ.patris vel Chriſti. Amplioris
enim.q.d.quia Chriſtus fidelis fuit effectus indicat quia Iſte,ſcilicet Chriſtus, Habitꝰ eſt
dignus gloriæ,vt Moyſes,quia etiam habitus eſt dignus, Amplioris,gloriæ, Prę Moyſe,
id eſt quam Moyſes. Vel, Habitꝰ eſt dignus amplioris,q̃ Moyſes.Ipſe dico ens, Prę Moy
ſe,in merendo quia plus meruit quam Moyſes,& tanto amplioris gloriæ dignus eſt. Quã-
to habet ampliorem honorem domus.i.in domo vel de domo facta.ille Qui fabricauit il
lam,vt dominus quam qui diſpenſat in ea vt famulus.quod de ſpirituali domo intelligẽdũ
eſt,ſcilicet non de templo vel tabernaculo ſed de populo. Et nota quod non dixit quidem E
Moyſes eſt ſeruus,Chriſtus vero eſt dominus,ſed latenter hoc ſignificauit. Si enim domus
erat populus,ipſe autem erat de populo.igitur erat de domo: & nobis vſus eſt dicere de ſer-
uo,ille eſt de domo illius. Omnia nanq;.q.d.fabricauit dico.Et recte,per ſe enim nõ poteſt
fieri,ſed ab aliquo. Omnis nanq; domus fabricatur ab aliquo,an ideo a Chriſto? vere,quia
deus eſt qui omnia creauit.Et ſi omnia,ergo & domum.Et hoc eſt quod ait. Qui autẽ.q.d.
domus fit ab aliquo, Qui aũt,& domũ, Et omnia creauit,deus eſt,vtriuſq; enĩ domus.ſ.
quam rexit Moyſes & Chriſtus factor eſt deus quẽ conſtat præ omnibꝰ eſſe;ita Chriſtus ꝗ
deus eſt & creator prę Moyſe eſt, Et Moyſes,oſtendit Chriſtũ dignum ampliori gloria q̃
Moyſes,quia Chriſtus fabricator eſt domus nõ Moyſes.Hic alia ratione idem oſtẽdit,quia
Chriſtus filius.Moyſes famulus eſt qui & carnalia carnalibus tradebat.Chriſtus vero ſpiri
tualia.q.d.ideo etiã amplioris glorię vel gratię dignus eſt, Et.i.quia Moyſes quidem fi-
delis erat in tota domo,non ſua:ſed Eius.ſ.dei patris vel Chriſti, Tanq̃ famulus,qui nõ
adeo diligit domũ ſicut ille cuius eſt propria.& hoc non vt gratiã daret, Sed in teſtimo-
niũ.eorũ quę dicenda erãt.i.vt teſtaret ea q̃ cõueniebant dici carnalibꝰ q nõdũ ſpũalia ca-
pere poterãt. Chriſtus vero,fidelis eſt, Tanq̃ filiꝰ,qui hęres eſt, In domo , cũ ipſo patre,
Quæ domus, Chriſti, Sumus nos,renati, Si fiduciã ſpei.i.ſpem cũ fiducia.ſ.nõ dubiã,
Et glorioſam ſpem.ſ.quę eſt de cęleſti iucũditate, Retineamus firmã.i.pdurantẽ Vſq;
ad finẽ vitę,quando habebitur quod modo ſperatur. Quapropter,ſicut ſupra cũ prę ange F
lis & prophetis Chriſtũ cõmẽdaſſet in multis,ſubintulit nos oportere ſeruare q̃ ab illo au-
diuimus,ita nũc cõmẽdato etiã ipſo prę Moyſe.Hic incipit terrere ne ſint increduli Chri-
ſto per patrũ ſimilitudinẽ,& poſt ne amittãt requiẽ,blanditur etiã p opportunitatẽ tẽporis.
q.d.nos ſumus domus dei. Quapropter.ſ.ꝗ hoc modo ſumus Chriſti. Videte fratres ne
forte &c.Hucuſq; verborũ ordo dirigiẽ.Vel talis põt eſſe verborum ordo. Quapropter.ſ.
quia ſumus Chriſti, Nolite obdurare corda veſtra,& ita hoc dico, Sicut dicit ſpũs ſanctꝰ,
in Dauid. Hodie.i.in tẽpore gratię,quod pſens erat Dauid in ſpiritu, Si vocẽ eius.ſ.Chri
ſti p ſe loquẽtis, Audieritis,quod vere erit. Nolite ob.c.v.Aliqñ enĩ audiſtis vocẽ illiꝰ p
Moyſen,& obduraſtis corda veſtra.p pconẽ locutꝰ eſt,qñ obduraſtis corda:p ſe nũc loquiẽ.
Molleſcãt ergo corda veſtra,q pcones ante ſe mittebat ipſe venire dignatꝰ eſt,ore ſuo hic lo
quiẽ,qui loquebaẽ p ora prophetarũ.ſi ergo tũc duri fuiſtis,modo eſtote molles.Nolite obd.
cor.v.dico,agentes ſicut patres veſtri fecerunt, In exacerbatiõe,facta ſecũdũ diẽ.i.in die
Tẽtationis,factę. In deſerto.i.ſicut patres veſtri obdurati ſunt in die tẽtationis,hoc eſt
vna die de exacerbationibꝰ,q̃ tẽtatio facta eſt in deſerto,vbi magis eguerunt auxilio:ita &
vos in deſerto huius mũdi cauete ne tẽtetis deũ,ne pereatis ſicut illi in deſerto q deũ tẽta-
Aug.in pſal mo. cxliiii. uerũt.Recolitis certe fratres ꝙ ille populus tẽtauerit deũ, & acceperit diſciplinã,& rectꝰ ſit
in deſerto tãquam ab optimo ſeſſore frenis legum,& præceptorum nõ deſiſtẽte etiã emẽda-
tionis virga qua percuſſi ſunt pro amaricatione. Hiſtoria eſt ſatis nota de eo,quod miſe-
runt exploratores videre terram , & cum audirent ex eis ibi eſſe inexpugnabiles,& gigan-

A tææ ſtaturæ viros obliti virtutis dei totiens probatę, dixerunt, Redeamus in Aegyptũ ad ollas carniũ. vnde iurauit dominus quod non intrarent in terram promiſſionis quę eſſet eis requies laborum, & ſic omnes perierunt præter duos. ſ. Caleph & Ioſue. Et ſciendũ quod in hac ſerie tres requies commemorat, duas ſignificantes, & tertiam ſignificatam, vnam ſabbati quo requieuit dominus. Secundã in Palęſtina. Tertiam veram quæ in cælo eſt, de qua hic dicit, loquens ad veros Iſraelitas dicens fidelibus qui Chriſtum loquentem erant audituri, nolite eſſe duri Chriſto loquenti ſicut ſpiritus præmonuit loquens in Dauid, ne ſimilia patribus veſtris patiamini, qui per Moyſen vocem dñi tũc audierunt. vos autem modo per ipſum Chriſtum. Et hoc eſt quod ait, Nolite obdurare corda veſtra ſicut in exacerbatione ſecundũ diem tentationis in deſerto, vbi. i. in quo deſerto, Tentauerunt me, ſpiritum ſanctum. ſ. qui in Dauid loquebatur, Patres veſtri, ſecundum carnem videte ne ſecũdũ ſpiritum: patres veſtri erant ſecundũ carnem: ſed ſi non imitati fueritis, patres veſtri ſecũdum ſpiritum non erunt. Et probauerunt, me. i. probabilem inuenerunt, Et. i. quia, Viderũt &c. Vel, Probauerunt. i. curioſitatis cauſa exquiſierunt an poſſem. Et viderunt, oculis, Opera mea, magnę virtutis. Quadraginta annis, in quib9 me omnia poſſe experti ſunt. Propter quod. ſ. quia tentauerunt, Fuit offenſus, vel inoff. i. valde & implacabiliter irat9. Vel, Proximus, adhibendo correctionis flagella, Generationi huic, tuam malę. Et dixi, de illis, *Semper errant corde*. i. ex propria deliberatione quia ſerio peccãt, Ipſi vero, q. d. Ego ſic monebam per prophetam, ſed licet ſic monerem, tamen Ipſi non cognouerunt vias meas. i. noluerũt cognoſcere opera mea: & ideo, *Si introibunt in requiem meam*, ſcilicet terræ promiſſionis. Apoſiopeſis. i. non intrabũt. Hoc dico, *Sicut iuraui*. i. firmiter ſtatui, In ira mea, id eſt quando iratus fui. Iurat enim quandoꝙ non iratus, iraſci tamen dicitur per figuram quæ dicitur antropoſpatos.

B

Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi a deo viuo. Sed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes eñ Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſꝙ ad finem firmum retineamus, dum dicitur, hodie ſi vocẽ eius audieritis nolite obdurare corda veſtra, quẽadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbauerunt, ſed nõ vniuerſi qui profecti ſunt ab Aegypto per Moyſen. Quibus autem infenſus eſt quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerunt, quorum cadauera proſtrata ſũt in deſerto? Quibus autem iurauit non introire in requiem ipſius, niſi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerunt introire in requiem ipſius propter incredulitatem.

C

Videte &c. q. d. quia propter incredulitatẽ patribus veſtris requies negata eſt: ergo videte o Fratres ne forte. q. d. quod facile poteſt cõtingere ſit: In aliquo veſtrum. In aliquo dicit quia de multis non dubitat quin perfecti ſint inter eos. ſit inquam, Cor incredulitatis. i. cor incredulũ vt putetis Chriſtũ non ſufficere ſine lege quod eſt Malum, quia ſic ruit homo in multa peccata. Infidelitas enim malignam vitam procreat, ſic anima in profundum malorũ veniens contemnit, nec hoc leue eſt, quia hoc eſt diſcedere a deo. & hoc eſt Chriſtũ tentare. Vnde ſubdit, Hoc eſt cor diſcedendi a deo viuo. q. d. a quo qui diſcedit vitã perdit, quia in eo ſolo vita eſt: contra, qui accedit vitam inuenit. Sed potius adhortamini, de incremento virtutum, Noſmetipſos, alii alios, vel vnuſquiſꝙ ſeipſum, Per ſingulos dies donec. i. quãdiu, Cognominatur hodie. i. tempus gratiæ de quo agebat propheta ſuperius in pſalmo, quia non minus modo patratur credentibus gratiæ ad ſalutem quã ipſo præſente Chriſto. Si quis enim peccat, vſquequo eſt hodie poteſt reuerti. Nemo ergo deſperet dum viuit. Adhortamini dico, vt Non obduretur quis ex vobis fallacia, diaboli ente cauſa Peccati. Sciatis enim quod diabolus fallit eum qui obduratur, vnde poſt cadit ĩ peccatum. Participes enim. q. d. debetis hortari vos & non eſſe duri, quia non eramus facti ſumus per gratiam. Et hoc eſt quod ait, Participes eñ Chriſti. i. habentes partem cum ipſo Chriſto in hæreditate, Effecti ſumus per gratiam, qua vniti ſumus ei vt membra capiti. Ipſe enim eſt caput noſtrum, & nos membra eius facti ſumus, participes dico, Tamen, hac

Chryſoſ

Ambroſius

Digitized by Google

conditione, Si, nos, Vſq; ad finē, vitę, Retineamus firmū, vt nunq̃ deſeramus, Initiū D
Remigius. ſubſtantiæ eius, id eſt fidem quæ eſt initiū bonorum per quam in nobis exiſtit deus per quā deificamur, & diuinæ ſubſtantiæ participamus. Retineam⁹ vſq; ad finem, dico, Dū, i. quā diu Dicitur nobis, hodie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare corda veſtra queadmodum ſua, ſ. obdurauerunt patres. In illa exacerbatione, hoc, ſ. de patribus addidit, vt per
Ambroſius patres eorum deterreat eos. Quidam em̄, q. d. Nolite obdurare vt patres in exacerbatione: & bene hoc dico quia quidam illorum, Audientes, vocem dei in deſerto de requie in terra Palęſtina futura, Exacerbauerunt, deum, i. increduli & duri fuerūt, & ideo perierūt. Hoc ideo dicit, nequis putet ſatis eſſe audire de requie, quia & illi omnes audierūt, ſed nō omnes peruenerunt, ſed quidam qui non exacerbauerunt: de quib⁹ ſubdit, ſed Nō vniuerſi, i. non omnes exacerbauerunt vt Caleph & Ioſue, & his ſimiles. Non omnes dico, Qui profecti ſunt ab Aegypto per Moyſen, ita vos a tenebris vitiorum & ignorantię profecti eſtis per Chriſtum. Quibus autem, horum ſupradictorum, ſcilicet vel exacerbantibus, vel non, infenſus eſt, Quadraginta annis, hunc numerum annorum iterum commemorat, q̃a hoc numero notatur tota vita noſtra. Quadragenarius enim indicat integritatem ſeculorum.

Infenſus ergo, dicitur illis, Quadraginta annis, quia iraſcitur vitæ ſuæ vſq; in finem peccantibus. Deinde ſubdit reſpondens ſuæ interrogatiōi, Nōne infenſus eſt, illis Qui peccauerunt? q. d. non eſt dubium, Quorum cadauera, ſine ſepultura, Proſtrata ſunt, beſtiis & auibus, In deſerto. q. d. In hoc apparet ira dei, & ideo vobis impunitatem nō promittatis, ſi increduli fueritis. Quibus autem. q. d. nō ſolum proſtrauit incredulos ſed etiā iurauit quod non intrarent in requiem. Et hoc eſt quod dicit ſub interrogatione. Quib⁹ autem iurauit non introire, vel vt Non introirent in requiem ipſius æternam quæ ſignificabatur per terram promiſſionis, Niſi illis qui increduli fuerunt, domino promittenti, illis vtiq; & non aliis. Et videmus, q. d. iurauit dominus non introire in requiem, Et ita videmus, id eſt aperte ſcimus eueniſſe. Quia non potuerunt, illi, Introire, in requiē æternam, ſicut nec & in terram promiſſionis, & hoc, Propter incredulitatem. Et quia illi perdiderunt requiem propter incredulitatem? E

CAPVT. IIII.

T Imeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeūdi ne requiem eius, exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe. Etenim & nobis nunciatū eſt quemadmodum & illis, ſed non profuit illis ſermo auditus non admixtus fidei ex his quæ audiuerunt. Ingrediemur enim in requiē qui credidimus, quemadmodum dixit, Sicut iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Et quidem operibus ab inſtitutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die ſeptima ſic, Et requieuit deus die ſeptima ab omnibus operibus ſuis. Et in iſto rurſum, Si introibunt in requiem meam. F

Timeamus ergo, q. d. ſi non amore vel timore hoc faciamus. Timeamus, inquam, Ne forte aliquis ex nobis exiſtimetur, vero iudicio & ſi impudenter præſumat deeſſe a requie, & hoc, Relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, veram, quam terram promiſſionis ſignificauit, id eſt per hoc quod relinquatur & contemnatur promiſſio dei qua promiſit intrare in requiem cæleſtem, vel quam in baptiſmo deo facimus: quæ ſeruata facit nos intrare in requiem. Et enim, q. d. Dico timeamus & merito, quia non poſſumus nos excuſare, quaſi de nō dicta re. Et em̄ &c. Vel ita cōtinua, q. d. dico timeamus ne q̃s ex nobis quaſi ad nos pertineat, & recte, pertinet enim ad nos. Et enim & nobis, tēpore gratiæ, *Non ciatum eſt*, de æterna requie per filium, Quemadmodum, per famulum nunciatum eſt de de terra & cæleſti per figuram terræ promiſſionis, & ingrediemur credendo ſicut *illi* perdiderunt non credendo. Vnde ſubdit, *Sed* non &c. q. d. illis nunciatum eſt: *Sed* non profuit illis ſermo, promiſſus de requie, Auditus, tantum quia, Non, fuit, Admixtus fidei, id eſt quia non fuit creditus vt ſermo & fides ſimul iungerentur. Non fuit creditus dico, Ex his, id eſt propter hæc, Quæ audierūt, ab exploratoribus, id eſt propter hęc q̃ audierunt ab exploratoribus qui mala retulerunt non crediderunt. Egreſſi enim de Aegypto cum multā viā perambulaſſent, & multa iudicia virtutis dei accepiſſent in Aegypto, in ma

Digitized by Google

A ri rubro.In eremo conſiliũ fecerunt mandare ſpeculatores qui deberent inſpicere naturam terræ.illi vero cum perrexiſſent reuerſi ſunt,prouĩciã quidẽ magnorũ fructuũ & virorũ inex pugnabilium & fortiũ procreatricem eſſe dicentes:quibus auditis obſtupuerũt, qui eos mi ſerant non credentes veram dei promiſſionem. Vel ita, Non profuit illis ſermo non ad mixtus fidei,ſumptę, Ex his quæ auditus,a domino per Moyſen promittẽtem eis terram promiſſionis. Ingrediemur enim.q.d.vobis annunciatum eſt de requie,& hoc indicat ef fectus.Ingrediemur enim. Vel ita continua, Vere illis qui non crediderunt non profuit ſer mo,quia nobis qui credimus prodeſt. Ingrediemur enim nos qui credidimus in requiẽ,ve ram.Nos qui credidimus ingrediemur, Quemadmodum,ex oppoſito, Dixit,ſpirit⁹ ſan ctus in pſalmo,de incredulis per quod patet quod qui credũt intrabunt. Quid dixit?hoc.ſ. Si introibunt in requiem meam. Apoſiopeſis, id eſt non intrabunt. Sicut iurauit in irã. Illi enim nec Palęſtinam nec in verã requiẽ introierũt.nos autem introibimus in veram re quiem. Et quidem.Quia dixerat nunciatũ eſſe de requie dicit,quando.ſ.& ante legẽ poſt perfectionem operum.ſ.ſex dierum,per requiem ſabbati, & ſub lege quando per terrã pro miſſionis deſignabatur,& in tempore gratiæ ſpiritu ſancto dicente in Dauid. Hodie &c. q.d.nunciatũ eſt de requie illa, Et ſic quidem,in illi⁹ requiei deſignatione, Dixit,ſpirit⁹ ſanctus,quando nondũ erat completio illius verę requiei & ſignificatę,quia ea nullus adhuc

B potitus erat, In quodam.ſ.egregio, Loco,ſcripturæ, De die ſeptima,per quam ſignifi catur æterna requies. Et requieuit deus,a noua operatione ceſſando, Die ſeptima ab oĩ bus operibus ſuis,vt iam non noua crearet opera,ſecundum ſpeciem vel materiam, ſed de materia tunc facta & ad ſimilitudinem tunc factorum operaretur. Requieuit dico, Ope ribus perfectis,poſt quod poterat requieſcere quæ fecit inchoando, Ab inſtitutione mun di,id eſt ex quo mundus cœpit inſtitui quia ipſe omnia fecit. Notandum quod dicit opibus perfectis,quod fuit facto homine pro quo omnia facta ſunt,& ipſe ad deum glorificandũ fa ctus eſt. Requieuit deus die ſeptima.Sex enim diebus fecit deus omnia in materia vel ſi militudine vt poſtea nihil fieret niſi de materia ibi facta,vel ad ſimilitudinem factorum. Septima quieuit,quæ ſignificat veram requiem,ſic &.vi.ætate homo Chriſtus natus eſt in mũdo ad laborem. Et ſexta die,& ſexta hora diei paſſus eſt.Septima vero die in ſepulcro quieuit,ſic & nos dum ſub operibus ſex dierum viuimus operamur, inde exeũtes quieſcem⁹. vel eodem verborum ſenſu manẽte ita poteſt legi, vt ſit ibi enim, Dixit enim,& ſubintel ligitur nunciatum eſt,hoc modo, Et quidem.q.d.nũciatũ eſt de illa requie, Dixit eñ,ſpi ritus ſanctus, In quodam loco de die ſeptima ſic & requieuit de die ſeptima ab oĩbus ope ribus ſuis,non mutantur hæc.Et attende quod hic agit de prima requie quæ ſignificat. Et in iſto.q.d.ibi tãgit ſpũs ſanctus de vera requie per ſignum & figuram. Septima die. Et in iſto rurſum loco,dicit ſpiritus ſanctus,de eadem vera requie per ſignũ & figurã requiei ter ræ promiſſionis. Si introibunt.i.non introibunt, In requiem meam.ſ.in terram promiſ

C ſionis,quæ ſignificat veram requiem quam Moyſes promiſerat ſub figura.Et nota quod hic agit de ſecunda requie quæ ſignificat. Quoniam ergo, Diligẽter attende prædicta & or dinem ſequentium.Ecce bis.ſ.per diem ſeptimam & per terram promiſſionis requies cæle ſtis ſignata eſt & promiſſa.& quia hoc eſt,ergo Iterum,vel rurſum,id eſt ſub eiuſdem reqẽi deſignatione Terminat,ſpiritus ſanctus & diſtinguit, Diem quendam,quo prænuncia ta impleãtur,id eſt tempus gratiæ, Egregium.ſ.in aduentu Chriſti, Dicendo in Dauid, hodie,quia Dauid futuris tempore gratiæ repręſentat verba patrib⁹ dicta.& hoc poſt Tã tum temporis,ex quo illa patribus dicta ſunt, In deſerto,vnde patet non de terra promiſ ſionis agi,quæ iam dudum habebatur.In hoc enim patet quod hæc eſt alia requies de qua dicit Dauid, hodie,ꝗ illa ad quam Ioſue duxit. Sicut iam &c.q.d.Quod terminat diem quandam dicendo hodie Sicut iam ſupradictum eſt hodie.i.tempore gratiæ. Si vocem eius audieritis,ſicut vere audieritis, Nolite obdurare corda veſtra, quemadmodum fece runt patres in illa acerbatione.Et nota quod dicendo, Diem quandam & hodie,agit de tertia requie ſignificata, & quando datur: quamuis obſcure quæ per Chriſtum credentibus promiſſa eſt dari:ideo terminat diem intrationis.

Quoniam ergo ſupereſt introire quoſdam in illam,& hi quibus prioribus an nunciatum eſt non introierunt propter incredulitatem,iterum terminat diẽ quẽ

(right margin, beside "di,id eſt ex quo mundus…"): Remigius

Digitized by Google

dam hodie in Dauid dicendo poſt tantum temporis,ſicut ſupra dictum eſt. Hodie ſi vocem eius audieritis,nolite obdurare corda veſtra.Nam ſi eis Ieſus requiẽ (D) præſtitiſſet,nunquam de alia loqueret̃ poſthac die.Itaq; relinquitur ſabbatiſmus populo dei.Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius,etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis,ſicut & a ſuis deus.Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem, vt ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum.Viuus enim eſt ſermo dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti,& pertingens vſq; ad diuiſionẽ animæ ac ſpiritus.

Quoniam ſupereſt.i.reſtat poſt promiſſionem, Quoſdam.ſ.egregios, Introire in illã, ſcilicet requiem æternam,quæ ſignificatur per terram promiſſionis,& niſi videret intraturos quoſdam non terminaret diem.Dauid nempe licet eſſet ſub lege,mente tamen poſitus in tempore gratiæ dicens hodie,tertio nunciat requiem,illo tempore conſummandam. & quaſi aliquis quæreret quid opus erat illis dicere. Nolite obdurare corda veſtra.Reſpond. ſubdens,valde opus erat. Et.i.quia Hi quibus prioribus nunciatum eſt,non introierũt in veram requiem quam terra promiſſionis deſignabat,ad quã etiã non peruenerunt.& hoc, Propter incredulitatem,ſuã.ſ.Vel alio verborum ordine poteſt legi hæc litera. Quoniã (E) ergo.q.d.& hoc & illo modo promiſſa & ſignata requies cęleſtis:ergo ſupereſt, Quoſdã introire.Et quoniam,hoc eſt & quia hoc non ſufficit ad inferendum quod illaturus eſt addit aliud.ſ. Et hi.&c.vt ex his duobꝰ tertium neceſſario inferatur hoc modo.q.d.& quia hoc eſt.ſ. Quoniam ſupereſt quoſdam intrare.& quia hi, Quibus prioribus nunciatũ eſt non introierũt propter incredulitatem,ideo determinat diem quendã,quia neceſſariũ erat. Dicendo,in Dauid hodie, Poſt tantum temporis,ex quo illa dicta ſunt patribus & filii Iſrael in terram promiſſionis intrauerant,vnde patet,quod hæc eſt alia requies. Sicut &c.q̃ nõ mutantur. Nam ſi.q.d.Vere hæc eſt alia requies quam illa ad quam duxit Ioſue. Nam ſi illa eſſet,non loqueretur Dauid de alia,ſed locutus eſt.ergo certum eſt eſſe aliam ad quã Chriſtus duxit,quæ per illam in Palęſtina ſignabatur.Et hoc eſt quod ait, Nam ſi eis &c. Vel ita continua.Vere ſupereſt quoſdã introire,ſicut Dauid terminat. Nã ſi eis.i.filiis Iſrael. Ieſus.i.Ioſue qui duxit in terrã promiſſionis, Præſtitiſſet.i.ſi ipſe præparans vt dux dediſſet, Requiem,veram. Nunq̃,nullo tempore. Poſt hac.i.in p̃ſenti tempore, Loqueretur,ſpiritus ſan.in Dauid. De alia die.i.de tẽpore gratię.q.d.quo deberet dari. Vel nũq̃ poſt, Loqueretur de alia.ſ.requiẽ præter terram promiſſionis,dicendo, Hac die,q̃ ſupradixit hodie,ſed locutus eſt de alia.Itaq; relinquitur.i.reſeruatur a deo promittẽte, Populo dei,futuro. Sabbatiſmus.i.plenæ quietis feriatio & iocũditas ſignificata per ſabbatũ quo

Auguſtinus de ciui.dei.

requieuit dñs,& in lege obſeruabatur.Tunc ergo enim perfecte vacabimus gratia maiore (F) referti,& deo pleni.Et ſciemus perfecte quia ipſe eſt deus:ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus,amabimus & laudabimus.Ecce quid erit in fine ſine fine, nã q̃s aliꝰ noſter eſt finis,niſi peruenire ad regnũ cuius non eſt finis!& vere requies perfecta eſt quã dominus promittit,quæ & per requiem ſabbati figurata eſt. Qui eñ ingreſſus eſt in requiẽ eius dei.i.quam deus promittit,& dat ſuis, Ipſe requieuit ab operibus ſuis, q̃bus hic laborauit:ita perfecte, Sicut deus ab operibus ſuis.Et q̃a hoc,& vera req̃es: Feſtinemus ergo ingredi,per fidem & bona opera, In illam requiem vt neq̃s.i.vt nõ aliq̃s noſtrum, Incidat in idipſum exẽplũ incredul.i.in eãdẽ incredulitatẽ in qua patres fuerũt,q̃ eſt vobis exẽplũ. vnde peius eſt niſi caueatis.Vel, Incidat in idipſum inc.exẽ.i.in pœnã talẽ qualẽ illi p̃ incredulitatem meruerunt.Exemplum aũt dicit vt mentẽ noſtrã illic habeamus, ne ſimiliter excidamꝰ.Et vt magis terreat addit, Viuus enim eſt.q.d.debemus feſtinare in illã req̃em & cauere nobis a pœna patrũ ĩcredulorũ, Quia ſermo dei.i.filius dei q̃ a regalibꝰ ſedibus venit, Eſt viuus, quem infideles mortuũ putant:ſed vere viuus eſt,& ita in eo viuetis.i.qui illos iudicauit vobis iudex eſt.ſ.filiꝰ dei:cui qui obedit,mortẽ nõ videbit inæternũ. Iſte eſt efficax.i.potens omne quod vult facere ſaluando vel damnando:& cũ ſit potẽs,eſt etiã ſapiens. Et.i.quia eſt Penetrabilior.i.perſpicacior, Omni gladio ancipiti.i.omni ingenio quod circũcipit carnalia & ſp̃ualia.i.in omni ingenio carnali vel ſpirituali.& eſt Pertingens.i.ex tota conſideratione perueniens.i. pertingit ſermo dei cognitione inſuperabili,

Digitized by Google

A Vſq; ad diuiſionem, id eſt ſeparationem & diſcretionem animę. i. ſenſualitatis, Ac ſpiritus. i. rationalitatis, quia cognoſcit dei filiꝰ quomodo diuidatur ſenſualitas a ratione, & ipſa eadem a ſe, dum plus dedita infimis rebus inferior eſt, & ab his reuocata dignior: ſicut etiam videt quomodo ſpūs a ſe diuidatur, dū vel in deum inhiat de diuina vſia cogitans vel inferius cæleſtia conſiderat, vel in terra inferius de mundanis recte agendis pertractat, vel etiam quomodo ſpiritus. i. ratio a ſenſualitate ſecernitur, dum quod in ſe. i. in ratione inferius eſt, ſuperat quod in illa alterius eſt.

Compagum quoq; ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intētionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius, ad quem nobis ſermo. Habentes ergo pontificem magnum qui penetrauit cælos Ieſum filium dei, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem. Non enim habemus pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tētatum autem per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

B Compagum quoq;. q. d. & ipſe eſt pertingens etiam vſq; ad diſcretionem. Compagum quoq; & medullarum. Compageſq; dicitur iunctura ipſius ſenſualitatis, & rationis, quam videt filius dei. ſ. quomodo inter ſe cohęreāt in aliquo, vel quomodo hæc & illa. i. ratio & ſenſualitas in ſuis differentiis conueniant, dum ſuperior differentia ſenſualitatis conſentiendo conuenit cum differētiis rationis quæ ſunt tres vt iam oſtenſum eſt. Vel inferior differentia rationis preſſa & captiua aliquando conſentit inferiori differentiæ ſenſualitatis. Medulla vero quæ interior eſt dicitur quicquid interius vel ſubtilius eſt in anima vel ſpiritu, quod etiam videt filius dei. Et, vniuerſaliter dico, non in parte, ipſe eſt Diſcretor cogitationum & intentionum cordis, id eſt etiā diſcreuit cogitationes cordis, ſcilicet Quę, diuerſi diuerſa cogitant. Diſcreuit etiam intentiones earum cogitationum, ſcilicet quo ſingulæ tendant an ad bonum an ad malum, Et, vt amplius dicam, Non eſt vlla creatura, terrena vel cæleſtis. Inuiſibilis in conſpectu eius, id eſt in præſentia deitatis. Vel ita ab illo loco, Et pertingens eſt ſermo dei vſq; ad. di. a. ac. ſp. id eſt ad diſcretionem carnalium & ſpiritualium peccatorum. Anima enim viuimus cum beſtiis, ſpiritu intelligimus cū angelis: ideoq; per animam intelliguntur carnalia peccata, id eſt quę actu fiunt corporis, vt luxuria: per ſpiritum ſpiritualia, id eſt quæ mētis ſunt vt ſuperbia. Diſcernit ſermo dei inter carnalia peccata & ſpiritualia, id eſt diſcernit quid quis agit, & etiam quo animo. Vñ ſubdit, Compagum quoq; & medullarum & diſcretor cogitationū &c. Vel ita, vt per animā accipiantur carnales cogitationes, & malę: per ſpiritum, ſpirituales cogitationes, & bonæ.

C Et eſt ſenſus, Pertingens vſq; ad diſcretionem animæ ac ſpiritus, id eſt vſq; ad diſcretionem carnalium & ſpiritualium cogitationum. Compagum quoq;. & eſt ordo verborū talis, Et, ipſe eſt Diſcretor cogitationum & intent. quod ipſe apertius dicit ſubdens, ſcilicet Cogitationum & intentionum cordis. Compages enim dicit cōiunctiones cogitationū. i. cogitationes quæ ſibi iunguntur, quando altera alteram ſequitur. Medullas dicit ſubtiles intentiones earum. ſi enim cogitatio cogitationi coniungitur, ipſe nouit quæ ſit ſecūdum deum, & quę ſecūdū ſeculū. Nouit quoq; quo ſe vergat intentio earum. Et nō eſt vlla creatura inuiſibilis in cōſp. hoc nō mutat. Omnia autem. q. d. Dico q; nulla creatura eſt inuiſibilis, ſed potius Omnia. ſ. cęleſtia & terrena, Sunt nuda. i. diſcooperta & reuelata, & etiā Aperta. i. manifeſta, q̄ ex oī parte plene viſa Oculis. i. viſioni Eius. ſ. filii dei. & quaſi aliquis diceret, quid ad vos de his omnibus? ſubdit, Ad quē, dei filiū, Nobis eſt ſermo. i. cui oportet nos reddere rationē de opibus & cogitatiōibꝰ & intētionibꝰ veſtris. Habentes ergo. hic incipit agere de pontifice Chriſto, oſtēdēs quō ſit ſufficiēs ad oīa, & quomodo dignior veteri ſacerdote quem & immutat, & legem quę ſub illo eſt, per meliorem legem ſuam, & quomodo neceſſarius nobis ſit ad iuſtitiam & ſalutē. q. d. Quia talis ſermo dei eſt, Ergo teneamus confeſſionem. i. fidem cordis cū confeſſione oris, vt fides ſit etiam in ore: q̄ fides & confeſſio eſt, Cauſa ſpei noſtræ. i. futuræ beatitudinis quam ſperamus. & merito tenere debemꝰ, quia idē ipſę ſunt: imo dei pōtifex nobis eſt q̄ obtulit ſe ſecūdū quod homo,

Digitized by Google

& hoc eſt quod ait, Nos dico, Habentes pontificem magnum.ſ.qui eſt ſuper omnes ponti D
fices, Qui penetrauit.i.penitus intrauit vt ſequi poſſimus, non dico ſancta ſanctorũ tem-
pli, ſed Cęlos, quem.ſ. Ieſum filiũ dei.q.d.qui eſt etiã ſaluator & filius dei. Non eñ.q.d.
Dico teneamus & tenere debemus, quia cum ſit potens, eſt etiam miſericors noſtram exper-
tus infirmitatem: & hoc eſt quod ait tenere debemus, quia Non habemus pontificem qui
non poſſit, id eſt qui non nouit, Compati, id eſt condeſcendere, per ſimile hoc dicit, ſicut
medicus infirmo. Infirmitatibus.i. fragilitatibus, Noſtris. Hoc dicit ne pro prioribus
deſperent quæ ad eius pertinent altitudinem. & ſi enim ita ſit altus tamen poteſt compati.
hoc dicit ne ideo quia altus eſt, videatur eos abiicere. Tentatum autem.q.d. Non habe-
mus talem qui non poſſit compati, ſed potius, Tentatum, a diabolo, & hominibus, quia ir-
riſus & crucifixus fuit, & ideo poteſt compati. Tentatum dico per omnia genera tentatio-
num. & hoc, Pro ſimilitudine, carnis peccati.i.quia ſimilis adhuc erat hominibus ſecũdũ,
vel, pro Similis.i.vt exẽplũ daret aliis ſimilia ſuſtinẽdi, ens tamen Abſq; peccato, & ideo
poteſt liberare. Ex eo enim quod tentatus eſt, ſcit compati: ex eo vero quod ſine peccato eſt,
potens eſt liberare. Impoſſibile eſt enim ſcire afflictorũ afflictionem homini qui afflictionis
experimentum non habuit, & ſenſibiliter omnia non ſuſtinuit. Chriſtus vero ſcit nõ ſolum
per hoc quod deus ſecũdum quod omnia nouit, ſed per hoc quod homo & ſimilia ſuſtinuit.

Adeamus ergo, & quia habemus pontificem qui poteſt compati nobis ergo adeamus fi- E
de, intentione, & opere. Cum fiducia, id eſt fiducialiter licet peccatores ſimus, quia compa
tiens eſt, non dico ad tribunal iudicii, ſed Ad thronum gratiæ eius, id eſt Chriſtum ĩ quo
Chryſoſto. regnat gratia, Vt, per eum, conſequamur miſericordiam.i.remiſſionem peccatorũ pręce-
dentiũ, Et, de reliquo, Inueniamus gratiam in auxilio opportuno.i.inueniamus gratiã
Chryſoſto. per quam auxiliemur, ne recedamus vel recid. in hac vita. Nunc enim tempus auxilii, nunc
eſt tempus donorum, cum poſt baptiſmum peccantes per gratiam inuenire pœnitentiam
poſſunt. Cum autem thalamus fuerit clauſus cũ intrauerit rex videre recũbentes, cũ ad fi-
nẽ patriarchæ venerint qui eo facti fuerint digni, tunc malis erit deſperatiõis tẽpus, nũc
autem dum adhuc agon permanet, & palma pendet, non eſt deſperandũ ſed cũ fiducia.i.ſi-
ne dubitatione accedendum, vt per gratiam inueniatur auxilium opportunum. eſt enim au
xilium quod non congruit.

CAPVT. V.

OMnis nanq; pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus con
ſtituitur in his quæ ad deum, vt offerat dona & ſacrificia pro pec-
catis. Qui cõdolere poſſit his qui ignorãt & errãt, qm̃ & ipſe circũ
datus eſt infirmitate, & propterea debet queadmodũ ꝓ populo, ita
etiã & pro ſemetipſo offerre ꝓ peccatis. Nec quiſq̃ ſumit ſibi ho- F
norẽ: ſed q vocať a deo tanq̃ Aaron: ſic & Chriſtus nõ ſemetipm̃ clarificauit vt põ
tifex fieret, ſed q locutus eſt ad eũ. Filius meus eſt tu: ego hodie genui te. Queãd-
modũ & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos in ęternũ, ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech.
Qui in diebus carnis ſuæ ꝓces ſupplicationesq; ad eũ qui poſſit illũ ſaluũ facere
a morte, cũ clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerẽtia.

Chryſoſ. Oĩs nãq;. Vult oſtẽdere iã Apl'us quod multo melius teſt. no. q̃ vetus. Hoc aũt facit lõgiꝰ
Ambroſius a ſuperioribꝰ inſtruẽs & pſeminãs quaſdã ratiocinationes, & qa ſpũalia nõ ſic introducunt
Ambroſius infirmos vt corporalia, ideo de his incipit agere, volẽs oſtẽdere nouũ teſt. eſſe melius vete-
ri, & ponit q̃dã cõia Chriſto cũ ſacerdotibꝰ veter. legis, q̃dã vero altiora ptinẽtia ſoli Chri
ſto, q̃dã humiliora illis tantũ ſacerdotibus conuenientia, quaſi per eũ omnia poſſimus con
ſeq gratiã & miſericordiã. quod a minori oſtendiť. Omnis nãq; pontifex, ſecũdũ legẽ, Ex
hoĩbus.i.ex numero hoĩm, aſſumptꝰ ad aliq̃d digniꝰ p q̃d valet alios iuuare, Pro hoĩbꝰ cõ
ſtituiť, vt p eũ ĩpetrẽt a dño miſericordiã. Cõſtituiť dico, In his q̃ ſũt ad deũ offerẽdis.ſ.
in muneribꝰ, hoſtiis, ꝓcibꝰ, quę ducũt ad deũ.i.vt offerat deo Dona.ſ.primitias & hmõi.
Et ſacrificia, de aĩalibꝰ. Pro pctĩs, dimittẽdis. Qui cõdolere.q.d.ex hoĩbꝰ ſumiť, & ta-
lis, Qui poſſit cõſueta bõitate, Cõdolere his q ignorãt.i.ex ignorãtia peccãt. & his Qui
errãt.i.ſciẽter peccãt. Et merito cõdolere debet, Qm̃ & ipe, vt illi, Circũdatꝰ eſt ĩfirmitate

Digitized by Google

A peccati,non ita Chriſtus:& ideo plus poteſt iuuare q̃ legalis ſacerdos,qui circũdatus eſt in- Chryſoſto.
firmitate. Et propterea.ſ.quia infirmus eſt,vt alii, Quẽadmodũ.i.qua neceſſitate. Et
pro ſemetipſo,ſimili aliis debet offerre.& quæ ſit illa neceſſitas aperit ſubdens.ſ. Pro pec
catis ſuis,& aliorũ.q.d.non ſolũ debet offerre,vt iuſtus ſeruetur,ſed vt & ipſe & alii pecca-
tores recipiantur,hoc non conuenit Chriſto.Chriſtus enim non niſi pro ſuis membris ob-
tulit. Nec quiſq̃.q.d.per hoc iterum poteſt ille pontifex prodeſſe,ſic etiam & Chriſtus:qa
Quiſq̃ non ſumit ſibi honorem,vt ſibi imputandum ſit,ſed deo qui vocat:ſed ille recte ſit
pontifex, Qui vocatur a deo,id eſt qui recte eligitur a deo vocatur, Tanq̃ Aaron,q in-
dicio virgę & incendio ęmulorum electus eſt,& monſtratus placere deo.In his verbis per-
cutit cupidos qui non vocantur ſed ingerũt ſe: Ita & Chriſtus,homo non Clarificauit,
per ſuas virtutes, *Semetipſum*,vt ſibi ſumeret.i.ſibi tribueret.Non clarificauit, dico, Ita
vt pontifex fieret,ſicut ipſe ait,Ego non glorifico meipſum,ſed ille clarificauit eum in ba-
ptiſmo & pontificẽ conſtituit. Qui alibi locutus eſt ad eum,dicens in pſalmo, Filius me-
us es tu,quod idem dicturus erat ei in baptiſmo & in tráſfiguratione:& addit, Ego hodie
genui te,mihi conſubſtantialem,quia idem eſt cum patre in ſubſtantia. Clarificatus eſt eñ Ambroſius
filius a patre cum dixit,Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui,quæ clari-
ficatio longe ante per prophetam prædicta in pſalmo,vbi ait, Filius meus es tu , ego hodie
B genui te,per quod videtur dignus eſſe Chriſtus, in quo pſalmo oſtenditur rex & ſacerdos.
Quemadmodum.quaſi dicat, ſic illud locutus eſt pater de generoſa Chriſti natiuitate,
Quemadmodum in alio,loco de põtificatu eius, Dicit,pater. Tu,tá dignus es *Sacer*
dos.i.docens & orans,& offerens.& hoc, Inęternũ,non ad tempus vt Aaron:& hoc,*Secũ*
dũ ordinem Melchiſedech,id eſt ſecundum dignitatem & ritum ordinis, id eſt ſacerdotii
Melchiſedech,qui non temporalis fuit,ſcriptura ſubiiciente initium,& finem vitæ eiꝰ in fi
gura Chriſti qui caret initio & fine.Et ſicut ille obtulit in pane & vino,& ſemel,ſic & Chri-
ſtus ſub ſpecie panis & vini corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis tradidit. *Sacerdos* autẽ Aug.in pſal
Chriſtus eſt non ſecundum id quod natus eſt de patre deus apud deum,coæternus gignen- mo.cix.
ti ſed propter carnem aſſumptá,propter victimá quam pro nobis obtulit.Et quaſi qs quæ-
rat quid egit pontifex?ſubdit,ecce, Qui,Chriſtus, In diebus carnis.i.mortalitatis, *Suę*,
obtulit Preces,ſupplicationeſq;,ad eũ.ſ.deum. Qui poſſet ſaluum facere illum,qui preca
batur, A morte.i.eum reſuſcitare,& quia hoc tempore mortalitatis fecit,quid ergo poſt fa
ciet?multo magis.Has autem preces & ſupplicationes obtulit Chriſtus imminente paſſiõe
quando orauit prolixius,& totum fecit pro nobis non pro ſe:quia non timore mortis neceſ
ſario,ſed cauſa noſtrę ſalutis orauit.Obtulit preces dico, Cum clamore valido,id eſt cum
intentione efficaciſſima,vt quando prolixius orabat, Et lachrymis,hoc non in euangelio
legitur,credẽdũ tñ eſt eſſe factum. Et iſta offerens exauditus eſt,quia quod quæſiuit acce-
C pit in reſurrectione & aſcenſione.& hoc, Pro ſua reuerẽtia,id eſt ſicut ſua religio meruit,
quia amplius omnibus deum reueritꝰ eſt. Hoc ideo dicit vt certi ſimus nos cõſecuturos mi-
ſericordiam per eum.per hoc enim patet quod per eum poſſumus conſequi miſericordiam
cum ſit iam ad dexteram patris.Vel preces & ſupplicationes Chriſti dicit actionem & vi-
tam Chriſti,cuius omnis actio fidelium inſtitutio & ad deum oratio.Quicquid enim egit
Chriſtus preces ſupplicationeſq; fuerunt pro hominibus ſanguinis effuſio:clamor fuit va-
lidus,in quo auditus eſt pro reuerentia eiuſdem paſſionis.Reuerentia eius quod ſine pecca-
to paſſus eſt pro ſola charitate.Per hoc ergo illum curam de nobis habere aſſerit,& excellẽ
tiam charitatis eius oſtendit.

Et quidem cũ eſſet filius dei didicit ex his q̃ paſſus eſt obediẽtiá, & cõſumma
tus factus eſt oibus obtẽperãtibus ſibi cauſa ſalutis ęternę,appellatus a deo põti-
fex iuxta ordinẽ Melchiſedech.De quo nobis grandis ſermo & interpretabilis ad
dicẽdũ,qm̃ imbecilles facti eſtis ad audiẽdũ.Etenĩ cũ deberetis magiſtri eſſe pro-
pter tẽpus,rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elemẽta exordii ſermonũ
dei,& facti eſtis quibus lacte opus ſit,non ſolido cibo.Omnis enim qui lactis eſt
particeps,expers eſt ſermonis iuſtitiæ.Paruulus eni eſt.Perfectorũ aũt eſt ſolidus
cibꝰ,eorũ q ꝑ ipſa cõſuetudie exercitatos hñt ſenſus,ad diſcretionẽ boni ac mali.

Digitized by Google

Et quidem.q.d.Exauditus eſt,& merito quidem,quia Cum.i.quanuis, Eſſet filius dei, D
natura deitatis vnus deus cũ patre,tamen ſecundum quod homo. Didicit.i.expertus eſt,
Obedientiã ex eis.i.per ea quæ paſſus eſt. Vel, Didicit.i. volũtarie ſuſcepit obed. Ex,
id eſt in his. Quæ paſſus eſt,vſq; ad mortem.q.d.nõ ſolum preces & ſupplicationes obtu
lit,ſed etiam obediuit patri vſq; ad mortem:& quia obediuit exauditꝰ,quod notat ſubdẽs,
Et ideo conſummatus eſt,id eſt ad perfectionem ductus quando in dextera dei collocatꝰ
eſt:& ipſe qui conſummatus eſt per obedientiam paſſionis, Factus eſt,ſufficiens, Cauſa
ſalutis æternæ.i.gloriæ, Aeternæ omnibus obtemperantibus ſibi,tantum enim valet eiꝰ
paſſio quod omnibus ſufficit ad ſalutem:quæ ſalus bene poteſt per eum eſſe,quia Ipſe appel
latus eſt a deo,qui realiter hoc oſtendit non mentitur. Pontifex iuxta ordinem Melchiſe
dech.De quo.i.de qua re.ſ.quomodo ſecundum ordinem Melchiſedech ſit ſacerdos, & non
ſecundum ordinem Aaron faciendus eſt, Sermo grandis.i.profundus & ſubtilis, Et in-
terpretabilis,id eſt non habilis ad interpretandum. Ad dicendum.i.ad exponendum vo
bis,ſermo enim de incarnato filio difficilis ad interpretãdũ. Vel, Interpretabilis, qa mul
ta ſunt in eo ſacramẽta exponẽda de perſonę.ſ.dignitate & ęternitate,& de ritus & etiam
tribus mutatione,& de ſacrificii eius & teſtamenti excellentia & nouitate,& de legis atque
ſacrificiorum illius temporis reprobatione, Et de aliis multis,de quibꝰ,vt dictũ eſt nobis,
grandis eſt ſermo & ininterpretabilis ad dicendum.i.non habilis ad interpretandum vo E
bis. Nõ ideo hoc dico quin ego hoc poſſim interpretari,ſed Quoniã,vos facti, Eſtis im
becilles.i.debiles ſenſu ad audiendum.i.ad intelligendum profunda myſteria.Vel ita con-
tinua,iam dico grandis, Quoniam vos imbecilles facti eſtis ad audiendũ.i.ad intelligẽ-
dum. Et enim,interſerit hic increpationẽ de infirmitate eorũ,vt alta de Chriſto laborẽt
intelligere.q.d.Vere imbecilles facti eſtis. Et enim.i.quia Cum deberetis eſſe magiſtri,
aliorum, Propter tempus,quia prius vobis annunciatũ eſt de Chriſto,& qa exercitati eſtis
in lege & prophetis ab antiquo, Indigetis rurſus.ſ.vt a principio catechizationis veſtræ,
Vt vos doceamini,ſicut pueri quibus prima elementa literarũ dantur ad legendũ, Quę
ſunt elementa exordii ſermonũ dei.Exordium ſermonum dei eſt ſimplex doctrina.i.ſymbo
lum fidei,elementa eius ſunt materia quam continet, vt natiuitas,paſſio. Et facti eſtis.i.
ad hoc redacti, Quibus opus ſit lacte,ad ſimilitudinem infantiũ.i.humili ſermone. Nõ
etiam ſolido cibo, qui conſumat cor.i.doctrina quę de eſt arcanis dei. Omnis enim.q.d.
Ideo non eſt vobis opus ſolido cibo quia eſtis participes lactis,id eſt ſimplicis doctrinæ.Oĩs
enim qui eſt particeps lactis,quod eſtis vos,id eſt cuius pars eſt lac, id eſt qui lacte nutritur,
Expers eſt ſermonis iuſtitiæ,id eſt illius qui iuſtis & perfectis conuenit.& hoc ideo, Em̃,
id eſt quia, Paruulus eſt,vt vos in fide tenelli eſtis,& eſt apta comparatio.Vt enim paruu-
lus non diſcernit cibos, & perit ſumendo noxio, ſic indoctus qui nec etiam minorum ne-
dum maiorum valet apprehendere rationem.qui enim non capit,verbum caro factum eſt: F
quomodo capiet In principio erat verbum? Mente adhuc paruulis & lacte nutriendis perci
pere talia non valentibus,omnis de hac re ſermo quo agitur,vt non ſolum credatur verum
etiam intelligatur,ſciatur quod dicitur, oneroſus eſt:facilius illos premit, quam paſcit. ex
quo fit vt ſpirituales iſta carnalibus non omnino taceant,propter catholicam fidem,quę o-
mnibus eſt prædicanda:nec tamen ſic differant,vt valentes eam perducere ad intelligen-
tiam non capacem,facilius faſtidiri,faciant in veritate ſermonem quam in ſermone perci
pi veritatem. Perfectorum.Quaſi dicat,Paruulus eſt particeps lactis,ſed Perfectorũ,ſen-
ſu,& opere eſt, Solidus cibus,de quo alibi ait, Sapientiam loquimur inter perfectos,quos
Aug. ſuper Ioannem. autem perfectos hic intelligi velit,declarat,ſubdens,ſcilicet eorum, Qui habẽt ſenſus, id
eſt intellectus non modo naturaliter acutos,ſed etiã Exercitatos pro cõſuetudine.i.qa cõ
ſueti ſunt ſtudio & lectione ſcripturarũ exercitatos, Ad diſcretionẽ boni ac mali,iter ſe.
vel, Boni,a minus bono, Et mali,a minus malo.Ecce hic oſtẽdit quid ſit ſolidus cibus.i.
ſeparare bonũ a malo quod perfectorũ eſt,q habẽt ſenſus exercitatos.Qui autẽ inualida & ĩ
exercitata mẽte hoc nõ poſſunt ꝑfecto niſi fidei quodã lacte teneant,vt & inuiſibilia q̃ nõ
videt & ĩtelligibilia q̃ nõdũ intelligũt,credãt,facile ad vanas & ſacrilegas fabulas ꝓmiſſio
ne ſciẽtię ſeducunt,vt etiã bonũ & malũ nõ niſi corporalibꝰ imaginibus cogitẽt,& ipſum
deũ non niſi corpus aliquod eſſe exiſtimẽt,& malum niſi ſubſtãtiã putare nõ poſſint, cũ ſit
potius ab immutabili ſubſtantia mutabiliũ ſubſtantiarũ qdã defectus, quas fecit ex nihilo

Digitized by Google

A ipſa immutabilis & ſumma ſubſtantia quæ eſt deus: quod profecto quiſquis non ſolum cre-
dit verum etiã exercitatis in exterioribus animi ſenſibus intelligit, percipit, nouit, nõ eſt iã
metuẽdũ ne ſeducatur ab eis qui malũ putãdo eſſe ſubſtantiam quam non fecit deus, mu-
tabilem ſubſtantiam faciũt ipſum deum, ſicut Manichæi, vel ſiquę alię peſtes ita decipiũt.

CAPVT VI.

QVapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad deum, baptiſmatum doctrinę, impoſitionis quoq; manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicii æterni. Et hoc faciemus, ſi quidem permiſerit deus.

Quapropter, duriter eis icrepatis & culpatis eo quod velit ſemper eadẽ ipſa diſcere iterũ Chryſoſto.
blanditur ſeipſum eis connumerando, hortans eos ad perfectionem. Quapropter. ſ. quia
perfectorum eſt ſolidus cibus, nos a modo Intermittentes, vel remittentes. i. dimittentes
cum iam aliquid ſumus & ſi nondum perfecti, Sermonem inchoationis Chriſti, id eſt quo
Chriſtus inchoat eſſe ĩ nobis, ſcilicet de initio fidei, quo rudes catechizãdi ſunt, vt eſt ſym
bolum fidei, & dominica oratio. feramur, nos docendo, vos audiẽdo. ideo dico feramur, me
B vobis annumerando, quia veſtrum portari mecum reputo. Feramur dico, Ad perfectionẽ
Chriſti, ſecundum intelligentiam & opera bona. Non rurſum iacientes &c. q. d. feramur
ad perfectionem. Iacientes fundamẽtum, Quod prius dixit ſermonem inchoationis, hic
appellat fundamentum: eo quod ad religionẽ Chriſtianam venientibus prius proponitur
& ſuper hoc quod perfectionis eſt ædificatur. hoc autem fundamentum diuidit in ſex, quæ
ſunt inchoatio, ſcilicet pœnitentia, fides, baptiſmũ doctrina, & impoſitio manuũ, & reſurre
ctio, & iudicium. q. d. Vos dico, Iacientes fundamentum pœnitentiæ. i. iacientes pœniten-
tiam. q. d. lapidem in fundamento quæ pœnitentia, Ab. i. de Operibus mortuis. i. de pec
catis, vel de hoc quia priora bona opera peccando fecerũt irrita. Mortua enim opera dicit
peccata, quia occidunt animas. vnde in lege prohibebatur tangere mortuũ. Tãgit eñ mor
tuum qui facit peccatũ, vel priora bona perſequẽs malum, mortua. Pœnitere autem ab his
eſt fundamentum quo nihil boni ædificabitur. Quid eſt autem a mortuis operibus pœnite Auguſt. de
re niſi ab his quæ oportet mortificari vt viuamus? Et iacientes fundamentũ fidei, quę ſit, fide & ope.
Ad deũ, vt. ſ. omnes partes fidei habeant, & non aliunde putent eſſe iuſtitiam. Cõtra hãc
fecerũt qui in lege iuſtitiã quęrunt, & fundamẽtũ, Etiã doctrinę baptiſmatũ. pluraliter di
cit, quia eſt baptiſmus in aqua, in pœnitentia, in ſanguine, quia ſic mundatur homo a pec-
catis p pœnitẽtiã vel ſanguinis effuſionẽ ſicut p lauacrũ baptiſmi. Vnũ tñ dicit eſſe baptiſ-
ma, qua vna forma nec iterari põt: vna eñ eſt triũ pſonarũ operatio. Non ergo ideo dicitur
C baptiſmus fieri in pœnitẽtia vel in ſanguine: quod ſacramentũ baptiſmi celebratur niſi in
aqua accedente verbo: ſed quia vicẽ baptiſmi ſupplet effuſio ſanguinis, pro nomine Chriſti,
etiam fides & pœnitentia ibi dũtaxat vbi articulus neceſſitatis non cõtemptus religionis
ſacramentũ baptiſmi excludit. Ideoq; ſic intelligendum illud eſt, Niſi quis renatus fuerit ex
aqua & ſpiritu ſan. non intrabit in regnũ cælorũ. i. q non fuerit renatus ea regeneratione
qua renaſcuntur illi qui renaſcuntur ex aqua & ſpiritu ſancto non ſaluabitur. Ea vero rena
ſcuntur homines diuerſis modis. Alii per pœnitentiã, alii per effuſionẽ ſanguinis, alii p ba-
ptiſmum, ideo pluraliter dixit baptiſmatũ. Fundamentũ quoq;, Impoſitionis manuũ, quia
niſi quis credat quod per manus impoſitionem detur ſpiritus ſanct. ad remiſſionẽ & corro-
borationem non eſt fundatus, ac fundamentũ, Etiã reſurrectionis mortuorũ, quia niſi quis
credat quod reſurrectio Chriſti facit reſurrectionẽ mortuorum nõ habet, quod ſuper ædifi-
cet. & fundamentum Iudicii æterni, quia quicquid ibi ſtatuet in ęternũ durabit. quod iu
diciũ qui non credit nõ habet fundamẽtũ, hæc illi quos ſupra arguit Apoſtolus nõ integre
credebant. Si eñ ſcirent oĩa in baptiſmate dimitti, & per impoſitionẽ manuũ ſpũm ſanctũ
dari, lex ſuperflueret nec præter Chriſtũ aliquid quęrerent, ſi ſcirent per eum reſurrecturos
mortuos & viuificandos & iudicandos. Et nota hæc ſex recte dici fundamentum. Sicut eñ
eum qui ad doctrinam literarum inducitur elementa oportet primum audire: ſic Chriſtia
num hæc ſcire integre, & nil dubitare de iſtis ſine quibus vita non aderit integra. Ideo-
que quicunque aliquos ad fidem conuertit, prius facit pœnitere, in deum credere, bapti-

Digitized by Google

zari in remiſſionem peccatorum,confirmari per impoſitionem manuum,ac reſurrectionem D
Auguſt. de fide & ope re & diem iudicii præſtolari. Hæc igitur omnia pertinent ad initia neophytorũ. Hæc omnia niſi præceſſerint in fundamento,nemo poteſt bene operari. Et quia hæc omnia illis neceſſaria ſunt:dicit feramur ad perfectionem. Iacientes dico, Non rurſus,id eſt non ſicut olim,
Remigius. id eſt non ita negligẽter vt olim,vt ſicut prius ceciderũt ſic iterũ cadant. Vel ita,Feramur ad perfectionem. Non rurſus.i.non amplius niſi modo, Iacientes fundamentum pœnitentiæ &c.id eſt ita modo iaciamus,vt amplius iacere non ſit opus. Ecce in iſtis non ſolum vitam,ſed etiam aliud culpat veluti commotis & opus habentibus fundamentum cõſtituere,cætera non mutantur. Et hoc,q.d.Feramur dico ad perfectionem.& hoc, Faciamus, id eſt ad perfectionem feramur. Siquidem promiſerit deus,id eſt ſi in hac vita ſpatiũ pœnitendi dederit. Ne vero quis exiſtimet ſecũdum vel tertium baptiſmum poſt peccatũ poſſe fieri,& lapſos poſt perceptionem ſacramentorum poſſe per baptiſmum renouari, ſubdit,

Impoſſibile enim eſt eos qui ſemel ſunt illuminati,guſtauerunt etiam donum cœleſte,& participes facti ſunt ſpiritus ſancti: guſtauerunt nihilominus bonum dei verbum virtuteſq; ſeculi venturi,& prolapſi ſunt:rurſus renouari ad pœnitentiam,rurſum crucifigentes ſemetipſis filium dei,& oſtentui habentes. Terra enim ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem,& germinans herbam opportunam illis E a quibus colitur,accipit benedictionem a deo, proferẽs autem ſpinas ac tribulos reproba eſt,& maledicto proxima:cuius conſummatio in combuſtione. Confidimus autem de vobis dilectiſſimi meliora & viciniora ſaluti : tametſi ita loquimur. Non enim iniuſtus deus qui obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis quã oſtendiſtis in nomine ipſius,qui miniſtraſtis ſanctis & miniſtratis. Cupimus autem vnumquenq; veſtrum eandem oſtentare ſollicitudinem ad expletionem ſpei vſque in finem,vt non ſegnes efficiamini,verum imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones. Abrahæ nanq; promittens deus quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem:iurauit per ſemetipſum *dicens*,niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te. & ſic longanimiter ferens,adeptus eſt repromiſſionem.

Impoſſibile eſt.q.d.Dico feramur ad perfectionem,ſed nemo putet poſt lapſum peccati p baptiſmum ſecundo vel tertio poſſe renouari. Impoſſibile eſt enim,non tantum difficile nequis in hoc diffideret, Impoſſibile eſt,inquam eos qui ſemel ſunt, Illuminati,per fidem & baptiſmũ & per ſpiritum ſanctum. Et,per ipſam fidem, Guſtauerunt, id eſt quaſi F ſuauẽ guſtum & iocundum perceperunt, Donum cæleſte.i.remiſſionem peccatorum ĩ baptiſmo, Et,qui etiam, Participes facti ſunt ſpiritus ſancti,habentes genera linguarũ & alia dona, Et guſtauerunt bonum dei verbum.i.diuinitatem Chriſti vel euangelicam doctrinam nihilominus,q̃ vos.vel, Nihilominus q̃ facti ſunt,participes ſpiritus ſanct.virtuteſq; ſeculi futuri.ſ.guſtauerunt.i.qui impaſſibilitatem & immortalitatem futurã ſpe guſtauerunt:& poſt hæc omnia, Prolapſi ſunt.i.grauiter peccando lapſi ſunt:eos inquam q etiã hæc bona habuerunt nedũ penitus malos impoſſibile eſt, Rurſus,iuſtitia recuperata, Renouari,per baptiſmũ motos.ſ. Ad pœnitentiã. Negat hic Apoſtolus iteratione baptiſmi
Remigius. ſed non excludit pœnitentiam. Et eſt ſenſus,Impoſſibile eſt eos motos ad pœnitentiã qui hoc acceperunt ſemel:rurſus renouari.i.baptizari,id eſt vt baptizentur poſt pœnitẽtiam. Renouari enim eſt nouũ fieri. Nouum autem facere lauacri eſt. Vnde,Renouabitur ſicut aq la iu.t.hoc fit in baptiſmo,cuius virtus in cruce Chriſti cõſtat. Vnde ſubdit, Rurſus crucifigentes.q.d.illos dico ſi rebaptizent, Rurſus crucifigentes filium dei,& oſtentui habẽtes.i.irriſioni.& hoc, Sibimetipſis.i.quantum ad ſeipſos. Non enim in re crucifigũt Chri
Hierony. ſtum,ſed ſimiles ſunt irriſoribus & crucifixoribus:quia vna mors Chriſti vnum baptiſma conſecrauit,quod ſufficit contra omnia peccata etiam ſequentia,ſi pœnitentia de eis agatur:ſicut illa mors ſufficit ad omnia peccata tollenda. Qui vero iterat baptiſmum quaſi illa vna mors,& vnum ex ea baptiſma non ſufficiat:iterat & mortem,& vt ex ea iterata fiat

Digitized by Google

A iterata remiſſio quod impoſſibile eſt. Sicut enim impoſſibile eſt ſecundo crucifigere Chri-
ſtum: ita ſecundo per baptiſmum mori peccatis. Facti enim ſumus per baptiſmũ conformes
ſimilitudini mortis eius, & conſepulti ei ſumus per baptiſmũ. Proinde quia in baptiſmo ſu-
mus conformes morti eius & ſepulturæ, qui putat ſecundo baptizari, ſecundo quantũ ad ſe,
Chriſtum crucifigit, quod eſt eum habere oſtentui. Vt enim ſemel mortuus eſt in carne ita
nos in baptiſmo ſemel peccatis morimur, non ſecũdo vel tertio. Baptiſmus eñ nihil aliud
eſt q̃ interitus eius qui baptizatur & reſurrectio. Vel ita, Rurſus cruci. & refertur ad hoc
quod prædixit, Prolapſi ſunt. q. d. impoſſibile eſt eos qui poſt baptiſmũ grauiter lapſi ſunt
rebaptizari propter quod debẽt ſibi cauere ne prolabanť. & in peccatis iacẽtes ſunt, Rur
ſus crucifigentes & oſtẽ. habentes fi. dei, cuius gratia cõtemnitur. & hoc, ſibimet ipſis, id eſt
quantum ad ſe. In ſe enim crucifigunt filium dei, & contumeliæ habent qui gratiam eiꝰ vi-
lipendentes in peccatis iacent, & oſtenditur hic ratio cur non debeant prima fide relicta
in peccatum cadere. non enim vltra poſſunt rebaptizari in remiſſionem peccatorum, & in-
ſuper contemnunt & oſtentui habent dei filiũ. Terra enim. q. d. Impoſſibile eſt poſt lapſum
aliquem rebaptizari, quia imbrẽ bibere põt. i. Chriſti doctrinam qua per pœniẽtiam tãtũ
fructificet. & hoc eſt quod ait, Terra enim &c. Poteſt etiá aliter hoc capitulũ intelligi, vt
dicatur impoſſibile fore eos qui peccauerunt per pœnitẽtiam renouari poſt hanc vitá. q. d.
B dico quod feremur ad perfe. ſi deus dederit nobis ſpatiũ pœnitendi in hac vita, & hoc recte
dixi. nam in alia impoſſibile eſt per pœnitentiam renouari. Et hoc eſt quod ait, Impoſſi-
bile enim eos qui ſemel illuminati, & hęc quę ſequunť bona habuerunt, & poſt hæc omnia,
Prolapſi ſunt, rurſus. ſ. poſt hanc vitam, Renouari, ad. i. Per pœnit. quia licet hic, nõ ibi,
ideo impoſſibile eſt eos renouari in alia vita per pœniten. quia impoſſibile eſt eos, Rurſus
eſſe crucifig. ſemetip. fi. & oſten. haben. i. quia non poſſunt efficere vt valeat ſibi iterũ cru-
cifixio Chriſti, ſi carnẽ ſuá crucifigerẽt cũ vitiis & concupiſcentiis, quod hic licet non ibi:
neq; poſſunt habere Chriſtũ oſtenſioni vt eũ imitentur in nouitate vitę. Terra enim. q. d.
Vere in alia vita impoſſibile eſt renouari, quia hic tantũ vbi bibit imbrẽ. Terra eñ. Vel
ita continua. Dixerat ſupra. Fera. ad perfect. ſubdens, & hoc faciemus, nũc addit, & iuſtum
eſt hoc facere: quia Terra. i. mens auditorũ. ſ. proficiens anima: Bibens, a ſimili aridæ ter
rę, Imbrẽ. i. doctriná ſanctá, rorẽ cęlorũ, quod ſitienti terrę, Pluunt cęli. i. p̃dicatores ver-
bi veritatis. Imbrẽ dico, Superuenientẽ, a deo, Super ſe, ſæpe venit: quia ſi rara, eſt nõ ſuf
ficit: ſi aſſidua, vileſcit. Et imbre irrigata, Generans herbam. ſ. fidem & bona opera, Op
portunam. i. congruá, non ſolum facientibus, ſed etiam Illis quibus colitur. i. prædicatori
bus illorũ qui glorificabunť inde qui ſunt cultores terrę, quia vomere ſpirituali arbuta cri-
minis conſcindũt, & falce verbi dei noxia p̃cidũt. Vel illis, A quibus coli. i. ipſis eiſdem q
ſe colũt in bonis operibus imitãdo maiores: ſecũdũ illud, Et fecerũt fructũ natiuitatis, quia
C patres ſuos qui ipſos in fide genuerunt imitantur. Terra, in qua Bibens imbrem & gene
rans herbam accipit benedictionem a deo, hic augmentum virtutum & in futuro pręmiũ,
aliter niſi benedictionem a deo perciperet non generaret lętum fructum. Et nota quia ĩ his
verbis ſignificat illos Apoſtolus quibus ſcribit ſępe bibiſſe per legem & prophetas verbũ cæ
leſtis doctrinæ, & nec ſic fuerunt prompti germina fidei proferre. Proferens autẽ. q. d. ter
ra bona accipit benedictionem. Terra autem Proferens, in apertũ vt videantur. Spinas,
id eſt peccata quę pũgũt, Ac tribulos. i. grauiora peccata quę acutius pũgũt. i. mens vitio
ſuo ad mala fœcũda. Reproba. i. reprobata eſt a deo, Maledicto, id eſt dánationi, Pro-
xima, nondũ incidit in maledictionem ſed etiá proxima eſt & adhuc licet reuerti. Cuius
conſummatio. i. finis ſi pſeuerat, in combuſtione, æterni iudicii vel incendii. Cõfidimus
autem. quaſi dicat, Duriter vos increpui, & terrui, Sed o dilectiſſimi cõfidimus de vobis,
quia talis affectionis eſtis, Meliora, quam combuſtionem, Et viciniora, ſaluti quam ſint
ſpinæ & tribuli, Tametſi ita loquamur, dure terrendo & increpando, quaſi non dici-
mus hæc putando vos eſſe tales, ſcilicet ſpinis plenos, ſed timendo ne tales ſitis, terreo
verbis ne ipſa re doleatis. Et nota quod ait, Confidimus de vobis, quia enim de pre-
ſenti non habet vnde laudet de ſpe futurorum eos attollit, ad quam per præterita al-
licit, & recreat animos eorum, & confortat antiqua eis in mentem reuocans: & facit eos
non exiſtimare deum oblitum bonorum quæ fecerunt. Vnde ſubdit, Non enim. Qua-
ſi dicat, Ideo de vobis confidimus quia olim multa bona operati eſti, pro quibus ſi

Digitized by Google

pœnitetis,de malis benefaciet deus vobis.Sicut enim priora bona perſequentia mala mor D
tua fuerunt,& irrita facta:ita ipſa eadem per pœnitentiã, & alia bona ſequentia mala re-
uiuiſcent.& hoc eſt quod ait, Non enĩ iniuſt⁹ eſt deus, vt obliuiſcat̃ veſtri operis, boni.&
Dilectionis quam oſtendiſtis.ſ.ex qua bona opera illa feciſtis.Et hæc omnia feciſtis, In
Chryſoſto. nomine ipſius.i.ad honorem dei.Et recte dixi operis,quia Miniſtraſtis, olim, adhuc Mi
niſtratis ſanctis,hoc eſt opus quod dixi magna teſtificatus eſt.Tria enim bona commẽdat
in eis.ſ.quod omnia ſua fecerunt communia ſanctis,ecce opus:& hoc ex dilectione fecerũt
quæ informat actiones,ecce alacritas:& hoc ad gloriã dei,ecce recta & pura intentio. Ec-
ce triplex bonum, Cupimus autem.q.d.per præterita vos laudo. De futuro autem bonum
vobis cupio.Et hoc eſt, Cupimus autem vnũquenq; veſtrum oſtentare,id eſt frequẽter oſtẽ
dere. Vſq; in finem vitæ veſtræ eandem Sollicitudinẽ,miniſtrandi ſanctis. & hoc, Ad
expletionem,ſpei.i.vt in futuro compleatur in vobis quod modo ſperatis.Multam dilectio-
nem erga illos oſtendit,& eandem circa ſingulos curam demonſtrat, & maiorum enim &
minorum curam ſimiliter gerit,& omnes diligit:ita cupimus vos oſtentare ſollicitudinem.
Vt non ſegnes efficiamini,in hac ſollicitudine:verum imitatores eorum,ſcilicet ſancto-
rum, Qui,non per genus ſed per Fidẽ & patientiã,id eſt merito fidei & patientiæ, Hæ
reditabunt. i.hæreditate poſſidebunt, Promiſſiones.i.promiſſam ſæpe beatitudinem. &
quaſi aliquis quæreret,An ſunt factæ promiſſiones? Reſpon.& factas eſſe,& quæ ſint, dicẽs, E
Abrahæ nanq; &c.Sciebat placere Iudæis promiſſiones patrum memorari. vnde modo
his laudibus extollit eos quos ſupra obduratorum exemplo terruit.in hoc maxime Abrahã
Hierony. elegit,cuius filii ſunt ſi credunt.q.d.Et vere facta eſt promiſſio. Abrahæ nanq; promittẽs
deus iurauit per ſemetipſum,ideo per ſe, Quoniam neminem habuit maiorem ſe per quẽ
iuraret.Iurauit inquam dicens,o Abraham,niſi hic Benedicens benedicam te, incremen
to virtutum. Et multiplicans multiplicabo te,in futura beatitudine magnitudine glorię,
Apoſiopeſis eſt hic ,defectio.q.d.ſi hoc non fecero non mihi credat̃ de aliquo.Vel ita diſti
gue, Benedicens benedicam te,ſcilicet aſſidue in his qui ſunt ſtellæ. Et multiplicãs mul
tiplicabo te,ſine fine,in his qui ſunt arena. Et ſic,Abraham certus, Longanimiter ferẽs,
id eſt inter multa aduerſa diu patienter expectans,tandem Adeptus eſt repromiſſionem,
id eſt ſæpe promiſſam benedictionem,id eſt æternam beatitudinem.Ecce hic tria dicũt̃.ſ.
promiſſio facta Abrahæ,& per iuramentum firmata,& in Abraham iam impleta.

Homines enim per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem,eſt iuramentum.In quo abundantius volens deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit iuſiurandũ, vt per duas res immobiles quibus impoſſibile eſt mentiri deum, fortiſſimum ſolatium habeamus qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem,quam ſicut anchoram F habemus animæ tutam ac firmam,& incedentem vſq; ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introiit Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech: pontifex factus in æternum.

Homines enim.q.d.Ideo iurauit deus,quia Homines iurant,iurando enĩ humanæ cõ-
deſcendit infirmitati,& ideo per ſe cum maiorem non habuit,quia homines per maiorem
iurant.Et hoc eſt quod ait,Ideo iurauit dominus per ſe,quia homines iurant, Per maiores
ſui,id eſt per deum qui ſolus verax eſt ex ſe. Et finis omnis controuerſiæ,id eſt altercatio-
nis eorum eſt iuramentum, valens , Ad confirmationem ,alterius partis. Si autem ho-
mini qui mendax eſt per iuramentum creditur,quanto magis deo credendũ eſt qui menti-
ri non poteſt? In quo,id eſt propter quod ſcilicet quia ſic inter homines eſt, Deus volens
oſtendere abundantius hæredibus pollicitationis ſuæ,id eſt his qui liberaturi erant quod
promittebatur, Immobilitatem conſilii ſui,quod erat de ſaluandis per gratiam ſuã ele-
ctis. quod recte dicitur conſilium dei,quia vix aliquis nouit per fidem Chriſti ſaluari ho-
mines: volens inquam, Hoc interpoſuit, inter promiſſionem & impletionem, Iuſiu-
randum, condeſcendens conſuetudini hominum vt certos faceret. Et nota quod ait,
Abundantius, Abundanter enim oſtendit per promiſſionem, Immobilitatem con-

A filii ſui, ſcilicet abundantius per iuramentum interpoſuit. Iuramentum, dico, Vt per duas res immobiles.i. per promiſſionem & iuramentum in Quibus impoſſibile eſt deum mentiri habeamus,in procellis tẽtationum Fortiſſimum ſolatium.ſ.quod in omni aduerſitate nos faciat fortes,volentes ad horam pati vt in æternũ regnemus.qui in aduerſis con fugimus Ad tenendam ſpem,non pro aduerſis deferẽdam.Fugit ille ad ſpem,qui ſpe beatitudinis tribulationes ſpernit.Spem,dico,iam Propoſitam,nobis in Abraham & impletam.Vel, Proprio.i.omnibus oblatam, Quam ſpem habemus ſicut anchoram animæ. Ambroſius
Sicut eñ anchora nauẽ,ſic ſpes tenet animã:non emergatur in ſalo huius mundi conſentiendo iniquitati.Si ergo videris fluctuare in mari iſto,noli abrũpi ab anchora,antequam intres in portum:fluctuat nauis in anchoris,ſed non longe a terra proiicitur:nec in æternum fluctuabit,&ſi ad tempus fluctuet.Anchora ergo animæ,ſpes eſt.Vnde ait, Quam habemus ſicut anchoram animæ tutã,quæ tribulationum impulſu non deſtruatur, Ac firmam,quæ nec etiam titubet. Et incedentẽ.i.nos incedere facientẽ,quia introducit nos in rem.i. Vſq; ad interiora velaminis.i.ad interiorẽ & velatam beatitudinẽ quam nemo vi dit ſicut eſt in hac vita. Vbi.i.in quæ interiora Præcurſor Ieſus introiuit,pro nobis introducẽdis.& ita patet nos poſſe ſequi.Ad hoc eñ ipſe præcurrit vt nos ſequamur qui bene dicitur curſor,quia nulla culpa eum impediuit:ſecundum illud,Exultauit vt gigas ad currẽ August. in pſalmo.ciii.
B dam viam.Et alibi,In via peccatorum non ſtetit.Et præcurſor,quia ante nos,& pro nobis cucurrit.Ipſe,dico,factus pontifex in æternũ, Secundum ordinẽ Melchiſedech,non ſecũdum ordinẽ Aaron.Vnde oportet Chriſtianos quorum eſt pontifex ſuperiores eſſe Iudæis, quantum diſtat inter Chriſtum & Aaron,& melius ſacrificium habere.ſ.rationabile obſequium quod ducit in cælum,non pecudes,vel boues non ſanguinem & adipem,quæ ſecundum carnẽ offeruntur:ſed pro eis introducendum eſt rationabile obſequium.Quid autẽ eſt rationale obſequium?quod per animã & ſpiritũ offertur,vt ſunt virtutes. Spiritus eñ deus eſt,& eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate adorare oportet.ecce qualiter ſacrificiis placatur deus,hæc igitur offeramus:illa quidem diuitiarũ ſunt & diuitum,hæc autẽ virtutes:illa extrinſecus,iſta intrinſecus:illa quilibet operari poteſt,hæc autẽ pauci:quanto eñ melior eſt pecore homo,tãto hoc ſacrificium illis,hic eñ animam tuam in ſacrificium offers,ibi pecora offerebantur.

CAPVT VII.

HIc enim Melchiſedech rex Salem ſacerdos dei ſummi,qui obuiauit Abrahæ regreſſo a cæde regum,& benedixit ei: cui & decimas omnium diuiſit Abraham. Primum quidem qui interpretatur rex
C iuſtitiæ,deinde autem & rex Salem,quod eſt rex pacis:ſine patre,ſine matre,ſine genealogia,neq; initium dierum,neq; finem vitæ habens:aſſimilatus autem filio dei,manet ſacerdos in perpetuum.

Hic eñ,&c.Interpoſitis multis de correctione eorum illum grandem ſermonẽ de ſacrificio Chriſti quẽ ſuperius tetigit,iam hic incipit exequi,oſtendens quomodo Ieſus ſacerdos ſit ſecundum ordinem Melchiſedech,vſq; ibi, Aſſimilatus autẽ filio.q.d.bene dico quod Chriſtus eſt ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech, Hic eñ Melchiſedech,fuit Rex Salẽ & ſacerdos dei ſummi.ſ.qui non per hominẽ,ſed per deum conſtitutus eſt qui obuiauit Abrahæ. Regreſſo a cæde regum. Sicut in Geneſi legitur quatuor reges aduerſus quinq; pugnauerunt,eoſq; vicerunt:ſub quinq; autem his degebat Loth,& captus a quatuor. Quod cum audiſſet Abraham cum cccx.& viii.vernaculis perſecutus eſt eos atq; percuſſit,reduxit Loth,& omnẽ ſubſtantiã quam ceperant.Huic igitur Abrahæ redeunti occurrit Melchiſedech, Et benedixit ei,Abrahæ. Cui,Melchiſedech,& Abrahã Decimas.Omniũ,non di co,dedit,ſed diuiſit,quia de præcipuis donauit.Tradunt Hebræi iſtum Melchiſedech fuiſſe Sem filium Noe.& quando Abrahã natus eſt.ccc.nonaginta annos habuiſſe,& Abrahæ Hierony.
pronepoti obuiaſſe,& panẽ in refectionẽ eius,& ſuorũ protuliſſe,& vt ſacerdotẽ dei decimas accepiſſe.Salẽ pleriq; dicunt fuiſſe Hieruſalẽ,ſed fuit oppidum regionis Sichẽ,quod & hodie Salẽ dicitur,vbi ex magnitudine ruinarũ palatium Melchiſedech oſtenditur. Vnde in euangelio,Erat Ioãnes baptizãs in Ennon,iuxta Salẽ.Et iſte Quidẽ primũ,dict9 eſt Mel

Digitized by Google

chiſedech, Quod interpretatur rex iuſtitiæ.Melchos enĩ,vel Melchi,dicitur rex Sedech, D
iuſtus vel iuſtitia.inde Melchiſedech.i.rex iuſtitiæ. Deinde autẽ,dictus eſt Rex Salem,
quod eſt rex pacis.Salẽ enĩ interpretatur pax.Ipſe,dico, Eus ſine patre,& ſine matre:non
quod nõ habuit,ſed quia ſcriptura prouide non memorat in figura Chriſti. Sine genea-
logia.i.non habẽs prolem, Neq; habẽs initium dierum,quod ſcriptura dicat, Neq; finẽ
Chryſoſto. vitæ,ſcriptura in figura Chriſti ſubticente.Ideo ergo hoc dicitur non habere,quia non eſt
ſcriptum illa habuiſſe.In omnibus autẽ his præmiſſis Aſſimilatus eſt filio dei,& quomo-
Remigius. do attẽdamus.Dictus eſt Melchiſedech,Melchiſedech dicitur rex iuſtitiæ.hic eſt Chriſtus
qui filios per iuſtitiam regit inter procellas ſeculi:ſimiliter rex Salẽ.i.pacis Chriſtus eſt,quia
quos hic in iuſtitia regit,in pace æterna regere nõ deſinit.Ipſe etiam eſt ſacerdos dei ſum-
mi qui ſe in ara crucis obtulit.ipſe etiã obuiauit Abrahæ regreſſo a cęde regũ.i.obuiat & oc
currit dando gratiam cuiq; fideli.poſt cędem quatuor principalium vitiorum quatuor vir-
tutibus oppoſitorum,quæ per quinq; ſenſus ſubintrant & dominantur,ſicut quatuor reges
per quinq; victos vinctum Loth tenebant,& benedicit ei.ſ.fideli dando incrementum fidei
& boni operis.Dat etiam panẽ & vinum.i.corpus & ſanguinem ſuum quo paſti a præteri-
tis mundantur,& in futurũ confortantur.Cui Abrahã.i.fidelis dat decimas. Omnium.i.
omnem perfectionẽ ſuã ei attribuit.Item diligẽter attende quæ ſequuntur quomodo Chri-
Chryſoſto. ſto conueniant. Primum,quidem dictus eſt Melchiſedech.i. Rex iuſtitiæ.hoc vere Chri E
ſtus qui iuſtos facit & regit.Deinde autẽ rex Salẽ.i.rex pacis.& hoc vere Chriſtus qui paci-
ficauit quæ in cælo & quæ in terra ſunt.Quis homo eſt rex iuſtitiæ & pacis niſi Chriſtus?
Nullus.Itẽ,nota prius dicturus rex iuſtitiæ,poſt rex pacis,quia Chriſtus regit prius ſuos hic
in iuſtitia,poſt in futuro reget eos in pace æterna.Ipſe eſt etiã ſine patre ſecundum carnem,
& ſine matre ſecundum deitatẽ:& ſine genealogia,quia filios carnis non habuit,neq; habẽs
Chryſoſto. initium,neq; finẽ:& in his omnibus ſimilitudo eſt huius & illius:& ſi ergo omnes patriar-
Ambroſius chę & prophetę fuerunt figura Chriſti,Melchiſedech tamen ſpecialius,quia non de genere
Iudæorũ,vt quidam dicũt,pręceſſit in typum ſacerdotii Chriſti,q dicit ſacerdos ſecundum
ordinẽ Melchiſedech multis modis,quia ſol⁹ rex & ſacerdos fuit,& ante circũciſionẽ functus
ſacerdotio,vt non gentes a Iudæis,ſed Iudæi a gẽtibus ſacerdotium acciperẽt.& non fuit
vnctus oleo viſibili vt Moyſes inſtituit,ſed oleo exultationis & puritate fidei,nec anima-
lia immolauit,ſed pane & vino Chriſti ſacerdotium dedicauit.non vere ſine patre & ma-
tre cum Chriſtus ſecundum duas naturas,& patrem habuit & matrẽ,ſed quia in Geneſi in-
ducitur ſubito occurriſſe Abrahę,& nec ante nec poſt genealogia eius inuenitur vel nomẽ:
huius autem exemplo affirmat apoſtolus quod ſacerdotiũ Aaron & principium habuit & fi
nem:ſed eccleſiæ ſacerdotium,& in pręteritũ,& in futurum ſit æternum,quia nec ali⁹ præ-
ceſſit ante Melchiſedech,nec poſt Chriſtum ſuccedet,vel poſt Chriſtum,nec olim ſucceſſit,
nec in futuro ſuccedet alius.In omnib⁹ autem Aſſimilatus eſt filio dei,manet ſacerdos in F
æternum,vel in perpetuum,quia ſcriptura obticet quod alius ei ſucceſſiſſet.Vel myſtice per
eum loquitur de ſacerdotio Chriſti. Manet ergo ſacerdos in æternũ,nõ in ſe,ſed in Chri-
ſto.i.ſacerdotium eius in Chriſto & in eccleſia durat in æternum,quia non alius ei ſuccedit
vt Leuitico.

Intuemini autem quantus ſit hic,cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.Et quidem de filiis Leui ſacerdotium accipientes,mandatum habent decimas ſumere a populo ſecundum legem,id eſt a fratribus ſuis,q̃q̃ & ipſi exie-rint de lumbis Abrahę.Cuius autem generatio non annumeratur in eis,decimas ſumpſit ab Abrahã:& hũc q habebat repromiſſiones,benedixit.Sine vlla autẽ cõ tradictione,qđ min⁹ eſt a meliore benedicit.Et hic qdẽ decimas moriẽtes hoies ac cipiũt:ibi autẽ cõteſtat,qa viuit.Et vt ita dictũ ſit p Abrahã & Leui q decimas ac cepit,decimat⁹ eſt.Adhuc enĩ in lũbis patris erat,qñ obuiauit ei Melchiſedech.

Intuemini aũt.Cõmemoratis qbuſdã qb⁹ aſſimilat Melchiſedech dei filio.i.Chriſto ad-
huc immorat in cõmẽdanda dignitate ipſi⁹ & excellẽtia ſacerdotii ei⁹ præferens eum ipſi
Abrahæ patri omniũ & omnibus leuitis.q.d.talis fuit Melchiſedech.Intuemini autẽ,etiam
ex factis Quant⁹ ſit hic.i.Melch.cui Abrahã patriarcha.i.princeps patrũ nſorũ Deci-

Digitized by Google

A mas dedit, tanquam minor maiori. & hoc De præcipuis ſuis, hoc eſt propter quod ſuperius dixit diuiſit. Ecce hic Melchiſedech præfertur Abrahæ quē Iudæi extollūt, de quo glo riantur quē Chriſto Iudęi præponere voluerunt, dicētes, Nunquid tu maior es p.n.Ab.&c. & quidem hic præfert eum leuitis.q.d.hoc modo intuemini quantus ſit. Et.i.quia, aliqui Quidē de filiis Leui accipientes ſacerdotium. Aliter eñ non auderēt ſumere: non dico ſumunt decimas, ſed Habēt mandatum, in lege, ſine cuius authoritate nunquam præſumerēt Sumere decimas, non ab aliquo ſummo viro vel alieno, ſed A populo, humili, & ſibi carnis coniunctione coniuncto.i. A fratribus ſuis, in quibus melius licet confidere. Sumere, dico, nec abſoluta licentia, ſed Secundum legē.i.non aliter quam præcipit lex. Hic autem ſecundum nullā legē accepit a patriarcha cum eſſet alienigena, & in hoc dignior. Quanquam.q.d.in hoc quod ſumunt decimas præſunt. Quāquam & ipſi exierūt de lūbis Abrahæ.i.pares ſint in genere. Tanta eſt quippe ſacerdotii excellētia, vt etiā ſimiles genere & eūdem habentes progenitorē, multo amplius digniores ſint fratribus ſuis. Vnde Abrahā patriarcha incircunciſo alienigenę decimas non dediſſet, niſi excellentior eſſet. in quo & iſti Leuitici ſacerdotes decimas non dediſſet ſoluere, quia decimati ſunt in eo. Cuius autem. q.d.filii Leui a fratribus accipiunt, ſed Mechiſedech, Cuius generatio non annumeratur in eis.i.in Iudæis.q.d.qui erat alienigena abſq; mandato ſua authoritate, Sumpſit decimas, quaſi excellētior Ab Abrahā, patriarcha, Et benedixit hunc.ſ.Abrahā tam magnū

B Qui habebat.i.cui factę ſunt Repromiſſiones, gentiū in ſuo ſemine benedicendarū.q.d. benedixit eū etiā tēpore maioris dignitatis. Benedixit, dico, Sine vlla iam contradictione, quod minus eſt benedicitur a maiori. Proinde typus Chriſti melior eſt promiſſiones habēte, quia hoc videtur minus quod benedicit̄ ab aliquo ex communi omnium iudicio, & ſine vlla contradictione. Et ſi ergo in acceptione decimarum contradicitur, quod non ideo ſit maior quia filii Leui accipiunt a fratribus, hic tamē non poteſt contradici. Et hic.q.d. hoc etiam modo intuemini dignitatē in Melchiſedech. Et.i.quia. Hic quidē.i.in ſacerdotio Leuitico Homines morientes accipiunt decimas. Ibi autem, vbi agitur de Melchiſedech, Scriptura conteſtatur.i.mecum teſtatur. Vel, Conteſtatur.i.idem in multis locis teſtatur.ſ. Quia viuit, quia de morte eius nihil dicit in figura Chriſti. Gerebat eñ typum pontificis noſtri cuius excellentia poteſtatis per illius ſimilitudinem oſtenditur. Per Melchiſedech eñ in quo rei futuræ figura præceſſit decernitur ſacerdotium Chriſti a ſacerdotio Leui. in cuius Chriſti figura dicitur, quod Melchiſedech viuit. Vnde dicit̄ Chriſtus, Sacerdos in æternum ſecundum ordinē Melchiſedech qui ſeipſum obtulit, non ex aliqua neceſſitate ſed ex volūtate proprię poteſtatis. Et vt ita.q.d.hoc etiā modo dignior eſt Melchiſedech, q̄ Leui. Etiam.i.quia. Leui.i.Leuiticus ordo, qui a fratribus Decimas accipit decimat⁹ eſt.i.decimas dedit Melchiſedech. & hoc per Abrahā, quaſi per materialem cauſam,

Ambroſius

Chryſoſto.

Chryſoſto.

Aug. ſuper Ioannem.

Ambroſius

C Vt ita dictū ſit, per quēdam.ſ.tropum.i.figuram loquendi, non eñ proprie in ſua perſona Leui decimas dedit.ſ.circunciſus ſacerdos incircunciſo. Adhuc eñ.q.d.bene dixi per Abraham. Adhuc eñ.ſ.quando Abraham decimas dedit, Erat Leui in lumbis patris.ſ. Abrahæ, Quando Melchiſedech occurrit, vel obuiauit ei.ſ.patri Leui.i.Abrahæ, & ideo in eo decimatus. Sicut eñ Adam peccante qui in lumbis eius erant decimati ſunt: ſed hoc non ſequitur in Chriſto, licet in lumbis Adę & Abrahæ fuerit, quia non ſecundum concupiſcentiam carnis inde deſcēdit. Cum ergo Leui & Chriſtus ſecundum carnem eſſent in lūbis Abrahæ quando decimatus eſt, ideo pariter decimati nō ſunt, quia ſecundum aliquem modum non erat ibi Chriſtus quo erat ibi Leui: ſecundum rationē quippe illam ſeminalem ibi fuit Leui. qua ratione per concubitum venturus erat in matrem ſecūdum quam rationē non ibi erat corpus Chriſti, quāuis ſecundum ipſam ibi fuerit Marię caro, Leui ſecundū cōcupiſcētiam carnalē, Chriſtus autē ſecundum ſubſtātiam corporalē inde vēturus erat. Cum eñ ſit in ſemine, & viſibilis corpulētia, & inſenſibilis ratio vtrunq; cucurrit ex Abrahā, vel etiam ex ipſo Adam vſq; ad corpus Mariæ, quia & ipſum eo modo conceptum eſt & exortū eſt: Chriſtus autē viſibilē carnis ſubſtātiam de carne virginis ſumpſit. Ratio vero cōceptionis eius nō a ſemine virili, ſed longe aliter ac deſuper venit. Proinde ſecūdum hoc quod de matre accepit, etiam in lumbis Abrahæ fuit. Ille eſt ergo decimatus in Abrahā qui ſic fuit in lumbis eius, ſicut in lumbis ſui patris etiam ipſe Abraham fuit.i.qui ſic eſt natus de patre Abraham, ſicut de ſuo patre natus eſt Abraham per legem.ſ.in mēbris repugnantē le-

Digitized by Google

gi mentis & inuiſibilē concupiſcētiam,quãuis eam caſta & bona iura nuptiarum non ſinãt D valere,niſi quãtum ex ea poſſunt generi ſubſtituẽdo proſpicere. Ille autem nō ibi decimatus eſt cuius caro inde nō feruorem vulneris,ſed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipſa decimatio ad præſignandam medicinam pertinuerit,illud in Abrahæ carne decimabitur, quod curabatur,non illud vnde curabatur. Eadem eñ caro Abrahæ vel ipſius primi hominis ſimul habebat,& vulnus præuaricationis,& medicamentum vulneris. Vulnus præuaricationis in lege membrorum repugnãte legi mẽtis quæ per omnem inde propagatam carnem ſeminali ratione quaſi tranſcribitur. Medicamẽtum autem vulneris in eo quod inde ſine opere concupiſcẽtiali in ſola materia corporali per diuinam conceptionis,fornicationiſq; rationem de virgine aſſumptus eſt.

Si ergo cōſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat(populus enim ſub ipſo legem accepit)quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem,& non ſecũdum ordinem Aaron dici? Translato enim ſacerdotio,neceſſe eſt vt & legis translatio fiat. In quo enim hęc dicuntur de alia tribu eſt,de qua nullus altario præſto fuit. Manifeſtum eſt enim quod ex Iuda ortus ſit dominus noſter,in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt,ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exurgat E alius ſacerdos,qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt,ſed ſecũdum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim,quoniam tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Si ergo,&c. Prætulit hactenus ſacerdotium Chriſti quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech,Leuitico nũc addit.ſ.quod ſacerdotium Chriſti Leuiticum deſtruit, quo deſtructo neceſſario etiam deſtruitur lex,quia ſub illo data eſt.q.d.quia Chriſtus eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.& hoc ſacerdotium præeſt Leuitico. Ergo,ſi potes o Iudęę ſolue hoc Si conſummatio.i.perfectio Erat per ſacerdotium Leuiticum,quia Aaron de Leui fuit. Quid adhuc,poſtquam conſummaret Neceſſarium,fuit dici a Dauid propheta Alium,ſecundum ritum,& ſecundum tribum Sacerdotem,qui a peccato liberaret,quod non iſti, Surgere ſecundum ordinem Melchiſedech.hoc non diceretur ſi illud melius eſſet, & Non dici ſecundũ ordinem Aaron,in aliquo?hoc addidit ne vtrunq; tenere putes.q.d. ſi Leuiticum ſacerdotium conſummabit,fruſtra ſurgeret alius ſecundum ordinem Melchiſedech,ſed ſurgit alius quod ibi notatur. Translato enim ſacerdotio,& quod alius ſurgat ſubſequenter probat,& per tribum,& per ritum:per tribum,ibi, In quo enim hæc dicũtur, per ritum ibi,& amplius, Adhuc manifeſtum eſt,& ſic conſtat alium ſurgere:ergo illud nō conſummabat. Inſiſte literæ, Tranſlato.q.d.ſi Leuiticum ſacerdotium conſummaret,fruſtra alius ſurgeret ſacerdos,ſed ſurgit alius.transfertur eñ ſacerdotium,& Tranſlato ſa- F cerdotio neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat,quia eñ ſimul ab eodem,& ſub eadem ſpōſione vtraq; data ſunt,quod de vno dicitur,neceſſe vt de altero intelligatur,& merito tranſlato ſacerdotio transfertur lex. Populus eñ accepit legem ſub ipſo ſacerdotio,quia in manu ſacerdotis eſt lex,& per eum impletur lex quæ dicitur conſummare. Vel ita poteſt legi. Si er-

Chryſoſ. go. De Melchiſedech oſtendit quanto melior eſſet Abraham,& multam differentiam prę-
Ambroſius dicauit.hic iam incipit veteris & noui teſtamenti differentias dare,quia illud imperfectũ
Chryſoſto. eſt,hoc autem perfectum & recta via progreditur,oſtẽdens quia melius eſt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech Leuitico.q.d.quia Chriſtus eſt ſecundum ordinẽ Melchiſedech:ergo reſponde o Iudęe, Si conſummatio.i.perfectio,eſt Per ſacerdotium Leuiticum,quod vtiq; deberet eſſe. Populus eñ ſub ipſo accepit legem quidem adhuc neceſſarium fuit,dici a propheta Alium ſurgere ſecundum ordinem Melchiſedech,& non ſecun-

Ambroſius Chryſoſto. dum ordinem Aaron?q.d.non fuit neceſſarium. Tranſlato eñ.q.d.dico quod popul9 ſub ſacerdotio legem accepit. Si ergo tranſlatio eſt ſacerdotii neceſſario legis,nō poteſt eñ ſacerdos ſine teſtamento, & lege,& præceptis eſſe.tranſeundum ergo eſt a lege ad euangelium.& hoc eſt quod ait, Trãſlato eñ.q.d.ideo dico legem ſub ſacerdotio datam,quia ſic noto,quod Translato ſacerdotio.i.deſtructo, Neceſſe eſt vt & legis fiat trãslatio.i.vt lex

Hierony. deſtruatur,quæ non niſi ſub eo. Hæc translatio ſacerdotii præfigurata fuit in Samuele,qui

A cum non eſſet de tribu Leuitica,ſed de tribu Effraim electus eſt ſacerdos a domino repro-
batis filiis Heli domino dicente,Qui honorauerit me,honorabo eum:& qui me inhonora
uerit,inhonorus erit. In quo enim,&c.q.d. Vere transfertur ſacerdotium ſurgit aliꝰ,quod
idem eſt dicere,quia & per ritum & per tribum.Primũ de tribu oſtendit,poſtea de ritu.q.d.
vere ſecundum cibum alius ſurgit. Chriſtus em̃ in quo.i.in cuius conſideratione Hæc di
cuntur.ſ.Tu es ſacerdos in æternum,&c. De alia tribu eſt,nõ de tribu Leui. De qua,alia
Nullus præſto fuit altario.i.acceſſit ad miniſterium altaris.& vere de alia Manifeſtum
eſt em̃ quod dominus noſter.ſ.Chriſtus Ortus ſit ex Iuda,de tribu ad tribum.translatũ eſt
ſacerdotium de ſacerdotali ad regalẽ,vt eadem ſit ſacerdotalis & regalis,vt fuit Melchiſe
dech rex & ſacerdos.& intuere myſterium.Primũ fuit regalis,poſtea ſacerdotalis facta eſt: Chryſoſto.
ſic Chriſtus rex erat ſemper.Sacerdos autem factus eſt quando carnem ſuſcepit,quando ſa
crificium obtulit.In qua tribu, Nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt,vt de ea aliquis
eſſet ſacerdos. Et amplius,quam per tribum Adhuc manifeſtatum eſt,quod trãsfertur ſa
cerdotium,& ſurgit alius.Hæc eſt em̃ firmior probatio per ritum,quia ſi tribus in Samuele
mutata erat,non tamẽ ritus.& vere manifeſtum eſt. *Si.i.quia,* Alius ſacerdos exurgit ſe-
cundum ſimilitudinem.i.ritum Melchiſedech,vt em̃ ille panẽ & vinum obtulit Abrahæ,
ita hic diſcipulis in eiſdem ſpeciebus carnẽ & ſanguinẽ dedit. Exurgit alius,dico, Qui,
B alius, Non eſt factus,ſacerdos *Secundum legem carnalis mandati*.i.ſecundum præceptũ
legis,quæ lex ſolummodo mandabat,& promittebat carnalia: *Sed ſecundum virtutem vi*
tæ inſolubilis.i.ſecundum deitatẽ quæ in eo eſt per quam dat vitam æternam ſuis,ſicut pla Chryſoſto.
cuit deitati. Vel ita, Non eſt factus,ſacerdos *Secundum legem carnalis mandati*.i.ſecũ-
dum carnalẽ intellectum legis vt faceret ſecundum carnales obſeruantias, *Sed ſecundum*
virtutem vitæ inſolubilis.i.ſecundum ſpiritualem intellectum ipſius legis,quę exequẽtes vi Chryſoſto.
tam habent æternam.Ecce diſtat inter ſacerdotium & ſacerdotium:illud carnale,hoc ſpiri Ambroſius
tuale:illud temporale,hoc æternum. Conteſtatur autem,quod ſecundum ordinem Melchi
ſedech ſit ſacerdos,probat authoritas. Conteſtatur em̃,Dauid mecum,vel cum aliis mul-
tis ſcripturis quod Chriſtus eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.ſed fidelius po-
nit ipſa verba Dauid,dicens, Quoniam tu es.q.d.vere conteſtatur. Quoniam,dicit tu
es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Vel ita,Bene dixi ſecundum vir Ambroſius
tutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim,deus pater iureiurando de filio, Quoniam,di-
cit de eo, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Reprobatio quidem ſit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & in-
utilitatem.Nihil enim ad perfectum adduxit lex.Introductio vero melioris ſpei
per quam proximamus ad deum:& quantum eſt,non ſine iureiurando. Alii qui-
C dem ſine iureiurando ſacerdotes facti ſunt:hic autem cum iureiurando per eum
qui dixit ad illum.Iurauit dominus & non pœnitebit eum,tu es ſacerdos in æter
num.Intantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus.Et alii quidem plu-
res facti ſunt ſacerdotes:idcirco quod morte prohiberentur permanere:hic autẽ
eo quod maneat in æternum ſempiternum habet ſacerdotium.Vnde & ſaluare in
perpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad deum,ſemper viuens ad interpel-
landum pro nobis.Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex:ſanctus,innocens,
impollutus,ſegregatus a peccatoribus,& excelſior cælis factus.Qui non habet
neceſſitatem quotidie,quemadmodum ſacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtias
offerre,deinde pro populi.Hoc enim fecit ſemel ſe offerendo.

Reprobo quidem.Oſtendit ſacerdotium eſſe translatum ex tribu & ritu,pro quo conſtat
legem quoqꝫ eſſe translatam,ſed quia forte ad transferendæ legis demonſtrationem ſacer-
dotii translatio ſufficere non videretur,ſupponit hic cauſam,quæ omnium hominum ani
mis ſatisfacit ſi cauſam alicuius rei cognouerint.Oſtendit em̃ quare vetus teſtamẽtum ſit
deſtructum,cum deus illud dederit,& nouum ſubſtitutum:quia.ſ.tẽpore ſui ſtatus,illud fuit
infirmum,& nunc prorſus inutile.Hoc autẽ perficit quod valet ad laudem noui ſacerdotis.
Ait itaqꝫ ſic, Reprobatio quidem ſit,vt ſit locus gratiæ. Præcedentis mandati.i.veteris

Digitized by Google

legis.Et bene ait Precedentis,quia aliud debet ſequi.Reprobatio fit,dico,& non dico pro- D
pter malignitatem eius,nec propter malitiam,ſicut heretici inſurgentes mihi imponunt:
ſed Propter infirmitatem eius,quam habuit dum ſtetit,quia etſi aliquid tunc fecit,nō ple
ne iuſtificauit, Et inutilitatē,quam modo habet,non ſolum em̄ infirma,ſed etiam dānata
Auguſtin⁹ eſt,nec ſi tenetur:quia poſt aduentum Chriſti inutile erat fieri ea quæ olim fiebant,vt hæc
Auguſt. in epiſtola ad Hierony. prædicerent. Circuncifio em̄,&c.huiuſmodi priori populo per teſtamentum vetus diuini
tus data ſunt ad ſignificationem futurorum quę per Chriſtum oportebat impleri,quib⁹ ad-
ueniētibus remanſerūt illa Chriſtianis tātū legenda ad intelligētiā præmiſſę prophetię,nō
autē neceſſario faciēda,q.d.adhuc expectandū eſſet vt veniret reuelatio dei quę his ſignifi
cabat eſſe ventura.Proinde nunc quiſquis Chriſtianoꝝ ſimiliter ea celebrare voluerit,quaſi
ſopitos cineres eruens,non erit pius deductor,vel baiulus corporis,ſed impius ſepulturę vio
lator, Nihil em̄.q.d.vere infirmata fuit lex, Tunc nihil em̄ ad perfectum adduxit lex.i.
neminem in iuſtificatione perfecit.& ſi em̄ tunc aliqui perfecti fuerunt,non tamē ex ea,vel
per eam ſed per fidem venturi. Introductio vero.q.d.illa reprobatur. Introductio vero
fit,per prædictum pontificē. Melioris ſpei.i.melioris legis per quam ſperatur gloria æter-
na.Ibi enim ſperabantur temporalia,hic cęlum. Per quam,ſpem Proximamus ad deum,
& quantum eſt hoc:pertinet ad commendationē noui ſacerdotis,decus ordinationis quali
tate hic agitur.q.d.per multa eum commēdauimus.& adhuc aliud dico, Et quantum eſt, E
hoc.ſ.quod non ſine Iureiurando,Ieſus factus eſt ſacerdos? Alii quidem.i.Leuitici.q.d.
quandoꝙ mutandi, Sine iurando facti ſunt ſacerdotes.Hic autem.i.Ieſus factus eſt ſacer-
dos, Cum iureiurando,facto Per eum.ſ.per deum patrem, Qui dixit ad illum.ſ.Ieſum.
hoc.ſ.dixit, Tu es ſacerdos in æternum,& quod in æternum Iurauit dominus,hoc dixit
propheta.i.inconcuſſa veritate firmauit. Et non pœnitebit eum.& hoc itē dixit.i.non mu
tabit factum. Intātum,&c.Ex laude ſacerdotis infert commendationem legis,dicens, In-
tantum.i.per hæc quæ tanta ſunt.ſ.quod cum iurando factus eſt ſacerdos,& quod per eum
approximamus ad deum.certum eſt quod Ieſus factus eſt ſponſor.i.aſſertor Melioris teſta
menti,quam ſit vetus.Vt em̄ ſacerdotium Chriſti præeſt Leuitico,ita & lex eius præeſt ve-
teri.Melius eſt ergo nouum teſtamentum quam vetus,quia meliora.i.æterna promittit ve-
tus tēporalia. Et alii.hoc iterum modo dignior eſt Ieſus. Et.i.quia. Alii quidem.i.Leui
tici, Plures facti ſunt ſacerdotes ſecūdum legem idcirco quod morte ꝓhiberent permane
re,in vita. Hic autē.i.Ieſus, Eo quod permaneat in æternum ſempiternum habet ſacer-
Ambroſius dotium:& ſicut ille permanet,ita & lex quam attulit,in qua eſt vera remiſſio & perpetua gra
tia.quod quia vetus lex non potuit,excluſa eſt:quod autem permanet in æternum,oſtendit
ex pontifice:quia vnus eſt quod non eſſet,niſi eſſet immortalis:ſicut in lege multi erant,qa
mortales. Vnde.ſ.quia manens ſempiternum habet ſacerdotium, Et ſaluare in perpe-
tuum poteſt accedens,vel accedentes.Oſtenſo quod per ſacerdotium Chriſti,vetus ſacerdo F
tium deſtruitur & lex,commendat actum ipſius deprimendo per contrariam operationem
veteris ſacrificii.q.d.ſaluare poteſt in perpetuum. Ipſe,dico, Accedens ad deum,non per
Chryſoſto. alium pontificem,nec per alienas hoſtias,ſed Per ſemetipſum,ſacerdotem & hoſtiam.Ie-
ſus ipſe accedit ad deum per ſe viuam hoſtiam.Vel ſecundum aliam literam,poteſt ſaluare
quos? Accedentes ad deum,non per alium,ſed Per ſemetipſum,ſecundum quod ipſe ait,
Nemo venit ad patrem,niſi per me:ideo poteſt ſaluare,quia eſt Semper viuens,quod non
alii ad interpellandum pro nobis repręſentatione ſui.Ex ea natura qua pontifex eſt.i.huma
na quam cælis intulit,interpellat pro nobis. Talis enim,q.d.dico quod per ſe eſt accedens
ad deum,& merito. Eſt enim ſanctus,interius poſitione virtutum & mente. Innocens,
manibus quantum ad proximum,& Impollutus,corpore per remotionem malorum,& nō
modo eſt impollutus,ſed etiam ſegregatus A peccatoribus.i.immunis ab omni peccato,
quia ſemper ſine peccato.Vel Segregatus a peccatoribus.i.a prioribus ſacerdotibus,qui-
bus diſſimilis eſt, Et factus eſt excelſior cælis.i.omni cæleſti creatura,quia eum omnes an
geli adorāt,& Decebat vt talis pontifex eſſet nobis,filiis:ſerui alios pontifices habuerūt:
Qui,cum talis ſit non habet Quotidie neceſſitatem,non quod aliquando egeat,ſed hoc
dicit vt remoueat,quod legalibus ſacerdotibus conuenit.Non habet neceſſitatē,dico,prius
pro ſuis Delictis hoſtias offerre,deinde pro populi: quēadmodum facit Leuitici qui tātum
iſtius figura fuerunt,qui non hanc habuit neceſſitatem ſacerdos incōmutabilis. Hoc em̄.

Digitized by Google

A q.d.vere non habet neceſſitatem hanc. Hoc enim.i.offerre Fecit,offerendo ſeipſum non
pro ſuis,ſed pro populi delictis.& Hoc ſemel,quia ſufficit omnibus vna oblatio,& non eſt
opus iterari.Adeo enim magnum eſt ſacrificium,quod licet vnum & ſemel oblatum ſit,ta- Ambroſius
men ſufficit ad æternitatem.

CAPVT VIII.

L Ex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes,ſer-
mo autem iuriſiurandi qui poſt legem eſt,filium in æternum perfe-
ctum.Capitulum autem ſuper ea quę dicuntur.Talem habemus pon
tificem,qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis,ſancto-
rum miniſter,& tabernaculi veri:quod fixit de⁹ & nō homo. Omnis
enim pontifex ad offerendum munera,& hoſtias conſtituitur.Vnde neceſſe eſt &
hunc habere aliquid quod offerat.Si ergo eſſet ſuper terram,nec eſſet ſacerdos,
cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera,qui exemplari & vmbræ deſer
uiunt cæleſtium,ſicut reſponſum eſt Moyſi cum conſummaret tabernaculum.Vi
de (inquit) omnia facito ſecundum exemplar,quod tibi oſtenſum eſt in monte.
B Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium quanto & melioris teſtamenti me-
diator eſt,quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt.Nam ſi illud prius
culpa vacaſſet,non vtiqꝫ ſecundi locus inquireretur.

Lex eñ.q.d.Leuitici ſacerdotes habēt neceſſitatē quotidie & non Chriſtus.Et recte,quia
illi infirmi.hic autem ſemel ſufficit,quia filius perfectus.& hoc eſt, Lex enim cōſtituit ho-
mines ſacerdotes habentes infirmitatem,peccandi & moriendi,& ideo pro ſe offerebant.

Sermo autem iuriſiurandi qui poſt legem,dictus eſt.per Dauid,conſtituit ſacerdotem du
raturum In æternum,ipſum Filium,gratia & veritate perfectum. Capitulum. Cum pau Remigius.
ca dixiſſet de huius pontificis dignitate breuiter complectitur dignitatē eius ſupra quam
prius dixit.Capitulum eſt breuis multorum complexio ſic dicta,eo quod breuiter totā ſum-
mam capiat.q.d.Multa de eo dixi,ſed modo facio Capitulum ſuper ea quæ dicuntur.i.di-
gnius laudem Chriſti continens quam prædicta. Talem.Ecce hic incipit capitulū,& finit
ibi, Deus & non homo.Faciens ergo capitulum ait, Talem habemus pontificē,qui,non
dico ſedit,ſed Conſedit,quia deus eſt qui homo gigas geminę ſubſtantiæ in quo duę natu
ræ vnitę ſunt. Conſedit.q.d.iam diu eſt quod quieſcit & regnat ſecundum naturam diui-
nitatis in dextera Sedis magnitudinis.i. in æqualitate ſedentis deitatis.ſ.dei patris Remigius.
qui quieſcit & iudicat.& Secūdū humanā naturā,locatus In cælis.ſ.vel ſuper materiales
C cęlos,vel ſuper thronos & dominationes.& ibi eſt Miniſter ſanctorū,q̄a ſanctis miniſtrat
ibi vitam æternam,& his qui ſunt hic alia bona inde miniſtrat. Sanctorum,dico, Et,ꝑ
id eſt, Tabernaculi veri.q.d.non eſt miniſter vmbratilium ſanctorū,ſed Tabernaculi ve Chryſoſto.
ri,quod eſt animæ ſanctorum quibus dat gaudia æterna in cælo,& hic gratiæ munera.mi-
niſter ergo eſt ſanctorum hic vel in futuro. Quod,tabernaculum.i.cæleſtē eccleſiā & præ-
ſentem Fixit deus & non homo.Et nota quod ait, In dextera ſedis magnitudinis. Hoc
eñ poteſtatis & maieſtatis diuinæ indicium eſt.Item nota quod ait, Miniſter ſanctorum,
hoc miſericordiæ multæ & amoris quē nobis impendit.Per hæc ergo duo,& potens,& mi-
ſericors oſtendit.Vel ita, Conſedit in dextera ſedis magnitudinis.hoc nō mutat.Ipſe,di
co,exiſtens in cælis Miniſter ſanctorum,quia ibi miniſtrat gloriā per ſancta ſanctorū ſigni
ficatam, Et miniſter veri tabernaculi.i.veritatis quam tabernaculum præſignabat.ſ.iuſti
tiam in præſenti eccleſia,& gloriam in futura,quæ vtraqꝫ eſt verū dei tabernaculū. Quod,
verum tabernaculum Fixit deus,vt in æternum permaneat.Vmbratile vero erat nō fixū,
ſed portabile. Et non homo.hoc addidit,q̄a & vetus poſuit deus,ſed per miniſtrū hominē.

Omnis eñ pontifex conſtruitur ad offerēda munera,vt panes,& thus,& huiuſmodi. Et
hoſtias , de animalibus. Vnde.ſ.quia omnis conſtituitur ad offerendum, Neceſſe eſt &
hūc.ſ.Chriſtū, Habere aliquid quod offerat.ſ.carnē ex nobis quam prius non habuit. Si
ergo,&c.Huius capituli litera minus continens eſt & deciſa,ideoqꝫ caliginē ingerit.q.d.di
co quod neceſſe eſt Chriſtū aliquid habere quod offerat,& cum neceſſe ſit eū habere aliquid

Digitized by Google

ad offerēdum. Ergo,illud,vel erit ſuper terrã vel cęleſte.ſuper terrã eſt quicquid in carna- D
libus,vel pro carnalibus offertur,ſed non eſt ſuper terrã:quia ſi hoc eſſet.i.ſi eſſet ſuper ter-
rã quod Ieſus offerret.i.carnale aliquid, Nec eſſet,Chriſtus Sacerdos,nedum pontifex,
Non eſſet ſacerdos,dico, Cum eſſent,multi Qui offerrent munera ſecundum legē.i.ſu-
per terrã:& ita ſuperflue carnalia offerret Chriſtus:ſed ne videretur Ieſus eadem digniꝰ of
ferre,addit, Qui deſeruiunt exēplari & imbre cæleſti.i.plene omnia implent,ſicut dictum
eſt Moyſi,& ita fruſtra hoc ſacerdotium aſſumeret Ieſus quo carnale aliquid offerret,ergo
Auguſtinus de trinit. cæleſte eſt quod offert.Quid em̃ tam congruenter pro hominibus offertur,quam humana
caro?Et quid tam aptum immolationi,quam caro mortalis?Et quid tam mundum pro mun
dandis vitiis mortalium,quam ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ caro nata in
vtero,& ex vtero virginali?Et quid tam grate offerri & ſuſcipi poſſet,quam caro ſacrificii
veſtri? Vt quia quatuor conſiderantur in omni ſacrificio.ſ.cui offerat̃,a quo offeratur,quid
offeratur,pro quibus offeratur:idem ipſe vnus verusqꝫ mediator per ſacrificium pacis recō-
Lanfrancus ciliauit nos deo,vnum cum illo maneret cui offerebat,& quod offerebat.Vel ita, Si ergo.
q.d.& quia omnis ſacerdos offert:ergo ſi eſſet Aliquis ſuper terrã.i.ſi eſſet aliquis terrenus
ſacerdos qui poſſet mundare humanum genus, Nec eſſet aliquis ſacerdos ſecundum ordi
nem Melchiſedech.Cum,ſatis Eſſent qui offerrent munus ſecundum legem.i.qui offerrēt
legalia.Sed quia illi mortales erant & peccatores,& ideo mundare humanum genus nō va E
lentes,venit Chriſtus qui ſufficeret.Vel ita, Si ergo.q.d.& quia Chriſtus conſtituitur ad
offerendum:ergo vel eſt terrenus,vel cæleſtis ſacerdos:ſed terrenus non,quia ſi eſſet Super
terrã.i.ſi terrenꝰ eſſet pontifex vt Aaron, Nec eſſet,vtiqꝫ ſacerdos in ęternũ ſecundũ ordi
nē Melchiſedech,nec neceſſe foret. Cũ eſſet,&c.ſed Chriſtꝰ eſt ſacerdos ĩ æternũ,nō Aarō.
Aaron em̃ quia mortuus eſt,non eſt ſacerdos.Chriſtus vero qui viuit,ſempiternus eſt ſacer-
dos,non talis quales ſunt vmbratile ſacerdotium gerentes.Vel ita, Si ergo,ratio hic oſtē
ditur cur Chriſtus ſe obtulerit.q.d.neceſſe eſt Chriſtum aliquid offerre,ergo ſeipſum.& ve-
re neceſſe eſt vt offerat:qa & Si eſſet ſuper terrã,quod pro peccato totiꝰ mũdi digne poſſet
offerri, Non eſſet,tamen Sacerdos,offerre dignus. Cum.i.quãuis Eſſent qui offerrent
munera,&c.Ideo mundus ſe obtulit mundum.hoc verum em̃ ſacrificium non rite poſſet of-
Auguſt. de trinitate ferri,niſi per iuſtum & ſanctum.Quis autē tam iuſtus & ſanctus ſacerdos,quam vnicus dei ſi
lius?qui non opus haberet per ſacrificium ſua purgare peccata,nec originalia,nec ſuperad-
dita? Vel ita, Si ergo.q.d.& quia omnis ſacerdos conſtituitur ad offerendum: Ergo,&
Chriſtus obtulit,cuius rei merito & in cęlum aſcendit,& ſic oportebat fieri:quia Si eſſet ſu
per terrã.i.ſi nōdum introiſſet in ſancta ſanctorum.i.interiora cæli,nec Eſſet ſacerdos.i.
ſui ſacerdotii ritus non celebraretur cum adhuc ſupereſſet ſacerdos ſecundum Aaron.Vn-
Lanfrancus de ſubdit, Cum eſſent qui offerrent munera ſecundum legē.Reſtat ergo vt ipſe ſe offerat,
& ſic introeat in interiora cæli. Qui,&c.eſſent qui offerrent munera,dico,quid tales De- F
ſeruiunt.i.plene ſeruiunt, Exēplari.i.figuræ. Et,pro id eſt. Vmbræ cæleſtium,myſterio
rum.Cæleſtia dicit eccleſiam,cuius pars in cælis regnans,pars ſecutura peregrinatur in ter
ris.Exēplar autē & vmbras dicit figuras quæ exēplar ſunt,& exēplũ reſpectu diuerſarum re-
Remigius. rum.Exēplar eſt ad cuius ſimilitudinē aliquid fit:Exēplum quod inde trahitur.Deꝰ in mon
te veritatē Moyſi oſtēdit.i.ordinē cæleſtis curię,quomodo.ſ.angeli deo obediant,laudēt,&
diligant,ſeqꝫ inuicem & nos diligant,noſtriſqꝫ profectibus ſtudeant,& alia huiuſmodi: in
quibus a nobis imitandi ſunt.Sed quia carnalis propter veritatem capere non poſſet,præ-
cepit deus Moyſi vt figuris eam imaginaretur,in quibus puerilis populus enutritus aliquan-
do veniret ad veritatem:& ita res prius oſtenſa,dicitur exemplar figurarum iuxta ſe facta-
rum.Itē figuræ dicuntur exemplar veritatis,quæ poſtea implerę ſunt,ſicut illæ figuræ præſi
gnauerunt:ſecundum hoc dicit, Deſeruiunt exemplari.i.figuris veritatem futuram præſi
gnantibus,& quoniam exemplar aliquando eſt veritas non figura,addit, Et vmbræ,quia
illa non erant niſi vmbra veritatis leuiter abitura veniente.Deſeruiunt,dico,ſicut reſpon-
ſum eſt Moyſi a domino, Cum conſummaret tabernaculum,non cum inciperet,ſed Cũ
conſummaſſet,quia iam multa figuris expreſſerat:ſed cum per ſe non poſſet conſummare,
conſuluit dominum,qui & de figuris ſicut de veritate eum docuit. Quid eſt ei reſponſum?
Ecce. Vide,inquit,dominus, Facito omnia.Omnia dicit & de conſtructione tabernacu
li,& de ſacrificiis quæ in eo oblaturi eſſent.Facito,inquam,ſecundum hoc Exemplar.i.ve-

Digitized by Google

A ritatem Quod tibi oſtenſum eſt in monte,quia oſtendit ei deus viſu in monte quid eſſet facturus.Nunc autem,quaſi dicat,illi deſeruiunt exemplari & vmbræ,ſed Ieſus melius habet miniſterium,quia & in ſpiritualibus miniſtrat,& ſpiritualia dat.Quod nũc patet,quaſi dicat,cum oſtenſum ſit non offerre ſuper terram.& hoc eſt quod ait, Nunc autem,ſcilicet in hac nouiſſima ætate Ieſus ſortitus eſt melius miniſterium,ſacerdotii quam fuit in veteri lege.& tanto vtiq; melius,quanto eſt melior lex eius veteri.& hoc eſt quod dicit,tanto melius miniſterium, Quanto & melioris teſtamenti,quia æterna promittit. Mediator, id eſt dator medius inter deum & hominem.Ecce iam a ſacerdotio & ſacrificio tranſit ad differentiam teſtamentorum veteri præferens nouũ. Quod,teſtamentum nouum Sanctum eſt,id eſt confirmatum eſt vt duret In melioribus repromiſſionib9,quam eſſent promiſſiones veteris teſtamenti. Si enim diſcernimus duo teſtamenta, vetus & nouum,non ſunt eadem ſacramenta in vtroq;,nec eadem promiſſa,eadem tamen pleraq; præcepta:diſcuſſa enim præcepta omnia fere eadem inueniuntur in euangelio,moralia vtiq; eadem,vt non occides,& cætera huiuſmodi.Cęrimonialia vero non eadem:ſacramenta non eadem, quia illa ꝓmittebãt,hæc dant ſalutẽ.ſimiliter promiſſa non eadem ibi promittebãtur terrena,hic cæleſtia. Nam ſi,&c.Probat quod teſtamentum Chriſti melius eſt veteri,quia illud non vacat culpa,hoc vacat.ſi enim illud vacaſſet a culpa,non daretur ſecundum:ſed datur,& ita apparet illud fuiſſe imperfectum,hoc perfectum.& hoc eſt quod ait, Nam ſi illud prius,teſtamentum Vacaſſet a culpa,id eſt perfecte mandaret hominem,id eſt ſi inculpabiles eſſent eius obſeruatores. Non vtiq; ſecundi locus,id eſt opportunitas Inquireretur,a deo qui prius paulatim inſtruxit per legem,& ædificauit per prophetas,vt poſt daret perfectum teſtamentum quod conſummaret.Et nota quod ait, Si vacaſſet a culpa. Ita enim hoc dicit quaſi ipſum habeat culpam quod videtur,dum præcipit ſine gratia & præuaricatores conſtituit.Si quæratur a nobis cur non eo ritu colamus deum quo coluerunt eum Hebræi patres.Reſpondemus,Aliud deum nobis præcepiſſe per patres noui teſtamenti.neq; hoc contra vetus teſtamentum eſt,cum & in illo idem ſit ante prædictum,ſic enim prænunciatum eſt per prophetam Hieremiam.Vnde ſequitur.

[Margin: Chryſoſto. — Auguſt. in pſal. lxxxiii. — Remigius. — B — Auguſ. cõtra Fauſt. — Aug. in eo.]

Vituperans enim eos dicit,Ecce dies venient dicit dominus,& conſummabo ſuper domum Iſrael,& ſuper domum Iuda teſtamentum nouum,non ſecundum teſtamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehẽdi manum eorum vt educerem illos de te terra Aegypti,quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo,& ego neglexi eos dicit dominus.Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos dicit dominus,dando leges meas in mente eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas, & ero eis in deum,& ipſi erunt mihi in populum.

[Margin: C]

Vituperans enim,quaſi dicat,Si illud vacaſſet a culpa,non inquireretur locus ſecundi; ſed inquiritur.Hierem. Enim vituperans eos,qui in lege erant, Dicit,ecce dies veniũt, id eſt paulatim appropinquant.tempus Chriſti dies vocat,quia pulſis tenebris lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,mundo apparuit. Dicit dominus,& conſummabo,id eſt conſummans,dabo & implebo Teſtamentum nouum,in quo fiet quod promiſſum eſt Abrahæ. Conſummabo, inquam, Super domum Iſrael,& ſuper domum Iuda,id eſt ſuper Iudæos qui in duo regna diuiſi fuerunt poſt Salomonem,ſuper quos dicit ſe conſummaturum nouũ teſtamentũ,ſcilicet vt dominetur eis,& ipſi ei obediant. Non ſecundum,quaſi dicat,conſummabo teſtamentum nouum,dico,quod Non, ſit Secundum teſtamentum quod fecit patribus eorum,id eſt quod non ſit de terrenis,ſicut illud vetus,ſcilicet lex data in monte Syna:& quia quibuſdam patrum ſpirituale teſtamentum fecerat vt Abraham,determinat, dicens, In die quando apprehendi illorum manum, quaſi dicat, per ſe de lecto ſurgere non valentium, vel quaſi nutrix paruulorum, Vt educerem eos de terra Aegypti, id eſt non erit ſecundum legem quæ poſt exitum de Aegypto data eſt. Quod enim ante legem Abrahæ dixit,ſcilicet in ſemine tuo benedicentur omnes gentes,illud compleuit in euangelio.Illa enim ſpiritualis promiſ-

[Margin: Remigius.]

Digitized by Google

Auguſ. contra Fauſt. Auguſt. de bap.par.

ſio fuit pertinens ad gratiam.Ecce hic prophetatur non perſeueraturum vetus teſtamen- D tum,ſed futurum nouum.Cũq; multis locis hoc idem ſignificetur & prænuncietur,non ita tamen ipſum nouum legitur expreſſum.Nempe in veteribus libris,aut nuſquam,aut difficile præter hunc propheticum locum legitur facta commemoratio teſtamenti noui vt ipſo nomine appellaretur.Conſidera igitur diligenter differentiã inter duo teſtamenta.i.vetus & nouum. Ibi eſt litera quæ ſola occidit:hic eſt ſpiritus qui viuificat.illud vetus,quia a ve-

Auguſ. contra Fauſt.

tuſtate peccati non liberat:hoc nouum,quia innouat.Si autem a nobis fuerit quæſitum,cur illius teſtamenti authoritatem teneamus, cuius ritum non obſeruamus. Ad hoc reſpondemus,quod eam legi & accipi oportet ne prophetias extinguamus, quia in vmbra facta ſunt omnia illa futurorũ:ſicut ait apoſtolus,Hęc in figura contingebant illis,&c.Cur ergo aliquid tale legitur in inſtrumento veteris teſtamẽti quale a nobis obſeruari,vel iuſſum nõ eſt in nouo teſtamento,vel etiam prohibitum:quid ſignificet quęrendum eſt,non reprehendendum:quia eo ipſo quo iam non obſeruatur non damnatur,ſed impletum probatur.Sed Quoniã.q.d.Apprehendi manum eorum quaſi paruulorum.Sed Quoniam ipſi nõ permãſerunt in teſtamento,in eo.i.in lege data in ſynagoga,quia fecerunt vitulum in Oreb, & ad.ſcu.Ecce quomodo vituperauerunt eos:ideo,inquam,quia non permãſerunt, Et ego

Auguſt. de bap.par.

neglexi eos.Et ne indignemini ſi dico vos neglectos,quia Dominus dicit,in me.Patenter vitio eorum deputat quod non permãſerunt in teſtamẽto dei,ne lex quam tunc acceperunt E culpãda iudicetur. Ipſa eñi eſt quam non venit Chriſtus ſoluere ſed implere,nõ tamẽ ea iuſtificat ſed gratia.Hoc quippe agit viuificans ſpiritus,ſine quo litera occidit.Vnde igitur illud vetus teſtamentũ,hoc nouum dicitur:cum lex impleatur per teſtamentum nouum pro veteris hominis noxa,quæ per literã iubẽtem & minãtem non ſaluatur.Dicit illud vetus. hoc autẽ dicitur nouum propter nouitatẽ ſpiritus qui hominẽ ſanat a vitio vetuſtatis.quod euidenter aperit,ſubdens, Quia hoc eſt.q.d.vere teſtamẽtũ nouũ dabo,& non ſecundum illud.ſ.vetus,quia hoc eſt teſtamẽtum Quod diſponam.i.ordinabiliter Domui Iſrael.i. omnium videntium deum:non vtique, ſed Poſt dies illos;a me præfinitos:& credite hoc, quia Dominus dicit,per ſpiritum ſanctum in me loquẽtem, Dando,vel dabo.q.d.hoc eſt teſtamẽtum quod conſummabo.ſ. Dabo,per ſpiritum ſanctum Leges meas.Ecce teſtamẽtum.Vel ita ſecundum aliã literã,Diſponã teſtamẽtum,dico,ita.ſ. Dãdo leges meas.Ecce teſtamẽtum. In mẽtes.i.intelligẽtias illorum.Non in tabulis lapideis ſicut vetus in lapide ſcriptum fuit. Et,etiã In corda eorum.i.in voluntates,quia intelligẽt,& voluntate ſeruabunt. Superſcribã eas.Scribã,vt.ſ.in æternum maneant. Super.q.d.quod ſupereſſe debet

Auguſt. de ſpũ & lit. Auguſt. de bap.par.

eiſq; dominari.Iſtã hic commẽdat diſtãtiã quod leges ſuas daturus eſſet deus in mẽtes eorum quæ pertinẽt ad nouum teſtamẽtum,& in eorum cordibus eas ſcripturas nõ vtiq; atramẽto,vt alibi ait apoſtolus:ſed ſpiritu dei viui.i.ipſa præſentia ſancti ſpiritus qui eſt digitus dei,quo pręſente diffunditur charitas in cordibus quæ eſt plenitudo legis & finis præcepti. F nã quia promiſſa veteris teſtamẽti terrena ſunt,nunc ipſius cordis bonum promittit.ſ.mẽtis bonum,ſpiritus bonum.i.intelligibile bonum,cum dicitur, Dabo leges meas in mẽtem illorũ,& in corda eorum ſuperſcribã eas,per quos ſignificauit eos non forinſecus terrẽtem legem formidaturos:ſed intrinſecus habitãtem ipſam legis iuſtitiã dilecturos.vnde & hæc merces addit. Et ero.q.d.ſcribã legẽ meã in mẽtibus eorum. Et,ſic Ero illis in deum,&

Aug.in eo.

ipſi erunt mihi in populum:quia dicetur,vere deus in iſtis eſt,& iſti ſunt populus dei,hoc eſt viuent ex me & mihi,& hoc quidem in hoc mundo.

Et non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum,& vnuſquiſq; fratrem ſuum,dicẽs cognoſce dominum,quoniam omnes ſcient me a minore vſq; ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum,& peccatorum eorum iam non memorabor.Dicendo autem nouum,veterauit prius.Quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.

Et,in futuro Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum,quem amat. Et vnuſquiſq; fratrem ſuum,quẽ plus diligit, Dicens ita, Cognoſce dominum.Ideo alter alterum non docebit,quia Omnes,in futuro, Sciẽt,id eſt videbunt Me,ſicut ſum quod eſt perfectio,vt

A alter,ſcilicet alterum non doceat. Scient,dico, A minore vſque ad maiorem eorum Non intereſt ſi dicatur econuerſo,ſcilicet a maiore vſque ad minorem,ſicut dictum eſt, A minore vſque ad maiorem,quod intelligi diuerſis modis poteſt,vt maiores dicantur,vel tempore,vel dignitate,id eſt tempore priores,vel intelligentia digniores Maiores ergo intelliguntur,vel priores qui nos poſteriores expectauerunt i denario accipiendo,vel ſcientia,vel virtute.qui ſcilicet intelligere valuerunt lumen incorporeum atque incommutabile quantum in hac vita poteſt quod minores tantummodo credere potuerunt. Cum ergo venerit quod perfectum eſt & euacuatum fuerit quod ex parte eſt,tunc qui aſſumpta carne carni apparuit,oſtendet ſeipſum dilectoribus,tunc omnes ſcient eum a minore vſque ad maiorē,quia etiam minimus tunc perfecte ſciet eum per ſe non a maiore inſtructus. Hęc eſt ergo diſtantia veteris & noui teſtamenti, quod illud in lapide ſcriptum eſt,hoc in corde,ibi merces terra,hic viſio dei. Vel ita ab illo loco præcedentibus non mutatis,Et non docebit.q.d. Ego ero illis deus,& ipſi mihi populus. Et iſtud nouũ factũ exiſtet quod in veteri teſtamētō nō legitur factũ ſcilicet,Non docebit vnuſquiſq; proximũ ſuũ,& vnuſquiſq; fratrē ſuũ,quia quod latebat in litera,& diſcebat populus per traditiones magiſtrorum,hoc ſpiritus aduenies repente docuit apoſtolos.& hoc eſt quod propheta dicit,Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum,& vnuſquiſque fratrem ſuum,dicens,cognoſce dominum. Quare non? *August de ſpū & litera* *Augu.* *Chryſoſto.*

B quia oēs ſciēt a minore vſq; ad maiorē eorũ,ſicut in euangelio legitur, Tũc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas.& ideo hæc omnia in vtraque vita faciam,eis, quia propicius ero iniquitatibus eorum,& peccatorum illorũ iá nō memorabor,ad pęnam æternã. Diſtingue, Iniquitates dicit peccata quę faciũt homines cōtra proximos, & peccata quæ in ſeipſis. Vel idem eſt.i.pro eodē accipitur hic iniquitas & peccatum: ſed diſtinguitur inter propicius ero,& memorabor,quia propici⁹ ē dñs hic nō punit,& in futuro iam non memorabit quando non puniet. Sciendũ vero quod in quibuſdã libris vbi ſcribimus Peccatorũ, inuenitur ſcriptũ peccatum,& tunc de originali accipitur. Quare autē hanc de Hieremia authoritatem adduxerit,aperit,ſubdēs, Dicēdo autem.q.d.propheta dixit nouum. Dicendo aũt nouum veterauit.i.vetus oſtendit Prius Vel Veterauit.i.vetus factũ eſt prius teſtamentũ.& ſi vetus,ergo finiendum.vnde ſubdit, Quod autē antiquatur,vt eſt in inanimatis, Et ſeneſcit,quod fit in animatis. Prope interitum eſt,antiquatio enim & ſenectus ſunt prænuncij mortis.

CAPVT IX.

C HAbuit quidem & prius iuſtificationes culturæ, & ſanctum ſeculare. Tabernaculum enim factum eſt primum,in quo erant candelabra,& menſa,& propoſitio panum quæ dicitur ſancta.

Habuit quidē, Hucuſq; differentiam teſtamentorũ oſtendit,& quod veteri nouũ ſupereminet,& illud immutat. Nunc idē oſtendit ex ipſo tabernaculi ſchemate.q.d.vetus teſtamentũ eſt prope interitum,tamen Habuit,olim Quidem prius,teſtamentum Iuſtificationes,nō veras & ſpūales,ſed pro modo Culturę,carnales,& habuit Sanctũ, non ſpirituale,ſed Seculare.i.mutabile & putatiuũ quod putabatur ab hoīb⁹ ſanctũ. & vere habuit ſanctum ſeculare,quia tabernaculum primũ & ſecundum. Tabernaculum factum eſt primũ,&c.vſq; ibi, Quæ parabola eſt inſtantis,tēporis,quia de tabernaculo loquendi locus ſe obtulit de eo quædã ſub compendio videnda ſunt. Sciendũ eſt igitur tabernaculũ triginta cubitos habuiſſe in longitudine & decem in latitudine, totidem in altitudine. Velum aũt habebat ex quatuor precioſis coloribus contextũ,& quatuor deauratis columnis appenſum quod ſeparabat in viginti & decē cubitos.i.inter ſancta quæ forinſecus erant,& ſancta ſanctorũ interius poſita. Habebat enim ſanctum exterius viginti cubitos longitudinis,& ſanctũ interius.i.ſanctũ ſancti.x. & vocat apoſtolus illud primũ tabernaculum,hoc aũt ſecundum tabernaculum. In primo autē tabernaculo erat candelabrũ aureũ:ſed apoſtolus dicit cādelabra pluraliter,quia licet vnum eſſet,ſeptē habebat brachia. Erat enim in medio haſtile per quatuor loca *Chryſoſto.* *Augu. in lib. quaſt.*

Digitized by Google

cyphos,ſpheras,& lilia.a quo procedebant brachia,tria a dextera parte,& tria a ſiniſtra habentia per tria loca cyphos,ſpheras,& lilia.In eodē ēt erat mēſa quadrata, vt altare,& habebat quatuor pedes,& erat poſt ītroitū tabernaculi quę erat de lignis Cethym & inaurata auro puriſſimo,quæ habebat labiū aureū per circuitū,ac deſuper coronā aureā interraſilē altā digitis quatuor,& ſuper illā alterā coronā aureolā, habebat etiā per ſingulos angelos circulos aureos,quib9 imittebātur vectes vt poſſet portari,qui erāt de lignis cethym,& auro circundati,& ſuper mēſam erāt duodecim panes deo propoſiti qui erant de ſimila,& ſingulis ſabbatis oēs mutabātur.Si vero ante ſabbatum aliquis erat neceſſarius nō poterat ſumi,niſi alius ſtatim loco eius ſubſtitueretur.Et ſuper panes erat patena aurea,& pugillus lucidiſſimi thuris.In eodē quoq; tabernaculo erat altare incenſi,vbi.ſ.adolebaī incenſum ſuper cineres calentes, qui illuc deferebātur ab altari ſacrificiorū,quod erat extra tabernaculū in atrio ſub diuo,& erat quadratū quinq; cubitis latū,& totidē lōgū.Primū tabernaculū diciī ſancta pro veneratione illius tēporis,& quia ſignificat præſentē eccleſiā quæ eſt ſancta.Secūdū vero diciī ſancta ſanctorū,quia in maiori veneratione habebatur,& quia ſignificat ſupercæleſtē eccleſiā,vbi nihil peccati ē.In quo erat thuribulū aureū,& arca teſtamēti intus & foris auro operta:in qua erant tria.ſ.vrna aurea habēs manna & virga Aaron,quę fronduerat,& tabulæ in quibus lex ſcripta fuit,& ſuper arcā erat propiciatorium.ſ.tabula eiuſdē longitudinis & latitudinis cui9 arca.& erat tabula de puriſſimo auro quæ dicebatur propiciatoriū ſiue oraculum,quia ibi angelus dei Moyſi apparuit loquens quando propiciaturus erat deus filijs Iſrael,& ſuper propiciatorium erāt duo cherubin ſiue ſeraphin.i.imagines glorioſiſſime decorata, ac ſeſe contuentia verſis vultibus in propiciatorium.Arca autem erat de lignis Cethym habens cubitos duos, & dimidium in lōgitudine,vnum & dimidium in latitudine tantundem in altitudine et in vnoquoq; angelo aureū anulum,duos a dextris,et duos a ſiniſtris,in quibus aſſidue erāt ad portandum vectes de lignis Cethym auro puriſſimo deaurati, propiciatorium erat tabula ſuper arcam eiuſdem longitudinis & latitudinis,ſuper quam ſtabant cherubin in quē ſemper aſpiciebant.Ad hoc ſanctum ſanctorū niſi ſummo ſacerdoti non licebat intrare cū ſanguine ſemel in anno.& ſi forte aliquādo exigebat neceſſitas pro peccato ſacerdotis vel vniuerſę ſynagogę:in priori aūt tabernaculo quotidie intrabant ſacerdotes ritum ſacrificiorū explentes.Hoc autem totum parabola eſt & vmbra cæleſtiū.Primum enim tabernaculū præſens eccleſia eſt,quę recte dicitur tabernaculum,quia in ea militatur deo antequā veniatur ad cælum.Tabernaculū nanq; proprie belligerantiū eſt candelabrum aureum.i.Chriſtus fulgens virtute & ſapientia in medio fideliū,quia & ipſi candelabra aurea ſunt, quia ſapientia lucent.Aurum enim ſapientiam ſignificat,ipſe Chriſtus ſtipes ē qui portat tria brachia a dextris,& tria a ſiniſtris:quia ipſe ē vitis vera,in qua fundati ſunt tres ordines palmitū.i. fidelium.illi qui tempore gratię ſunt,dextri ſunt.i.digniores:qui vero ante gratiā quaſi ſiniſtri fuerunt hi tres ordines fideliū ſignificati ſunt in tribus viris quos Ezechiel ſaluandos vidit.ſ. Noe,Daniel,& Iob.i.rectores,continentes,coniugati.Iſti etiā ſunt qui ſecundū euangelium dicuntur eſſe,& in agro,& in lecto,& in mola.Legitur enim ibi,Et erunt duo in agro,vnus aſſumetur,& alter relinquetur:& duo in lecto,vnus aſſumetur,& alter relinquetur:& duo molentes in mola,vnus aſſumetur,& alter relinquetur.Per illos qui ſunt in agro,ſignificantur rectores,ſicut & per Noe:Per illos qui ſunt in lecto,cōtinētes ſicut & per Daniel:Per eos vero qui ſunt in mola coniugati ſicut & per Iob.Prima pars haſtiliū erat quaſi calami aurei.poſt erant cyphi,inde ſpherulæ aureę, tādem lilia.Calami ſunt ſancti qui in humidis diuini fontis nutriti ſunt,& ſunt cōcaui ad recipiendū & ad transfundendum liquorē gratiæ alijs:ipſi ſunt etiā cyphi dum alijs propinant quod biberunt,ſapientiam.ſ.& ſcientiā dei:inde ſpherulæ.i.rotundi,& perfecti,& volubiles cōtra aduerſa& proſpera,per quos nihil detineat,donec veniāt ad lilia æternę iocunditas qui non habēt timoris angulū,nec elationis ſupercilium.Super his ponebantur ſeptē lucernę.i.ſeptē dona ſancti ſpiritus quæ in Chriſto pleniſſime māſerunt,& fidelibus ſecundū voluntatē eius diſtributa ſunt.Mēſa ad hoſtiū diuina ſcriptura eſt,quæ permanet,quęq; intrātibus proponiī.Quæ dū æterna gaudia,& quō ad ipſa perueniatur,oſtēdit,cibū vitę ſuggerit.In ea panes mūdi erāt.i.duodecim apoſto

Augu. in lib. quaſ. Exodi

A li & eorum vicarii q thus orationis deo offerunt:quorum ſi quis moritur,ſtatim loco eius alius ſubſtituẽdus eſt,ſed in ſeptima ætate omnes auferentur. Secundum poſt velum eſt ecclesia cæleſtis quę velatur quãdiu hic viuimus. Thuribulum Chriſtus igne charitatis plen⁹ interpellans ſemper pro nobis. Arca Chriſtus in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ex omni parte aurea,quia in cogitatione,& ſermone,& opere eius nõ niſi pura veritas. Longitudo perſeuerãtia doctrinæ quæ per cubitum vnum,& operationis quæ per cubitum alterum deſignatur,ad cuius perfectionẽ humanus intellectus imperfectus eſt quod ſignat dimidius. Latitudo perfectio charitatis,altitudo perfectio ſpei,ad quam nos dimidii.i.imperfecti ſumus quatuor anuli. Quatuor euãgeliſtæ perfecti,per quos Chriſtus portatur per quatuor mundi partes,quibus ſemper adherẽt vectes aurei.i.prædicatores ſapientia fulgentes ſemper parati contra hoſtes. In arca vrna habẽs mãna.i.aĩa Chriſti cõtinẽs plenã ſapiẽtiã qua reficiunt & angeli. Virga ſacerdotalẽ poteſtatẽ Chriſti ſignificat. Tabulæ,quod ipſe eſt dator legis. Propiciatorium Chriſtus qui propiciatur nobis. Duo cherubin omnes ordines cæli q in eo cõſiſtũt,qui inuicẽ dilectione cõnexi ſunt:q etſi ſapiẽtes,tamẽ eum obumbrant quãtum in ſe eſt. In primo autẽ tabernaculo quotidie introibant ſacerdotes ſacrificium intus cõſummãtes,quia in præſenti eccleſia quotidie debẽt ſe offerre fideles carnẽ ſuam cum vitiis & cõcupiſcẽtiis mortificãtes. In ſecũdo autẽ introibat ſummus pontifex cum ſanguine ſemel in anno,benignitatis effuſo ſanguine in remiſſionẽ peccatorum:in interiora cæli

B introiuit ianuã paradiſi ante clauſam fidelibus patulã faciẽs. His decurſis inſiſte literę. Tabernaculum eñ. Oſtẽdit quam neceſſarius erat Chriſtus,cum per omnia illa legalia nullus introiret in cælum.q.d.prius teſt.habebat ſanctum ſeculare.& vere quia tabernaculum primum & ſecundum. Factum eſt enim primum tabernaculum.i.ſanctum quod extrinſecus erat,quod intus habuit altare incẽſi ante fores ſub diuo altare holocauſtorum quod dicitur tabernaculum,quia ad tempus durauit quod fuit factum in figura huius ſeculi.i.eccleſiæ pręſentis,in qua quotidie miniſtrant ſacerdotes accẽdentes lumen doctrinæ,& paſcentes populum pane dei qui ſuper mẽſam eſt ſacræ ſcripturæ,a ſabbato ſpei vſq ad ſabbatum ſpei, in quo erãt Candelabra & mẽſa,& propoſitio panum quod dicitur ſancta,pro veneratione illius temporis,& maxime quia ſignificabat præſentem eccleſiam in qua ſunt candelabra.i.Chriſtus & eius fideles:luce virtutis & ſapientiæ fulgentes,& menſa ſacræ ſcripturæ cui ſtudio inhęrent duodecim apoſtoli eorumq vicarii,vel candelabra ſunt dona ſancti ſpiritus quæ in eccleſia lucent. Panis ſuper menſam.i.verbum ſacræ ſcripturæ præſto eſt ſabbato ſpei,vbi in Chriſto a turbine ſeculi tuti ſumus vſq ad ſabbatum plenę quietis vbi ſpes implebitur. Hieron.

Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculum quod dicitur ſancta ſanctorum aureum habens thuribulum,& arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro,in qua vrna aurea habens manna,& virga Aaron quæ fronduerat,& tabulæ teſtamenti:ſuper quæ erant cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium de quibus non eſt modo dicendum per ſingula. His vero ita compoſitis,in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes,in ſecundo autem ſemel in anno ſolus pontifex non ſine ſanguine quem offerret pro ſua & populi ignorantia:hoc ſignificãte ſpiritu ſancto,nondum propalatam eſſe ſanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.

C

Poſt velamentum autem erat ſecundum tabernaculum,quia velo interpoſito diuiditur primũ a ſecundo. Tabernaculũ vero ſecundũ ſignificat cælũ,intra quod Chriſt⁹ ſacerdos noſter intrauit non ſine ſanguine.vel tabernaculum quod foris erat ſignificauit vetus teſtamentũ,& eſt figura figuræ,qa figura eſt veteris teſtamẽti. Tabernaculũ vero quod int⁹ erat ſignificabat nouũ teſtamẽtũ,& erat figura veritatis,quia noui teſtamenti. Hãc autẽ allegoriã nõ pſequimur ſecũdũ ſeriẽ literæ,ſed præcedentẽ. Quod dicit ſancta ſanctorũ,p maiori veneratione illi⁹ tẽporis,vel qa ſignificat cęleſtẽ eccleſiã. Habẽs thuribulũ aureũ,quo ſignificat Chriſt⁹ igne charitatis plen⁹,i quo offerunt orones ſcõrũ. Et arcã teſtamẽti.ſ. q cõtinebat teſtamẽtũ. Circũtectã auro ex oĩ parte,i.ĩ circuitu,nõ extra tãtũ,ſed etiã int⁹, Aug. in lib. quæſ. exodi

Digitized by Google

quæ ſignificat Chriſtũ,in cuius cogitatione,& ſermone,& opere,non niſi pura veritas fuit. D
In qua,arca erat Vrna aurea.ſ.gomor Habens mãna,in memoriam antiqui beneficii: qua figurať anima Chriſti plenã habens ſapiẽtiã qua reficiunť & angeli. Et virga Aaron quę fronduerat,p quam ſignificať ſacerdotalis poteſtas Chriſti, Et tabulæ teſtamẽti,in q: bus lex ſcripta fuit,quibus ſignificatur quod Chriſtus dator legis eſt.Vel per arcã ipſa caro Chriſti intelligitur in qua mãna eſt diuinitatis, & tabulæ duorum teſtamentorum,quorum Chriſtus author eſt,& virga pro ſacerdotio.Vrna eſt populus in quo eſt Chriſtus,panis qui de cælo deſcẽdit.Solus em̃ populus pane cęli paſcitur,qui ĩ Chriſto cõtinetur. Super quod eam,arcam erant Cherubin gloriæ.i.glorioſe decorata.ſ.duo angeli glorioſi & decori.
Obumbrãtia,alis connexis. Propiciatorium.i.tabulã quæ ſuper arcã erat duo cherubin

Ambroſius angelos cæli ſignificat,qui charitate cõnexi ſunt & ſciẽtia pleni.Cherubin em̃ interpretať plenitudo ſciẽtiæ.Propiciatorium ſuper arcã Chriſtus eſt,quia ipſi Chriſto ſpecialiter a deo

Aug. ſuper Exodum patre datum eſt,vt eſſet propiciatio pro peccatis noſtris.Poteſt & aliter hoc intelligi. Magnum etem̃ hic ſacramẽtum eſt,aurum quippe ſignificat ſapiẽtiam,arca ſignificat ſecretũ dei.In arca iuſſa ſunt poni lex,& manna,& Aaron.In lege,præcepta ſunt:in virga:poteſtas ſignificatur,in mãna gratia,quia non niſi cum gratia poteſtas eſt faciẽdi præcepta.Verum quia lex a quouis proficiẽte nõ ex omni parte impletur,deſuper eſt propiciatorium. Ad hoc em̃ opus eſt vt deus ſit propicius,& ideo ſuperponitur,quia ſuperexultať miſericordia iudicio.Duo cherubin propiciatorium pẽnis obumbrãt.i.velãdo honorant,quoniam myſteria E iſta ſunt,& inuicẽ ſe attẽdunt,quia cõſonant.Hæc em̃ ſunt duo teſtamẽta,quia cherubin in tempore ple.ſci.quam continẽt duo teſtamẽta quæ obumbrant propiciatorium,quia miſeri

Auguſtinus cordiam dei in qua ſpes,vel conciliant,vel commẽdant.Vel per duo cherubin quæ interpretatione multitudinem ſciẽtiæ habent, rationalis creatura ſignificatur.ſ.angelica.Ideo duo ſunt vt ſocietatẽ charitatis commẽdẽt,ideo pẽnis propiciatorium obumbrãt,quia deo non ſibi tribuunt pẽnas.i.deum honorant virtutibus quibus præibant,& vultus eorum non ſunt niſi in propiciatorium,quia non eſt eis ſpes,niſi in dei miſericordia. De quibus.q.d. vetus teſtamẽtum habuit ea quæ numerata ſunt,& huiuſmodi alia. De quibus.ſ.his,& huiuſmodi Non eſt modo dicẽdum per ſingula,quia pauciora ſufficiunt ad executionẽ noſtræ demonſtrationis.His vero.q.d.de illis non eſt dicendum per ſingula:ſed hoc dicẽdum eſt quod ſequitur. His,tabernaculis, Ita,compoſitis, In priori quidẽ tabernaculo,quod minus erať.i.minoris venerationis,& ſignificabat præſentẽ eccleſiã, ſemper quotidie Introibãt ſacerdotes cõſummãtes ſacrificiorũ officia.ſ.intus incẽſum ponẽtes,& extra ſacrificia.Ecce quod ſupra dixit ſanctum ſeculare.ſ.ſecularia ſacrificia quæ nõ ducunt ad perfectionem. In ſecũdo autẽ,tabernaculo Semel in anno ſolus pontifex,introibat: Nõ ſine ſanguine,ſępe quidẽ ſine ſanguine introibat,ſed cum ſanguine nõ niſi ſemel.Iſte ex parte ſignificat Chriſtum,q̧ ſemel ingreſſus eſt in cælum, quẽ nõ mox ſequimur:quod ſingulis an F nis intrabať,ſignificabat nõdum veniſſe perfectionẽ. Nõ ſine ſanguine dico, Quẽ offerret pro ſua & populi ignorãtia, Chriſtus autẽ pro populo obtulit,pro ſe vero nõ niſi in mẽ

Ambroſius bris ſuis.Vnde ipſe ait.Verba delictorũ meorũ.i.delictorũ ſui corporis.Delicta em̃ noſtra ſua dicit,q̧a ea ſuſcepit,non ad habẽdum,ſed ad delẽdum.Attẽde quod ait, In priori tabernaculo ſemper introibãt ſacerdotes,q̧a hic quotidie debent ſe fideles ſacrificare.Aliter em̃ ad cæleſtẽ patriam nõ poterũt peruenire.Pontifex qui ſemel in anno cum ſanguine introibat,Chriſtus eſt,qui anno benignitatis ſemel in cęlum intrauit per ſanguinem ſuum quem pro peccatis hominum fudit. Hoc ſignificãte.q.d.illa prędicta fiebãt in veteri teſtamẽto. Hoc ſignificãte,in iſtis, Spiritu ſancto,qui ita fieri inſtituit.ſ. Viam ſanctorũ,ſecũdorũ, Nõdum.ſ.donec Chriſt⁹ venit. Eſſe ꝑpalatã.i.nondũ licere,ad cæleſtia introire quouſq; Chriſt⁹ venit,poſt cui⁹ aduẽtũ & cælũ adhuc inacceſſibile eſt mortalib⁹ ſecũdũ corporis cõditionẽ,Ante vero etiã ſecũdum aĩas,ſed patiẽter expectãda eſt reſurrectio,in qua etiã corporib⁹ p Chriſtũ patebit ĩ cælũ acceſſus.Vel, Nõdũ eſſe ꝑpalatã viã ſanctorũ,ſecũdoꝝ.i. Chriſtũ,vel ſpiritualẽ intelligẽtiã.Via em̃ ſanctorũ Chriſt⁹ eſt,q̧ ducit ĩ cęlũ:vel ſpũalis intelligẽtia per quã aſcẽdiť in interiora cæli. Adhuc.q.d.hoc ſignificabat ſpũs ſanct⁹. Priore tabernaculo adhuc habente ſtatum.i.carnalibus obſeruãtiis adhuc ſtatum habentibus, quod autem hæc de ſacrificiis conſummandis,vel in primo,vel in ſecundo tabernaculo ſecundum ſignificationem dicta ſunt,aperit,ſubdens.

Digitized by Google

A Quæ parabola eſt temporis inſtantis,iuxta quam munera & hoſtiæ offerun-tur,quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem,ſolummo-do in cibis,& in potibus,& in variis baptiſmatibus,& iuſtitiis carnis,vſq; ad tem pus correctionis impoſitis. Chriſtus autem aſſiſtens pontifex futurorum bono-rum peramplius & perfectius tabernaculum non manufactum,id eſt non huius creationis,neq; per ſanguinem hircorum aut vitulorum: ſed per proprium ſan-guinem introiuit ſemel in ſancta,æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum & taurorum,& cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emun-dationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti qui per ſpiritum ſanctum ſemet-ipſum obtulit immaculatum deo,emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum deo viuenti?

Quæ eſt parabola.i.myſtica ſimilitudo. Inſtantis tẽporis.i.tẽporis gratiæ quod nunc eſt, Iuxta quam,parabolam, Munera & hoſtiæ offeruntur,a ſacerdotibus figuratiuis. Diſ tingue inter hoſtias & munera. hoſtiæ ſunt de animalibus,munera de aliis.ſ.de thure,de B ſimila,de panibus,& hæc iuxta parabolã offeruntur,quia & hæc aliquid deſignant in inſtan ti tempore. Quæ.ſ.munera & hoſtiæ non poſſunt facere Seruiẽtem,deo Perfectum.i. plene mundatum.& hoc Iuxta conſcientiam.i.in conſciẽtia intus,& ſi ad viſus hominum extra. Vel, Iuxta conſcientiã.i.teſte conſcientia. Seruientẽ deo,dico, Solummodo in ci-bis & in potibus,diſcernẽdis. Et variis baptiſmatibus.i.ablutionibus. Et,in aliis Iuſti-tiis carnis,non ſpiritus. His omnibus,dico, Impoſitis,quaſi in onus ad refrenandas tranſ-greſſiones, Vſq; ad tẽpus correctionis.i.vſq; ad tempus gratiæ quo in melius corrigendi erant,qui vſq; huc ſub pædagogo fuerunt,& ideo nõ poterãt illa perfectum facere. Nõ ta-men eo tempore debebant ceſſare. Chriſtus autem,de ſufficientia vnius & veri ſacrificii noui teſtamenti plene hic tractat,per quod & remiſſionẽ peccatorum,quam in verbis Hie remiæ ſupra tetigit,præſtari dicit,& ſalutem.q.d. hæc prædicta legalia non poſſunt facere perfectum,ſed Chriſtus aſſiſtens pontifex,patri,ad interpellandum pro nobis,vel fidelibus ad auxiliandum dator. Bonorum,non præſentium,vel carnalium,ſed Futurorũ.i.præ-ſentis iuſtitiæ,& æternæ beatitudinis,quæ tempore legis futura erant. Chriſtus,inquam, Introiuit tabernaculum,id eſt cælum.nomine nempe ſignificãtis,id eſt tabernaculi: deſi-gnat ſignificatum,id eſt cælum. Peramplius,quia plures capit quam illud terrenum. Et perfectius,quia ibi eſt æterna beatitudo. Tabernaculum non manufactum,non dico non factum operatione dei,ſed hominis: vnde exponendo ſubditur, Id eſt non huius creatio-C nis,cuius fuit illud in eremo,id eſt humanę,ſicut fuit illud vetus quod fixit homo,ſed longe aliter a deo factum eſt. Introiuit,dico, Neq; per ſanguinem taurorum,hircorum,aut vitu-lorum,effuſum,vt in veteri teſtamento fiebat: Sed per proprium ſanguinem introiuit in ſancta.i.in cæleſte tabernaculum.ſ.in ſancta ſanctorum.i.cæleſtia. Introiuit,dico, Semel per ſanguinem,dico fuſum Semel,quia non eſt opus iterari,quia perfectum eſt. Vel ita,vt per tabernaculum accipiatur Chriſti caro quam pro nobis obtulit,in qua & diabolum expu gnauit. Eſt eñ Chriſtus rex & ſacerdos: rex pugnauit pro nobis,ſacerdos obtulit ſe pro no-bis: quando pro nobis pugnauit,quaſi victus eſt,imo vero tunc vicit: crucifixus eſt eñ,& de cruce in qua erat fixus,diabolum occidit: & inde rex noſter. Sacerdos autem quid pro nobis obtulit? nihil mundũ inuenit in hominibus quod offerret,pro eis ſeipſum obtulit. Ecce mũ da,& fœlix,& vera victima. Carnem vero de vtero virginis accepit vt mundam offerret pro immundis. Hanc vocat tabernaculum,dicens, Chriſtus pontifex,dator Futurorum bonorũ introiuit ſemel in ſancta,neq; per ſanguinẽ taurorũ hircorum aut vitulorũ,ſed per ꝓ-priũ ſanguinẽ. Ipſe,dico, Perfectius tabernaculũ & perãpli9 nõ manufactum,id eſt non hu ius carnis.i.per carnẽ quæ plura bona confert & perficit,quæ & ſine ſemine viri concepta eſt & formata. Aſſiſtens,patri,ad interpellandũ. Dico quod introiuit in ſancta per ꝓpriũ ſanguinẽ: ꝓ hoc Inuẽta,a nobis,vel a Chriſto nobis Aeterna redẽptione,qa redẽpti ſunt æterni,quę redẽptio nõ potuit inueniri in illis legalibus ſacrificiis. Si eñ,quod per Chri-ſtũ potuerit eſſe redẽptio,a minori probat: quia per illa legalia fiebat mundatio corporalis.

Aug. ſuper Exodum

q.d.vere per Chriſtum poteſt eſſe redemptio. Em̄.i.quia. Sanguis hircorū & taurorū,& D
Auguſtinus cinis vitulę aſperſus,qui ſignificat memoriam paſſionis Chriſti, Inquinatos,cōtactu mor
tuorū. Sanctificat.i.a peccato mundat.i.a pœna.Vnde ſubdit, Valens ad emūdationē,
Auguſtinus non animæ,ſed Carnis,qa a pœna legis liberat.Oīs em̄ anima hominis q mortuū tetige-
rat,immunda erat ſeptē diebꝰ:purificabat̄ autē die tertio & die ſeptimo,& mundus erat.&
hic nihil aliud intelligēdū video eſſe inquinationē,niſi contactū mortui hoīs.Vel, Sāctifi-
cat inquinatos.ſ.a corporali macula leprę Valēs ad emundationē carnis.i.vt caro emūdata
ſit propter legis præceptū,ſed in Chriſto eſt perfectio.Vnde ſubdit, Quanto magis.q.d.
Etſi,hoc eſt, Quanto magis ſanguis Chriſti qui obtulit deo ſemetipſum immaculatum,
alius ſanguis non eſt immaculatus.Obtulit,dico, Per ſpiritum ſanctum,omnia ei dictan
tem.Vel immaculatum,dico, Per ſpiritum ſanctū,de quo conceptus & immunis a pecca-
to fuit. Emundabit,non carnem tantum,ſed etiam interiorē Conſcientiā noſtrā ab ope
ribus mortuis.i.a peccatis,quæ qui tangit conſentiēdo inquinatur,ſicut qui tangebat mor-
tuum coinquinabat̄,nec intrat iſte in cælum,ſicut nec ille in tēplū emūdabit a peccatis.Di-
co, Ad ſeruiēdū,deinceps per iuſtitiā Deo viuēti:q.d.multo magis.Et nota quod duo ef-
ficit ſanguis Chriſti a peccato.ſ.mūdat,& reſtituta libertate facit ſeruire deo qui dat viue-
re,qui eſt vita ex ſe viuēs:nemo ergo poteſt ei ſeruire qui mortua opera habet,vel facit.hoc
merito Chriſtꝰ præſtat,in cuius figura illa legalia præceſſerūt.Hircꝰ em̄ ſignificat Chriſtū E
ꝑpter ſimilitudinē carnis peccati: & taurus q a duorū teſtamētorū cornibꝰ vētilat inimi-
Aug. in lib. cos. De iuuēca autē rufa cuius cinerē ad aquā aſperſionis eorūq; mundationē q mortuum
quæſt.Num. tetigerūt ꝑficere lex mādauit,nō eſt tacēdū.Euidētiſſimū em̄ in ea ſignū noui teſtamenti
præfigurat̄.De hac legit̄ in libro Numeri dominus dixiſſe Moyſi,Loquere filiis Iſrael,& ac
cipiant a te iuuencā rufam ſine vitio,quæ nec habet in ſe vitium,& non eſt impoſitū ſuper
eam iugum,& dabis eam̄ ad Eleazar ſacerdotē,& eiicient eam extra caſtra in locum mun-
dum,& occident eam in cōſpectu eius,& accipiet Eleazar ſanguinē eius,& aſperget contra
faciē teſtimonii ſepties,& cremabunt in conſpectu eius,& eius pellis cum carne,& ſanguis
cum ſtercore eius comburetur,& accipiet ſacerdos lignum cedrinū,& hyſopum,& coccinū,
& mittet in medium combuſtionis iuuencę.& congregabit homo mundus cinerē iuuencę,
& ponet extra caſtra in locū mundū,& erit filiis Iſrael,& Proſelitis legitimū ſempiternum.
ex iſto cinere fiebat aqua aſperſionis, vnde mundabantur a contactu mortuorum. Ait em̄,
Omnis em̄ anima hominis qui tetigerit mortuum,immunda erit ſeptem diebus.hic purifi
cabitur die tertio & ſeptimo,& mundus erit:ſi vero non purificatus fuit,non erit mundus.
Omnis qui tetigerit mortuum,& mortuꝰ fuerit non purificatus,tabernaculum domini pol-
Auguſt. in luit,& exercetur anima illa ex Iſrael.Item ait,Et accipiens hyſopum tinget in aqua vir mū
Exodum dus,& aſperget ſuper domū,& ſuper vaſa,& ſuper animas.Vitula rufa,eſt caro Chriſti in-
firma.Fœmineus em̄ ſexus poſitus eſt propter infirmitatē carnalem.Rufa eſt,quia paſſione F
caro Chriſti cruentata eſt.Hanc accipiunt a Moyſe qui eſt figura legis,quia ſecundum le-
gem ſibi viſi ſunt occidere Chriſtum,qui ſecundum ipſos ſabbatum ſoluebat,& obſeruatio
nes legitimas prophanabat.Sine vitio eſt iuuenca,quia immunis a peccato caro Chriſti.
Ad confirmationem autem repetit,dicens,quæ non habet in ſe vitium,vel ad determina-
tionem.ſ.quod & ſi in aliis qui ſunt membra eius habeat vitium,in ſe tamen non habet,&
non eſt poſitum ſuper eam iugum,quia non eſt ſubiugata iniquitati,imo ei ſubiugatos inue
niens liberauit,& eorum vincula dirupit,& poteſtatem ponendi animam,& iterum ſumen
di habuit.Non ad Aaron,ſed ad Eleazar data dicitur:quia non ad tempus quod tūc erat,
ſed ad poſteros illius ſacerdotii domini paſſio erat prouentura.Eiecta eſt extra caſtra,ſic &
dominus extra ciuitatem eiectus eſt,& eiecta eſt in locum mundum,quia dominus non ha-
buit cauſam malam.Occiſa eſt in conſpectu Eleazar,ſic occiſa eſt caro Chriſti in conſpectu
eorum qui futuri in nouo teſtamento domini ſacerdotes.Eius ſanguinem aſperſit contra fa
ciem teſtimonii ſepties,quia Chriſtus ſecundum ſcripturas fudit ſanguinē in remiſſionem
peccatorū:ideo contra faciē teſtimonii,qa nō aliter declaratū eſt,quam fuerat diuino teſti
monio pręnunciatū:ideo ſepties,qa ipſe numerꝰ ad mūditiā ꝑtinet ſpiritualē.Extra caſtra
iuſſa eſt cremari,puto,quia continuatio ſignum eſt reſurrectionis. Natura enim ignis vt in
ſuperna moueat̄,& in eum conuertit̄ quod cremat̄,& ipſum verbū cremare de Gręco ī Lati
nū ductū,ſecūdū Græcū a ſuſpēſione dicit̄.In cōſpectu Eleazar cremata dicit̄,qa illis appa-

Digitized by Google

A fuit reſurrectio Chriſti,qui futuri erant regale ſacerdotiũ.Pellis eius cũ carne & ſang.cõſt. combuſta dicuntur,quia non ſolum ſubſtantia mortalis corporis Chriſti,quæ pelle,carnibus,& ſanguine intimata eſt,ſed etiã cõtumelia & abiectio plebis,quæ nomine ſtercoris ſignificatur conuerſa eſt in gloriam,quam combuſtionis flamma ſignificat.In mediũ combuſtionis mittit ſacerdos lignũ cedrinum,hyſopũ,& coccinũ.Lignum cedrinum eſt ſpes quæ in ſupernis firmiter habitat:hyſopus fides,quæ cũ ſit humilis radicib⁹hæret in petra.Coccinum eſt charitas quia feruorem ſpiritus igneo colore teſtatur. Hæc tria debent mitti in medium combuſtionis,id eſt in reſurrectionem Chriſti,vt cũ illo abſcõdita ſit vita veſtra. Cinis autem.i.reliquię combuſtionis & interfectionis fama eſt quæ ſecuta eſt poſt paſſionẽ, & reſurrectionem Chriſti.Hunc cinerem homo mundus congregabat,& in locũ mundum extra caſtra reponebant,quia hæc fama apud eos maxime claruit,qui non erant de conſortio Iudæorum,& erant mundi ab interfectione Chriſti,& extra celebrationem Iudaicę conſuetudinis.Ex iſto cinere fiebat aqua aſperſionis per quam ſignificatur baptiſmus qua mũdabantur homines a contactu mortuorum,quia ab iniq̃tate huius moribũdę vel morticinę vitę per baptiſmum Chriſti mundamur.Illa aqua tam proſeliti quam Iudęi mundabantur, quia baptiſmus Iudæis & Gentibus prodeſt.Hyſopo quæ fidem ſignificat aqua illa aſpergebatur,quia fide mundantur corda,& ſine fide non prodeſt baptiſmus.A viro mũdo hoc fie

B bat quia vere mundi debent eſſe miniſtri eccleſiæ,qui perſonam domini portant.

Et ideo noui teſtamenti mediator eſt,vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento repromiſſionem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. Vbi eni teſtamentũ,mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris.Teſtamentum enim in mortuis confirmatũ. Alioquin nondum valet,dum viuit qui teſtatus eſt. Vnde nec primũ quidem ſine ſanguine dedicatum eſt.Lecto enim omni mandato legis a Moyſe vniuerſo populo,accipiẽs ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua,& lana coccinea & hyſopo, ipſum quoq; librum,& omnem populum aſperſit dicens,Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos deus.Etiam tabernaculum,& omnia vaſa miniſterii, ſanguine ſimiliter aſperſit.Et omnia pene in ſanguine ſecundum legem mundantur, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.

Et ideo,quaſi obtulit Chriſtus ſemetipſum, Et mediator eſt.i.medius inter deum & homines dator eſt, No.teſt.q.d.põtifex nobis eſt & dator nouæ legis,ſine q̃ nec ſciremus quæ deus vellet nos operari,nec quæ ſperaremus. Noui teſta.dator eſt dico, Ideo vt qui,a deo, Vocati ſunt.i.ab æterno electi, Accipiant repromiſſionem æternæ hæred.i.hęreditatem æternã frequẽter promiſſam.& hoc, Morte Chriſti,ſine qua lex non iuuaret, Inter-

C cedente.i.interueniente inter diſpoſitionem & completionem quæ mors erat neceſſaria. In redemptionẽ,non modo Gentiliũ,ſed etiam earũ, Præuaricationum quæ erant ſub priori teſt.i.quas faciebat lex non ſoluebat.tãtũ vtiq; fuit peccatũ noſtrũ vt ſaluari nõ poſſemus vbi vnigenitus dei pro nobis moreretur debitoribus mortis:ſed ſic dignos nos fecit teſtamenti & promiſſę hęreditatis,& ita teſtamẽtũ factũ firmũ ſicut ſubſequẽter oſtẽditur. Ecce patens inter teſtamenta diuerſitas.Inter vetus enim teſt.& no.in quibus non ſolũ ſacramenta ſunt diuerſa ſed & promiſſa, diſtinctio eſt paſſio Chriſti in cuius morte conſtat non terrena ſed æterna promitti.In morte eñ vnigeniti neceſſe eſt magna ſperari. Vbi enim dixit quod Chriſtus eſt dator no.teſt.morte intercedẽte,nũc quod per confirmationẽ eiuſdẽ oportuerit eũ mori,probat conſuetudinẽ humanę legis.Poterant eñ infirmi ex eo ꝙ Chriſtus mortuus eſt non credere promiſſiones,& ideo hoc probat humana conſuetudine. q.d.recte dixi morte intercedente,quia Vbicunq; eſt teſtamentũ,neceſſe eſt vt mors, Teſtatoris intercedat.i.interueniat ante confirmationem.& vere, Teſtamentum enim ſemper confirmatũ eſt in mortuis,per mortem teſtatoris,ſic & nouũ teſt.i.promiſſio æternę vitę & doctrina euangelica.Vtrũq; eñ nouum teſt.dicitur,Chriſti morte confirmatũ eſt.Sicut ergo teſt.morte teſtatoris confirmatur, ſic & tempus in aſſertione eorum quæ teſtabatur ſe daturum voluit mori,nequis de eis dubitaret,nec aliter poterat nobis eſſe vita.morte etiam euangelium in nobis confirmauit,vt quia pro nobis mortuus eſt,præcepta eius di-

Aug.in lib. de ſacrificio ueſpertino

Digitized by Google

ligamus & in authoritate habeamus,& per mortem gratiam nobis impetrauit qua comple D
re poſſimus. Alioquin.q.d.morte confirmatur teſt. Dum.i.q̄diu, Viuit,ille, Qui teſta-
tus eſt,poteſt enim mutare ſi vult. Vnde.ſ.quia teſt.morte firmatur, Nec primū quidē,
teſtamentum, Dedicatum eſt,i.firmatū,roboratum, Sine ſanguine,& hoc in figura futu
ri,quod ſanguine Chriſti confirmatū eſt,& vere non ſine ſanguine vetus teſtamen.cōfirma
tum eſt. Lecto eīn prius a Moyſe vniuerſo populo omni mandato,legis vt totum cōfirma
ret.Lecto inquā, Accipiens,ipſe Moyſes, Sanguinem hircorū & vitulorū,mixtum, Cū
aqua,quæ ſignificat mūdationem futurorū per aquam baptiſmi.Simul enim aquam & ſan-
Chryſoſto. guinem accepit,quia noſtrū baptiſma ibi figuratum eſt,& paſſio Chriſti quæ ſimul ſunt,al-
terum enim ſine altero non valet.Accipiens inquam cum aqua, Et cū lana coccinea,& cū
hyſopo de quibus aſperſoriū fecit.ipſum quoq; legis. Et omnem populum aſperſit dicens,
Hic eſt ſanguis,confirmator, Teſtamenti.i.fuſus ad confirmandū teſt. Quod mandauit
ad nos deus.Ecce quam proprie prædixit Moyſes verba quibus poſtea Chriſtus vſus eſt in
cœna quando corpus & ſanguinē ſuū diſcipulis ſuis tradidit, Et etiā tabernaculū,ſicut li-
brū, Et omnia vaſa miniſterii.i.quæ pertinebant ad miniſterium tabernaculi, Sangui-
ne ſimiliter aſperſit.ideo ſanguine, Et.i.quia: Secūdum legem omnia pene mundantur
in ſanguine.Pene dicit,quia quædam vaſa ſola aqua baptizabātur,ſed in nobis ſine ſangui
ne Chriſti nihil mundatur interius,& quicquid de aliis ſit, Remiſſio peccati non fit,in ve E
teri lege ſine effuſione ſanguinis,facta in ſacrificio aliquo.Hęc determinatio ideo apponi-
tur quia per aquam aſperſionis quæ fiebat de cinere vitulę rufę fiebat remiſſio peccatorum
aliquando,quando non effundabatur ſanguis,ſed tamen effuſus erat in immolatione vitu-
Auguſ. con læ.In illis autem ſacrificiis quanuis magis ea peruerſo populo fuerint congruenter impoſi-
tra Fauſt. ta quam deo deſideranti oblata,figuræ tamen veritatis fuerunt quæ Chriſtus eſt,cuius ſan
guine redempti,& mundati ſumus,quia noſtra emundatio & dei propitiatio nobis ſine ſan
guine nulla eſt.Sicut ergo Moyſes ſanguinem prædictorum animalium accepit,vt eo aſper
geret & mundaret prædicta:ſic videt Moyſes.ſ.Chriſtus data noua lege ſuum ſanguinem,
qui vitulus dictus eſt propter virtutē crucis,cuius cornibus impios ventilauit,& hyrcus pro
ſimilitudine carnis peccati,& quia hoſtia pro peccato eſt,congreſſum cum aqua de ſuo late-
re,ad hoc opus accepit per aquam.ſ.baptiſmū ſignificans precio ſanguinis nos redimens,
lana coccinea quæ ignei coloris eſt ſignificat ignē dilectionis Chriſti. Charitas eīn Chri-
ſti nobis eſt lana de qua veſtem faciamus.i.qua induamus. Hyſopus qui valet contra tumo
rem pulmonis humilitatem Chriſti ſignificat,qui per feruorem dilectionis & humilitatem
pro noſtra redemptione ſanguinem ſuum fudit,eo ſanguine librum.i.euangelium ſanctifi-
uit.i.cōfirmauit,& populū fideliū abluit dicens,Hic eſt ſang.n.teſt.cōfirmator, quod māda
uit ad vos deus.aſperſit tabernaculum.i.eccleſiam de qua dicit Apoſtolus, Templū dei ſan
ctum eſt quod e.v.& aſperſit o.va.miniſterii,id eſt habentes officia in eccleſia.Quia omnes F
doctiores eccleſiæ in quibus continentur myſteria ſua & ſanguine redemit,& redemptis ſa
pientiæ,& ſcientię ſpiritum tribuit,& omnia mundantur per ſanguinem Chriſti,& ſine eo
nullius fit peccati remiſſio.Poteſt etiā per prędicta populus dei ſignificari.Ipſe eſt eīn liber
& tabernaculum & vaſa pro quo effuſus eſt ſanguis precioſus.Inquit enim, Qui pro multis
effundetur,hi ſunt populus dei.i.electi qui ſpiritualiter mundantur fuſo ſanguine in remiſ-
ſionem peccatorum.alia non mutantur.

Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cæleſtium his mundari,ipſa autem cęle-
ſtia melioribus hoſtiis q̄ iſtis.Non enim in manu facta ſancta Ieſus introiuit exē
plaria verorum,ſed in ipſum cælum,vt appareat nunc vultui dei pro nobis.Neq;
vt ſæpe offerat ſemetipſum,quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingu-
los annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat eum frequēter pati ab origine
mundi.Nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum, ad deſtitutionem pec-
cati per hoſtiam ſuam apparuit.Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel
mori,poſt hoc autem iudicium,ſic & Chriſtus ſemel oblat⁹ eſt,ad multorum ex-
haurienda peccata,ſecundo ſine peccato apparebit omnibus expectantibus ſe in
ſalutem.

Digitized by Google

A Neceſſe eſt.q.d.quandoquidē Moyſes ita fecit,& lex ita præcipit, Ergo neceſſe eſt exē‑plaria quidem.i.figuras, Cæleſtiū.i.eccleſiæ quę ad cælū ducitur.i.ſanctorū de quibus dicitur, Veſtra conuerſatio in cælis eſt: Mūdari,corporaliter his prædictis. Ipſa aūt cæleſtia.i.ſignificata per illa.ſ.eccleſiam quæ licet ſit in terra tamē cæleſtis eſt, Neceſſe eſt mūdari melioribꝰ hoſtiis quam iſtis.i.hoſtia Chriſti.pluraliter tamē dicit Hoſtiis,quia Chriſtus eſt omnes illę hoſtię,quia in omnibus ſignificatus eſt,Chriſtus ergo qui in illis ſignificatus eſt,non indiguit mundari,ſed omnes ſui,ſed tū ſigna eius quia in tabernaculo vſum miniſtrationis præſtabant,ſanguine mūdata ſunt. Non enim.Probat quod Chriſtus mūdauit cæleſtia.i.homines ſuo ſanguine mundatos fecit cæleſtes.i.cæleſtium participes. nā ipſe per hoſtiā ſuam, Introiuit in cælum. Non enim introiuit Ieſus in manufactis ſanctis,vel ſanctorū,cur non?quia illa non ſunt vera ſancta ſed tantum, Sunt exemplaria.i.figuræ verorum ſanctorū:& verus ſacerdos non in vmbratilia,ſed in vera intrare debuit.vnde addit, Sed,introiuit, In ipſum cælum,per illa ſignificatū,ad quid?vt nunc.ſ.poſt conſūmationē Appareat vultui.i.pręſentiæ Dei pro nobis.i.vt pro nobis interpellat,ibi,vt præſentia dei videatur ſicut eſt,& poſt ſe trahat nos ad eādem videndam.Ecce aperte ī his verbis exponit Apoſtolus meliores hoſtias quæ eſt vna.i.Chriſtus,& nota quia vſus loquendi ſic vellet & approbaret ſcriptū eſſe hic.ſ.in manufactis ſanctis exemplaribus verorꝫ,vel

B in manufacta ſancta exemplaria verorum qualiter & in codicibꝰ Græcis reperitur, Neq; vt ſæpe,probauit,quia Chriſtus per hoſtiam ſuā cæleſtia mundauit,modo probat quod melioribus hoſtiis.i.quod ſua hoſtia fuerit dignior & efficacior omnibus aliis,quia illæ hoſtię ſæpe iteratæ ſunt,ſine conſummatione,hæc ſemel oblata ad patriam reducit,quaſi nūc apparet vultui dei. Neq; vero ita vt ſæpe offerat ſemetipſum.i.ſæpe patiatur in cruce,qa ſufficit omnibꝰ ſemel oblatus,& non eſt opus per ſingulas generationes iterari,quod ſi his non ſufficeret,neq; antiquis qui ſimiliter erant redimendi quod ſubſequenter oſtendit, Quēadmodū.q.d.non apparet vt ſępe ſe offerat. Quēadmodū pontifex legis intra ſancta ſanctorū per ſingulos annos in ſanguine alieno.Chriſtus autem ſemel in cælo in ſanguine ſuo. Intuere quantæ differētiæ ſunt inter vetus & nouum teſt.pro exemplari.i.templo quod ibi erat,eſt hic cælum.Differt etiam magnus ſacerdos quia conſiſtit vultui dei ſemper viuꝰ ad interpellandū pro nobis.Ibi ſæpe offerebat,hic ſemel:ibi in ſāguine alieno, hic in proprio. Idem ergo eſt ſacerdos & hoſtia. Alioquin.q.d.Non ſæpe offert dico, Alioquin,id eſt ſi oporteret eum ſæpe ſe offerre. Oportebat eum frequenter pati,incipiēdo, Ab origine mundi,quod vtiq; non fuit opus,quia ſuffecit vna eius oblatio.Si enim ſemel oblatus non ſufficeret omnium credentium in ſe peccata exhaurire, oportuiſſet eum pati ſæpius ab origine mundi,quod ne fieret ſemel paſſus eſt in cōſummationē ſeculorū.Vnde ſubdit, Nūc autem,per inconueniens prædictum conſtat Quod apparuit,patri,per hoſtiam ſuam,nō

C ſæpe, Sed ſemel,oblatam ad deſtructionem Peccati.ſ.vt reatus dimittatur,vt vitium iā non dominetur in nobis quod nulla alia hoſtia facere potuit. In conſummationem ſeculorum,in vltima ætate ſeculi in qua ſunt omnia adimpleta quæ ante erant imperfecta, & ideo non opus fuit vt inciperet pati ab origine mundi. Et quemadmodum.Item per hoc probatur quod niſi ſemel pati debuit,quia lex naturę hoc omnibus hominibus ſtatuit.q.d. lex etiam naturalis oſtendit quod per inconueniens probatum eſt. Etiam,id eſt qa Quēadmodū ſtatutum eſt,hominibus lege naturę, Semel mori,poſt hoc autē.i.poſt ſemel mori reſtat Iudicium,in quo accipient ſecundum quod meruerunt,id eſt vt iudicentur ſecundum merita,non reſtat vt iterum ſurgant,& iterum moriantur,ſic & Chriſtus eadem neceſſitate & iure naturæ, Oblatus eſt,non ſemel ſed ſæpe,aliter eſſet miſerabilior omnibꝰ hominibus.non eſt intelligēdū,quod aliqua peccati ſui neceſſitate oblatus ſit,etiā ſemel immo ſola voluntate. Verū vt homo ſemel moritur neceſſitate & iure naturæ amplius non moritur,ſic & Chriſtus eodem iure ſemel oblatus non poteſt amplius mori,ſed nec indigemus, quia illa vna oblatio ſufficit, Ad exhaurienda pec.Non dico omnium, Sed multorū, qa non omnes credūt. Secundo,autem aduentu veniens ad iudicium, Apparebit expectātibus ſe in ſalutem eorum,quia non neceſſitate ſed voluntate pro peccatis mortuus eſt.Apparebit dico, Sine peccato.ſ.ſine ſimilitudine carnis peccati, ſed potius in carne glorioſa.Vel, Apparebit ſ.pec.i.ita quod tunc non erit hoſtia pro peccato ſed iuſtitia in remunerādo vel damnando,& ſi nec in die irę hoſtia erit multo minus in aliis temporibus.

Hierony.

Remigius.

Ambroſius

Digitized by Google

CAPVT X. D

VMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos eiſdem ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinenter, nunq̃ poteſt accedẽtes perfectos facere. Alioquin ceſſaſſent offerri, ideo ꝙ nullam haberent vltra conſcientiam peccati cultores ſemel mundati. Sed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos annos fit. Impoſſibile enim eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit. Hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi. Holocauſtomata & pro peccato non tibi placuerũt.

Vmbram em̃. Probauit quod ſemel mortuus eſt Chriſtus: ſed quare vel ſemel, quia lex nõ poterat perfectos facere ideo agnus ſine macula erat offerendus. q. d. oblatus eſt Chriſt⁹ ad exhaurienda peccata, & ita opus erat: quia Lex habens vmbrã futurorũ bonorũ. i. extraneã Chryſoſto. ſimilitudinem eorum bonorũ quæ futura erant, Non ipſam imaginem rerum, quæ melius exprimit rem quam vmbra. i. non ipſam veritatem, vt in pictura vſquequo ponat quis colores, vmbra quædam eſt. ſubtractio em̃ vmbra quædam non imago, cũ vero flores ipſos colorum quis impoſuerit, tunc imago efficitur. Lex ergo vmbram habens non imaginem, E Nunq̃ poteſt facere perfectos virtutibus, & beatos pontifices accedentes, Per ſingulos annos, in ſancta ſanctorum, Cum iiſdẽ hoſtiis, quas lex pręcipit, Quas offerunt indeficienter. i. licet indefinenter offerrent & ſemper facerẽt. Alioquin. i. ſi perfecti fierẽt. Ceſſaſſent, illæ hoſtiæ, Offerri. ideo vtiq;, Quod cultores ſemel. i. perfecte vna hoſtia mũdati, Nullam conſcientiam peccati, ſed illis ſemper oblatis ſemper habent. Vna autẽ hoſtia Chriſti perfectos facit, etiam ſi milies peccant, non indigent alia quia ſufficit ad om̃ia & omnem conſcientiam a peccato lauat, quod non vetus. Si enim hoc faceret vetus non eſſet opus iterari. Sicut medicamentũ cũ fuerit forte, & ſalutis efficax, & valens cunctam valitudinem replere ſemel impoſitum totum operatur: ſi vero ſemper apponitur manifeſtum iudiciũ eſt non contuliſſe: ſic, quia illis ſacrificiis nemo curabatur frequenter offerebantur, quia enim prima hoſtia nil valebat, ideo etiã ſecundo offerebatur, quę quia nil proficiebat, offerebatur & alia. erat enim hoſtiarum frequentatio non culparum conſumptio. Sed potius in ipſis, hoſtiis, Per ſingulos annos, oblatis, Fit commemoratio peccatorum, q̃a pro eis offeruntur, & ita conſtat habere peccatũ offerentes illas hoſtias in quibus Eſt cõmemoratio peccatorũ, non abſolutio infirmitatis: accuſatio non virtutis oſtenſio. propter infirmitatem ergo oſtendendã, & vt memoria peccatorũ fieret, imperauit deus illa ſemper offerri. Quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus? offerimus quidem. Cæterũ & ſi nos cotidie offeramus ad recordationem mortis eius faciamus, & vna hęc hoſtia eſt non multæ, F Chryſoſto. Ambroſius quia ſemel tantum oblata eſt: Hoc autem ſacrificiũ exemplũ eſt illius, in idipſum ſemper offerimus, nec a multis hominibus multi Chriſti offeruntur, ſed vnus vbiq; eſt Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus. vbiq; vnum eſt corpus quod offertur, ita & vnũ ſacrificiũ nõ multa, pontifex noſter hoſtiam mundantem, nos obtulit: ipſam nos offerimus, & nunc & tũc oblata nunquam conſumi poteſt. quod nos agimus, recordatio ſacrificii eſt. nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominẽ ſed noſtræ, quia cotidie peccamus. In legalibus ergo hoſtiis erat commemoratio non abolitio. hic autem peccatorũ deletio & virtutis conſummatio, & infirmitatis noſtræ oſtenſio: & celebratur duabus de cauſis. ſ. & pro noſtra infirmitate, vt dictũ eſt, & vt maior Chriſti dilectio noſtris inſigatur mentibus cũ recolimus quanta pro nobis geſſit. Impoſſibile eſt. q. d. in ipſis commemoramus nos eſſe in peccato Nam impoſſibile ſanguine taurorum & hircorũ auferri, peccata. Ideo &c. q. d. q̃a Chriſti hoſtia ſufficit, & vetus teſt. perfectum non facit. Ideo, ad confirmandũ nos, Deus ingrediens mundum. i. homo factus per quod viſibilis in mundo apparuit, Dicit, verbis vel rebus loquens patri ſic, o pater, Hoſtiam, de animalibus, Et oblationem, de aliis, Noluiſti, a tempore paſſionis, Corpus autem, quod præ omnibus ſacrificiis eſt. Aptaſti mihi. i. aptũ & idoneũ corpus mihi dediſti, quia ſine peccato, & paſſibile & mortale quod valeat offerri in redemptionẽ omnium. Ablata ergo ſunt ſigna quia exhibita eſt veritas tunc cum tempus fuit, vt illa auferrẽtur, & veritas veniret, nec vnq̃ in odoribus illis delectat⁹ eſt

Digitized by Google

A dominus niſi in fide & deſiderio offerētis, præcepit tamen hæc ſibi offerri poti⁹ quam offerretur idolis, ipoſuitq; in ceruitatē nec in iuſtificationē. & vt figura eſſet futuri, de quorū reprobatione adhuc addit, dicēs, Holocauſtomata, quę aliis ſacrificiis digniora videbantur quæ tota comburebantur, Et pro peccato, fiebant. quædā enim nō pro peccato fiebant. Illa inquā quæ cæteris erant digniora, Non tibi placuerunt, ex quo veritas venit. A tempore enim paſſionis in qua conſummatio omniū hoſtiarū cœperunt illa diſplicere: ante nūquā ea deſtruxit, ſed illis ſubdit⁹ fuit, dū in tēplo cū hoſtis fuit pręſentatus. In figuris illis veritas prænūciabatur. celebrabāt figuras futuræ rei, multi ſcientes, ſed plures ignorantes: quæ ceſſate debebant re exhibita. vnde ſubdit, Hierony. Auguſtinus in pſal. xxxix.

Tunc dixi, Ecce venio, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam deus volūtatem tuam. Superius dicēs, quia hoſtias & oblationes & holocauſtomata & pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi quæ ſecundum legem offeruntur, tūc dixi, Ecce venio, vt faciā deus voluntatē tuā: aufert primū vt ſequens ſtatuat. In qua voluntate ſanctificati ſumus, per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Et omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerēs hoſtias quæ non poſſunt auferre peccata. Hic autē vnam pro peccatis offerens hoſtiam in
B ſempiternum ſedet in dextera dei, de cætero expectans donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Conteſtatur autem nos & ſpiritus ſanctus. Poſtquā enī dixit, hoc autem teſtamentum quod teſtabor ab illos, poſt dies illos dicit dominus, dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentib⁹ eorum ſuperſcribam eas & peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius.

Tunc. ſ. quādo vidi omnia illa tibi diſplicere tibi, & corpus idoneū ad hoc mihi datū, Dixi ecce, ſine aliqua retardatione venio ad me offerēdū ipſe offerēs, ipſe oblatio ē cuius rei ſacramentū cotidianū voluit eſſe eccleſię ſacrificiū: huius veri ſacrificii multiplicia variaq; ſigna erant ſacrificia priſca. Per illa multa ſacrificia hoc vnum ſignificabatur, quaſi multis verbis vna res diceretur vt ſine faſtidio multū cōmēdaretur, huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta ſacrificia ceſſerūt, vt in ipſo ſacerdote ac ſacrificio fieret peccatorū remiſſio. i. per hoīem Chriſtū Vñ ait, Venio, ad me offerēdū, Vt faciā, & compleam, Voluntatem tuam. ſ. vt quod lex non potuit per me cōpleatur: quia tu es deus meus, inquantū homo ſum. ideo venio ad implendam voluntatem tuam. Quia ita ſcriptum eſt. i. pręfinitum, De me in capite libri, id eſt conſilio deitatis quæ eſt me
C um caput, qui ſum liber humani generis in quo legāt omnia ſibi neceſſaria, & ideo nō eſt opus lege. Vel ſcriptū eſt in ca, li. i. in primo pſal. Beatus vir qui caput pſalterii dr. Superius dicens, quid ſentiat de illa ſcriptura Apoſtolus aperit hic quaſi dicat non ſolū notat veteres hoſtias hęc authoritas nō feciſſe perfectos, ſed ſolā oſtiā Chriſti etiā abolitionē vet. teſt. & conſtitutionem noui, ſi diligenter notātur verba, quia ſuperi⁹ propheta, Dicens oblationes & holocauſta, & pro peccato iam Noluiſti, & ſi prius, Nec placita ſunt, tibi, Quæ tamen offerentur ſecundum legem, hoc dicit ne viderentur ideo diſplicere, quia nō ſecundū legē offerentur. hæc in quam dicens addit, Tunc dixi, Ecce venio vt faciam deus voluntatem tuam. & hęc dicens, Aufert, primū ſacrificiū & cū eo vetus teſt. quod per Moyſē datū eſt, vt ſtatuat quaſi ſtabile, Sequēs. i. nouū ſacrificiū, & cū eo no. teſt. i. euangeliū. In qua voluntate. i. in ſui oblatione ſecūdū voluntatē dei facta, Sanctificati ſum⁹. i. peccatorum purgatione facta reconſiliati deo. ſ.
Per oblationē corporis Ieſu Chriſti, ſemel factam, & ideo hoc ſtatuto primū cadit quia hoc nō potuit præſtare. Et omnis. Amplius exponit virtutē huius hoſtiæ & ne videretur ſanguis per pontifices ſemel in anno oblatus min⁹ profuiſſe, Et ſacrificia cotidie, facta per ſacerdotes perfectos facere, hoc addit. q. d. Pōtifex per ſingulos annos offerēs nō peruenit ad conſummationē: ſicut etiam Omnis quidē ſacerdos, legis, pręſto eſt vt ſpōtane⁹, Cotidie miniſtrās, oratiōes & munera multa, & eaſdē hoſtias de animalibus, Sæpe offerēs, quia nō integre mundant. Vnde ſubdit, Quæ nūquā. i. nullo tēpore quantūcūq; fiāt, Poſſunt auferre peccata, a cōſcientia. Nota quod miniſtrare eſt fa

mulorum,ſedere eſt dominorum.ideo illos famulos oſtendit apoſtolus, Chrūm vero D
dñm quem ſubſequenter dicit ſedere.ſubdens,Hic aũt.ſ.Chriſtus, cuius hoſtia ſuffici
ens eſt.Pro peccatis,omnium offerens,Vnam hoſtiá,quæ ſaluare poteſt peracta obe-
dientia,Sedet.i.quieſcit & regnat,In ſempiternum in dextera dei.i.in potioribus bo-
nis.non enim iterum laborare,& iterum offerre eget,Bene ergo pōt conſummare qui
ſic meruit exaltari.Sedet dico,De cætero. i.de eo quod reſtat.ſ. de gloria bonorum &
pœna malorum,Expectans,non ita vt aliquid pro ſua vel ſuorũ imperfectione patia-
tur,ſed ſine ſui paſſione differt & tolerat,Donec ponantur inimici eius ſcabellum pe-
dum eius.i.plene ſubijciant & appareant,ſubiecti ei,hoc & mō poteſt facere,ſed pati-
tur vſq; ad cōe iudiciũ,niſi inimici vere ſcabellũ eius erunt, quia & ſi mō repugnát ei,
& non videantur ſubijci tunc omnibus apparebunt ei ſubiecti cuius imperio ſuberunt
pœnis.Vna.n.ideo vná tantũ obtulit hoſtiam,Quia vna oblatio eſt, & a peccato ſan
ctificauit electos:Et ſanctificatos,in omnibus virtutibus,Cōſummauit.& hoc,In ſem
piternũ.ſ.quandiu durabit hoc ſeculum.Conteſtatur autem.q.d. Non ſolum ego hoc
affirmo,Sed etiam ſanctus ſpiritus conteſtatur nobis.i.verba noſtra confirmat de ſan.
ctificatione.Poſtquam.n.q.d. Vere teſtatur,vera enim quę promittit,& non niſi iuſta
præcipit.i.no.teſt.poſtquá dixit ſpũs ſan.in Hieremia.Hoc aũt eſt teſt.no.ſ. quod te-
ſtabor ad illos,poſt dies mihi prenũciatos,Dicit dñs,addidit,Dádo.q.d.poſtquá illud
dixit.ſ.ꝙ nō valet ad probationē noſtrá, adiecit hæc alia quæ corroborát vtrũq; quod
diximus.ſ.Dando leges meas,quod pertinet ad conſummationē.Et iterũ , Peccatorũ
eorũ iam non record.amplius,quod pertinet ad ſanctificationē, & ita per authoritatē
Hieremiæ,cōfirmat vtrunq; quod dixerat.literam ſic proſequere,teſtabor dico. Dádo E
leges meas,non ſicut patribus dedi in tabulis lapideis,ſed in cordibus id eſt intellecti
bus illorum,Et in mentibus.i.in voluntatibus,Eorũ ſuperſcribá eos.ſ.præcepta mea
non dicit ſcribam,ſed ſuperſcribá,quia leges ille ſuper vires hoīs ſunt in quarũ.ſ.cō-
pletiōe nullus ſufficeret niſi ope gratiæ.Ecce in his dr̃ quod cōſummat virtutibus, de-
inde ſubdit ſe ſanctificatione dicens,Et pctōrum,quæ in ſe,Et iniquitatum eorũ,quæ
contra proximum fiunt.Iá.i.poſt tempus gratiæ,Non recordabor,ad æterná pœnam
Amplius.ſ.nec in futuro.Ecce hic dr̃ quod ſanctificat.Vel ita diſtingue literam eadē
manente ſententia.Poſtquá dixit hoc eſt teſt.quod te.ad il.poſt di.il.dicit do. Teſta-
bor dico,Dabo leges meas in cordibus eorũ,& in mentibus eorũ ſuperſcribá eas,ſubin
tulit Et peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor am.& ideo iam nō eſt
neceſſaria hoſtia.quod aperit ſubdens.

Vbi autem horum remiſſio,iam non eſt oblatio pro peccato. Habētes itaque
fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti,quá initiauit nobis viá
nouam & viuentem per velamē.i.carnē ſuá,& ſacerdotem magnũ ſuper domũ
dei,accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei aſperſi corda a conſciētia ma
la, & abluti corpus aqua munda,teneamus ſpei noſtræ confeſſionē indeclinabi-
lem.Fidelis.n.eſt qui repromiſit.Et conſideremus inuicem in prouocationē cha F
ritatis & bonorum operum,non deſerentes collectionem noſtrá, ſicut conſuetu
dinis eſt quibuſdam, ſed conſolantes,& tanto magis,quanto videritis appropin-
quātem diē.Volũtarie enim peccantibus nobis,poſt acceptá notitiam veritatis,iá
nō relinquitur pro peccatis hoſtia,terribilis aũt quędá expectatio iudicii,& ignis
æmulatio,quæ conſumptura eſt aduerſarios.Irritam quis faciens legem Moyſi
ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur,quāto magis putatis de
teriora mereri ſupplicia,qui filiũ dei cōculcauerit,& ſanguinem teſtamenti pol
lutum duxerit,in quo ſanctificatus eſt,& ſpiritui gratiæ cōtumeliá fecerit?Sci-
mus enim qui dixit,Mihi vindictam,& ego retribuam.Et iterum,Quia iudica-
bit dominus populum ſuum.Horrēdum eſt incidere in manus dei viuētis. Reme
moramini aũt priſtinos dies,in quibus illuminati,magnum certamen ſuſtinuiſtis
paſſionum,& in altero quidem opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti,
in altera autem ſocii taliter conuerſantium effecti.

Digitized by Google

A Vbi autem. Hic oſtendit quod non ſolũ ex hac authoritate videri poteſt, quod Ieſus ſanctificat & conſummat, ſed etiã quod oblatio iam poſt tẽpus gratiæ non eſt facienda pro peccato, quia facta eſt remiſſio. q. d. Ecce hic dicitur remiſſio peccatorum facta. Vbi aũt horũ iam remiſſio, non eſt facienda. Oblatio pro peccato. i. ceſſat oblatio legalis. Habẽtes itaq;. Finito grandi ſermone de pontifice magno eiuſq; noua lege & ſacrificio, quæ veteribus prętulit, ſubditur moralis inſtructio, in qua eos hortatur ad multa ſed maxime ad fidẽ, patientiam, pacem, munditiã, & fraternitatis charitatẽ, & infert ex omnibus ſuperioribus. q. d. quia vna hoſtia conſũmat, & quia nobis eſt. ſ. or. m. & quia oſtenſa eſt tanta diſtantia, Chryſoſt. quod illa minora hæc maiora ſunt: itaq;, O fratres, habemus, Fiduciã in introitum ſanctorũ in ſanguinem Chriſti. i. certi ſumus quod intrabimus in ſancta ſanctorũ cæleſtia per ſanguinẽ Chriſti, Quam viam. i. quem introitum, Nũciauit, nobis Chriſtꝰ, qui primus aſcendit, & per hoc certi ſumus de nobis. Viam, dico, Nouã, quia nullus ante illũ intrauit, Et viuentẽ. i. permanẽtẽ, peruiam, quia poſtea nulli fidelium clauſa fuit, & illam viam aperuit, & per viam conſeruauit. Per velamen. i. per carnẽ ſuam quæ dicitur velamẽ, quia ipſa caro velabat, & celabat deitatẽ. Vel ideo dicitur velamen, quia ſub velamine fidei ſumitur a fidelibus. q. d. per hoc permanet via illa peruia, quia ſumunt fideles, vt viaticũ carnem Chriſti velatã omni ſenſui. Videtur enim panis, & tamẽ vere eſt caro Chriſti: quod fit

B vt augeatur fidei meritũ, quia nõ habet fides meritũ cui humana ratio. i. humanus ſenſus præbet experimentũ. Per velamen ergo. i. carnẽ quæ velata ſumitur, permanet via peruia, & per hoc quod ille ſacerdos ſemper interpellat pro nobis. Vnde ſubdit, Et per ſacerdotẽ, ſcilicet Chriſtũ prę omnibus, Magnum ſuper domũ. i. populum Dei, & hanc, Habẽtes, fiduciam, Accedamus. Vel ita, Et ſacerdotem magnum, quaſi dicat, Habemus hanc fiduciam, & hanc habentes, & habentes ſacerdotem magnum ſuper do. dei. ſ. qui ſemper viuit ad interpellandũ pro nobis, Accedamus, ad introitum ſanctorum, Cũ vero corde. i. cũ vero intellectu & non ſimulato. & ſi hoc non poteſt eſſe, ſaltẽ accedamꝰ in plenitudine fidei id eſt in plena fide. Quia nihil horũ iam eſt viſibile, nec ſacerdos, nec hoſtia, quod & debemus, & poſſumus, quia ſumus Aſperſi corda. i. ſpirituali aſperſione habemus corda mũdata, A cõſciẽtia mala. i. a cõſciẽtia prauitatis. Illi vero corpora tantũ hñt abluta, Et abluti ſumus corpus aqua munda. i. peccatũ corporale. ſ. originale, quod per carnis concupiſcentiam trahitur ablutum eſt aqua baptiſmi. per hoc oſtenditur quod non fides ſola, ſed bona vita cum virtutibus quæritur. inde hortatur ad ea quæ conueniunt fidei, ſubdens, Teneamus. q. d. & quicquid occurrerit, Teneamus indeclinabilem, vt non ad terrena declinemꝰ, Ambroſius Confeſſionẽ ſpei noſtræ, quæ eſt de æternis. i. teneamus confeſſionem & ſpem quæ eſt cauſa eius, quæ ſpes non eſt vacua non confundit. Fidelis enim eſt. i. verax in promiſſis deus qui repromiſit ea quæ ſperamus: & ſicut deus fidelis eſt in promiſſis: ita nos ſibi vult fideles

C eſſe in promiſſis noſtris. Teneamus dico, Et conſideremus, inuicem. alter. ſ. alterũ, non vt inuideat & inſidietur, ſed In prouocatione charitatis, quæ in animo eſt: Et bonorũ operum. ſ. vt alter alterius exemplo prouocetur ad dilectionem, & bene operandum. Et eſt ſenſus, Fidem & confeſſionem habeamus quantũ ad nos, & cõſideremus inuicem. ſ. perfecti minores eos hortando & minores perfectos imitando eos. Cõſideremus nos inuicẽ dico, Nõ deſerentes, tempore perſecutionis, Collectionem noſtram. i. collectos in fide nobiſcũ, ſicut eſt Conſuetudinis quibuſdam veſtrũ, qui vel timore perſecutionis cedunt, vel propria præſumptione a peccatoribus vel imperfectis, vt iuſti videantur recedunt. Culpat ergo ſcindẽtes vnitatem charitatis, quaſi inter alios non poſſent habitare cauſa ſanctitatis ſuæ qui potius ſuo exemplo debuerunt conſolari alios. Vnde ſubdit, ſed potius Conſolantes eos, conſolatur laborantem qui pariter in labore conſiſtit, quia ſubleuatio laboris eſt viſio collaborãtis, vt in itinere fit: & tãto magis conſolemur, Quanto, magis, Videritis, diẽ retributionis per paſſionem, Appropinquantẽ. q. d. quo propiores eſtis fini & præmio retributionis, aut tanto magis inſtate, ne quis culpa veſtra, deſit. Voluntarie enim. q. d. charitas vtiq; tenenda eſt, & a malis ceſſandum, Voluntarie enim peccãtibus nobis, id eſt nobis in voluntate peccandi manẽtibus: Non relinquitur hoſtia, pro peccatis, id eſt nõ prodeſt Chriſtus qui eſt hoſtia pro peccatis. non relinquitur dico iam. ſ. in hoc præſenti, per quod cõſtat quod nec in futuro. non relinquitur iam dico, Poſt acceptam notitiam veritatis. i. poſtq̃ veniſſemus ad fidem per quam quidam ſecuri ſunt, quaſi nunq̃ perituri ſint. Et attẽde quod

non ait volentibus peccare, Sed voluntarie peccantibus,quia volũtarius eſt qui in aliquo D
aſſiduus eſt,volens qui ad tempus.per hoc ergo ſignificat perſeuerantes vſq; in finem.Vel
Chryſoſto. ita, Iam non relinquitur hoſtia pro peccatis.i.nõ iterũ immolabitur Chriſtus qui eſt hoſtia pro peccatis.i.non relinquitur locus ſecũdæ hoſtiæ,ſicut in veteri lege datum eſt ſępi⁹ offerri hoſtias pro peccato.Non enim Chriſtus iterũ immolandus eſt pro peccato quod ſemel factum eſt,& ſecundo non eſt opus,ſed magis opus eſt manere in fide & veritate. quod ſi non facis,iudicium damnationis te expectat,niſi per pœnitentiã renouaris. & ideo ſubdit, Terribilis autẽ.Sed ſciendũ quod hic quidam exurgunt horũ verborũ occaſione pœnitentiam auferentes,quaſi per pœnitentiam non valet peccator poſt lapſum ſurgere ſecũdo & tertio,& deinceps.Verũ in hoc pœnitentiam non excludit,nec propitiationem quæ fit per pœnitentiã.Non enim inimicus eſt ita ſalutis noſtrę,ſed ſecũdũ excludit baptiſmũ. nõ eñ dicit,nõ eſt vltra pœnitentia vel remiſſio,ſed hoſtia.i.crux ſecunda quæ vna ſuffecit,volens ne vltra hoc expectemus ſed pœniteamus. Terribilis autem.q.d.non relinquitur h.pro pec.ſed relinquitur quædam terribilis Expectatio iudicii, hæc pœna interim eſt. Et ignis æmulatio.i.infeſtatio.i.ignis infeſtans, Quæ conſumptura eſt aduerſarios Chriſti,quod probat per minus.nam quis, Faciens irritã.i.pręuaricans legẽ Moyſi, Duobus vel trib⁹ teſtibus,cõuictus, Sine vlla miſeratione morit̃,morte quam lex pcipit.Quid
Hierony. ergo illi facient contra quos perhibebunt angeli teſtimoniũ & ſancti & propria conſciẽtia? E
q.d.multo grauius punientur.Vnde ſubdit, Quanto,ergo magis, Illum putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium dei conculcauerit.i.vilipenderit ſi non ſufficere credat ad ſalutem,ſed animalia, Et ſanguinem Chriſti,confirmatorem no.teſt. Pollutum duxerit.i. peccatum purgare non valentẽ! In quo tamen ſanctificatus eſt.i.remiſſionẽ accepit, & ita contra eum grauiter peccat. Pollutum enim ſanguinem Chriſti ducit,qui per carnales obſeruantias credit peccata dimitti,a quibus retrahit nos ſanguis Chriſti:ita pollutus eſt , & nos polluit,ſi ab eo vnde eſt remiſſio nos retrahit. Et ſpiritui gratiæ.i.ſpiritui ſancto gratis dato,vel q dat gratiã, Cõtumeliã facit,ſpũi cõtumeliã facit,qui remiſſionẽ quam ipſe ſpũs facit aſcribit carnalib⁹ obſeruãtiis,vel q eũ male viuẽdo a ſe abiicit.Vel cõculcat ille Chriſtum, qui libere peccat abſq; timore & pœnitẽtia,& qui eo indigne participat,ſanguinem pollutum ducit,ſi ab eo mũdatus ad vomitum redit & pœnitere negligit. Spiritui eſt iniurius qui eius beneficium grate non ſuſcipit. Scimus enim.quaſi dicat,Vere talis punietur, Scimus enim illum,id eſt quam verus & potens eſt ille, Qui dixit mihi,ſeruate,
Vindictam, iniuriarum veſtrarum, & ego Reddam.Si alienas vindicat iniurias, Et ſuas,iterum ſcriptura dicit , quia dominus iudicabit purgando, ſeparando a malis, Populum ſuũ,quanto magis puniet inimicos, Horrendum.quaſi dicat,Dominus puniet inimicos & nõ leniter, Et ideo horrendum eſt incidere in manus Dei,id eſt,Incidit ille qui non prouidet,ſed ſubito deprehẽditur. Dei dico, Viuentis,ſcilicet qui ſemper eſt efficax F
& potens facere quod vult. Rememoramini,ſicut optimi medicorum cum alios ſecuerit, & per inciſionem doloris augmentum fecerint,ſolatium mitioribus medicaminibus afferunt & remedium:illi loco vbi dolor ineſt & perturbatam refouent animam: ſic Apoſtolus facit poſtquam concuſſit animas eorum & terruit,refouet eos per laudem priorum,ſcilicet rememorando priora eorum bona,vt facilius excitet ad cætera.quaſi dicat , vt autem non incidatis in man⁹ dei, Rememoramini priſtinos dies.q.d.diu eſt quod credidiſtis,& ideo magis aſſueti eſtis, In qbus,diebus vos, Illuminati,fide pro qua venit tribulatio, Suſtinuiſtis magnum certamen paſſionum,Paſſiones enim quaſi contra eos certabant vt patiẽtiam & fidem extorquerent.Si autem rudes ſuſtinuerunt,turpe eſt ſi modo deficiunt.paſſiones autem erant eis,tum ex propriis doloribus tum ex doloribus aliorum quibus compatiebantur.vnde ſubdit, Et in altero,quaſi dicat , ſuſtinuiſtis magnum certamen & ita magnum certamen, Et,id eſt quia, In altero quidem,id eſt in altera parte certaminis, ſcilicet In opprobriis & tribulationibus propriis , vos ipſi patientes.facti eſtis, Spectaculum omnibus,quod grauiſſimum eſt.Graue enim eſt opprobrium,ſed grauius eſt cũ ſpectaculum omnibus fit,& nõ ſecreto exprobratur, In altero autem,id eſt in altera parte certaminis,ſcilicet in dolore quem habetis pro aliis,eſtis effecti Socii taliter conuerſantiũ,id eſt aſſidue patientium,quo exemplo pati debetis,id eſt compaſſi eſtis Apoſtolis & aliis huiuſmodi.Et eſt ſenſus,Certamen paſſionis ſuſtinetis,& in propriis paſſionibus & in cõpaſ

Digitized by Google

A ſionibus aliorum,& hæ ſunt duæ partes certantium contra vos paſſionum,& vere ſocii fa cti eſtis.

Nam & vinctis compaſſi eſtis,& rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis,cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaq; amittere confidentiam veſtram,quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem dei facientes reportetis promiſſionem. Adhuc enim modicum aliquantulumq; qui venturus eſt veniet & nõ tardabit:iuſtus autem meus ex fide viuit. Quod ſi ſubtraxerit ſe,nõ placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionem,ſed fidei in acquiſitionem animæ.

Nam & vinctis,qui non poterant ſibi neceſſaria quærere, Compaſſi eſtis,ſubminiſtrãdo neceſſaria,pro qua cauſa veſtris vobis ablatis compaſſi eſtis. Et hoc eſt quod ſubdit, Et rapinam bonorum veſtrorum ſuſcepiſtis,q.d.donum dei.& hoc, Cum gaudio,quia ſperaſtis meliora,ſcilicet æterna. vnde ſubdit,vos dico, Cognoſcentes,vos habere meliorem, Et manentem ſubſtantiam,id eſt vitam æternam. Nolite.q.d.quia ſic paſſi eſtis & confiſi de ſubſtantia meliori & manente. Nolite dico, Amittere,per impatientiam, Confi B dentiam veſtram,quæ non modo in futuro habebit ſed etiam iam, Habet, dum ſperat, Magnam remunerationem,& ideo non eſt leuis eius amiſſio. Ad hoc autem vt nõ amittatis hoc vnũ vobis opus eſt,ſcilicet patientia. Patientia eñ nobis eſt neceſſaria. hic oſtẽdit quomodo iam non amittatur,confidentia.ſ.ſi patientia habeatur. In patientia eñ(inquit)dñs.po.a.v. Ideo ait, Patientia nobis neceſſaria eſt,ideo vt per eam Volũtatẽ Dei facientes reportetis in futuro,qui hic ſeminatis, Promiſſionem,id eſt vitam promiſſam. Adhuc enim.q.d.tenenda eſt patientia,nam nec longa eſt.tribulatio vero vehemens.& hoc eſt quod ait, Adhuc enim modicum.i.paruo tempore, Et aliquantulum.i.non vehementer patiendum eſt & mox, Qui venturus,quandoq;, Veniet,retributor, & non tar. quia in martyribus poſt mortem ſtatim gloria datur in quibus nihil purgandũ eſt per quod differantur a gloria. Iuſtus autem. Hic dicit quod per ſolam fidẽ ſi patiendi neceſſitas non ingruat,ſalus datur ad quod cõfirmandũ inducit verba dei loquẽtis per prophetã Abacuc. q.d.non ſolum ille qui patitur ſed etiam qui ſolam fidem habet ſi non imminet paſſio ſaluabitur.quia ita dicit dominus per prophetam, Iuſtus me9,id eſt apud me eſt aliquis, Ex fide,per hoc, Viuit,id eſt viuet in futuro vita æterna quam meretur fide, Ecce quantum valet fides quæ ſola ſaluat,& quod ex fide viuat per contrarium oſtendit, quia ſi ſubtrahit ſe a fide nõ viuit. Vnde ſubdit, Quod ſi ſe ſubtraxerit. Vel ita, Iuſtus autem.q.d. Veniet C dominus & non tardabit.interim autem dicit dominus, Iuſtus meus, ſcilicet qui per me eſt iuſtus,non per carnales obſeruãtias, Venit ex fide,nõ per ſpeciẽ,& ideo hęc ne quærat coronam ſed ferat laborem. Quod ſi.q.d. Vere ex fide eſt vita,quia acquiſitio eſt animæ, & vere, Quod,id eſt quia Si ſubtraxerit ſe,aliquis, Non placebit animæ meæ,id eſt voluntati dei. Nos autem.q.d.ille qui ſubtrahit ſe a fide viuet. Nos autem non ſumus filii ſubtractionis in perditionem,id eſt apoſtaſię,per quam perditur anima,quia nõdum prorſus apoſtatauerant,ſed fide geniti erant. Vnde ſubdit, Sed ſum9 filii fidei,quæ valet, In acquiſitionem,& ideo nunc non debẽt ſe ſubtrahere a fide.vel, Non ſumus filii ſubtract. in per.i.paganorum infidelium qui perdendi ſunt, Sed fidei in acquiſitionem animæ,id eſt filii prophetarum fidelium quorum fides eſt in acquiſitione animæ.

CAPVT XI.

E St autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

Eſt autem fides,quia de fide cœpit agere eius dignitatem & vſum ipſius fidei aſſignatiõne & plurima exemplorum luce oſtendit,& eſt hic laus & commendatio fidei cuius deſcriptionem ponit in qua tria notat,ſcilicet quid efficiat in nobis,& quod fundamẽtum eſt omnium bonorum,& quod de non apparentibus eſt de qua in epiſtola ad Romanos plene

Digitized by Google

dixeramus,& ideo hoc breuiter perſtringamus.q.d.Iuſtus ex fi.viuit. Eſt autem fides ſub- D
ſtantia rerum ſperādarum.i.cauſa quæ res ſperandas faciet quandoq; ſubſiſtere in nobis. quod,eſt dicere,faciet nos conſequi futura bona.& proprie dicitur fides ſubſtantia quia ſperandis ſubſtat,& facit ea eſſe in credente in alia vita.& quia fundamentum eſt omniū bonorum quod nemo mutare poteſt ſine quo non eſt bona ædificatio. Vel, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum,id eſt ſperanda iam etiam in hac vita facit eſſe in corde credentis.
Chryſoſto. per eam enim futura bona quaſi iam ſunt in nobis,quia facit ſubſiſtere in anima noſtra ea quæ non videntur de quibus proprie fides eſt.De viſis enim nō eſt fides ſed agnitio.hæc eſt laus fidei,ſi quod creditur nō videtur.Nā & Thomas cui dictū eſt,quia vidiſti credidiſti: non hoc credidit quod vidit,ſed aliud vidit & aliud credidit.Vidit enim hominem,credidit deum.cernebat quippe & tangebat carnem viuētē quam viderat morientem,& credebat deū ipſa carne latentem.Credebat ergo mente quod non videbat,per hoc quod ſenſibus corporis apparebat.Si autem dicuntur credi quæ videntur,ſicut dicit vnuſquiſq; oculis ſuis credidiſſe,non ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides,ſed ex rebus quæ videntur agitur in nobis,vt ea credantur quæ non videntur. Et eſt argumentum vel conuinctio nō appa
Chryſoſto. rentium.i.præmonſtratio & certitudo & probatio rerum quæ non apparent,quia ſiquis de eis dubitat per fidem probantur,vt adhuc probatur futura reſurrectio,quia ita crediderūt patriarchæ,apoſtoli,& alii ſancti.Probatio ergo rerum quæ nondū ſunt fides eſt, quia ſiqs E
conſideret Abraham & alios quid merito fidei acceperunt,idem de ſe pôt credere & ſpare.

In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes.Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei,vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Fide plurimam hoſtiam Abel quam Cain obtulit deo, per quam teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus: teſtimonium perhibente muneribus eius deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.

In hac enim.q.d.Vere fides eſt cauſa rerum ſperandarum,quia eſt cauſa iuſtitiæ per quā ſunt ſperanda,& hoc eſt quod ait, In hac enim,id eſt propter hanc fidem, *Senes*.i.antiqui patres, *Sunt conſecuti*,a deo vel ab hominibus, Teſtimonium, iuſtitiæ,quia propter fidem deus teſtatus eſt eſſe iuſtos.Senes dicit non quia ſenes eſſent ætate,ſed quia anteceſſores horum,& ſic conſtat fidem non eſſe nouam cū antiqui tenuerunt eam. Fide intelligimus,Exemplis vtitur ad commendationem,& ad oſtendendū quod non de apparentibus ſit fides.q.d.Fides eſt argumentum non apparēt.i.credere debemus quæ non apparēt. *Sicut* fide tantum intelligimus ſecula eſſe aptata,id eſt ſapienter diſpoſita, Verbo dei,id eſt præcepto dei:ita vtiq;,vt Ex inuiſibilibus.i.ex informibus elementis, Viſibilia formata fierent.Ante enim quam deus rerum omnium formas locis,& ſedibus ſuis ordinata diſ- F
tinctione diſponeret,tenebrę erant,& erant inuiſibilia elementa,ſed in eorum ſeparatione nata eſt lux. Prima ergo materia facta eſt confuſa & informis,vnde omnia fierent quæ
Auguſ. contra Manic. diſtincta & formata ſunt quam credo a Gręcis chaos appellari,& ideo recte Deus creditur omnia de nihilo feciſſe,quia etiam ſi omnia formata de iſta materia facta ſunt,hæc ipſa tamen materia de nihilo facta eſt quam Moyſes ſignificauit dicens,In principio fecit deus cęlum & terram &c.Informem enim materiam & confuſam quæ chaos dicta eſt,vnde omnia facta ſunt,nominibus cæli & ter. q̄ inde futura erant ſignificauit,id eſt nominibus viſibiliū rerum propter infirmitatem paruulorum qui minus idonei ſunt inuiſibilia apprehendere, & tūc erant tenebrę,id eſt lucis abſentia.Non enim tenebræ aliquid ſunt,ſed ipſa lucis abſentia,ſicut ſilentium non aliqua res eſt,ſicut in corpore vbi tegumentū non eſt,nuditas dicitur,ſicut & inanitas non eſt aliquid ſed locus vbi corpus non eſt,inanis dicitur. Hæc eadem informis materia etiam terra inuiſibilis & incompoſita appellata eſt:terra ideo,qa inter omnia elementa mundi terra minus ſpecioſa eſt quam cætera:inuiſibilis autem,propter obſcuritatem:eadem materia informis etiam aqua dicta ſuper quam ferebatur ſpiritus domini,ſicut ſuperfertur fabricandis rebus voluntas artificis.Ideo vero aqua dicta illa materia,quia omnia quæ in terra naſcuntur ſiue animalia ſiue arbores vel hærbę & ſimilia ab humore incipiunt formari atque nutriri. Eadem etiam materia dicta eſt abyſſus,quia confuſa erat & cōmixta ſpecie carens.Hæc ergo omnia cælum & terra:terra inuiſibilis & incom

Digitized by Google

A poſita & abyſſus cũ tenebris & aqua ſuper quam ferebatur ſpũs,illa informis materia vocata eſt,vt res ignota notis vocabulis infirmaretur imperitioribus & non vno.Nã ſi in vno, hoc eſſe putaretur quod conſueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo omnibus nominibus ſignificata eſt materia illa inuiſa, & informisq,uæ nulla ſpecie cerni atque tractari poterat de qua deus cõdidit mundum quem ſignificat Apoſtolus dicens, Viſibilia ipſa vero informem naturam ſignificat dicens, Ex inuiſibilibus, vel per inuiſibilia ſignificatur mundus inuiſibilis qui erat in dei ſapientia, ad cuius ſimilitudinem factus eſt hic viſibilis mundus. hæc vtique viſibilia antequam fierent non erant.Quomodo ergo deo nota erant quæ non erant? Et rurſus quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit,non facta cognouit. Proinde anteq̃ fierent & erant & non erant.Erant in dei ſcientia,non erãt in ſua natura.Ipſi autem deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cũ ea feciſſet quã illo quo ea nouerat vt faceret,apud quem non eſt transm.nec vi.ob.ideo ait,vt Ex inuiſibilibus.i.ex intelligibili mundo qui erat in ſapientia dei,hæc eſt dei diſpoſitio qua diſpoſuit oĩa, Viſibilia,iſta Fierent.i.iuxta inuiſibile exemplar quod erat in mente dei,fierent hęc. Fidem plurimã, vel plurima,quia patres antiqui per fidem ſint conſecuti teſtimoniũ iuſtitiæ oſtendit, ponens aliud exemplũ ad cõmendationẽ fidei.q.d.ſenes per fidẽ conſecuti ſunt teſtimonium

Aug. ſuper Geneſim.

B iuſtitiæ ſicut apparet in hoc, Abel fide.i.per fidem inuiſibilium, Obtulit deo hoſtiã plurimam.i.acceptabiliorem & pluris precii q̃ Cain. Vel, Abel obtulit deo hoſtiam plurima fide.i.per plurimam fidẽ quam Cain,quia Abel per fidẽ iuſtus erat. Vnde ſubdit, Per quã, fidem meruit, Eſſe iuſtus,& hujus rei cõſecutus eſt teſtimoniũ. Vnde etiã ipſe Ieſus ait, A ſanguine Abel iuſti &c.Conſecutus eſt dico deo, Etiam perhibente teſtimoniũ muneribꝰ eius,quia ea recepit.i.approbauit quod apparuit cũ ea cæleſti igne conſumpſit,& per Illã, fidem, Defunctus loquitur adhuc,id eſt materia eſt nobis loquendi,vt de eius fide exẽplũ demus.Non enim mors extinxit famam fidei tanta fuit fides quod eam mors non extinxit.Ex fide & patientia præcedentium patrum conſolatur iſtas,ideo dicit quod Abel adhuc loquitur,quia alios ſuo exemplo admonet,vt iuſti ſint,interemit eum quidem mors,ſed non cum eo interemit eius gloriam & memoriam.

Fide Enoch tranſlatus eſt,ne videret mortem,& nõ inueniebatur,quia tranſtulit illum dominus. Ante tranſlationem enim,teſtimonium habuit placuiſſe deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere deo. Credere enim oportet accedentem ad deum,quia eſt,& inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Noe reſponſo accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ,per quam damnauit mundum,& iuſtitiæ quæ per fidem eſt,hæres eſt inſtitutus. Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem,& exiit neſciens quo iret. Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohæredibus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor deus. Fide & ipſa Sara ſterilis,virtutem in conceptione ſeminis accepit etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit eſſe eum qui repromiſerat. Propter quod & ab vno orti ſunt, & hoc emortuo,tanq̃ ſidera cæli in multitudinem,& ſicut arena quæ eſt ad oram maris innumerabilis.

C [margin letter beside "mus ſuæ"]

Fide,hic ponit aliud exemplũ ad commendationem fidei dicens, Fide.i.fidei merito, Enoch tranſlatus eſt in paradiſum,vnde eiectus eſt Adam, Ne videret,non dico ne ſentiret,ſed nec etiam quaſi de longe videret in aliis, Mortem & non inueniebatur,vſq̃ hoc dicit ne putaretur eſſe in aliqua parte mundi ideo non inueniebatur,quia Tranſtulit illũ deus,qui ab omnium aſpectu poterat eum abſcondere. Ante &c.q.d. Vere per fidem trãſlatus eſt,quia per fidem iuſtus fuit,& vere q̃a per fidẽ placuit deo,& hoc eſt quod ait, Ante tranſlationem enim habuit teſtimoniũ.i.iuſti teſtabantur eũ, Placuiſſe deo,& vere per fidem placuit deo, Sine fide enim impoſſibile,eſt aliquã Placere deo,a deo eſt fides neceſ

ſaria quod ſine ea quiſq̃ non placet Deo. & vere ſine fide aliquis nõ poteſt placere, quia nec D
poteſt accedere. Credere enim oportet, quẽlibet, Accedentem ad deũ, hoc. ſ. oportet cre-
dere. Quia, deus vnus Eſt, eſſe proprie deo conuenit quia immutabiliter eſt, Et, ꝙ re-
munerator ſit inquirentibus ſe. Quid ergo ei lex? Et notandum ꝙ ſine hac fide nemo vnq̃
potuit ſaluari. Hæc tamen fides non ſufficit ad ſalutem. Fide. Aliud exemplu m ponit de
Noe ad commendationem fidei dicẽs, Noe reſponſo accepto, a deo, De his quæ adhuc
non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutẽ domus ſuæ, & hoc, Fide. i. per fidem: qa
credidit deo dicenti, Finis eſt omnis carnis, & ſi nulla ſigna videret diluuii. Adeo eñ cre-
debat quod non videbat, quod metuens fabricauit arcam. per Quam. ſ. fidem vel arcam,
Damnauit. i. damnabilem oſtendit, Mundũ, quia dum videret eam fabricari, non credi
dit. Et, ipſe Noe, Eſt inſtitutus hęres iuſtitię, quæ per fidẽ eſt. i. fuit iuſtus ex fide ſicut pa-
tres ſui, niſi enim iuſtus eſſet hoc ei dominus non præcepiſſet. Fide &c. Hic ad patres Iu-
dæorum deſcendit, oſtendens in eis, & in prioribus omnem iuſtitiam ex fide habuiſſe ori-
ginem, & ponit exemplum de Abraham dicẽs ita, fide. i. per fidem ille, Qui vocatur, nũc,
Abraham, cum prius vocaretur Abram, Obediuit exire in locũ, quem accepturus erat
Auguſtinus in hæreditatem & exiit neſciens quo iret. Adeo credebat deo cui obediuit dicenti, Exi de
ter. & de cognatione &c. Hoc autem iam fecerat. Hoc enim dictum ei iam egreſſo de ter-
ra Chaldæorum, & iam conſtituto in Meſopotamia. Non autem dominus ait, vt cor- E
pus eiiceret a terra ſua, ſed vt animum euelleret ne velit reuerti. Non enim exierat in ani-
mo, ſi redeundi tenebatur deſiderio: quod deſiderium deo iubente ac iuuante & illo obediẽ
te fuerant amputandum. Fide, melioris terræ, id eſt vitæ æternæ, Demoratus eſt, Abra-
ham, In terra promiſſionis, & in ea quanq̃ ſibi promiſſa erat, Tanquam in aliena, & in
caſulis. vnde ſubdit demoratus eſt dico in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohæredi
bus eiuſdem, Repromiſſionis, id eſt ſicut Iſaac & Iacob habitauerunt ibi. Non enim
eodem tempore cohabitauerũt. Expectabat enim. quaſi dicat, cur ita habitauit ibi Abra-
ham, quia Expectabat ciuitatem, cæleſtem habentem, Fundamenta quia ſtabilis eſt, &
firma. Cuius, ciuitatis, Artifex & conditor deus eſt. Fide, id eſt per fidem, & ipſa Sara
ſterilis, in propria perſona non in vicaria, Accepit virtutem, id eſt fœcunditatẽ, In con-
ceptione ſeminis, etiã cum eſſet præter Tempus ætatis. ſ. cum eſſet ſterilis & in ſenio, hac
vtiq; fide. Quoniam credidit eum eſſe fidelem qui repromiſerat, prius quidem riſit, & ſi
ex gaudio non tamen plena fide, ſed poſt verbis angeli in fide ſolidata eſt: riſerat aũt Abra
ham quando ei promiſſus eſt, ſed riſus ille admirationis fuit & gaudii non dubitationis,
Propter quod. ſ. quia fidelem credidit deũ, Orti ſunt ab vno, vtero Saræ. vel, Ab vno,
patre Abraham. & hoc. ſ. vtero vel Abraham, Emortuo, emortuũ dicit ad opus concipiẽ
di Saræ vterum quantũ ad virum ſeniorem. Vel ipſum Abraham ad opus generãdi emor-
tuum dicit quantum ad ſeniorem fœminam. Ambo enim ſeniores erant, ſed illa etiam ſte-
rilis erat, & cruore menſtrui iam deſtituta: propter quod iam parere nõ poſſet, etiam ſi ſteri F
lis non fuiſſet. Senior enim fœmina etiam ſi adhuc fluant illi ſolita mulierum de ſeniore pa
rere non poteſt, de iuuene poteſt. Senior vero gignere poteſt, ſed de adoleſcẽtula, ſicut Abra
ham poſt mortẽ Sarę de Cethura q̃ iuuenis erat potuit generare, quia viuidam inuenit eius
ætatem. Ad hoc ergo dicit Abrahæ fuiſſe iam corpus emortuũ, quia non ex omni fœmina
cui adhuc eſſet tempus pariendi generare ipſum in illa ætate adhuc poſſet. Ad aliqđ er-
go erat emortuum corpus eius, & non ad omnia. Ab vno inquit tot orti ſunt, qui ſunt Tã-
q̃ ſidera cæli in multitudine. hoc dicit quantum ad bonos qui luce virtutum & multitudi
ne comparantur ſideribus, Et ſicut arena innumerabilis quæ eſt ad oram, id eſt litus. Ma
ris, hoc dicit quantum ad malos, qui inſtabilitate & numero comparãtur harenę. Mare, eſt
gẽtilitas: ora maris, ritus gẽtilitatis: tibi propinqui facti ſunt aliqui Iudæi, non tamẽ in gẽ
tilitate omnino fuerunt.

Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed a lõ-
ge eas aſpicientes & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſu-
per terram. Qui eñ hoc dicunt, ſignificant ſe patriã inquirere. Et ſi quidẽ ipſius
meminiſſent de qua exierunt, habebant vtiq; tempus reuertendi. Nunc autẽ me-
liorem appetunt, id eſt cæleſtẽ. Ideo non cõfunditur deus, vocari deus eorũ. Para

Digitized by Google

A uit enim illis ciuitatem. Fide obtulit Abraham Iſaac cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſiones, ad quem dictum eſt, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt deus. Vnde eum & in parabolam accepit. Fide & de futuris benedixit Iſaac, Iacob, & Eſau.

Iuxta fidem. quaſi dicat, Quorũdam propoſui exempla ad commendationem fidei, & recte vtiq;. nam Omnes iſti, præter Enoch trãſlatum, Defuncti ſunt iuxta fidem, id eſt adhęrentes fidei non Acceptis, plenarie in hac vita, Repromiſſionibus. Vel ita, Omnes iſti ſunt defuncti non acceptis, in terra Repromiſſionibus, & hoc iuxta fidem illorum. ſperabant enim promitti ſibi cæleſtia, non terrena, non acceperunt hic. repromiſſionibus dico, Sed, potius erant aſpicientes eos, A longe, implendas, ſcilicet poſt mortem in aduẽtu Chriſti, Et ſalutantes eas, id eſt promiſſionibus applaudentes, licet eſſent remotę. Vtitur verbo tranſlato a nauigantibus qui longe proſpiciunt deſideratas ciuitates, quas anteq̃ ingrediantur ſalutatione præueniunt, ex metaphora nanq; nauigantium dicit, Et ſalutantes eas, id eſt gaudentes & deſiderantes eas, vt faciunt nautę longe viſis ciuitatib9, Et, ideo erant Confitentes, id eſt confitebantur, quia Peregrini & hoſpites ſunt, morantes,

B Super terram, peregrini ſunt qui in aliena patria nihil habent. Hoſpites qui de patria non ſunt. & iſti confitebantur ſe non eſſe de hoc mundo, neq; aliquid ſe habere in mundo. ideo confitebantur. Qui enim dicuntur hoc ſcilicet quia peregrini ſunt, & hoſpites, ſignificant ſe inquirere patriam, id eſt dant intelligi, quod aliam quęrunt patriam quod ipſi ſignificare valebant. & ne putaret quis quod illam quærerent de qua exierãt, ſubdit, Et ſiquidem meminiſſent illius patriæ de qua exierunt habebant vtiq; tempus reuertendi. Nũc autem, patet per hoc quod nolebant reuerti. Quod meliorem appetunt, id eſt cæleſtem patriam, & quia hanc petunt, Ideo non cõfundunt, id eſt non erubeſcit, Deus vocari deus eorum, ſcilicet Abraham, Iſaac, & Iacob, qui dicitur deus angelorum. In iſtis honoratur ſicut per malos blaſphematur, & ideo deus eorum dici voluit tanquam illorum ſolorum eſſet deus, qui eſt deus vniuerſæ creaturæ. non fruſtra vtique tantum eis tribuit honorem, ſed quia in eis nouit ſynceram & præcipuam charitatem, & quia in eis tribus patribus conſummauit magnum & mirabile ſacramentum futuri populi ſui. per liberas enim genuerũt & in libertatem, vt Abraham per Saram, Iſaac per Rebeccam, Iacob per Lyam & Rachel: & in ſeruitutem, ſicut ab Iſaac per Rebeccam genitus eſt Eſau, cui dictum eſt, ſeruus eris fratris tui, & per ancillas genuerunt non ſolum in ſeruitutem, vt Abraham per Agar Iſmaelem, ſed etiam in libertatem, vt Iacob, per Balaan genuit Dan, & Neptalim, & per Zelphã Gad, & Aſer. Ita & in populo Dei per ſpirituales & bonos naſcuntur boni & liberi, ſicut *Auguſ. contra Iuſtin.*

C per Paulum illi quibus ipſe dicit, Imitatores meį eſtote ſicut & ego Chriſti: & mali ſerui, vt per Philippum Simon Magus natus eſt. & per carnales ſeruos naſcuntur non ſolum mali in damnabilem ſeruitutem qui eos imitantur: ſed etiam in laudabilem libertatem quib9 dicitur, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere. hoc autem ſacramentum quiſquis in populo dei prudenter agnoſcit, vnitatem ſpiritus & vinculo pacis vſq; in finem quibuſdã cohęrendo quoſdã tolerando cuſtodit. Parauit enim. q. d. non fruſtra appetunt cælum, vel merito non erubeſcit vocari deus eorũ, quia Parauit illis ciuitatem, in qua erunt ſui conciues, Fide, etiã inuiſibiliũ, Obtulit Abraham, non ira ſed voluntate, Iſaac cum tentauerunt, a deo, id eſt cum deus oſtenderet qualis eſſet ad exemplũ aliorũ. non eñ tentauit deus Abraham quaſi qui fidem eius ignoraret, ſed vt ipſe Abrahã & mundus fidei eius vnitatem & firmitatem cognoſceret, & vnigenitum offerebat, Qui ſuſceperat. i. in quo factę erant, Ei repromiſſiones ad quem dictũ eſt quia in. Iſaac vocabitur tibi ſemen, quaſi aliquis quæreret, Quomodo ergo deũ veracẽ credebant ſubdit, Arbitrans quia potens eſt deus & a mortuis ſuſcitare illũ, ſicut & de nihilo facere. Non trepidauit Abraham credere quando promittebatur: non trepidauit offerre quando exigebatur eius dextera: erigitur ad ſacrificiũ, vt moreretur cuius cor erectũ eſt ad fidem, vt naſceretur. nec fuit religio credentis contraria deuotioni obtẽperantis. Promiſſionẽ enim pius pater fideliter tenens quam per hunc oportebat impleri quem deus iubebat occidi, non hæſitauit quod ſibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non ſperatus: non ſibi fecit quæſtionem quaſi de contrariis, *Ambroſius*

Digitized by Google

& ſibi aduerſantibus verbis dei promittentis filium naſciturum, & poſtea dicentis, occide D mihi filium tuum, ſed erat in corde eius fides inconcuſſa & non deficiens qua credidit Auguſtinus deum, qui dedit, vt ille de ſenibus naſceretur poſſe etiam de morte reparare. Vnde, ſcilicet quia tantam habuit fidem, Et accepit eum in parabolam, id eſt non ſolũ in re ſed etiã in ſignificatione. Intellexit enim Chriſtum ſignificari cuius deitas nõ moritur, ſed aries hęrens cornibus inter vepres, id eſt caro Chriſti laborans inter Iudæos in cornibus crucis potuit deo offerri ſpinis Iudaicis ante coronationẽ. Fide & de futuris, q̃ non videbant habita, Benedixit Iſaac, Iacob, & Eſau. Iſaac enim fidem habuit qua credidit, non ſolum quod benedictus eſſet melior, ſed etiam quod Chriſtianus populus ſupplantaret benedictionem Iudæis.

Fide Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit, & adorauit faſtigium virgæ eius. Fide Ioſeph moriens de profectione filiorum Iſrael memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandauit. Fide Moyſes natus, occultatus eſt menſibus tribus a parentibus ſuis, eo ꝙ vidiſſent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictũ. Fide Moyſes grandis factus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligẽs affligi cum populo dei, q̃ temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti. Aſpiciebat enim E in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non veritus animoſitatem regis. Inuiſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit. Fide celebrauit paſcha & ſanguinis effuſionem, ne qui vaſtabat primitiua tangeret eos. Fide tranſierũt mare rubrum tanquam per aridam terrã, quod experti Aegyptii deuorati ſunt. Fide muri Hiericho corruerunt circuitu dierum ſeptem. Fide Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

Item, Iacob moriens fide, habita de his quæ non videbantur, Benedixit ſingulos filiorum Ioſeph, ſcilicet Ephraim & Manaſſe, quia ſingulis cãcellatis manibus propriam benedictionem dedit: & dextera ſuper Effraim poſita, læua autem ſuper Manaſſem minorẽ maiori prępoſuit. Et adorauit faſtigium, vel ſuper faſtigium virgæ eius. Quid eſt quod adorauit ſuper cacumen virgę Ioſeph, forte tulerat a filio virgam quando ei idem filius iurabat, & dum eam tenet poſt verba iurantis nondum illa reddita mox adorauit deum. Non enim pudebat eum ferre tantiſper inſigne poteſtatis filii ſui, vbi virga magnæ rei futuræ præſignabatur, id eſt regni Chriſti futuri in Gentibus. Et eſt ſenſus, Et adorauit deum. ſ. erectus & incumbens. Super faſtigium. i. cacumen, Virgæ eius. Vel myſtice ſine ſuper, F Adorauit faſtigium eius. i. Chriſtum per quem in Aegypto dominium & diſciplinæ virgam habuit. vel, Adorauit ſuper faſtigium virgæ eius, id eſt ſuper regnum Chriſti, id eſt pro regno Chriſti futuro in Gentibus, quem in illo ſignificabatur, orauit. Item Ioſeph moriens fide, habita de futuris, Memoratus eſt de profectione filiorũ Iſrael, de Aegypto vbi ſignificabatur fidelium redemptio a peccatis, & fide futuræ reſurrectionis. De oſſib9 ſuis mandauit, adiurans filios Iſrael, vt aſportarent ea in terram promiſſionis & reconderent ea in ſepulcro patrũ ſuorum, ſcilicet in ſpelũca duplici, in qua ſepulti ſunt Abraham, Iſaac, & Iacob, & cæteri patres, vbi Adam & Eua quieſcebant, quod ideo voluerunt, quia in ea terra præuiderunt naſciturum Chriſtum, vt cum eo reſurgerent. Item Moyſes, ex quo, Natus eſt, occultus eſt a parentibus ſuis menſibus tribus, & hoc, Fide, id per fidem ipſorum parentum qui credebant deum eſſe futurum aliquid magnum per eum cum eſſet adeo elegantis formæ. Vnde ſubdit, Eo quod vidiſſent eum elegantem infantem, quia ab ortu fuit illi infuſa magna gratia venuſtatis, nõ natura ſed dono dei, Et, propter hoc, Nõ timuerunt, parentes eius. Edictum regis, qui omnes maſculos Hebræorũ filios necari præceperat. Item Moyſes grandis factus fide, id eſt per fidem inuiſibilium, Negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo dei, quam habere iocunditatem, carnalem, Temporalis, id eſt tranſitorii peccati. Peccatum enim eſſe putauit, ſe lętari i aula regis, dum fratres ſui affligerentur, maximę vero fidei eſt, ſpernere iocũditatẽ. Ipſi dico,

Digitized by Google

A æſtimans improperium Chriſti eſſe maiores diuitias theſauro Aegyptiorum.i.maius æſtimauit eſſe ferre Improperium Chriſti,quam affluere diuitiis Aegyptiorum.Improperium Chriſti dicit,vel illud quod pateretur pro Chriſto,vel quod ſignificabat in ꝓpria Chriſti figura:vel qđ Moyſes ſuſtinuit a ſuis fratribꝰ quos liberare volebat,ſicut Chriſtus a ſuis quos redimere venerat.Illi eñ dixerunt Chriſto,dæmonium habes.Iſti Moyſi,vis nos interficere,ſicut interfeciſti Aegyptium?quod tamē patienter ſuſtinuit,ſicut Chriſtus. Aſpiciebat enim,in æternum patiēter ſuſtinentium Remunerationem,vel remuneratorem,ad quam ibat Fide,etiam Moyſes reliquit Aegyptum educens filios Iſrael non veritus animoſitatem regis.cui contrarium videtur,quod mortuo Aegyptio diſceſſit inde in terram Madian.ſed quod prius fugit in terram Madian, non fuit metus ſed fides ,quia credebat ſe a deo liberari. noluit ibi manere ne eſſet cauſa iactantiæ ſi in apertum periculum ſe præcipitaret,& ſic deum tentaret,quod diabolicum eſt.Sancti enim quandiu habent quid faciant,non debent deum tentare ſed cedere,vt & dominus locū dedit,qui etiam ſuis præcepit,dicens,Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate,fugite in aliam. Inuiſibilem enim, quaſi dicat,ideo non fuit veritus,quia Inuiſibilem,id eſt deum quem non videbat, Tanquam videns,id eſt,ac ſi videret Suſtinuit,& in eo confidit expectans,quod Promiſerat, & ideo non.Item Moyſes, Fide,id eſt per fidem Celebrauit Paſca,quod cauſa tranſitus

B fuit.Hac vtiꝙ fide,quia ſic credidit populum ſaluandum,ſcilicet,& illos a Pharaone,& nos a diabolo. Et,celebrauit Effuſionē ſanguinis,quo linierunt vtroſꝙ poſtes,& ſuperliminare domꝰ, Ne,angelus percutiēs Qui vaſtaret primitiua,vel primogenita,Aegyptiorum tangeret eos,ſanguine exterritus,quod vtiꝙ factum eſt in figura liberādorum per ſanguinem Chriſti.Item, Fide,id eſt per fidem qua credebant deo promittenti. Tranſierſit per mare rubrum tāquam per aridam terram,& ne videretur hoc caſu factum eſſe,non fide,vel ne videretur fantaſia fuiſſe,addit, Quod experti Aegyptii deuorati ſunt,ſic & per baptiſmum fideles tranſierunt remiſſis peccatis,tanquam Aegyptiis cum diabolo principe tenebrarum ſubmerſis. Fide,etiam quam filii Iſrael habebant, Muri Hierico corruerunt,completo a Leuitis arcam domini portantibus,& æneis tubis clangentibus, Circuitu ſeptem dierum,ſicut huius mundi obſtacula cadunt ad voces prędicantium,dum in hoc tempore eccleſia nouatur,vel mouetur Chriſto duce tanquam Ioſue circuiens orbem terrarum.Item, Raab,licet eſſet Meretrix non periit cum incredulis.& hoc Fide,id eſt per fidem hanc,ſcilicet,quia credidit terram a deo Iudæis tradendam,& ideo excepit exploratores eorum.Vnde ſubdit, Excipiens exploratores cum pace.Quid ergo vos facere debetis qui prophetas & Chriſtum audiſtis?Vtiꝙ debetis duo teſtamēta per apoſtolos tanquam exploratores a Chriſto miſſos credendo excipere,& ita cum infidelibus non peribitis.

C Et quid adhuc dicam?Deficiet enim me tempus enarrātem de Gedeon,Baruch, Sampſon,Iepte,Dauid,Samuel,& prophetis,qui per fidem vicerunt regna,operati ſunt iuſtitiam,adepti ſunt repromiſſiones.Obturauerunt ora leonum,extinxerunt impetum ignis.Effugarunt aciem gladii,conualuerunt de infirmitate,fortes facti ſunt in bello,Caſtra verterunt exterorum,acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos.

Et quid,quaſi dicat,Multa fidei facta dixi,& plura credentium exempla poſui. Et quid adhuc dicam?Si volo ſingula proſequi quæ fide facta ſunt,quaſi dicat infinita ſunt. Deficiet enim me tempus,epiſtolę huius.vel, Tempus,vitæ, Enarrantem de Gedeon,qualiter accepto ſigno velleris a domino iuit contra Madianitas cum.ccc.viris,expugnauitꝙ eos noctu.& De Baruch,de quo in libro Iudicum legitur,quod Iabin rege Canaan affligente filios Iſrael de Bora propheriſſa quæ iudicabat Iſrael tempore illo,præcepit Baruch filio Abynoen vt aſſumeret decem milia pugnatorum:fecit:& iret contra Siſaram principem exercitus Iabin,qui dixit ſe ire ſi ipſa cum eo iret,itaꝙ & iuit cum ipſa eo.Dominus autem exterruit exercitum Iabin quem congregauerat Siſara ad torrentem Ciſon.Fugitꝙ Siſara ad tentoria Iabel vxoris Abercinei,vbi cum abſconditus dormiſſet Iabel clauum tabernaculi percuſſum cum malleo defixit in cerebrum eius vſꝙ ad terram,& mortuus eſt. Et ecce

Digitized by Google

Baruch ſequens Siſaram veniebat,egreſſaq́ꝫ Iabel in occurſum eius,dixit ei,Veni & oſten D
dam tibi virum quem quæris.Qui cum introiſſet,vidit Siſaram iacentem mortuum.Humi
liauit ergo deus die illo Iabin regem Canaan coram filiis Iſrael.Et De Sampſon,qui vt le
gitur in libro Iudicum afflixit vehementer Philiſteos.Et De Iepte,qui cum iret ad pugnã
contra hoſtes vouit domino,quoniam ſi triumphum de hoſtibus daret,vel aſſequeretur,re-
diens quod primo occurreret offerret domino,occurritq́ꝫ ei filia quam immolauit,nec lau-
Auguſtin⁹ de ciui.dei. datur Iepte quod filiam occidit,ſed ꝙ per fidẽ deo iuuante hoſtes ſuperauit.Abraham ve-
ro nõ ſolum nõ culpatur crudelitatis crimine,verumetiam laudatur pietatis nomine quod
filium non ſcelerate,ſed obedienter voluit occidere.& merito quęritur, vtrum pro iuſſu dei
ſit habendum quod Iepte filiam ſibi occurrentem occidit,cum id ſe vouiſſet deo immola-
turum quod ei redeunti de prelio victori primitus occurriſſet.Nec Sampſon aliter excuſa-
tur quod ipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit,niſi quia ſpiritus latenter hoc iuſſerat,
qui per illum mirabilia faciebat.Et de Dauid,& de Samuel,& de Aliis prophetis qui
Chryſoſto. per fidem deuicerunt regna,& operati ſunt iuſtitiam,id eſt ęquum iudicium.Et ſi recuſabat
dicere quæ ſingulis fecerunt,dicit tamen quæ quidam fide operati ſunt.Sapienter hiſtoria
rum commemorationem vitat,ne ſermonem ſuum protelet,breuiter quædam tangens:nec
enim omnino tacuit,nec dicẽs moleſtus effectus eſt.fugit denſitatem,longitudinẽ ,ne fati-
garet auditorem.Et Adepti ſunt,fide, Repromiſſiones,id eſt ea quæ repromittebantur, E
vt victoriam & alia.Promiſſiones multæ factæ ſunt,vt Dauid,Abrahæ,& aliis. Obtura-
uerunt,quaſi dicat,non tantum homines vicerunt,ſed etiam beſtias: quia Obturauerunt
ora leonum,vt Daniel.pluralem numerum pro ſingulari,ſicut in ſequẽti,vbi ait,Secti ſunt.
Solus enim Daniel ſignificatur ora leonum clauſiſſe,& ſolus Iſaias ſectus eſt,ſicut & in Pſal-
mo etiam pluralis numer⁹ pro ſingulari ponitur,vbi dicitur,Aſtiterunt reges terræ,& prin
cipes conuenerunt in vnum.Nam reges dixit pro Herode,& principes pro Pilato. Extin
xerunt impetum ignis,vt tres pueri miſſi a Nabuchodonoſor in fornacem ignis.& Effu-
garũt aciem gladii,id eſt exercitum accinctum gladio,vt Ioſue,Dauid,& alii multi.& Cõ
ualuerunt de infirmitate,vt Ezechias,& Iob.& Fortes facti ſunt in bello,id eſt in prælio,
vt Ioſue,& Iudas Machabeus,& alii.Et Caſtra exterorum,id eſt inimicorum ſępe Verte
runt,in fugam. Mulieres etiam acceperunt Mortuos ſuos,venientes De reſurrectione,
Aug.in lib. de gra.n.t. id eſt reſuſcitatos,vt per Heliam,& per Heliſeum factum eſt.Attendẽdũ eſt quod in veteri
teſtamento ſæpe patribus in his quæ dicta ſunt,& aliis huiuſmodi temporalis fœlicitas
monſtratur exhibita in nouo teſtamento,non eſt tempus talium rerum: ante dedit deus
talia ad veterem hominem pertinentia,vt præter eum non intelligatur alius largitor etiã
terrenæ fœlicitatis quæ ad veterem hominẽ pertinet.In Chriſto autem nouo homine no-
uis noua promittit,id eſt æterna.Vnde & ipſe in conſpectu inimicorum voluit pati,& irri
ſus mori tanquam derelictus a deo,vt gratia noui teſtamenti commendaretur,qua diſcere- F
mus aliam quærere fœlicitatem pro æterna contemnere,vſq́ꝫ ad mortem pertulit perſequẽ
tes ac ſęuientes,& quaſi victo & oppreſſo ſuperbo illudentes.quod vero carnem ſuam reſuſci
tauit,& diſcipulorum aſpectibus & contactibus reddidit,eiſq́ꝫ videntibus in cælum aſcen-
dit,ipſos edificauit,& quod expectare deberẽt,& prædicare euidentiſſima veritate monſtra
uit.Vnde & Iacobus veteris & noui teſtamenti diuidens ſuſtinentiam,inquit,Iob audiſtis,
& finem Chriſti vidiſtis.quaſi dicat,mala temporalia patiamini,vt Iob.ſed pro hac ſuſtinẽ
tia non temporalia bona ſperate quæ illi aucta redierunt,ſed æterna potius quæ in Chriſto
præceſſerunt.

Alii autem diſtenti ſunt non ſuſcipientes redemptionem,vt meliorem inueni-
rent reſurrectionem.Alii vero ludibria & verbera experti inſuper,& vincula,&
& carceres,lapidati ſunt,ſecti ſunt,tentati ſunt,in occiſione gladii mortui ſunt.
Circumierunt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti,quibus
dignus non erat mundus,in ſolitudinibus errantes,in montibus,& ſpeluncis,& in
cauernis terræ.Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſio
nem,deo pro nobis melius aliquid prouidẽte,vt non ſine nobis conſummarẽtur.

Alii autem,Ecce ſupradictum eſt quanta per fidem fecerunt,modo dicit quanta pro fide

Digitized by Google

A paſſi ſunt,quaſi dicat,prædicta per fidem operati ſunt.Hæc Autem,pro fide paſſi ſunt. Alii,ſcilicet Diſtenti ſunt,in equuleo,& aliis tormentis non Suſcipientes redemptionem,id eſt euaſionem præſentem de manu inimicorum, Vt inuenirent reſurrectionem, id eſt vitam æternam. Meliorem,illa redemptione,id eſt liberatione.Vel, Inuenirent reſurrectionem,tanto Meliorem,quanto magis patiebantur.Quanto magis enim quis patitur,tanto glorioſius coronabitur. Alii vero ludibria & verba experti ſunt,inſuper & vincula & carceres,per hoc quod dicit Inſuper,notat hæc in eiſdem perſonis fuiſſe. Lapidati ſunt,vt Hieremias in Aegypto,Ezechiel in Babylone. Secti ſunt,vt Iſaias. Tentati ſunt,promiſſionibus in occiſione gladii,id eſt gladio facta. Mortui ſunt,vt Vrias,Ioſias. Ecce per hoc patet quod in illis patribus veteris teſtamenti quãuis rara fuerunt,tamẽ etiá vſq; ad mortem exempla patientiæ a ſanguine Abel,vſq; ad ſanguinem Zachariæ,quorum ſanguinem dicit dominus ab eis exigendum qui in patrum ſuorum a quib[9] illi occiſi ſunt iniquitate perſiſterent,& in nouo teſtamento,nec defuit,nec deeſt bonorum fidelium multitudo qui in iſta temporali fœlicitate præpolleát,& in ea largitoris dei bonitatem miſericordiamq; experiantur.Deinde adhuc etiam ſubdit alia antiquorum patientiæ exempla, dicens, Circuierunt,multa mundi loca In melotis.Melota veſtis eſt de pilis camelorum, vel melotus eſt animal,quod & taxus dicitur,cuius pellis melota dicitur,& eſt valde hiſpida.Et In pellibus caprinis,vt Helias,& alii. Egentes,neceſſariis. Anguſtiati,cura animi. Afflicti,laboribus. Quibus,id eſt quorum conuerſatione. Dignus non eſt mundus, id eſt amatores mundi,& ideo ne viles habeantur iſti pro tribulationibus.Vel, Quibus dignus non mundus,id eſt adeo viles erant hominibus,quaſi dicat,non erant digni habitare inter eos. In ſolitudinibus errantes,vt Mathathias,& ſequaces eius,& ante eum,Helias & filii prophetarum ſub Ieſabel,& In montibus,& in ſpeluncis, & in cauernis terræ. Diſtingue,Speluncæ ſunt quæ naturales ſunt,Cauernæ quæ aliquo caſu fiunt. Et hi,quaſi dicat,tanta per fidem antiqui fideles operati ſunt,vel paſſi pro fide. Et,tamẽ Hi omnes probati teſtimonio fidei,id eſt quod fides de his perhibuit. Non,adhuc Acceperunt repromiſſionem,id eſt plenam corporis,& animæ beatitudinem,id eſt duas ſtolas etſi ſingulas Deo aliquid pro nobis melius prouidente,vt Non conſummarentur,id eſt perficerentur. Sine nobis,id eſt in communi gaudio omnium,vt maius fieret ſingulorum.& ſi enim ſingulas acceperunt,non tamen geminam ſtolam habebunt vſq; ad communem reſurrectionem,vt omnium conſummatio fidelium ſimul fiat.Vel illi priores Non acceperunt, ſtatim Repromiſſionem,id eſt permiſſam vitam vſq; ad Chriſtum,cur non? Deo prouidente aliquid melius,ſcilicet vt naturam noſtram aſſumeret,& glorioſius eos nobiſcũ exaltaret.vnde addit, Vt non ſine nobis conſummarentur,id eſt requie & viſione dei fruerentur.& ſi illi tenuerunt fidem qui tamdiu expectauerunt requiem,multo magis nos teneamus qui ſtatim accipimus.

Chryſoſto.

Aug. in lib. de gra.n.t.

B C

CAPVT XII.

IDeoq; & nos tantam habentes impoſitam nubem teſtium,deponentes omne pondus,& circunſtans nos peccatum per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen:aſpicientes in authorem fidei,& conſummatorem Ieſum qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione cõtẽpta,atq; in dextera ſedis dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionẽ,vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Nõdum enim vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſus peccatum repugnantes,& obliti eſtis conſolationis,quæ vobis tanquam filiis loquitur,dicens,Fili mi noli negligere diſciplinam domini,neq; fatigeris dum ab eo argueris.Quem enim diligit dominus caſtigat:flagellat autem omnem filium quem recipit.In diſciplina perſeuerate.Tanquam filiis vobis offert ſe deus.

Digitized by Google

Ideoq; & nos,poſt fidei commendationem ad illud quod cœperat redit exhortans eos ad D
patriam pluribus modis,& præcipue ipſius Chriſti exemplo,quaſi dicat,quia alii ſuſtinue-
runt.Ideoq;,quaſi dicat,propter hanc cauſam,ſicut & propter alias. Et nos habemus tan-
tam nubem teſtium,id eſt tantam multitudinem ſanctorum,qui ſunt teſtes fidei,qui vt nu-
bes exemplo ſuo in æſtu tribulationum nos refrigerant,& doctrinis compluunt. Impoſitã,
nobis in exemplum fidei & operum. Deponentes prius omne pondus,peccatorum quod
eſt iam, Et peccatum circunſtans nos,id eſt peccatum quod circunſtat & imminet nobis.
& ſi nondum inſit.Vel, Deponentes pondus,tædium quod fit per tribulationes,vt ſcilicet
iam non tædeat pati. Et peccatum circunſtans nobis,id eſt renunciantes peccatis quę vn-
diq; circunueniunt. Per patientiam,ſuccincti atq; expediti. Cur minus,ſine dubitatione
Ad certamen,martyrii:quia propoſitum nobis.Curramus,dico, Aſpicientes in autho-
rem fidei,in præſenti. Et in Ieſum conſummatorem,noſtri in futuro,quaſi dicat,quia tan-
tus eſt dator fidei currere debemus,& quia idem conſummat plena beatitudine,& quia idẽ
paſſus eſt.Vnde ſubdit, Qui,æterno Gaudio,ad quod per paſſionem itur. Sibi propoſi-
to ſuſtinuit crucem confuſione contempta,id eſt neglecta verecundia humana,ſic & nos
æterno gaudio propoſito nobis poſthabita confuſione debemus currere. Vel, Propoſito
ſibi gaudio,temporalis regni. Potius ſuſtinuit crucem confuſione contempta,quia volue-
Aug. in lib. runt turbę eum rapere vt facerẽt regem quod noluit,quia ipſe erat via humilitatis.Omnia E
de cathecizan. rudibꝰ enim bona terrena contempſit homo Chriſtꝰ,vt contemnẽda monſtraret:& omnia terre-
na mala ſuſtinuit quæ ſuſtinenda præcipiebat,vt nec in illis quæreretur fœlicitas, nec in
iſtis timeretur infœlicitas.Natus eñ de matre quæ quãuis a viro intacta conceperit,ſem-
perq; intacta permanſerit,fabro tamen deſponſata erat,omnem carnalis nobilitatis tumo
rem extinxit.Natus & in ciuitate Bethleem,quæ inter omnes ciuitates Iudęę erat exigua,
noluit quẽq; de terrenę ciuitatis ſublimitate gloriari.Pauper etiã fons eſt cuiꝰ ſunt omnia,
ne de terrenis diuitiis quiſquam extolleretur,noluit rex ab hominibus fieri,quia humilita-
tis viã oſtendit miſeris.Eſuruit qui omnes paſcit,ſitiuit qui eſt fons ſitientium, fatigatꝰ eſt
ex itinere,qui viam nobis fecit in cęlum:obmutuit,& obſurduit,per quem mutus locutꝰ eſt,
& ſurdus audiuit.vinctus eſt qui infirmantium vincula ſoluit,mortuus eſt qui mortuũ ſuſci
Aug. in eo. tauit.amore itaq; eius ſimilia patiamur.Tunc enim impletur lex dum non cupiditate rerũ
temporalium,ſed charitate illiꝰ qui præcepit,fiunt quæcunq; præcepit. Recogitate enim,
q.d.quod Ieſus ſuſtinuit crucem debet nos animare,quia hoc etiã minus,ſcilicet quod Cõ-
tradictionem,quaſi dicat aſpicite Ieſum qui ſuſtinuit crucem. Recogitate enim,vt ſequa-
mini eum. Qui ſuſtinuit,non dico in membris,ſed Aduerſus ſemetipſum,id eſt in ſua
propria perſona. Talem,id eſt tam vehementem Contradictionem,in omnibus aduer-
ſis.& hoc A peccatoribus,quod valde indignum eſt.Recogitate,dico,vt hæc attendentes
Non fatigemini,quibuſlibet aduerſis. Deficientes veſtris animis,quaſi dicat,& ſi corpus F
deficit,animus ſtet.Deficere eſt tribulationis timore fidem negare. Nondum enim,quaſi
dicat,& non debetis deficere. Nondum enim reſtitiſtis vſq; ad ſanguinem, id eſt vſq; ad
Auguſt. de uer. apoſt. effuſionem ſanguinis,& ſi veſtra amiſiſtis.Perfectior in hac vita dilectio nulla eſt ea ad quã
ſancti martyres peruenerunt,qui contra peccata vſq; ad ſanguinem certauerunt.Ideoq; in-
iuria eſt in eccleſia pro martyre orare cuius debemus orationibus commẽdari,pro aliis au
tem defunctis oratur.Vos,dico, Aduerſus peccatum,id eſt infidelitatem,vel alia quęlibet
peccata Repugnantes,quod bonum eſt.& item ideo non debetis deficere,ſed adhuc face-
re idem. Et,id eſt quia. Eſtis,vos Obliti conſolationis,id eſt Chriſti in ſcriptura conſo-
lantis?quaſi dicat,non debetis obliuiſci. Quæ,conſolatio,id eſt Chriſtus conſolator, Lo
quitur vobis tanquam filiis eius,id eſt Chriſti a quo fit conſolatio.Loquitur,inquam, Di-
cens,Fili mi,hæc ſunt verba Chriſti in Prouerbiis Salomonis. Noli negligere diſciplinã
domini , id eſt tribulationes quibus eruditis a domino: Neq; fatigeris,vſq; ad defectum.
Dum argueris ab eo,qui purgat peccata.& non debes fatigari dum argueris, Qui enim
diligit dominus,vt coronet, Caſtigat,id eſt caſtum facit corripiendo. Flagellat autem,
quolibet modo. Filium quem recipit,id eſt quem recepturus eſt in hæreditatem ęternam.
Auguſt. de paſtoribus addit, Omnem,etiam innocentem qui ſine omni peccato.ſi ergo exceptꝰ eſt a paſſione fla
gellorum,exceptus es a numero filiorum.Vnicus ille de patris ſubſtantia natus,æqualis pa-
tri in forma dei,verbum quo facta ſunt non habebat vnde flagellaretur.Ad hoc autẽ car-

Digitized by Google

A ne indutus eſt,vt ſine flagello non eſſet.Qui ergo flagellat,vnicum ſine peccato relinquit adoptatũ qui eſt cũ peccato.Vnicus ſine peccato,non tamen ſine flagello.exemplum nobis propoſuit in paſſionibus ſuis.Non ergo conturbari debemus cum aliquis ſanctus grauia & indigna perpetitur,ſi obliti ſumus quæ pertulerit iuſtus ſanctuſq; ſanctorum. Et attẽde hic iuſtitiam & miſericordiam dei:iuſtitia eſt in eo quod flagellat,miſericordia in eo quod recipit.Attende etiam quod non ait,omnis qui flagellatur filius eſt,ſed omnis filius flagellatur.Aliter enim nullus recipitur,& quia flagellat omnem filium. Ideo Perſeuerate,vſq; in finem. In diſciplina,patienter ferendo,& debetis:quia in hoc quod diſciplinã dat, Offert ſe tanquam filiis,id eſt patrem ſe eſſe oſtendit.quod probat per ſimilitudinem humanam,ſubdens,

Auguſt.in pſal.lxxx.

Quis enim filius quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis,cuius participes facti ſunt omnes:ergo adulteri & nõ filii eſtis. Deinde patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus,& reuerebamur eos.Num multo magis obtemperabimus patri ſpirituum,& viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum,ſecundum voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id quod B vtile eſt,in recipiendo ſanctificationem eius.Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudii,ſed mœroris:poſtea autem fructum pacatiſſimũ exercitatis per eam reddet iuſtitię.Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite,& greſſus rectos facite pedibus veſtris,vt non claudicans quis erret,magis autem ſanetur.Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam,ſine qua nemo videbit deum.

Quis enim filius,eſt Quem non corripit pater?id eſt cui non det diſciplinam vt non auferat miſericordiam.cędit contumacem vt reddat hęreditatem.ſi promiſſa patris bene audiſti vel agnouiſti,non timeas flagellari,ſed exhæredari.Curre ſub manu patris flagellantis,quia dum flagellat,erudit ad hęreditatem.Noli eſſe iniquo ſenſu & puerili,vt dicas, Plꝰ amat pater meus fratrẽ meum cui permittit facere quicquid vult,quam me:quia ſi me mouero contra iuſſionem eius flagella inuenio.Potius gaude ſub flagellis,quia tibi ſeruatur hęreditas.illis ad tempus parcit quos & in æternum damnabit. Quod ſi extra,quaſi dicat, vos filii ſtate in diſciplina. Quod ſi extra diſciplinam eſtis,cuius,diſciplinæ Participes facti ſunt omnes,filii dei. Ergo eſtis adulteri.i.adulterini filii,& non legitimi.Vel, Adulteri,id eſt diaboli poſſeſſio, Et non filii dei.Nota non iure vocari patrem qui ex adulterio genuerit,quia ab eo geniti non dicuntur filii legitimi. Deinde.Item inde hic oſtenditur quare debent eſſe in diſciplina,quaſi dicat,ex præmiſſis patet quod in diſciplina debe- C tis perſeuerare. Deinde,id eſt ex his quoq; ſequẽtibus idem poteſt intelligi,ſcilicet,quod Habuimus quidem patres carnis noſtræ,non animæ eruditores. Et reuereamur eos.Reuereri eſt cum timore honorem impendere. Nonne ergo multo magis obtemperabimus patri ſpirituum,id eſt animarum quæ non ſunt de materia vt corpora ex patribus. Et viuemus,quaſi dicat, Itẽ ideo debemus obtemperare,quia per eum viuemus in æternum.contra. Et illi.Item alia ratio hic oſtenditur quare obtemperandum eſt deo. Et,id eſt quia, Illi quidem,ſcilicet patres carnis,& In tempore paucorum dierum erudiebãt nos. & hoc Secundum voluntatem ſuam,id eſt in his quæ volebant,ſcilicet in vanis. Hic autẽ,ſcilicet pater ſpirituum erudit nos Ad id quod vtile eſt,id eſt ad fidem & bonam vitam.Erudit,dico,ſi ſumus In recipiendo ſanctificationem,id eſt ſi recipimus diſciplinam eius quæ nos ſanctificat.Vel ita erudit Ad id quod vtile eſt,ſcilicet, In recipiẽdo,id eſt vt recipiamus Sanctificationem eius,id eſt, Munditiam eius.Omnis autem.Hic dicit quod poterant obiicere vt ſoluat,quaſi dicat,ſtate in diſciplina.ſed verum eſt quod Omnis diſciplina,non vtiq; illa quę a diſcendo nomen accepit,& dici poteſt ſcientia,ſed illa quæ pro peccatis eſt correctio.Diſciplina enĩ quæ Græce dicitur pędia eſt eruditio per moleſtias quando pro peccatis ſuis mala quis patitur vt corrigatur quæ hic intelligitur.Eſt enim diſciplina quæ a diſcendo nomen accepit,quæ ſcientia dici poteſt, & dicitur Græce epiſtemene. Omnis,inquam,diſciplina, In præſenti quidem non videtur eſſe gaudii ſed mœroris,ſed

Auguſt. in pſal.lxxxix.

Chryſoſto.

Auguſtinus

Auguſt. de trinita.

Digitized by Google

non eſt ita.ſi quis modo cogitat futura. Poſtea autem,id eſt in alia vita, Exercitatis per D
eam,diſciplinam, Reddet deus fructum iuſtitiæ,id eſt qua iuſtitiā meretur. Fructus,di-
co, qui non erit ſicut fructus huius mundi qui nunquam in tranquillitate eſt. Sed pa-
catiſſimum,id eſt in omni quiete poſſidendum,id eſt pacem qua maior non eſt. Propter
quod,ſcilicet vt habeatis talem fructum. Man⁹,id eſt affectum charitatis quo deum olim
complectebamini modo, Remiſſas,id eſt pigras ad eleemoſynas. Et genua ſoluta,id eſt
fortitudinem qua firmiter ſtatur in genibus quæ ſoluta eſt refrigidata charitate. Erigi-
te,ſurſum ad deum,vt nec otio torpeatis,nec debilitate hęſitetis. Et facite pedib⁹ veſtris,
id eſt fidei veſtræ Rectos greſſus,vt ſcilicet fides veſtra recte incidat,confitēdo quod cre
dit.& ſi opus eſt patiendo.quæ fides recte dicitur pes,quia totum portat. ita rectos facite
Vt nequis,id eſt non aliquis Erret a via rectitudinis, id eſt vt non aliquis deuiet a ve-
ra vita fidei,ſicut & illę qui carnales obſeruantias recipit.quod eſt errare.Et non ſit Clau
dicans,id eſt non claudicet,vt qui timore paſſionis titubat. Magis autem ſanetur,ſi erra-
uerit vel timuit.Vel recti greſſus ſunt pedib⁹,recta intentio in operibus.Et eſt, Facite re-
ctos greſſus pedibus veſtris,id eſt habere rectam intentionem in operibus. Vt non claudi
Aimo cans,quis in bono opere erret a via rectitudinis,id eſt rectę intentionis. Magis autem ſa
netur,a peccatis bona intentione operando,& Sequimini pacem cum omnibus,quaſi di-
cat,vſq; adeo patiamini,vt pacem etiam cum tribulatoribus veſtris habeatis,quæ eſt dile- E
ctio & concordia.Et ſequimini Sanctimoniam,id eſt perfectionem in operibus,quia fides
ſola non ſufficit.Vel, Sanctimoniam,id eſt caſtitatē mentis & corporis.Vnde,Beati mũ
do corde,quoniam ipſi deum videbunt. Sine qua,ſcilicet pace & ſanctimonia. Nemo vi
Aug.in ſer. quodam de viſione dei. debit deum,adeo neceſſaria,contundendo enim oculum extinguimus.Ecce quomodo exter
ruit amatorem boni,non formidatorē mali.Ait, Sine qua nemo videbit deum,ex eo ipſo
quod deſideras te terret.Aliud eſt timere pœnam,aliud eſt amare iuſtitiam.ſi timore gehē
nę non facis malum eſt quidem vitę fides,quia credis futurum dei iudiciū.gaudeo fidei tuę,
ſed adhuc timeo malitiæ tuæ.Sit ergo in te pax & ſanctimonia,ſine qua non videbit deus.
Aug. in eo. Nam vnde videamus deum,non habebimus ſi contundendo in nobis ipſum oculum extin
xerimus:ſimus pacifici,vt agnoſcamur filii:ſimus mundi corde,vt videam⁹ deum.Beati em̄
pacifici,quoniam filii dei vocabuntur.Beati mundo corde,&c.

Contemplantes ne quis deſit gratię dei,nequa radix amaritudinis,ſurſum ger
minans impediat,& per illam inquinentur multi.Nequis fornicator aut propha
nus,vt Eſau qui propter vnam eſcam vēdidit primitiua ſua.Scitote enim quoniā
& poſtea cupiens hæreditare benedictionem reprobatus eſt. Non enim inuenit
pœnitentiæ locum,quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam.Non enim acceſ-
ſiſtis ad tractabilem,& acceſſibilem ignem,& turbinem,& caliginem,& procel- F
lam,& tubæ ſonum,& vocem verborum.

Contemplantes,quaſi dicat,Hortor vos ad pacem & patientiā,& ne dubitetis poſſe eſſe
tam patientes,quia gratia dei præſto eſt,ſed cauete ne deſitis ei.& hoc eſt,Sequimini pacē.
Vos,dico, Contemplantes,attentione multa. Ne quis,non ſolum vos Deſit gratię dei,
quaſi dicat non ſolum de vobis,verumetiam de aliis ſit cura vobis. Diligenter attendite &
conſiderate nequis veſtrum deſit gratiæ,quam humanę prauitatis meritum ſæpe repellit.
hoc autem modo poteſtis retinere gratiam.Cauete, Nequa radix,ſcilicet mala cogitatio.
Amaritudinis,id eſt noxię delectationis,ex qua ꝑuenit amaritudo, Surſum germināſ,
id eſt ad conſenſum & operationem veniens, Impediat,illam gratiam. Et per illā,amari
tudinem,non ſolum ille in quo eſt,ſed etiam eius exemplo. Inquinentur multi,alii,& ideo
Aimo graue eſt.Radix amaritudinis mala cogitatio eſt,quia ſicut radix amara dulces fructus non
profert:ſed ſui ſimiles,id eſt amaros & fons ſulphureus aquas non habiles ad bibendum.ita
mala cogitatio non dulces fruct⁹,id eſt dilectionem & operationē:ſed amaros generat,qui-
bus impeditur iter ad cælum.Deinde quomodo contemplari debeant nequa radix amaritu
dinis germinet.oſtendit per partes in quibus aliquos de illis notat,ſubdens, Nequis,&c.
q.d. Eſtote contemplantes. Nequis,veſtrum ſit Fornicator,vt cum fide teneat carnales

Digitized by Google

A obſeruantias,quaſi concubinam quæ eſt ſpiritualis fornicatio. Aut prophanus,id eſt pror ſus fidem negligens,& alienus a deo. Prophanus enim dicitur,quaſi porro,id eſt longe a phano,id eſt templo dei,id eſt penitus irreligioſus. Vt Eſau. Vel ad literam, Nequis ſit fornicator aut prophanus vt Eſau.Erant enim inter Iudæos aliqui ſectatores Eſau in fornicatione etiam in gaſtrimargia.Eſau dicitur fornicator,quia contra voluntatem patris & matris vxores alienigenas duxit. Prophanus dicitur,quia gaſtrimargus,id eſt ventris ſeruus extitit,& guloſus.vnde vẽdidit primogenita pro lenticula rufa.vnde ſubdit, Qui propter vnam eſcam vendidit primitiua, vel primogenita ſua,id eſt dignitatem primogenitorum.Primogenita enim hic appellat honorem & dignitatem ſacerdotii, quia ante ſacerdotium Aaron omnes primogeniti ſacerdotes erant ſicut fuit Sem.& hæc erat dignitas,quia & de ſubſtantia & hæreditate paterna maiorem portionem ſumebat, veſtiumque ornatu locupletior ſplendebat, eique benedictio dabatur.Ecce quam procul a religione fuit Eſau.pro ventre dedit benedictionem,cuius factum iam commemorat vt dehortetur ab illius ſimilitudine. Scitote enim, ne ſitis vt Eſau, quia ipſe reprobatus eſt. Aimo — Aimo — Chryſoſto.

Scitote enim quoniam & poſtea cupiens hæreditare benedictionem,reprobat⁹ eſt a deo, Iſaac confirmante benedictionem quod fecerat Iacob.Ita cauendum eſt iſtis,ne cum poſt mortem deberent accipere benedictionem reprobentur,& pœnitentia eis non valeat:tunc B enim infructuoſa erit pœnitentia,in cuius rei figura nec Eſau profuit. Vnde ſubdit, Nõ enim.quaſi dicat,vere caruit benedictione. Non enim inuenit locum pœnitentiæ,id eſt veniç,& locum benedictionis per pœnitentiam:non quod non pœniteret,ſed quia non pœnituit vt debuit,dicens,Venient dies luctus patris mei Iſaac,& occidam fratrem meum Iacob.Non inuenit,dico, Quanquam inquiſiſſet eam,benedictionem Cum lachrymis, non cum veris.Lachrymç enim illç potius fuerunt ex indignatione contra deum,& ex dolore amiſſi honoris,quam ex humilitate veraq; pœnitentia. Non enim,dixerat & monuerat nequis deſit gratiæ,his modis quos ſubdidit:nec debet aliquis deeſſe, parata eſt enim gratia.& hoc eſt quod hic oſtẽdit, Non enim acceſſiſtis,ad aſperitatem legis quam deſcribit,vt econtrario intelligatur ſuauitas gratiæ.Mos enim comparantium rem rei eſt,vt alteram deprimãt,& alteram extenuent,vt ſic alterius eminentia clareſcat.ſic apoſtolus ex cõparatione illorum quæ fuerunt in veteri teſtamento,noſtra maiora declarat & meliora. Illorum ergo aſperitatem deſcribens ait, Non enim acceſſiſtis ad ignem tractabilem,id eſt palpabilem. Et acceſſibilem,quo ſcilicet motu corporis acceditur,ſed ad ſpiritum ſanctũ qui eſt ignis conſumens peccata,ad quem non motu corporis ſed ſpiritu mentis itur. Et, non acceſſiſtis Ad turbinem.Turbo eſt vis ventorum cum grandine & pluuia.hæc ad literam in datione legis facta ſunt.Turbo autem ſignificat impetum vitiorum quç per legem magis dominata ſunt,modo autem venitur ad ſerenitatem virtutum per gratiam.Vel tur C bo ſignificat comminationem ipſius legis.ſi quis hoc vel illud fecerit,moriatur. Et caliginem.Caligo eſt tenebroſitas ignis & fumi qua ſignificatur,quia obſcura erat lex. Caligo enim mentis obſcuritatem ſignificat,modo vero clara intelligentia eſt. Et procellam,quç maior eſt quam turbo,id eſt tempeſtas quæ quocunq; modo propellit.hæc eſt ſeruitus peccati ſecundum operationem quæ per legem trahebat homines,modo autem requies eſt a vitiis imperfectis.Vel procella ſignificat ipſam vindictam legis. Et tubæ ſonum,quæ eſt ſignum monitionis ad bellum,quo ſignificãtur motus delectionis,qui non per legem,ſed per gratiam extinguuntur.Vel ſonus tubæ ſignificat præſentiam & aduentum dei omnipotentis.Vnde etiam idem apoſtolus alias dicit,loquens de aduentu Chriſti ad iudicium.In tuba dei deſcendet, deſcendet de cçlo,id eſt in voce angelorum.Hæc ad literam in datione legis facta ſunt,vt corda Iudæorum prona ad peccandum conuerterentur,ne auderent legẽ tranſgredi.Non hic terror eſt in euangelio, Et vocem verborum. Vox verborum intelligitur,non ipſius dei,ſed angelorum.Per ſubiectam enim creaturam,id eſt per angelum loquebatur deus Moyſi. Aimo — Chryſoſto. — Aimo — Aimo. — Aimo — Chryſoſto. — Aimo — Idem — Idem

Quam qui audierunt excuſauerunt ſe, ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur, & ſi beſtia tetigerit montem lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyſes dixit, Exterritus ſum & tremebundus. Sed

Digitized by Google

acceſſiſtis ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem, D
& multorum milium angelorum frequentiam, & eccleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cælis, & iudicem omnium deum, & ſpiritus iuſtorum perfecto rum, & teſtamenti noui mediatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem, melius loquentem q̃ Abel.

Quam, vocem tubarum & angelorum illi, Qui audierunt excuſauerunt ſe ne eis fieret verbum, id eſt ne eis loqueretur, dicentes Moyſi, Loquere tu nobis, non loquatur nobis dominus deus, ne forte moriamur, nimio timore fuerunt percuſſi. Non enim portabant quod dicebatur, id eſt non poterant ferre vocem angeli præ timore videntes totum montem Synai fumare, procellas quoque & tonitrua, & voces tubarum audientes, Et, dicebatur eis, longe ſtare a monte, quia Si beſtia etiam tetigerit montem lapidabitur, grandine, ſicut præceperat dominus dicens, longe faciant filii iſrael a monte, quia ſi homo vel beſtia tetigerit montem lapidibus grandinis interficietur. & ita, Erat terribile quod videbatur, vt nec audire auderent nec accedere ad mõtem, Nam etiam Moyſes dixit exterritus ſum, & tremebundus. Multum fuit terribile quod Moyſen terruit, & ſi Moyſes eſt territus. Quid ergo alii? vtique multo magis territi ſunt. Sciendum quod voce illa verborum ſignificatur legis præceptio & comminatio, quam populus grauem putauit & intolerabilem, quia ſola præceptio erat ſine gratia adiuuante. Non enim portabant quod dicebatur, quia ſine gratia inſufficientes erant, ad obſeruanda legis præcepta. & dicebatur, Si beſtia tetigerit montem lapidabitur. Mons eſt diuinitas, beſtia defectus rationis, quod eſt quando verbum blaſphemiæ profertur in deum: tãgere, eſt offendere. Tangit ergo mõtem vt beſtia qui offendit deum blaſphemia: quem præcipit lex ſine miſericordia lapidari: ſed ſi in eccleſia vult reuerti miſericorditer recipitur. Moyſes ibi territus eſt, quia tanta erit legis aſperitas, vt imperfecti terrerentur, quia non erat ibi adiutrix gratia. modo autem nec imperfectis eſt grauis præceptio. coniugum ſuaue eſt & onus leue, per charitatem infuſam in cordibus per ſpiritum ſanctum. Vide ergo diſtantiam, ibi poſt paſcha quod agni immolatione celebratum erat primo die deſcendit deus in Syna in igne, ſed plebẽ lõge ſtantem territans, & digito ſuo ſcribens in lapide non in corde, hic vero ſpiritus ſanctus qui eſt digitus Dei venit vbi congregati erant fideles in vnum in igneis linguis, non de longinquo territans immo ſedit ſupra ſingulos eorum, de cælo quidem factus eſt ſubito ſonus, quaſi ferreretur flatus vehemens ſonuit, ſed nullus expauit. Ibi ignis & fumus, hic autem ignis ſerenus. Sed acceſſiſtis. Ex ſuperioribus iſta pendent, vbi dicit ad quæ acceſſerint, poſt remotionem illorum ſuperiorum, ſcilicet non ponit contraria eorum quæ ex oppoſito intelliguntur ſicut ſupra aſſignatũ eſt ſed præmium quod ex eis ſequitur, vt per hoc magis ſuadeat tenendam eſſe gratiam. quaſi dicat, non acceſſiſtis ad tam aſpera. Sed acceſſiſtis ad Syon montem, id eſt ad eos qui in alto deum ſpeculãtur, quem ſpeculari magnũ eſt præmium, Et, pro, id eſt Ad ciuitatem dei viuentis, id eſt ciuibus ſuis vitam æternã dantis, quia in eis deus habitat, qui eos viuificat, ſcilicet ad Hieruſalem cæleſtem, id eſt ad viſionem cæleſtis panis. Et, ad, frequentiam multorum milium angelorum, quorum ſocii futuri eſtis. multorum dicit, quia cum pluribus maior erit beatitudo. Et ad eccleſiam primitiuorum, id eſt apoſtolorum qui primi crediderunt, quorum fidei illi adiſcti ſunt. Qui, apoſtoli, Conſcripti ſunt in cęlis, a ſimili, hoc dicit, vt olim dicebantur patres cõſcripti, quia eorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Ac ſi diceret, Ne dubitetis ad angelos peruenire, quia veſtri anteceſſores peruenerunt. Et hoc eſt quod ait, Qui conſcripti ſunt in cęlis, id eſt cum eis qui ſunt in cælis ſcripti ſunt, id eſt in eorũ ordine ſcripti ſunt, deinde ſubdit aliud præmium dicens, Et ad deum iudicem omnium, id eſt Chriſtum, cui pater dedit omne iudicium, ita & vos iudicabitis cum eo. Et ſpiritus, vel ſpirituum, vel ſpiritum, diuerſæ literæ, ſed ita proſequere, Et, ad deum, Spirituum iuſtorum perfectorum, id eſt ad deum qui erit poſſeſſio ſpirituum iuſtorum perfectorum cum erit omnia in omnibus: erit quidem & aliorum, ſed magis perfectorum, & per hoc ſuadet ad perfectionem. Vel, Acceſſiſtis ad ſpiritus, id eſt ad animas, Iuſtorum perfectorum, quibus ſocii in fide & opere fuerant, vel ad Spiritum iuſtorum perfectorum, id eſt ad ſpiritum qui facit perfectos iu-

Aimo (margin, beside "territus ſum, & tremebundus")
E (margin, beside "rabilem")
Auguſt. de uer. apoſt. (margin, beside "agni immolatione")
Aimo (margin, beside "autem ignis ſerenus")
F (margin, beside "Sed acceſſiſtis ad Syon montem")
Aimo. (margin, beside "ceſſiſtis ad ſpiritus")

A ſtos,per quem autem hæc omnia habent,ſubdit dicens, Et,acceſſiſtis, Ad Ieſum noui teſtamenti mediatorem,id eſt datorem medium inter deum & homines per quẽ fieri poſ-ſunt ſocii angelorũ,quia incredibile videbatur quod promittebat deus,ſcilicet ex hac mortalitate,corruptione,abiectione,informitate,puluere futuros homines æquales angelis dei, non ſolum ſcripturam fecit hominibus,vt crederent,ſed etiam fidei ſuæ ponit mediatorẽ non quẽlibet principem vel angelum,ſed vnicum filium, vt qua nos via perducturus eſſet ad illam ineffabilem immortalitatem & cũ angelis æqualitatem,per ipſum filium oſtenderet & prẹberet. Parum enim erat deo facere filium ſuum demonſtratorem vię:ideo fecit illum viam,vt per illum iremus. Miſſus eſt ergo medicus,quem tamen non cognouit ęgrotus, ideoq; eum occidit:ſed Aſperſus ſanguis medici valuit ad medicamentum ægroti. Venit,vt viſitaret:occiſus eſt,vt ſanaret,ideo addidit, Et,acceſſiſtis Ad aſperſionẽ ſanguinis Chriſti,id eſt ad ſanguinis Chriſti emundationem.quaſi dicat,Hæc omnia habent per Ieſum qui dedit teſtamentum nouum,& per ſanguinem Chriſti, Melius loquentem quam loquitur,ſanguis Abel, quia iſte veniam,ille vindictam:iſte ſalutem,ille damnationẽ clamat. Iſte etiam perſecutoribus vitam & indulgentiam implorat, domino dicente, Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt. Et nota quod Abel qui fuit primus iniuſte occiſus, poſuit pro omnibus aliis quorum ſanguis nullam remiſſionem facere potuit,tunc multominus ſanguis animalium,ſed ſanguis Chriſti fecit,& ideo dicitur melius loqui:vel certe melius loquitur,id eſt melius nos loquentes facit,ſcilicet quod Chriſtus eſt filius dei a quo redẽpti ſumus,quam ſanguis Abel qui facit nos loqui Abel fuiſſe virũ iuſtum,& in figura Chriſti immolatum. Chryſoſto.

B

Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt recuſantes eum qui ſuper terram loquebatur,multo magis nos qui de cælis loquẽtem nobis auertimus,cuius vox mouit terram tunc,nunc autem repromittit,dicens, Adhuc ſemel,& ego mouebo non ſolum terram,ſed & cælum. Quod autem adhuc ſemel dicit,declarat mobilium tranſlationem tanquam factorum,vt maneant ea quæ ſunt immobilia. Itaq; regnum immobile ſuſcipientes habemus gratiã per quam ſeruiamus placentes deo cum metu & reuerentia. Etenim deus noſter ignis conſumens eſt.

Videte,quaſi dicat,quia ad deum acceſſiſtis,cuius ſanguis melius loquitur quam Abel.ergo Videte ne recuſetis,id eſt contemnatis Loquentem Chriſtum,per euangelium,quia carnalia prohibet,ſpiritualia præcipit. Si enim illi,ſcilicet patres veſtri non effugerunt, id eſt non euaſerunt pœnam, Recuſantes eum,id eſt Chriſtum Qui loquebatur,eis Super terram,id eſt qui terrena,ſcilicet carnales obſeruantias mandabat,per Moyſen & terrena promittebat. Vel, Recuſetis eum,ſcilicet Moyſen,vel angelum. Qui loquitur ſuper terram,id eſt terrena. Multo magis,nos non effugiemus, Qui aduertimus,Chriſtum, Loquentem nobis de cælo,id eſt loquentem nobis ſpiritualia,& promittentem æterna, nec debemus recuſare,quia ipſe idem, Cuius vox tunc,ſcilicet cum de terra loquebatur, cum legem dabat in monte Syna, Mouit terram,vt comminaretur ne recuſarent. Nunc, non dico minatur, Sed repromittit.& ideo multo minus debetis recuſare. Promittit,inquam,dicens, Adhuc ego ſemel mouebo. In Aggeo hoc legitur. Non ſolum terram,ſed Etiam Cælum,quod inferius eſt,ſcilicet aereum.vnde dicitur aues cæli,ſcilicet totus,aut pœne totus aer iſte ventoſus quem cælum vel cælos ſcriptura vocat.iſtos vtiq; imos,non illos ſummos,vbi ſol,& luna,& ſidera conſtituta ſunt. Dicit hic ſcriptura mouendos & alibi perituros propter quandam magnam ſui commutationem.huius autem authoritatis Aggei ſenſum exponit,dicens. Quod autem dixit adhuc,addens Semel,per adhuc Declarat traſlationem mobilium,quaſi dicat,iam fuerunt mota:ſed adhuc mouebo quod poteſt, quia fecit. Vnde ſubdit, Tanquam factorum,quaſi dicat poteſt ea mouere tanquam ſua facta.per ſemel vero quod addit,notat ſe illa ſic mouere, Vt maneant,poſtea æternaliter Immobilia,ſecundum Ea quæ,ipſa Sunt,id eſt ſecundum id quod ſunt:quia quicquid Aimo

C

erunt,vel in principalibus eſſentiis,vel in formis extrinſecus ſumptis,ſecundum id immo D bilia erunt.Per ſemel ergo notat quod vlterius non ſunt mouenda:per adhuc,notat ea mouenda. Itaq;,quaſi dicat,quia cælum & terram immobilem promittit deus. Itaq;,patet
Aimo quod nos ſuſcipientes,nunc in ſpe,poſtea vero in re, Regnũ immobile habemus gratiã.i. fidem,ſpem,& charitatem cum ſancta operatione,ſine qua non poſſemus ad illud promiſſum peruenire:ſed per eam ſuſcipimus illud regnum immobile,& ideo nullus deſit gratiæ. Vel ſecundum aliã literã.ſ. Habeamus.q.d.quia immobilia promittit. Itaq;,nos Suſcipientes regnum immobile habemus gratiã.i.agamus deo gratias de omnibus non murmurantes in aliquo,quia ſic bene ſeruitur deo.vnde ſubdit, Per quam,gratiã Seruiam⁹ pla-
Aimo centes deo.& hoc Cum metu,quia deus eſt.i.timentes eum vt deum,& iudicem omnium. Et,cum Reuerẽtia.i.cum amore honoris,quia pater eſt.i.diligẽtes eũ vt patrẽ. Etenim, q.d.vere per gratiã poſſumus placere illi. Etenim.i.quia. Deus.i.ſpirituſſanct⁹ qui eſt gratia & donum factus, Noſter,quia gratis nobis datus eſt. Ignis,quia eſt amor patris & filii Conſumens omnia peccata.Spiritus enim dicitur ignis conſumens,quia rubiginẽ peccatorum conſumit,& ad charitatem aſcendit corda hominum.& per hoc quod purgat nos & facit ſeruire in virtutibus,placemus deo.

E

CAPVT XIIII.

CHaritas fraternitatis maneat in vobis,& hoſpitalitatẽ nolite obliuiſci.Per hanc enim placuerunt quidam angelis hoſpitio receptis. Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti,& laborantium tanquam & ipſi in corpore morantes.Honorabile connubium in omnibus,& thorus immaculatus.Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus.Snit mores ſine auaritia,contenti præſentibus.Ipſe enim dixit, Non te deſeram neq; derelinquam:ita vt cõfidenter dicamus,Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo.

Charitas.Ab hoc loco moraliter inſtruit eos apoſtolus.q.d.& quia charitas eſt habenda. ergo Charitas fraternitatis maneat in vobis.i.charitas ſit inter vos,quia fratres eſtis vt vos inuicem tãquam fratres diligatis. Et hoſpitalitatem nolite obliuiſci.Obliuiſci dicit, quia hanc habuerunt antequam expoliarentur ſuis rebus.Merito,dico,vt non obliuiſcami-
Aimo ni. Per hanc enim placuerunt quidam deo angelis receptis hoſpitio,vt Loth recepit eos
Aug.in lib. quæſt. neſciens eſſe angelos,ſciens tamen quod in eis eſſet deus,vnde alia tranſlatio habet. Per F hanc enim quidem neſcientes hoſpitio receperunt angelos,vt Abraham,& Loth neſcien-
Aug. in eo. tes eſſe angelos,ſed arbitrantes eſſe homines in quibus deus eſſet & loqueretur. Abraham enim humanitatis officia præbens quæ neceſſaria niſi infirmę carni eſſe non poſſent,mirũ eſt niſi homines eſſe arbitratus eſt,ſed in quibus deum loqui intellexit,quibuſdam diem ma maieſtatis exiſtentibus & apparentibus ſignis,ſicut in hominibus dei ſæpe apparuiſſe ſcriptura teſtatur,poſtea vero angelos eſſe cognouit,cum ſe vidente in cælos irent.ſic & Loth qui occurrit angelis,& adorauit in faciem.videtur intellexiſſe quod angeli eſſent,ſed rurſus cum ad refectionem corporis inuitat quæ mortalib⁹ neceſſaria eſt,videtur putaſſe quod homines eſſent.Ergo poteſt hic dici ſicut dictum eſt de tribus qui venerunt ad Abraham.ſ. apparebat quibuſdam ſignis diuinitus eſſe miſſos,qui tamen homines eſſe crederentur.Exhibuit itaq; hoſpitalitatem vt ſanctis hominibus dei quia deum eſſe cognouit cum eis, ſicut ipſe Abraham angelos eſſe neſciret.& Abraham in tribus,& Loth in duobus deum eſſe nouerunt.cui cum per ſingularem numerum loquebantur eos homines eſſe arbitrabantur,cum eis tanquam indigentibus humanam refectionem miniſtrabant. Memẽtote,hic monet eos ad aliud bonum,ſcilicet vt vinctis ſubueniant miniſtrando,quaſi dicat præter hoſpites. Mementote,etiam bene faciendo Vinctorum,pro fide Chriſti ita eis compatientes. Tanquam,ſcilicet Vincti,eſſetis,& ita compatiamini,& ſubuenite eis,quaſi cum

Digitized by Google

A eis vincti eſſetis.& mementote Laborantium,eorum,quibus imminet labor, Tanquam & ipſi in corpore commorantes,per quod experti eſtis quid neceſſe eſt laborantibus. Et eſt ſenſus,Subuenite vinctis & laborantibus,ſicut velletis ſubueniri vinctis,& laborãtibus vobis. Honorabile etiam connubium,non meretricale ſit: In omnibus,vt ſcilicet amore filiorum vxor ducatur legitima temporibus,quia certis ab ea abſtineatur. Et thorus immaculatus,non adulterium,id eſt ſine macula fornicationis ſit in vobis. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus,id eſt æternaliter condemnabit.& ſi aliter quidam putent dicẽtes peccata carnis deum non curare, Sint mores,id eſt vita. Sine auaritia,id eſt largiendi tenacitate.monet vt non ſint tenaces in habitis.& ſint Contenti præſentibus,per hoc monet vt non ſint cupidi non habitorum. Auarus eſt qui tenax eſt in largiẽdo,cupidus in accipiendo.hoc ideo dicit,quia iſti fortaſſis poſtquam perdiderant propriã facultatem volebant congregare iterum diuitias quod prohibet hic.ſed ne forte dicerent quid facturi erimus ſi ſuffragia neceſſaria nobis defecerint.protinus ſubdit conſolationem adhibens teſtimonium de libro Ieſu Naue. Ipſe enim,dominus omnipotẽs, Dixit,ad Ieſum Naue, Non te deſeram,quin dem neceſſaria: Neq; derelinquam,derelinqueretur ille qui fame periret,ſed quia hoc non eſt non ſit homo cupidus.Hoc poſt mortem Moyſi dixit dominus Ioſue,ita ſicut fui cum Moyſe,ita ero tecum.Confortare & eſto robuſtus,non te deſerã neq; derelinquam.Hoc autem dicit,omni ſperanti in ſe ſicut Ioſue.Hoc enim nobis promittit ſi in illo ſpem noſtram ponimus.Nõ tenacibus,non cupidis ſit iſta promiſſio,ſed ſperantibus in deo.Vnde ſubdit, Ita,ſcilicet eſt nobiſcum vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor eſt,ſupplendo neceſſaria.& ideo Non timebo quid faciat mihi homo,etiam ſi auferat mea,hominis nomine intelligitur omnis aduerſarius etiam diabolus,quia homo appellatur ab officio ſuo quod hominem decipiat:& quia longum eſt de ſingulis dicere,monet ſequi magiſtros,dicens, Aimo Aimo. Auguſtinus Chryſoſto. Aimo B

Memẽtote præpoſitorum veſtrorum,qui vobis loquuti ſunt verbum dei,quorum intuentes exitum conuerſationis,imitamini fidem.Ieſus Chriſtus heri & hodie,ipſe & in ſecula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor,non eſcis,quæ non profuerunt ambulantibus in eis.Habemus altare,de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per põtificem, horum corpora cremantur extra caſtra.Propter quod & Ieſus,vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum,extra portam paſſus eſt.Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium eius portantes.Non enim habemus hic manẽtem ciuitatem, C ſed futuram inquirimus.

Mementote,vt imitemini, Præpoſitorum veſtrorum,quia boni erant,ſcilicet Apoſtoli & eorum ſucceſſores,ideo mementote,quia ipſi ſunt Qui nobis loquuti ſunt verbum dei quorum intuentes exitum,vt eos morte imitemini,ſi opus eſt moriendo pro Chriſto,vt illi Conuerſationis eorum imitamini fidem,id eſt imitemini eos in conuerſatione bonæ vitæ,& in fide perfecta. Ieſus Chriſtus,hoc pertinet ad ſuperiorem ſententiam vbi teſtatus eſt deum dixiſſe,non te deſeram neq; derelinquam.Poterat enim illis videri quod hæc promiſſio ad Ioſue tantũ pertineret.Ad quod Apoſtolus reſpondet,dicẽs,quod & hos iuuabit,ſicut iuuit illũ.q.d.non eſt dubitandũ de promiſſione,quia Ieſus Chriſtus qui heri.i.in præterito adiuuit Ioſue, Ipſe hodie.i.in præſenti adiuuat vos & alios fideles.& adiuuabit in futuro. In ſecula.i.ſine fine. Doctrinis,qa per gratiã licitũ eſt oĩb9 cibis vti.pdicabãt aliqui non eſſe peccatum eſcis affluere,ſed bonum eſſe.Alii vero ſuperſtitioſe dicebant abſtinendum eſſe a quibuſdam cibis quos lex prohibet,quoſdam concedens qui eſcarum differentia & obſeruatione multos ſeducebant,contra quos omnes apoſtolus agit hic,dicens, Doctrinis variis,ſcilicet quę varię ſunt a veſtris,id eſt diuerſę. Et peregrinis,id eſt extraneis. Nolite abduci,a veritate,hi non abſurde comparantur leproſis,qui ſcientiam verę fidei Aimo Hierony.

Digitized by Google

non habentes varias doctrinas profitentur erroris.Non enim abſcondunt imperitiā ſuam, D
ſed pro ſumma peritia produnt in lucem,& iactantiam ſermonis oſtentant.nulla porro fal-
ſa doctrina eſt quæ non aliqua vera intermiſceat.Vera ergo falſis inordinate permixta in
vna diſputatione vel narratione,velut in vnius coloris corpore apparentia,lepræ compa-
rantur humana corpora diuerſis coloribus varianti atq; maculanti.tales vitandi ſunt ſicut
hic docet apoſtolus.Nolite abduci,dico, Optimum enim eſt ſtabilire cor gratia,ſcilicet vt
habeatis fidem perfectam,credentes omnia eſſe munda mundis,nec eſcarum abūdantię,va
rietati,& differētiæ eſſe ſtudendum.Vnde ſubdit,& Non eſcis,id eſt non differentiis,vel
in affluentia ciborum. Quæ non profuerunt ambulantibus in eis,id eſt obſeruatoribus ac
diſcernentibus cibos,& ſtudentibus ciborum affluētię.Et eſt ſenſus,Gratia quæ omnia per-
mittit ſoluendo a lege confirmare cor debetis,& non ſtudere obſeruationi vel affluentiæ
eſcarum quæ non profuerunt ad ſalutem ambulantibus:non dico ſe ſuſtentantibus,ſed qui
perſeueranter ſe ſtudent in eis,vel diſcernendo,vel nimis affluendo. Abſtinentia quidem
Chryſoſto. qua abſtinetur a peccato prodeſt.ciborum vero illa cuſtodia nihil profuit,ſed fides.ſimili-
ter abundare gratiarum donis prodeſt.ventrem vero obruere eſcarum mole nocet. Habe
mus enim.Item hic oſtendit non eſſe ſtudendum in differentiis ciborum,vel affluentiis ci-
borum..quaſi dicat,vere non eſt ſtudendum in differentiis ciborum. Habemus enim alta
re de quo non habent poteſtatem edere qui deſeruiunt tabernaculo,id eſt obſeruantiis le- E
gis,vt qui cibos diſcernunt,& alia huiuſmodi legalia ſeruant,quæ nomine tabernaculi ſi-
gnificat,quia ad tempus ſunt poſita.Vel ita,Ideo non eſt ſtudendum eſcarum affluentiæ,
quia Habemꝰ altare,id eſt corpus Chriſti,ſide cuiꝰ preces & oblationes ſunt acceptę,quod
in altari conſecratur atq; ſumitur. De quo non habent poteſtatem,id eſt licentiam. Ede
re qui deſeruiunt,id eſt ex toto ſeruiunt Tabernaculo,id eſt corporum voluptati,& cibo-
rum affluentiæ.Corpus autem dicitur recte tabernaculum,quia ad tempus in eo manen-
Aimo dum eſt,& ideo non ei ſeruiendum in deſideriis.Refert autem hic apoſtolus legis conſuetu-
dinem ac myſterium ſpiritualemq; ſenſum.legis ſiquidem præceptum fuit vt decima die
ſeptimi menſis a feſtiuitate Paſchali,in feſtiuitate videlicet propiciationis acciperent vitu-
lum & hircum,& immolarent intra caſtra quorum ſanguinem ferret ſolus pontifex in ſan-
cta ſanctorum oraturus pro populo,carnes vero illorum portarentur extra caſtra,ibiq; cre-
marētur,nec eſſet alicui tabernaculo deſeruienti licitum ex illis comedere.Spiritualiter au-
tem illa duo animalia,vitulus videlicet & hircus figurā tenēt domini ſaluatoris.Ipſe enim
eſt vitulus quem pius pater in regreſſione filii prodigi immolauit.Ipſe eſt hircus qui pro pec
catoribus oblatus.Pontifex etiam ille qui cum ſanguine illorum animalium intrabat in ſan
cta ſanctorum oraturus pro populo,typum gerebat Chriſti,qui cum ſanguine paſſionis ſuæ
interiora patrię cæleſtis intrauit oraturus pro fidelibus.Immolabantur illa animalia intra
caſtra,ſed carnes extra caſtra comburebantur,& redemptor noſter in Hieruſalem quaſi in- F
tra caſtra immolatus vocibus,& iudicio Iudæorum,ſed carnes illius extra Hieruſalē in cru-
ce combuſtę ſunt igne paſſionis.Quando enim adiudicatus eſt morti,clamantibus Iudæis
crucifige,quodammodo quantum ad illos pertinet immolatus eſt.Vnde Marcus dicit eum
crucifixum hora tertia.Nam hora ſexta in cruce leuatus eſt. Altare autem vbi extra caſtra
carnes cremabantur,altare eccleſiæ eſt, vbi quotidie conſecratur corpus Chriſti. Habe-
mus,ergo Altare,eccleſiæ vbi conſecratur corpus dominicū, De quo non habent poteſta
tem edere qui tabernaculo,id eſt corpori ſeruiunt.ſ.fornicatores,adulteri,ebrioſi,omneſq;
qui voluptatibus & deſideriis carnis ſuę deſeruiunt.Qui enim manducat & bibit indigne,
ſibi iudicium manducat & bibit.hęc quomodo ad dominū pertineāt,ſatis vt reor dictū eſt.
Sed quia ipſe eſt caput omnium electorum,per carnes illorum animalium poſſunt intelligi
omnes electi.ſicut ergo Chriſtus,ſic & ſui extra caſtra,id eſt extra conuerſationē ſecularium
carnaliumq; hominum.feruore ſpiritusſancti accenſi conſumunt quicquid carnale eſt in eis
atque fluidum & libidinoſum macerando ſe & mortificando corpora ſua cum vitiis & cō-
cupiſcentiis,vel etiam martyrium pro Chriſti nomine ſuſtinēdo. Infertur ſanguis illorum
in ſancta per pontificem,id eſt vita illorum laudabilis præſentatur patri deo per Chriſtū
verum ſacerdotem qui eſt aduocatus noſter interpellans pro nobis. Vel ſanguis illorū in-
fertur in ſancta,dum illorum animę cum triumpho paſſionis in cælum feruntur.bene quoq;

Digitized by Google

A in altari conſumuntur,quia omnes ſancti martyres in altari fidei offeruntur deo.Iſta omia adimplentes per fidem qua credunt ſe a deo remunerari,ad quos non audent accedere carnales ſeculũ amantes.q.d.tabernaculo ſeruientes propter quod myſterium adimplendum, Ieſus extra caſtra paſſus eſt,ſicut poſtea dicitur:ſed prius quod ad eandem legalem conſuetudinem ſpectat,addit referens ad ſpiritualem intelligẽtiam,dicens, Quorum enim.Per duplicem allegoriam vnã ve.aliam no.teſt.id eſt per allegoriam ſurgentem de duplici hiſtoria,ſcilicet vetus & nouum teſtamentum probat corpus Chriſti non eſſe edendũ ab his qui tabernaculo,id eſt corpori deſeruiunt. Ad hoc enim ſignificandum & corpora animalium olim extra caſtra cremabantur,& propterea extra Chriſtus paſſus eſt, vt nos qui corpore & ſanguine eius a peccato mundari volumus improperia & anguſtias paſſuri, tabernaculi delitias & voluptates deſeramꝰ.Et prius probat per allegoriam veteris hiſtorię hoc modo.quaſi dicat,Vere qui deſeruiunt voluptatibus non poſſunt communicare corpori & ſanguini Chriſti,quia his tantum qui ſunt Extra caſtra,id eſt extra delitias & voluptates corporis. Corpora cremantur horum animalium,id eſt memoriale,& proficuum eſt corpus Chriſti,& ſanguis ſignificatur per corpora horum animaliũ, Quorũ ſanguis infertur pro peccato in ſancta per pontificem,ita & ſanguis Chriſti per ſe pontificem, id eſt ipſe Chriſtus oblatus patri qui non tantum per vitulum & hircum,ſed etiam per alia anima-

B lia quæ ſecundum legem offerebantur ſignificatur.Et recte Chriſtus per illa carnalia ſignificatur.Eſt enim agnus ſecundum manſuetudinem & innocentiam. Hircus pro ſimilitudine carnis peccati,quia caro eius paſſibilis & mortalis.Aries qui vitia propulit gemino cornu charitatis.Taurus fortitudine reſurrectionis,quod crematur,cinis efficitur. Per cinerẽ, memoria rei pręteritę accipitur,extra caſtra eſſe eſt voluptates carnis exire. His ergo qui ſunt Extra caſtra,id eſt extra corporis delitias, Cremantur corpora,id eſt memoriale efficitur corpus Chriſti,ſignificatũ per corpora illorum animalium quæ cremebantur. Si qs enim voluptuoſe viuit non habet efficacem memoriam Chriſti.Sanguis autem eius ſignificatus per ſanguinem illorum animalium qui illatus eſt in ſancta ſanctorum per pontificẽ,quia per ſe põtificẽ Chriſtꝰ oblatꝰ eſt patri,vt ſic introiremus in ſancta cæleſtia.Vel ita põt legi litera eodẽ pene ſenſu manẽte.q.d. Vere ſeruiẽtes tabernaculo nõ poſſunt cõicare corpori & ſanguini Chriſti,quia Corpora horũ ſanctorũ, Cremãtur.i.ieiuniis & aliis laboribꝰ affligunt. Extra caſtra.i.extra voluptates carnis, Quorũ eſt ſanguis aĩaliũ qui infert pro peccato in ſancta per põtificẽ.i.quo eſt ſanguis Chriſti per ſanguinẽ illorũ animalium ſignificatus,quia horum tantum ſanguis Chriſti quibus ſcilicet prodeſt per quem intrant in ſancta cæleſtia,quod totum eſt dicere,illis tantum prodeſt ſanguis Chriſti qui voluptates deſerunt & corpus affligũt.Deinde per allegoriam nouũ teſt.idem probat ſubdẽs,

C Propter quod,id eſt propter illud idem deſignandum,ſcilicet vt extra carnales concupiſcentias viuamus,& Ieſus Extra portam paſſus eſt.Ad hoc vtiq. Vt ſanctificaret populum,ſuum:non propter ſua merita,ſed Per ſuum ſanguinẽ,porta ciuitatis eſt corporis ſenſus,in quorum nullo peccauit Chriſtus,& ideo extra carnis voluptates paſſus eſt,& nos eius exemplo hoſtium ſenſuum vitiis clauſo extra carnis deſideria patiamur.Et quia pro nobis Chriſtus paſſus,hortatur nos Apoſtolus vt imitemur illum dicens, Exeamus igitur. q.d. quia ipſe extra caſtra paſſus eſt,vt nos ſanctificaret. Igitur exeamꝰ,fide & charitate. Extra caſtra,corporum mortificantes membra cum vitiis & concupiſcentiis. Ad eum imitandum.Nos dico, Portantes,patienter vt ipſe Improperium eius,id eſt paſſionem crucis quæ videtur eſſe improperium infidelibus,nobis autem ſanctificatio & redemptio. Et debemus exire extra caſtra. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, id eſt in hoc ſtatu manens corpus. Sed futura inquirimus,ſcilicet ſecundum futurum ſtatum corpus,vt ergo futuram ciuitatem conſequamur,& improperium portemus.

Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo,id eſt fructum labiorũ confitentium nomini eius.Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur deus. Obedite præpoſitis veſtris,& ſubiacete eis.Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri,vt cum gaudio hoc faciant & non gementes,Hoc enim non expedit vobis. Orate pro no

Digitized by Google

bis. Confidimus enim quia bonam conſcientiam habemus, in omnibus bene volen D
tes conuerſari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius reſtituar
vobis.

Per ipſum, id eſt per Chriſtum qui eſt nobis via a quo ſumus exemplū ad martyriū. Of-
feramus deo ſemper hoſtias laudis, quæ per propriorā ſignificatur. i. Fructum labiorū cō
fitentium nomini eius, id eſt confiteamur nomini eius, quod eſt laus Dei, & hoſtia fructus
quia alii per hoc ad fidem trahuntur. Ergo qui timetis deum laudate eum, vt libere colatis
eum, amare diſcite quem timetis, & poteritis laudare quem amatis. Timentes enim eū ho-
mines vetus teſtamentum propter literam terrentem, & occidentem, non habentes ſpiri-
tum viuificantem, currebant cū ſacrificiis ad templum, & in figura ſanguinis Chriſti quo
redempti ſumus, quāuis neſcientes quid præfiguraretur, cruentas victimas immolabāt: nūc
vero in gratia no. teſt. ſpeciale ſacrificium laudis offertur, quo deus honorificatur, cuiꝰ in-
uiſibilis ſacrificii illud viſibile ſacrum ſignum erat. Beneficientiæ autem. Euacuata ſentē
tia prauorum de gula, redit ad bonos mores perſuadēdos. q. d. non modo prædicta faciatis,
ſed etiam nolite obliuiſci, Beneficientiæ, id eſt largitatis in alios. Beneficus enim dicitur
largus & eleemoſynę diſtributor inde beneficentia dicitur largitas eleemoſynarū, Et cō
munionis, id eſt charitatis, qua oīa putantur communia. q. d. & ſi veſtra ſubſtantia ſit abla-
ta, tamen ex his quæ habetis, eleemoſynas date, hoc eſt quod ſupradixit, non deſerentes col E
lectionem veſtram. Talibus enim. quaſi dicat, Ideo nolite obliuiſci, quia Talibus hoſtiis,
ſcilicet muneribus eleemoſynarum, Promeretur deus, non illis antiquis legalibus, quia ꝑ
eleemoſynas hoſtes vincuntur & peccata extinguntur, vita acquiritur. Vnde dominus per
prophetam dicit, miſericordiam volo & nō ſacrificium. Item, Obedite præpoſitis veſtris,
quantum ad præcepta vt ſcilicet faciatis quæ præcepit per eos eccleſia. Et ſubiacete eis,
vt reuerentiam exhibeatis. Obediendum vtiq; eſt prælatis & prædicatoribus inquantū do
ctrina & mores illorū, & pietas exiſtāt. ſi autem a via rectitudinis deuiauerint, nō faciamus
qualia agunt, ſed qualia dicunt: niſi forte & in doctrina aberrent. Vnde dominus, Quæ di-
cunt facite, quæ autem faciunt nolite facere. habent quidē dignitatem licet vitæ ſint perdi
tę, & ideo non ad vitam eorum ſed ad ſermonem intendite. Ipſi enim. q. dicat, Ideo debe-
tis obedire, quia ipſi Peruigilant, id eſt pro vobis ſolliciti ſunt prædicando, bonum exem
plum dando, exteriora prouidendo. q. d. Pro animabus veſtris rationē reddituri, ideo obe
dite, Vt cum gaudio & cum lętitia & hilaritate mentis, quia vident proficere. Faciant
hæc, id eſt vigilent & curam veſtri agant. Et non gementes, id cum murmure & triſtitia,
Ambroſius facimus vtiq; iſta cū gaudio qn̄ oēs videmꝰ proficere, in verbis dei, tūc eñ cū gaudio labo
rat operarius in agro qn̄ attēdit arborē, & fructū videt: qn̄ ſegetē attēdit & videt vbertatē,
tūc intelligit quod nō ſine cauſa laborauit, nō ſine cauſa dorſum curuauit, nō ſine cauſa ma F
nus attriuit: nō ſine cauſa frigus ęſtuſq; tolerauit. Ideo ait, Vt cū gaudio hoc faciāt & nō
gemētes. Hoc eñ. ſ. vt gemētes, Nō expedit vobis, quia tūc nō proderit vobis cura eorū ſi
de vobis triſtes ingemuerint, eo quod non proficiatis. Et nota quod ait non expedit vobis:
non dico non expedit, illis quibus prodeſt teſtari de vobis: nam illi præpoſiti quando triſtā
tur de malis veſtris, expedit illis illa triſtitia, & prodeſt illis, ſed nō expedit vobis. Simul er
go in dominico agro bonū operemur ꝑlati & ſubditi, vt ſimul de mercede gaudeamꝰ. Vel
Ambroſius ita, Vt cū. ideo obedire debetis illis, vt in die iudicii, Faciant hæc, id eſt reddant pro vo
Chryſoſto. bis rationem deo cum Gaudio, id eſt ſecuri de præmio vero, Et non gementes, id eſt nō
anxii vel hęſitantes de noſtra damnatione, Hoc enim, vt gementes pro vobis rationem
reddant, Non expedit vobis. Orate pro nobis. Superbam elationem mentis quorun-
dam pontificum percutit, qui dedignantur deprecari ſuos ſubiectos quatenus pro eis ora-
tiones fundant. Orate dico, Confidimus enim, de vobis, quia Habemus bonam cōſciē-
tiam, id eſt bonam voluntatem de præteritis In omnibus, non ſolum in Gentilibus, Vo
lentes, etiam in futuro, Bene conuerſari, tam Iudæos q̄ Gentiles. hoc ideo dicit quia cul-
pabatur Apoſtolus a quibuſdā quod ſua negligeret: ſed oſtendit ſe affectum bonum habere
ad omnes, ſcilicet Iudæos & Gentiles, de quorum præteritis bonis gaudet, eiſq; in futuro
meliora optat. Vnde ait, Conſcientiam habemus bonam, quaſi dicat, Conſcientia noſtra

Digitized by Google

A in nullo nos accuſat,nec nobis conſcii ſumus quod vobis inſidias fecerimus,nihil cum fi-ctione protulimus,vel negociationis gratia fecimus. Ne ergo ſiniſtre quid arbitremini de nobis.fortaſſe enim in talibus accuſabatur. Amplius autem,quaſi dicat, Dico vt oretis pro me. Amplius autem deprecor vos hoc facere,ſcilicet orare pro me. Quo celeri⁹ reſtituar vobis.q.d.non ſolum mea cauſa ſed magis pro veſtra humilitate rogo vos hoc facere.ſ.orare pro me.

Deus autem pacis,qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium in ſanguine teſtamenti æterni dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,aptet vos in omni bono vt faciatis eius voluntatem,faciens in vobis quod placeat corā ſe per Ieſum Chriſtum,cui eſt gloria in ſecula ſeculorum.Amen.Rogo autem vos fratres vt ſuffe-ratis verbum ſolatii.Etenim perpaucis ſcripſi vobis. Cognoſcite fratrem noſtrū Timothæum dimiſſum,cum quo ſi celerius venerit videbo vos. Salutate omnes præpoſitos veſtros,& omnes ſanctos.Salutant vos de Italia fratres.Gratia cum omnibus vobis.Amen.

Deus autem.q.d.Ego ſuadeo vos ad bonum. Deus autem,qui aptare poteſt,quia dator eſt pacis vt ſcilicet vitia non inquietent, Qui eduxit de mortuis,id eſt reſuſcitauit de ſe-pulcro,qui locus proprie mortuorū eſt. Eduxit noſtrū Ieſum Chriſtum magnum paſtorem ouium,id eſt humilium qui paſtor eſt effectus, In ſanguine teſtamenti æterni,id eſt per ef-fuſionem ſanguinis ſui,qui confirmauit teſtamentum nouum,quod dicitur æternum,quod aliud ei non ſuccedet.Ipſe inquam qui hoc fecit, Aptet vos,id eſt aptos vos faciat, In omni bono,vt velitis, Et,vt etiam opere, Faciatis voluntatem eius.i.ea quæ ipſe vult. Aptet vos dico, Faciens in vobis quod placeat coram ſe,quia non eſt ex vobis bonum:ſed ipſe facit.nihil enim boni habere poteſtis niſi illo præueniente & ſubſequenti.Faciat bonū in vobis dico.& hoc, Per Ieſum Chriſtum,non per carnales obſeruantias, Cui,Chriſto vna cum patre & ſpiritu ſancto non carnalibus obſeruātiis, Sit,vel eſt gloria in ſecula ſe-culorum,id eſt ſine fine. Amen,confirmatio.q.d.Ita fiet,vel ita verum eſt,vt dixi. Rogo autem vos fratres vt ſufferatis,patienter, Verbum ſolatii,id eſt hanc epiſtolam quę eſt cō-ſolatio & adoratio,ne dicam admonitio quæ eſt quaſi pigrorum: Conſolatio vero illorum qui puſillanimes ſunt. Et debetis patienter ferre. Etenim perpaucis ſcripſi, timens vobis oneri eſſe.q.d.non poteſt quiſquam longitudinem ſermonis abnuere. hoc quippe erat quod aduerſarii faciebant,& ideo latenter hoc tangit. Cognoſcite,etiam ſeruiendo & honorā-do, Fratrem veſtrum Timothęum,ſcilicet coapoſtolum & coadiutorem in prædicatione: a me Dimiſſum, in iter quod volebat,vel ad prædicādum directum.vel forſitan, Dimiſ-ſum,a carcere in quo ante detentus fuerat, Cum quo celerius,id eſt celeriter, Venerit vi-debo vos,in hoc reddit attentos,& manſuetiores. Salutate omnes præpoſitos veſtros & omnes,ſubiectos, Sanctos,id eſt ſanctificatos in baptiſmo.Sicut generaliter omnibus ſcri-bit,ita generaliter omnibus ſcilicet prelatis & ſubditis ſalutem optat.Salutare enim eſt ſa-lutem optare. Salutant vos omnes fratres de Italia. Per hoc nota eum a Roma ſcripſiſſe.
Gratia,id eſt purgatio peccatorum,& alia dei munera ſint Cum omnibus vobis,Amen.

[Margin: B; Aimo.; C; Aimo. Chryſoſto.; Aimo. Chryſoſto.; Aimo. Chryſoſto.]

FINIS Collectaneorum Petri Longobardi,Pariſienſis Epiſcopi,& Senten-tiarum Magiſtri,in omnes D.Pauli Apoſtoli Epiſtolas.

Sub prelo Aſcenſiano, M.D.XXXV.
Menſe Octobri.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google